

A

CS. ÉS KIR. »ALBRECHT FŐHERCEG«

# 44. GYALOGGEZRED

ÉS A

CS. ÉS KIR. 105. GYALOGGEZRED

## TÖRTÉNETE

A 44. GYALOGGEZRED TÖRTÉNETÉT IRTA  
ÉS AZ ÖSSZES VÁZLATOKAT RAJZOLTA:

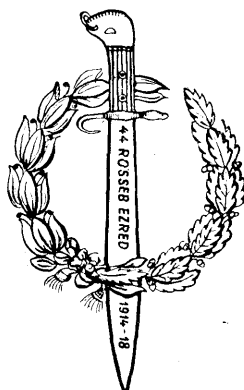
**KURTZ GÉZA**

NY. ÁLL. EZREDES

A 105. GYALOGGEZRED TÖRTÉNETÉT IRTA:

**vitéz KRISTÓFY GÉZA**

EZREDES



**S Z E R K E S Z T Ő B I Z O T T S Á G :**

**vitész FONYÓDI MARKÓCZY ANTAL** ny. áll. altbngy

**KRUPIECI BAUER GYULA** ny. áll. tbk

**STRINOVICH VILMOS** ny. áll. ezredes

**vitész SOMOGYVÁRI VILMOS** ny. áll. ezredes

**vitész ADORJÁN JÓZSEF** tart. szds

**CSALAY JÓZSEF** tart. szds

**DÉRI NÁNDOR** tart. szds

**Dr. GALLAY-GAUSER REZSŐ** tart. szds

**MOLNÁR PÁL** tart. szds

**Dr. KERTÉSZ ZSIGMOND** tart. fhdgy

**vitész TARJÁN JENŐ** tart. fhdgy



*A volt cs. és kir. 44. gyalogezred emlékműve  
Kaposvárott.*

# Előszó

Még soha nem vésett Klio ércironja a történet táblájára oly világrendítő jelentőségű eseményeket, mint ama gigászi birkózás, melyet valaha is a világ látott és melynek vérrel itatott hullámai — nem sejtett heveséssel — majdnem minden ország határain feltájtékozott.

Mint a viharverte, mélyen haragvó tenger hullámcsapásai, fékevesztett tajtékját, a láthatárt elhomályosító, mindent, ami szerves megsemmisíteni fenyeget: úgy tombolt a háború könyörtelen bosszú istennője viruló tájékon, mindent, ami életet lehel, megtámadva mindent, amit emberi kéz alkotott lerombolva, mindent elsöpörve, mit emberi lángész kitermelt és amivel kultúra és műveltség a századok fáradhatatlan munkásságával az emberiséget boldogította.

Nemzetek óriásméretű tusája vette kezdetét!

Ezerkilométeres arcvonalakon milliós hadseregek ütköztek össze ádáz csatákban, melyekkel szemben Lipcse, Waterloo, Sedan, Mukden és Saho nevei elhomályosulnak.

És nem dinasztikus törekvéseknek megvalósítása, sem magas nemzet-etikai javak biztosítása képezték az ellenségeskedések kitörését: Nem! Nemtelen indító okok voltak a mozgató rugók.

Irigység, kapzsiság, bosszúállás, sötét nemzeti törekvések és becstelen hitszegés jellemzik kárhuzatos eljárásuk útját.

Ellenségektől körülveve, ezernyi veszedelemtől fenyegetve most arról volt szó, trónt és hazát megvédeni.

És ekkor egy isteni kép tárult elénk!

Nemzetek és népek egyesülése egy törekvésben, egy gondolatban és egy vasakarásban: A győzelemben!

Egymással vetélkedett a nemzetek páratlan áldozatkészsége.

Lángoló hazaszeretet, példátlan kitartás biztosították kezdettől fogva sikerünket.

A nemzetek és vele a hadsereg eme nagyszerű munkájából — mely kötelességtudásban és halálmegvetésben emberi mértékeket meghaladó teljesítményeket hajtott végre — ezredünk dicsőségesen vette ki részét.

Ezredünk: egy nemzet gyermekei, kiknek lelkéből a hazaszeretet lángja bevilágított a lövészárkokba és melynek dinasztikus érzéséből fakadtak a történelmi szavak: „Vitam et sanguinem pro rege nostra Mária-Terézia“.

Ezredünk: egy nép leszármazottja, melynek hajthatatlan győzniakarásából hangulatot merített a hadsereg.

Ezredünk: egy országból való, mely munkássága és a háborús céloknak való alárendeltségével a végső győzelem gazdasági előfeltételeit megteremtette; ezen ezredet mindég az első sorokban látjuk, hol ismételten fényesen megállta erőpróbáját dinasztikus szeretetének és hűségének, vala-

mint magas katonai és erkölcsi értékével döntő eredményeket fűzött győzelmes zászlóihoz.

Büszkén jegyzem ide, hogy ezt a kiváló színmagyar ezredet vezéltem a háborúban és az összeomlás után — mint az ezred dandárparancsnoka a Piavetől — teljes felszereléssel vezettem vissza — harcok árán — hazájába, a gyönyörűsége Somogyországba.

A sors kegye egyszersmint megadta nekem azt a ritka szerencsét, hogy majdnem kéttized évvel a háború után megírhattam történetünk előszavát.

Ebben kötelességűn meg akarok emlékezni a derék 44-es tisztikarról és legénységről, azok minden egyes oszlopos tagjáról, kiknek hálás bajtársi üdvözlétemet és köszönetemet küldöm, ama hősies teljesítményekért, melyekkel a magyar fegyverdicsőség körül szerzett érdemeink öregbítése és szülőföldjéhez hozzájárultak.

Ezredünk — majdnem tízezer ember veszteségével a vérveszteség listáján második helyen áll és az összes magyar ezredék között legkisebb a foglyul ejtettek száma.

A történetírónak marad fenntartva ezredünk háborús multját méltatni.

A volt 44-esek tisztikara osztatlan bizalma Kurtz Géza ny. ezredes bajtárs felé fordult és hívta meg az ezred haditörténet megírására. Ennek a kitüntető megbízásnak az író derekasán megfelelt, mert egy őszinte, egyszerű, tárgyilagos, a valósághoz hű, fáradtságos hangyamunkát produkált, hogy azt a volt 44-esek a maguk legmeghittebb háborús apotheosisának tekinthetik.

Ez a forrásmunka — hiteles okmányként — megfogja mutatni a jövőző nemzedéknek azt az utat, melyen haladva egy nemzet polgári és katonai erényei a honfiúi kötelességek ideális céljait elérheti.

Hiszzen ezrek és ezrek — Somogy és Tolna vitéz fiai közül — vérükkel jelezték a hűség kötelességteljesítés tövíses útjának határköveit és kimagasló példáját adták trón és haza iránti változhatatlan ragaszkodásnak.

Ti hősök! Szétszórt sírjaitok előtt a vándor néma hódolattal fog megállni.

Ti hűségese! Kik véres harcban estetek el, nevetek a nemzet szívébe bevésődött és átöröklődik nemzedékről nemzedékre hősi vitézségtek híre; neveteket pedig kegyeletes hálával fogják említeni.

Indulj útnak szeretett izenetvivőnk magasztos hivatásod pályáján és hirdesdd palotában és kunyban egyaránt, hogy a 44-esek — Legmagasabb Hadurunk hatalmas hívószavának engedelmességgel — teljesítették kötelességüket.

E felemelő tudat a jövőben is örökké fénylő vezércsillagát fogja képezni: Istennek, Királynak és Hazának szentelt életüknek.

Budapest, 1937 szeptember havában.

BAUER tbk.

# Bevezetés

Mikor én a „Negyvennégyesek“ 1924. évi bajtársi összejövetele alkalmával a hozzám intézett megítisztelő felhívásnak eleget téve, a „Cs. és kir. Albrecht főherceg 44. gyalogezred“ történetének kidolgozásához fogtam, a következő célt tűztem magam elé: az eseményeket és főleg a világháború eseményeit a valósághoz hiven, minden elfogultság és szépítés nélkül leírni.

Kezdetben az volt a szándékom, hogy a történeti anyagot részletesebben dolgozom fel és az összes rendelkezésre álló vázlatokat is felhasználom; a könyv előállítására azonban kényszerítette a szöveget megrövidíteni, valamint a vázlatokat — amennyire azt a teljes pontosság megengedte — összevonni, hogy így minél több ezredbajtársnak hozzáférhetővé legyen.

Szolgáljon ez mentességemül, ha az olvasó a leírást helyenként száraznak találja.

Mindenesetre fel fog tűnni, hogy miért kellett ezen történet megírásához tizenhárom év? Ennek magyarázatát a következőkben adhatom:

1927. év végén, mikor az 1915-iki április havi események leírását befejeztem, oly körülmény állt elő, mely a munka folytatását lehetetlenné látszott tenni. A m. kir. hadilevéltár, melynek addigi jóvoltából jutottam a wien-i hadilevéltárban fekvő eredeti okmányokhoz, ezt nem volt hajlandó tovább is megtenni. Indokolása szerint ugyanis a Magyarország és Ausztria között fennálló szerződés értelmében a wien-i hadilevéltárból neki havonként rendelkezésre bocsájtott forrásanyagra feltétlenül szüksége lévén, magánszemélyeknek tovább rendelkezésre nem állhat. Nem lévén annyi pénzem, hogy a munkát Wienben folytathassam, már-már úgy látszott, hogy a munka befejezetlen marad, mikor egy másik — ez esetben szerencsés — körülmény állott elő. Vitéz Kristófy Géza ezredes ezredbajtársunkat neveztek ki a m. kir. hadilevéltár wien-i kirendeltségének vezetőjévé. Hozzáfordulva, ő a régi bajtársiasságával mindent megtett, hogy a szükséges okmányanyag ismét rendelkezésemre állhasson és így a munkát hat évi szünet után ismét folytathattam.

Vitéz Kristófy Géza ezredbajtársunk bajtársi szíveségében azonban tovább is ment. Hogy a munka idejét megrövidítse és a történet minél előbb megjelenhessék, magára vállalta az 1916 júniusától kikülönített I. zlj történetének, majd a későbbi időben az I. és V. zljakból alakított 105. gyalogezred történetének megírását, mely a könyv külön részében van felvéve.

Meg vagyok győződve, hogy a bajtársak öszszességének nevében beszéllek, mikor neki ezen helyen mondok köszönetet.

Egy, az olvasásnál biztosan feltűnő körülményt akarok még megokolni. Azt, hogy a szövegben az ezred tagjainak nevével sehol sem fogunk találkozni. A háború hosszú tartama alatt úgy a tisztek, mint a legénység részéről oly sok egyéni hőstett fordult elő, hogy valamennyinek leírása vagy csak megemlézése is, ezen könyv keretén belül lehetetlen. Viszont csupán egyes eseteket emelni ki, miáltal oly sok más jutna háttérbe — igaz-

ságtalan. Az események némelykor úgy hajszolták egymást, hogy egyéni teljesítmények felismerhetők sem voltak. Sokan hagyták életüket a csatatereken, anélkül, hogy hősi tetteik előljáróik vagy bajtársaik tudomására jutottak volna, azok még ma is ismeretlenek és kitüntetéset sem kaptak értük. Hogy tehát egy esetleges részrehajlásnak még a gyanuját is elkerüljem, arra kellett elhatározni magam, hogy még ott is, ahol a résztvevők nevei meg voltak állapíthatók, azokat kihagyjam és az egyes események leírásánál csak az azokban résztvett alakulatokat (zászlóaljokat, századokat) nevezem meg.

Igen kívánatos lett volna a világháború különböző időszakairól legalább a tiszti-beosztási táblázat mellékelni. Tudtommal egy ezredbajtársunknak módjában állott a rendelkezésére jutott anyagból egy ilyen beosztási táblázatot a század, zászlóalj és ezredparságot viselt tisztekről összeállítani. Mikor azonban azon kérelemmel fordultam hozzá, hogy ezt saját neve alatt ezen könyvben jelentesse meg, — a kiadóvállalat tanúsított előzékenysége ezt lehetővé tette volna — sajnos, visszautasításban volt részem. Így csupán a lehetőség szerint ellenőrzött és javított tiszti névsor van a függelékben. A tényleges tisztekről rangjuk szerint, a tartalékos tisztekről betürend szerint. Ennek összeállításánál az 1918. évi hadsereg sematizmusa és a pótkeretlajnál volt létszámvezető: Weisz Ernő tiszthelyettes által elkészített beosztási táblázat szolgált alapul.

Munkámhoz a következő forrásanyagokat használtam fel:

A cs. és kir. II., IV., V., XVIII. hadtestek és a 31. hadosztály hadműveleti iratait. (Operations Akten. Rövidítve Op. No. . .)

A cs. és kir. 62. gyalogdandárok, valamint a m. kir. 128. honvéd-gyalogdandár naplóit és saját háborús naplóm.

Kötelességemnek tartom, hogy ezen alkalommal mindazon bajtársaknak: Krupieci Bauer Gyula és vitéz Szivós-Waldvogel József ny. áll. tábornok, vitéz Somogyváry (Freiszberger) Vilmos ny. áll. ezredes, Mauler Ernő alezredes, vitéz Adorján József, Déri Nándor, Csalay (Rickert) József, továbbá mindazoknak, kik a velük ezen tárgyról folytatott beszélgetések során felvilágosítással szolgáltak, Molnár Pál t. szds, és Bokor Vilmos t. hdgy uraknak, kik az egyes események kidolgozásánál adatok szolgáltatásával tették lehetővé azoknak hibátlan és hű leírását, valamint Strinovich Vilmos ny. áll. ezredes úrnak, ki önzetlen bajtársi segítségével ezen történet megjelenését elősegítette, hálás köszönetemet fejezzem ki.

Ami magát a szöveget illeti, arra nézve több mondanivalóm nincs, beszéljen önmagáért. Bizonyára sokan vannak, akik több tehetséggel irták volna meg, de nem hiszem, hogy akadhatna valaki, aki a tárgy iránti szeretetemet és a ráfordított munkát lekicsinyelhetné.

Budapest, 1937 szeptember hó.

**KURTZ GÉZA**  
ny. áll. ezredes.

## R Ö V I D I T É S E K :

hdt	=	hadtest
ho	=	hadosztály
gy.-ezr.	=	gyalogezered
hdsg	=	hadsereg
zlj	=	zászlóalj
szd	=	század
szksz	=	szakasz
ddr	=	dandár
gy.-ddr	=	gyalogdandár
zljparság	=	zászlóaljparancsnokság
menzlj	=	menetzászlóalj
gp	=	géppuskás
parság	=	parancsnokság
parnok	=	parancsnok
bh	=	bosnyák
gposztag	=	géppuskásosztag

Op. No. 23/15. = Operations Nummer 23/15.

(Itt a számlálóban levő szám a hónap napját [ha három szám van, az első az év-hónapját] jelenti, a nevezőben lévő szám az azon napon kiadott parancsok számát sorrendben).

# Az ezred kivonatos története felállításától a világháború kitöréséig

(NEMES BRANKO FERENC 1875. évi összeállítása és az akkori ezredparancsnokság által elrendelt és általam  
1912-ben összeállított anyag alapján.)

1744—1768.

Ezredtulajdonos:

**Giorgio Antonio Marchese de Clerici.**

1744. VI. Károly halála után, mikor a pragmatika szankeió ellenére Európa legtöbb állama Mária Terézia királynő örökségét támadta meg és Európában igen zavaros idők voltak, Marchese Clerici egy mailandi nemzeti ezred felállítását ajánlotta fel, melyhez 1744 januárjában a legfelsőbb elhatározás alapján az engedélyt meg is kapta. Az új csapattestnek létszáma 2500 főben állapítottatott meg. Marchese Clericit a királynő ezredparancsnokká, nemsokára rá ezredtulajdonossá nevezte ki.

Az akkori „Regulament“ szerint az ezred 2 gránátos századból 100—100 emberrel és 15 fouselier századból, egyenként 140 emberrel állott, összesen tehát 2300 ember. A 15 szd 3 zljba volt beosztva.

Első szemléje az ezrednek ezen év augusztus 24-én a mailandi fellegrvárban volt, hol az ezred már 2 gránátos és 15 fouselier századdal vonult ki. Ugy tisztikara mint legénysége olasz nemzetiségű volt, csupán a tisztek közé vettek fel már régebben császári zsoldban állottakat, kiknek harci tapasztalataik révén a kiképzést kellett vezetniök.

Az egyenruházat térdigérő fehér kabát volt. A nadrág és hajtóka színe a „kinevezett ezredparnok tettszése szerinti színű“ lehetett. A felszerelés: 1. tüzközárú puskából szuronnyal, vas töltőpálcával; 2. lölténytáskából 40 tölténnyel, mely a balvállról lógó sárga szíjon viseltetett; 3. borjúbőr zsákból, mely a jobb vállról lógott, állott. Azonkívül puskaporos szarú is tartozott hozzá. A tisztek partizánokat hordtak.

Az ezred létszámának kiegészítése szabad toborzás útján történt.

A toborzás, felállítás és ruházás, valamint a tisztek felszerelése is az ezredtulajdonos költségére történt.

Ez év februárjában az ezred már a hadsereget illető illetek élvezetébe lépett. Kapitány 45 frt-ot, hadnagy 21 frt-ot, zászlós 18 frt-ot, hadbíró és titkár 28 frt 30 kr-t, ezredkáplán 19 frt 30 kr-t, őrmester-hadnagy 13 frt 30 kr-t, ezredfelcser 21 frt-ot, felcsersegéd 9 frt-ot kapott.

Őrmesternek 15 krajeár, vezetőnek 8 kr, fouriernak 14 kr, káplárnak 8 kr, bakának 5 kr, dobosnak 4 kr volt a napi zsoldja.

Ezredünk még ezen év szept. 30-án jutott először hareba, mikor a Madonna del Olmonál (Stura melletti ütközetnek is nevezik) lefolyt ütközetben vett részt.

1745. Marchese Clericit tábornokká nevezték ki, az ezredparancsnokságot Gróf Cicogna Ascario-nak adta át, ki eddig mint alezredes (Obristlieutnant) volt az ezredben és ezredessé (Obrist) lépett elő.

Ezen évben a francia-spanyol haderők elleni háborúban az ezred a Tanaro melletti ütközetben vett részt.

1747. Az ezred Magyarországra menetelt, 12 századdal Budára, 5 századdal pedig Szegedre került. A nov. 20-iki szemlénél létszáma 1402 ember.

1750. Az aacheni béke után a gyalogság részére új szabályzat (Regulament) jelent meg, mely az ezred létszámát 18 századra 2408 emberrel emelte fel. Ebből a törzsre 36, a gránátos századokra 100, a rendes századokra (Ordinari Kompagnie) 136 ember esett. A századparancsnokoknak egy fourir-lövész járt, a többi tisztek a siposok (Pfeiffer) által szolgáltatottak ki.

1751. Gróf Cicogna tábornokká nevezetvén ki az ezred parancsnokságát az alezredesből ezredessé előlépett báró Valentiani Andrásnak adja át, ki eddig is az ezrednél szolgált.

1752—1755. Az ezred ekkor a Bánságban állott, hol 1753-ban Temesvárott szemlét tartottak felette.

1756. Hétéves háború Poroszországgal. Az ezred ezen évben a lefolyt harcokban nem vett részt, mert már későn érkezett a haretérre, hol ekkor a csapatok már téli szállásokban voltak.

1757. Szept. 7-én az ezred a Moysbergen vívott ütközetben vett részt, okt. 27-én Schweidnitz ostrománál volt részes. Itt a gránátos századok tüntették ki magukat.

Nov. 22-én a Breslau melletti ütközetben vett részt az ezred, majd dec. 5-én a nagy Leuthen-i csatában, hol Frigyes porosz király nagy vereséget szenvedett. Az ezen csatában sebesült tisztek és legénység Breslauba kerültek kórházba, mely várost a poroszok későbbben körülzárták. Decemberben a löportorony, melyben 300 hordó puskapor volt, a levegőbe repült, mire a város megadta magát és az ott lévő ezredbeliek is fogságba kerültek.

Mária Terézia királynő rendeletet bocsátott ki, mellyel a tiszteknek 30 éves kifogástalan szolgálat után a nemességet adományozta. A Kolini-csata emlékére pedig a Mária Terézia-rendet alapította.

1758. Januárban az ezred 659 ember létszámmal, egy zászlóaljba alakítva, Csehországban volt. Miután az állományt kipótolták, az ezred Daun tábornagy parancsnoksága alatt az okt. 14-én Hochkirchennél vívott csatában vett részt. A csata győzelmesen végződött, de az ezred nagy veszteségeket szenvedett.



## Ezredtulajdonos:

## Karl Rudolf Graf Gaisruck.

Báró Valentiani ezredes halálosan sebesült meg. Hősies viselkedéseért Mária Terézia királynő gróffá és tábornokká nevezte ki, sebesülésébe azonban nemsokára belehalt.

Ezredparancsnokká de Feretti Francesco ezredbeli alezredest nevezte ki a királynő, ki ez alkalommal az ezred vitéz magatartásáért még több tisztet nevezett ki magasabb állásba. Későbbben ezredünk ezen napot választotta mint ezred-emléknapot.

1759. Az ezred a Maxen melletti ütközetben vett részt, azután téli szállásba költözött.

1760. Januárban a létszámkimutatásban 1485 ember van felvéve, melyből azonban csak 403 ember szolgálatképes. A márciusban Sächsisch Zinnwalden tartott szemle alkalmával az ezredet csak egy zljba alakítva találjuk.

Májusban az ezredet a Drezdában lévő 13. ezred felváltására rendelték ki. Itt az ezred ezen városnak a poroszok általi ostromlását élte át június 12—28. között. Az ostrom alól való felszabadítás után az ezred megint a tábori seregnél volt, októberben Breslauba került, hol a telet is töltötte.

1762. Májusban ezredünk ismét a tábori seregnél volt. E hó 12-én a Doebeln-i támadásnál, melyet a poroszok rajtaütésszerűen hajtottak végre, az ezredből 5 tiszt és 280 ember került fogságba, köztük az ezredparancsnok is.

Október 14. és 15-én a Conradsdorf és Brandnál lefolyt ütközetekben az ezred részei is részt vettek, ezeket a harcban Brady őrnagy vezényelte.

1763. A hétéves háborút a február 13-án kötött Hubertsburg-i béke fejezte be. Az ezred még egy ideig Szászországban maradt helyőrségen, azután Csehországon, Salzburgon és Tirolon át Lombardiába menetelt, hol Cremona lett állomáshelye. Érdekes az ekkori ezred állományában lévő legénység nemzetiségét megnézni.

Állomány július 1-én: 1980 ember. Ebből tiszt 66, számfeletti tiszt 19, legénység 1900. Hiány 113.

Az állandó toborzottak száma: lombardiai 252, külföldi 215, kadet és önkéntes 7.

Kapitulációval toborzottak száma: felső- és alsó-ausztriai: 6, cseh 10, morva 2, sziléziai 10, stájermarki 2, karintiai 1, krajnai 451, tiroli 25, előausztriai 14, magyar 1, erdélyi 1, osztrák-németalföldi 7, lombardiai 430 belföldi kapitulások száma 963.

Külföldiek: porosz-sziléziaiak 94, meklenburgiak 8, brandenburgiak, pomerániaiak, poroszok 44, orosz 1, lengyel 9, szász 9, bajor 4, württembergi 4, pflaziai 10, hannoveriek 3, hesseni 1, holland 1, francia 49, spanyol 21, angol és irlandi 2, piemontesi 144, velencei 59. — Külföldiek száma 463.

Ezen évben 2 zászlós-kadetot rendszeresítettek, kik később tisztirangot kaptak. Az első ezredtulajdonos ebben az évben meghalt.

1766. Az ezred Bozzoloban volt állomásozva. A német gyalogság könnyű kardokat kapott.

1767. A ruházatban változások történtek, így: rövid kabátok és köpönyegek lettek bevezetve, kalapok helyett sapkák. Egy ekkor történt változás ezredünk fennállásának egész idején át változatlan maradt. A hajtóka színek lettek megállapítva és sorshúzás útján ezredünknek a „krapprot“ szín jutott, fehér gombokkal.

Az őrmester-hadnagyokat (Wachmeister-Lieutenant) ezentúl ezredsegédtsiztnek (Regiment-Adjutant) neveztek.

1769. A királynő gróf Gaisruck tábornagyot nevezte ki ezredtulajdonossá.

Az ezredet II. József, ki ekkor már római-német császár volt, Mailandban megszemlélte.

Az akkor megjelent szolgálati szabályzat a következő létszámot rendelte el:

Békében: a törzsnél 37 ember, minden századnál 113, összesen 2071 ember.

Háborúban: a törzsnél 39 ember, gránátos századnál 115, fouselier szdnál 152—153, összesen 2707 ember.

Minden ezrednél 8 trombitás-zenész volt engedélyezve. Az ezred tényleges állománya ekkor 1518 ember volt. Az ezred gránátos divíziói (2 szd) ezen évben 2—3 ezredtől egyesítve, külön parancsnokuk alatt zászlóaljakká vonattak össze és az ezredektől különválasztva maradtak 1798-ig (Campo formioi béke).

Az ezred ekkor Paviaban, a gránátosok Lodiban állomásoztak. Ekkor jött a rendelet is, hogy az ezredeket a számsor szerinti számokkal kell jelölni; ezredünk a 44-es számot kapta.

1771. Francesco de Feretti ezredparancsnokot tábornokká nevezték ki, az ezredet ideiglenesen Lombardi alezredes vezényelte.

1772. Johann Marquis Bossi ezredes vette át az ezredparságot. Az „Obrist-Wachmeister“ rendfokozat itt már mint „Major“ fordul elő.

1774. Az ezredhez német ezredekből 30 altisztet helyeztek át, hogy azok a felállítandó altiszti iskola keretét képezzék. Később még 50 ilyen németül beszélő embert helyeztek át az ezredhez.

1778. Márciusban az ezredet Bécsbe rendelték és két zljával Tirolon és Linzen át menetelve, odaérkezett. A gránátosok a Caprara-ezred (48.) gránátosai-val egyesítve Morvaországba meneteltek, a III. zlj a Lombardiában maradt.

Májusban az ezredes zlj (I. zlj) a közben kitört bajor örökösödési háború miatt a Csehországban felvonult hadsereghez csatlakozott. Létszámát a zlj 943 emberre egészítette ki és de Vins tbk parancsnoksága alá került. A II. zlj Bécsben maradt.

Aug. 1-én de Vins tábornok csoportja nehéz helyzetbe került. Az ellenség Zwickaut szállotta meg, az osztrák hátvéd Gabel felé vonult vissza. A sűrű bozót-tal benőtt erdőt, melyen keresztül az éjjel folyamán a visszavonulás történt, az ellenség bekerítette. Egy lövés következtében az erdőben lévő csapatok szétzaladtak. De Vins tbk. egy pár századdal még keresztüljutott, de ezredünk zlját, mely leghátul menetelt az ellenség elfogta, csupán egy hadnagynak és 120 embernek sikerült kijutni.

II. József szigorú vizsgálatot indított, minek eredményeként az ezred zlját feloszlatták. A zljparancsnokot, Marquis Bossi ezredest, ki szintén fogságba került, egy fogoly porosz ezredes ellenében kicserélték, de rangjáról le kellett mondania és elbocsátották. Érdekes egy evvel járó kikötés: Bécsben és Mailandban nem volt szabad tartózkodnia. Bonanomi őrnagyot és 14 tisztet szintén elbocsátottak.

Az ezred a német „Riese“ szabadcsapat katonái által egészített ki. A Bécsben állomásozó zlj is olasz nemzetiségű legénységét a Caprara ezrednek adta át.

## 1778—1797.

### Ezredtulajdonos:

#### Ludvig Karl Graf von Barbaio und Belgiojoso.

Gróf Barbaio und Belgiojoso, kit József császár ezredtulajdonossá nevezett ki, máltai lovag és londoni követ volt, tábornok csak 1779-ben lett.

Ezredessé és ezredparnokká Josef Chevalier von Henrici alezredes lett kinevezve.

1779. Miután a Teschen-i békét megkötötték, az ezred a Lombardiába menetelt vissza.

1780. Májusban az ezred 14 napos fegyvergyakorlatra Cremonában gyülekezett. Az ezen évi tiszti névsorban először találunk magyar nevű tisztet: nemes Hegyes Mihály alhadnagy.

Mária Terézia királyné meghalt, a trónon fia: II. József követte.

1782. III. József az ezredeknél 48 növendék részére fiúnevelő-intézeteket létesít, hogy azokban megfelelő altisztek képeztesse ki.

1788. A törökökkel kitört háború következtében az ezred Klagenfurtot át Bécsbe menetelt, onnan gróf Wartensleben altbny hadtestéhez osztatva be, a bán-ságba irányították.

Péterváradon az ezredet gróf Kinsky vezénylő tbk szemlélte meg, erről szóló jelentésében az ezredről így ír: „Ugyan igen gyenge, azonban mégis jobb, mint gondoltam.“

Az ezred azután Pancsovára menetelt, hol áprilisban a két zlj maradványaiból egy zljat alakítottak. A II. zlj parnoka a felesleges tisztesekkel Pestre indult, hogy zlját birodalmi ujonccokkal egészítse ki.

Az I. zlj Uj-Palánkára menetelt és onnan a Duna túlsó oldalán fekvő Rama kastélyba egy kis különítményt küldött, melyet időközönként felváltottak. Június 28-án egy hadnagy és 24 ember volt ott, mikor a törökök körülbelül 4000 emberrel érkeztek oda és a kastélyt megtámadták. Háromórai harc után a törökök ezen csoportot felkoncolták, miután kb. 300 török hagyta ott a fogát. Másnap a törököket onnan elűzve, az elesettek holttesteit egy szemben fekvő szigeten temették el, a hadnagyot Uj-Palánkára vitték és sírja fölé egy oszlopot emelve, az a következő feliratot kapta:

„Aere perennius  
quod nec imber edax, nec aquilo impotens  
possit diruere!“

Horaz.

(Érenél maradandóbb, melyet sem a maró zápor, sem a tehetetlenül dühöngő északi szél nem tud lerombolni!)

Az I. zlj azután Erdélybe menetelt, hova az ezred többi részei is követték és Szászvárosban ezután telelt. Járványos betegség az emberek között itt nagy pusztítást végzett.

1789. Az ezred márciusban a téli kvártélyokat elhagyva, a Vöröstorony szorosra menetelt, hol őszig maradt.

A tábornokká kinevezett Chevalier Henrici helyébe gróf Auersperg lett ezredessé és ezredparnokká kinevezve, ki eddig mint alezredes a 7. ezrednél szolgált. Mielőtt azonban régi ezredét otthagya volna, aug. 1-én a Foksaninál történt ütközetben vett részt, hogy: „oly háborús zenével búcsúzzon, mely már egy északi királynak is legjobban tetszett!“ A rohamnál azonban hősi halált halt.

Okt. 5—13-ig a rimnikii vállalkozásban vett részt az I. zlj.

Ezredparnokká Cantu Raimondot az ezred alezredesét nevezték ki. Ő volt az első, ki katonai szolgálatait 1747-ben, mikor az ezred Temesvárott állomásozott, az ezrednél mint önkéntes kezdte meg és folyton az ezrednél szolgálva, ezredparancsnokig vitte fel.

Télen át az ezred a Walacheiban (Ma románia) tartózkodott.

II. József király ezen évben létesítette az arany és ezüst vitézségi érmét.

1790. Ezredünk I. és II. zlja Karakalban (Walachei) állomásozott, a III. zlj Mailandban.

Az első két zlj azután Coburg herceg hadseregéhez csatlakozva, júniusban Giurgewo ostromában vett részt.

Télre az I. zlj Lugosra, a II. zlj Temesvárra került.

II. József király meghalván, öccse III. Lipót jutott a trónra.

1791. Törökországgal a béke megkötöttén, az ezred a Lombardiába menetelt vissza és Cremonában állomásozott. A gránátos szdok, melyek eddig Loudon tábornagy parsága alatt voltak, Mailandba érkeztek.

Az év elején II. Lipót halt meg, utódja a trónon II. Ferenc.

1792. Április 20-án a francia nemzetgyűlés hadat üzent Ausztriának. II. Ferenc király Sardinia királyának kérésére a Lombardiában álló csapatokból összeállított segítő hadtestet küldött segítségére. Közöttük volt ezredünk is, mely ennek következtében Mantua környékére, a gránátosok pedig Saluzzóra kerültek.

1793. Február 14-én az ezred egyes részei Sospello nál kerültek harcba a franciákkal. Június 12-én az I. zlj Monte Raasnál harcolt. Június 21-én a II. zlj és a gránátosok Argenteranál harcoltak a franciák ellen. Június 26-án az archei ütközetben vett részt az ezred.

Augusztus 13-án a Malamorte hegyre való rajtaütésnél ezredünkben önként jelentkezők vettek részt. Október 18-án az ezred gránátosai és két szd a Gillett hegyre intéztek rohamot. Nov. 24-én Lantoscanál voltak kisebb csatározások.

Decemberben az ezred téli szállásokba Demonteu került.

Cantu ezredes tábornokká nevezett ki, a 2. ezredtől Casati de Berna Károly ezredes jött mint ezredparnok.

1794. Az ezred a téli szállásokból Col ardente + Limonere menetelt.

Fennállása óta birtokában levő zászlók helyett: ezred új zászlókat kapott; ezek a sevillani Szt. Andri templomban lettek felszentelve, hol az öreg zászló letétbe helyeztetek.

Április 16-án Ormeanál, apr. 26-án a Monte Pellgrinon, május 8-án a Col di Tendan lefolyt harcokban vettek az ezred egyes részei részt.

Téli szállásokba az ezred Cherascóba és Fossanó került.

A már évek óta tartó háború veszteségeit pótolni igen nehéz volt. Oly egyéneket is kellett katonánni, kiknek nagy része, mint az akkori jelentésből kitűnik, csavargókból, naplopókból, csempészekből és elítélt emberekből állott. Ezeknek nagy része természetesen, ahogy szerét ejthette, megszökött. Így azután az ezredet más országbeli, úgy birodalmi, mint lengyel újonccokkal egészítették ki, kiket pénz ellenében toltak roztak.

1795. Június 24—27-ig a Madonna del Monte, Va

San Giovanni és Settepane melletti ütközetekben vett részt az ezred.

Június 27-én a Col di Tendan volt ütközet.

Szeptember 19-én a gránátos zlj a Rocca Curairara történt támadásánál előfordult rohamban volt részes. November 23-án és 24-én Laonónál került csatára a franciákkal.

Ezután a hadműveletek megszűntek és az ezred Saluzzo és Fossanónál vett téli szállást.

1796. Április 1-én a nyugállományba ment Casati di Berna ezredestől báró Brentano Fülöp ezredes vette át a parságot.

A franciáknál most Napoleon véve át a főparancsnokságot, győzelmes hadjárataiban csapatainkat mindenütt visszaszorította.

Április 13-án és 14-én Cossarianál volt ütközet, honnan az Adda folyóhoz vonult vissza a hadsereg.

Május 10-én az Addan fekvő Lodinál támadott Napoleon és a hadsereg vonalát áttörve, azt a Mincio-folyó mögé kényszerítette visszavonulásra. Ezen ütközetben ezredünk III. zlja vett részt a Lodii hídnál, hol Napoleon személyesen vezette a rohamot.

A Minciónál május 31-én lefolyt ütközet után ezredünk Mantuába került, 837 ember létszámmal. Itt a korona sánc védelme volt rábízva. Napoleon aug. 1-ig ostromolta a várat, ekkor azonban a hadihelyzet miatt az ostromot feladni kényszerült.

Itt volna megemlítendő, hogy ezredünk egy hadnagya, ki 1795-ben szökött meg az ezredtől (olasz nemzetiségű) és ekkor mint Napoleon segédtsíztje vett részt a háborúban, egy július 17-én Mantua ellen végrehajtandó hadicsellel lett megbízva, mely azonban nem sikerült. Ezen egyén később a franciáktól az olaszokhoz szökött, 1799-ben azután Anconánál érte el a sors keze, elfogták és főbelőtték.

Szeptember 8-án a Bassano melletti ütközetben vettek részt az ezred egyes részei, azután ismét Mantuába került az ezred. A franciák Mantuát másodszor is körülvették, az ezred létszáma már csak 781 ember, ebből csak 497 ember szolgálatképes.

1797. Mantua kiéheztetés folytán február 2-án megadta magát. Addig is már csak lóhúst ettek az emberek. Az ezrednél még 50 tiszt volt, kik szinte fogságba kerültek. A várórségnek ugyan megengedték, hogy Ausztriába térjen vissza, azon kikötéssel, hogy egy év és egy napig Franciaország ellen nem szolgálhatnak. Az ősz Wurmser tábornagnak 500 gyalogossal, 200 lovasal és 6 ágyúval a franciák szabad elvonulást engedtek meg. Ezredünkben Wurmser 17 tisztet választott ki e célból. A fent említett különítményhez ezredünk adta a legénységet, de ezek közül az olasz nemzetiségűek nagy része megszökött, úgyhogy mikor Linzbe érkeztek, már csak 200 ember maradt.

Júliusban ismét olasz területre menetelt az ezred, hogy állományát kiegészítse, szept. 1-én azonban még mindig csak 221 puskával képes kivonulni, egy zljba alakulva.

A Lombardiában alakult cisalpin köztársaság felhívást bocsájtott ki, melyben mindazokat, kik idegen zsoldban állottak, felszólította, hogy polgári jogaik elvesztésének terhe mellett térjenek vissza.

Az ezredtulajdonos gróf Belgiojoso ezen felhívásnak engedve, összes hivatalairól lemondott, tehát ezredtulajdonos jogairól is.

Ezen évben töröltetett az ezredtulajdonosok évi 3798 frt 24 kr. fizetése is.

1798. Az ezred Triestbe került állomásra. Kiegészítésül a feloszlott „Gyulai“ szabadesapatból kapott 300 embert.

1799. Ezen évben az ezredet Brentano ezredes helyett, ki egy szabadesapatot szervezett, gróf Strassoldo alezredes vezényelte.

Az ezredből csak a gránátos szdok vettek részt az év elejei harcokban. Az ezredparnok többször is fordult a haditanácshoz, hogy az ezredet is vigyék hareba, míg júniusban az engedély megjött. Az ezred hajón Velencébe és onnan Mailandba menetelt, hova júl. 7-én érkezett. Itt azután toborzás útján annyi ember jelentkezett az ezredhez, hogy a hadilétszámot érte el. Itt ismét új zászlókat kapott az ezred.

Később ezredünk Piemontba menetelt. Nov. 6-án Novinál ütközet volt, melyben az ezred is részt vett, mely után téli szállásokba került. Az I. zlj Velencébe helyeztetett át.

1800. Az ezred II. és III. zlja Mantuába menetelt, hol később Velencéből az I. zlj is csatlakozott.

A tiszti egyenruházat egyenlővé tétele és olcsóbbítása céljából a haditanács tiszti egyenruházati intézmény felállítását ajánlotta.

Közben a tábornokká előléptetett báró Brentano helyébe gróf Strassoldo János alezredes neveztetett ki ezredessé és ezredparnokká.

A városparancsnok báró Minkovitz jelentésében az ezred tisztikarát jónak minősíti, legénységét azonban, mely olaszokból, szökött franciákból, csavargókból és morális hibák miatt „ad militiam“ adottakból állott, mint megbízhatatlant jelöli meg.

Ezévi harcokban csak a gránátos szdok vettek részt.

1801. A Február 17-én kötött fegyverszüneti szerződés szerint az ezred Mantuából az ellenség által megszállt országban keresztül menetelt visszafelé. Gróf Strassoldo ezredes Mantuában beteg maradt vissza, hol meg is halt. Cadolini alezredes már az első állomáson betegedett meg, mire az ezredparságot de Fienne őrnagy vette át. Az ezredtől az olasz legénység legnagyobb része megszökött, így Legnanónál egyszerre 600. Az ezred majdnem teljesen feloszlott mikor Udinébe ért, innen Velencébe menetelt, hol a közben Magyarországon volt gránátos divízió csatlakozott hozzá.

## 1801—1830.

**Ezredtulajdonos:**

**gróf Bellegarde Frigyes altábornagy.**

1801. Az évek óta tulajdonos nélküli ezred tulajdonosává gróf Bellegarde Frigyes altábornagyot nevezte ki a király.

Az ezredparságot báró de Beaut ezredes veszi át, ki a 48. ezredtől lett az ezredhez áthelyezve. Neki jutott a feladat, hogy a 300—400 emberre apadt ezredet újjászervezze. A békekötés után a szabadesapatokat feloszlatták és ezekből sok olasz nemzetiségű tiszt választotta magának az ezredet. A legénység legnagyobb része szintén olaszokból állott, csupán megbízható tisztesek lettek német ezredekbe beosztva.

Tisztek részére is kellett iskolát felállítani, mert legnagyobb részük a német vezényszót nem ismerte.

Az ezred Velencébe állomásozott.

Az alantás tisztek kiszolgálására félig rokkant emberekből vettek szolgálakat, elnevezésük: „Privatdiener.“

1802. Az ausztriai örökös tartományokban az életfogytig tartó katonai szolgálat megszűnt, bevezették

a konskripciót és bizonyos számú évekre szóló kötelezettséggel toboroztak.

1803. A német nyelv megtanulása céljából bizonyos számú tisztet német ezredbeliekkel kicseréltek.

Az ezredet jobb kiképzési lehetőség miatt Vicenzába helyezték át.

Az ezredsegédek a zászlós rangot kapták. Mivel sok számeletti tiszt volt és mert az előléptetés be volt szüntetve, bizonyos feltételek mellett a tiszti rendfokozat vásárlását engedték meg. 16 tiszt (kapitánytól lefelé) rendfokozatát másoknak eladta.

Az ezred legénységének bizonytalan magatartása és az a körülmény, hogy az ezen évi toborzás csak 30 embert eredményezett, az ezredparnokot arra indította, hogy erről jelentéseket tegyen. Ezek elintézésére a haditanács az ezrednek a krajnai Adelsbergi toborzó járás felé utalta ki utánpótlás céljából és 300 galiciai újoncot indított az ezredhez útnak.

1805. A III. zljat Velencébe helyezték át, hol a helyőrségi szolgálatot látta el.

Május 1-től az avianói táborban nagyobb csapatösszpontosítás keretében gyakorlatok voltak, melyeknek befejeztével az ezred és a III. zlj is Vicenzába meneteltek vissza.

Ferenc császár és király június 9-én, .... „legkegyelmesebb tekintetből, hogy hadseregének minden lehető könnyítést szerezzen és hogy minden felesleges fényűzést, mely a hadsereg létét megnehezítette, elkerüljenek“... elrendelte, hogy a legénység haja ezután se nem zsírozandó, se nem puderozandó, a copfok töből levágandók és a haj fél ezol hosszúra nyirandó.

Az ezrednek eddig két gránátos századból és három fouselier zljből (6 századdal) állottak. Az aug. 1-én kiadott új szervezeti szabályok szerint az ezrednek ezen túl egy gránátos és négy fouselier zászlóaljából állottak, melyek mindegyike négy századból állott. Az eddigi elnevezések „Leib“, „Oberst“ és „Oberstlieutenant“-Bataillon (testőrségi, ezredesi és alezredesi-zászlóalj) elmaradtak, a zljak 1-ső, 2-ik, 3-ik és 4 -ik zlj elnevezéseket kapták. A századok is számsor szerint jelöltettek, parancsnokaik nevét azonban továbbra is viselték.

Egyidejűleg zlj-segédek (Bataillons Adjutant) is létesítettek.

Szept. 23-án Napoleon az első koalíciónak (Anglia, Ausztria, Svédország és Oroszország) megüzente a háborút. Ezredünk négy fouselier zlja Velencébe mint várőrség, a gránátos zlj a tábori hadsereghez került. Ez utóbbi okt. 30-án a caldierói ütközetben vett részt. Novemberben a franciák Velencét szárazföldi oldaláról körülzárták.

A dec. 2-án Austelitznél elvesztett csata után kötött békében Ausztria az olasz területeket elvesztve, 1806 januárjában az ezred Velencéből hajón Fiuméba került.

Az öt zljba való beosztás megszűnt, a régi beosztás három zljba (ebből kettő 6 századdal, a harmadik 4 századdal), ismét életbelépett.

1807. Az ezredparságot véglegesen az ezredessé kinevezett ezredbeli alezredes Du bois de Fiennes Lajos vette át.

Az év elején új hadkiegészítési kerületek lettek az ezrednek részére megállapítva. Ezredünk a Galiciában fekvő rzeszowi és tarnovi kerületeket kapta és nem sokára 1700 újone vonult be onnan az ezredhez. Ezekkel együtt nagyobb számú orosz és francia szökevény is, kik ott a felvételre jelentkeztek.

Ezredünk állomáshelyre Krajnába került.

1808. Január végén az ezred részére új állomáshelyek lettek Magyarországon kijelölve, az ezred

tehát útnak indult és Pesten át menetelve Eger környékén vett szállásokat. Innen májusban Pestre került az ezred, hol díszmenetben vonult be. Innen a III. zlj a hadkiegészítő kerületbe Galiciába menetelt, a másik két zlj is rövidesen rá Komáromba irányított, hol a várépítésnél használták fel. Télen át Uj-Szőnyben volt az ezred állomáson.

1809. Napoleon újra háborút üzenve, márciusban az ezred hadilétszámra egészítette ki magát. Egy század állománya: 1 kapitány, 1 főhadnagy, 1 alhadnagy, 1 zászlós, 2 őrmester, 12 káplár, 1 fourirlövész, 3 dobos, 2 ács, 12 órvezető, 180 baka és 3 privátszolga.

Az ezred a Károly főherceg parsága alatt álló hadsereg 4-ik hadtestébe lett beosztva. Az ezred Bécsen át Stockerauba menetelt, hol a gránátosok az ezredtől elkülönítve más beosztásba kerültek. Az ezred megmaradt két zlja Linzen, Welsen és Schärdingen át Bajországba menetelt.

Április 19-én Dinzignél, 21-én Laichlingnél vett részt az ezredütközetben. Április 22-én az eggmühli csatában az ezred a Laichling melletti erdőt védte a franciák támadása ellen.

A csata szerecsétlen kimenetele után az ezred a Duna balpartján visszavonuló főhadseregnél volt, mely visszavonulás Zwettelen át Hornig folytatódott.

Ezután Károly főherceg a Duna balpartján Bécsessel szemben a Bisamberg déli lejtőjén vett állást. Az ezred az eddigi harcokban nagy veszteségeket szenvedett és ámbár újoncok már megérkeztek, azokat a századokhoz beosztani nem lehetett, hanem kiképzés céljából Morvaországba kellett őket hátraküldeni.

Napoleon a Dunát átlépve, május 21. és 22-én Aspernél került harcra a sor. Ezredünk a hadsereg szélső balszárnyán volt beosztva és az Esslingennél lefolyt harcokban vett részt.

Egy délutáni támadásánál az I. zlj zászlaja a harc téren maradt, a II. zlj azonban mögötte nyomulva előre, azt megmentette. Az ezredparnok Du Bois de Fiennes ezredes az itteni harcokban hősi halált halt.

A második napi harcokban az ezred a franciák által Lannes tábornagy vezénylete alatt végrehajtott nagy lovassági támadás visszaverésében vett részt, Esslingent azonban nem tudta elfoglalni. A csata a franciák visszavonulásával végződött, csapataink a harctéren éjjeleztek. Ezredünk nagy veszteségeket szenvedett.

Május 27-én az ezredparságot a 15. ezrednek ezredessé kinevezett alezredese Ogée (keresztneve ismeretlen) vette át.

Az asperni csata után következő öt hét harci szünet alatt, az állomány újoncok által egészített ki.

Július 5. és 6-án Deutsch Wagramnál került ismét harcra a sor. A főállás előtt fekvő Gross-Enzersdorf védelmére kirendelt csapatok között az ezred I. zlja is ott volt. Ez itt addig tartotta magát, míg löszere elfogyott, 300 embere fogságba került. A II. és III. zlj-nál, melyek Enzersdorf mögött állottak harcban, az ellenség szinte eredményt ért el, az ezred összes törzstisztjei megsebesültek. Másnap nehéz harcokban a gránátos zlj tüntette ki magát, az ellenség azonban mégis visszavonulásra kényszerítette a hadseregünket, mely Znaim felé vonult vissza. Itt július 10. és 11-én volt ismét harc, melynek a 11-én este kötött fegyverszünet vetett véget.

Ezen utóbbi harcokban tanúsított vitéz magatartásáért a gránátos zlj parnoka, Portner alezredes a Mária Terézia-rend lovagkeresztjét kapta.

Szept. 1-én az ezred Olmütznél szállt táborba.

Miután az ezred állománya más ezredék legény-sége által egészített ki és Ogée ezredes a szolgálatból kilépett, az ezredparságot ezredünk második ezredese studitzi Jakardowsky Károly vette át (született Somogy vármegyében, Marcaliban.)

1810. Január 1-én az ezredet Olmützből Magyarországra helyezték át és zljai Székesfehérvárra, Győrött és Pápán állomásoztak. Székesfehérvárra, hova az ezredtörzs és az I. zlj került, bandériummal fogadták őket.

1811. A katonai szolgálati évek száma 14 évben állapított meg, miután a kapitulációs patenst eltörölték.

Főtiszteknek a szürkészínű nadrág viselését engedték meg, díszkivonulásokat kivéve.

A Bakonyban elszaporodott rablók elfogására az ezred portyázó osztagokat küldött ki és az elfogottakat a vármegyéknek adta át.

1812. Januárban az ezredet Pestre helyezték át. Októberben az ezredet a kitört francia-orosz háború miatt a Lembergben felállított tartalék hadtesthez osztották be, mire okt. 10-én Pestről elindulva, Kassán, Przemyslen és Grodeken át Lembergbe menetelt, hova dec. 1-én érkezett.

1813. Napoleon oroszországi veresége után ezredünk áprilisban Csehországba menetelt, hol Lukownál gyülekeztek a csapatok, melyek felett Schwarzenberg herceg vette át a parságot.

Schwarzenberg innen Szászországba menetelt, hol ekkor Napoleon a poroszokkal és oroszokkal már harcban állott.

Aug. 26. és 27-én az ezred a Dresden-i csatában vett részt.

Okt. 16., 17. és 18-án a Leipzig-i nagy csatában az ezred a connevitzi híd elfoglalásával tünteti ki magát.

Csapataink Napoleont veresége után üldözve, ezredünk november elején Frankfurt am Maint érte el.

Jakardowsky ezredes tábornokká való kinevezése után az ezredparságot báró Portner Lipót vette át, ki eddig a gránátos zlj parnoka volt és kit ezredessé léptettek elő.

Nov. 9-én Hocheimnél volt kisebb csatározás.

A szövetséges hatalmak további előnyomulása folyamán az ezr. 1814 januárjában Besancon alá érkezett, mely a várnak ostromlásában vett részt. Miután Napoleon a trónról lemondott és a háború befejeződött, az ezred is haza menetelt és Bajorországon, Csehországon át Galiciába érkezett, hol Jaslo környékén állomásozott.

1815. Napoleonnak Elba szigetéről való visszatérte után a háború ismét kitört, az ezred március 4-én tehát parancsot kapott, hogy Olaszországba meneteljen. Kassán át jövet az ezred Pesten parancs folytán irányt változtatott és zljanként Bécsen keresztül Bajorországba menetelt, hol a zljak Brettennél ismét egyesültek.

Július 28-án Strassburgnál volt az ezrednek kisebb csatározásban része. Közben Napoleon jún. 22-én a Waterloo-i csatában legyőztetvén, ismét lemondott trónjáról. Ezek után ezredünk Franciaországba érve, szeptemberig maradt ott. Innen ismét Bajorországon keresztül Bécsbe menetelt, hol azonban csak rövid ideig maradt és menetelését Galiciába folytatta.

1816. Januárban Samborba érkezett az ezred és ott lett elszállásolva.

1817. Májusban az ezred ismét Mailandot és Paviát kapja hadkiegészítési területül, júniusban tehát útra kelve Kassán, Pesten, Kanizsán és Görzön keresztül

okt. elején érkezett a Lombardiába, hol Pavia és Lodi jelöltettek ki helyőrségi helyül.

1818. Az ezred gránátos zlja Lembergől Székesfehérvárra került, honnan azt 1819. évben Bécsbe helyezték át, hol azután 1848-ig maradt helyőrségben.

A Lombardiában levő ezred Galiciából többé utánpótlást nem kapva, századainak létszáma 40 emberre apadt le.

Júliusban azután 1160 lombardiai újoncot kapott, minek következtében megszűnt galíciai ezred lenni.

1821. Az ezred Piemontba került, hol Mantuát jelölték ki állomáshelyül.

Báró Portner ezredparnok tábornoki jelleggel nyugdíjba ment, utódjául Hugelmann ezredes vette át az ezredparságot.

Az ezred egy ideig Alexandriában állomásozott, később két zljjal ismét Paviába, egy zljjal Mailandba került.

1823. Szeptemberben az ezredet békeállományra csökkentve, Csehországba helyezték át. Zljanként menelve, az ezredtörzs a II. zljjal Prágába, az I. zlj Kuttenbergbe, a III. zlj Königrätzbe került.

1825. A III. zlj a kiegészítő kerületbe rendelve vissza, Mailandba menetelt.

A következő években az ezred Prága és Kutttenberg között változtatja állomáshelyeit és itt 1831-ig maradt.

## 1830—1859.

**Ezredtulajdonos:**

**Albrecht főherceg.**

**Második ezredtulajdonos:**

**báró Lauer József altábornagy 1830—1848.**

1830. Január 4-én az eddigi ezredtulajdonos gróf Bellegarde altbngy meghalt. I. Ferenc császár és király (II. Ferenc római német császár ezen címről lemondva, 1804-ben Ausztria császára címet vette fel és mint ilyen I. Ferenc néven uralkodott.) január 11-én ezredtulajdonossá Albrecht főherceget nevezte ki. Ezen időtől kezdve a világháború végéig, mielőtt az ezred megszűnt, ezredünk mindig ezen nevet viselte.

Ugyanazon kézirattal a király Albrecht főherceg helyettesítésével második ezredtulajdonossá báró Lauer József altábornagyot nevezte ki.

December 21-én az ezred parancs folytán Morvaországba menetelt és 1831 január 11-én Teschen és Bielitz városokat érte el, honnan Galiciába menetelve tovább, március végén Wadowicébe érkezett.

Hungelmann ezredes tábornokká nevezetvén ki, báró Piret de Bihain ezredes vette át az ezredparságot.

Júniusban az ezred a lengyel királyság határán katonai kordont vont, hogy az ott kitört kolera behurcolása meggátoltassék. Megakadályozni ezt azonban nem sikerült, úgyhogy az ezred legénységéből is több mint 700 ember esett a járvány áldozatává.

1832. Áprilisban az ezredet Neutitscheinbe helyezték át, hova május közepén érkezett.

1834. Március 2-án I. Ferenc meghalt, a trónon V. Ferdinánd követte.

1835. Az ezred Olmützbé jött állomásra.

1836. Az év végén az eddigi ezredparnok báró Piret de Bihain ezredes Albrecht főherceg udvartartásához lett beosztva.

A kiadott új öltözeti szabályzat változtatásokat létesített. A fent széles csákó tetszetősebb alakot kapott,

úgy a tiszti, mint legénységi öltözet szabása megváltozott és az eddig viselt bőrhüvelyes kardok helyett acélhüvelyes és acélmarkolatú kardok irattak elő.

1837. Februárban báró Pöck János ezredbeli alezredes ezredessé neveztetvén ki, átvette az ezredparaságot.

Novemberben a zászlós rendfokozatot megszüntették és a magasabb és alacsonyabb fizetésű osztályú alhadnagyokat létesítettek. Egyúttal a főhadnagyok és az alhadnagyok fizetés javítást kaptak.

1839. Május 1-én az olasz hercegérsek az I. és II. zljak új zászlait szentelte fel. Utána az ezredtörzs és az I. zlj Udinébe menetelt, a II. zlj a Bocche di Cattaróba jutott.

1841. A II. zlj Cattaróból szinte a velencei tartományokba jutott.

1842. Az II. zljat helyezték át Cattaróba.

1843. Báró Pöck ezredes nyugdíjba ment, gróf Wimpfen Gusztáv ezredes lett.

Az ezredtörzset és a II. zljat Cremonába helyezték át. Az ezred újabbszerű fegyverekkel szerelték fel.

1846. Az I. zlj Dalmáciából Cremonába vonult be, itt tehát ezentúl az ezredtörzs az I. és II. zljjal állomásozott, a III. zlj még mindig Mailandban volt.

1848. Az ezred második tulajdonosa báró Lauer altábornagy nyugalomba vonult.

A Lombardiában és Veneziában kitört forradalom és a piemonti hadsereg előnyomulása következtében, a Radetzky tábornagy parsága alatt álló hadseregünknek vissza kellett vonulnia. Ezen visszavonulás csak harcászati okokból történt. Tehát teljes rendben ment. Az innen visszavonuló hadseregnél volt ezredünk III. zlja is beosztva. Mikor a Mailandi visszavonulásnak híre ment, Cremonában az ottani lakosság is fellázadt és ezredünk I. és II. zlja is, melyek kezdetben még jól tartották magukat, zászlait elhagyva a lázadókhoz pártolt át. Az át nem pártolt tisztek, köztük az ezredparnok is fogságba estek. Az esküje mellett végig kitartó III. zlj az ezután lefolyt harcokban, így a június 23-án Somma Campagnanál és az ezt követő éjjeli harcokban kitüntette magát.

A custozzai esata, melyben a III. zlj nem jött akeióba, a háborút eldöntötte és a piemonti hadsereg visszavonult. A fegyverszüneti határozványok értelmében az olasz területek ismét birtokunkba kerültek, Radetzky tábornagy Mailandba ismét bevonult. A Cremonában az árulás következtében fogságba került tisztek szabadságukat ismét visszanyerték.

Cassano d'Addaban az II. és III. zljakat ismét felállították.

Gróf Wimpfen ezredes tábornokká neveztetvén ki, az ezredparaságot a III. zlj eddigi parnoka, az ezredessé előléptetett Pietz Ferenc eddigi alezredes vette át.

Október végén az I. és II. zljat Cassanóból vasúton Mailandba szállították, hol az I. zlj a III. zljjal maradt, a II. zlj Varesebe menetelt.

A Bécsben levő gránátos zlj az ott is kitört forradalom folytán előfordult utcai harcokban vett részt.

1849. V. Ferdinánd a trónról lemondván I. Ferenc József lett utóda. A sardiniai kormány az előző évben kötött fegyverszünetet felmondva, Olaszországban újra háborúra került a sor, mely rövidesen Radetzky győzelmével végződött. Ezredünk ezen háborúban részt nem vett.

A gránátos zlj ezen évben a magyar szabadságharcban a következő ütközetekben vett részt: ápr. 6-án Isaszeg; ápr. 26-án Komárom; június 21-én Pered; jún.

28-án Győr; júl. 2-án és 11-én Komárom; aug. 5-én Szőreg; aug. 9-én Temesvár.

Az olaszországi háború befejeztével, az ezred mindhárom zljával Mailandban állomásozott.

Októberben Mailandból elmenetelve Voralbergbe jutott az ezred. A gránátos zlj, mely eddig Vácott állomásozott, Pestre helyeztetett át.

A gyalogság szervezete ismét megváltozott. Ezentúl két gránátos századból (division), három füselier zljből (mindegyik a századból alakítva) és egy tartalék divisióból állott az ezred.

Megemlítendő még a következő újítások: Az eskübe bevezették a birodalmi alkotmányról szóló pontot; az udvari haditanács hadügyminisztérium lett; „Kapitänlieutenant“ „Hauptmann 2. Classe“ lett; tiszt és legénység részére a fehér kabátot vezették be; az őrmesternél eddig mint rangjelzés használt spanyolnádvesszőt és a káplár mogyorófavesszőjét eltörölték; a rendfokozatokat a galléron hordandó paszományok jelölték. Tiszteknél, a gombok szerint, arany vagy ezüst, altiszteknél fehér  $\frac{1}{2}$  col széles paszomány. Ezredes, százados, őrmester három, alezredes, főhadnagy, káplár kettő, őrnagy, alhadnagy, őrzető egy paszományt viselt a galléron. Katonaorvosok ugyanazon rangjelzést viselték, mint a tisztek. Bajuszfordás törzstiszteknél és főtiszteknél kötelező, tábornokoknál tetszés szerint. Káplártól felfelé a megszólítás „Er“ helyett „Sie“. Tiszteknél a polgári ruha viselése tilos. A botbüntetést eltörölték.

I. Ferenc József a katonai érdemkeresztet és a tiszti és legénységi szolgálati érmekeket alapította.

1850. Második ezredtulajdonossá a király gróf Nobile János altábornagyot nevezte ki.

Februárban a gránátos divízió Pestről Budára helyeztetett át.

Júniusban az ezredparnok Pietz ezredes tábornokká neveztetvén ki, helyette az eddigi gránátoszljparnok: Bitermann János ezredes vette át a paraságot.

Novemberben az ezredet Donau-Wörthre helyezték át, a gránátos divízió Komárom és Bécsen át Prágába vonult.

Legfelsőbb parancsra a magyar és olasz ezredek a tartalék divíziókat feloszlatták és helyettük a negyedik zljakat állították fel. Ezredünk ezen zlját Mailandban állította fel.

Újítások az év folyamán: az altisztek rangjelzése az eddigi paszományok helyett esillag; a köpönyegekre dupla sor gombot varrtak; azon legénység részére, kik már kétszer voltak bírói úton büntetve, fegyelmi századok állítandók fel; a lovasságnál és a tüzérségnél rossz magaviseletet tanúsító legénységet a gyalogsághoz áthelyezni többé nem szabad; a katonai szolgálat idejét 14 évről 8 évre szállították le; a hadsereget a birodalmi alkotmányra letett eskü alól felmentették; a hadsereg részére rendeleti közlönyt létesítettek; kincstári épületekben tiszti lakásokat építettek.

1851. Februárban az ezred részben vasúton, részben menetelve tette meg az utat Lübeckbe, hová áthelyezték. A Monzában felállított IV. zlj onnan Grázba, a gránátos divízió pedig Lembergbe menetelt.

Március 1-én új gyakorlati szabályzat jelent meg, mely úgy a zárt, mint a nyílt alakzatban való gyakorlatozást írta elő, különös súyt fektetve a szuronyvívásra, valamint a céllövészetre. Legénység részére lövészdíjak állapították meg, tiszti céllövészeti is lett rendelve.

Minden századnál két kürtöst rendszeresítettek; újonnan a „Generalmarsch“ kürtjel lett bevezetve.

Az eddig szokásban levő katonai lépésmódokat egyöntetűvé tették és ezen lépés minden alkalommal használálandó; gyorsított menetnél a „Laufschritt“ lett előírva.

Az egyenruházatnál történt változások:

A csákók ezentúl nem posztóból, hanem kemény nemezből készülnek; a kokárdák helyett a csákókra a kétfejú sas sárgarézből lett előírva; az 1849 óta a törzstisztek részére előírt feketetollas és aranypászományos kalap helyett szintén a csákót vezették be.

Saját költséges közembereket már nem soroztak, ha valaki kadet akart lenni vizsgát kellett tennie.

Márciusban az ezred Lübeckből részben vasúton, részben menetelve Magdeburgon, Leipzigén és Prágán át Pilsenbe került.

Ekkor állították fel a katonazenekarokat.

Májusban az ezred IV. zlja Grázból Mailandba menetelt. A király által ezen zljnak ajándékozott zászlót Vicenzában szentelték fel.

Októberben az ezred Pilsenből Theresienstadtba jött állomáshelyre.

1852. Ujszerű hátibőröndöket és töltenytáskákat vezettek be. Az ezred fiúnevelő intézetek megszűntek.

Augusztus 1-én a gyalogság részére ismét új szervezési szabályzatot adtak ki. Ezentúl minden gyalogezred négy tábori zljből és egy depot-zljből állott. A táb. zljak egy gránátos és öt füselier századból, a depot-zljak négy füselier századból állottak. Ezzel a gránátoszljak megszűntek és az ezrednek bevonultak. A gránátosok a medvebórsüveg helyett szintén a csákót kapták, a füselierektől őket a szíjazaton és a töltenytáskán levő gránát különböztette meg.

Az ezredtörzs és az I. zlj Budweissba, a II. zlj Krumauba, a III. zlj Pilsenbe meneteltek. A gránátos divízió Lembergbe, a IV. zlj Monzából Budweissba érkeztek. A depot-zlj Mailandba menetelt.

1853. Az ezred három zljjal Prágába, a II. zlj Budweissba lett áthelyezve.

Az ezen évben II. Ferencz József királyra elkövetett merénylet szerencsés kimenetele alkalmából a pesti úr. hitközség egy 800 frtos alapítványt tett, melynek kamataiból az ezred szegénysorsú három rokkantja volt segélyezendő.

Június 1-én a hadügyminisztériumot hadseregfőparancsnoksággá változtatták át.

Az eddigi Monza-i kiegészítő kerület helyébe az ismét Mailandot kapta.

A „Fourierschütz“ és „Privatdiener“ elnevezés helyett a tisztiszolgákat ezentúl „Offiziersdiener“-nek nevezték és részükre külön ruházatot állapítottak meg.

1854. Fegyelmi büntetésnél a botütés ismét be lett vezetve.

A Krim-i háború kitörése miatt az ezred hadilétszámra egészítette ki magát, a négy gránátos század egy zljba vonatott össze.

1855. Az ezred állománya ismét békelétszámra csökkentve, a tartalékosokat elbocsátották. A gránátos zljat és a depot-zljat feloszlatták, ezen utóbbi helyébe a IV. zlj menetelt Prágából Mailandba.

Júliusban az ezredtörzs az I. és II. zljjal Innsbruckba, a III. zlj Trientbe lett áthelyezve.

Új katonai büntetőtörvénykönyv és hadicikkek jelentek meg.

1857. Március 1-én ismét új szervezeti szabályok jelentek meg. Minden gyalogezred az ezredtörzsből és négy zljből állott. Minden zlj egy gránátos és négy füselier századból állott. Háború esetén egy depot-zlj

és Öfelsége parancsára egy gránátos zlj is állítandó még fel.

Új rendfokozatként a „szakaszvezető“ (Zugsführer) létesített és az edigi őrmesteri rangjelzést kapta; őrmesteri rangjelzés ezentúl: három csillag, alatta sárga paszomány.

Az ezrednek toborzókerületeit ezentúl „Kiegészítő kerület“-nek nevezték.

Márciusban Bitermann ezredes tábornokká nevezetvén ki, ezredparnökká, Kainthali nemes Kain Károly, ezredes lett kinevezve.

November 1-én új ujoncozási törvény lépett életbe.

1859. Az Olaszországgal és Franciaországgal kitört háború következtében a Mailandban lévő IV. zlj is az ezredhez csatlakozott. Mivel a Lombardiából kiegészített ezrednek a háborúban való részvétele még bizonytalan volt, az ezred Braunauba, Schärdingbe és Linzbe menetelt.

Az ezred ekkor lett gyutasos fegyverekkel ellátva.

Július 1-én az ezredet Pilsenbe helyezték át.

Szeptember 2-án a felállított depot-zljat és az V. zljat feloszlatták. A vonatkozó békepointok értelmében legfelsőbb rendeletre a lombardiai illetőségű emberek hazabocsátattak, minek következtében az ezred gránátos és III. zlja is felosztattak. Csupán az I. és II. zlj keretei maradtak meg. Az év végén az ezrednek, mint lombardiai ezrednek teljes feloszlátása végre volt hajtva, csupán a nem Lombardiában illetőségűek és a Lombardiaiakból egy pár önkéntesen ittmaradt ember volt az ezred állományában. Az ezredtörzs és az I. és II. zlj kerete Prágában, a tisztek egy része Josefstadtban volt. A IV. zlj tisztjei Bozenban, az V. és a depot-zlj tisztjei Sopronban voltak.

Decemberben 80 ezred felállítása rendeltetett el, minden ezred 3 zljal.

A 44. gy-ezred újbóli felállítására a következőket rendelték el: Kiegészítő kerület Kaposvár. Az ezred három zászlóalja a saját I. zljből és a 48. gy-ezr. II. és III. zljából állítandó fel. Saját I. zljünk csekély létszáma miatt a 48. gy. legénységével volt még kiegészítendő és Kaposvárott az új III. zljat képezte. A 48. gy-ezr. II. zlja az új II. zljat, annak III. zlja az új I. zljat képezte. Az eddigi hajtókaszin megtartandó; gombok ezentúl sárgák, a kabátujjon medvetalpak.

## 1860—1914.

**Ezredtulajdonos:**

**Albrecht főherceg.**

**Második ezredtulajdonos:**

**gróf Braida Móríczt altábornagy.**

1860. A király az ezred eddigi másodtulajdonosának, gróf Nobilinek a 74. gy-ezred tulajdonosságát adományozta és helyébe ezredünkhöz gróf Braida Móríczt altábornagyot nevezte ki.

1859. év végével ezredünknél 181 tiszt volt kimutatva, ezekből az újonnan felállított ezredhez 57 jött át, 83-at más ezredből helyeztek ide.

Az ezred átalakítását, az új III. zljat kivéve, mely Kaposvárott és Toponáron volt, a Lombardo-Venezia tartományban hajtották végre és május végén az I. zlj Pádnából, a II. zlj Ponte di Brentából Velencébe meneteltek, hol az ezredtörzssel egyesütek. Az I. zljat a Lidón, a II. zljat a jezsuitakaszárnyában szállásolták el.

A király elrendelte, hogy ezentúl a tiszti kinevezések nemcsak az ezredparancsban hirdetendők ki, hanem a kinevezett tisztek részére a kinevezési okmányokat az ezredtulajdonos is írja alá; az eddig ténylegesen szolgált tisztek részére a kinevezési okmányok pótolttak.

Olaszországban a zürichi béke dacára az egyes országok között tovább folyt a háború, úgy, hogy a Lombard tartományban állomásozó összes ezredek létszámát felemelték és a III. zljat is Velencébe helyezték át, hova az november elején meg is érkezett.

1861. Az elrendelt újítások közül megemlítenők:

A Lipót- és vaskoronarendnek, valamint a katonai érdemkeresztnek az ellenség előtt teljesített szolgálati érdemekért való adományozása esetén, ezen rendjelek a „hadiéki ménnel“ voltak viselendők;

a ruházatnál a „Marschadjustierung“ ezentúl felöltött köpenyvel volt előírva;

a fegyvert a legénység ezentúl szíjon viselte;

a tisztek a táboriövet ezentúl bal vállukról lógva viselték.

Az előbbi lombardiai ezred zászlai közül az I. és IV. zljét az új ezred I. és II. zljai vették át, a 48. gy.-ezred zljai által hozott zászlókat, mivel azok már használhatatlan állapotban voltak, az arzenálnak adták le.

Március végén az ezredet Rovigoba helyezték át, hova gyalog menetelt.

Ezen időben ezredünk, kisebbszámú visszamaradt lombardiai kivéve, csak somogy megyei fiukból állott, legyen tehát itt az akkori dandárparancsnokságnak egyik parancsából egy idézet feljegyezve, mely a legénység akkori morális állapotára igen jellemző: . . . „Erre büszke lehet az ezred és ha a következő három hónapban testi fenytés ismét nem lesz szükséges, ez oly esemény, amilyen amióta a hedseregek egyáltalán léteznek, még sohasem fordult elő. Ily magatartás többet ér, mint valamennyi: Éljen!“

Az ezredtulajdonos Albrecht főherceg, aki ekkor szírién a lombardiai tartományokban teljesített szolgálatot, az ezred magyar fiainak az élelem izletesítése céljából három láda paprikát küldött.

A Depot-Divisiont ezen évben Kaposvárról Károlyvárosba (Horvátország) helyezték át és miután szeptemberben ezeket feloszlatták, a király reuületére ezekből a IV. zljakat állították fel.

1862. Január 1-ével az ezred kiegészítőkerülete a következő járásokból állott: Kaposvár központ, azonkívül Somogy vármegyéből az igali, marcali, babocsai és szigetvári járások, Tolna vármegyéből a tamási és hógyszai járások.

Májusban új gyakorlati szabályzat (Exerzier Reglement) jelent meg.

Novemberben a IV. zlj Károlyvárosból Kaposvárra menetelt.

1863. Az 1859-ben elvesztett háború óta a tiszti előléptetések szüneteltek, most, három és fél év után az új kinevezések ismét életbe léptek.

Mivel az eddigi csákok túl nehezek voltak, alakjukat megváltoztatták.

Tavasszal az ezred I. és II. zlját Paviaba helyezték át, a III. zlj Velencében maradt. Szeptemberben az ezredtörzs az I. zljal ismét Velencébe ment vissza, a III. zljat pedig innen vasúton Kaposvárra szállították, hol annak létszámát száradonként húsz emberre csökkentették. Ezen zlj azután Dombóvárra jött.

1864. Az ezen évben Schleswig—Holsteinban harcoló ezredeknek nagy tiszti veszteségét főleg az okozta, hogy azok a szolgálati övet a köpönyeg felett viselték, ami őket a csapat többi embereitől igen megkülönböz-

tette. Ezért elrendelték, hogy ezentúl a szolgálati öv a köpönyeg alatt viselendő.

Ezen évben rendelték el a „Depot-Divisions-Cadre“ felállítását, melyből később az „Ersatz Bataillonskader“ fejlődött ki. Azonkívül elrendelték, hogy a III. zlj ismét kiegészítendő, mely azután Velencébe menetelt, hol az ezred ismét egyesítve volt.

1865. Február végén Kaim ezredes tábornokká nevezetvén ki, az ezredparságot Herritz Henrik ezredes vette át.

1866. A Poroszországgal létrejött feszült viszony következtében a hadügyminisztérium április 24-én elrendelte, hogy a IV. zlj hadilétszámra egészítve ki a Lombard—Velence-i tartományba meneteljen, hol mint várórség lesz alkalmazva. Egyidejűleg a Depot-Division felállítását is elrendelték.

A Velencében állomásozó ezred három zlja május 1-én távirati parancsot kapott, hogy Krajnába meneteljen. Röviddel a menetelés megkezdése előtt a hadilétszámra való kiegészítést is elrendelték. Az I. II. és III. zljat vasúton Laibachba szállították, hova az első szállítmány május 4-én, a második május 8-án érkezett. A környéken elszállásolva, a kiegészítő legénység is megérkezett és az ezredet hadilétszámra egészítették ki. A IV. zlj május 10-én Legnagoba érkezett. Kaposvárott a Depot-Divisionból az V. zljat állították fel.

A megbetegedett Herritz ezredes helyett az ezredparságot Narancsics alezredes vette át.

Május végén az ezredet vasúton Wienbe, majd később Brünnebe szállították.

Június 4-én Herritz ezredes betegségébe belehalt, mire június 11-én gróf Vetter von der Lilie Gusztáv ezredest neveztek ki ezredparancsnokká.

Már előbbi menetelések után az ezred június 19-én Porstendorfba érkezett, hol a 49. gy.-ezreddel együtt a 3. gy.-ddrparáság parancsa alá lépett.

Poroszország még a tavasz folyamán az akkor már egyesült olasz államokkal szövetséget kötve, melynek éle a monarchia ellen irányult, Olaszország a monarchiának június 20-án a háborút megüzente. Június 21-én és 22-én a Csehország határán álló osztrák-magyar csapatoknak Poroszország követői is átadták a háborús üzenetet.

Mivel a Poroszországgal vívott háborúban ezredünk már mint magyar ezred vett részt, annak akkori ténykedése az eddigi módszerhez viszonyítva kissé bővebben lesz tárgyalva.

A Poroszország elleni hadaknak főparancsnoka nemes Benedek Lajos tábornagy volt, Olaszország ellen küzdő csapatokat ezredtulajdonosunk, Albrecht főherceg vezényelte.

Június 21-én ezredünk Mährisch és Böhmisch Rothmühlre menetelt, 22-én Schirmdorfot érte el. 23-án Böhmisch Lichwen éjjelezett, 24-én az egész 3. gy.-ddr Wambergben volt egyesítve. Itt vonult be ezredünkhöz az újonnan kinevezett ezredparancsnok.

Június 25-én az ezred Zdar és Borohredeken táborozott, 26-án Königgrätzen át menetelve a Bohdance-i tanyáknál táborozott, majd 27-én Miletinre került. 28-ától 30-ig Trojtn és Klein Dobin között táborozott.

Július 1-én az ezred Lippat érte el, 2-án a III. hadtest második vonalában állva a Horzitzre vezető út mellett vett állást.

Július 3-án a poroszok támadni kezdtek, minek folytán harera került a sor, mely harcok a Königgrätz-i csata néven ismeretesek.

A főparancsnokságtól kapott parancs értelmében a III. hadtestnek a Lippta és Chlumnál fekvő magaslato-



kat kellett megszállnia. Ezredünk erre a 3. ddrparságtól parancsot kapott, hogy az első vonalban a Sadowara vezető út mellett, álló tüzérsegnél menjen állásba.

A már reggel óta tartó harcban ezredünk 8 óra 30. d. e. lépett, mikor a poroszok a Bistriz-patak vonalát is átlépve támadásra mentek. A Sadowanál fekvő erdőből az ellenségnek sikerült a támadást lassan előbbrevinnie és kb. 300 lépésre közelítették meg ezredünk állását, mikor a ddrparnok a III. zljnak elrendelte, hogy az ellenséges gyalogságot verje vissza. Az ellentámadás sikerült és a zlj az ellenséget rohamozva azt visszaverte és állását elfoglalta. A zlj ezen helyen kb. délig maradt, mikor azt a 49. gy.-ezr. egy zlja váltotta fel. A másik két zlj is harcban állott az ellenséges gyalogsággal és 1 óra 30. d. u. lehetett, mikor az ezred majdnem teljes lőszerét már elhasználta.

Ezen időben mellettünk álló 49. gy.-ezred parancsnoka saját elhatározásából a Sadowa mellett fekvő Holla erdő ellen rohamra menve, ehhez ezredparnokunk az I. zljal is csatlakozott, a III. és III. zljak pedig ezeket mint tartalék követték. Ezen két zljat az előnyomulás folyamán a hadtestparnok a Chlumnál keletkezett válságos helyzet miatt feltartotta, az előnyomuló I. zljat pedig az ellenség oldalba támadta. A rendelkezésre álló kevés lőszer miatt ez sokáig nem tudta magát védeni és visszavonulni volt kénytelen. A nagy veszteségek ellenére a visszavonulás teljes rendben folyt le és a zlj a Lippanál álló másik két zljhoz csatlakozott. Miután ezredünk ekkor már hat óra hosszat állott folyton harcban és lőszerét teljesen elhasználta, a ddrparnok az ezredet a második vonalba vonta vissza.

A délután folyamán hadseregünk jobbszárnyával szemben a poroszok egy újabb hadserege is harcba lépven, mely a hadseregünk jobbszárnyát átkarolva, annak hátába is támadt, hadseregünk visszavonulása megkezdődött és a ddrparancsnok Königgrätzre rendelte el a visszavonulást, mely a harc további folyamán pánik-szerűvé fejlődött.

Az éjjel folyamán ezredünk Königgrätznél sorakozott, majd onnan Hohenmauthra menetelt vissza, hol az addig még szétugrasztott részek is csatlakoztak hozzá.

Felsőbb parancsra Olmützig menetelve vissza, ezredünket innen Wienig vasúton, innen pedig Kremsig hajón szállították, hova július 13-án érkezett, 15-én az ezred Furthra menetelt, 27-én pedig Tulinra érkezett.

Augusztus 4-én a Tulin-i dómtemplomban az elesetekért rekviemet mondtak, melyhez ezredünk kivonult. 7-én Wienbe menetelve, ott bevagónirozták és Willachba szállították, hova 11-én érkezett. Innen az ezred Tarvisba menetelt és mikor odaért, a fegyverszünet az olaszokkal is megkezdődvén, a további menetéseket megszüntették. Később állomáshelyül Klagenfurth és környéke lett az ezrednek kijelölve, minek folytán az ezred odamentelt.

A háborúban tanúsított vitéz magatartásukért 5 tiszt a katonai érdemkeresztet, 6 tiszt a legfelsőbb dicsérő elismerést kapta. A legénység közül 3 a nagyezüst és 27 a kisezüst vitézségi érmet kapta, 50 ember dicsérő elismerést kapott.

A békekötés után, miután Legnago várát is át kellett adni az olaszoknak, az ottan volt IV. zlj, mely az olaszországi harcokban részt nem vett, Kaposvárra menetelt.

A közben kijött rendelet értelmében a gyalogság zljai ezentúl hat század helyett négy századból állítandók össze. Ennek folytán a Kaposvárott lévő IV. zljat feloszlatták. Az ekkor már Trientben lévő három zlj

közül a III. zljat szintén Kaposvárra irányították, hol az az első négy századából a IV. zljat állította fel, a másik két szdt leszerelték. A Trientben maradt I. és II. zlj tizenkét századából az I., II. és III. zljakat állították fel.

1867. Az ezen évben kiadott szervezeti rendeletek közül csak a fontosabbakat ismertetjük.

A katonai szolgálati idő 12 évben állapított meg, melyből hat a tényleges, három az első és három a második tartalékszolgálatból állott. Legénységi szolgálati jelvények a betöltött 12-ik, illetve 18-ik szolgálati év után jártak.

A tisztikar pótlása ezentúl csak a katonai akadémiákból, illetve megfelelő vizsgálatok letétele után „tisztjelölt“-é kinevezett egyénekből történt.

Az eddig érvényben lévő tiszt kinevezési szabályzat szerint az ezredesi rendfokozatig az előléptetések az ezredeken belül történtek, mely eljárás a szolgálati idő és rangviszonyok tekintetbevételével, igen sokra nézve hátránnyal járt. Ezt lehetőleg kiküszöbölendő, ezentúl századostól felfelé a hadsereg összes tisztjei fegyvernemek szerint egységes állományt képeztek, az előléptetés az ekkor megállapított rang szerint történt.

A csapatszolgálatban a százados részére az 50-ik, őrnagy és alezredes részére az 56-ik, ezredes részére az 58-ik életév lett határként megállapítva. Ezen életkoron túl előléptetés csak helyi szolgálatban történhetett.

Ugyanekkor vezették be a törzstisztvizsgát is.

Az egyenruházatnál a sötét-kékesszürke köpönyeg lett ezentúl előírva.

Októberben a király elrendelte, hogy a fegyveres erő legénységi tagjai ezentúl az előjárók által úgy szolgálatban mint szolgálaton kívül „Ön“ megszólítással illetendők.

A hadsereg főparancsnokság ügykörét az újonnan felállított hadügyminisztérium vette át.

1868. Az ezredtulajdonos, Albrecht főherceg az ezrednek egy königgrätzi trombitakészítő által csinált „vadaskürtöt“ adományozott, mely a párisi világkiállításán is ki volt állítva.

Márciusban az ezred az eddigi előtöltő puskákból átalakított „Wänzl“ szisztémájú hátultöltő fegyverrel lett felszerelve.

Áprilisban az eddigi fehér kabátok (Waffenrock) helyett a sötétkék kabátokat vezették be, mely kabátok az ezred fennállásának további tartama alatt többnem változtak. Egyidejűleg tiszték és legénység részére zubbonyokat vezettek be, melyek a jövőben csupán színben változtak.

Tisztjelöltek ekkor kapták azon rangjelzést, melyet később a „hadapródok“ viseltek. Tiszték részére a még ma is használatban lévő kardkötő lett bevezetve, a szolgálati övet ezentúl derékban viselték.

Az ezredeknél ezentúl csak két zászló maradt, egyik az ezredtörzsnél, egyik a hadkiegészítő-kerületben állomásozó zászlóaljnál.

Az ezred zászlajának színe fehér, a zlj zászlajának színe sárga volt. Később minden ezrednél csak egy zászló maradt. Ezredünk a III. zljnak az asperni csatában való vitéz magatartásáért kitüntetésképpen ezen zlj sárga zászlaját viselte fennállásának egész ideje alatt.

Június 9-én kiadott rendelettel a király az eddig az ezredtulajdonost illető tiszt kinevezési jogot megszüntette és az összes tiszt kinevezési jogát magának tartotta fenn. A kinevezéseket ezentúl évenként kétszer — májusban és novemberben — hirdették ki a rendeleti közlönyben.

Az ezredtulajdonosi méltóság ezentúl szolgálati tény-

kedéssel nem volt többé egybekötve. Az ezredek számaikon kívül a tulajdonos nevét is viselték. A tulajdonosok ezentúl az ezrednek ezredesi egyenruháját is viselhették és ha az ezred az uralkodó vagy más magas személyiség előtt kivonult, annak élére is állhattak.

A próbaképen kiadott gyakorlati szabályzatot ezen évben véglegesítették.

A lövész (Schütze) kinevezett legénységi személyek részére a vörösszínű lövészszinór (Schützenschnur) lett előírva.

Szeptemberben az ezred az elharapódzott rablóbandák kiirtására egy 644 emberből álló zljat állított fel Nagyabajomban, mely gróf Forgách Mórítz ny. ezredes parsága alá tartozott.

Ezen évben lépett az új véderőtörvény életbe, mely szerint a fegyveres erő ezentúl a hadseregből, a haditengerészetből, a honvédségből és a népfőlkelőkől állott. Szolgálati idő három év a tényleges állapotban, hét év a tartalékban. A népfőlkelés részére rendelkezések még nem jelentek meg.

Egyúttal az „egyéves önkéntesi“ szolgálati kedvezmény is életbelépett.

Decemberben a botbüntetést törölték el. Ugyanakkor a rablóbandák kiirtására szervezett zljat is felszaltták.

1869. Mivel az új véderőtörvény szerint az ezredbíróságok megszűntek, a hadseregben szolgáló hadbírák egy csoportba lettek egyesítve és ugyanaz történt a katonapapokkal és a katonarvosokkal is. Ujjonnan állították fel a csapatszámvevőket, tisztiranggal. A „tiszteljelt“ elnevezés ezentúl „hadapród-tiszthelyettes.“

Az újonnan kiadott szervezési szabályzat értelmében a felállított 80 gyalogezred a következőképpen alakult: Az ezredtörzsszel egyesítve három zlj, parancsnoka egy ezredes; a tartalékparancsnoksági törzs (Reservekommando) egyesítve a IV. és V. zljal, ezeknek parnoka negyven ezrednél egy ezredes, negyven ezrednél egy alezredes. Az I. zljak parancsnoka alezredes, a II., III. és IV. zljak parancsnokai őrnagyok, az V. zlj parancsnoka lovasított százados. Háborúban a IV. és V. zlj négy századból áll, számozásuk 1—20-ig. Háború esetén a hadkiegészítőparancsnokság egy öt századból álló zljat állít fel.

Májusban az ezred Trientből a Cattaró-i öbölbe jött állomáshelyre.

A bizonyos esetekben eddig még érvényben lévő „Grenadier“ (gránátos) elnevezést véglegesen eltörölték.

Az új véderőtörvény az osztrák-magyar monarchiában még helyenként érvényben lévő katonai kedvezményeket megszüntette és a különös katonai alakulatokat felszaltták. Ez történt a Dalmáciában lévő és eddig választott „serdar“-ok és „harambasa“-k vezetése alatt álló miliciával is. Egyben ezeknek az eddig engedélyezett fegyverviselést is eltiltották. A cattarói kerületnek egy Landwehr-zljat kellett felállítania. A Montenegró határán lakó görögkeleti vallású szerb lakosságnak körülbelül egyharmada ezen törvényes rendeletnek engedelmeskedni nem akart és fellázadt. Ezen lázadás főleg a Krivosie kerületben öltött nagyobb arányokat.

Ezredünk a Bocche di Cattaróban lévén mint helyőrség, a Krivosieben Dragalji és Crkvicei kisebbszerű vár módjára megerősített kaszárnnyákban is tartott fenn őrségeket. Ezeknek a Boccheben fekvő Risano városával való összeköttetése a lázadás folytán megszakadt és környékükön kb. 4000 lázadó tartózkodott. Ezen megerősített pontoknak élelmezésre volt szükségük, mert rendszeren csak egyhónapi élelemmel voltak ellátva. Há-

romszor kellett tehát fegyveres vállalkozásokat végrehajtani, nehogy azokat kiéheztessék. Az ilyen vállalkozások, melyeket az egész terep biztosítása céljából egy tüzéséggel megerősített gy.-ddr hajtott mindig végre, csatározásokra vezettek, melyeknél egy esetben ezredünk érzékeny veszteséget is szenvedett.

Időrendben felsorolva ezredünk egyes részei a következő csatározásokban vettek részt: okt. 7-én Ledenicénél egy szakasz; okt. 19-én és 20-án az első nagyobb vállalkozásnál az egész ezred. A második vállalkozásnál az ezred egyes részei okt. 25-én Napodanál és Hannál, 26-án a Groben-hegyen voltak ütközetben. November 2—7-ig az I. zlj a Zsupaba végzett vállalkozást. November 16—23-ig volt a harmadik vállalkozás a Krivosiebe, mely alkalommal az ezred egyes részei Napodanál és Crkvicénél csatároztak, 18-án pedig a 7., 10. és 11. szdok a Veliki Zagvozdak hegyre intéztek rohamot, mely alkalommal az ott lévő századok érzékeny veszteséget is szenvedtek. A hegyet „Albrechtsberg“-nek nevezték el. November 23-án Napoda, Knerlac és Poljicanál voltak csatározások. A tél beálltával a lázadók lassan behódoltak, az ezred a telet azután Perzanóban töltötte.

1870. Márciusban az ezred Zaraba jött állomásra. Közvetlenül az állomáshely változása előtt az ezred a Krivosieben elesett bajtársak emlékére a cattarói temetőben (Scagliari), hol az elesetteket eltemették, egy emlékoszlopot állított fel, mely a háború folyamán 1916-ban még állott és melyet szerző, ki akkor egy zljjal ott volt beosztva, ismét teljesen rendbehozott.

1871. A hadsereg egyenruházatát illető eddigi előírások a „Ruházati előírás“-ban (Adjustierungsvorschrift) foglaltattak össze. A hadsereg fennállása óta ez volt a harmadik ilyfajta előírás; az első 1828-ban, a második 1840-ben jelent meg.

A tiszték részére eddig évrényben lévő „Becsületügyi bíróságot“ „Becsületügyi tanács“ által helyettesítették.

1872. Januárban az ezredparságot a ddrparnokká kinevezett gróf Vetter von der Lilie ezredes utódként nemes Radványi Mórítz ezredes vette át.

Februárban a második ezredtulajdonos gróf Braida Mórítz tábornagy meghalt.

Augusztus 12-én Kaposvár lakossága az 1866-ban és 1869-ben elesettek emlékére a Széchenyi-téren emlékoszlopot állított fel a következő felirattal:

Kötelességük hű teljesítésében elesett hőseinek emelte a cs. k. Albrecht főherceg tábornagy 44. számú gyalogezred.

Az emlékmű leleplezésénél megjelent az akkor Zaraban állomásozó ezred parnoka is és ott az ezred multját méltatva nagy beszédet mondott.

Bizonyára mindenkit érdekel az 1875-ben megjelent ezredtörténetben található evvel foglalkozó rész, melyben a szoborfelállításnál érdemeket szerzettekről emlékezik meg:

„Nem lehet itt elmulasztani, hogy azon hazafias személyekről és egyesületekről az ezredtörténetben hála-lásan meg ne emlékezzünk, kik az ezred tisztikara által a hősi halált halt ezredbajtársak elnem múltó emlékére felállított emlékmű létrehozásában közreműködtek; még pedig:

Pribéri és vuchini Jankovich László Somogy vármegye főispánja és Györgyfalvi Csépán Antal, a megye alispánja, kik a vállalatot általánosan mindenütt segítették. (Saját kezdeményezésük folytán rendezett

gyűjtés eredménye 70 forint 50 krajcár, mely összeg az emlékműbizottság rendelkezésére bocsáttatott);

Kaposvár város képviselőtestülete a felállítási hely ingyenes átengedése által. (Ezen alkalommal a Reserve Kommandonak 127 forintot is rendelkezésre bocsátott, mely összeg szintén rendeltetési céljának adatott át);

Lang Lajos mérnök úr, ki a tervrajzot ingyen készítette és az építésre felügyelt;

Decker Krisztian építőmester úr, ki az építést ingyen végezte;

Freistädter úr, az Esterházy-birtok főberlője és Suhl építész úr, kik néhány ezer téglát ingyen adtak, illetve a talpazati munkát ingyen végezték;

továbbá a Déliviasút igazgatósága, mely a több mint 200 mázsa súlyú emlékművet Graztól Zákányig mélyen leszállított áron szállította;

és végül a Bátaszék—Dombóvár—Zákány-i vasút-társaság igazgatósága, mely annak szállítását Zákánytól Kaposvárig ingyen végezte.“

Októberben az ezred Zaraból Wienbe jött állomás-helyre.

Ezen évben lett az új szerkezetű „Wernli“ puská bevezetve, melyekkel a háború kitörésekor a hátszországban szolgálatot teljesítő egyes népfölkelőalakzatok más fegyver hiányában még fel voltak fegyverezve.

Ugyanakkor lett a „Linnemann“-féle kéziásó (Spaten) is bevezetve, mellyel a gyalogság a háború egész tartama alatt is fel volt szerelve.

1878. A berlini kongresszus az osztr.-magy. monarchiát bizta meg Bosznia és Hercegovina okkupációjával, melyet a monarchia augusztus hóban kezdett meg. Mivel azonban ezredünknek a kifejlődött harcokban része nem volt, csak röviden említjük meg az ezredet érdeklő eseményeket.

Miután ezredünk hat évig volt Wienben helyőrségen, augusztus 10-én Triesztbe indult, honnan hajón Metkovicba lett szállítva. Innen Domanovicson átszeptember 1-én Mostarba indult.

A tartalékezred augusztus 30-án és 31-én indult el Kaposvárról és Szlavónián keresztül Bosznia északkeleti részébe menetelt egész a Drina-folyóig és október 18-án Bjelinába érkezett. Itt azután parancsot kapott, hogy Kaposvárra térjen vissza.

Az ezred Mostarból augusztus 16-án Gorazda és Csajnica környékére került, honnan a Sandszak—Novipazar területére menetelve azt megszállotta és állomásra Plevljebe került, ahol azután maradt.

1880. Április 26-án Plevljéből Triesztbe helyezték át és itt 1883-ig maradt helyőrségben. 1882-ben a Reservekommandokat feloszlatták és az ezredeket négy zljjal állították fel. Az ötödik zljakból 22 új ezredet állítottak fel, úgy hogy az osztr.-magyar hadseregnek ezentúl a háború kitöréséig 102 gyalogezrede volt. Ekkor helyezték át az ezredet Budapestre, az ezredparságot Weickard Frigyes ezredes vette át.

1887. Az eddigi ezredparancsnok utódként lovag Schrott Ignác ezredes lett az új ezredparnok, kinek halála után 1888-ban Nagyvárad Baranya Sándor ezredes vette át a parancsnokságot.

Az eddigi használatban levő „Wernli“ fegyver helyett a „Mannlicher“ által feltalált ismétlőfegyvert vezették be, melynek öble (Kaliber) ekkor még 11 mm volt, lövedéke pedig ólom volt.

1889. Az ezred új zászlaját a piliscesabai táborban szentelték fel.

1890. Október 7-én az ezred ismét Plevljebe került helyőrségbe, hol 1892-ben Ivinget Károly ezredes lett az új ezredparnok.

Ekkor a Mannlicher-fegyvert 8 mm öblűvé alakították át, a lövedék acélköpönyeggel lett ellátva és irányzékát is megfelelően alakították át.

1893. Október 30-án az ezred Plevljéből Pécsre került helyőrségbe, hol hat évig volt egyhuzamban.

1896-ban Stenzl Alajos ezredes vette át az ezredparságot.

Ezen évben alakították át véglegesen a Mannlicher ismétlőfegyvert, mely ezen alakjában a háború tartama alatt is használatban maradt.

1898. December 2-án Öfelsége 50 éves uralkodói jubileuma alkalmából egy emlékérem lett kiadva, melyre igényjogosultak az összes tényleges és tartalékos tisztok voltak, valamint a legénységi állományból mindazok, kik ezen időpontban katonai kötelezettségüknek már eleget tettek, vagy tényleges szolgálatuk harmadik évében állottak.

1899. Szeptember 1-én az ezredtörzs a II. és III. zjakkal Budapestre helyeztetett át és az akkor újonnan épült Albrecht lakonyában lett elhelyezve. Az ezr. 1914 április haváig maradt itt. Ugyanekkor az I. zlj Stolacba lett áthelyezve.

1901. Az ezredparságot Seibt Gottfried ezr. vette át.

1903. Az I. zljat Stolacról Budapestre helyezték át, innen a III. zlj ment Kaposvárra, hol a IV. zljal együtt volt.

1905. Hauschka Ottó ezredes vette át az ezredparságot.

1907. Szeptember 12-én a IV. zlj Kaposvárról Bilekre került állomáshelyre, hol 1914 áprilisáig maradt.

1908. Az őszi nagy hadgyakorlatoknál új módszer lépett életbe. Eddig a gyakorlatokat úgy tervezték, hogy azok egy napon belül befejeződtek, éjjel a csapatok pihentek. Ezentúl a háborús valóságnak megfelelően a gyakorlatok több napon át éjjel-nappal megszakítás nélkül folytak.

Októberben az osztr.-magy. monarchia a törökországi viszonyok következtében kényszerülve volt Bosznia-Hercegovinát annektálni. Szerbia erre hadikészülődéssel válaszolt. A Bosznia-Hercegovinában állomásozó csapatokat tehát mi is hadilétszámra emeltük, mely helyzet a következő év nyaráig eltartott. Ennél ezredünk IV. zlja volt érdekelve.

December 2-án Öfelsége 60 éves uralkodói jubileuma alkalmából egy jubileumi kereszt lett kiadva.

1909. Hauschka ezredes halálával megüresedett ezredparnoki állásra nemes Lauingen Vilmos ezredest nevezték ki.

1912. Novemberben a balkánháború következtében a politikai helyzet Európában igen feszült lett és az osztr.-magy. monarchia és Oroszország között majdnem háborúra került a sor. Hadseregünk nagyobb részében a csapatok létszámát tehát felemelték. Ezen rendelkezés a IV. hdestet is érintette, tehát a Budapesten és Kaposvárott állomásozó zljakhoz is behívták a tartalékos legénységet. Ennek emlékére Öfelsége az igényjogosultaknak egy emlékeresztet adományozott.

1913. Októberben nemes Mihanovics Károly ezredes vette át az ezredparságot.

1914. Április 30-án az ezredtörzs az I., II. és IV. zjakkal Wienbe került helyőrségbe és a Radetzky-lakonyában lett elhelyezve.

# A háború kitörését okozó események rövid ismertetése

1914 június 18-án Ferenc Ferdinánd főherceget, Ausztria-Magyarország trónörökösét és feleségét Hohenberg Zsófia hercegnőjét egy szerb összeesküvő banda tagja Sarajevóban revolverlövésekkel meggyilkolta. Az osztrák-magyar hatóságok által lefolytatott vizsgálat megállapította, hogy a trónörökös élete ellen szőtt merényletet Belgrádban, szerb hivatalos személyek segítségével készítették elő és a merényletet szerb állami fegyvertárból kapott fegyverekkel hajtották végre. Ezen bűntény az egész civilizált világ szeméit felnyithatta és láthatták, hogy a szerb politika nemcsak az osztrák-magyar monarchia integritása ellen dolgozik, hanem hogy nem restel célja elérésére gonosz eszközökhöz is nyulni. Ezen politika végoelja az osztrák-magyar monarchia déli részeinek forradalmasítása, azoknak elszakítása és Szerbiával való egyesítése volt.

Politikájának ezen irányán Szerbia 1908 óta ismételt és ünnepélyesen tett azon ígéretei után sem változtatott, melyekben az ezen iránytól való eltérést és a jó szomszédi viszony fenntartását ígérte. Az utolsó hat éven belül Szerbia már harmadszor sodorta Európát egy háború szélére. És ezt csak azért tehette, mert ezirányú törekvéseiben Oroszország támaszát bírta. Az 1908-as török forradalom után ugyanis Oroszország azon dolgozott, hogy saját fennhatósága alatt egy a török állam fennállása ellen irányuló balkánszövetséget hozzon létre. Ezen balkánszövetség azonban, miután neki 1912–13-ban sikerült Törökországot európai birtokából kiűzni, a zsákmány elosztásának kérdése körül marakodva, összeomlott. Az orosz politika azonban ezen sikertelenség következtében sem adta fel reményét és annak államférfiai ezentúl egy új balkánszövetség létrehozásán dolgoztak, mely most már nem az Európából kiűzött Törökország ellen, hanem az osztrák-magyar monarchia fennállása ellen volt irányítva. Ezen elgondolás szerint Szerbia Macedóniának a balkánháborúban meghódított részeit Bulgáriának adná át, ehelyett azonban Bosznia és Hercegovina birtokába jutna. Romániát Franciaország segítségével Oroszországhoz kellene szorosabban fűzni, Bulgáriát izolálás által megpuhítani.

Ily körülmények között Ausztria-Magyarország trónörökösének meggyilkolása miatt kényszerítve volt számotvetni azzal, hogy a határain túl folytatott oly cselekményeket nem nézheti tovább ölbetett kezekkel. Az osztrák-magyar külügyi kormány ezen felfogásáról értesítette a német kormányt, mely adott válaszában arról biztosította a monarchiát, hogy a helyzet megítélésében vele egyetért és egy olyan akció, mely a Szerbiában az osztrák-magyar birodalom integritása ellen megindított mozgalom letörésére irányulna, helyesléssel találkozna. Németország hivatalos köreinek véleménye szerint a saját érdekeinek szemmeltartásával nem ajánlhatta Ausztria-Magyarországnak azt, hogy tekintélyével össze nem egyeztethető engedékenységet tanúsítson, mert az állandó szerb aknamunka következtében — Oroszország és Franciaország segítségével — az osztrák-magyar monarchia fennállása veszélyeztetve lévén, annak végeredményben össze kell omlania.

miáltal a Középeurópában élő szláv nemzetiségek mind Oroszország fennhatósága alá kerülvén, ezen esetben a német faj helyzete Középeurópában épúgy veszélyeztetve lenne.

A fentvázolt helyzetről megindult diplomáciai tárgyalások eredményeként Németország mint szövetséges a monarchiának a Szerbiával való leszámolásra szabad kezet engedett és annak következtében Ausztria-Magyarország belgrádi követe, július 23-án a szerb kormányhoz egy jegyzéket nyújtott át, melynek kivonatos tartalma a következő:

1909 március 31-én a wieni szerb királyi követ kormányának utasítására a cs. és kir. kormány a következő kijelentést tette: „Szerbia elismeri, hogy a Boszniában teremtett helyzet által jogaiban érintve nem lett, ennek következtében tehát azon határozatokhoz fogja magát tartani, melyeket a hatalmak a berlini egyezmény 25-ik pontja értelmében fognak megállapítani. Miközben Szerbia a nagyhatalmak tanácsait követi, kötelezi magát arra, hogy az annexió ellen mult év október havától tanúsított ellenállását feladja és kötelezi magát arra is, hogy politikájának Ausztria-Magyarországgal szemben eddig betartott irányát megváltoztatja és a jövőben vele a jó szomszédi viszonyt fenntartja.“

Az ezt követő évek eseményei azonban bebizonyították, hogy Szerbiában a kormány szemeláttára oly mozgalom keletkezett, melynek kifejezetten az volt a célja, hogy a monarchia egyes részeit elszakítsa. Ezen mozgalom a királyság határain túl elkövetett terrorcselekményekben és a merényletek sorozatában nyilvánult meg.

A június 28-án elkövetett merénylet okozóinak vallomásából kiviláglik, hogy a merénylők a fegyvereket és bombákat, melyekkel fel voltak szerelve, oly szerb tisztoktól és hivatalnokoktól kapták, kik mind a „Narodna Odbrana“ tagjai voltak és hogy a merénylőket vezető szerb határörkőzések csempészték át a határon Bosznia területére.

A vizsgálat fenti adatai tehát nem türik, hogy a cs. és kir. kormány továbbra is oly elnézést tanúsítson, mint amilyent évek során eddig gyakorolt.

A kormány tehát kényszerítve érzi magát a szerb kormánytól hivatalos biztosítékot követelni, hogy az Ausztria-Magyarország ellen folytatott propagandát, vagyis azon törekvések összességét elítéli, melyeknek végoelja Ausztria-Magyarország egyes területeit elszakítani és hogy a gaz és terrorisztikus propagandát minden eszközzel elnyomni kötelezve érzi magát. Hogy ezen kötelezettségnek ünnepélyes külső is adassék, a szerb királyi kormány hivatalos lapjának július 26-iki számának első oldalán a következő nyilatkozatot jelentette meg:

„A szerb királyi kormány az Ausztria-Magyarország ellen irányuló propagandát, vagyis mindazon törekvések összességét, melyek oly területek elszakítását célozzák, melyek a monarchia birtokállományába tartoznak, elítéli és az ily gaz cselekedetek következményei felett őszinte sajnálkozását fejezi ki.

Sajnálkozását fejezi a királyi szerb kormány afelett, hogy szerb tisztek és hivatalnokok fentnevezett propagandában résztvettek és ezzel azon jó szomszédi viszonyt veszélyeztették, melynek ápolására az 1909 március 31-iki nyilatkozatával magát a szerb királyi kormány kötelezte.

A királyi kormány, mely Ausztria—Magyarország bármily területén lakó lakosság sorsába való beavatkozás minden gondolatát is helytelenít és azt visszautasít, kötelességének tartja a tiszteket, hivatalnokokat és a királyság összes lakosságát arra figyelmeztetni, hogy ezentúl azon személyek ellen, kik ilyen cselekmények elkövetésében bűnösök, a legnagyobb szigorral fog eljárni és ily cselekmények meggátolására minden módon törekedni fog.

Ezen nyilatkozatot ugyanazon időben Őfelsége a királyi napiparancs alakjában a királyi hadseregnek is tudomására hozza és azt a hadsereg hivatalos közlönyében is megjelenteti.

Ausztria—Magyarország ezenkívül követelte, hogy a szerb kormány mindazon újságcikkeket, melyek a monarchia elleni gyűlöletre szítanak, tiltsa be. A „Narodna Odbrana” szövetséget oszlassa fel, azon tiszteket és hivatalnokokat pedig, kik a monarchia elleni propagandában bűnösök, bocsássa el stb.

Végül kijelentette, hogy az ezen jegyzékre adandó választ legkésőbb július 25-ike — szombat — 6 óra d. u.-ig elvárja.

A szerb kormány azonban ezen jegyzék átadási napját követő napon (július 24-én) 4 órakor d. u. elrendelte a mozgósítást.

Július 2-án, d. u. 4 órakor a szerb kormány belgrádi követünknek a kért válaszjegyzéket ugyan átadta, egyes pontokban a monarchia kívánságának eleget is tett, általánosságban azonban világosan felismerhető volt azon törekvése, hogy a monarchia jogos követeléseivel elől huza-vonával és újabb tárgyalásokkal térjen ki.

A monarchia tehát a további tárgyalásokat megszakítva, ezen pillanattól kezdve Szerbiával hadiállapotban állott, melyet még a július 28-án kiadott hivatalos hadüzenettel is kiegészített.

Ugyanezen napon Őfelsége a császár és király felhívással fordult a monarchia népeihez, melyet a lakossággal falragaszok útján is tudattak és melynek Magyarországán kihirdetett szövege a következő:

Népeimhez!

Legfőbb vágyam volt, hogy Isten kegyelméből még hátralevő éveimet a béke műveinek szentelhessem és népeimet a háború áldozataitól és terheitől megóvhassam.

A gondviselés másként határozott.

Egy gyűlölettel telt ellenség üzelmei kényszerítettek, hogy a béke hosszú esztendei után kardot ragadjak monarchiám becsületének védelmére, tekintélyének és hatalmi állásának megóvására és területi épségének biztonságára.

A szerb királyság, melyet állami létének első kezdetétől fogva egész a legújabb időkig úgy elődeim, mint én is támogatásban és segítségben részesítettünk, gyorsan felejtő hálátlansággal már évekkor ezelőtt Ausztria—Magyarország elleni ellenségeskedés útjára lépett.

Az a rendelkezésem, amellyel Boszniában és Hercegovinában teljesített három évtizedes áldásos békemunka után, ezekre az országokra kiterjesztettem uralkodói jogaimat, Szerbiában a féktelen szenvedély és elkeseredett gyűlölet kitörésével fogadtatott, holott ez ország jogait semmi tekintetben sem sértette. Kormányom akkor az erősebbnek szép jogával élve a véglete-

kig vitte az elnézését és engedékenysége, csak csapatainak a békelétszámra való leszállítását és azt az ígéretet kívánta Szerbiától, hogy a jövőben a béke és barátság útján fog járni.

Amikor két évvel ezelőtt a Török-birodalommal állt harcban Szerbia, kormányom ugyancsak a mérséklet szellemétől vezettetve, a monarchia legfontosabb életfeltételeinek megóvására szorítkozott. Elsősorban ennek a magatartásnak köszönhetőe Szerbia a háború céljainak elérését.

Nem teljesült ama reménység, hogy a szerb királyság méltányolni fogja kormányunknak hosszú türelését és békeszeretét és szavát be fogja váltani.

Mindig nagyobb hullámokat vet az Ellenem és Házam ellen érzett gyűlölet. Mindig leplezetlenebbül lép előtérbe az a törekvés, mely Ausztria—Magyarországgal elválaszthatatlanul egybetartozó területek elszakítására irányul.

A határon bűnös áramlat csap át, mely a monarchia délkeleti részén az állami rend megingatására, a népnek, melyről oly atyai szeretettel gondoskodom, az uralkodóház és a haza iránti hűségtől való eltántorítására és a felnövő ifjúság félrevezetésére és az örület és hazaárulás bűnös tetteire való felizgatásra irányul. Gyilkos merényletek egész sorozata és egy tervszerűen szőtt és keresztülvitt összeesküvés, melynek borzasztó sikere szíven talált Engemet és hű népeimet: ime ezek a messzelátható véres nyomai a Szerbiától munkábavett és vezetett üzemeknek.

Ezt a tűrhetetlen aknamunkát meg kell állítani. Szerbia ezen folytonos kihívásának véget kell vetni, ha sértetlenül fenn akarjuk tartani monarchiám méltóságát és becsületét, ha folytonos megrázkódtatásoktól meg akarják óvni annak állami, gazdasági és katonai fejlődését.

Hiába tett kormányom még egy utolsó kísérletet, hogy békés eszközökkel érje el azt a célt s komoly figyelmeztetéssel megfordulásra bírja Szerbiát.

Szerbia visszautasította kormányomnak mérsékelt és igazságos kívánságait és megtagadta azon kötelességének teljesítését, melyek népek és államok békés együttélésének természetes és szükséges alapjai.

Fegyveres erővel kell tehát államaim számára a belső nyugalom és az állandó külső béke nélkülözhetetlen biztosítékait megszereznem.

Ebben a komoly órában tudatában vagyok elhatározásom egész horderejének és a Mindenható előtti felelősségnek.

Mindent megfontoltam és meggondoltam.

Nyugodt lelkiismerettel lépek a kötelesség útjára.

Bizom népeimben, akik minden viharban hiven és egyesülten sereglettek Házam köré és hazájuk becsületéért, nagyságáért és hatalmáért a legsúlyosabb áldozatokra is mindig készen állottak.

Bizom Ausztria—Magyarországnak önfeláldozó lelkesültséggel telt vitéz hadseregében. És bizom a Mindenhatóban, hogy fegyvereimnek adja a győzelmet.

Kelt Ischlben, 1914. évi július hó 28-án.

Gróf Tisza István sk.

Ferenc József sk.

\*

A cs. és kir. hadügyminisztérium, valamint a két honvédelmi minisztérium a Szerbia elleni részleges mozgósítási parancsot, melyet Őfelsége 25-én 9 órakor d. u. írt alá, 26-án hirdették ki és mint első mozgósítási napot július 28-át jelölték meg.

Ezzel a később világháborúvá fejlődött és több mint négy évig tartó háború megindult.

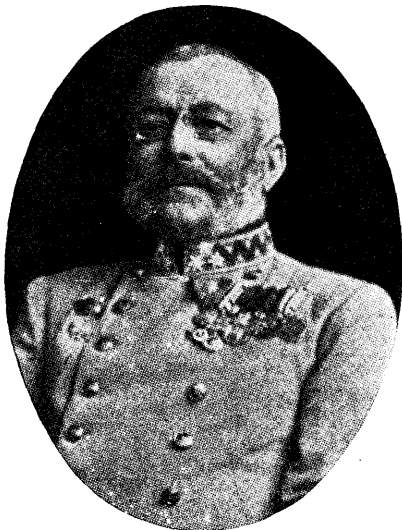


I. FERENC JÓZSEF

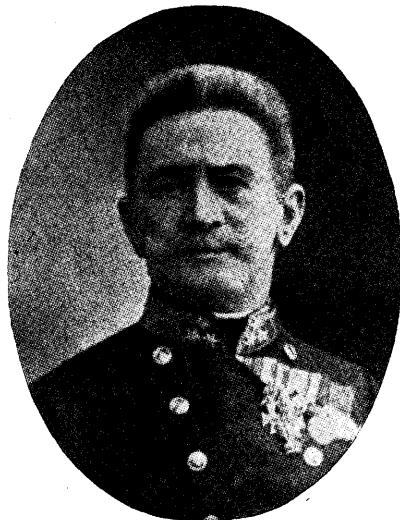


IV. KÁROLY

Az ezred magasabb előljárói a háború kitörésekor:



FRIGYES FŐHERCEG  
hadsergifejparancsnok.



BÁRÓ HÖTZENDORFI CONRAD FERENC  
gyalogsági tábornok, a vezérkar főnöke.



BÖHM-ERMOLLI  
lov. tábornok, a II. hadsereg parancsnoka.



NÁDASI TERSTYÁNSZKY KÁROLY  
lovassági tábornok, a IV. hdt. parancsnoka



JÓZSEF FŐHERCEG  
a 31. hadosztály parancsnoka.

# Szerb harctér

## Mozgósítás és határvédelmi szolgálat Zimonynál.

### Július.

1914 április eleje óta az ezredtörzs az I., II. és IV. zljjal Wienben, a III. zljjal Kaposvárott állomásozott.

26-án reggel hirdették ki a „Kriegsfall B“ mozgósítási parancsot. A munka a kidolgozott mozgósítási tervzetben előírt órarend szerint rögtön megkezdődött. A századoknál tényleges szolgálatban lévő legénység tábori felszerelését kiosztották és a visszahagyandó tárgyakat elcsomagolták.

A tartalékállományban lévő tisztek és legénység a pótkeretzljhoz Kaposvárra hivattak be. Ezeknek felszerelése és beosztása ott történt.

27-én az ezrednapiparancsban hirdették ki az ezred Wienben állomásozó részének vasúton való szállítványozását, mely 28-án d. u. 2 óra 15. történt meg.

A mozgósítási tervzetben előírt időbeosztás megváltoztatásával az ezred mielőbbi menetkészültségét kellett tehát elérni.

28-án d. e. az ezred békelelétszámú zljai Wienben a Radetzky-laktanya udvarán menetkészben állottak.

A keleti pályaudvarra való menetelés alkalmával Wien lakossága az ezredet nagy ovációkban részesítette.

1 óra d. u. az ezred a pályaudvarra érkezvén, a bevagionozást rögtön végrehajtották és miután a pályaudvaron megjelent békebeli előljárói az ezredtől búcsút vettek, a szállítmány a rendes időben elindult.

29-én reggel az ezred szállítmánya Budapestre érkezett, hol József fhg. a 31. hadosztály parancsnoka, várta az ezredet. A másfélórás tartózkodás alatt az ezred itt tudta meg, hogy a szállítmány Batajnicára van irányítva.

Az út Szabadkán és Ujvidéken át vezetett tovább és 30-án reggel az ezred Batajnicára érkezett.

Itt a 7. hadosztály parancsa várta, mely szerint az ezred a továbbiakban ezen ho kötelékébe tartozik és Batajnicán elszállásolandó.

12 órakor délben a 7. ho elrendelte, hogy az ezred Zimonyba meneteljen. 6 óra d. u. az ezred Zimonyba érkezvén, a honvédlaktanyában szállásolták el.

A hadüzenet óta ezen időpontig a határvédelmet ezen helyen a Zimonyban állomásozó 68. gy.-ezr. látta el.

21-én d. u. 6 órakor a 68. gy.-ezr. eddig biztosító szolgálatban lévő részeit az ezr. váltotta fel. Az 5. szdot Bezsanijára tolták ki, hol a Cigányszigettel szemben biztosította a partot, a vasúti hírhoz a part mentén kiásott lövészárkokba a fél 8. szdot vezényelték.

Ezen állásunkkal szemben a szerb parton a part mentén húzódó vasútvonal mögött voltak az ellenség megfigyelő osztagai. Reggel és este mindkét oldalról élénkebb gyalogsági tűz. Nappal Belgrád egy teljesen kihalt város képét mutatta.

### Augusztus.

1-én reggel a Kalimegdannak 30.5 cm mozsarakkal való lövetése lett elrendelve. Legfelsőbb parancsra ezen lövetés azonban elmaradt. A d. u. folyamán a Belgrád környékén álló ellenséges ütegek és a dunai hajóhad egyes részei között tűzharcra került a sor, melynek egy felhőszakadásszerű zápor vetett véget.

6 óra d. u. a ½ 8. szdot a ½ 16. szd, az 5. szdot a 13. szd. váltja fel.

A biztosító szolgálatot az ezred 2-ág látta el, mikor a 68. ezr. által felváltatván, tartalékviszonyban Zimonyban maradt. Veszteségek nem voltak.

3-án az ezred a kiadott parancs értelmében visszamenetelt Batajnicára, hol ismét elszállásolták. A már teljesen mozgósított III. zlj és a többi zljak kiegészítésére szolgáló legénység Kaposvárról elindult.

4-én reggel érkeznek ezen szállítmányok Batajnicára, hol a hadrend szerinti beosztás megtörténik. Délben az ezred a mozgósítást teljesen befejezve, készen állott.

### A IV. hadtest felvonulási terében.

Az ezred a hadrend szerint a IV. hadtest kötelékébe tartozván, 5-én d. u. parancsot kap, mely szerint a 31. ho felvonulási terébe lett irányítva.

A 31. ho.-hoz tartozó többi ezred (32., 69., 3. bh.) rendeltetési helyét a felvonulási térben 3. folyamán érte el, úgyhogy a 31. ho. 4-én a Száva mentén, Hrtkovei és Podgorica ada közötti részen a határvédelmet átvette. Nyugatra tőle a IX. hdt. 29. ho.-a, keletre a 32. ho, mely szintén a IV. hdthez tartozott, látták el a határvédelmi szolgálatot.

A 31. hoparság Pcsincin, a IV. hadtparság Ó-Pazuán, az előljáró 2. hdsgparság Péterváradon állomásozott.

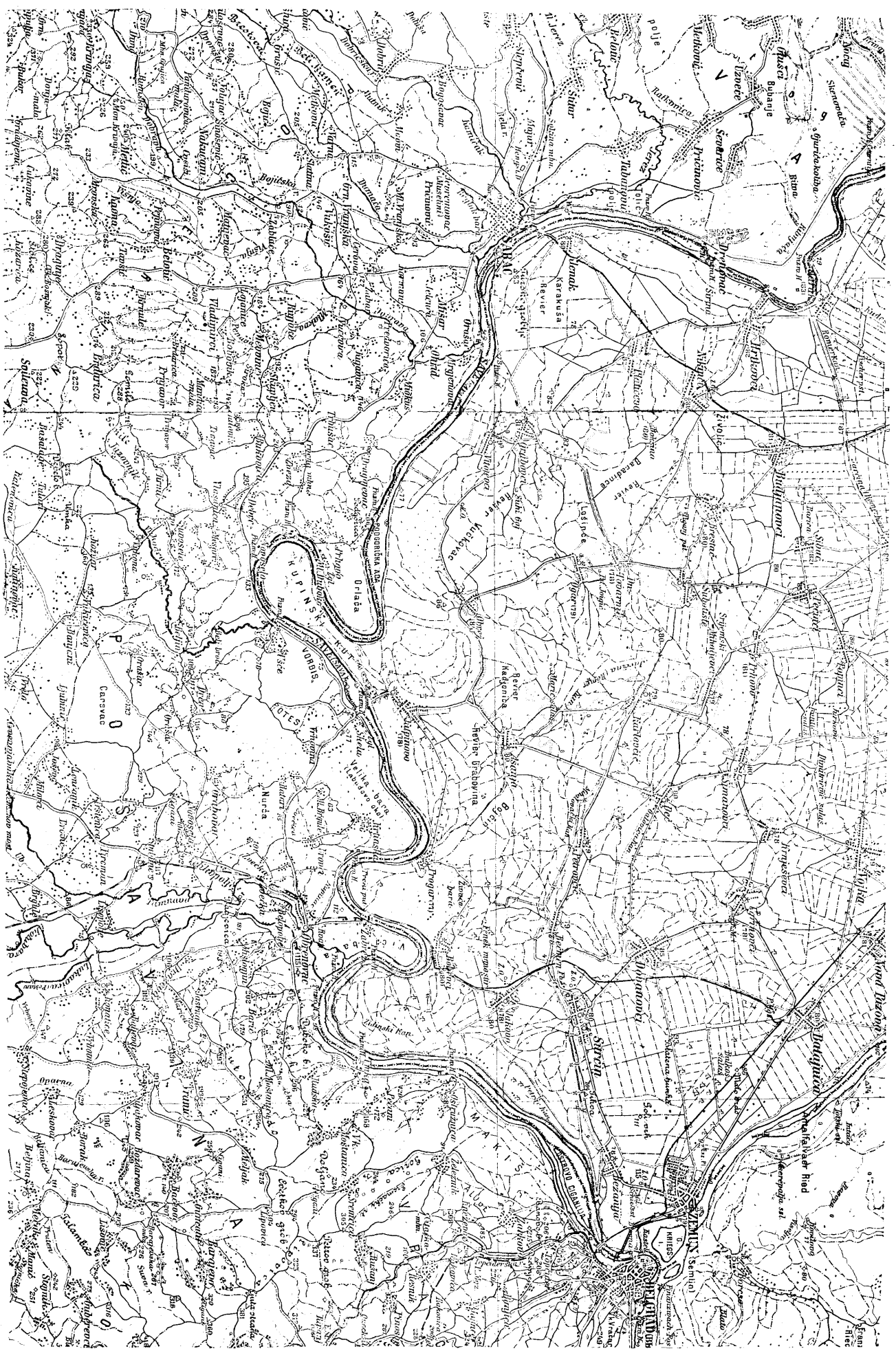
A 31. ho. körletében a határvédelmi szolgálatot Hrtkoveitől Oraacsacig (Szerbia) a 32. gy.-ezr. 2. zlja, a 10. táb. tüzézezr. I. sz. ütegeivel és a 8. husz.-ezr. 3/4. szdával, Oraacsactól Podgorica ada-ig a 69. gy.-ezr. 1. zlja, a 8. husz.-ezr. I. szdának egy szakaszával látta el.

A felvonulási tér lakossága majdnem teljes egészében szerb nemzetiségű lévén, teljesen megbízhatatlan volt. Saját országunkban ellenséges érzelmű lakosságtól voltunk körülveve, melyről biztosan tudtuk, hogy az ellenséggel tart. Főleg a papság volt — egykettő kivételével — veszélyes, mert az volt az izgató elem. Még az az eset is előfordult, hogy egy csendőrt kellett megbízhatatlansága miatt letartóztatni.

Az 5-iki parancs értelmében az ezredtörzs a II. és III. zljjal Prhovora menetelt. Batajnica—Prhovo 34 km. A rekkenő hőségben (42 fok C a napon) a teljesen árnyéktalan utakon és a vízhiányos terepben, a gyakorlatlan tartalékosokkal a menetelés nehéz volt. A 2. zljnál 15 hógutaeset fordult elő. A zljak 6 óra d. u. érkeztek Prhovora, hol azokat beszállásolták.

7-én reggel az I. és IV. zljak is Prhovora meneteltek, hova 8 óra d. u. érkeztek és sátoztáborba szállottak.





Peltonulási terep Szerbia éleml.

8-án az I. zlj Brestacsra, a IV. zlj Sibacra irányítatott, az I. zlj a 3. szdot Subotistere különíti ki.

9-én a III. zlj Pecsincire helyeztetik át, honnan a 9. szdot Popincire különítette ki.

Ezentúl az ezred helyzete 11-ig nem változott.

Az ellenségről eddig semmi hír sem volt beszerezhető, csupán a közvetlen a Száván lévő tábori őrsök váltottak a túloldalon lévő ellenséggel néhány lövést. A bozotos part miatt azonban igen ritkán lehetett a túloldalon embert látni.

9-én a Balkán haderők főparsága (Potiorek tbszr-nagy) a 2. és 5. hdsgparsághoz a következő parancsot intézte:

Sarajevo, 1914. VIII/9.

Op. No. 1791/11. OK.

„Az 5. hdsg augusztus 12-én reggel átlépi a Drinát és legkésőbb aug. 17-én a Valjevo—Rogacsica (a Drina mellett) vonalat éri el.

Dacára a vele szemben lévő, szerbekből és montenegrói hadseregből álló túlnyomó erejű ellenségnek, a 6. hdsg ezen támadáshoz, igen nehéz terepben, Užsice irányában csatlakozik.

Az 5. és 6. hdsg támadása csak akkor lehet eredményes, ha a 2. hdsg erős ellenséges erőket tart a Duna—Száva-vonalon lekötve és erőket odavonoz.

Ezt a valóság látszatát keltő és keletről kezdődő demontsrációkkal aug. 10., 11. és 12-én elérni a 2. hdsg feladata, melynek e célból a 1/7. ho. és a 107. népfelkelő ddr. alárendelve maradnak, mert azoknak az 5. hadsereghez való bevonását a főparság nem engedélyezi.“

10-én a IV. hdtparság a 2. hdsg által kiadott intézkedések alapján Op. No. 100. parancsal a támadási vállalkozásokat elrendeli és egyidejűleg a 31. és 32. ho-parságoknak a következő irányelveket adja:

Op. No. 98.

Ó-Pauza, 1914. aug. 10.

A 2. hdsg VIII/10-iki Op. No. parancsára:

„Az aug. 10-ről kelt parancsal elrendelt demonstrációknak nem az a céljuk, hogy a 2. hdsg csapataival, melyeknek más helyen felveendő döntő küzdelmekre aug. 14-étől kezdve készeknek és teljesen érintetleneknek kell lenniök, döntő eredményeket érjünk el. Ezek csak az ellenség figyelmét fordítsák a Duna—Száva-arevonon felé, lehetőleg sok ellenséges erőt kössenek ott le és ezáltal az 5. hdsg előnyomulását könnyítsék meg.

Az áthajózásnál azonban nincs arról szó, hogy az ellenséges partot nagyobb erőkkel vegyük birtokba; mindenekelőtt egy Száva-átkelés kezdetének látszata keltendő.

Az áthajózott csapatok minden nehézség nélkül legyenek visszavonhatóak az északi partra. Ellenséges területnek megszállása semmiesetre se terjedjen a szerb Mitrovica és Sabac megszállásán túl. Áthajózások ettől keletre tiltva vannak.

A parancsnokokat személyesen teszem felelőssé, hogy az aug. 10-iki Op. No. 100. parancsal elrendelt támadási vállalkozások keretét semmi körülmények között túl ne lépjék.

A vállalkozások határolt céljáról a magasabb és a csapatparnokok bizalmasan értesítendők.

Kiadatik: 31. és 32. ho. parnokainak.“

Ezen parancsok aug. 11-én 4 ó. d. e. érkeztek a 31. ho-parsághoz, mire az Op. No. 11/6. szám alatt adta rendelkezéseit és a Sabacnál végrehajtandó átkelés végrehajtásáért Dáni tbc-ot bízta meg, mely célból a 44. gy-ezredet bocsátotta rendelkezésére.

## Helyzet az ellenségénél.

A határ azon részének védelmére, mely a Vukodrazs p.-nak a Szávába való torkolatától a Száva mentén felfelé a Drina torkolatáig, onnan felfelé a Drina mentén Zwornikig terjed, a III. hdsghez tartozó II. vonalbeli Drina-ho. volt kirendelve.

Ezen határvonal két szakaszra volt osztva. Az egyik a Lesnica—Loznica szakasz a Drina mentén, a másik, mely az események folyamán itt tekintetbe jön, a sabaci szakasz.

Ezen védelmizakasz feladata: a határvonal megfigyelése és védelme a Vukodrazs p.-tól a Száva mentén a Drina torkolatáig, azután a Drina mentén Badovinac faluig bezárólag.

### Erők:

1 II. vb. szd. lovasság,

II. vb. 6. sz. gy.-ezr. 4 géppuskával,

III. vb. 6. sz. gy.-ezr.,

1 számfeletti zlj a III. vb. 6. gy.-ezr.-ből.

1 táb. gyorstüzelő üteg a II. vb. Drina-ho.-ból,

1 táb. üteg (Debanzs) a Drina-ho.-ból...

A harcerők összege:

9 zlj, 4 géppuska, 1 lovasszd. 1 táb. gyorstüzelő üteg,

1 táb. állásüteg (Debanzs).

Ezen védelmi szakasz két alszakaszra volt osztva.

Jobb alszakasz:

Kiterjedése a Vukodrazs p.-tól a Vrtaeska ada-ig (Száva-sziget Martincitől délre).

Rendelkezésre álló erők:

III. vb. gy.-ezr. (I., III. és IV. zlj.)

1 számfeletti zlj a III. vb. 6. gy.-ezr.-ből (270 puska),  
1 állásüteg.

Ezen alszakasz csapatai szállják meg a Száva partját: a Vukodrazs p.-tól Topoljakáig (Sabactól keletre, ahol a Dumacsca p. ömlik a Szávába) a III. zlj., két századdal az első vonalban, két szd tartalék a Cervena mhn-nál, a Sabac—Uzsice út mellett.

Topoljaktól Sabacon át a Vrtaeska ada-ig az I. zlj., egy szdot tartalékul tartva Pricinovicnál.

A Drina állásüteg Misarnál van állásban.

Alszakasztartalék: a IV. zlj Misar mellett, a számfeletti zlj Korman falunál.

A bal alszakasz Vrtaeska ada-nál csatlakozik.

Védelmi szakasztartalék: Egy II. vb. lov. szd. A II. vb. 6. gy.-ezr. II. és III. zlja, egy szakasz géppuskával, a II. vb. Drina-tüzérsztyály 3. ütegének egy szakasza, ezen tartalék felállítási helye: Slepesevics.

7-én a II. vb. Drina ho. parnoka a sabaci és loznica szakaszoknak a következő parancsot adta:

1. Támadás esetére:

a) A Száván és a Drinán átkelésre alkalmas helyek szemrevételezése, hajózási anyagot előkészíteni.

b) Felderíteni az ellenség állását a Száva és Drina balpartján.

c) Felderíteni a Száva és Drina balpartján az utak állapotát, melyek a határról az ország belsejébe vezetnek.

2. Védelem esetére:

a) A parancsnokok szemrevételezés által állapítják meg azon helyeket, melyek az ellenség átkelésénél a legvalószínűbbek.

b) Az utak szemrevételezése, melyek visszavonulás esetén jönnének számításba, legyen az akár parancsra, akár szükségből. Ezen utak javítása eszközözendő.

c) Az egyes részek között szorosabb összeköttetés tartandó fenn.“

A fentiekben vázolt helyzetet a szerbek 9-én érték el, mely napon a szerbek mozgósításukat és a haditerv szerinti felvonulásukat befejezték.

## 11.

### *Saját helyzetünk.*

Az ezred századai reggel is gyakorlátozásra vonultak ki, mikor 8 óra d. e. riadóparancs éri őket.

Mivel a tábori felszerelés a szállásokban maradt, a zljak állomáshelyeiken gyülekeztek, honnan az ezr-parság által kiadott parancs alapján Nikinci felé meneteltek.

12 óra 30. d. u. a zljak mind Brestacsra érkeztek, ahol pihenő és ebédkiosztás volt. Az ezredparnok és a zljparnokok Klenakra rendeltettek előre, ahol Dáni tbk szemrevételezés céljából maradt és reggel lovagolt előre. A parságot a rangban legidősebb szdparnok vette át, ki a továbbmenetelést 2 óra 30 d. u.-ra rendelte el. A rekkenő hőség miatt a menet lassan haladt és az ezr. 4 óra d. u. érte el Nikincit, hol újra pihenőre volt szükség.

Ezen időben érkezett Klenakra az 5. utászlj és a 9. utászlj 1. szda, melyek a IV. hdt. által Rumárol lettek odairányítva.

Dáni tbk a 44. gy-ezr. törzstisztjeivel és az utásztisztekkel a szükséges munkálatokat megbeszélte, majd kiadta az átkelésre vonatkozó parancsot:

„I. Általános helyzet:

Saját tüzérségünk felállítási helyei.

Az ellenségről csak annyit tudunk, hogy a Klenakal szemben fekvő gőzfürésznél figyelőőrsé van.

2. A 44. gy-ezr. 4. zljál és az összes géppuskákkal parancsnokságom alatt áthajózik és Sabacot elfoglalja.

3. Az ezred menetelése úgy irányítandó, hogy a menetoszlop éle (minden zlj mögött a gposzttag a klenaki templomot 12 óra éjjel érje el.

4. Klenakon történik a csoportbeosztás 10 emberként (tisztekkel, stb. egyetemben).

5. Az áthajózás lépcsőzve, félzljanként történik.

6. Az első lépcső:

az I. zlj. fele áthajózáshoz készen álljon a Savica p-on átvezető fahídnál.

A többi félzljlépcsők közvetlenül felzárkózva. Minden első félzljnál a zljtörzs, a második félzljnál a géppuskák. (Málhásállatok nélkül.)

7. Lovak és kocsik nem hajózkodók át.

8. A menetelés és áthajózás alatt a legnagyobb csend legyen, világot gyujtani nem szabad, tilos a dohányzás, parancsszó tilos, elővigyázatosan beszállni, a pontonban mindenkinek ülnie kell, töltött fegyverek a kézben, pontonokból löni nem szabad.

A dőrtörzs a II. zljál, az ezredtörzs az utolsóval megy át.

9. Lőszeradagot legénységnek és altiszteknél kiegészíteni (lehetőleg 220 töltény). A géppuskáknál lehetőleg sok töltényt vigyen a legénység.

10. Élelmezés: minden embernél 2 tartalékadag.

11. Hátibőröndök Klenakon maradnak, tartalékadag a tölténybőröndben és a kenyérzsákban.

12. Tábori vonat a klenaki templomig menetel és ott marad.

13. Ma este a legénységnek kiadós vacsora nyújtandó, a kulacsban feketekávé viendő.

14. Egészségügyi szolgálat: Orvosok és sebesült-

vívók a zljakkal hajóznak át. A kikötés helyén az ezr. egy segélyhelyet állít fel.

15. Töltényutánpótlás a kikötőhelyre történik.“

Az ezr. Nikincin 6 óra 15. d. u-ig pihent, majd folytatta a menetelést.

Délután saját tüzérségünk Sabac városára lassú tüzet tartott fenn, hogy a figyelmet az átkelési helyről elterelje.

7 óra d. u. az utászlj a pontonokat a Száva partjára szállította és az áthajózási lépcsők összeállítását kezdte meg. (Egy-egy lépcső 160 ember részére.)

7 óra 30 d. u. az ezr. Platicsevóra érkezett, hol az ezredsegédtiszt azon parancsal várta az ezredet, hogy a legénységnek a vacsora ott adandó ki.

József fhg ho.-parnok az ezredet itt maga előtt elvonultatta és mivel a vacsora még nem készült el, elrendelte, hogy az ezr. itt addig pihenjen, míg az el nem készült, még arra az esetre is, ha az ezr. ennek következtében nem érkezne 12 óra éjjel Klenakra.

Platicsevről az ezr. 11 óra 15 d. u. folytatta a menetelést.

## 12.

Az ezred Klenakot 1 óra 30. d. e. érte el, hol az ezr. parnok és zljparnokok várták.

A Dáni tbk által kiadott parancs értelmében a szükséges rendelkezések most tétettek meg, így a hátibőröndök lerakása és házakban való elhelyezése, valamint a legénység kioktatása az áthajózásnál tanúsítandó magatartást illetőleg. Miután ezen munka kb. 1 órát vett igénybe.

2 óra 30 d. e. az I. és 2. század az áthajózási helyre menetelt, hogy mint első lépcső legyen áthajózva. Mögöttük a 3. és 4. szd állottak.

A II. zlj a templomtól a Szávához vezető utcában helyezkedett el menetoszlopban, élével a Savica torkolatánál lévő betonhídnál.

A III. és IV. zlj Klenak főutcáján feküdt.

Szürkülni kezdett, mikor 3 óra 15. d. e. az első lépcső a partot elhagyta. Rögtön reá az átellenben fekvő gőzfürészből és az ettől északra lévő partról ellenséges gyalogság tüzelni kezdett. A tüzelés ereje után ítélve körülbelül egy szd gyalogság lehetett. Az első lépcső még nem is érte el a folyó közepét, mikor a pontonok megfordultak és saját partunk felé jöttek vissza.

Dáni tbk. aki eddig a betonhid közelében a parton állott, arra fordult és rendelkezett. A partra ért pontonokból a legénység partra szállván, a még az itteni parton lévő pontonoknál beosztott utászlegénységgel együtt az ellenséges tűz ellen a pontonok mögött fedezte magát.

Ezen helyzetben a Szávához vezető utcában fekvő 8. szd egy szakasza a legdélebben fekvő pontonokba ugrott és az ott lévő utásztiszt energikus közbelépésére az utászok evezni kezdettek. Kezdetben ellenséges tűz ezen csoportot nem érte és a pontonok már az út egyharmadát megtették, mikor az ellenség rájuk is tüzet irányított. Ezen csoportra azonban a tüzelés nem tartott sokáig, mert midőn a pontonok a szerb part közelébe jöttek, a partmenti fűzfák a szerbeknek a kilövést akadályozták.

Az első ponton a partot érve és a benne lévő 30 ember a körülbelül 3 m magas partot megmászva, 50 lépés távolságból a gőzfürész ablakaiból lövő ellenségre gyorstüzet nyitott és rövid tüzelés után az épületet rohammal elfoglalta. A házban három, a házon kívül egy ellenséges gyalogos maradt holtan, két

ember foglyul esett. A roham után a 8. szd többi része is kikötött a parton, ezt követte a 7. szd.

Az ellenség erre a partot elhagyva menekülés-szerűen vonult vissza. A 8. szd a kötelékeket gyorsan helyreállítva a visszavonuló ellenséget vette üldözőbe. A foglyul ejtett szerbektől megtudtuk, hogy két szd tartotta volt a partot megszállva. Az ellenség visszavonulási útja az eldobott felszerelési tárgyak által vált felismerhetővé.

A Szávával párhuzamosan menő mély vízárkok az üldözést akadályozták, úgyhogy a terepviszonyokkal ismerős ellenség időt nyerve további veszteség nélkül vonult vissza.

Az üldözés folyamán a 8. szd a Jerez p-on is átkelve elérte a Sabac—Tabanovicsi utat, honnan a legelővel borított lapályra kilátás nyílt, délre Sabacig, délny.-ra Majurig, nyugatra és északra kb. 1000 lépésre, hol erdőparcellák zárták el a láthatárt.

A 8. szd itt megállott. Az előnyomulás alatt az egyes házakban maradt polgári lakosságtól megtudtuk, hogy kb. egy szd ellenséges gyalogság Drenovac irányában vonult vissza. Egy félszakasz tehát a Sabac—Drenovac-i útra tolatott ki biztosításul. Nyugatra és délny.-ra Majurig tábori őrsök küldettek ki. Miután az elért vonal ily módon biztosított, 6 óra d. e. a 8. szd egy tiszti felderítő járórt küldött Sabacba.

Időközben az ezr. zljai az áthajózást bevégezték és az ezr. a gőzfűrésznél gyülekezett.

5 óra 30. d. e. a 31. ho Dáni tbköt értesítette, hogy miután a Sabactól délre álló ellenséges üteget, mely a Száva balpartját lövi, saját tüzérségünk felfedezni nem tudja, egy ágyúüteg lesz még áthajózva, azonkívül az I/32. zlj rendeltetik még parancsnoksága alá.

A 62. gy.-ddr ezen időben Sabac irányában az ezredtől három felderítő tisztijárórt küldött ki.

8 óra 30. d. e. a 8. szd a 62. gy.-ddr.-parságnak a II. zljhoz intézett parancsát kapja:

No. 12/6.

12/8. D. S. 6 óra 25. d. e.

„Egy lakos vallomása szerint úgy Majur, mint Hengst. D. 80 ember által van megszállva. A zlj derítse ezt fel és ha ez a tényeknek megfelel, foglalja el az épületeket, azután a Kamiesak hídhöz vezető út mindkét oldalán nyomuljon előre. A zlj előnyomulása csak parancsomra történik, csatlakozásban a III. zljal.

Dáni sk. tbk.“

#### A hátlapon.

8. szd.

A szd a zljal összhangban nyomuljon előre. Összeköttetést helyreállítani a zljal.

Elküldetett 8 óra 10. d. e.

Schauer sk. őrn.

Ezen parancs vételével az összeköttetés az elől lévő 8. szd és az ezred között helyre lett állítva, a 8. szd tehát a továbbiakig helyén maradt.

9 óra 30. d. e. a 8. szd által kiküldött tiszti járőr visszatérve, annak parnoka szóbeli jelentést tett, hogy a sabaci templomig nyomulva előre, ellenséget nem talált. A templom előtt a szerb pópával francia nyelven beszélt, ki neki kijelentette, hogy a lakosság nem fejt ki ellenállást és kéri a további tüzérségi tűz beszüntetését. (Ezen időben Sabac nem lövetett.) Jelentette továbbá, hogy a házakra mindenütt fehér kendőket tűztek ki.

Egyben, miután a legénység kenyér dögében pár

nap óta szűken állott, egy teljes rakomány friss kenyeret hozott századának.

8 óra 50. d. e. Dáni tbk a közben már szintén áthajózott I/32. zljnak parancsot adott, hogy a 31. ho-parság értesítése szerint Drenovacban ellenséges zljak állnak. A zlj az áthajózó üteget és a 44. gy.-ezr. hátát ezen ellenséggel szemben védje.

Ezen zlj a drenovaci úton kb. 1500 lépésre nyomult északnak előre, mire az ott lévő félszakasz feleslegessé válván, bevonult.\*

9 óra d. e. az ezr. a következő parancsot kapta:

Cs. és kir. 62. ddr.-parság.

No. 12/14.

D. S. VIII/12. 9 óra d. e.

„Megfelelő tüzérségi behatás után a ddr Sabac északi szélét támadja meg.

Nyugati csoport: Az ezredparság az I. és II. zljakkal, általános irány a Kamiesak hídhöz vezető út mentén.

Ha Majur és Hengst. D. megszállva lennének, ezen helységek elfoglalandók.

A Kamiesak erőszakolása után ezen csoport egyik részével a templom irányában és onnan a laktanyára, nagyobb részével a helység szélétől nyugatra, egyenesen a laktanyára és a katonai raktárakra nyomuljon előre. Ezen épületek szintén birtokba veendőek.

További előnyomulás a katonai raktárakon túl csak abban az esetben folytatandó, ha egy közvetlen közelben lévő ellenséges állást kellene elfoglalni.

Fosztogatás a helységben tilos, lakosok elzavarandók.

Helyzetjelentés legalább minden órában.“

Dáni sk. tbk.

Ezen parancs értelmében a II. zlj. 10 óra d. e. az előnyomulást a Szávától megkezdte és elérve a 8. szd álláspontját, onnan még 1000 lépést nyomult előre.

10 óra 30. d. e. az ezredtörzs az I. zlj. 3½ szdával csatlakozott még hozzá, mire az ezredparság a támadáshoz való csoportosulást rendelte el.

A III. és IV. zlj a 62. ddrparságtól kapott szóbeli parancs alapján eközben a Száva mentén a hajóállomás felé vonult, hogy onnan nyomuljon be a városba.

Ezen helyzetben maradt az ezr. 3 óra d. u.-ig

Önkéntelenül vetődik itt fel a kérdés, miért állott az ezr. 11 óra d. e.-től 3 óra d. u.-ig Sabactól északra, mikor Sabacban ellenség nem volt?

Mikor az ezredparság 10 óra 30. d. e. a II. zlj akkori állásához ért, a 9 óra 30. d. e. visszaérkezett tiszti járőr jelentéséről, mely szerint Sabacban ellenség nincs, neki rögtön jelentés tétetett. A ddrparságnak 9 óra d. e., mikor a támadási parancsot kiadta, ezen helyzetről tudomása még nem lehetett, helyénvaló lett volna tehát ezen jelentést rögtön továbbítani, mire a ddrparság a kiadott rendelkezést a helyzetnek megfelelően változtathatta volna meg.

Az ezredparság azonban ezt nem tette, hanem a kapott írásbeli parancs betűihez ragaszkodva, csak az elrendelt csoportosítást hajtotta végre.

#### Helyzet az ellenségnél.

Az átkelési helynél és Sabacban lévő ellenséges osztagok a gőzfűrész elfoglalása után északnyugati irányban Pricinovic felé, a Sabactól délre lévő osz-

\* A 31. ho. ezen értesítése azon helytelen és később felderített hírből eredt, hogy a 32. gy.ezrnek a Drenovacska ada-n álló félszdat a szerbek megsemmisítették. Drenovacnál erre képes ellenséges erő nem állott.

tagok pedig a Sabac—Koceljeva-i úton (Cerovacon vezet keresztül) vonult vissza.

A II. vb. Drina ho. már 5 óra 45. d. e. jelenti a III. hdszparásznak, hogy a Drinánál komoly ellenséges támadás folyik és „Sabacból telefonjelentés, hogy az ellenség 3 óra 30. d. e. erős tüzérségi tűz alá vette a várost, táviróvonal megszakítva.”

10 óra d. e. a II. vb. Drina ho jelenti: „..... Egyidejűleg különböző helyekről nem várt hírek érkeztek, hogy Sabac is elesett és hogy a III. vb. csapatok, melyek ezt a helyet védték, visszavonultak, Jelencsán túl a Sabac—Koceljeva-i útra. Ha jelentés a csapatoktól nem is érkezett, hanem csupán a kötelességét teljesítő Drina-menti járás előljárójától, ki Sabacot 9 óra 10. d. e. hagyta el, a hírt valónak kellett tartani.”

A Priesinovicánál gyülekező III. vb. gy.-ezr. zlja onnan dny. irányban folytatta a visszavonulást.

A védelmi szakasz tartalék (II. vb. 6. gy.-ezr. 2 zlja, 1 géppuskaszakasz és 1 ágyúszakasz) Slepesevicről Bogosavacon át Dobricsra vonult vissza, hol pihe-  
nőt tartott.

Délben innen Maovin keresztül Jevremovaera menetelt és egy szdot küldött előre Sabacba, melynek déli kijáratához ez 2 óra d. u. érkezett és a városba őrzőjáratokat küldött.

A szerb főparás az kapott jelentésekre 11 óra 50. d. e. a III. hdsznek azt a parancsot adja, hogy arevonalán az ellenség minden vállalkozását hiúsítsa meg, a II. hdsznek pedig az a parancs ment, hogy egy hadosztályt Sabac irányában Vladimircire, egy hadosztályt Obrenovac irányában Stublinere irányúson, egy ho.-al maradjon Ubnál.

Délután még elrendelte, hogy a II. hdsz a hadsglovasságot egy gyorstüzéltűteggel tolja rögtön Koceljeva—Sabac irányában előre azon feladattal, hogy a Sabactól visszavonuló ezredet tartsa fel és segítse, a Macsvaban és Loznicanál lévő csoporttal pedig léte-  
sítsen összeköttetést.

4 óra d. u. érkezett a III. hdszhez a II. vb. Drina ho jelentése, miszerint a Sabaci védelmi szakasz parnoka neki jelenti, hogy „Slepesevicből azon céllal nyomul előre, hogy az ellenséget Sabacból kiverje.” A sabaci védelmi szakasz parnoka azonban ezt nem tette, hanem miután az előretolt szd Sabacból hozza vissza-  
érkezett, különítményével Slatinára vonult vissza.

A Misarnál, Jelencsánál és Kormannál álló csapatok Cerovac felé vonultak vissza.

#### *Események a mi részünkön.*

Az ágyúütegtől áthajózása a partviszonyok miatt sokáig késett és csak 1 óra d. u. fejeződött be. Az üteg ezután tüzállást foglalt és 2 óra d. u. Sabac nyugati szélét vette tűz alá. 2 óra 50. d. u. az üteg tüzet szüntetett, megbeszélés alapján azonban előbb ösztüzet adott le, mely jelre a Száva balpartján álló tüzérségünk, mely eddig szinte a várost lőtte, tüzeit más helyre irányította.

3 óra d. u. az ezred előnyomulása megkezdődött. 3 óra 45. d. u. a város szélét érte el az ezred és csak a III. zlj géppuskaosztága, mely a templomnál a laktanya felé vezető útra kanyarodott be, talált egy visszamenő szerb járőrre, melyet tűz alá véve, teljesen megsemmisített (6 gyalogos egyenruhában. Ezek azon szdhoz tartoztak, mely Jevremovaeból jött előre.)

A további előnyomulás folyamán a zljak az összes utcákat átkutatva 5 óra d. u. érték el azon pontokat, melyek részükre az előnyomulási parancsban megjelölve voltak.

6 óra d. u. a 62. ddr a következő parancsot adta:

No. 12'36.

#### *Eligazítás.*

Sabac 1914 aug. 12.

Rendelkezések az éjjelezésre:

1. A ddr., az üteg és az utászszd Sabacon éjjelez-  
nek.

2. Körzetbecsztás:

II. zlj: a laktanya közelében lévő városrészben;

III. zlj: a délkeleti városrészben;

I zlj: az északny. városrészben;

IV. zlj: a város közepén a templom körül.

A 32-es zlj a város északi részében.

Üteg és utászszd a IV. zlj körzetében.

3. Minden körzetben a zlj a város szélén fekszik. főőrsök előretolva, az állásban készenlét. Tisztek a szdaik közvetlen közelében.

Főőrség a IV. zlj ½ szda.

Készenlét minden zljkörzetben egy szd.

Ddrparság a főtéren.

Biztosítás: III. zlj főőrse a Beglukbara-n át vezető hídnál, II. zlj főőrse a katonai raktárnál, I. zlj főőrse a Kamicsak-hídnál, 32-es zlj főőrse a Turci-gradtól 1000 lépésre keletre fekvő hídnál. Táborigőrsök rövid távolságra.

Felderítő járőrök: III. zlj lefele a Száva mentén Misar—Jelencsa—Priesinovic, II. zlj Jevremovac. III. zlj Sokina mhn. 32-es zlj gőzfűrés.

Viselkedés riadónál:

A városban történő támadásoknál a főőrség, illetve a készenlétek minden tekintet nélkül határozottan lépjenek közbe. Kívülről jövő támadásnál minden zlj körzetét védi, míg erősítés nem érkezik.

A város kijáratai kocsikkal eltorlaszolandók.

Kifelé senkit sem szabad engedni.

A zljak a zljparnokok rendelkezése szerint mára, holnapra és holnaputánra rekvirálnak.

Minden zljkörzetben a házak átkutatandók, hogy vannak-e ott pártütők vagy fegyverek. Fegyverek a főőrségnél leadandók.

Minden zljparnok a körzetében a kutakat megvizsgálja, ha azok gyanusak, lakosokkal próbaívást végeztet. Ételek és italok elővigyázatcsan élvezendők. Alkoholtartalmú italok élvezete a legszigorúbban tilos.

A város szélének megerősítése a mérnökkari őrnagy utasításai szerint történik.

Minden zljtől, az ütegtől és az utászszdtól egy-egy küldőne a főőrséghez.

Szálláshelyről való eltávozás tiszteknek és legénységnek tilos.

Őrök és járőrök kioktatandók, hogy főleg éjjel, ha csak túlerős támadás nem fenyeget, a szurony használandó, nehogy a lövöldözés által felesleges riasztás történjék.

A zljak föld- és famunkaszerszámokat rekvirálnak.

Fosztogatás a legszigorúbban tilos.

Távbeszélő összeköttetés: Minden zlj a templomnál lévő főőrséggel összeköttetést létesít.

A szálláshelyeken való felesleges lövöldözés, kutyákra stb. szigorúan megtiltandó.

Eligazítás befejeztetett 5 óra 10. d. u.

Dáni sk. tbk.

Következő eligazítás 8 órakor d. u.

6 óra d. u. a 62. ddr parancsára a sabaci templomtoronyra a feketesárga zászló tüzetett ki, melyet csapataink élénk tapssal fogadtak.

A fenti parancsban foglalt felderítő és biztosítási intézkedések végrehajtása után a zljak az elrendelt védelmi munkák megkezdéséhez fogtak, ami azonban a legénység fáradtsága miatt csak lassan haladt előre. A századok harcerejének fenntartása céljából később ezen munkákat teljesen be kellett szüntetni, sőt a gyengébb testalkatú legénységnek teljes pihenőt is kellett engedélyezni.

Az est folyamán a II. zlj parancsot kapott, hogy a laktanyánál lévő szdot a város dny-i kijáratáig vonja vissza.

Ezen napon esett át az ezred a tűzkeresztségen.

Az éjjel, kivéve az I. és II. zlj főőrseinél előfordult lövöldözést, mely mindkét esetben a megfigyelők tévedése folytán keletkezett, csendben múlt.

#### *Események és esti helyzet az ellenségnél.*

A szerb főparság a Sabaenál történt eseményekről szóló jelentésekből megbízható képet eddig nem alkothatott, tehát repülő általi felderítést rendelt el. A pilóta (Tomics hadgy.) a felderítés eredményeként jelenti, hogy a Száván hidat nem látott, csupán pontonok közlekedését a partok között figyelte meg.

A II. hdsg 5 óra d. u. a következő parancsot adja:

„A főparság mai Op. No. 1099. parancsára elrendelem, hogy az I. vb. Sumadia ho. az ellenséggel való érintkezés felvétele céljából rögtön nyomuljon előre Ub—Koceljeva—Sabac irányában azon feladattal, hogy az ellenséget támadja meg és dobja a Szávába. A parnok maga is be fogja látni, hogy itt gyors cselekvés szükséges.“

7 óra 30. d. u. I. vb. Sumadia ho. jelenti a II. hdsg-nek:

„A mai Op. No. 166. parancs értelmében a ho.-al az előnyomulást ma, VIII/12-én 5 óra 30. d. u. megkezdtem. A ho. éjjelezési helyzete a következő lesz: Lov-ezr. a Gracsice patak balpartján Ubtól északra; a többi csapat délre..... A ho.-törzs VIII/12—13-ra Vuicsjakon éjjelez. Holnap hajnalban folytatom e menetelést Koceljevára és tovább.“

A III. hdsg. 7 óra 30. d. u. a következő parancsot adja:

„Eddigi jelentések szerint az ellenség a hdsg. bal-szárnya ellen megkezdte a támadást.

Egyik része a Drinát lépte át, másik része áthajózott Sabacnál.

Lozniciai és misari védelmi vonalaink az ellenséget ezen pontokon feltartják.

A II. hdsg a III. hdsg akcióját támogatni fogja.

Elrendelem:

1. I. vb. Drina ho.

a) A lovasezredet a Sabac—Novo Selo vonalra tolja előre. Vasics alezredes különítményével az ellenségnek Koceljeva—Valjevo irányában való előnyomulását akadályozza meg.

b) .....

c) Egy gyal-ezredet a táborig tüzérosztállyal Koceljeva és Draginjen át Misarra indítson, hogy Vasics alezredes különítményét megerősítse, vagyis azt feltartóztatva, az ellenség Valjevóra való előnyomulását határozottan gátolja meg.

d) Az a) és c) alatt nevezett csapatok Veljkovic lov. ezredes parsága alatt állanak.

2. II. vb. Drina ho.

a) .....

b) Petrovics Alexa ezredes különítménye minél tovább tartsa fel az ellenséget az előbbi parancsok ér-

telmében, a Tekeris—Klak—Mihailov grob vonalra támaszkodva, minél szorosabb összeköttetést tartva fenn Veljkovics ezredes különítményével.

c) Vasics János alezredes különítménye minél tovább tartsa fel az ellenséget a Sabac—Cerovac—Vel. Bosnjak vonal mentén, amíg Valjevoból erősítés nem érkezik. Azután Veljkovics ezredes különítményparnok parsága alá tartozik.“

A II. vb. Drina ho.-nak eddig a határvédelmet el-látó csapatai este a következő helyeket érték el, hol az éjjel folyamán maradtak:

A jobb alszakasz csapatai: III. vb. 6. gy.-ezr. III. és IV. zljai és a számfelletti zlj., 1 Drina állásüteg Cerovac (A Cervena mhn.-nál állott két szd eddigi helyén maradt).

A bal alszakasz csapataiból a III. vb. 6. gy.-ezr. I. zlja Stitar—Slepsevics irányában ment vissza.

A védelmi szakasz tartalék, II. vb. 6. gy.-ezr. II. és III. zlja, 1 géppuskaszakasz, 1 ágyúszakasz, Slatinánál a 205-ös magaslati pontnál éjjeleztek.

A II. vb. Drina ho. ezen napi harcjelentésében a Sabaenál előfordult eseményekről a következőket írja:

„.... A sabaci különítmény parancsnoka jelenti, hogy Slepsevicsből azon céllal nyomul előre, hogy az ellenséget Sabacból kiverje. Közben azonban se nem támadott, sőt az ellenség megtámadására komolyan nem is gondolt és ahelyett, hogy Slepsevicsből Sabacra a legközelebbi úton (8 km.) nyomulna előre, Dobrics—Maovi irányában fordult el. Jevremovacra érkező, semmi komoly ténykedést nem fejt ki és este Slatinára vonul vissza. Ilyen tétlenséget mutatnak a III. vb. csapatok is, melyek Sabaenál voltak és így az ellenség első támadását Sabacra csekély erővel hajthatta végre.“

Pavlovics Zsivko ny. tbk. a háborúról írt művében a szerb csapatok aznapi ténykedéséről írja:

„.....  
a) A különítmény Slatinánál a 205-ös magaslati pontnál éjjelezett, lovas száddal, Slepsevics és Sokina mhn között. Ezen tartalék egész nap nem lépett akcióba.

Mialatt a harc Sabacnál kifejlődött, mikor az ellenség a Szávát átlépte, a tartalék parnoka ahelyett, hogy azt Sabacnak irányítaná és ahelyett, hogy a jobb alszakasz csapataival egyetemben az ellenségre vetette volna magát, mely az átkelést éppen, hogy elvégezte, Slepsevicsről Bogosavac—Dobricsra menetel, itt pihenőt tart és azután Maovin keresztül Jevremovacra menetel. A Becsino brdora érkezve egy szdot küld Sabacba, mely visszavonulásra kényszerítettet. Ezután a tartalék megfordul és a Sabac—tekerisji úton menetelve Slatinára érkezett és ott éjjelezett.

b) A jobb alszakasz csapatai Cerovacon a Sabac—Koceljeva-i út mentén éjjeleztek. Ezek csak csekély részt vettek a napi akcióban, ámbar a legfontosabb teendőjük az volt, hogy az ellenséggel abban a pillanatban szálljanak szembe, amikor az Sabacnál az átkelést megkezdte.

c) A bal rész csapatainak főereje Bela Rekánál éjjelezett.....“

13.

Hogy a 12-én végrehajtott Száva erőszakolása és Sabac elfoglalása ezen nap délben is csak mint demonstráció értékelte, kitűnik a IV. hdtparság alábbi parancsából:

## Klenak

„A mai és holnapi akciónál rendelkezéseim és útmutatásaim pontosan betartandók, ennél fogva csak egy demontsráció és Sabac lokális megszállása tartandó szem előtt.

Kikülönítések, melyek ezen célt túllépnék, mindenesetre elkerülendők.

Az áthajózott csapatok parnoka utasítandó, hogy azok biztosítására, főleg éjjel, a legmesszebbmenően gondoskodják.

A hoparság gondoskodják, hogy a csapatoknak az itteni partra netán szükségessé váló visszahozatala, a lehető leggyorsabban történjék.“

Terstyánszky sk. lov.-tbk.

7 óra d. u. távirati parancsal a 2. hdszparság azonban már elrendeli, hogy Dáni tbk Sabacot feltételül tartsa.

A 62. gy.-ddrparság tehát csak a város tartására vonatkozó parancsokat adott.

6 óra 45. d. e. adja ki az 1. sz. eligazítást:

„1. Önagyméltósága Terstyánszky hdtparnok úgy nekem, mint a ddr derék csapatainak az első szerb város elfoglalásáért szívélyes szerencsekívánatait fejezte ki és ezt Ófelségének is jelentette. Ezen elismerés a ddr összes csapatainak kihirdetendő és hozzáfűzendő, hogy én az összes csapatoknak vitéz magatartásukért hálás köszönetemet fejezem ki.

2. A város szélének védelmi állapotba helyezésének munkálatai rögtön végrehajtandók; fődolog a város kijáratainak teljes elzárása, hogy belopódzások megakadályoztassanak.

3. Az ütközetvonat iderendeltetett.

4. Minden védelmi szakasz a körzetében fekvő holt lakosokat temettesse el.

5. Harcjelentések (szolg. szab. II. r. 25. p.) mielőbb beküldendők (délíg), ugyanígy jelentések a zsákmányról (szolg. szab. I. r. XXVII. fej.).

7. Veszégségi kimutatások (szolg. szab. II. r. 384. p.) a hadügyminiszteriumnak rögtön beküldendők.

8. Különös gondot fordítani a legénység egészségi állapotára. Szesztilalomra a figyelem újra a legszigorúbban felhívatik.

9. Helyzetjelentések minden páros órában 8 órától kezdve (változatlan helyzet nem jelentendő).

10. Legközelebbi eligazítás 6 óra d. u.

Eligazítás befejeztetett 7 óra 05. d. e.

Utóirat: A Sabacban lévő alosztályok az élelmiszereket a főőrségnél 11 óra d. e. vételezhetik fel.

Aki az urak közül a hadizsákmányból revolvereket igényel pisztoly helyett, az a ddrpárságnál kérelmezze.

Legközelebbi eligazítás 12 óra délben.“

8 óra d. e. a ddrfőtartalék közelében lévő gőzmalmot egy szerb ember felgyújtotta. A malomban meglehetősen mennyiségű lőszer- és robbanóanyag lehetett, mert a tűz tartama alatt erős robbanások történtek. Ezen időpontban az I/32. zlj főőrsére a körülfekvő házakból lövéseket adtak le, mire ezen házakat átkutatták és a bennük lévő embereket elfogták. Fegyvereket találtak náluk.

12 óra d. u. a 62 ddr. a következő eligazítást adta ki:

„1. Vízet csak az artézi kútakból szabad venni, a többi kút tífuszbacillussal van fertőzve.

2. A d. u. 5 órai eligazításnál az elhasznált és rendelkezésre álló lőszerrel jelentés teendő. A klenaki

pu-on ágyúlőszer rendelkezésre áll. A d. u. folyamán ott gyal-lőszer is kirakatik.

3. Ma d. u. 7 óra 30. és 8 óra 30. között a monitorcsoport Misart, Jelencsat és Priesinovicot veszi tűz alá, ezen időben a veszélyeztetett térségben járőröknek tartózkodniok nem szabad.

4. Jelszó: Torpedó.

Eligazítás befejeztetett 12 óra 25. d. u. Legközelebbi eligazítás 5 óra d. u.

A legénység kioktatandó, hogy zárt sorban lévő házakban általános tűzvész miatt gyújtani nem szabad.“

A csapatok az egész napot a város szélén létesítendő védelmi vonal kiépítésére használták fel, úgy-hogy d. u. ülő és térdelő csatárok részére megfelelő lövészárkok már készen voltak. Az ezr. műszaki fél-szda az előtérben, közvetlen a lövészárkok előtt, a kilövést akadályozó magas kukoricát irtotta és azokat a helyeket, ahol állásaink fedett megközelítése volt lehetséges, dróttal fonta be, hogy ily módon akadályokat képezzen.

A 2. hdszparság 13-iki Op. No. 224. parancsával az 5. hdszparság kérésére elrendelte a Száva déli partján Sabacnál, egy támadási műveletre szánt erőcsoport képzését br. Lütgendorf altb., a 7. ho parnokának parsága alatt.

Ezen csoport a 13. és 14-én Mitrovicán és Klenakon kivagónirozandó csapatokból és intézetekből állítandó össze, azonkívül a Letovszky tbk parsága alatt álló 13. menetddr azon részeiből, melyek 14-én Sabacra érkeznek.

Fent idézett parancs 6. pontja szószerint a következőket tartalmazza:

„A IV. hadtestnek jelenleg Sabacban tartózkodó csapatai a menet és népfőlkelő alakulatok megérkezése szerint a IX. hdt. által felváltandók és a IV. hdthez irányítandók, mire a jelenleg a IV. hdt. alá rendelt 92. gy.-ezr. a IX. hdthez bevonul.

A IV. hdthez tartozó csapatoknak áthajózása legkésőbb aug. 14. d. u.-ig hajtandó végre.“

Miután ezen parancs értelmében a 62. ddr. Sabacban lévő csapatai ottartózkodásuk idejére a IX. hdtnek lettek alárendelve, a ddrpárság 3 óra 30. d. u. a IX. hdtnek a következő helyzetjelentést küldi:

„Op. No. 2/24.

Sabac. VIII/13, 3 óra 30. d. u.

IX. hdtparság.

Ruma.

Helyzet 3 óra 30. d. u.

1. Állások megszállva. Az ellenségről szökevényektől vett hírek szerint tudva van, hogy a II. vb. 6. gy.-ezr. 12-én éjjel Bela Rekan volt és 2 szökevény állítása szerint onnan déli irányban a hegyekbe, a 3. szökevény állítása szerint pedig Sabacra menetel.

Szökésük oka: éhség és szükség. Számosan szöknek meg. Állítólag lőszerhiány van. Szökésük alkalmával a szökevények ma egy II. vb. lovasszdot — 100—200 ember — láttak Lipolistban: felderítő járőreik Sabacig vannak előretolva.

2. Összeköttetés: Távjelző járőr megérkezett, az összeköttetést Rumával nemsokára létesíti. Klenakkal a phonikus összeköttetés helyre van állítva.

3. A csapatok állapota a nagy megerőltetés és a 24 órán belüli két ütközet dacára, igen jó.

4. Az 52. és honv. menetzljak a d. e. folyamán Sabacra érkeztek.

5. Egészségügyi helyzet kedvező.

6. Lőszer a mai napon a ütközetvonatból pótolattott.

7. Élelmezés rekvirálás által.

8. Hadizsákmány, fegyverek, revolverek, pisztolyok, kardok, handzsárok és felszerelési tárgyak nagy számban.

9. Hadifogoly 11.

Szőkevény: 4.

10. Sabacban 8 tús és 800—900 megbízhatatlan lakos letartóztatva.

11. Statáriális eljárás folytán tegnap 5, ma 1 kivégeztetett, azonkívül az éj folyamán számos lakó halálos támadás miatt rövid úton felkoncoltatott.

12. Sabac harczerű megerősítése ma d. u. 6-kor bevégeztetik. A munkálatokat a csapatok és a 2. utászszd végezték a sáncoszlop műszereivel és rekvirált műszerekkel.

13. Monitoresoport, gőzkomp és kórházhajó megérkeztek. Monitorok parancsot kaptak, hogy ma este Misart (elkészített ell. tüzéségi állás), Jelenca és Pricinovicot (ell. csapatösszevonások) tűz alá vegyék.

14. Ma éjjel újabb támadások várhatók.“

5 óra 40. d. u. a ddr. a már jelzett újabb eligazítást adta ki:

„1. Az 52. és honv. menetlajak megérkeztek, beosztattak a főtartálékhoz.

2. Az összes vonatalakulatok és intézetek legénysége kioktatandó, hogy az esetleges éjjeli támadás alkalmával a lovakat kivezetni nem szabad, mindenki teljes csendben maradjon és az utcákat el ne állja, hogy saját tüzelésünket ne akadályozza.

A IV. zlj. géppuskaosztaga éjjelre állást foglalt, lőirány a templom.

3. A zljparnokok még a nappal folyamán tájékozódjanak a védelmi vonalak helyzetéről. A város bejáratai elzárandók, a legénység a már elhelyezett drótakadályokra figyelmeztetendő.

4. A legénység kioktatandó, hogy élelmiszeren kívül rekvirálni semmit sem szabad. Minden más fosztogatásnak minősítették és statáriális úton büntetettik.

Fosztogatás meggátlása céljából a IV. zlj. időnként járőröket küld az utcákon keresztül.

Legközelebbi eligazítás 8 óra d. u., mikor a múlt éjjeli és mai veszteségek jelentendők. (Létszám ellenőrizendő.)

Eligazítás befejeztetett 5 óra 51. d. u.“

Dáni s. k. tbk.

7 óra d. u. a 13. menetddr. lovasszda Sabacra érkezett és ddrparságától a következő helyzetjelentést hozta:

„Badovinac, 1914. VIII/13., 1 óra d. u.

Letovszky tbk menetddra, mely 6 menetszdból, 8 népfelkelőszdból, 1 ütegből és 1 lov.-szdból áll, 12 órakor délben Badovincit érte el, melyet az ellenségtől elhagyatva talált, egy pár szétugrasztott embert elfogott és megtudta, hogy a gyenge ellenség tegnap és ma reggel onnan a hegyekbe menekült. A ddr 3 óra d. u.-ig pihen és azután menetelését Zminjak—Petlovača vasúti állomás felé folytatja.

A lov.-szd parancsot kapott, hogy Sabacal, melyet tegnap 2. hdsgünk csapatai elfoglaltak, az összeköttetést állítsa helyre. (A falu lakosságától kapott hírek szerint).

A ddr holnap korán reggel Duvaniste-Slepcevic-Sokina mhn. át Sabacra fog vonulni

Kérem a ddr. előnyomulását összekötő különítményeknek Slepcevicre való kiküldése és Lipolist, Slatina irányban való felderítés által megkönnyebbiteni.“

Letovszky sk. tbk.

7 óra 30. d. u. a monitoresoport az elrendelt helyeknek lövését megkezdte és a teljes sötétségben is folytatta.

10 óra d. u. tájban a délkeleti védelmi szakaszban, ahol a III. zlj állott, erősebb lövöldözés kezdődött, úgyhogy a ddrparság az 52-es menetlajat ezen szakasz megerősítésére küldte. A lövöldözés azonban csak ellenséges járőrök tüzelése folytán keletkezett és nemsokára meg is szűnt. Mivel ellenséges csapatokat nem találtak, az 52-es menetlaj ismét a városba vonatott vissza. Veszteségek nem voltak.

Az éjjel különben nyugodtan telt el.

#### *Helyzet és események az ellenségnél.*

Mivel ezen a napon az ellenséggel közelebbi érintkezésbe nem jutottunk, az előfordult eseményekről a III. hdsgparságnak a hdsgfőparsághoz intézett jelentéseiből tájékozódhatunk. Ezen jelentésekből a Sabacnál előfordult eseményekről szóló fontosabb jelentések legyenek időbeli sorrendben idézve. Ezen jelentések az éjjel és a délelőtt folyamán érkeztek a főparsághoz.

„Op. No. 378.

A sabaci szakasz parnoka a II. vb. 6. gy.-ezr. 2 zljával és 2 gyorstüzelőágyúval Slatinára vonult vissza. Ezen visszavonulás oka ismeretlen. El van rendelve, hogy rögtön forduljon vissza és az ellenséggel szoros összeköttetésben maradjon. Ezen parnok jelenti, hogy ő a Badovinac és Crna Baranál lévő részeinek megparancsolta, hogy azok a Cer felé vonuljanak vissza. A III. vb. 2 zlj és 4 Debanzs-ágyú éjjel Jelenca és Cerovacról visszavonultak Lojamice irányában.

Az újonnan kinevezett parnok Veljkovic János ezredes, Cerovaca fordította őket vissza. Két Debanzs-ágyút, melyek Sabac közelében voltak, elhagytak.

Az I. vb. Drina-ho. lov.-ezrede a Cerovac—Sabac út mentén van. A 17. gy.-ezr. a ho. tüzéséggel 6 órakor d. e. Vel. Bosnjak-ra érkezett.\*

Egy tisztí járőr parnoka, mely Sabacnál van, jelenti, hogy a városban nincs sok katonaság. Ezt néhány városi lakostól tudta meg.

A Sumadia ho. Ub-nál éjjelezett, korán reggel Koceljeva-ra menetelt . . .

A hadsgparnok reggel Koceljevára ment, hogy a Sumadia ho. parnokával egyetértésre jusson.“

Op. No. 365.

„Az ellenség a város szélét tartja megszállva, a nap folyamán nem nyomult tovább előre. Ereje egy ezredre becsülhető és azok magyarok.“

Op. No. 382

„..... Sabacnál az ellenség a Misar—Ochrid-vonalban beássa magát. A 17. gy.-ezr. a ho. tüzéséggel elérte Cerovacot.“

Op. No. 389.

„Veljkovic ezredes jelenti, hogy jelentések szerint Misaron ellenség nincs, ezért különítménye Sabac felé vonul és a sabaci különítmény parnokának, ki Slatinán van, éppúgy megparancsolta, hogy Sabac felé vonuljon.“

Op. No. 389.

„Veljkovic ezredes jelenti: Lovas tisztí járőr Sabacba nem tud belépni, mert az ellenségtől tüzet kap. A városon kívül ellenség nincs. Az összes járőrök egyetértéssel abban, hogy a város gyengén van

\* A III. hdsg. VIII/12. d. u.-i parancsa folytán az I. vb. Drina ho.-tól kiküldítve.



megszállva és az ő oldalukkal a pontonokkal való közlekedés igen élénk. Egy pár ház ég. Az asszonyokat és a gyermekeket a városból kizavarják és nem engedik meg, hogy holmijukat magukkal vigyék.

Miután a 17. gy.-ezr. Cerovacot elérte, a III. hdsg parnoka Veljkovic ezredesnek a következő parancsot adta:

„Különítményével rajtaütésszerűen támadja meg Sabacot és foglalja el a várost. Útegeit úgy helyezze el, hogy az ellenséges tüzérseget tűz alá vehesse. E célból vonja parsága alá Petrovics ezredes különítményét is. A támadás időpontjának megválasztása Önre bízatik. Rendelkezzék az összes csapatokkal is, melyek a határvédelmet látják el Podgorica és Prhovoig.

Lovas járőrökkel a Macsva irányában derítsen fel és tartson összeköttetést a Badonivacs, Bogatics, Crnabara, Mitrovica, Drenovac vonalban lévő csapatokkal.

Ha az I. vb. Sumadia ho. parnoka Önt eléri, mielőtt ezen rendelkezéseket végrehajtotta volna, rendelkezéseinek rendelje magát alá.

Ezen rendelkezéseiről a III. hadsparság a Főparságnak is jelentést tesz; jelentésének utolsó bekezdése bír reánk nézve érdekességgel: „.... A sabaci különítmény parnokától, Petrovic ezredestől és a III. vb. 6. gy.-ezr. parnokától, Vasic alezredestől felvilágosítást kértem Sabac védelmében kifejtett ténykedésükről, mert nem vagyok velük megelégedve.”

Ezen parancsnokokat később a szolgálat alól felmentették és bűntügyi vizsgálatot indítottak ellenük. Ennek eredménye ismeretlen.

Veljkovic ezredes különítményével 2 óraker d. u. a következő helyeket érte el: III. vb. 6. gy.-ezr. 2 zlja Misart, a 17. gy.-ezr. a Korman—Zadar—Csaticis polje vonalat. A sabaci védelmi szakasz volt tartaléka Petrovics ezredes parsága alatt, Slatináról Jevremovac irányában nyomult előre, felderítő járőroket tolva Sabac felé, ezek azonban semmi ténykedést nem fejtek ki, mert jelenlétüket meg sem lehetett állapítani.

Az ellenség az elért vonalon túl nem nyomult tovább, Misar irányából is csak járőrök küldettek előre, melyek azonban csak a sötétség beálltával merték a várost megközelíteni. Ezeknek tüzeléséből keletkezett azután szedünk III. zljnál az éjjeli lövöldözés.

Az I. vb. Sumadia ho., mely Sabac visszafoglalására lett rendelve, este a Vel. Bosnjak—Brdarica vonalat érte el.

Helyzetéről a hoparnok a II. hdsgparságnak az alanti jelentésben számol be:

„Este a csapatok Vel. Bosnjak és Koceljevanál gyülekeznek és a Vel. Bosnjak—Brdarica vonalat tartják.

A ho. holnap, aug. 14-én folytatja menetelését Vladimircire. Indulás 5 óraker d. e.

Az ellenségről pontos adataim nincsenek; a sabaci különítmény parnokának jelentése szerint az ellenség a várost tartja megszállva, saját III. vb. csapataink Misart tartják; a III. hdsg értesítése szerint az ellenség Misart elfoglalta és megerősíti.

A sabaci különítmény parnokának értesítése szerint az I. vb. 17. gy.-ezr. három gyorstüzelőüteggel a Korman—Catic polje vonalat tartja megszállva. Az ellenség ereje 2000 ember.”

#### 14.

##### *Helyzet és események délig az ellenségnél.*

Az ellenség Sabac előtt álló csapatainál az éjjel folyamán csak annyiban történt változás,

hogy Petrovics ezredes különítménye (most már a II. vb. gy.-ezr. 3. zlja és 1 gyorstüzelőüteg) Jevremovacra érkezett és ott beásta magát.

Az I. vb. Sumadia ho. parnoka VIII/13. 11 óra d. u.-i kelettel Vk.-Bosnjakon a következő parancsot adta:

„Az utolsó jelentés szerint az ellenség Sabacot tartja megszállva, őrségekkel a város szélén.

Az ellenség ma Zabreznél megkísérelte az előnyomulást, de vissza lett verve.

Sabaci különítményünk Misarnál van, erősítésül oda lett küldve az I. vb. 17. gy.-ezr. 3 gyorstüzelőüteggel és megszállva tartja a Korman—Catic polje vonalat.

.... Az I. vb. Sumadia ho. holnap, aug. 14-én folytatja menetelését azon feladattal, hogy a Sabacra átkelt ellenséges csapatokat támadja meg és a Szávába vesse.

Az I. vb. Sumadia ho. kötelékébe tartoznak a III. hdsg azon csapata is, melyek az Ucsa—Sabac határvonalon vannak.

A ho. előnyomulására elrendelem:

1. Lovasság: 3 szd lovasság (1 szksz hiányával), géppuskaosztag.

Táborhelyéről, a Debeio brdoról, holnap 5 óra 30. d. e. indul el, irány Knics—Trnavac—Sarena mhn. és tovább Sabac; (a ho jobbszárnyán fejlődik fel. Az Ucsától Ohridaig lévő határcsapatokkal szoros összeköttetés tartandó fenn. .... Ohridanál a II. vb. Drina ho. lov. osztályával lép összeköttetésbe, mely most ott tartózkodik.

2. Elővéd. I. vb. 11. gy.-ezr., 2 táb. gyorstüzelőüteg, 1 szksz. lovasság, 1 szksz utász, 1 szksz egészségügyi csapat.

Táborozási helyéről, a 230-ról (Vk. Bosnjaktól délre) 5 óraker d. e. indul el, irány Vk. Bosnjak—Lojanica—Sabac. Biztosítja a terepet keletre a Brdarica—Vladimirci—Vucsevics—Korman vonalig; nyugatra Kaone—Belotics—Matijevac—Vukosics—Pricinovics vonalig. Különös figyelmet fordítani Pejinovics—Gr. Vranjska és Pricinovics irányában és mielőbb összeköttetést létesíteni Sabacnál lévő csapatainkkal.

3. Főcsapat. 10. gy.-ezr., Sumadia táb. tüzérezred a 6. taraoküteggel, 19. gy.-ezr., 12. gy.-ezr. Táviróosztag. Utász félzlj. Kórházi szd.

Elindul 6 óra 45. d. e. a Vk. Bosnjak útelágazástól és az elővédet 2 km távolságra követi.

4. Utóvéd. A 12. gy.-ezr. 1 szda, a főcsapat mögött 200 m-re.

8. Tartózkodási helyem kezdetben a főcsapatnál, később az elővédnél.”

A III. szerb hdsg 5. hdsgünk támadása következtében visszaszorítottván, a főparságtól a kötelékébe tartó és még Sabacnál lévő csapataink saját körletébe való eltolását kérte.

A főparság ezen kérésre a II. hdsgparságnak a következő utasítást adja:

„1. Helyzet Loznicanál.....

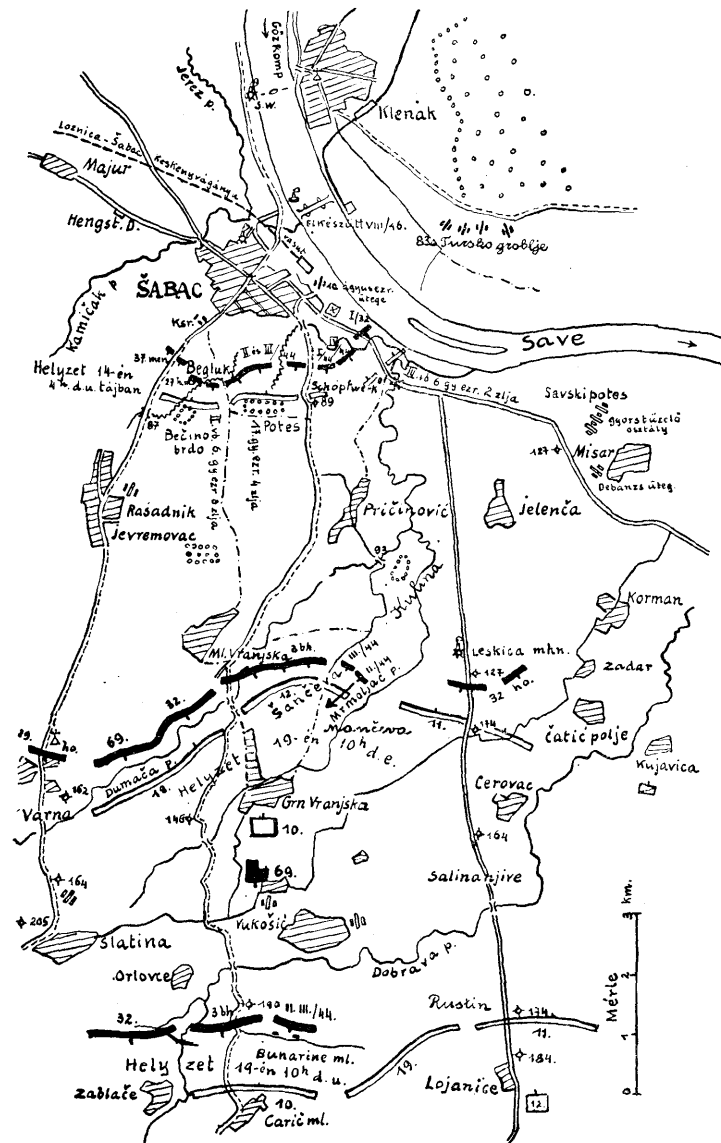
2. a hdsglovasság és pilótánk jelentése szerint Sabacnál pontonhíd építettett; az ellenség erejét itt egy ezredre becslik.

Rendelje el az I. vb. Sumadia ho. parnokának, hogy az ellenséget zavarja ki és Sabacot foglalja el, mint az a főparság Op. No. 1109. sz. parancsával elrendeltetett.

Ezen feladat elvégzése után az I. vb. Sumadia ho. parnoka a III. hdsg kötelékébe tartozó csapatokat, kivéve a III. vb. gy.-ezredet, rögtön indítsa útnak,

irány Loznica, mégpedig: a gyalogságot és tüzérséget Tekerisen át Loznicára, a hadsg.-lovasságot irány Lesnica, a Loznica—Lesnica védelmi vonal jobbszárnya mögé, hol a III. hdsg parnokának rendelkezésére áll. A III. hdsg parnoka erről értesítve lett.“

Az I. vb. Sumadia ho. a kiadott parancs szerint az elrendelt időben a menetelést megkezdte és 9 óra 25. d. e. elővédje Lojanicát érte el, főcsapatának élé Belotics magasságában állott.



Harcok Szerbiában.

10 óra d. e. után az elővéd a Dobrava-patakot érve el, a ho.-parnok azt megállította és a ho.-t felzárkóztatva pihenőt rendelt el. Későbbi harcjelentésében ezen intézkedését a ho.-parnok a legénység fáradtságával indokolta.

Hogy a Sabacnál lévő helyzetről tudomást szerezzen, innen a ho. törzs egy tisztjét küldte autón a Sabaci különítmény parnokának a következő paranccsal:

„A Sabaci különítmény parnokának!

A főparságnak Op No. 1093. sz. aug. 13-iki parancsa szerint az I. vb. 17. gy.-ezr. és a III. hdsg azon összes csapatai, melyek a határ biztosítására Ucsa—Sabac között vannak alkalmazva, parnokságom alá helyeztettek.

A ho.-al ma 5 óra 30 d. e. Vk. Bosnjak Sabac irányában elindultam.

Radosavljevics őrnagy útján, ki Önnek ezen parancsot átadja, jelentse saját és az ellenség csapatainak állását.

Az ellenség további átkelését tüzérséggel gátolja meg. Előre nem látott nagyobb ellenséges mozdulatnál vegyen állást és szívósan védje azt a ho. megérkeztéig; minderről tegyen jelentést. A tüzérsztály és az ütegek parnokainak rendelje el, hogy a Sumadia tüzérezred parnokának, ki Radosavljevics őrnaggyal fog ott egyidejűleg jelentkezni, adják meg a szükséges adatokat.

Az I. vb. Sumadia ho ezen időponttól, 10 óra d. e.-től kezdve, a sötétség beálltaig ezen helyzetben maradt és ezen a napon Sabac ellen semmi tevékenységet sem fejtett ki.

A „Rat Srbije sa Austro-Ugarskom. I. Knjiga. Bitka Jadru“ című művében Pavlovics tbk. a ho. helyzetét és parnokának ténykedését ezen időben következőképpen jellemzi:

„Ezen időpontban a ho. parnokának az ellenségről egy pontos adat sem volt a birtokában; sem arról, hogy mi van az arevonalban, sem arról, mi van a ho. bal szárnyán. Ezért a ho.-parnok a körülmények hatása alatt most kényszerült azt tenni, amit mindjárt kezdetben kellett volna tennie, t. i., hogy a lovasságot a ho jobbszárnyáról a balszárnyra helyezze át és azt a Drina és Macsva irányában indítsa útnak, hogy ezáltal tudja meg azt, amit már ekkor tudnia kellett volna. A helyzetnek nem kielégítő ismerete nagy idővesztést okozott, késedelmes és bizonytalan ténykedést, mely a főfeladat kárára volt. Nem felelt meg azon utasításnak sem, melyet a II. hdsgparnokától kapott (Op. No. 175. aug. 12-éről), melyben kifejezetten volt hangsúlyozva: „A parnok maga is be fogja látni, hogy itt gyors cselekvés szükséges.“

Ezen időpontban (11 órakor d. e.) a harc tér ezen pontján az ellenség részéről a következő erők állottak a Sumadia ho. parnokának rendelkezésére:

Sabactól 3—4 km-re délkeletnek és délnek:

Veljkovics ezredes parsága alatti különítmény. a jobbszárnyon kezdve:

III. vb. 6. gy.-ezr. 3. zlja, I. vb. 17. gy.-ezr. 4. zlja, II. vb. 6. gy.-ezr. 3 zlja, I. vb. Drina ho. lovassága (3 szd.), II. vb. Drina ho lovassága (3. szd), I. vb. Drina ho tüzérsztálya (3 üteg.) II. vb. Drina ho. állásütege (Debanzs) (1 üteg.) Összesen: 10 zlj., 6 l.-szd., 4 üteg.

Sabactól 10 km-re délnek a Dobrava patak mentén felzárkózva az I. vb. Sumadia ho.:

10. gy.-ezr. 4 zlj, 11. gy.-ezr. 4 zlj, 12. gy.-ezr: 4 zlj, 19. gy.-ezr. 4 zlj, I. vb. Sumadia ho tüzérezrede 4 üteg, 6. sz. taracküteg 1 üteg, I. vb. Sumadia ho. lovassága 3 szd. Összesen: 16 zlj., 3 l.-szd., 5 üteg.

Végösszegeben tehát 26 zlj., 9 szd lovasság, 9 üteg, mely összegben a műszaki csapatok nincsenek beszámítva.

#### Helyzet és események a mi részünkön délig.

A mi részünkön VIII/12. este óta a harcászati helyzet csak annyiban változott, hogy az ezred zljainak védelmi szakaszaiban a főörsi szolgálatot végző szdok váltattak fel, a helyzet különben e nap reggelén is változatlan volt.

A 62. gy.-ddr a IX. hdt. Op No. 188. parancsára, mely parancs a 2. hdsg. Op. No. 244. rendelkezésének megfelelőleg a 44. gy.-ezr. felváltását a men.-ddr csapatai által rendelt el, az I. sz. eligazítással elrendelte, hogy az I. zljat a 37. men.-zlj, a III. zljat az 52. men.-zlj váltta fel.

7 órakor d. e. a felváltás megkezdődött s miután a főörsök felváltattak, a város szélén lévő védelmi állások átvétettek, valamint az új parnokok tájékoztak, az ezr. zljai a laktanyától a templomhoz vezető úton sorakoztak (a zljak sorrendje: IV., I., III., II.) és pihentek.

10 órakor d. e. a 62. ddr a 2. sz. eligazítást adta ki, mely a következőket tartalmazza:

„Sabac, 1914 VIII/14. 10 órakor d. e.

Rendelkezések az elvonulásra:

1. A ddr a Letovszky tók csapatai által történt felváltás után elmenetel és ismét a IV. hdt kötelekébe lép.

Az elmenetelés 1 órakor vagy 2 órakor d. u. fog megtörténni; 1 órakor d. u. tehát menetkészen állanak: ddrtörzs; 44. gy.-ezr., 32/I. zlj., az árkászozlop, a 10. táb. tűz.-ezr. ágyúütege és a harevonat.

3. A háborús lőszer mennyiséget túlhaladó lőszer zljaként letétbe helyezendő és őrzendő, azután az új kat. állomásparságnak átadandó.

4. Elmenetelés előtt minden csapat ebédel, a tábori konyhák azután kiadós vacsorával töltendők meg.

5. a rekvirált élelmiszerfeleslegek szintén a kat. állomásparságnak adandók át.

6. Az eddigi távbeszélőhálózat leszerelendő. Új csoportösszeállítások, ha megfelelő távbeszélőanyag nincsen, relais útján létesítendő a kat. állomásparsággal.

7. Politikailag gyanus egyének, túsok, fegyverek, lőszer és a kórházakban lévő sebesült lakosok, szintén a kat. állomásparságnak adandók át.

8. Rekvirált járműveket szintén a kat. állomásparságnak átadni.

9. A ddr törzs, a 44. gy.-ezr., 32-es zlj., üteg, ütközetvonat Grabovcin át Ogar-ra menetel. A 44. gy.-ezr. egy szakasza a ddr törzs rendelkezésére áll.

10. Harcjelentés az elmúlt éjszaka történt harcokról ma estig a ddrparságnak küldendő be.

Eligazítás befejeztetett 10 óra 25 d. e.

Következő eligazítás 12 óra 30. d. u.

Dáni sk. tók.

A ddr többi csapatai a város északi kijáratánál gyülekeztek. Ezredünk konyhái a századokhoz mentek és a legénység ebédelni kezdett.

Részünkről ezen időpontban Sabac szélén és magában a városban a 62. gy.-ddr parsága alatt állottak:

44. gy.-ezr. (4 zlj), 32. gy.-ezr. 1 zlja 37. men.-zlj., 52. men.-zlj., 27. honv. men.-zlj., 13. men.-ddr lov. szda, 31. ho. 10. táb. tűz.-ezrednek 1 ütege. Összesen: 8 zlj., 1 lov. szd., 1 üteg.

Ezenkívül 2 hidász-század is volt a szerb parton.

### *A harc a Begluk bara mentén és attól délre.*

A délelőtt folyamán Sabac környékén teljes csend uralkodott, mikor délben távolabbi helyekről elszórtan gyalogsági tűz lett hallható.

A városban lévő csapatok parnokai erre nem fordítottak figyelmet, mert valószínűség szerint az új főörsök által előreküldött járőröknek ellenséges járőrökkel való lövöldözéséről lehetett szó.

Az előző nap délutánján és az éjjel folyamán a Misar—Pricinovic—Jevremovac vonalba előrejött ellenséges 10 zljról tudomásunk nem volt.

Az ellenséges gyalogsági tűz délkeleti irányból azonban mindig erősödött, sőt annak közeledését is meg lehetett állapítani, mely körülmény egy ellenséges támadás kezdetét tette mindig valószínűbbé, mi-

kor 12 óra 30 d. u. — az ezred legénysége éppen étkezett — az ellenséges gyal. tűz Sabac főutcáját is éri, ahol az ezred állott és sebesülések is fordultak elő.

Erre riadó! A szdok fegyvert fogván, az utca déli szélén lévő házsor mögött fedezik magukat.

12 óra 45. d. u. az 52. men.-zlj., melynek főörsét érte legelőször a támadás, jelenti, hogy a túlerő ellen magát nem fogja tartani tudni.

A ddrparnok erre elrendeli, hogy az ezr. III. zlja, mely addig, míg leváltatott, azon részben, hol most a támadás történt, látta el a biztosítást, menjen az 52. zlj segítségére.

Az ezredparság a parancsot továbbítván, a zlj fejlődését a délkeleti irányban vezető keresztutcákon át rendeli el. A főteccáról az 52. men. zlj helyzetét látni nem lehetett, innen egy, a helyzetnek megfelelő rendelkezést tenni tehát nem volt lehetséges.

Ezen rendelkezésekkel egyidejűleg a sabaci templom tornyán lévő megfigyelő jelenti, hogy délkeletről és délről nagyobb ellenséges csapatok előnyomulását lehet látni.

Erre a ddrparnok az ezred még egy zlját rendeli tűzvonalba. Az ezredparság a II. zljnak a zljsegéd-tiszt útján a következő szóbeli parancsot juttatja: „A legközelebbi keresztutcán át, előre!“ Ezen parancs még hiányosabb, mint a III. zlj. részére kiadott rendelkezés.

Közben az ellenséges tűz már annyira erősödött, hogy a fölfejlődésben lévő szdok érzékeny veszteségeket szenvedtek.

A nagyon hiányos intézkedések, melyeknél még a fölfejlődés iránya sem jelöltetett meg és az erős ellenséges tűz hatása vezettek arra, hogy a harchoz való fejlődés minden tervszerűség nélkül történt. Az áttekinthetetlen terep is hátrányos befolyást gyakorolt, a III. és II. zlj századai az előnyomulás közben teljesen összekeveredtek. A századoknál és a szakaszoknál főleg azon törekvés mutatkozott, minél előbb oly helyet érni el, honnan kilövés van és a tüzet meg lehet nyitni.

Amint egyes részek ilyen helyeket elértek, honnan a magasabban fekvő ellenséges tűzvonalat látni lehetett, rajvonalaink a tüzet megnyitották. (Sokhelyütt azonban a tüzet nemsokára szüntetni voltak kénytelenek, mert előlről jövő kürt és zászlójelek azt mutatták, hogy tűzvonatunk előtt még saját csapataink vannak (52. men. zlj.). Oly esetek is fordultak elő, hogy a zijak egyes részei egymás ellen nyitottak tüzet. Ezen körülmények idővesztéséget is okoztak, harcászati vezetéről pedig ezen helyen szó sem volt. A legnagyobb részben magas kukoricával, bozóttal és facsoportokkal fedett terepben sokhelyütt a szdparnok sem volt abban a helyzetben, hogy századának vezetésére megfelelő behatást gyakorolhasson.

1 órakor d. u. a ddrparnok a 1/2 I. zljnak parancsot ad, hogy az előnyomuló két zijat mint tartalék kövesse.

Ezen időben érkezett Sabacba a 13. men. ddr parnoka, Letovszky tók. A két ddrparnok abban egyezett meg, hogy míg a 62. ddr csapatai a harcot a város alatt veszik fel, a 13. men. ddr főereje a várostól délre nyomulva előre, az ellenséget oldalba támadja.

Letovszky tók már akkor megjegyezte, hogy nép-fölkelő zljaitól, melyek teljesen ki vannak fáradva, ezen napon sok nem várható. Ezen harcban a 13. men. ddr csapatai, kivéve azon három zljat, melyek már VIII/13-án jöttek Sabacba és ezredünket felváltották volt, nem is vettek részt.

Az ellenség tűzvonala a Pricinovicstól a Száva és Begluk bara völgye felé lejtő domboldalon állván,

sokkal jobb kilövessel bírt. Azonkívül az ellenség tűzvonalala folytonosan erősítéseket kapva, oly fölényes gyalogsági tüzet adott le, hogy a III. és II. zlj. századai, miután a tévedések folytán előállott visszás helyzetet félig-meddig rendbehozták, tovább nem nyomulhattak előre, hanem az ellenségnek tűzzel való leküzdésére szorítkoztak.

A minket meglepetészerűen ért támadást a Veljkovics ezredes különítményéhez tartozó I. vb. 17. gy.-ezr. Pricinovicból, hová a d. e. folyamán ment előre, kezdte meg. A Misarnál álló III. vb. 6. gy.-ezr. ezen ezred támadási mozdulatát csak lassan követte, úgyhogy a tűzharc kezdetekor a Dumacsza patakot se érte volt el. A 17. gy.-ezr. támadása kezdetben élénk ütemben folyt és az 52. men. zljat vissza is szorította, mikor azonban a III. és utána a II. zlj századai is fölvettek a tűzharcot, támadását itt tovább nem folytatta.

1 óra 45. d. u. a helyzet a következő: Ellenséges tűzvonallal jobb szárnya a Dumacsza p.-nál délre a Schöpfungertől, 89-es magassági ponton át az ettől nyugatra fekvő erdőparcella északi szélén. A balszárny az erdőtől nyugatra fekvő taligaút elágazásánál lett megállítva. Saját tűzvonallunk a Begluk bara helyenként posványos medrének déli szélén.

Dáni tdk ezen időben gyors egymásutánban a következő intézkedéseket teszi:

A város északi szélén álló ágyúsüteget a város déli szélére rendeli, hol tűzállásba menve, a tüzet nyissa meg. Az I. zlj visszamaradt fele azon parancsot kapja, hogy a zlj elől lévő feléhe, mely a Mala Vranjska-ra vezető úton lévő hídnál áll, csatlakozzék, a IV. zljat pedig, mely eddig a templomnál állott, a város déli szélére irányítja előre.

Amint az üteg a város délkeleti kijáratánál a tüzet az erdőparcella szélén álló ellenséges gyalogságra megnyitotta, ennek tüze rögtön csillapodott. A II. zlj jobb szárnya, mely ezzel szemben volt tűzben, a helyzetet kihasználva, az előnyomulást ismét megkezdte és teret is nyert.

2 órakor d. u. a ddrparság a 32. gy.-ezr. I. zljának ad parancsot, hogy a Száva mentén nyomulva előre, az ellenséget jobbról támadja oldalba. Ezen parancs azonban nem volt egészében végrehajtható, mert az ellenséges III. vb. 6. gy.-ezr. közben a Dumacsza p.-ot elérve, az előnyomuló zljat tűz alá veszi, úgyhogy az is kénytelen tüzet nyitni.

Mivel ezen térben a terep nyitott, az ellenség ezen mozdulatokat megfigyelhette. A III. vb. 6. gy.-ezr. parsága Misarból jelenti is a Sumadia ho.-nak telefonon, hogy az ellenség Sabacból előretör és Misart ágyú, tarack és monitorok ágyútüze alatt tartja.

A Sumadia ho. parsága erre azt a parancsot adja ezen ezrednek, hogy az ezred Misar környékén feltétlenül tartsa magát, mert a ho. most fejlődik harcra. Egyben a II. gy.-ezr.-nek (elővéd) parancsot ad.

2 óra 30. d. u. Dáni tdk az I. zlj álláspontjához megy és itt annak a szemben álló ellenséges vonalra végrehajtandó támadásra parancsot ad.

Az I. zlj az út mindkét oldalán fölfejlődve és az előtte a tűzvonalba lévő II. és III. zlj részeivel a 89-es magassági pont irányában a támadást megkezdte. A tűzértség segítségével a támadás elég gyorsan nyer teret, úgyhogy 3 óra 30. d. u. az ezred ezen része az ellenséget rohamtávolságra közelíti meg. Az ellenség a rohamot itt nem várta be, visszavonul. Csapataink őt követve, az elhagyott állást elérik, tovább azonban a jobbra fekvő erdőből jövő oldalozó tűz miatt, előnyomulni nem képesek.

Ugyanezen időben jobbszárnyunk ellen (½ II. zlj és a 37. men. zlj részei) a szerb II. vb. 6. gy.-ezr. három zlja nyomul előre és csatárvonalával a Jevremovaectól északra fekvő kis erdő magasságába érve, a tüzelést megkezdte.

Ezen rész tűzvonallának sűrítésére a 27. honv. men. zlj két szda lett vezényelve, melyek azonban a tüzelést saját tűzvonallunk mögött kezdve, a helyzet itt kritikussá vált. Több mint félórába került, hogy sikerült ezen menetszázadokat a tűzvonalba vinni és így a helyzetet rendbehozni. Az ellenség túlereje dacára ezen a ponton többé nem támadott és így a nap további folyamán itt csak tűzharc folyt.

Az I. zljnak a 89. p. felé való előnyomulása, valamint a Száva mentén előnyomuló 32. gy.-ezr. I. zljának a Dumacsza p.-hoz való közeledése következtében itt a harc vonalban egy új támadt, melynek kitöltésére a IV. zlj használtatott fel, minek következtében a ddrnak már csak 3 szda (½27. honv. men. zlj és 1 szd 37. men. zlj) maradt tartalékban.

Miután az ezred d. e. történt felváltása alkalmával a hadilőszeradagon felüli lőszer a legénység által leadatott, a későbbi délutáni órákban sokhelyütt lőszerhiány mutatkozott a tűzvonalba, úgyhogy ezen szdok is később a tűzvonalba kerültek, miközben szűk-séges lőszer is vittek előre.

4 óra 30. d. u. az egész vonalon állóharceá fejlődött a helyzet. Sem részünkről, sem az ellenség részéről támadási kísérletek többé nem fordultak elő.

A harc közben az I. vb. Sumadia ho. parságánál megjelent a szerb II. hdsg. parnoka, ki a ho. parnokával való személyes tárgyalás után a szerb főparságnak a harc eddigi lefolyásáról a következő jelentést tette:

„A helyzet Sabacnál megmerevedett, az ellenség a város déli szélét tartja, melyet megerősített. Tüzér-ségét, egy tarack és egy ágyúsüteget a Száva bal partján helyezte el, honnan a Sabaci különítményre hat, mely egyesítve az I. vb. 17. gy.-ezreddel Veljkovics ezredes parsága alatt, ezen pillanatban harcban áll, mégpedig: Misar környékén a III. vb. 6. gy.-ezr. 3 zlja és egy Debanzs-üteg; Potesnél, Pricinovicstól északra, a 17. gy.-ezr. három gyorstüzelő üteggel; Rasadniknál (magyarul: faiskola), Jevremovaectól északra a II. vb. 6. gy.-ezr. egy gyorstüzelő üteggel.

A Sumadia ho. a Vukosics—Salina nje vonalon, a főcsapat a 174. magassági pontnál van (Vk. Bosnjak—Sabac-i út) és ebben a pillanatban előnyomul.

A ho. parnoka reméli, hogy Sabacot támadással estélig elfoglalja és az ellenséget kiűzi. Azután az I. vb. gy.-ezredet és a II. vb. 6. gy.-ezredet a III. hdsg. parnok kívánságaszerint útnak indítja, mégpedig: II. vb. 17. gy.-ezr. Radovasnicán át Kumovaera, a 17. gy.-ezredet a gyorstüzelő tüzérsztyállyal Tekerisre.“

A jelentésnek azon része, mely a Sumada ho. előnyomulásáról szól, nem felel meg a valóságnak, mert, mint az események további leírásából kitűnik, ezen ho. még este is az ekkori helyén volt.

A tűzharc különben az egész vonalon a délután további folyamán is iankadatlanul tartott.

7 órakor d. u. az ellenséges gyalogsági tűz az alkonyat beálltával gyengülni kezdett. Az ellenséges tüzér-ség tüzet, melyet eddig csak gyalogságunkra irányított, a városra helyezte át, csupán srappellekkel lőtt.

8 órakor d. u. tájban már oly sötét volt, hogy a gyalogsági tűz teljesen szünetelt.

3 óra 30. d. u. a ddrparnok, Dáni tdk megsebesülve, a parságot az ezredparnoknak adta át. A tűzvonalba lévő zljak azonban semminemű rendelkezé-

seket sem kaptak, a sötétség beálltával tehát az ezred részei a náluk lévő helyzetnek megfelelően a város szélére vonultak vissza.

A tűzvonalba lévő parnokok ebbeli elhatározására a következő viszonyok voltak befolyással:

1. Támadás folytatása tartalékok hiányában a túl erős ellenséggel szemben kilátástalan.

2. Lőszerhiány, mely esetleges ellenséges éjjeli támadásnál veszélyessé válhatott volna.

3. Vízhány. A nappali rekkenő hőségben a legénység a vízhány miatt igen szenvedett és mivel a harc helyének közelében semmiféle iható víz nem volt, viszont a városban lévő kutakból sem lehetett a kiadott parancsok szerint mindenhol vizet venni, a vízzel való ellátás kérdését is meg kellett oldani.

Mivel a harc kezdetéig a csapatok feladata csupán a város tartására szorítkozott és a harc folytán előállott helyzetből világossá lett, hogy túlerős ellenséggel van dolgunk, harcászati szempontból sem hibázatható a csapatoknak egy már előkészített állásba való visszavonása.

Igaz ugyan, hogy ezen visszavonulás sem történt tervszerűen, sőt az ezr. egyes részei még az egész éjjel folyamán is a kiépített védelmi vonal előtt maradtak (így pl. a 1/6 szd., mely a délieleti kijárat előtt fekvő temetőben maradt), de az ezred zöme 8 óra 30. d. u. tájban már a város szélén lévő állásokban volt. Itt, amennyire lehetséges volt, a kötelékek rendeztetek, a lőszer kiegészített és a legénységnek ivóvíz küldetett az állásokba. A még elől fekvő sebesültek hátrahordására is tétettek intézkedések.

Az ellenség ezen mozdulatokat nem zavarta.

11 órakor d. u. a város délkeleti kijáratánál lévő temetőnél az ellenség kisebb vállalkozásba kezdett, amely azonban visszaveretett. Később már csak elvétve járőrök okoztak kisebb csatározásokat, melyek azonban 3 órakor d. e. teljesen megszűntek.

Ezután az ellenségtől már senki sem mutatkozott.

#### *Események az ellenségnél a harc után.*

Azon időpontban, mikor a szerb II. hdsg parnoka a Sumadia ho. parnokánál volt, ez utóbbinak, mint a Sabacnál lévő összes csapatok parnokának a támadás keresztlvitelére való terve a következő volt:

A sabaci különítmény, mely ekkor harcban állott, az ellenséget a Potes—Jevremovac vonalban tartja le, a ho.-lyal pedig Sabacot délről és nyugatról támadja meg.

A 6 óra 45 d. u. kiadott támadási parancsból azonban kiviláglik, hogy ebbeli szándékát megváltoztatta. Ennek valószínű okai azon jelentések lehettek, melyeket a nyugatról Sabac irányában menetelő 13. men. ddr. csapatairól kaphatott.

A következő támadási parancsot adta tehát ki:

„Op. No. 277.

Legutolsó hírek szerint az ellenség nagy tömegekkel kelt át Sabacnál.

A mi legelől lévő csapataink, III. vb. 6. gy.-ezr., I. vb. 17. gy.-ezr. és a II. vb. 6. gy.-ezr. a Misar Pricsinovics—Jevremovac vonalat tartják és az ellenséggel harcban állanak. A Sumadia ho.-lyal és a Drina ho. részeivel az ellenséget megtámadni és a Szávába vetni szándékozom, mielőtt az nagyobb erőket vethetne a jobbpartra.

A ho. támadása három oszlopban történik.

1., Jobboszlop, I. vb. 11. gy.-ezr., III. vb. 6. gy.-ezr., 1 Debanzs üteg. 2 üteg a Sumadia tüzérezredtől, az ellenséget Cerovac—Misar—Sabac irányában támadja.

2., Középoszlop, I. vb. 17. gy.-ezr., 3 táb. ágyúüteg az I. vb. Drina ho.-tól, az ellenséget Pricsinovics—Sabac irányában támadja.

3., Baloszlop, I. vb. 6. gy.-ezr., 1 üteg a Drina ho.-tól, 2 üteg a Sumadia tüzérezredből, Salina nizse—Vukosics—Orlovac környékén gyülekeznek, 12. gy.-ezr. a jobbszárnyon, 19. gy.-ezr. a balszárnyon. A 19. gy.-ezr. egy zljat rögtön a Slatina mellett lévő 205-ös magasságiponthoz küld, hogy a ho. balszárnyát védje.

A lovasság Bogosavacra van irányítva, hogy a ho. balszárnyát védje és Mitrovica—Racsa és a Drina irányában földerítsen.

A támadóoszlopok maguk fejlődnek fel úgy, hogy a támadási kiindulópontot foglalják el. A megerősített ho. általános támadása aug. 15-én 3 óra 30 d. e. mind a három oszlopnál egyidejűleg kezdődik.

Mindhárom oszlop tüzéségre és a taracküteg helyeket elfoglalják és az egész vonalon pont 3 óra 30. d. e. kezdik meg a tüzelést. Mint tüzéségre cél csakis a város veendő, mely ügylátszik az ellenséges csapatok gyülekező helye. A lőszer okszerűen használandó.

Tájékoztatásul: A város széle meg van erősítve és alattomos drótakadályokkal ellátva. Ollókat vigyenek magukkal.

Ugyanakkor a 17. gy.-ezrednek parancsot küldött, hogyha a város szélét elfoglalta, maradjon ott, tovább ne nyomuljon előre, hanem tartsa állásait, mert aug. 15-én a ho. általános támadása következik.

Éjfélkor az ellenség állása a Sumadia hoparság által a csapatparnokoknak kiadott helyzetértesítés szerint a következő:

1. Jobboszlop:

a) Misari különítmény: a III. vb. gy.-ezr. II. zlja és a Debanzs-üteg Misar mellett

b) A 11. gy.-ezr. támadási kiindulópontját a Dumacsza p. balpartján a Misar—Sabaci úttól kezdve a 93. magasságipontig elfoglalta. Ütegei (2. és 3.) Jelencsa északi szélén vannak állásban azon feladattal, hogy a Misar, Száva és Sabac közötti lapályt lőjék. A 4. üteg egy szakasza Misarnál áll, feladata, hogy Sabac keleti kijáratát lője. Másik szakasza Misar és Jelencsa között áll azon feladattal, hogy a klenaki vámháznál álló ellenséges tüzéséget lője.

2. Középoszlop.

17. gy.-ezr. 3 zljjal a tűzvonalba a 93-as magasságipont és Jevremovac között, a sabaci réteken a város szélétől 4000 m-re; a 17. és a 19. gy.-ezr. egy-egy zlja tartalék Potesnél és a 93. magassági pontnál. Az ágyúüteg és a taracküteg egy szakasza Potesnél. A 11. gy.-ezreddel az összeköttetés helyreállítva.

3. Baloszlop.

II. vb. 6. gy.-ezr. Jevremovactól északra fölfelődve, 2 km-re a várostól. 10. gy.-ezr. Jevremovacon, a Drina ho. ütege szintén Jevremovacon az út mindkét oldalán állásban azon feladattal, hogy a város szélét lője.

19. gy.-ezr. Vukosicsnál, Orlovac közelében.

A ho.-törzs, telefonosztog és utászfélzlj. Orlovenél, 146. magasságipont.

Mint fenti helyzetértesítésből kiténik, a csoportosulás nem a 6. ó. 45 d. u. kiadott parancs szerint történt.

Ennek okát is a folyton beérkező jelentésekben kell keresnünk. Az éjjeltájban befutó jelentések már arról szólnak, hogy a ho. balszárnyán jelentékeny ellenséges erők tüntek fel, mely jelentésekből a hoparnok arra következtetett, hogy csapataink az egész Macsvát elfoglalták. Hogy tehát a Sabacra intézendő támadás ideje alatt a ho. balszárnya biztosítva legyen.

a 19. gy.-ezr. még tartalékban lévő két zlját is Slatinára tolja el és így tartalékban csak a 12. ezr. maradt, melyet Orlovce-hoz közelebb húzott.

#### Attekintés.

A Száva erőszakolásától eltekintve, mely alkalommal az ezrednek csak részei voltak harcban, ezen a napon volt az ezred első ütközete a világháborúban.

Halottakban, sebesültekben és eltűntekben, mely utóbbiakat ezen esetben minden kétséget kizáróan az elesettek közé lehet számítani, az ezr. 12%-át vesztette. A tisztek állományának 22%-a lett harcképtelen.

Ha a legénység veszteségszámának százaléka nem is mondható olyanoknak, mely az ezred harc képességét károsan befolyásolhatta volna, tehát az ezred egy esetleges ellenséges támadást Sabacra kivédhetett volna, mégis megállapítható, hogy az ezred az egész világháború folyamán sohasem volt oly kritikus helyzetben, mint a VIII/14—15-re virradó éjjel.

Ha a harcászati helyzetet vizsgáljuk, a következő képet nyerjük.

Sabac szélén 8 zászlóalj a lövészárkokban, melyek egész délután nehéz harcban állottak. Ezek közül 3 zlj menet alakulat, melyek, ha morális erejüket egyenrangúnak vesszük is, fizikai tekintetben az ezred zljainak értékét nem ütötték meg.

A 13. men. ddr 3½ zlja Sabac északnyugati kijáránál állott, tehát tartalékviszonyban, mely körülmény harcászati szempontból előnyösnek mutatkozik. Harc erejük azonban, mint azt a ddrparnok maga mondotta, a fáradtság miatt csökkentnek tekinthető annál is inkább, mert köztük két zlj népfőlkelő.

Ha tehát ezen 11½ zlj gyalogságot és a rendelkezésre álló két üteget vesszük, melyeknek egyike még régi típusú ágyúkkal volt felszerelve és ezzel szemben az ellenség 26 zlját és kilenc üteget (ebből is egy öreg típusú), könnyen jöhetünk rá arra, hogy mily eredménnyel végződött volna az ellenségnek egy energikus támadása, ha azt mint azt a Sumadia ho. parnoka VIII/14-én d. u. tervbevette volt, végre is hajtják.

Azon körülmény folytán, hogy hátunkban a Száva volt, egy ily harc kimenetele könnyen végzetessé válhatott volna.

#### 15.

Virradatig részünkön a helyzet változatlan. Miután teljesen kivilágosodott és az ellenség jelenlétét semmi jel sem árulta el, járőrök lettek kiküldve, melyek nemsokára jelentették, hogy az ellenség az előző nap elfoglalt állásait elhagyta és hogy az ellenséggel az összeköttetést még nem sikerült helyreállítani.

5 óra 30 d. e. a 29. ho. két ezrede (92. és 94. gy.-ezredek) Sabacra érkezett. Az állásokban lévő zljaink még reggel ezek által felváltatván, az ezr. tartalékviszonyba helyeztetett, még pedig az I. zlj a város délny., a II. zlj a délkel., a III. zlj a nyugati, a IV. zlj az északi részében.

A kötelékek helyreállítottak és a legénységnek a már feltétlenül szükséges pihenő jutott.

Az ezr. a nap további folyamán ezen helyzetben maradt. Sabac előterében csupán járőrharcok fordultak elő, különben egész nap teljes a nyugalom.

Az ezred utászosztagának a délután folyamán sikerült az előző napi elesettek hulláit, melyek még mindig az előtérben feküdtek, eltemetni. Az elesett tiszteket a város északi részében egy közös sírban temették el.

#### Események és helyzet az ellenségnél.

Éjfélután az I. vb. Sumadia ho. parnoka a II. hdsgnek a következő jelentést küldte:

„Baloldalamban, Slepcevic, Duvaniste, Lipolist és Bela Rekanál ellenség jelent még. Ezen térben egy gyal. és egy lov. ezred van, azonkívül még oly csapatok is, melyekről pontos hír még nincs. Ezen ellenséges erők balszárnyam ellen Slatinára menetelnek. — Oldalamat egy ezreddel elzártam. Még mélyebben baloldalamban, nézetem szerint, még több ellenséges osztag van.“

Ezen jelentését a 10. gy.-ezr. és egy lov. tiszti járőr jelentései alapján tette, melyek azt tartalmazták, hogy aug. 14-én délben a Sabac—Loznica-i úton nagy porfelhők voltak láthatók és hogy Dobric Metkovic, Culjkovic és Varnanál lovas- és gyalogos-csapatok mutatkoztak.

Egyidejűleg a ho. részére a következő parancsot adta:

„A ho.-nak Op. No. 277. parancsal Sabacra elrendelt támadása elhalasztatik, míg a helyzet nem tisztázódott. A megerősített Sumadia ho. csapatai a Misar—Jevremovac vonalban helyeiken maradnak. Azon csapatok, melyek ma harcban állottak, rögtön azon vonalba húzódnak vissza, melyből a támadást kezdték.“

Az állásokat megerősíteni és ellenséges támadás esetén szívesen védelmezni.

A 10. gy.-ezr. balszárnyát hátrahajtva, egy részével Maovi környékét szállja meg, balról a 19. gy.-ezreddel lépjen összeköttetésbe és egy üteget küldjön Varna, Slatina irányában. A 19. gy.-ezr. Varna és Slatina környékét szállja meg és a ho. balszárnyát és oldalát biztosítsa.

Ellenséges támadás esetén rögtön értesítsenek és minél több jelentést küldjenek.

Én Orlovceon tartózkodom.“

Ezen parancs kiadása után a II. hdsghez intézett jelentésre ezen parságtól a következő parancs érkezik:

„Sabacra intézendő támadást további intézkedésig halassza el. A ho.-t a Dobrava jobbján Vučevic és Pejnovic között összpontosítsa. A Slatina—Tekers-i utat Sinosevic-nél tartsa. A jelenlegi állásban csak előőrsöket hagyjon. Az új állásban védelemre rendezkedjék be...“

Erre 2 óraker d. e. a ho. parság elrendeli:

„A hadseregparság parancsára a megerősített I. vb. Sumadia ho. visszavonul és a Dobrava jobbján, Vučevicetől Zablace-ig védelmi állásban összpontosul. A parancs további részében a csapatoknak a védelmi szakaszban való elhelyezéséről intézkedik. „A visszavonulás tartama alatt a parnok Cerovačtól délre tartózkodik, később Lojanice-n. A visszavonulás a parancs vétel után rögtön, még a sötétség védelme alatt kezdődik meg.“

A visszavonulás 6 óraker d. e. be volt fejezve.

5 óraker d. u. a II. hdsgtől parancs érkezik a Sumadia ho.-hoz mely elrendeli:

„A ho. az ellenséget Sabacnál támadja meg és lehetőleg foglalja azt el. Ha azonban nagy ellenséges erővel találná magát szemben, megerősített állásban a legszívósabban védi a Vk. Bosnjak és Osecin irányát, biztosítva a hdsg szárnyát.“

Az I. vb. 17. gy.-ezredet és a gyorstüzelő tüzérosztályt indítsa rögtön Vk. Bosnjak-ra útnak, ahol még ma rendelkezésemre kell állania.

A III. hdsg többi csapatai továbbra is parsága alatt maradnak.“

A Sumadia ho.-parnoka erre 6 órakor d. u. a következőket rendeli el:

„A ho. feladata, hogy az ellenséget Sabacnál támadja meg. Azon esetben, ha előtte nagyobb ellenséges erők állanak, megerősített állásban a legszívósabban védi a Vk. Bosnjak és Osecin irányt és biztosítja a hdsg szárnyát.

Elrendelem:

A ho. csapatai aug. 15-én éjjel a megszállott állásokban éjjeleznek. Az állásokat lehetőleg erősen kiépíteni és ellenséges támadás esetén szívósan védeni. Az éjjel folyamán az állásokat jól biztosítani. A csapatok jól pihenjek ki magukat és hozzák magukat rendbe.

Az előnyomulási parancs később következik.“

6 óra 30 d. u. a ho.-parság a III. vb. gy.-ezrednek a következő parancsot küldi:

„Mivel a ho.-nak a Sabac elleni hadműveleteknél jobbszárnyának védelmére van szüksége és hogy egyidejűleg ellenséges csapatoknak Usca és Ohrid közötti átkelése biztosan meg legyen gátolva, elrendelem, hogy a III. vb. gy.-ezr. a nála beosztott állásüteggel holnap hajnalban az Usca—Ohrid vonalat érje el, tartalékkal Crvena mhn.-nál azon feladattal, hogy az ellenség minden átkelési kísérletét ezen vonalon határozottan hiúsítsa meg. Az ezrednek a 12. gy.-ezr. egy szda rendeltetik alá, mely holnap, aug. 16-án, legkésőbb 6 óra d. e. Crvena mhn.-nál lesz.“

A támadási parancsot a Sumadia ho. ismét nem teljesíti. A sabaci állásaink ellen az ellenség az éjjel folyamán csak járőrökkel dolgozott, úgyhogy a délkeleti részben az éj folyamán kisebb lövöldözések fordultak elő. Az északnyugati részben 10 óra d. u. erősebb lövöldözés kezdődött, úgyhogy ott tüzésünk is tüzelní kezdett, a sötétségben azonban pontos megállapítások lehetetlenek voltak. A másnap az I. zljal előfordult események arra engednek következtetni, hogy itt ellenséges lovasság lehetett.

## 16.

A Drina átlépése óta a harcok az 5. hdsgünk és a szerb III. hdsg között, melynek segítségére már a szerb II. hdsg is harcba vettetett, folyton tartottak. Az 5. hdsg balszárnyának előrejutását elősegítendő a 2. hdsgparság már VIII/13-án rendelte el egy támadó orőcsoport képzését Sabacnál, melynek VIII/15-én kellett volna akcióképesnek lennie.

A szerbek által 14-én Sabacra végrehajtott támadás következtében a 29. ho két ezrede már 15-én reggel Sabacra érkezett, miután a parancs erre már 14-én adott ki.

A változott helyzet következtében a Sabac irányából indítandó támadás vezetését a IX. hdt parnoka, Hortstein gy. tábornok vette át és a 29. ho. másik két ezrede is (42. és 74. gy.-ezr. Sabacra érkeztek.

Ennek következtében az ezredünk helyzetében a következő változások állottak be: Az I. zljat eddigi helyéről, Sabac délny. kijáratától, Bogosavacra irányították azon feladattal, hogy a IX. hdt és az 5. hdsg között az összeköttetést állítsa helyre. A zlj 7 órakor d. e. a menetelést Bogosavacra megkezdte, ennek helyére a II. zlj jutott a délny. kijáratához, hol a IX. hdt rendelkezésére mint tartalék maradt. A III. és IV. zlj Sabac-északny. kijáratánál szintén tartalékviszonyban maradtak.

Mivel az ellenségnél ezen napon előfordult események ezredünkkel szorosabb összefüggésben nincsenek, azok itt csak röviden legyenek említve.

A Sumadia ho. parnoka a már előző nap 11 óra 10.

d. u. kiadott támadási parancs végrehajtását 6 óra 45. d. e.-re rendeli el. A támadáshoz való előnyomulás a Dobrava p.-tól két oszlopban történik: Jobboszlop Cerovac-Sabac, baloszlop Donja Vranjska (a rendelkezésünkre álló térképeken Mala Vranjska) — Sabac.

9 órakor d. e. a kapott jelentések alapján, melyek szerint a baloszlopot jelentékeny erejű ellenség támadta meg (2. gy.- és 2. lov.-ezredről, 30—40 ágyúról szól a jelentés), a támadást Sabacra beszünteti és a ho. arcvonalát nyugati irányban kanyarítva el, ezen ellenséget akarja megtámadni, mely célből új rendelkezéseket ad ki. Mivel részünkről itt csapatok nem voltak, harera nem is került a sor.

Ezredünk I. zlja Bogosavacot délben érte el, az összeköttetés helyreállítására minden irányban járőröket küldött ki és a helységben biztosított állásban pihent. A közelben levő szerb lovasjárőrök a mi járőreink elől ki akarva térni, a faluba húzódtak vissza, hol a zljat pihenve és a fegyvereket gúlába rakva látván, az ellen rohamot intéztek, mely azonban úgyszólván teljes megsemmisülésükkel végződött.

Kiküldött járőreinknek az összeköttetést helyreállítani nem sikerült.

Az 5. hdsg.-nél a Cer planinán történt kedvezőtlen kimenetelű harcok következtében és miután a IX. hdt. bal támadó oszlopa a szerb lovas ho. által oldalba támadva. — mely alkalommal 6 tarack is elveszett — visszavonulásra kényszerítettett, az I. zlj is parancsot kapott a Sabacra való visszavonulásra.

7 órakor d. u. az ezred többi zljai parancsot kaptak, hogy a IX. hdt. visszavonuló csapatainak felvételére a város nyugati szélét szállják meg. Az éjjelt az ezred ezen állásokban tölti; mivel az ellenség csapatainak nem követte, az éjjel nyugodtan telt el.

## 17.

4 óra d. e. az ezred zljai azt a parancsot kapták, hogy az ezr. Sabac északi kijáratánál levő hídnál összpontosíttatik. Sabac nyugati szélét itt a 74. gy.-ezr. tartotta megszállva, balszárnyával a Kamicak p.-tól nyugatra vezető út mentén a keskenyvágányú vasútig. Ehhez jobbról csatlakozva az I. zlj szállta meg az utat, a többi zljak tartalékban a hídnál. Az ezred egész napon át ebben a helyzetben maradt.

Az ellenség 6 órakor d. e. Sabac déli és délkeleti széle ellen a Sumadia ho.-al és a sabaci különítménnyel megindítja a támadást az Ohrid—Maovi vonalból. Részünkről ezen harcban a 29. ho. csapatai vettek részt, melyek a sabaci védelmi vonalat tartották megszállva.

A harc egész nap tartott, az ellenség azonban eredményt nem tudott elérni. 7 óra 30. d. u. a Sumadia ho. parnoka, a II. szerb hadsereg parnokával való megbeszélés után a támadást beszüntette, mert megfelelő tüzéségi előkészítés nélkül azt kilátástalannak tartotta.

A délután folyamán az ellenséges tüzéség a város egész területét lassan lőtte, estefelé a tűz kissé erősödött, a sötétség beálltával azonban teljesen megszűnt.

D. e. kézbesítették az ezrednek a 31. ho alábbi parancsát:

### Hadosztályparancs.

„Mélyen meghatva vettem részt a 44. gy.-ezr. előrevonulásában a Száva áthajózásához.

Láttam a 44-eseket sűrű golyózápokban vitézül és minden félelem nélkül, rendíthetetlenül haladni a szent kötelesség útján! Én tudom, hogy ők mintaképei a jó katonáknak. De ma értesültem róla, hogy a 44-esek hősök, e nemes szó legszebb értelmében! Tisztek és

legénység! Minden egyes tagja a 44-ik gy.-ezrednek oly példát adott nekünk, amilyen a hadi történelemben ritkán fordul elő. Oly példát, amelyet úgy nekem, mint minden egyes alattvalómnak követni becsületbeli kötelesség és kitüntetés.

Fájdalommal telten gondolok a sok elesett hősrre, akiket Isten és a történelem dicsőségesen meg fog jutalmazni.

Minden egyes ember halála oly közel és mélységesen érint, mintha forrón szeretett gyermekeimnek egyike esett volna el és az ő nemes képük felejthetetlenül vérsódott be lelkembe. Isten vezérelje őket!

44-esek! Vitéz hősök! Forrón szeretett fiaim! Minden egyes embernek kezemet nyújtva, lelkem mélyéből köszönöm Nektek a legmagasabb szolgálat nevében azt, hogy bámulatos hősiességetek által a Hazának becsületet és a hadseregnek dicsőséget szereztetek

Egész hadosztályom mélyen megindulva és örömteljesen üdvözlök benneteket és én legnagyobb büszkeségemet abban találom, hogy szerencsés lehetek Veletek együtt tovább harcolni és küzdeni az ellenség ellen.

Mélységes hálával és ragaszkodással küldöm Nektek szerencsekívánataimat és kérem a Mindenhatót, hogy Titeket oltalmazzon és fényes győzelmekhez vezessen!

Klenak, 1924 augusztus 15-én.

József fgh. sk. altábornagy.“

18.

### *Helyzet az ellenségnél.*

A Sabac déli és délkeleti szélén levő védelmi állások ellen a szerbek által 17-én intézett eredménytelen támadás után, az éjjel folyamán kiadott parancs szerint a helyzet a következő:

A sabaci különítmény III. vb. 6. gy.-ezrede egy üteggel Ohridnál a Dobrava p. jobbpartján.

Az I. vb. Sumadia ho. jobbszárnyán:

A 11. gy.-ezr. egy zlja két ágyúval és két géppuskával Ohridnál a Dobrava p. balpartján.

A 11. gy.-ezr. többi része 1½ ágyus és 1 taracküteggel Misarnál.

A középen:

A 10. és 19. gy.-ezr. két-két zja, ebből három zlj az első vonalban, egy zlj tartalékban Potesnél. Két ágyús és egy taracküteg Pricinovicstól délre. Ezen csapatokat a parnok saját csapataink közelsége miatt, minek folytán egy éjjeli támadástól tartott, Pricinovicsig vonta vissza, csak megfigyelőket hagyva elől.

A balszárnyon:

A 10. és 19. gy.-ezredek két-két zlja, ebből két zlj a 87-es magassági pontnál, 1 üteg Jevremovac-nál.

Ho.-tartalék: 12. gy.-ezr. Jevremovactól délre.

Ho.-törzs a Dumaca p. mellett Gornja Vranjskanál.

Az ellenség ezen napra a támadás folytatását vette tervbe, 1 óra 50 d. e. a Sumadia ho. a következő parancsot adta ki:

„A ho. Jevremovac—Potes—Misar vonalat szállja meg és Sabac bombázását folytatja.

A 10. gy.-ezr. a potesi állásokat foglalja el, szoros összeköttetést tartva fenn jobbról a 11. és balról a 19. gy.-ezreddel.

Tartalék: a 12. gy.-ezr. és az üteg állást foglalnak a Dumaca p. jobbpartján, G. Vranjskanál és szívs ellenállásra rendezkednek be.

Részletes parancs következik.“

A 10. és 12. gy.-ezredek a parancs értelmében ezen eltolódásokat elvégzik.

### *Helyzet a mi részünkön.*

Részünkről a 5. hdsgnél beállott kedvezőtlen helyzet miatt (a szerbek a balszárnyon levő 21. Landw. ho.-t visszaszorították), azonkívül a IX. hdt. augusztus 16-iki eredménytelen támadása következtében a IV. hdt. már 17-én 1 óra 45. d. e. kapja a parancsot, hogy az 5. hdsg segítségére menjen.

Az ennek folytán kiadott parancs szerint a 31. ho. többi csapatai (32., 69., 3 bh. gy.-ezredek) Grabovicia irányítottak. Az ott történt gyülekezés után ezen csapatok 17-én ott táboroztak.

Ezen időponttól kezdve a IV. hdt. parsága alá tartoztak még a 29. ho., a 13. men. ddr és a Lütgendorf altbngy parsága alatt álló kombinált csoport. Az utóbbi két alakulat a sabaci hídfő megszállására volt rendelve.

A 31. ho. 17-én 8 óra d. u. kezdi meg Grabovierői Sabacra a menetelést.

18-án 12 óra 15 d. e. a 31. ho. éle a 83-as háromszögelési pont magasságába érve, a ho. parnok a IV. hdt. 17-én 9 óra 30. d. u. érkezett írásbeli parancsára intézkedett. A 32. és 3. bs. gy.-ezredek a hadi hídon, a 69. gy.-ezr. a gőzkompon kelnek át a Száván. Az átkelés után készenlétbe helyezkednek: a 32. gy.-ezr. Sabac déli szélén a Jeveremovac és Pricinovicra vezető utak között, a 3. bh. ezr. Sabac délkeleti kijáratánál a pricinovicai úttól keletre. A 69. gy.-ezr. mint tartalék a Sabac dk. részében lévő háromszögletes téren.

A 44. gy.-ezr. a IV. hdt. 17-iki parancsa szerint a Lütgendorf-csoporthoz tartozó 38. gy.-ezreddel együtt, mint hdt-tartalék Sabac északi részében állott.

Fenti hdt.-parancs értelmében a támadás csak a hdt. parancsára kezdendő meg. A 32. ho. Misarra, a 29. ho. a 31. ho.-tól nyugatra a Jevremovaci úton támadnak.

A IV. hdt.-parság 4 órakor d. e. érkezett Sabacra és mint támadási célt a Jevremovac—Pricinovic-vonalat határozta meg, melyen túl a támadás egyelőre nem volt folytatandó.

A 31. ho. csapatainak ezen mozdulatai a sötétség leple alatt történtek, úgyhogy az ellenség azokat észre nem véve, nem is zavarta, ámbár az első vonalban levő csapatok és az ellenségnek a Potesnél állásban levő csapatai között a távolság csak pár száz lépést tett ki. A virradat haladtával, amint a szemben levő helyzet megfigyelhető lett, a gyalogsági tűz kezdetben gyengén, később az ellenség tűzvonalban levő zljai által, melyek a helyzetet felismerve, tartalékaikat is előre rendelték, folyton erősebben fejlődött.

### *A harc Sabactól délre.*

7 órakor d. e. a tüzharc már általános lett, az ellenséges tüzéség is megnyitotta a tüzet. A 3. bh.-gy.-ezr. azon körülmény folytán, hogy az ellenséggel kis távolságra állott szemben, már ekkor ment át támadásba és helyenként az ellenséges állásokba be is nyomult.

7 óra 40. d. e. a IV. hdt. parancsa: „Támadás ezen parancs vétele után megkezdendő.“

Erre saját tüzéségünk is tüzet nyitva, a gyalogság általános támadása megkezdődik.

A támadás a fedett és nehezen járható terep dacára is gyorsan nyert teret, főleg a ho. balszárnyán a 3. bh. ezrednél, mellyel szemben a szerb 10. gy.-ezr. volt állásban. Ezen ezr. a bosnyákok heves támadása és tüzéségünk tüzéség hatása következtében rendetlenül vonult vissza, egyes részei fehér kendőt lobogtatva, meg is árták magukat (macedónok).

A szerb 10. gy.-ezrednél a rend felbomlása már az



általános támadás előtt történt harc következtében állhatott be, mert az ezredparnok jelentésére a Sumadia ho. parnoka már 7 óra d. e. adta ki a parancsot a visszavonulásra. Ezen parancs szerint a 11. gy.-ezredet Leskica mhn-ra, a 19. gy.-ezredet Varnától délre a 162-es magasságpontra rendeli vissza; a tartalékban levő 12. gy.-ezr. Sanceevan vegyen állást, hogy a 10. gy.-ezr. visszavonulását támogassa; a 10. gy.-ezr. lépcsőzetesen vonuljon vissza és mint tartalék gyülekezzen a 12. gy.-ezr. mögött.

Ezen parancs ugyan a Sumadia ho. csapatait csak az általános támadás megkezdése után érintette, mert a 19. gy.-ezr. csak akkor kezdte meg a visszavonulást, mikor a mi 32. gy.-ezredünk már 300 lépésre közelítette meg állásait.

9 órakor d. e. a 31. ho. csapatai az ellenséges állásokba benyomultak, mire le Beau tbk (a 61. gy. ddr. parnoka) azokat megállítva, a kötelékeket rendezte.

A 69. gy.-ezr. 2 zlja a Sabac—Misari úton, a Dumaca p. hídjáig lett előretolva.

Mielőtt a 31. ho. csapatai az ellenséges állásokba behatoltak volna, 8 óra 50. d. e. a Sumadia ho. parnoka a következő parancsot adta:

„Az ellenség megkezdte a támadást. Ereje ismeretlen. A ho. a Varna (162-es magasságpont) — Sancevi — Leskica mhn. vonalban gyülekezik, hogy az ellenség további előnyomulását megakadályozza és az ott elfoglalt állást a Sabac, Koceljeva és Tekeris irány elzárása céljából szívósan védelmezze.

#### 1. Balszakasz:

19. gy.-ezr. 1 táb. gyorstüzelőüteg, a Dumaca jobbpártján foglal állást a 162-es magasságponttól Gornja Vranjskaig. Jobbról összeköttetést tartani a 12. gy.-ezreddel, balról az elrendelt szárnybiztosítást Slatina irányában végrehajtani.

Középszakasz: 12. gy.-ezr., 2. táb. üteg, állást foglal Gornja Vranjskától a Mrmoljac p.-ig és azt védi. Jobbról és balról szoros összeköttetésben a 19. és 11. gy.-ezreddel.

3. Jobbszakasz: 11. gy.-ezr., 2. táb. üteg és 1 taracküteg, állást foglal a Leskica mhn.-nál a Mrmoljac p.-tól a Dobrava p.-ig és azt védi.

4. A 10. gy.-ezr. D. Vranjskától lépcsőzetesen vonul vissza G. Vranjskaig, hol a Mrmoljac p. jobbpártján állva tartalékban marad. Ugyanott tartózkodik az utász félzlj.

5. Az állások elfoglalása után a ho. szívósan védekezik,

Függelék: a Tiomk ho. lov.-ezredének, mely a honak rendeltetett alá, elrendeltem, hogy Kujavicánál foglaljon állást és a ho. jobbszárnyát biztosítsa.“

A Sumadia ho. csapatait ezen parancs már visszavonulás közben érte. Mi az ellenség visszavonulását nem zavartuk, mert a IV. hdt. parancsa szerint a Jevremovac—Pricsinovic-vonal lévén a támadás célja és ámbár az elfoglalt ellenséges állás Pricsinovicstől északra vonult is, a 31. ho. ezen vonal túllépését megtiltotta:

„31. ho.

Le Beau tbk.

Sabac.

Ö cs. és kir. Fensége figyelmezteti, hogy parancs nélkül az intézkedésben megjelölt vonalat, ameddig a támadás végrehajtható, túllépni nem szabad.

31. ho.“

Ezen időben az előretört bosnyák osztagok Pricsinovicot átkutatva, azt az ellenségtől elhagyatva találták. Az ellenséges ho. a parancsban megjelölt újabb vé-

delmi vonalat 11 óra d. e. tájban érte el és azt megszállta.

11 óra 15. d. e. a IV. hdt. parság a következő parancsot adja:

„IV. hdt.

Op. No. 130/14.

A 31. ho.-parságnak

Sabac.

Sabac, 1914 aug. 18. 11 óra 15. d. e.

A támadás a 29. ho. által Dobric dk. kijárata—Varna déli szélé vonalig, a 31. ho. által ehhez csatlakozva, Slatina déli szélén túl, a Bunarina mala-nál levő 190-es magasságpontig folytatandó.

A 32. ho. által a támadás a 23. gy.-ezreddel és 4 ágyúsüteggel csak Jelenca és Misar délny. széléig hajtandó előre; ezen vonal elérése után, ezen csoport ott beássa magát és az ellenség minden kísérletét, hogy Sabac irányában előretörjön, meggátolja.

A 44. gy.-ezr. 2 zlja, a 32. ho. egy ágyús- és egy tarackütegével a Cerováctól délre fekvő 164-es magasságpontra nyomul előre és ott a 31. ho.-al és a Jelencse—Misar-csoporttal lépve összeköttetésbe, ezen terepszakaszban az ellenség minden előnyomulási kísérletét meghiúsítja.

Ezen csoport a 31. ho. parsága alá helyeztetik.

Tartalék a Bogoslaváctól északkeletre lévő útelágazásig menetel és ott az eddigi viszonyban marad.

Az előnyomulási célok elérése után a felderítés gyalogsággal és lovassággal behatóan folytatandó, ahol szükséges, még kiegészítendő.

A 29. és 31. ho.-k a 21. Landw. ho.-al a Grusic, illetőleg Bojic irányában összeköttetést keresnek.“

Terstyánszky lov. tbk. sk.

Dáni ezr. sk.

Ezen parancsot a IV. hdt.-parság az ezrednek is közvetlenül kézbesítette és elrendelte, hogy a déli étkezés után az ezrednek a parancs által érintett része az előnyomulást kezdje meg.

A 31. ho. a fenti parancsra 1 óra d. u. a következő rendelkezést adja:

„31. ho.

Op. No. 18/14.

Magaslat Pricsinovicstól keletre, 1914 VIII/18. 1 óra d. u.

1. A ho. az előnyomulást a Sabac—Pricsinovic-út mindkét oldalán Slatina déli szélé, 190-es magasságpont, Bunarine malaig folytatja.

2. Le Beau tbk a 32. és 3. bh. gy.-ezredekkel, 4 ágyús- és taracküteggel,  $\frac{1}{2}$  szd lovassággal a fent megjelölt Slatina—Bunarine mala vonalat veszi birtokba.

3. Mihanovic ezredes, a 44. gy.-ezr. 2 zljával, egy ágyús- és 1 taracküteggel, 1 lovasjárőrrel a Cerováctól délre fekvő 164-es magasságpontra nyomul előre és onnan úgy a 31. ho.-al, melynek ezen csoport alá van rendelve, mint a 32. ho.-al létesíti az összeköttetést.

A 32. ho. csak a Jelenca—Misar vonalig nyomul előre és ott az ellenség minden támadási kísérletét meghiúsítja. Mihanovic ezredes csoportjának feladata a ho. keleti szárnyát biztosítani.

4. 69. gy.-ezr. a Pricsinovic-úton áll rendelkezésre.

5. Ho.-parság  $\frac{1}{2}$ szd lovassággal a 69. gy.-ezrednél.

6. Összeköttetés: a ho. távbeszélőosztaga Pricsinovicson keresztül az úton épít előre.

7. Felderítés: le Beau tbk csoportja a Bojic, Sinosovic, Matijevac, Lojanice-vonalig, érintkezésbe lép a 29. ho.-al.

8. A Mihanovic-csoport részére rendelt ütegek Vukosiestől lesznek közvetlenül irányítva.“

József fhg, altbngy sk.

A déli étkezés befejeztével ezredünk törzse a II. és III. zlja 1 óra 30. d. u. kezdte meg a menetelést Misar irányában.

Az előnyomulásnak a Dumacsa p.-tól keletre, déli irányban, Cerovára vezető úton kellett volna történnie, az ezredparnok a csoportot hibás tájékozódás következtében már a Dumacsa p. balpartja mentén vezető taligaútnál állította meg, hol a közben megérkezett ho. intézkedés alapján a szükséges intézkedéseket kiadta: Biztosított menet Cerovac irányában, ½II. zlj elővéd.

A 31. ho. a kiadott írásbeli rendelkezéseit a IV. hdtparságnak a következő jelentéssel küldte meg:

Op. No. 18/14.

A IV. hdtparságnak

Sabac.

Pricsinovics, 1914 VIII/18, 2 óra d. u.

A 31. ho az előnyomulást a Pricsinovics mindkét szélén fekvő térből a mellékelt intézkedés szerint 2 óra 15. d. u. kezdi meg.

Déli és dny. irányból ágyútűz hallatszik.

Tülerős ellenséges támadás esetén a Pricsinovics—Sabac-i úton szándékozom visszamenni. Kérem rendelkezések kiadását, hogy a sabaci védelmi szakasz megszálló csapatai ebben az esetben a saját csapatokra ne lőjenek.“

József fhg, sk.

A IV. hdtparság erre a következőt felelte:

IV. hdt.

No. 130/40. Op.

31. ho.-parságnak

Pricsinovics.

Sabac, 2 óra 30. d. u.

A jelszó: „Előre.“

Végső esetben: „Tartani.“

„Visszavonulásra nem gondolni.“

Terstyánszky lov. tbk sk.

Mint a 31. ho. fenti jelentéséből kitűnik, a ho. az előnyomulás kezdetét 2 óra 30. d. u.-ra rendelte el, mely időpontban az ezredünk 2 zlja a Schöpfwerkttől menetelését meg is kezdte.

A 31. ho. többi csapatai azonban csak 3 óra 15. d. u. kezdték meg az előnyomulást harc alakzatban. Ezen időpontban az ezr.-ünk elővédje Pricsinovics északi kijáratát érte el, tehát kb. a ho.-nak első vonalban levő csapataival egymagasságban volt. Az összeköttetés, melynek helyreállítása céljából egy félszd lett jobbra kiküldve, még nem volt létesítve, úgyhogy ezen csoport a 31. ho. helyzetéről pontosan nem volt tájékozva. A kiküldött felderítőjárőröktől érkeztek ekkor jelentések, hogy az ellenség a Dumacsa p. déli partján húzódt terephullámot tartja megszállva.

A 31. ho.-parság erre az első vonalakat megállítja azon utasítással, hogy addig várjanak, míg a tartalékviszonyban a Pricsinovics-úton menetelő 69. gy.-ezr. megfelelő távolságra nem csatlakozik. Ezen parancsot az ezred nem kapta meg, tehát a menetelést tovább is folytatta. Itt csupán azon körülmény éreztette késleltető hatását, hogy az út, melyen az ezred menetelt, sehogys em egyezett a térképen rajzolt úttal. Mikor az elővéd Pricsinovics déli kijáratát érte el, az ezred két zlja szinte megállott, hogy tisztijárőrök előreküldésével a helyzetet tisztázza.

4 óra d. u. a 31. ho-nál a IV. hdtparság két értesítése érkezett be, a következő tartalommal:

Op. No. 130/46.

„Szomszédos hds. erősen szoríttatik, sürgős támogatásra van szüksége.

Előnyomulást teljes erővel feltartóztatlanul folytatni.

Kiadatik a 3. ho.-nak és Lukachich-ezredesnek.“

Parnok helyett: Dáni ezr., sk.

„Op. No. 130/47.

Sabac, 1914 aug. 18. 3 óra 45. d. u.

Egész megbízható adatok arról tesznek tanúságot, hogy a 29. és 31. ho.-ok arevonala előtt vagy nincs, vagy csak kevés ellenség van.

Elvárom végre az erélyes előnyomulás megkezdését, mely alkalommal a több biztosított menetoszlopban való előnyomulás mérlegelendő.

Kiadatik: a 29. és 31. ho.-oknak.“

Terstyánszky sk.

Ugy a 31. ho. főereje, valamint az ezredünk két zlja is 6 óra d. u.-ig állottak a fent említett helyeken, mikor az ezredparság által kiküldött tisztijárőrök azon jelentéssel jöttek vissza, hogy a Cerovára vezető út tőlünk balra, kb. 1000 lépésre van, 6 óra 30. d. u. tehát a menetelést folytatva Pricsinovics déli kijáratától délkeletre fordult el a két zlj, hogy Cerovacot elérhesse. 7 óra d. u., miután a Dumacsa p. két hídján áthaladt, az ezektől keletre fekvő erdőparcellát érte el.

Ugyanazon időpontban a 31. ho. főcsapata Mala Vranjska északi szélét érte el.

Ekkor egy felhőszakadászerű zápor támadt, mely a közben beállott sötétséggel egyetemben a csapatok további mozgását megakadályozta. A 31. ho.-parság erre elhatározta, hogy az elért helyeken éjjelezik, ugyanerre az elhatározásra jutott az ezredparnok is.

Az ezred két zlja zuhogó esőben, a kis erdőparcellában tömegalakzatban, tábori örsökkel kis távolságra biztosítva, éjjelezett. Az összeköttetés a szomszéd csoportokkal hiányzott.

8 óra d. u. érkezett a 31. ho.-hoz a IV. hdtparság Op. No. 130/58. intézkedése:

„31. ho.

Sabactól délre.

1914 VIII/18. 7 óra 30. d. u.

1. Lukachich ezredes csoportja a Bogosavactól északkeletre fekvő útelágazásnál.

29. ho a Maovítól keletre, egész Mala Vranjska nyug. széléig terjedő szakaszban.

3. 31. ho. ehhez csatlakozva bezárólag a 127-es magassági pontig, Cerovactól északra.

4. A 32. ho. ehhez csatlakozik, Misar keleti szélén át a Száváig.

Ütközetelőrsök.

A szomszédos szakaszok között az összeköttetés feltétlenül fenntartandó, illetőleg helyreállítandó.

Sabac szélei az ott tartózkodó csapatok által megszállva tartandók.

Az ellenséges lov.-ho. állítólag Ribari, Lipolist és Duvanista környékén tartózkodik.

Hdtprság Sabac.

Éjjeli támadások várhatók. Az éjjeli pihenőállások elfoglalása után a helyzetjelentés egy lovastiszt által (fedezettel) küldendő be.

Kiadatik az összes ho.-parságoknak, Lukachich ezredesnek és Lütgendorf altbnagynak.“

Terstyánszky sk.

Mivel a 31. ho. a fent említett okokból még e parancs kézbevétele előtt szüntette be az előnyomulást és az elrendelt helyeket nem érte el, ezen parancsra a IV. hdtparságnak a következő jelentést tette:

ad No. 18/20.

A IV. hdtparságnak

Sabac.

Mala Vranjska, 1914 VIII/18. 9 óra 20. d. u.

A hdtparság éjjelezési parancsára:

A ho. az út mindkét oldalán harcalkzatban nyomulva előre, a Mala Vranjskától északra fekvő dombhátát érte el. Minden további előnyomulás harcot idézne elő, melynek kimenetele a csapatok állapota és a nehéz terep miatt csak virradatkor ígérkezik eredményesnek.

Döntést kérek arra nézve, hogy a ho. jelenlegi állásában maradhat-e, vagy hogy az elrendelt éjjeli nyugállást rögtön elfoglalni megkísérelje-e?

A 29. ho.-al az összeköttetés helyre van állítva, a 44. gy.-ezreddel még nincs, — megkíséreltetik.

József fhg sk.

Ezredünk I. és IV. zlja egész napon át, mint hdt-tartalék Sabacban maradt.

#### *Helyzet az ellenségél délután és éjjel.*

Az ellenségél a délben elfoglalt állásokban maradtak a csapatok.

6 óra 50 d. u. a Sumadia ho.-parsága a következő parancsot adja:

„A Sumadia ho. csapatai harcalkzatban éjjeleznek azon állásban, ahol ma harcban állottak.

Az állások az éjjel folyamán még jobban erősítendők meg és minden védelmi szakasz biztosítandó.

Támadás esetén az állást szívósan védelmezni.

Tartózkodási helyem: Orlovce.“

Az éjjel folyamán a Sumadia ho.-parsága a felőbb parságoknak a 29. és 31. ho.-aink arevonalából kiinduló különböző kisebb támadási kísérletekről tett jelentést, melyek állítólag mind visszaverettek. Tűzérési tűzről is van említés téve, melyet szinte rögtön elhallgattattak. Ezen állítások egyike sem felel azonban meg a valóságnak.

19.

#### *Harc a Dumacsapatak mentén.*

1 óra 30. d. e. a IV. hdt következő intézkedése érkezett a 31. ho.-hoz.

Op. No. 130/55

A 31. ho.-parságnak.

„Sabac, 1914 aug. 18. 11 óra 55. d. u.

1.) A 9. ho ma nehéz harcban állott az ellenséggel a Tekeris—Todorov rt. vonalban.

2.) A nap folyamán az ellenségről a következőket lehetett megállapítani:

a) 7 órakor d. e. nagyobb csapattáborok Vk. Bosnjaknál és Kocejván.

b) Egy erősebb csoport (I. vb. Drina ho. ?) támadásban a Cer pl.-ra.

c) a Sumadia ho. arevonalunk előtt visszavonult.

d) Metkovic és Varna környékén szinte ellenséges csapatok.

e) Az ellenséges lov. ho. állítólag Ribari, Lipolist, Duvanec között tartózkodik.

f) Dobricsen estefelé ellenség nem volt.

g) A 21. Landw. ho. 11 órakor d. e. tájban Lipolistot érte el.

3.) A hdt holnap a támadást folytatja, mégpedig: Lukachich ezredes csoportja Bogosavac, Dobrics, Culjkovicson keresztül Mon. Radovasnica irányban.

29. ho. egy oszloppal Maovitól Beli kamenen át

Desicsre, az erősebb oszloppal Varna, Metkovic, Brestovaci-magaslaton át a 284-es magassági pontnál lévő kereszthez.

31. ho. a gyengébb oszloppal Slatina, Bojics, Volujacon át a 272-es háromszögelésipontra. Az erősebb oszloppal a G.-Vranjskán át vezető úton a 146-os magasságipontig, azután Ulice, Sinosevics, tovább a mezei út Csuka 267-es háromszögelésiponthoz.

32. ho. lépcsőzve menetel a 31. ho. mögött Leskica m.-tól Vukosics, 190-es magasságipont Bunarine mala mellett, azután az úton tovább.

Előnyomulás kezdete a Maovi—kereszt a 115-ös magasságipontnál, Grn. Vranjska—Vukosics-vonalból 7 órakor d. e., a 32 ho. Leskica m.-tól 7 órakor d. e.

4.) a sabaci hídfőt az erre rendelt csapatok szállják meg, egy zlj. 8 órakor d. e. Misart szállja meg.

A 4. sz. nehéztaracküteg (fedezet a 44. gy.-ezr. egy zija) 5 óra 30. d. e. a sabaci templomtól menetel a 31. ho. főoszlopával Pricinovicson keresztül; a hdtparságnak marad alárendelve.

A 9. sz. nehéztaracküteg (fedezet a 74. gy.-ezr. egy zlja) 6 órakor d. e. a sabaci templomnál a 29. ho.-parsága alá helyeztetik és azt Jevremovacon át követi.

6.) Felderítés: Az említett csoportok mindegyike az előnyomulási vonalban a felderítést folytatja, mégpedig gyalogsággal és lovassággal, amellet a szárnyak gondos felderítésére különös gond fordítandó.

7.) Valamennyi oszlop, ahol az ellenségre talál, haladéktalanul erélyesen támad.

Éppúgy valamennyi összeköttetést keres Tekeris 368-as háromszögelésipont, Todorov rt., 706-os háromszögelésipont irányában a 9. ho.-al.

Ezzel és a 21. Landw. ho-al lovas tiszt járőrök az összeköttetést tegnap este helyreállították. . . . .“

A helyességért:

IV. hdtparság.

Dáni s. k.

Erre a 31. ho a következő írásbeli intézkedést adta: Op. No. 19/1.

Intézkedés 1914 aug. 19-ére.

1. Általános előnyomulás.

2. Csoportosulás:

a) A főoszlop parságom alatt.

Elővéd: 32. gy.-ezr. 2 zlja, 10. táb. tüz.-ezr. 3. és 5. ütege, 1 lov.-járőr.

A Dumacsá hídjától 5 órakor d. e. indul el, menetvonal az úton a 146-os magasságipontig, ott eltérve Ulicen, Sinosevicsen át, további folytatásként a mezei út Csuka 261-es háromszögelési pontig.

Főcsapat: 32. gy.-ezr. 1½ zlja, 10. táb. tüzérezr. 1. és 2. ütege, 3. bh. gy.-ezr., 3. sz. taracküteg, 44. gy.-ezr. 2 zlja, egy lov. járőr, követi az elővédet és a fentnevezett hídtól 5 óra 30. d. e. indul.

b) Jobb (nyugati) oldaloszlop: 69. gy.-ezr. (2 zlj.), 10. táb. tüzérezr. 4. sz. ütege, 1 lov. járőr.

A főoszlop elővédjével egymagasságban a Slatina, Bojics, Volujac-vonalon a 272-es háromszögelésipontra nyomul előre. . . . .

3. Szomszédos oszlopok: A 29. ho. tőlünk nyugatra Varna, Metkovic, Brestovac-magaslaton át keresztül a 284-es magassági pontnál; a 32. ho. tőlünk keletre hátrafelé lépcsőzve Leskica m.-tól Vukosic 190-es magassági pont Bunarine mala mellett, azután az úton tovább.

4. Hoparság a főoszlop elővédje mögött...

5. Felderítés: Lovasjárőrök a főoszlop menetvonalán a Cer pl.-ig, Volujacon át Trojan-ig (Cer pl.) és a Dobrvatól nyugatra fekvő magaslatokon át Krivajskosara, továbbá a mellékoszlopokkal való összeköttetésre küldettek ki.

A lov. maradéka a hotörzzsel lovagol.

6. Ellenség:

a) Metkovic és Varna környékén ellenséges csapatok.

b) Erősebb csoport saját 9. ho.-unk ellen támadásban a Cer pl.-án.

c) Közvetlenül Mala Vranjska-tól délre tegnap este ellenséges gyalogság és tüzérség (?) állapított meg.

Kiadva: a 61. gy.-ddrnek, 32., 44., 69. és 3. bh. gy.-ezredeknek, 31. táb. tüzér ddrnek.

József fhg. sk.

Ezen parancs kiadásakor az összeköttetés a 44. gy.-ezreddel még nem lévén helyreállítva, a 31. ho. a 32. ho. parsághoz küldi át az intézkedés egy példányát a következő kísérő átirattal:

„32. ho., Jelenca.

A Cerovacnál lévő 44. gy.-ezreddel innen nem lehet érintkezésbe lépni, mert Mala Vranjskában ellenség áll. Megkeresem, kézbesítse a mellékelt intézkedést a 44. gy.-ezrednek.“

Priesinovics, VIII/19-én 5 óra 45 d. e.

József fhg. sk.

A 32. ho.-tól ezen átiratra válasz megy:

31. ho.-parság Priesinovics.

1914, VIII/19. 7 óra d. e.

„A harcot már 6 óraker d. e. az ellenséggel felvettem, általános irány az útról 2000 lépés északra Leskica m.-tól Vukosicsra.

A 44. gy.-ezreddel nincs összeköttetés, az intézkedés kézbesítését megkísérlem. Cerovacnál az ezred nem lehet, mert tegnap óta ott ellenség van.“

Griessler altbngy.

E választ a 31. ho. csak 9 óra 30. d. e. vette kézhez, mely időben a harc már az egész vonalon régóta folyamatban volt.

Mielőtt ezredünk a II. és III. zljának ezen napi harcainak részletesebb leírása következne, szükségesnek mutatkozik a 31. ho. többi ezredeinél előfordult események általános ismertetése.

A ho. elővédje (32. gy.-ezr. 1 zlja) és vele kb. egymagasságban nyugatra tőle a 69. gy. ezr. 5 óra 30. d. e. kezdték meg az előnyomulást. Az elővéd a Dumacsap. kiszáradt medrét érte el, az ellenséges tűzvonalon, mely a Dumacsap. déli partján 500—600 lépés távolságra állott, rajtaütésszerűen igen erős gyalogsági és géppuskatűzet nyitott. Rövid idő múlva a 69. gy.-ezred, szinte elérte a Dumacsap. medrét és ott vele ugyanaz ismétlődött, itt azonban ellenséges tüzérség is harcba lépett. Miután a 32. gy.-ezrednek az elővédnél lévő két zlja felfejlődött, a 61. gy.-ddr. parnoka az ezr. többi részét is utánuk irányította. Ezen időben ellenséges tüzérség az arevonal ezen részére is tüzet nyitott, a 32. gy.-ezr. harcra teljesen felfejlődve, megkísérli a támadást.

A 69. gy.-ezr. szintén harcra fejlődve eléri a Dumacsap. kiszáradt medrét, mely előtt kb. 300 lépésre volt a megerősített és igen jól maszkírozott ellenséges állás. Az arevonal ezen részét ellenséges tüzérség erős oldalozó tűz alatt tartotta. Ezen két ezred támadási kísérletei az ellenség fölényes gyalogsági és tüzérségi tűzében már csirájában elfojtattak.

7 óraker d. e. tájban Mala Vranjska déli szélén és a Dumacsap. jobbszárnyán a 3. bk. gy.-ezr. lép harcba. A teljesen áttekinthetetlen terep miatt ezen mozdulatok mind csak lassan voltak végrehajthatók, úgyhogy a fentiekben vázolt helyzetet a 31. ho. ezredek 8 óraker

d. e. tájban érték volt el. Ettől kezdve az egész vonalon élénk tűzharc folyt.

A 31. ho. 7 óra 15. d. e. Op. No. 19/5. számú jelentésében számol be a IV. hdtnek erről a helyzetről.

A befutott helyzetjelentések alapján a IV. hdtparság 7 óra 45. d. e. a ho.-okhoz a következő parancsot intézi:

Op. No. 131/10.

Sabac, 1914 aug. 19. 7 óra 15. d. e.

„A 31. ho. egy technikailag megerősített állásra, mely Mala Vranjska déli szélén húzódik keleti irányban, támadásban van.

A 29. ho. legalább is azt hiúsítsa meg, hogy a 31. ho. jobbszárnya veszélyeztessék. Teljes eréllyel arra kell azonban törekednie, hogy ezredek ismét akcióképesek legyenek.

A Lukachich-oszlop késik. A 29. ho. jobbszárnyának védelmével maga törődjék.

Az 5. hdsznél folyó csata kimenetelének eldöntése a IV. hdt. beavatkozásától függ. Felszólítom tehát az összes parancsnokokat, hogy minden más tekintet és kímélet felretételével csak ezen egy cél lebegjen szemük előtt.

Kiadva: 29., 31., 32. ho.-oknak és Lukachich ezredes csoportjának.

Tegnap a hdt teljes eredményt ért el. — 3 ellenséges ho.-t vertünk vissza.“

Terstyánszky lov. tbk sk.

Hogy az ellenség az ezen ponton folyó harc kimenetelének döntő befolyását a további hadműveletekre mennyire érezte, kitűnik a következő parancsokból.

A szerb II. hdsz. parnoka 6 óra 30. d. e. a következő parancsot adja a Sumadia-ho.-nak:

„A tegnapi harcban a kombinált és az I. vb. Moravska-ho.-ok az ellenséget megtámadták és 4 óra d. u. tájban a következő vonalat érték el: Jugovica kosa—Secanskirt.— és az előnyomulást még folytatták. Ma a támadás folytatódik és még egy ho. lett kiküldve, hogy az ellenség szárnyát Zablaka—Jarebieska erkvonalában támadja meg.

Tegyen intézkedéseket, hogy az ellenség Sabac felőli előnyomulásával szemben a ho. állásait feltétlenül és a feláldozásig biztosítsa.

A lov.-ho feladata, hogy Slepcevics és Novo Selo környékére hasson. Szükség esetén és a lehetőség szerint erősítse azt meg az I. vb. Sumadia lov.-ezreddel, egy zlja és egy gyorstüzélfővel. Ahányszor lehetséges, jelentsen az ottani helyzetről.“

Erre 7 óraker d. e. a Sumadia-ho. parnoka a következő intézkedést teszi:

„A Sumadia-ho. azt a feladatot kapta, hogy önfeláldozásig biztosítsa a támadásban lévő ho.-ok közlekedési vonalait és eredményes előnyomulásukat.

A lov.-ho. a Sumadia-ho. balszárnyán lesz és Slepcevics—Novo Selo környékét fogja biztosítani.

Elrendelem, hogy a ho. az állásokat szívéssal és az önfeláldozásig védelmezze, mert rajta nyugszik a döntő védelem súlya.

A ho. lov.-ezrede csatlakozik a lov. ho.-hoz.

A parancsnokok figyelmét felhívom és ajánlom nekik, hogy minden erélyüket az önfeláldozásig vessék latba, mint azt már eddig is tették, hogy a ho. feladatának ebben az esetben is teljesen megfeleljen.“

Ezredünk II. és III. zlja 6 óra d. e.-ig az előző nap elért helyen, a Dumacsap. jobbszárnyán a kis erdőparcellánál maradt. Mint már ismeretes, az összeköttetés a szomszédcsapatokkal még mindig nem volt helyreállítva. Igaz ugyan, hogy az egész éjjel tartó esőben

és a térkép hiányos volta miatt az összeköttetés helyreállítására, illetőleg annak fenntartása nem volt könnyű dolog, mégis nagy mulasztásnak minősíthető, hogy előző nap délutánja óta az összeköttetés létrehozása nem sikerült.

6 órakor d. e. tőlünk jobbra, délnyugatnak, mindig erősödő gyalogsági és később tüzérségi tűz is haladt. Az ezredparnok végre elhatározza magát, hogy az előző nap kapott parancs értelmében Cerovac irányában nyomul előre. Az előnyomulást harcalkzatban, mindkét zlj az első vonalban — III. zlj jobbról, II. zlj balról — irányban délnek rendeli el. A térkép teljes megbízhatatlansága folytán Cerovac fekvése ezen irányban tételezhető fel. A teljesen áttekinthetetlen terep miatt az irányt iránytűvel kellett megállapítani és az előnyomulást is annak segítségével folytatni.

Az előnyomulási 6 órakor d. e. kezdődött. Igen magas kukoricában, sűrű bozótban és az elszórt tanyák mellett lévő bekerített szilvákerteken kellett előnyomulni, úgyhogy az összeköttetés fenntartása és az előterep felderítése oly sok időt vett igénybe, hogy 8 óra d. e.-ig az ezr. csak kb. 2 km-t jutott előre.

8 órakor d. e. az ezred első vonala a teljesen áttekinthetetlen terep miatt harc nélkül rövid távolságra közelíti meg az ellenség állását. A kukoricában húzott drót ugyan figyelmessé tette az elől haladó felderítőket, mégis meglepetésszerűleg hatott, mikor az ellenség közeltávolságra irtó gyorstűzelést kezd. Erre csak egy válasz lehetett: roham! Az ezred balszárnya véletlenül a vele szemben fekvő ellenség jobbszárnyát átfogva könnyebben jutott előre és 8 óra 30. d. e. az ellenség állásába behatolva azt onnan kiverte.

Az ellenség sok halott hátrahagyásával menekült. Az üldözést felvéve, kb. 500 lépésre az első állás mögött ismét erős ellenséggel áll a balszárny szemben és mivel itt az ellenség sűrű bozót mögött feküdt, mely előtt a terep tiszta volt, a tűzharcot fel kellett venni, mely igen heves volt.

10 óra 30. d. e. az ellenség jobbszárnyán mozgolódást lehetett észrevenni, mely után az ellenséges tűz gyengült. Erre a balszárny ismét rohamra menve itt is benyomul az ellenséges állásba, honnan az ellenség futva menekül. Az ottmaradt halottak ruhájáról meg lehetett állapítani, hogy itt a 12. szerb gy.-ezreddel voltunk szemben.

A roham után a kötelékek rendbehozatalát kezdték meg az elfoglalt állásban, mikor saját nehéztűzérsgünk oly erős tüzet tett a volt ellenséges állásra, hogy ottlévő csapataink kissé visszahúzódni voltak kénytelenek.

Ez időpontban az ezred jobbszárnya (III. zlj.) a 3. bh. gy.-ezreddel lépett érintkezésbe, mely tőle jobbra volt. Itt hangzott el a panasz, hogy az ezred jobbszárnya a bosnyákok egyes osztagaira lőtt volna, mint tény azonban ezt megállapítani nem lehetett, sőt rövidre rá a fejlemények ezen állítás tarthatatlanságát be is bizonyították.

Mikor ugyanis az ezred ottlévő századai a saját tüzérsgünk tüzelése miatt a szerb állásokat elhagyni voltak kénytelenek és a kötelékek rendbehozattak, az ellenség felől ismét egynéhány puskalövés esett, melyre részünkről a tűz viszonzatotott. Ekkor a 3. bh. gy.-ezr. egy tisztje fordult hozzánk azzal a kéréssel, hogy a tüzet szüntessük, mert ott saját csapataink vannak. Részünkön erre a tüzet szüntettük, a túloldalról azonban a tűz tovább tartott, ámbar részünkről a kürtös által is a „Tüzet szüntess!” jelet adtuk.

Ezen tűz azután, mikor a tüzelést ismét megnyitottuk, rövidesen megszűnt, mire járőröket küldve előre,

ezek rövid időn belül azon jelentést küldték, hogy az ellenség az egész vonalon visszavonult.

Az üldözést tehát annál inkább is fel kellett volna venni, mert közben sikerült saját tüzérsgünk tüzet is beszüntetni. Ugyanakkor azonban észre lehetett venni, hogy jobbról álló saját csapataink a visszavonulást kezdték meg. A 3. bh. ezred útján tudtuk meg, hogy a visszavonulást a ho.-parság rendelte el. Mivel azonban ezen parancsnak végrehajtására a helyzet okot nem szolgáltatott és tévedést lehetett feltételezni, az ezred annál is inkább az elért helyzetben maradt, mert az előreküldött járőrök még nem térve vissza, az ezred helyzete biztosított volt.

12 óra 30. d. u. tájban azután le Beau tbk.-tól szöbéli parancs jött, hogy az elért helyeken kell megállani és további parancsokat bevárni.

Pavlovic Zsivko szerb tbk. művében a Sumadia honál a délelőtti folyamán lefolyt harcokról a következőképpen ír:

„8 órakor d. e. tájban az ellenség új csapatok által megerősítve és a 12. gy. ezr. jobb-, valamint a 11. gy. ezr. balszárnya ellen csoportosítva, újra megkezdte a támadást, miután előbb a 12. gy. ezr. egész arevonulást erős tüzérségi tűzzel borította el. Kévéssel utána, 8 óra 30. d. e. tájban erősen nyomul előre a Dumacsap. és a Kulina irányában. Ereje, amellyel a Dumacsap. irányában hatott, az ezredparnok becslése szerint 3 gyalogezred és 4 üteg. Az ellenség támadása igen heves volt. Ugy látszott, hogy az ellenség a 12. gy. ezr. jobbszárnyát benyomhatja, mely okból a tartalékból rögtön két szd. irányított oda, hogy a szárnyat megerősítse.

A közepén és a balszárnyon a harc erősen folyt. A közepén és a jobbszárnyon levő ütegeink élénken tüzeltek az ellenséges gyalogságra, mely tömegekben támadott és a nagy veszteségek dacára is folyton friss csapatok által megerősítve, lassan előre jutott.

9 óra 20. d. e. tájban a 12. gy. ezr. jobbszárnya a 2. szd. által megerősítve, nemcsak azt remélte, hogy az ellenség további előnyomulását feltartja, hanem hogy ott három oldalról gyalogsági és géppuskatűzzel megtámadva, azt eltudja vágni. Ezen időben a 11. gy. ezr. is azt remélte, hogy az ellenséges csapatokat visszaveti.

Ezen pillanatban érkezett a ho.-hoz a hadsgparság értesítése, hogy csapataink a Cer planina legmagasabb pontját elfoglalták és az ellenséget Vidojevci irányában üldözik.

9 óra 30. d. e. tájban az ellenség a támadást az egész vonalon újra megkezdte. A 12. gy. ezr. jobbszárnya előtt is, hol azelőtt egy kissé vissza lett nyomva, újra támadásra indul, azonkívül a 12. gy. ezr. közepe és balszárnya ellen is.

A harc állása ezen időpontban 9 óra 40. d. e. tájban, a következő volt:

A jobbszárnyon (III. vb. 6. gy. ezr.) kisebb gyalogsági osztagok előnyomulását figyelték meg Ohridnál és ezért a tartalékokat a balszárnyhoz közelebb vonták. Egy ellenséges oszlop, mely Misarból Leskica mhn. irányában a 11. gy. ezr. ellen nyomult előre, megállott minden további behatás nélkül. Csak azon részei, melyek a 11. gy. ezr. balszárnya ellen nyomultak Obsiste irányába előre, támadtak továbbra is hevesen. A közepén, a 12. gy. ezr. arevonulában, a harc hevesen dúlt.

A bal védelmi szakasszal szemben, Jevremovac helység irányából Maovi és Lipovic p. között, egy kb. 3 ezred erejű csoport nyomult előre. A bal védelmi szakasz ütege, mely a 164-es magassági pontnál (Varnától délre) állott, ezen csoportot lőtte és az ellenséget visszavetette.

Ily módon 10 órakor d. e. tájban a ho. egész vonalán folyt a küzdelem, mely mindig erősödött, főleg a 12. gy.-ezr. jobbszárnyán és közepén, azonkívül a 11. gy.-ezr. balszárnyán.

Hogy az ellenség előnyomulása Kulina irányában feltartóztatassék, az összes tartalékokat fel kellett használni.

A 11. gy.-ezr. parnokának kívánságára, akinek balszárnyát szintén erősen szorítottatott, a tartalék Obsiste irányában elindítottatott. Mikor azonban 10 óra 40. d. e. tájban a 12. gy.-ezr. parnoka jelenti, hogy a jobbszárnyán a helyzet kétségbeejtő, hogy katonái legnagyobb része rendetlenségben menekül és hogy jobbszárnya el van vágva és helyét elhagyja és hogy a tüzérség nem segíti megfelelően, a ho.-parnok elrendelte, hogy tartalékának maradványa (a 19. gy.-ezr. egy zlja, kb. 520 ember), minél előbb siessen a 12. gy.-ezr. jobbszárnyára, hogy a ho.-t megmentse, mely ezen ellenséges támadás eredményes folytatása következtében kritikus helyzetbe kerülne.

Az ellenség ereje ezen időpontban a ho.-parnok becslése szerint kb. 7 gy.-ezr. és 60 ágyú lehetett.

11 óra 20. d. e. tájban a harc a ho. egész vonalán még folyt. A ho.-parnok véleménye szerint lehetetlen volt, hogy a ho. továbbra is állásaiban maradjon anélkül, hogy a csapatokat a feloszlásnak tenné ki.

Ezért a ho.-parnok elhatározta, hogy a ho.-al a legközelebbi alkalmas állásba, a Dobrava p. jobbpartjára vonul vissza...“

Világosan kitűnik tehát, hogy az ezen napi harcoknak eredménye ezredünk nevéhez fűződik, mert lendületes támadásával az ellenséges 12. gy.-ezr. jobbszárnyát áttörve, a Sumadia ho. állását lehetetlenné téve, azt visszavonulásra kényszerítette.

A 31. ho.-nál a délelőtt előfordult események rövid ismertetése a következő: 10 óra d. e. tájban a ho. jobbszárnyán levő 69. gy.-ezr. egyik szdánál, mely tüzérségi tűz által szenvedett nagyobb veszteségeket, de főleg a tisztekben beállott nagy veszteség következtében rendetlenség keletkezett és egyes részek hátra menve, rémhíreket terjesztettek, melyek arról szóltak, hogy az ezred az ellenséges túlerővel szemben úgyszólván megsemmisült. Ezen hírek és a körülmény, hogy jobbról a 29. ho. még mindig nem érezte hatását, indították a ho.-parságot a szóbeli parancs kiadására: Visszavonulás Pricsinovicson keresztül északra, azonban nem Sabaera, hanem azt nyugatnak elkerülni. Ezen parancs vezérkari tisztek által volt a csapatoknak viendő. Később a ho.-parnok ezt megváltoztatva, Pricsinovic déli szélét tartani rendeli el.

A további események ismertetésére le Beau tbk. legyen itt idézve, ki a visszavonulási parancs kiadása után a ho.-parnokkal, József főhg-gel, Pricsinovicstől északra visszalovagolt, hogy ott egy új állást szemrevételezzen, a fentemlített eseményekről naplójában a következőket írja:

„...vágtaiban előlovagoltam Pricsinovicra. Mikor a déli szélét elértem, ott a 32-esek részeit lassú visszavonulásban találtam, azután a 93-as és 104-es magassági pontokon keresztül a Mala Vranjskara vezető taligaútra lovagoltam. A déli szélétől alig 200—300 lépésnyire a 3 bh. ezredre bukkantam, mely teljes visszavonulásban lévén, már a taligaútát átlépte. A helyzet felőli kérdésemre a lóháton lévő Csanics alezredes jelentti, hogy a visszavonulási parancs megérkeztekor a helyzet az ezrednél nem volt kritikus és hogy az tartotta volna magát. Ezen felvilágosítás következtében, továbbá mert a 32-eseknél az úton a szerbek részéről nyomás nem volt észlelhető, Csanics alezr.-nek meg-

parancsoltam, hogy az ezreddel álljon meg és fejtsen ki ellenállást, míg újabb parancsok nem jönnek. Még a szélső balszárnyra akartam lovagolni — a 44-esekhez, — hogy lássam, milyen ott a helyzet. Félúton, a 93-as és 104-es magassági pontok között, Beyweiss főhadnaggyal találkoztam, ki onnon jött és jelentette, hogy a szerbek nem gyakorolnak különös nyomást.

Mindezen jelentések és saját megfigyeléseim benem rögtön azt az elhatározást érelették, hogy a ho.-parság által elrendelt visszavonulást nemcsak hogy megállítom, hanem a ho. összes részeit ismét támadásra viszem. Feljogosítva éreztem magam erre, mert a ho.-parnok jelenleg nem volt jelen és ha ő a helyzetet itt, úgy mint én, áttekinthette volna, ugyanazt tenné. A felelősségérzet súlyát ebben a pillanatban nem éreztem, de akkor erre nem is gondoltam.

Mindenekelőtt Beyweiss főhadnaggyot visszaküldtem a 44. gy.-ezredhez azon parancsal: „Visszavonulást beszüntetni, a 31. ho. mindjárt újra támad, minden ezred abban az irányban, melyből visszajött.“ Ezután Csanics alezredeshez lovagoltam, kinek 11 óra 37. d. e. személyesen parancsoltam ezt és egy éppen jelenlevő vezérkari tisztet — úgyszólván Koschätzky százados volt — ugyanezen parancsal az útra és attól nyugatra küldtem. Pricsinovic déli szélén egy kb. 2 szd erejű csapatot sorakoztattam, melynek azon parancsot adtam, hogy ott mint ho.-tartalék maradjon.

Alig történt ez meg, mikor a ho. vezérkari főnöke, ki Sabacból visszatért, hozzám érkezett. Kérdésére, hogy itt mi történik, azt feleltem neki, hogy a ho.-parnok távollétében az egész ho.-t ismét támadásra vezényeltem. Erre Iszkowsky őrnagy elszörnyedt és így szólt: „Ha sikerül, Terézia-rend!“ . . .

Miután a ho. csapatai előbbi helyeiket ismét elfoglalták és az ellenség visszavonulását arevonalunk elől már bevégezte, tehát semmiféle harc nem volt, az összes csapatok a további parancsokat várva, helyeiken maradtak.

A legénység már 24 órája nem evett semmit, az előző napi és éjjeli teljesítményektől, valamint az ezen napi támadástól teljesen kifáradt; a kötelek teljes helyreállítása után az elfoglalt helyzetben pihentetve, nagy része rögtön el is aludt.

Délben ezredünk I. és IV. zljai felett, melyek eddig Sabacban, mint hdtartalék voltak, rendelkezett a IV. hdtparság. Az I. zljat a 31. ho.-nak rendelve alá, ez parancsot kap, hogy Pricsinovicra vonuljon, hol a déli kijáratnál tartalékban maradt.

A IV. zljat a hdtparság a 32. ho.-nak bocsátotta rendelkezésre és Cerovacra rendelte előre. A zlj. este érkezett Cerovacra, melynek környékén az országút mellett éjjelezett. Ezen két zlj. a nap folyamán harcban nem vett részt.

5 óra 30. d. u. a IV. hdt. a ho.-knak távmondattalag elrendelte:

„1. A 29. ho. támadásra csoportosulva 3 órakor d. u. a Jevremovac—Vranja országutat átlépte és Mala Vranjskara és attól délre támad.

2. Az általános döntést célzó támadás ezen parancs vétele után, mind a 3 ho. által megkezdendő.

31. ho. a Pricsinovic—Mala Vranjska-út mentén, a 32. ho. a Sabactól keletre fekvő téglavető—Cerovac-út mentén.

IV. hdtparság.“

A 31. ho. erre a következő intézkedést teszi:

Op. No. 19/25.

„A IV. hdt. mindhárom ho.-al a döntést célzó támadást folytatja.

31. ho. a Pricsinovic—Vukosics-út mentén, mint leg-

közelebbi cél Grn.—Vranjskat és Vukosicsot veszi birtokba.

A 32. ho. Misar környékéről a Cerovaera vezető út mentén nyomul előre.

A 3. bh. és 44. gy.-ezredek mostani álláspontjaikról, ha ezt az ellenséges viszonyok megengedik, a Vukosicsnál fekvő magaslatra tolnak el (44. a falu keleti részébe, 3. bh. a helység közepére), míg a 32. gy.-ezr. az út mentén nyomulva előre, Vukosics nyugati részét és Gn.—Vranjskat fogja elérni.

A 69. gy.-ezr. a Vukosics nyugati részéről 1 km-re északra fekvő házesoportig jut előre.

A tüzérség kezdetben a Dumacsza p.-tól délre fekvő magaslatig követi a csapatokat és ott a házesoport mindkét oldalán készenlétbe helyezkedik.

A 32. gy.-ezr. a 29. ho. balszárnyával rögtön összeköttetésbe lép, mely valószínűleg Mala Vranjska szélén és attól nyugatra van.

A 44. gy.-ezr. a 32. ho.-al állítja helyre az összeköttetést, mely célból részére 1 huszárszakasz Vukosicsra irányítatik.

A ho-parság kezdetben Vukosics nyugati szélére menetel, hol a 61. ddr-prság is tartózkodik.

Ütközetvonalak utánunk jönnek.

A 29. és 32. ho.-okkal való biztos összeköttetésért a 32. és 44. gy.-ezredek felelősek.

Kiadva a 44. és 3. bh. gy.-ezredeknek.“

József fhg. sk.

A ho ezredei az előnyomulást 6 órakor d. u. kezdték meg, csupán ezredünk II. és III. zljai maradtak helyükön, mivel a parancsot 6 óra 45. d. u. vette az ezrparság kézhez.

Közben a 31. ho. a IV. hdtprság Op. No. 131/64. éjjelezési parancsa értelmében, mely szerint a 31. ho. Grn.—Vranjska és Vukosics környékén éjjelezzék; intézkedéseit kiadta.

Eszerint a 32. gy.-ezr. az úttól jobbra, a 3. bh. gy.-ezr. az úttól balra táborozik. A 44. gy.-ezr. a 3. bh. ezredtől balra.

Az ezredek egy-egy zljal, mint ütközetelőőrrel biztosítsák magukat.

69. gy.-ezr. mint ho.-tartalék a házesoporttól északra.

Mikor az ezredparnok az előnyomulási parancsot megkapta, tájékozódni kezdett és megállapította, hogy a ho. többi ezrede az előnyomulást már megkezdte. A megbízhatatlan térképen a helyzetmegállapítás nehézségeket okozva és mert éppen ezen időpontban fogtak el a II. zlj tartalékánál egy polgári egyént, aki egész nap egy házban volt elbújva, az ezredparnok ezen embert vette vezetőül. Az ezred 2 zlja most menetoszlopban menetelve kanyargós mezei utakon, melyek mind bekerítve vannak, kereste Vukosics keleti részét. Közben a sötétség beállt és a szétszórt házak és tanyák között haladva a 31. ho. ezredeit még mindig nem találta, csupán a nyomokból lehetett itélni, hogy ezen úton már esapataink meneteltek.

10 órakor d. u. az ezred éle a Dobrava p. hídjához érve, végre a 3. bh. gy.-ezreddel lépett összeköttetésbe. A hídon áthaladva, balra toldott el és a Dobrava p.-tól délre, balra a 3. bh. ezredtől ment állásba. Az éjjelezés zárt alakzatban, járőrök által biztosítva történt.

Az I. zlj Pricinovicról Grn.—Vranjskara menetelt előre és a 69. gy.-ezred mellett éjjelezett.

*Események és helyzet az ellenségnél a harc után.*

(Szó szerint idézve Pavlovic Zsivko tbk művéből.)

„Mivel a csapatoknak a Dobrava p. jobbpartjára való áthelyezésére csak két híd állott rendelkezésre

melyekre biztosan lehetett számítani (az egyik Cerovactól délre, a másik Bunarine malánál), a csapatok összevonását a Leskica m.—Lojanice és Vranjska—Bunarine mala-vonalon kellett végrehajtani.

11 óra 30. d. e. a ho.-parnok a csapatoknak a végleges visszavonulási parancsot adja ki:

„Az ellenség Kulina irányában erősen támadott és a 12. gy.-ezr. jobbszárnyát sikerült neki benyomni.

Elrendelem, hogy a ho. a lépcsőzetes visszavonulást rögtön kezdje meg.

A 10. gy.-ezr. rögtön visszavonul és Bunarine mala környékét szállja meg.

A 11. gy.-ezr. lépcsőzetesen vonul vissza, Saline njivénél a legerősebb ellenállást fejt ki és azután a 174-es magassági pontra vonul vissza, ott állást foglalva, szívósan védekezik.

A 19. gy.-ezr. a visszavonulást Bunarine mala—Rustin—174-es magassági pont irányában rögtön megkezdí és az állás balszárnyát szállja meg.

A 12. gy.-ezr. lépcsőzetesen vonul vissza Bunarine malán át és a 174-es magassági pontnál tartalékba kerül.

A tüzérsoportok a gyalogezredekkel vonulnak vissza.

Az új állásokban a ho. tartja magát és az ellenséggel szemben újra ellenállást fejt ki.

A visszavonulást a legnagyobb rendben kell végrehajtani.

Tartózkodási helyem a 174-es magassági pontnál az úton.“

A csapatok visszavonulása rögtön megkezdődött. A visszavonulás közben, mielőtt a 12. gy.-ezr. Vukosicsot (a Dobrava balpartján) elérte volna, megállapították, hogy a Vukosicsnál lévő híd használható állapotban van. Ezért a 12. gy.-ezr. parnokának elrendelte, hogy visszavonulási útján megváltoztatva, Vukosics—Rustinnon át vonuljon a 174-es magassági ponthoz.

Az eddigi állásokban visszamaradt osztagok védelme alatt a visszavonulás nagyobb nehézségek nélkül rendben hajtattott végre. Az ellenség, mely a mai harc folyamán nagymérvű veszteségeket szenvedett, Kulina és Mancseva irányában nem nyomott erősen.

A 19. gy.-ezr. zlja, mely a ho.-tartalékból a 12. gy.-ezr. jobbszárnyának segítségére lett küldve, azt érte el, hogy Mancsevánál az ellenség további előnyomulását feltartóztatta és ezáltal a 12. gy.-ezr. rendszeres visszavonulását lehetővé tette. A balszárnyal szemben lévő ellenség túl elővigyázatosan folytatta előnyomulását. Csak gyenge gyalogososoztagok nyomultak előre, melyek a varnai templomtól délre fekvő terepet érték el, míg főcsapata a templom körül gyülekezett.

Sokkal későbbben egy kb. két gy.-ezr. erősségű ellenség fejlődött fel az úttól jobbra és balra és a tüzérség védelme alatt, mely az elhagyott slatinai állásokat lőtte, lassan és elővigyázatosan kezdett előnyomulni.

3 óra 30. d. u.-ig az összes csapatoknak a Dobrava p. jobbpartjára való visszavonulása befejeződött és 4 óra 30. d. u.-ig a kijelölt helyiket elérték.

A visszavonulás alkalmával a 174-es magassági pontnál és a Zablagenál lévő állások között támadt nagy hézag miatt és azon okból, hogy a Vukosicsról vezető irány biztosítva legyen, a ho.-parnok a 19. gy.-ezrednek elrendelte, hogy Rustinnál vegyen állást.

A 3. lov.-ezr. (a lov.-ho.-hoz tartozott), mely a ho. segítségére lett rendelve, Lojanicet érte el. Éjjelre a 174-es magasságiponttól délre tartatott vissza.

A Sumadia ho. éjjelezésre a következő parancsot adta ki:

„A mai harcok után az ellenség nem üldözött,

A ho. csapatai a Dobrava jobbpártján a következő vonalban foglalnak állást: Bunarine mala—174-es magasságipont a Mlakva-patakig. Nyugatra a Sumadia ho.-tól a lov.-ho., Kujavica területén pedig a 3. lov.-ezr. lesz.

Elrendelem:

1. A 3. lov.-ezr. a géppuskaosztaggal, egy szakasz lovasság kivételével, mely a ho.-törzshöz jön, Kujavicánál vesz állást és a ho. jobbszárnyát biztosítja.

2. Jobbszakasz. 11. gy.-ezr., 3. táb. üteg, 1 tarack-üteg a Mlakva és Radovca patakok között vesz állást. Jobbról helyreállítani az összeköttetést a 3. lov.-ezreddel, mely holnap 5 órakor d. e. Kujavicánál lesz, balról a 19. gy.-ezreddel.

3. Közép. 19. gy.-ezr., 1 üteg Radovca p.-tól Bunarine maláig vesz állást. Jobbról a 11., balról a 10. gy.-ezreddel veszi fel az összeköttetést. A döntőharcot Csaries malánál veszi fel.

4. Balszakasz. 10. gy.-ezr., 1 táb. üteg, 1 gyorstüzelő taracküteg. Bunarine malától (ezt beleértve) a Dobrava p.-ig vesz állást, arcvonalát nyugatra is kiépíti. Összeköttetést tart jobbról a 19. gy.-ezreddel, balról a lov.-ho.-al, mely Slatina, Tekeris környékén van.

5. Tartalék. 12. gy.-ezr., 1 táb. üteg éjjelre a 174-es magassági pontnál, Lojanecéi északra, holnap 4 óra 30. d. e. a 184-es magassági pontnál gyülekezik . . .

13. Az állásokat éjjel lehetőleg erősen kiépíteni és Cerovac és Orlovce irányában minél jobban biztosítani; az Orlovac—Vukosics—Salina njive vonalban 4 óra d. e.-ig külön felderítőosztatok maradnak, melyek Sabac irányában a felderítést tovább is végzik.

14. A lov.-ezr. parnoka holnap 4 órakor d. e. egy-egy járórt küld Cerovac, Vukosic és Orloveera, hogy az ellenséggel érintkezésbe lépjenek és tevékenységét figyeljék. Erről közvetlenül értesítsenek.

Tartózkodási helyem a 184-es magassági pontnál, a tartaléknál."

20.

*Helyzet és események a mi részünkön.*

2 óra d. e. a 31. ho.-hoz a IV. hdtparság Op. No. 131/72. távmondati parancsa érkezik: „A ho. vonatait rögtön a Száva északi partjára küldeni, még pedig . . .”

Már ebből is megállapítható, hogy visszavonulás van kilátásban, mely körülmény egy óra múlva bizonyossá vált, mikor 3 órakor d. e. a 31. ho. a IV. hdtparság következő írásbeli parancsát kapta: Op. No. 131/73.

A 31. ho.-nak.

1. „A hadt. parancsot kapott, hogy holnap a Száva mögé vonuljon vissza.

2. A csapatoknál lévő összes járművek, kivéve a sebesültszállító kocsikát és táb. konyhákat, rögtön a Száva balpartjára küldendők vissza.

3. Mint menetvonalakat, a vonatok részére a következőket határozom meg: . . .”

4. A csapatok az előbbi előnyomulási vonalaikon mennek vissza. Ezek utóvédjei, hogy az ellenség utánnyomulását feltartsák, a következő vonalakat szállják meg: Országút hajlása Jevremovactól délre (38. gy. ezr., 1 üteg,  $\frac{1}{4}$  lov.-szd.), a két utóbbi a 29. ho.-tól. — Priesinovics déli széle (3 zlj., 2 üteg,  $\frac{1}{4}$  lov.-szd.) a 31. ho.-tól, — Misar 5. sz. támpont (3 zlj., 2 üteg  $\frac{1}{4}$  lov.-szd.) a 32. ho.-tól.

Az utóvédek élleinek a jelölt vonalokhoz való megérkezése a ho.-ok részéről a hdtparságnak a sabaci templomnál egy tiszt által jelentendő.

Az utóvédek nyughelyeikről 3 óra d. e. indulnak el.

A misari népfőlkelő csoport a 32. ho. utóvédjének odaérkezése után elvonul.

Menetvonalak:

29. ho. az úton, hajóhid, Jarakra.

31. ho. a gőzkompon és pontonokon, lovak és járművek a hadihídon.

32. ho. Sabac, a hadihídon át.

5.) A csapatok a Száva átlépése után ugyanott táboroznak, ahol vonataik vannak. Egy-egy tiszt további parancsok átvételére a sabaci templomnál jelentkezik.

6.) Kiadva: a 3. ho.-nak és Lukachich ezredesnek.

7.) A Szávától délre lévő telefonvezetékek 3 óra d. e. lebontandók. A Szávától északra lévő k. meghagyandók.

Leirat helyességéért;

Dáni ezr. s. k.

IV. hdtparság.

Eligazítás: 2 óra 10. d. e. (VIII/20.)

Mialatt a 31. ho. ezen parancsnak megfelelő intézkedéseket előkészíti, a IV. hdt. No. 132/3. parancsa érkezik, mely így szól:

A 31. ho.-nak

Vukosicstól délre.

Sabac, 1914 aug. 20., 4 óra 45. d. e.

Intézkedés az aug. 20-iki előnyomulásra.

1.) A IV. hadt. ma az előnyomulást a következő vonalakon folytatja:

29. ho a Varna—Slatina—Sinosevics-i úton.

31. ho Vukosics—Zablacse—205-ös magasságipont.

32. ho. az ottlévő 44-es és 74-es zljakkal Cerovac—Lojanice—209-es magassági pont.

2.) Az előnyomulás kezdete a legelső biztosító-csapatok vonalaiból 7 óra d. e.

3.) Előzőleg a Bojics—Zablacse—útelágazás a 184-es magassági pontnál vonal érendő el.

4.) Ezen intézkedés kézhezvétele után a felderítést rögtön megkezdeni. Gyalogsági felderítő különítmények a megjelölt előnyomulási vonalakon a Sinosevics—205-ös magasságipont — 209-es magasságipont vonalig küldendők előre.

5.) 38. gy.-ezr. a hdtparság rendelkezésére áll és 6 órakor d. e. Priesinovicsról Mala Vranjskan keresztül Gornja Vranjskara menetel.

6.) A 44. gy.-ezr. I. zlja utasítva van, hogy 6 órakor d. e. Sabac déli széléről a 31. ho.-hoz bevonuljon. — (Megjegyzés: A rendelkezés kiadásakor a IV. hdt. parságnál úgylátszik megfeledezték, hogy a I. zljat már előző napon a tüzérséggel előreküldték.)

7.) Hdtparság továbbra is Sabacon marad.

8.) A hídfőparság Sabacot biztosítja, azonkívül a Misarnál lévő különítményt otthagyja, hogy délkeleti irányban biztosítson.

9.) A ho.-ok telefonvezetékeiket tovább építik.

10.) A vonatokról intézkedések következnek.

11.) Az ellenség a 32. ho. előtt, a I. vb. Sumadiaho., a 31. ho. előtt az I. vb. Drinaho., a foglyok és szökevények egybehangzó vallomása szerint visszavonult.

A Dobrava mentén egy megerősített védelmi vonal legyen, mely azonban állítólag gyengén van megállva.

Kiadva: a 3. ho.-nak, a hídfőparságnak és a 38. gy.-ezrednek.“ Terstyánszky lov. tbk. s. k.

Ezen parancs alapján a 31. ho., mely csak virradatkor jött rá, hogy a csapatok kb. 2 km-el állanak délebbre, mint azt az előző nap kiadott éjjelezési pa-



ranes alapján feltételezte, az előnyomulás kezdetét 7 óra d. e.-re rendelte el.

Az ezred II. és III. zlja a ho. balszárnyán állva, az előnyomulásra a harcalakzatot vette fel és éppen felderítő járőröket küldött ki, mikor a IV. hdtparságtól 6 óra 40. d. e. a következő távmondati parancs érkezett:

#### Ho.-parság.

„Az előnyomulást a továbbiakig rögtön beszüntetni. Szomszéd csoportokat értesíteni.“

#### IV. hdtparság.

Ezen parancs következtében, mely még az előnyomulás megkezdése előtt érkezett az ezredhez, az ezred a ho. többi csapataival együtt állva maradt, csupán a már kiküldött járőröket kellett megállítani.

Az ezr. a már felvett harcalakzatban maradván, a tábori konyhákban elkészített reggelit fogyasztotta el és a parancsokat várta.

Ha az ellenség helyzetét és saját helyzetünket nézzük, majdnem érthetetlennek látszik, hogy a két fél nappal is órák hosszat van közel egymással szemben (légvonatanban 1,5 km), anélkül, hogy erről tudomása volna. A felderítőszolgálat a lovasság részéről teljesen csődöt mondott. A gyalogság pedig csak az előírt közeli felderítést és biztosítást végezte, bízván abban, hogy a magasabb parságok által elrendelt felderítés tényleg megtörtént. A VIII/14-én délben történt meglepetésszerű támadás ugyan elővigyázatra (inhetett volna.

Ugyanaz a helyzet volt az ellenségnél is. Az I. vb. Sumadia-ho. már előző nap este jelentette a II. hdgparságnak, hogy a visszavonulás befejeztével, mikor az új állásokban helyezkedett el, az összeköttetés az ellenséggel teljesen megszakadt. A felderítőszolgálat eredménytelensége itt még szembetűnőbb volt.

Mikor le Beau tbc hajnalban a visszavonulási parancs következtében az utóvéd által elfoglalandó állást szemrevételezi, rátalál a szerb 10. gy.-ezr. által előző nap megszállott állásokra, melyekben ezen ezrednek a ho.-nak Dobravan való átkelését kellett biztosítani (lásd az I. vb. Sumadia-ho. VIII/19. 11 óra 30. d. e. intézkedését). Ha az ellenség itt csupán megfigyelőket hagyott volna hátra, már az előző nap este tudnia kellett volna, hogy a 31. ho. első vonala a Dobrava p.-t már átlépte.

Ily módon 9 óra 45. d. e.-ig állottunk az ellenséggel szemben, amikor a IV. hdt. következő távmondati parancsa érkezett a csapatokhoz:

Op. No. 132/10.

A 31. ho.-nak

Bunarine mala.

Sabac, VII/20. 8 óra 35. d. e.

„Felsőbb parancs folytán a 31. és 32. ho.-oknak és Lukachich ezredes csoportjának a Száva északi partjára kell visszatérniök. A 31. ho. vonata Klenaktól keletre (a 38. gy.-ezr.-ével egyetemben), a 32. ho. vonata Tursko grobljetől északra kerül; a 29. ho., azonkívül a menet- és népfőlkelő alakulatok a sabaci hídfőben maradnak.

Intézkedés következik.“

#### IV. hdtparság.

Ezen parancsra a 31. ho. részéről a már a reggeli első visszavonulási parancsra kiadott intézkedések léptek életbe és az ezred I. zlja a ho. menetoszlopának az élén, a II. és III. zljak a főcsapatban beosztva a

Priesinovicstől nyugatra vezető úton meneteltek Sabacra.

A később érkezett IV. hdt. írásbeli parancsa a visszamenetelés végrehajtását részletesen tárgyalja, a 31. ho. csapatai részére éjjelezési helyül Klenakot és az attól keletre fekvő terepet jelölve ki.

1 órakor d. u. a IV. zlj kivételével az ezred Sabacra érkezett, itt a délkeleti irányból, a templomhoz vezető utcán József fhg ho.-parnok előtt díszmenetben vonulva el. Ugyanígy tisztelgett a VIII/14-én elcsesett tisztek sírja előtt is és továbbmenetelve a hajóállomásig, ott 6 órakor d. u. pihent.

Ezután áthajózás Klenakra, hol az ezred a délnyugati részben szállásoltatott el.

A IV. zljnél ezen napon az események a következők:

A hdtparság reggeli támadó parancsára a 32. ho., melynek az előző nap elért állásai a 31. ho.-tól északra voltak, az előnyomulást megkezdte. A IV. zlj., mely Cerovacnál éjjelezett, a Dobrava p.-ot átlépve és Rustin irányában nyomulva előre, 7 óra d. e. az ott álló ellenséggel harcba lépett. Balra tőle, az úttól keletre, a 86. gy.-ezr. egy zlja volt szintén harcban. Az ellenséges tüzérség ezen helyet állandóan tűz alatt tartva, további előnyomulás csak saját tüzérségünk harcblépte után lehetett eredményes. Tüzérségünk 8 óra d. e. tájban ugyan megnyitotta a tüzet, rövidre rá azt azonban szüntette, mert valószínűleg a IV. hdt parancsát, mely a támadás beszüntetését rendelte el, megkapta. Az elől levő két zljhoz (IV/44. és I zlj. 86-os) azonban ezen parancs nem küldetett, úgyhogy a zljak a tűzharcot folytatták.

Ily helyzetben maradt a zlj kb. 3 óra d. u.-ig, mely időpontban a zljparnok, mivel intézkedést sehonnan sem kapott és a 86-os zljat kivéve, saját csapatainkról semminemű hírt nem szerezhetett, exponált állásából a visszavonulást elrendelte. A visszavonulást észrevétlenül kellett végrehajtani, mert az ellenségnek túlerővel történhető utánnomulása a zljra nézve végzetessé válhatott volna. Az ellenséges tüzérség által a zlj háta mögött fekvő tűz alatt tartott tereprészek kikerülésével, ez veszteség nélkül sikerült is. A zlj Cerovactól északra az úton gyülekezve, menetelését északi irányban ellenséges zaklatás nélkül hajtott végre és 8 órakor d. u. tájban Sabacra érkezett, hol a 32. ho. parságnál ezen zljak sorsát illetőleg már nyugtalanság uralkodott. A zlj a Szávát a hajóhídon lépve át, éjjél tájban Klenakra érkezett és az ezredhez csatlakozott.

#### Események és helyzet az ellenségnél.

Hogy mily eredményt váltott ki a IV. hdt. VIII. 19-iki támadása az ellenségnél, mely támadás eredményére, mint az az aznapi események leírásából kiviláglik, ezredünk két zlj-ának támadása volt döntő befolyással, legyenek itt az ellenség intézkedései és jelentései bővebben tárgyalva.

3 óra 30. d. e. az I. hdsg parnoka a következő parancsot küldi az I. vb. Sumadia ho.-nak:

„A főparság VIII/18-iki Op. No. 1600. sz. parancsa szerint a II. vb. Timok ho., tarackosztálllyal és vartüzérosztaggal, még este gyorsított menetben Koceljevan keresztül Draginjere menetel. Az I. vb. Sumadia ho. is a hdsg állományába tartozik. A hdsgparság törzse VIII/26-án 5 órakor d. e. Koceljevaról Draginjere menetel.

Fenti rendelkezést avval hozom a parnok tudomására, hogy a ho.-törzs tartózkodási helyét és azon állá-

sok vonalát, melyeket a ho. csapatai megszállva tartanak, ide minél előbb jelentse.

A parancs vétele után rögtön válasz.“

8 óra 20. d. e. a hdszparságtól újabb értesítés érkezik, hogy 2 órán belül egy táb. tüzérsztály és egy taracküteg érkezik a ho-hoz, míg másnap egy teljes ho.

A délelőtt folyamán még az az értesítés érkezett, hogy Obrenovacból Debre—Cervena mhn. egy gyal. ezr. egy üteggel indult el, mely a III. vb. 6. gy.-ezrednek rendeltetett alá.

10 óraker d. e. az I. hdszparság a következő parancsot adta ki:

„Az ellenséget, mely a Drinan át nyomult előre és Pecke és a Cer pl-ig jutott előre, II. és III. hadseregünk visszaverte és a Drinan át erélyesen üldözi Boszniába.

Az ellenség nehéz veszteséget szenvedett és sok ágyút vesztett, melyek kezeink között maradtak.

A Sabacon át előnyomult ellenséget az I. vb. Sumadia ho. a Dobrava balpartján feltartóztatta.

Szándékom ezen ellenséget holnap megtámadni és ezért elrendelem:

1.) Az I. vb. Sumadia ho. a hozzácsatolt I. vb. IV. számfeletti ezreddel; a III. vb. 6. gy.-ezreddel és a taracküteggel mostani állásából Sabac irányában támad.

2.) A II. vb. Timok ho. az ellenség jobbszárnyát támadja Ljigin grob (210-es magassági pont) Slatina—Grnj és Donja Vranjska—Sabac irányában, szoros összeköttetésben az I. vb. Sumadia ho-al.

3.) A hdsz tüzérség tarackosztálya a Visnja p. és Mlakva p. közötti magaslaton foglal állást azon feladattal, hogy eredményesen hasson az ellenség közepe és jobbszárnya ellen.

4.) A vartüzérsztag a további parancsig Vk. Bosnjaknál tartózkodik.

5.) A hdsztörzs Vk. Bosnjaknál, vele telefonikus összeköttetést létesíteni. A hdszparnok 6 óra d. e.-től a Vk. Bosnjak-sabaci úton Lojanica közelében tartózkodik, vele az összeköttetés küldöncökkel állítandó helyre.

6.) Támadás kezdete VIII/21-én 6 óraker d. e.

7.) .....

Parancs vétele jelentendő.“

Az I. vb. Sumadia ho. e napról szóló jelentésében a nap eseményeit így vázolja (kivonatosan közölve):

11 d. e. tájban a harc a ho. egész vonalán kifejlődött, mely azután 3 óra d. u.-ig tartott, mikor az utolsó visszavert ellenséges támadási kísérlet után az ellenség csapatai rendtelenségben vonultak vissza...

A jelentés további részében azt mondja, hogy 5 óra d. u. tájban a Dobrava p. balpartja az ellenségtől teljesen kilisztított (?) és ekkor Slatinan, Orlovcen, Vukosicon és Cerovacon át egy-egy szd. küldetett előre, melyeknek az ellenséggel az összeköttetést kellett fentartaniok. Ezek azután az ellenséget sehohsem találták!...

A Sumadia hoparnoka az üldözést azonban nem rendelte el, mert véleménye szerint az ellenség ezen napon csak kisebb erővel végzett erőszakos földerítést azon szándékkal, hogy a Sumadia ho.-t a Dobrava balpartjára csalja, ahol azt túlerővel megtámadhatta volna.

Pavlovics tbk művében itt hozzáteszi a megjegyzést: „Eredeti következtetés!“

Az I. vb. Sumadia hoparsága 7 óra 15. d. u. adja ki az éjjelzési parancsot, mely szerint az összes csapatok helyeiken maradnak. Ellenséges támadás esetén

a kiküldött felderítő csapatok rögtön ezredeikhez vonulnak be, a harc a főállásokban veendő fel.

A hoparnoknak tehát még este sem volt tudomása arról, hogy a IV. hdt. visszavonult és az utóvédek a Jevremovac—Pricsinovics vonalban állottak

Ezen esetben érdekes az is, hogy a ho. jobbszárnyán egy egész lov. ezr. állott és a földerítés itt is teljesen csődöt mondott.

#### *Helyzet éjjel a mi részünkön.*

Este érkezett a IV. hdtparság Op. No. 132/34. parancsa, mely a VIII/21. és VIII/23-án végrehajtandó menetelésekről intézkedik. Eszerint a 31. ho. VIII/21-én Subotiste—Brestacs területére, 23-án Simanovcira lett irányítva.

A 31. ho. erre Op. No. 31/18. parancsal a következőt rendeli el:

.....

3.) Menet Platicsevo—Nikinci-n át Brestacs, Szubotiste-re.

Mihanovics ezredes a 44. és 3. bh. gy.-ezredekkel Klenakról 6 óraker d. e. indul el. Hosszú pihenő Nikincin, egy óra.

Éjjelzés Szubotiste-n.

.....

21.

6 óraker d. e. az ezred a 31. ho. menetoszlopának az élén Platicsevo, Nikinci, Brestacson át Szubotistere menetelt, hova 2 óra 30. d. u. érkezett meg.

A 22 km hosszú menetben a nagy meleg és a menetoszlopban mutatkozó zavarok miatt (a csapatok vonatai azok mögött voltak beosztva), a legénység igen kimerült.

A harcok kezdete óta ezen napon ment az ezredtől az első reggeli jelentés, mely szerint a harcállomány:

Ezredtörzs: 96 ember,

I. zlj 889 ember, 2 géppuska,

II. zlj 794 ember, 2 géppuska,

III. zlj 792 ember, 2 géppuska,

IV. zlj 883 ember, 2 géppuska.

Az állományviszonyokról és a csapat állapotáról az ezred jelenti: „Utánpótlásként 500 ember szükségeltetik, a csapat igen kimerült.“

Délután a 31. hoparság Op. No. 21/2. parancsal a ho 22-én végrehajtandó menetelését rendelte el. Eszerint az ezred 22-én Szubotisten marad.

Este a IV. hdtparság távirati parancsa a 31. hoparság által elrendelt meneteléseket beszünteti.

Ennek okai a Sabaconál visszamaradt 29. ho-nál a nap folyamán lefolyt események voltak.

A szerb I. hdszparság VIII/21—22-re éjjel kapja a jelentést a IV. hdt. visszavonulásáról. Erre az I. vb. Sumadia és II. vb. Timok ho-oknak a következő parancsot adja:

„1 óra 20. d. e.

Az ellenség az egész vonalon Sabac irányában vonult vissza. Az üldözést a tegnapi Op. No. 397. parancs értelmében úgy kezdje meg, hogy a II. vb. Timok ho. Sabacot délnyugatról, az I. vb. Sumadia ho. pedig délről támadja meg.

A ho-ok között a határ: Varna—Sabac-i út...“

Miután a szerb ho.-ok az előnyomulást megkezdték, a délután folyamán a sabaci védelmi vonalban harcera került a sor és a 29. ho. parnoka, gróf Zedtwitz altábornagy, a IV. hdtnek jelenti, hogy az erős ellenséges támadás következtében kénytelen Sabacot kiüríteni. A IV. hdtparság erre Zedtwitz altábornagyot a parancs-

nokságtól fölmenti és Zanantoni tdk veszi azt át. Az ellenséges támadás este megáll és a 29. ho. tartja Sabacot.

22.

1 óra 30. d. e. a IV. hdt. a következő parancsot adja:

31. ho.

Szubotiste.

A 29. ho. Sabacot kiüríti. Az összes tüzéséget lovassági fedezet alatt Tursko grobljere előreküldeni, hogy virradatkor hareba léphessen. Op. No. 133/39.

IV. hdtparság.

5 óraker d. e. a IV. hadttól a következő távirati parancs érkezett:

Op. No. 133/37.

Intézkedés 1914 VIII/22-re.

1.) Az ellenség a 29. ho.-t Sabacnál hevesen támadta meg.

2.) A 31. ho. 4 óraker d. e. Brestacs és Szubotiste-ről Grabovci—Platicsevara menetel, hogy szükség esetén a 29. ho. harcába beleszólhasson. Az összes tüzéséget még ma, az éjjel folyamán fedezet alatt Tursko gobljere küldi.

3.) A 32. ho és a 38. gy.-ezr. helyeiken maradnak

IV. hdt.“

Miután ezen parancs elkésve érkezett, az ezredünk 5 óraker d. e. riasztatott fel és a 31. ho. Op. No. 22/3. parancsára a 3. bh. ezreddel együtt Grabovicra mentelt. A menetelést 5 óra 45. d. e. kezdte meg és Grabovicra érkezve, ott megállt. 11 óraker d. e. éri itt az ezredet a 31. ho. Op. No. 22/3. parancsa:

„Intézkedés a VIII/22-én készenlétbe helyezkedésre.

1.) a 29. ho. tegnap d. u. Sabacnál az I. vb. Sumadia és az I. és II. vb. Timok ho.-ok részeivel nehéz küzdelemben állott és a szerbeket visszavonulásra kényszerítette.

2.) A 31. ho. a 29. ho. segítségére kész; a további parancsokat várja.

3.) Elszállásolandók, de menetre készen állanak: le Beau tdk a 32. és 69. gy.-ezredekkel,  $\frac{1}{4}$  szd. lovassággal Platicsevon.

Lukachich ezredes a 38., 44. és 3. bh. gy.-ezredekkel Grabovcin.

Hoparság előzetesen Tursko groblje-n, később Grabovicra megy.

4. Felix tdk a ho. tüzéséggel és  $\frac{1}{2}$  szd. lovassággal (mint fedezet), előzetesen a 29. ho. segítségére Tursko groblje-n marad...

Tursko groblje, VIII/22., 10 óra 40. d. e.

József fhg., s. k.“

Erre az ezr. Grabovci-n elszállásoltatott és az ebéd-kiosztás megtörtént.

A Sabacnál fennállt helyzet ismertetése céljából a IV. hdt. parságtól 20-án a 29. honál maradt Remiz vk. őrnagynak jelentései legyenek idézve:

„Sabac, VIII/22, 9 óraker d. e.

Az éjjel csendesesen múlt. Az ellenség az egész vonalon visszavonult. Földérintés a védőövön 15 km-re megkezdődött. A csapatok mindenütt a legelső vonalakba mennek előre. A 31. ho.-al az összeköttetés helyreállítva. A foglyok az I. vb. Sumadia ho.-hoz tartoznak, mely 8 nap óta van Sabac előtt. Azonkívül több fogoly az I. vb. és II. vb. Timok ho.-okhoz tartozik. Az I. vb. Timok ho. állítólag 20-án érkezett Sabac alá és ezen napca harcolt (valószínűleg a 32. ho.-lyal).

Azonkívül egy fogoly a lov. ho.-tól, ki egy lov. szddal felderítő különítményben volt. A lov. ho. 19-én állítólag 29. ho.-lyal harcolt.

A tegnapi harcokban kb. 300 sebesült; még több is várható.

Most, 9 óraker d. e. Tursko goblje irányából ágyútűz hallható. Telefonösszeköttetés Klenakkal helyreállítva.

Továbbítva Krajoivan százados által Klenakra.

Zanantoni tdk., s. k.

Remiz őrnagy, s. k.“

IV. hdt parságnak és 31. ho.-nak

Pétervárad és Grabovci.

5. sz. 4 óraker d. u.

„Heves támadás Sabacra a Jevremovac és Kamicsak p. közötti szakaszban. A jevremovaci úttól nyugatra lévő csapatok kényszerítve vannak a védőövbé visszavonulni.

Sbacot lövik. Elrendelt földérintés eredménytelen maradt. Fogolyvallomás szerint az I. és II. Timok ho.-ok támadnak. — Tüzéségi segítség a Száva északi partjáról nem igen hatásos. A hoparnok az utolsó tartalékot hareba vetette és ezen harc kimenetelétől teszi függővé az esetleges éjjeli visszavonulást.

Remiz őrn., s. k.“

(Megjegyzés. A szerb I. hdsg parnoka, Vojovics Petar tdk, 5 óraker d. u. Jevremovacnál megsebesült és mivel jelentése szerint a harctéren a személyes vezetést tovább nem vállalhatta, a támadás egységes vezetése céljából Op. No. 449. sz. parancsával egy kombinált hdt. törzset alakított, melynek feladata a Sabac elleni operációk vezetése. Ezen komb. hadt. parnokává Arasics Vukoman tdk., a II. vb. Timok ho. parnoka neveztetett ki. Mint hdt. vezérkari főnök, az I. hdsg vezérkari főnöke Terzics ezredes maradt.)

Remiz őrnagy utolsó jelentésére a IV. hdtparság a 31. ho.-nak rendelkezéseket küldött, mire ez a következő parancsot adta:

„Op. No. 21/11.

Grabovci, VII/22 6. óraker d. u.

1.) Sabacnál heves harc. Az ellenség a 29. ho.-t főleg az I. és II. vb. Timok ho.-lyokkal támadja, különösen a Jevremovac—Kamicsak p. szakaszban.

Számolni kell a 29. ho. éjjeli visszavonulásával.

2.) Ezen esetleges visszavonulást a ho. támogatni fogja. E célból a 61. gy. ddr rögtön Klenakra menetel és készenlétben tartja magát, hogy a 29. ho. visszavonulását az innenső partról tüzlépcsővel támogassa, egyetértésben a 29. ho.-lyal. Hogy a klenaki határvonalszakaszban határvédelmi csapatok állanak-e, ismeretlen.

A 62. gy.-ddr és az egészségügyi intézet Grabovciban készenlétben maradnak, hogy felhívásra  $\frac{1}{2}$  órán belül a menetelést Klenakra megkezdhessék.

A Tursko goblje-nél álló 31. táb. tüzerddr ezen parancsra való hivatkozással a 29. ho.-tól kér intézkedéseket.

József fhg., s. k.“

Az ezredünk tehát továbbra is Grabovcin maradt, hol még a 3. bh. és a közben megérkezett 38. gy.-ezredek is el voltak szállásolva.

7 óra 10. d. u. a IV. hdtparságtól távirati parancs érkezett az ekkor már szintén Grabovcin lévő 31. ho.-hoz:

„31. ho. Grabovci.

A ho.-t felriasztani. Hátiböröndöket otthagyni; a 29. ho. támogatására rögtön Sabacra menetelni.

IV. hdt.“

A 31. ho. a Grabovein lévő ezredeknek szóbeli parancsal riadót rendelt el és a menetelés Sabac irányában rögtön megkezdődött, ezredünk a menetoszlop végén.

Teljesen borult égboltnál az eső is szitált és az agyagos talajt sikamlossá tette. Mivel a menetelés nagyterjedelmű erdőn vezetett keresztül, a teljes sötétségben és a síkos talajon a menetelés csak lassan haladt előre.

23.

Éjfél tájban, mikor az ezr. Tursko groblje-hoz ért, a 31. ho.-tól parancs jött, hogy miután a 29. ho. értesítése szerint az ellenség a Tursko groblje-től délre fekvő szigeteken talán a Száván átkelni próbál, hogy az ott álló tüzérseget megtámadja, szállja meg az ezr. a Száva partját, hogy egy esetleges átkelést megakadályozzon.

Erre mind a négy zlj a Száva töltése mögött fölfelődött és a töltést megszállta. A fölfelődés igen fárasztó volt és sokáig tartott, mert ügyelni kellett arra, hogy az esetleges ellenség semmit észre ne vegyen, hangos vezényszó és lámpafény használata meg volt tiltva.

Polytonos esőben 4 óra d. e.-ig állott az ezred ebben a helyzetben, mikor parancs jött a 31. ho.-tól, hogy az ezred a hadihidon át meneteljen Sabacra.

A IV. hdtparság t. i. még az éjjel folyamán azt a parancsot adta ki a 31. ho.-nak: „A Száván még az éjjel folyamán átkelni és az ellenséges északi szárny ellen támadást kezdeni. IV. hdt.”

A 61. gy.-ddr a parnok le Beau tbk elhatározásából már előző nap 10 órakor d. u. kezdte meg az átkelést, mely 2 órakor d. e. fejeződött csak be, a 62. gy.-ddr és a tüzérsegek tehát csak ezután kerülhetett sorra.

5 óra 30. d. e. ezredünk a klenaki pályaudvarhoz érkezett, hol addig, míg az ezredre kerül a sor, pihenő rendeltetett el.

Az előző napi vacsora itt került kiosztásra.

A hidon való átkelés folyton késett, mert közbejött parancs szerint előbb a tüzérsegeknek kellett a szerb partra átmennie. 10 órakor d. e. végre az ezred parancsot kapott, hogy miután a hadihíd a monitorok áthaladása miatt lezáratott, az ezred a gőzkompon fog átkelni. Ezredünk tehát a gőzkomponhoz menetelt és ott hajóra szállva és átszállítva, ugyanazon helyen kötött ki, ahol 12-én a 8. szd lépett szerb területre.

#### *Helyzet az ellenségnél 22—23-ra éjjel.*

A Sabacnál lévő szerb csapatok a következő vonalat tartották megszállva:

A Sumadia ho. kötelékébe tartozva:

1.) A III. vb. gy.-ezr. 2 zlja 2 szakasz állástüzérseggel az orasei erdőnél, a Szavszki poteszt átmetsző partaktól a Dobravaig.

2.) A II. gy.-ezr. 2 zlja, 2 táb. gyorstüzelő üteg, 1 gyorstüzelő taracküteg és 4 12 cm-es messzehordó ágyú a Szavszki Potestől a Dumacsá p.-ig; 2 zlj., géppuskasztag és 2 üteg a Misar-i állásokban a 127-es magassági pontnál; tartalékban taracküteg a 115-ös magassági pontnál. Vártüzérsegek Obsiszenél. A vártüzérsegek állásait a VIII/22—23. éjjel kiépítette.

3.) 12. gy.-ezr. 2 zlja, 1 táb. üteggel Pricinovic falunál, 2 zlja 1 taracküteggel a Sanesevan.

4.) 10. gy.-ezr. 1 táb. üteggel és 1 taracküteggel a Drenova bara-tól északra, Jevremovac magasságában összekötetésben a 12. gy.-ezreddel.

5.) Tartalék: a 19. gy.-ezr. 1 táb. üteggel a Kulina

melletti erdőnél, ebből egy zlj előretolva a Dumacsá-p. völgyében, hogy a 12. és 11. gy.-ezredek között a szoros összekötését biztosítsa.

A II. vb. Timok ho.-hoz tartozva:

1.) Jevremovacnál balról csatlakozva a 10. gy.-ezredhez a 13. gy.-ezr.

2.) Ettől balra a 14. és 15. gy.-ezredek.

3.) Ho. tartalék a 14. gy.-ezredtől.

Az összes lovasság a kombinált hdt. balszárnyán. A számfeletti IV. gy.-ezr. tartalékban Cerovacnál.

#### *Események Sabacnál délig.*

Ezen vanallal szemben az éjjel folyamán részünk-rői a 29. ho. állott.

A 61. gy.-ddr 2 órakor d. e. a Száván való átkelést befejezve Sabac északi szélén, a vasútállomás környékén táborozott.

5 órakor d. e. a IV. hdt. Op. No. 137/1. parancsa ment a 31. ho.-nak:

„Klenak, VIII/23. 5 órakor d. e.

Az ellenség északi szárnyának megtámadására a ho. a Száva déli partján csoportosítandó.

A csoportosulás befejezte a hdtparságnak, -- Sabac templom — Klenak templom közötti úton jelentendő és a támadás végrehajtandó.

Terstyánszky lov. tbk., s. k.”

Ezen parancs a 31. hoparságot már Sabacban érte, de mivel az ellenség állásáról pontos adatok nem állottak rendelkezésére, lovasjárőrök általi földerítést rendelt el és 6 óra 30. d. e. a következő intézkedést adta:

„Op. No. 23/3.

Intézkedés a VIII/23-iki támadásra:

Az ellenség tegnap Sabac délnyugati szélét támadta, de visszaveretett.

2.) A 31. ho. Sabactól északra csoportosul, hogy azután az ellenség balszárnyát megtámadja.

3.) Csoportosulás:

Le Beau tbk. a 32., 69. és 3. bh. gy.-ezredekkel és 5 ágyúsüteggel; balszárnyával a Kamicsak p. északi partján, hátrafelé lépesőzve úgy, hogy parancsomra az előnyomulást úgy délkeleti, mint északkeleti irányban megkezdhesse. A sabaci védelmi vonal csapataival állandó összekötetés, hogy az egymásra való tüzeles eikerültessek.

Felix tbk. a 38. és 44. gy.-ezredekkel, negyedik tarackosztálllyal; rendelkezésemre marad jobbra lépesőzve.

Hoparság a vámórháznál, oda építendő a két ddr telefonvezetéke.

Támadás kezdete parancsomra, végrehajtott csoportosulás ide jelentendő.

Földerítés Drenovac, Pricinovic, Beloties, Slepcevic, Bogosavac irányában elrendelve.

6.) Ütközetvonat közvetlenül a Száva partján, a híd mellett hagyandó.

7.) Kiadva: 61. és 62. gy.-ddr.-nak és tudomásulvétel céljából a 29. ho.-nak. József fhg., s. k.”

Ezen parancs kiadása idejében értesítette a IV. hdtparság a 29. és 31. ho.-okat, hogy a 32. ho. a Száván való átkelést már szintén megkezdte, előnyomulása azonban csak a hdtparság rendelkezésére történik. (Op. No. 137/3.)

A 31. ho. csapatai a ho. fentidézett parancsára a 44. gy.-ezr. kivételével, mely ezen időpontban még Klenakon állott, az elrendelt csoportosítás végrehajtását megkezdték. A Jerez p.-on való átkelés azonban csak a

hidakon volt lehetséges, úgyhogy a csapatok nagy részének a város északi részén keresztül kellett az elrendelt eltolódásokat végeznie, miáltal nagy idővesztés állott be. A csoportosítás 9 órakor d. e. lett befejezve.

Az ellenségnél ezen idő alatt a következő történt: 7 órakor d. e. Mala Vranjska-n a komb. hadt. parnokai megbeszélésre jöttek össze, melyen az I. hdsg vezérkari főnöke, ki ekkor a komb. hdt. vezérkari főnökének teendőit látta el, az I. hdsg parnokának irányelveit közölte szóbelileg a megjelentekkel.

Ezen irányelvek, melyeknek a Sabacra végrehajtandó támadás a tárgyuk, röviden összefoglalva, a következők:

Aug. 23-án mindkét ho. arcvonalán erőszakos földerítés végzendő, hogy az ellenségről minél pontosabb adatok szereztessenek be; a támadási terepben az akadályok szemrevételezése; a ho.-k arcvonalán lévő támpontok megerősítendő, hogy minél tovább tarthatók legyenek; az erők úgy csoportosítandók, hogy Sabac délkeleti és déli szélével szemben gyenge erők maradjanak, a nyugati és északnyugati ellenséges arcvonal ellen nagy erők legyenek és a támadás az északnyugati részre irányíttassék; az összes tüzérség egy parnok parsága alatt; az összes lovasság a hdsg lov. parnok alatt egyesítve a hadt. balszárnyán; a tüzérségi tűz az egész vonalon egyszerre nyitandó meg; mindezen intézkedések végrehajtása után a támadás 24-én 2 órakor d. e. kezdendő; a főtámadó csoportból egy zlj géppuskasztaggal különítendő ki, mely oldalazó behatásával északnyugati irányból az ellenséget a hídról a Szávába vesse; a támadás minél erélyesebben hajtandó végre, nehogy az ellenség a túlsó partra rendben kelhessen át.

Az I. hdsg parnokának ezen irányelveit a komb. hdt. parnoka egészében magáévá téve, a következő intézkedéseket tette:

Az I. vb. Sumadia ho. balszárnyán lévő 10 gy.-ezredet és egy úteget a II. vb. Timok ho.-nak rendeli alá; a Cerovacnál tartalékban álló IV. számfelületi ezredet és 2 tarackúteget szinte a II. vb. Timok ho.-nak rendelve alá, azokat a legrövidebb úton a Jevremovactól délre fekvő 123-as magassági ponthoz tolja el; a II. vb. Timok ho. az állásokat a „Jevremovac“ írás „c“ betűjénél fekvő erdtől bezárólag kezdve, Maovska kosa—Mazalinin grob vonalban szállja meg; az ellenség nyugtalanítása céljából Sabac bombázását rögtön megkezdeni.

Ezen intézkedés alapján az ellenséges nehéz tüzérség a városra, valamint a Száva északi partján lévő tüzérségi állásainkra és a hídra a tüzelést meg is kezdte. (9 órakor d. e. tájban.)

A 31. hoparságnál a kiküldött lovas hírszerző járőröktől kapott jelentések alapján a délelőtti folyamán azon nézet alakult ki, hogy az ellenséges állás a Szávától a Majurtól északra fekvő erdőparcellákon át a Kamicsak p.-ig húzódik. A helyzet ilyen megítélése folytán és a IV. hdt. parancsa értelmében, hogy az ellenséges északi szárny támadandó, a hoparság a végrehajtott csoportosítást nem tartotta megfelelőnek és új csoportosítást rendelt el. Az intézkedések a vezérkari főnök által szóbelileg történtek, céljuk az volt, hogy a ho.-t északnyugati irányban végrehajtandó támadáshoz csoportosítsák.

Ezen intézkedések végrehajtása közben 11 órakor d. e. tájban, jött a IV. hdt. Op. No. 137/11. parancsa 9 órakor d. e.-ről: „A támadást tovább ne késleltesse, a 32. ho már partra száll a ho mögött.

Terstyánszky lov. tbk.“

„A ho ne vesztegessen időt csoportosításokkal. A parancsokat pontosabban teljesíteni.

Terstyánszky lov. tbk.

Remiz őrn. közvetítésével.“

Majdnem egyidejűleg ezen parancsal Schön tbk (a 29. ho-nál ddrparnok) tett jelentést a 31. ho-nak, mely szerint a választott támadási irányban csak alárendelt ellenséges erők (komitácsik) állanak, nagy ellenséges erők Jevremovac irányából nyomulnak elő Sabacra.

Röviddel ezután a 32. ho. egyik csoportja (Podhoranszky tbk parsága alatt) a IV. hdtparság rendelkezése értelmében, a 31. ho csapatain keresztül Majur Hengst. Dep. irányában nyomult előre.

A két ho csapatai ily módon összevegyültek és mivel a IV. hdtparság a híd megszakítása miatt Klenakon volt, (monitorok átérésztése) az összeköttetés csak pontonokkal tartatott fenn, József fhg. a Száva déli parján lévő összes csapatok felett a parságot átvette. Ezután a parancsokat következő fejjegyzettel adta: „31. ho mint hdt. parság.“

A támadás végrehajtására a 31. ho.-t a jevremovaci úttól nyugatra, a 32. ho. még föl nem fejlődött részeit ezen úttól keletre, irány délnek, rendelte.

A parancsok kiadása és a csoportosítás végrehajtása délig tartott, mely időpontban ezredünk az áthajózást befejezve, a gőzfűrésznél állott készenléttben.

Le Beau tbk., ki a 31. ho.-t vezényelte, az ezredet a ho.-nál fölöslegesnek tartotta, mert a részére kijelölt előnyomulási terep szélességében az ott lévő három ezred teljesen elegendő volt. A 32. ho. Jevremovacra támadó csoportja azonban csak 5 zljből állott, ezredünket tehát ezen ho rendelkezésére bocsátotta, mely parság azt tartalékviszonyban Sabac délkeleti kijáratához irányította. 1 óra 30. d. u. az ezr. rendeltetési helyére érkezett.

#### *Harc Sabactól délre.*

12 óra 15. d. u. a IV. hdtparság Op. No. 137/14. parancsal a támadást következőképp rendeli el:

„Az ellenségről eddig ismeretes: Sabac keleti arcvonalát az I. vb. Sumadia ho támadja. A Picsinovic-i út mentén mindkét oldalon az I. vb. Timok ho., a Jevremovac-i út mentén mindkét oldalon a II. vb. Timok ho. mindegyik három ezreddel. Ezen utóbbi ho.-nál 12 ágyú az úttól nyugatra, 5 nehéz ágyú az úton, 6 táb. ágyú az úttól keletre áll.

A hdt. a 31. és 32. ho.-okkal támad, a 29. ho. a támadás előrejutásának mértékében csatlakozik a támadáshoz.

Támadási irány a 31. ho részére, Sabactól nyugatra nyomulva előre, a középpel Jevremovacra, a 32. ho. a 31. ho.-t annak jobbszárnya mögött követi azon feladattal, hogy túlszárnyalva az ellenséget, bekanyarodjék.

Támadást rögtön megkezdeni.

Kiadatik a 3. ho.-nak.

Terstyánszky lov. tbk.“

„A II. vb. Timok ho. fele állítólag két nap előtt lett orosz fegyverekkel felszerelve, melyeket nem tud használni.“

A 31. ho. mint hdtparság még ezen parancs érkezése előtt adván ki parancsait, azokat nem változtatta, hanem Op. No. 23/16-al elrendeli:

„...“

2.) A hdt. a már kiadott parancsok szerint támad. Podhoranszky tbk csoportja és további folyamatosan a 31. ho. törekszenek az ellenséget átszárnyalni és

bekanyarodni. A 29. ho. a támadás előhaladásának mértékében ezekhez csatlakozik.

A támadást rögtön megkezdeni.

Kiadatik: a 29., 31., 32. ho.-oknak és Podhoranszky tbk-nak. József fhg.“

Miután a 32. ho. jelentése szerint, a fölfejlődésével még hátrányban volt, 1 óra 55. d. u. a támadás kezdetét elhalasztotta, közben azonban a 32. gy.-ezr. a támadást már megkezdve a többi ezredek is ehhez csatlakoztak.

A 32. ho.-nak a Jevremovac-i úttól keletre támadásra rendelt része, mely mögött ezredünk tartalékban állott, 3 óra 15. d. u. kezdi meg az előnyomulást, minek következtében az ellenség egész védelmi vonalán a harc megkezdődött.

Ezen támadócsoport jobbszárnyán a 86. gy.-ezr. nyomult előre, irányt délkeletnek véve, miáltal a 31. ho. és a 32. ho. csapatai között űr támadt. A 86. gy.-ezred a szerb 10. gy.-ezreddel állván szemben, azt visszaszorította, midőn az ellenség részéről a IV. számfölötti ezred, mely a harc kezdete előtt a 10. gy.-ezr. fölváltására lett odarendelve, a támadt űrben előnyomult és a 86. gy.-ezredet jobbról oldalba támadva, visszanyomta.

Az ezen ezredtől balra lévő csapataink szintén kénytelenek voltak visszamenni.

A 32. hoparság ekkor, 5 óra d. u. tájban, ezredünknek azt a parancsot adta, hogy a visszamenő ezredek mentesítésére a Priesinovic-ra vezető út és a Dumacs p. között ellentámadásba menjen.

Az ezred már 3 óra d. u. óta ellenséges tüzérségi tűzben állott, mely ellen csak a Begluk bara részben száraz, részben posványos mélyedései nyújtottak némi fedezetet.

A támadási parancsra az ezred a III. és IV. zljjal első vonalba fejlődve fel, megkezdte az előnyomulást. Ezen helyzetben az ezred saját harcvonalunk szélső balszárnyát képezte. A még tartalékban maradt I. és II. zlj balszárnyának biztosítására Misar irányában egy fél szd lett kikülönítve. Az előnyomulás folyamán, miután az első vonalban lévő zljak a Begluk baran már áthaladtak, a balszárnyon lévő IV. zlj a Schöpfwerk-től délre a 29. ho. csapatai által megszállott védelmi vonalainkat érte el, hol az előnyomuláshoz ezek is csatlakoztak. A sok elkerített szilvást az előnyomulás ütemét hátrányosan befolyásolta, úgyhogy már alkonyodni kezdett, mikor a balszárny a 89-es magassági pontot érte el, hol az ellenség előretolt kisebb osztagaival került hareba. Itt mindenütt rohamra menve át, azokat visszaverte. Ezen kisebb harcok befejeztével a IV. zlj balszárnya tovább nyomulva előre, egyszerre Misar irányából jövő oldalazó ellenséges tüzérségi tűzbe került, mely a további előnyomulást megakasztotta. Már erősen alkonyodott, mikor a kiküldött oldalvéd félszd., (1/8 szd.) mely a Száva partján nyomult előre, a Szavszki Potesen lévő kis erdőben álló ellenséges üteget támadta meg, mely a tüzet rögtön megszüntette, mert legénysége az ágyúkat elhagyva menekült.

Az erősen fedett terepen a szürkület haladtával a további támadás megszűnt, csupán tűzharc tartott tovább is, ámbár úgyszólván láthatatlan ellenséggel, mert annak állásait a sok fonott kerítés és bozót miatt nehezen lehetett megállapítani.

A sötétség beálltával a gyalogsági tűz megszűnt, az ellenséges tüzérség azonban főleg a város ellen a tüzelést még mindig folytatta.

7 órakor d. u. a IV. hdtparság a következő parancsot adta:

„Op. No. 137/54.

A 31. és 32. ho-ok a Száva balpartjára vonulnak vissza, mégpedig:

1.) a) összes csapataik, melyek a Jeoremovaci úton és attól keletre vannak, a hadihidon,  
b) a fentjelzett vonaltól nyugatra lévő csapatok a kompon és a pontonokon, Sabactól északra.

2.) A 29. ho., a 31. és 32. ho.-oknak a védelmi övben levő csapataival egyetemben Sabac védelmi vonalát tartja.

3.) Az 1/a alatt említett csapatok parságát Griessler altbngy, az 1/b alattiak parságát József fhg altbngy veszi át.

4.) József fhg csoportjánál a tüzérség és a szállítóeszközök csak a gőzfürésztől északra levő kompon hajózhatók át.

5-6.).....

7.) A 32. ho csapatai Tursko Grobljet-től keletre, a 31. ho. csapatai Klenaktól keletre meneteinek. Mindkét ho. oly állást foglal el, hogy az ellenség utánnyomulását megakadályozhassa.

8.) A 31. és 32. ho-ok visszavonulása után a 29. ho. a hadi híd és a komp igénybevételével hasonlóan visszavonul és Klenaktól északra gyülekezik.

Terstyánszky lov. tbk.“

Ezredünk a 32. ho. parsága alatt lévén, 9 óra d. u. ettől kap parancsot, hogy a Sabac délkeleti szélén levő védelmi állásoknál gyülekezzenek.

A IV. zlj., mely legtávoibbra volt e ponttól, legkésőbbben kapva meg ezen parancsot, a visszavonulást csak nagyon elővigyázatosan hajthatta végre, mert számolni kellett avval, hogy a már a visszavonulást végrehajtott csapatok a város szélén levő árkokból elnézők következtében tüzelni is kezdenek. A teljes sötétségben és a fedett terepen saját csapatainkat az ellenségtől megkülönböztetni lehetetlen volt. Csapataink tehát a visszavonulás közben egymás között is csupán megszólítással ismertethették magukat.

11 óra d. u. tájban ezredünk Sabac délkeleti kijáratánál sorakozva állott, várva a további parancsokat.

Közben a 32. ho Sabactól délre levő csapatai a hadi hídon való átkelést megkezdték, ezredünkre éjjel után került sor.

3 órakor d. e. az ezred Klenaktól keletre táborozott.

Az ellenség a nap folyamán egész arcvonalán csupán a védelemre szorítkozott.

A komb. hdtparság a nap eseményeiről az I. hdsg parnokának a következő jelentést küldte:

„10 óra d. u. A Sabacot és környékét tartó ellenségre való támadás előkészítése céljából elrendeltem, hogy a hdt. összes tüzérsége állásaiból a tüzet megnyissa. Az I. vb. Sumadia ho-nál a tüzérségi tűz 6 óra 30. d. e., a II. vb. Timok ho-nál 10 óra d. e. kezdődött. Ezzei egyidejűleg a gyalogsági tűz is kifejlődött, mert az ellenség támadást kezdett, minek következtében a harc kis szünetekkel, egész nap tartott, sőt ezen pillanathan (8 óra d. u.) az egész vonalon még most is hevesen folyik.

A ho. parnokoktól a mai harc lefolyásáról részletes jelentést még nem kaptam. Tekintettel tehát a nagyon fedett terepre, a csapatok nagy kimerültségére és az elég tekintélyes veszteségekre, elrendeltem, hogy a város bombázását egész éjjel folytassák, a csapatok pedig állásaikban maradjanak, melyeket ma egész nap tartottak, hogy állásaikat megerősítsék, a löszert kiegészítsék, a sebesülteket hátraküldjék, az elesetteket eltemessék és felfegyverkezzenek.

Befutott jelentések szerint, Sabaenál a IX. és IV. hdt-ek részei állanak és a csökönyös harcából, melyet az ellenség folytat, arra lehet következtetni, hogy friss csapatokat vont előre, mert csak így lehet az oly súlyos veszteségek utáni ellenállását megmagyarázni.

A holnapi napra szóló intézkedésekről utólag jelentek.

#### 24.

Saját csapatainknak a hídon való átkelése egész éjjel tartott. 5 óra d. e. a 31. és 32. ho-ok zöme az átkelést már bevégezve, a 29. ho. kezdte meg az állások kiürítését és a visszavonulást, mely nagyjában 8 óra d. e. fejeztetett be. Ekkor már csak kisebb részek haladtak át a hídon, úgyhogy a híd lebontásához lehetett kezdeni. A híd lebontása teljes rendben kezdődött, csak 9 óra 30. d. e. tájban kezdett az ellenséges tüzés ezen tájra élénkebben tüzelni, úgyhogy a munkát siettetni kellett, mert meg volt a lehetőség, hogy ellenséges gyalogság minden percben a parton megjelenjen.

A 31. ho. részéről a 32. gy.-ezr. lett a Száva északi partjának megszállására vezényelve, hogy a hídlebon-tási munkálatokat biztosítsa. 10 óra d. e. tájban a híd-anyag a Száva balpartján volt és a hadi híd készleteket a járművekre lehetett rakni.

Ezredünk ezalatt Klenaknál pihent.

A 31. ho. a IV. hdt. parancsára (Op. No. 138.), Op. No. 24/2. parancsal elrendelte az ezen parancs értelmében szükséges meneteléseket:

„.....

3.) Menet Platicesvora. Parnok Mihanovics ezredes. Elővéd 3 bh. gy.-ezr. Főcsapat 44. és 69. gy.-ezredek. Menetelés kezdete 2 óra d. u.“

Mielőtt a menetelés megkezdődött volna, az ellenséges tüzés, mely Klenakot eddig nem lőtte, a pályaudvarra kezdett tüzelni; az első lövések egyike egy tüzéségi löszerral telt vagonot talált, minek következtében ez felrobbant. Ezenkívül azonban semmi kárt nem tett.

Ezredünk 4 óra 30. d. u. érkezett Platicesvora, ahol elszállásoltatott.

#### *Események az ellenségnél.*

Habár ezen események az ezred történetével szorosabban nem függnék össze, mégis érdeklődésre tarthatnak igényt, mert belőlük úgy az ellenség állapota, mint a terep jellegére, melyben az eddigi harcok lefolytak következtetéseket lehet levonni.

A komb. hdt.-parság még az éjjel folyamán az I. hdsg.-parságtól egy gy.-ezr. útbaindítását kérte, hogy az ellenségre Sabaenál nagyobb nyomást gyakorolhasson, mert „csapatai az eddigi harcok következtében eléggé fáradtak, míncsenek még teljesen felfegyverkezve és tisztékben és legénységben nagy a hiány“.

4 óra 40. d. e. az I. hsg.-parság értesítést küld, hogy a lov. ho. jelentése szerint az ellenség Mitrovicanál a jobbpartról a balpartra kel át. Op. No. 12. parancsal azután elrendeli: „..... Rendelje el, hogy minél erősebb tüzéségi tűz nyitassék meg Sabac és az ellenségnek ott lévő átjárója ellen és ezen tüzelés támogatása mellett küldjön erős csapatokat előre, hogy az előttük lévő ellenséges csapatokat visszaszorítsák és hogy mielőbb foglalják el Sabac város szélét, hogy a hdt-nek még a mai napon történő támadása megkönnyíthessék. Az eredményről mielőbb tegyen jelentést.“

A kért gy.-ezredet a hdsg.-parság el is küldte.

Az I. vb. Sumadia ho. 6 óra 10. d. e. jelenti: „A

mai Op. No. 12. parancsot kézhez vettem; az egész arevonal előtt közeli távolságra ellenség áll. Elrendeltem az egész vonalon Sabac és az ellenség átjárója ellen a tüzelést, épúgy azon ellenséges részek ellen is, melyek a ho-lyal szemben vannak. Azon helyekre, ahol harcra nem kerül sor, osztagok küldetnek előre, hogy az ellenséget felderítsék és Sabacot meg közelítsék“.

10 perccel később ezen ho. a következő jelentést küldi:

„Mivel az ellenség Pricinovic irányában állandó nyomást gyakorol a ho. balszárnyára oly csapatok ellen, melyek igen kiterjedten állanak és a tegnapi és éjjeli harcok következtében igen fáradtak, kérem, hogy azon ezr., mely Obrenovacból érkezik, ezen ho-hoz osztassék be, hogy azt felhasználhassam ezen irány biztosítására és az ellenséget megátolhassam abban, hogy a ho. és a vb. Timok ho. között előretörhessen.“

A II. vb. Timok ho. jelenti: „8 óra 45. d. e. Op. No. 12. parancsára az egész tüzéségnek elrendeltem, hogy a tüzet Sabacra és a Sabaenál lévő átjáróra megnyissa. A gyalog csapatokat még nem rendeltem támadásra, előbb egyidejű támadás céljából az I. vb. Sumadia ho. parnokával fogok tárgyalni, melyről a parságnak jelentést teszek.“

Feltűnő jelenség és az ellenség morális állapotára mindenesetre jellemző! Az egyes lövések, melyeket tüzéségünk adott le a mi partunkról, csak nem minősíthetők „nyomás“-nak. Gyalogságunk ezen időben már szintén a mi partunkon volt, tehát gyalogsági tüzről még szó sem lehetett.

9 órakor d. e. a hadtest lovassági parnoka a következő jelentést küldi: „Slepsevics, Tabanovics stb. könyékét valamint a Sabac—mitrovicai utat egy szd. felderítette. Eddig érkezett jelentések szerint ellenség ezen a környéken nincs. Ezen pillanatban kapom egy elkülönített tisztí járőr jelentését, hogy az ellenség Sabaenál a Száván átkel. A lovasság maradékával Majuron át Sabacra vonulok, azon céllal, hogy a visszavonuló ellenséget megtámadjam.“

10 óra 25. d. e. a II. vb. Timok ho. jelenti:

„Ezen pillanatban jelenti a 13. gy.-ezr., hogy tisztí járőrök, melyek Sabacra voltak kiküldve, felderítés közben Sabacot elérték és jelentik, hogy Sabacig sehol sincsen ellenség. Erre ő és a IV. számfelatti ezred parnoka egy-egy zljat küldtek felderítés céljából előre. Egy osztrák sebesülttől megtudta, hogy tegnap a 32. gy.-ezr. és egy tüzérezr. sürgősen érkeztek Sabacra és hogy a város szélét erősítették meg. Azt nem meri állítani, hogy a 33. gy.-ezr. is ide érkezett-e.“

Ezen beérkezett jelentések alapján a komb. hdt parnoka a hdsg.-parságnak a következő jelentést küldi: „A kiküldött tisztí járőrök és gyalogos csapatok jelentése alapján megerősítést nyert az, hogy az ellenség a Sabaenál lévő csapatainak nagyobb részét visszavonta. Mindkét ho.-nak elrendeltem, hogy Sabacot rögtön támadják meg; az eredményről jelentést teszek.“

11 óra 15. d. e. a lov. parnok a következőket jelenti: „Az első tisztí járőr 9 óra 30. d. e. érkezett Sabacba. A lovasságot 10 óra 15. d. e. Sabacba küldtem. Járőröket minden irányban kiküldtem. Az összes lovassággal az ellenséget a hídnál megtámadtam, 2 szd. gyalogság jött utánam, mellyel szinte üldözni fogom az ellenséget és azt megsemmisítem.“

12 óra 30. d. u. ugyanaz jelenti: „Az ellenség utolsó csapatai pontonokon keltek át a Száván. Lovasság és két szd. gyalogság, melyek fél óra előtt érkeztek oda, tüzzel üldözték az ellenséget az átkelésénél. A városban

gyalogos és lovas járőrök harcolnak visszamaradt ellenséges gyalogos csapatokkal, melyeket kímélet nélkül lekaszabolnak. Az ellenség csapatainkat a monitorokkal lövi. Kérem két tараек üteg mielőbbi útnakindítását, melyek vagy süllyesszék el, vagy zavarják el a monitorokat, hogy csapataink és a város lakossága biztonságban lehessenek, mert az ellenség a várost és a csapatokat lövi. A harc a városban még tart, de veszteségek nincsenek.“

A 13. és 15. gy. ezredek 3 óra 15. d. u., a Sumadia ho. első csapatai pedig 4 órakor értek el a városba.

Magyarázatokat fűzni ezen jelentésekhez felesleges. Legfeljebb nehéz sebesülteket kaszabolhattak le.

25—27.

A IV. hdt. átesoportosításával kiadott parancs szerint az ezr. reggel Budjanovicra mentelt, hova még a d. e. folyamán érkezett. Elszállásolva, az ezr. bezárólag 27-ig maradt itt.

Ezen napon a 31. ho. felhívására az ezr.-parnok az ezrednek a 23-án lefolyt harcokban tanúsított magatartásáról a következő írásbeli jelentést teszi:

„Cs. és kir. 44. gy.-ezr.

346/55. biz.

Jelentés az ezred szelleméről és hangulatáról.

31. ho parságnak

Budjanovci, 1914 aug. 27.

Budjanovci.

A szóbeli parancsra, hogy az ezred szelleméről és hangulatáról nyilatkozzam, a következőket jelentem:

El kell ismernem, hogy az aug. 23-iki harcban a legénységnél a bátortalanság kisebb jeleit vettem észre. Ezen jelenség azonban teljesen érthető, ha az előbbi nagy fáradságokat, a lefolyt sok harcot, a már érezhető hiányt — mely főleg tényleges tisztekben mutatkozik — és azt a körülményt vesszük tekintetbe, hogy az ezred ezen harcban 2 óra hosszat folyton ellenséges srappnellűzben állott.

A harc befejezése után azonban az ezred Sabac délkeleti részének védelmi állásaiban teljesen sorakozva állott.

Egy pár napi pihenő és a 44. gy.-ezred ismét teljesen a helyén lesz, harcra készen.

Az ezred szellemét jellemzi, hogy mikor tegnap Öfelségének az ezredhez intézett oly különösen megfeszítő parancsa a legénységnek magyar nyelven felolvastatott, majdnem egy szem sem maradt szárazon és sokan a legénység közül azon kéréssel fordultak ide, engedtessek nekik meg a parancs lemásolása, hogy azt hazaküldhessék.

A legénység kérelmének eleget teszünk a parancs lemásolása által.

Kérem a cs. és kir. ho.-parságot, eszközölje ki az ezredpótkerettől a tisztek utánpótlását. A legénység a harcban a tiszteket keresi, szelleme és hangulata kitűnő. Az ezred továbbra is minden feladatát vitőzül fogja megoldani.“

Mihanovics ezredes s. k.

A jelentés második bekezdésében foglalt állítás, ha azt az ezredparnok a különböző viszonyok felsorolásával érthetőnek is igyekszik minősíteni, az állítás élet ugyan egy kissé tompítja, de az általánosítás súlyából nem veszít.

Távol áll tőlem, hogy utólagosan az ezred védőjeként lépjek fel, ezen jelentés felett azonban szó nélkül nem tehetjük magunkat túl.

Az események leírásából már kitűnt, hogy ezre-

dünk fenti napon kezdetben mint ho.-tartalék állott, harcra a szó szoros értelmében véve, tehát akkor szó nem volt.

Mikor 5 óra d. u. tájban az ezred ellentámadásra kap parancsot és 2 zlj harcra fejlődik fel, melynél a IV. zlj balszárnya rohamra is megy és melyből az ezred ezen részei csak a sötétség beálltával és akkor is parancs folytán vonulnak vissza; továbbá, ha az ezen ponton lévő ellenséges erők számát az ezred harcban lévő részeinek számához viszonyítjuk, meg kell állapítanunk, hogy itt a bátortalanságnak legkisebb jeleit sem vehetjük észre.

Ha az ezredparnok talán a 3 órakor d. u.-tól tartó ellenséges srappnellűzben tartalékban fekvő zljaknál némely helyen észrevehette, hogy ezek egyes részei helyet változtattak, ez minden katonánál érthetőnek, sőt a parnok részéről ítélve, még kötelességnek is tekintendő, hogy felesleges veszteségek elkerültesse.

Ha lehettek is egyes egyének, kiknél ily esetekben bátorság hiánya volt észrevehető, még ebben az esetben sem indokolt az „ezred legénységénél“ a bátortalanság kisebb jeleit észrevenni.

Még a 44-esek között is fordultak elő bátortalan egyének, az „ezred legénysége“ azonban a háború kezdetétől a végéig mindig hősiiesen viselkedett.

Megjegyzem még, hogy a 31. ho. többi ezredparnokai jelentéseikben bátortalanság jeleit a legénységénél nem említik.

28.

Menet Budjanovicról Putinceire.

29.

Menet Indjijara. Ide érkezve, az ezr. ezen a helyen marad, míg az északi haretérre való szállításhoz be nem vagoníroz.

A 2. hdsg. és IV. hdt.-parságok dícséretei, melyek itt lettek kihirdetve és ha nem is vonatkoznak csupán az ezredünkre, legyenek itt idézve:

A hadtestparnok dícsérete.

„A IV. hdt. csapatai Sabac körüli harcokban katonai derekasságuk tekintetében beléjük helyezett bizalmannak teljesen megfeleltek és veszteségteljes harcokban is kifogástalan magaviseletet tanúsítottak, megmutatván ezzel, hogy hadtestem azon hírnek, hogy kiváló csapatokból áll, teljesen megfelelt. IV. hdt. katonái! Szívükből köszönöm vitéz tetteiteket, férfias fejelemeteket és odaadástokat. Ezen kiváló erényeket a jövő harcaiban is tartsátok meg, Sabacnál az ellenséget mindhárom ütközetben visszavertétek és csak magasabb érdekek folytán ürítjük ki a megszállt szerb területet, hogy az ellenséggel más helyen szálljunk szembe. A tanúsított bátorság dícsőséggel halmozott el benneteket. A szerzett babérokhoz még újabbakat fogtok fűzni.“

Terstyánszky lov.-tbk. s. k.

A hadseregparnok dícsérete.

„A Száva déli partján végrehajtott különös hatásos és tetterős támadás végrehajtásáért nádas Terstyánszky Károly lov. tbknak, mint a hdt. parnokának, a harcokban tanúsított példás magatartásukért a hadt. csapatainak és a 29. ho. csapatainak a legteljesebb elismerésemet fejezem ki. Igen sajnálom, hogy a jövőben ezen bátor csapatok már nem lesznek parságom alatt, nekik és kiváló parancsnokuknak a jövőben a legjobbat kívánom és örvendenék őket még viszontlátni.“

Böhm lov. tbk. s. k.



Az ezrednél a szerb harcúterén beállott veszteségek kimutatása:

12-én a Száva erőszakolása Klenaknál:

Halott: — tiszt. 5 legénység.  
Sebesült: 1 „ 16 „

14-én ütközet Sabaenál:

Halott: 7 tiszt, 77 legénység.  
Sebesült: 13 „ 363 „  
Eltűnt: — „ 52 „

19-én ütközet a Dumaesa-pataknál:

Halott: 1 tiszt. 17 legénység.  
Sebesült: 3 „ 101 „  
Eltűnt: — „ 15 „

23-án ütközet Sabaenál:

Halott: — tiszt. 2 legénység.  
Sebesült: 3 „ 98 „  
Eltűnt: — „ 6 „

Összesen:

Halott: 8 tiszt. 101 legénység.  
Sebesült: 20 „ 578 „  
Eltűnt: — „ 73 „

Az eltűnteknek kimutatottakat, sajnos, majdnem teljes egészében az elesettek közé lehet számítani. Az itteni harcokban ezredünk sohasem került abba a helyzetbe, hogy visszavonulását az ellenség erőszakolta volna ki, az eltűntek száma onnan ered, hogy vagy halva, vagy súlyosan sebesülve maradtak a teljesen fedett terepben, hol őket megtalálni nem sikerült.

\*

Százalékban kifejezve a szerb harcúterén az ezred tisztlétszámának (harcállomány) 26%-át, puskalétszámának 18%-át veszítette.



Zádor István harcúteri rajza.

# Orosz harctér

Galiciában

(1914 szeptember 8-tól november 10-ig)

## Szeptember.

VIII/29-étől IX/5-ig az ezred Indjija-n volt elszállásolva. IX/3-án érkezett a IV. hdt. parságtól a vasúti szállítási táblázat, mely az ezred bevágónirozását a zljak sorszáma szerint IX/5-ére rendelte el.

5—8.

A vasúti szállítás Ujvidék—Futak—Zombor—Szabadka—Budapest—Miskolc—Sambor-on keresztül történt.

Ezredünk zljai, mint a IV. hdt. utolsó csapatzállítmányai, 8-án rakodtak ki. Az I. és II. zlj Komarno állomás előtt a nyílt pályán, a III. és IV. zlj Komarno állomáson.

A kirakodás után a 31. ho. parancsa folytán a zljak egyenként meneteltek Komarno—Bzezice—Nowa Wieszen át a M. H. Rybolowka-hoz, hol egyes zljak a hoparnok, József főherceg előtt meneteltek el.

A 31. hoparság elrendelte, hogy az ezred M. H. Rybolowka és Podzwierzyniec között táborozzon. Az ezred részben házakban, részben sátoztáborban éjjelezett.

A IV. hdt. csapatai már 7-én Rudki-nál csoportosították és az előnyomulást meg is kezdve, ezen napon a Komarnótól keletre fekvő terepbe érkeztek, hol kisebb esatározások is fordultak elő. A 31. ho. zöme Rumno-tól délre a — 297-es háromszögelésipont — Tatarinow vonalat érte el.

9.

1 óra 10. d. e. a 31. ho. a IV. hdt. parság rendelkezése értelmében Op. No. 9/2 parancsal a támadás folytatását rendeli el. Ezen parancs szerint az ezrednek Holidowka-n és a Tatarinow-tól délre fekvő J. H.-on át a Grabowo erdőbe a Horsetzky ddr (a 43. Landw. ho-hoz tartozott) mögé kell eltolódnia és a további előnyomulás folyamán ezen ddr-t kell követnie.

4 órakor d. e. riadó! Ekkor az ezredparnok a 31. hoparságtól szóbeli parancsot kap, hogy az ezred a Karg csoporttal (38. honv. ho.), mely a 31. ho-tól keletre nyomul előre, létesítse az összeköttetést és az ellenség bal szárnya ellen, mely Horozana Wielka-nál van állásban, átkaroló támadást intézzon.

Az ezred menetoszlopban az Op. No. 9/2. paracsban jelzett úton elindult és Folw. Koszarki-hoz érkezett, mikor a hoparság megállította és továbbra is tartalékvisznyban tartotta. A legénységnek a reggelit kiosztották.

11 óra d. e.-ig állt itt az ezred, mikor parancs jött, hogy a reggel kapott parancsot hajtsa végre.

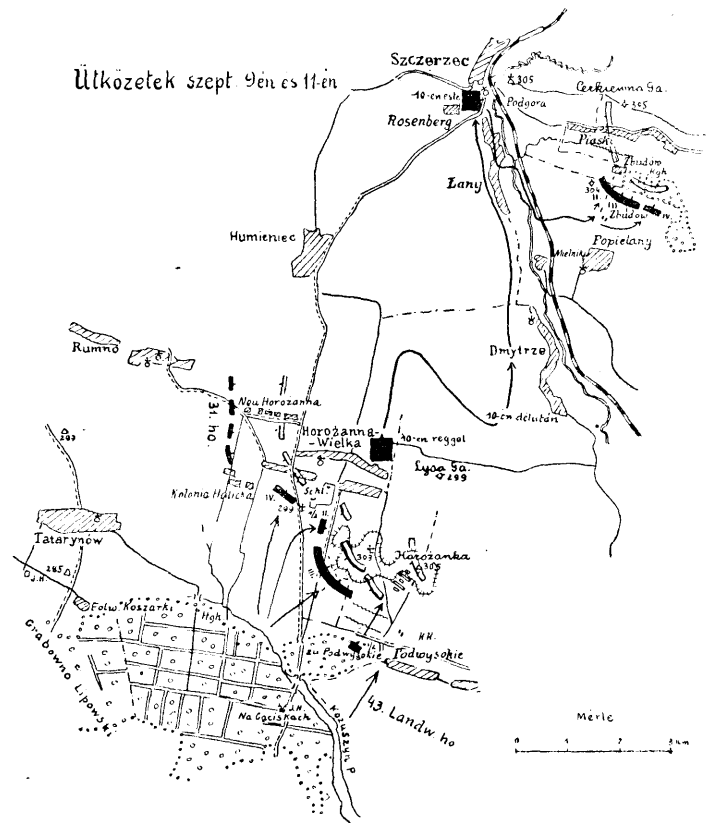
A menetelést az erdővágásokon folytatva az ezred éle 1 órakor d. u. a Kozuszyn patak közelében fekvő J. H. Na Gaciskach-hoz érkezett.

Balról már az egész délelőtt folyamán erős harci zaj volt hallható. A 31. ho. zöme Rumno-tól délre Horozana Wielka irányában támadott és ezen időben Kolonia Halicka—Neu Horozana vonalat érte el.

Az ezred a J. H. Na Gaciskach-hoz vezető erdővágásban állott menetoszlopban, a zljak sorrendje II., IV., I., III.

Ily helyzetben adta ki az ezredparnok a támadási parancsot, a II., IV. és I. zljat rendelve a tűzvonaiba, III. zlj tartalék. Előnyomulási irány a Horozana Wjeika déli szélén fekvő kastély (Sehl.); irányzlj a IV. zlj.

A zljak balra — tehát északi irányban — fordulva el, az előnyomulást az erdőn keresztül megkezdték, hogy az elrendelt csoportosítást felvegyék. Alig hagy-



Horozanna-Wielka és Piaski.

ták el az előreküldött biztosító járőrök az erdő szélét, mikor az ellenséges tüzérség északkeleti irányból erős tüzet tett az erdőtől északra fekvő nyílt terepre. (Ütegenkénti ösztűz.)

A zljak közül, az erdővágáson menetelvén, a IV. zlj lépett ki elsőnek az erdőből, nemsokára tőle jobbra a II. zlj fejlődött fel. Mindkét zlj két-két századdal a rajvonalba. Az erős ellenséges tüzérségi tűzzónán a századok ugrásszerűen hatoltak át, hogy a veszteségeket lehetőleg kerüljék. Mikor ezen két zlj tartalékai is átlépték már a patakot, a II. zlj parancsot kapott, hogy két századot a „zu Podwysokie“ írás feletti erdőszélen mint jobb szárnyvédet 1000 lépésre keletnek tolon el. (6. és 7. szd.) A két század visszafordult az erdőbe, az oldalmenetet ott végezte és Podwysokie nyugati kijáratától kb. 500 lépésre nyugatnak vett állást. Ezen két szd a támadás további folyamán 5 óra d. u.-ig maradt ezen a helyen. Mikor a IV. és tőle jobbra a 1/2 II. zlj már 600 lépésre nyomultak előre, jutott ki az I. zlj az erdőből és az elrendelt irányt nem tartva be a 303-as magasságpontnál lévő kereszt irányában nyo-

mult előre. A további előnyomulás alatt a most bal szárnyon lévő IV. zlj az ellenséges tüzéség által nem zavartatván, gyorsan nyert teret. A kastélynál lévő ellenséges gyalogság a zlj tüze folytán rendetlenül kezdett visszamenni, a zlj azt szorosan követte.

A ½II. zlj a 303-as dombon lévő ellenséges állások ellen támadva kezdetben az oldalazó tűz által nehezen jutott előre, később arccal teljesen keletnek fordulva, 2 óra 30. d. u. a Horozanna Wielka Sehl.-tól keletre húzódó és déli irányban vezető mezei út mentén összes századaival a tűzvonalba állott. Az ezredparság ekkor még tartalékban lévő III. zljat irányította ezen helyre és ez az I. zljat két századdal sűrítve, a támadást előre vitte. Közben a IV. zlj. 2 óra 30. d. u. Horozanna Wielka-t érte el és ennek déli utcáját, honnan az ellenséggel, mely Horozanna Wielka-tól északra foglalt állást, ismét harcba lépett. A közben beállott lőszerhiány miatt azonban, mely főleg a géppuskáknál éreztette hatását, a további támadást meg kellett szakítani. Erre az ellenség a temető irányában ellentámadásra ment, melyet azonban a IV. zlj visszavert.

A ½II. zlj Horozanna Wielka keleti részébe nyomulva be, a további előnyomulást szinte kénytelen volt beszüntetni, mert a Lysa Ga.-n álló ellenséggel a tűzharcot kellett felvennie.

3 óra 30. d. u. az I. és III. zlj az ellenséget rohamtávolságra közelítették meg és rövidre rá a rohamot végrehajtották. Az ellenséges állásokba behatolva a roham elől kitért ellenség a 305-ös háromszögelési pont Horozanka dombon lévő második védelmi vonalba ment vissza. Nemsokára az ellenség tartalékokat vetve harcba, onnan ellentámadást indított és a 303-as dombon lévő századok az elért állásokat elhagyni voltak kénytelenek. A III. zljnak még tartalékban lévő egy százada ekkor szintén harcba vetve újra támadást hajtott végre és az ellenséget ismét visszanyomta. Azonban az ellenség részéről is újra tartalékok jöttek előre, minek folytán tűzvonalunknak az ellenséges állásba betört része azt ismét elhagyni volt kénytelen.

5 óra d. u. volt ekkor. A még az erdő szélén mint oldalvéd lévő két század mögött az erdőben saját csapataink előnyomulása hallatszott. Elkésve, a Horsetzky ddr ezredei nyomultak itt előre. A két szd feladata ezzel tárgytalanná válván, ezen századok is megkezdték az előnyomulást. A 305-ös háromszögelési pont Horozankara vezető fásoros úttól nyugatra nyomultak előre és a H. H.-tól északra fekvő domboldalba lévő első ellenséges állásba megállás nélkül törtek be, ámbar a H. H.-ból az ellenség géppuskával lőtt és az utolsó pillanatban kartácstűzbe is kerültek. Az ottlévő ellenséget visszaverve és az első vonalon áthaladva látták csak meg a századok az ellenség első és második gyalogsági állása között a két ellenséges ágyúüteget, melyek az első vonal mögötti süppedésben állván oldalazó tűz alatt tarthatták ezredünk jobb szárnyát.

Mivel ezen támadás az ellenséges tüzéséget oldalba találta és azt meglepetésszerűen érte, csak az utolsó pillanatban tudtak két ágyút ellenük irányítani. Az ütegek összes legénysége megfutamodott, csak a tisztek próbáltak még löni, de azokat elfogták. A rohamozó két szd legénysége, melyhez az I. zlj jobb szárnya is csatlakozott, az ellenség után vetette magát, de mikor az ágyúkat érték el, a legénység egy része az ágyúk mozdonyaiiban lévő eleség után kutatni kezdett, minek folytán kritikus helyzet állott elő. Az oroszok ugyanis felismerve a helyzetet, a második vonalból ellentámadásra mentek. Tisztjeinknek azonban idejekorán sikerült az ellenséges vonalban maradt legénységet rendbe

hozni és ezek az elől lévőek felett tüzeltek az ellenségre, melynek támadása ezen tűzben összeomlott.

Közben beállott a szürkület. A kötelékeket, amennyire lehetett, helyreállították és miután az ellenség jobbszárnya is visszavonult, az I. és III. zlj tűzvonala is az ellenséges állásokba nyomult előre és a 303-as dombot megszállta. Az orosz ágyúk a két tűzvonala között maradtak.

Az ellenség itt még kétszer kísérelt meg ellentámadást, ezeket azonban már könnyen verték vissza.

A sötétség beállta után is még csatártűz folyt, mely azonban éjjel után megszűnt. Az éjjelt az ezred az elért helyeken töltötte.

Ezen a napon az ezred kb. 400—500 orosz foglyot ejtett és 16 orosz ágyút zsákmányolt. A foglyok legnagyobb részét a IV. zlj ejtette, az ágyúk a 6. és 7. szd lendületes támadása folytán estek kezeinkbe.

Veszteségeink:

Halott: 6 tiszt és kb. 100 ember.

Sebesült: 11 tiszt és kb. 300 ember.

## 10.

2 óra d. e. a tüzelés teljesen megszűnt.

3 óra 30. d. e. érkezett a 31. ho. Op. No. 10. parancsa, mellyel a visszavonuló ellenség üldözését rendelte el. Ezredünket mint ho. tartalékot Horozanna Wielka északi szélére, ahol a IV. zlj állott, rendelte.

Az ellenség által nem zavarva az ezred itt gyülekezett és 5 órakor délelőtt sorakozva állott.

4 óra 15. d. e-i parancsával a 31. ho. az előnyomulást a balszárnyal a Horozanna Wielka-ból Humieniecre vezető mezei út mentén — Rosenberg — 305-ös háromszögelési pont Podgora irányában rendelte el. Az előnyomulás 7 órakor d. e. kezdődött, érintkezés az ellenséggel nem volt.

8 óra 45. d. e., mikor a ho. első vonalai Humieniec magasságában voltak és a 31. ho.-tól jobbra lévő 43. Landw. ho. velünk egy magasságba még nem érkezett, a hoparság az előnyomulást megállította és a 44. gy-ezredet Dmityrze-től délnyugatra fekvő lapos dombtetőre toltta ki, hogy a ho jobbszárnyát meglepetés szerű támadás ellen védje. 10 órakor d. e. a ho. az előnyomulást folytatta, ezredünk azonban helyén maradt.

1 órakor d. u. a ho. első vonalai a Piaski-tól délre fekvő dombhátat érték el.

Az ellenség a Piaski-tól északra fekvő dombhátat keresztezve a 305-ös magassági pontnál és a Piaski-tól délre fekvő Zbudow-i erdőt tartotta megszállva arccal nyugatnak és délnek.

3 órakor d. u. a 61. gy.-ddr a 305-ös magaslaton az ellenséggel harcba lépett. Ezredünk ekkor kapta a parancsot, hogy Szczerzec déli kijáratához meneteljen, hol továbbra is tartalékviszonyban marad. A menetelést Lany-n át hajtva végre, 6 órakor d. u. az ezred Szczerzec déli kijáratához ért és ott éjjelezett.

## 11.

A 31. ho. Op. No. 11/4. parancsa ezen napra a támadás folytatását rendelte el, mégpedig a 61. gy. ddr-nak a Cerkiewna Ga.-ra, a 62. gy. ddr-nak az ettől délre húzódó dombhátára. Ezredünket a 31. ho a 62. gy. ddr-nak bocsátotta rendelkezésre. Az ezred tehát Szczerzec déli kijáratától biztosított menetben Lany északi részén át, később a 304-es dombhát déli lejtőjének aljában Zbudow-major felé menetelt.

Ezen időpontban a Zbudow-tól keletre fekvő erdőben lévő ellenséggel a 69. és 70. gy.-ezredek egy-egy zlja és a Horsetzky ddr (24. és 41. gy.-ezredek) egyes

részei voltak harcban. Az előbbieket arccal keletnek, az utóbbiak arccal északnak állottak.

Mikor ezredünk élé Zbudow-majort elérte, Dáni tbc parancsot adott a támadásra. Az ezredparság az élen lévő I. zljat, ettől jobbra a IV. zljat, balra pedig a II. zljat rendelte tűzvonalba, III. zlj tartalék. Támadási irány északnak a Zbudow-i erdő.

Az előnyomulás az erdőig könnyen ment, mert az erdő szélén a Horsetzky ddr egyes részei állottak már harcban. Az I. és II. zlj az erdő szélét elérve és azután abba behatolva, alig haladt pár lépést az erdőben, mikor pusztító gyalogsági és géppuskatűzbe került, úgyhogy mivel a sűrű bozót miatt az ellenséget látni nem lehetett, a századok megállani voltak kénytelenek és az erdőbe cél nélkül tüzelni kezdtek.

A IV. zlj előnyomulási terében az erdő ritka lévén, a zlj az erdő szélén fekvő 41-eseket magával vitte és az erdő északi széléig jutott előre, hol az ellenség fiatal fenyőfák között teljesen fedezve állott. Innen is pusztító géppuskatűz fogadja egész közel távolságra a zljat, mely a keresztüllőtt fiatal fenyőfák által képzett akadályon áthatolni képtelen volt.

Az ezred zljai tehát az erdőből visszavonultak. Ekkor a III. zlj is harcba jutott és az I. és II. zlj részeivel elkeverve a támadást az erdő ellen megismételte, mely azonban szintén nem járt eredménnyel. Délig még egyszer kíséreltünk meg támadást, ismét eredménytelenül. Az ide-oda hullámzó harcban a kötelékek meglazultak, mely körülmény a vezetést igen megnehezítette.

Kora délután az ezredparnok könnyen megsebesült. Mivel az öt parságban követő rangban legidősebb tiszt (a II. zlj parnoka) távolabb volt, a ddrparnok a közelében tartózkodó III. zlj parnokának a következő parancsot adja: „Az ezredparnok megsebesült, vegye át a parancsnokságot és az ezredet visszavonva, azt sorakoztassa. Az ezred a támadást megismétli, egy óra múlva jelentést várok.“ A zljparnok ezen parancsnak a lehetőség szerint eleget tett és az elérhető osztagokat sorakoztatta. Még kétszer indultak ezen részek támadásba, ezen alkalommal már a 3. bk. gy.-ezr. egy zlja által is támogatva, eredményt azonban most sem tudtak elérni. A nap folyamán tehát ötször kísérelte meg az ezred a rohamot, de az ellenség állásaiba behatolni nem tudott. Ennek okát főleg abban kell keresnünk, hogy a harc eddigi tartama alatt tűzértségünk az erdőt sohasem lőtte.

5 óra 50. d. u. parancs jött, a csapatok ürítsék ki az erdőt, hogy tűzértségünk készíthesse elő az újabb támadást. Az ellenséges tűzértség is csak késő délután vette az erdőtől délre fekvő szabad terepet tűz alá, nagyobb veszteséget azonban ez nem okozott. Ezen parancsra az ezred részei a völgybe vonulva vissza, a lehetőség szerint rendezték a kötelékeket.

6 órakor d. u. a IV. hadtparság parancsa érkezett, mely elrendelte, hogy a csapatok jelenlegi helyeiken ássák be magukat. Az ezred egyes részei, amint a 304-es magassági pontot elérték, arccal keletnek beásták magukat. A kötelékeket teljesen helyreállítani nem lehetett, a keskeny arcvonalban a különböző ezreddek összekeverve mélyen tagozódva foglaltak állást és lövészárkok ásásához kezdtek.

Közben tűzértségünk vette tűz alá az erdőt, de a beállott sötétség miatt az is nemsokára tüzet szüntetett. Az ellenség az erdőből sehohsem jött elő.

A nap eredménye: az ellenség megerősített állásaiban tartotta magát.

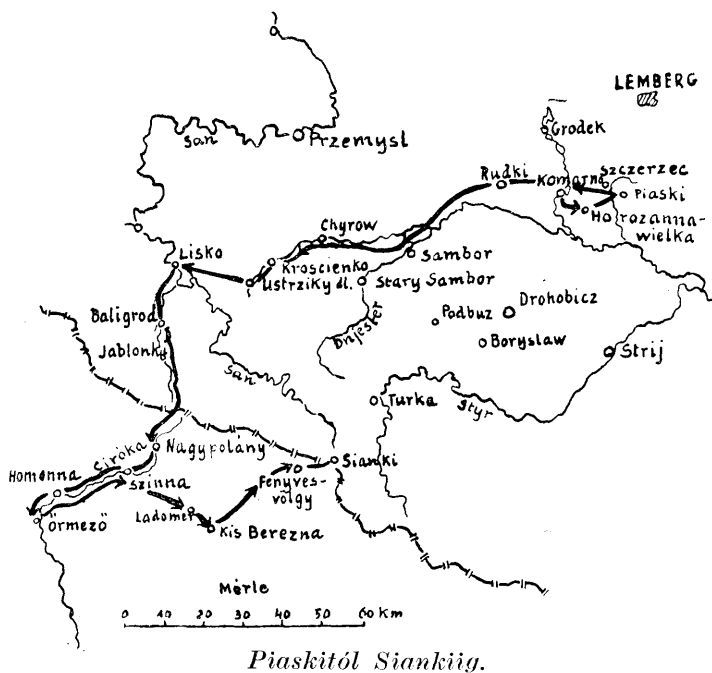
Veszteségeink: Halott: 5 tiszt és kb. 120 ember. Sebesült: 3 tisz és kb. 400 ember.

Saját 3. hadsgünknél előfordult események miatt a 2. hdszparság már előző nap este elrendelte a visszavonulást.

Ennek értelmében a 31. ho. 5 óra 30. d. e. kiadta a megfelelő parancsokat. Az ezred ellenséges behatás nélkül vonult vissza állásaiból és Humieniec-en, Komaró-n, a Chlopi-tól északra vezető úton, továbbá Romanowkan és Podhajezkin át Rudkirra menetelt, hova 11 órakor d. u. érkezett és ott éjjelezett.

13. és 14.

Az ezred Rudkin maradt. 13-án a 31. ho. utóvédjeinek még kisebb csatározásai voltak. Ezután a 31. ho. együttesen menetelt vissza, az ezredet váltakozva mint utóvédek, harcra azonban sehohsem került a sor. A következő napokban a 31. ho. az alant nevezett helységekből és azok környékén éjjelezik: 15. és 16-án Sambor. 17-én Kroszciento. 18-án Ustrzyki Dl. 19-én



Lisko. 20-án Baligrod. 21-én Nagypolány. 22-én Szinna. 23-án Homonna, hol azután az ezred 30-ig maradt.

A visszavonulás alatt a menetelést a legkedvezőtlenebb időjárás nehezítette meg. A Kárpátokban folytonos eső. Azonkívül a vérhas és a kolera járványosan lépett fel, úgyhogy ezen körülmények az ezredet nagyon megviselték.

Harc a Kárpátokban.

Az oroszok az osztrák-magyar hadsereg visszavonulását követve, helyenként a Kárpátok gerincét is átlépték és előcsapataikkal harcra is került a sor. A 31. ho. csapatait ezen harcok nem érintették; az egyheti idő a csapatok harckésztségének helyreállítására fordítottatott.

Miután a csapatok ismét akcióképesek voltak, a hadsereg főparság a 2. hdsz részére a támadást ismét elrendelte. A következő napokban előforduló menetelések a harcászati átesoportosítást célozták.

Ezredünk a 31. ho. parancsa értelmében Ormezó-ról Dluha-ra menetelt.

## Október.

### Harc a Kárpátokban.

1.

A menetelést folytatva, ezen napon az ezred Lado-mér-ra érkezett.

2.

Reggel tovább menetelve, az ezred Kisbereznára érkezett, hol a pihenő alatt a 31. ho. parancsa éri, hogy vasúton Fenyvesvölgyre lesz szállítva. Az alacsony létszám miatt egy vonatra két zif vagoniroztatik be és ezredünk 7 órákor d. u. Fenyvesvölgyre érkezett.

3.

3 óra 30. d. e. Op. No. 3/2. parancsal adta ki a 31. ho. eznapos intézkedéseit, mely ezredünk részére a következőket tartalmazza: Hírek szerint az ellenség nagyobb csapatokkal Sutomirska-n legyen. A 51. ho. az előnyomulást meg fogja kezdeni. Dáni tdk. az ezred 3 zljával (I., II. és III. zlj.) és egy szakasz lovas-sággal mint a ho. elővédje Hajasdról 1 óra 30. d. u. Csorbadomb vasúti állomáson át a határmagaslatra, onnan a Kiczera Sianka szó „K” betűjén át vezető gyalogúton Beniova-ra menetel. (Jelzés az általános térkép szerint). Ezen helységet 3-án nem kell elérni, éjjelzés a határmagaslat és Beniova között. A IV. zlj az elővédet követve az 1251-es Kynczik Bukovski-ra tolódik el és 3-án mint oldalvéd szerepel.

7 óra 45. d. e-i Op. No. 3/3. parancsával ezen intézkedést annyiban változtatja meg a 31. parság, hogy a IV. zlj Plank tdk. csoportjának lesz alárendelve, melynek jobbszárnyát az Uzsoki szorosnál az ellenség megtámadta.

Mivel részletes térkép nem állott rendelkezésre, a menetelés megkezdése előtt egy ottani lakost vett a ddrparság vezetőül, hogy az elővédet az erdőn keresztül vezető úton vezesse, ez azonban az utat eltévesztve, az ezred nem az elrendelt helyen, hanem az 1251-es háromszögelési ponttól keletre éjjelzett. Éjjel erős hóvihár dühöngött.

4.

Éjjel érkezik a 31. ho. előző napi Op. No. 3/14. parancsa, mely szerint: „Dáni tdk. 3 zlj-al virradatkor, fedezve az Uzsoki szoros felől való megfigyelés ellen, Beniova-ra nyomul, azután a Beniova—Sianki út mindkét oldalán folytatva az előnyomulást, az ellenség szárnyát és hátát támadja meg. Bukoviec irányában egy szd kikülönítése által védi magát és a további folyamatban az Uzsok—Turka országot ellen törekszik hatni.”

Az ezred 5 órákor d. e. erős hóviharban kezdi meg az előnyomulást, az út sziklás hegyoldalakon és mo-osaras völgyeken vezetett.

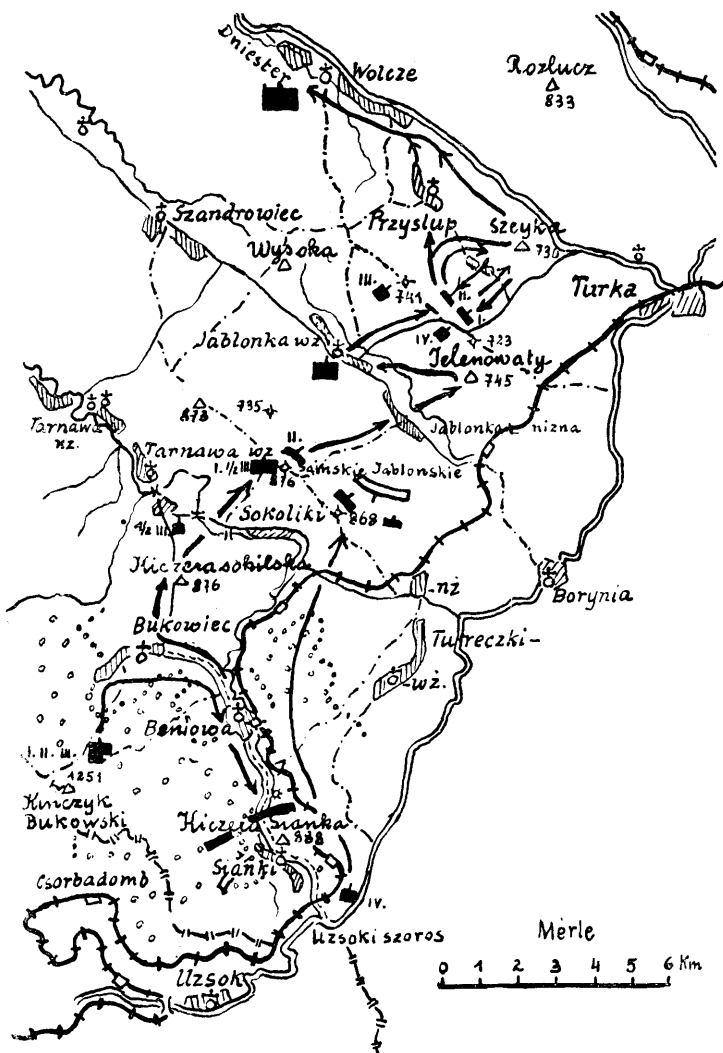
9 órákor d. e. az ezred éle a Bukoviectől dél-nyugatra fekvő magaslatot érte el és itt veszik észre a tévedést, hogy a vezető az ezredet Beniova helyett Bukoviec délnyugati kijárata felé vezette. Itt a ddrparság egy óra pihenőt rendelt el, mely időben járőrök küldettek előre. Ezekről és a lakosságtól szerzett hírek szerint az ellenséges gyalogság és a kozákok, melyek előző nap ezen helyen voltak, visszavonultak, a gyalogság a vasútmenti erdőbe; a kozákok az Uzsoki szoros irányában.

10 órákor d. e. az ezred a menetelést folytatta Beniova északi kijárata irányában, honnan rövidre

rá tüzet kapott az ellenség azonban rövidesen visszavonult.

11 óra 45. d. e. az elővéd Beniovaiban, a templom magasságában újra ellenséges tűzbe került (kb. 1 szotnya kozák tűzharcra fejlődve), az ellenséget rövid tűzharc után azonban visszavonulásra kényszerítette.

1 óra 15. d. u. az elővéd a 888-as háromszögelési-ponttól 2000 lépésre északra fekvő malomnál ellenséges gyalogságtól, mely a Sianki-től 1000 lépésre északra fekvő magaslatokon állott, ismét tüzet kapott, félórás tűzharc után azonban azt is visszanyomta. A már előzőleg kikülönített oldalvédek a nehéz terep miatt hátramaradtak.



Siankitól Wolczeig.

2 órákor d. u. az elővéd Sianki északi szélét érte el és az ottani magaslatokat megszállta, egy szdot a 888-tól északra fekvő, egyet pedig a nyugatra fekvő magaslatra különítve ki.

2 óra 30. d. u. az ellenség areban és állásunk bal szárnya ellen hirtelen támadásba ment át és a bal-szárnyon lévő századot visszaszorította. A ddrparnok erre a főcsapat 6 századát ellentámadásra rendelte, melyek 888-tól északra fekvő magaslatot vissza is foglalták. Tartalékban még 1½ szd. maradt.

Az ellenség azonban újabb tartalékokat vetve harcra, ismét támadásba ment át, mely támadások főleg mindkét szárnyon voltak érezhetők amennyiben a szárnyakat átkarolva oldalazó tüzet kaptunk, sőt a jobb szárnyon kisebb ellenséges erők hátunkba is tüzeltek. Az ellenséges támadást csak nagy szívóssággal lehetett letartani.

5 órakor d. u. tőlünk jobbra a 32. gy. ezr. egy zlja lépven hareba, a jobbszárnyunkkal szemben lévő ellenséget oldalba támadta és azt visszaverte, miáltal ezen szárny a nyomástól mentesülve szintén délnek vehetett arcot. További támadás azonban kilátástalan volt, a tűzvonal tehát beásta magát. A tűzharc egész éjjel tartott.

## 5.

A 12 óra 35. d. e.-i parancsal a 31. ho. a támadás folytatását rendelte el, (Op. No. 5/2.), sőt a 3 óra d. e.-i Op. No. 5/3. parancsával azt meg is sürgette. Mivel azonban ezen utóbbi parancs érthetetlen volt, a 62. gy. ddrparság az intézkedések megtétele előtt felvilágosításért fordult a hoparsághoz és a támadást nem hajtatta végre.

Közben az ellenség azonban 4 órakor d. e. Siankit kiűritette, minek következtében ezredünk északról, a 38. honv. ho. egyes csapatai pedig délről Sianki-ba benyomultak.

A 31. ho erre elrendelte, hogy az ellenség üldözését a 38. ho csapatai fogják felvenni, ezredünk a Siankitől keletre lévő magaslatokat szállja meg és azokat tartsa.

A parancs végrehajtása után az ezred 5 óra d. u.-ig maradt ezen állásban, mikor a 31. ho. Op. No. 5/27. parancsa az éjjelezést rendelte el, mely szerint az ezredtörzs és két zlj (I. és IV., mely utóbbi a délután folyamán lett Siankiba irányítva), Beniovan, két zlj (II. és III.) kikülönítve Bukoviecen éjjelezenek.

Az ezen nap a haretérre érkezett II. menzlj két százada, mely a harcban az égő fűrésztelepnél vett részt, Siankin keresztül az ezredhez csatlakozott.

A Sianki-nál lefolyt harcok folytán beállott veszteségekről semmiféle kimutatás nem található.

## 6.

3 óra 30. d. e. a 31. ho. a támadás folytatását rendeli el (Op. No. 6/6). Az ezred a IV. zlj kivételével, mely a Dáni-csoportnak van alárendelve, a ho bal szélső csoportját képezi és feladata, hogy a ho. északi szárnyát és hátát ellenséges átkarolás ellen védje. E célból 6 óra d. e. zömével a 876-os magassági pontnál lévő erdőszélen, egy fél zljal a Tarnava Wyzna-tól délre lévő házcsoportnál úgy álljon készen, hogy esetleges ellenséges támadásokkal szambeszállhasson.

4 órakor d. e. az I. zlj és a ½ menetzlj Beniovaról Bukoviecen át, ahol a II. és III. zlj csatlakoztak, a 876-os Kiczera Sokolika-n át Sokoliki-ig menetoszlopban, innen tovább harcalakzatban nyomul a 876-os Szaimskie Jablonskie-re és azt 10 órakor d. e. megszállja. II. zlj az első vonalban, I., ½ III. és a ½ menetzlj tartalékban. A III. zlj másik fele Tarnawa Wyznatól délre foglalt állást.

Az előnyomulás alatt a Dáni csoportnál élénk tűzharc fejlődött ki, a IV. zlj, mely ezen csoport tartalékában volt, a délután folyamán a 868-as magassági pontnál hareba lépett.

12 órakor délben Jablonka Wyzna-ból egy orosz lovasezred bontakozott ki a templomtól 1 km-re délre, és az úton északnyugati irányban tolódott el. Mivel tűzértség itt rendelkezésre nem állott, a nagy távolság miatt tűz alá nem vehettük.

Az ellenséges lovasság az átkaroló mozdulatot folytatva, északi irányból harera fejlődött és a 735-ös magassági pontnál géppuskát is a tűzvonalba hozva, támadást kísérelt meg. Ezen gyenge támadási kísérletet azonban könnyen utasítottuk vissza. 3 órakor d. u. a

Dáni-csoport az ezredtől segítséget kórt, mire az ezredparság a ½ menetzlját a Dáni-csoport balszárnya mögé irányította, hol az harcra fejlődve, az ellenségre oldalköző tüzet nyitott. Az orosz támadást ezzel megállították. A szürkület beálltával a harc megszünt, a ½ menetzlját ismét tartalékba vonták vissza.

Az ellenséges lovasság még az est folyamán, a Dáni-csoporttal szemben harcban állott ellenség pedig az éjjel folyamán visszavonult, az ezred helyben maradva, ott éjjelezett.

## 7.

Az ellenség visszavonulása következtében a délelőtt nyugodtan mulott. 2 órakor d. u. a 31. ho. Op. No. 7/7. parancsa a további előnyomulást rendeli el. Ezen parancsban elrendelt csoportosulás szerint az ezred a 3. bk. gy.-ezr. egy zljával erősítve, le Beau tbk parsága alatt, mint ho. tartalék, a Dáni-csoportot balra hátrafelé lépcsőzve követi. Irány a 745-ös háromszögelési pont, Jelenowaty. A IV. zlj a Dáni-csoporttól az ezredhez csatlakozik.

Jablonka—Wyzna-ig az ezred menetoszlopban, onnan a patak átgázolása után harcalakzatban nyomult előre, időnként olyan hóviharban, mely minden kilátást megakadályozott. 7 órakor d. u. az ezred a kitűzött célt elérte és megállt. Röviddel utána a 31. ho. Op. No. 7/17. parancsa elrendeli, hogy az ezred a 723-as magassági ponttól Jablonka—wyznai templomig húzódó vonalban főőrsöket hagyva kint, Jablonka—Wyznara vonuljon be és ott éjjelezen, 9 órakor d. u. az ezred el volt szállásolva.

## 8.

4 órakor d. e. riadó! A 2 órakor d. e. érkezett telefonparancs értelmében a le Beau tbk csoportja a tegnap este elért helyen, a Jablonka-Wyznaról Turkara vezető út mindét oldalán, 5 óra 30. d. e. álljon készen, hogy 6 órakor d. e. a dombtetőt átlépve, az előnyomulást megkezdhesse. Irány a középső zlj a templom, mely az általános térképen a Turka szó „a“-jától északra fekszik.

A támadási parancs kiadásánál meg lehetett figyelmi, hogy a megjelölt irányban, álláspontunktól kb. 4 km. távolságra fekvő hegyen zárt csapatok menetelnek. Kezdetben annak lehetett venni, hogy a Dáni-csoport, mely éjjel a Jelenowaty magaslaton volt állásban, jutott már el odáig, csak mikor rövid idő múlva látni lehetett, hogy a csapatok megállnak és magukat beássák, vált bizonyossá, hogy ellenséggel van dolgunk. Mivel a rossz utak és az elpusztított hidak miatt tűzérségünk nem volt, az ellenséges gyalogságot tűz alá nem vehettük. A ddrparság által kiadott parancs szerint az ezred 6 óra 15. d. e. a I. és II. zlj az első vonalban, IV. zlj, mint tartalék állott; a ½ III. zlj mint oldalvéd a 741-es magassági ponthoz lett kikülönítve. Később ehhez csatlakozott a már két nap óta kikülönített másik fele is a III. zljnak.

A fent említett megfigyelés következtében a ddrparnok, le Beau tbk arra az elhatározásra jutott, hogy mivel az ellenséget tűzértség hiányában areban támadni nem lehet, a már kiadott parancsot megváltoztatja és elrendelte hogy areban csupán az I. zlj marad, a többi zlj balra eltolódva, az ellenség jobbszárnyát átkarolva, azt északnyugati irányból támadja meg.

Közben azonban a zljak az első parancs értelmében elrendelt előnyomulást már megkezdtek, úgyhogy az utólag elrendelt eltolódást a hegyhátnak az ellenség felé eső oldalán kellett végrehajtani. Az ellenséges

tüzérség ugyan rövidre rá megnyitotta a tüzelést, de az erdőparcellák védelme alatt az eltolódást veszteség nélkül hajthattuk végre sőt az ellenséges tüzés a tüzet be is szüntette.

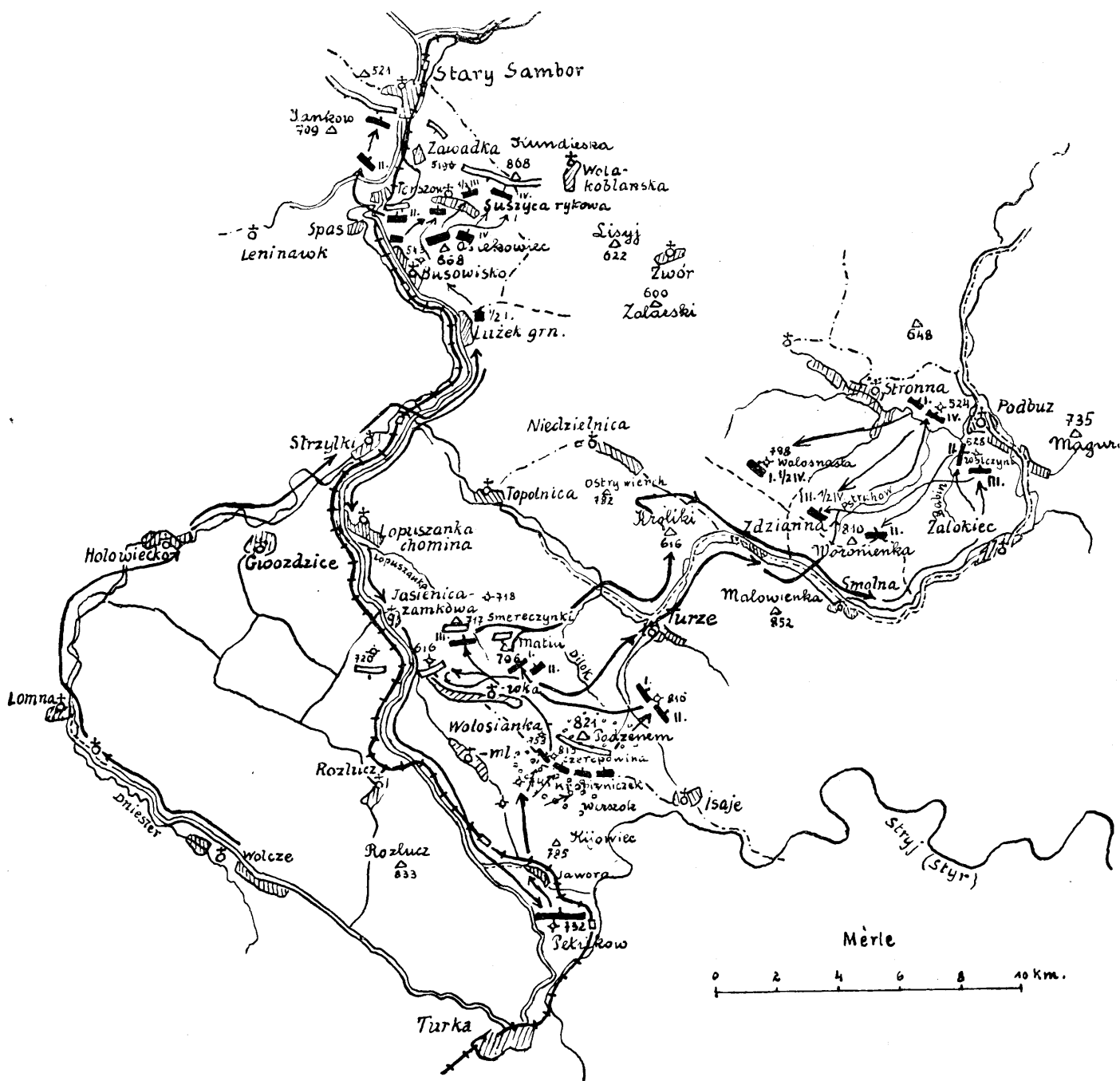
Mikor az átkarolást végző zljak a Szejka magaslattól délre és délnyugatra fekvő házcsoportot érték el és az előreküldött járőrök az ellenséggel már tűzharcba is léptek, parancs jött a visszavonulásra. Az ezred a kiindulási állásba ment vissza, hol készenlétben állva maradt. Ismét erős havazás állott be.

Közben a IV. hdtparság Op. No. 8/17. parancsa érkezik, mely a félbeszakított támadás végrehajtását rendeli el. A teljesen felázott agyagos terepen és a nagy hóviharban az előnyomulás most csak nagyon lassan haladt előre, úgyhogy 5 órakor d. u. le Beau tbc azt meg is állította. Az első vonalban csak a II. zlj maradt, a többi zlj egyesítve kissé hátrább tartálékban és az ezr. ezen állásban éjjelezett.

9.

Az éjjel folyamán kiküldött járőrök egyike 3 órakor d. e. jelenti, hogy az ellenség a Szejka magaslatot elhagyta. Miután a virradatkor ismét kiküldött járőrök ezen jelentést megerősítették, a ddrparság 7 órakor d. e. az előnyomulás folytatását rendeli el. Pryslup falu déli szélét érve el, parancs jött, hogy az ezred Wolczere meneteljen. Miután a 1/2 II. zlj innen a Szejka magaslaton át vezető úton irányított, az ezred Pryslupon keresztül menetelve, 12 órakor délben ért Wolczere.

Beniova-tói idáig az ezredet a tábori konyhák sohasem érték utól, a legénység meleg élelemhez és kenyérhez sohasem jutott. Az éhség és a rossz időjárás, ezenkívül a mozgás óta az arcvonalban lévő legénység elnyűt ruházata, az ezred teljesítőképességét igen lefokozták. Azonkívül a nagy tisztí és altisztí hiány is érinthetővé teszik, hogy ámbár az ezred a Siankinál ví-



Wolczetól—Podbuzig.

vott harcokon kívül ellenséges tűzhatás következtében nagyobb veszteségeket nem szenvedett, mégis csak azon állományának egyharmadával érte el Wolczet, melyet Fenyvesvölgyből elindult. (Paldának legyen itt a II. zlj létszáma: Fenyvesvölgyön 622 ember, Wolczen 280 ember, ámbár az okt. 5-én beérkezett  $\frac{1}{2}$  menetzlj okt. 7-én a századokra már felosztatott.)

#### 10—11.

Az ezred, mint a IV. hdt tartaléka, Wolczen maradt. Az előző napok folyamán kimerülése következtében lemaradt legénység nagy része ismét csatlakozott az ezredhez. Az idő az ezred harcképességének helyreállítására lett fordítva.

Az okt. 5-én a harctérre érkezett II. mentzlj másik fele itt csatlakozott az ezredhez és a századokra fel lett osztva.

#### 12.

12 órakor délben menetértésítés érkezik a továbbmenetelésre. A 62. gy.-ddrnek Holovieckon át Gwozdziécet kell elérnie.

4 órakor d. u. a menetelés megkezdődik, mely Lomnáig az úton símán ment. A további úton az út a Dnjestert három helyen keresztezi. Az első helyen az ezr. a keskeny padlón egyenként szakadozva ment át; különösen nehezen jutottak át a géppuskás málhásállatok. A második útkeresztezésnél a századok már nem bírtak átjutni, mert a megáradt Dnjester vize hasig ért. Közben teljesen be is sötétedett, úgyhogy egy ottlakó vezetőt kellett felvenni ki az ezredet a Dnjester balpartján út nélkül vezette tovább.

#### 13.

2 óra 30. d. e. az ezred Holovieckot érte el, hol 8 óra d. e.-ig pihent. A 31. ho. 7 órakor d. e. érkezett Op. No. 13/2 parancsa a továbbmenetelést Luzek Gornji-ig rendelte el, mire az ezr. továbbmenetelt és 11 órakor d. e. érkezett oda.

Az 1. lov.-ho.-tól kapott hírek alapján az ellenség-ről megtudtuk, hogy az Stari Sambortól délre és délkeletre, a Terszow—Szuszica-Rikowa—622-es háromszögelési pont Lisij—600-as háromszögelésipont Zalarski vonalban áll. Az 1. lov.-ho. Bussoviskotól északra a Terszowtól délre álló ellenséggel áll harcban.

1 órakor d. u. a 31. ho. Op. No. 13/8. parancsal elrendeli a támadást. Felix tbk ezredünk két zljával (III. és IV.), azonkívül a 3. bh. gy.-ezreddel és két 32-es zljjal a 668-as háromszögelési pont Kundieskán át támad, ezredünk I. és II. zlja ho.-tartalék Luzek Gornjin.

A támadó csoport Bussovisko déli kijáratán, az 543-as magassági ponton át nyomulva előre, eléri a 688-as Osiekowicet és az erdőben harcalkzatban fejlődve tölti el az éjszakát.

5 óra 25. d. u. a  $\frac{1}{2}$  I. zlj parancsot kapott a 31. ho.-tól (Op. No. 13/13.), hogy mint tüzérségi fedezet az 1. lov.-ho.-hoz Bussoviskotól északra meneteljen.

6 óra 15. d. u. A II. zlj ugyanilyen parancsal követi a  $\frac{1}{2}$  I. zljat. Az ezred ezen utóbb említett részei az éjjelt az elért helyeken töltik.

#### 14.

3 óra 30. d. e. Felix tbk parancsot kap, hogy két századot a Szuszica-Rykwától északra fekvő magaslatra toljon előre, a csoportja zömével pedig a támadást hajtsa végre.

Szuszica-Rykwára a  $\frac{1}{2}$  III. zlj küldetett, a 688. Kundieska irányában, a IV. zlj első vonalban, mögötte a  $\frac{1}{2}$  III. zlj tartalékban nyomultak előre. A

sűrű ködben az előnyomulás csak lassan haladt előre, a Felix-csoport többi részével az összeköttetés is megszakadt, mikor délfelé a IV. zlj körülbelül 800 lépésre közelítette meg a 688. Kundieskán álló ellenséget, mely teljesen kiépített állásokban állott. Itt élénk harc fejlődött ki, további előnyomulás azonban tüzérségi tűz hiányában a túlerős ellenséggel szemben lehetetlen. A tűzharc a sötétség beálltaig tartott, mikor saját zljaink beásták magukat.

A fél III. zlj, mely Szuszica-Rykwához érkezett, 11 óra 30. d. e., mikor a köd oszolni kezdett, észrevette, hogy egy kb. két századból és több géppuskából álló ellenséges csoport északi irányból szintén Szuszica—Rykowa irányában nyomul előre.

Az ezen megfigyelésről hátra küldött jelentésre a 31. ho a Bussoviskonál álló fél zljat a 688. Osiekowiec magaslatra irányította, hogy a IV. zlj előnyomulása folytán ott keletkezett ürt zárja el, az ellenség esetleges előnyomulását pedig tartsa fel; egyben összekötő csoport az 1. lov.-ho és a Felix-csoport között. A fél zlj ezen helyet 3 óra 45. d. u. érte el, anélkül, hogy az ellenséggel találkozott volna.

A II. zlj, mely előző nap az 1. lov.-ho.-hoz küldött ki, 7 órakor d. e. a Spasnál fekvő hegyháton túlnyomó ellenséggel — kb. 3 zljal — került harcba, mely Terszowból déli irányban támadott. Géppuskasztaga a Dnjester-hidat tartotta folytonos tűz alatt, úgyhogy az ellenségnek erős tüzérségi tűz támogatásával sem sikerült támadását előrevinni és minden erőlködése eredménytelen maradt.

3 órakor d. u. Terszowból az ellenség újból nagy tömeggel támadott, mely támadás a II. zlj ellenállásán azonban ismét megtörtött és mikor ezidőtájt saját tüzérségünk is meg tudta Terszowra a tüzet nyitni, az ellenség onnan is nagy rendetlenségben vonult vissza.

A  $\frac{1}{2}$  I. zlj (1. és 3. szd) még mindig Luzek Gornji északi részében tartalékviszonyban állott.

Este a IV. zlj-nál lőszerhiány állott be, úgyhogy az egész éjjel tartó ellenséges tüzelést viszonzni nem tudták.

#### 15.

Miután az éjjel folyamán a gyalogsági lőszer kiégszítettett, reggel élénk tűzharc keletkezett.

8 óra d. e. az ellenség támadást kezdett a IV. zlj ellen, melyet erős tüzérségi tüzzel készített elő. Heves küzdelem után, melyben az eddig tartalékban volt  $\frac{1}{2}$  III. zlj is résztvett, az ellenség támadása gyengült, míg végre állásaiba vonult vissza.

10 óra 45. d. e. a IV. hdt Op. No. 15/17. távirati parancsa érkezett, melynek értelmében a döntésnek Stari Sambor irányában ezen a napon meg kell történnie. Részben a délelőtti orosz támadás következtében, részben azonban a 31. ho. parancsa értelmében, mely a támadást csak arra az esetre rendelte el, ha az sikerrel kecsegtet, az ezred déltájában még mindig előző napi állásában volt. Ezen időben a 668. Osiekowicén álló  $\frac{1}{2}$  zlj szintén a Felix-csoport parsága alá helyeztetik és az Osiekowicéről előnyomulva, Szuszica-Rykwát érte el. Itt még  $1\frac{1}{2}$  szd osztrák Landsturm csatlakozott hozzájuk.

A 668. Kundieskára való támadás előkészítésére saját tüzérségünk az ellenséges állásokra a tüzet ugyan megnyitotta, de rövid idő múlva a tüzet onnan északnyugati irányba helyezte át, úgyhogy a zljak tovább jutni nem tudtak.

3 óra d. u. a IV. hdtparság a támadás végrehajtását sürgeti és ámbár a Felix-csoport jobbszárnyán átkarolási kísérletet is kezdeményeztek, ez azonban ellenséges oldalozó tűzben összeomlott.



6 óra d. u. az ezred ezen részei kb. 500 lépésre közelítették meg az ellenséget és ott beásták magukat.

A II. zlj az 1. lov.-ho kötelékében az ellenség visszavonulása következtében reggel csatlakozva a balról előnyomuló 35. no. előnyomulásához a 709-es háromszögelpont Jankow-magaslat délkeleti nyúlványát érte el, ott beásta magát, mert a további előnyomulást úgy az erős ellenséges tüzérségi tűz, valamint az 519-es magasságpontnál lévő ellenséges gyalogság oldalozó tüze lehetetlenné tette. Az éjjeli mozgást az 521-es háromszögelpontnál álló orosz fényszóró zavarta.

Az eddig Luzek Gornjin álló fél I. zlj a délután folyamán a Szuszica Rykowánál álló másik feléhez csatlakozott.

#### 16.

Az I. zlj 6 óra d. e. Szuszica Rykowát átkutatta, ellenséget ott nem talált, ellenben saját sebasültjeinek. A zlj készenléti állásban maradt ott, éjjel oltalmazták, tábori őrsökkel biztosítva magát.

Az ezred többi részeinél a harc álló jelleget vett fel. Ugy a mi zljaink, valamint a szemben lévő ellenséges csapatok is az állások kiépítésével foglalkoztak. Az ellenség túlsúlyban lévén és géppuskáinak száma a mieinket felülmulva, részünkről a támadás esélyei kilitástalanok.

A IV. hdtparság ezen napra kiadott utasításai szerint a döntés kieroszakolása folytatandó volna. A 31. ho. azonban, tekintettel a tőlünk jobbra lévő 61. gy.-ddrnál előfordult eseményekre (erős orosz támadások), azt a parancsot adta, hogy támadás csak akkor intézendő, ha az biztos eredményre vezet.

Este egy nehéz tarackütegünk vette tűz alá a III. és IV. zljakkal szemben fekvő ellenséget. A gyalogsági tűz szinte élénkült, éjjeltájban azonban teljesen szünetelt.

#### 17.

Az általános helyzet változatlan. Az I. zljtől a Szuszica Rykowától északkeletre levő 1/2 III. zljhoz egy századot toltak el, egy szd még mindig a ho.-parságnál mint őrség volt, két százada továbbra is Szuszica Rykowában maradt.

Az ellenség részéről élénkebb felderítő tevékenység, az ellenséges járőrök közül egynéhány megadta magát. Ezek teljesen új egyenruhában voltak és a 168. orosz gy.-ezredből valók. (42. orosz ho.) Eddig csak a 48. orosz ho állott velünk szemben.

#### 18.

A délelőtt ezredünk összes részeinél csendben mulott. — 4 óra d. u. az ellenség tőlünk jobbra lévő 61. gy.-ddr. ellen intézett támadást, majd a IV. zljal szemben álló ellenség ehhez csatlakozva, szintén támadásba ment át. Az ellenséges támadás, tüzérsége által előkészítve, állásainkat megközelítette ugyan, de visszaverték, a IV. zlj egyes részei ellentámadásba is mentek, mely alkalommal szépszámú foglyot is ejtettek. Miután az ellenséges gyalogság állásaiiba vonult vissza, az ellenséges tüzérség állásainkat ismét erős tűz alatt tartotta.

#### 19.

Helyzet az összes zljaknál változatlan. A Jankow-hegyháton lévő állásainkba két ágyú felvonatván, azok a Szuszica Rykowától északkeletre álló 1/2 III. zljal szemben lévő ellenséges gyalogságra a szürkület

beállta előtt irtó oldalozó tüzet adtak le, minek következtében az rendetlenül vonult vissza. A Stari Sambortól északra álló ellenséges tüzérség viszont a Jankow-hegyháton lévő II. zlj állásaira tett nehéztüzérségi tüzet, mely azonban a már eléggé kiépített állások fedezéke folytán nem tett nagyobb kárt.

#### 20.

Az ellenség az előbbi napokhoz viszonyítva, aránylag csendesen viselkedett, csupán tüzérsége lötte állásainkat.

#### 21.

9 óra d. e. érkezik meg a IV. hdt parancsa, mely szerint a 2. hdsg részeinek általános támadás rendeltetett el. A 31. ho. Op. No. 21/2. parancssal adja ki az utasításokat. Eszerint általános támadás a Stari Sambornál és ettől keletre álló ellenség ellen. Tüzérségi tűz 1 óra d. u.-tól kezdve, gyalogsági támadás kezdete 2 óra d. u.

A magaslatokon, hol ezredünk részei állottak, sűrű köd volt. 12 óra 45. d. u. az ellenséges tüzérség állásaink ellen egyszerre erős tüzelést kezdett.

1 óra d. u. saját tüzérségünk is megkezdte a tüzelést, a nagy köd miatt a megligyelés azonban lehetetlen volt.

2 óra d. u. ezredünk I., III. és IV. zlja a 668-as Kundieska-magaslaton és az ettől nyugatra fekvő hegyháton lévő ellenséges állások ellen ment támadásra. Heves tűzharc után a IV. zlj rohammal hatolt be az ellenséges állásokba, 200 orosz fogott el és 1 géppuskát zsákmányolt. A nagy köd leple alatt a 1/2 III. zljnél lévő 1/44. szd az ellenséges állások között lévő ürben nyomulva előre, az oroszok vonalai mögé került, de ott túlerős ellenséggel találván magát szemben, mely a visszavonulást elzárta, egyes részei fogásba kerültek. A harc további folyamán azonban, mikor a 688. Kundieskára történt támadás az ellenséget visszanyomta, ezeknek is sikerült visszajönniök.

Mivel az általános támadás kezdetével majdnem egyidejűleg a tőlünk jobbra levő 61. gy.-ddr ellen az ellenség szintén támadást kezdett és a harcvonal ezen része utánunk jönni nem tudott, a Kundieska-magaslaton sem lehetett a támadást tovább vinni. Ezen helyzet következtében a 31. ho. a 62. gy.-ddrnek parancsot adott, hogy az elfoglalt ellenséges állást megerősítve azt tartsa, a további előnyomulás beszüntetendő.

A II. zlj a Jankow-hegyhátról indult támadásra Stari Sambor ellen. A köd leple alatt már délben tolt egy fél szdot a Dnyester völgyében előre, mely Stari Sambor déli kijáratát érte el és a zlj támadását, mely 2 óra d. u. kezdődött, hathatósan támogatta. A zlj az ellenséges állásokat nehéz tűzharc közben — mert a völgyben nem lévén köd, az ellenség úgy gyalogsági, mint tüzérségi tüzzel erős ellenállást fejtett ki, — már négyszáz lépésre közelített meg, — mikor 4 órakor délután a 31. ho parancsa érte, hogy a támadás tovább nem folytatandó. Az előretolt jobbszárny ellen az oroszok ellentámadásba mentek át, de közelharcban visszaverték őket.

A közben beállott szürkületben azután a helyzet mindenütt változatlan maradt, a tűzharc azonban egész éjjel lankadatlanul tartott.

#### 22.

Az éjjel folyamán részünkről a tűz csak gyengén volt tartható, mert a lőszer híján volt.

2 óra d. e. a 31. ho. távfondati parancsa a támadás folytatását rendelte el.

Virradatkor, mikor a lőszer már pótoltatott, a tűzharc ismét élénken kezdődött. Az ellenség azonban az éjjel folyamán új tartalékokat vetett a harc vonalba, minek következtében támadásunk teret nem tudott nyerni.

Az előző napi támadás alatt a II. zlj-tól balra a 33. gy.-ezr. nyomult elő. Ezen ezred az éjjel folyamán kiindulási állásába vonult vissza, mely mozdulatot a II. zlj nem vette észre és erről a 33. gy.-ezr. parsága azt nem értesítette. A kiküldött összekötő járőrök csak reggel felé állapították meg a helyzetet, mikor a visszavonulás már lehetetlen volt, úgyhogy a II. zlj teljesen izoláltan állott Stari Sambor előtt, túllerős ellenséggel szemben. A zlj jobbszárnya ellen az oroszok oldalazó támadást intéztek, úgyhogy az kissé visszavonulni kényszerült. Egész nap azután élénk tűzharc, részünkről főleg a rendelkezésre álló két géppuskával (3. bh. gy.-ezr. egy géppuskaosztága, mert a zlj géppuskái használhatatlanok voltak), hogy a helyzet lehetőleg lepleztessék.

5 óra d. u. a 31. ho. Op. No. 22/21. parancsa érkezett, melyben tudatta, hogy a 31. ho.-tól keletre álló 38. honv. ho.-t az ellenség visszaszorította, egyben a IV. hdt visszavonulását Turka-ra is jelezte. A tüzérséget visszarendelte, a gyalogságnak pedig az elért állások tartását rendelte el. Csupán a II. zlj-t, mely előretört, rendelte vissza kiindulási állásába.

3 óra d. u. a Spas-nál állott I. lov. ho. csapatai kivonattak és helyettük az ezredhez bevonult felgyógyult legénységből alakított szd szállotta szd vasúti alagút feletti hegyhátat.

4 óra d. u. az ellenség a Kundieska-n vonalaink ellen egy rajtaütésszerű támadást intézett, de visszaverték.

A sötétség beálltával a II. zlj a Jamkow-hegyhátra vonult vissza.

Az előző napi támadásnál és ezen napi harcokban szenvedett veszteségekről csupán a II. zlj veszteségei ismeretesek.

A zlj 28 halottat és 71 sebesültet veszített, állománya ezen napon 380 puska volt.

23.

A IV. hdtparság X/22-én 11 óra 50. d. u. kelt Op. No. 22/80. parancsa a 31. ho. részére az eddigi állások tartását rendelte el. A 31. ho. Op. No. 23/5. parancsal azon esetre, ha az ellenség erősen nyomna, a visszavonulási irányt és az elfoglalandó állásokat jelölte meg. Az ellenség azonban nyugodtan viselkedett, egész nap csak lassú esatártűz. Csupán a Kundieskan lévő vonalaink ellen próbált meg az ellenség 4 óra d. e. egy rajtaütést, melyet azonban visszavertek.

11 óra d. u. érkezett a 31. ho. Op. No. 23/11. parancsa, mely a visszavonulást Turka irányában rendelte el. A II. zlj és az alagútnál lévő szd ezen parancs szerint kecsin szállítandó a Petrikow magaslatig, hol mint a ho. oldalvédje van kiszemelve.

A sötétség beálltával a zljak a visszavonulást megkezdték, az ellenség ezt észre nem vette. Kocsik nem állottak rendelkezésre, úgyhogy a menet a sötétségben csak lassan haladt.

24.

A zljak egyenkint menetelve, 5 óra d. e. érték el Lopuszanka chomina-t, hol az ezredparság azokat sorakoztatta. Az ezred 7 óra d. e.-ig pihent, azután

menetelzlopban menetelt tovább déli irányban azon parancssal, hogy a 732-es Petrikow-magaslatot szállja meg, az ellenségnek a Stryj völgyében való előnyomulását meggátolando.

2 óra d. u. az ezr. a magaslatot elérve azt megállta és rögtön lövészárkok készítéséhez kezdett.

25.

Az ezred a Petrikow-magaslaton állásban maradt, biztosító és felderítő járőrök voltak előretolva.

26.

Helyzet változatlan. A X/24-én Turkara érkezett III. menet zlj-t az állomány kiegészítésére felosztották.

27.

Az ellenség visszavonulásunkat csak lassan követte, ezen a napon Werszok-magaslatot és a 813-as Czerepovina-t érte el. Előretolt csapatai a 785-ös háromszög elcsipont Kijowice-n voltak.

Reggel a IV. hdt újabb támadást rendelt el. A 62. gy.-ddr szándéka az volt, hogy az ellenségnek a 813-as magasságpontnál álló jobbszárnyát átkarolva támadja meg. A kiadott parancs értelmében ezredünk a ddr balszárnyán Jawora-n át északi irányban nyomulva előre, azután a 741-es magasságpontot át késő délután Koprivniczek erdő északi szélét érte el, hol támadásra csoportosult. Az ellenség a magaslaton kiépített állásban lévén, a 62. ddrparság alapos tüzérségi előkészítés nélkül a támadást kilátástalannak tartotta és azt másnapra halasztotta el. Ezredünk az elért állásban töltötte az éjszakát.

28.

7 óra d. e. saját tüzérségünk megnyitotta a tüzet és az ezred a támadást megkezdte. A tüzérség az erdőben lévő ellenséges állások ellen csak lassan ért el eredményt, minek folytán a támadás csak nagyon lassan nyert teret. A támadási terepet az ellenséges tüzérség is erős tűz alatt tartotta, úgyhogy az ezred jobbszárnya (I. és II. zlj) csak délben közelíthette meg az ellenséget annyira, hogy rohamra mehessen. Az ellenség ekkor azonban állásait elhagyva, az erdőbe vonult vissza. Vele szemben lévő részeink üldözésbe menve át, 2 óra d. u. a Podzenem-magaslatot érték el. Ezredünk balszárnya (III. és IV. zlj) északnyugati irányban a 753-as magasságpont irányában nyomult előre.

A jobbszárny a Podzenemről a hegyháton nyomulva tovább északkeleti irányban előre, 5 óra d. u. elérte a 816-os magasságpontot és ott a hegyhátat, arecal a Turze-i völgynek, megszállotta. Az éjjelt az ezred az elért állásokban töltötte.

29.

2 óra d. e. a 31. ho. parancsot adott a további előnyomulásra. A III. és IV. zlj-t, hol az ezredparság is volt, ezen parancs csak 9 óra d. e. érte el, mire ezek az előrenyomulást északnyugati irányban folytatták. Tőlünk nyugatra a 38. honv. ho. csapatai állottak harcban az ellenséggel, mely itt arecal délnyugatnak a 720-as és 616-os magasságpontokon állott.

Az I. és II. zlj a délelőtt folyamán állva maradt, mert a parancs hozzájuk nem érkezett. Ezen csoporthoz járőroktól délben azon jelentés érkezett, hogy ellenséges csapatok ezen csoport balszárnya ellen előnyomulásban vannak. A ddrparság erre azt a paran-

esot adta, hogy ezen két zlj a 796-os háromszögelésipont Matiu ellen nyomuljon előre, hogy ezen támadást felfogja. A végrehajtott átesoportosítás után a Podzenem-hegyhát keskeny szélessége miatt az I. zlj az első vonalban, a II. zlj a második vonalban nyomultak előre. Az ellenség a Matiu-magaslaton beásva állott. Az I. zlj az állást rohammal elfoglalta és körülbelül 50 foglyot (köztük a zljparnokot is) ejtett.

A balcsoport (III. és IV. zlj.) előnyomulásban volt a 717-es háromszögelésipont Szmereczynki-re.

3 óra d. u. a 31. ho. parancsot adott, hogy a Szmereczynki-re előnyomuló csoport Jasenica—Zamkowa felé fordulva a 720-as és 616-os magasságipontnál álló ellenséget támadja hátba, biztosítva magát a Szmereczynki-magaslaton. Ezen parancs végrehajtása közben a balcsoport a Szmereczynki-magaslaton elsáncolt ellenséggel találkozott és vele a harcot kénytelen volt felvenni. A IV. zljat a jelölt irányban ugyan kikülönítette, a III. zljjal a Szmereczynki-magaslatot támadta.

4 óra d. u.-i parancs szerint a jobbcsoport (I. és II. zlj.) még a nap folyamán a Lopuszanka-patak völgyén keresztül törjön előre, hogy az ellenség visszavonulási vonalát vágja el. A parancs vételekor már beállott sötétségben azonban a jobbcsoport ezt teljesíteni már nem volt képes, annál inkább sem, mert járőrök jelentése szerint az ellenség a 718-as magasságipontnál állásban van. Az előállott helyzet folytán a Felix ddr útján jelentések mentek a 31. ho.-hoz, mely erre úgy intézkedett, hogy támadás az éjjel folytán csak biztos sikker kilátása esetén hajtandó végre, különben a támadás másnap a tüzérség által készítendő elő és csak ezután hajtandó a gyalogság által végre. Ezen parancs értelmében az ezred a támadást tovább nem folytatta és az éjjelt az elért állásokban töltötte.

### 30.

6 óra d. e. a III. zlj a Szmereczynki-n lévő ellenséggel nehéz harcra került, mely azután az egész nap folyamán tartott. A kikülönített IV. zljtől jelentés még nem érkezett.

A jobbcsoport tüzérségi tűz hiányában a helyén maradt.

Ezredünk összes zljai az éjjelt az elért állásokban töltötték.

### 31.

Reggel az ellenséges állásokban csend volt, mire járőrök küldettek ki, melyek azon jelentéssel érkeztek vissza, hogy az ellenség visszavonult.

2 óra 30. d. u. a 31. ho. Op. No. 31/9. parancsal elrendelte, hogy az ezred 3 zljjal a Dilok-patak völgyén és Turze-n keresztül Zdzianna nyugati kijáratához nyomuljon előre. Az ezr. tehát teljes jobbfordulatot végezve az I., II. és III. zljjal az előnyomulást a parancsolt irányban megkezdte és ellenséges ellenállás nélkül Turze és Zdzianna feleútját érte el, mikor parancsot kapott, hogy a Kroliki-magaslatot vegye birtokba. Ezen parancs alapján az ezred három zlja Kroliki-magaslat felé tért el, hová XI/1-en 1 óra d. e. érkezett.

A IV. zlj, mely X/30-ától a 32 gy.-ezr. kötelékében vett a harcokban részt, ezen napon is ott maradt.

## November.

### 1.

Az ezred zlja a Kroliki magaslaton éjjelezett északi és északkeleti irányban biztosítva magát.

Hajnali órákban szóbeli parancs jön, hogy a 782-es háromszögelésipont Ostri wierch-en keresztül Niedzielnia-ra nyomuljon elő, hogy az ott jelentett több sötma ellenséges lovasságot fogja el. 7 óra d. e. ezen három zlj a hegyhát mentén biztosított menetben nyomult előre és mielőtt még az Ostri wierch-et elérte volna, egy lovasesendőr által hozott ho. parancs felderíti, hogy az ezred tévesen mondták a Kroliki-magaslatra, Zdzianna-re kellett volna előnyomulnia, forduljon tehát rögtön vissza és a parancsot teljesítse. A IV. zljat a 31. ho. Op. No. 1/6. parancsal a 32. gy.-ezred kötelékéből kivonta és Turzera irányította. — A 3 óra délután érkezett Op. No. 1/10. parancsral a 31. ho. parság az ezrednek éjjelezési helyül Zdzianmat jelölte ki, a IV. zlj mint ho. tartalék Turzen marad. Később érkezett parancs folytán azonban az I., II. és III. zlj Smolnara meneteltek és ott éjjeleztek, a IV. zljat pedig Zdzianmara tolták előre.

### 2.

Az ellenség Drohobycz irányában vonulva vissza, a hdt az utánnomulást rendelte el. A 31. ho. Op. No. 2/2. parancsa értelmében a ho. főoszlopa Zalokiecen át — itt a II. és III. zlj volt beosztva — nyomult előre, az I. és IV. zlj pedig mint baloszlop, a 810-es háromszögelésipont Woronienka-magaslaton át, a Pstruchow-völgyet követve, a Stronnától északra fekvő magaslatra lett irányítva.

Az előnyomulás a feneketlen utakon egész nap tartott, délután az ellenség Zalokiectől északra álló utóvédjét rövid hore után visszaveték. 6 óraker d. u. a II. és III. zlj az 528-as magassági pont, Wolezyni-magaslat déli lejtőjét érték el. A magaslatot az ellenség tartotta megszállva. A zljak a Babin p. völgyében eltolódva és az ellenség jobbszárnyát átkarolva, azt 7 óraker d. u. holdvilágnál támadták meg és a II. zlj az ellenség állásába behatolva, az ott levő ellenség megadta magát, 215 orosz foglyul ejtettek.

Az I. és IV. zlj a Stronnától északra fekvő 524-es magaslatot érték el.

A zljak az elért vonalakban töltötték az éjszakát, előretolt járőrök jelentették, hogy az ellenség a Podbuztól északra fekvő magaslaton levő állásaiba vonult vissza.

### 3.

Reggel, mikor a 31. ho.-parság az újabb előnyomulásra kiadandó parancsait szövegezte, érkezett a IV. hdt parancsa, mely a visszavonulást rendelte el. A 31. ho. erre Op. No. 3/6. parancsal az ezred részére elrendelte, hogy az ellenséggel szoros összeköttetésben maradjon és csak a szürkület beálltával vonuljon vissza a Smolnatól és Zdzianmatól északra fekvő hegyhátára. Az ezr. azon részei, melyek az ellenséggel nincsenek szoros összeköttetésben, már előbb vonulhatnak oda vissza.

A nap folyamán csupán az ellenséges tüzérség lőtte állásainkat, az ellenséges gyalogság még csak meg se próbálta, hogy azokat megközelítse. A szürkület beálltával az ezred a parancsolt irányban megkezdte a visszavonulást. A II. zlj a hegyháton Smolnatól északra a III. és ½ IV. zlj a 810-es Woronienkatól nyugatra, az I. és ½ IV. zlj a 798-as Wolosnastamagaslattól nyugatra vettek újra állást. Az 1/44. szd Zalokiecennél, mint hírszerző különítmény maradt vissza.

Az ellenség a visszavonulást sem követte, az ezred mint a ho. utóvédje, éjjel ezen állásokban maradt.

4.

A 31. ho. Op. No. 4/5. parancsal az utóvéd állások kiürítését 5 órakor d. u. rendelte el. Az ezred tehát egész nap az állásokban maradt azután a parancsot végrehajtva, Turzere menetelt, hol mint ho. tartalék maradt.

5.

A 31. ho. Op. No. 5/2. parancsal az ezredet ezen napra a második védelmi vonalba, 816-os magassági pont (Matiu és Podzenem között) — Werch soredny — Pasiecke, rendelte vissza, mely vonalat kellett megszállani. Ezen parancsot még nem hajtotta végre, mikor az Op. No. 5/16. parancs azt megváltoztatva, egy zljat (III. zlj.) a Topolnica-p. völgyébe, a 472-es magasságponthoz rendelte, a többi zlj pedig Turzen maradjon és ott éjjelezzon. Az Op. No. 5/2. parancsal elrendelt visszavonulás csak XI/6-án 5 óra 30. d. e. hajtható végre; a hírszerző különítmény (1/44. szd) ugyanakkor lovasság által váltandó fel.

6.

Az előző nap kiadott parancsokat az ezred végrehajtotta és 10 órakor d. e. érkezett az új állásokba. A III. zlj 1 órakor d. u. érkezett vissza.

12 órakor délben a 31. ho. Op. No. 6/6. parancsal következő szándékát adta tudtúl: Az ezred egy zlja a Dáni-csoportban lesz beosztva, mely a Wolcze, Kijovice, Magura vonalat szállja meg, a többi három zlj hdtartalék Turkán. A parancs végrehajtása később lesz elrendelve.

Az ezred az éjjelt az állásokban töltötte. Ellenség nem mutatkozott.

7.

Reggel a IV. hdtparság telefonparancsal az egész ezredet Turka-ra rendelte és tájékozódás céljából tudatta, hogy a 31. ho. másnap Siankin be lesz vagonirozva.

Az ezred tehát Turkára menetelt, hol elszállásolták.

A 31. ho. Op. No. 7/16. parancsa, mely 9 órakor d. u. érkezett, elrendelte, hogy az ezred Siankira menetteljen, hol addig táborozik, míg a bevagonirozáshoz sorra kerül.

8—10.

Az ezred Siankira menetelt és ott laktáborba szállt.

10-én a vasúti szállítás kezdetét vette.

## Orosz-Lengyelországban

(1914 november 14-től 1915 február 22-ig)

14.

Az ezred a nap folyamán Kreuzburg-ban kivagóniroztatván, Radlau-ba menetelt és a II. zljat Zollamt Oblonken-be különítve ki, ezen helyeken éjjelezett.

15.

A IV. hdt. előző nap 11 órakor d. e. kiadott Op. No. 14/27. parancsa szerint az ezred ezen napon az előnyomulást megkezdte.

A III. zlj, mely Zollamt Oblonken-nél állott, 5 órakor d. e. O-Wichau, Sternalitz keleti kijáratához

Grenzhäuser-ren keresztül Zytniow keleti kijáratához, az ezr.-törzs, az I., II. és IV. zljjal 6 órakor d. e. Radluból Sternalitz nyugati kijáratához, Zytniow-i templomtól át Mlyni-re menetelt, mely vonal elérése után, 12 órakor délben, a 31. ho.-tól az Op. No. 15/2. parancs érkezett, mely szerint az ezred két zljának, mely csoport Felix tbc parsága alatt marad, a következő vonalat kell elérnie: Warta kanyarulat Zalence-től nyugatra — 217-es magasságpont Bieniec-től délnyugatra — 227-es magassági pont Patnowek-től keletre. Két zlj mint ho. tartalék Dzierzniki-re meneteljen.

1 órakor d. u. az ezred az előnyomulást menetelopban megkezdte és 6 órakor d. u. az előírt helyeket elérte, II. és IV. zlj a megjelölt vonalat, az I. és III. zlj Dzierznikit, hol azután az éjjelt is töltötték.

16.

A 31. ho. Op. No. 16/3. parancsal elrendelte, hogy az ezred a már előző napon kijelölt vonalat három zljai szállja meg. Ezen parancs értelmében a II., III. és IV. zljak szállták meg a vonalat, az I. zlj továbbra is ho. tartalék maradt. Az érintkezést a jobb- és balszárnyon a szomszédos csapatokkal helyreállították. Ellenség nem mutatkozott. Az első vonalban lévő zljak lövészárkot ástak az ezred az éjjelt ezen állásban töltötte.

17.

Kora reggel a 31. ho. Op. No. 17/2. parancsa a ho. előnyomulását rendelte el. Az ezred három zlja egy üteggel Dáni tbc parancsnoksága alatt mint a ho. elővédje, menetirány a 217-es magassági pontról Bieniec, Laszów, Toporów-on át Kamion-ra, hogy az ettől keletre fekvő magaslatot szállja meg. A III. zlj állásából a Warta-tól északra fekvő magaslatokon Tschityre irányítottatott.

Mialatt az ezred három zlja a 217-es magassági pontnál gyülekezett, szóbeli parancs jött a 31. ho.-tól, hogy további parancsig a csapatok jelenlegi helyeiken maradjanak.

8 óra 30. d. e. érkezett a ho. újabb Op. No. 17 (nevezőszám nincs) parancsa, mellyel az előbbi megváltoztatta. Ez azonban az ezredet csak annyiban érintette, hogy elővéd helyett egy külön csoport lett és menetecélul Dzialoszyn lett elrendelve.

A rossz időjárás (havas eső és köd) és a megbízhatatlan térkép miatt (általános térkép 1:200.000) a csoportok az előnyomulást csak 9 óra 30. d. e. kezdték meg.

12 órakor délben a csoport elővédje (II. zlj) Kamiont érte el és egy századot (8/44. szd) a hidon át a Warta keleti partjára a magaslatra tolt ki, hogy ott biztosítsa. Az ezred felzárkózott és pihent.

A Wielun irányában előnyomuló lov. hdt-től kiküldött járőröktől jelentések érkeztek, hogy az ellenség Kamion-tól északra a Warta mindkét partját tartja megszállva.

2 órakor d. u. a 62. gy.-ddr támadási parancsot adott, mely szerint az ezred 10 százada az üteggel a Warta balpartján nyomulva előre, az ellenséget támadja meg. 2 szd tartalékban marad.

A támadó csoport 3 órakor d. u. kezdte meg az előnyomulást, ellenségre azonban nem talált. Ez valószínűleg a köd leple alatt visszavonult.

5 órakor d. u. a 62. gy.-ddr azt a parancsot adta, hogy az ezred a Warta nyugati partján, Krzeczow-nál csoportosuljon és ott éjjelezzon. Mivel azonban az ezred a ködben eltévedt és helytelen irányban menetelt,

a kijelölt helyet csak XI/18-án 1 órakor d. e. érte el és itt készenlétben állva éjjelezett.

18.

A Krzeczow-i híd erős rongálás következtében járhatatlan lett, az ezr. a további menetelést Dzialoszyn-ra Kamion-on át csak 8 órakor d. e. folytatta, hova 12 óra 45. d. u. érkezett. A III. zlj, mely Tschytyn keresztül nyomult előre Dzialoszyn-ra, már előbb érkezett oda és ott csatlakozott az ezredhez. Itt két óra pihenő volt.

2 óra 45. d. u. az ezred a menetelést folytatta, mikor a 31. ho Op. No. 18/6. parancsa érkezik, mely szerint az ezrednek Dubidze-t kell elérnie. 5 órakor d. u. Gajentzitze-n pihent az ezred, mialatt a legénységnek az ebédet kiosztották.

6 óra 30. d. u. a menetelést folytatva, 8 óra 30. d. u. Konstantinowra érkezett, hol a legénység fáradtsága miatt a 62. gy.-ddr az ezredet éjjelezte.

Dzialoszyn-nál az ezred a 4. századot hídórségül hagyta vissza. Este Stara-Brshesnitza irányából gyalogsági tűz hallatszott.

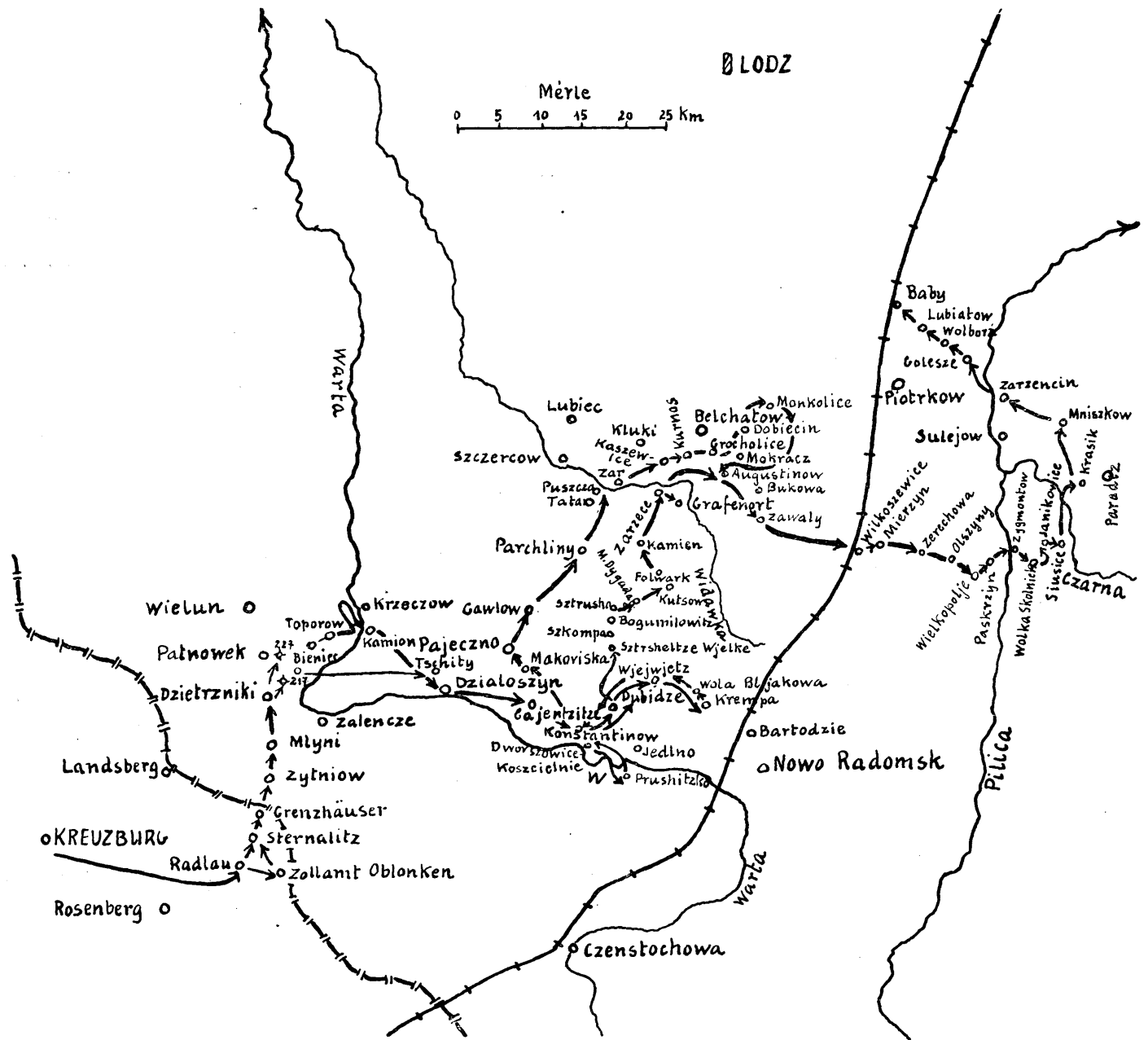
19.

A 31. ho. Op. No. 19/4. parancsa szerint, mely az ezredhez elkészvő érkezett, a további előnyomulásnál az ezred, mint a ho. baloszlopa Dubidze—Wjewjetz-en keresztül nyomul előre. Erre 9 órakor d. e. az ezred biztosított menetben elindult. 1 órakor d. u. a 31. ho. Op. No. 19/17. újabb parancsa jött, mely elrendelte, hogy az ezred Jozefow-on és Krempa-n keresztül Bartodzie-re nyomuljon előre. A ho. zöme Jedlno-n keresztül nyomul előre.

Rövidre rá a főcsapata az ellenséggel a Ladzice—Radziechowice-vonalban álló ellenséggel harcba lépett.

Felderítő lov. járőrök jelentése szerint az ellenség gyengébb erőkkel Krempa-t tartja megszállva. Ezen jelentésekre az elővéd Wola Blakowa-tól 800 lépésre keletre felfejlődött és így nyomult tovább előre, a főcsapat Wola-Blakowa-t menetoszlopban érte el.

3 óra 30. d. u. a 62. gy.-ddr parancsot adott, hogy az ezred három zljjal Krempa-t támadja meg. A II., III. és IV. zlj felfejlődve 4 órakor d. u. kezdte meg az előnyomulást, látszólag gyenge erők ellen. Erősen alkonyodott és az előnyomulás akadálytalanul ment,



Kreuzburgtól—Babyig.

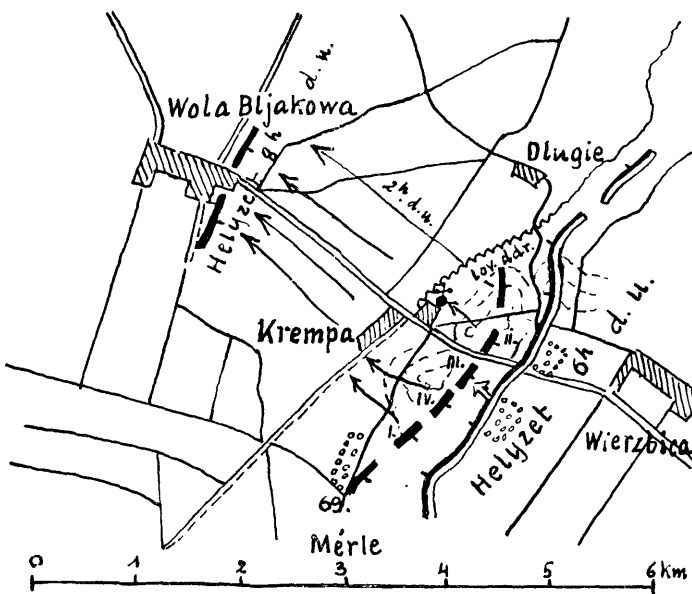
(Az ezrednek Oroszlengyelországban történt mozgása ezen térképen követhető.)

míg az ezred Krempa-tól közvetlen délkeletre fekvő dombot nem érte el, mikor a 62. gy-ddr Op. No. 19/5. parancsa érkezett, mely a további előnyomulást be-  
szüntette és elrendelte, hogy az ezred ássa be magát. (6 óraker d. u.)

A 31. ho. 5 óraker d. u. kelt Op. No. 19/25. paran-  
csát, mely szerint az ezrednek Wierzbica-n keresztül  
Nowo-Raodmski-ra kellett volna előnyomulnia, hogy  
a főcsoporttal szemben álló ellenségnek oldalába és  
hátába hatva, ezen csoport támadását elősegítse, a  
parancs késedelmes érkezése folytán és mert a sötét-  
ség már teljes volt, végrehajtani nem lehetett. Az I.  
zlj a ddrparsággal Krempa-ig ment előre. Ezen harc-  
alakulatban éjjelezett az ezred.

## 20.

A 31. ho.-parság 4 óra 30. d. e.-i parancsával a tá-  
madás folytatását rendelte el. Virradatkor erős tüzér-  
ségi harc kezdődik, az ellenséges tüzérség főleg Krem-  
pa-tól délkeletre fekvő erdőparcellák szélén voltak. Ezredünk-  
nek az első vonalban lévő három zlja a támadást meg-  
kezdte, az ellenséges tüzérség azonban hatásosan löve  
azt, erős veszteséget okozott. 8 óra 45. d. e. a 62. gy-  
ddr parancsára saját tüzérségünk az ellenséges tüzér-  
ségi állások ellen irányította tüzt, minek követke-  
zőleg az ellenséges tüzérségi tűz gyengült és a táma-  
dás könnyebben haladt előre.



Ütközet Krempanál.

pa-t lötte. Saját tüzérségünk az ellenséges gyalogsági  
állások ellen irányította tüzt, melyek a Krempa-tól  
délkeletre fekvő erdőparcellák szélén voltak. Ezredünk-  
nek az első vonalban lévő három zlja a támadást meg-  
kezdte, az ellenséges tüzérség azonban hatásosan löve  
azt, erős veszteséget okozott. 8 óra 45. d. e. a 62. gy-  
ddr parancsára saját tüzérségünk az ellenséges tüzér-  
ségi állások ellen irányította tüzt, minek követke-  
zőleg az ellenséges tüzérségi tűz gyengült és a táma-  
dás könnyebben haladt előre.

Ezredünktől balra az I. lov. ddr támadott. 11 óra  
45. d. e. a 62. gy-ddr parancsa érkezett, hogy az ezred  
a lov.-ddr támadását oldalazó tüzzel segítse. Rajvona-  
lunk még teret nyerve, az ellenséget 500 lépésre köze-  
lített meg, mikor 2 óraker d. u. a lov. ddr csapatai  
megkezdtek a visszavonulást, ámbár ennek okát ná-  
lunk megfigyelni nem lehetett. Ezredünknél a lőszer  
fogytán lévén, a további előnyomulást szintén meg-  
 kellett szüntetni.

A beállható lőszerhiányról az ezred már előbb je-  
lentést téve, a 31. ho.-parságtól parancs érkezett (Op.  
No. 20/25.), mely elrendelte, hogy a további előnyomu-  
lás a lőszerhiány miatt folytatandó, mert annak  
pótlására csak XI/21-én van kilátás. Az ezred tehát  
az elért helyzetben maradván, csupán tűzharcot foly-  
tatott.

A kezdetben tartalékban volt I. zlj már délben az  
akkor odaérkezett 69. gy-ezr. egy zljával Krempától  
délre szintén harcra fejlődött, azon parancssal, hogy  
a támadást amennyire csak lehet, vigye előre.

Délután a tűzharc lassan alább hagyott és ré-  
szünkről a lőszerhiány miatt csak lassú csatártűzet  
tartottunk fenn. Az ellenség is csak lassan tüzelt.

A másnap folytatandó támadás előkészítésére a 31.  
ho. a rendelkezésére bocsátott nehéz tüzérséget a Dáni-  
csoport mögé rendelte, egyben értesítve a csoportot,  
hogy a további támadást a gyalogság csak a tüzérségi  
előkészítés után kezdje meg.

Mielőtt azonban a 31. ho ezen Op. No. 20/34. paran-  
csa még megérkezett volna, az ellenség a szürkület-  
ben észrevétlenül közelítve meg állásainkat, 6 óraker  
d. u. nagy túlerővel jelent meg a III. zlj arcvonala  
előtt. Úgy látszik, hogy mikor az ellenség előnyomu-  
lását megkezdte, azon véleményen volt, hogy mivel  
részünkről a tűz szünetelt, csapataink visszavonultak,  
mikor tehát egyszerre rajvonalkunk előtt találta magát,  
megtorpant.

Részünkről felszólítás ment, hogy adják meg ma-  
gukat, de rövidre rá, tisztjeiktől buzdítva, rohammal  
törték be vonalunkba és azt heves kézitusára után át-  
törték. A III. zlj tehát kényszerítve volt visszavonulni.  
Az ellenség ezt követve, Krempa délkeleti részébe is  
benyomult.

A többi zljak veszélyben lévén, hogy visszavonulá-  
suk elvágatják, szintén megkezdtek a visszavonulást.

Az ezred balszárnyán lévő II. zlj Krempa észak-  
nyugati szélére, a IV. és I. zlj Krempa déli széle men-  
tén vonultak vissza.

A II. zlj segélyhelye, mely Kremában volt elhe-  
lyezve, az ottan lévő sebesültekkel az oroszok kezére  
jutott.

Az ezred vonatját, mely Krempa nyugati kijáratá-  
nál állott, még idejekorán sikerült visszairányítani.  
Az ellenség ezután a zljakat csak lassan követte és  
Krempa nyugati szélét érve el, megállott.

7 óraker d. u. a ddrparság az ezredet Wola Blja-  
kowa keleti széléig vonta vissza, hol az ezred magát  
beásta.

Az ellenség, mint az est folyamán kiküldött tisztí  
járőrök megállapították, Krempa nyugati szélén túl  
nem nyomult előre.

Az ezred veszteségei ezen a napon érzékenyek vol-  
tak. A tiszték közül elesett kettő, megsebesült tíz. A  
legénységi veszteség pontosan nem állapítható meg.  
A 62. gy-ddr naplójában a veszteség halottakban és  
sebesültekben 300 emberre van becsülve.

## 21.

Az éjjel folyamán a 31. ho. közepe és déli (jobb)  
szárnya a visszavonulást szintén megkezdte, miáltal  
a közép és a balszárny között meglehetősen hézag kelet-  
kezett, hova a ho.-parság a tartalékot és ezredünk 4.  
századát, mely Dzyaloszynnál mint hídőrség, később  
a ho.-parságnál mint őrszázad volt alkalmazva,  
tolta be.

A délelőtt folyamán az ezred az előző nap este  
megszállott állásban maradt, az ellenséggel kölesönös  
gyenge tüzelés nagy távolságra.

11 óraker d. e. azonban az ezredtől északra lévő  
lov. ddr csapatainak további visszavonulása követ-  
keztében a Wola-Bljakowától keletre fekvő állás to-  
vább tartható nem volt, az ezr. tehát a 62. gy-ddr pa-  
rancsa folytán a Wola-Bljakowától nyugatra fekvő  
erdő felé megkezdte a visszavonulást és azt később foly-

tatva, Wola-Wjewjetzkán túl menetelt, hol utóvédet hagyott hátra.

2 órakor d. u. Dáni tbk parancsára — ki József főhercegtől a ho.-parságot átvette — az ezred egy zljjal Dworszowice-Koszeielnére, három zljjal Konstantinowra irányított; ez utóbbi helyre az I., II. és III. zljak kerültek, míg a IV. zlj az előbb említett helyen éjjelezett. Ezen utóbbi zlj a Warta mellett fekvő Washne Mlynynél lévő hid biztosítására ottlévő ½ szd lovasságot felváltandó, egy ½ szdot különített oda ki.

Az ellenség csapataink visszavonulását nem követte és így, miután a Dubidze és Nowa-Brshesnitza-ra irányított csapatok az ezen falvaktól keletre fekvő patak völgyét előrsökkel biztosították, az ezred lak-táborba szállt és így töltötte az éjszakát.

## 22.

Ezen napra a IV. hdt. elrendelte, hogy a 31. ho. a támadást újra kezdje meg és a Janikowice—Jedlno—Wiewice vonalat érje el. A ho. egy gy.-ezrede lovassággal és tüzéséggel megerősítve, a Wartától délre nyomuljon előre. A parancs ezen utóbbi részét a Warta folyótól délre lévő saját 35. ho.-unknál folyó harcok kétséges eredménye tette szükségessé.

Ezen feladattal a 31. ho. ezredünket bízta meg és az ezred az I., II. és III. zljjal Konstantinowból reggel elindulva, Dworszowice—Koszeielen és a M. Washne Mlynny hidon át Prushitzkora menetelt, mely utóbbi helységet 10 órakor d. e. érte el. Az ezredhez egy szakasz lovasság és egy ágyúsüteg csztatott be.

Itt az ezred a 35. ho.-parsága alá lépett, melynek csapatai délkeletre az ezr. álláspontjától állottak harcban az ellenséggel (Klekoti és Kruszynanál). A 35. ho. parancsa szerint az ezrednek a ho. támadását keleti irányban, Puchy és Lengen át kellett kísérnie.

Az előnyomulást 12 órakor délben kezdte meg és Puchytól nyugatra a J. H.-ig ért, mikor a 35. ho. visszaszorítása következtében parancs érkezett a visszavonulásra; Prushitzkora visszaérkezve az ezred parancsot kap, hogy Prushitzkotól délnyugatra a 212-es magassági ponton, arccal délnek, vegyen állást és esetleges ellenséges előretörést akadályozzon meg. Az ezred az elrendelt vonalban lövészárkokat ásott, mely munka egész éjjel tartott.

A IV. zlj, mely Dworszowice—Koszeielen maradt, délben parancsot kap, hogy a 8 órakor d. e. Zakrzowek—Szlacheckinél történt ellenséges támadás folytán visszaszorított 32. gy.-ezr. támogatására Stara—Brshesnitza irányában nyomuljon előre és a helység keleti szélét szállja meg.

Miután a zlj ezen parancsot végrehajtotta és a reggel kiadott támadási parancs eddig nem változott, 5 óra 30. d. u. innen az előnyomulást megkezdve, a sötétség beálltával Jedlno falut érte el, hol az ellenséggel közvetlen szemben találta magát, mire rögtön támadott. A támadás az ellenséget meglepetésszerűen érte, az rögtön visszavonult és a zlj a menekülő ellenségéből 150 foglyot is ejtett.

A változott helyzet következtében a 31. ho. a további támadást beszüntette, mire a IV. zlj Stara—Brshesnitza-ra vonult vissza és ettől délre állást foglalva, itt töltötte az éjszakát.

## 23.

Hajnaltól a 35. ho.-tól parancs érkezik, hogy az eddigi állásokat elhagyva, az ezred egy zljjal a Prushitzko J. H.-nál vegyen állást (erre a II. zlj lett ki-

jelölve), két zljjal pedig Prushitzko keleti szélét szállja meg. A 35. ho.-nak tőlünk délre visszavonuló csapataival az összeköttetés helyreállítandó. Az összeköttetést járőrökkel ugyan helyreállították, de az ezred jobbszárnya és a 35. ho. között egy hézag mégis maradt. Ezen állásban az ezred ismét lövészárkokat kezdett ásni és az arevonal előtt lévő fiatal erdő fáiból sűrű akadályt is épített.

Kora délután az előreküldött járőrök közül az egyik, mely foglyokkal tért vissza (két másik járőrünket az ellenség az erdőben elfogta) jelenti, hogy állásaink ellen erős ellenséges csapatok nyomulnak előre. Az ellenség állásainkról tájékozódva nem lévén, azokat az erdőn keresztül menetelve kettősrendekben közelítette meg. A II. zlj 150—200 lépésre engedte az ellenséget az állásokig és ekkor géppuska és gyalogsági tüzet nyitva, annak első vonalait majdnem megsemmisítette. Az ellenség hátsó vonalait a további előnyomulást erre beszüntették. A sötétség beálltával az ellenség még többször kísérelte meg a támadást, de a létesített akadályokon áttörni nem tudott és mindig nagy veszteséggel verték vissza. Ágyúsütegeink a támadás kivédésénél kiváló eredménnyel működtek közre. Ezen ponton a heves gyalogsági tűz egész éjjel tartott.

A IV. zlj a IV. hdt parancsa folytán, mely a 31. ho. részére ezen napra az állások tartását rendelte el, helyén maradt. (Stara—Brshesnitza).

## 24.

Prusziecko-nál a nap folyamán is élénk volt a csatártűz, az ellenség a sötétség beállta után ismét támadni kezdett, azonban minden eredmény nélkül.

A IV. zljnél a helyzet változatlan. Az ellenség itt nyugodtan viselkedett.

## 25.

A IV. hdt parancsa szerint a 31. ho.-nak ezen napon is állásait kellett tartania. Az ezredet Prushitzkonál virradatkor a 35. ho. egy ezrede váltotta fel, a zljak Prushitzkóban gyülekeztek. Az ezr.-et ismét a 31. ho.-nak rendelték alá, tehát Dworszowice—Koszeielenre menetelt, hova 1 órakor d. u. érkezett.

A IV. zlj a Stara—Brshesnitza melletti állásban maradt. Az ellenség a jobbról lévő 69. gy.-ezr. ellen erős támadást intézett és annak balszárnyát vissza is nyomta, a IV. zlj azonban jobbszárnyát visszahajtva, az ellenség további előnyomulását oldalazó tüzzel megakadályozta, mire a 69. gy.-ezr. ellentámadásba menve, az ellenséget ismét visszavetette és a helyzetet helyreállította.

Este a IV. zljat az I. zlj váltotta fel.

## 26.

A helyzet ezredünkénél ezen napon változatlan. Az I. zljnél gyenge gyalogsági és tüzéségi tűz.

## 27.

Az arevonalban a helyzet változatlan. Az I. zlj az állások kiépítésén dolgozott. Az ezredtől, mely továbbra is tartalékviszonyban maradt, a 35. ho.-nál beállott viszonyok következtében a II. zlját délután a Stocki-tól északra fekvő taligaút elágazásához küldték előre, hol a Wartahíd irányában biztosított.

## 28.

A II. zlj reggel Stara-Brshesnitza-ra ment vissza, a többi résznél a helyzet változatlan.

6 óra 45. d. e. a II. és IV. zlj a IV. hdtparság parancsára Dubidzere meneteltek és ott a 32. ho. kötelékben lévő 6. gy.-ezredet a Dubidzetől keletre fekvő állásokban felváltották.

Ugyanezen parancs értelmében a 31. ho. egy része (a Felix tbk csoportja) a 16. ho. által váltandó fel és mint hds-tartalék Pajeczno környékére tolatik el. Ennek folytán az ezredtörzs a III. zljjal 1 óra 30. d. u. Dworszowice-Koszielneről Makowiskara mentelt. Az I. zljat a 16. ho. csapatai 6 óra 30. d. u. váltották fel és ez 9 óra 30. d. u. szintén Makowiskara érkezett, hol az ezred ezen két zlja a Felix-csoport parsága alá lépett.

## 30.

Az ezredtörzs az I. és III. zljjal Op. No. 30/4. parancs folytán 1 óra 30. d. u. Gawlowra menetelt és 5 órakor d. u. odaérkezve laktáborba szállt.

A II. és IV. zlj Dubidzenél maradtak állásban. Itt mindkét részen teljes csend uralkodott.

## December.

## 1.

A IV. hdt. parancsa szerint a 31. ho.-nak, melynek kötelékébe ezen naptól kezdve a német gárda tartalék- ddr is tartozott, 1-én Szczercowot és Zart kellett elfoglalnia, mely helységeket az ellenség tartotta megszállva.

A 31. ho. Op. No. 1/3. parancsa a támadást rendelte el; a német gárda tartalék- ddr Szczercowot, a Felix-csoport Zar-t támadja meg. A csapatok éjjelezési helyeiken 6 óra 30. d. e. menetkészen álljanak.

Ezen parancs az ezredhez 6 óra 15. d. e. érkezett, mire riadó!

7 órakor d. e. a Felix-csoport az előnyomulást megkezdte. 11 órakor d. e. a 31. ho. Op. No. 1/13. parancsal elrendelte, hogy a Felix-csoport a Puszcza, Podzar és Zar falvak területét minél előbb érje el, tehát folyton meneteljen.

A Parchlány-tól északra fekvő erdőt elhagyva, a Felix-csoport harc alakzatba fejlődött és így nyomult tovább előre. Mikor az első vonalak Tatar község közepét érték el, Osziny és Puszcza irányából jövő ellenséges gyalogsági tűzbe kerültek. Ellenséges tűzérőség pedig Zar irányából tüzelt.

Miután a felderítő járőrök jelentései alapján a helyzet tisztázódott, Felix tbk a támadási parancsot adta ki: az ezr. két zlja Puszcza irányában, tőle jobbra Oszinyre a 32. gy.-ezr. támad.

Az ezredtől balra a német gárdadddr támadott és az ellenséget 3 óra 30. d. u. visszavetette és Szczercowot elfoglalta.

Erre az ezredünkkel szemben levő ellenség az ellenállást feladta és visszavonult, mielőtt még a támadás végrehajtására került volna a sor.

A szürkület beálltával a Felix-csoport az éjjelezési parancsot adta ki, mely szerint az ezred két zlja Puszcza környékén tartalékviszonyban éjjelez, az ellenséget a 32. gy.-ezr. követi Zarig.

A II. és IV. zlj még mindig Dubidzenél maradt állásban. Az állásokat ellenséges tűzéréség lőtte.

## 2.

A 31. ho. Op. No. 2/4. parancsával ezen napra a további előnyomulást Lubiec irányában rendelte el.

6 óra 30. d. e. érkező Op. No. 2/6. parancs azonban ezen rendelkezést megváltoztatva, az előnyomulást a Widawka-pataktól északra Belchatow irányában rendelte el. A Felix-csoport a Zar—Kaszewice-vonalon, tőle északra a német gárda tartalék- ddr a Szczercow—Kluki vonalon nyomuljon előre.

Mivel az ellenség az éjjel folyamán visszavonult, a Felix-csoport biztosított menetben indult el. Az ezred két zlja mint a Felix-csoport elővédje, délben a Zar és VW-Bozidar között fekvő erdő keleti szélét érte el és mivel az ellenség — az Ural- és Transbaikal kozák ddrök csapatainak részei — Kaszewice nyugati szélét tartotta megszállva, a csoport tehát harc alakzatba fejlődött. Az ezred két zlja az első vonalban lévén, folytatta az előnyomulást, de miután az ellenség csak gyenge ellenállást fejtett ki és azután visszavonult, 3 óra 40. d. u. Kaszewicét érte el.

A IV. hdt beérkezett parancsa szerint a 31. ho. nak az elért helyeken kellett éjjeleznie, a Zarzece—Kurnos—Nowy-Swiat vonalig erős biztosító csapatokat tolvá előre.

Erre 5 óra d. u. a Felix-ddr az ezred két zlját Kurnosra irányította azon parancs al, hogy a biztosítást Kurnos és Zarzece között végezze. A két zlj a parancsot végrehajtva és balról a Nowy-Swiatnál biztosító német zljjal, jobbról a Zarzecében levő 69-esekkel az összeköttetést helyreállítva, az éjjelt, mint ütközet előrs töltötte.

A II. és IV. zlj ezen a napon is Dubidzenél maradt állásban, a nap teljes nyugalomban telt. Repülő- lők jelentései szerint az ellenség az egész vonalon visszavonult.

## 3.

A IV. hdtparság Op. No. 24/4. parancs al a 31. ho.-nak erre a napra Grocholice és Dobiecinen át az előnyomulást rendelte el, úgyhogy a ho. legalább Monkolicét érje el. Az előrsök vonalát 6 óra 30. d. e. kellett átlépnie.

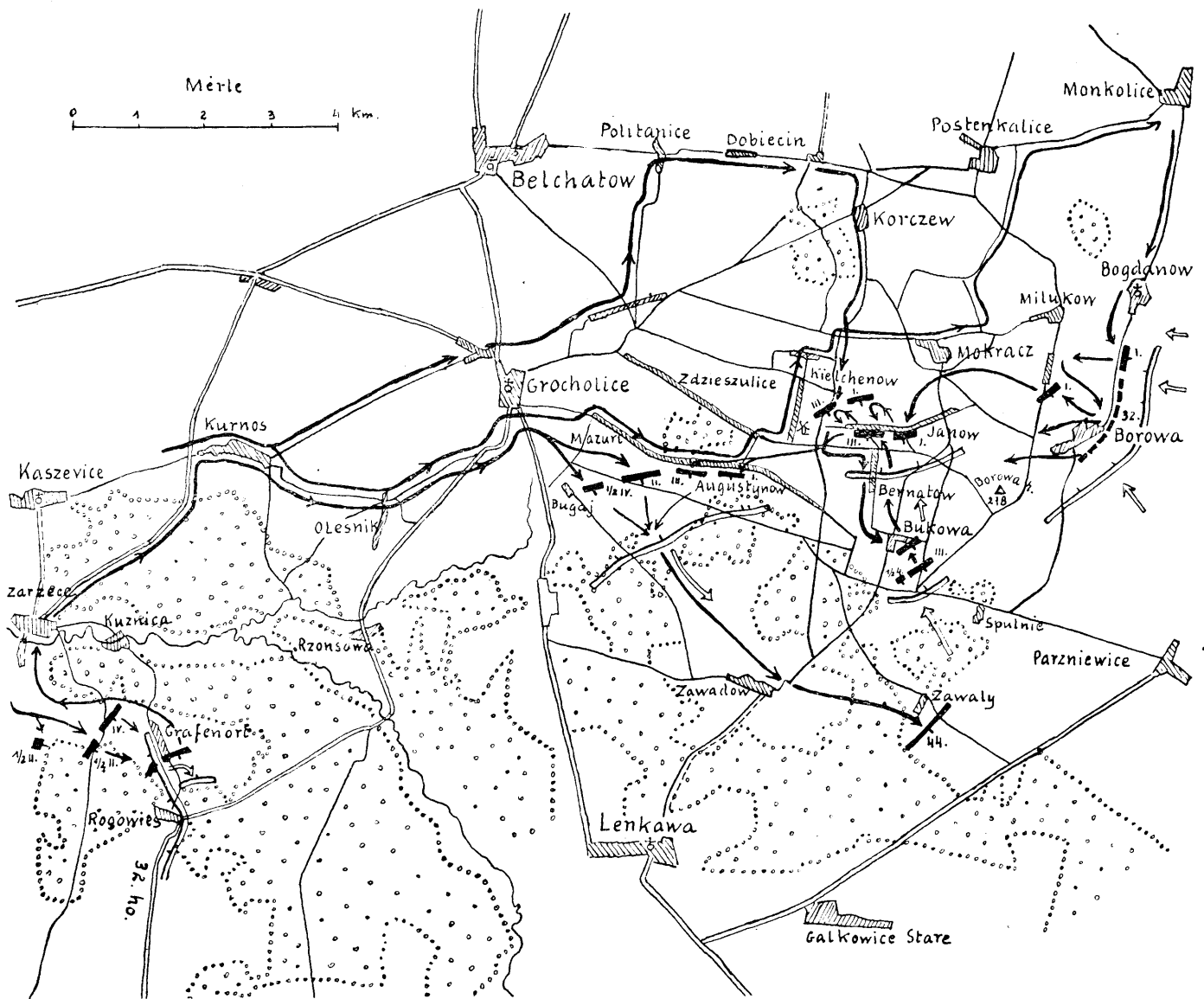
Az ezredtörzs az I. és III. zljjal a 61. gy.- ddr főcsapatában volt becsztva. A ddr a Kurnos—Grocholice faligaúton nyomult előre. Elővédje 8 óra 40. d. e. a Grocholicétől nyugatra álló ellenséggel harcba lépett. Ezen időben az ezr. I. zlja a ddr-től parancsot kapott, hogy a 32. gy.-ezr. két zljával egyetemben Olesniken nyomulva előre, Grochlicet délről támadja meg.

Rövid és könnyű harc után a ddr 11 óra 30. d. e. Grocholicét elérte, miután az ellenség azt kiürítette. Az ellenséget követve, a további előnyomulás folyamán az ezredtörzs a III. zljjal, a 69. gy.-ezreddel egyetemben nyomulva előre, 3 órakor d. u. Dobiecinét érte el, az I. zlj a 32. gy.-ezreddel Mokracig jutott. Az ellenség (lovasság és kozákok) folytonosan kelet és délkelet felé vonult vissza.

5 órakor d. u. a IV. hdtparságtól parancs érkezett, mely délkeletről Lenkawa irányában erősebb ellenséges oszlopok előnyomulását jelezve, részünkről a további előnyomulást beszüntette. A 31. ho. különböző csoportjai részére éjjelezési helyeket jelölt ki, mely szerint az ezredtörzs a III. zljjal Dobiecinben, az I. zlj a 32. gy.-ezreddel Mokraczon éjjelezzék. Ez utóbbi csoport a parancsot csak későn kapva, az előnyomulást tovább folytatta és már Monkolicére ért, mikor a parancs elérte. Az I. zlj tehát itt éjjelezett.

A II. és IV. zlj ezen napon is Dubidzenél volt állásban. Az ellenség részéről csak járőrök mutatkoztak, különben teljes csend.





Útközetek Bukowanál és Grafenortnál.

4.

A 31. ho. Op. Nc. 4/3. parancssal a 61. gy.-ddr-nak elrendelte, hogy 7 órakor d. e.-től kezdve a Bukowa—Borowa-vonalban egy Parzniewicére irányuló előnyomuláshoz álljon készen.

A parancs elkészve érkezett, az ezredparság 7 óra 20. d. e. a 61. gy.-ddrtől, tehát szóbeli parancsot kapott, hogy a III. zljjal — melynél előzőnap óta a ½ 4. század is be volt osztva — és egy taracküteggel Korczewre és onnan a 69. gy.-ezr. egy otlévő zljával együtt Bernatowát Bukovinába meneteljen. Ezen csapatok képezték a „Mihanovics“-harecsoportot.

A menetelés 8 órakor d. e. kezdődött; 11 óra 30. d. e. a III. zlj, mint a csoport elővédje éppen Bukowára érkezett, mikor a „Mihanovics“-harecsoport azt a parancsot kapta, hogy a két zljjal és egy fél zlj 69-essel a Bukowa—Spulnie-vonalat szállja meg, mert Zawaty irányából erősebb ellenséges csapatok vannak előnyomulóban. Mivel azonban ekkor a lov.-hdt balszárnya, mely eddig Spulnienél állott harcban, pánikszerűen ment vissza, egy védelmi állást tehát a Spulnienél lévő erdőtől északra, arccal délkeletnek kellett elfoglalni, a III. zlj a fél 4. szddal a tűzvonalban, a 69-es zlj tartálékban.

Allig hogy a zlj a vonalat megszállta, az előnyomuló ellenséggel (III. kaukázusi hdt) harcra került a sor.

Mivel a nagy túlerővel támadó ellenség gyorsan nyert tért és veszteségeink rohamosan növekedtek, 12 óra 30. d. u. a 69-es zlj parancsot kapott, hogy egy századdal a jobbszármagot sűrítse, egy századdal pedig a balszármagot hosszabbítsa meg. Miközben ezen két szd a tűzvonalhoz közeledett, az ellenség a jobbszármagyon lévő ½ 4. szdot megrohmozta és visszavetette. Erre a két 69-es század is Bukowa felé vonult vissza, de sikerült úgy ezeket, mint a 69-esek egy géppuskaosztagát Bukowa déli szélén újra állásba hozni. Az ottan utánnomuló ellenség a III. zlj jobbszármagját már átkarolni kezdte, úgyhogy ennek is Bukowára kellett visszavonulnia, hol azután arccal délkeletnek foglalt állást. Az ellenség további támadását ezen vonalban azután sikerült feltartani, a III. zlj egész éjjel ezen állásban maradt.

Az I. zlj a 32. gy.-ezr. kötelékében reggel Monkolice-ről déli irányban nyomult előre és Bogdanow déli szélén erősebb ellenséggel jutott harcba, úgyhogy a további előnyomulás megakadt. A harc folyamán ezen csoport arevonala keleti irányt vett fel és a Bogdanow—Borowa út mentén húzódott. Az I. zlj ezen tűzvonal balszármagján volt, mely irányban az ellenség nagy erővel támadott. 4 órakor d. u. a 32. gy.-ezr. parsága a folyton erősödő támadás miatt kénytelen volt a visszavonulási parancsot kiadni és a visszavonulást Monikowra rendelte el. A 32-eseknek Bogdanowban

lévő segélyhelye az oroszok kezébe jutott. A veszteségek igen nagyok voltak.

5 órakor d. u. a 31. ho.-parság Op. No. 4/21. parancsával ezen harcsoportnak újra támadást rendelt el, mely célból azt a német gárda tartalékddr egy zljával erősítette meg. Ez alkalommal arra figyelmeztetett, hogy a feladat megoldásánál a veszteségeket nem szabad mérvadóknak tekinteni. Mivel azonban a német zlj nem érkezett meg, a támadás abbamaradt és a sötétség beálltával a tűz lassan elhalt.

7 órakor d. u. a 31. ho. Op. No. 4/21. parancsával a ho. összes csapatai részére elrendelte, hogy a helyzet tisztázására, vajjon az ellenség az éjjel folyamán nem vonul-e vissza, felderítő vállalkozások hajtandók végre.

A nap veszteségei igen nagyok voltak. A századok 60—70 puskára apadtak le.

A II. és IV. zlj, melyek Dubidzénél voltak állásban és a Dáni-csoport kötelékébe tartoztak, 2 órakor d. u. figyelmeztetést kaptak, hogy felváltáshoz tartásuk magukat készen. Délután jött azután a parancs, hogy a II. zlj állásban marad, a IV. zlj a Dáni-csoporttal eltolatik. A Dáni-csoportot 5 óra 30 d. u. váltották fel.

Sztrsheltze-Wjelken, Szkompán és Bogumilowitzén keresztül menetelve a IV. zlj 10 órakor d. u. Sztrshára érkezett és ott laktáborba szállt. Itt a 32. ho.-tól telefonparancs érkezett, hogy a Dáni-különítmény 5-én 8 órakor d. e. M. Dygada j malomnál álljon.

## 5.

5 órakor d. e. a III. zlj, mely az éjjelt Bukowanál töltötte, a 61. gy.-ddr parancsára a Janownál elkészített állásokba vonult vissza és azokat megszállta. Az ellenség a visszavonulást lassan követte és a nap folyamán csak lassú gyalogsági tűz volt.

Az I. zlj állásától jobbra 3 órakor d. e. a közben megérkezett német gárda tartalékddr egy zlja a Borowa-tól északkeletre fekvő orosz állások ellen támadásra ment és azokat elfoglalta. Az I. zlj ezen támadást követve szintén előnyomult és 7 órakor d. e. Borowa északi szélét érte el. Mikor teljesen kivilágosodott, az orosz tüzéség az elfoglalt állásokat erős tűz alá vette, mire majdnem kétórai tüzéségi tűz után gyalogsága ellentámadásra indult és a korra reggel elfoglalt állásokat ismét visszavette. Az I. zlj Mokracz felé, a német gárda zlj Bogdanow-ra vonultak vissza. Egész délelőtt itt nehéz harcok folytak és miután délután a 32-esek által tartott Borowa-hegyet is az oroszok rohammal foglalták el, a 31. ho. az összes csapatokat a már reggel kijelölt vonalba vontatott vissza. Ezen vonal Janow falu mentén és Mokracz-tól keletre húzódott. Az I. zlj 2 századdal Janow déli szélén, 1½ századdal tartalékban Mokracz északi szélén állott. Ezen harcok szintén nagy veszteségeket okoztak.

Ezen visszavonulás következtében az I. zlj a már reggel óta ott állásban lévő III. zljtől balra jött állásba. A III. zlj a tőle jobbra lévő 9. lov. ho. egyes részeinek visszavonulása folytán keletkezett térbe egy szdot különített ki. A zljak ezen helyzetben töltötték az éjszakát és az állások kiépítésén dolgoztak. Éjjel szeges drót is állván rendelkezésre, drótakadály építését is megkezdték.

A Dáni-különítménynél a IV. zlj (5 századdal, mert a 6/44. szd a levélváltás alkalmával hozzá csatlakozott) 6 órakor d. e. az előző napi parancs értelmében kijelölt pontnál, mint elővéd állott.

Az ellenség Folwark—Kutzow-vonalban állott és

a Kutzow-tól nyugatra fekvő házcsoport „zu Shlobnitz“, mint erős támpont volt kiépítve és megszállva.

A Dáni-különítmény támadásra kapott parancsot, mely szerint a IV. zlj. Kol. Faustinow déli részén keresztül Folwark-ra támad, tőle jobbra a 3. bh. gy.-ezr. nyomul előre. A támadásra való csoportosulás 10 órakor d. e. fejeződött be és tüzéségünk a tüzet megnyitotta. 3 órakor d. u. a támadás az oroszok első vonaláig jutott. Nehéz tüzéségünk tűzhatása alatt az oroszok Kutzow faluba vonultak vissza, hol főállásuk volt. Ezen állás ellen a IV. zlj átkaroló támadást kísérelt meg, mely azonban oldalazó tűz következtében, melyet balszárnya ellen az ellenség adott le, a várt hatást nem hozta meg. A sötétség beálltával csak lassú csatártűz volt.

9 órakor d. u. a IV. hdtparságtól értesítés jött, hogy a csapatok a harc vonalból kivonulnak és el lesznek tolvá.

A Dubidzénél állásban maradt II. zlj (3 szd) az állásokból 6 órakor d. u. kivonatot és a 32. ho.-tól parancsot kapott, hogy a M. Dygada j malomhoz meneteljen, hova éjjel után érkezett.

## 6.

Az I. és III. zljjal szemben az ellenség 800—1200 lépésre megállott és szintén beásta magát. Egész nap tüzéségi tűz és gyalogsági harc szünetelt. Éjjel a zljak az állások megerősítésén dolgoztak. A 31. ho. éjjeli vállalkozásokat rendelt el, melyek azonban eredményre nem vezettek.

A II. zlj a malomhoz megérkezve a Dáni-különítményhez további parancsokért jelentőlovast küldött és onnan parancsot kapott, hogy Kamien északi kijáratához meneteljen, hol a különítmény többi csapatai is gyülekeznek. A IV. hdt parancsa szerint a különítménynek 11 órakor d. e. Zarzece-t kell elérnie, hol a hdtparság rendelkezésére álljon.

8 óra 30 d. e. a különítmény Kamienről a menetelést megkezdte, a II. és IV. zlj a főcsapatnál volt beosztva. A menet alatt Rogowiec és Kuznica irányából élénk gyalogsági és tüzéségi tűz hallatszott.

10 óra 45. d. e. a különítmény elővédje Zarzect érte el és észak és kelet felé biztosítva megállott. A kiküldött lov. járőrök a legellentétebb jelentéseket hozták. Egy Kuznica-nál álló dragonyos szd állítólagos meglepő ellenséges támadás következtében visszavonult.

12 órakor délben a IV. hdtparság parancsa érkezett, mely szerint a különítmény feladata a Zarzece—Rogowies—Rzonsawa tereprezbe behatolt ellenséges osztagokat onnan elűzni.

Tüzetes felderítés céljából előretolt gyalogos járőrök csak 5 órakor d. u. hoztak megfelelő jelentéseket, melyeknek alapján a II. és IV. zlj a következő parancsot kapta:

1½ zlj (IV. és ½ II. zlj) a Rogowiestől nyugatra fekvő erdőbe benyomult ellenséget onnan visszaveti és a 32. ho. Rogowiesnél lévő északi szárnyát átkaroló ellenséges akcióval szemben támadólag védi. A II. zlj másik fele ddr-tartalék lépesözve a jobbszárny mögött.

A ddr másik ezrede (3. bh. gy.-ezr.) Zarzece keleti szélén a Widawka-patak mindkét oldalán ment állásba.

A gyalogos járőrök felderítése folytán végre megállapították, hogy az ellenség Rogowiesnél és Grafentornnál, valamint a Widawkanál erős állásokban áll. Közben a beállott sötétség miatt a támadás másnapra halasztatott el. Az éjjel folyamán a 32. ho. északi szár-

nya ellen intézett ellenséges támadás kivédésére az első vonalban álló fél II. zlj a 6. gy.-ezr. rendelkezésére bocsátott és Rogowies irányában tolódott el. Miután azonban az oroszok a megkezdett támadást félbehagyták, a fél zlj az éjjel folyamán ismét a IV. zljhoz csatlakozott.

## 7.

A 31. ho. Op. No. 7/3. parancsa szerint a 61. gy.-ddrnek, melynek kötelékébe az I. és III zlj tartozott, az eddigi állások tartása lett elrendelve.

Az ellenség előző napi állásában maradt és azok erősítésén nappal is dolgozott. Az éjjel folyamán és kora reggel előreküldött járőrök jelentették, hogy az ellenség erősítéseket hozott az első vonalba előre, a megszaparodott géppuskák legalább erre mutatnak.

2 órakor d. u. az I. zlj és a tőle balra lévő 32. gy.-ezr. ellen az ellenség támadást kísérelt meg, mely azonban a tüzérségi és gyalogsági tűzben elakadt és az ellenség állásaiiba vonult vissza. 10 órakor d. u. az előretolt biztosítójárőrök az ellenségnél ismét támadási előkészületeket állapítottak meg, de annak végrehajtására nem került sor.

A Dáni-különítménynél, miután hajnalhasadtával a tüzérség a tüzet megnyitotta, a különítmény jobbszárnya támadásra indult. 10 óra 45. d. e. ehhez a IV. zlj is csatlakozott, a 1/2 II. zlj még tartalékban maradt. Erős harc után a IV. zlj balszárnya délután északnyugatról benyomult Grafenort faluba és az ellenséget a falu közepéig szorította vissza. A sötétség beálltával azután a támadás megállt, egész éjjel azonban élénk gyalogsági tűz volt.

## 8.

A még 5-én délután visszaszorított 9. lov.-ho csapatainak vonalát 6-án reggel a 61. gy.-ddr vette át és a 69. gy.-ezr. zljai szállták meg azokat. Ezen állások Janow falu nyugati kijáratánál csatlakoztak ezredünk II. zljának állásaihoz és Kielchenow déli részét metszve, az általunk szélmalom-magaslatnak nevezett dombon voltak. Éjjel az ellenség ezen állások ellen túlnyomó erőkkel támadást intézett és a 69. gy.-ezredet visszanyomta, mely északi irányban tért ki. Ezáltal Janow déli szélén lévő állásaink jobbszárnya teljesen fedetlen maradt. Mielőtt itt még megfelelő ellenintézkedéseket lehetett volna tenni, az ellenség ezredünk vonala ellen is túlnyomó új erőket csoportosítva szürkületkor itt is támadásba ment át. A mélyen tagolt ellenséges támadást az első rohamnál ugyan még visszavertük, de a következő, folytonosan ismétlődő rohamoknak a már napok óta harcban lévő és már csekély puskalétszámú zljak ellenállni nem tudtak és az ellenség azokat visszaszorította. A III. és I. zlj kénytelen volt a Kielchenow északi kijárata és Mokracz közötti térbe visszavonulni.

A veszteségek igen érzékenyek voltak, a két zlj létszáma összesen 500 puskát sem tett ki.

Az ellenség elhagyott állásainkat foglalta el, tovább azonban nem nyomult előre. Zljaink az új állásokban rendezkedtek be.

A Dáni-különítményhez éjfélkor érkezett a IV. hdt parancsa, melyben a támadás folytatását Grafenorton keresztül Rogowiesig rendelte el. A ddr tartalékokból még egy szdot a tűzvonalba rendelték és az összes rajvonalban lévő erők egyöntetű támadás végrehajtása céljából a 3 bh. gy.-ezrednek rendeltettek alá. A virradatkor megkezdett támadás folyamán az ezr. részei az ellenséget Grafenort falu délkeleti kijáratáig szorították

viszsa. A 3. bh. gy.-ezr. balszárnya erős oldalazó tűzbe jutott és tovább nem tudott tért nyerni. Saját két zljunk azonban a támadást tovább folytatván, heves közelharc után az ellenséget délután Grafenortból teljesen kiverte.

Az ellenség a Grafenortból délre fekvő erdőbe vonult vissza és ott a már készen lévő állásait szállta meg. Tűzvonalunk 200—300 lépésre közelítette meg újból az ellenséges állásokat, mivel azonban annak ott új tartalékai is harcba léptek, tovább előnyomulni lehetetlen volt. A tűzharc ezután itt a sötétség beálltával is változatlan hevességgel folyt, míg másnap hajnalban hareszünet állott be.

## 9.

Az I. és III. zlj, melynek tűzvonalja jobbszárnyával a szélmalomtól északra, balszárnyával pedig Janowtól kb. 600 lépésre állott az éjjelt is ezen állásban töltötte. A 31. ho. Op. No. 9/2. parancsa ezen állások tartását rendelte el. A délelőtt folyamán azonban már biztosra vált, hogy az ellenség az előtte való nap reggelén tőlünk elfoglalt állásokat elhagyta, csupán megfigyelőket hagyva ott hátra. Erre a zljak kisebb csoportokban menve előre a régi állásokat elérték, melyeket az ellenség járőrei ellenállás nélkül ürítettek ki. A nap további folyamán csupán ellenséges tüzérségi tűz, a sötétség beálltával teljes csend.

A Dáni-különítménynek erre a napra a IV. hdt az elért állások tartását rendelte el, egyben a harenal ezen részét a német gárda tartalék ho.-nak rendelte alá.

A délelőtt folyamán a helyzet itt változatlan maradt. 3 órakor d. u. a jobbszárnyal szemben fekvő erdőben orosz tartalékok gyülekezése volt megfigyelhető, melyet tüzérségünk tűz alá vett. A német gárda ho. csapatai Rzonsawat támadták meg, az ellenség pedig 4 óra 30. d. u. a 3. bh. gy.-ezredet támadta, miáltal az egész vonalon élénk harc fejlődött, mely a sötétség beálltával még élénkült. Az ellenség ekkor a II. és IV. zlj állásai ellen is támadott, mely támadást a zljak azonban visszaverték. A harc nem szűnő élénkséggel 8 óra 30. d. u.-ig tartott, azután elesenedett, lassú csatártűz azonban egész éjjel tartott.

## 10.

Az I. és III. zljjal szemben az ellenség a 7-én elért állásaiban azok kiépítésén dolgozott. Távolság a mi vonalainktól 1200—1400 lépés. Az ellenséges tüzérség a Borowa-hegy mögül állásainkat oldalazó tűz alatt tartotta. Különben nyugalom.

A Dáni-különítménynek ezen napon az állásokat kellett tartania. Egész nap élénk csatártűz. 10 órakor d. u. érkezett a IV. hdt parancsa, mely szerint a Dáni-különítmény csapatai a 32. ho. által váltandók fel.

## 11.

A német gárda tartalék ho. csapatainak felváltása következtében a 61. gy.-ddr csapatai is helyenként eltolattak, az I. és III. zlj azonban helyükön maradtak.

A Dáni-különítmény felváltása már az éjjeli órákban megtörtént, a kód a zavartalan visszamenetelt elősegítette. A II. és IV. zlj Zarzece déli szélén gyülekezett.

A IV. hdt parancsa szerint a 62. gy.-ddr csapatai a Kuznica—Rzonsawai híd—Ksienzy Mlyn—Bugaj—Bernatow vonalban álló német csapatokat váltják fel. A II. és IV. zljnak a Bugaj és Augustynow közötti szakaszt kell megszállania.

9 órakor d. e. a 62. gy.-ddr elrendeli, hogy 12 óra 30. d. u.-ig pihenő Zarzecen.

Ezután menetelés Kurnosra, hova a II. és IV. zlj 3 órakor d. u. érkeztek. Innen alkonyatkor az elrendelt állásokba mentek előre, hol a német csapatok felváltása 10 órakor d. u. befejeződött. A IV. zlj két századdal Bugajtól keletre, a II. zlj ettől keletre Augustynowig. A IV. zlj két százada ddr-tartalék Grochoicen.

## 12.

A 62. gy.-ddr a német csapatok felváltása folytán ismét a 31. ho kötelékébe lépett. A hoparság az állások megszállását úgy rendelte el, hogy az ezr. összes zljai egymás mellett legyenek állásban és ezért az I. és III. zljakat Janowból kivonta és elrendelte, hogy Augustynowban a II. zlj balszárnyához csatlakozzanak.

A nagy kiterjedésű állások megszállásához azonban az ezred létszáma nem volt elegendő, úgyhogy csak minden 4 lépésre jutott egy puska. Az ellenség vonala a jobbszárny előtt 2500 lépésre a balszárny előtt 1200—1500 lépésre húzódott. Csapatái a kaukázusi hdt-hez tartoztak. Gyenge tüzérségi tüzön kívül egész nap teljes nyugalom volt.

## 13.

A IV. hdt Op. No. 12/40. paranccsal az állások tartását rendelte el, azon esetben azonban, ha az ellenségnél visszavonulási mozgások észlelhetnének, támadás. Célja ezen rendeltetésnek az volt, hogy a velünk szemben lévő ellenséges erőknek az arcvonalból való kivonását és azoknak a Mackensen hdt ellen északi irányban való eltolását megakadályozzunk.

Az ezred részére ekkor lettek először német nyeles kézigranátok kiosztva, melyeknek használatában a legénységet kioktatták.

A 4-én és 8-án szenvedett veszteségek következtében a III. zlj felosztott és nagyrésztben az I. zlj kiegészítésére használtatott fel. Kisebb része a II. és IV. zljhoz osztatott be.

## 14.

A harcászati helyzet változatlan maradt. A 2. hdsz-parság elrendelte, hogy különös gond fordítandó a felderítő szolgálatra és lehetőleg sok fogoly ejtendő, hogy megtudjuk, mi az ellenség szándéka. Az ellenség mozgatai éber figyelemmel kísérendők. Ezen parancs folytán a sötétség beálltával mindig járőrök voltak az ellenséges vonalak előtt, melyek foglyokat is hoztak. Ezek az orosz Samurski 83. gy.-ezredhez tartoztak. Az éjjel folyamán ellenséges járőrök meg is adták magukat, melyektől megtudtuk, hogy a helyzet az ellenség-nél változatlan.

Időnként ellenséges tüzérségi tűz, mely azonban a már jól kiépített állásokban veszteséget nem okozott.

Két szd, felgyógyult sebesültekből és betegekből állítva össze, az ezredhez bevonult és a századokra felosztatott

## 15.

1 óra 30. d. e. a beható felderítést rendelte el a 31. ho. A kiküldött járőrök azonban a szakadó eső és koromsötétség miatt kielégítő jelentéseket nem hoztak.

A 31. ho. 5 óra 50. d. e.-i Op. No. 15/2. parancsa szerint az ezrednek az állásokban készenlétben kellett

állania, hogy abban az esetben, ha a szembenálló ellenség északkeleti irányban csapateltolódásokat végezne, rögtön támadást indítson. (A német Gallwitz hdt és a es. kir. 27. ho. ekkor Piotrkowra támadást intéztek.)

10 órakor d. e. ismét élénk felderítést hajtottunk végre, melynek eredménye annak megállapítása volt, hogy az ellenség állásait elhagyva, azokban csak megfigyelő járőröket hagyott hátra.

Ezen felderítés következtében a 31. ho. Op. No. 15/12. parancsával 1 óra d. u.-i kezdettel az előnyomulást a Lenkawa vonalba rendelte el a 62. gy.-ddr Zawadow és Bukowa falukat érje el.

Az előnyomulás harcalkozatban megkezdődött és a csapatok a Lenkawa—Zawadow—Bukowa utat ellenséges behatás nélkül 3 óra 30. d. u. el is érték, hol megállottak, hogy ott éjjelezenek. Az 5 óra 30. d. u. kiadott Op. No. 15/16. paranccsal a 31. ho. azonban a 62. gy.-ddr részére az előnyomulás céljául a Lenkawa—Galkowice Stare—Zawady vonalat jelölte ki, 8 óra 30. d. u. tehát, mikor a parancs megérkezett, az előnyomulás folytatódott és az ezr. Zawady-t 9 órakor d. u. érte el, hol a fenti parancs értelmében állásokat készített.

Egy felderítő különítmény a Nowo—Radomsk—Piotrkow vasúti vonalig tolatott előre. (1/2 8. szd.)

## 16.

Az előretolt felderítő különítmények jelentései szerint az ellenség általános visszavonulásban lévén, a 31. ho. Op. No. 16/2. parancsa a 62. gy.-ddr-nak Zerechowa való menetelését rendelte el. Az ezred a parancsot csak későn kapta, úgyhogy csak 9 órakor d. e. érkezett a kijelölt gyülekezési helyre. Azután Parzniewickin és Cernowon keresztül menetelve, mely utóbbi helyiségnél az ezred déli pihenőt tartott, 3 óra 30. d. u. Wilkoszewicet érte el. A Wilkoszewice és Mierzyn közötti lévő hidak mind le voltak rombolva, Mierzyn nyugati széle kozákok által megszállva. A 62. gy.-ddr a 3. bh. gy.-ezredet, mely mint a ddr elővédje menetelt, harcalkozatba fejlődött, hogy Mierzynt az ellenségtől megtisztítsa. Rövid harc után az ellenség visszavonult. Az ezred 7 óra d. u.-ig Wilkoszewicen állott és miután az ellenség visszavonult, tovább menetelve Mierzynbe érkezett, hol a kiadott parancs szerint laktáborba szállott.

## 17.

A 31. ho. Op. No. 17/2. parancsa értelmében az ellenség üldözése folytatandó. Az ezred 6 órakor d. e. Mierzynből elindulva, biztosított menetben Zerechowa—Olszyn—Slepietnice—Mlynkín át az erdő keleti széléig nyomult előre, mely helyet 12 órakor délben érte el és ott készenléti helyzetben maradt. Az ellenség a Pilica hídjait felgyújtotta vagy lerombolta és a folyótól keletre állást foglalt, úgyhogy nappal minden átkelési kísérletet meghiúsított. Az ezred a 62. gy.-ddr parancsára 7 óra 45. d. u. Brzezice és Wielkopolje falukban laktáborba szállt.

A Pilica mentén a 3. bh. gy.-ezr. biztosított, a hidak helyreállításán utászok dolgoztak.

## 18.

Az éjjel folyamán kiküldött járőrök az ellenség visszavonulását jelentették, mire a 31. ho. Op. No. 17/33. paranccsal az ellenség további üldözését rendelte el. 5 órakor d. e. az ezred a Paskrzymen át Zygmontowra elrendelt menetelést megkezdte, a menetelés azonban

az utak rossz állapota és a malmoknál elrontott átjárók miatt nagyon lassan haladt, úgyhogy a Zygmuntownál készült szükséghidat az ezred csak 7 órakor d. e. érte el. Ezredünk a 61. gy.-ddr után kelt át a hiden, további menetelését Wolka—Skolnickan át az ettől keletre fekvő erdőbe folytatta, mikor a 31. ho. Op. No. 18/2. parancsa folytán, mely a Janikowice—Djabla Gora vonal átlépését a további parancstól teszi függővé, a Djabla Gora lévő erdőben 11 órakor d. e. megállott.

2 órakor d. u. parancs jött a további előnyomulásra, Wolica-Nowan keresztül a Siusice—Ciechomin—Przylenk faluk közötti térbe (31. ho. Op. No. 18/16.). Ezen menetelés alatt egy kozáküteg, mely a Czarnától keletre állott, tűz alá vette az ezredet, úgyhogy kénytelen volt a nyugatra fekvő mélyedésbe kitérni, veszteséget azonban nem szenvedett. Miután Siusicet az ellenséges tüzésérg élénk tűz alatt tartotta, a 62. gy.-ddr a 31. ho. parancsát megváltoztatva az ezredet Janikowicere irányította, hogy ott laktáborba szálljon. Az ezredparság által felvett vezető téves vezetése folytán azonban az ezred 7 órakor d. u. Alexandrowba érkezett, hol elszállásoltatott. 9 órakor d. u. a 62. gy.-ddr azonban elrendelte, hogy egy zljat Janikowicere küldjön, hol a 62. gy.-ddrparáság is tartózkodik, mely parancsra a II. zlj menetelt oda.

11 óra 30 d. u. riadó! A 31. ho. az eredeti parancs végrehajtását sürgette, mire az ezred a menetelést Siusicere megkezdte.

#### 19.

Ezen helységet 12 óra 30. d. e. harc nélkül érte el. Itt a 62. gy.-ddr szóbeli parancsral rendelte el, hogy az ezred Siusice falu és a Czarna között foglaljon állást. A parancs végrehajtása közben érkezett azonban a 31. ho. parancsa, mely egy védelmi vonal megszállítását rendelte el. A ½ II. zlj a Czarnán lévő malmhoz tolatott előre azon parancsral, hogy az elpusztított hidakat hozza rendbe. Anyag hiányában a munka nem volt végrehajtható. A Czarna keleti partján fekvő malmot az oroszok felgyújtották és a tűz fénye a körülötte fekvő terepet megvilágította. Az ellenséges vonal a tábori tüzek után ítélve a Czarna keleti partján fekvő erdők mentén húzódott.

A IV. hdt. Op. No. 18/47. eligazítása szerint az ellenség megtámadása ezen napra nem lévén tervbe véve, az ezred még az éjjel folyamán állások építéséhez kezdett.

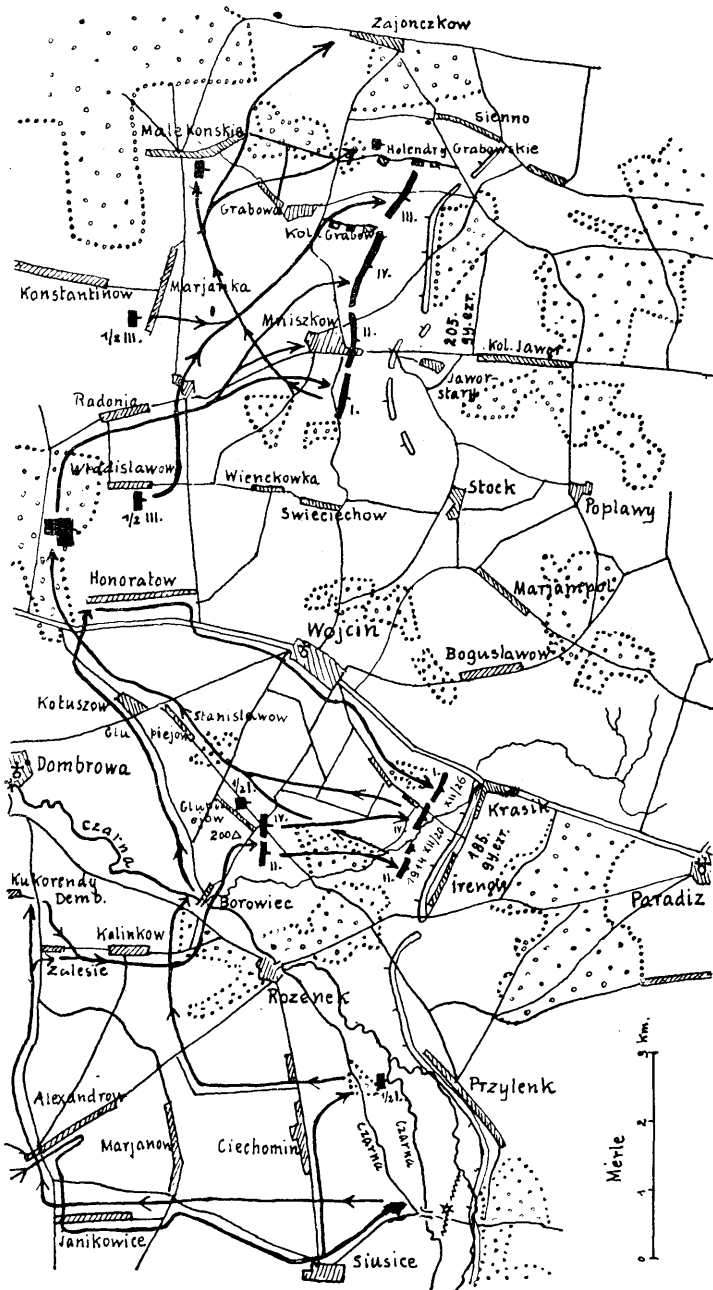
A ½ I. zlj még a Siusicere történt menet alatt parancsot kapott, hogy Ciechominba meneteljen, hol a 61. gy.-ddr parsága alá helyeztetett.

Virradat előtt sűrű köd ereszkedett le, úgyhogy a munka az állások építésén virradat után is folytatható volt.

8 órakor d. e. a 31. ho. No. 19/6. parancsa érkezett, mely elrendelte, hogy a 62. gy.-ddr a 32. ho. csapatai által váltattván fel, Kamocka Wola környékén gyülekezzenek.

Az ezred ezen parancsra harcalakzatban megkezdte a visszavonulást, kezdetben a köd által fedezve, később azonban, mikor kitisztult élénk ellenséges tüzésben. Az ellenséges tüzésérg lőtávján kívül az ezred azután sorakozott és Janikowicere menetelt. Innen Zalesien keresztül menetelve, mely helységben a II. zlj maradt, a ½ I. és IV. zlj Kukurendy Dembre menetelt, hol elszállásoltatott.

Az ezred harcállománya ezen napon 1637 puska.



Útközet Irenownál és állás Mniszkownál.

Ezen napon az ezredparancsban jelent meg a következő dícsérő elismerés:

„Somogy vármegye november 3-án tartott rendes közgyűlésén gróf Széchenyi Aladár indítványára, a cs. és kir. 44. gy.-ezr. és a 17. és 19. honv.-gy.-ezredek hősiességét jegyzőkönyvileg örökítette meg. Ezen ülésről Somogy vármegye főispánja a parancsnokságot a következő, a legénységnek a szó szerinti szövegben való kihirdetés kérésével kapcsolatos átirattal értesítette: „Van szerenésém Somogy vármegye törvényhatóságának az 1914. évi november hó 3-án tartott rendes közgyűléséről felvett jegyzőkönyv kivonatát, melyben a cs. és kir. 44., valamint a 17. és 19. honv.-gyalozezredeknek a harc terepén a haza védelmében tanúsított s követendő példaként álló hősi bátorságát, melyet a most folyó háborúban számos dícsőségteljes fegyvertényükben nyert beigazolást, megküldeni és magam részéről is kötelességemnek tartom, az ezred hősi vitézsége, a haza érdekében kifejtett bámulatos önfeláldozása felett hódoló elismerésemet nyilvánítani.“

Makfalvy s. k. főispán.

A lovasság felderítése szerint az ellenség a Czarna keleti partján Przylenk—Irenow—Krasik-vonalat tartotta megszállva.

A IV. hdt ezen napra kiadott rendelkezéseiben azon nézetének adott kifejezést, hogy ezen vonalat az ellenség csak gyenge utóvédekkel tartja. A 31. ho. 20/2. parancsával tehát a támadást rendelte el. Az ezredet a 61. gy.-ddrparsága alá rendelte és az így képzett csoport Felix tbc parsága alatt a Ciechomin—Piaski-vonalból fog támadni. A 1/2 I. zlj a Ciechominnál lévő állásaiban marad és a 31. ho főcsapata és a 32. ho között, mint összekötő csoport szerepel.

6 órakor d. e. az ezred Kukorandy Dembből elindulva, Zalesie és Kalinkowon keresztül a Borowicénél lévő hídra érkezett és 7 óra 30. d. e. hídon átkelve, a Borowicétől északra fekvő 200-as háromszögélispontnál a támadáshoz csoportosult.

II. és IV. zlj az első vonalban, 1/2 I. zlj ezredtartalék a balszárny mögött, Irány keletnek.

A nagy köd miatt a tüzérség az elrendelt állásokat csak későbbben fogja elérni, a támadás kezdete tehát csak 9 órakor d. e.-re várható.

Ezen időpontban az ezred az előnyomulást meg is kezdte, ámbar a tüzérség a köd miatt a tüzelést még ekkor sem nyithatta meg.

Az előnyomulás irányát a nagy köd miatt csak irányítással lehetett betartani, felderítés hiányában az ellenségről úgyszólván semmit sem tudtunk.

Fent jelzett körülmények következtében az előnyomulás csak lassan haladt, 10 órakor d. e. a köd tisztult, mire az ellenséges tüzérség az előnyomuló ezredre erősen tüzelni kezdett. Az ellenséges gyalogság még nem volt látható, az ezred tehát az előnyomulást tovább folytatta.

10 óra 30. d. e. a rajvonal az Irenow—Krasik út mentén beásott ellenséggel harcba lépett. A támadás ettől kezdve igen erős ellenségi gyalogsági és tüzérségi tűzben folyt és csak lassan haladt előre. 3 óra d. u. tájban a jobbszárny kb. 600 lépésre, a balszárny 1000 lépésre közelítette meg az ellenséges állásokat. Ezentúl a zljak tartalékaik felhasználásával még kb. 200

lépést nyomultak előre, de mivel tüzérségünk az erősen kiépített állásokban lévő ellenséges gyalogság ellen észrevehető eredményt nem tudott elérni, a további támadást az ezred tűzvonalára saját erejéből már nem bírta. Az ezredparság a tartalékokat még mindig nem hozva harcba, a támadás folytatása az ellenséges gyalogság leküzdése előtt lehetetlen volt, a tűzvonalban lévő zljak tehát csupán tűzharcot folytattak. Mivel a helyzet késő délután sem érett meg rohamra, este a rajvonal az elért helyzetben beásta magát. A tűzharc a sötétség beálltával sem hagyott alább és egész éjjel tartott. Az ellenség drótakadállyal kiépített állása ellen éjjeli támadásnak sem volt kilátása.

Veszteségeink pontos megállapítása lehetetlen. Tisztek közül, egy elesett, 12 megsebesült. Legénységi veszteség kb. 350 ember.

## 21.

2 órakor d. e. a 31. ho. Op. No. 20/24. parancsa érkezett, mely szerint a 2. hdszgparság rendeletére a IV hdt-nél a további támadás beszüntetendő, az elért állások kiépítendőek és tartandók. Ha az ellenség visszavonul, a 20-ára kiadott parancs értelmében az üldözés folytatandó.

A nap folyamán lassú gyalogsági és tüzérségi tűz. Az ezr.-parság az eddig tartalékban lévő 1/2 I. zlj egy századát a IV. zlj mögé, egy századát a II. zlj-től jobbra álló 32. gy.-ezr. I. zlja mögé tartalékolta.

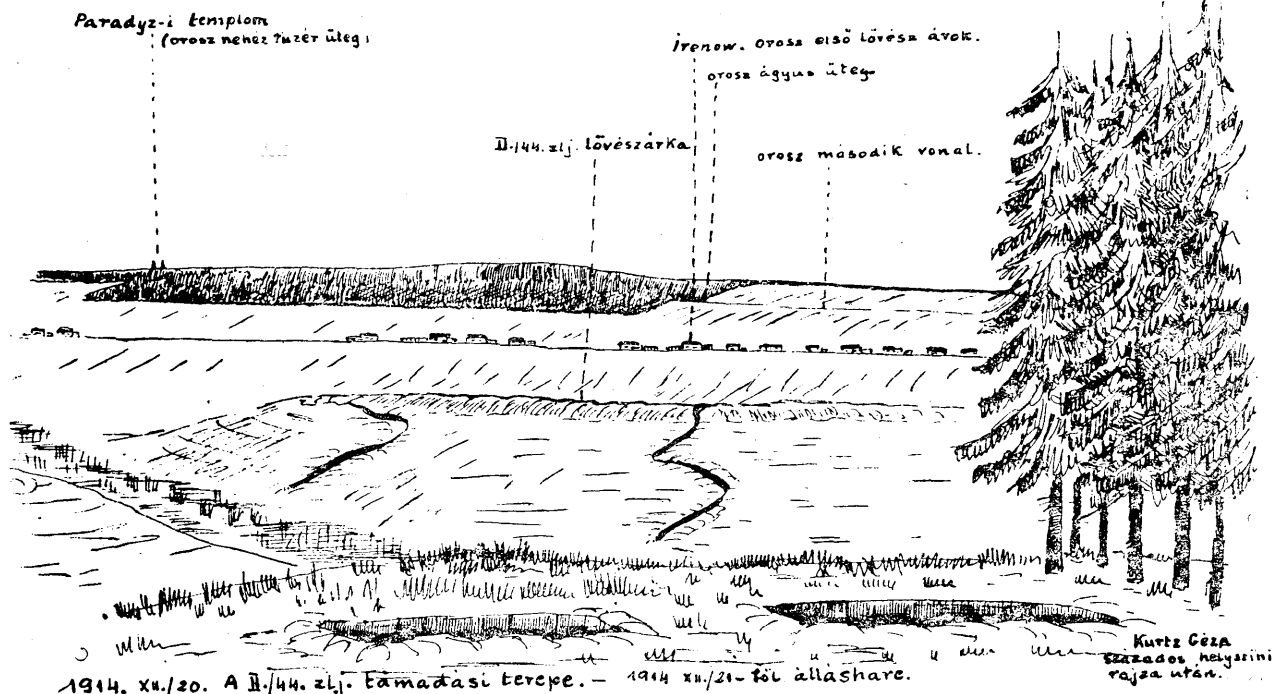
A sötétség beálltával az ellenség rajtaütésszerű erős gyalogsági tüzet kezdett, mely részünkről is viszonoztatott. Később mindkét tüzérség is beleszólt és a tüzelés hosszabb ideig tartott, további fejlemény nélkül és éjfél tájban lassan megszűnt.

A tűzharc befejeztével a II. és IV. zlj tartalékokat vont ki a tűzvonalból. Az állásokat tovább építették.

## 22.

Virradatkor erős ellenséges tüzérségi tűz kezdődött, mely azonban nemsokára megszűnt.

A 2. hdszgparság az állások kiépítését rendelte el, mivel az ellenség a hdszgvonala ellen helyenként már ellentámadásba kezdett. Az állásokat tehát hosszabb



A II. zlj támadási terepe Irenownál.

állásharc követelményeinek megfelelően kellett berendezni.

A IV. hdt Op. No. 21/30. rendeletére a 31. ho-on belül a hadrendet helyre kellett állítani, minek következtében az I/32. zlj mögé irányított szd a IV. zlj balszárnya mögé került, a Ciechominnél álló ½ I. zlj pedig, mint tartalék Borowiecra.

Egész nap lassú csatártűz volt.

### 23.

8 órakor d. e. a Paradiznál álló ellenséges nehéz tüzérség állásainkra erős tüzelést kezdett, mely órákig eltartott. A talált lövedékdarabokból meg volt állapítható hogy Paradiznál japán 18 cm-res tarackok állanak. Állásaink megfelelő kiépítése következtében veszteségeink azonban csekélyek voltak.

A tartalékban lévő ½ I. zlj Borowicéről Honoratowra menetelt, hol ezután, mint a 62. gy.-ddr tartaléka szerepelt.

A IV. hdt Op. No. 23/11. parancsa szerint a IV. hdt ezentúl Woyrsch német vezérezredes csoportjához tartozván, ezen csoport 25-én általános támadást fog kezdeni, a szükséges előmunkálatokat tehát végre kell hajtani.

Délután az ellenség állásainkat ismét nehéz tüzérségi tűz alatt tartotta, főleg a II. zljat, hol helyenként az állásokat be is döntötte és sebesülések fordultak elő.

### 24.

6 óra 40. d. e.-től kezdve állásainkra nehéz tüzérségi tűz. Különbösen a helyzet változatlan.

Karácsony estéjén a legénység részére jobb élelmezést készítettek.

Az ezred harcállománya: 1300 puská.

### 25.

1 órakor d. e. a 31. ho. Op. No. 24/10. rendelkezése érkezett, mely a következőket rendelte el: A tőlünk északra lévő német Gallwitz hdt támadni fog, a ho. jelenlegi állásaiban támadásra készen áll. Az éjjel folyamán járőrökkel élénk felderítés eszközözendő.

A kiküldött járőrök az ellenség élénk tüzelését provokálták, mely alkalommal a II. zljal szemben két új orosz géppuskát állapítottak meg.

Virradat után mindkét részről tüzérségi tűz, különben a helyzet változatlan. A nappali közlekedés megkönnyítésére a III. zlj futóárkokat kezdett építeni.

### 26.

Ezen napra a 31. ho. ismét támadási parancsot kapott és a 35. ho. két ezredével erősítették meg. Erre a ho. 3 óra d. e. Op. No. 26/1. parancsával adta ki a megfelelő intézkedéseket, melyek szerint az ezred egy zlj 63-assal Salmon ezredes parsága alatt külön támadási csoportot képez és a Dáni tbc csoportjának (mely tőlünk balra volt) támadásához csatlakozva, kezdetben annak támadását tüzzel segíti, később azt követi. Tüzérségi előkészítés reggel kezdődik.

A Dáni-csoport támadásának kezdetekor az orosz az ettől északra lévő 27. ho állásai ellen támadni kezdett, miáltal a Dáni-csoport oldalozó tűz hatása következtében a támadásban akadályozva volt és csak lassan nyert teret. Az ezred ennek következtében az egész napot állásaiban töltötte és tűzharcot folytatott. Az eddig Honoratowban tartalékban lévő ½ I. zlj a sötétség beálltával az ezred balszárnyán fejlődött harcra. A

II. zlj balszárnyát, mely a terepviszonyok miatt eddig vissza volt maradván, az éj leple alatt előretoltatták és az ezred a támadás további fejleményeit ezen helyzetben várta.

### 27.

A 31. ho. Op. No. 27/1. parancsa ezen napra a támadás folytatását rendelte el. A balról csatlakozó Dáni-csoport az éj folyamán ugyan kisebb teret nyert, ezredünk azonban a támadást még nem kezdhette meg, mert azok Boguslawowot még nem érték el.

11 óra d. e. A 31. ho Op. No. 27/5. parancsa érkezett, mely az eddigi parancsot megváltoztatva, elrendelte, hogy az ezred a Dáni-csoport előrejutásának megfelelően csupán a balszárnyát tolja előre, a többi része eddigi helyén maradjon.

Egész nap tehát csak tűzharc folyik. 1 óra d. u. a Salmon-csoport parság szóbeli parancsral a támadást beszüntette. A készenlét nem volt tovább fenntartandó, tehát ismét tartalékok képzendők.

Az előző nap este beállott rossz időjárás, a hideg eső a csapatokat igen megviselte, úgyhogy a támadás beszüntetése után azok a 26-iki reggeli állásokba mentek vissza, csupán a II. zlj balszárnya maradt új helyén és ott új állásokat készített. A nagy eső folytán a lövészárkokat víz lepte el, úgyhogy vízlevezetőcsatornákat kellett ásni. Az este megérkezett szegesdrótból a legénység fáradtsága miatt drótakadályokat készíteni még nem lehetett, ezen munkát különben az orosz fényzőrök is igen hátráltatták.

A 31. ho. 9 óra d. u. kiadott parancsa a 35. ho. csapatait visszarendelte és a hadrendet visszaállította.

### 28.

Helyzet változatlan. A folytonos esőzés miatt az állások karbantartása sok munkát igényelt, úgyhogy a tűzvonalban lévő századok naponkénti felváltása vált szükségessé.

Este az ezred balszárnyán levő I. zlj fele a Glupiejowtól keletre fekvő erdő keleti szélére, mint tartalék vonatott vissza, később ebből egy szd a 62. gy.-ddrparáság álláspontjához, Honoratowba menetelt.

A 27-én érkezett 2 menetszdot a zljakra felosztották, ezzel az ezred harcállománya 1842 puskára emelkedett.

Este érkezett Op. No. 28/13. parancsral a hoparság az állások tartását rendelte el.

### 29.

A nap csendesen múlt. Ellenséges tüzérség nem tüzelt, gyalogsági tűz is csak az alkonyat beálltával kezdődött.

Nappal az állások kiépítésén, éjjel a drótakadályok erősítésén dolgoztak. Az időjárás ellen védő fedezékek előállítására is szükségessé vált. Az ezredhez világítópisztolyok érkeztek, melyek a rajvonalban osztattak szét.

### 30.

Az időjárás javulása következtében az állások építése szépen haladt. A legénységi fedezékek nagyrésze elkészült és azok pihenésre alkalmasak voltak. Ezen napon az ezred rajkályhakat is felvételezett, melyekkel ezentúl a fedezékeket fűteni lehetett.

Az ellenség egész nap nyugodtan viselkedett, tüzérsége nem lött. A kaposvári nők által az ezred részére gyűjtött karácsonyi ajándék ezen a napon érkezett meg és este kiosztott.

A harcászati helyzet változatlan. Az ellenségnél hátsó vonalak építését lehetett megfigyelni. Első vonalában csak csekély erőket hagyott, nagyrészt a hátsó vonalakba vont a vissza.

Az ezred harcállománya 1823 puska, 7 géppuska. Ez utóbbiak közül 2 géppuska legénységi állományával együtt az osztrák honvédség állományából való volt.

Az évforduló alkalmával a következő ezrednapiparancs jelent meg:

„Az 1914. esztendő utolsó napján, amelyben az ezred parancsnokságom alatt a császáráért, királyért és hazáért oly hősiességű fegyvertényekben vett részt és ezáltal — elődjeihez méltóan — dicső hadseregünkben díszhelyet vívott ki magának, szükségét érzem annak, hogy az összes tiszt uraknak, tisztjelölteknek, altiszteknek és éppúgy, Somogy és Tolna összes bátor fiainak eddigi kiváló teljesítményeikért és irántam érzett szeretetükért, valamint belém helyezett bizalmukért, szívből jövő köszönetemet fejezzem ki és valamennyiöknek boldog és győzelmes újévet kívánjak.“

Mihanovics ezredes sk.

Az év végével lezárt kimutatásban az eddigi veszteségek a következők:

1914 augusztus 12—23. Tiszt: halott 8, sebesült 22. — Legénység: halott 103, sebesült 602, eltűnt 79.

1914 szeptember 9—12. Tiszt: halott 7, sebesült 12. — Legénység: halott 82, sebesült 711, eltűnt 152.

1914 október 3-tól november 8-ig. Tiszt: halott 1, sebesült 7, beteg 26. — Legénység: halott 175, sebesült 763, eltűnt 145, beteg 285.

1914 november 20—24. (Legnagyobb részét a Kárpátokban). Tiszt: halott 1, sebesült 7, eltűnt 1, hadifogs. 1. Legénység: halott 49, sebesült 343, eltűnt 227, hadifogság 67.

1914 december 1—15. Tiszt: halott 2, sebesült 9, eltűnt 2. — Legénység: halott 112, sebesült 527, eltűnt 285.

Összesen tiszt: halott 22, sebesült 57, eltűnt 3, hadifogság 2, beteg 2. — Legénység: halott 521, sebesült 2946, eltűnt 888, hadifogság 67, beteg 285.

A sebesültek és betegek közül 1914 december 1-ig az ezredhez ismét bevonult: 47 tiszt és 1270 ember.

Az eltűnteknek kimutatott tisztak közül 2 elesett, az elesett tisztak helyes száma tehát 24.

1915.

Január.

1.

A IV. hdparság parancsára 12 óra éjjel a tüzer-ütegek össztűzet adtak az ellenséges állásokra, mire az ellenséges tüzés és gyalogság tűzzel felelt. Rövid ideig tartó lövöldözés után azonban a csend ismét helyreállott.

Az állások megerősítésére szükséges munkák elvégzésére egy utászszakaszt és katonai munkásosztágot vezényeltek az ezredhez. A munkák csakis éjjel voltak végezhetőek, akkor is az orosz fényezőző időnként zavart.

2.

A helyzet változatlan. Az állások kiépítésén úgy mi, mint az ellenség is, serényen dolgoztunk. Míg saját állásaink csak egy vonalból és vagy abban, vagy közvetlen mögötte levő fedezékekből állottak, az orosz több védelmi vonalat épített egymás mögé, melyeket oldalazásra alkalmas futóárkokkal kötött össze. Arc-

vonala előtt drótakadály volt, a II. zlj jobbszárnyával szemben farkasvermek is voltak. Első vonala gyengén volt megszállva, a csapatok zöme a hátsó vonalakban tartózkodott.

A napiparancsban hirdették ki a következő hadsereg és hajórajparancsot:

„Ő cs. és kir. Felsége a következő hadsereg- és hajórajparancs kihirdetését legkegyelmesebben elrendelni méltóztatott:

„A monarchia 5 hónap óta áll a reá és hű szövetségeseire erőszakolt harcban, számos és hatalmas ellenséggel szemben. Visszatekintve hadseregem és hajórajom állhatatos kitartására, harci kedvére és halált megvető bátorságára, a jövő háborús évre előttem az a lélekemelő kilátás nyílik, hogy az osztrák-magyar harcosok úgy szárazon, mint vizen, a haza érdekében a legnehezebb megpróbáltatásokat is, melyeket a háború katonai eredményeikre ró, becsülettel fogják kiállani. Elszomorodva gondolok azokra, akik igazságos ügyünkért a véres küzdőtéren életüket hagyták. Legforróbb elismeréssel üdvözlöm összes hőseimet, hogy Isten segítségével a jövő év őket győzelemre vezesse.“

Wien, 1914 XII. 31-én.

Ferencz József s. k.

Ezen parancs általánosan a lehető leggyorsabban hirdetendő ki. Legfelsőbb hadurunk kívánsága vezessen bennünket az új évben. Isten segítségével a győzelemre!“

Frigyes fhg s. k. tábornagy.

3.

Az időjárás igen hidegre fordult. Az elkészített fedezékek azonban a legénység jó elhelyezését biztosították.

A délután folyamán az ezredhez érkezett menetzlj a zljakra felosztatott.

Az ezred harclétszáma 2748 puska, 10 géppuska.

4.

Élénkebb tüzéségi tűz, a helyzet különben változatlan. Járőrök megállapították, hogy velünk szemben a 185. gy.-ezr állt. (47. orosz ho, III. kaukázusi hdt). Erős havazás.

5.

A IV. hdt Op. No. 5/3. parancsa elrendelte, hogy mivel a közeljövőben haremzdulatokra nincsen kilátás, az idő főleg a csapatok retablirozására fordítandó. A harc vonalban levő zljak erős tartalékot képezzenek. A menetzljjal jött újonclegénységet, mely a pótkeretről kiképzését még nem fejezte be, amennyire a helyzet megengedte, tovább is kiképezték. A 31. ho-hoz ezredünk két menetzszázada érkezett. (12 tiszt, 522 ember).

6.

Az ellenség harci tevékenysége teljesen szünetelt, ez az orosz karácsonyi ünnepekre volt visszavezethető.

Délben a IV. hdparságtól értesítés érkezett (Op. No. 6/5), hogy az ellenség az esti vagy éjjeli órákban támadásra készül. Este azonban az ellenséges árkokból hangos lárma hallatszott, mely körülmény szintén a karácsonyi ünnepekkel hozható összefüggésbe.

7.

Az éjjel teljes csendben múlt. Reggel részünkről élénkebb tüzéségi tűz az ellenséges állásokra Irenownál. Az ellenség részéről teljes csend.



8.

Az ellenségnél eddig még meg nem figyelt csend uralkodott, mely körülmény folytán feltételezhető volt, hogy az ellenség állásait elhagyta. Ennek megállapítására a II. zlj támadást színelte, mire az ellenség az első vonalból ugyan csak gyenge gyalogsági tüzet adott le, de az ellenséges tüzéség rögtön zárótüzet tett állásainkra.

4 óra d. u.-tól a sötétség beálltaig az ellenséges nehéztüzéség az ezred jobbszárnyára élénk tüzet adott le, de eredmény nélkül.

Az 5-én megérkezett két mentszdot a zljakra este felosztották.

9.

Kora reggel az orosz tüzéség újra tüzelni kezdett és egész délelőtt élénken tüzelt. A helyzet különben változatlan.

Az ezred harcéltszáma: 3430 puska, 10 géppuska.

10.

A nappal nyugodtan múlt. 9 óra d. u. az ellenség ezredünk balszárnyán megfigyelt munkák miatt élénk tüzelést kezdett, melyet ott levő szdaink viszonztak. Minden különös ok nélkül a tüzelés a szomszéd ezredre is áterjedt és kb. 1½ órát tartott. Az éjjel azután nyugodtan telt el.

11.

Az ezred telefonfelszerelése már 1914 szept. közepén a galíciai harcokban legnagyobb részben veszendőbe ment, mely hiány eddig mindig igen érezhető volt. Ezen napon a századok új telefonfelszereléssel lettek ellátva.

12.

10 óra d. e. orosz repülőgép a II. zlj állásai felett repülve el, egy bombát dobott le, mely azonban a futóárok mellett esapott be és kárt nem okozott. Délután az orosz nehéztüzéség 18 cm-es mozsarakkal lőtte az állást.

13.

Az ellenségnél a görögkeleti újév napja miatt teljes csend.

A IV. hdtparság 12-éről kelt Op. No. 12/6. parancsa elrendelte, hogy a 27. ho-nak Kol. Grabowaig terjedő állásait a 31. ho vegye át. Erre a 31. ho ezredünket a harevonalból kivonta és állásainkat részben a 32., részben a 3. bh. gy.-ezredek vették át. A sötétség beálltaival az ezred a Honoratowtól nyugatra fekvő erdőbe menekült és ott táborozott.

Az ezredhez 4 új géppuska vonult be, a harcállomány tehát 14 géppuska.

14.

A 31. ho 12-iki Op. No. 12/7. rendelete értelmében az ezred este a Wienkowkatól északra fekvő erdőtől kezdve, a Mniszkow keleti szélén Kol. Grabowaig vezető állásokat szállta meg.

A szürkület beálltaival az ott állásban levő 34. gy.-ezredet váltottuk fel és az I. zlj ezen vonal jobbszárnyát, a II. zlj a közepét, a IV. zlj a balszárnyát szállta meg. A felváltás és az állások átvétele az éjjel folyamán történt és

15.

2 óra d. e.-ig befejeződött, az ezredparság álláspontja Marjanka faluban volt.

A 62. gy.-ddr. parsága és az ott tartalékban levő II. zlj egy százada Honoratowból Wladislawowba helyeztettek át.

Ezredünk új állásaival szemben az orosz 205. gy.-ezred volt.

Ezen napon lett kihirdetve Ő cs. és kir. Felsege legfelsőbb kézírata, melyben a nem tényleges tisztek kiváló magatartásáról emlékszik meg:

„A nem tényleges tisztek kiváló magatartása a jelen háborúban megparancsolni késztet Minket, hogy mindazon nem tényleges tiszteknek, katonai, tengerész- és honvédelkészeknek és hivatalnokoknak, kik 1908 december 2-án már tisztté (hivatalnokká) voltak kinevezve és kik a jelenlegi háborúban résztvesznek, a katonai jubileumkereszt odaítéltessek.“

Wien, 1914. évi december hó 31-én.

Ferencz József s. k.

16.

Az ellenség ezen szakaszban aránylag nyugodtan viselkedett, tüzésége nem lőtt. A napot a századok az állások kijavítására használták fel.

17.

Helyzet változatlan. Az eddig Wladislawowban volt század a II. zljhoz bevonult.

18.

Déltől kezdve ellenséges tüzéség lőtte állásainkat, főleg Mniszkow falut. Estefelé a gyalogsági tűz élénkült. Biztosító és felderítő járőrök küldettek ki.

19.

Az ellenséges gyalogság ezen napon is élénkebb tüzelést folytatott.

Az ezredhez egy 8 cm-es aknavetőt osztottak be, mely a II. zljnál nyert beosztást. Mivel az ellenséges tűzvonal az aknavető hordtávolságán túl volt, az aknavetőt a tűzvonal előtt kellett beásni és onnan tüzelt.

20.

A balszárnyon levő IV. zlj balszárny századainak kilövése az előttük fekvő domb miatt gátolva volt. A zlj parság az éjjel folyamán a balszárnyat anélkül, hogy az ellenség ezt zavarta volna, a dombra előretolta és a szdok ott új állásokat építettek.

21.

Egész nap élénkebb gyalogsági tűz.

Az ezred harcállomány: 3411 puska, 14 géppuska.

22.

Egész nap ködös, hideg idő, úgyhogy a haretevékenység szünetelt.

23.

Az éjjel és a délelőtt is teljes csendben múlt. Az ellenségnél különös nyugalom uralkodott. A IV. hdtparság Op. No. 23/15. távmondati parancsal figyelmeztetett, hogy szerzett értesülés szerint az ellenség a harevonalból esapatokat vont ki. A tényállás fel-

derítésére éjjelre élénk felderítő járőrszolgálatot rendeltek el, mely azonban változást az ellenségénél megállapítani nem tudott.

24.

Délelőtt a III. zlj egy százada, mely Honoratowban mint a 62. gy.-ddr tartaléka állott és ekkor ott gyakorlatozott, a semleges államok katonai attaséi által, kik a hdtparnok társaságában érkeztek oda, megszemléltetett.

A harcvonalba teljes a nyugalom.

25.

A beállott harcshünet következtében a kevésbé kiképzett legénység kiképzésére nyílt alkalom. A menet-zljakkal érkezett legénység megerősített állásokra végrehajtandó támadásban a póttestnél nem lévén megfelelően kiképezve, a 31. ho Op. No. 25/1. parancsával elrendelte, hogy ily gyakorlatok céljából az arcvonal mögött az ellenséges állásokhoz hasonló állások építendők, hol megfelelő gyakorlatokat lehet végezni.

26.

Az ellenséges tüzérség az ezred balszárnya ellen élénken tüzel. Északra tőlünk a 32. ho-nál gyalogsági és tüzérségi harcizaj volt hallható. Arcvonalk elött azonban az ellenség csendesen viselkedett.

27.

Ködös idő következtében teljes esend.

28.

Ismét két menetszázad érkezett az ezredhez, a harcállomány 3751 puskára és 14 géppuskára emelkedett, minek következtében a III. zljat újra felállították. Ennek két százada mint ezredtartalék Marjankara, két százada mint ddr.-tartalék Wladyslawowra került.

29.

Egész nap csupán gyenge gyalogsági tűz volt.

30.

Értesítés jött, hogy a tőlünk északra levő 9. német hdsg 31-én áttörést fog megkísérelni. E célból a hdsg-nél látszólagos támadási mozdulatokat rendeltek el. A 31. ho Op. No. 30/9. parancsával éjjelre élénk járőrtevékenységet rendelt el.

31.

Az éjjel folyamán végrehajtott járőrharcok az ellenséges tüzérséget élénk tüzelésre indították, mely egész délelőtt is eltartott. Az ellenséges gyalogság azonban továbbra is nyugodtan maradt.

## Február.

1.

A beállott havazás következtében a harci tevékenység szünetelt. Délután két menetszázad (15 tiszt és 524 ember) érkezett az ezredhez, melyek Marjankaban az ezredtartaléknál lettek beosztva. Harcállomány: 4190 puska, 14 géppuska.

2.

Mivel az idő kitisztult, az egész vonalon élénk tüzérségi harc fejlődött, az ellenséges gyalogság azonban csendesen viselkedett.

3.

Időnként tüzérségi tűz, különben teljes nyugalom. A két nap elött érkezett menetszázadokat a zljakra felosztották.

4.

A Wladyslawowban mint ddr tartalék levő 1/2 III. zljat a 31. ho többi tartalékával egyetemben Ö Fensége Károly Ferenc József trónörökös szemlélte meg.

Ködös időjárás miatt a harci tevékenység szünetelt.

5.

Az ezen napon is tartó sűrű köd és hideg folytán minden haretvékenység szünetelt. Csupán a biztosító szolgálat igényelt különös gondot.

6.

A beállott tiszta idő következtében az ellenséges tüzérség szórványosan tüzel, különben esend volt.

7.

A nap folyamán ellenséges tüzérségi tűz. Az éjjel folyamán a járőrök által ejtett foglyok vallomása alapján meg volt állapítható, hogy az ellenségénél sem történt eddig változás, velünk szemben még mindig az orosz 205. gy.-ezr. volt.

8.

Igen élénk tüzérségi harc. A 2. hdsparság parancsban tudatja, hogy a hadsereg főparancsnokság őt a harcér más pontjára helyezte át. A IV. hdt. ezentúl a Kövess hdsg-csoport alá tartozott.

9.

Helyzet változatlan. Időnként tüzérségi tűz, különben nyugalom.

10.

A 31. ho Op. No. 10/2. parancsával figyelmeztette az ezredeket, hogy tekintetbe véve a 2. hdsgparságnak Piotrkowból való távozását, mely körülmény az ellenség tudomására juthatott már, az ellenség talán támadási kísérleteket hajthat végre, hogy az arcvonalban levő csapatok erejéről tájékozódják.

A ho-parság intencióinak megfelelően, ha az ellenséget ilyen vállalkozásokra csábítani lehetne és miután a mostani helyzetben minden ellenséges támadás könnyen verhető vissza, elrendelte, hogy 11-étől kezdve minden tüzelés beszüntetendő. A tüzérség is csak a legszükségesebb esetben válaszoljon. Természetesen fokozott készenlét tartandó fenn.

Az ezred harcállománya: 4091 puska, 14 géppuska.

11.

Az előző napi parancs folytán az arcvonalban teljes esend uralkodott. Az ellenséges tüzérség is csak szórványosan tüzel. Az ezred napiparancsában a következő pont jelent meg:

„A Sabaci hősök lapja“ című ezredűrség karácsonyi száma felejthetetlen és szeretett volt hadosztályparancsnokunknak, József fhg.-nek is elküldetett.

Tegnap egy az ezredparságnak címzett tábori levelezőlapra Ő cs. és kir. Fensége következő köszönete érkezett:

„Nem tudom, ki küldte kedves és felejthetetlen 44-eseim újrólapját, de kérem annak legszívélyesebb köszönetemet átadni! Örömteljesen lepott meg és benne a 44-esek vidám szellemét ismertem meg. Kérem az ezredparságot, hogy az ezred összes tagjainak (tiszt vagy legénység) legforróbb kívánságaimat adja át, kívánva nekik jó sorsot és győztes hazatérést. A hősök hősei, a 44-esek mulhatatlan csodálatomat és legbensőbb vonzalmamat vívták ki. Mindnyájuknak szíves üdvözlötlet egy hű háborús bajtárstól.“

József fhg s. k. lov. tbk.

Ezen kegyes köszönetírás magyar fordítása a mai eligazítás mellékleteként századonként egy pár példányban kiosztatik és a legénység között osztandó el.“

12.

Miután a tőlünk balra levő 32. ho-t a tűzvonalból kivonták, a 31. ho Op. No. 12/7. parancsal a ho arevonálában részleges eltolódásokat és felváltásokat rendelt el. Ezen parancs szerint a II. és IV. zlj helyeiken maradnak, a III. zlj a IV. zljtől balra jön állásba, hol a 32. ho egy részét váltja fel. Az I. zlj mint a 31. ho tartalékainak egy része, Konstantynowba rendeltetik. Ezen mozdulatok 13—14-én éjjel hajtandók végre.

Az arvonalban teljes volt a csend.

13.

A 10-én kiadott, a tüzelés megtiltását illető parancs hatályon kívül lett helyezve, a nap folyamán azonban teljes csend uralkodott.

A sötétség beálltával az ezred az előző nap elrendelt felváltásokat hajtotta végre. A ½ I. zlj Male Konskiebe, a zlj egy százada a 32. gy.-ezr. jobbszárnya mögé, Holendry Grabowskie faluba, egy százada ugyan ezen ezred balszárnya mögé, Potok faluba, mint tartalék került és

14.

Az elrendelt felváltás 2 óra 45 d.e. volt befejezve.

15.

A nap folyamán az új állásokban lassú csatártűz. A sötétség beálltával az I. zljat a 32. gy.-ezr. egy zlja váltotta fel, a zlj pedig Konstantynowba, mint tartalék menetelt.

16.

Az ellenségénél teljes nyugalom volt. Az arevonala mögött fekvő falukban nagy tűzvészek keletkeztek, melyeknek fénye állásainkig látszott. Az ellenséges állások elhagyatottaknak látszottak, a sötétség beálltával előretolt járőrök azonban élénk tüzet kaptak.

Este jött az értesítés, hogy a Kövess hdsgcsoport a 31. ho zömének a 16. ho által való felváltását 18—19-én éjjelre rendelte el.

18.

A 31. ho a felváltást Op. No. 18/1. parancsal szabályozta. Eszerint a felváltás este történik, a 44. gy.-

ezr. 19-ike reggeléig az élelmezési vonattal Zarzecinéél gyülekezik. Az ebédkiosztás után az ezrednek még 19-én Goleszére kell menetelnie.

A d. u. kiadott Op. No. 18/7. táblázattal a 31. ho az ezrednek 18—21. időközben végrehajtandó meneteléseit és táborozásait szabályozta.

7 óra d. u. az ezredet a 82. gy.-ezr. váltotta fel, a felváltás után a zljak az éjjel folyamán Zarzecinére meneteltek.

19.

Ebédkiosztás után az ezred 11 óra d. e. megkezdte az elrendelt menetelést és 2 óra d. u. érkezett Goleszére, hol laktáborba szállt. Az I. zlj a II/18-án kiadott menettáblázat szerint Wolborzra menetelt és ott lett elszállásolva.

20.

Az ezred Lubiátow és Swiatniki falukba menetelt.

21.

Ezen a napon pihenő volt.

22.

10 óra d. e. menet Baby vasúti állomásra, hol a bevagonírozás fog megtörténni. Este a zljak számuk sorrendjében bevagoníroztak és a vasúti szállítás megkezdődött.

## Galiciában és Oroszországban

(1915 február 25-től 1917 január 31-ig)

25.

Éjfélkor a 31. hoparság Nagybereznára érkezett. A ho csapatai még a vasúton voltak. A ho-parnok a 2. hdsgparságnál személyesen jelentkezett, hol azt a parancsot kapta, hogy a Dáni ddr (62. gy.-ddr) a 32. és 44. gy.-ezredekkel a Fenyvesvölgyön történő kivagonírozás után zászlóaljanként rögtön tolja az Ustrzyki-Grn.-Wolosate térbe, hol az az eddig ott levő 54. gy.-ddr helyébe fog kerülni. Ezen szóbeli parancsot a 2. hdsgparság Op. No. 2341. írásbeli parancsal 7 óra d. u. megismételte.

A menettáblázat szerint az első szállítmánynak d. u. kellett megérkeznie, este tehát Ustrzyki-Grn.-n lehetett volna.

26.

A szállítmányok késése miatt az első zlj azonban csak reggel érkezett Fenyvesvölgyre, a nap folyamán pedig a 32. gy.-ezr. három zlja és a 44. gy.-ezr. I. zlja érkeztek meg. Ezek a menetelést Kiesvölgyön és a 789-es magasságiponton át megkezdve, este érték el rendeltetési helyüket. Az I. zlj Wolosaten éjjelezett.

A 2. hdsg általános támadásának kezdete erre a napra volt kitűzve és a Terstyánszky hdsgcsoportnál, Cisanánál kellett kezdődnie. A teljesen átázott és feneketlen sárral borított utak miatt a 2. hdsgparság azonban még 24-én pár nappal elhalasztotta a támadást.

27.

D. e. ezredünk II. és III. zlja vagonírozott Fenyvesvölgyben ki és ugyanazon úton, mint az I. zlj, szintén

Wolosatera menetelt, ahol éjjelezett. A IV. zlj későn este érkezvén Fenyvesvölgyre, ott éjjelezett.

28.

Az I., II., III., zljak Wolosaten maradtak, a IV. zlj ebéd után menetelt utánuk és este érkezvén oda, az ezred teljesen felzárkózva állott.

D. e. érkezett a 31. ho-hoz a 2. hdsg parancsa (Op. No. 2414.), hogy a ho a Dáni ddr kivételével, a Terstyánszky hdsgcsoportnak rendeltetik alá és a Ladomér és Végaszón át vezető utakon mentelve, III/-án érje el Taksányt és Cirókaófalut. A Dáni ddr (44. és 32. gy-ezredek) egy hegyi taracküteggei Wetlinát és Berechy-Grn.-t érje el. A Dáni ddr közvetlen a 2. hdsgparság-nak marad alárendelve.

### Március.

1.

Ezredünk ezen a napon a Dáni ddr kötelékében Wolosatében maradt, mert a Berechy-Grn.—Wetlina-i út még az 54. gy.-ddr által van elfoglalva. A késedelem onnan származott, hogy a feneketlen sár a kocsiknak az úton való közlekedését majdnem lehetetlenné tette.

2.

A Dáni ddr 7 óra d. e. kezdte meg menetelését, ezredünk a 32. gy.-ezr. mögött volt, 4 óra d. u. érkezett az ezr. Berechy-Grn.-ra, ahol elszállásolták. A 14 km hosszú út megtételére az ezrednek 8 órára volt szüksége.

D. e. a 2. hdsg Op. No. 2439. parancsal elrendelte, hogy a Dáni ddr 3-án a Wetlina—Berechy-Grn.-térből a Cisna—Krywé-térbe meneteljen, a 31. ho zöme pedig Rostok-Grn.-t érje el.

Éjfél előtt a Terstyánszky hdsgcsoport Op. No. 3/26. parancsal elrendelte, hogy a 31. ho Dolzyca—Zubracze—Liszna—Krywé-térben zárkózzon fel. Az ezredünk részére a Dáni ddr Krywét jelölte ki.

3.

A II/24-én elhalasztott támadás a Terstyánszky hdsgcsoportnál II/27-én kezdődött. Ötödik napja tartott tehát már a hare a Baligrodra vezető út mentén, a hdsgcsoport azonban az igen erősen kiépített orosz állások ellen csak mehezen tudott tért nyerni. Közben március 2-án nagy hideg és erős havazás állott be úgy, hogy a terepet helyenként egy méter mély hó is fedte. A 32. ho-parnoka (Goiginger Lajos tbk), aki hadosztályával ezen harcokban már résztvett, egy helyzetjelentés keretében azt a javaslatot tette, hogy a főtámadást a Jablonka-patak völgyében, éjjel hajtsák végre.

A hdsgcsoportparság ezen tervvel egyetértve, Goiginger tbkot bízta meg a támadás végrehajtásával és a 31. ho-t a Jablonka-patak völgyében központosította. Ez volt a 2-án éjjel kiadott parancs oka.

Ezredünk a Dáni ddr kötelékében Berechy-Grn.-ról Krywére menetelt, hová 4 óra d. u. érkezett és ott elszállásolták.

4.

Ezredünknek ezen a napon Krywén pihenőnapja volt, csupán az I. zljat tolták el Dolzycára.

6 óra 30. d. u. menetértesítés jött a 31. ho részére. Eszerint a ho ezredei 5-én menetkészen álljanak a Jablonkára való meneteléshez, 9 óra d. u. érkezett azután a hdsgcsoport 5-ére szóló rendelkezése, hogy a 31. ho

Jablonki—Habkowcere meneteljen. Március 5-én 6 óra d. u.-tól kezdve új parsági beosztást rendelt el. Ezentúl a 31., 32. ho-k és Kroupa tbk csoportja (a 43. Landw. ho egy csoportja), képezik a „Lütgendorf-hadtest“-et. A parság helye: Jablonki.

A 31. ho-parságát Dáni tbk vegye át. A 31. ho az északi irányban végrehajtandó főtámadásnál a Baligrodi-út mentén alkalmazandó és a 32. és 13. Landw. ho-k közé tolandó be.

A „Lütgendorf-hdt“-parság alá tartozik a Tyskowa—Baligrodi-út (bezárólag) közötti rész.

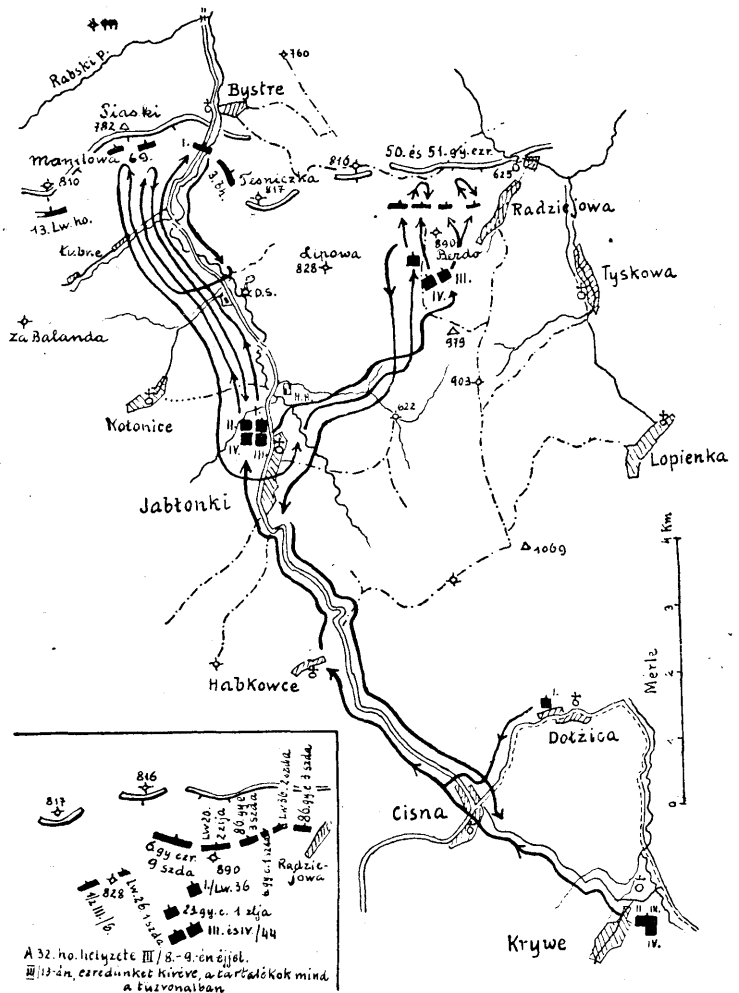
5.

7 óra 30 d. e. ezredünk Kryweről, illetve Dolzycáról elindult és Cisnán át Habkowcere menetelt, hol mint tartalék közvetlen a hdsgcsoportnak maradt alárendelve. A „Lütgendorf-hdtet“ a hdsgcsoportparság értesítette, hogy 6-án virradatkor a Baligrodi-út mentén egy meglepetésszerű előretörést tervez, melyben két zlj kivételével, a 31. ho csapatai is résztvesznek. Cél: az ellenséges vonal áttörése. Erre való előkészületek 5-én végzendők. (Goiginger tbk ideája több csapattal.)

6.

A támadási előkészületek a kedvezőtlen időjárás miatt (hófúvás) nem voltak alaposak. A tüzérség belövése lehetetlen volt.

A támadás elkésve indult meg. Az úttól keletre a 3. bh., nyugatra a 69. gy.-ezredek támadtak. Délben a támadás a völgyben, Bystrétől délre megakadt, a 817-es Tesniczán és a 782-es Piaskim az ellenség tartotta magát.



Ütközet a Berdon.

A 32. ho és a Kroupa-csoport teret nem nyert, mert a parnokok támadásuk kezdetét vice-versa a másik csoport előjutásától tették függővé. A 782-es Piaski egy részét a 13. Landw. ho elfoglalta, de az oroszok teljes visszaszorítása lehetetlen volt. A 27. ho a 13. Landw. ho-tól nyugatra, a Manilova-magaslatot támadta, az előállításokat elfoglalta, de tovább nem jutott. Lütgendorf altbngy Dáni tbknak ezredünk két zlját akarta rendelkezésére bocsátani, az ezredet tehát Jablonki északi részére toltá előre.

A sötétség beálltával Dáni tbk a 817-es Teszniczka-magaslaton levő ellenséges állás ellen támadási parancsot adott, mely rajtaütésszerűen egy század által éjjel hajtandó végre.

Erre a 6. szd önként jelentkezett. A sötétség miatt az ismeretlen terepben vezetőre volt szükség, ez azonban későn érkezett a századhoz, az utat is eltévesztette s ezért a szd csak közvetlen a szürkület előtt ért oda, honnan a támadást kezdenie kellett.

## 7.

Ambár a szd háromszor is indult rohamra, az erős állásokat nem bírta elfoglalni. A sima, jeges terep igen akadályozta a mozgást.

Ezen támadásról a 63. gy.-ddrparság délben a „Lütgendorf hdtnek“ jelentette: „A 70. gy.-e. azon a helyen, ahol a 44-es szd a Teszniczkán állott, egyes embereket (tiszték nélkül) még tűzharcban talált, sok sebesültet a 70. gy. ezr. egészségügyi járórei szedtek össze. A szdhoz beosztott géppuskaszázad még a 70. gy.-ezr. jobbszárnyán van.“

Bystrénél a támadásnak, parancs szerint, ezen napon, 1 óra 30. d. e. kellett kezdődnie (Holdvilágos éjjel és hóval fedett terep.) Ezen támadáshoz a 3. bh. gy.-ezr. segítségére ezredünk I. zlja rendeltetett. A parancsok kézbesítése azonban oly későn történt, hogy a támadás csak 4 óra d. e. vette kezdetét. A magas hóban az előrejutás igen nehéz volt, az I. zlj a 3. bh. ezredbe beékelve, a Baligrodi út mentén ment előre, a drótakadályokkal ellátott és erősen kiépített állások ellen a támadás azonban nem igen tudott teret nyerni. A csapatok erősen összekeveredtek. 7 óra 15. d. e. az ellenséget 400 lépésre közelítették meg. Tovább előrejutni azonban lehetetlen volt, a csapatok tehát beásták magukat.

Dáni tbk most tehát tervbe vett és az ezredparancsnokkal a részleteket meg is beszélte, hogy a sötétség beálltával az út mentén ezredünk hajtja végre a támadást. Az előnyomulási terep szemrevételezésére 2 tisztet küldtek előre.

1 óra 30. d. u. az ellenség a 711-es magaslatról a 782-es Piaskira támadólag tört előre és a 69. gy.-ezr. ott levő részeit visszanyomta, mire a többi rész is visszavonulni kényszerült úgy, hogy ezen csoport ismét ott állt, ahol reggel 8 órakor volt. Mikor erről jelentés jött, a támadást a balszárny védtelensége miatt fel kellett adni.

Mivel tehát a 6-iki támadás a várt eredményt nem érte el, Terstyánszky lov. tbk. Op. No. 6/45. alatt a tábornokokhoz és csapatparancsnokokhoz igen kemény szavú parancsot intézett, melyben követelte, hogy parancsai „teljes energiával“ hajtassanak végre és a magasabb parságoknak elrendelte, hogy a harcvonalhoz közelebb fekvő álláspontokra menjenek előre, hogy a harcvezetésre közvetlenebb befolyást gyakorolhassanak. Ezen parancs a következő mondattal fejeződött be: „Az én bevált 31. és 32 ho-imra ezen megjegyzések nem vonatkoznak.“

Lütgendorf altbngy most az eddigi támadási módot, mely a völgyben akarta az eredményt elérni, megváltoztatta és a völgyet kísérő magaslatok ellen, keleten a 890-es Berdo, nyugaton a 782-es Piaski magaslatok ellen rendelte el a támadást, mely a 32. ho-nál a Berdon eredménnyel járt, amennyiben azt elfoglalva 570 orosz ejtett foglyul, köztük egy zljparnokot is.

A 8-ára szóló rendelkezéseket a „Lütgendorf hdt“ 4 óra 45. d. u. adta ki:

„Op. No. 7/17. Dáni tbk. csoportja, melynek a 44. gy.-ezr. két zlja bocsátatik rendelkezésére (eddig hdsg-csoport, tartalék), a völgyet kísérő magaslatokat Bystretől északra foglalja el. A Piaski magaslat északi lejtőjére való támadást illetőleg a 13. Landw. ho-al az egyetértés helyreállítandó.“

Ezen célra a III. és IV. zljak lettek kirendelve.

Az I. zlj még a d. u. folyamán a 69. gy.-ezr. mögé lett rendelve.

## 8.

A II. zlj (a 6 szd kivételével, mely Jablonkin maradt) a 69. gy.-ezr. mögötti tartalékviszonyban lévén, a 3 óra d. e. a 782-es Piaski keskeny hegyháton végrehajtott támadásban egy századdal vett részt, mely alkalommal az ellenség állásaiba betörve, foglyokat is ejtett (140. orosz gy.-ezr.).

Korán reggel a „Lütgendorf hdt“ Op. No. 25/7. parancsal a 8-ára szóló rendelkezéseket megváltoztatta:

„Miután nyilvánvaló lett, hogy előretörés a völgyben addig lehetetlen, míg a Piaski-magaslatot az ellenségtől megbízhatóan ki nem tisztították, az Op. No. 17/7. rendelkezés a Dáni csoport részére megváltozik és elrendelem:

Dáni tbk csoportja a Jablonka völgyét Bystretől délre megbízhatóan zárja el, a felesleges erőket a 13. Landw. ho-hoz csatolva, a Piaski magaslatra támadásra rendelje és a 44. gy.-ezr. ott tartalékban levő egy zlját az ezredhez Jablonkára vonulassa be. A 44. gy.-ezr. ezen három zlja képezi a hdt. tartalékát.“

Lütgendorf s. k.

Ezen parancs alapján ezredünk zljai hátrairányítottak, virradatkor az ezr. tehát a következő helyzetben volt:

I. zlj a gőzfűrésznél Jablonkitól északra, II., III. és IV. zlj Jablonkin.

9 órakor d. e. a „Lütgendorf hdt“ a következő parancsot adta:

„Op. No. 8/4. A 44. gy.-ezr. III. és IV. zlja Jablonkáról azonnal a Berdora menetel. Az út felől a 32. ho-nál érdeklődni ..... A II. zlj hdt-tartalék Jablonkin.“

A nevezett két zlj rögtön felriasztatott és az ezredtörzsszel a menetelést rögtön meg is kezdte.

10 óra d. e. kelettel a hdscsoport. Op. No. 8/14 parancsa érkezett:

„...Lütgendorf altbngy rögtön útbaindít egy 44-es zljat Za Balanda-ra. Ezen zlj a sötétség beálltával onnan a menetelést a 603-as magasságponton át a Zebrak-nyeregbe folytatja, hol rendelkezésemre áll. A Zebrak-nyeregbe való megérkezést távmondatilag jelentse.“

A Lütgendorf hdt Op. No. 8/10. parancsal erre a II. zljat rendelte. Az éjjeli támadástól teljesen kifáradt zlj azonban csak Kolonice-ig jutott el, hol azt az utasítást kapta, hogy 9-én 4 óra d. e. folytassa menetelését a Zebrak-nyeregbe. Ezen rendelkezés, mint ez a „Lütgendorf hdt“ Op. No. 8/11. parancsából kitűnik, azért tételt, mert a XIX. hdt jobbszárnya (41. honv. ho) éjjel először a 913-on levő orosz állást, később a 990 Chrysz-

czata-n levőket foglalta el, mely alkalommal 4 tisztet és 1000 embert fogott el. Ezen eredmény biztosítása céljából jett a II. zlj tartalékul odarendelve. Az I. zlj a délután folyamán a 61. gy.-ddr-nak lett alárendelve, hogy annak kötelékében a 13. Landw. ho teljesen kimerült csapatait váltsa fel. Tájékozódás céljából tiszteket küldtek előre. A felváltás, mely a Piaski-magaslat és az ettől 600 lépésnyire nyugatnak fekvő mélységvonal közötti arcvonalban történt, 9 óra 30. d. u. kezdődött.

Az ezr. III. és IV. zljának a Berdo-hegyre való eltolása és a 32. ho parsága alá rendelése azon célból történt, hogy a Berdo-hegyről az attól 2000 lépésre északnyugatra fekvő 816-os magasságponton visszanyomott oroszokra a támadást segítse. Az ezred azután a 32. ho parságtól azt a parancsot kapta, hogy tartalékviszonyban a Berdo 890-től délre foglaljon állást. Az általános támadásnak 7 óra d. u. kellett kezdődnie, a támadás vezetőjéül Goiginger tdk lett kijelölve.

A nagy hidegben jéggé fagyott havon a hegyekre való mászás emberfeletti munkát igényelt. A támadáshoz elrendelt csoportosulásnak 7 óra d. u.-ig kellett befejeződnie; a tüzéség a 816-ot már d. e. óta tartotta tűz alatt.

A már fent jelzett terepviszonyok és a közben beállt havazás miatt azonban az egész éjjel elmúlt, mielőtt a csapatok az elrendelt csoportosítással elkészültek volna, úgyhogy a „Lütgendorf hdt“, melynek erről jelentést tétetett, a támadást nappal nem akarva végrehajtani, annak kezdetét elhalasztotta.

Az akkori helyzet pontos ismertetésére legjobb itt a „Lütgendorf hdt“ vezérkari főnökének (Remiz őrn.) a hűgscsoport vezérkari főnökéhez (Dáni ezredes) intézett jelentését szósz szerint idézni:

Cs. és kir. 31. ho (Lütgendorf hdt.) Vezérkari főnök.

A cs. és kir. IV. hdt vezérkari főnökének. Cisna.

Jablonki, 1915 III/9. 12 óra délben.

„A helyzet megítélését, az itteni felfogást és a legközelebbi szándékokat illetően jelentem:

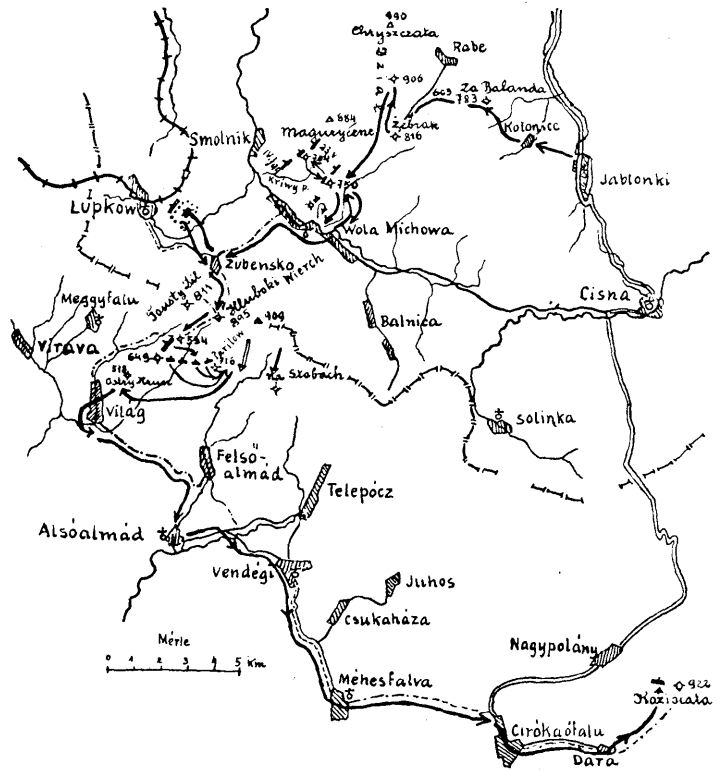
A 31. ho-nak a 6-án a hajnali órákban Bystre-nél történt völgyáttörési műveleteinek sikertelensége óta és a felette veszteségteljes és nehéz harcok következtében, melyek a Piaski-magaslat ellen folytak, hol a legjobb csapatok a legerélyesebb parancsnokok vezetése alatt lettek felhasználva és mégsem tudtak eredményt elérni, a hadtestparságnál az a meggyőződés alakult ki, hogy az ezen irányokban való további támadás csak rettenetes veszteségeket okozna, anélkül, hogy eredményt lehetne elérni.

Ezen harcok konokságának és a résztvevő ezredek hősiességének bizonyítékául az eddig megállapított veszteségi számokat idézem: 3. bh. gy.-ezr. — 15 tiszt, 900 ember; 69. gy.-ezr. — 15 tiszt 746 ember; I/44. zlj csak a felváltásnál betolva — 7 ember; IV/32. zlj 650 emberéből — 450 ember; III/32. zlj. — 50 ember; I/32. zlj — kevés.

A Piaski-magaslat elfoglalásának nehézsége az alábbi tervrajzból látható: A szűkült terep csak 12 m széles és 120 m hosszú, úgyhogy csak egy szakasz rohamozhat, az oldali lejtők járhatatlanok. Ezen viszonyok ellenére a IV/32. zlj 8-án éjjel háromszor rohamozott, anélkül, hogy keresztül tudott volna törni. A veszteségek rettenetesek. Az állásunk előtt maradt súlyosan sebesült tiszt csak a következő éjszakán sáncárkok előlása által voltak visszahozhatók.

Ugyanígy egy támadás a 817-es Teszniczka-magaslat ellen jelenleg teljesen kilátástalan.

Különös nehézséget okoz az is, hogy a saját és az ellenséges vonalak oly közel fekszenek egymáshoz, hogy



A II. zlj Jablonkitól a Koziolata-ig.

tüzérségi behatás kizártnak látszik. Saját csapataink visszavonása ezen nehezen kiküzdött pontokról már morális okokból sem látszik célszerűnek.

Itteni felfogás szerint csak a 816-os magasságponton át történő előretörésnek van kilátása, a hdtparság részéről tehát már 7-én helyeztetett a fősúly a Berdo-ra.

8-án éjjel és a nap folyamán a Redziejowai-i tempom 625-nél lévő ellenséges állás elfoglaltatott. 9-re éjjel a 816-ot kellett volna elfoglalni, mely célból a 44. gy.-ezr. két zlja már délben tolatott el a Berdo-ra. A 816-ot 8-án az összes tüzéség tüzzel árasztotta el. A támadásnak 7 óra d. u. kellett volna kezdődnie. Goiginger tdk-nak kellett azt vezetnie. Egyidejűleg északi irányból művelet hajtattott végre a Teszniczka ellen, mely azonban nem vezetett eredményre. A sötétség beállta előtt azon szóbeli parancsot kapta a 31. ho, hogy a fent vázolt terepviszonyokra való tekintettel és tekintettel arra, hogy a 13. Landw. ho felváltása csak a sötétség beálltával hajtható végre, a támadást Piaski ellen csak abban az esetben kezdje meg, ha az eredmény biztos. Annak ellenére, hogy a támadáshoz való csoportosítás már a nap folyamán kezdeményeztetett, a Berdo-n lévő csoportnak az egész éjjelre volt szüksége, hogy az ellenséges támpontok előtt úgy csoportosuljon, hogy a támadást átkarolóan lehessen végrehajtani. Ezt a síkos jéggel és terepnehézségekkel okolják. A harcvonalak ott 60–100 lépésre fekszenek egymással szemben. A hdtparság tehát elrendelte, hogy ha a támadás világos nappalig még nem hajtattott végre az alkonyatig halasztandó el, hogy a támpontot a nap folyamán újra tüzéséggel lehessen leküzdeni, mire alkonyatkor a gyalogsági támadás természetesen rögtön végrehajtandó. Személyi okokból, melyek itt nem tárgyalandók, Felix tdk küldetett ki a Berdo-ra és a támadási csoport parságával bízott meg.

A hdtparság reméli, hogy a 816-os magasságpont elfoglalását 10-én reggel a hűgscsoportnak jelentheti. Legközelebbi szándék: A 816-os magaslatot addig tá-

madni, míg az birtokunkba nem jut és azután az előretörést a hegyhát mentén Markovska 717-re, vagyis a 760 magasságiponton túl folytatni.

E célból a völgyben és a Piaski-n csak a szükséges erők hagyandók meg, melyek magukat ott erősen elsáncolják. Ezen alkalommal a tegnapi rendelkezéssel megjelölt határvonal (Jablonka-patak) lépne a 31. és 32. ho között érvénybe, amennyiben a 3. bh. gy.ezr. állásai a 70. gy.-ezr. és a 86-os zlj (jelenleg a Dáni hótartaléka) által lennének átveendőek. A pataktól nyugatra fekvő védelmi szakaszt a Pittner ezredes csoportja (69. gy.-ezr. és egy 32-es zlj) tartja. Ebben az esetben legalább a fizikai okból feltétlenül szükséges felváltás már számításba van véve.

A 31. ho ennek következtében felszabadult részei: 3. bh. gy.-ezr. (3½ zlja tagolva, egy zlj 32-es, egy zlj 44-es, összesen 5½ zlj most a Jablonki melletti térben összpontosíttatnék, illetve a Berdo hegyhátán jönnének alkalmazásba, hol a fejlődési viszonyokat véve tekintetbe, nem annyira sok, mint inkább friss erőkről van szó. Ezen csoportosítás a további folyamatban oda vezetne, hogy általánosságban a magaslattól balra a 32. ho, a magaslattól jobbra a 31. ho nyomulna előre.

Ezen tervhez az elvben való hozzájárulás esetén kérem: a) Szegez drót átutalását a Bystre-Piaski védelmi állás megerősítésére. (Az aránylag csekély mennyiséget, melyet a ho Orosz-Lengyelországból hozott, már elhasználtuk.) b) Bővített élelmezést (tea, kenyér, szalonna) a Berdo-n levő csapatok részére, hol 12—13 fokos hideg uralkodik, hogy a csapatok frissek maradjanak. A felszállítással esetleg a ho lovasság bízandó meg. (Cisna.)

Értesítést kérek arról, hogy ezen terv a hdsgcsoport tervével megegyezik-e?

Br. Lütgendorf altbngy őnagyméltóságának ezen jelentésről tudomása van. Remiz s. k., őrnagy.

Az akkori harcászati helyzetnek a fenti jelentésben kifejezésre hozott megítélése alapján, a „Lütgendorf hdtparság“ 2 óra 40. d. u. egy ebben az értelemben fogalmazott parancsot adott ki (Op. No. 9/10.). Ebben az I/44. zlj felváltása, mely az előző nap este megkezdett felváltást (a 13. Landw. ho csapatait) 3 óra d. e. fejezte be, 10—11-re éjjel volt tervbevéve.

A III. és IV. zlj az egész napot a Berdo magaslattól közvetlenül délre levő állásaikban töltötték csupán d. u. tolták a IV. zljat a 816. irányban előre, míg a III. zlj a Berdo 890-en állott.

Este 8 órakor a hdsgcsoport parság Op. No. 9/49. parancssal elrendelte, hogy 10-ére az előző napi parancsban foglalt rendelkezések maradnak érvényben. E szerint a 32. ho azon csapatainak, melyek a Berdon állottak és melyekhez ezredünk III. és IV. zljai is tartoztak, a 816-os magasságiponton levő orosz állásokat kellett elfoglalniok.

Nagy meglepetéssel hatott tehát a „Lütgendorf hdt.“ Op. No. 9/34. távmondati parancsa a jobbról levő Kroputa tbk csoportjához, melynek tüzésrege szintén egész nap a támadás előkészítésével foglalkozott: „A mai napra, 9-ére, a a Goiginger tbk csoportja részére elrendelt támadás elmarad.“ Lütgendorf hdt.

Ezen parancsról a Lütgendorf hdt vezérkari főnökének a hdsgesop. vezérkari főnökéhez intézett jelentése szolgál felvilágosítással:

„Jablonki, III/9. 11 óra 15. d. u.

9 óra d. u.-i telefonikus kérdésemre a Berdo-i helyzetet illetőleg, Phleps szdos jelentette nekem, hogy a támadást a továbbiakig elhalasztották, Goiginger tbk a hegyről lejön, hogy őnagyméltóságának személyesen tegyen jelentést.

1 óra d. u. Goiginger tbk megérkezett és jelentette, hogy a Berdon levő csapatok közül csak a 44. gy.-ezr. III. és IV. zljai érintetlenek, a 32. ho-nak a hegyen levő csapatai mind teljesen feloszlottak, annyira, hogy pl. ½ zlj helyén már csak 19 ember van.

Ezenfelül az ellenség megerősítéseket kapott. Pontos helyzetmegállapítás szerint, a két 44-es zlj úgy volt felállítva, hogy ezek közül az egyik egy óra múlva, a másik három óra múlva érhetne volna el a harc-vonalat. Eszerint Felix tbknek a támadás megkezdésekor mint támadó erő csak egy zlj állana rendelkezésre, a másik zlj csak reggel felé. Ezen erőkkkel hajtva végre a támadást, eredményre semmi kilátás sincs.

Ezen okok őnagyméltóságát azon elhatározásra készítették, hogy a ma éjjeli támadást újra elhalassza.

Kénytelen vagyok ehhez a jelentéshez hozzáfűzni, hogy ezen kellemetlen körülmények azzal a képpel, melyet az ottani helyzetről a tegnapi napon is a Berdon tartózkodó ho-parnok akkori jelentései alapján alkottunk, össze nem egyeztethetők. Őnagyméltósága holnap reggel Cisnára megy, hogy ezen ügyről őnagyméltóságának személyesen referáljon.“

Remiz s. k. őrn.

Az ellenség teljesen nyugodtan viselkedett.

Ezredünk III. és IV. zlja az éjjelt a csikorgó hidegben ismét a Berdon töltötte.

Az egész ezred puskalétszáma ezen napon a hdt kimutatása szerint 3690 puska, 10 géppuska volt. Ebből a Berdon levő zljakra 1800 puska jutott.

Hogy a következő napok eseményeit helyes nézőpontból ítélhessük meg, habár a következőkben felsorolt állapotok ezredünket nem érintik, legyen szabad itt egy pár szót mondani.

A tűrhetetlen hidegben (15 fok R.) a havon való fekvés és az élelemnek majdnem teljes hiánya, a tűzvonalban fekvő csapatokat majdnem teljesen megsemmisítette. A ddrparságok jelentéseiből tükröződik a legjobban vissza ezen állapot.

Felix tbk távmondati jelentése 9-én 10 óra d. u. a Berdoról: „I. Létszám a mai napon az arcvonaltól: 6 gy.-ezr. három zlja. — 420 puska; 86. gy.-ezr. hat szda. — 400 puska; IV/23. zlj. — 250 puska; 20. Landw. gy.-ezr (I. és II. zlja) — 240 puska; 36. Landw. gy.-ezr. (I. és III. zlja) — 200 puska; 44. gy.-ezr (II. és IV. zlja) — 1850 puska.

A fizikai állapot igen rossz. Nagy veszteségek, főleg a hideg miatt, mert tehetetlenek vagyunk ellene. Az élelmezés ily hidegben nem megfelelő. Morális állapot megfelel a fizikainak. A csapatok két nehéz ütközeten estek át, tisztekben feltűnő a hiány.

2. A csapatok morális és fizikai állapota, azonkívül a nehéz terepviszonyok az eredményt nagyon kétségessé teszik. A rizikó az eredménnyel nem áll arányban.

Sikertelen vállalkozás esetén nemcsak a támadás, de a szakasz védelme is kérdésessé válik.“

Kroupa tbk távmondati jelentéséből Tyskowitz 9-én 12 óra éjjel: „Az emberek félig megfagyva, minden energia teljes hiányában, harcászati műveletekre alkalmatlanok. Ambíció, érdeklődés, lelkesedés teljesen eltűntek! A zljak ma hatodik napja vannak állásban, utoljára 6-án kaptak hideg húst. Az élelmezés kiszállítására csak éjjel lehetséges, de a folytonos harcok és eltulodások miatt a teherhordó oszlopok a csapatokat nem találják. A tisztek morális állapota kitűnő, de ily legénységgel képtelenek valamit elérni...“

Goiginger tbk írásbeli jelentéséből: Op. No. 57/1. Jablonki, III/9. 12 óra éjjel.

„... III/8-án az alantas parnokok a helyzetet még nem ily kedvezőtlenül írták le, mert a 6. gy.-ezr-nek előző éjjel sikerült támadása a csapatok bizalmát fel-lendítette, a két újonnan érkezett 44-es zlj még érin-tetlen volt és a hidegtől még nem szenvedett... Még az újonnan megérkezett 44-es zljak egyik zljparnoka is, mely zlj a III/8-9-re való éjjeli támadásnál csak keveset szenvedett, zljának állapotát a hidegre való tekintettel ijesztőnek mondta (III/9 9 óra este).“

Ezekből világosan látható, hogy a csapatok sem-miféle támadási mozdulat végrehajtására nem voltak képesek.

A II. zlj ezen napon délben a Zebrak-nyerget érte el, hol tartalékviszonyban maradva, a XI. hdtnek ren-deltetett alá.

#### 10.

A „Lütgendorf hdt“ 1 óra d. e. kiadott parancsa értesítette a csapatokat, hogy a 14. ho Cisnara érke-zett és Tyskowa—Markowska irányában fog támadni. Ezen parancs 4. pontjában elrendelte, hogy a 32. ho-nak a Berdon levő csapatait a 31. ho csapatai minél előbb váltsák fel.

A Terstyánszky-hdsgcsoport Op. No. 10/6. parancs-al a 816-osra való támadást-egyelőre beszüntette.

A d. e. folyamán ment azután a „Lütgendorf hdt“ parancsa Felix tbkhoz, hogy: „..... A 32. ho csapatai a Radziejowa-i templom és a Berdo-hegyhát közötti térben (ez utóbbit beleértve) 10-én este a Berdon levő két 44-es zlj által váltandók fel. Az első vonalba kerülő 44-es zljak felváltási lehetősége megfelelő tartalék kép-zése által biztosítandó.“

A III. és IV. zlj tehát már két napja állott a Ber-don a rettenetes hidegben, anélkül, hogy közvetlen harcba került volna. A fagyás és megbetegedés által keletkezett veszteségek ijesztően szaporodtak.

A Lütgendorf hdt d. u. kiadott Op. No. 10/20. pa-rancsa 10. és 11-ére az elfoglalt állások tartását ren-delte el, azon utasítással, hogy a csapatok a legmesz-szebbmenően kíméltessenek. A további támadás idő-pontja, „előreláthatólag“ 12-ére fog esni.

A sötétség beálltával a III. zlj a 32. ho csapatait váltotta fel. A 816-al szemben fekvő csapatok felváltá-sánál a ½ zlj (9. és 12. szd) tévedés folytán azon álla-sokat szállta meg, melyekből a 7—8-ára való éjjel a támadás kiindult, ámbár előtte a 6. gy.-ezr marad-ványai és a IV/23. zlj töredéke voltak állásban. A má-sik ½ III. zlj a Radziejowai-i templomtól nyugatnak vonuló állásokban levő csapatokat váltotta fel. A IV. zlj mint tartalék maradt a Berdón.

Az I. zlj a 32. gy.-ezr. két zljával a Dáni-csoport balszárnyán, a 782-es Piaski-magaslaton állott harcban.

Itt állásharcok folytak. A zlj kivonása a harevo-nalból 8 óra d. u. történt és a zlj Jablonkíra irányítva, oda éjjel előtt érkezett meg és laktáborba szállott.

A II. zlj a Zebrak-nyeregről a XIX. hdt-parság által egy másik zljjal egyetemben a 41. honv. ho. jobb-szárnya mögé rendeltetett, hol ezen napon a ho. jobb-szárnya a vele szemben levő ellenséget megtámadta, annak állásait elfoglalta ugyan, de egy ellentámadás onnan kiverte. A zlj a Zebrak-nyeregről a Dzial-hegy-hát mentén nyomult előre, hogy az ellentámadást fel-tartsa. Mikor a 906-os magassági pontot elérte, a 41. honv. ho csapatai a helyzetet már helyreállították, úgyhogy a zlj már nem került harcba. Itt ezentúl mint a 41. honv. ho tartaléka szerepelt. Puskalétszáma a 10-iki jelentés szerint 980.

#### 11.

A 816-al szemben fekvő csapatok, melyeknek fede-zékei nem állottak összeköttetésben a kelet felé húzódó tűzvonal fedezékeivel, hanem azokból kb. 200 lépésre előre voltak, a felváltásra egész éjjel vártak. Részünk-ről a tévedést csak hajnalban ismerték fel, úgyhogy a 6-osok és a 23-asok a harevonalból már nem voltak kivonhatók. Ezért parancs ment, hogy maradjanak tovább is ott, míg a 44-esek oda nem jönnek, mert az ottani állások feladásával a Radziejowa-i templom felé vonuló állások oly oldalazó tűzbe jöhetnének, hogy azok tarthatatlanokká válnának.

Az I. zlj, mely Jablonkiban állott, d. e. a 31. ho-parságtól parancsot kapott, hogy a Berdora menetel-jen. A menetelést délben megkezdve, d. u. a kijelölt helyet elérte és a III. zlj balszárnya mögött tartalék-viszonyban maradt. A sötétség beálltával a még elől maradt 6. gy.-ezr. és a 23-as zlj végre felváltatván a ½ zlj veszi át ezeknek állásait. Ezek a csapatok annyira ki voltak merülve, hogy egész éjjel tartott, míg Jab-lonkin gyülekeztek, sőt egy kisebb részük még másnap is a szabadban maradt fekvé.

A XIX. hdt arcvonala ellen előző nap megkezdett támadást az oroszok ezen nap is folytatták és a Ma-guryezne 884. és az ettől délre fekvő 704-es magas-ságipont között, hol a 41. honv. ho balszárnya a 29. ho jobbszárnyához csatlakozott, az első vonalat áttörték, miáltal ezen részen ür támadt.

A hadtparság már kora reggel, mikor az ellensé-ges támadás megkezdődött, a II. zljat a 906-ról a Dzial hegyhát mentén a 29. ho jobbszárnya mögé, a 750-re toltta el, hová 8 óra d. e. érkezett. Az arcvonal áttöré-sével keletkezett ür a 29. ho hátát veszélyeztetvén, a XIX. hdt a II. zljat a 704-es magasságipontra rendelte. A többi odarendelt csapattal együtt (IV/94., 23. és 28. vadászljak), a II. zlj egy százada (8. szd) az előnyo-mulást megkezdte és mivel a 704-es magassági pontot az oroszok előtt érték el, azt megszállták. A többi há-rom szd a 750-es és 704-es között tartalékban maradt. Este ezen három szdot Wola Michowara tolták el, hol az ettől északkeletre fekvő hegyháton levő állásban a 94. gy.-ezr egy zlját a 6. szd váltotta fel, az 5. és 7. szd Wola Michowaban tartalékban maradtak.

A 704-en a 8. szd az ellenséggel egész délután élénk tűzharcban állott, az orosz a támadást azonban nem folytatta.

#### 12.

Ezen ponton egész éjjel élénk esatártűz volt és mi-kor a reggeli órákban az ellenség ismét heves táma-dást intézett, azt véresen verték vissza. A nap folya-mán az ellenség további támadásokkal nem próbálko-zott, tüzésége azonban egész nap az állásokat erős tűz alatt tartotta.

A Berdon az ezreddel az orosz 13. ho (VIII. hdt) 50. és 51. gy.-ezredek állottak szemben, melyek még más ezredek kisebb részeivel voltak keverve. Az ellenséges szdok állománya 120—200 ember. Lőszer: 120 töltény puskánként. Élelmezés: kenyér és szalonna, meleg ételt ők sem kaptak. Tüzéségünk által nagy veszteséget szenvedtek. A csapatok hangulata bizakodó volt, meg voltak győződve arról, hogy állásaik bevehetetlenek. Ezen adatokat fogoly tiszték és legénység vallomásai szolgáltatták.

A 11-én a Terstyánszky hdsgcsoport által d. u. 8 óra 45-kor kiadott rendelkezés a már a Lütgendorf hdt 10-én kiadott parancsában jelzett támadást rendelte el. Eszerint a Martini-hdt (a 14. ho, a Kroupa



tbk csoportjával kiegészítve képezte a Martini-hdtt, ezredünktől közvetlenül jobbra, a Radziejowa-i templomnál) délután fogja a támadást megkezdeni, melyhez a Berdon levő csapatok a szürkület beálltával csatlakoznak.

A 816-os magasságitra intézendő támadás erősítésére, a 31. ho még a 3. bh.-ezr. két zlját rendelte fel a Berdo-ra, ezek d. e. 9-kor érkeztek oda és mint tartalék helyeztetek el.

Ezután Dáni tbk a támadási intézkedéseket adta ki: Felix tbk csoportja, a 44. gy.-ezr. I, IV. és fél III. zlja s a 3. bh. gy.-ezr. egy zlja a hegyhátón, a 44. gy.-ezr. fél III. zja és a 3. bh. gy.-ezr. egy zlja. Glöckner alezredes parsága alatt, ettől jobbra a lejtőkön támad északi irányban. Támadás kezdetét külön parancs fogja jelezni.

A 3. bh. gy.-ezr. I. zljától három szd még világosságnál tolatott a 44-es ½III. zlj mögé, a 4-ik szd mint csoporttartalék a Berdo mögött maradt.

Felix tbk csoportja mögött a 3. bh. gy.-ezr. másik zlja állott mint tartalék

D. u. a Martini-hdt a támadást megkezdve előnyomult, az oroszokat egyes támpontjaiból ki is verte, de a sötétség beálltával a támadás tovább tért nem nyert. Az ezredünktől balra a Teszniczka-ra támadó 7. gy.-ezr. is csak kevésbé bírt előnyomulni.

A sötétség beálltával a támadáshoz elrendelt csoportosítást hajtotta végre az ezred. Az első vonalban a III. zlj maradt, a második vonalban a balszárnny mögött az I. zlj, jobbról hozzá csatlakozva a IV. zlj állott.

11 óra d. u. jött a 31. ho-tól a telefonikus parancs a támadás rögtöni megkezdésére. Ezredünk a vett parancs után 11 óra d. u. indult meg. A rajvonal a legnagyobb esendben, 25 fok hidegben, helyenként 1 m mély hóban nyomult előre, anélkül, hogy az ellenség reá tüzelt volna. Csak mikor 20—30 lépésre ért az ellenséges állás elé, fogadta őket erős puska- és gépfegyvertűz. A hóval fedett drótkakadályok, melyeket nem lehetett tisztán látni, lehetetlenné tették a további előnyomulást, mert az emberek a drótok között megakadva, nehezen tudak közülük szabadulni. Az ellenséggel tehát ily rövid távolságra tűzharcot kellett felvenni.

A Glöckner-csoport a lejtőn lévő még mélyebb hó miatt, hol az emberek előrejutni nem tudtak, inkább a magaslat irányában húzódtak és így elkésve érkezett a Felix-csoport jobbszárnnya mögé, mikor az ellenség az első rohamot már visszaverte.

### 13.

3 óra d. e. a támadás továbbvitele megfelelő tartalékok hiányában lehetetlen. Amint látszott, az ellenség még erősítést is kapott és oly heves tüzzel árasztotta el a terepet, hogy további kitartásnak közvetlen az ellenséges állások előtt semmi értelme sem volt. A zljak tehát csoportonként a kiindulási állásaikba húzódtak vissza, hová 5 óra d. e. érkeztek és a tüzelés *lassan ellanyhult*. A Glöckner-csoportnál még rendelkezésre álló egy szd tartalékot már nem használhatták fel, mert a helyzetet ennek bevetésével sem lehetett volna előnyünkre megváltoztatni.

Mire teljesen kivirradt, ismét tüzéségünk kezdte az ellenséges állásokat lőni, azonban főleg srápnell-tűzet ad le, mert a tarackoknak a gránátlőszere kifogyott.

Az éjjeli ellenséges tüzéségi tűz minden telefonvezetéket elszakított. Így a Lütgendorf-hdt parsága a helyzettel nem lévén egész tisztában, a támadás továbbvitele céljából 6 óra 10. d. e. egy 69-es zljnak adott

parancsot, hogy a Berdo-ra meneteljen, hol Dáni tbk parsága alá rendelte.

Egy másik 69-es zljnak, mely a Jablonki-tól északra lévő gőzfürésznél állott, azt a parancsot adta, hogy miután beérkezett jelentés szerint a 816-os és Teszniczka között az ellenség Lipowa ellen nyomul előre, a Lipowa és Teszniczka közötti mélyedést járőrökkel derítse fel és az ellenség előnyomulását akadályozza meg. Erre azonban nem volt szükség, mert ezredünk kiindulási helyzetében állván, ott az ellenség semmiféle vállalkozásba sem kezdetett volna.

A támadás folytán szenvedett veszteségek a reggeli jelentés szerint körülbelül 500 embert tettek ki, ebből közel 200 fagyás következtében lett hareképtelenné. Pontcs adatok még d. u. sem voltak megállapíthatók. Az ezredorvosfőnök jelentése szerint az ezred teljesen ki volt merülve. Miután a hdt-parság 7 óra d. e. a helyzetről már tiszta képet alkothatott magának és jelentést is kapott, hogy az ezred a kiindulási állásban van és a támadást folytatni lehetetlen, a 69-es zljnak adott parancsot visszavonta.

Az ellenséges tüzéség a d. e. folyamán igen erős tűz alatt tartotta a Berdo-t.

A 31. ho 1 óra 30. d. u.-i jelentése szerint az éjjeli támadásnál, melyben részben a 3. bh. ezred két zlja is résztvett, de melynek súlyát főleg az ezredünk három zlja viselte, a veszteség körülbelül 1700 embert tett ki. (Halott, sebesült, fagyott).

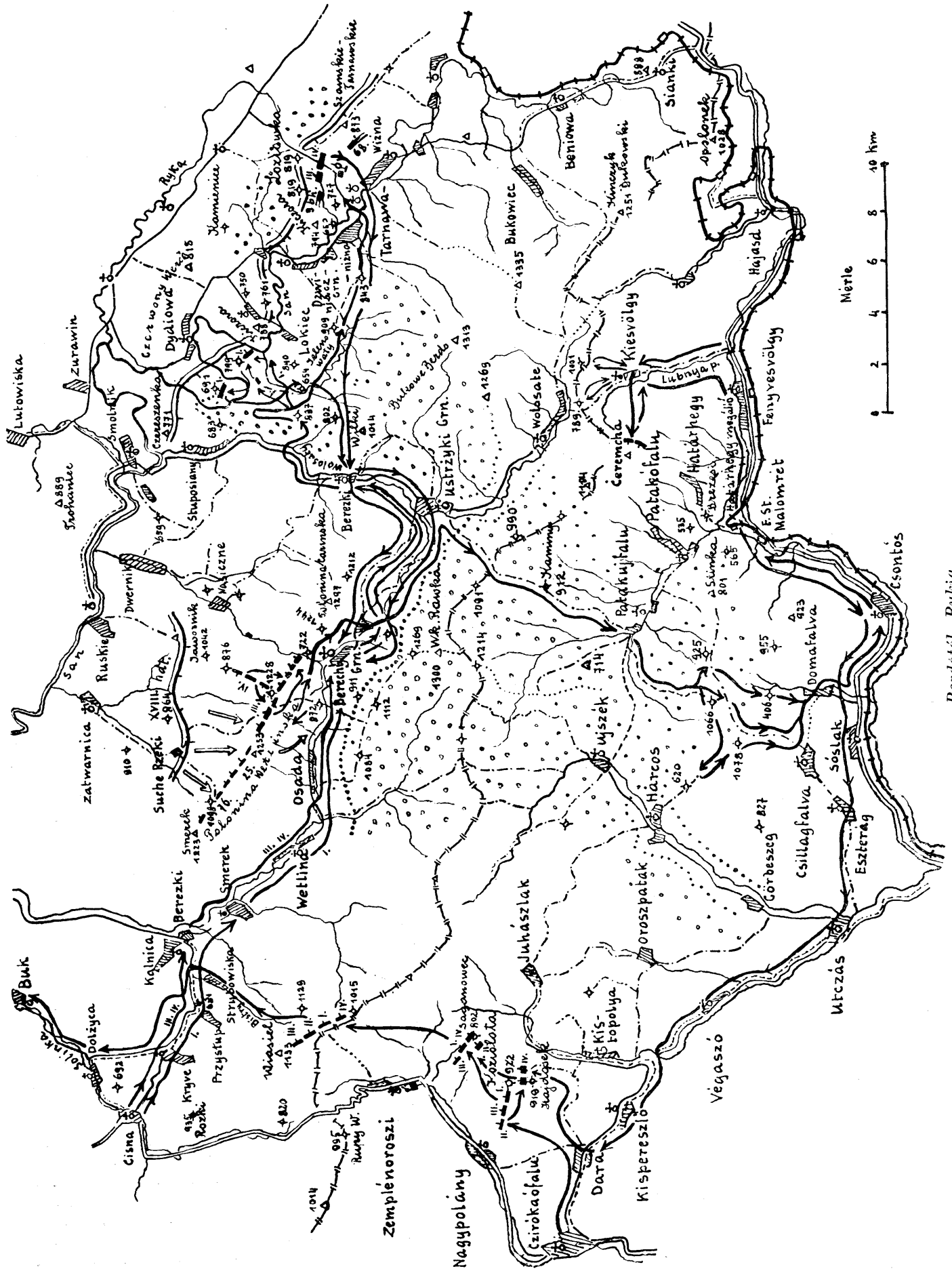
A Lütgendorf hdt d. u. Op. No. 13/24. parancsával elrendelte, hogy a 31. ho a szürkület beálltával a Lipowa és tőle keletre fekvő szakaszban az első vonalban lévő csapatokat — tehát az ezredünket — a legkevésbé igénybevett 3. bh. gy.-ezr. zlja által váltassa fel és az állást technikailag a lehetőség szerint erősítse meg. Tüskésdrót a hdt-parságtól igényelhető. A leváltandó csapatokat illetőleg parancs csak az általános helyzet tisztázódása után várható.

D. u. adta ki a hdsgecsoport Op. No. 13/50. rendelkezését, melyben a támadás továbbfolytatására érvényes alaprendeléseket közölte. Nemsokára utána, 5 óra 30. d. u. távmondatilag elrendelte az egyes hdt-ek eltolódását. Eszerint a Lütgendorf hdt vonala ezentúl a Berdo hegyhátától (ezt kizárva) a Rabski p.-ig terjed. A csapatok felváltása lehetőleg még az éjjel folyamán hajtandó végre.

Ezen rendelkezések alapján a Lütgendorf hdt 10 óra d. u. Op. No. 13/52. szám alatt újabb, most már részletes parancsot adott ki. Az ebben foglalt felváltásoknak és eltolódásoknak 15. hajnala előtt kell befejeződniök. A 44. gy.-ezr. itt az I/32. zlj állásaitól délnyugatra vezető állásokat veszi át egész a 810 Manilowamagaslatig. Ezen eltolódások 14—15. éjjel hajtandók végre.

Az ezredparnok a 2. hdsgecsoport által már 12-én egy gy.-ddr ideiglenes parságával bizatván meg, ezen napon a következő parancsal búcsúzott az ezredtől:

„A hdsgecsoportparság távirati parancsa folytán a 28. gy.-ddr. parságával bizatam meg. Rövid ideig volt csak részem abban, hogy ezen kiváló és bátor ezredet vezényelhessem. Törekedtem egész szívemet és lelkemet parancsnoklásomba fektetni, amennyiben hatalmamban állott, minden egyén sorsán segíteni igyekeztem. Egy ezredparnoki állásban katonai törekvésem legszebb megtestesülését láttam. Az ezred magas és legmagasabb előljárói becsülését élvezzi, lelkesedéssel beszélnek otthon a „Negyvennégyesekről“, mindenki büszke rá, hogy ezen ezredhez tartozhat és nekem válnom kell. Nehezen búcsúzom. Az ezredet a jövőben is kísérem útjain és ha dicsőséget dicsőségre halmoz majd, engedjenek ebben



Bertótól—Bukieg.

továbbra is résztvennem. Az ezred minden tagjához azon kéréssel fordulok, hogy ha a jövőben valahol találkozunk, forduljon hozzám e szavakkal: Uram, én önnel a 44-esekkel voltam az ellenség előtt és ekkor életem egy szép órájával fog megajándékozni. A jövőre — szerencse fel! Isten oltalmazzon, Isten éltesse Téged, Te szép, Te bátor, Te hű ezred!”

Mihanovics ezredes, s. k.

A II. zlj ezen napon a következő helyzetben volt: 8. szd a 704-es magaslatot tartotta megszállva, a 6. szd a Wola Michowától északkeletre levő hegyháton volt állásban, a zlj többi része Wola Michowában. D. e. a 6. szd felváltatott és a zljhoz csatlakozott.

D. u. a 29. ho vonala ellen az oroszok általános támadásba mentek át. Ezredünk 8. szdának a 704-es magaslaton levő állásai ellen 6 óra d. u. erős tüzérségi előkészítés után rohamra indultak. 9 óra d. u.-ig két rohamot vert a szd vissza. 10 óra d. u. azonban a Kriwy-p-nál levő állásokat az ellenség áttörte és a ho egész arcvonalát visszavonulásra kényszerítette. Ennek következtében a 8. szdnak is vissza kellett vonulnia, a 750-es magasságiponton azonban újra állást foglalt.

A II. zlj Wola Michowában 11 óra d. u. parancsot kapott, hogy a Kriwy-p. mentén betört ellenségre ellentámadást hajtson végre és töltse ki azon ürt, mely a patak mentén támadt.

Mivel azonban az ellenség ezen a helyen csapataink után nem nyomult és a zlj közben a változott helyzetről értesült, a 750-es magaslat felé vonult, ahol a 8. szdot 14-én 6 óra d. e. már állásban találta.

#### 14.

Ezredünknek a Berdon levő zljainak felváltása az éjjel folyamán megkezdődött és 2 óra 30. d. e. ért véget, mire a zljak a Jablonkíra való menetelést megkezdtek. A felváltás alatt az ellenség nyugodtan viselkedett, csupán lassú csatártűz volt. A sötét éjben és mert havazott is, a menetelés nagyon lassan haladt. Jablonkíra elsőnek a IV. zlj érkezett be, utána az I. és III. zlj. A zljaktól a menet alatt sok elgyengült ember maradt le, úgyhogy d. e. 9 óraker is még folyton jöttek elmaradtok. Az ezred itt táborba szállt.

A már 11-én megindult általános orosz ellentámadás, mely kezdetben csak a XIX. hdt harcvonala ellen éreztette hatását, éjjel a Terstyánszky hdsgcsoport más részei ellen is megindulva, a Rabénál levő 27. ho egyes részeit is visszaszorította. Ezen helyzet következtében a hdsgcsoportparság a még előző nap fennállott támadási szándékát megváltoztatta és az ezentúl hatályba lépő feladatokról 4 óra d. u. Op. No. 11/55. parancsal értesítette a hadtesteket. Ezen parancs az egész vonalon a védelmet rendelte el, azonkívül a 31. ho-nak Jablonkin való összpontosítását. Erre a Lütgendorf hdt Op. No. 14/22. parancsának 1. pontjában elrendelte: „Az Op. No. 13/52-vel a 13. Landw. ho-nak a 44-es és 69-es ezredek által elrendelt felváltása elmarad.

Az I/32. zlj ma éjjel folyamán a 44. gy.-ezr. egy zlja által váltandó fel...”

Az ezredparság erre a feladatra az I. zljat jelölte ki, mely a szürkület beálltával el is indult.

A III. és IV. zlj Jablonkin éjjeleztek.

A II. zljnél a d. e. folyamán a 6. szd a 750-es magaslatot, két szd ettől északkeletre a völgyet szállta meg, a tartalék délkeletre, a 750-es mögött volt. Az ellenség itt nem üldözött, sőt állásainkat meg sem közelítette, hanem, mint látható volt, a 704-es magaslatot szállta meg és azt megerősítette. A tüzérsége állásainkat azonban élénk tűz alatt tartotta.

#### 15.

Az I. zlj a 32-eseket az éjjel folyamán felváltva, a Piaski-magaslaton tűzvonalba állott. A helyzet ott változatlan maradt, az ellenség nyugodtan viselkedett. Orosz foglyok állítása szerint a szibériai 7-es és 19-es gy-ezredek állottak ott szemben, létszámuk a sok fagyás következtében beállott veszteségek miatt nagyon lecsökkent. A szibériai 7. gy-ezred állítólag 300 emberből állott.

A III. és IV. zlj a nap folyamán Jablonkin volt táborban. 12 óra déli jelentés szerint ezredünk itt levő három zljának létszáma: 1689 puska, 10 géppuska.

Délben a Lütgendorf hdt következő távmondati parancsa érkezett: „A Piaskin levő 44-es zlj ma este a gőzfűrésznél álló 32-es zlj által váltandó fel és felváltása után Habkowcára menetel... Hdtparság Habkowcára helyeztetik át, hová a sötétség beálltával a 31. ho-parság és a 44. ezr. is menetelnek.”

5 óra d. u. a Terstyánszky hdsgcsoport ezen elrendelt változásokat helybenhagyta, csupán a 44. gy.-ezr. részére rendelte el, hogy Císnán éjjelezen.

Az ezr-parság a III. és IV. zljjal 6 óra d. u. kezdte meg a menetelést és éjjel előtt Císnára érkezett; az I. zlj éjjel előtt váltatván fel, szintén Císnára menetelt.

A II. zljnél a helyzet változatlan maradt.

#### 16.

Kora reggel az I. zlj is Císnára érkezett, ahol ekkor az ezred három zlja volt együtt.

A hadsereg főparancsnokság február havában a 2. hadsereg rőtta azon feladatot, hogy Przemysl várát felmentse. Ezen parancs következtében kezdte meg a 2. hdsg téli offenzíváját a Kárpátokban. A nagy túlerővel II/27-én megindult általános támadás azonban főleg az időjárás viszonyosságai miatt nem járt megfelelő sikerrel. És miután részünkről III/13-án a 14. ho-nak harcbevetésével — mely ho a főparság utolsó tartaléka volt — végrehajtott támadás sem sikerült és melyben ezredünk a Berdo-magaslaton vett részt, az oroszoknak III/11-én a 2. hdsg balszárnya (XIX. hdt) ellen indított ellentámadása azonban részben sikerrel járt, a haretér ezen részén a nagy veszteségek miatt a további támadásokat be kellett szüntetni.

E nap délelőttjén a 2. hdsgtól parancs ment a Terstyánszky hdsgcsoportnak, hogy rögtön jelentse, vajjon a 31. ho zöme — 44., 69. és 3. bh. gy-ezredek —, azonkívül a 11., 19. és 29-es vadász zljak és a tüzérség rendelkezésre áll-e, hogy még 16-án a menetelést keleti irányban megkezdhesse.

Délben a hdsgcsoport jelentette, hogy a legnagyobb rész (kivéve a II/44. zljat, mely a XIX. hdt-nél marad) rendelkezésre készen áll.

A hadsereg főparságnak a 2. hdsgparsághoz 1 óra 25. d. u. érkezett parancsa azonban már el is rendelte, hogy a hadsereg nyugati szárnyán nem szükségelt erők keletre tolassanak el és a III/20-án kezdődő támadásra az V. hdt-nél és a Szurmaj-csoportnál az előkészületeket tegyék meg.

A 2. hdsgparság Op. No. 2669. rendelettel tehát a 31. ho-t (a II/44. zlj helyett az I/72. zljat osztva be) a ho-hoz Berechy Grn.—Wetlina—Smerek—Kálnica térbe rendelte, hogy III/17-én este az V. hdt kötelékébe lépjen.

Egyben a tervbevett támadási műveletet illetően Op. No. 2676-al a magasabb parságoknak szigorúan bizalmas értesítést adott, hogy mivel Przemysl felmentése nem sikerült, a várórság Sambor irányában kitörést fog megkísérelni, hogy a hadsereggel egyesüljön.

A támadást, melynek célja tehát az volt, hogy a

przemysli helyőrségnek a várból való kitörését segítse, a 2. hdszgparság úgy képzelte, hogy az V. hdt főereje a Wolosate-völgyből meglepetésszerűleg törjön előre, hogy a Czerwony Werchet foglalja el. A Lieb-ddr (a 31. ho-hoz, mint erősítés csatolva) azután Loziowkát támadja meg. A Szurmay-csoport pedig ezen támadást tüzéségével segíti és miután a Loziowka-hegy el van foglalva, balszárnyával szintén támadásba megy át.

Ezen elhatározásnak megfelelően utasította a 2. hdszgparság a Terstyánszky-hdscsoportot, mely Lütgendorf altbnagynak, a 31. ho részére (a „Lütgendorf-hdt“ III/15-én éjjel megszűnt), azt a parancsot adta, hogy a 44. gy.-ezr. III. és IV. zljai: Berezky, Strubowiska, Smerekre meneteljenek, az I/44. zlj Cisnán marad.

III/17-én a 44. gy.-ezr. III. és IV. zlja Berechy Grn.-ra, I/44. zlja pedig Osadára jutnak.

A 31. ho Op. No. 16/21. és 13/22. parancsokkal a megfelelőket rendelte el.

D. u. az ezredtörzs a III. és IV. zljjal a menetelést megkezdte és Smerekre éjjel előtt érve, a zljakat elszállásolták.

Az ezredünk létszáma (I., III. és IV. zlj): 1769 puska, 8 géppuska.

A II. zljnál, mely még mindig a 750-es magaslaton állott, a helyzet III/19 estéig változatlan maradt.

## 17.

A III. és IV. zlj a menetelést reggel folytatva, d. u. Berechy Grn.-ra érkezett, az I. zlj azonban csak Smereket érte el. A zljak lehetőség szerint szállásoltattak el, a még mindig tartó metsző, szeles hideg idő és az időnkénti havazás miatt azonban a legénység nagy százaléka megbetegedett és az ezred létszáma: 1513 puska, 8 géppuskára apadt.

7 óra d. u. a 31. ho a 18-ára szóló intézkedéseket adta ki (Op. No. 17/8.), ezredünket illetőleg ez elrendelte, hogy az Berezki-re meneteljen; a III. és IV. zlj Berechy Grn.-ról 6 óra 30 d. e., az I. zlj Smerekéről 6 óra d. e. induljon.

A III/20-ára elrendelt támadás végrehajtása körül a magasabb parancsnokságok véleménye nem volt egyöntetű.

Az V. hdtparság a támadás végrehajtását a következőkép gondolta és erről a 2. hdsz Op. No. 2627. intézkedésének kézhezvétele után III/16-án 10 óra 30. d. u. a következő jelentést tette: A már 6 hét óta állandóan kiépített ellenséges főállások, Czerwony Werch — magaslatok Smolniktól keletre és északra — Trochanice, oly erősek, hogy egy arcbani támadás nem ígérkezik eredményesnek. Ezért a hdtparságnak az a szándéka, hogy először a Loziowka-hegyet foglalja el és a támadást a főerővel onnan a Kamieniecen át vezető hegyhát hosszában vezesse a Czerwony Werchre. E célból a 31. ho III/18-án az Ustrzyki Grn.—Berezki-térben, III/19-én Dzwiniac Grn.-nál sorakoztató és a támadás a Loziowkára III/20-án hajtható végre, még pedig az egész arcvonal előnyomulásával egyetemben. Emellett az is szükséges, hogy a Szurmay-csoport — főerejével a balszárnyon — egyidejűleg (III/20-án) Szainskie Tarnawskiét támadja meg. Az akadálytalan végrehajtás céljából hegyitüzérség sürgősen szükséges.

Fenti támadási szándékot a 2. hdszgparság d. e. 10 óra 45. Op. No. 2648-al helybenhagyta.

A Szurmay-csoport viszont a 2. hdsznek azt az ajánlatot tette, hogy a csoport III/20-án és azután is az ellenséges erők lekötésére szorítkozzék, mert az utolsó eredménytelen próbálkozások után az ellenség állásait megerősítette és így a támadásnak eredményre nincsen

kilatása, ha csak a balszárny egy ddrrel meg nem erősítenék. Ha a 2. hdszgparság a védelemhez hozzájárul, a Szurmay-csoport a 68. gy.-ezredet az V. hdtnek átengedheti.

A 2. hdszgparság a 68. gy.-ezrednek az V. hdthez való beosztásával egyetértett. (Op. No. 2696.)

Este a 2. hdszhez a hadsereg főparság Op. No. 8121. rendelkezése érkezik, amelyben a főparság irányelvül „a hadműveletek folytatását“ tűzi ki. A 2. hdsz feladata: a nyugati szárnyon (Terstyánszky hdszcsop.) az erősítések beérkeztéig a birtokban levő terepet tartani és kiépíteni, a keleti szárnyat (V. hdt) a hadseregen belül megerősíteni, hogy a támadást a német déli hadsereggel (Linsingen) egyetértőleg folytatni lehessen.

A 2. hdszgparság nézete szerint ezen irányelvek azon intézkedést, mely szerint az V. hdthez eltolt 31. ho-al és a Szurmay-csoport balszárnyával a Loziowkára támadást intézzen, hogy „a przemysli várórséggel az együttműködés megkíséreltessék“, nem érintik.

Ezen felfogás helyességéről kérdést intézve a hadsereg főparsághoz, azt a választ kapta, hogy ezen nézet helyes és a már előkészített akciót hajtsa végre.

A további fejleményeket ezen elhatározás irányította, ámbár a 19-én és 20-án Przemyslből megkísérelt kitörések csődöt mondtak és Przemysl helyzetén segíteni nem lehetett.

## 18.

Ezredünk zljai az elrendelt időpontban a menetelést megkezdtek és délben Berezki-re érkeztek. Itt lak-tábor.

10 óra d. e. az V. hdtparság a végrehajtandó támadás tervéről tett a 2. hdsznek jelentést. A terv szerint Lieb tbk 7. zljjal 21-ére éjjel a Loziowkát támadja meg és a 819—749—719. magasságipontok közötti terepet biztosítja (Kamieniectől délre). Felix tbk a 61. gy.-ddral — 7. zlj — Dzwiniac Grn.-n át Lieb tbkot követi és Kamieniec—Czerwony Werch irányában támad. (Ezen csoporthoz tartozott ezredünk is.) Mihanovics ezredes 4 zljjal (11., 19., 29. vadász- és I/72. zlj), mint hadtest-tartalék 21-én Dzwiniac Grn.-ra vonul és a Loziowkára való közbelépésére készen tartja magát. Ezen összes erőket Lütgendorf altbnagy vezényli. A hdt többi hadosztályai (33. és 37. honv.-ho) az ellenséget tartásuk le. Az V. hdt még hangsúlyozta, hogy a támadás sikere érdekében a Szurmay-csoport balszárnya III/21-re éjjel ezen akcióval kapcsolatban Szainskie Tarnawskiét valóban támadja meg.

A Szurmay-csoport véleménye szerint ez lehetetlen volt és erről jelentést is tett a 2. hdszgparságnak. A 68. gy.-ezr. tehát az V. hdt. rendelkezésére bocsátott, hogy legalább ezen erővel lehessen Szainskie Tarnawskiét megtámadni, mely követelményt Lieb tbk (a 66. gy.-ddr parnoka, ki dandárával eddig is az V. hdt jobbszárnyán tűzvonalban volt) személyes szemrevételezésének tapasztalatai alapján feltétlenül szükségesnek tartotta.

Mivel a 2. hdszgparság a támadás előkészítésére nagy súlyt helyezett és a majdnem járhatatlan terepben a tüzéségnek állásba való hozatala nagy nehézségekbe ütközött, megengedte azt, hogy a támadás kezdete 21-ére tolassék ki. (Op. No. 2712.)

A 31. ho előnyomulási terében ugyanis még egy jobbforma ösvény sem vezetett és mivel az időjárás enyhébbre fordult, úgyhogy nappal olvadt és eső esett, a létező ösvények könnyen járhatatlanokká válhattak.

A 31. ho 18-án este Op. No. 18/3-al kiadja a III/19-ére szóló intézkedéseket:

„a) A 44. gy.-ezr Berezkiről 12 óra délben indulva el, a Wolosaty-völgyben vezető úton, azután a kijavított erdei úton, mely a Wolosaty szó „y“-jánál ágazik el, a Jelenowaty-hegyháttól délre fekvő térbe menetel. Az ott gyülekező erők felett Felix tbk veszi át a parságot (3. bh. gy.-ezr is oda irányítva). A 909. magasságponttól délre fekvő térben állítólag egy ezred részére vannak fedezékek....“

## 19.

A tüzérségnek állásba való vitele, számítás túlhaladó nehézségeket okozott. A Wolosaty-völgyből a Muczny-völgybe átvezető út a Trohaniec-magaslatról belátható volt. Az eddig használt utánpótlási ösvény, mely a 897. és 802. magasságpontok között vezet át a hegyháton, már a beállott gyenge olvadás következtében is azzal fenyegetett, hogy használhatatlanná válik. Széleskörű útmunkálatok voltak tehát szükségesek.

Lieb tbk, ki álláspontjáról, a 909-es magasságpont-ról, az egész támadási terepet mint egy plasztikus térképasztalt tekintette át, előző napi szemrevételezésének eredményeként jelentette, hogy „az ellenséges állások újabb beható szemrevételezése eredményeként a Loziowkara való támadást kielégítő tüzérégi előkészítés nélkül reménytelennek kénytelen minősíteni“. Az ellenséges állások előtt levő drótakadályoknak tüzérégi tűzzel való megsemmisítése elengedhetetlen követelmény, mert ellenkező esetben az sem használ semmit, ha neki akármennyi gyalogság is állana rendelkezésre. Ámbár a Loziowkan levő erős ellenséges támpont ellen „tulajdonképpen mint egy várműnél, 14 napos lövetés volna szükséges“, mint minimumot, legalább is két napig tartó tüzérégi lövetést kell követelnie.

A 33. ho-parság Lieb tbk ezen véleményéhez csatlakozott és a rendelkezésre álló tüzérség csekély mennyisége miatt — mely a rendelkezésre álló idő alatt egészében állásba sem hozható —, a támadásnak 25—26. éjjelére való elhalasztását hozta javaslatba.

A ddr és ho-parnok ezen véleménye az V. hdtparság által a hdsgparsághoz nem továbbíttatott, mely parság a támadás alapos előkészítését különben többször hangoztatta és az V. hdt vezérkari főnöke csak a neki már előbb engedélyezett joggal élt, mikor a támadás kezdetét 21—22. éjjelre tolta ki. A hdsgparságnak erről tett jelentésében csak „a tüzérégi állásba vitelének nehézségeiről“ szólt. (Op. No. 818/12.)

Ezen jelentés a 2. hdsgparságtól a hadsereg főparsághoz is továbbíttatott, melynek beleegyezése az elhalasztáshoz ugyan csak este jött, de az V. hdtparság ezen elhatározását már d. e. téve, a 31. ho-t az előző nap elért területen tartotta vissza.

Ezredünk tehát egész nap Berezkiben maradt.

Az V. hdt végleges támadási terve alapján a 31. ho déli 12 órakor adta ki a részletes támadási parancsot:

.....

2. Az V. hdt és a tőle keletre levő Szurmay-csoport az ellenséget megtámadják,

3. E célból parságom alá rendeltetnek:

a) Lieb tbk csoportja (66. gy. ddr-parság és a 37., 76. és 68. gy.-ezredek),

b) a 62. gy. ddr Felix tbk (3. bh. gy.-ezr és a 44. gy.-ezr I., III. és IV. zlj)...

4. A Lieb tbk csoportjának megerősítésére a 68. gy.-ezr 22-én éjjel Tarnawa wz.-ra fog érkezni.

Felix tbk csoportja 20-án ebéd után az előkészített úton, mely a Wolosaty „y“-jánál ágazik el a Muczny-völgybe, Jelenowaty-tól délnyugatra menetel és ott 21.

estélig marad. 21—22. éjjel ezen csoport Dzwiniac Grn. térbe vonul.

Az összes tekintetbe jövő utak és éjjelezési helyek behatóan szemrevételezendők. A Muczny völgyben hajlékok már ma rögtönözhetők.

Különös súlyt helyezek arra, hogy a 22-én a Dzwiniac Grn.-hoz érkező csoportot, mielőtt előnyomulását megkezdene, az ellenség észre ne vegye....

Én holnap a 909-re megyek és az ütközetet is onnan szándékozom vezetni.

5. Terv a támadás végrehajtására:

Lieb tbk csoportja 21—22. éjjel a Dzwiniac Grn.—Tarnawa Nz. térben levő főerővel és az újonnan alárendelt 68. gy.-ezreddel a Loziowkat támadja meg.

Szurmay-csoport felszólíttatik, hogy Lieb tbkkal egyetértésben erős balszárnnyal támadja a Szainskie Tarnawskie és Szainskie Jablonskie magaslatokat.

Felix tbk csoportja a Loziowkanak a Lieb-csoport által történt elfoglalása után, Loziowkan, Kamieniecen át a Czerwony Werchre támadásra indul.

.....“

Lütgendorf s. k.

A nap folyamán ejtett orosz foglyok vallomásából a 33. ho az ellenség következő szándékáról nyert értesülést: A 4. lövészddr 50 ágyúval tegnap korán reggel Tworylnéről jövet Zurawinra és Lutowiskara érkezett. Az ütegek egy része Zurawinnál van állásban. Ma éjjel 20 perccel az első ágyúössztűz után a ddrnak támadnia kellett volna. Ddrparság Zurawinen. Századonként 220 ember, egy törzskapitány parsága alatt. A támadást ezen éjjelre a 240. orosz gy.-ezr egy embere is bementa.

A 33. ho ezen híreket az összes magasabb parságokkal közölte, azonkívül Op. No. 819/16. távmondati helyzetjelentéssel jelentette, hogy úgy a fokozódott heveségű nehéz tüzérégi tűzből és az első orosz állásban történő csapatgyülekezésből a Czereszenkatól délre fekvő nyereg ellen támadást gyanít.

Az általános helyzet részletesebb leírása, valamint a parságok helyzetmegítélése és intézkedéseik bővebb ismertetése azért volt itt szükséges, hogy a következő napok eseményeinek áttekinthetőbb ismertetése lehetővé váljék.

A II. zljat a sötétség beálltával az állásokban felváltották és az mint ho tartalék Wola Michowaba jutott, hol laktáborba szállt.

## 20.

Az ezred az éjjelt Berezkin töltötte.

Az ellenség a Czerwony Werchről előnyomulva, már éjfél tájban támadni kezdett, a 33. ho arcvonala ellen, első rohamai azonban visszaverettek. 5 óra d. e. másodszor indult támadásra, mely alkalommal a támadás már szélesebb arcvonalban, a 750-es magasságpont ellen, Lokietől északra és a 799-es és 691-es ellen Dydiowatól délre, az utóbbiak ellen igen nagy erővel, indult. Mikor kivilágosodott, ez utóbbi pontok ellen az ellenséges tüzérégi is pusztító tüzet nyitott. 6 óra 30. d. e. a 799-es ellen két orosz zlj indult rohamra, a roham itt nem sikerült, a 750-es magaslatról azonban saját csapataink visszavonultak. A 750-es elfoglalása után az orosz a 788. Kiczorat és a 761-es magaslatot Lokietől északra keletre támadta meg és a 37. gy.-ezredet a San balpartjára nyomta vissza.

A harc az egész 33. ho arcvonalán, mely mögött a 31. ho-nak az elrendelt támadásra kellett csoportosulnia, igen heves formában fejlődött ki.

Megjegyzendő még, ha ugyan ez nem is tartozik az ezred történetének keretébe, hogy az orosz e napon kezdte meg a Kárpátok vonala ellen az általános táma-

dást, minek következtében a 3. és 2. hadsereg vonalainak nagy része nehéz harcokban állott.

A 31. ho parsága az előző napon kiadott intézkedéseinek értelmében Ustzyki Grn.-ről 8 óra 30-kor indult el a 909-es pontra. Mikor Berezkiere érkezett, az előiovaglása alatt történekről a következőket tudta meg: A 37. gy.-ezr két zlja a San mögé szorítva vissza, Liebtbk a 76. gy.-ezr egy-egy zlját ellentámadásra vezényelte az elveszett pontok ellen. Azonkívül, hogy a 33. ho a történekek behatása alatt a 31. ho csapatait felriasztotta és északi irányban, a Wolosaty völgyben meneteltette. A 44. gy.-ezredet a völgyben vezető mezei úton.

A viharos esőben és az olvadás következtében tenegetlenné vált úton az ezred igen nehezen és lassan haladt előre.

Délben jelentések érkeztek, hogy az ellenség ismét erősen támad.

Ezen időben ezredünk a Wolosaty völgyből a Wolosaty „y“ betűjénél elágazó ösvényre térve, éle 2 órakor d. u. a 897-es magaslatot érte el. A majdnem járhatatlan úton az ezred csak egyenként gyülekezhetett a 897-es magasságpontnál.

3 óra 30. d. u. jelentés érkezett a 31. ho-hoz, hogy az ellenség a 799-es magasságpontot elfoglalta, mire Felix tbk azt a szóbeli parancsot kapta, hogy „a 44. gy.-ezrednek már a 897-re érkezett részeivel foglalja vissza a 799-es állásokat és azokat biztosítsa, a 44. gy.-ezred zöme azonban a Loziowkara intézendő támadásra tartandó fenn.“

Ezen intézkedéséről a 31. ho telefonon jelentést tett az V. hdtnek, honnan azt a választ kapta: „A hdt parancsai pontosan betartandók, a csapatokkal való önkényes rendelkezés tilos. A 33. ho-nak elég erő áll rendelkezésre (2 érintetlen zlj). Az ellenség ezen keskeny sávon nem lehet túlerős. A 31. ho részére a tulajdonképpeni feladat mérvadó. A 33. ho-nak a rendelkezésére álló csapatokkal kell kijönnie.“

Az V. hdt ezen parancsa ellenére is és ámbár a 799-en a helyzet, hátulról ítélve meg, el is csendesedett, mert harei zaj hallható nem volt, Felix tbk 6 óra 45. d. u., miután ezredünk vége is felért a 897-re, az ezred III. és IV. zlját a 897-ről a hegyháton annyira toltá északnak, hogy a 799-es magaslatlalt egy magasságban legyen. Biztosítás céljából a 1/2 I. zljat a Muczny völgybe — 897-es magasságpont és a Jelenowaty között — toltá el, a másik 1/2 I. zljat a 897-en tartotta, hol a ddrparság is maradt.

Ekkor érkezett a 31. ho 3 óra 30-kor kiadott Op. No. 20/2. 21-re szóló intézkedése:

„.....

2. A 22-ére virradó éjjelre kiadott támadási terv érvényben marad.

.....

4. Felix tbk a 44. gy.-ezreddel a Muczny völgyben levő 654-es magasságpont tájára tolodik el, biztosító osztagokat küldve a 840-esre, a Muczny völgyben délnek és az ezen völgyet nyugaton szegélyező magaslatokra.“

A 33. ho csapatai ugyan nehéz veszteségek árán, de a 799-est visszafoglalták.

Az ottani csapatok ddrparnoka jelentette az V. hdtnek, hogy arra nézve, hogy ha az ellenség a támadást megismétli, nem vállalhat felelősséget, hogy az állásokat tarthatja-e. Kérdezte, hogy a Felix tbk csoportja, mely a 897-estől északra áll (44. gy.-ezr) az első vonalban levő erőket felválthatja-e? Az V. hdtparság azonban erre felelte, hogy ezen csoport csapatai felváltásra nem vehetők igénybe, sőt azok lemorzsolódása is meg-

gátlandó. Egyidejűleg a 31. ho-nak is telefonált, hogy a főfeladat: „a hdt intézkedésében előírt helyzetet elérni“.

8 órakor d. u. oroszok a Kiczora 794-et elfoglalták és a 727-en álló csapatokat is erősen szorították. Az időjárás ismét hidegre fordult és heves hóvihar dühöngött.

Az ezred két előretolt zlja (III. és IV.) parancsot kapott, hogy a Muczny völgyben levő házcsoporthoz vonuljon, a 1/2 I. zlj a Muczny völgynek a San völgyébe való torkolatához tolatott előre. A 799-es magasságponttal az összeköttetés helyre volt állítva. A 897-esen maradt 1/2 zljtől járőrök küldettek ki a 683-as és 691-es magasságpontokra.

A II. zljnál, mely még mindig a XIX. hdt kötelékében maradt, a helyzet változatlan volt.

## 21.

Kora reggel a 799-es magasságpont ellen erős orosz támadás jelei mutatkoztak. Ezen védelmi szakasz parnoka saját felelősségére a Muczny völgy torkolatánál álló 1/2 I. zljat segítségül magához vontá és mikor erről Felix tbknek jelentést tett, ez 8 órakor d. e. a zlj másik felét is, mely eddig a 897-esen állott, a 799-es magasságpont irányában, a hegyháton fekvő házcsoporthoz toltá előre.

A III. és IV. zljat Felix tbk az előző napi parancs értelmében a Muczny völgyben indította útnak, hogy a völgynek a 909-es magasságponttól délnyugatra fekvő részében álljon fel.

Ezen zljak a parancsolt helyre 2 órakor d. u. érkeztek, hol azután pihentek.

A 33. ho arevonala az oroszok sikeres támadása következtében ekkor a Dzwiniac Grn. és a Muczny patak torkolata közötti térben, a San folyó mentén állott. Az ezredünk I. zlját illetőleg, mely részben már harcban állott a 799-es magasságpontnál, a 33. ho-parság közölte, hogy azt a lehetőség szerint gyorsan küldi az ezred után. A 799-re indult orosz támadás első rohamát ugyan saját csapataink visszaverték, az ismételt rohamnál azonban, 12 órakor délben, az oroszok az állás bal szárnyát benyomták, úgyhogy a helyzet itt kritikussá vált, az I. zljat tehát onnan kivonni nem lehetett.

5 órakor d. u. adta ki a 31. ho a 22-ére szóló intézkedést (Op. No. 21/12.):

„1. A parságom alatt álló csoport holnapra virradó éjjel hajtja végre a támadást a Loziowka 819., a töle keletre fekvő 819., 851. és Szainskie Tarnawskie 873. ellen.

2. Felix tbk csoportja (68. gy.-ezr, 44. gy.-ezr. 2 zlja és a 12. gy.-ezr egy zlja, mely a Tarnawa Nz. szakaszban áll, azonkívül egy zlj a 3. bh. ezredtől és egy zlj a 76. gy.-ezredtől) 3 órakor d. e. a Szainskie Tarnawskie 873-tól, a Loziowkatól egy km-re keletre fekvő 819-ig bezárólag levő ellenséges szakaszt támadja meg. A nyugati határvonalat azon mélyedésvonal képezi, mely a hegytetőn fekvő két 819-es magasságponthoz vezet. Keleti irányban való biztosítás céljából egy megfelelő csapat a közvetlen „zu Tarnawa nizna“-tól keletre fekvő hegyháton hagyandó .....“

10 óra d. u.-tól kezdve a Kiczora 794-ről erős harei zaj hallatszott, a 66. gyddr ott levő csapatai a magaslatra ellentámadásra mentek. Ezredünk az elrendelt támadáshoz való átcsoportosítás végrehajtását éjjel előtt kezdte meg.

## 22.

Miközben a III. és IV. zljak a 12. gy.-ezr zlja által megszállva tartott álláson keresztül Tarnawa Nizna

temploma felé nyomultak előre, a templomtól keletre fekvő házak kigyulladtak, úgyhogy a zljaknak a parancsolt tér eléréséhez az égő házak fényében kellett az eltolódást végezniük, minek következtében az ellenség előretolt járőrei az északkelet felé nyúló vízmosásból élénk tüzelést kezdtek. A csoportosítás végrehajtását ez késleltette.

4 órakor d. e. az ezredparság a támadáshoz a következő parancsot adta: öt szd (IV. zlj és a III. zlj egy szda) irány a keleti 819-es magasságipont, két szd ettől balra, irány a két 819-es magasságipont közé; ezredtartalék egy szd és a két géppuskaosztag a közép mögött. Ily alakzatban nyomult az ezred azután előre és miután az égő házak fényéből kijutott, a sötétségben és a vízmosásokkal telt terepen csak lassan jutott előre. Közben kivilágosodott. Ekkor az ellenség előnyomulásvonalát látva, kezdetben annak gyalogsága és nemsokára a tüzésége is élénken tüzelni kezdett, úgyhogy a rajvonalba levő szdok is kénytelenek voltak a tűzharcot felvenni.

Ettől kezdve a további előnyomulás folytonos tűzharc közben történt. A jobbszárny ellen az ellenség ellentámadásokat kísérelt meg, de ezek visszaverettek, sőt nagyobb számú foglyot is ejtettünk. Egy későbbi ellentámadásnál sikerült az ellenségnek a vízmosásokban fedetten előnyomulni és a III. géppuskaosztag legénységét meglepni és azt lelőni, illetve egy részét elfogni, a géppuskák ottmaradtak és elvesztek.

6 órakor d. e. a helyzet a következő volt: Ezredünk balszárnya a Tarnawa-Niznatól körülbelül 1500 lépésre északkeletre fekvő mezei út elágazását érte el, arccal a keleti 819-es magasságipont felé; balra tőlünk a 3. bh. zlj állott harcban, jobbra tőlünk a 68. gy.-ezr nyomult előre. A további előnyomulás már csak igen lassan nyert teret, melynek oka részben a 68. gy.-ezr hátramaradása is volt, mert emiatt ezredünk jobbszárnya a 851-es és 873-as magasságipontok között levő hegyhátról erős oldalazó tüzet is kapott.

9 óra d. e.-ig az ezred tartaléka fel volt használva és mivel a Felix-ddrnek is már csak egy zlj volt a tartaléka, melyet a parnok még nem akart kijátszani, a támadás megakadt. Felix tbk jelentette is a 31. ho-nak, hogy benyomása szerint a rendelkezésre álló erőkkel a támadást nem lehet majd végrehajtani.

10 órakor d. e. a 68-asok a Szainskie Tarnawskie-t még mindig nem foglalták el. Felix tbk ekkor jelentette, hogy szándéka a sötétség beálltával a ddr-tartalék egy félzljának harcbevételével a hegyhátról a támadást folytatni. Ily értelemben továbbította a 31. ho is a jelentést az V. hdt-nek és friss csapatokat kért a támadás folytatására. Eddigi támadásunknál saját tüzéségünk csekély száma igen érezhető volt. Az ezredünkkel szemben levő ellenséges védelmi vonalat a tüzéség eddig nem is lőtte. Végre 12 órakor déltájban kezd egy tábori ágyúsüteg a 909-es magasságiponttól a velünk szemben levő ellenséges állásokra tüzelni, de az erősen kiépített ellenséges állások ellen ez sem tudott számottevő eredményt elérni. A gyalogsági tűzharc szakadatlanul folyt tovább.

1 órakor d. u. az V. hdtparság kérdést intézett az alantas parságokhoz, hogy mily kilátással bír a támadás? Az összes parságok csak újabb erők harcbevételével számítottak eredményre és jelentették is, hogy tartalékok felhasználása nélkül a tűzvonalat tovább előrevinni már nem lehet. A harc tehát állójelleget öltött.

Ezen napon az V. hdt balszárnyán levő 37. honv. ho-nál és az ettől balra levő XVIII. hdt-nél az ellenség heves támadással az arevonalat sok helyen áttörte. Az

ebből fejlődhető kellemetlen helyzet elkerülésére az V. hdtparság 5 órakor d. u. kiadta a visszavonulási parancsot. Ennek alapján a 31. ho 7 órakor d. u. Op. No. 22/12-vel a következőket rendelte el:

„1. Erős ellenséges erők lépték át a San-t és a XVIII. hdt és 37. ho ellen délnek tért nyertek. Az V. hdt ezen okból elrendelte, hogy a csoportom által nagy áldozatok árán jó eredménnyel végrehajtott akciót tovább ne folytassuk. 2. Az alám rendelt csoport részére .... elrendelem: a)..b)..c) A Felix-csoport a sötétség beálltával a IV/3. bh. zljat a Lieb tbk ddrához, a 76. gy.-ezredet Berezki-re, a 68. gy.-ezredet a Szurmaj-csoporthoz vonultatja be, a 44. gy.-ezr két zlját a 909-es magasságiponttól délre sorakoztatja....“

Mikor ezen parancs ezredünket elérte, már sötét este volt. Az ezred a tüzelést lassan beszüntetve, megkezdte a visszavonulást.

Helyzet a II. zlj-nál: A zlj 19—20-ra éjjel óta Wola-Michowa-ban tartalékviszonyban állott. A 20. óta tartó orosz támadások, melyek főleg a 3. hdsz jobbszárnya ellen irányultak, azt visszavonulásra kényszerítették, minek következtében Virava-nál egy ür támadt, mely körülmény, ha azt az ellenség kihasználta volna, végzetessé válhatott volna. A 3. hdszparság tehát kérést intézett a XIX. hdt-hez, hogy az balszárnyát a régi állásaiba tolja előre. A hdtparság erre a balszárnyon álló 34. ho-nak támadási készenlétet rendelt el és 5 zljat, köztük ezredünk II. zlját is, mely eddig a 29. ho kötelékébe tartozott, rendelkezésére bocsátotta. A II. zlj tehát 9 óra 10. d. u. parancsot kapott a XIX. hdt-től, hogy rögtön Zubensko-ba meneteljen.

A zlj a menetelést a parancs vétele után 11 órakor d. u. meg is kezdte.

Ezen a napon esett el Przemysl. Az oroszok a Kárpátok majdnem egész arcvonalán vehemensen támadtak. Csapatainknak támadó ereje az előzőleg részünkről végrehajtott offenzíva következtében nagyon legyengült, egy kis része (37. honv. ho) az orosz támadásnak még ellenállni sem tudott, nehezen érthetőnek látszik tehát az, miért hajtotta végre az V. hdt a Loziowka-ra a támadást, holott az alantas parságok, mint idézett véleményei bizonyítják, már a támadás előtt mutattak rá a nehézségekre. Feleletül ezen kérdésre legyen itt az V. hdtparság naplójából az ezen napon található megjegyzés szöveginté: „A hdtparság nem érti, hogy miért hajtotta végre a 2. hdszparság a Loziowka-ra a véres támadást, ámbár a Przemysl-i áttörési kísérlet (III/19.) sikertelenségéről értesülve volt. Mi valamenynyien, a csapatparnokok is, ámbár nehéz szívvel, ezen nehéz támadást a hihetetlen veszteségek ellenére is, bajtársiasságból a Przemysl-i bátrak iránt kezdeményeztük, mert a cél megérte a betétet. Ha ez nem állott volna fenn, az aránylag kevés erővel egy parancsnok sem hajtotta volna végre a támadást, mert az rettenetesnek látszott és csak az osztrák bajtársiasság irányította a mérlegeléseket és elhatározásokat és segítette át némely harcászati kétségen.“

Eső után köpönyeg! A nehézségekről az V. hdtparságnak tudomása volt, erről a 2. hdsznek azonban jelentést nem tett, a kérdés tehát nyitva marad, hogy a hdszparság hogyan határozott volna, ha ezekről idejekorán értesül.

23.

A III. és IV. zljak részére elrendelt visszavonulás, mely századonként hajtatott végre, reggelig tartott, mikor ezen két zlj a 909-es magasságiponttól délre sorakozva állott és ott pihent. Veszteség: halott 51 ember; sebesült 2 tiszt és 114 ember; eltűnt 132 ember.

10 órakor d. e. adta ki a 31. hoparság az ezen este végrehajtandó felváltásokról a parancsot. (Op. No. 23/2.) Eszerint a védelmi állások a Jelenowaty hegyhát északkeleti lejtőjén választandók ki. Ezredünk részére a Dzwiniac Grn. „D” betűjéről nyugatra levő mélységvonaltól a Muczny p. torkolatáig húzódó tér lett kijelölve. Addig az ezred jelenlegi helyén pihent és a már előző nap a Muczny-völgybe irányított VIII. menzljat ekkor osztották fel a zljakra.

A 799-es magasságipont ellen, hol az I. zlj a tűzvonalon állott, az oroszok az éjjel folyamán úgy tüzéséggel, mint gyalogsággal rajtaütésszerűen nyitottak tüzet, állásaikból azonban, melyek 200—500 lépésre voltak állásainktól, támadásra nem indultak. 5 órakor d. e., mikor már világosodni kezdett, tüzelésük lassan lecsendesedett. A zlj egész nap a tűzvonalon maradt, este tartalékba vonták vissza.

A III. és IV. zlj által a 31. ho tűzvonalaiban levő csapatoknak felváltására nem került sor, mert 2 óra 35. d. u. a 31. ho Op. No. 23/9. parancsral elrendelte, hogy ezen két zlj meneteléshez rögtön helyezkedjék készenléthe. 3 órakor d. u. jött azután az Op. No. 23/12. parancs, mely elrendelte, hogy a két zlj Ustrzyki Grn-n át rögtön meneteljen Berechy Grn-ra és ott éjjelezzék. Odaérkezését a két zlj az ottani telefonállomásról az V. hdtnek Wetlinara jelentse. Az ezredtörzs a két zljjal a menetelést rögtön meg is kezdte.

Az V. hdtparság által 4 órakor d. u. kiadott Op. No. 823/14. rendelkezés azután felvilágosítást adott ezen sürgős rendelkezésről. Az erősen szorongatott XVIII. hdtnek segítségére rendelte el ugyanis a 2. hdsgparság Op. No. 2789-el, hogy úgy a 76. gy.-ezre, mint ezredünk két zlja tolassanak el a XVIII. hdt mögé. A feneketlen sár azonban a menetelést hátráltatta, úgyhogy az ezred este csak a Berezki-t érte el, hol azután éjjelezett, mert a Berechy Grn-ra való továbbmenetelés a teljes sötéttségben kizártnak látszott.

A II. zlj az előző esti parancs értelmében éjjeli menetben Zubensko-ra menetelt, hova hajnalban érkezve, szükségszerű szállásokba szállt és a 34. ho-parsággal az elrendelt összeköttetést helyreállította.

## 24.

A III. és IV. zlj reggel Ustrzyki Grn-n keresztül Berechy Grn-ra folytatta a menetelést, hová kora délután érkezett. Az ezred helyzetében itt annyiban állott be változás, hogy a 2. hdsgparság az Op. No. 2789. parancsot hatályon kívül helyezve, Op. No. 2821. parancsral az ezredet továbbra is az V. hdt kötelékében hagyta, mert a helyzet a 37. honv. ho. megbízhatatlan viselkedése miatt az V. hdt balszárnyán is veszélyessé vált. Az ezred mint hdt tartalék, Berechy Grn-n szállásoltatott el.

Az I. zlj az éjjel folyamán a 33. ho mögött, mint védelmi szakasztartalék állott. Itt az éjjel folyamán az ellenség majdnem minden órában támadást intézett, főleg a 691-es magaslatipontnál levő állások ellen. A 33. ho először az I. zljat rendelte harcra, mely a már részben az állásokba benyomult ellenséget ismét visszaverte. 5 órakor d. e. azonban az ellenség új erővel ismét támadásba menve és ámbár ezen alkalommal az I/72. zlj is már harcra került, az ellenség állásainkba benyomult és csapatainkat visszanyomta. Az I. zlj is kénytelen volt visszahúzódní, azonban csak kb. 30 lépésre ment vissza az erdőbe és ott újra állást foglalt. Az ellenség, mely a támadásnál nagy veszteségeket szenvedett, tovább előnyomulni nem tudott. Így maradt a zlj egész nap; a szürkület beálltával, mikor a csapa-

tok magukat kipihenték, az I. zlj is támadásba ment és az előbbi állásokat visszafoglalta.

A II. zlj a nappal Zubenskóban töltve, a 34. ho-tól d. u. parancsot kapott, hogy a Lupkowitztól keletre fekvő hegyen, az erdőnél álló 101. gy.-ezre két zlját váltsa fel. Alkonyatkor ez meg is történt. Az ellenség itt teljesen nyugodtan viselkedett.

## 25.

Az I. zljjal szemben az ellenség éjjel csak tűzharcra szorítkozott, a nap folyamán a helyzet változatlan.

A III. és IV. zlj, mint az V. hdt tartaléka, ezen napon Berechy Grn-n maradt elszállásolva.

A II. zljnál a helyzet szintén változatlan.

## 26.

Virradatkor az orosz a 691-es magasságipontnál levő állások ellen újra támadni kezdett. A teljesen kifáradt csapatok, köztük ezredünk I. zlja is, a nagy veszteségek következtében már alig bírták magukat tartani, a d. e. folyamán azonban az orosz támadások ellanyhultak, d. u. pedig már meg lehetett figyelni, hogy az oroszok új állásokat építenek. Még a d. e. folyamán a 31. ho egy 37-es zljat irányított oda segítségül, a 33. ho pedig azt az ajánlatot tette, hogy az ott levő teljesen kifáradt csapatokat a 37. gy.-ezre által váltsák fel. Ezredünk I. zljának felváltása 27-ére rendeltetett el.

A III. és IV. zlj Berechy Grn-n mint tartalék állott. Az éjjel folyamán azonban parancs jött, hogy a Polonina Wetlinska 1228-as magasságipontnál álló és előőrsi szolgálatot teljesítő honv. szdot (37. honv. ho-tól) ezredünk egy szda váltsa fel, ami meg is történt.

A XIX. hdtnél beállott harcshünetet a hdtparság arra használta fel, hogy a kötelékében levő idegen csapatokat, köztük ezredünk II. zlját is, a tűzvonalból kivonja; a zlj tehát Zubenskora ment vissza és ott tartalék helyzetben maradt.

## 27.

Az I. zljnál a 691-es magaslatipontnál levő állások előtt az ellenség az éjjel folyamán a hátul épített új állásokba vonult vissza, itt csak rendes csatártűz volt.

III. és IV. zlj ezen napon is Berechy Grn-n tartalék, a Polonina Wetlinskán levő szdot egy másik szd váltotta fel.

A II. zlj szintén tartalékviszonyban Zubenskon.

## 28.

3 órakor d. e. az I. zlj, mely éjjel a 37-esek által felváltatott, a Muczny völgyben levő 654-es magasságiponthoz érkezett, hol azután pihent. Ezen zlj puskalétszáma: 308 puskára apadt.

A III. és IV. zlj ezen napon is Berechy Grn-n maradt.

A 34. ho-nál, hol a II. zlj mint tartalék állott, a balszárny az ellenség folytonos támadása következtében tért veszített, úgyhogy a Beskid hegyhátan volt állásokat is vissza kellett vonni. Ennek következtében tehát a zlj parancsot kapott, hogy a Zubenskotól délnek vezető taligaúton, 895. Hluboki Wierchen át nyomulva előre, a Tousty Dil-ről délnek nyúló hegyhátan, az 534-es magasságiponton keresztül a 649-es hegyhátra terjeszkedve foglaljon állást és a Meggyfalú felé vezető utat zárja el. A zlj odaérkezve, rögtön védelmi állás építéséhez kezdett. Mivel ezen állással szemben ellenség nem volt, ennek kiépítésére a következő napokban bő alkalom nyílt. Meggyfalura csupán felderítő járőrök lettek előretolva. A zlj ezen állásban IV/3-ig maradt.



8 óra 15. d. e. az V. hdt távmondati parancsára a Berechy Grn-n levő zljak egyikét felriasztották azon jelzéssel, hogy a Polonina Wetlinskan megy majd állásba. Rövidre rá azonban érkezett már az V. hdt Op. No. 829/12. parancsa, mely a következő intézkedést tartalmazta:

„Az ellenség nagy erőkkkel Suche Rzekin át és ettől keletre nyomul előre. A 76. gy.-ezr ott levő részeit visszaszorította. Az ellenség további előnyomulása a következő vonalon törtendő fel: 37. ho jobbszárnya a 659-es magasságipontnál — 1042. Javornik —, a 876-os nyeregig bezárólag, mely megbízhatóan zárandó el.

44. gy.-ezr a 876-os nyeregtől, az 1228-as magasságiponttól nyugatra levő nyergen át azon nyeregig (de ezt bezárólag), mely a Polonina Wetlinskan a Wetlinska írás „l“ és „i“ betűi között van.

76. gy.-ezr ettől balra, a Smerekig.

Ezen vonalban az állások rögtön kiépítendőek, melyek a végsőkig tartandók. Mindezen szakaszokból előretolt különítmények által a felderítés behatóan végzendő és az ellenséggel az érintkezés úgy tartandó fenn, hogy meglepetésszerű támadás ki legyen zárva.“

Miután a legénység megebédelt, az ezred ittleendő két zlja a parancs végrehajtását megkezdte; a IV. zlj a 876-tól délnyugatnak vezető hegyhátat, az 1228-as magasságiponttól északra fekvő nyeregig, a III. zlj pedig innen a Wetlinskan végig, a határként megjelölt nyeregig az elrendelt vonalat megszállta. A derékig érő hóban csak hófedezékeket lehetett csinálni.

Az ellenség csak Suche Rzeki-ig nyomult előre, hol azonban nagy erők gyülekeztek.

Az ellenség a saját csapatainak által megszállt derékszögű vonal között gyülekezvén, a 2. hdszparság az előnyösnek ítélt helyzetet ki akarván használni, az V. hdtnek elrendelte, hogy a Suche Rzekinél álló ellenséget támadja meg. Ehhez „talán még 3 zljat“ helyez kilátásba, ha ezek azonban nem érkeznének meg, úgy az V. hdt saját erőivel támadjon.

Az V. hdtparság azonban a mély hóval fedett terep miatt a támadást, melyet a 44. gy.-ezr két zljának és a 76. gy.-ezrednek kellett volna végrehajtania, nem látta helyesnek és a támadást elhalasztotta, annál is inkább, mert a 76. gy.-ezr zljparnokai jelentették, hogy a legénység fele kimerülés következtében ferve maradna. A 76. gy.-ezred két zlját ki is kellett vonni az állásokból és annak csak az I. zlja, mely előző nap Wetlinan éjjelezett és ezredünk két zlja tartotta az egész Polonina Wetlinskát megszállva. Hírszerző különítményeket az ellenségig toltunk előre.

Ugyanazon Op. No. 829/12. parancsal, mellyel az ezred a Polonina Wetlinska-ra vezényeltetett, az V. hdt a 31. ho-t is utasította, hogy az I. zljat, mely mint hótartalék a Muczny-völgyben állott, Bereczkin át Berechy Grn-ra irányítsa, hová annak még a nap folyamán meg kell érkeznie.

Mivel ezen parancs a 31. ho-t csak 4 óraker d. u. érte el és ámbár az a zljat rögtön felriasztotta és a zlj a menetelést meg is kezdte, az erdőn keresztül a feneketlen sár miatt Bereczkit csak 10 óraker d. u. érte el. A már napok óta tartott harcok folytán kimerült zljjal a menetelést folytatni nem lehetett, a zlj tehát Bereczkin éjjelezett. Erről a 31. ho az V. hdtnek jelentést tett, hozzáfűzve, hogy a zlj csak 30-án 11 óra 30. d. e. folytathatja a menetelést.

Este érkezett az V. hdthez a 2. hdsz Op. No. 2908. intézkedése, melyben az elhalasztott támadással nem értve egyet, a XVIII. hdt újonnan kinevezett parnokát

bízta meg ennek végrehajtásával. A 28. ddrparságot, a 38. és 25. gy.-ezredek is rendelkezésére bocsátotta.

Az éjjelt az ezred a megszállott állásokban töltötte, az ellenséggel csak az előretolt különítményeknek volt kisebb járőrösátározásuk.

A XVIII. hdt parnoka az éjjel folyamán jelentette a támadási tervet. Ez három oszlopban volt tervbe véve. Jobboszlop a 44. gy.-ezr (1100 puska) és az V. hdt hegyi tüzérsége, 1228-ról irány a 864-es magasságipont (Suche Rzekitől keletre): középszlop 25. és 76. gy.-ezredek, 1089-ről, irány 910; baloszlop irány Stoly hegy-csúcstól délre; tartalék a 38. gy.-ezr (5 szdba összevonva), a Smerek nyeregtől délre.

A reggeli helyzet azonban már azt mutatta, hogy ezen intézkedések, melyek az oroszok áttörési kísérletét voltak hivatva meggátolni, későn történtek. A 37. honv. ho az előző nap elrendelt állásokat tartani nem tudta és visszavonult, az ellenség az 1004. Dwerniket és 1042. Javornikot elfoglalta és Nasicznet is birtokába vette. Ezredünk jobbszárnya, mely a 876-os magasságipontnál állott, ezáltal veszélyeztetve volt.

Miután a 37. honv. ho használhatatlanná vált, az V. hdtparság annak az arcvonalból való kivonását és a hdt arcvonalaának a Polonina Carynskara és Polonina Wetlinska való visszavonását indítványozta.

A 2. hdsznek ezirányú felterjesztésére a hadsereg-főparság azt felelte, hogy ha az V. hdt részére a visszavonulási parancs még nem adatott ki, azzal várni kell. A 2. hdszparság tehát a visszavonulást megtiltotta, egyidejűleg azonban a 28-án a XVIII. hdtnek adott támadási parancsát hatályon kívül helyezte.

A közben előfordult események következtében azonban d. u. a 2. hdszparság a visszavonulási parancsot is helybenhagyta, mire az V. hdtparság 6 óra 15. d. u. Op. No. 830/12-vel az egész hdt részére elrendelte a visszavonulást. A 31. ho pedig 8 óraker d. u. No 30/10-zel a következő intézkedéseket adta ki:

„1. A 37. ho-t az éjjel túlnyomó ellenséges erők áttörték, annak arcvonala most a Jagdhaus Jalinanál levő út mindkét oldalán, a Nasicznetől keletre fekvő hegyháton, 733., 834. a 659-es magasságipontig vezet. Balról csatlakozva a 44. gy.-ezr a Polonina Wetlinska keleti részét fedezi, a Wetlinska szó „l“ és „i“ betűi közötti nyeregig, tovább csatlakozik a 76. gy.-ezr a Polonina Wetlinskán egész az 1223. Smerektől délkeletre levő nyeregig.

2. A hdt a Bukove Berdo — 1014. Wilki — Beniowa helység — Polonina Caryska — Polonina Wetlinka vonalba megy vissza és a Kárpátok főgerincének ezen utolsó védelmi állását a végsőkig fogja védeni...

3. Hadosztályomnak az a feladat jutott, hogy a Polonina Carynska 1212. nyeregtől a Polonina Wetlinskán végig, az 1228. nyeregig húzódó vonalat a végsőkig tartsa.

4. Elrendelem:

a) Felix tők a 44. gy.-ezreddel, a 38. gy.-ezreddel (5 szdba alakítva) és a 29. vadász zljjal (ma érkezik Berechy Grn-ra) az ellenségnek fentnevezett vonalon túli előnyomulását meggátolja... A 44. gy.-ezred jobbszárnyának a jelenlegi helyzetből az új állásba való visszavonása, a 37. ho-al való közvetlen megbeszélés alapján történjék... A ho-parság holnap Berechy Grn-ra helyeztetik át.“

Mivel ezen parancs a nehéz terepviszonyok miatt az ezred kiterjedt állásban levő századaikhoz idejekorán nem érkezett, éjjel ezredünk ugyanazon állásban maradt. A 37. honv. ho-al az összeköttetés megszakadt.

Az I. zlj 11 óra 30. d. e. a menetelést megkezdte, 5 órakor d. u. Berechy Grn-ra érkezett, hol tartalékviszonyban maradt és elszállásolták.

31.

Reggel az I. zlj is az ezrednek rendeltetvén alá, az ezred az új védelmi vonal megszállását hajtotta végre. A III. zlj a Polonina Carynska és Polonina Wetlinska közötti völgytől kezdve a Polonina Wetlinska gerincvonalán 1000 lépés kiterjedésben foglalt állást; innen az 1228-as magasságpontig a IV. zlj két szda (15. és 16.) vett állást; az 1228-tól nyugatra fekvő nyeregben a 4. szd állott fel. Az I. zljtől egy-egy szd a III. és IV. zljnél volt a munkák elvégzésére segítségül beosztva, a megmaradt 2 szd ezr.-tart. A IV. zlj másik 2 szda még mindig a 876-os magasságpont felé lejtő hegyháton volt elől. Jobbra ezredünktől, a Polonina Carynskan a 38. gy.-ezr, balról, a Polonina Wetlinskán a 25. gy.-ezr. csatlakoztak.

A hideg időjárás, valamint a hóvihar ezen eltolódásokat igen megnehezítette, viszont az ellenség valószínűleg ugyanazon ok miatt azokat nem zavarta. A helyenként 2 m mély hóban csak hófedezékeket lehetett építeni.

Ezredünk arcvonala előtt az ellenség nyugodtan viselkedett d. u.-ig, esemény itt nem fordult elő.

5 órakor d. u. az ellenség a 25. gy.-ezr. 1253-ason levő része ellen támadást kezdett és annak állásaiba benyomult. Az ezredünk balszárnyához közvetlenül csatlakozó III/25. zlj ugyan még állott, de a helyzet itt is veszélyes volt, mert mint az ezredparság a 31. ho-nak jelentette is, a „nagyon megbízhatatlan“ zljnél tisztek sem lévén, a parságot afelett is kénytelen volt átvenni. Közben az eddig elől volt 13. és 14. szdok is visszajöttek és az 1228-as magasságponttól keletre mentek állásba. Az ezredparság egyidejűleg az I. zlj állásban még nem levő 3. szdát az 1228-as magasságpont mögé rendelte.

7 óra d. u. az oroszok a III/25. zlj ellen intéztek rohamot és azt visszanyomták, ezredünk balszárnyán levő 1/4 szd ellenrohamra ment, majd az ezredparság a 3. szdot is ellenrohamra vezényelve, ezek az oroszokat visszaverték és a III/25. zlj egy részét ismét a régi állásokba vették előre. A helyzetet ugyan itt helyreállítottuk, de a III/25. zlj helyén még mindig egy ür maradt nyitva, az ezredparság tehát a 16. szdot és a 15. szd egy szakaszát az állásokból kivonva, ezen hézag kitöltésére használtá fel.

Mivel azonban az oroszok az 1253-as magasságpont felől nagyobb erővel nyomultak keleti irányban, tehát minden pillanatban válság fenyegetett, a 4. szd másik felét az ezredparság a 25-ösök balszárnya mögé rendelte. A 4. szd eltolásával az 1228-tól nyugatra levő nyereg megüresedvén; a 15. szd 2. szakasza arccal északnyugatnak egy védősarkot képzett. Ezentúl itt már csak lassú csatártúzt volt.

Az 1253. ellen, hol az oroszok voltak, az 53. gy.-ddr ellentámadást rendelt el, melyhez 5 1/2 szdot rendelt az alája tartozó tartaléksapatokból.

## Április.

1.

Éjfél után az 53. gy.-ddr által elrendelt ellentámadás még mindig nem hajtott végre. Az erre kijelölt két és fél szd 76-os, tudniillik a három szd 25-össel a fergeteges hófúvás miatt az összeköttetést helyreállítani nem tudta.

2 órakor d. e. az ezredparnokságnál jelentkezett a

25-ös szdok parnoka és jelentette, hogy az ellentámadás nem sikerült. A 3 szd most arccal nyugatnak áll, reggel fogja a támadást végrehajtani.

Az ezredparság erről a 31. ho-nak jelentést téve, onnan parancsot kapott, hogy a támadást virradat előtt, 4 óra d. e. tájban hajtsa végre, mert a két fél szd 76-os oly helyzetben van, hogy nappal a támadás lehetetlen. Az ezredparság erre a támadást 4 óra 15. d. e.-re rendelte el.

A helyzet mérlegelése után az ezredparság egy helyzetjelentés keretén belül azon kérést intézte a 31. hopersághoz, hogy nem volna-e lehetséges a III/25. zlj állásaiba a tartalékban levő 3. bh. gy.-ezr egy zlját erősítésül küldeni, mert abban az esetben, ha az ellentámadás nem sikerül, ezredünk helyzete nappal igen kritikussá válhatik.

A 31. hoperság erre 4 óra 20. d. e. Op. No. 1/4. parancsával egy zljat feliasztott és a 872-es ponton át az 1228-asra irányította, ahol azt az ezredparság rendelkezésére bocsátotta és utasította, hogy ezen erővel az ellenséget a Wetlinska-ról űzze el.

A 4 óra 15. d. e.-re elrendelt ellentámadás 5 óra d. e. kezdődött, de a borzasztó hóvihar következtében iránytvesztve, a csapatok eltévedtek és szétszóródtak. A nagy hóvihar a telefonvezetékeket is elszakította, úgyhogy az ezredparságnak a támadás megkezdésekor a 3. bh. zlj odairányításáról tudomása még nem volt.

Közben a 25. gy.-ezr az 1253-as magaslat ellen más oldalról három eredménytelen támadást intézett, az oroszok azonban folyton erősítést kapva, ismét támadásba mentek át és az egész 25. gy.-ezredet visszanyomták. Ezredünk I. zljának két szda, melyek az előző napi ellentámadás óta a 25. gy.-ezreddel voltak elkerelve, ezzel együtt voltak kénytelenek visszavonulni.

Az ezredünk balszárnya mögé rendelt bosnyák zlj, mikor a 872-es pontot érte el, a 25. gy.-ezr után nyomuló oroszokkal közelharcba került és ámbár sok foglyot ejtett, a túlerő ellen mégis visszavonulni kényszerült. A foglyok vallomásából kiderült, hogy az eddig tartalékban levő XVIII. orosz hdt (23., 37. és 55. ho) zöme hajtotta végre a támadást, mely teljesen kipihenve, szdonként 230 emberrel rendelkezett. Parancsuk az volt, hogy veszélyre való tekintet nélkül, 6 nap alatt foglalják el a Kárpátokat.

Miután az oroszoknak sikerült a 25. gy.-ezredet visszanyomni, ezredünk balszárnya ellen folytatták a támadást. Az I. zljnek még ott maradt fele ugyan ellentámadásba ment, de a túlnyomó ellenség ellen eredményt elérni nem tudott és az ezred balszárnyáról a Polonina Wetlinska déli lejtőjén keleti irányban vonult vissza, míg végre az eddig még érintetlen III. zlj mögött sorakozott.

Az itt lezajlott események bővebb ismertetésére az ezredparság 11 óra 15 d. e.-ről keltezett jelentését itt szó szerint idézem: „Erős ellenséges erők ma virradatkor a III/25-ös zljnek az 1228-tól nyugatra fekvő nyeregben levő állásait áttörték és ezt a 44. gy.-ezr ott harcba vetett részeivel együtt visszavonulásra kényszerítették. Ezen visszamenő csapatok maradványaival a csatlakozást az 1228-on félkörben álló IV. zljam részeihez (1 1/2 szd) helyreállítottam és a magaslatnak két irányban való megszállása által azt túlnyomó ellenséges erők ellen addig tartottam, míg ezen rész is mindkét oldalról támadva a visszavonulást az 1228-as hegyháton át a jelenlegi állásig (11. szd) kénytelen volt végrehajtani. Az ellenség az 1228-as hegyhátat, foglyok vallomása szerint, nagy erőkkel tartja megszállva (négy ezred). A 3. bh. gy.-ezr. zlja állásomtól balra körülbelül 200 lépésre, az összeköttetést fenntartja. A rendelkezéseimre álló erőkkel — melyek különben teljesen kimerültek — ellen-

támadást végrehajtani lehetetlen. A jelenlegi állást a 3. bh. zljjal, két és fél szd 44-essel és az összegyűjtött maradékkal a végsőig tartom.“ Még mielőtt az ezrparság ezen jelentést írta, a 31. ho a beérkezett szóbeli jelentések alapján a következő intézkedéseket tette:

Op. No. 1/8. 9 óra 15 d. e.

„1. Az ellenség a 25. gy.-ezredet a Polonina Wetlinska 1253-ról visszavetette, mely ezred most az Osada-tól délre fekvő erdőszélre vonul vissza; ezután az ellenség a Polonina Wetlinska keleti részén álló 44. gy.-ezredet átkarolva támadta meg és annak balszárnyát visszanyomta; ez most valószínűleg az 1228 és a völgyben fekvő 722 között van.....

2. A ho a jelenlegi állásokat fogja tartani, hogy a vonatcsapatoknak Ustrzyki Grn. irányában való visszamenetelését biztosítsa és ha az ellenség kényszeríti, a Polonina Carynska 1244 — Berechy Grn. temploma, 911-es magasságipont — Jagdhütte-vonalba megy vissza. .... Ezen esetben a 44. gy.-ezr az említett vonalon túl megy vissza és Berechy Grn. keleti részében, mint ho-tartalék sorakozik.

Még egyszer nyomatékosan jegyzem meg, hogy az 1244—911. vonalba csak akkor szabad visszamenni, ha a jelenlegi állást tartani már nem lehet.“

Az ellenség délig körülbelül 600 lépésre közelítette meg ezredünk új állásait, ezentúl az előnyomulást gyalgosági és tüzérségi tüzünkben tovább folytatni nem tudta.

3 óra délután a 31 ho Op. No. 1/17. paranccsal elrendelte, hogy a ho csapatai a már Op. No. 1/8-al elrendelt vonalba menjenek vissza, a 44. gy.-ezr Berechy Grn. keleti részében, mint ho-tartalék gyülekezzenek.

5 óra délután az ezred századait a tűzvonalból lassan kivonták és az ezr Berechy Grn. keleti részében gyülekezett; 9—10 óra délután között ott készen állott. Az új állásba való visszavonulást az ellenség nem zavarta.

Az ezred létszáma ezen harcok után 941 puskára apadt le. A 2-iki 8 óra d. e. létszámkimutatás 6 halott és 12 sebesültet mutat ki. A sebesültek között van a 3 sebesült tiszt is, akik fogságba kerültek. Ezenkívül 68 beteget és 637 eltűntet mutatnak ki (I. zlj 223, IV. zlj 314 eltűnt).

Ez azonban nem felel meg a valóságnak, mert az eltűnteknek kimutatott legénységből már 2-án is folyton jeletkeztek, úgyhogy 6-ig összesen 140 ember vonult be ismét az ezredhez. A harcok alatt tartó folytonos nagy köd és hóvihar a helytelen jelentést érthetővé teszi. A véglegesen hiányzó 397 ember részben elesettnek, részben sebesülten fogságba kerültek tekinthető.

9 óra 30. d. u. érkezett a 31. ho.-hoz a V. hdt Op. No. 910/12. távmondati parancsa, mellyel a 2. hdsgparság elhatározását közli, hogy a hdsg 2-án este a Kárpátok főgerincétől délre fekvő új védelmi vonalba vonul vissza. Egyúttal a hdtparság elrendelte, hogy a 31. ho 2-án a sötétség beálltával a visszavonulást Ustrzyki Grn. irányában kezdje meg és ezt Berechy Grn.-nál utóvédekkel biztosítsa.

## 2.

Ámbár már előző nap késő d. u. Nasicznétől délre, a Polonina Carynska irányában előnyomuló erősebb ellenséget jelentettek, az éjjel csendben múltott.

9 óra 30 d. e. az ezredhez érkezett a 31. ho parancsa, mely az ezr. részére a következőket tartalmazta:

„.....

2. A visszamenetelésre a következőket rendelem el:

a) a 44. gy.-ezr egy zlj által a 914—1212-es vonalban egy zlj részére utóvédelmi állásokat ásat. Egy zlj az ezr.

utászosztagával Ustrzyki Grn.-n és a Kaminy 912-es magassági ponton át Patakújfalura menetel és az odavezető utat az őt követő 44. gy.-ezr részére kitapossa és helyrehozza. Ezen zlj 7 óra d. e. menetel el. Az ezr menetelése ebéd után lesz elrendelve. A 44. gy.-ezr 3-án a ho részére kijelölt védelmi szakasz nyugati részét szállja meg a 620-as és 406-os magassági pontok között és annak technikai berendezését kezdi meg . . . .

d) Farkas ezredes a 29-es vadász zljjal a 44. gy.-ezredet követi és az új állás keleti részét a 406-os és 995-ös magassági pontok között szállja meg. A parságot a 620-as és 995-ös pontok között Farkas ezredes veszi át (44. gy.-ezr és 29. vadász zlj).

A 44. gy.-ezr és 29. vadász zlj más csapatok által való felváltása 5-ére helyeztetik kilátásba.“

Az ezred az elrendelt feladatokat elvégezve és ebéd után a menetelést megkezdve, késő este érte el Patakújfalut. A nehéz útviszonyok miatt (a völgyben sár, a hegyekben mély hó) az ezred teljesen kifáradt. Az éjszakát elszállásolva töltötte.

## 3.

Reggel érkezik meg a 31. ho parancsa:

„Op. No. 3/1. 1. A hdtparság megváltoztatott intézkedése folytán az itteni Op. No. 2/1. parancon a következő változtatások lépnek életbe: a) A ho. részére kiutalt védelmi állás Patakófalú déli szélénél kezdődik, azután Stinka 801—Stinka-hegyhát—1087. Stinzkaig, innen a 620-as magasságipontig vezet . . .

d) Farkas ezredes, akinek a 44. gy.-ezr és 29. vadász zlj. alárendelve maradnak, a 44. gy.-ezreddel ezen vonalat a 925-ös magassági ponttól nyugatra, a 29. vadász zljjal attól keletre szállja meg.“

Az ezredparság erre a következő írásbeli parancsot adta:

„Az ezr. 3-án a ho-nak kiutalt védelmi szakasz nyugati részét a 620-as és 925-ös magasságipontok között szállja meg.

Jobszárnyszakasz: IV. zlj a 925-től keletre fekvő mlységvonalról kezdve a Stinka-hegyhát 1066-ig. Támpontok a 925-ösön és 1066-on. A 29. vadász zljjal az összeköttetést helyreállítani és fenntartani.

Középszakasz: III. zlj. Az 1066-tól (ezt kizárva) az 1078-on át az északnyugatnak vezető gerincen még 1000 lépésre. Támpont az 1078-on.

Balszárnyszakasz: I. zlj. Innen a hegyháton a 620-as magasságipontig. Támpont a 620-as ponttól délkeletre 1200 lépésre a hegyhát orrán, a Harcos irányából felvezető útnak elzárására. Minden szakaszban tartalékot képezni. Főtartalék a III. zlj egy százada a Stinzka 1078-nál.

Összeköttetés: Járőrök és telefon útján egymás között és az ezredparsággal, mely Csillagfalva telefonállomás útján a 31. ho-al lesz összekötve.

Technikai kiépítést a szakaszokban rögtön megkezdni. Szegesdrót és szerszámok a legközelebbi falvakban vételezendők fel.

Felderítés, egészségügyi rendelkezések, élelmezés . . .

Tartózkodási helyem: Középszakasz, 1078. Stinzka.“

A 9 óra d. e. megkezdett menetelés után az ezred 2 óra d. u. érte el a kijelölt pontokat, amiről a 31. ho-nak jelentést téve, kérte, hogy a telefonfelszereléseket, melyek nagy részben hiányzanak, pótolják. Azonkívül kérte a máshová rendelt IV. géppuskaosztág visszaküldését.

Az ezred legénysége nagyon fáradt, de mindamellett jókedvű volt.

A 31. ho 2 óra d. u. kiadott Op. No. 3/6. parancsával

az ezred és a 29. vadászlj felváltását 4-én délutánra rendelte el.

Az állások építési munkálatait a hiányzó szerszámok miatt csak igen lassan lehetett végezni.

A II. zlj újabb parancsra a Parilow wrh. és Ostry hrn Világfalu felé vezető völgyet zárta el (716-os és 649-es magassági pontok között), mely vonalba a d. e. folyamán ment vissza.

#### 4.

Húsvétvasárnap.

11 óra d. e. az ezredparság a 31. ho-nak a következő jelentést küldte:

„Létszám: 989 puska. (24 beteg.) Lőszer: 150 töltény minden embernél. Élelmezés: 2 tart.-adag minden embernél. Eddig csak hófedezékek; 1—3 m magas a hó és hosszúnyelű szerszám nincs; a tegnap érkezett utászok egy kis támpontot készítettek, azután elmeneteltek. A zljak szakaszain belül a támpontok építése megkezdődött. Telefonösszeköttetés dróthiány miatt lehetetlen. Az állások ellenállóereje fenti adatokból tűnik ki. A zljak létszáma már csak egy-egy századnak felel meg. A balszárny kiterjedése túl nagy, az ezr jobbszárnya és a 29. vadászlj között 1500 lépés ürr van.

Az állások megerősítése céljából feltétlen szükséges: 1. Hosszúnyelű szerszám. 2. Szegesdrót, kézigránát. 3. Telefonanyag. 4. Rajkályhák. 5. Munkáslegénység, mert az éjjel-nappal a szabadban tartózkodó legénység a magas hóban és nagy hidegben teljítendő felderítő és biztosító szolgálat miatt igen kevés földmunkát végezhet és legalább nappal egy pár óra pihenést igényel. 6. Civilmunkások segítségével az élelmezés felszállítására, mert erre a célra itt fentről a csekély harcállomány miatt senki sem nélkülözhető.

A 29. vadászljjal és a XVIII. hdttesttel az összeköttetés helyre van állítva.

Felderítés: Felderítő járőrök Harezos, Ujszék, Patakújfalu és Patakófalum túl előre küldve, az ellenség-ről semmit sem tudtak meg.“

Délután az ezred részben a 38. gy.-ezr, részben a 3. bh. ezr által felváltatván, a zljak ennek befejeztével Csonotóra meneteltek, ahol a 31. ho is tartózkodott.

A II. zljnál a helyzet változatlan.

#### 5.

Az ezred zljai 2—3 óra d. e. között érkeztek Csonotóra, ahol elszállásoltattak.

10 óra d. e. a 31. ho-hoz beérkezett jelentések és a 33. ho értesítése arról szóltak, hogy Patakújfalu irányában úgy a völgyben, mint a határgerinc oldalán kb. 6 ellenséges gy.-ezr nyomul előre.

A 31. ho-parság erre szóbeli parancsal elrendelte, hogy a 44. gy.-ezr és a 29. vadászlj 1 óra d. u. Malomrétre meneteljenek.

Az ezredparság a ho-nak erre jelentette, hogy mivel az ezr. legénysége teljesen kifáradt és az ebéd csak 1 óra d. u. lehet készen, a menetelés kezdetét 2 óra d. u.-ra rendelheti csak el.

11 óra 30. d. e. adta ki a 31. ho, a 6-ára szóló intézkedéseket:

„Op. No. 5/12. 1. Ellenséges erők Wlk. Rawkan át nyomulnak Patakújfalu irányában előre. Mivel a Szurmay-csoport balszárnya jelenleg még az Ustrzyki Grn.-tól délnyugatra levő 990-es magasságpontnál áll, ennek következtében közte és 31 ho jobbszárnya között a Patakújfalu—Patakófalu völgyben nagy ürr keletkezett, mely csak a következő napokban lesz a Szurmay-csoport által megbízhatóan elzárható.

2. Jelenleg arról van szó, hogy a Rawskaról előnyomuló ellenséges erőknek a völgybe való nyomulása Patakújfalu tartása által meggátoltassék és az ellenségnek a 31. ho. és a Szurmay-csoport közötti ürbe való benyomulása megakadályoztassék.....

3. Szándékom, az ellenség Patakújfalu való előnyomulásával ezen falutól északra szembeszállani és ha az ellenségnek ennek dacára sikerülne Patakújfalu elérni, őt megtámadni.

4. Felix tbk feladata, akinek a 11., 19. és 29. vadászljak., az I/72. zlj és a 44. gy.-ezr rendeltetnek alá, a Patakújfalu levő terepet tartani és a 990-es magasságpontnál levő Szurmay-csoport balszárnyával az összeköttetést helyreállítani....

c) A 44. gy.-ezr 1 óra d. u. Csonotóról Patakófalura menetel.“

Ezredünk 2 óra d. u. a menetelést Malomrét irányában megkezdte.

Mialatt ezredünk menetelt, érkezett a 31. ho-hoz a 33. ho (Szurmay-csoport balszárnya) azon értesítése, hogy a ho jelenlegi állásaiból a sötétség beálltával visszavonul és a balszárny ezután a Pliska—Cseremha vonalat szállja meg. Miután az új helyzet következtében a 31. ho az elrendelt vonal tartását a jobbszárny teljes védtelensége miatt túlveszélyesnek találta, engedélyt kért az V. hdtől a parancs megváltoztatására és miután ez megérkezett, a csapatokat megállította. Az ezredet ezen rendelkezés Malomrét vasúti állomás mellett 5 óra d. u. érte, ahol az ezred megállt és sátortáborba szállt.

A II. zljnál a helyzet változatlan.

#### 6.

Az oroszok az általános támadást folyton új erőkkel táplálva, tovább folytatták. A 2. hdsg jobbszárnya azonban a Kárpátok mögé való gyors visszavonás következtében már napok óta csak laza összeköttetésben volt az ellenséggel, a 31. ho előtt az ellenség eddig még nem mutatkozott. Az oroszoknak a visszavonulás váratlanul jött, napokra volt tehát szükségük, hogy a további támadásra való csoportosítást elvégezzék. Ezen napon azonban az ellenség már annyira közelítette meg a 2. hdsg közepét és jobbszárnyát, hogy helyenként már harcra is került a sor. A 31. ho arevonala előtt csupán a Stinka-hegyhát előtt mutatkoztak ellenséges járőrök.

A Felix tbk parsága alatt álló csapatok helyzete délben a következő volt: Megszállva volt az 535-ös magasságpont — Patakófalu templom —, 801. Stinka és ettől nyugatra egy km-re nyúló vonal. Tartalék 3. szd, 19-es vadász Brezesinél; a 44. gy.-ezr Malomrét vasúti állomásnál.

Foglyoktól nyert felvilágosítás és a megfigyelések alapján is tudva volt, hogy a 23. orosz ho a Határhegyhátról Patakújfalu felé nyomul előre, a 10. és 12. orosz gy.-ezredek a Határhegyhát mentén, Beskid Wolosackinál vannak.

Ekkor az ezred Felix tbktől parancsot kapott, hogy egy zljat Malomrétről Brezesire toljon előre. Ezen parancsra a IV. zlj 12 óra 30. d. u. oda menetelt.

Ezen időpontban a 68. gy.-ezr 2 és fél zlja, melyek a 61. gy.-ddr. (Felix tbk.) jobbszárnyához csatlakoztak, szinte a 61. ddr.-parsága alá rendeltettek.

A 3 óra 30 d. u. leadott helyzetjelentésben a 61. gy.-ddr. jelentette (Op. No. 6/11.), hogy „éjjelre a 44. gy.-ezr. egy zlját az 565-ös magasságpontra fogja irányítani, úgyhogy ellenséges támadás esetén — legyen az 810 Stinka, vagy Patakófalu ellen — közbeléphessen.

Malomrétnél már csak egy gyenge zlj marad tartalékban. A tüzéség éjjeli lövésre az állások elé, be lesz igazítva.

Ezen napi reggeli jelentés a következőket tartalmazza:

I. zlj:	7 tiszt	190 ember	12 beteg
III. zlj:	12 tiszt	446 ember	47 beteg
IV. zlj:	9 tiszt	414 ember	38 beteg
Összesen:	28 tiszt	1081 ember	97 beteg.

Géppuskák javítás alatt az élmezési vonatonál (2 géppuska).

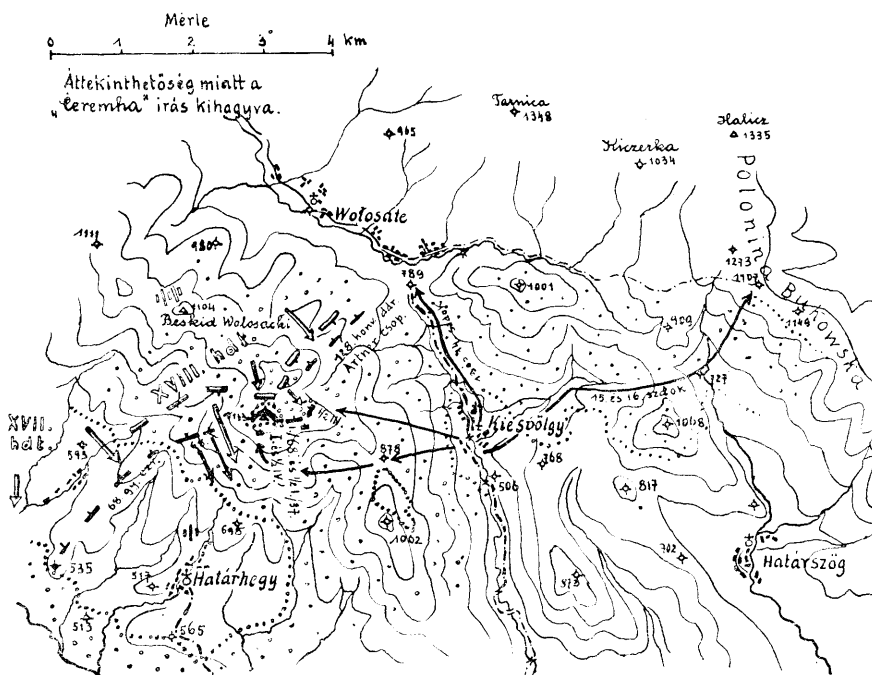
„Az ezred az utolsó akciók folytán (harcok a Polonina Wetlinskan) igen legyöngült; a hóban és hidegben végrehajtott menetelések és a rendetlen élmezés következtében igen kimerült, egy pár napi pihenőre feltétlen szükség volna. Az I. és III. géppuskaosztágot javítás és egyes alkatrészek felvételezése céljából az ezr

közvetlen keletre levő hegyhátra (Cseremha délnyugati folytatása) húzódott vissza.”

Ez volt a helyzet, mikor a Szurmay-csoport vezérkari főnöke az V. hdt vezérkari főnökénél a már kért segítséget telefonon sürgette. Ez azonban azt felelte, hogy az V. hdt ezen egész védelmi vonalat — a Cseremhat beleértve — kész átvenni, de többet nem tehet.

Közvetlen ezután a hdsgesopartparnok (Szurmay), az V. hdt-parnoka (Scheuchensthül) és a 31. ho parnoka (Lütgendorf) telefonon beszélték meg a helyzetet, melynek eredményeként a Szurmay-csoportnak sikerült elérnie, hogy a 44. gy-ezr. három zlját ígérték neki segítségül és ezeknek vasúton való szállítása lett elhatározva.

Az V. hdtparság erre Op. No. 907/2, távmondattal a következőket rendelte el: „31. ho. A Szurmay-hdsgesop. megkeresésére a 31. ho-hoz tartozó 44. gy-ezr. felriasztott és a Szurmay-hdsgesop.-hoz lett utasítva. A 44.



A Cseremha.

vonatánál vannak. Telefonfelszerelés csak 4. szdnál van (1., 3., 9. és 10. szd), de drót nélkül; kiképzett telefonlegénység nincs. Az ezr.-vonatonál a járművek jó állapotban vannak.”

7.

Az éjjel a harevonal ezen részében nyugodtan telt el. Ellenben a Szurmay-csoport balszárnyán az ellen-ség a Wolosate-csoportot éjjeli támadásokkal visszaszorította.

Erről a Szurmay-csoport az V. hdt és a 31. ho par-ságait 8 óra 40. d. e. távmondattal értesítette:

„Helyzet 7-én, 7 óra d. e.:

A Wolosate-csoport az 1133. Cserehamtól keletre és északra húzódó hegyhátra, 789—1001—909. és 1273-as magasságpontok vonalba vonult vissza, tegnap este a Beskid Wolosackin 5 támadás veretett vissza....

Mivel a 128. gy-ddr csapatai 8 napos erős munka, menetelések, harcok következtében lezültek, kérem az V. hdtet, hogy mivel Patakófalunál és ettől északra nyugalom van, a hdsgtartalék megérkeztéig küldjön 3 „magvas“ zljat Kiesvölgyre. (Op. No. 111/6.)

Ezen visszavonulás következtében a 68. gy-ezr.-nek az 593-as magasságponton álló része (I. zlj) az ettől

gy-ezr. helyébe délután a 83. gy-ezr. jut Malomrétre és a 31. ho-nak lesz alárendelve, 11 óra 45. d. e.”

12 óra délben a 31. ho a 61. gy-ddr-nak a következő távmondatot küldte: „Helyzet a Szurmay-hdsgesoprt-nál kritikus; nem hiszi, hogy a Wolosate-től délre levő magaslatokon levő állásokat segítség nélkül tartani tudná. A 44. gy-ezredet rögtön felriasztani és Kiesvölgyre menetelni....“

Az ezred felriasztatván, a III. zljat, mely éjjel óta az 565-ös magaslatiponton állott tartalékban, Malomrétre vont és itt az üresen álló vasúti szerelvényt használva fel, az I. és III. zlj felszálltak, melyekhez Határhegy megállónál a IV. zlj fog Brezesiről csatlakozni.

2 óra 30 d. u. a vonat Malomrétről elindult. A fent említett megállónál a IV. zlj is beszállt és az ezredet vasúton a Fenyves-völgytől keletre fekvő Lubnya-patak völgyéig szállították.

Mialatt ezredünk még a vasúton volt, a 128. honv.-gy-ddr parnoka jelenti a Szurmay-hdsgesoprt-nak, hogy már csak egy szd tartaléka van és nagy szüksége van a Schnetzer-csoporttól egy zljra, mert erős ellenség nyomul a Cseremha irányában előre, az Artnercsoport előtt pedig 1400 lépésre beássa magát. A 44-esek esetleg elkésnek, a zlj beérkezése tehát sürgős,

A Schnetzer-csoport eziránti telefonhívásra jelenti, hogy állásának megszállására ugyan így sincs elég ereje, de azért egy 68-as zljat a Cseremhára útba indít; legénysége kimerült.

Kiszállás után ezredünk a völgyben Kiesvölgyre menetelt, hová 5 óra d. u. érkezett. A 128. honv.-gy.-ddr parnoka (Sárkány ezredes) erre az ezred elhelyezését illető parancsokat rögtön kiadta, mely szerint az ezr. egy zlja a Cseremhára irányítatik, két zlj pedig Kiesvölgyben marad.

Az I. zlj 5 óra 15. d. u. el is indult, 5 óra 30. d. u. azonban az a jelentés érkezett a ddrhoz, hogy az oroszok a Cseremhat elfoglalták és onnan Kiesvölgy irányában szállanak le a völgybe. Erre a ddr-parnok a kiadott parancsot megváltoztatva, azt rendelte el, hogy a megmaradt 2 zljből 1 és fél zlj a Cseremhára ellentámadást csináljon, fél zlj a Kiesvölgytől délre fekvő magaslatot szállja meg. Az utóbbi célra a fél IV. zlj maradt vissza.

Egyidejűleg a ddr-parnok telefonon kérdést intézett a Szurmay-hdsgcsoporthoz: „Oroszok a Cseremhat elfoglalták; ott nagy erők, melyek Kiesvölgy irányában nyomulnak előre.“

Fél 4-es zlj 878-as magasságponton, az ezred egy része Kiesvölgyről egyenesen a Cseremhára irányított, egy része a keleti hegyoldalban. Feladjam-e az állást és Kiesvölgytől keletre új állást szálljak-e meg?

A Szurmay-hdsgcsoport erre rögtön ezt feleli: Nem! Állást tartani. Minden rendelkezésre álló erőt a Cseremha ellen rögtön támadásra indítani. Lubnya-völgyet 506-nál gyengébb erőkkel elzárni. Schnetzer értesítetik.“

A fél IV. zljat a ddrparság erre utasította, hogy az 506-os magasságpont magasságában a völgy keleti oldalát fél századdal, nyugati oldalát pedig másfél századdal szállja meg.

Ugyanakkor a Schnetzer-csoport is telefonon parancsot kapott, hogy: „Minden rendelkezésre álló erőt a Cseremha ellen harcba vetni. Felix tbkot értesíteni.“

A 31. ho-nak pedig 6 óra 45. d. u. következő távmondattal ment: „Segítség Cseremha ellen sürgősen szükséges.“

Eközben az I., III. és fél IV. zlj Kiesvölgyből a Cseremhára való előnyomulást már megkezdték. Jobbról a 878-as magasságponttól 1000 lépésre északra a III. zlj, balról a 878-on át az I. és fél IV. zlj nyomultak előre.

Az előnyomulás igen lassan haladt előre. Az a körülmény, hogy sötétben, erdőn keresztül, azonkívül helyenként derékig érő hóban, harszalakzatban kellett előre nyomulni, érthetővé teszi, hogy a légvonalban 4000 lépés hosszú út megtételére, melynél különben még 627 m abszolút magasság is megmászkodó volt, az ezrednek 14 órára volt szüksége.

Mialatt az ezred a Cseremhára mászott, a 128. honv.-ddr parnoka telefonon személyesen jelentette a harcvonalban állítólag fennálló helyzetet:

Oroszok tömeges vesztesége; sokszor lövés nélkül 8–10 sorban jöttek rajvonalunkba. Túlerőt lövéssel egyensúlyozni nem lehetett. Elöl kitartani lehetetlen volt.

Legénység erőállapota minimális, kenyér nincsen, csak tartalékélelem; olyanok, mint a legyek. Legnagyobb gond, hogyan élelmezni most. Fenn térdigérő hó, málhásállat alig jut előre. Oroszok 5 óra 30. d. u. kis csoportokban ereszkedtek le; 6 óra d. u. 909–1001-es pontok területén gyenge tűz. Ellenség általában nem üldözött, csak itt-ott tüzel.“

Mikor az ezred 14 órai hegymászás után, 7 óra d. e. a hegycsúcsához közeledett, a helyzet annyira tisztázódott, hogy az egész Cseremha nem lehet az ellenség birtokában, mert a hegytetőn tűzharc zaja hallatszott. Nemsokára be is bizonyosodott, hogy az ellenség csak kb. egy zlj szélességben tört be a 128. honv.-ddr arcvonalába.

Mikor az I. és fél IV. zlj az 1133-as háromszögelési-ponthoz érkezve, és az ottani 68. gy.-ezr I. zljának parnokával megegyezve, az elhatározott ellentámadáshoz csoportosultak, egy erős orosz támadás indult meg a keskeny hegytetőn keresztül az 1133-as ellen. Csapatunk rögtön ellentámadásba mentek és a harc itt 2 és fél órát tartott; az ellenséget mindenütt visszavertük, úgyhogy az állások mindenütt birtokunkban maradtak. Az ellenség a keskeny hegytetőn az 1133-tól északra fekvő kiindulási állásba vonult vissza.

Erről szóló jelentésében az I/68. zlj parnoka ki itt az ellentámadást vezette 10 óra 15. d. e. a 128. honv.-gy.-ddr.-nak jelentette is, hogy tévedés elkerülése végett megállapítandó, hogy az 1133-as magaslat mindig a zlj birtokában volt. Kéri, hogy a tűzérés rögtön értesítessék, hogy saját állásainkat ne lőjje, nehogy úgy, mint tegnap, sebesülések forduljanak elő.

Az ezredparság a III. zlj mögött tartózkodott, mely zlj az előző nap d. u. a II/102. népfelkelő zlj helyére benyomult ellenséggel került szembe. 10 óra 45. d. e. jelentette, hogy mivel az I. és fél IV. zljnál megkísérelt ellenlökés nem sikerült és Artner alezredes csoportjával az összeköttetés még nem jött létre, a III. zljjal az ellenség szárnyára fog előretörni és egyidejűleg az 1133-as magaslatról is támadni fog. Kérdést intézett a 128. honv.-ddr.-hoz, hogy a 15. és 16. szd tegnap esti helyén marad-e?

A 128. honv. gy.-ddrhez előző nap d. u. a Cseremha-magaslat elfoglalásáról érkezett jelentés tehát a valószínűségnek nem felelt meg teljesen. Az I/68. zlj és a fél I/37. zlj állásaikat a túlerős orosz támadással szemben is tartották. Megállapítandó azonban az is, hogy ezredünk 1 és fél zljának (I. és fél IV. zlj) odaérkezése nélkül a reggeli orosz támadást a nevezett két ezred 1½ zlja kivédeni nem tudta volna, mert az ellenség a visszavert II/102. népfelkelő zlj helyén, a Cseremhan olyan állásban volt, hogy onnan oldalba támadhatta volna a még fennmaradt csapatokat.

Mivel a 44. gy.-ezr.-nek Kiesvölgyből való elindulása után telefon hiányában az összeköttetés fenntartható nem volt, a parságok a Cseremhan levő helyzetről nem alkothattak maguknak helyes képet. Ha ugyan a következő sorok tartalma nem tartozik szorososan az ezredünk történetéhez, mégis érdeklődésre tarthat igényt, mert úgy a szomszédos csapatok helyzetéről, mint azok állapotáról nyújt felvilágosítást.

12 óra 40. d. e. a 128. honv. gy.-ddrparság jelenti a Szurmay hdsgcsoportnak: „A 128. ddr arcvonala előtt csend, Cseremha részben még birtokunkban van, támadás nem folyik, csak itt-ott lövöldözés...“ Ezen jelentésből látszik, hogy a ddrparság 7-i 6 óra d. u. jelentése helytelenségéről már meggyőződést nyert. (12 órakor éjjel jelentkezett nála ugyanis a II/102. népf. zlj parnoka.) Ugyanezen időben a Schnetzer-csoport jelenti a Szurmay-hdsgcsoportnak, hogy a zlj, mely a támadást a Cseremha ellen az 535-ös hegyháton hajtja végre (a 7-i 7 óra d. u. parancs értelmében), pihen az erdőszélen. A 83. gy.-ezr két százada, melyek éjfélkor érkeztek, teljesen kimerültek, a Határhegy északi szélén pihennek. Schnetzer ezredes kéri, hogy a támadás ne 2 órakor.

hanem 3 óraker hajtassék végre. Feleletet kér. — Felelet a Szurmay-csoporttól: „Ő Nagyméltósága beleegyeznek.“

Rövidre rá jelenti a 128. gy.-ddr: „Éppen most jön jelentés, hogy a határhegyi templomtól 1000 lépésre északra álló üteg ellen támadás készül, ellenség előnyomulóban. Két szd 83-as odairányítatik. Támadás a Cseremhára tervszerűen 3 óraker d. e.“

3 óra 35. d. e. a Schnetzer-csoport jelenti, hogy a 2 szd 83-as annyira ki van merülve, hogy velük a támadást a Cseremhára képtelen végrehajtani; elhatározást kér. — Válasz: „Ő Nagyméltósága parancsolja, hogy a támadást azonnal meg kell indítani, amivel csak lehet; halasztást nem tűr.“

Schnetzer ezredes jelenti: „A parancs azonnal végre lesz hajtva, támadni fog azon négy szd, mely az 535-ös magasságipont felé eső hegyháton van.“

A Szurmay hdsgcsoport később kér: „Mi volt az oka, hogy a támadás 3 óraker d. e. nem indult meg?“ — Schnetzer-csoport feleli: „A 83-asok kimerültsége miatt előbb elhatározást akartak kérni.“

A Szurmay hdsgcsoport a 128. honv. gy.-ddr alá tartozó Artner-csoportnak is parancsot ad, hogy a rajvonalból minden második embert kivonva, alakítson egy csoportot, mellyel a Cseremhára való támadást támogatassa.

Ezekután ismét az események időrendbeli leírásához térünk vissza.

10 óra 30. d. e., miután az oroszok támadása már visszaveretett, érkezett fel a Cseremhára a Schnetzer-csoporttól segítségül küldött zlj. (68. gy.-ezr egy zlja). Az itt levő csoport parancsnokainak véleménye szerint a rendelkezésre álló erők elegendők a Cseremha tartására, a 68-as zlj tehát ismét visszamenetelt és 2 óraker d. u. Határhegyre érkezett vissza.

Az ezredparság által elhatározott és jelentett támadást a zljak déltájban kezdték meg, de alig hogy megkezdődött a támadás, az ellenség ellentámadásba menve át, azt oly erővel hajtotta végre, hogy saját vonalunk tartásával kellett megelégedni. 5 óra d. u.-ig azután az ellenség még háromszor próbálta meg a támadást, de mindannyiszor véresen veretett vissza. Ezen időpontban nálunk lőszerhiány kezdett mutatkozni, úgyhogy a ½ IV. zljnél az ellenség, a legutolsó támadás alkalmával, egy helyen állásainkba benyomult, a tartalék azonban rögtön kiverte. A IV. zlj parnoka kötelességszerűen jelentette is, hogy a lőszer gyors pótlása nélkül a helyzet kritikus.

A következőkben között két parancs a telefonikus összeköttetés teljes hiánya következtében oly későn jött az ezredhez, hogy az ezen a napon előfordult eseményekre már semmiféle hatással nem volt.

A Szurmay hdsgcsoport a d. e. kiadott Op. No. 112/10. rendelkezésével új védelmi szakaszbeosztást és parnoksági viszonyokat létesített:

„Rendelkezés IV/8-ára.

Plivelics ezredes (a 71. gy.-ddr parnoka) a Cseremha harcsoport és a Schnetzer-csoport felett átvesszi a parnokságot. Szakaszhatár Sárkány ezredes csoportja felé 1500 lépés a 789-es magasságiponttól (Wolosate-nyereg) nyugatra, vagyis a II/102. népf. zlj balszárnyáig, Felix tbk felé a határ az 535-ös magasságipontnál (Schnetzer ezredes balszárnya).

Feladat: Az ellenséget tegnapi állásaiból a Cseremhán kiverni és az állásokat a végsőkig tartani.

Alárendelve: I., III. és ½ IV. 44-es zljak, ½ I/37. zlj, 68. gy.-ezr....

Csak ha ellenséges támadás a Sztuzsicza-völgyben, vagy eközött és a határgerinc között történné, veszi

Felix tbk, kivel a legszorosabb összeköttetés tartandó fenn, át a Schnetzer-csoport felett a parnokságot, hogy a védelmet egyöntetűen vezethesse.“

Mielőtt ezen parancs a csapatokhoz jutott volna, a 128. gy.-ddrparnokság a közben beérkezett írásbeli jelentések alapján a következő írásbeli parancsot adta:

„Op. No. 8/4. ex. április.

Artner alezredes, Magassy százados (I/68.), Schild százados (44. gy.-ezr), az I/37. zlj parnoka,

Kiesvölgy, IV/8. 1 óra 15. d. u.

1. Magassy százados és Schild százados rendelkezéseivel, melyek az ellenségnek az Artner alezredes csoportja balszárnyának meghosszabbításában fekvő hegyháton levő állásaikból (1133-tól 1200 lépésre keletre) való kiszorítását célozzák, nagyban egyetértek.

Ezen alkalommal a parancsnokoknak és vitéz csapatoknak hősies viselkedésükért teljes elismerésemet fejezem ki. Nem fogom elmulasztani, hogy az összes tisztet és a legénységet, kik ezen alkalommal magukat kitüntették, a megérdemelt kitüntetésre rögtön feljebbemlék.

2. Az 1133-tól északkelet felé fekvő hegyhát ellen a támadás a rangban legidősebb százados parsága alatt, a Cseremhán levő összes csapatok által egyöntetűen és erélyesen hajtandó végre.

A határgerinc Cseremhától északkeletre fekvő részének birtoka az egész csoport részére döntő befolyással bír, mert az ezen térségből intézett orosz támadás az Artner-csoport balszárnyát nagyon veszélyezteti és a 789-es nyeregnek az oroszok által való birtokbavétele, a mi birtokunkban levő kitűnő állás megtartását kétségessé tenné.

3. Artner alezredes a rendelkezésre álló erővel végrehajtott ellentámadással a 789-es nyeregtől kb. 2000 lépésre délnyugatnak fekvő vonalat érte el, a magaslati csoport erélyes közbelépése nélkül azonban tovább tért nyerni nem tud.

4. Élelmiszer és lőszer ezen parancsral egyidejűleg jut a csapatokhoz.“

Sárkány sk., ezredes.

Utóirat:

„Cseremha magaslati csoport és Artner alezredes között az összeköttetést feltétlenül létrehozni.

Artner alezredes most beérkezett jelentése szerint támadócsoportja (egy százada a hátgerinc mentén, a határjelnél levő „Cseremha“-írás „h“ betűjétől 1000 lépésre északnak fekvő kis hegyesúcsot érte el és ott magát befészkelte. Egy jel, hogy az oroszok a hegyhátat nem szállták meg erősen. — Hogy ezen kedvező helyzetet kihasználjuk, a Cseremha-csoport támadását multhatatlanul és erélyesen folytassa.“

Sárkány sk., ezredes.

Ezen parancs kézhezvétele után úgy az ezredparságtól, mint a IV. zljtől is jelentés ment, hogy lőszerhiány miatt a támadást végrehajtani lehetetlen. Jelentésében az ezredparság hivatkozott arra is, hogy a létszám csekély száma sem engedné meg az oroszok módjára való támadást; a IV. zlj parnoka ezen elhatározásának megokolásánál hivatkozott az összes tisztekre is. Végül azonban jelentette, hogy lőszerpótlás után a támadást rögtön végrehajtja.

Közben a csoport felett a 71. gy.-ddrparnokság vette át a parnokságot és a következő jelentést küldte a hdsgcsoportparnokságnak:

„6 óra 50. d. u. helyzet a Cseremhán: Az 1133-as ponton és annak mindkét oldalán az I/44. zlj maradványai (170 puska) és a ½ IV. zlj. Jobbra osatlakozik Cseremhaírás „a“-ig az I/68. zlj, egy szd 37-es és egy szd 44-es.

A hegyoldalban, Cseremha-írás „a“-jától északkeletre (erdőirtás) egy szd 44-es, Tartalék egy-egy szd 44-es az 1133. mögött és Cseremha-írás „a“-ja mögött.

A kis hegycsúcson Cseremha-írás „a“-jától 1000 lépés északra áll az Artner-csoport balszárnya, úgyhogy csak a mélységvonal a két szárny között maradt üresen.

Ellenség az 1133-tól 200 lépésre északra, az arcvonal előtt, térség csak egy szd részére, szárnyak a hegyoldalon hátrahajtva.

A nap folyamán már kétszer kíséreltetett meg az oroszokat az 1133-tól északra fekvő állásokból kiverni, ami azonban erős ellenséges ellentámadás folytán végrehajtható nem volt. Eredményre csak az Artner-csoport akciójának van kilátása, egyidejűleg egy arc-bani támadással, melynek egy visszautasított orosz támadást kell közvetlenül követnie. Ehhez kézigránátok kéretnek.

Az alárendelt tüzérség vezetése a Cseremháról lehetetlen: elrendeltem, hogy úgy a tüzérség, mint a Schnetzer-csoport holnap reggelig a telefonvezetékét a Cseremhára rakják le. Most telefonösszeköttetés a Cseremha-írás „a“-jától Kies-völgyig és Schnetzer ezredes álláspontjától van.

Ámbár az oroszok sikertelen támadásaik után nyugodtan maradtak, a helyzet kritikus jellegét még nem veszítette el.

Az 5 óra 30. d. u. felfogott orosz táviratból, melyet a XXVIII. orosz hdtparság a XVII. orosz hdtparsághoz intézett, ugyan kitünt, hogy a Cseremhát támadó orosz 23. ho zöme a Stinkán álló tüzérségünk által nagy veszteséget szenvedett, de egyben kérte, hogy egy, a 801-es magasságpont elleni támadással segítsen helyzetén.

11 órakor d. u. az orosz XVII. hdt sürgönye az orosz XXVIII. hdtnek: „Ma éjjel a 3. ho Harcos községet és a Stinka-hegyhátat támadja meg, 801-es ellen a kozákok vannak irányítva.“

XXVIII. orosz hdt távirati felelete: „9-én a hdt a Patakófalutól keletre levő 565—535—593-as hegyháton levő állások és a Cseremha ellen folytatja a támadást. Hogy eredményt lehessen elérni, a hdtparnok feltétlenül szükségesnek tartja, hogy a XVII. hdt csapatai a 801-re való támadással ebben résztvegyenek. Felderítő jelentéseink szerint az ellenség ott folyton erősítéseket kap és a 23. ho jobbszárnyát veszélyezteti.“

Ezen táviratokat a Határhegynél álló üteg vette fel és ezek a csapatoknak rögtön tudomásukra hozattak. Nehéz küzdelmekre volt tehát kilátás, minek folytán a teljesen kimerült csapatok a zord időjárás dacára is, a biztosítószolgálatot — ugyan már csak végső erőmegerősítéssel — igen éberül végezték.

Az éjjel azonban nyugodtan múltott. Mint a másnap felfogott orosz táviratokból kiderült, ennek oka az oroszoknál is beállott lőszerhiány volt.

## 9.

Reggelig elegendő lőszer szállítottak fel a Cseremhára és a századok és géppuskaosztatok szükségleteit kiegészíthették. Egyben a 128. honv. gy.-ddr által előző nap kiadott támadási parancs végrehajtására az összes előkészületek megtétettek. Ekkor érkezett az állásokba Plivelics ezredes drpparnok, kinek paragsága alá tartozott a Cseremha védelmi szakasz és miután a helyzetet személyesen vizsgálta meg, a támadási parancsot a helyszínen hatályon kívül helyezte.

Erről a Szurmaj-hdsgcsoportparságnak a következő jelentésben számol be:

12 óra 30. d. u. Dél előtt élénk csatártűz. Az egész Cseremha-állást alaposan szemrevételeztem és lelki-

ismeretes mérlegelés után azt tartom helyesnek, hogy az 1133-as háromszögelésponttól 300 lépésre északra álló ellenségre támadást, tekintettel annak erősen kiépített állására és az erőviszonyokra, valamint a reánk nézve igen hátrányos terepviszonyokra, jelenleg nem hajtok végre. Az ellenség nehéz veszteségek után új erőket hozott állásba. Jelenleg állásaink tartására szorítkozom.

Ha Sárkány ezredes az ígért két zljat megkapja, a támadás vele egyetemben lesz végrehajtva. Jelenleg az állás nagy kiterjedése és a csekély puska létszám miatt gyengén van megszállva, de tartható. Szegesdrótot és kézigránátot Sárkány ezredestől kértem. A csapatok szervezeti köteleke az ellenség közelsége miatt csak nehezen állítható helyre.“

71. ddr.

A Szurmaj-hdsgcsoport erre 1 óra 15. d. u. a következő feleletet adja: „A 30. honv. gy.-ezrednek oda-irányítása a saját jobbszárnyunkon előfordult események miatt, jelenleg lehetetlen, tehát saját erővel kell kijönni és az állásokat feltétlenül tartani. Op. No. 113/24.“

A mi parságaink által előző nap még tervbevett és elrendelt támadások ezzel véglegesen el lettek ejtve. Már a csapatok létszáma és állapota sem engedte meg egy ily terv végrehajtását.

Majdnem 48 óra óta fagyos hidegben és mély hóban, állásépítéssel is fárasztva és friss, meleg élelem hiányában már az állások tartása is emberfeletti erőket követelt. Az ellenség azonban az állásokban levő csapatait folyton válthatta.

5 óra 45. d. u. az oroszok ismét támadásra indultak, de főleg a jobbszárnyunkon kézitusává fejlődött harc után visszavertük őket. Nagy veszteségek után foglyokat is hagyva kezeink között, visszavonultak állásaikba. Ezen alkalommal nyilvánvaló lett, hogy az ezredünk és a 128. ddr között levő ür, nagy veszélyt rejteget. A sűrű havazás miatt az ellenség láthatatlanul közeleltette meg állásainkat, a jobbszárnyat még át is karolhatta. A lejtő féligmeddig járható részét tehát a III. zlj a tartalékban levő század felével zárta el, vagyis jobbszárnyát meghosszabbította és a mélyedésbe egy tábori őrsöt tolt előre. Az ür így legalább megszűkölt.

Éjfélkor az orosz új támadást kezdett. Ez alkalommal még nagyobb erővel, mint délután, melyek főleg az 1133-as pont és a III. zlj ellen támadtak, de nehéz küzdelem után ezt is visszavertük.

10.

Éjfél után a tűz gyengülni kezdett, míg végre csend állott be.

Saját vonalainkban a helyzet változatlan. A feltétlenül szükséges állásmunkákat csak alig lehetett végezni, mert a legénységet kímélni kellett.

Reggel felé, mikor ismét havazni kezdett, az ellenség járőröket küldött előre, melyek közül az egyik 10 órakor d. e. a III. zlj állásaira talált, melyet a sűrű havazás következtében csak az utolsó pillanatban vett észre. Közülök egy ember sem ment vissza.

Kora d. u., mikor az idő kitisztult, a Beskid Wolo-sackin álló ellenséges tüzérség erős tüzet nyitott az egész Cseremha-hegyhát ellen. Egyidejűleg az ellenséges gyalogság is élénk csatártűzet kezdett.

A Határhegynél álló üteg ismét egy, az orosz magasabb parságok között történt táviratváltást hallgatott le, melyből megtudtuk, hogy az orosz hadsereg-parság a Sztuzsicza-völgyben álló két ho-nak a Stinkán való áttörést emberáldozatra való tekintet nélkül ren-



delte el. A ho-parnokok ugyan ellenvetésekkel éltek, végén mégis egy ddr jelöltetik ki a támadás végrehajtására. Ezen hírt is rögtön a csapatok tudomására hozták, melyekre tehát ismét szigorú készenlét várt. A délután folyamán a csapatok között a hadrendet helyreállították, mely részben eltolódásokat vont maga után. Az állás munkálatok tovább is folytak. A fedezékek még most is nagyrészt csak hóból voltak, néhol azonban már fél m-re a földbe is jutottak. Főleg a géppuskák részére kellett megfelelő állásokat csinálni.

A délután folyamán a Beskid Wolosackin álló ellenséges tüzérseget saját tüzérsegiünk felfedezte és miután a tüzet rá megnyitotta, az elhallgatott, estefelé azonban az 1133-ra és ettől nyugatra fekvő állásaink ellen ismét tüzelní kezdett. Az ellenséges gyalogság azonban nyugodtan viselkedett.

## 11.

Az éjjel meglehetősen csendben múltott. A Cseremha-n levő csapatok ezt ki is használták arra, hogy az éjjeli folyamán felhozott szegedróttal akadályokat kezdjenek építeni. Ideje is volt. Virradat után igen erős tüzérsegi előkészítés után az ellenséges gyalogság újra támadni kezdett. Először a jobbszárny ellen indult s ámbár ezredünk jobbszárnya és a 128. gy.-ddr balszárnya között levő ürbe be is hatolt, rövidesen meg kellett ott állania, mert pusztító keresztűzbe került. Az 1133-as pont ellen intézett támadás ugyanazon sorsra jutott, itt főleg géppuskáink tüzében omlott össze. Ellenben a tőlünk balra álló 68-asokat az ellenség visszanyomta. Keskeny sávon itt 2 orosz ezr. támadott, saját csapataink pedig a végéskig voltak kifáradva.

A 68. gy.-ezr állásainak elfoglalása következtében az ezredünk balszárnyán, közvetlenül a 1133-astól keletre álló 13. szdot is átkarolta az ellenség, mely helyen az ott levő szdparnok figyelmetlensége folytán ezen szd egyes részeinek hátába is jutott és 2 tisztet és körülbelül egy szakasz legénységet foglyul ejtett. A tartalék által intézett ellentámadás a helyzetet azonban rögtön helyreállította és a benyomult ellenséget állásainkból kiverte. A tartalék azután a szárnyat hátraféle hajtvá, az ellenségre oly erős oldalzó tüzet adott le, hogy annak további előnyomulását megakadályozta. Az ezen alkalommal itt elfogott orosz tiszt mondta, hogy három orosz ho-nak van parancsa a Cseremha-t minden áron elfoglalni.

A tőlünk balra levő 68-asok legnagyobb része a közelharcban esett el, egy része fogságba került. Az ellenség ezen helyen az 1133-tól a 698-as felé eső hegyhátig nyomult előre, itt azonban megállott. Megemléítésre érdemes azon körülmény, hogy miért állott meg a 68-asok áttörése után az orosz támadás. Orosz foglyok vallomásából tudtuk meg, hogy a támadás alatt az ott parancsnokló orosz tábornok megbetegedett, mire a támadó csoport megállott, sőt részben vissza is ment.

10 órakor d. e. az oroszok az 1133-as pont ellen újabb támadást intéztek, de ezt is visszavertük.

A 68-asok állásai helyen létesült ellenséges ék ellen a 71. ddrparság rögtön minden rendelkezésre álló erőt — két szd 102-es népfőkelőt és két szd 83-ast — harcba vetett, hogy az orosz visszaverje, de ez nem sikerült. Hogy a helyzetről és a csapatok állapotáról képet alkothassunk, legyen itt a 71. gy.-ddr 5 óra d. u. jelentése szó szerinti közölve: „D. e. csak járőrsatározás, azután csend 3 óra 30 d. u.-ig. Azóta tűzharc és tüzérsegi tűz. Legénység teljesen kifáradt, a kevés tiszt alig tudja őket apátiájukból felrázni. Ellentámadás a csapat állapota miatt csak a 65. gy.-ddrral lehetséges. A rendelkezésre álló két szdból egy szd tartalék az 1133-as pont

mögött, többi a Cseremha-állás balszárnya és a Schnetzer-jobbszárny között alkalmazva. Rettenetes hóvihár, látni csak 3 lépésre lehet.“

71. ddr.

Mivel a Plivelics-ddrnek több erő rendelkezésére nem állott, a 2. hdsg jobbszárnyán tartalékban álló 65. gy.-ddr rendeltetik ellentámadásra. Ezen ellentámadáshoz a terep nehézségei miatt a csoportosítás csak nagyon lassan haladt, úgyhogy ezen napon a támadás érezhetővé még nem vált.

Ezredünk arcvonala előtt a nap további folyamán az ellenség nyugodtan viselkedett.

Ezredünknek a Cseremha-n levő részeinek puska létszáma: 651 puska, 5 géppuska. A Kiesvölgyben maradt  $\frac{1}{2}$  IV. zlj létszáma körülbelül 200 ember, a 8-ától szenvedett veszteségek tehát kb. 230 embert tesznek ki. Az ezen napokra eső veszteségekről kimutatás nincsen, az 1-től 15-ig előállott veszteségek kimutatása azon napon lesz majd felemlítve. Ezen napon a Kiesvölgyben a 128. gy.-ddr rendelkezésére maradt  $\frac{1}{2}$  IV. zlj a ddrparság által annak jobbszárnyára a Polonina Bukowska-hegyhát 1107-es magasságipontjánál a rajvonalba került, hol az eddig állott 37. gy.-ezr egy zlját váltotta fel. Az ellenség itt állásainkól nagy távolságra lévén, harcokra sor nem került.

A II. zljnál az események ezen napon a következők: Az oroszok már az előző napokban is fokozott tüzérsegi előkészítés után virradatkor általános támadásra indultak a 34. ho vonalai ellen, Heves tűzharc után a ho keleti szárnyát a 716-os magasságiponttól keletre áttörték. Az ezen helyen álló két 101-es századot visszaszorították és rövidre rá a II. zljhoz jobbról közvetlenül csatlakozó 69. gy.-ezr vonalát is áttörték az oroszok. A II. zlj a harevonalból 3 századot kivonva, csupán a 6/44. szdot hagyva az eddigi állásban a völgy biztosítása céljából, az időközben összegyűjtött 69-esekkel és eddig tartalékban volt két szd 74-esekkel ellentámadást intézett. Az ellentámadás még folyamatban volt, mikor az ellenség a Na Stobach-magaslat ellen is támadott, úgyhogy a helyzet egyideig kritikus volt. A nagy lendülettel végrehajtott támadás azonban eredménnyel járt, úgyhogy 2 óra 30. d. u. a Parilow Wrch ismét birtokunkban volt. Az ezen alkalommal ejtett foglyokon kívül a támadásban résztvett három szd 2 ellenséges géppuskát is zsákmányolt, 3 órakor d. u. az ellenség újra támadott és a szemünkbe jövő hóvihár az ellenséget igen segítve, az a Na Stobach-ot el is foglalta, a Parilow Wrch azonban kezünkben maradt.

A következő napokban az orosz támadás itt többé nem ismétlődött, csupán állásharc folyt.

## 12.

A Cseremha-n arcvonalunk előtt az éjjel is nyugodtan múltott, csupán szórványos járőrharcok voltak.

2 órakor d. e. az ellentámadásra csoportosuló 65. gy.-ddr jobbszárnya (19. gy.-ezr) az 1133-as pontnál balszárnyunkkal lépett összeköttetésbe. Virradatkor, mikor tüzérsegiünk tüzelní kezdett, az ellenséges gyalogsági tűz megélénkült. Az egész nap különben csak lassú csatártüzeléssel múltott, az ellenség állásaiban maradt.

A 65. gy.-ddr az újra beállott havazás következtében alig jutott előre, úgyhogy még a sötétség beálltával sem érte volt el a 68-asok régi állásait.

8 óra 20. d. u. a Szurmay-hdsgesoport Op. No. 116/24. parancsa érkezett: „A Plivelics-csoportnak már 3 nap óta harcban álló részei (megjegyzendő itt, hogy ezredünk már 5 napja állott a Cseremha-n), úgymint a 44. gy.-ezr és  $\frac{1}{2}$  I/37. zlj virradatig a 24. honv. gy.-ezr által váltan-

dók fel. A felváltott csapatok pihenés céljából Kiesvölgybe jutnak, Sárkány tbk rendelkezésére. Géppuskák az állásban hagyandók, azoknak legénysége lehetőség szerint váltandó fel“.

### 13.

Éjfélkor a felváltás megkezdődött. Ezredünk zljai a felváltás szerint egyenkint meneteltek Kiesvölgyre, hova 7—8 órakor d. e. között érkeztek. Ugyanekkor érkezett oda a IX. menetzlj 2., 3. és 4. százada is. Az elszállásolás után az ezredparság a 128. ddrnak a következő jelentést küldte:

I. zlj	101 puská	2 géppuska	
III. „	248 „	2 „	A Cseremha-n
½IV. „	149 „	1 „	maradtak
IX. men.-zlj	664 „	—	„
Összesen: 1162 puská		5 géppuska	

Testi és lelki állapot: IX. men.-zlj hibátlan; a többi zlj lelkiállapota igen jó! A túlerős és számtalan orosz támadással szemben tanúsított eredményes ellenállás következményeként a kedélyhangulat emelkedett. Testi állapota az ezrednek: igen letört. Mint az eddigi, még le nem zárt orvosi vizsgálat eredményéből kitűnik, egynegyed-egyharmad része a legénységnek főleg fagyás miatt kórházba lesz leadandó; ezen legénység alkalmazására egy hét előtt gondolni sem lehet. 1915. IV/14. 10 óra.“

Délben egy menetzszázadot a Plivelics-csoport jobbszárnya mögé, a Cseremha-ra irányítottak, mert foglyoktól szerzett hírek szerint ellenséges támadás volt várható.

A II. zlj ezen napon az előbbi állásaiba ment vissza, hol teljes csend uralkodott.

### 14.

Az ezred tartalékviszonyban Kiesvölgyben. Miután a legénység ruházata és fegyverzete igen elhanyagolt állapotban volt, az idő ennek rendbehozására fordítatott.

Az előző nap kiküldött men.-szd a 128. ddr 6 óra 45. d. e.-i rendelkezésére Kiesvölgybe ment vissza.

Az állásban levő ½IV. zljnál és a II. zljnál a helyzet változatlan.

### 15.

Az ezred tartalékviszonyban Kiesvölgyben. Ezen napi kimutatásban a 128. gy.-ddr ezredünknel az 1-től 15-ig beállott veszteségeket így mutatja ki:

Halott: 1 tiszt, 51 ember; sebesült: 6 tiszt 191 ember; beteg: 17 tiszt, 336 ember; eltűnt: 7 tiszt, 591 ember.

Ezen kimutatás nem felel meg a valóságnak. A tisztknél beállott veszteségeket halottakban a következőkben lehetett megállapítani:

8-án a Cseremha-ra való érkezésnél kifejlődött támadásnál 1 zls, 10-én 1 hdapr. őrm. esett el; 11-én az oroszok támadása következtében keletkezett harcokban 3 tiszt esett el.

A 7 eltűntnek kimutatott tiszt között 1-én a Polonina Wetlinska-n kimutatott 3 sebesülten fogságba került tiszt és 11-én a Cseremha-n fogságba került 2 tiszt is bennfoglaltatik, 2 tisztről nem lehet megállapítani, hogy hova lettek.

A legénységnél kimutatott veszteségek nagyjában a valóságot megközelítik, a kimutatott 591 eltűnt, azonban lehetetlen, mert ha csak a Polonina Wetlinska-n levő harc után kimutatott állományt hasonlítjuk össze

az április 14-i létszámmal, könnyen rájöhettünk, hogy ha ez megfelelné a valóságnak, az ezredből ezen napon nem maradhatott volna meg semmi sem.

### 16.

A d. e. folyamán a Szurmaj-hdsgcsoport Op. No. 120/4. parancsa érkezett: „A 71. és 128. gy.-ddrok összes csapatai, melyek az 1133-astól keletre vannak, tehát a 68. gy.-ezred részei is, ma éjjel a Kiesvölgyben levő és kiegészített 44. gy.-ezr részei által váltandók fel és a védelmi szakasz a 65. gy.-ddrtől a Sárkány-ddr balszárnyán levő mélyedésig egyöntetűen szállandó meg. Védelmi szakaszparnok Plivelics ezredes marad. A Cseremha tartásához még szükséges erő, amíg a jelenleg még a Sárkány-ddr jobbszárnyán levő ½IV/44. zlj oda nem érkezik, vagy a felváltandó csapatokból hagyandó fenn, vagy a ½IV/44. zlj részére visszamaradó kiegészítő legénységből fedezendő. Elv a Cseremha biztos tartása.

1 órakor d. u. ezredünk I. és III. zlja, azonkívül a 13. szd a Cseremhán levő állások felé a menetelést megkezdte és 6 órakor d. u. a felváltás vette kezdetét. A kijelölt védőszakaszt az I. és III. zlj szállotta meg, a 13. szd a jobbszárny mögött tartalék. A 14. szd mint a 71. gy.-ddr tartaléka Kiesvölgyben maradt.

A IV. zlj másik fele (15., 16. szd) a 128. ddr jobbszárnyán volt még állásban, az ellenség itt még mindig passzív viselkedett.

A II. zljnál a helyzet a következő: A XIX. hdt elrendelte, hogy a IX. menetzljak beérkezése után a 69. gy.-ezr és a II/44. zlj a harc vonalból kivonandók és tartalékokat képeznek. Ezen parancs folytán a zlj az Ostry hrun déli lejtőjén tartalékviszonyba került.

### 17.

A Cseremhán az éjjel folyamán gyenge csatártűz, különben csend. A teljesen a védelemre utaló feladat az ezr. részére az állás kiépítését és megerősítését tette szükségessé. Dél tájban az orosz tüzérség a Beskid Wolosacki-ról az ezr. balszárnyát (I. zlj) erős tüzérségi tűz alatt tartotta, mely azonban hatástalan maradt. Az ellenséges gyalogság nyugodtan viselkedett.

A Szurmaj-hdsgcsoport a Cseremhától északkeleti irányban vonuló balszárnya feletti parságot a 7. ho-ra (parnok Dáni Balázs tbk) ruházta. A Plivelics védelmi szakasz különben változatlan maradt.

### 18.

A 2. hdsg és a német déli hdsg parságai között az eddigi események következtében összekevert csapatok kicserélése iránt már napok óta folytatott tárgyalások ezen napon arra az eredményre vezettek, hogy a Szurmaj-hdsgcsoport Op. No. 122/9. paranccsal a 44. gy.-ezr. felváltását rendelte el.

Eszerint először váltandó fel a Sárkány-ddr jobbszárnyán levő ½ IV. zlj, azután aszerint, amint a IX. menetzljak megérkeznek, a 44. gy.-ezr a Cseremhán. Ezen intézkedés végrehajtása azonban a közbejött események következtében nagy késést szenvedett.

A harc vonalban események nem fordultak elő. Az ellenség mozdulatlan maradt. A csapatok az időt az állások kiépítésére használták fel.

### 19.

Az egész vonalon teljes csend uralkodott. Az ezrednél főleg adminisztratív rendelkezések végrehajtásával és az állás kiépítésével foglalkoztak. A meglepetésszerű

támadások ellen eddig tartalékban tartott 13. szdra az állások kiépítése következtében tovább szükség nem lévén, a szd mint a 71. gy.-ddr tartaléka, Kiesvölgybe küldetett vissza, a IV. zlj fele tehát ismét itt volt egyesítve.

## 20.

Az V. hdt ismét kérte a 44. gy.-ezrednek a 31. ho-hoz való visszaküldését, a Szurmaj-hdsgcsoport azonban ezt most is csak a IX. men.-zljak teljes beérkezése után tartja lehetőnek.

Ezen napon hirdették ki a csapatoknak Ö Felsége rendeletét, mellyel a 3. hdsg kötelékében volt és IV/4-én magát az ellenségnek lövés nélkül megadó cs. és kir. 28. prágai gy.-ezr felosztását rendelte el.

8 órakor d. u. a 71. gy.-ddr elrendelte, hogy az ellenségnek az állásokban levő csapatai erejének becslése céljából rajtaütésszerű tüzet adjunk le. Erre az ellenség az egész vonalon erős gyalogsági és géppuskatűzzel felelt, mely alkalommal az eddig nála állásban volt egy géppuska helyett hármat lehetett megállapítani. Nálunk ez alkalommal sebesülés nem történt.

## 21.

Éjfélről kezdve reggelig a Cseremhán álló I. és III. zlj ellen igen erős gyalogsági tűz. A biztosító szolgálatot tehát fokozott éberséggel végezték.

Az ezredüinktől keletre fekvő állások ellen az ellenség 3 óra, d. e. óta igen heves tüzérségi tüzet tartott fenn, mely a 128. honv. gy.-ddr Artner-csoportja ellen 9 órakor d. e. még fokozódott.

10 óra 20. d. e. jött a 128. ddr-hoz a jelentés, hogy az ellenség az Artner-csoport jobbszárnyán betört. A ddr összes tartalékai részben már útban voltak, részben most irányítottak oda. Az ezek által d. u. megindított ellentámadás nem járt eredménnyel. A helyzetre való tekintettel és minthogy a Cseremhára az ellenség nem támadt, 3 óra 30. d. u. a 71. ddr tartalékából először a ½ IV/44. zlj egy százada, majd közvetlen utána a másik százada is ugyanoda irányítottak és a sötétség beálltával oda is érkeztek. (789-es magasságponttól délre.)

Az ottani helyzet szerint az újabb ellentámadást, melyben a ½ IV. zlj is résztvett, éjféltutánra halasztották el.

A II. zlj az Ostry hrunról mint tartalék Világra került.

## 22.

A 789-es magasságpontnál betört ellenségre 2 órakor d. e. az ellentámadás megindult. Az oroszok az éjjel folyamán ott 5 géppuskát is állásba hoztak. A támadás lassan haladt előre, virradatkor azonban az egyik 44-es századnak sikerült az oroszot visszanyomni és a régi állásokat elfoglalni. Csak rövid ideig tarthatta azonban az állást, mert az utána küldött és tőle jobbra az állásokba jutott III/6. honv. zlj egy 200—250 emberből álló része az ellenséghez pártolt át és az így keletkezett ürbe az ellenség ismét benyomulva, oly oldalazó tüzet nyitott, hogy az állást tovább tartani nem lehetett. A szd kényszerült tehát kb. 200 lépésre visszamenni és ott beásta magát. A többi csapatokkal sikerült az összeköttetést helyreállítani. A veszteségek itt igen nagyok voltak. A 13. szd 72 emberből 64-et, a 14. szd 80 emberből 63-at veszített, tehát majdnem megsemmisültek.

A Cseremhán teljes esend.

A 128. ddr-nál történt betörés folytán előállott helyzet kijavításával a 71. ddr két 68-as zljjal bízott meg, az ennek folytán megváltozott helyzet következtében a

Cseremhán álló két zlj (I. és III.) ismét a 128. ddr parsága alá került.

## 23.

A Cseremhán a helyzet változatlan. A drótakadályok kiépítésén dolgoztak.

A II. zlj, mely közben Alsóalmádra került, onnan Cirókaújfalura menetelt, hol továbbra is mint a Terstyánszky-hdsgcsoport tartaléka maradt (IV/26-ig).

A IV. zljnak úgy a Polonina Bukowskán, mint a 789-es magasságpontnál levő részeinél a helyzet változatlan.

Ezen a napon érkezett az ezredhez a hadsereg főparáság Op. No. 9360. leirata a következő tartalommal:

„A déli hadsereg az utolsó időben részben a túlerős ellenség támadásait verte vissza, részben támadásban ért el eredményt. Így az I. német ho hősiiesen rohamozta IV/18-án a Selawtkát és azt heves támadások ellen megtartotta, az ellenségnek nagy veszteséget okozva.

A 44. gy.-ezr és a ½ I/37-es zlj napokon át az állások legszívósabb védelmezése által tették lehetővé a Cseremha megtartását.

A 12. gy.-ezr és a 22. és 24. honv. gy.-ezredek a IV/21-én lefolyt küzdelmekben tüntették ki magukat.

A déli hadsereg csapatai hű fegyverbarátságban vetekednek a közös ellenség felett győzelmet aratni. Ezért a vezetőknek és a csapatoknak különös köszönetem és elismerésem fejezendő ki a hdtparság által.

Frigyes sk., tábornagy.

## 24.

A Cseremhán levő állások ellen egész nap tüzérségi tűz, mely azonban a már kiépített állások következtében hatástalan.

Dáni Balázs vezérőrnagy ezen napon a következő írással búcsúzott az ezredtől:

„Megbízva a 7. gy.-ho vezetésével, a vitéz 62. gy.-ddr éléről távozom. Nehéz szívvel búcsúzom a vitéz csapatoktól, hiszen a szép eredményeket a vitéz csapatoknak köszönhetem. Klenak, Sabac, Sianki, Sokoliki, Turka, Grafenort, Honor Bystra és a Berdo nevek a 62. gy.-ddr becsületteljes emlékei. A 62. gy.-ddr összes tisztjeinek és legénységének „Isten hozzád“-ot mondva, a vitéz ddr-nak továbbra is hírnevet és győzelmet kívánok.“

Dáni vezérőrnagy sk.

## 25.

A 22-én ellentámadást végzett ½ IV. zlj maradványai parancsot kaptak, hogy a Plivelics-csoport másik szárnyán álló másik ½ IV. zljhoz csatlakozzanak.

## 26.

A 128. ddrparság az előző napi parancsot annyiban változtatta meg, hogy mindkét ½ zlj a 26-án végrehajtandó felváltás után (7 órakor d. u. Kiesvölgyre meneteljen és ott egyesülve mint ddr-tartalék álljon fel. (A 13. és 14. szd állománya 30 ember.)

A Cseremhán a helyzet változatlan, az ellenség nyugodtan viselkedett.

A II. zlj Cirókaújfaluról a 31. ho ott levő többi részével egyetemben a Koziolata-magaslaton levő és felváltandó 43. Landw. ho helyébe állásba ment. (A 31. ho-tól itt a 32. és 69. gy.-ezredek voltak.)

## 27.

Az ezrednél a Cseremhán a nyugalom ezen a napon is tartott. A meleg idő beálltával, az arcvonaltól

fekvő ellenséges hullák oszlásnak indultak és nagy bűzt terjesztettek. Csak a közvetlenül a drótakadályok előttieket lehetett eltemetni, mert az ellenség a távolabbra fekvőkhöz — kb. 800 hulla — a közeledést tüzzel gátolta meg. Az ezr.-parság ezen napon meszet kért, mellyel a hullákat leöntetni szándékozott.

Az éjjel folyamán a Cseremhára küldött aknavető a III. zljnál lett beépítve.

28.

A Cseremhán teljes nyugalom.

A ½ IV. zlj, mely 26-ika óta tartalékban állott, ismét állásba ment a Polonina Bukowskán.

Ezen napon érkezett az ezredhez Ő Felsége következő dicsérő parancsa:

Ő Felsége

engem legkegyelmesebben megbízni méltóztatott, hogy a cs. és kir. 44. gy.-ezrednek már most tudtára adjam, hogy Ő Felsége az ezrednek kitünő vitézségéről és minden alkalommal bebizonyosított példásan kiváló magatartásáról előterjesztett jelentést a legkegyelmesebben tudomásul venni méltóztatott.

Őfelsége ezen kitünő ezrednek legmagasabb köszönetét és üdvözlését küldi.

Kelt a hadseregparancsnokság székhelyén, 1915. évi április hó 24-ikén.

Frigyes főherceg s. k. tábornagy.

29.

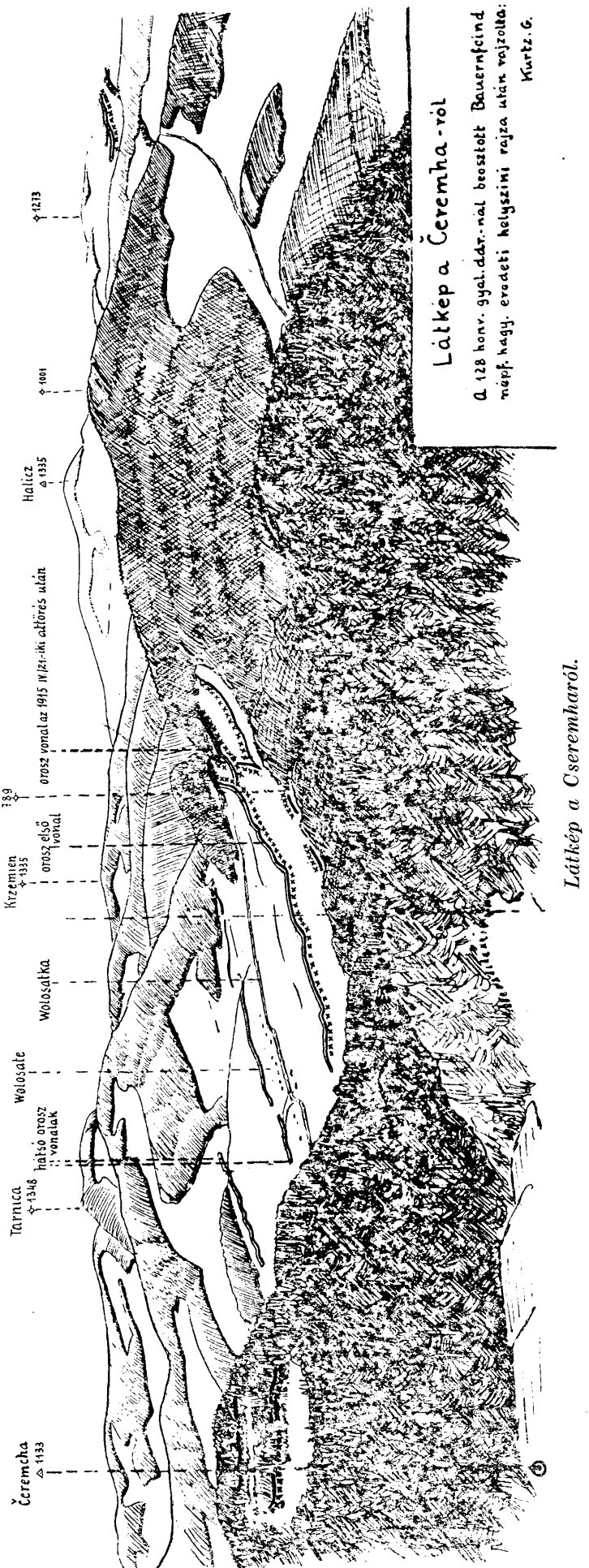
A 7. ho-parság Op. No. 191/6. parancsal rendelte el a végrehajtandó felváltásokat.

30.

Reggel érkezett az ezredhez a 128. honv.-gy.-ddr Op. No. 30/3. parancsa, mellyel az állásokban levő csapatok felváltása véglegesen rendeltetik el. Eszerint az I. zlját ápr. 30-án 8 óra d. u. váltják fel és május 1-én 2 óra d. e. menetel Kiesvölgyre, hol 8 óra d. e.-ig pihen, azután az V. hdt-hez vonul be. A 789-es magasságpontnál levő ½ IV. zlj május 1-én 6 óra d. u. érkezik Kiesvölgybe, hol a szintén odaérkező másik ½ IV. zljjal egyesülve, május 2-án 8 óra d. u.-ig pihen. A Cseremhan levő III. zlj május 1-én 8 óra d. u. lesz felváltva, május 2-án 2 óra d. e. Kiesvölgyre menetel, ott 8 óra d. u.-ig pihen, azután a III. és IV. zlj 8 óra d. u. az V. hdt-hez menetelnek.

Ambár az alant közölt átirat, mely Szurmay altábornagnak az ezredtől vett búcsúját tartalmazza, csak május 4-én érkezett az ezredhez, legyen az már itt feljegyezve:

„Sajnálattal látom dicsőséges hadseregünk egyik legvitézebb ezredét csoportom kötelékéből távozni. Április 7-én érkezett a 44-ik gy.-ezred előzetes nehéz küzdelmek után, kis létszámmal Kiesvölgybe, hogy a nagy túlsúlyban levő ellenséggel küzdő 37. és 68-as gyalogezredek részeinek segítsen és hogy az Ung-völgyének birtoklásához okvetlen szükséges és fontos Cseremhamagaslatot számunkra megtartsa. Április 8-tól 11-ig állottak ellen a derék 44-esek, a folyton megerősítést nyert és nagy túlsúlyban levő ellenség ismételt heves támadásainak és még akkor sem inogtak meg, midőn a Cseremha-magaslat már három oldalról át volt karolva és az ellenség a magaslattól délnyugatra a hegyoldalon előnyomult. Ellenséges tűzhatás, magas hó, jeges hideg és metsző szél a tiszték és legénység közül sok áldozatot követeltek és mégis nemcsak hősiessen küzdött és kitartott e gyenge kis maroknyi sereg, hanem még az



Látkép a Cseremharól.

ellentámadásba vezényelt 30. honv.-gy.-ezred és a 102-es népfelkelő ezred egyes részei által megerősített 65. gy.-ddr-hoz csatlakozva, állásaiból támadásba ment át.

Negyvennégyesek! Minden egyes embertek egy hős, híven asperni elődeitek hagyományaihoz, tisztelve a fenséges tábornagy nevét, melyet az ezred örökidőkig visel.

Ti nehéz küzdelemben atyáitok dicsőségéhez új dicsőséget fűztetek. A 89., 90., 238. és 240-ik orosz ezredék összetörték a Cseremhan, melyet Ti védelmeztetek. Szülőföldetek minden egyes kunyhójában végtelen idő-kig büszkeséggel fognak visszagondolni azon tettekre, amelyeket Ti Legmagasabb Hadurunk és a Haza dicsőségére véghezvittetek.

Fogadjatok a legmagasabb szolgálat nevében és az én nevemben is hálás köszönetemet. Legbensőbb kívánságaim kísérnek Titeket további utaitokon. A jövőben is eredmény eredmény után fűződjék zászlótokhoz!"

Szurmay altábornagy, s. k.

### Május.

#### 1.

Az I. zlj az éjjel folyamán felváltván, 2 óraker d. e. Kiesvölgyre vonult, hol 8 óra d. u.-ig pihent. Innen éjjeli menetben Csontra menetelt, hová 2-án 8 óraker d. e. érkezett és laktáborba szállott.

A IV. zlj két része az éjjel folyamán az állásaiból szintén felváltván, a nappalt az állások mögött töltötte, d. u. pedig Kiesvölgyre menetelt, hová 6 óraker d. u. érkezett. Itt várta a III. zljnak a következő éjjelre elrendelte felváltását.

#### 2.

Utolsónak az éjjel folyamán a III. zlj váltattott fel. 5 óraker d. e. Kiesvölgyre érkezve, itt a IV. zljjal 8 d. u.-ig pihent, mire éjjeli menetben mindkét zlj szintén Csontra menetelt.

#### 3.

Ezen utóbbi két zlj reggel érkezve Csontra, az ezred három zlja volt itt egyesítve.

A IV. hdtparságtól vett távirati értesítés szerint a 31. ho ezentúl ismét a IV. hdthez tartozván, ennek még az V. hdtnél lévő két ezrede (44. gy.-ezr. és 3 bh. gy.-ezr.) azon parancsot kapta, hogy Dara községbe meneteljen, hol ismét a 31. ho kötelékébe lép.

A II. zlj ezen napon parancsot kapott, hogy az 59. gy.-ddr egy részét a Koziolata nyugati lejtőjén lévő állásokban váltsa fel, mely felváltás az éjjel folyamán végre is lett hajtva.

#### 4.

A 31. ho felsőbb parancsra Op. No. 4/19. parancsral az eddig arevonalban volt 27. ho felváltását rendelte el. Ezen parancs szerint ezredünk, mely egészében ismét a 62. gy.-ddr. kötelékébe lépett, két zljjal az arevonalba, két zljjal pedig mint tartalék a Hajdosek-magaslathoz rendeltetik. A felváltás V/5—V/6. éjjel hajtandó végre.

A II. zljnál az arevonalban egyes lövéseken kívül teljes csend uralkodott. Az ellenség erősen kiépített állásokban nyugodtan viselkedett. Időnként mindkét részről tüzéségi tűz, mely azonban semmi veszteséget sem okozott.

Az ezred, az I., III. és IV. zljjal egész nap menetelve, késő d. u. Dara községbe érkezett és ott laktáborba szállt.

#### 5.

Az osztrák-magyar 4. és a német 11. hadsereg által május 2-án kezdett és Gorlice tájékán eredményesen végrehajtott támadás az orosz III. hdsget visszaszorította. Erről a IV. hdtparság Op. No. 5/7. parancsban értesítette a csapatokat és egyben elrendelte, hogy fokozott figyelem fordítassék az ellenségre, hogy ott minden változást rögtön észrevegyenek és az adódott helyzetet rögtön használják ki. Azonkívül arra a lehetőségre is felhívta a figyelmet, hogy az ellenség nyugatgaliciai vereségét talán ezen ponton fogja ellentámadással ellensúlyozni megkísérelni.

A 31. hoparság tehát élénkebb harci tevékenységet rendelt el, ami az arevonalban levő II. zljnál élénkebb tüzelésben és éjjeli felderítő járőrök előretolásában jutott kifejezésre.

Délben a IV. hdtparság Op. No. 5/26. parancsral az alárendelt hok-nak irányelveket adott ki arra az esetre nézve, hogy ha az ellenség a visszavonulást megkezdí, az üldözést mely irányokban kezdjék meg. Erre a 31. ho Op. No. 5/31. rendelkezését adta ki, melyben az általános helyzetet ismertette és elrendelte, hogy mihelyt a szemben levő ellenség visszavonulása volna észlelhető, a 31. ho a Nagypolány északi kijárata — 591-es magasságpont — 651-es magasságpont — Rupi wierzch-en keresztül vezető vonal és Saganovec (802) — Zaloma (675) és az 1015-ös magassági ponton keresztül vezető vonal közötti részben rögtön üldözéshez kezdjen.

A sötétség beálltával az ezred a 4-én elrendelt felváltást hajtotta végre és az I. és III. zlj a Koziolata déli lejtőjén jöttek állásba, míg a IV. zlj a 919-es magasságpont Hajdosek-magaslaton mint védelmi szakasz tartalék maradt.

A II. zlj még a 61. gy.-ddr kötelékében eddigi állásában maradt. Létszám 1859 puska, 7 géppuska.

#### 6.

A zljak az átvett védelmi állásokban rendezkedtek be. A 31. hoparság a IV. hdtparság Op. No. 6/40. rendeletére, mely az általános helyzetről tájékoztatott, írásbeli parancsral a következőket rendelte el: Mivel a nyugatra levő hdtek már szintén támadásba mentek át és azok parságainak nézete szerint az ellenség további ellenállást nem fog kifejteni tudni, nem tartja kizártnak, hogy a velünk szemben lévő ellenség állásaiból az éjjel folyamán visszavonul. Hogy ezen műveletet azonban ne hajthassa nyugodtan végre, elrendeli, hogy a csapatok beható felderítési tevékenységgel és rajtaütésszerű tűzrohamokkal nyugtalanítsák az ellenséget, vele mindig szoros összeköttetést tartva fenn, az ellenség visszavonulása esetén pedig az V/5-én kiadott Op. No. 5/31. rendelet értelmében az utánnomulás rögtön megkezdendő.

Tüzéségünk nappal és éjjel is váltakozva tüzelve, egész nap élénk lövöldözés folyt.

Este II. zljat eddigi állásában egy 32-es zlj váltotta fel, mire a zlja 919-es magasságpontnál szintén mint védelmiszakasztartalék állott fel.

#### 7.

Az éjjel folyamán előreküldött járőrök a szemben levő ellenséges állásokat mindenütt sűrűn megszállva

találták. Az oroszok élénk tüzelésbe kezdtek, mely általunk is viszonzottatott. Különben a nap csendben mulott.

Este érkezett a IV. hdtparság Op. No. 7/40. parancsa, melyben a 2. hdsgparság azon biztos várakozását tudatja, hogy az ellenség az éjjel folyamán visszavonulását megkezdi, tehát az ezen esetre kiadott parancsok szemmeltartására hívja fel a figyelmet.

A tüzérségi megfigyelő ellenséges tüzérségi csoportok hátramenetelését figyelte meg.

## 8.

Éjfél után Zemplénorosziban nagy tűz keletkezése volt megfigyelhető, mire az arevonalban levő zljak újabb felderítő járőröket küldtek előre, melyek 3 óra d. e. tájban jelentették, hogy az ellenség állásait elhagyta.

Erre a két arevonalbeli zlj erős különítményeket tolt rögtön előre, melyek az elhagyott ellenséges állásokba nyomultak be. Az itt talált felszerelésekből az volt megállapítható, hogy eddig a 14. orosz ho 53. sz. gy-ezrede volt velünk szemben. Ezt később egy orosz fogoly is megerősítette. Az előállott helyzetről a ddr.-parságnak rögtön jelentés tétetett.

Az erről hátraküldött jelentések alapján a 31. hopperság 5 órakor d. e. a tartalékviszonyban levő két zljnak is parancsot adott, hogy az előnyomulást a Koziolata-ra rögtön kezdjék meg. (Op. No. 8/4.)

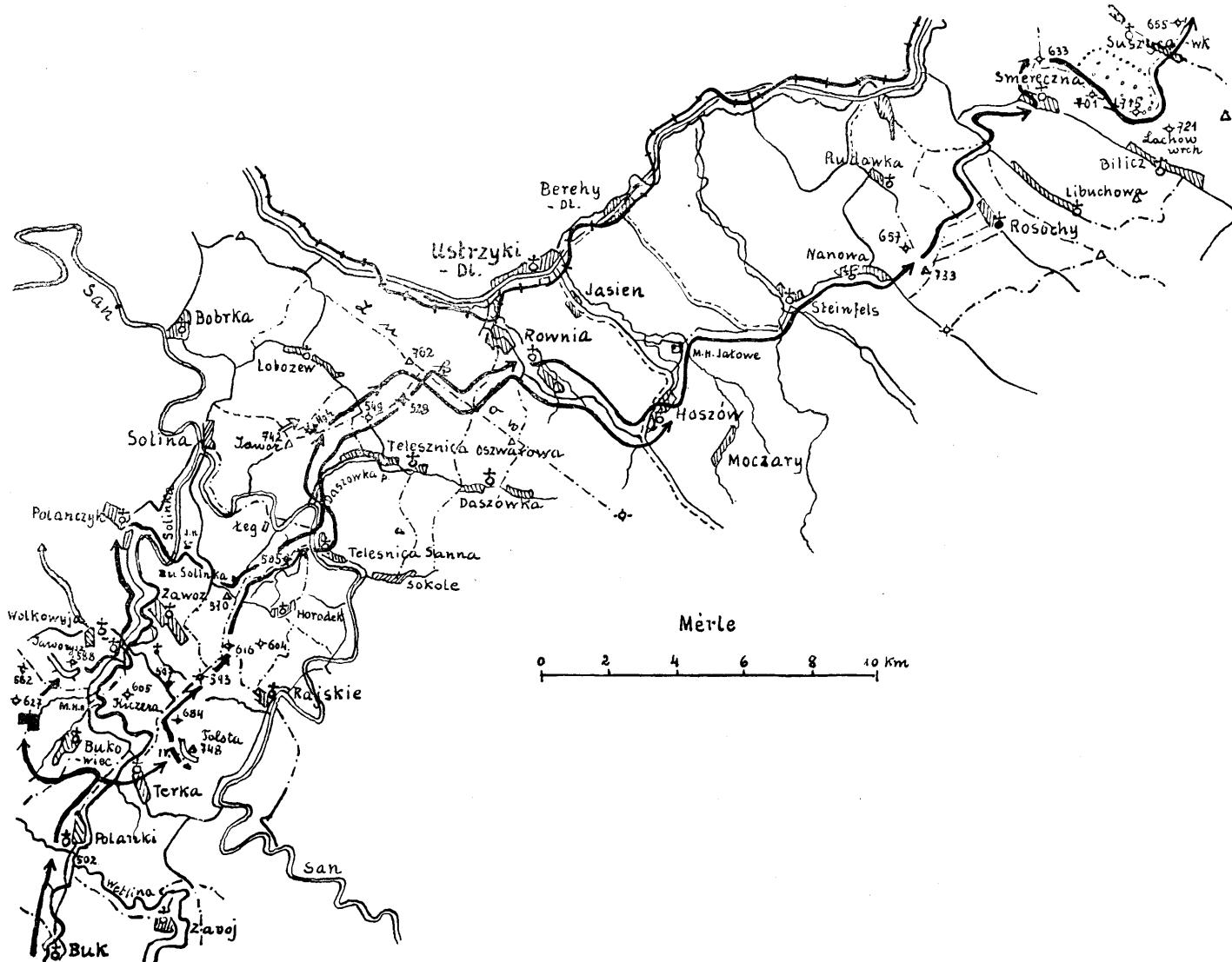
6 óra 45. d. e. a 31. hopperság Op. No. 8/8. parancsal az egész ho részére elrendelte az előnyomulást. A Zemplénoroszi déli kijárata — Zalome vonal elérése a hopperságnak jelentendő.

Az eddig befutott helyzetjelentések alapján a IV. hdtparság az alája tartozó ho-k további feladatait, melyek az eddig elrendeltekkel nagyjában egyeztek, 7 óra 30. d. e. kiadott Op. No. 8/8. távmondati parancsal rendelte el.

8 óra 10. d. e. érkezett azután a IV. hdtparság Op. No. 8/12. távirata, melyben az arevonalban volt csapatok éber viselkedéséről fejezte ki elismerését.

A délelőtt folyamán megérkezett Op. No. 8/8. írásbeli parancsban a IV. hdtparság a 31. ho részére elrendelte, hogy az 1015-ös magasságpont — Kalnica nyugati kijárata és a Rupi wierch — 820-as magasságpont — Rozki — 692-es magasságpont Dolzycától délre pontokon át húzott vonalak közötti térben nyomuljon előre, mégpedig erős szárnyal az 1908-as magasságpont és Wiasiel magaslat hegyhátán. A későbbi Op. No. 8/16. parancsban a hdtparság főleg a Wiasiel-magaslat mielőbbi elérését tartja fontosnak, hogy a tőlünk jobbra levő XVIII. hdtünk előtt még álló ellenséget lehetőleg hátba lehessen támadni.

Az előnyomulás alatt ezredünk a 62. gy-ddr kötelekében, 10. óra 30. d. e. a 802-es magasságpont Saganovec hegyhátat, délben a 675-ös magasságpont Zaloma hegyhátat érte el, az I., III. -s IV. zljakkal az első



Buktól—Smerecznáig.

vonalban, a III. zljjal tartalékban a jobb szárny mögött. Innen a 62. gy.-ddrparság az ezred egy szdát (6. szd) mint hírszerző különítményt küldte ki az 1015-ös magaslatra. A további előnyomulás a Zemplénorosztól keletre fekvő magaslatokra történt, hová az ezred 2 óra 30. d. u.-érkezett. Félórai pihenő után az ezred 3 órakor d. u. mint a ddr elővédje, az 1015-ös — 1098-as hegyhátra menetelt. A harcalkzatban való további előnyomulás a járhatatlan terepben lehetetlen volt.

A 31. ho-nak 12 óra 05. d. u. kiadott távmondati Op. No. 8/49. parancsa a 62. gy.-ddr részére, mint éjjelezési helyet az 1015 és 1098 magasságipontok közötti hegyhátat jelölte ki, egy szd előretolva az 1129-es magasságipontra.

Ezredünk ezen vonalat 6 órakor d. u. érte el és a két magasságipont között a hegyhátat mind a négy zljjal megszállotta, egy szdot különítve ki az 1129-es magaslatra.

## 9.

A 31. ho által V/8-án 10 óra 30. d. u. kiadott rendelkezés szerint a ho csapatai az éjjelzési állásokból 5 órakor d. e. folytatják az előnyomulást két oszlopban Buk—Polankira. A 62. gy.-ddr mint jobb oszlop a Bystry p. völgyében Strubowiska-n át. A további parancsokat az oszlopok akkor várják, ha a 681-es magasságipontot, illetve Struboviskat érték el.

Ezen parancs értelmében a 62. gy.-ddr az elrendelt időben a biztosított menetelést megkezdte, mint elővéd ezredünk egyik zlja, a többi három zlj a főcsapat élén. Az előnyomulás a visszavonult ellenség által készített és az utakat elzáró ágtorlaszok által igen hátráltatva volt, úgyhogy a ddr Struboviskat 8 óra 30. d. e. érte el, hol biztosított állást vett fel.

Délben érkezett a ddrhoz a 31. ho parancsa, mely a további előnyomulást az egész ho részére egy oszlopban, Dolzyca, Buk, Polankin át rendelte el. Ezredünk a főcsapatnál volt beosztva. Az elővéd (61. gy.-ddr) azon feladatot is kapta, hogy egy erős felderítő-különítményt (kb. egy zljat) toljon ki a jobb oldalon fekvő Tolsta-magaslatra.

Az ellenség az összes hidakat elrombolta és mert sok helyen csak egyenként szakadozva lehetett átjutni, a menetelés igen lassan haladt előre. A völgyben vezető út különben is oly rossz volt, hogy a tűzéréség csak előfogatokkal tudott előrejutni.

Ezredünk teljesen kifáradva, késő este a Polankitól délre fekvő 502-es magasságipontig jutott, hol az éjjelt is töltötte.

## 10.

2 órakor d. e. a 31. hoparság Op. No. 10/5. parancsával elrendelte, hogy a csapatok az üldözés folytatására 6 órakor d. e. álljanak készen, intézkedések 6 órakor d. e. az 502-es magasságipontnál fognak történni.

Ezen időben a 31. hoparság intézkedéseit a megjelölt ponton szóbelileg adta ki, melyek szerint az előnyomulás a Solinka völgyében folytatandó. A kiküldött felderítő járőröktől oly jelentések érkeztek, hogy az ellenség a Jaworysz-magaslaton és az ettől északnyugatnak és délkeletnek húzódó magaslatokon áll és lövészárkokot készít. A Jaworysz-magaslaton álló ellenség a Solina völgyét géppuska tűz alatt tartja.

A ho elővédje (61. gy.-ddr) 10 óra d. e. tájban a Bukowiec északi kijáratánál fekvő majort (M. H.) érte el és 10 óra 30. d. e. a Jaworyszon álló ellenséggel már harcba is lépett. Az elővédtartalékot a 61. gy.-ddr Bukowiecen át az 582-es magasságipont irányában tolta el.

Ezredünk a főcsapatnál lévén beosztva, ezen időben a Solinka patak bal partján vezető úton Terka falu magasságában állott.

A 31. ho-tól balra előnyomuló 13. Landw. ho ekkor már szintén harcban állott és a 31. ho-t arra kérte, hogy az 582-es magaslat ellen nyomulva előre szintén vegyen részt a harcban.

Délben a 31. ho a 62. gy.-ddrnek írásbeli parancsot küldött, hogy ezredünktől egy századot küldjön ki, melynek feladata a Solinkan átkelve annak keleti partján a legnagyobb gyorsasággal előnyomulni, hogy a Jaworyszon álló ellenség hátába hasson. Ezen feladatra a 14. szd lett kijelölve.

Közben a 31. hoparság azon elhatározásra jutott, hogy a ho főcsapatát szintén balra tolva el, avval is a Jaworysz-magaslatot támadja meg. A Solinka keleti partján levő 684-es magaslatra pedig mint jobb oldalvédet egy zljat küld ki. Ez utóbbi feladattal a IV. zlj bízott meg, mely a Solinkát átgázolva Terka faluba ment.

1 óra 25. d. u. adja ki a hoparság az írásbeli támadási parancsot (Op. No. 10/14.), mely szerint az eddigi elővéd (61. gy.-ddr), melynek ezredünk három zlja is alárendeltetett, a 13. Landw. ho támadásának támogatására a Jaworyszon levő ellenséget támadja meg. Egy szd (6/44. szd) a Kiczera 605-ös magaslatra tolatott előre, mely szd ezen magaslatot a d. u. folyamán el is érte, ott azonban egy már ott levő 32-es zljat talált, melyhez csatlakozott.

Közben a hoparsághoz az előző nap kiküldött felderítő-különítménytől jelentés érkezett hogy a Tolsta-magaslatot erős ellenség tartja megszállva (gyalogság és egy hegyi tüzérvég), mire ez a IV. zljnak Op. No. 10/14a. parancsával elrendelte, hogy a 684-es magasságiponton túl ne menjen előre, hanem a Tolsta-magaslaton levő ellenséget zavarja el. A 14. szd már előbb a 684-es magasságipontra nyomulva előre, különben már megállapította, hogy ott már két 69-es szd van fenn és miután a IV. zlj a kapott parancs értelmében a Tolsta-magaslatra nyomult előre, annak balszárnyához csatlakozott. Az ezen magaslaton levő ellenséggel különben már 1 óra d. u. óta egy 69-es szd állott harcban, a IV. zlj tehát ennek segítségére szintén felvette a harcot. Az ellenség ezen helyen erősen kiépített állásokban lévén, mely még ágtorlaszokkal is meg volt erősítve, a támadás tűzéréségi segítség nélkül csak nehezen haladt előre. 11 órakor éjjel a zlj körülbelül 100—200 lépésre közelítette meg az ellenséget, itt azonban már csak tűzharcot volt kénytelen folytatni.

Az ezred az Op. No. 10/14. értelmében három zljjal a 61. gy.-dandárnak lévén alárendelve, ettől parancsot kapott, hogy az 582-es magasságipont irányában meneteljen, a Tolstan levő ellenséges tűzéréség tüze miatt azonban, mely az ezredet hátban érte volna, nagy körülövel kellett Bukowiecre menetelni, úgyhogy az ezred ezen falu déli kijáratát csak 4 óra 45. d. u. érte el. Itt kapta a 61. gy.-ddr szóbeli parancsát, hogy az 582-es magasságipontra meneteljen, honnan a 13. Landw. ho jobb szárnyával egyetemben hajtsa végre a támadást a Jaworysz-magaslatra. A további eltolódás is hosszabb időt vett igénybe, az ezred már csak a sötétség beálltával érkezett a Kiczera 627-es magasságiponttól délkeletre fekvő mélyedésbe. Közben a 31. hoparság Op. No. 10/19. parancsával elrendelte, hogy a csapatok éjjelre maradjanak elért helyeiken és az ellenséggel szoros összeköttetést tartsanak fenn, hogy annak visszavonulása esetén rögtön állásaiba nyomuljanak.

Ezredünk az éjjelt az elért helyen készenlétben töltötte.

Az éjjel folyamán előreküldött járőrök reggel felé megállapították, hogy az ellenség a Jaworsz-magaslaton levő állásait elhagyta. 5 óra 20. d. e. a 61. gy.-ddr a további előnyomulást az 582-es magasságipont irányában el is rendelte.

9 órakor d. e. a 31. ho. Op. No. 11/9. parancssal elrendeli, hogy a 61. gy.-ddr az 582-es magasságipontig nyomuljon előre, ott álljon meg, a 44. gy.-ezredet pedig az 588-as magasságipontról a Solinka völgybe irányítsa. A további előnyomulásnál a ho elővédje a 3. bh. gy.-ezred lesz, mely Polanczykon át Solina-ra menetel. (Ez előző naptól eddig Terka-nál állott), a ho többi része mint főcsapat sorakozik a menetoszlopba. A IV/44. zlj a Tolsta-magaslatról az 593-as, 616-as magasságipontokon, az 570-es háromszögelési ponton, „zu Solina“ házesoporton és az 505-ös magasságipontokon át Telesnica Sanna-ra meneteljen.

Az eddig velünk szemben volt 14. orosz ho csapataiból és a 9. orosz gy.-ezr.-ből is számos visszamaradó embert ejtettünk foglyul, ezek vallomásaiból kiderült, hogy a 14. orosz ho már előző napon sem foglalt velünk szemben állást, hanem tovább menetelt hátrafelé, az V/10-én harcban volt ellenséges csapatok tehát eddig még itt nem volt új csapatok lehettek.

Az ellenség az éjjel folyamán ugyan mindenütt visszavonult, a Tolsta-magaslaton azonban néhány embert hagyott hátra az állásokban, kik egész délelőtti folyamán élénk tüzelést tartottak fenn, mely tüzelés a IV. zljat tévedésbe ejtette, azt a látszatot keltve, hogy még mindig az előző napi erőkkkel van dolga.

A 31. hoparsághoz beérkezett helyzetjelentés alapján az eddigi rendelkezéseit megváltoztatta és 11 órakor d. e. távmondattal elrendelte, hogy a 61. gy.-ddr szállja meg az 582-es magaslatot, összeköttetést tartva fenn balról a 13. Landw. ho-lyal, a 44. gy.-ezredet pedig ezen pont elérése után az 507-es magasságiponton keresztül a Tolsta-magaslat ellen indítsa támadásra.

12 órakor délben azonban a IV. zlj megállapította, hogy az ellenség előle visszavonult, miről a ho-nak rögtön jelentést tett, egyben azt is jelentve, hogy feladata szerint, mint a ho jobb oldalvédje, a 684-es magaslaton keresztül nyomul tovább előre.

A változott helyzet folytán a 31. hoparság a 9 órakor d. e. kiadott rendelkezéseket léptette újra hatályba, az ezred tehát három zljjal (I., II., III.) az 588-as magasságipontról a Solina völgyébe húzódva le, tovább menetelt és Polanczyk faluhoz érkezett.

6 órakor d. u. a 31. ho. Op. No. 11/26. parancssal a következőket rendelte el: A 2. hdszparság értesítése szerint az ellenség a Sanok Lisko térben igen kritikus helyzetben van, a hdszparság tehát elrendelte, hogy a ho-k minden lehető kövessenek el, hogy a lehető legnagyobb erőkkkel még a mai nap folyamán a Uhercze-Ustrzyky Dl. vonalat ériék el. A 3. bh. gy.-ezr. és a IV./44. zlj a Wokowyja-i templomtól Zavoz-on, „zu Solina“, 505-ös magasságiponton át vonuljon a Leg-Telesnica Sanna térbe, a San folyón még ma keljen át és a túlsó magaslatokat szállja meg, hogy másnap a Lobszew—Holica 762-es háromszögelési pont térbe nyomuljon előre és a 61. gy.-ddrral még szemben levő ellenséget oldalba és hátba támadja.

Ezen parancs azonban a IV. zljat, mely a 648-as magaslaton hozzácsatlakozott két 69-es szddal a menetelést az előbbi parancs értelmében folytatta, már csak akkor érte el, mikor Telesnica Sanna-val átellenben a San folyót már elérte. (A IV. zlj parsága alatt itt nyolc szd állott: IV/44. zlj, 6/44. szd., a már Tolsta-magasla-

ton a IV. zljjal harcolt 4/69. szd és 684-es magasságiponton csatlakozott 13. és 14/69. szdok.)

A folyó vize körülbelül derékig ért, úgyhogy a zljparnok a legénységet nem akarta gázoltatni, nehogy az egész éjjelt ismét teljesen vizes ruhában kelljen a szabadban töltenie. Egy járőrt tehát lovon küldött át Telesnica Sannara, hol az néhány kocsit szerzett, melyeken azután a szdok a Sanon átkeltek. Ez sok időt vett igénybe és már erősen alkonyodott, míg az összes szdok a San jobb partján voltak. (7 óra 30. d. u.)

Az átkelés után a három 69-es szd a Jawor-magaslat irányában, a IV. zlj a Daszowka p. völgyében az 549-es magasságipont irányában, a 6/44. szd pedig a 696-os magasságipontra folytatták az előnyomulást. Miután a IV. zlj Telesnica Oszwarowa nyugati kijáratát érte el, egy ott álló orosz járőr a már beállott sötétségben észak irányban futott vissza anélkül, hogy egy lövest is adott volna le. A zljparság azután egy polgárlakost vett magához, hogy az a zljat a már beállott teljes sötétségben az 549-es magaslatra vezesse. Ettől azt is megtudta, hogy a délután folyamán nagyobb számú lovas- és vonatesapat vonult a falun keresztül észak irányban, a zlj ezután az előnyomulást az ösvérúton folytatva, kb. 10 órakor d. u. ismét egy orosz járőrre bukkant, mely azonban néhány lövés leadása után visszavonult. A lövöldözés folyamán a vezetőül vett ruthén paraszt eltűnt, úgyhogy a bizonytalan helyzetre való tekintettel a zljparnok elhatározta, hogy az elért helyen, magát minden irányban biztosítva, éjjelezik.

Az ezred éjjelre Polanczyk-on maradt.

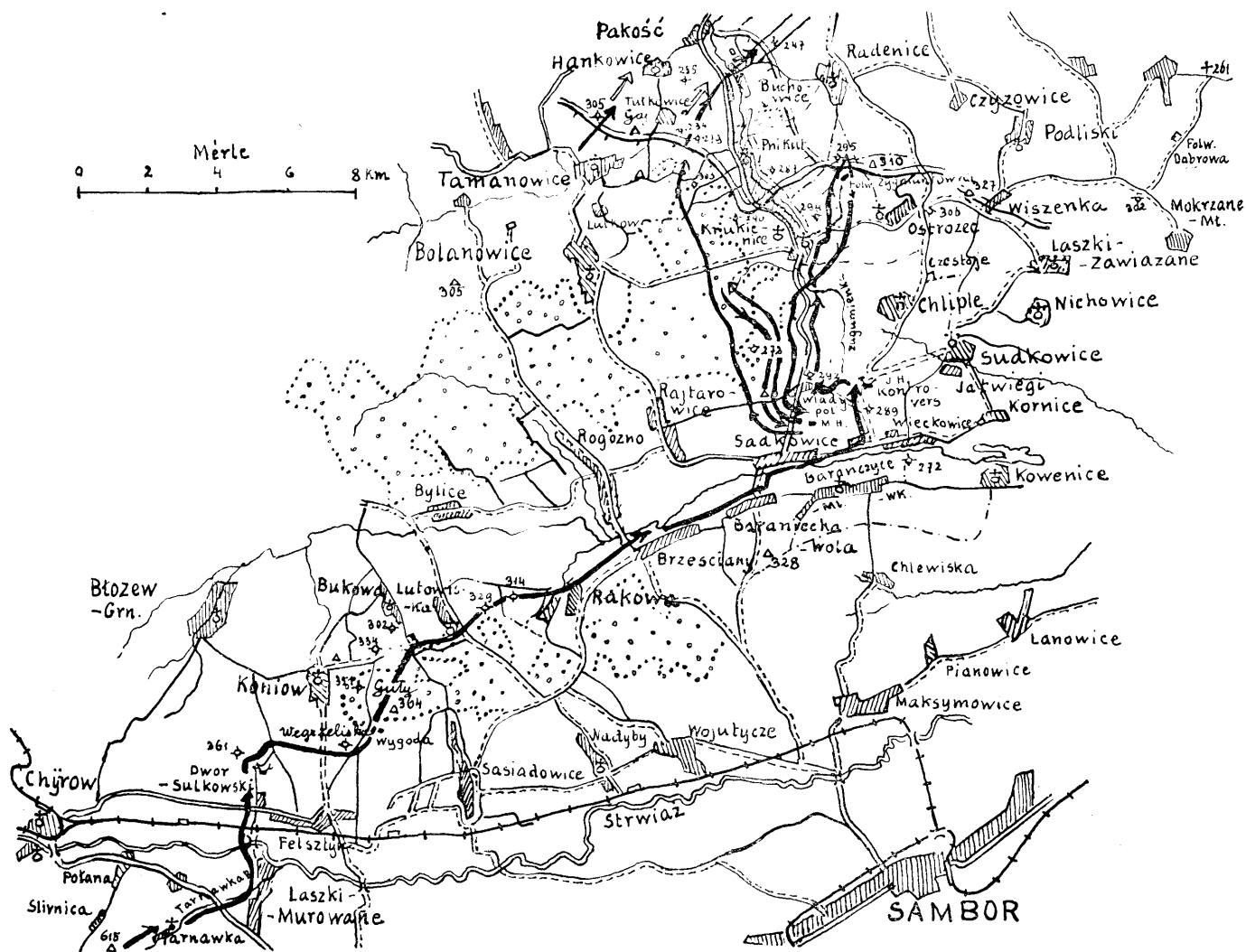
A IV. hdtparság ezen napra Op. No. 11/80. távmondattal parancssal, mely éjfélkor érkezett a 31. ho-hoz elrendelte, hogy a ho Leg és Solinanál keljen át a Sanon és Telesnica Oszmarowa-n át a Hoszowczyk—Hoszow—Jasien—Rownia térbe nyomuljon előre. A hoparság ezen parancsot a ddroknak 1 órakor d. e. továbbítva, a 61. gy.-ddrparnás, mely alá az ezred három zlja is tartozott, a menetelést rendelte el. Az ezred Polanczyktól dk-nek a Solinkához vezető mezei úton indulva el, korán reggel gázolta át a Solinkát, 6 óra 50. d. e. nehéz hegymászás után a Solinka jobb partján emelkedő hegyháton levő J. H.-t érte el.

Midőn ezen időben innen észrevehető volt, hogy a 3. bh. gy.-ezr zljai, melyek Legnél a Sanon átkeltek, a San keleti partján levő magaslatokra nyomultak előre és mivel a 61. gy.-ddrparnás véleménye szerint a Jawor-magaslatot még az ellenség tartotta megszállva, arra határozta el magát, hogy a csapatokat a 3. bh. gy.-ezr. mögé tolja el és ott kel át a Sanon.

A kiadott parancs értelmében az ezred a J. H.-tól az 570-es háromszögelési ponton át Telesnica Sanna-ra menetelt, itt kelve át a Sanon. 11 óra d. e. az ezred átkelést végrehajtva a faluban pihent. Innen a továbbmenetelést 12 órakor délben folytatva a Daszowka p. völgyében, Przyslow, 528-as magasságiponton, Zukow hegyháton keresztül, Rownia—Jasien irányában nyomult előre.

Közben virradat után a IV. zljnál, mely ekkor állapította meg, hogy az éjjel folyamán Hgh. Przyslop-tól kb. 300 lépésre ért, az egyik figyelő egy erdő tisztáson a Jawor-ról északkeleti irányban menetelő nagy ellenséges gyalogsági oszlopot pillantott meg, melynek élet és végét az erdő miatt megállapítani nem lehetett. Csupán az volt kétségtelen, hogy ezen ellenséges csapat a zlj hátában jelent meg. A zlj látva, hogy fölényes túlerővel áll szemben, minden oly mozdulatot,





Smerecznától—Buchowiceig.

mely helyzetét és erejét elárulhatta volna elkerült és csupán azon részével, mely az ellenségre kilövésével bírt és a géppuskákkal rövid rajtaütésszerű tüzet nyitott, melyet közvetlenül a roham követett. Az ellenséges csapat élén haladó parancsnok mindjárt elesett, mire a teljesen meglepett ellenség futásnak eredt és fegyverét és felszerelését eldobva mindkét irányban szét-szaladt. A zlj egy szdot tartalékban tartva, két századdal üldözésbe kezdett, melynek folyamán 405 orosz (köztük 2 tisztet) fogott el. A nagyobbik rész az erdőben egéruat nyerve, elmenekült. Az eldobott fegyverek számából és a foglyok vallomásából megállapítást nyert, hogy ott egy teljes létszámú orosz ezred volt, mely eddig harcban még nem állott, tehát teljesen érintetlen volt. Az elmúlt éjjel a Jawor hegyet tartotta volt megszállva és reggel a kapott parancs értelmében onnan visszavonult.

3 óra 30. d. u. a hoparság Op. No. 12/19-el kiadja az éjjelezési parancsot, mellyel elrendelte, hogy az ezred három zljjal Rownia-n, a IV. zlj pedig Hoszowban éjjelezzék. A csapatok az elrendelt pontokat d. u. érve el, ott laktáborba szállottak. A legénység a nagy testi fáradsalmak és a hiányos ételmezés következtében igen ki volt fáradva.

13.

A IV. hdtparság még V/12-én 9 óra 30. d. u. kiadott Op. No. 12/86. parancsral a 31. ho-nak elrendelte, hogy 6 órakor d. e. M. H. Jalowe-től indulva el, Steinfeldén

és Nanowa-n keresztül a Rosochy—Libuchowa—Smereczna térbe nyomuljon előre. A 31. hoparság Op. No. 13/3. parancsral három óra d. e. ezen előnyomulást egy oszlopban rendelte el. Ezredünk mind a négy zljjal a főcsapatnál volt beosztva (a IV. zlj Hoszowban csatlakozott az ezredhez). A menetelés a mezei utakon igen nehéz volt. A 31. hoparság 10 órakor d. e. elrendelte, hogy ha a főcsapat éle a 657-es magasságpont—733-as háromszögelési pont között levő hegyhátat eléri, hosszú pihenő tartandó. Ezen pihenő alkalmával rendelte el a hoparság Op. No. 13/7. parancsral az éjjelezést. A 62. gy.-ddr ezek szerint Smereczna-n éjjelezzik, biztosítva magát az északraletre fekvő magaslatokon. A biztosítást a 3. bh. gy.-ezr. végezve, ezredünk ezen napon Smereczna-n éjjelezett.

14.

A felsőbb parságoknak ezen napra kiadott rendelkezései értelmében a 31. hoparság Op. No. 14/14 parancsral rendelte el a további előnyomulást az egész ho részére egy oszlopban. Utvonul: mezei út 633-as magasságpont, ezután jobbra fordulva a 701-es és 715-ös magasságponton át a Lachow wrh-től északra vonuló erdőszegély mentén, azután mezei út a Suszyca Wk. irás „a” betűjén át, 655-ös és 615-ös magasságpontok, „Tarnawka” irás első „a” betűjén át, azután Tarnawka völgy, Laszky Murowane. Ezredünk mint a ho elővédje 5 órakor d. e. Smereczna templomától kezdje a menetelést, élén a IV. zljjal. A menetelés alatt a Sliv-

nica-tól északra fekvő hegyhát felett srapel felhők voltak észlelhetők, később gránátbeütéseket is figyeltek meg. Különben ellenség sehol sem mutatkozott.

12 óra 30. d. u. az ezred mint elővéd Tarnavka faluba ért és biztosított állásba ment. Ugyanekkor a 31. hoparság Op. No. 14/3. parancsal kiadja az éjjelezési rendelkezéseket, mely szerint ezredünk Dwor Sulkowski-ban éjjelezzék és önállóan biztosítva magát a Dwor Sulkowski-tól északra fekvő vadászlaknál (Hgh) vegye fel a 32. ho-lyal az összeköttetést. Az ellenségről csak annyi volt megállapítható, hogy Koniow környékén kozák járőrök voltak; az ellenséges tüzérség a vasútvonalra azonban lassú tüzet tartott fenn. Mialatt az ezred Dwor Sulkowski-ra menetelt, egyes részei tüzérségi tűzbe is jutottak, veszteséget azonban nem szenvedtek. Délután Dwor Sulkowski-ra érve, az ezred biztosítva pihent és éjjelezésre rendezkedett be.

## 15.

Erre a napra a 31. ho Op. No. 14/3. rendelkezései elrendeli, hogy a ho két oszlopban a Rakowa és Lutowska-tól keletre fekvő magaslatok terébe nyomuljon előre. Ezredünk két ágyúsüteggel mint bal menetoszlop a vadászház — Wegrzeliska-magaslat — 364-es háromszögelési pont — Guty — Folw. Bazylianow — 329-es magasságipont Lutowska-tól keletre vonalon nyomuljon előre; a főcsapat éle 5 órakor délelőtt Dwor Sulkowski-nál álljon. Mindkét oszlop 4 órakor délelőtt egy erősebb hírszerző különítményt küldjön ki, melynek a mi oszlopunknál feladata a Wegrzeliska-magaslaton levő ellenséges állást megszálló csapat erejének megállapítása. Ezen parancshoz kiadott kiegészítő rendelkezésben a hoparság úgy rendelkezett, hogy a ho a Sadkowice—Baraniecka Wola—Brzesciany térbe nyomuljon előre, előcsapatokkal a 289-es és 292-es magasságipontok — Wladypol vonalba, hol a 32. ho-lyal az érintkezés helyreállítandó.

Ezredünk az előrenyomulást megkezdve 7 óra 45. d. e. az elővéddel Wygoda-t érte el, hol az előreküldött felderítőkülönítmény jelentése érkezett, hogy a Guty-magaslaton ellenség nincs. Innen a 351-es—334-es—302-es és a a Lutowskai templom vonal menténi iránnyal egy szdot különített ki, melynek feladata volt a 32. ho-lyal az összeköttetést felvenni. 11 óra 15. d. e. az elővéd Folw. Bazylianowhoz érkezett. Ezen időben a ho jobb oszlopára ellenséges tüzérség, mely Rajtarowice-től keletre állott, tüzelni kezdett. Ezredünk a menetelet zavartalanul folytatta és 1 órakor d. u. az elővéddel a 314-es, a főcsapattal a 329-es magasságipontot érte el, hol pihenőt tartott.

2 óra 15 d. u. a 31. ho parság Op. No. 15/20. parancsal az éjjelezést rendelte el, ezredünk a 62. gy-ddr kötelékében, melynek Baranceyce Wk—Ml.—Brzesciany tér volt kijelölve, Brzesciany faluba menetelt, hol 5 órakor d. u. őrségek által biztosítva laktáborba szállt.

A délután folymán a ho tüzérsége négy üteggel a Rajtarowice-től délkeletre álló ellenség ellen a tüzet megnyitotta, mire az onnan visszavonult.

## 16.

A IV. hdtparság már előző nap kiadott Op. No. 15/38. parancsával a további üldözést rendelte el, melynek folyamán a 31. ho-nak a Wysznia patak vonalát kellett volna elérnie (légvonalban 22 km). A 31. hoparság tehát 12 óra 15 d. e. Op. No. 16/1. parancsával a honak egy menetoszlopban való előnyomulását rendelte el, menetvonal: Sadkowice, Wieckowska-Wola keleti kijárata, Chlipe, 306-os magasságipont. Wiszenka

északi széle, 302-es magasságipont, Mokrzany Ml.-től nyugatra, Folw. Dabrowa, 261-es kereszt. Dydiatice, Holodowka. Ezredünk a főcsapat végén nyert beosztást. A menetelésnek Sadkowice keleti kijáratától 7 órakor kellett kezdődnie.

A lovaskülönítményektől eddig érkezett hírek az ellenségről nem nyújtottak megfelelő képet. A lakosságtól az előző nap este szerzett hírek szerint az ellenség tekintélyes erőkkel Sudkowice és Jatwiegi faluknál állott és állítólag ott szívós ellenállásra rendezkedik be. Az ezen irányban előretolt gyalogos hírszerzőkülönítmények azonban jelentették, hogy az ellenség ezen helyekről az éjjel folyamán északi irányban visszavonult. A lakosságtól szerzett hírek azon része azonban, hogy az ellenség szívós ellenállásra rendezkedik be, a következő napok eseményei folytán beigazolást nyert.

A 31. ho tehát az előnyomulást a kiadott parancs szerint megkezdte. 9 órakor d. e. a ho elővédje Czesztoje-t (Chlipletől északra) érte el és mivel az ellenséges tüzérség az előnyomulási terepet részben már tűz alatt tartotta (főleg J. H. Kontroverz környékére lőtt), a 61. gy-ddr parnoka tüzérségét állásba vezényelte és a további előnyomulást csak a tüzérségi hatás után akarta folytatni.

Ugyanezen időben érkezett a IV. hdtparság Op. No. 16/5. parancsa, mely elrendelte, hogy miután a 27. ho a vele szemben látszólag megerősített állásban levő ellenséget az 51. ho és a német 25. tart.-ho-al egyetemben szándékszik megtámadni, ezen támadás azonban legkorábban csak délben kezdődhetik meg, a 31. ho az Ostrozec—Wiszenka vonalon túl ne nyomuljon előre. Egyidejűleg ezen parancsal érkezett a IV. hdtparság Op. No. 16/6. parancsa is, mely elrendelte, hogyha az ellenség Sudkowice—Krukienice vonalban ellenállást tanúsítana, az előnyomuló ho-ok erélyesen támadjanak. Ezen parancs azt is elrendelte, hogy a 31. ho egy gy-ezredet mint hdttartalékot különítsen ki. A 31. ho a megfelelő intézkedéseket megtéve (Op. No. 16/12, ezredünk, mely ekkor a J. H. Kontroverz-nél állott, mint hdttartalékot különítette ki.

A ho elővédje előnyomulását harcra fejlődve folytatva 2 órakor d. u. Ostrozec faluhoz ért. A délután folyamán a IV. hdt kötelékébe tartozó ho-ok gyalogsága azután kétséget kizáróan megállapította, hogy az ellenség megerősített állásokban Wiszenka—310-es háromszögelési pont—Pnikut kápolnája—Tamanowice vonalban áll és miután ekkor már az ellenséges nehéz tüzérség is hareba lépett, világos lehetett, hogy a harcot ezen állásban felvenni szándékozik.

A IV. hdtparság erre Op. No. 16/40. parancsal elrendelte, hogy a 31. és 32. ho-ok az előnyomulást a 280-as hegyhát — Ostrozec temploma — 294-es és 290-es magasságipontok vonaláig rögtön folytassák, azután tüzérségi előkészítés után a támadást hajtsák végre.

A tüzérségnek állásba menetele és a belövés azonban hosszabb időt igényelt, úgy, hogy még aznap tüzhatalásra nem volt kilátás, mire a hoparság Op. No. 16/25. parancsal 6 óra 30. d. u. az éjjelezést rendelte el. Eszerint az első vonalban lévő csapatok az elért helyeken éjjelezznek, ezredünk mint hdttartalék Wladypol—Wieckowska Wola térben. A kapott parancs értelmében az ezred Wladypoltól keletre az úttól délre vett állást és ott tábori őrsök által biztosítva táborozott.

A IV. hdtparság 10 óra d. u. Op. No. 16/25. távmondati parancsal elrendelte, hogy az ezred Sudkowska Wola-ban éjjelezzék és ezentúl a parancsokat majd

a 32. ho útján kapja, a 31. hoparság azonban a legénység fáradtsága miatt Op. No. 16/29-el úgy intézkedett, hogy az ezred másnap reggel végezze az eltolódást és Sudkowska Wola északi szélén 6 óra d. e. álljon.

Habár ezredünk a következő napokon lefolyt harcokban közvetlenül részt nem vett, a későbbi események érthető ismertetése céljából szükségesnek mutatkozik a 31. és 32. ho-ok harcainak vázlatos leírása.

#### 17.

Éjfél után vette az ezred a 31. ho Op. No. 17/2. parancsát, mely az előző napi Op. No. 16/29. parancsot megváltoztatva elrendeli, hogy az ezred ne Sudkowska Wola-ra, hanem Krukienice déli kijáratához meneteljen, hova 7 óra d. e. kell megérkeznie és ezentúl a parancsokat a 32. ho útján kapja. (Krukienice t. i. a 32. ho támadási terébe tartozott.) Ezredünk ezen parancsot végrehajtva, a megjelölt időben helyére érkezett és a Zagumienka patak völgyében tömegalakzatban táborozott.

A 2. hdszgparság a főtámadás végrehajtására az eddig tartalékban volt XIX. hdtet már előző nap a IV. hdtparság rendelkezésére bocsájtotta, a IV. hdtparság tehát Op. No. 16/88 parancsával elrendelte, hogy a XIX. hdt azt a 31. ho támadási terében hajtsa végre és a Podliski és Radenice közötti magaslatoakat foglalja el. A XIX. hdt menetoszlopainak élével azonban csak a délelőtt folyamán érthette el Wieckowice-t és Sadkowice-t. A 31. ho három ezredének a harcvonalon levő részei az éjjel folyamán az Ostrozec-től közvetlen északra húzódó és a 306-os és 294-es magasságipontok között levő vonalban ásták be magukat.

Az ellenség a jól leplezett és erősen kiépített állásait, mely előtt három és ötszörös drótakadály is volt, sűrűn szállotta volt meg. Ezen térben a támadási viszonyok igen hátrányosak voltak, mert az ellenséges tüzés és gyalogság az ott levő csapatokat mindkét oldalról oldalazó tűz alatt tarthatta.

Mivel a XIX. hdt csapatai a számításba vett idő alatt a támadáshoz szükséges csoportosulást nem fejezheték be, a XIX. hdtparság 5 órakor d. u. Op. No. 427/52 parancsával az eddig érvényben levő Op. No. 427/27 parancsot, mely a támadást rendelte el, megváltoztatta és azt másnapra halasztotta el. A tüzés 3 óra 30. d. e. nyissa meg.

Ezen parancs alapján a 31. hoparság 8 óra 30. d. u. adja intézkedéseit (Op. No. 17/18), melynek bevezető része érdekelhet bennünket, mivel itt találkozunk először azon rendelkezéssel, hogy a gyalogsági támadás csak alapos tüzési előkészítés után indítandó meg. Az intézkedés ezen része szószerint így hangzik:

„1. A tüzési hatásos tüzelés, ha azt a látóviszonyok megengedik, 3 óra 30. d. e. kezdődik; különben a tüzerdrrparnok parancsára és addig folytatandó, míg a legelől levő csapatok a lövés tényleges eredményét jelentik.

A gyalogsági támadás csak ezután a 31. hoparság parancsára kezdődik, mire a tüzés tüzet a hátrább fekvő térbe helyezi át.

2. A gyalogság a szürkületet arra használja fel, hogy az ellenséghez közelebb férkőzik; főleg a 34. honak kell arra törekednie, hogy Felix tbk csoportjával egy magasságba kerüljön. Éppúgy a 29. ho is a szürkületben végzi eltolódását.”

Ezredünk az éjjelt előző napi állásában, Krukienicetől délre töltötte.

#### 18.

Az általános helyzetről való tájékozódás szempont-

jából legyen itt a IV. hdtparság ezen napra kiadott rendelkezése szószerint közölve:

„Op. No. 17/36.

Május 18-ára a IV. hdtparság részéről új rendelkezések nem várandók. A tegnapi Op. No. 16/70 és 16/77 rendelkezésekkel kiadott feladatok és támadási célok érvényben maradnak.

V/17-ike számottevő erősítések bevonásával a támadás előkészítésére és bevezetésére használtatott ki. A holnapi naptól várom a döntést és az eredményt.

Meg kell mutatnunk, hogy nemcsak a visszavonuló ellenséget tudjuk üldözni, hanem a támadáshoz is és az ellenség ellenállásának, — mellyel győzelmes előnyomulásunkat akarja feltartani, — letöréséhez is értünk.

Ez a csapatoknak megmondandó.

A parancsnokokat pedig emlékeztetem, hogy a támadásnál kívánatos egységesség nem értendő úgy félre, hogy minden csoport előnyomulását a szomszédjától teszi függővé, úgyhogy végül egy csoport fennakadása egész arcvonalat állít meg.

Terstyánszky lov. tbk.“

A XIX. hdt tüzésége azonban az előző nap folyamán egészében még nem tudta magát belőni, a látóviszonyok sem voltak kedvezőek, úgyhogy a tüzés a hatásos tüzelést csak 5 óra 30. d. e. kezdhette meg, mikor a gyalogság tűzvonala már régen harcban állott és az ellenséges állásokat 600 lépésre közelítette meg. Csupán a 34. ho tűzvonala maradt egy kissé még el.

7 óra 30 d. e. a 31. ho-parság, ámbár a tűzvonalból a tüzési tűz eredményéről jelentés még nem érkezett, Op. No. 18/6. parancsával a gyalogságnak a támadás végrehajtását rendelte el. Ez azonban eredményt nem tudott elérni.

A tüzés a lövést egész délelőtt folytatta úgy, hogy délután a magasabb parságok már a tüzési lösszer pótlása iránt intéztek kérést a hdsz-parsághoz. A gyalogság azonban a még mindig változatlanul erős ellenséges tüzési és gyalogsági tűzben alig észrevehetően tudott előrejutni. Főleg az ellenség tüzési tüze hiúsított meg minden mozgást. A veszteségek meglehetősen érezhetőek voltak. A helyzet itt a délután folyamán sem változott.

Saját ho-unktól 6 km-re nyugatnak, Lutkownál a 27. ho délben ugyan behatolt az ellenséges állásba és ott nagyszámú foglyot is ejtett, de orosz ellentámadás onnan ismét visszaverte.

Este a 31. ho-parság elhatározta, hogy május 19-én 2 óra d. e. tüzési előkészítés nélkül, meglepetésszerű éjjeli támadást hajt végre, ezen intézkedéseit 9 óra d. u. Op. No. 19/18. parancsával adta ki. A 31. ho-nak alárendelt 34. ho és a szomszédos ho-k (29. ho, 32. ho, 44. Ldw. ho) is hasonló intézkedéseket tettek.

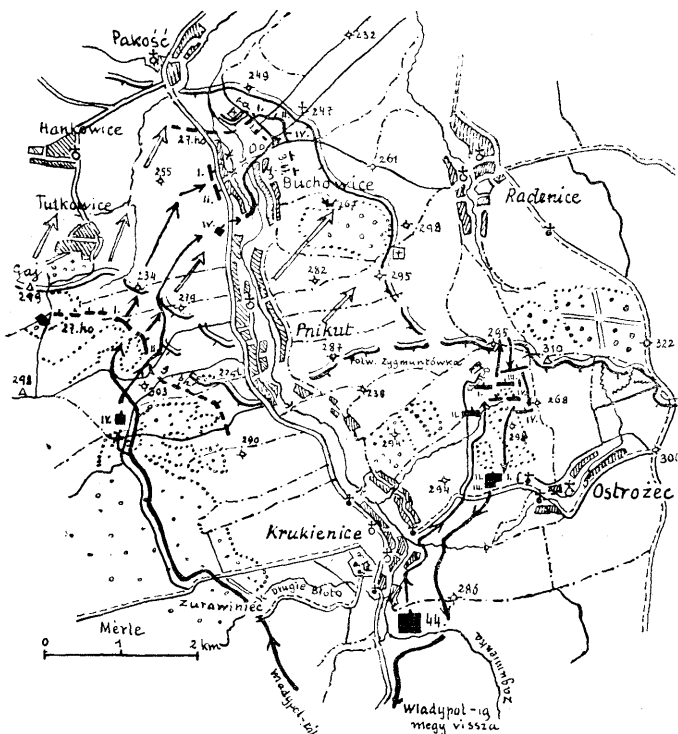
9 óra d. u. a IV. hdtparság a következő körtáviratot küldte:

„A parságom alá tartozó erők támadása, mely ma csak lokális eredményekre vezetett, holnap az eddigi feladatokkal folytatandó. Az 51. ho két zlja Kosak altbngy (27. ho parancsnoka) rendelkezésére bocsájtatik. A 44. gy.-ezr továbbra is mint tartalékom, Krukienice déli kijáratánál marad.

Kiadatik: XIX. hdt, 31., 29., 33., 27. és 51. ho-oknak.  
IV. hdt.“

#### 19.

Ezen napon a támadás az előző napi Op. No. 18/45. és 18/46. parancsok értelmében volt folytatandó.



Ütközei Ostrožecnél.

Az 51. ho éjjeli rohammal eredményt nem tudott elérni, nagy veszteségei voltak. A 32. ho éjjel a 287-es magasságpontnál levő ellenséges támpontot foglalta el, de nagy veszteség után azt ismét elvesztette.

A 31. ho 2 óra d. e. óta lévén támadásban, a 310-es háromszögelési pont ellen, kb. 400 lépésre közelítette meg az ellenséges állásokat, tovább azonban nem jutott előre.

8 óra d. e. a IV. hdt-parság a 44. gy-ezredet — „az ő régen bevált gárdaezredét” — Op. No. 19/21. parancsral a 31. ho-nak bocsátotta rendelkezésére, mely viszont azt Felix tbk-nak rendelte alá.

12 óra 20 d. u. Felix tbk az ellenséges oldalazó tűzben teljesen kilátástalan támadását beszüntette, mely elhatározását a 31. ho-parság Op. No. 19/8. parancsral jóváhagyta, újabb rendelkezéseket a támadás folytatására későbbi időben helyezve kilátásba.

Délben a 27. és 51. ho-ok Tamanowice—Pnikut vonalban az ellenséges állásokat rohammal elfoglalták, miután a 25. német tart. ho tüzésége azt alaposan előkészítette és 5 ágyút és 4000 embert ejtettek foglyul. Ellentámadás folytán az ágyúkat ugyan ott kellett hagyniok, az elfoglalt állás azonban kezükben maradt.

2 óra d. u. a 31. ho-parság Op. No. 19/10. parancsral a Felix-csoport részére kiadta a támadási rendelkezéseket:

„Támadási intézkedés 1915 május 19-ére.

Sadkowice, május 19. 2 óra 40 d. u.

1. A 295-ös magassági pont és a 310-es háromszögelési pont közötti térben az áttörés este 8 óra 30 d. u. hajtatik végre. Ezen vonalon túl az előnyomulás nincs tervbe véve.

2. Támadási célok mint tegnap. 34. ho a 295-ös magasságpont ellen, Felix tbk, kinek a 44. gy-ezr is alá van rendelve a 310-es háromszögelési pont ellen.

3. Tüzérségi előkészítés:

a) A nehéz ütegek egész d. u. lassú tüzelést tartanak fenn a támpontok ellen; Vázlatok a tüzérségi csoportparnokoknak kiadatnak.

M. 14. — ütegenként 60 lövés.

M. 99. — ütegenként 100 lövés.

b) A gyalogsági támadást mindkét ho (31. és 34.) tábori tüzéségének három tűzrohama előzi meg, mégpedig

5 óra 30 d. u.-tól 6 óra d. u.-ig lövegenként 15 lövés,

7 óra d. u.-tól 7 óra 30-ig lövegenként 15 lövés,

8 óra d. u.-tól 8 óra 30-ig lövegenként 25 lövés.

4. 8 óra 30 d. u. a tűz a támpontok mögötti térbe helyezendő át; e célra lövegenként 5 lövés.

5. A támadás pont 8 óra 30 d. u. veszi kezdetét. Tartalékok ezen időben indítandók útnak. A támpontokba való betörés után ezeknek közvetlen közelében, de ezen kívül, tartalékok képzendők egy rendesen közvetlenül utána történő ellentámadás kivédésére.

6. Célbeosztás és a tüzérségi tűz vezetése a 31. tüzerddrparáság által.

7. A ho-parság álláspontja a 286-os magasságpontnál levő távbeszélőállomásoknál.

8. Az órák igazítását távmondatilag Beyweiss főhadnagy intézi.

9. Kiadatik: a 34. ho-parságnak, Felix tbk-nak és a 31. tüzerddrparáságnak, Tudomásul a 29. és 32. ho-parságoknak, valamint a IV. és XIX. hdt-parságoknak,

Lütgendorf altbngy.“

Az események további lefolyásának ismertetése előtt azonban már itt állapítandó meg, hogy ezen parancs az előírt módon sohasem hajtatott végre.

4 óra d. u. lehetett, mikor az ezredparásághoz érkezett a IV. hdt-parság következő távirata:

„A 44. gy-ezred parancsnokságának.

Mindig bevált gárdaezredemhez apellálok, hogy a 295-ös magasságpontnál és a 310-es háromszögelési pontnál levő orosz támpontokat — melyek előtt a hadosztály három ezrede már elvérzett — ma éjjel foglalja el, Terstyánszky.“

Ezen időpontban az ezred még Kukienice déli kijáratánál állott és éppen az élelmet osztották ki, mikor Felix tbk ki ekkor Ostrožec templománál tartózkodott, az ezredparancsnokot magához rendelte és a 31. ho-parság fent idézett parancsa értelmében a támadás végrehajtására szóbeli intézkedéseket adott, melynek tartalma nagyjában a következő volt:

Az ellenség a 295-ös magasságpontnál és a 310-es háromszögelési pontnál levő támpontjait erősen tartja megszállva. A 31. ho ezredei a 310-es állásra való eredménytelen támadásban teljesen kimerültek. Az ezred 8 óra 30 d. u. a támadást a 310-es és 295-ös pontok közötti térbe hajtja előre és miután azt elérte, jobbra-kanyarodással a 310-es pontot oldalról támadja meg. Egyidejűleg és az ezreddel együttműködve a 34. ho nyugatról jövet a 295-ös pontot támadja meg. A „China“ üteg az ezrednek rendeltetik alá. (Mint később kiderült, ezen ütegeknek nem volt már lőszer.)

Ezen parancsra az ezredparnok az ezredet a Krukienice keleti kijáratától Ostrožec felé vezető úton indította útbá és mikor 5 óra d. u. tájban az ezen úttól északra elágazó kocsinutát érte el az ezred, ott megállott és a hátibőröndöket letette. Itt adta ki az ezredparnok intézkedéseit a zljparnokoknak.

Ismertette saját csapataink állítólagos helyzetét és az ezred feladatát. Az ezred a „Folw. Zygmantowka“ írástól délre fekvő terephátról támadólag fog előnyomulni, irány az irányzlj jobbszárnyával a 310-es és a 295-ös pontok között fekvő taligaútkeresztezés. Az északi irányban vezető taligaút elérése után az irányzlj az előnyomulást beszünteti és az ezred a taligaút mentén, arcaal keletnek támadásra csoportosul. Első vonal a III. és I. zlj, irányzlj a III.: második vonalban a II. és IV. zljak, a IV. zlj fele az irányzlj mögött, másik fele

a két, az első vonalban levő zljak között levő tér mögött. II. zlj ezerdtartalék lépcsőzve a balszárny mögött. Felderítés céljából az ezred két tisztjáromt küld előre, ezen felderítésen kívül a biztosítást és további felderítést a zljak látják el.

Ezután az ezredparnok a zljparnokokkal előrelovagolt, hogy a támadási terepet szemrevételezzék. Mikor a fent említett terepháton fekvő erdőt elérték, honnan az ellenséges állásokra teljes kilátás nyílt (távolság 1000–1200 lépés), meglepetés érte őket. Az állítólagos tüzéségi tűznek semmi hatása sem látszott, a drótakadályok teljesen sérületleneknek látszottak, gránáttölcsérek sem lehetett látni, sőt saját csapataink sem voltak előttünk, csupán Folw. Zygmantowka előtt fekvő kb. egy szakasz gyalogság.

Közben az ezred, miután a legénység a hátibőröndöket letette, tovább menetelt és kb. 7 óra 30. d. u. érkezett a már fent említett kis erdőhöz, hol azután az elrendelt alakzatba fejlődött. A kiküldött járőrök csupán annyit állapíthattak meg, hogy a Folw. Zygmantowkával szemben fekvő szakasz a 29. gy.-ezre-hez tartozik és az egypár orosz gyalogos által megszállt major előtt tétlenül áll. Az ezredparság erre elrendelte, hogy az I. zlj a majort az ellenségtől tisztítsa meg, amit annak egy szakasza végre is hajtott és kb. 20 oroszot fogott el.

Támadáshoz felfejlődve az ezred az összeköttetést más csapatokkal helyreállítani nem tudta, csupán az erdőben a második vonalban levő IV. zlj és későbbben a II. zlj is találkoztak a 23., 29. és 101. ezredek egyes részeivel.

Tüzéségünk, melynek a kiadott rendelkezés értelmében ekkor már régen tüzelnie kellett volna, időnként adott le néhány lövést, melyek közül kettő a 16. szdba csapott és veszteséget okozott, az ellenséges tüzéség pedig egyáltalán nem tüzelt. Mint később megállapított, a tüzéségnek megfelelő lőszer nem állott rendelkezésre.

9 órakor d. u., mikor az ezred a támadás elrendelt alakzatot már felvette és így a támadás megindítására a parancsot várta, az arevonal előtt erős lövöldözés kezdődött és gyalogsági lövések ezredünket is érték. A rögtön megindított felderítés arra az eredményre vezetett, hogy a hadosztály ezredeinek egyes részei, melyek a kapott parancsra az előnyomulást már megkezdték, a sötétségben irányt tévesztve, ezredünk előtt egymásba ütközve és egymást fel nem ismerve, egymásra tüzelni kezdtek. A 3-as bosnyákok egy része az ellenségnek háttal állva, a 69-esekkel jutott hareba, ezen lövések érték ezredünket is. Míg ezen helyzet nem tisztázódott, a támadást végrehajtani nem lehetett, jelentések mentek azonban hátra, melyek a magasabb parancsnokságoknál a valónak meg nem felelő helyzetképet teremtettek. Így pl. a 61. gy.-ddrparság 11 óra 30. d. u. jelentette a 31. ho-parságnak, hogy a 44. gy.-ezred az éjjeli támadásnál teljes rendtelenségbe jött, saját csapataink tüzebe került és saját tüzéségünk is lőtte és ezen téves nézet csak másfél órával későbbben lett tisztázva. Rövidre rá az ezredparság tett jelentést a ho-parságnak, melyben a helyzetet vázolta, azon nézetének adott kifejezést, hogy mivel meglepetésszerű támadás már végre nem hajtható, előbb a 295-ös magasságpontot kell kézbevenni, nehogy az ellenség onnan egy a 310-es pontra végrehajtandó támadásra háttüzelést adhasson le. Ehhez az ezrednek megfelelő átcsoportosítása szükséges.

Az ehhez szükséges intézkedéseket az ezredparság éjfél tájban ki is adta.

Amíg a teljes sötétségben a zljaknak sikerült az új csoportosítást felvenni és evvel nagyjában el is készültek, már virradni kezdett, mikor azután az ezredparság a támadásra kiadta a parancsot. A támadás 3 órakor d. e. kezdődött. Az egyes zljak kötelékei nem voltak teljesen rendben, mert egyes szakaszok más századok, sőt más zljak kötelékében is állottak. Az ellenség az előnyomulás kezdetén nem tüzelt, úgyhogy az akadálytalanul folyt addig, míg az első vonalak majdnem a drótakadályokig érkeztek. Ekkor azonban az ellenség erősen kezdett tüzelni. Az I. zlj és a III. zlj balszárnya azonban feltartóztatlanul nyomultak előre és a 295-ös támpontba betörték. Az ellenség nagyrésze erre visszafutott, azonban még így is elég nagy számú foglyot sikerült ejtenünk.

Közben már teljesen kivirradt és a végrehajtott roham után a benyomult századok éppen a kötelékek rendbehozásával voltak elfoglalva és tartalékokat választottak ki, mikor az orosz tábori és nehéz tüzéség irtó tüzet fektetett az általunk elfoglalt állásokra. Ezredünk két zlja volt az orosz állásokban, a másik kettő kb. 400 lépésre mögötte fekvő tartalékban. Rövid időn belül az elől levő zljak nagy veszteséget szenvedtek, úgyhogy ámbár ellenséges gyalogság nem is mutatkozott, az elfoglalt állásokból ki kellett menni és a zljak a Folw. Zygmantowkától délre fekvő terephátra mentek vissza, hol az ezredparság azoknak felvételére az eddig tartalékban volt 15. és 16. szdot fejlesztette rajvonalba. Itt harcalakzatban foglaltak állást. Nemsokára az orosz tüzéség tüzet szüntetett és csak a késő délelőtt folyamán fejlődött ki ismét lassú gyalogsági tűz, miután az orosz gyalogság a támpontot ismét megszállotta.

12 óra 30. d. u. az ezredparság a 15. és 16. századokat, melyek a visszavonulás alatt a terepháton felvételi állást foglaltak el, a tűzvonalból kivonta és elrendelte, hogy azok a 298-as erdő északi szélével egy magasságban a 268-as magassági ponton át vezető taligaútig az ezred részére támpontokat készítsenek. Ezen parancs 5 óra d. u.-ig végrehajtott. Az erdőben ekkor már a szintén visszament 23., 29. és 101. gy.-ezredek részei is gyülekeztek. A sötétség beálltáig az ezred helyzetében ezután változás nem történt.

A X. men.-zlj, mely előző nap 8 óra 45. d. u. Sadkovicére érkezett, a 31. ho-parságtól parancsot kapott, hogy ottan éjjelezen. 20-án délben pedig a ho-parság elrendelte, hogy Ostrozece-re meneteljen, hol azután annak a századokra való felosztása meg is történt.

## 21.

A 62. gy.-ddrparság még az éjjel folyamán elrendelte, hogy az ezred mint tartalék az Ostrozece-től északra fekvő terepteknőben gyülekezzen. A zljak ezen parancs folytán a harevonalból kivonatván, visszamentek, csupán a IV. zlj maradt a 268-as magasságpontnál állásban, mert különben a 31. ho bal- és a 34. ho jobbszárnya között egy nagy ür keletkezett volna.

Az ellenség a nap folyamán nyugodtan viselkedett, tüzésége csak szórványosan tüzelt.

4 óra 45. d. u. érkezett a 31. ho-parsághoz a XIX. hdt Op. No. 431/24 parancsa, mely szerint a 31. ho a hdsgcsoport által mint annak tartaléka lett kijelölve, tehát az arevonalból kivonandó. Mint tartalék Krukieniec-nél álljon fel. A 31. ho-parság tehát Op. No. 21/14 parancsával elrendelte, hogy a ho egy része, melyhez ezredünk is tartozott, 21–22-re éjjel váltandó fel és Krukieniectől délre fekvő terepben szükségfedezékeket

építve táborozzék. A sötétség beálltával a már eddig is tartalékban levő két zlj (I. és II.) Krukieniec déli kijáratához menetelt.

A délelőtt folyamán megállapított veszteségek a következők voltak: 7 tiszt és 77 ember halott, 9 tiszt és 24 ember sebesült, 153 ember eltűnt (legnagyobb része az orosz állásban holtan vagy sebesülten maradt). A veszteségek következtében tehát a III. zljat feloszlatták.

## 22.

Az éjjel folyamán a tűzvonalban levő IV. zlj is felváltatván, az is Krukieniecre menetelt és 4 órakor d. e. az ezredhez csatlakozott, mely a 32. és 69. gy.-ezredekkel együtt a Zagumienka patak völgyében állott és a táborozásra ott rendezkedett be.

A 2. hdszgparság ezen napon rendelte el, hogy az ezentúl érkező menetzljakból menetdandárok állítandók fel, melyeknek kötelékében a legénység további kiképzése folytatandó. Mint harci tapasztalattal bíró kiképzők, ezen menetdandárokhoz minden ezredtől zljanként egy tiszt és négy altiszt volt oda vezénylendő. Az ezredparság a május 20-iki nagy veszteségek miatt ezen vezénylés hatályon kívül helyezését kérte ugyan, a 31. ho-parság azonban ezen nem változtathatott és a vezénylést fenntartotta.

## 23.

Ezredünk ezen napon is a tartalékállásokban maradt. Reggel a 3. bh. gy.-ezr is tartalékba jutott, a 62. gy.-ddr mint hdtartalék volt egyesítve.

A tűzvonalban állásharc folyt, különben semmi esemény.

5 órakor d. u. az ellenséges tüzéség a Krukieniectől délre fekvő terepet vette tűz alá, melytől a 3. bh. gy.-ezr. veszteségeket is szenvedett, ezredünkben azonban kárt nem tett.

8 óra 50. d. u. érkezett a IV. hdtparság Op. No. 23/50 parancsa, mely a 2. hdszgparság által elrendelt és a 24-én 8 órakor d. e. kezdődő általános támadásra vonatkozó rendelkezéseket tartalmazta. Eszerint a 62. gy.-ddr. melyhez ezredünk tartozott, 24-én 6 órakor d. e. mint hdtartalék előnyomulásra készen álljon.

A IV. hadtest eddigi parancsnoka Terstyánszky lov. tbk a pétervárad-i hdszgesoport parancsnokságával bízván meg, a IV. hdt parságát Schmidt Albert altábornagy vette át.

Mivel ezen napon volt az olasz hadüzenet előestéje, legyen itt az akkori hangulat jellemzésére a IV. hdt naplójának ezen napi utolsó pontja szószerint közölve:

„A hírek, melyek Olaszországhoz való viszonyunkról a hivatalos közlések hiánya miatt eddig átszivárogtak, olyanok, hogy az embernek a „konyhahírek“ óvatos mérlegelésénél is minden pillanatban a felszabadító „Előret“ kell várnia. A diplomaták, politikusok és a közvélemény ügyvédjeinek mindazon kísérlete, egy már meglevő szakadást még most is elsimítani, feltűnően hasonlít ahhoz, mikor a hareterepen történnek békekísérletek. A haza biztosan éppúgy gondolkozik, mint mi, az ő katonái: „jobb becsülettel verekedni, mint magát zsarolóknak kiszolgáltatni“.

Ami e tekintetben ezredünket illeti, meg kell állapítani, hogy a későbbi „digókra“ mindenki elkeseredéssel gondolt.

## 24.

Miután a 8 óra d. e.-re elrendelt általános támadás a nagy ellenséges erőkkkel szemben, melyek mind kiépi-

tett állásban állottak, eredményt elérni nem tudott és a tüzéségünk löszerkészletét majdnem teljesen ellötte, a 2. hdsz egész vonalán a támadás ismét állásharcá fejlődött. A 2. hdsz parnoka, Böhm-Ermoli lov. tbk, ki ezen napon a harc menetét a Władypoltól északra fekvő magaslatról figyelte, a nyert benyomásáról kijelentette: „Támadásunk megállott.“

Ezredünk egész nap készenlétben helyén maradt, míg a IV. hadtestparság távmondati paranccsal a 62. ddrt nem utasította, hogy az általános helyzetre való tekintettel Władypolra és az ettől délre fekvő terepre menjen vissza és ott éjjelezzon. Ezen parancsot ezredünk teljesítve, a Władypoltól délre fekvő majornál éjjelezett.

## 25.

Az éjjel nyugodtan telt el. 2 órakor d. e. a 31. ho-parság a 62. gy.-ddrnek elrendelte, hogy 6 órakor d. e. menetkészen álljon (Op. N. 25/2).

A nap további folyamán sem fordult azonban elő semmi, ezredünk Władypolnál maradt és ott is éjjelezett.

## 26.

1 óra 45. d. e. érkezett a 31. ho-parság Op. No. 26/2 távmondati parancsa, mely elrendelte, hogy a 62. gy.-ddr 6 óra d. e.-től kezdve Krukieniec déli kijáratánál álljon menetkészen. A 62. gy.-ddrparáság erre elrendelte, hogy ezredünk a Długie Blato patak mellett levő erdőben (a Zurawiniec írásnál) foglaljon állást.

Az ezred odamenetelve, 7 órakor d. e. a meghatározott helyen állott.

A tartaléknak ezen előrevonása avval állott összefüggésben, hogy a tűzvonalnak eredményes támadása esetén ehhez közelebb álljon.

A délelőtt folyamán az orosz tüzéség a ddr felállítási helyét huzamosabb ideig szórótűz alatt tartotta, mely helyenként veszteségeket is okozott, úgyhogy a 31. ho-parság szükségesnek tartotta a IV. hdtnek jelenteni, hogy a tartaléknak Władypolnál jobb álláspontja van, mire a IV. hdtparság ehhez hozzájárulva, ezredünk Władypolra menetelt vissza és ott is éjjelezett.

A IV. hdtől balra levő német Beskid hdt déltájban a Zlotkowice falu mindkét oldalán az ellenséges állásokba betört és nagyszámú foglyot ejtett. A további támadás előkészítésére a IV. hdtnek egy 30.5 cm-es mozsárüteget lett alárendelve, mely Sadkowska Wola déli kijáratánál ment állásba, hogy másnap a Pnikuttól nyugatra fekvő „Gaj“ magaslaton levő ellenség ellen hasson. (Itt a 27. ho volt harcban.)

## 27.

Nyugodtan eltelt éjjel után ezredünk a 62. gy.-ddr kötelékében egész nap Władypolnál állott.

A tűzvonalban a 27. ho támadása a német 4. tart. ho-al egyetemben, a „Gaj“ magaslat ellen az ellenséges álláshoz ugyan egészen közel jutott, de az oldalazó orosz tüzéségi tűz miatt teljes eredményre nem jutott. A támadást előkészítendő 30.5-es mozsárüteget ugyanis a mozsarakon előfordult hibák miatt a tüzelést nem folytathatta.

## 28.

A helyzet változatlan. Csúpan az eddig a 32. ho kötelékében volt 61. gy.-ddr a tűzvonalból kivonva, csatlakozott ismét, úgyhogy a 31. ho ismét egyesítve állott tartalékviszonyban.

A 7 óra 45. d. u. érkezett hdtparancs másnapra ugyanazon feladatokat tűzte ki, melyek eddig is érvényben voltak (Gaj magaslat elfoglalása). A 31. ho tehát másnap reggel 6 órára menetkészültséget rendelt el (Op. No. 28/16).

Az ezred eznap létszáma: 2334 puska, 9 géppuska.

### 29.

Az előző nap folyamán a 27. ho-nál és a német 4. tart. ho-nál még lassan tört nyert támadás ezen napon megakadt. Az egész arevonalon csend állt be.

A 7 óra 45. d. u. kiadott hdtparancs elrendelte, hogy az ellenséges állás megközelítése mindenáron, főleg azonban sáncárcok előrehajtásával kísérlemző meg. (Op. No. 29/30).

### 30.

A nap az ezrednél teljes nyugalomban telt el.

A német 11. hdsg (Mackensen vezérezredes) Przemysl nyugati erődítményeit foglalta el. A 2. hdsgparság erre este a IV. hdthez kérdést intézett, hogy a „Gaj“ magaslatra tervezett roham mikor lesz végrehajtva. A IV. hdt erre adott válaszában azon nézetének adott kifejezést, hogy a rohamot csak VI/1-én lehet tervbe venni. 11 órakor d. u. a 2. hdsgparság június 1-re reggel el is rendelte ezt, mire a IV. hdtparság Op. No. 30/45 parancsral a szükséges intézkedéseket tette meg. Eszerint a támadás kezdete előtt az eddig a tűzvonalban állott 51. honv. ho a 31. ho által váltandó fel, mely felváltásnak a V/31—VI/1-re virradó éjjel kell megtörténnie.

A 31. ho-parság az 51. ho felváltására a 62. gy.-ddrt jelölte ki és a részleteket szabályozta. (Op. No. 30/21.)

Az 51. honv. ho állásai a Pnikuttól nyugatra fekvő 290-es és 303-as magasságipontok között húzódó vonalban voltak, balról csatlakozott hozzá a 27. ho állása.

### 31.

7 óra 45. d. e. a IV. hadtparság Op. No. 31/3 parancsral a VI/1-én végrehajtandó támadáshoz adta ki rendelkezéseit, 9 órakor d. e. a 2. hdsg parnoka a hdt-nél megjelenvén, a támadás megbeszélése céljából onnan a J. H. Kornie vadászalakhhoz mentek ki, hol a német Beskid-hdt és a 27. ho parancsnokai is csatlakoztak. Az itten folyt megbeszélés következtében a támadás végrehajtása VI/2-ára tolatott ki, Erről a változásról a parancsok kimentek.

Az előző napi parancs értelmében a 62. gy.-ddr délután Wladypolról elindulva az 51. ho felváltására szükséges intézkedéseket tette meg. A felváltás a sötétség beálltával hajtatott végre, anélkül, hogy az ellenség ezt észrevette és zavarta volna. Ezredünk I. és II. zlja az ezredparnok parsága alatt az 51. honv. ho balszárnyán állott 406., 408. és 410. sz. népfölkelő zljakat váltotta fel. A IV. zlj a 3. bh. gy.-ezr egy zljával együtt mint ddr-tartalék a 303-as magassági ponttól délre, az erdő szélén vett állást.

9 óra 45. d. u. adta ki a 31. ho-parság Op. No. 31/15 parancsral a támadási rendelkezést június 2-ára:

1. A roham kezdete a megerősített 27. ho által a „Gaj“ magaslatra 2 óra 30. d. e.; ettől balra egy német ho, jobbra a 31. ho támad; még távolabb jobbra a 32. ho balszárnya csatlakozik ezen támadáshoz.

2. A támadás előkészítése:

a) Az összes ho-ok tüzésége, beleértve a nehéz tüzéséget is, kezdetben tüzét a „Gaj“ körüli terepre összpontosítja, azután a 31. ho támadási terébe.

b) Műszaki előkészítés: A 62. gy.-ddr által a VI/1-re virradó éjjel megszállandó szakaszban a 4/4 árkász szd a futóárkok előrehajtását és párhuzamos állások kiállítását folytatja (nappali és éjjeli munka). A beépített fényszórók az ellenség műszaki munkáit mindig világítsák meg és azok gyalogsági tűzzel zavarandók. Az arevonál azon részén, ahol az ellenséges állás közelsége ezt megengedi, aknavetők, világítópisztolyok és kézi-gránátok kiadósan használandók.

3. A támadás végrehajtása: A 31. ho részére az előnyomuláshoz mint határok a következő vonalak érvényesek: balról a mélységvonal, mely a 234-es magasságiponttól délnek, azután délnyugatnak húzódik, jobbról a keskeny kis erdő közepe, mely a 302-es és 229-es magasságipontok közötti úttól délre fekszik.

Támadási cél: a 234-es és 279-es magasságipontok közötti vonal.

Mihanovics ezredes (két 44-es zljjal) a megszállott állásból 2 óra 30. d. e. támad a 234-es magasságipont felé húzódó dombhát mentén, csatlakozva a balról a 234-es pont irányában előnyomuló 27. ho-hoz.

Rziha tbk a 3. bh. gy.-ezreddel, egy 44-es zljjal és a 32. gy.-ezreddel erős balszárnyal a 279-es magaslatot támadja. Ehhez azonban a 303-as és 229-es pontok közötti úttól délre fekvő keskeny erdőnél levő orosz előállítás elfoglalása legalább is két zlj által feltétlenül szükséges, hogy a támadási terepnek onnan lehető oldalazása megbízhatóan lehetetlenné tétessék. A 32. ho balszárnya szintén ezen kis erdő ellen nyomul előre.

A ho-tartalék (69. gy.-ezr) a VI/-re virradó éjjel a 62. gy.-ddr balszárnya mögé tolodik el és 2 óra 30. d. e.-től kezdve a 303-as magassági ponttól 1 km délnyugatra levő mélyedésben rendelkezésemre áll.

A 32. gy.-ezr a sötétség beálltával Rziha tbk által közvetlenül vonandó előre.

4. A ho-parság 3 óra d. e.-től kezdve a nappali állásponton, nyugatra a 293-as magasságiponttól áll. A ho-tartalék oda telefonikusan kapcsolódik....“

Lütgendorf altbnagy sk.

Az éjjelt az ezred sáncárcok előrehajtásának munkájával töltötte, mely munkát az ellenség nem igen zavarta.

## Június.

### 1.

Ezredünknek az arevonálban levő két zljánál az egész nap sáncárcok kiemelésével telt el, mely munka azt célozta, hogy állásainkat, melyekből a másnapra elrendelt támadásnak kell kiindulnia, közelebb vigyük az ellenséghez. Ezen műszaki munkák elvégzéséhez az ezrednél a fél 4/4 árkász szd is be volt osztva. Az I. zlj-nál két aknavető is állásba hozatott, melyeknek a támadás előkészítésében kellett közreműködniök. A IV. zlj mint a 62. gy.-ddr tartaléka helyén maradt. A IV. hdtparság Op. No. 1/15. parancsral az alája rendelt hat ho-t figyelmezteti, hogy a másnap támadás eredménye a középgaliciai helyzetben döntő fordulatot hozhat létre, a hdtparság tehát elvárja, hogy miután minden ember ennek jelentőségét belátja, a csapatok teljesítő-képességük legnagyobb fokát fejtsék ki.

A d. u. folyamán a 62. gy.-ddrparnoka és az ezredparnoka a támadási parancsokat adták ki. Ezek a 31. ho által előző nap kiadott parancs értelmében a részletes rendelkezéseket tartalmazzák. Az ezredparnognak alárendelt I. és II. zlj a 234-es magasságipont ellen támadnak.

A IV. zljnak, mely a 62. gy.-ddrparnoka által a tá-

madás folyamára mint csoporttartalék lett rendelve, a 3. bh. gy.-ezredet kell követnie.

## 2.

Miután saját tüzésünk még a sötétben kezdett az ellenséges állásokra tüzelni, 3 órakor d. e. az elrendelt támadás kezdetét vette. Az I. és II. zljak az előnyomulást megkezdték, az I. zlj az erdőparcella északi szélét arccal a 234-es magasságpont irányában, a II. zlj a jobbra fekvő erdőparcellán túlhaladva arccal a 279-es magasságpont irányában 300 lépést haladtak előre. Az ellenség is rögtön erős tüzéségi és gyalogsági tüzet nyitott, mely utóbbi a Pnikuttól keletre fekvő 282-es magasságpont irányából jövet, annyira oldalazott, hogy a további előrejutás lehetetlen volt.

Mikor teljesen kivirradt, a tűzharc igen hevessé fokozódott, a két zlj szdai tehát az elért helyeken voltak kénytelenek magukat beásni.

A IV. zlj a 3. bh. gy.-ezr mögött állván, 4 órakor d. e. annak balszárnyán levő I/3. bh. zlj mögé tolatott el, mert ezen ezred támadása, mely főleg a 303 és 229 magasságpontok között vezető úttól délre fekvő erdősáv ellen irányult, szintén nem tudott tért nyerni. Ezen zlj közvetlen a 303-as magasságpontnál levő lövészárkokban feküdt, honnan az I/3. bh. zlj indult a támadásra. Az ellenséges tüzéség igen hevesen tüzelt ide, mely főleg a 14. és 16. szdokban okozott nagyobb veszteséget.

A 31. ho-tól nyugatra levő 27. ho-nál, melynek feladata volt a Gaj-magaslat elfoglalása, a támadás szintén nem jutott előre. Ettől a ho-tól keletre levő 4. német tartalék ho-nak a 305. és 298-as magasságpontok ellen intézett támadását az oroszok szintén visszaverték.

Egész d. e. heves tűzharc folyt; az ellenség ellenálló ereje gyengülést nem mutatott, tüzéségi tüze a d. e. folyamán akcióba lépett nehéz tüzésége folytán még erősödött. Ekkor már világosan látszott, hogy ezen helyen a rendelkezésre álló erőkkel a támadás végre nem hajtható. A 31. ho tehát elrendelte, hogy a támadás sáncárcok előrehajtásával folytatandó. 2 órakor d. u. a 27. ho-parság ho-ának elrendeli, hogy a támadást újból kezdje meg és erről a 31. ho-parságot értesítette. Erre a 31. ho Op. No. 2/10 parancsal 4 órakor d. u. az ezred I. és II. zljának elrendelte, hogy ezen támadáshoz a 234-es magasságpont irányában csatlakozzon és 279-es magasságpontnál lévő ellenséget erős tüzzel tartsa le. Mivel azonban a 27. ho teljesen kimerült, csapatai tehát ezen parancsnak eleget tenni nem tudtak, Op. No. 2/15 parancsal a támadás folytatása másnap d. e. 4 órára halasztatott el.

8 órakor d. u. érkezett a 31. ho-hoz a IV. hdtparság parancsa, melynek harmadik pontjában kiemeli, hogy mivel a támadási műveletek előrehaladt állapotának következtében annak időbeli lefolytatására befolyást már nem gyakorolhat, a helyzetnek megfelelő intézkedéseket a ho pornokokra bízta. Ennek folytán a 31. ho Op. No. 2/21 parancsal elrendelte, hogy a Mihanovics csoport (I. és II. zlj) 3-án d. e. 6 órakor, a többi részek pedig 6 óra 30. d. e. kezdjék meg a támadást a már elrendelt irányokban.

A tűzharc egész nap élénken folyt, közben a sáncmunkákat is folytatták, utóbbit főleg a IV. zljnál, mely még mindig a reggel elfoglalt helyen állott. A sötétség beálltával a tüzelés mindkét oldalon lassan elhalt. Az éjjelt a zljak a kötelékek rendbehozatalára használták fel; az I. zlj két szdot, a II. zlj egy szdot vont tartalékba, melyek közvetlen a tűzvonal mögött maradtak.

## 3.

Az éjjel folyamán a IV. zlj előtt levő I/3. bh. zlj magát közvetlen az ellenséges előállítás akadályáig dolgozta előre, mely itt feltűnő erősen volt kiépítve. Az ezen rész ellen működő saját nehéz tüzésünk lövései azonban a II. zlj arevonala előtt közvetlenül csapódtak be; az ezredparság felszólalása után azonban lövéseit helyesbítette. Midőn 6 órakor d. e. tájban az I/3. bh. zlj megerősítve a tartalékban mögötte levő IV. zlj egy szda által (13/33) támadásra ment, ehhez ezredünk II. zljának jobbszárnyaszda (7. szd) is csatlakozott és rohant próbált intézni, de az irtó ellenséges tűz, főleg azonban a 287-es magasságpontnál álló orosz tüzéség oldalazó tüze a szdokat állásaikba kényszerítette vissza. A fölényes orosz tüzelés a támadást különben sehol sem engedte előre, úgyhogy a helyzet egész napon át változatlan maradt. Ezredüinktől balra a 27. ho támadásai a d. e. folyamán szintén eredménytelenek maradtak, 6 órakor d. u. a német 4. tart. ho, mely a 27. ho-tól balra harcolt, a 305-ös magasságpontnál levő orosz lánypontot elfoglalta és itt áttörve, továbbra nyomult északi irányban előre.

A IV. hdtparság tehát 8 óra d. u.-i Op. No. 3/60 parancsával arra hívja fel a figyelmet, hogy a velünk szemben levő ellenség ezen helyzet folytán esetleg rögtön, vagy a következő órákban vissza fog vonulni, tehát éber figyelem és erendelte, hogy a visszavonuláskor rögtön, legkésőbb azonban másnap virradatkor támadás.

A 31. ho este 9 óra 20-kor kiadott Op. No. 3/23. parancsa elrendelte, hogy a 44. gy.-ezr (I. és II. zlja) virradatkor a 27. ho-hoz csatlakozva a támadást hajtsa végre. A sötétség beállta után a szdok az ellenséges akadályokat próbálták elrontani, mely célból járőrök lettek előretolva.

Az osztrák-magyar csapatok és a németek ezen napon vonultak be Przemysl városába, mely 2½ hónapig volt az oroszok birtokában.

## 4.

Éjjélkor járőrök jelentik, hogy az ellenséges állásokban minden nyugodtnak látszik, mire az I. zlj az előnyomulást megkezdvé, úgyszólván ellenállás nélkül nyomult be az ellenség állásaiba, mert az már visszavonulva csak néhány megfigyelőt hagyott hátra. Ezen mozdulatot követte a II. zlj is, úgyhogy 1 órakor d. e. tájban az ezred I. és II. zlja az ellenséges állásokban volt.

Virradatkor ezen két zlj az előnyomulást folytatva és balról az összeköttetést a 27. ho-al fenntartva, 5 órakor d. e. az ezred két zlja balszárnyával a 255-ös magasságpontot érte el. Itt állást foglalva, várnia mellett, míg a 3. bh. gy.-ezr, mely a 279-es magasságpont irányában nyomult volt előre, vele egy magasságra nem ért. A IV. zlj a 3. bh. gy.-ezred mögött továbbra is mint tartalék maradt. Mivel közben az ellenséges tüzéség a tüzet megnyitotta és az előreküldött járőröktől jelentés érkezett, hogy az ellenség Buchowicetól északkeletre újra előkészített állásokban foglalt állást, mely körülményt az ezredparság a 31. ho-nak jelentette, a további rendelkezéseket az ezred ezen helyzetben várta.

10 órakor d. e. a 62. gy.-ddr rendelkezésére az ezred I. és II. zlja az előnyomulást északkeleti irányban folytatva, a Buchowicetól nyugatra levő és északnak vezető országutat érte el, honnan azonban a további előnyomulást az ellenséges tűz miatt folytatni nem lehetett. A velünk szemben levő ellenséges állások a Buchowicetól északra fekvő temetőtől a 247-es keresztig,



azután Buchowice templomától keletre fekvő domb tetején húzódtak. A temető mint támpont volt kiépítve, az állások mindenütt erős drótakadályokkal megerősítve. Az ezred az útmentén vett állást. Az I. zlj egy szdot a gp-osztaggal Buchowice északi kijáratánál levő hidakhoz a partig tolt előre. 4 óra 30. d. u. a 31. ho-parság a IV. hdt Op. No. 4/33 parancsára Op. No. 4/18-cal elrendelte, hogy mivel az ellenség a hdt arcvonala előtt újra harcra állott, mivel azonban nem bizonyos, hogy a Pakose—Folw. Zygmantowka-vonalban nem-e csak utóvéd állásai vannak, a helyzet energikus előnyomulással tisztázandó. A Rziha tbk (62. gy.-ddr parnok) parsága alatt álló csoport tehát, melyhez ezredünk IV. zlja is tartozott, csatlakozva a jobbról levő 32. ho előnyomulásához, — jobbszárnyával irány a Buchowice-től keletre fekvő 267-es vadászalak — szintén nyomuljon előre.

A nap további folyamán a helyzet az ezrednél nem változott. Éjjel erős zivatar dühöngött, mely minden mozgást megakadályozott.

### 5.

Virradatkor az ezred két zlja is megkezdte az előnyomulást és a Buchowicetől északra fekvő majort érte el. Innen tovább előnyomulni nem lehetett, mert a temetőből jövő oldalazó gptűz minden mozgást megghiusított. A két zlj három-három szddal a rajvonalba, egy-egy szddal mint tartalék, melyek Buchowiceban voltak, a majort és Buchowice északi szélét szállotta meg. Buchowice északi részében az ezred mögött a 27. ho egy zlja (I/34.) mint tartalék állott. A tűzharc itt az egész nap folyamán folyt. D. e. a 27. ho tűzérsege, melynek valószínűleg nem volt tudomása, hogy ezredünk a majort már elérte, többízben a majort lőtte, mely tüzelés az ott levő szdoknak veszteséget is okozott. A IV. zlj a d. e. folyamán is a 3. bh. gy.-ezr mögött, melynek balszárnya a majortól délre volt, mint ddrntartalék állott Buchowice déli szélénél. Midőn a 3. bh. gy.-ezr által Buchowicetől keletre emelkedő domb elleni támadás nem jutott előre, a 13. szd erősítésül az ezred balszárnyán jutott harcba, miáltal ezredünk jobbszárnyával jutott közvetlen összeköttetésbe. Ezen támadási kísérletnél a szd egyharmadát veszítette el (41 ember). A tűzharc egész nap szakadatlanul élénken folyt, ezredünkönél azonban helyzetváltozás nem történt.

A 31. ho jobbszárnya és a 32. ho a parancs értelmében a 295-ös magasságpont és a 310-es háromszögelesi pontokon levő orosz állások ellen, melyeket az oroszok még mindig tartottak, egész nap nehéz küzdelmet folytattak, végleges eredményt itt azonban elérni nem tudtak, ámbár az esti órákban a 32. ho részei a Radniec-től délnyugatra fekvő 295-ös magasságpontonál levő orosz állást és az ettől északra fekvő temetőt elfoglalták, de az ellenséges tűzérsegi tűz behatása folytán azt ismét kiüríteni voltak kénytelenek.

7 óra 55. d. u. a 31. ho-parság Op. No. 5/37 parancsával elrendelte, hogy a IV. hdt parancsának érkezétségig a következő intézkedés lép életbe:

Ugy a 44. gy.-ezrednek, mint Rziha tbk csoportjának egy-egy árkász félszd lesz alárendelve, melynek segítségével az éjjel folyamán az ellenség akadályai lerombolandók. Ha sikerülne az ellenséges állásokba benyomulni, az eddig elrendelt előnyomulási beosztás marad érvényben és ezen előnyomulásnál az ezred IV. zlja ismét az ezredparnok rendelkezésére áll.

9 órakor d. u. a IV. hdtparság Op. No. 5/70 parancsával VI/6-ára a támadás energikus folytatását rendelte el. (Ezen parancs a 2. hdszgparság azon intézkedésén

alapult, mely egy vonal elérését tűzte ki célul és mely vonalnak velünk szemben levő része a 232-es—261-es—298-as magasságpontokon húzódtott.)

Miután teljesen beesteledett, a tüzelés mindkét oldalon alábbhagyott, csupán lassú esatártűz volt mindkét részről. A IV. zljból este a 13. szd jobbszárnyához még a 14. szd lett a tűzvonalba vezényelve. (Ezen szd vesztesége, mely ugyanazon utat tette éjjel, mint a 13. szd nappal: 2 ember.)

### 6.

Mikor kivilágosodott, a tüzelés mindkét részről élénkült, orosz részről a majorra főleg tűzérsegi és géppuska tűz hatott. Részünkről a támadást előbbrevinni nem volt lehetőség. A major északkeleti oldalát az ellenséges tűzérsegi úgy oldalazta, hogy a legesekélyebb mozgás is lehetetlenné vált.

9 órakor d. e. a 31. ho-parság távmondati parancsával a IV. zljat is az ezredparságnak rendelte alá. A zljnak még tartalékban levő két szda Buchowice északi kijáratához tolodik el. Ezen rész a d. u. folyamán orosz 21 cm mozsarak tűzében állott.

Még az elmúlt éjjel folyamán ezredünkönél balra a Podwolszyna patak keleti ága mentén a 34. gy.-ezr fejlődött volt fel és állott ott harcban (a 27. ho kötelékébe tartozott). Éjjelre elrendeltetett, hogy ezredünk két szda (3. és 4. szd), melyek eddig arccal északnyugatnak a temető ellen állottak harcban, a 67. gy.-ezr (27. ho) egy százada által váltassanak fel.

### 7.

A IV. hdtparság ezen napra a támadás folytatását rendelte el (Op. No. 6/41), mely parancs szerint először a Folw. Zygmantowkától északra egész a 261-es magassági pontig húzódó ellenséges állás volt birtokba veendő. Ezen parancs ezredünket ugyan közvetlenül nem érintette, mégis mikor a még éjjel előtt megkezdett új csoportosítást az ezred elvégezte — melynek folytán a 1/2 I. zlj (3. és 4. sz) mind ezredtartalék Buchowicetől nyugatra, az út melletti keresztnél állott, a majornál pedig balról kezdve a 1/2 I., II. és IV. zlj voltak a tűzvonalba — a tűzvonalba levő rész előrement, az ellenséges állásokat részben 200 lépésre közelítette meg és ott új lövészárkokat ásott. Ugyancsak az éjjel folyamán az ezredünkönél jobbra levő 3. bh. gy. ezredet a 69. gy.-ezred váltotta fel.

A nappal folyamán mindkét részről élénk tűzharc folyt. Saját tűzérsegiünk ismét hibásan löve, többször saját vonalainkba lőtt, úgy, hogy az ezredparság 3 óra d. u. többszöri távmondati jelentés után a ho-parságnak ezt írásban is jelenteni volt kénytelen. (24 ember megsebesült.)

A harcászati helyzetben különben változás nem történt.

### 8.

Az éjjel folyamán a II. zljnél három sáncárok előrehajtásával saját állásainkat ismét kb. 40 lépéssel vittük közelebb az ellenséges álláshoz, a többszörös kísérlet azonban, hogy az ellenséges drótakadályokat átvágjuk, az oroszok ébersége miatt eredménytelen maradt. Nappal ismét élénk tűzharc folyt, különben semmi változás.

A IV. hdtparság a következő napra, úgy mint eddig is, a támadás műszaki előmunkálatainak folytatását rendelte el (Op. No. 8/33).

A sötétség beálltával az arcvonalban levő szdok ismét sáncárkokat ástak előre, úgy, hogy némely helyen a lövészárok az orosz drótakadályokig jutott.

Éjfél után az oroszok ezen munkát kézigránát-dobással kísérelték megakadályozni, ez azonban nem sikerült nekik. A nap folyamán, mint rendszeren, élénk tüzelés, az orosz tüzérség különösen élénken tüzelt, Buchowice-t nehéz tüzérségi tűz alatt tartotta.

Az általános támadás folytatása tárgyában a magasabb parságok egy már előbb megtartott megbeszélés eredményeként elhatározták, hogy a döntő támadást 10-én 5 óra d. u. a 31. ho-tól jobbra levő 13. Landw. honak és a 32. ho-nak kell végrehajtania. Az ez irányban kiadott felsőbb rendelkezések alapján a 31. ho-parság 6 óra d. u. az Op. No. 9/24. rendelkezését adta ki, mely szerint ezredünknek azon feladat jutott, hogy mint eddig is, a sáncárok-támadást folytassa. A munka tehát az eddigi módszer szerint folytatódott.

10 óra 40 d. u. azonban a IV. hdthez meglepetés-szerűen érkezik a 2. hdsgparság Op. No. 4226. sz. rendelkezése, mely az egész 2. hdsg arcvonalan a további támadásokat beszünteti és elrendeli, hogy a jelenlegi állások kiépítendők és a következő napok a kb. 3–4 nap múlva végrehajtandó támadás előkészítésére használandók fel.

Ezredünknel a sötétség beálltával ismét a lövészárkok előretolásával foglalkoztak a szdok, Főleg a II. zlj vonalát kellett előrehozni, mely egy kissé visszamaradt. Az aknavetők robbanóbombáinak segítségével az ellenséges drótakadályokba hat helyen sikerült rést is ütni,

## 10.

A d. e. folyamán csak gyenge csatártűz, az ellenséges tüzérség is csendesebben viselkedett. 1 óra d. u. tájban azonban az orosz nehéz-tüzérség ismét Buchowicet vette tűz alá. Az előző napi hdsgparancs értelmében a parságok ezen napon a további támadások szünetelését és az állások kiépítését, valamint drótakadályok létesítését rendelték el.

Az ezredparság a megfelelő intézkedéseket 7 óra 20 d. u. adta ki és elrendelte, hogy a tőlünk balra, a temetővel szemben levő állást, mely ekkor a 22. Landw. gy-ezr. három százada által volt megszállva, szintén az ezred fogja megszállni és ennek következtében három védelmi szakaszra osztja az ezred által tartott vonalat, mégpedig: a IV. zlj eddigi vonala, hozzávéve a 8. szd vonalát, a IV. zlj védelmi szakasza; balra a IV. zljtől bezárólag a major — temető útig az I. zlj védelmi szakasza. Minden védelmi szakaszban három szd a tűzvonalban, egy szd védelmi szakasz tartalék. A felváltások a sötétség beálltával hajthatók végre.

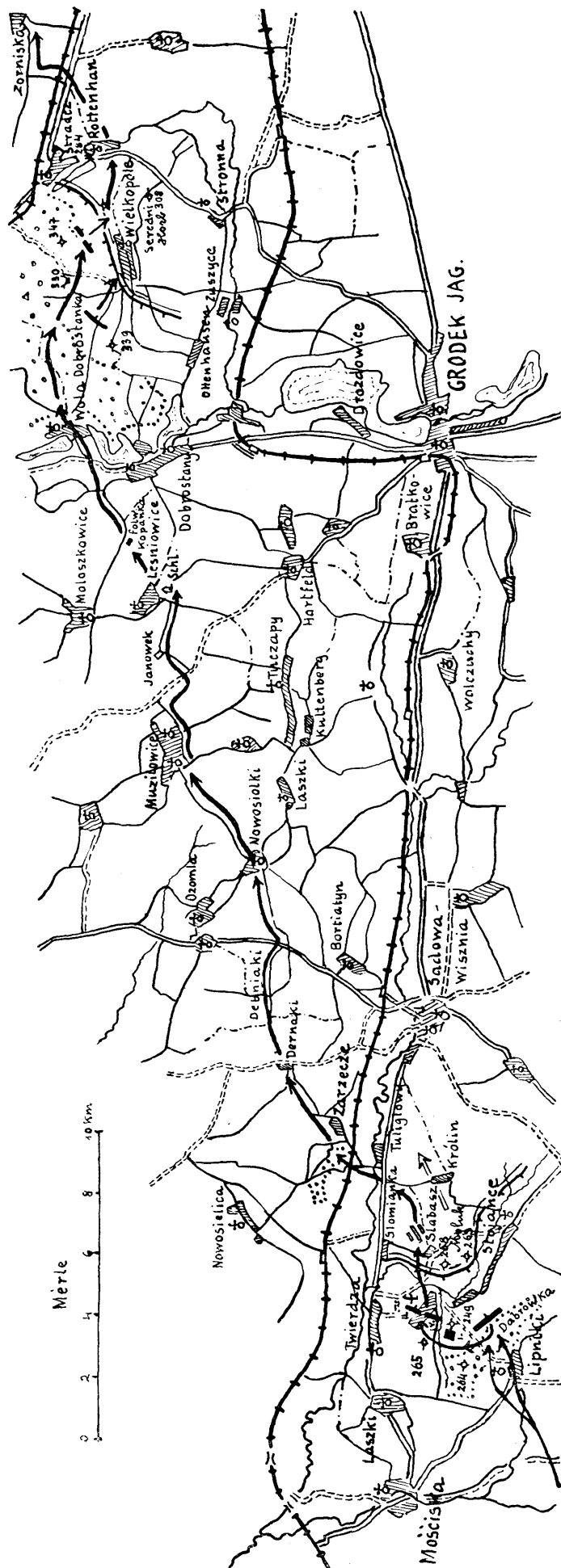
## 11.

Miután az éjjel folyamán az elrendelt felváltásokat végrehajtották, mely alkalommal a IV. zlj állásait ismét előre vitte, teljes nyugalom állott be, mely szórványos tüzérségi tüzet kivéve, egész napon át tartott.

12 óra 30. d. u. a 31. ho-parság a következő tartalmú parancsot adta ki (Op. No. 11/14.): A 31. ho 12-ére virradó éjjel a balról csatlakozó 43. Landw. ho védelmi vonalának déli részét is átveszi, mely részt a 3. bh. gy-ezr két zlja szállja meg. A 44. gy-ezr és ezen két zlj felett a parságot Rziha tbk veszi át. A 62. gy-ddr-parság Tulkowice-re kerül.

A 13-ára, kora reggelre tervezett támadásig az idő a harevonat további előretolására használandó fel.

A sötétség beálltával a szdok az állások kiépítésén dolgoztak, mely munka egész éjjel tartott.



Buchowicetől—Jorniskaig.

Az éjjel folyamán drótakadályok építését az oroszok mindenütt megakadályozták. A nap különben aránylag csendben múltott. Orosz tüzéség főleg Buchowice falut lőtte, egy pár házat, köztük az ezredünk mögött levő malmot is, felgyújtotta.

A IV. hdt ementúl Marwitz lov. tbk, a német Beskid-hdt parnokának parsága alatt képzett csoportba tartozván, a kapott rendelkezések értelmében 11 óra d. e. Op. No. 12/5. parancsal a jún. 13-án végrehajtandó támadásra tett intézkedéseket. Ezen intézkedés értelmében a 31. ho 5 óra d. u. adja ki a következő parancsot: (Op. No. 12/20.) A Beszkid-hdt és a IV. hdt bal szárnya erős tüzéségi előkészítés után (4 óra 30—7 óra d. e.-ig) a Mosciskától nyugatra fekvő magaslatokat támadja meg.

Mikor a 43. Landw. ho a Pakosc-nál álló ellenséget már megtámadta, a 31. ho balszárnya (62. gy.-ddr: 3. bh. gy.-ezr és 44. gy.-ezr) Pakosc déli szélét és a 249-es mp-tól délre fekvő temetőket támadják. A ho többi részének támadási időpontját a hoparság fogja meghatározni. A ho tüzéségéből két ágyús és egy tarack-üteg fogják a temetőnél levő ellenséges állásokat tűz alatt tartani.

A parancs következőképpen zárul: „Megjegyzés! A csapatparnokok ezen parancsot tudomásulvétel után rögtön elégetni kötelesek; a rendelkezés tartalmáról távmondati beszélgetések tilosak.“

Ezen rendelkezésnek oka 2. hdszparságnak pár nap előtt kiadott parancsa volt, melyben a távbeszélő vezetékhez kapcsolt ellenséges lehallgató állomások felkutatását rendeli el. Az oroszok ugyanis visszavonulásuk alkalmával sokhelyütt a földbe rejtett titkos vezetékkeket hagytak hátra, melyekhez saját vezetékünket kapcsolták és így a telefonbeszélgetéseket kihallgatták. Az ottani lakosság közül sok olyan akadt, aki az oroszokkal érezve, ily szolgálatra vállalkozott. Érdemes lesz itt az akkori körülmények ismertetésére egy előnyomulás alkalmával Samborban talált, a 8. orosz hdszparság által készített kitüntetési beadványt idézni:

„Október 11—24-én a VIII. hdsz tolmácsa, Kriwosch államtanácsos a 8. hdt-nél töltött 11 napos vezényleseről visszatért. Vezényleserének első négy napját Kriwosch államtanácsos úgyszólván alvás nélkül töltötte a telefonnál, mialatt az osztrákok telefonbeszélgetéseit hallgatta le, mely alkalommal német és főleg a magyar nyelv kitűnő ismerete következtében neki a rosszul hallható telefonbeszélgetésekből is igen értékes híreket sikerült szereznie.

Igy idejekorán sikerült megtudnia, hogy a már fejlődésben levő osztrák-magyar hdt-hez a III. hdt is csatlakozni fog és okt. 8-án harera készen fog állani; még előbb jutott tudomására azon időpont, mikor az osztrákok a 8. hdt bal szárnyának a Strwiaz völgyben való benyomását akarták végrehajtani. A telefonbeszélgetésekből sokszor sikerült az osztrákok által előkészített éjjeli támadásokról már nappal tudomást szerezni, valamint a megkísérelt áttörés helyét és a tüzéségi tűz összpontosítását is megtudni.

Mikor Woleza-Dolina-nál az ezen szakasz utolsó ellenséges tartaléka (51. gy.-ezr) előre vonatott, ez már tudomásunkra jutott volt, épúgy azon „kritikus helyzet“ is melybe „Max Opium“ saját bevallása szerint egyszerre jutott.

A telefonvezetékek megsérülése esetén, melyeken az ellenséges beszélgetéseket hallgattuk le, Kriwosch államtanácsos a javítások eszközlése céljából az összekötőpárságnak legénységi személyzetével az osztrákok

első vonalai elé szokott volt kimenni, hol heves harc közben — tüzéségi és gyalogsági tűzben is — az ellenség rendelkezéseit lehallgatta.

Azonkívül Kriwosch államtanácsos a hírszerző szolgálatban is igen hasznos, mert az osztrák-magyar fogoly tisztelnél talált gyorsírású naplójegyzetek dechifrozásánál a mindennemű gyorsírás és különböző nyelvek ismerte folytán nagy szolgálatoakat tesz.

A vázolt tényállás következtében Kriwosch államtanácsost a 3. oszt. Szent Wladimir renddel való kitüntetésre ajánlom.

A VIII. hdsz törzsének Generalquartiermeistere:

Nikitin s. k. tbk.“

Megjegyzendő még, hogy néhány nap mulva egy ilyen lehallgató állomást meg is találtak, felfedezője 500 korona pénzjutalmat kapott.

## 13.

Az éjjel folyamán ezredünk az állások további kiépítésén dolgozott.

A nap a 31. ho-nál különben csendben múltott, a balra levő 43. Landw. ho-nál erős gyalogsági tűz volt hallható.

Az ezred legénységének egészségi állapota az utolsó napokban erősen rosszabbodott. Koleragyanús megbetegedések is fordultak elő úgy, hogy az ezred orvosfőnöke erről írásbeli jelentést tett. A jelentéshez a ddrparság hozzáfűzte, hogy tekintettel azon körülményre, hogy az ezred már május 31. óta áll folytonos harcokban, feltehetően szükséges volna neki pihenőt engedélyezni. Ezen jelentés a 31. ho-pársághoz 8 óra d. u. érkezett. A nyomban utána következő események azonban a tartalékbavonást lehetetlenné tették.

Este zivatar keletkezett, mely az éjjel folyamán viharra fejlődött.

## 14.

Ennek következtében az éjjel folyamán mindkét fél részéről szünetelt a harci tevékenység. Az előretolt járőrök virradatkor (3 óra 30 d. e.) azonban megállapították, hogy az ellenség állásait elhagyta, erről rögtön jelentést is tettek. Az ezred zljai az előnyomulást tehát rögtön megkezdték és 4 óra d. e. már az elhagyott ellenséges árkokban állottak. A 31. ho-párság az ellenség rögtöni üldözését rendelte el, járőrök tehát rögtön előre küldettek. Rövidre utána az ezred is megkezdte az előnyomulást és 7 óra 55 d. e. két zljjal Lipniki falu nyugati szélét érte el, egy zlj a Lipnikitől északra fekvő templommagaslatot érte el, mikor a 62. gy. ddrparság pihenőt rendelt el addig, míg a tőlünk balra előnyomuló 43. Landw. ho ezen csapatokkal egy magasságra nem jut előre. Az ellenségből semmi sem volt megfigyelhető.

9 óra 30 d. e. Op. No. 14/14. parancsal a 31. ho elrendelte, hogy a 62. gy.-ddr előnyomulását az elrendelt irányban (ha lehetséges meneteszlopban) folytassa, 10 óra 30 d. e. pedig Op. No. 14/16. parancsal úgy rendelkezett, hogy miután jelentések érkeztek, hogy az ellenség Slabacz, Zawadow és Stojance faluknál vett állást, a 62. gy.-ddr a 61. gy.-ddrtől balra a 264-es magaslatot vegye birtokába.

Mielőtt azonban ezen parancsok a 62. gy.-ddrt elértek volna, a ddrparnok, a beérkezett hírek alapján, melyek arról szóltak, hogy az ellenség Sadowa-Wyszniánál előkészített állásokban áll, 9 óra 15 d. e. elrendelte a további előnyomulást Wojkowicen át a Słomiankatól délre fekvő térbe. Elővéd ezredünk egy zlja,

a főcsapat élén a másik két zlj, irány Wojkowicen át a 235-ös kereszt. Az elővéd a menetelést rögtön meg is kezdte. A közvetlen ezután a 62. gy-ddrhez beérkezett jelentések azonban már arról szóltak, hogy az ellenség Zawadow-Moluk vonalat tartja megszállva és elől járőrrei vannak. Az ezred tehát harcra fejlődve, az előnyomulást egy zljjal az első vonalban, két zljjal a második vonalban, folytatta a Dabrowka erdőn keresztül és 11 óra 25 d. e. az erdő északkeleti szélét érte el, miután az erdőben orosz járőrökkel kisebb csatározások is voltak. Egy polgári egyéntől megtudtuk, hogy az ellenség tüzéség Slabacznál áll.

Az erdő szélére érve, az ellenséges tüzéség ezredünkre a tüzet megnyitotta. Ezen helyről az ellenséges állásokat tisztán lehetett látni. Drótakadályokkal kiépítve, igen erőseknek látszottak. Ezredünk az erdő szélét szállotta meg.

4 óra 30 d. u. A 31. ho-parság Op. No. 14/38. parancsossal a 62. gy-ddrnek elrendelte, hogy a részére kijelölt terepsávban nyomulva előre, törekedjen a Slabacznál álló ellenséges jobb szárnyat átkarolóan megtámadni. Az ezred támadásra fejlődve, Zawadow irányában nyomult előre. Közben tőlünk balra a 43. Landw. ho egy gyalogezrede a 265-ös mp-ot érve el, szintén harcba lépett. Az előnyomulás azonban csak igen lassan haladt, mert az orosz tüzéség (főleg a nehéz tüzéség) az egész támadási terepet erős tűz alatt tartotta. A tűzharc egész a sötétség beálltáig tartott, terepet azonban nem igen nyertünk. 8 óra 50 d. u. a 31. ho-parság Op. No. 14/48 parancsossal elrendelte, hogy a ddrok, ha az ellenséget visszaverik, vagy az állásait elhagyja, a vasúttól északra fekvő dombokra nyomuljanak előre, hol a további parancsokat kapják.

#### 15.

Az éjjel folyamán ezredünk a 62. gy-ddr parancsa folytán a támadás folytatására új csoportosítást vett fel. A IV. zlj a pataktól északra levő dombon, balszárnyával Wojkowice faluig, tőle balra a falut keresztelve és ettől északra a II. zlj. Ezen zljak az ellenséget kb. 1000 lépésre közelítették meg, melynek állásai a Mlenowka patak keleti partján vonultak. Az I. zlj mint tartalék a jobbszárny mögött a 249-es mp-nál állott.

Egész nap élénk tűzharc folyt, előnyomulás a túl-erős ellenséges gyalogsági és tüzéségi tűzben lehetetlen volt.

Ezen helyzet következtében a magasabb parságok között a délelőtt folyamán távmondatilag több beszélgetés folyt le, melyek folytán a IV. hdtparság kénytelen volt azon körülményre rámutatni, hogy az elrendelt támadás sehol sem mutat fel elvárható eredményt. A 62. gy-ddrparság 4 óra 30. d. u. kelt Op. No. 15/4. sz. jelentése ezen körülmény okaira rámutat, mikor jelenti, hogy miután a 43. Landw. ho-hoz tartozó 86. gy-ddr (tőlünk közvetlenül balra) a támadásban nem vesz részt, a 61. gy-ddr pedig az ellenség letartására van rendelve, egy izolált előnyomulás a 62. gy-ddr részéről a Mlenowka patakig is már nagy nehézségekbe ütközik. Mindazonáltal a tűzvonal az éjjel folyamán a Wojkowice keleti kijáratától Twierdzára vezető útig fog előnyomulni, hol ugyan a völgyben a dombon levő ellenséggel szemben a csapatok helyzete igen nehéz lesz. Ezen körülmény latolása és a csapatok fizikai állapota érthetővé teszi, hogy személyes beavatkozása dacára is a tűzvonal eddig miért nem nyomult tovább előre. Nehéz tüzéségünk eddigi hatása egy eredményt ígérő támadásra nem nyújt kilátást.

A délután folyamán ezután a IV. hdtparság a 43.

Landw. ho-nak adott támadási parancsot, a 61. gy-ddr-nak az ellenséget ezután is tűzzel kellett tartania.

A harcászati helyzet különben a nap folyamán nem változott, a támadás teret nem nyert.

Miután tehát az elrendelt támadás már második napja sem ért el eredményt, a IV. hdt parnoka 11 óra 45 d. u. a következő írást intézte a ho-parnokokhoz:

„Álláspont 1915 június 15-én 8 órakor d. u.

A IV. hdt tegnap dél óta egy ellenséges állás előtt áll, mely ugyan erősen van kiépítve, de látszólag gyengén van megszállva. Az ellenségnél csak csekély számú tüzéség működik, saját hdtünk azonban oly erős és megfelelő löszerral ellátott tüzéség, főleg nehéz tüzéség felett rendelkezik, milyen számban a háború eddigi tartama alatt az rendelkezésére még nem állott.

Ugyanily viszonyok között északra tőlünk a szövetséges csapatok (11. német hdsz) az utolsó három nap alatt eredményesen támadtak és több mint 30.000 foglyot ejtettek.

Ellentétben evvel a IV. hdt-nél tegnap megkezdett támadás előre irányuló törekvést nem mutat.

Rá kell mutatnom arra, hogy offenzívánk célja nem az, hogy az ellenség állásai előtt várjuk meg azt, míg az ellenség más hadseregrészek előnyomulása következtében visszavonulását megkezdi, hogy azután új állásáig őt kövessük.

Offenzívánk célja inkább az, hogy az előttünk levő ellenség harcerejét megtörjük, úgy hogy annak újabb ellenállása egy pár kilométerrel hátrább lehetetlenné váljék.

Ezen célt tüzéségi hatással, akármilyen lenyűgöző hatású is legyen az, nem fogjuk elérni, gyalogságunknak a támadást az ellenséges állásba való betöréséig végre kell hajtania.

Ezen célból ajánlom a tartalékoknak idején való bevetését ott, hol egy eredmény elérésére vagy annak biztosítására szükség van. Azon gondokat (Besorgnis), hogy nappal való előrevezetésük veszteségekkel fog jární és az ebből eredő hajlandóságot, hogy azokat tehát csak éjjel toljuk el, el nem ismerhetem.

Az alárendelt tábornokoktól elvárom, hogy gyalogságunknál az azelőtt oly nagy mérvben jelen volt támadási szellemet fel tudják majd éleszteni.

Kiadatik az alárendelt ho-knak.

Schmidt s. k., altábornagy.

Éjjel azután a 31. ho-parság Op. No. 15/40. távmondati parancsossal elrendelte, hogy a 62. gy-ddr a 36. Landw. gy.-ezreddel, mely alája rendeltetik, a Wisznia pataktól délre Slomianka, Slabasz és a 258-as mp. ellen indítandó támadásra tartsa magát készen. A támadás időpontja és a tüzéségi előkészítés még el lesz rendelve.

A sötétség beállta után és miután az élelem a tűzvonalban kiosztatott, a II. és IV. zlj 10 óra d. u. tájban a Mlenowka pataktól nyugatra vezető útig nyomultak előre. Az ellenség állásaiban teljes nyugalom volt.

#### 16.

Igy telt el az éjjel, mikor az előre küldött járőrök 3 órakor d. e. jelentették, hogy az ellenség visszavonult. Mikor erről a ddrparság is tudomást szerzett, az ellenséges állásokba való előnyomulást rögtön elrendelte. 5 óra 50 d. e. a 31. ho-parság távmondatilag rendelte el, hogy a ddrok Zarzeeze irányában a vasútvonaltól északra nyomuljanak előre.

Az előnyomulást megkezdve, az ezred 9 órakor d. e. Tuliglowynál a Wisznia folyón átkelt és a 62. gy-ddr kötelékében a vasútvonal és Zarzeeze falu között fekvő erdőben pihent, Ekkor a 31. ho. Op. No. 16/15. parancs-

csal elrendelte, hogy a ho három ezrede (69., 3. bh. és 44.) egy oszlopban Derniaki, Debniakin át Ozomlára meneljen. 12 óra 50 d. u. azonban Op. No. 16/19-cel ezt megváltoztatta és az előremenetelést Nowosiolkin át, hol hosszú pihenő tartandó, Muzylowice — Janowek — Lesniowice Schloss — Folw. Kopanka — Wola Dobrostanskára rendelte el.

Ezredünk a ho menetoszlopának végén volt beosztva és 3 órákor d. u. Derniakinál volt, 5 órákor d. u. Nowosielkire érkezett.

6 óra 45 d. u. a 31. ho Op. No. 16/26. parancsal elrendelte, hogy kétórás pihenés után a menetelés Muzylowicéig folytatandó, hol az egész ho éjjelezni fog. Ezredünk a további menetelés folyamán is a menetoszlop végén maradt és 8 óra 30 d. u. Muzylowicére érkezve, ott a falu déli részében táborozott.

A másnapra való rendelkezéseket a 31. ho 10 óra 30 d. u. adta ki, mely szerint a ho egy oszlopban nyomul előre a Janowek — Lesniowice Schloss — Folw. Kopanka — Dobrostany északi széle — Wola Dobrostenka térbe. Elővéd a 69. gy.-ezred, ezredünk a főcsapatban. (3. bh., 44., 32.). A főcsapat éle 6 órákor d. e. indul. (Op. No. 16/30.)

## 17.

Reggel az elrendelt időpontban a ho ezredei a menetelést megkezdték. Az elővédtől előreküldött gyal. hírszerző különítmény 7 órákor d. e. jelentette, hogy Wola Dobrostanskán 4 órákor d. e. erősebb ellenséges erők vonultak vissza és csak járőrök maradtak vissza, melyek azonban a visszavonulást szintén megkezdték. 8 óra 10 d. e. a ho elővédje a Wola Dobrostanskától nyugatra fekvő magaslatokat érte el. 9 óra 30 d. e. a 31. ho a további előnyomulást a Wola Dobrostanskától a Pod Mysza Gora magaslaton át vezető úton Wielkopolje nyugati kijáratához, azután északnak fordulva J. H. 330 — 347-es mp. — a Stradznál levő 284-es hídhoz rendelte el. Megjegyzi, hogy lakosoktól szerzett hírek szerint Wielkopoljetől nyugatra ellenséges erődítések lennének, 11 órákor d. e. a ho elővédje ekkor a 32. gy.-ezreddel együtt Wola Dobrostanskánál a völgyben pihent. Mikor az elővéd az erdőtől keletre fekvő magaslatokat érte el, az ellenséggel a harcot felvette, a hoparság pedig erre elrendelte (1 órákor d. u. Op. No. 17/23.), hogy az elővéd nyomuljon tovább előre, a főcsapat pedig Wola Dobrostanskánál addig pihenjen, míg további parancsokat nem kap. Az étkezés kiosztandó, a tüzéség Wola Dobrostanskánál és Kertyonánál megy állásba.

Miután közben az elővédek csatározásai alapján megállapították, hogy az ellenség az erősen kiépített állásokat az egész vonalon megszállva tartja, a IV. hdt-parság elhatározta, hogy a főtámadást a 43. és 27. ho-okkal Janow irányában hajtja végre, a 31. ho eddigi helyén a Wielkopolenél levő ellenséget köti le.

A 31. ho-parság tehát a megfelelő rendelkezéseket adta ki, Ezredünk mint ho tartalék a Wola Dobrostanskától nyugatra levő völgy keleti lejtőjén az erdőnél álljon, Ezredünk a parancsot végrehajtva, ott éjjelezett.

Még éjfél előtt érkezett a 31. ho-hoz a IV. hdt Op. No. 17/40. parancsa, mely elrendelte, hogy miután a 2. hdszgparság a Wereszyca vonalon rendelte el a támadást, ezt a 43. és 31. ho-ok hajtják majd végre; a támadás időpontját a IV. hdt-parság még el fogja rendelni.

## 18.

Az ennek alapján a 31. ho által kiadott Op. No. 17/47. számú parancs az ezredet 2 órákor d. e. érte el,

melyben az ezred részére a ho elrendelte, hogy a 3. bh. gy.-ezredtől balra az erdőben fekvő keskeny hegyhátra tolódjék el, a két szd, mely eddig mint tüzéségi fedezet volt alkalmazva, az ezredhez vonuljon be. Az ezred a menetelést 2 óra 30 d. e. megkezdve, 4 órákor d. e. tájban érte el a 3 bh. gy.-ezred balszárnya mögött az erdőben kijelölt felállítási helyét.

8 órákor d. e. a 62. gy.-ddrparság a támadási parancsot adta ki: 44. gy.-ezr a támadást a 3. bh. gy.-ezr balszárnyától a J. H. 330 és Wielkopole keleti kijáratát összekötő vonalig terjedő térben hajtja végre, egy zlj mint ddr-tartalék a dombháton marad. Támadás kezdete, miután a tüzéség a hatásos tüzelést megkezdte. A nehéz tüzéség 12 órákor d. e. alig lesz állásban készen.

A tüzéség tüzelésének megkezdését az esős és páras levegő folytán gátolt kilátás késleltette, mindazonáltal a IV. hdt-parság a támadás kezdetét elrendelte. Ezredünk az előnyomulást az erdőn keresztül 12 órákor délben kezdte meg és két zljjal a Makarowa Ga-nál levő erdőszélet érte el, egy zlj tartalékban az erdőben. Itt a Wielkopole északi szélén beásott ellenséggel és az ettől északkeleti irányban vonuló állásokban levővel kb. 1500 lépés távolságra a tűzharcot fel kellett venni. Az ellenséges nehéz tüzéség tüze, mely Stradec irányából lőtt, oldalazása miatt igen érzékenyen hatott. A tűzharc egész délután igen élénken folyt, a támadást azonban a sötétség beálltaig előrevinni nem lehetett, mert saját tüzéségünk az ellenséges tüzéséget még mindig nem vette tűz alá, úgyhogy az zavartalanul működhetett. Miután a sötétség beállott és az ellenséges tüzéség tüze alábbhagyott, majd teljesen meg is szűnt, folytathatta a tűzvonala a további előnyomulást és részeivel 700—1000 lépésre közelíthette meg az ellenség állásait.

## 19.

Virradatkor a tűzharc ismét élénkült, főleg az orosz tüzéség fejtett ki nagyobb tevékenységet, úgyhogy az előnyomulás megakadt. Miután azonban délután az orosz tüzéség tüze gyengült, a tűzvonálnak ismét sikerült, ha ugyan lassan is, előnyomulnia. A sötétség beálltával az ellenséges gyalogsági tűz is lanyhult, éjjeltájban a tűzvonala 200 lépésre közelítette meg az ellenséges állásokat. Ezredüntől jobbra levő 3. bh. gy.-ezr rajvonala közvetlen az orosz drótakadályokig jutott előre, azokat lerombolni azonban nem sikerült.

## 20.

1 órákor d. é. tájban jobbról, ahol a bosnyákok állottak, erős harci zaj volt hallható, minek következtében tüzéségünk is tüzelni kezdett. Nemsokára azonban vonalainkban azon benyomás lett úrrá, hogy a bosnyákoknak sikerült helyenként az ellenséges állásokba benyomulni, mire tűzvonalunk is rohamra menve, az ellenség állásaiba benyomult, hol azonban már csak kevés gyalogság volt jelen. Az ellenséges gyalogságnak a visszavonulás nagyrésztben még sikerült. Az üldözést saját tüzéségünk tüze miatt rögtön felvenni nem lehetett és csak miután a tüzelést beszüntetni sikerült, valamint a kötelékeket is helyreállították, érkezett meg a 62. gy.-ddr parancsa, mely elrendelte, hogy ezredünk egy szdot a Sronna—Stradec közötti útra, a Sredny Horb magaslaton keresztül toljon előre, az ezred zljai pedig Wielkopole keleti szélén gyülekezzenek, 4 órákor d. e. tájban az ezred a megjelölt helyen gyülekezve állott.

7 óra 30 d. e. a IV. hdt-parság távmondatilag elrendelte, hogy a 31. gy.-ho ezredei előzőleg elért helyeiken

maradjanak, később a ho mint hdttartalék Rottenhan falunál álljon fel.

A 31. ho erre Op. No. 20/16. parancsal elrendelte, hogy a 62. gy.-ddr Rottenhannál és attól nyugatra gyülekezzenek.

Miután az ezen tereprészben előnyomuló 13. Landw. ho csapatai Stradecz és Rottenhanon átvonultak, ezredünk is megkezdte a menetelést és déltájban Rottenhan magasságába érve, pihenőt tartott.

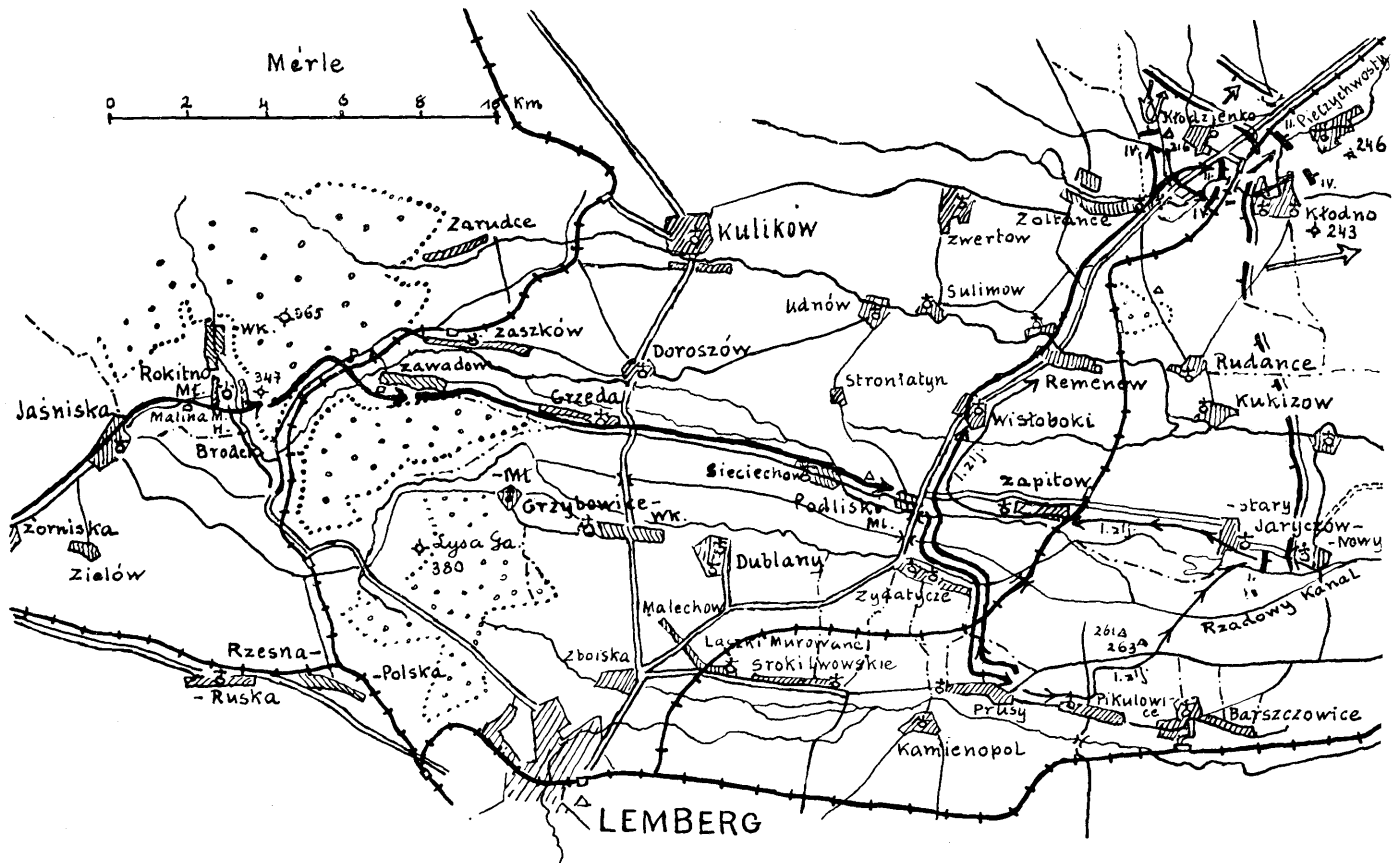
3 óra 30 d. u. érkezett a 31. ho parancsa (Op. No. 20/22.), mely elrendelte, hogy a ho-nak Zorniskára kell menetelnie, a ddrok a menetelést 4 órakor d. u. kezdjék meg. Útvonal 317-es mp. — út az erdészlak felé (Hgh) — azután a kocsitűt Zorniskáig. Ezredünk Zorniskára 7 órakor d. u. érkezett, hol azután éjjelezett.

és ott a Zawadowtól délre húzódó középső vízmosásnál táborozott.

5 órakor d. u. a IV. hdtparság a tűzvonalba levő hadosztályoknak az oroszoknak Lemberg előtt levő állásaira a támadást rendelte el. Ezredünket ezen parancs nem érintette, mivel a tartalékról a IV. hdtparság nem intézkedett. Az éjjelt ezredünk a majornál töltötte.

22.

Virradatkor a IV. hdt tűzvonalba levő ho-ai (27., 32. és 43. Landw. ho-ok), valamint a tőlük jobbra levő XIX. hdt 13. Landw. ho-a az oroszoknak Lemberg-től nyugatra levő utolsó állásait elfoglalták és az ellenség Lemberg-et feladva, visszavonult.



Jorniskától—Kladnoig.

A 31. ho-parságnak másnapra szóló intézkedése 10 óra 30 d. u. lett kiadva (Op. No. 20/30.), mely elrendelte, hogy a ho VI/21. 8 óra d. e.-től mint hdttartalék a Rokitno déli széle és Brodek északi széle közötti térben álljon. A ho egy oszlopban menetel, éle 6 órakor d. e. indul el, útirány: Jasniska—Molina M. H. — 347-es magasság, melytől nyugatra a ddrok készenlétbe helyezkednek

21.

Miután ezredünk a ho kötelékében menetelve 9 órakor d. e. a kijelölt helyet elérte, ott pihent, 11 órakor d. e. a 31. ho a IV. hdtől kapott parancs értelmében kiadta rendelkezését, hogy a ho három ezrede (a 69. gy.-ezredet — mely helyén maradjon — kivéve) a taligaúton Zawadow vasúti megállón át Zawadow délnyugati részéhez meneteljen. Ezredünk a 3. bh. gy.-ezreddel együtt ezen falu majorjánál (M. H.) álljon fel. A ho továbbra is hdttartalék marad.

2 órakor d. u. ezredünk az elrendelt helyre érkezett

Ezredünk a 62. gy.-ddr kötelékében délig helyén maradt, mikor a 31. ho-parság a IV. hdt rendelkezésének értelmében 12 óra 15 d. u. távmondatilag elrendelte, hogy a 62. gy.-ddr a menetelést Grzedán — Sieciechow — Podliski Ml.-en át Zapytow irányában kezdje meg. 1 órakor d. u. a menetelést megkezdve, az ezr 4 órakor d. u. Grzeda falu keleti kijáratát érte el. 5 óra 30 d. u. Sieciechowra érkezett, hol a ddrparnok pihenőt rendelt el.

6 óra 40 d. u. a 31. ho-parság Op. No. 22/22. parancsal elrendelte, hogy ezredünk a 32. gy.-ezreddel együtt Podliski Ml.-re meneteljen és ott éjjelezzék. A biztosítást Zapytownál a 3. bh. gy.-ezred látja el.

8 órakor d. u. ezredünk rendeltetési helyére érkezett és ott táborozott.

23.

2 óra d. e. érkezett a ho-parságtól a menetértesítés, hogy a csapatok 6 óra d. e. menetkészen álljanak, a menetoszlop élén a 44. gy.-ezr a Podliski Ml. keleti ki-

járatánál levő hídnál, menetirány az országúton délnek, 7 óra 40 d. e. érkezett azután a 31. ho parancsa, hogy a ho. ezen csapatai mint hdtartalék Zydaticze-n keresztül Prusy-ra meneteljenek (Op. No. 23/12).

Az úton menetelő vonatcsapatok miatt a menetelés csak lassan haladt, az ezred 10 óra 30 d. e. érkezett Prusy-ra. Röviddel rá, hogy az ezred odaérkezett, a IV. hdtparság elrendelte, hogy a 31. ho a 3. bh. gy.-ezrednek Zapytow-nál maradt két zljával való összeköttetés céljából egy zljat különítsen ki a Pikulovice falutól északra fekvő 261-es és 263-as háromszögeléspontokhoz; erre ezredünk I. zlja rendeltetett.

2 óra d. u. a 31. hóparság elrendelte, hogy előkészületek a faluban való elszállásolásra megtehetőek, miután azonban továbbmenetelés is lehetséges, a csapatok még helyeiken maradjanak. Ezredünk Prusy keleti járatánál állott, 5 óra d. u. adta ki azután a ho-parság az éjjelezési parancsot, mely a ho egyes részeinél ugyan változásokat okozott, ezredünk II. és IV. zljai azonban Prusy-ban maradtak, az I. zlj pedig a 261-es és 263-as pontoknál biztosítva, az éjjelt ott töltötte.

#### 24.

Éjfél után a 31. ho kiadta az ezen napra szóló intézkedéseit (Op. No. 24/1.), melyekkel elrendelte, hogy a ho csapatai 7 óra d. e. Zydaticze-n át a Wisloboki — Podliski Ml. térbe meneteljenek, ezredünk II. és IV. zlja, mint a ho elővédje.

Az I. zljat, mely még a 261-es és 263-as háromszögelési pontoknál állott, a 3. bh. gy.-ezrednek rendelték alá és továbbra is helyén maradt.

Ezen eltolódás, melynek következtében a 31. ho ugyanazon helyre jutott, honnan előző nap elindult a 2. hdszparság azon parancsára történt, mellyel a német Beskid hdtet az arcvonalból kivonta és annak helyére saját hdszünk két ho-át tette.

A megjelölt időben ezredünk a menetelést megkezdte és 10 óra d. e. Wislobokinál állott, mikor parancs jött pihenésre.

Az I. zlj közben a 3. bh. gy.-ezredtől parancsot kapott, hogy ezen ezred támadását Jaryczów-Stary irányában jobbról kísérelje, irány Jaryczów-Stary délnyugati sarka. A zlj az előnyomulást megkezdve, 9 óra d. e. a. Kanal Rządowy-nál állott, melyen átkelve, Jaryczów-Stary irányában nyomult előre, hova a 3. bh. gy.-ezred már előtte érkezve meg, az ezen falutól keletre álló ellenséggel harcba lépett.

A ho többi része Podliski Ml.-nél pihent, mikor 1 óra 15. d. u. a ho-parság elrendelte, hogy a csapatok 2 óra 30 d. u. további menetelésre álljanak készen (Op. No. 24/16.) 2 óra d. u. adta ki azután a 31. ho-parság Op. No. 24/19. parancsával a további rendelkezéseket. Ezek szerint az eddig a IV. hdt alá tartozó 31. és 13. Landw. ho-okból Kreysa altbngy (a 13. Ldw. ho parnoka) parsága alatt egy csoport képezetett, melynek feladata a német Beskid hdtet felváltani. A felváltás nappal is végezhető, tehát rögtön végrehajtandó. A 44. gy.-ezr (II. és IV. zlj) Rziha tbk csoportjához tartozván, Zoltance-re menetel és ott a 25. német tart. ho részeit váltja fel. Az I/44. zlj (ekkor még a 3. bh. gy.-ezr. kötelékében) ezzel együtt a Jaryczów-Starynál történt felváltás után Remenowra menetel, ahol mint tartalék, Kreysa altbngy rendelkezésére áll.

Mialatt az ezred két zlja Zoltance irányában mentelt, ezen helységtől keletre erős harci zaj volt hallható. Az oroszok, melyek Klodno-nál állottak, valószínűleg a német tüzéségnek az állásokból való kivonását vették észre és Zoltance ellen támadásba mentek. A német gyalgóság Zoltance-től keletre a vasútvonal mentén

állott harcban. A 62. gy.-ddr parnoka tehát az elrendelt feiváltást nem hajtotta végre, hanem tartalékviszonyban maradt a németek mögött. Közben, miután az oroszok támadása Klodno és Klodzienko irányából mindig erősödött, a II. zlj Klodzienko falu irányában a tűzvonalba lett vezényelve, a IV. zlj a Mobilka magaslat mögé mint tartalék tolatott el. 7 óra d. u. az ezred a fent vázolt helyzetben volt.

Miután a német csapatok és a II. zlj az oroszok támadását visszaverték és a harc ugyan elcsendesedett, a német csapatokat a tűzvonalból kivonni még sem lehetett, mert ezen esetben három zljnak (ezredünk két zlja és egy bh. zlj), melyeknek összlétszáma 1200 puska volt, kellett volna egy kb. 5000 lépés széles arcvonalat túlerős ellenséges támadás ellen tartania, mikor különben még állások sem voltak kiépítve.

Az orosz ezután kimondottan nem támadott, de tűzvonala mindig közelebb dolgozta magát, miben tüzésége is segítségére volt.

A sötétség beálltával a harc alább hagyott, az oroszok a II. zljtől jobbra a bosnyákoknál próbálkoztak meg támadni, de azok és a németek őket visszaverték. Az éjjel folyamán itt a helyzet általában változatlan maradt.

Az I. zlj, mely Jaryczów-Starynál a 3. bh. gy. ezred két zljával együtt állott harcban, a délután folyamán heves ellenséges támadásnak volt kitéve. A sötétség beálltával, miután a tűzharc majdnem teljesen szünetelt, az oroszok egyszerre rajtaütésszerű támadást kíséreltek meg, a zlj azonban, mely a harcvonal jobb szárnyán állott, ezen támadást is visszaverte. Ezután csend állott be.

11 óra d. u. a zljat a 13. ulánus ezred váltotta fel és a zlj parancsot kapott, hogy Zapytow felé meneteljen vissza. A felváltás után, mikor a zlj utolsó sza és a géppuskák még Jaryczów-Stary uccájában voltak, az oroszok meglepetésszerűen támadták őket hátba, úgy, hogy kérésére került a sor. A géppuskák az oroszok kezében maradtak, miután az 1/44. szdból csak kevés embernek sikerült magát keresztülvágania. A zlj ezután a Zapytow-tól délre fekvő vasút és taligaút keresztezésig ment vissza, hová kora reggel érkezett.

#### 25.

Zoltancenél az oroszok 2 óra 30 d. e. újra támadni kezdtek, ezen alkalommal a Mobilka magaslat volt támadási pontjuk. A veszélyeztetett pontra a IV. zlj vezényeltetett, mely a mély bevágásban vezető úttól balra jött tűzharcba. Az orosz támadás pár lépésre tűzvonalként előtt összeomlott, a zlj számos foglyot is ejtett. Mikor teljesen kivirradt, lehetett azután látni, hogy a tűzvonala előtti terepet nagyszámú halott és sebesült fedte.

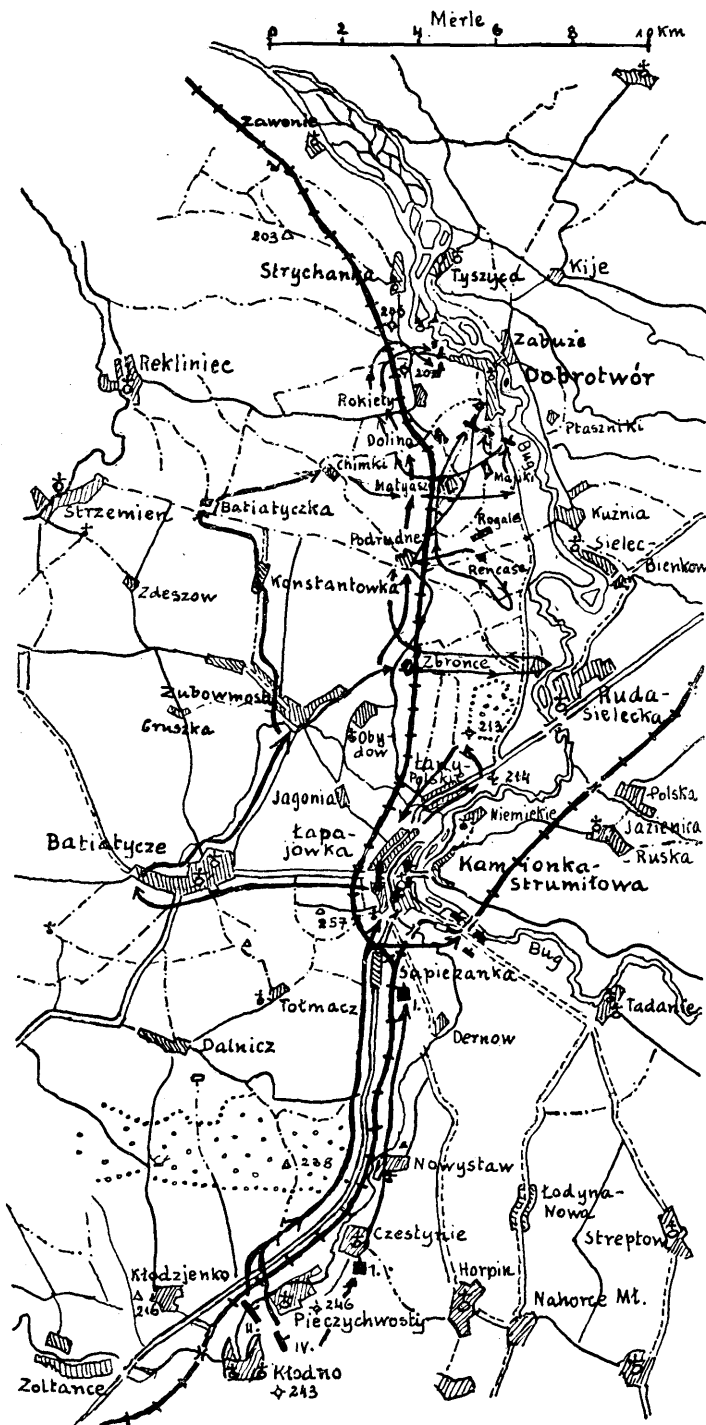
Nappal az orosz a támadást nem ismételte meg, úgy hogy a nap aránylag nyugodtan telt el. Az orosz tüzéség teljesen nyugodtan viselkedett.

Estére a németek felváltását rendelték el. Mivel azonban az esetben, ha a német csapatok hátrameneteltek volna, ugyanazon helyzet állott volna elő, mint előző nap este, a csoportparság elrendelte, hogy a tűzvonalból kivont német csapatok (német 83. gy.-ezr) mint tartalék, addig maradjanak Zoltancen, míg a 26. Ldw. ddr. oda nem érkezik, hogy orosz támadás esetén kéznél legyenek.

9 óra 30. d. u. a 31. ho-parság a másnapra szóló rendelkezéseket adta ki (Op. No. 25/30.). Ezen parancs szerint Rziha tbk csoportjának feladata, hogy jún. 26-án 6 óra d. e. Klodno irányában a támadást megkezdje és ezen helységet elfoglalva, birtokba vegye azon tereprészt,

mely a Kamionka-Strumilowaba vezető útig ér. Az este ejtett orosz foglyoktól azt tudtuk meg, hogy az oroszok éjjelre nagyobbarányú támadást terveznek.

Az I. zlj délelőtt Zapytowa faluba ment, hova később két bosnyák zlj is érkezett, melyekkel együtt délben parancsot kapott, hogy Remenowba meneteljen, hol a három zlj a Kreysa-csoport tartalékát fogja képezni. Este érkezve oda, az I. zlj ezen kötelékében a hónap végéig maradt ott.



Klodnotól—Dobrotworig.

26.

A II. és IV. zljnál az éjjel azonban csendben múlt.

6 óra d. e. a 31. ho jobb-szárnya (32., 69. gy.-ezredek és egy zlj 3. bh.), mely a bal-szárnyhoz viszonyítva eddig hátrább maradt, a támadást meg is kezdte és mivel ezen szakaszban az ellenséges állás kb. 3000 lépésre volt

saját vonalunktól, kb. 1000 lépést gyorsan haladt előre, mikor az orosz tüzéség igen élénk tüzelést kezdett. Saját tüzéségünk az orosz tüzéséget nem tartva le, a támadás megakadt. Ezredünk két zlja a felváltás folytán a vasútvonal mentén lévén, ezen állásaiból sem tudott előrejutni. Élénk tüzharc után az orosz delután ellentámadást kísérelt meg Klodno faluból, mely támadás főleg ezredünk ellen irányult, támadó vonalai nagy veszteségek árán helyenként 100 lépésre is megközelítették állásainkat, ott azonban fekvé maradtak.

A Kreysa-csoport által kiadott intézkedések alapján a 31. ho Op. No. 26/15. parancsal másnapra is támadást rendelt el, melyre az ezen napra szolt intézkedések maradtak érvényben. A német 25. tart. ho tüzéségének egy részével a támadást Klodnora támogatni kellett.

27.

Az éjjel folyamán csak lassú csatártúz a tőlünk jobbra levő bosnyák zlj ellen az ellenség támadni próbált, de visszaveretett. Virradat előtt az ellenséges gyalogsági tűz gyengült, majd teljesen megszűnt, mire az előreküldött járőrök megállapították, hogy az ellenség elől levő csapatai visszavonultak.

Erre a 31. ho elrendelte, hogy a csapatok a Klodno-Zoltance vasúti állomás — Klodno keleti széle — 243-as mp vonalig nyomuljanak előre és az onnan kiinduló felderítés eredménye szerint a további előnyomulás két oszlopban kezdendő meg. Ezredünk két zlja a 62. gy. ddr kötelékében a Kamionka-Strumilowara vezető úton nyomuljon előre. Ruda Sielecka és Jazienica Polska érendő el. (Op. No. 27/7. — Mindkét helység a Bug folyótól északkeletre fekszik.)

Miután ezredünk két zlja Klodno keleti szélét és a vasúti állomást elérte, felderítő járőrök küldettek előre, melyektől már 8 óra 30 d. e. érkeztek jelentések, hogy az ellenség velünk szemben Klodzienko falutól északkeletre az út mellett fekvő vadászlak magasságában áll. Ezen jelentésekre a ho-parnok a 62. gy.-ddrnek szóbeli parancsal elrendelte, hogy ezen ellenséget erőlyesen támadja meg. A ddrparnok a tűzvonalba ezredünket — az út mentén a II. zlj, ettől jobbra a IV. zlj — rendelte, tartalékban ezredünket egy bosnyák zlj követte.

Miután az ezred az előnyomulást megkezdte, a tüzharc rövidre rá kezdetét vette. A további előnyomulás folyamán a IV. zlj jobbra térve el a Pieczychwosty falutól délre fekvő 246-os magaslat felé folytatta a támadást, miáltal a két zlj között nagyobb hézag támadt, hova azután a ddrparnok a bosnyák zljat toltta be. Élénk tüzharc keletkezett, de mivel az ellenség előkészített állásban állott, 4 óra d. u.-ig még mindig nem lehetett őt onnan kiverni. A csoportparság ezen időben a támadás erőteljes végrehajtását megsürgette. Tőlünk balra a német 25. tart. ho, mely a támadást 11 óra d. e. kezdte meg, tűzvonalunkkal egymagasságba érkezett és ott szintén élénk tüzharc folyt. A sötétség beálltáig a harc szüntelenül folyt, mikor a tüzéségi tűz teljesen megszűnt, a gyalogsági tűz viszont erősen gyengült, úgy, hogy éjjeltájban már csak elvétve estek lövések.

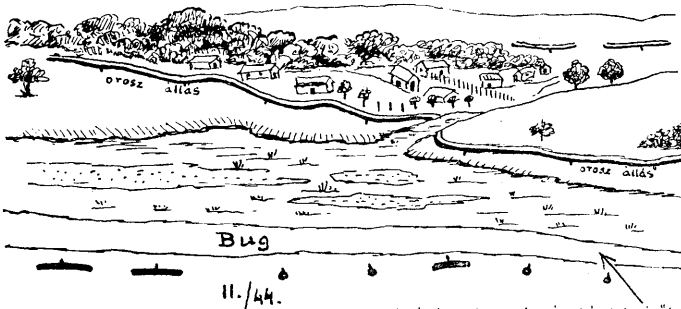
28.

Miután a 2. hdsgparság a Kreysa altbngy csoportjának elrendelte, hogy minél előbb érje el és szállja meg Kamionka-Strumilowát, a ho-parság 1 óra 30 d. e. adta ki a megfelelő intézkedéseket. Ezek szerint az előző napra kiadott előnyomulási parancs marad érvényben. Rziha tbk csoportja, melyhez ezredünk két zlja tartozott, az országút mentén — a helyzetnek megfelelően lehetett menetoszlopban is — Kamionka-Stru-



milowara nyomuljon előre és a Bug folyó hidait minél előbb szállja meg. Előnyomulás kezdete 6 óra d. e. Azon esetben, ha az ellenség az éjjel folyamán visszavonulna, üldöző különítmények rögtön Kamionka-Strumilowra irányítandók.

A főcsapatok ezen esetben az elrendelt útvonalon kövessék ezeket.

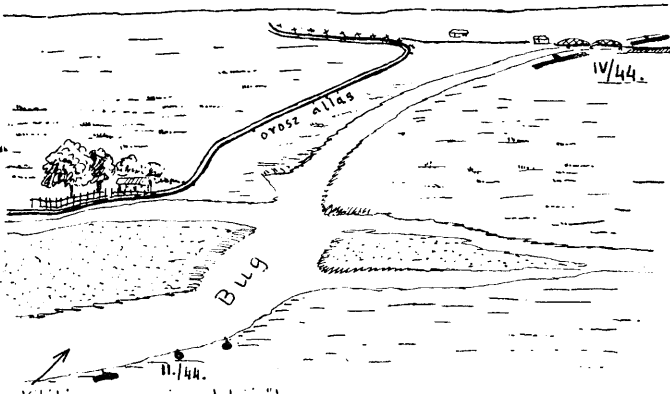


Kilátás a fakarékpenztár tetejéről

1915 június 29.

A II. zlj állása a Bug partján Kamionka Strumilowánál. (A 61. gy.-ddr vezérkari tisztjének helyszíni vázolata után).

Az ellenség az éjjel állásait tényleg elhagyta, mire a 62. gy. ddrparság 3 óra d. e. a II. zlj két szdát Kamionka-Strumilowara küldte előre, 5 óra 50 d. e. a két szd az erdős terepen áthaladva, jelentést küldött a hoperságnak, hogy az ellenségre nem talált; a lakosságtól megtudták, hogy az ellenség a Bug folyón túl vonult vissza és ott előkészített állásokban áll. A Bug folyó hídjait mind lerombolta, Horpinnál az ellenség még áll, ott tüzérség is van. Elővigyázat az úton való menetelésnél.



Kilátás a gymnazium tetejéről.

1915 június 29.

A IV. zlj állása a Bugon átvezető vasúti hídnál Kamionka-Strumilowától délre. (A 61. gy.-ddr vezérkari tisztjének vázolata után).

7 óra d. e. a két szd Kamionka-Strumilowara érkezett, egy közben foglyul ejtett orosz azt vallotta, hogy ott az 51. orosz gy.-ezr vonult vissza; a szdok létszáma kb. 40 ember, 7 ágyú szintén azokkal van.

Mikor erről a 62. gy.-ddrparáság a jelentést megkapta, a II. zlj másik két szdát ezen elől lévő két szd után küldte azon parancsal, hogy a II. zlj az országút hídjánál az innenső Bug-partot szállja meg. A IV. zlj pedig azon parancsot kapta, hogy a vasúti híd irányában folytassa az előnyomulást. Ezentúl az ellenségről csak annyit lehetett megtudni, hogy a Bug tulsó partját állítólag csak csekélyebb erővel tartja.

9 óra d. e., mikor az ezred két zlja az elrendelet helyeket elérte, a helyzet a következő volt. II. zlj az or-

szágút hídjánál a Bug bal partján; IV. zlj a vasúti hídnál szintén a Bug bal partján. Tőlünk balra a 25. német tart. ho a Lipowa magaslatot érve el, ott pihent. Tőlünk jobbra a 61. gy.-ddr még előnyomulásban, ettől jobbra a 13. Landw. ho erősen visszamaradva, mert az ellenség ott még ellenállást fejtett ki.

Délig a 31. ho többi csapatai is elérték a Bug partját. A ho-parság ekkor a Kreysa-csoport parásághoz kérdést intézett, hogy a Bugon való átkelés kierőszerkolása végrehajtható-e, mert a 13. Landw. ho még messze elmaradt. A Kreysa-csoport válasza az volt, hogy erről később fog dönteni. Az ezred zljai tehát a Bug mentén állva maradtak.

2 óra 30 d. u. a 62. gy.-ddrparáság intézett kérdést az előnyomulás folytatása tárgyában a 31. ho-parsághoz, honnan azt a választ kapta, hogy eziránt parancs még nem érkezett. A 62. gy. ddrparáság újabb jelentésében e fölött sajnálkozását fejezte ki, mert nézete szerint az ellenség velünk szemben igen gyenge (kb. 400 puská lehet), az átkelés tehát sikerülne. Ezen jelentés a 2. hdszparáságig ment, honnan ezen válasz jött: „Saját belátás szerint cselekedni.“

Közben a Kreysa csoportparáság a 31. ho-nak tudomására hozta, hogy: „Jelenleg a 13. Landw. ho előretartásával számolni nem lehet“, és mivel a 31. ho létszáma ekkor összesen 3866 puská volt (ezredünk két zljának puskalétszáma 485), nézete szerint ilyen vállalkozás tehát nem igen járt volna eredménnyel.

Délután az ellenséges tüzérség (nehéz is) tüzelni kezdett, veszteségeket azonban nem okozott. Az éjjel teljes nyugalomban telt el, csupán a vasúti hidat próbálták az oroszok felrobbantani, amit azonban a IV. zlj meghiúsított.

29.

4 óra d. e. az oroszok egy újabb kísérlete, hogy a hidat felrobbantsák, sikerült és a híd egyik része beomlott.

Ezen napra a 31. ho feladata az volt, hogy az elért állásokat tartsa, mert a ho-tól jobbra a harc még folyt, az ellenséget ott a Bugon átnyomni még nem sikerült.

A II. és IV. zlj tehát az állások kiépítését kezdte meg. Dél előtt folyamán az ellenséges tüzérség élénken tüzelt. Az országút hídjánál a II. zlj a partot tartotta megszállva egy-egy szddal jobbra (6/44.) és balra (7/44.) a hídtól, két szd mint tartalék a városban állott. A Bug itt 8–10 m széles, gázolni nem lehetett. Az ellenség a túloldalon 100–120 lépésre állott. A IV. zlj a vasúti hídnál állott a Bug partján, egy-egy szddal jobbra (15/44.) és balra (13/44.) a hídtól, egy szd tartalékban a jobbszárny mögött (15/44.) és egy szda (16/44.) a Kamionka-i templomnál mint tartalék a II. zlj mögött. A helyzet a nap folyamán nem változott.

30.

Az elmúlt éjjel folyamán az orosz tüzérség a város többször tartotta tűz alatt, aránylag elég veszteséget is okozva. A dél előtt érkezett rendelkezés szerint a 31. ho feladata eddigi állásait tartani, mert a tőlünk jobbról harcoló csapatok (13. Landw. ho és a IV. hdt balszárnya) ellenséges ellentámadások következtében helyenként teret is vesztek. Ezredünk tehát egész nap az állásokban maradt, változás nem történt. Egész nap folyamán lassú csatártűz. Az orosz nehéz tüzérségi tűz a városban több helyen tüzet okozott.

## Július.

### 1.

A II. és IV. zljak változatlanul az eddigi helyzetben állottak. Az ellenséges tüzérségi tűz ezen napon meglehetősen erős volt, Kamionka-Strumilowa Podzamec nevű városrészét annyira lőtte, hogy tűz keletkezett és az majdnem teljesen leégett. A Kreysa hdtparság Op. No. 182/32-vel az alá rendelt csapatokkal közölte, hogy a jelenlegi állásokban való hosszabb tartózkodás valószínű.

Az I. zlj a bh gy.-ezred két zljával együtt, melyek a Kreysa hdt tartalékát képezték, ezen napon Czesztyneré menetelt és ott 4-ike délutánig maradt.

Este az ezredhez érkezett XI. menetzlját a századokra felosztották.

### 2.

Az éjjel folyamán a II. és IV. zljaknál a századokat felváltották; a II. zljnál az 5., 6. és 7. szdok voltak a tűzvonalba, a 8. szd mint tartalék a temetőnél állott. A IV. zljnál a 13. és 14. szdok állottak a tűzvonalba, a 15. szd mint tartalék a jobbszárny mögött. A 16. szd azon legénységgel, mely a menetzljából az I. zlj részére lett fenntartva Sapiszanka falunál, hol az ezredparság álláspontja is volt, mint ddrtartalék állott fel. Az állások legnagyobb része már álló lövészek részére volt kiépítve, a drótkadályok azonban még kezdetleges állapotban voltak, mert az orosz tüzérség az állásokat majdnem állandóan tűz alatt tartotta, ami a munkát nagyon hátráltatta.

### 3.

9 óra 30 d. e. az orosz nehéz tüzérség kezdte Kamionka-Strumilowát erősen lőni, veszteségeket azonban nem okozott.

A Kreysa hdtparság délután érkező Op. No. 184/10. parancsa a csapatok átesoportosítását rendelte el, ez azonban ezredünket nem érintette, mert úgy a tűzvonalba levő két zlj, valamint az I. zlj is helyükön hagytak.

Említésre méltó esemény különben nem fordult elő.

### 4.

A tűzvonalba levő zljaknál a helyzet változatlan. A 31. gy.-hotól jobbra, tehát délre levő 13. Landw. ho a IV. és XIV. hdttek előtt még a Bug folyótól nyugatra levő ellenség az éjjel folyamán állásait kiürítette és a Bugtól keletre vonult vissza. Ezen változott helyzetnek megfelelően, a Kreysa hdtparság is kiadta a szükséges rendelkezéseket, melyek jobbszárnyának a Bug-ig való előnyomulását illették. (Op. No. 185/6.) Eszerint ezredünk I. zlja, mely a csoporttartalékánál volt, Czesztynie-ről Lodyna Nowara felé tartott. E rendelkezések végrehajtására a parancs 3 óra 15 d. u. érkezett, mire az I. zlj a tartalékesoport-parságtól írásbeli parancsot kapott, hogy rögtön meneteljen Nowystawba, ott a felosztott menetzljá reá eső részét sorozza be a századokba és ezután a menetelést Lodyna Nowara folytassa. A zljnak Nowystawba érkezésekor a besorozandó legénység oda még nem érkezett, a zlj tehát ott maradt és éjjelezett.

### 5.

10 óra d. e. az orosz nehéz tüzérség Sapiszanka falut, hol az ezredparság és a ddrtartalék állottak, kezdte erősen lőni. Ennek folytán tűz keletkezett, mely a falu

nagy részét elpusztította. Az ellenség Kamionka-Strumilowanál is élénkebb tevékenységet folytatott úgy, hogy ezen napon a veszteségek száma is szaporodott. A felosztott menetzljának az I. zljra eső részét a 62. gy.-ddrparáság csak délután indította útnak Nowystawba, ahová az estefelé érkezett.

Az eddig Kreysa altbngy parsága alatt álló két ho. 31. gy. ho és 13. Landw. ho) felett ezen napon Czibulka altbngy vette át a parságot és ezentúl elnevezése: Czibulka hdt.

### 6.

Az ellenséges tüzérség ezen napon is élénk tevékenységet folytatott, főleg azonban a helységeket lőtte. Az arevonalban levő IV. zljtől a ddrparáság a 14. szdot is kivonta és a ddrtartalékba osztotta be. Az I. zlj a 31. gy.-ho-parság rendelkezésére egész napon Nowystawban maradt.

Az eznap összegezett kimutatás szerint az ezred veszteségei a Bug folyóhoz való érkezése óta az állás-harcban: 38 halott, 194 sebesült, 36 eltűnt.

### 7.

A helyzet változatlan, csupán az ellenségnek teljesen csendes viselkedése tűnt fel, ami azon gyanút vált-hatta ki, hogy állásait kiürítette. Ezért a 31. ho-parság éjjel 11 óra 15-kor az ellenség első vonalaira meglepetésszerű erős tüzérségi tüzet rendelt el. A tüzelés alatt az ellenséges állásokban élénk mozgolódás volt észlelhető, amit minden bizonnyal a tüzelés eredményessége idézett elő.

### 8.

Az ellenség továbbra is teljesen nyugodtan maradt, tüzérsége egyáltalán nem lőtt. Reggel egy orosz repülő repült át ezredünk felett délnyugati irányban, ami azért keltett nagyobb érdeklődést, mert orosz repülő már huzamosabb idő óta nem mutatkozott.

A 31. ho XII. menetzljai Zoltanceba érkeztek, ahol a Czibulka hdtparság azokat visszatartotta, hogy táboroszerű lögyakorlatokat tartsanak, egyben értesítette a ho-t, hogy az ezredkehez való besorolásuk valószínűleg öt nap múlva történik.

Érdemes feljegyezni, hogy ezen napon történik nálunk említés az úgynevezett „T“-gránátokról (Gázgránát), melyekből a 2. hdsereg tüzérsége között 200 darab került elosztásra.

### 9.

Éjfél tájban a II. zljjal szemben levő ellenség élénk tüzelést kezdett, azonban azt rögtön abbahagyta, mikor a tüzérségünk állásait lőni kezdte.

10 óra d. e. a 31. ho-parság a Czibulka hdtparság rendelkezésére elrendelte, hogy a még mindig Nowystawban levő I. zlj helyezkedjék menetkészletbe (Op. No. 9/9), további parancs azonban ezen napon nem jött, a zlj tehát továbbra is Nowystawban maradt.

Este a hdtparság két intézkedése jött, melyek ezredünket is érintették; az elsőben értesíti a 31. ho-t, hogy a 44. gy.-ezr menetzlja júl. 11-én érkezik a Hst. Czesztyniehez (vasúti megálló) és ezt ezután minél előbb kell az ezredbe beosztani, a másodikban (Op. No. 5/15.) a ho-nak az előreláthatóan rövid időn belül újra felveendő előnyomulásig való ténykedését szabályozza, mely rendelkezés d) pontja a következő: „A ho-ok ahányszor csak lehet, kisebb éjjeli vállalkozásokat rendeljenek el, azon különös feladattal, hogy foglyok ejtessenek.“

Az arcvonalban úgy éjjel, mint délelőtt is, teljes csend uralkodott.

10 óra 30 d. e. értesíti a 31. ho az ezredet, hogy a XII. menetlj d. u. fog a kijelölt helyre érkezni és egyben elrendelte, hogy az I. zlj az úton csatlakozzon a menetljhoz, mellyel felváltás céljából Kamionkára meneteljen. A menetljnek Zoltanceból való indulása azonban késett úgy, hogy az csak 5 óra d. u. indulhatott onnan. Este érkezvén Czesztyniehez, a zljakra való felszítás ott történt. Az I. zlj azután hozzá csatlakozva, Sapiezankára meneteltek, melynek északi sarkánál volt az ezredparság álláspontja. A II. és IV. zljakhoz beosztott részek innen az állásokba vezettettek, az I. zlj a 62. gy. ddrparságnak közben kiadott rendelkezése értelmében mint ddrpartalék Sapiezanka-n maradt.

A 62. gy. ddrparság ezen napon a következőt rendelte volt el: A II. zlj a 3. bh. gy.-ezre I. zljának helyét foglalja el, jobbszárnya a Kamionka patakna a Bugba való torkolatánál, balszárnya a Lápajowkatól északra vonuló országútnál; a II. zlj eddigi helyét az eddig ddrpartalékban levő 14. és 16. szdok szálják meg és ezen védelmi szakasz is a IV. zljparság alá tartozik. A IV. zljnak eddigi szakaszában a helyzet változatlan maradt.

Az ezred által megszállva tartott állásokban tehát a beosztás a következő volt: A IV. zljnál a vasuti töltéstől jobbra a 15. szd, balra a 13., azután a 16. és 14. századok; a II. zljnál a jobbszárnytól kezdve a 8., 5., 7. és 1/2. szdok a tűzvonalban, 1/2. szd mint zljpartalék Lápajowka nyugati sarkánál.

## 11.

3 óra 15 d. e. a felváltás anélkül, hogy az ellenség valamit is észrevett volna, megtörtént. A nap különben teljes csendben múlt.

A 2. hdsgparság ezen napi rendeletében felsorolja Galiciának az oroszok által már kiürített területén még mindig előforduló zavarokat és a telefonbeszélgetéseknek az oroszok által való lehallgatását, amit polgári öltözetben visszahagyott orosz katonák azáltal tettek lehetővé, hogy az oroszbarát lakosság segítségével az osztrák-magyar telefonvezetékeket a mindenesetre lerakott orosz titkos vezetékekkel kötötték össze. Ezért tehát elrendelte, hogy a gyanús helységek lakosai közül túsok veendőek és előforduló esetekben elretentő például vagy a tettesek, vagy a túsok felakasztandók, illetőleg a gyanús helységek kiürítendőek és felgyújtandók.

8 óra d. u. a 62. gy. ddrparság a ho-tól parancsot kapott, hogy a Czibulka hdt. Op. No. 5/15. parancsa értelmében ezredünknek egy fél zlja erőszakos felderítés céljából Lany-Polskie-n át nyomuljon előre, állapítsa meg, hogy az ellenség az út mentén állásban van-e és ejtsen foglyokat. A ddrparság az I. zlj felé rendelte ki. A fél zlj 9 óra d. u. elindulva, éjfél tájban a Lany-Polskietől kb. 1000 lépésre távolabb fekvő 214-es keresztnél gyalogsági tüzet kapott. Erre, hogy az ott álló ellenséget megkerülje, észak felé térve ki, a 213-as magasságpontonál az erdőből ismét tüzet kapott. Az ezen helyeken álló ellenséges csapatokat tüzelésük után ítélve erősebb tábori őrsöknek lehetett becsülni.

## 12.

Virradat előtt a félzlj, anélkül, hogy foglyokat ejtenie sikerült volna, visszavonult. Az orosz gyalogság az egész idő alatt élénken tüzelt, a lövések azonban

mind magasan mentek, mert sebesülés csak akkor történt, mikor a félzlj saját II. zljunk vonalát már majdnem elérte. (2 ember a félzljtól, 1 ember a II. zljhoz balról csatlakozó 19. honv. gy.-ezredtől.)

A 2. hdsgparság 1915 júl. 11. Op. No. 5027. sz. rendeletével a 128. honv. gy. ddr nagy veszteségei miatt feloszlatta és annak eddigi parancsnokát, Sárkány ezredet, ezredünk parancsnokságával bízta meg. (A 128. honv. gy.-ddr kötelékében volt az ezred 1915 áprilisában a Cseremhán.) Délután értesíti a Czibulka hdtparság az alája rendelt ho-parságokat, hogy a 2. hdtparság a Szurmay csoportnak a Czibulka hdt általi részbeni felváltását rendelte el. A hdt vonala a Kamionka — Strumilowa — Cholojow vasútvonaltól egész Dabig fog terjedni. A vasútvonaltól jobbra a IV. hdt kerül állásba. A felváltásnak VII/14 délig kell befejezve lennie, parancsok következnek. 9 órakor d. u. érkezett azután a parancs, mely a felváltást szabályozta. (Op. No. 9/16.) A parancsnak ezredünket érintő része: „A. A 44. gy.-ezredet a 43. Landw. ho egy ezrede váltja fel július 14-éről 15-ére virradó éjjel. E tekintetben Rziha tbk (a 62. gy.-ddr parnoka) a 43. Landw. ho-parsággal lép közvetlen érintkezésbe. A 62. gy. ddrparság a 44. gy.-ezreddel a végrehajtott felváltás után mint hdtpartalék lesz visszatartva és idejében kap erre vonatkozó parancsot.“

A harci tevékenység, főleg az ellenség részéről, ezen napon úgyszólván teljesen szünetelt.

## 13.

Éjjel a 31. ho többi ezredei a hdt parancsa szerint a felváltást megkezdték, ezredünk azonban még helyén maradt, változás nem történt.

## 14.

Miután az éjjel teljes csendben múlt, nappal is csak az orosz tűzéréség adott le szórványosan néhány lövést.

1 óra 20 d. u. érkezett a hdtparság Op. No. 11/12. parancsa, hogy a felváltás után az ezred mint hdtpartalék Batyaticére meneteljen és annak nyugati részében szállásolja el magát. 8 órakor d. u. a felváltás a 41. gy.-ezred által megkezdődött.

## 15.

Éjfélig a felváltás teljes rendben befejeződött és a zljak a sorakozás után Batyaticére meneteltek, hová az utolsó (II. zlj) is 2 órakor d. e. megérkezett. A napot a szdok tisztálkodásra és a felszerelés rendbehozatalára használták fel.

## 16.

A nap zárt rendekben való gyakorlatozással és a fegyverzet és felszerelés rendbehozatalával telt, megkezdődött az alosztályok szerint való fertőtlenítés is.

## 17.

Gyakorlatozással telt el a nap, 6 órakor d. u. az ezredzenekar térzenét tartott.

## 18.

Azon körülmény, hogy az egész ezred tartalékban volt, lehetségessé tette, hogy vasárnap lévén, tábori misén vegyen részt, melyet az ezred tábori papja 9 órakor d. e. mondott, egybekötve egy prédikációval, melynek tárgyát az utóbbi időben sűrűbben előfordult úgy-

nevezett „szerzések“ képezték. Hónapok óta különben ez volt az első nap, hogy az ezred teljes nyugalmat élvezhetett, mely azonban csak estig tartott. Megérkezett ugyanis a hdt Op. No. 14/21. intézkedése, mely elrendelte:

.....

2. A hdt feladata, hogy a saját arcvonala előtt Lapajowka és Dab között álló ellenséget július 19-én a Bugon túl szorítsa vissza, hogy a 9. és 32. ho-knak a július 20-ára tervezett Bugon való átkelését megkönnyítse.

.....

4. Hadtesttartalék:

a) A 44. gy.-ezr Zubowmostyától délre;

b) 1. osztr. népf. ddr az 1. népf. gy.-ezreddel a Zdeszowtól délre levő Hgh-nál, a 2. és 22. népf. gy.-ezredekkel, a tüzérséggel és lovassággal Gruszka északi részében.

A hdt tartalékok meneteléseiket a repülők elleni fedezés miatt, jelenlegi helyzetükből legkorábban VII. 18-án a sötétség beálltával kezdjék meg, VII/19-én virradatkor az elrendelt helyeken álljanak készen.

Ezen parancs értelmében az ezred 8 órakor d. u. sorakozott és a menetelést 8 óra 15 d. u. kezdte meg. Közben egy felvonuló vihar következtében oly sötét lett, hogy látni sem lehetett. Nemsokára a vihar kitért és eső zuhogott. A Batyaticze keleti kijáratától

Zubowmostyra vezető út már vonatesapatok által lévén lefoglalva, az ezred, hogy menetét folytathassa, kénytelen volt az útról letérni és útját a földéken át véve, csak éjjelkor érkezett Zubowmostyra, teljesen átázva. A századok Zubowmosty déli szélén házakba és pajtákba húzódva, az éjjelt itt töltötték.

Ezen napon kimutatott létszám: 2393 csatár, 4 gp.

19.

Reggel a hdt csapatai az elrendelt előnyomulást megkezdték, a 31. ho első vonalai 10 órakor d. e. a Podrudne — Chimki-vonalat érték el, anélkül, hogy az ellenséggel érintkezésbe jöttek volna. 12 óra 45 d. u. a 31. ho jobbszárnyán levő 61. gy-ddr egyes részei elérték az oroszok által a háború alatt épített vasútvonalat, hol gyengébb ellenséges csapatok állottak. A 31. ho-tól jobbra előrenyomuló 43. Landw. ho-nál ezen időben már erősebb gyalogsági és tüzérségi tűz volt hallható. Ezredünk délig Zubowmostiban táborozott, mikor a hdt-parság egy zljat a 31. ho rendelkezésére bocsájtott és elrendelte, hogy a zlj Konstantowkára menetteljen. Erre a IV. zlj lett kirendelve és rögtön el is menetelt. Odaérkezve, a 61. gy-ddr útján a 31. ho következő parancsát kapta: „A 31 ho-parságnak alá rendelt zlj tartalék; Batyaticzkára menetel és ha a 61. gy-ddrparság Chimkire megy előre, odamenetel. Parancsátvevő a 61. gy. ddrpárság telefonjához. Ha a 61. gy. ddrpárság tovább menne előre, a zlj Chimkiben marad, parancsátvevőt azonban a ddrpárságnál hagy. A zlj megérkezése jelentendő.“

2 órakor d. u. a 61. gy. ddr csapatai, miután a vasútvonalat átlépték, erősebb ellenséges tűzbe jöttek.

2 óra 50 d. u. a hdt-parság kiadott rendeletében azon nézetének adott kifejezést, hogy az eddigi látszat szerint a Bugtól nyugatra csak gyengébb ellenséges erők állanak, elvárja tehát, hogy a csapatok a Bugtól nyugatra fekvő terepet még a napfolyamán meg fogják az ellenségtől tisztítani. A 44 gy.-ezr két zlja továbbra is Zubowmosty-ban marad.

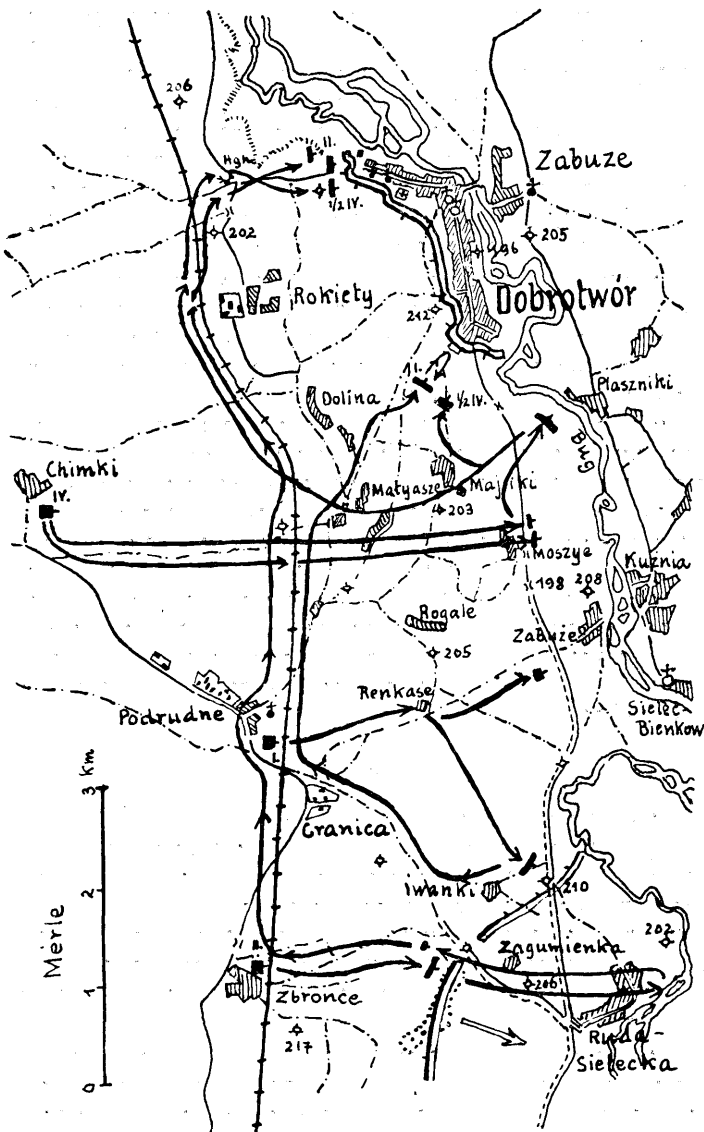
4 óra 45 d. u. azonban újabb parancs érkezett (Op. No. 16/31), mely elrendelte, hogy ezredünk két zlja haladéktalanul Zbronce-ra menetteljen. Ezen parancsot végrehajtva, az ezredtörzs és az I. és II. zljak 6 óra 30 d. u. Zbronce-ra érkeztek. Közben a hdt-parság a hdt-tartalék többi részét (az 1. osztr. népf. ddr. zömét) Zubowmosty-ba rendelte.

Ezidőtájtban a 31. ho-tól jobbra levő 43. Landw. ho balszárnya ellen az oroszok Renkase falu irányából ellentámadásba mentek át és azt visszavetették. Ezen ho bal ddr-parsága erre a még rendelkezésére álló tartalékát a vasútvonalon Podrudne és Granica faluknál rendelte állásba, hogy az esetleg visszamenő csapatokat vegyék fel. Az erről kapott jelentés alapján a hdt-parság Op. No. 16/43. parancsal elrendelte, hogy a 44. gy.-ezr egy zlja Zbronceból Podrudnera tolassék el. Ha a telefonösszeköttetés a hdt-parság és a 43. Landw. ho között megakadna, az éjjel folyamán ezen zljjal a 43. ho-parság rendelkezhet, különösen sürgős esetben a Zbronceban maradt zljjal is. Ezen parancs az ezredhez 10 óra d. u. tájban érkezett, mire az I. zlj Podrudnera menetelt.

Este a 31. ho arcvonala a következő vonalat érte volt el: Balról jobbra-vasútvonal a 206-os és 202-es magasságpontoknál, Rokiety, Dolina, Matyasze.

20.

Az éjjel folyamán csupán az ellenséggel érintkezésben levő csapatok folytattak csatártűzet, mindkét fél



Dobrotwór-i ütközet.

különben mozdulatlan maradt. Reggel megeredt az eső, mely egész napon át tartott.

A 12. hdszparság ezen napra elrendelte, hogy úgy a Czibulka hdt, valamint a tőle jobbra levő IV. hdt a támadás a Bug kierzszakolására folytassák. A IV. hdtet illetőleg ezen parancs ugyan még a támadás megkezdése előtt megváltozhatott, mert a támadás azon szakaszban nem indult meg, a Czibulka hdt azonban még az éjjel folyamán a rendelkezéseket megtette, mely parancs ezredünket annyiban érintette, hogy a Podrudnenáj álló I. zljat a 43. Landw. ho rendelkezésére bocsájtotta, a II. zljat egyelőre Zbroncen mint hdt tartalékot tartotta vissza.

Ezen parancs rendelkezéseit azonban a 43. Landw. ho rendelkezései — mint látni fogjuk — megelőzték.

A további események érthető leírása céljából szükségesnek mutatkozik a 43. Landw. ho balszárnyának és a 31. ho egész arevonalának ismertetése. A 43. ho tűzvonal a Zabuze falutól kb 1000 lépésre nyugatra, balszárnyával a Moszye falutól délre fekvő 198-as hídnál, mely helyzet délig csak annyiból változott, hogy a balszárny a Zabuzetól északra fekvő 208-as mp-ig jutott előre; északra ettől a 31. ho. 61. gy. ddrának tűzvonal a Majikitól keletre, folytatódva észak felé, balszárnya Dobrotwór déli része előtt kb. 700 lépésre; csatlakozva ehhez a 62. gy. ddr tűzvonal, mely Dobrotwór nyugati sarkánál levő ellenséges állások előtt kb. 200—300 lépésre, azután Strichanka faluig folytatódva, hol a Bug balpartján levő ellenséges állások előtt állott. A harc az egész vonalon virradat óta élénken folyt.

Még virradat előtt a 43. Landw. ho az I. zljnak parancsot adott, hogy Renkasere menjen előre, hol továbbra is még ho-tartalék marad. 10 óraker d. e. tájban a még Zbroncen álló II. zlj szintén parancsot kapott, hogy Zagumienki irányában nyomuljon előre, hogy az 59. gy. ddr támadását előrevigye. Hogy ezen időben a hdtparság éjjel kiadott parancsa, mely ezen zljat még mint hdt tartalékot tartotta vissza a 43. ho-hoz megérkezett volt-e már, vagy hogy a ho-parság az előző napi Op. No. 16/43. rendelkezést vette ezen intézkedése alapjául, pontosan nem állapítható meg. A II. zlj tehát elindult és 11 óraker d. e. tájban a tűzvonal mögötti tartalék vonalát érve el, harcalakzatba fejlődött, két szd a rajvonalba (6. és 7.), két szd tartalék a balszárny mögött (5. és 8.) A zlj azután a már tűzharcban levő 41. gy.-ezr tűzvonalával egy magasságban felvette a tűzharcot.

Ezidőtájtban a 31. ho jelentést tett a hdtparságnak, hogy a támadás előrevitele céljából a még tartalékban levő IV/44. zljat — irány Dobrotwór nyugati széle — szándékozik harcba vetni. Mivel azonban evvel a ho utolsó tartaléka is elfogyott és mivel a Rokiety és Dolinától keletre levő tűzvonal igen gyenge, Strichanka és Zawone között pedig a helyzet még igen bizonytalan, kéri tehát két zljnak (lehetőleg a még tartalékban levő két 44-es zljat) sürgős rendelkezésre való bocsájtását.

Közvetlen ezen jelentés után futott be a 31. ho-hoz a 44. gy.-ezr. parságának helyzetjelentése, mely következően hangzik: „A 44. gy.-ezr mint hdt tartalék már teljesen felhasználva, még pedig: I/44. Renkasenél a 43. ho tartaléka, II/44. a 41. gy.-ezr balszárnyának támogatására és Zagumienkire való előnyomulásra. IV/44., melynek jelenlegi tartózkodási helye ismeretlen, tegnap d. u. Konstantowkára menetelt és a 31. ho kötelelékébe lépett. Az ezrparáság álláspontja a továbbiakig Zbronce, 44. gy.-ezr.“

Ez volt a helyzet, mikor közvetlen délután az oroszok először Majiki falu ellen, majd utána Majiki és Dolina faluk között ellentámadásba mentek át és a raj-

vonalat áttörve, az a vasútvonalig volt kényszerülve visszamenni. A 61. gy. ddrnak ugyan sikerült a tartalék (három szd 32-es) bevetésével a helyzetet helyreállítani, a 31. ho azonban elrendelte, hogy a Rokiety, Dolina és Majiki faluk keleti szélét feltétlenül tartsa és ezen célból a még mindig Chimkiben álló IV/44. zlj felét rendelkezésére bocsájtotta. 3 óra 15 d. u. még írásban utasította a 61. gy. ddr-t, hogy Moszije, Majiki, Dolina és Rokiety faluknál erőteljes ellenállásra rendezkedjék be, a fél IV/44-es zljat pedig a 43. ho északi szárnyának védelmére használja fel és Moszije és Majiki között alkalmazza.

A 43. ho terében harcoló II. zlj a délután folyamán a támadást az 5. szdnak a tűzvonalba való rendelkezésével még előbbre vitte és a szürkület beálltával az ellenséget, mely itt erős drótakadály által védett állásokban állott, kb. 100 lépésre közelítette meg, de a rohamot a sértetlen akadályok miatt végrehajtani nem lehetett. Itt tehát a szdok beásták magukat és a sötétség beálltával csupán a csatártűzet tartották fenn.

Mint már fent említve, a 43. ho balszárnya a Zabuzetól északra fekvő 208-as mp-ot foglalta el, amit a 36. Landw. ezred hajtott végre rohammal. Ezen előnyomulás következtében az ezred jobbszárnya a Sielec-Bienkow-i templomtoronyból jövő erős géppuskatűz alatt állott, ami a helyzetet ott kétségessé tette. A 43. ho-parság ennek következtében a még tartalékban álló I/44. zlj egy szdát rendelte a 36. Landw. ezrednek alá azon utasítással, hogy az elért eredményt biztosítsa. A zlj másik három szdát pedig utasította, hogy az Ivankitól keletre levő 210-es mp irányában nyomuljon előre, úgy hogy az I zlj három szddal a 36. Landw. gy.-ezr és a 41. gy.-ezr között támadt ürbe került. A zlj előnyomulva, nemsokára szintén még állásban levő ellenségre talált, mellyel a tűzharcot felvette. Az alkonyat beálltával további mozgásokra itt sem került sor, a tűzharc azonban egész éjjel gyengén tartott.

A fél IV. zljat, mikor az Moszije faluhoz ért, a 43. ho rendelkezésére szintén a tűzvonalba rendelték, balra a 96. Landw. ezredtől. Itt azonban az ellenség a Bug innenső partján már nem lévén, csak a túlparton levővel volt gyenge csatártűz.

7 óraker d. u. a 31. ho-parság elrendelte, hogy a még Chimkiben álló fél IV. zlj az éjjelre a 61. gy. ddr rendelkezésére áll és hogy az szükség esetén kéznél legyen, vonja azt a vasútvonalig előre, mely mozdulatot a fél zlj 8 óra 30 d. u.-ig végre is hajtotta. Azonkívül értesítette a nevezett ddr-t, hogy mivel a hdtparság a 31. ho-nak az I. osztr. népf. gy.-ezredet bocsájtotta rendelkezésre, ebből, mikor ez Chimkire fog érkezni, szintén egy fél zljat bocsájt a ddr rendelkezésére és ez úgy alkalmazandó, hogy minden 44-es szdhoz egy népf. szd csatolandó.

## 21.

Az éjjel folyamán érkezett meg az alattas parságokhoz a Czibulka hdt. ezen napra szóló intézkedése (Op. No. 17/60), melyben elrendelte, hogy miután a IV. hdt-nél a Bug folyó erőszakolása felsőbb parancsra elmarad, sőt más helyen történt események folytán egy ho az arevonalból ki is vonatik, a 31. ho a Bug balpartját szállja meg. E célból a 43. ho tartaléka is segítségül veendő.

Az előkészítő rendelkezéseket erre a 31. ho még az éjjel folyamán tette meg, (Op. No. 21/2.), a támadást elrendelő parancs azonban csak 8 óra 30 d. e. ment ki a csapatokhoz (Op. No. 21/6.). Eszerint a támadást a 32. gy.-ezreddel, a IV./44. zljjal és a már utóbbinál levő két

osztrák népf. szddal, ezen csoport balszárnyával a Dolina déli széle — Dobrotwórtól délnyugati sarka vonal mentén a 61. gy. ddr. hajtsa végre. A támadáshoz való csoportosítás felveendő, a támadás kezdete a tüzéségi hatástűz után lesz elrendelve. Erre a IV. zljnak fele, mely a népf. szdokkal még a vasútnál állott a Moszyenél levő feléhez csatlakozott.

Virradatkor az I. zlj, mely Ivankitól keletre a 210-es magasságpontnál állott (egy szda északra kikülönítve), parancsot kapott a 43. Ldw. ho-tól, hogy Granicara meneteljen vissza, ahol a 31. hoparságnak áll rendelkezésére. A zlj, miután sorakozott, a menetelést megkezdte és 11 óra 20 d. e. odaérkezett, a zljparnok azonban szükségesnek látta a 43. ho-parságot kérni, hogy a legénységnek legalább másfél óra pihenőt engedélyezzen.

A II. zljnál 2 óra d. e. tájban két orosz jelent meg, akik hírül hozták, hogy a vele szemben álló ellenség a várt roham elől kitérve, a Bug másik partjára vonult vissza. Virradatkor előreküldött tiszt járőrök megállapították, hogy ez a tényeknek megfelel. A zlj ezután Ruda-Sieliecka-ig nyomult előre és éppen állásokat szemrevételezett a Bug partján, mikor a 43. Ldw. ho parancsa érkezett, mely elrendelte, hogy ezen helyen a 41. gy.-ezr. jön állásába, a zlj pedig azon helyre menjen vissza, ahol éjjel állott. Délben a zlj ismét ezen helyen lévén, ott 6 óra d. u.-ig állott, mikor az akkor kapott parancsra Zbrance-re menetelt, hol azután az éjjelt is töltötte.

11 óra d. e. a 31. ho kiadta a távmondati parancsot, hogy a tüzéségi hatástűzet 11 óra 30 d. e., a gyalogsági támadást pedig 12 óra 30 d. u. kell elkezdni; ezenkívül elrendelte, hogy a Granica-nál álló I/44. zljat a 61. gy.-ddrnek rendeli alá és az a ddr. balszárnyán alkalmazandó.

Az elrendelt időpontban a tüzéség megnyitotta a tüzet, mely a szemben levő ellenséges állásokra több mint egy óra hosszat tartott. Ezután a gyalogság kezdte meg előnyomulását és a még Dobrotwórtól nyugatra levő állásaiban levő ellenséget onnan kizavarta. A Dobrotwórtól szélén ismét állásba menni akaró ellenséget rohammal vetették vissza és 2 óra 30 d. u. az első vonalak, melyek Dobrotwórtól délre nyomultak előre, elérték a Bugot. Ezek között volt, két 32-es zlj között beékelve ezredünk IV. zlj is. A 61. gy.-ddr balszárnyán támadó I. zlj a 62. gy.-ddr. jobbszárnyán levő 69-esekkel együtt benyomult Dobrotwórtól déli részébe, ahol azonban oly hatásos ellenséges tüzéségi és géppuskatűznek voltak kitéve, hogy mozdulni sem lehetett, úgyhogy kb. egy félóra múlva ezen csapatok kiindulási állásaikba visszahozták. És ámbár mindkét gy.-ddr-parság a még rendelkezésükre álló tartalékok bevetésével az elért eredményeket ismét visszazerezni igyekezett, ez estig nem sikerült. Az ellenséges tüzéség még este is igen erős tüzet fektetett Dobrotwórtól nyugati széle elé. Az I. és IV. zljak veszteségei jelentékenyek voltak, melyeket főleg tüzéségi tűz okozott. A támadás alatt a csapatok kötelékei is meglehetősen összebonyolódtak, úgy hogy újabb támadás végrehajtása előtt ezeket feltétlenül rendezni és a csapatoknak megfelelő pihenőt kellett nyújtani. Az idő multával ezen napon további támadást megkísérelni már nem is lehetett.

Miután a helyzetről a ddrpárságok a 31. ho-nak a jelentéseket megtették, ezek alapján a hoparság 10 óra d. u. a következő rendelkezést adta ki:

1. A csapatok rendeződnek és oly állapotba hozandók, hogy minden ellentámadásnak ellenálljanak.

2. Napkeltekor az egész tüzéség ismét a támadás előkészítéshez kezd. A tűz különösen Dobrotwórtól nyugati

gati csüeske, a templomoknál lévő támpont ellen, mely a helység könyökében fekszik és a Bugtól keletre lévő 205-ös magasságpont ellen irányítandó.

3. A Rziha és Heisseg-csoportok közötti választóvonal: Dolina északi széle — 212-es magasságpont Dobrotwórtól szélén.

Mindkét csoport erős balszárnyal támad.

Ami a Rziha-csoport csapataiból a választóvonalról délre van, az ha lehetséges, a kiutalt szakaszba tolandó el. (69. gyezr.).

5. Az éjjel folyamán, vagy reggel Matyaszenél és a vasútvonalnál lévő 206-os magasságpontnál Matyaszenétől nyug-ra, az I/Lw. 20. zljnak és egy 44-es zljnak kell beérkeznie. A 61. gyddr gondoskodik róla, hogy ezen csapatok ott megbízhatóan tartóztassanak fel és mint hotartalék helyeztessenek készenlétbe. Parancsvétel céljából ezen két zlj kösse össze magát Chimkivel.

Támadás kezdete el lesz rendelve. 31. ho.

22.

Az éjjel aránylag csendesen mulott, az ellenség is teljesen passzivan viselkedett.

11 óra d. e. a II. zlj. Zbrancen a 43. ho-tól parancsot kapott, hogy rögtön meneteljen Matyaszerre, hol a 31. ho tartalékát fogja képezni. 1 óra 30. d. e. a zlj menetelést megkezdte és még virradat előtt ért oda. Virradatkor az eddig Zbrancen tartózkodó ezredpárság Podrudnera ment. Nemsokára a Bug völgyére sűrű köd ereszkedett, mely a tüzéségi tűz megfigyelését lehetlenné tette, úgy hogy az tüzet szüntetni volt kénytelen. A köd még késő délelőtt is hátráltatta a tüzéségi tűz megkezdését.

9 óra d. e. az ezredpárság a 31. ho-tól parancsot kapott, hogy a Matyaszenél a vonattöltés mögött álló zljhoz menjen (II/zlj) és ott a ho tartalék felett (II/44. és I/Lir. 20. zljak) vegye át a parságot.

Délig a hoparság az előző nap elrendelt támadás megkezdésére a parancsot még mindig nem adta ki, ámbár ez időben a köd már felszállt és a tüzéség a tüzelést megkezdhetné volna. Ezen késést a következők okozták: A Heisseg-csoport (61. gyddr) közben jelentette, hogy az elrendelt átcsoportosítást végrehajtani nem lehet, mert a legkisebb mozgás nálunk a Bug tulsó oldalán álló ellenségnek erős tüzelést vált ki, ami hasztalan veszteségeket okoz. A Rziha-csoport (62. gyddr.) pedig jelentette, hogy a támadást csak megfelelő átcsoportosítás után és megfelelő erőknek hozzáirányítása után hajthatja végre.

Ezen jelentések után a 31. hoparság távmondatilag fordult a Czibulka hdthez és kérte, hogy a hdtpárság tegye mérlegelés tárgyává, hogy a jelenlegi körülmények között nem volna-e előnyösebb a ho-nak a Bug mentén álló csapatait a saját körzetében álló 1. sz. osztr. népf. ddr által felváltani, a ho-t Dobrotwórtól nyugati része ellen támadásra csoportosítani és a támadást VII/23-án hajtani végre. Ezenkívül arról is tett jelentést, hogy tüzéségi lőszer csak éppen a hatástűz végrehajtására elegendő, mely esetben a ho estére lőszer nélkül állana. A tömegtüz megkezdését tehát eddig még el sem rendelte.

A hdtpárság ezen felterjesztést jóváhagyva, a 31. hoparság 4 óra d. u. Op No. 22/24. parancsal elrendelte az átcsoportosítást. Ebben ezredünket illetően el lett rendelve: A ho tartalék (II/44. és I/Lir. 20) este a M. H. Rokietyndől álljon a vasúti töltés mellett. Az osztrák népfölkelők által felváltandó 44-es zlj (IV/44.) a 62. gyddr-nak áll rendelkezésre, felállítási helyét a ddr-párság rendelje el. Ha a Heisseg-csoportnál (61. gyddr)

egy 44-es alakulatok nem állanak a tűzvonalba, úgy ezek is a 62. gyddr-nak rendeltetnek alá.

A másnapi támadásra a rendelkezéseket a 31. ho Op. No. 22/25. parancsal 5 óra d. u. adta ki. Eszerint a Rziha tbk csoportja a rendelkezésére álló erőkkel és a ho-tartalék 44-es zljával (II/44.) Dobrotwórt támadja meg. Irány: a balszárnnyal a 202-es mp és Dobrotwór nyugati csücskétől északra fekvő házesoport közötti vonal mentén, főerők a balszárnnyon. Heisseg ezredes csoportja (ennél maradt ezredünk I zlja a csoport balszárnnyán) a támadáshoz ceatlakozik, jobbszárnnyát visszatartva.

A támadás kezdetét a hoparság rendeli el.

A sötétség beálltával a IV/44. zlj a tűzvonalból kivonatván, félzljanként menetelt a 62. gyddrhez, hová első fele éjjel után érkezett. Az ezredparság és a II. zlj M. H. Rokiety-hez 6 óra d. u. érkeztek és ott éjjeleztek.

Az I. zlj a 61. ddr kötelékében eddigi helyén a tűzvonalba maradt.

### 23.

Éjjel után fél kettőig az éjjel nyugodtan mulott, mikor az oroszok Dobrotwórból támadásba mentek át, a tűzvonalba lévő csapatok azonban ezt feltartóztatták. Közben az oroszok a várost több helyen felgyújtották. A 61. gyddr arevonala is éjféltájban az oroszok a Bug túlsó oldaláról többször rajtaütésszerű erős tüzelést indítottak, mely tüzelés következtében a IV. zlj másik fele csak késéssel indulhatott el a 62. ddrhez. Menetközben a 61. gyddr azonban feltartóztatta, úgy, hogy ezen napon is a fenti ddr kötelékében maradt.

5 óra 30. d.-e. az átcsoportosítás a 31. ho keretén belül beveződött, mivel azonban a hdtparság által a még előző nap rendelkezésére bocsátott nehéztüzérség addig nem érkezett meg és mint ezt a hoparság a hdtparságnak jelentette, ennek megérkezését be akarja várni, a támadást még nem rendelte el.

8 óra d. e. a nehéz üteg megérkezvén, állásba ment és a belövést megkezdte.

A támadáshoz való előkészületekkel az egész dél előtt felélt el, a tüzérségi hatástűz kezdetét a hoparság 1 órakor d. u. rendelte el. Az orosz tüzérség különben egész délelőtt a ho tűzvonala és részben a tartalékok helyét is élénk srappellűz alatt tartotta.

1 órakor d. u. saját tüzérségünk úgy az ellenséges állásokra mint Dobrotwóra megkezdte a hatástűzet, mely kb. 5 óra d. u.-ig tartott, mely időben az osztr. 2. sz. népfekelő ezr. zlja a Dobrotwór-i temető ellen a támadást megkezdte. A rögtön reáfektetett ellenséges tüzérségi tűz miatt azonban ezen kísérlete meddő maradt.

7 órakor d. u. a 62. ddrparság a fél IV. zljat a tűzvonalba lévő IV/3. bh. zlj mögé a Hgh-hoz tolta el, melyet ugyanoda nemsokára a II. zlj is követett. Közben Dobrotwór még mindig égett és a tűz fényénél csoportosult az ezred itt lévő hat sзда a támadáshoz. Az első vonalba a fél IV. zlj és a II. zlj két százada fejlődött fel, a II. zlj két sзда tartalék a balszárnny mögött, irány a jobbszárnnyal a 206-os mp., hol az oroszoknak egy jól kiépített támpontjuk volt. Mivel nehéz tüzérségünk az ellenségnek velünk szemben lévő részét erős gránátűz alatt tartotta, az ellenséges gyalogsági tűz gyengült, úgy hogy a tűzvonala aránylag csekély veszteséggel kb. 50 lépésre közelítette meg az ellenséges akadályokat. Ezek azonban még teljesen épek lévén, a támadás itt megakadt. Szükség mutatkozott az aka-

dályok szétrombolására, különben a támadás nem juthatott előre. A ddrparsághoz ment jelentés alapján az a 4/4. árkász szdt (Sappeur) aknavetőkkel küldte előre, mely szdt 11 óra d. u. érkezett a tűzvonalba és munkáját mindjárt meg is kezdte. Hogy Dobrotwórban az ellenség nagyobb tartalék gyülekezését lehetlenné tegyék, a hoparság elrendelte, hogy a két templom környékét és a dobrotwóri hidat tüzérségünk egész éjjel tartsa tűz alatt.

A 61. gyddr csapatai a támadási parancs értelmében előnyomulásukat a 62. gyddr tűzvonala szerint igazítva, 8 óra 15. d. u. Dobrotwór nyugati szélét érték el, hol az ellenség az állásokat már kiürítette. Itt, a ddr balszárnnyán az I. és a fél IV. zljak voltak a tűzvonalba, az ellenség főleg tüzérségi tűz alatt tartotta a még mindig égő Dobrotwórt.

### 24.

12 óra 30. d. e. Dobrotwór nyugati csücske előtt a helyzet rohamra érettnek látszott, mire a „Tűzet szüntess!” kürtjelre a ½II. és ½IV. zlj, valamint a harc alatt velük elkeveredett idegen ezred részai, balról a 3. bh. gy. ezred részeitől támogatva rohamra indultak és az ellenséges állásokba behatolva, annak még ott lévő védőrsége megadta magát. Későbbi megállapítás szerint a foglyok száma 206 volt. Az esetleg még Dobrotwórban volt tartalékait az orosz valószínűleg visszavonta, mert a rohamot végrehajtott szdok kb. 1 órakor d. e. további ellenállás nélkül érték el a Bug partját. Járőrök a még álló hídon át a jobb partra is átmentek, vissza azonban nem jöhettek, mert közben az ellenséges tüzérség a hidat is löni kezdte, mely rövidre rá ki is gyulladt és leégett. Az oroszoktól zsákmányolt három géppuska közül kettő osztrák-magyar volt.

Az első vonalba lévő négy szdt a napot a Bug partján lévő orosz állásokban töltötte és a helyzeinek megfelelően rendezkedett ott be. A délelőtt folyamán a 31. ho-tól kiadott parancs (Op. No. 24/7) ennek a hat szdból álló csoportnak elrendelte, hogy Dobrotwór északi szélét, jobbszárnnyal a hidnál, balszárnnyával pedig kb. 500 lépésre a város szélétől nyugatra, szállja meg, ami meg is történt. A ddr-tartalékban lévő két szdt (5. és 8.) estig még ezen viszonyban maradt a várostól nyugatra. Ellenséges gyalogság ezen helyen nem tüzelt, a tüzérség a város területét egész nap gyenge tűz alatt tartotta.

A 61. gyddr kötelékében lévő I. és ½IV. zlj éjjel Dobrotwór keleti széléig nyomult előre; e csoport zöme balszárnnyával a 212-es mp.-től keletre lévő keresztutca magasságában, jobbszárnnya a községtől délre a 32. gy. ezreddel volt csatlakozásban. Töle északra, szintén Dobrotwór keleti szélén a 196-os mp.-ig a 32., 69., 1. osztr. Ldst. és ezredünk részai állottak meglehetősen összekeverve.

Délben jött a Czibulka hdt távmondata (Op. No. 21/7), melyben az összes vitéz csapatoknak, melyek az ellenségnek szívós ellenállását legyőzve a Dobrotwór-i hidfőt elfoglalták, köszönetét és elismerését fejezte ki.

A délután folyamán az ellenséges tüzérségi tűz gyengült, estére teljesen meg is szűnt.

Délután adta ki a 31. ho a megszállott vonal beosztására irányuló rendelkezéseit (Op. No. 24/20), melyben ezredünket illetőleg elrendelte, hogy az I. és ½IV. zljak, melyek Dobrotwór déli részében állottak éjjel a 2. osztr. Ldst. ezred századai által váltandók fel, nevezett másfél zlj pedig a 62. ddr rendelkezésére bocsátva legkésőbb másnap d. e. 3 óráig a Dobrotwór észak-

nyugati részétől nyugatra fekvő Hgh-nál legyen. A következő parancsban (Op. No. 24/21) ezen másfél zljat a már megjelölt helyen mint ho tartalékot jelölte meg.

Este a 31. ho-n belül újabb csoportosítás lépett életbe; a 61. gyddr a Dobrotwórbán és attól délre álló csapatok felett vette át a parságot, tehát a II. és ½IV. zlj annak parsága alá lépett, minek folytán a II. zljnak még tartalékban lévő két szda is a tűzvonalba jött és annak balszárnyán ment állásba. A 62. gyddr a még Dobrotwórtól északra, Strychanka és Zawone között a Bug balpartján álló ellenség ellen a támadás végrehajtásával lett megbízva.

25.

Az I. és ½IV. zljak felváltása csak későn kezdődve, 2 óra d. e. fejeződött be, úgy hogy a szdok csak 5 óra d. e. érkeztek az elrendelt helyre, hol azután a másfél zlj az ezredparság alatt mint ho tartalék állott fel.

A 62. gyddrnek ezen napra elrendelt támadását a Strychankával szemben álló 3. bh gy.-ezred zlja korábban kezdte meg, mint az el volt rendelve és 5 óra d. e. Strychankába benyomult. Az oroszok tehát a Bug balpartján már csak Zawoniet tartották, állásuk azonban ott igen erősen volt kiépítve. 7 óra 30. d. e. az ezredparsághoz a 31. ho távirata érkezett, mely elrendelte, hogy a hotartalék egy fél zlja a Zawoniere végrehajtandó támadás támogatására a vasútvonala mentén északi irányban menjen előre és a 62. gyddrnek rendeltetik alá. Erre az ezredparság az I. zlj felét jelölte ki, mely a 62. gyddrtől vett parancs értelmében a Zawohie ellen előnyomuló Ldw. 20. gy.-ezredet mint tartalék követte. A kapott tájékoztatás szerint az ellenség itt igen erős állásban lévén, tüzérségi előkészítésre volt szükség, úgy hogy itt csak délután kerülhetett sor a támadásra. Ezen időpontig a helyzet nagyjában változatlan is maradt.

A délután folyamán kiadott parancsaival a 31. hoparság a még tartalékban álló 44-es zljat is a 62. gyddrnek rendelte alá (állott ez a ½I. és ½IV. zljból) és estére, ha addig Zawoniet is elfoglalták, elrendelte, hogy a ho-on belül az ezredek kötelékei teljesen rendezendők és más ezredek osztagai a törzsezredhez irányítandók. Ezen parancsok azonban végrehajthatók nem voltak, mert Zawoniet ezen napon elfoglalni még nem sikerült.

A Dobrotwórészaki széle és az ettől nyugatra lévő Bugparti állások megszállásában a 61. gyddr annyiban változtatott, hogy ezredünknek ottlévő hat szda részére a Dobrotwór-i templomtól nyugatra lévő terepet jelölte ki, miáltal ezeknek védelmi szakasza megrövidült. A parancsnokság tehát a II. zljat és a IV. zlj egy szdát (13.) hagyva a tűzvonalba, a 15. szdt mint tartalékot vonta ki. A nap folyamán az ellenséges tüzérség itt csak gyengén lőtt.

26.

Éjfél tájban a 31. ho az ezredparságnak elrendelte, hogy a Dobrotwór-i Hgh-nál lévő fél zlj 4 óra 10. d. e. a M. H. Rokietynél legyen, hol az ott lévő fél 32-es zlj egy zljba alakítva 4 óra 30. d. e. Podrudnera meneteljen és odaérkezve, a parancsnok ezt a Czibulka hdt-nek jelentse. Erre az ezredparság az I. zlj maradék felét rendelte ki, mely a parancsnak eleget téve és Podrudnera érkezve a hdtparság rendelkezésére ott mint hdt tartalék állott fel.

A fentemlített parancsal a 31. ho azt is elrendelte, hogy a Strychankanál álló fél zlj (½I.) a Dob-

rotwór-i Hgh-hoz menjen vissza és a 61. gyddrnek lesz alárendelve. A 62. gyddr azonban ezen parancsot nem hajtotta végre, hanem a fél zljat Strychankától északra hagyta tartalék viszonyban.

A Dobrotwór-i állásban lévő századoknál a nap teljesen csendben mulott, változás nem történt, estére azonban a 31. ho elrendelte, hogy innen 1–2 szdt vonjanak ki és azok a Hgh-nál lévő fél zljnál (½IV.) gyülekezzenek. Ennek megfelelően, a csoportparság a már tartalékban lévő 15. szdot küldte este a Hgh-hoz.

A Podrudneban lévő kombinált zlj (½I. és 2. szd 32-es) 6 óra 40. d. u. a hdtparságtól parancsot kapott, hogy Zbroncera meneteljen és ott továbbra is tartalékban marad. Ezen szdok az éjjelt itt is töltötték.

27.

Éjfél tájban a ho csapatai Zawoniet elfoglalták, mire a hoparság 2 óra 40. d. e. a körletében lévő csapatok elrendezésére adott ki utasítást (Op. No. 27/2). Eszerint a Zawonienél lévő szakaszt a magy. népf. lov. ddr szállja meg, a ½I/44. zlj Strychankától nyugatra álljon fel.

8 óra d. e. ezen parancsát megváltoztatva elrendelte, hogy ezen fél zlj Rokietynél gyülekezzen, egyben a hdtparságot megkérte, hogy az I. zlj másik felét Zbroncéről Rokietyre irányítsa. A Strychankától északra álló fél I. zlj 11 óra d. e. onnan elmenetelt és d. u. érkezett Rokietybe; a Zbroncban álló másik fél zlj részére a hdtparság engedélyezte, hogy evés után szintén Rokietybe meneteljen, úgy hogy az I. zlj még délután egyesítve állott ott mint a 31. ho tartaléka.

Délután a ho azt is elrendelte, hogy a még Dobrotwórbán álló 13. szd is vonassék ki a tűzvonalból és miután az a Hgh-nál álló IV. zljhoz bevonult, az egész zlj este 7 órakor szintén Rokietyre menetelt. Este tehát az I. és IV. zlj az ezredparság vezénylete alatt egyesítve, mint ho tartalék állott Rokietyben.

Az ezred csatárlétszáma: 1838 puská, 4 gp.

28.

Az éjjel teljesen nyugodtan mulott. A II. zlj kiküldött járőrei a Bug főágán átjutni nem tudtak, mert semmiféle átkelési eszköz található nem volt, a Bug sodra pedig igen erős lévén a gázlást megkísérelni sem lehetett. Az ellenséges gyalogságról, mely a túloldalon elég messze állott, megtudni semmit sem sikerült. A zljnál az orosz fegyverek, töltények, kézi-gránátok összegyűjtését befejezték és igen szép eredményt értek el. Az ellenséges tüzérség egész nap feltűnően csendesen viselkedett, csak estefelé adott a templom környékére néhány lövést le.

A másik két zljnál, melyek Rokietyben állottak, sem történt semmi változás.

29.

Az állásban lévő II. zljnál az éjjel teljes csendben telt el.

9 óra d. e. az ezredparság a ho Op. No. 29/10. sz. parancsát kapta, hogy a sötétség beállta után az I. Ldst. ddr-t váltsa fel, melynek állásai a Dobrotwór déli részében lévő keresztuccától délnek egész a 43. Ldw ho balszárnyáig terjedtek. A ho állásainak ezen része is a 61. gyddrnek rendeltetett alá.

10 óra d. e. után az orosz tüzérség majdnem egy óra hosszat lőtte a II. zlj állásait, azonban eredmény nélkül.



7 óra d. u. az I. és IV. zlj elindultak, hogy a Ldst. csapatokat felváltsák. Az ezredparság elrendelte, hogy az állások déli részét az I. zlj, északi részét a IV. zlj szállja meg. 11 óra d. u. a felváltás megtörtént.

30.

Az átvett állások nagyjában álló lövészek részére voltak kiépítve, azoknak berendezése azonban még sok munkát igényelt. A zljaknak kiszabott állások nagykiterjedésűek lévén (I. zlj 1400—1500 lépés, IV. zlj 1700—1800 lépés) a hozzájuk vezető futóárkok is még igen kezdetleges állapotban voltak. Ezeknek kidolgozása, főleg az I. zljnél, a magas talajvíz miatt nagy nehézségeket okozott. Az ellenséges állások 600—1000 lépésre voltak.

Mindhárom zlj-nál egész nap csend uralkodott, az ellenséges tüzérség állásainkat nem lőtte.

31.

Az éjjel és a nappal teljes csendben mulott. Az állásépítési munkákat nappal is zavar nélkül lehetett folytatni, ámbár a már napok óta tartó eső azokat igen hátráltatta. A Bug völgye helyenként már teljesen elposványosodott, sőt járhatatlanná is vált.

Egy másik kellemetlen jelenség is mutatkozott. Az ivóvíz minősége, sok helyen annak teljes hiánya is oly viz ivására kényszerített, mely tifuzos és kole-ragyanus megbetegedéseket okozott. Ezeknek meggátolására kifogástalan ivóvíz beszerzése volt szükséges, ami a szdoknak igen sok munkát okozott.

Ezen napi csatárlétszám: 1744 puska, 8 gp. (Az eddig hiányzott 4 gp előző nap egészítettett ki).

## Augusztus.

1.

Ezredünknel a helyzet változatlan. A Czibulka hdtől északra lévő arevonat előtt a Bugtól még nyugatra lévő ellenség visszavonult, a hdtparság tehát fokozottabb éberségre figyelmeztetett, hogy esetleges visszavonulás rögtön észleltessék.

2.

Az éjjel folyamán kiküldött járőrök az ellenség állásaiban és mögötte hangos zajt figyeltek meg, mely valószínűleg ott dolgozó aratómunkásoktól eredt.

Az utolsó napok nagy esőzése miatt összedőltek az állások és fedezékek kijavítása sok munkába került, úgy hogy nappal is dolgozni kellett, mely munkát az ellenség észrevéve azt tüzérségi tüzzel akadályozta, úgy hogy a munkát be is kellett szüntetni. Délután a tartalékok helyeit is srappelltüz alatt tartotta, számottevő veszteséget azonban nem okozott.

Délután a 31. hoparság Op. No. 2/13. parancsal elrendelte, hogy ha az ellenség visszavonul, mily erős különítmények küldendők rögtön utána.

3.

Kölcsönös tüzérségi tüzön kívül a nap teljes csendben mulott.

4.

Számottevő esemény nem fordult elő, az ellenséges tüzérség feltűnően csendes volt.

5.

A helyzet változatlan volt. Délben értesítették a csapatokat, hogy Varsót a németek bevették, illetve megszállták. A hirt a legénység nagy éljenzéssel fogadta, a II. zljnél ezt egy fatáblára égették és azt a sötétség beálltával a Bug túlsó oldalára vive, az orosz állások előtt 200 lépésre a földbe szúrtak.

6.

Az éjjel folyamán az ellenség az I. és IV. zljak állásait fényszóróval világította meg, minek következtében lassú csatártüz keletkezett. Ezen napon az orosz tüzérség élénkebb tevékenységet fejtett ki.

7.

Az éjjel folyamán az előreküldött járőrök az orosz állásokban éneklést és nagyobb lármát figyeltek meg, melynek okát felderíteni nem lehetett. A nap folyamán teljes csend uralkodott.

8.

Az egész vonalon teljes csend uralkodott. A 62. gyddrparáság a 31. ho-nak tett jelentésében, melyben a harci vonat (Gefechtstrain; ez állott a konyhakocsikból és a felvételezést eszközölő kocsikból (szemrevételezéséről tett jelentést, a következőket mondja: „Tegnap szemléltem meg a két ezred harc-vonatát és kifogástalan állapotban találtam. A 44. gy.-ezred lovai kiválóan jó állapotban vannak.“

Az ezred csatárlétszáma: 1654 puska, 8 gp.

9.

Kora reggel az 5. szdnál egy orosz jelentkezett, ki éjjel szökött meg csapatától. Bemondása szerint a II. zljal szemben két orosz népfelkelő szd áll; a vonat-csapatokat már előzőleg Varsó irányába tolták el. Az erről tett jelentésre a hdtparság távmondatilag rendelte el az összes csapatoknak, hogy törekedjenek több foglyot ejteni és minden fogolyért 10 K díjat tűzött ki.

10.

A nap folyamán az orosz tüzérség az I. és IV. zlj vonalát többször lőtte, de eredmény nélkül. A IV. zlj vonalát az oroszok aknavetőkkel is próbálták löni, a lövések azonban mind túl rövidek voltak. Estefelé az orosz gyalogság tüzelése is megélénkült.

11.

Az éjjel és a délelőtt feltűnően csendesen mulott. Délben az oroszoktól hangos zene és énekszó hallatszott át. A Czibulka hdtől északra álló 25. ho körletében. Kristinopólnál egy orosz repülőraj a hátul álló vonatesapatokat támadta meg és bombákat dobott le, melyek meglehetősen kárt okoztak. A hdtparság egy délután kiadott parancsban tehát felhívta a figyelmet, hogy a vonatok elhelyezésénél a fedett álláshelyekre különös gond fordítandó. A repülőeknek ágyukkal és géppuskákkal való lövésére minden előkészítendő. A 31. ho ehhez hozzáfűzte, hogy a 44. gy.-ezrednél már előbb szerkesztett géppuskaállványoknak ilyen esetben biztosan jó haszna vehető.

A csapatoknak már régebben kiosztott, a fegyverekre erősíthető drótvágóollóról szóló véleményes je-

lentés már napok előtt lévén esedékes, azt be is küldték. Ezen napon azonban a 31. ho ezen tárgyban a hdt-parságnak még a következő jelentést küldte: „Op. No. 11/5. Az Op. No. 8/9. számhoz pótlólag egy drótromboló küldetik be, melyet a 44. gy.-ezr. egy zászlósa szerkesztett. Ezzel éppen oly jó eredmények érhetőek el, mint a kincstárival és egyszerűbb módon lehet előállítani. Lütgendorf alt.“

A hdt-parság Op. No. 39/25. sz. parancsal elrendelte, hogy a 3. bh gy.-ezr. és a 44. gy.-ezr. 13. menet-zljai aug. 12-én 5 óra d. u. Zdeszowon át Batyaticzkara meneteljenek, hol a további rendelkezéseket a 31. ho adja. Ezen zljak az ezredekhez mielőbb beosztandók. A beosztás után a 31. ho két zljat mint hdt-tartalékot vonjon ki az arevonalból.

12.

7 óra d. e. egy ellenséges repülőgép Rokyetyótól északnyugatra (ezen faluban voltak a ddr-parságok) négy bombát dobott le, mire a tüzérség és a géppuskák azt löni kezdték, azonban keleti irányban sikerült elmenekülnie.

Délután a 62. ddr-parság a 31. ho utasításai alapján kiadta az arevonalból végrehajtandó felváltásokról a parancsot (Op. No. 12/8). Eszerint a 69. gy. ezr. kivonatik és az állásokat a 62. gyddr a 44. gy.-ezreddel és a 3. bh. gy.-ezr. két zljval szállja meg. A felváltás következőképpen történik: Aug. 13-án, lehetőleg korán, a két ezred menet-zljait a szdokra felosztja. A 44. gy. ezr. az I. és IV. zljból két századot mint ddt-tartalékot Dolinara von ki. Aug. 14-ére virradó éjjel a 3. bh. gy. ezr. egy zlja a II/44. zljat váltja fel, mely Dolinánál a vasútvonalról nyugatra áll fel és ott a ddr-parság rendelkezésére áll.

Aug. 15-ére virradó éjjel a II/44. zlj a 69. gy. ezredet váltja fel, ez alkalommal a IV/44. zlj északi szárnyát a szigettel szemben terjeszti ki. Aug. 15-én a felváltás után a II/44. zlj ismét az ezredparság parancsa alá lép, az ezred pedig a 62. gyddr alá. Az ezred- és a ddr-parság eddigi helyeiken maradnak.

13.

Korán reggel érkezett a szdokhoz a menet-zlj felosztott legénysége. A már szokásos gyenge tüzérségi és csatártüzön kívül csend uralkodott. A sötétség beálltával a 3. bh. gy.-ezr. zlja a II/44. zljat felváltotta, mely azután a kijelölt helyre menetelt, hová éjjel tájban érkezett.

A délután folyamán a ddr-parságtól parancs érkezett, mely felsőbb utasítások alapján elrendelte, hogy mivel az Orosz-Lengyelországban történő harci cselekményekből kifolyólag lehetséges, hogy az ellenség a Bug melletti állásait is kiüríti, ez esetben az ezredtől, egy lovasszddal megerősített zlj mint üldöző különítmény Witkow-Nowy irányában az ellenséget rögtön kövesse.

14.

A II. zlj az egész napot Dolinánál a vasútvonal mögött táborozva töltötte, este pedig a 69. gy.-ezredet váltotta fel. A IV. zlj balszárnyát északfelé kiterjesztve, 11 óra d. u. a felváltás be volt fejezve.

15.

7 órakor d. e. az orosz nehéz tüzérség a II. zlj állásait kezdte erősebben löni, miközben a 7. szd állásában egy nehéz gránát egy tiszt fedezékbe csapott be,

ott azonban senki sem tartózkodván sebesülés nem történt. A sebesülések száma azonban az utóbbi napok átlagán felül volt, mert az ezred 5 sebesültet jelentett.

16.

Éjjel a IV. zljal szemben lévő ellenség állásainak kiépítéséhez kezdett, mely munkát a nap folyamán is folytatta. Saját tüzérségünk azon részekre, hol a munka megfigyelhető volt srappnellet lött, ez azonban őket nem gátolta.

A 62. ddr. parnoka az ezred állásait szemlélte meg és ez alkalommal megállapította, hogy az I. zlj balszárnyán a kilövés csak a Bug meredek partjáig volt lehetséges. Az állások vonalának ezen vezetését még az előttünk lévő Ldst. ezred csinálta, a zlj részéről ezen hiba helyreigazításán az állásokban való nagy munka miatt, csak egy előretolt tábori őrs által volt segítve. A ddr-parnok elrendelte, hogy ezen munka rögtön elkezdendő és ennek végrehajtására négy napot engedélyezett.

Az ezred csatárlétszáma: 2882 puska, 8 gp.

17.

A 31. ho-tól északra lévő 25. ho-nál az arevonalmögött parasztházakban elbújva oroszokat fedeztek fel, kik a saját vonalainkon éjjeli időben átbújván ott rejtőzködtek és miután eleget kikémleltek, visszatérni igyekeztek, ami többször sikerült is. A hdt-parság tehát elrendelte, hogy a arevonalmögötti terep a csapatok által alaposan átkutatandó. Ilyen kutatásnál a II. zlj egyik járőre egy házban egy oroszot talált, ki abban az időben jött, egy a Bugon át vezető padlón, mikor még a 69. gy.-ezr. volt ott állásban. Ezen padló létezéséről a csapatnak tudomása nem volt.

A nap folyamán ellenséges tüzérség az ezred állásait élénkebben lötte, de eredmény nélkül.

18.

A hdt-parság utasítása alapján a ddr. rendeletére az éjjel folyamán több járőr ment előre, melyeknek az volt feladatuk, hogy az ellenségnek esetleges elvonulását állapítsák meg. A járőrök az ellenséges állásokból mindenütt erős tüzet kaptak, az I. zlj előtt még új állások építését is meg lehetett figyelni.

Délután a hadsereg-főparságtól Ófelsége I. Ferenc József császár és király születése napja alkalmából kiadott hadparancsot hirdették ki, melyre a legénység nagy éljenzéssel válaszolt. Ezen alkalomból az éljelmezés is feljavítottatott.

A 31. ho este elrendelte, hogy az éjjeli járőrtevékenység a további napokon is folytatandó.

19.

Az éjjel folyamán kiküldött járőrök az ellenség-nél változást megállapítani nem tudtak. Egy visszahozott fogoly vallomása alapján azonban meg lehetett állapítani, hogy az ezred jobbszárnyával szemben a 12. balszárnyával szemben a 9. orosz lövészezredek állottak, melyek ezen hó 12-én a finnlandi 4. ho-t váltották fel.

Az ezredhez beosztott fényszórót a II. zlj jobbszárnyán hozták állásba.

20.

Az éjjel folyamán az elrendelt járőrtevékenységet folytatták, de mialatt a járőrök kint voltak, a Bug

völgyére sűrű köd ereszkedett, úgy hogy megfigyeléseket nem lehetett tenni. A köd miatt az előző nap állásba hozott fényszóró sem működhetett.

Délelőtt az ellenség Majiki falut élénken lőtte.

## 21.

Az éjjel folyamán a kiküldött járőröket az ellenség mindenütt erős tüzeléssel fogadta. Az ezred balszárnyától északra a Bug jobbpartján fekvő Tyszyca falu egész éjjel égett.

Délelőtt szakadó eső kezdett, mely majdnem egész nap tartott, úgy hogy teljes esend uralkodott.

## 22.

Az éjjeli járőrök az ellenséges állásokat mindenütt erősen megszállva tartottak találták. Délután az ellenséges tüzérség az I. zlj állásait és a mögötte lévő Majiki falut lőtte, mire saját tüzérségünk az ellenséges állásokat vette tűz alá.

Miután az 1., 2. és a német déli hdsz részére a támadást rendelték el, a hdtparság Op. No. 50/2. szám alatt bevezető rendelkezéseket adott ki. Ez főleg azzal foglalkozott, hogy mivel lehetséges, hogy az ellenség a támadást be nem várva visszavonul, az alárendelt hók, mely sávokban követik őt, és mily üldöző különítmények küldendők utána. Ennek megfelelően a 31. ho Op. No. 22/13. parancsal mint különítményt egy fél zljat jelölt ki, melyhez egy fél lov. szd csatlakozik, mely különítmény az ellenséget a Dobrotwór-Kije—217-es háromszögeléspont—Parwin—Mlynarze—Stanin—250 mp. Choroszezo Radziechowtól nyugatra vonalon követi. Ezen feladatra a 62. gyddr a fél IV. zljat jelölte ki.

A hdtparság délután az összes csapatokhoz körlevélben intézett, mely szerint az oroszok által a vonalainkon átvárt zsidók azt adták elő, hogy az oroszoknál mindenütt egy Lemberg elleni támadásról beszélnek. Erősítések is érkeztek volna. A hdtparság azon biztos reményének adott kifejezést, hogy a csapatok még túlerős támadással szemben is, állásaikat mindenütt tartani fogják.

## 23.

Éjjel a 2. szd kiküldött járőre a Bugnál, Ptasznikytől nyugatra egy civil egyént fogott el, ki állítólag azért szökött át az oroszok rajvonalán, mely igen lazán van megszállva, mert félt, hogy eltoloncolják, földjei pedig közvetlen a Bug mellett fekszenek. Ma még az utolsó marhát is el akarják venni az oroszok, az idősebb embereket pedig mind besorozták. Péntekig (VIII/20-ig) a lövészárokból 50-es számmal jelzett katonák voltak, ezeket azonban azon napon egy ismeretlen ezred váltotta fel.

Reggel orosz repülőgép jelent meg az állások felett, az ellenséges tüzérség pedig Majikit lőtte.

A 62. gyddr parságát, melyet Rziha tbk megbetegedése óta Tomanek ezredes, a 3. bh. gy.-ezr. parnoka töltött be ideiglenesen, Felix tbk vette át.

## 24.

Az éjjeli járőrök a holdvilágos éjszakában az ellenséges állásokban történő munkát pontosan figyelheték meg.

Délelőtt 9 és 10 óra között az ellenséges tüzérség főleg a 14. szd állásait lőtte, délután a 7. szd állásai mögött egy házat gyújtott fel.

## 25.

A járőrök az éjjel folyamán az ellenséges állásokat mindenütt megszállva találták és azokból erős tüzet kaptak. A nap különben nyugodtan mulott.

A hdtparság értesítése szerint az V. hdt és a német déli hdsz az elrendelt támadást aug. 27-én délelőtt kezdik meg.

## 26.

Az ezen éjjel kint volt járőrök az ellenségnél semmiféle változást megfigyelni nem tudtak.

A hdtparságnak a hoparnokokhoz intézett értesítése szerint északon az ellenség visszavonulását részben már megkezdte, ennek következtében tehát a 31. hoparság a ddroknak fokozottabb éberséget ajánlott.

Délután a balszárnyunk előtt több ellenséges szdot Grabinaról Terezya felé való menetelésben figyeltek meg, melyeket tüzérségünk tűz alá is vett. Az arcvonalban különben aránylag esend volt.

## 27.

A délelőtt folyamán az ellenséges tüzérség teljesen hallgatott. A beküldött helyzetjelentések alapján a 31. ho-parság tervbe vette, hogy délután felderítés céljából rövid ideig tartó rajtaütésszerű tüzérségi tüzet rendel az ellenséges állásokra. Délben azonban az ellenséges tüzérség Rokiety falut, majd később Dobrotwórt is élénk tűz alatt tartotta, miből kétségtelenül kitűnt, hogy ütegeink nagyobb része még ekkor is állásban volt.

A mai napra elrendelt támadás úgy az 1. hadseregnél, valamint a 2. hdsz jobbszárnyán is megkezdődött és helyenként szép eredménnyel jutott előre. A 2. hdszparság ezt éjjel előtt ki is hirdette és reményének adott kifejezést, hogy a hdsz többi csapatai is ily eredményesek lesznek.

## 28.

A 4 óra 20<sup>n</sup> d. e. leadott helyzetjelentés szerint a kiküldött járőrök az ellenséget még állásaiban találták, 5 óra 30. d. e. azonban az ezredparság már jelentette: „...Az I. zlj jelentése szerint az oroszok visszavonultak. Orosz foglyok (12. gy.-ezr.) vallomása szerint innen kb 15 km-re Radziechownál megerősített állásuk van. Járőrök előre küldettek. Jelentések még következnek“.

7 óra d. e. a 62. gyddrparság kiadta a parancsot, hogy az üldözési rendelet hatályba lép és rögtön végrehajtandó.

8 óra 35 d. e. az ezredparságot a Dobrotwór-i hídfőhöz rendelte, hol a II. zlj telefonállomása állott már.

A fél IV. zlj (14. és 16. szd) az elrendelt előnyomulást 8 óra d. e. megkezdte és a 62. gyddrhez 10 óra 45 d. e. érkezett jelentés szerint Kije falut érte el, honnan járőröket küldve előre az előnyomulást 11 óra d. e. folytatni fogja. Közben az ezred többi része (I., II. és ½IV. zlj) a Dobrotwór-i templomnál gyülekezett és várta a híd elkészültét. A híd 11 óra 30. d. e. készült el, de míg az ezred sorra került 1 óra d. u. lett.

Délben megérkezett a 31. ho 9 óra d. e. kiadott Op. No. 28/18. parancsa, mely az előnyomulásról intézkedett:

1. Számolni kell azzal, hogy az ellenség az egész vonalon egy hátrább fekvő állásban ellenállást szándékszik kifejtetni.

2. A 31. ho-nak ma az Obrotów—Witkow—Minarze vonalat kell elérnie.

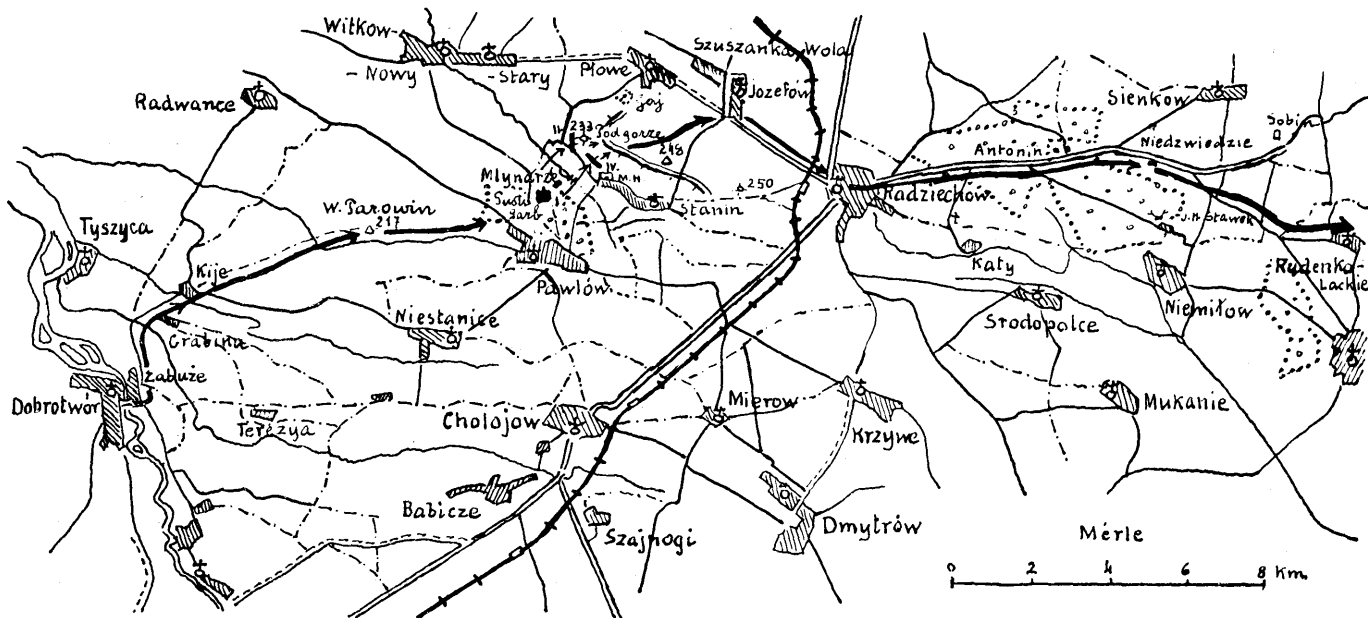
3. A Bugon átkelnek...

c) A 44. gy.-ezr. (2½ zlj) Dobrotwórnál; előnyomulás Kijen át, W. Parowin—Pusty garb—Mlynarze irányában..."

1 óra 30. d. u. az ezred fenti intézkedés értelmében az előnyomulást megkezdte, ami azonban az úgyszólván járhatatlan úton igen lassan haladt előre. 8 órakor d. u. érkezett az ezred a Pusztai Garb erdő déli szélére, hol éjjelezni megállt, a biztosítást zárt előrs végezte (8. szd.).

zett, a ddr rögtön jelentette, hogy a parancs végrehajtása egy félórát késni fog és ennek megfelelően 4 óra 40 d. e. adta ki az intézkedéseit a menetelésre. 6 óra 30 d. e. a 62 gyddr kiegészítően elrendelte, hogy ha az előnyomulás közben a Radziechowtól keletre fekvő dombok az ellenségtől szabadon találtatnának, úgy a ddr egy hosszabb pihenőt fog tartani; a 44. gy.-ezr. a Katytól északra fekvő majornál tartja a pihenőt.

Mielőtt azonban ezen parancsok az ezredet és az ellenséggel érintkezésben lévő ½IV. zljat még elérték volna, a ½IV. zlj az ellenséggel virradatkor már tüzharcba volt kénytelen lépni, miről már 6 óra d. e.



Dobrotwórnál—Rudenko-Lackieig.

Amint üldöző különítmény kiküldött ½IV. zlj 4 óra d. u.-i kelettel jelenti a 31. hoparságnak, hogy az ellenség a Podgorze 233-as mp.—Stanin 248-as hszp.—Choroszczo 250-es mp. felé húzódó igen erősen eldrótozott állást meglehetősen erősen tartja megszállva. A különítmény Mlynarzen át Podgorze felé nyomul előre. A Kije—W. Parowin út igen rossz. A Buszkowpatakon átkelve, tovább nem nyomulhatott előre, mert az ellenség a 233-as mp.-tól keletre és Stanin-tól északra erős állásokban állott és élénken tüzelt. Felfejlődött tehát és az elért helyen az ellenséggel szemben éjjelezett.

29.

2 óra 40 d. e. adta ki a 31. ho az ezen napra szóló intézkedését (Op. No. 29/2). Eszerint:

1. A Czibulka hdt, mely alá mostantól kezdve a 32. ho is tartozik, ezentúl a 17. hdt elnevezést viseli.

3. A 31. ho a főcsapat élével az Obrotow-Witkow Stary—Mlynarze vonalból 6 óra d. e. indul el.

4. Jobb oszlop a 44. gy.-ezr. a Podgorze magaslat—250 mp.—Radziechow déli része—kereszt a M. H. Katytól északra—223-as mp.—J. H. Stawek—Rudenska Lackie útvonalon...

5. Az oszlopoknak az ellenség gyenge háttvédei által nem szabad magukat feltartóztatni, hanem ezeket erélyesen támadni kell.

7. Csak a tábori konyhákat szabad magukkal vinniük, melyek együttesen az oszlopok végén menetelnek.

14. Az üldöző különítmények bevonandók.

Miután ezen parancs a 62. ddrhoz 4 óra d. e. érke-

tett jelentést a 31. ho parságnak. Fenti parancsok 7 órakor d. e. érkeztek az ezredhez, mikor az ezrednél a konyhából éppen az élelmet osztották ki. A ho közepső menetoszlopánál ekkor már harci zajhallatszott. Az ezredparság a kapott írásbeli parancsok alapján az előnyomulásra kiadta parancsát, melyben elővédül a IV. zljat jelölte meg, melyet mint főcsapat az I. és II. zljnak kellett követnie. Ezért a IV. zlj másik felét az elől lévő két szd után küldte. Mivel azonban közben már majdnem az egész ho arevonalan a tüzharc kifejlődött és az ezredparságnak is tudomására jutott, hogy a ½IV. zlj már 6 óra d. e. óta tüzharcban áll, ezen parancs végrehajtására sor nem került, csupán a IV. zlj két szda lett az elől lévőkhöz irányítva.

9 órakor d. e. az ezredparság azután már jelenti is a 62. gy. ddrnak, hogy a IV. zlj a 233-as mp. Podgorze-nél lévő ellenséggel a Mlynarze-től 1000 lépésre északra fekvő híd mindkét oldalán harcban áll. Később az ezredparság a II. zljat a Pusty Garb erdőben harcalkatba fejlődött fel, melynek megtörténte után ez 11 óra d. e. tájban a támadást Gaj (erdőparcella Plovo falutól délre) irányában megkezdte és a IV. zljtől balra (északra) lépett harcba. A támadás a teljesen sík és fedetlen terepen igen lassan ment előre, a IV. zljnél még egy jobbról erősen oldalazó orosz géppuska is akadályozta azt.

12 óra d. u. kelt jelentésében az ezredparság a helyzetet következőképpen írja le: „Az ezred a Mlynarzetől délre fekvő erdőből Gaj és a Mlynarze-től keletre fekvő M. H. ellen a következő csoportosításban támad:

Bal zlj (II/44.) a 233-as mp. Podgorze-től délnyugatra lévő kocsiútnál, balszárny a homokbányánál; jobbra tőle csatlakozásban a IV/44. zlj, melynek egy százada a M. H. irányában van elhajlítva.

Ezredtartalék: a Mlynarzetől északra fekvő erdőcsúcsonál az I. zlj. Az ellenség Gaj déli és nyugati szélét, azonkívül a Gaj és Stanin falu közötti dombhátat tartja megszállva. Utóbbi szakaszon, valamint Gajban géppuska is áll.

A tüzharc a délután folyamán nagyjában változatlanul tartott, mikor 5 óra 20. d. u. a II. zlj az ellenségnek 233-as mp.-nál lévő állásait megközelítve és részeivel az első állásokba be is nyomulva, az ellenség onnan főállásaiba ment vissza. A IV. zlj a Stanin falu keleti részében fekvő M. H. (major) északi szélét érte el, hol az ellenség főállásaitól kb. 700 lépésre volt. Az ezredtartalék még a régi helyén állott.

8 órakor d. u. a 62. ddrparság elrendelte, hogy ezredei a rövidesen beálló sötétség miatt az ellenséges állásokba való betörés után csak Plove keleti széléig és ezen vonalnak déli irányban való meghosszabbításáig menjenek előre és ott rendezkedjenek be. Különb lehetséges, hogy az ellenség még az éjjel folyamán visszavonul, tehát figyelni és ezen esetben az ellenséges állásba rögtön benyomulni. 9 óra d. u.-ig a helyzetről feltétlenül jelentés küldendő.

Az ellenség azonban egész idő alatt úgy tüzéségi mint gyalogsági tüzet egyformán tartott fenn. A sötétség beálltával a rajvonalak ismét közelebb dolgozták magukat az ellenséghez és 9 óra 45 d. u. az ezredparság a következő jelentést küldte a 62 ddrparságnak:

„1. Eddig a rajvonal egyik részének sem sikerült az ellenséges állásba behatolni és ismeretlen, hogy ez a 69. gy.-ezrednél (saját ezredünktől balra) megtörtént-e.

2. A támadás a 69. gy.-ezreddel szoros kapcsolatban. Jelen időpontig a bal zlj (5. és 6. szd) a támadást 200—250 lépésre a drótakadály elé vitte előre.

3. A IV. zljnak jobbszárnyával sikerült a M. H.-ot birtokba vennie, a támadást itt is a drótakadályokig viszik előre, hogy azoknak elpusztítása után az állásokba benyomuljanak.

Ezen vonalból a rajvonal egyes részeinek az éjjel folyamán még sikerült rohamtávolságra is megközelíteni az ellenséges állásokat, a sértetlen drótakadályok miatt azonban a rohamot meg sem lehetett kísérelni.

### 30.

Az ellenséges gyalogsági és tüzéségi tüz egész éjjel tartott, meglehetősen élénk volt, melyet azonban saját csapataink csak gyengén viszonzottak. A mészköves terepben a gyalogsági ásóval fedezéket ásni majdnem lehetetlen volt, ennek dacára a veszteségek aránylag csekélyek voltak.

Virradat után jött a 31. hoparság Op. No. 30/1. parancsa, mellyel a támadásra a már előző nap kiadott rendelkezéseket tartotta érvényben. Mivel azonban nappal a támadás eredményes végrehajtása teljesen kilátástalan volt, a 62. ddrparság 7 órakor d. e. elrendelte, hogy a veszteségek csökkentése céljából a csapatok elért helyeiken ássák be magukat. Mint már fent említve, ez igen nehezen ment, szerencsére, azonban az oroszok gyalogsági tüze a délelőtt folyamán igen gyengült, aminek valószínűleg lőszerhiány volt az oka. Ennek dacára ezredünk igen nehéz helyzetben volt, mert a teljesen sík és fedezetnélküli terep úgy mindennemű utánpótlást, mint a sebesültek elszállítását is lehetetlenné tette — rajvonal balszárnya 100—150

lépésre, jobbszárnya pedig 200—250 lépésre volt az ellenséges állások előtt — és ezen helyzetben kellett egész nap kitaratania.

7 órakor d. u. értesítette a 31. hoparság az alárendelt ddrparságokat, hogy a Stanin és Plowe közötti térben álló ellenséges tüzéség már egyáltalában nem ló és hogy Suszanska Wola-ról ellenséges üteg visszavonulását figyelték meg. Ez határozottan a Plowe—Stanin állás visszavonását jelenti. Elrendelte tehát, hogy 9 órakor d. u. a Mlynowka-tól délre álló csapatok rajtaütésszerű tüzet nyissanak és azután rögtön az ellenséges állásokba törjenek be. (Op. No. 30/40.)

A 62. gy. ddr. erre távmondatilag elrendelte:

„Op No. 30/11.

9 órakor d. u. a 3. bh., 69. és 44. gy ezredek egy gyalogsági tűzrajtaütést (tömegtüz) hajtanak végre, 9 óra 15 d. u.-ig.

Ha a rajvonal azt a benyomást nyeri, hogy az ellenség gyengébb lett, rögtön rohamozni.

Fődolgoz: a szomszédot nem szabad cserben hagyni.

Órákat igazítani, kézigránátot kiosztani. Lőszerpótlásról gondoskodni.

A tegnapi Op. No. 29/33. 2., 3. és 4. pontja érvényben marad (Ez utóbbi mondat az előnyomulás határaitra vonatkozott.)

Ezen parancsnak megfelelően a rajvonal a tüzelést 9 órakor d. u. megkezdte és miután az ellenség csak igen gyengén válaszolt, az állásokat rohamozta és azokat elfoglalta. Az oroszok tényleg már csak gyengébb hátvédeket hagytak hátra, nagy részük röviddel azelőtt a visszavonulást már megkezdte. Jozefów falut meggyújtották, ez azonban csak hátrányukra szolgált, mert ennek fényénél a visszamenő orosz csapatokat úgy tüzéségünk, mint helyenként a gyalogság is tűz alá vehette.

A kapott parancsok értelmében az ezred az elfoglalt állásokban maradt, biztosító járőröket küldve előre.

11 óra 15 d. u. a ho elrendelte, hogy a 62. gy. ddr. sorakozás után egészen a vasútig nyomuljon előre, a legénység teljes kimerültsége miatt ezt azonban csak virradat után lehetett végrehajtani.

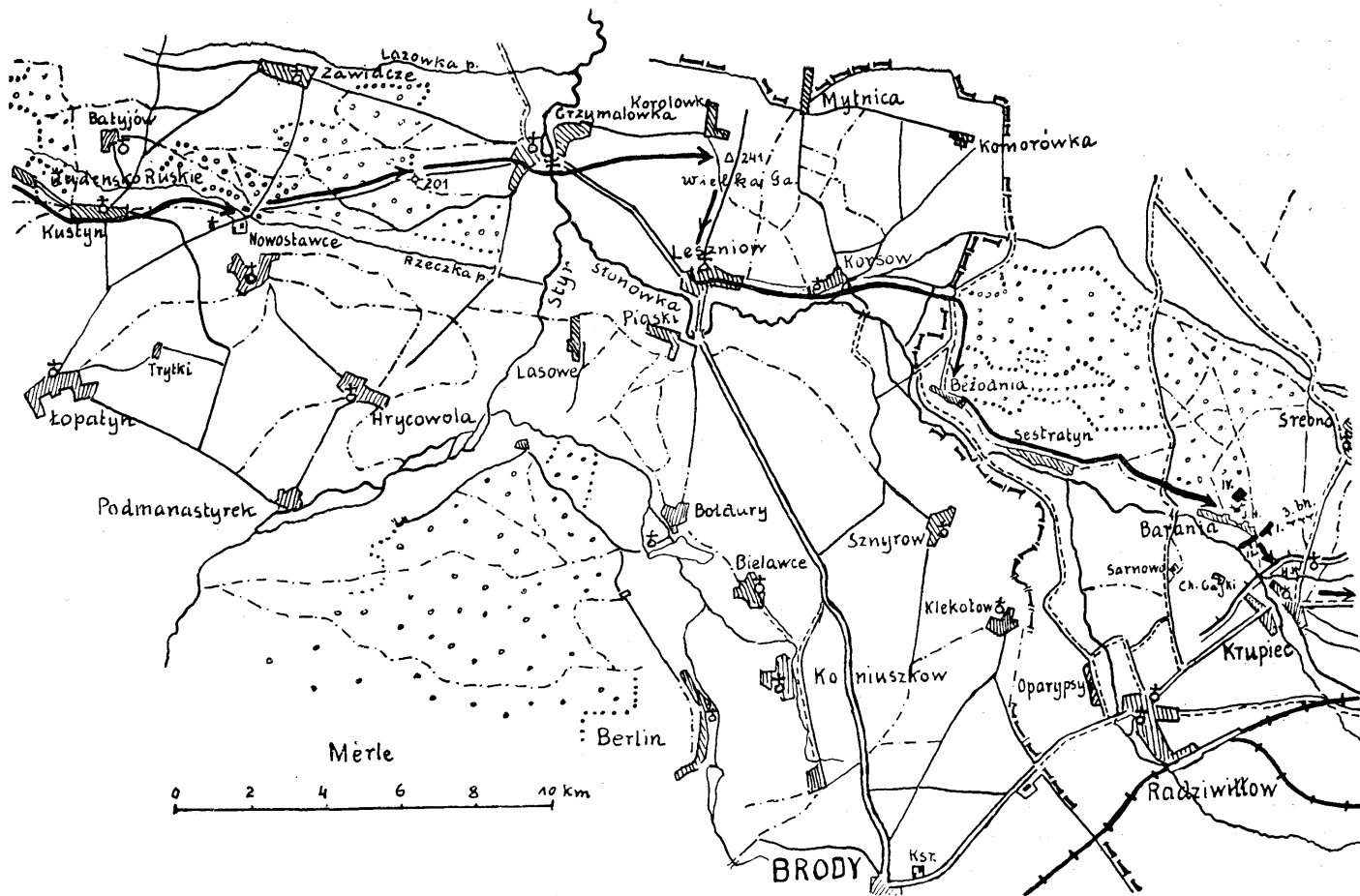
### 31.

Éjfélkor a 62. ddrparság a ho-tól kapott utasítások alapján kiadta a parancsot az előmenetelre. Ezen parancs szerint az ezred a menetoszlopban a 3. bh. gy. ezred mögött volt beosztva. Mivel azonban a parancs még reggel sem érkezett az ezredhez, az ezredparság virradat után az ezredet az elért helyen sorakoztatta és az élelmet a konyhából kiadatta. Csak 6 órakor d. e. érkezett a ddr távmondata, melyben felhívta az ezredet, hogy a ddr-t minél előbb kövesse Radziechow-ba.

Az étkezés után elinduva és Jozefów-on keresztül menetelve délelőtt Radziechow-ba érkezett. Itt egy szakadó záporosó a menetelést egy időre megszakította, majd ennek elmúltával az Antonin-Niedzwiedzien-en keresztül vezető úton menetelve, estefelé Rudensko-Lackie-be ért, hol a 62. gy. ddr parancsa szerint éjjelezett, zárt előőrsökkel biztosítva magát.

### Szeptember.

Az éjjel folyamán előreküldött járőrök jelentették, hogy az ellenség a Styr folyó nyugati partját elhagyta. Erre a 31. hoparság 3 óra 45 d. e. távmondatilag elrendelte, hogy a ho egyik része (69. gy. ezr. és tüzéség) a Sydolowka és Lazowka patakok között, má-



Ruenko-Lackietől—Krupiecig.

sik része (44., 3. bh. és 32. gy. ezredek és 1. lov. ho lövésosztagai) a Lazowka és Rzecza patakok között előcsapatokkal a Styr-ig, főcsapatokkal Maziarnia-ig (69. gy. ezr.), illetve Nowostawce-ig nyomuljanak előre.

A 62. gy. ddrparság erre Op. No 32/2. parancsal 4 óra 15 d. e. adta ki rendelkezéseit. Eszerint a 44. és 3. bh. gy. ezredek és egy üteg Nowostawce északi részébe menetelnek, előcsapatokat a Styr-ig tolva előre. Erre még parancsok következnek. Mint elővéd a 44. gy. ezr. egy zljaja. A főcsapat éle 5 óra d. e. Rudensko Ruskie-ből indul. A 44. gy. ezr. az elővédszolgálatban levő csapatokat (I/44.) úgy vonja össze, hogy azok Nowostawce északi részébe a legrövidebb úton meneteljenek. A további parancsok Nowostawce-ben lesznek kiadva.

Mint elővédet az ezredparság a IV. zljat jelölte ki, a főcsapat élén a II. zlj menetelt. 8 óra 30 d. e. az ezred Nowostawce-ba érkezett és a falutól közvetlen északra fekvő erdő szélén készenléti állást foglalt el. Nemsokára megérkezett a csoportparság. (61. gy. ddr. Felix tbk.) Op. No. 901/I. 7 óra 35 d. e. Zawidze-ben kiadott írásbeli parancsa, mely efrendelte, hogy a 62. gy. ddr két zljat és utászoztagot a Styr-ig töljön előre. Ezen célra az ezred ott levő két zlját rendelték ki, melyek az előnyomulást meg is kezdték. 12 óra 30 d. u. az ezredparság a IV. zljjal a 201-es mp.-hoz érkezve, honnan a keletre fekvő terepet teljesen át lehetett tekinteni, írásbeli jelentést küldött a 62. gy. ddrnak az észleletekről. Grzymalowka-nál és ettől délkeletre erősen kiépített ellenséges állások látszanak, azonban pontosan kivehető, hogy egy saját lovas járőrünk az állásnál van, az tehát nincsen megszállva. A II. zlj, mely ez időben a IV. zljtől északra állott, ugyanazon megfigyelést tette.

3 órakor d. u. a 62. gy. ddrparság Op. No. 32/7. parancsával elrendelte, hogy a 44. gy. ezr. parsága a II. és IV. zljakkal, melyekhez a 32. gy. ezr. egy zlja is csatlakozik, minél előbb nyomuljon Korolwka-ig előre és a Wielka Gora magaslatot szállja meg. Az ezred I. zlja a 62. ddr kötelékében Szeszurowice-re menetel, ahol éjjelezni fog.

A II. és IV. zljak a Styr-en hevenyészett átjárón egyes sorban keltek át és a parancsolt helyet 8 órakor d. u. érve el, a szabadban éjjeleztek.

2.

A 61. gy. ddrparság (előző nap óta mint csoportparság), melynek a 62. gy. ddr. teljes egészében alá volt rendelve, 4 óra 45 d. e. Op. No 902/I. parancsával elrendelte, hogy a 62. gy. ddr. Korsov-Bezodnia-n át Barania-ra meneteljen. Az előretolt két 44-es zlj (II., IV.) pedig éjjelezési helyéről Leszniow keleti szélére menetelve, 7 órakor d. e. ott várja meg bosztását a menetoszlopba.

Az ezredparság a II. és IV. zljjal 5 órakor d. e. hagyta el a Wielka Gora-t és Leszniow-ban várta a 62. ddr érkezését, mely a Styr-en való átkelési nehézségek miatt, csak elkésve érkezett. Így a 62. ddr zöme csak 11 órakor d. e. érkezett Bezodnia-ba, hol 1 óra d. u.-ig pihenő lett elrendelve. Az I. zlj mint tüzéségi fedezet követte a 62. ddr-t.

11 óra 15 d. e. a csoportparság elrendelte, hogy a 62. ddr Barania-ba meneteljen és ott éjjelezzen.

Közben a 62. ddrtől jobbra előnyomuló 64. gyddr érintkezésbe jutott az ellenséggel és egy jelentés is érkezett a csoportparsághoz, hogy az ellenség Srebnó keleti szélét, a Michalowka-tól északra fekvő erdők

nyugati szélét, Michalowkat és az ettől délre fekvő 242-es hszp-ot tartja erősen megszállva, ellenséges tüzéség már az előterepet pásztázza. Rövidre rá a 64. gyddr értesítette a csoportparságot, hogy a vele szemben lévő ellenséget megtámadja, mire ez elhatározta, hogy az alája rendelt csapatokkal a 64. gyddr északi szárnyán a támadáshoz csatlakozik és erről 2 óra 05 d. u. a 31. hoparságnak jelentést is tett. Egyidejűleg kiadta a támadási parancsot is, melyben ezredünk Baranian át keleti irányban volt támadásra rendelkezve. Mialatt a csapatok a támadáshoz felfejlődtek, mely mozdulatok főleg a tüzéségnek az utak igen rossz állapota miatt való igen sok ideig tartó állásbahozása miatt nagy késedelmet szenvedtek, a csoportparság tudomására jutott, hogy a 64. gyddr nem mint eredetileg jelentve, Baranian át keleti irányban támad, hanem nevezett helységtől nyugatra, déli irányban fog támadni, hogy előbb az Oparypsynél álló ellenséggel végezzen. Ezért a csoportparság a 31. ho-nak jelentette, hogy a Krupiecen át délkeleti irányban tervezett támadást nem hajthatja végre, mert a közben megállapított erős ellenséges tüzéség ezt annyira oldalazná, hogy annak végrehajtása jelenleg lehetetlen. A támadást tehát azon időre halasztja el, míg az ellenséges állásokat alaposan felderítették és a tüzéséget állásba hozhatja, ami még órákig is eltarthat. Késő délután, a csoport északi szárnyán lévő csapatok az előnyomulást már megkezdték Srebno irányában, ezredünk azonban az általános helyzetre való tekintettel, helyén maradt és felfejlődve várta a további parancsokat.

7 óra d. u. azután a csoportparság a 31. ho-nak jelentette, hogy a további támadást, mely még alapos tüzéségi előkészítés után is igen veszteséges lenne, nem hajtja végre. Egyben a csapatoknak az éjjelzési rendelkezést is kiadva, elrendelte, hogy ezredünk két zlja (II/IV.) Baraniától északra az erdő szélén éjjelzen. Ezen parancsot végrehajtva az ezred az erdő szélén gyülekezett és ütközetelővédekkel biztosította magát. Az I. zlj, mely az éjjelt mint fedezet még a tüzéségnél töltötte, 3-án, délelőtt csatlakozott az ezredhez.

### 3.

Az ezredünktől jobbra lévő 64 ddrnél, melynek balszárnya — a 6. gy.-ezr. III. zija — Baraniában állott, az éjjel folyamán az oroszok ellentámadásba menve át, a 70. gy.-ezrednél az arcvonalat áttörték. A Felix-csoport csapatait tehát 5 óraker d. e. felriasztották, a 62. gyddr csapatai (44. és 3. bh.) a Baraniától északra lévő erdőben állottak készenlétben.

Miután a 32. ho-nál, melynek balszárnyán volt a 64. gyddr a délelőtt folyamán az orosz támadásokat visszaverték, Felix tbk 10 óra 45 d. e. elrendelte a támadást (Op. No. 903/1). Erre a 62. gyddrparság 11 óraker kiadta a megfelelő parancsot (Op. No. 34/1):

„1. A 32. ho Radziwilowot támadja meg és erős balszárnyal a Sarnowo, Ch. Gajki vonalból déli irányban tör előre. Felix tbk csoportja (62. gy.-ddr, 32. gy.-ezr. és 31. táb. tüz.-ddr) a támadáshoz csatlakozik és döntő előretörés által hozza meg a döntést.

2. Az ellenség Krupiec északi szélét, azután északkeleti irányban a Krupiec és Srebno közötti hegyhátig, majd ezen keleti irányban az erdőig és Karpiłowka nyugati széléig húzódó vonalat tartja megszállva és egynehány ellentámadást kísérelt meg.

3. Heisseg ezredes csoportja (44. és 3. bh. gy.-ezred) a Nowo Baranietől északra lévő vadászak Sreb-

no-i templom vonalban a következőképpen tartja magát támadásra készen:

44. gy.-ezr. jobbszárnyával a vadászaknál. Ezredtartalék lépcsőzve balra. Arcvonalszélesség 1200 lépés.

I. és IV/3. bh. zljak a 44. gy.-ezredtől balra, jobbszárnyuk a vadászaktól 1200 lépésre északkeletre. Arcvonalszélesség kb. 1000 lépés.

III/3. bh. ddrtartalék a 3. bh. ezredparságnál. Ddrparság ugyanott.

4. Támadási irány: 44. gy.-ezr. jobbszárnyával a H. H.-ra, 3. bh. gy.-ezr. az északkeleti templomra ...

A csoportosítás azonnal végrehajtandó és jelentendő. Heisseg ezredes.“

Miután ezen parancs az ezredhez jutott, az ezredparság kiadta az intézkedéseket és a tűzvonalba az I. és II. zljakat rendelte, tartalékul a IV. zljat tartotta.

A tűzvonalba jobbról a II. zlj. Balról pedig a I. zlj állott. Miután a harcalkazatot az erdőben még felvették, jött a parancs az előnyomulásra, mely későn délután kezdődött meg. A III. zlj Barania falu déli szélét érte el, az I. zlj a falutól balra és vele egy magasságba jutott, mikor az erős ellenséges tüzéségi tűz miatt a további előnyomulást be kellett szüntetni. Saját tüzéségünk, mely állásait valószínűleg még ekkor sem foglalhatta el, támogatást egyáltalában nem nyújtott. Nemsokára a szürkület is beállott, a rajvonal tehát az elért állásokban állva maradt és az éjszakát is itt töltötte.

11 óraker d. u. a 62. gy.-ddrparság Op. No. 34/5 parancsával elrendelte, hogy a támadás másnap folytatandó, mely célból a csapatok a sötétség leple alatt lehetőleg rohamtávolságra közelítsék meg az ellenséges állásokat.

Az ezen napi kimutatás szerint az állomány 2516 puska, 8 gp.

### 4.

Az ezred sem az éjjel folyamán, sem nappal előbbre jutni nem tudott, mert az ellenséges tüzéség az egész terepet folyton erős tűz alatt tartotta. A gyalogsági tűz viszont egész nap csak gyenge volt. Saját tüzéségünk erősebb tevékenységet nem fejthetett ki, mert a hdszgparság értesítése szerint (Op. No. 5997.) részére lőszerpótlás nem volt kilátásban, mivel a hdseregnek rendelkezésre álló lőszeranyag a Brody irányában támadó hadtestnél volt szükséges. A jobbról tőlünk támadó 32. ho a Felix-csoportot szintén értesítette, hogy a támadás további előrevitele ott is rendelkezésre álló tüzéségi lőszer mennyiségétől függ.

Délután a csapatokhoz értesítés érkezett, hogy a 32. ho-nak Ch. Gajkival szemben álló csapatánál 10 orosz hadifogyót ejtettek, melyeknek vallomása szerint az ott lévő orosz csapatok, mint azt nekik pópájuk mondotta az orosz naptár szerinti aug. 23-án támadásba fognak menni; a mi naptárunknak megfelelően, ezen támadás tehát másnapra volt várható.

A tűzvonalba lévő csapatok egész nap az elért vonalba lövészárkot igyekeztek ásni, amennyire ezt a mészköves talaj megengedte.

9 óra 30 d. u. a 18. hdtparság a következő parancsot adta ki:

„Op. No. 804/47. 1. Eddigi hírek szerint a Radziwylow—Kozin vonalban az orosz 35. ho és a 12. gy.-ezred vannak állásban.

2. Mivel a Radziwylow—Krupiec-i vonalon a támadás folytatása nem kecsegtet eredménnyel, tervbe van véve, hogy a támadás a főerővel a Sarnowo—Srebno térből, irány Mihalowka és ettől keletre hajtassék végre.

3. ....

4. Az előkészületek úgy hajtandók végre, hogy a támadás már 6-án is megkezdhető legyen...“

A hdtparság tehát azon teret választotta a támadás továbbvitelére, melyben a Felix-csoport állott hareban.

5.

Az oroszok az egész éjjel folyamán többször és virradatkor is igen erős gyalogsági tüzelést kezdtek, melynek azonban úgyszólván semmi hatása sem volt, sőt mint ezek után várható lett volna, támadásba sem kezdtek. Miután kivilágosodott, a gyalogsági tűz ereje alábbhagyott és egész nap mindkét oldalról gyenge is maradt. Változás, vagy esemény egész nap nem fordult elő.

D. u. a 62. ddrparság elrendelte, hogy az ezredünk jobbszárnyán hareban álló fél zlj 86-osokat, amint a helyzet megengedi a rajvonalból ki kell vonni, amit lassan végre is hajtottak. Az ezred jobbszárnya és a közben Ch. Gajkig előrenyomult 23. ezred balszárnya között tehát ennél fogva egy széles űr keletkezett, melynek biztosítására a II. zlj egy erősebb tábori őrsöt tolt oda be, felderítésre pedig egy tisztijárórt küldött ki, mely azonban többé vissza nem tért. Mint később kiderült, a kukoricásban észrevétlenül egész az oroszok ezredtartalékáig jutott előre, hol meglepetésszerűen támadták meg és fogságba jutott.

A ddrparság egy későbbi parancsa (Op. No. 36/2.) elrendelte, hogy mivel a 3. bh. ezrednek északi irányban erősen ki kellett terjeszkednie, a sötétség beálltával annak jobbszárny századát ezredünk egy százada váltás fel.

7 óra d. u. érkezett a Felix-csoporthoz a XVIII. hdt Op. No. 805/44. parancsa, mely a következőket rendelte el:

„Rendelkezés 1915 IX/5-én. (A 2. hadseregparság. Op. No. 6020. számára).

1. Az V. hdtparság azt a rendelkezést kapta, hogy az előtte levő ellenséges állást X/6. estéig feltétlenül törje át. E célból a tüzérségi hatástűzet IX/6-án d. e. szándékszik megkezdni.

2. ....

3. A XVIII. hdt a tegnap Op. No. 804/47-el tervbevett támadást IX/6-án fogja végrehajtani és pedig:

a) Willerding vezérőrnagy, kinek ezen rendelkezés kézhezvétele után Sflix vezérőrnagy alárendeltetik, a főerővel Sarnow—Srybno térből támad, irány Mihałowka és az ezen helységtől délre és délkeletre fekvő magaslatot igyekszik birtokba venni, hogy a Radziwylow tájékán álló ellenség visszavonulását megghiúsítsa...“

Erre Felix tbk 9 óra 15. d. u. magához rendelte a 44. és 3. bh. gy.-ezredek parancsnokait, valamint a tüzérség parancsnokát is és rendelkezéseit szóbelileg adta ki:

„A 62. gy.-ddr holnap az erősen megerősített Krupiec falut foglalja el. Csoportosulás a támadáshoz a jelenlegi helyzetben. Irány a jobbszárnyal a Krupiec északi szélén lévő HH. Holnap reggel 8—9 óráig tüzérségi hatástűz, 9 órakor d. e. a gyalogsági támadás kezdete.“

A csapatoknál az éjjel teljes csendben mulott, amit az is elősegített, hogy eső kezdett esni.

6.

Az ezredparság a zljaknak még az éjjel folyamán adta ki a támadási parancsot:

„Irányzlj az I. zlj jobb szárnyával a Krupiec északi szélén fekvő HH. II. zászlóalj ezredtartalék a jobb szárny mögött lépcsőzve. A tüzérség a betörési pontot 8 óra délelőttől 9 óráig lövi, 9 óra délelőtt a gyalogsági támadás kezdete. A zljak még a sötétség leple alatt egy elől fekvő alkalmas vonalat foglaljanak el, hogy a támadást egy-két ugrással az ellenséges állásba vihessék előre, az ezredtől balra a 3. bh. gy.-ezred támad.“

Ezredparság az irányzljnál, mely majd a támadási jelet adja“.

Reggel felé köd is ereszkedett alá, úgyhogy a zljak az elrendelt mozdulatokat elvégezheték anélkül, hogy azokat az ellenség megfigyelhette volna.

5 óra 50 d. e. ment az utolsó jelentés, hogy a támadáshoz való csoportosulás be van fejezve, a tüzérség tehát parancsot kapott, hogy a belövést 6 óra d. e. kezdje meg.

Mikor ez befejeződött, a nehéz tüzérség a betörési helyet vette tűz alá és azt látható eredménnyel folytatta 9 óra d. e.-ig.

Pontosan 9 órakor az első zlj három századdal állásaiból előretört, követve a tartalékban levő egy-szd, valamint az ezredtartalék zlj által is és egy huzamban kb. 800 lépést futott előre, hol tüzelni kezdett. Az ezredtől balra előremenő 3. bh. ezredbeli zlj nemsokára egymagasságba jutva vele és szintén tüzet nyitva, ezen gyalogsági tűz védelme alatt ezredünk tűzvonalba levő századait a tartalékok előrántották és innen egyhuzamban az ellenséges állásba betörték. Rövid szuronyhare után az ellenséges állásait feladta, részben visszaszaladva legnagyobb részben azonban magát megadva. A majdnem 1000 lépést tevő távolságot a zljak 18 perc alatt tették meg és 9 óra 20. d. e. az ellenséges állásba már betörték. Közvetlen a roham előtt egy brosz géppuska oldalazó tüzével meglehetősen veszteségeket okozott, de a gyors rohamot még ez sem tudta feltartani.

Az elfoglalt állásokban az ezred 20 orosz tisztet és 500 embert fogott el és zsákmányul esett az ottlevő 30 orosz géppuska is.

11 órakor d. e. az ellenség a második vonalból, mely a HH. Krupiecnél volt, ellentámadásba ment, de visszaveretett. Erre rajvonalk a visszafutó ellenséget nyomban követve, az az erősen kiépített második állását is feladni kényszerült és a falu házai közé húzódott vissza, hova a rajvonal is utána nyomult. Dél-tájban a rajvonal Krupiec templomát érte el, hol nemsokára a 23. gy.-ezr. bal szárnya is megjelent és az összeköttetés helyre lett állítva.

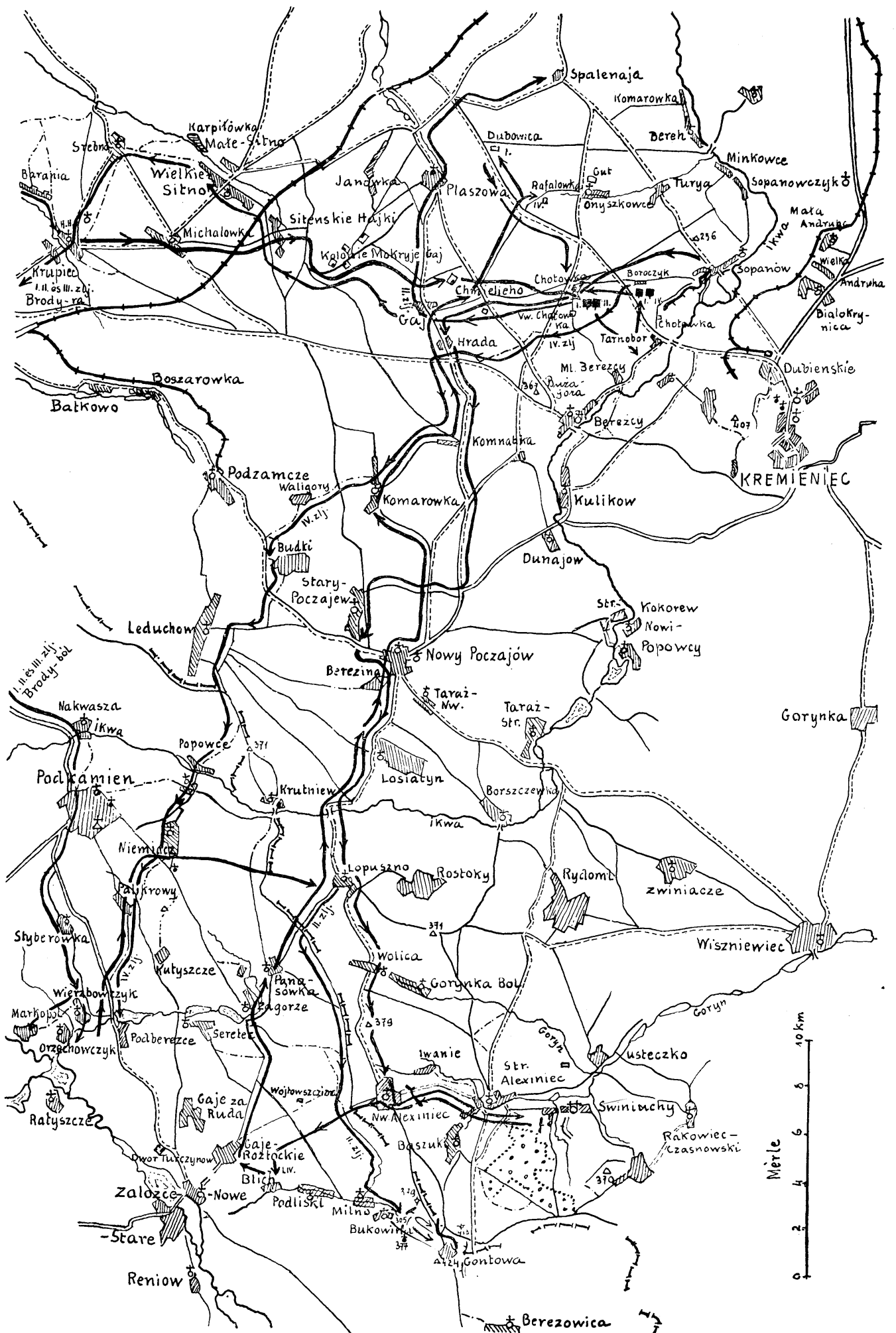
A balról levő 3. bh. gy.-ezred a Karpilowkából jövő erős tűz miatt csak lassan nyert teret.

1 óra 30 d. u. a helyzet a következő: Felix-csoport Srebnó—Krupiec templom-vonalban, erős tartalékkal felúton Srebnó és Krupiec között, hogy egy Sitnóból várt ellentámadást kivédjen. Ezen helyzetben maradt az ezred egészen délután is, míg 6 órakor d. u. Willerding tbk elrendelte az elért vonalban az éjjelezést (Op. No. 906/33). A 62. ddr parancsa szerint az ezred az elért vonalban éjjelezik, ütközetelőrsöket állít fel és egy fél zljat mint ddr-tartalékot von ki a tűzvonalból, mely egy volt orosz állásban a malom mellett helyezkedjék el.

Este jött az ezredhez a Felix-csoport következő távmondata:

„A 32. hoperság a Felix-csoporthoz és a 32. ho-hoz tartozó és a mai támadásban résztvett összes parancsnokoknak és csapatoknak nagy teljesítményükért és





Krupietól—Soponowig.

kiadó bátorságukért legmelegebb köszönetét és teljes elismerését fejezi ki. A magam részéről és ezen dícséretre teljes mértékben csatlakozom. Csoportom összes kiváló és bátor csapatainak ez még ma hirdendő ki. Felix tbk.“

Az éjjel teljes nyugalomban telt el.

## 7.

4 óra d. e. a IV. zljtől, mely éjjel után küldetett előre, jelentés érkezett a ddrparsághoz, mely szerint a zlj a háromszögletes útkeresztezésnél, kb. 800 lépésre Krupiec „K“-jától délre áll és összeköttetésben van a 23-asok előretolt tábori őrsével. Az ellenség állítólag Krupiectől délre erősen kiépített és drótakadállyal elhatárolt állásban van.

Virradat után azonban mindjárt észrevehető volt, hogy az ellenség az éjjel folyamán mindenütt visszavonult. Erről a jelentések mindjárt hátra is mentek, a várt parancsok beérkeztéig azonban a helyzet változatlan maradt.

11 óra 30 d. e. a Felix-csoport Op. No. 907/VI. parancsával elrendelte az előremenetelt:

„1. Ellenség visszavonulóban keleti irányban. Üldözésére a IV/44. zlj egy ágyúszakasszal és egy lovaszakasszal küldetett ki.

2. ...

3. Felix tbk. csoportja egyoszlopban menetel a Sitenski—Hajki—Kolonie Mokryje Gaj—Chmieliehonon előre...

4. Elővéd 32. gy-ezr.

Főcsapat 2000 lépésre mögötte, I/86. zlj azután a 44. gy-ezr. I/4. táb. tarack, 3 bh. gy-ezr. és a tüzérség maradéka.

7. Menetelés kezdete később rendeltetik el.“

Az üldözésre kiküldött IV. zlj az Ikva folyót elérve, Sopanow és Male Berezce között fejlődött fel, Sopanow falut a 14., Chotowkát a 13., Tarnobort a 16. és Male Berezcet a 15. századdal szállva meg. A géppuskák a Tarnobor és Chotowka között vezető főutat zárták. Ezen helyzetben a zlj IX/9. d. e.-ig maradt.

Az I. és II. zlj Chmielichóban éjjelezett.

Kimutatott puska létszám: 2289 puska, 8 gp.

## 8.

Az ezen napra szóló intézkedéseket a Felix-csoportparság 4 óra d. e. Op. No. 908/2. parancsával adta ki. Eszerint a Felix-csoport feladata, hogy az Ikva folyó nyugati parti lejtőjére erős előcsapatokat toljon előre, melyek az Ikva átjáróit vegyék kezükbe és állapítsák meg, hogyan van az Ikva keleti partja az oroszok által megszállva, vannak-e ott védelmi műveik?

Ezredünknek azon feladat jutott, hogy két ágyúüeggel és 15 lovassal a Sopanow északi végétől Tarnobor déli végéig terjedő terepszakaszt biztosítsa. A főőrsöket a parancshoz mellékelte vázlat szerint állítsa fel, a tartalék Boroczkyk — az ettől nyugatra fekvő Chotowka — Ww. Chotowka közötti terepen állíttassék fel. Ezredünktől balra a 69., jobbra a 32. gy-ezredek állottak hasonló feladatokkal.

A délelőtt folyamán az ezred az elrendelt felállítást végrehajtotta, a főőrsöket a IV. zlj állította fel, mint tartalék az I. és II. zljak állottak fel az elrendelt térben.

A XVIII. hdtparság még a délelőtt folyamán egy előzetes intézkedést adott ki, mely szerint a hdt a szomszédos hadtestekkel (balról a II., jobbról a IV. hdt.) egyetemben 9-én az Ikván át támadni fog, előreláthatólag erős jobbszárnyal a Sopanow—Berezce közötti

térben. A gyalogság főerejének a tervezett térbe való eltolása a helyzet tisztázódása után valószínűleg még a délután folyamán fog elrendeltetni. (Op. No. 808/22.)

Az ellenséges tüzérség a nap folyamán lassú, de folytonos tüzelést tartott fenn a mutatkozó célokra, ezredünket a Berezina pályaudvartól délre álló ellenséges tüzérség tartotta tűz alatt.

A nap folyamán terepszemlevételezés céljából kiküldött járőrök jelentéseinek eredménye este a következő volt: A hidak mindenütt elpusztítva; Tarnobornál néhány gyalogság részére járható hely. Különbösen az egész terep annyira mocsaras, hogy gyalogság részére is járhatatlan; az Ikva folyó 15—30 m széles, 0.80—1.5 m mély. Az ellenséges állások vonala: a Berezinától nyugatra vezető kocsíút, azután Podlesce felé vezető országút. Második védelmi vonal: a Podlescetől északra és délre húzódó magaslatok lábánál.

Este a XVIII. hdtparság a délelőtt jelzett intézkedéseket kiadta, (Op. No. 808/57.) ebben azonban a Felix-csoport részére csak az volt elrendelve, hogy tartalékait oly közel tolja előre a biztosító csapatok mögé, amennyire ez fedezve lehetséges és készenlétben álljanak alkalmas átjáróhelyek mögött, hogy képesek legyenek a IV. hdt döntő támadása esetén az Ikván át előrenyomulni. A parancsnokságot ezen szakaszban ismét a 31. hoparság veszi át.

Ezredünk a nap további folyamán helyzetét nem változtatta. Az eső egész nap esett.

## 9.

Reggel az I. és II. zljak az Op. No. 808/57. előző napi hdtparancs értelmében Tarnoborig meneteltek előre és az erdőben fedezve vettek állást.

Déltájban kiadott parancsra a II. zlj a IV. zljat felváltotta és az I. és IV. zljak visszamenetelve Boroczkyknál állottak fel, hol az egész nap is maradtak.

9 óra 15. d. u. a 31. hoparság Op. No. 109/22. intézkedésével tudatta, hogy a Dubnótól északra levő ellenség visszavonult, lehetséges, hogy a velünk szemben álló is visszavonul, tehát fokozottabb figyelem. A ho zöme menetkészen tartsa magát és valószínűleg előzőleg a Weselowka—Mala Andruha vonalig lesz előrevonva.

Az időjárás ezen napon is nedves és ködös volt, időnkint esett is.

Este érkezett a csapatokhoz a távmondati értesítés, hogy az oroszoknál ezen napon Nikolaj Nikolajevics nagyherceget a főparancsnokságtól felmentették és helyette az orosz cár vette azt át.

## 10.

A biztosítószolgálatban álló II. zljnél az éjjel teljes csendben múlt. Az ellenségnél visszavonulási mozgásokat észrevenni nem lehetett, ellenkezőleg, mint azt az előreküldött járőrök jelentették, állásain dolgozott.

10 óra 20 d. e. az ezredparság a Felix-csoportparságnak a helyzetről a következő jelentést küldte: „Gyenge esatártűz. A főőrsök állásaikat építik ki. Az ellenség éjjel tábori őrsöket a folyóig tolt előre, nappal ezeket visszavonta. Éjjel az ellenség világítórakétákat lő. Veszteség nincs.“

A délelőtt érkezett Op. No. 110/1. parancsával a 31. ho az esetleg visszavonuló ellenség üldözésére kiadott parancsát megváltoztatta és a ho zömének előnyomulási céljából Kremeniecot jelölte meg.

Délben az orosz nehéztüzérség Chotowkot és Bkoroeczykot lőtte, saját tüzérségünk az ellenséget állásai építésében zavarta. Egy orosz fogoly vallomása szerint a II. zljjal szemben az orosz 12. gy.-ezred állott, mely a 3. ho-hoz tartozott, ettől délre a 35. orosz hadosztály volt állásban.

A nap folyamán különben változás nem történt.

## 11.

Ejfélikor a 31. ho-hoz a XVIII. hdt. Op. No. 810/46. parancsa érkezett, mely ezredünk részére is változást idézett elő. Eszerint a 2. hdszparáság Op. No. 6137. számú intézkedésére a 31. ho egy dandára lovassággal és tüzérséggel mint hdszgtartalék Nowy-Poczajewre indították útnak és 8 óra d. e.-ig Felix tbk parsága alatt a Gaj—Hrada közötti terepszakaszban gyülekeztek. Erre ezredünk két zlja (I. és IV.) és a bh. ezred három zlja lettek kirendelve. A II. zlj eddigi helyén marad és a 32. gy.-ezred parsága alá lép.

Az ezred az I. és IV. zljakat felriasztva 4 óra 30 d. e. a menetelést Gaj irányában megkezdte, hova 7 óra d. e. érkezve a Felix-csoportparság szóbeli intézkedésével a Hradan át vezető úton Nowy-Poczajewre irányítottatott és a menetelést tovább folytatta.

A XVIII. hdt parancsnoksága a 2. hdszparáság által Zaloszenél egy külön feladattal bízván meg, mely abból állott, hogy a XIX. és V. hdtesteknél, melyeknél az orosz erős ellentámadást indított, a parancsnoksága alá helyezett csapatokkal a helyzetet helyreállítsa, a visszamaradt csapatok felett a parságot br. Lütgendorf vette át.

Az állásában maradt II. zljnál a nap folyamán az orosz tüzérség elvéve az állásokat lőtte, azonban minden eredmény nélkül. Este a tábori őrsök között gyengébb gyalogsági tűz is fejlődött ki; az oroszok állása mögött mozdonyok fűtyülése volt hallható.

Az I. és IV. zljakkal Nowy-Poczajew felé menetelő ezredparság délután a Felix-csoportparság Op. No. 911/8. parancsát kapta, melyben értesíti az ezredet, hogy a csoport Stary-Poczajewre meneteljen és az ezred ezen helység déli részében lesz elszállásolva. 31 km menetelés után az ezred késő délután fáradtan érkezett rendeltetési helyére.

Este érkezett az ezredhez a Felix-csoportparság Op. No. 911/12. parancsa, melyben a 2. hdszparáság Op. No. 6155. intézkedése alapján a másnapra szóló rendelkezéseket adta ki. Eszerint a csoport 12-én Wolicára menetel. Sorrend: 44. gy.-ezr., bh. gy.-ezr. tüzérség. Menetvonal: Nowy-Poczajew—Losyatyn—Lopusznó—Wolica. Menet kezdete: 44. gy.-ezr. 7 órakor d. e. Stary-Poczajew déli kijáratától.

Éjjel a XVIII. hdtparság Op. No. 111/46. parancsával elrendelte, hogy az ezred II. zlját a 32. gy.-ezred egy zlja váltsa fel és a II. zlj rögtön meneteljen Nowy-Poczajewbe, 13-án pedig Wolicára, hol a Felix tbk csoportjához csatlakozzék.

## 12.

Az éjjel folyamán a II. zlj felváltatott és kora hajnalban a menetelést Nowy-Poczajewre megkezdte, hová késő délután érkezve, ott éjjelezett.

1 óra 50 d. e. a Felix-csoporthoz egy igen sürgős távirat érkezik a 2. hdszparáságtól, melyben az utóbbi elrendeli, hogy mivel a XIX. hdt a Zarudzie—Berezowica—Swiniuchy-vonalban nehéz harcban áll a Felix-csoport a XIX. hdtnek lesz alárendelve. 12-én lehetőleg korán reggel induljon és Wolicán át menetelve

Nowo Alexienecet érje el, hol további parancsokat a XIX. hdtől kap. (Op. No. 6179.)

A Felix-csoport tehát 2 óra 30 d. e. Op. No. 912/1. parancsával az előző napi parancsban elrendelt menetelés kezdetét 4 óra d. e.-re tolta előre. Egyben a II/44. zlj. utánirányításáról is rendelkezett.

Az I. és IV. zljak tehát felriasztva az elrendelt időben, a menetelést megkezdtek és folyton menetelve 4 óra d. u. eléggé fáradtan érkeztek Nowy Alexienecbe, ahol éjjeleztek.

A XIX. hdtparságnak a Felix-csoporthoz 8 órakor d. e. érkezett parancsa értelmében a csoport gyalogságának és lovasságának másnap reggel Bukovina-Milnóra kell menetelnie, ennek folytán tehát a csoportparság Op. No. 912/14-gyel elrendelte, hogy másnap a csoport 6 órakor d. e. Nowy-Alexienec déli kijáratától kezdi menetelését, a menetoszlop élén a 44. gy.-ezred.

## 13

5 óra 30. d. e., mikor az ezred már az elrendelt kiindulási helyen állott, érkezett a XIX. hdt következő parancsa:

„Felix tbk csoportja.

Alexienec.

Az 51. gy. ho balszárnya ellen Swiniuchytól keletre intézett támadás kivédése céljából a Felix-csoport két 44. gy.-ezredbeli zlja az 51. gy. honak rendeltetik alá. Haladéktalanul jelenteni, mikor fog a csoport többi része Milno-Bukovinára érkezni. Parancs vételét nyugtázni. XIX. hdt. Op. No. 546/10.“

Egyidejűleg érkezett az 51. ho Op. No. 413/4. írásbeli parancsa:

„Felix tbk csoportja, 44. gy.-ezr.

Alexienec Stary, 1915 szeptember 3. (?) 5 óra d. e. 44. gy.-ezr. két zlját a XIX. hdtparság Konhaber Önegyméltósága rendelkezésére bocsájtotta.

Ezen két zlj rögtön meneteljen Alexienec Staryra. A vezetéshez parancsörtiszt áll rendelkezésre.

A parancsnok helyett:

Marsik szds v. f.

Ezen parancs 6 óra d. e.-i vétele után az ezred az elrendelt irányban a menetelést rögtön megkezdte és menetelése alatt vette a következő parancsot:

„44. gy.-ezred parancsnokának.

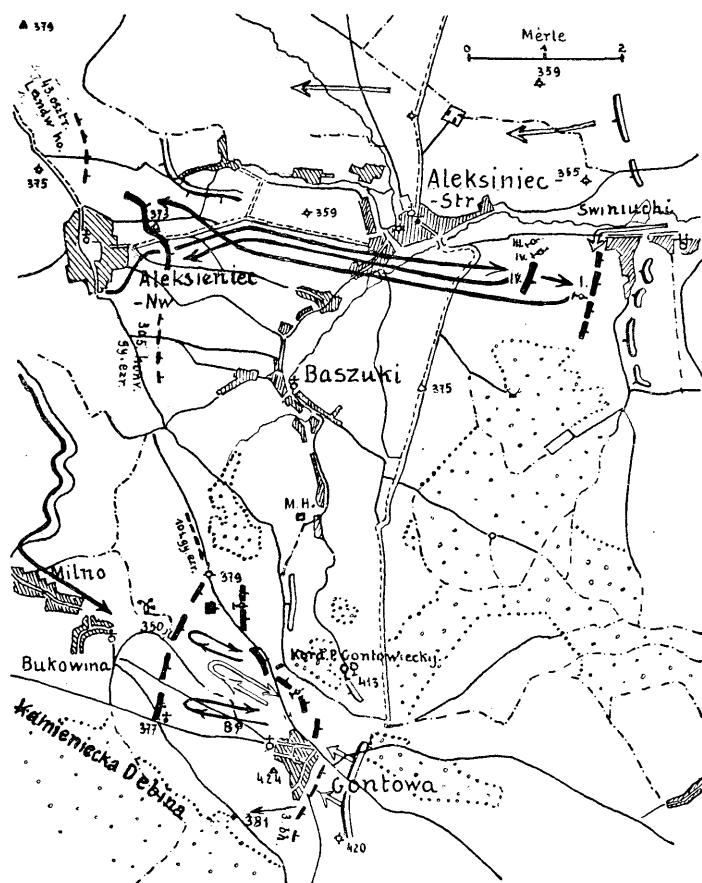
Alexienec-Stary kastély. 1915 szept. 13-án 7 óra 45. d. e. (mint rögtön látni fogjuk, az órajelzés itt helytelen és biztosan 6 óra 45. d. e. a helyes).

A csapat menetelését a mélyvonalig folytatatja, a parancsnok parancs átvétele céljából jöjjön előre.

A parancsnok helyett:

Marsik szds, vez. főn.“

A fent idézett parancsok kiadását a következő események idézték elő. Az oroszok 4 óra d. e. az 51. honv. gy. honak Swiniuchynál és ettől délre a 370-es háromszögelési pontnál levő állásait erősen támadták, minek folytán az 51. ho Op. No. 403/2. távmondattal a XIX. hdtparsághoz fordult és a Felix-csoport két zljának átengedését kérte. Mint fent láttuk, a hdtparság ezen kérelemnek eleget is tett és ezredünk két zlját bocsátotta az 51. ho rendelkezésére. Mielőtt azonban ezen parancs az ezredet elérte, az oroszok a 300. és 305-ös honvéd gyalogezredek állásait már áttörték — az áttörés főleg a 300. honv. ezrednél történt — és majdnem minden géppuskát és sok embert el is fogtak. Ezen adatok Potocsnik alezredesnek a 305-ösök és Morkócezi alezredesnek a 300-asok parancsnokainak út-



Alexienc és Gontowa.

közetjelentéseiből vannak véve.) A 201. honv. gy.-ddr (ehhez tartozott a fenti két ezred) azon része, melynek a visszavonulást sikerült végrehajtania, azon időpontban, mikor ezredünk Alexienc-Staryhoz közeledett és az ezredparnok az 51. ho parancsát vette, mely őt további parancsok átvétele céljából az Alexienc-Stary kastélyba rendelte, már a Swiniuchytól délre fekvő erdőbe volt kénytelen visszavonulni.

Ez volt az általános helyzet, mikor az ezredparancsnok 7 órakor d. e. az 51. gy. hoparságánál jelentkezett. (Az 51. ho naplójában ez áll: 7 órakor d. e. A 44. gy.-ezr. parnoká jelentkezik. Parancs: Az Alexienc str. és Swiniuchy írásoktól délre levő magaslatokon Rakoviec és Czasnowskira előretörni. 43. ho az Usteczkói magaslatokról déli irányban az ellenség oldalába tör.)

Az ezred akkori parancsnokának közlése szerint ez nem így volt. Az események leírása az ő közleménye alapján felvéve.) Az itt kapott szóbeli parancs nagyjában a következő volt: „Az ellenség saját arcvonalunkat áttörte és a 201. honv. gy.-ddr (parnok Sirsich ezredes) balszárnya ellen nyomul előre. Az ezredirány Swiniuchy templomtornya — ezen előnyomulással szálljon szembe.“ Ezen parancs vétele után az ezredparnok előbbremenne, hogy a helyzetről tájékozódjék, a 201. ddr parnokával találkozott, kinél a helyzetről érdeklődött, arról azonban világos képet nem nyert. Mivel az ellenségből még semmi sem volt látható és az ezred élzlja az ezredparnokot éppen utolérte, az ezredparnok a kapott parancs értelmében ezen zljat (I. zlj) balszárnyával irány Swiniuchy templomtornya, felfejlődött és az előnyomulás meg is kezdődött. A IV. zlj mint ezredtartalék a közép mögött követte az I. zljat. Az előnyomulást kb. kétezer lépés után orosz gyalogsági tűz, mely a Swiniuchy falutól délre fekvő dombokról jött, állította meg és az ezrednek a tűzvonalba levő

zlja Swiniuchy falu déli nyulványától kb. 800 lépésre nyugatra az ellenséges gyalogsággal felvette a tűzharcot.

Egy további előnyomulás különben már a helyzet folytán sem volt ajánlatos, mert az ezred mindkét oldalán fedezetlenül teljesen izolálva állott. Ezen helyzet a délelőtt folyamán nem változott.

A délután folyamán az ellenség úgy azon mélyvonalon keresztül, melyben Swiniuchy falu déli nyulványa fekszik, valamint a Swiniuchytól északra, nyugatkeleti irányban húzódó völgytől északra fekvő dombokon előnyomulni kísérelt meg, azonban minden siker nélkül. Utóbbi kísérlete főleg a balszárnyon harcba rendelt két géppuskaosztag (III. és IV.) tüzében hiúsult meg. Az ezred I. zlja itt tehát nyolc óra hosszat folytatott állóharcot oly helyzetben, mely könnyen veszélyessé válhatott volna, miután ezen idő alatt teljesen izoláltnak állott egy sokkal erősebb ellenséggel szemben. Ezen helyzet úgy állott elő, hogy az ezred az 51. ho-nál lezajlott eseményekről és a helyzet változásáról nem volt tájékoztatva. Az 51. ho már 9 óra 35 t. e. jelenti a XIX. hdtparságnak: „A 34. ho déli szárnyán történt eseményekre való tekintettel (Megjegyzés: Gontowánál a 34. ho-t az oroszok visszaverték) a támadás nem folytatható. Az 51. ho az Alexienc Starytól délre fekvő magaslatot — 375-ös háromszögelési pont — egész a Baszuktól nyugatra fekvő MH-ig fogja tartani. 51. ho Op. No. 403/14.“

1 óra 45. d. u. pedig az 51. ho a 201. gy.-ddrnek a következő parancsot adja: „Lépcsőzetes visszavonulás a balszárnytól kezdve a 359-es magasságipont—MH. Baszuktól délre vonalig. Összeköttetést északra és délre a szomszéd csoportokkal fenntartani, nem elszaladni. Tüzérség innen kap rendelkezést. Parság a B73-as háromszögelési ponton. Telefonösszeköttetést gyorsan helyreállítani. 51. ho. Op. No. 403/15.“ Mindezekről az ezrednek tudomása nem volt, éppoly kevés az ezen helyzetről, mely az 51. ho naplójában a következőképpen van feljegyezve: „3 óra d. u. 44 heves küzdelemben, alig tud az ellenségtől lefejlődni.“ (Szó szerint átvéve.)

5 órakor d. u. kapott végre az ezred az 51. ho-tól egy írásbeli parancsot, hogy egy maga választotta állásba menjen vissza, az általános helyzetről azonban ezen parancs sem mondott semmit.

Az ezredparság erre a még tartalékban levő IV. zljat utasította, hogy az Alexienc-Nowyától keletre fekvő 373-as háromszögelési pontnál egy felfevőállást vegyen. Mikor ez megtörtént, a tűzharcban levő zljat is oda vonta vissza, végre pedig a két géppuskaosztagot is (III. és IV.), melyet egy szakasz védelme alatt még a visszavonulás fedezésére az állásban hagyott. Az I. zlj visszavonulása azonban már nem egészen zavartalanul történhetett, mert az ellenség a 43. Landw. ho jobbszárnyán álló 36. Landw. ezred visszavonulása folytán a Swiniuchy falu északi szélén húzódó völgyben, részben a falu házeitől fedezve, észrevétlenül nyugati irányban nyomulhatott utána és így az I. zlj balszárnyán álló szdot, mely balszárnyával Swiniuchy északnyugati sarkánál állott, sikerült bekerítenie, úgyhogy az szdnak rajvonalba levő része, visszavonulási útja el lévén vágva, fogságba esett. A tartalékban levő szakasznak a visszavonulás még sikerült. A századok alacsony csatárlétszáma — 86 csatár — folytán csak 2 tiszt és 52 ember került fogságba, a tartalékban levő 1 tiszt és 30 ember visszavonult. 7 óra d. u. az ezred két zlja az új állásban volt és ott rögtön annak megerősítéséhez kezdett.

Az új állás balszárnya a 373-as háromszögelési ponttól északnyugatra, jobbszárnya az Alexienc-Nowy írás első „e” betűjénél. Mivel az ezred ebben az állásban is minden összeköttetés nélkül állott, a balszárny egy szakaszt az Iwanie falunál levő mélyedésbe, egy szakaszt pedig ettől északra a lejtőre küldött előre biztosítás céljából. Ezen szárnyon csak 9 órakor d. u. sikerült a kb. 800 lépéssel hátrább levő 43. ho jobb szárnyával az összeköttetést helyreállítani. Az éjjel folyamán azonban ez többször megszakadt, mert a kezdetben ott levő 36. Landwehr ezred osztagai visszavonultak. Az éjjel különben csendben múlt, mert az oroszok előnyomulásukat nem folytatták.

A II. zlj, mely továbbra is a Felix-csoport kötelékében maradt és 12—13 éjjel Nowy-Poczajewben éjjelezett, korán reggel menetelését folytatva Lopuszno-ban parancsot kapott, hogy Bukovina faluba meneteljen, hova kb. 30 km-es menetelés után 6 óra 30 d. u. érkezett meg, alaposan kifáradva. A Felix-csoport parancsa folytán itt is éjjelezett.

#### 14.

A reggeli szürkületben a II. zlj a Felix-csoporttól parancsot kapott, hogy az előző nap Gontowanál áttört és nagyrészen megtizedelt 29. gy-ezred maradványait, melyek egy zljba voltak összevonva és Gontowától északra voltak jelenleg állásban, váltsa fel. A szintén ott lévő 23. vadász zlj kb. 80 embert kitévő maradványa, valamint a 29. gy-ezr. két géppuska osztaga, a zljnak alá lettek rendelve. A zlj elindulva kb. 7 óra d. e. a felváltást befejezte. Jobbszárnya Gontowanál a 3. bh. gy-ezreddel közvetlen összeköttetésben volt, balszárnya azonban körülbelül 800 lépésre volt a 101. gy-ezred jobbszárnyától, mely hézagot csak járőrökkel tudta biztosítani. A tartalékban tartott 5. szdot ezen ür kitérésére nem lehetett felhasználni, mert az előtérben lévő járőrök jelentése szerint az arevonallal szemben lévő 413-as magaslaton orosz erők állottak; melyeknek ereje nem volt pontosan megállapítható.

9 óra d. e. tájban a 413-as magaslati ponttól északra fekvő lapályban nagyobb ellenséges csapatok gyülekeztek és a zlj balszárnyán lévő 8. szd ellen támadásba mentek át, azonban vissza lettek verve. A szd még 9 orosz foglyot is ejtett.

2 óra d. u.-ig a helyzet nem változott, a zljparság jelentésében a Felix-csoport figyelmét felhívta, hogy a 413-as magaslaton orosz csapatoknak a gyülekezését tüzéségi tüzzel kellene lehetetlenné tenni és saját tüzvonallunknak ezen magaslatra való előretolása ajánlatos volna, ez azonban csak balról lévő 101-es gy-ezreddel való szoros kapcsolatban vihető keresztül. Ebből azonban nem lett semmi, a zljnál a helyzet nem változott. Ezen időtájtban az ellenség a II. zlj jobbszárnya (6. szd) és a bosnyákok balszárnya ellen kezdett újból támadni, ezen támadást is azonban visszaverték.

4 óra 30 d. u. a Felix-csoport az éjjelre szóló írásbeli rendelkezését adta ki. (Op. No. 914/10). Elvvel elrendelte, hogy az I/3. bh. zlj a Gontowától északra lévő hidig terjeszkedjék ki, a 6/44. szdnak ezáltal az arevonalból feleslegessé váló része a tartalékban lévő 5/44. szdhoz csatlakozzék. Azonkívül a szétszórt 29. gy-ezred legénységéből a nap folyamán még összegyűjtött két szdot a zljnak mint tartalékot rendelte alá, felállítási helye: a Kord. P. Gontowieckijtól nyugatra lévő terepteknőben. A 29. gy-ezred még egy géppuskaosztaga a 424-es háromszögeléspontra rendeltetett, hogy ott éjjeli lövésre rendezkedjék be a II/44. és I/3. bh. zljak előtti terepre. A 3. bh. gy-ezr. aknavetője a

sötétség beálltával a II/44. zljhoz meneteljen, hogy a Kord. P. Gontowieckij ellen hathasson. A csapatoknak meghagyta, hogy az állásokat még túlerős ellenséggel szemben is feltétlenül tartsák.

Ezen parancsban foglalt rendelkezések végrehajtása azonban igen lassan ment végbe a 29. gy-ezr. két szda még 8 órakor d. u. sem volt helyén, a 3. bh. gy-ezr. aknavetője pedig tévedésből Gontowa templomához ment.

Közben az oroszok a sötétség beálltával a 3. bh. ezr. balszárnya előtt kb. 300 lépésre közelítették meg az állásokat, miből úgy ott mint a II/44. zlj jobbszárnyán élénk lövöldözés keletkezett. 7 órakor d. u. az oroszok a bosnyákok balszárnya ellen támadtak, azonban visszaverték őket. Az élénkebb tüzharc kb. 11 óra d. u.-ig tartott, azután aránylagos csend állott be.

Az 51. gy.-ho balszárnyán álló ezredünknél a nap folyamán változás nem állott be. A vele szemben lévő ellenség vonala nagy távolságban lévén, egész nap csak gyengébb tüzéségi tűz volt. Estefelé az ellenség Iwanieből előretörve támadást kísérelt meg, amit könnyen vertek vissza.

Éjjelre azonban a helyzet mégis nyugtalanítóbb lett, mert a balról lévő 36. Landw. ezred gyenge részei estére onnan visszavonulva, ezredünk balszárnya teljesen a levegőben lógott. Erről jelentést téve a 201. honv. gy-ddrnek, az a nap folyamán a XIX. hdtparságtól az 51. ho rendelkezésre bocsájtott 74-es zljat, mely eddig tartalékban állott, a balszárnyon állásba rendelte és ezredünknél rendelte alá.

Az éjjel különben itt teljes csendben múlt, az ellenség nyugodt maradt.

#### 15.

3 órakor d. e. a II. zljnél az ellenséges tűz ismét erősbödött, félóra múlva pedig igen heves gyalogsági tűz közben támadási jelenségek is mutatkoztak, melyek azonban ezen helyen a tüzéség zárótüze miatt fejlődésükben megakadtak. 4 óra d. e. egyszerre az oroszok a jobbról lévő bosnyákok ellen tömegtámadást intéztek és az ezred arevonallát áttörve Gontowaba is benyomultak, hol a bosnyákok utolsó tartalékának bevetésével sem sikerült a helyzetet helyreállítani.

Ezen áttörés következtében a II. zlj kénytelen volt arevonallának kezdetben csak jobbszárnyát, későbbben azonban, hogy esetleges átkarolást elkerüljön, az egész vonalat visszahajlítani. A Felix-csoport későbbi parancsára pedig a II. zlj és a hozzá beosztott más ezred maradványai — köztük a hajnali áttörés után ott gyülekezett kb. 100 bosnyák is — a 379, 350 és 377 magasságipontok vonalán foglalt állást, az ellenségtől a legkevésbé sem nyugtalanítva.

Az orosz tömegtámadás a 3. bh. gy-ezr. I. és IV. zljait érte, ezek — kivéve a balszárnyukról a mi zljunkhoz és a jobbszárnyukról a saját II. zljukhoz csatlakozni sikerült osztagokat — úgyszólván eltűntek, így tehát a saját II. zljunk és a III/3. bh. zlj között, melynek balszárnya a 381-es magasságipontig ment volt vissza, egy nagy ür keletkezett. Ezen ürbe a Felix-csoportparság a 29. gy-ezr. három századát irányította, úgy hogy az arevonallal nagyjában ismét helyre volt állítva.

Reggel a XIX. hdtparság a 34. ho két zlját — a 85. gy-ezredből — bocsájtotta a Felix-csoport rendelkezésére és elrendelte, hogy az elveszett állások visszafoglalandók.

12 órakor délben a Felix-csoport Op. No. 915/15. parancsával elrendelte a támadást:

1. A hdtparság parancsára d. u. 3 és 5 óra között a Debina felirású térből a 424-es háromszögelési pont ellen támadás intéztek. Támadás kezdete, mihelyt a tüzéségi hatástűz megkezdődött .....

3. .... Nagy alezredes csoportja jobbszárnyát a Gontowától északnyugatra lévő „B“-ig veszi előre. Ellenállási vonal a lejtő, mely a taligaúttól nyugatra fekszik és a magaslat a 350-től keletre és délkeletre, azután a 379-es irányában csatlakozás a 101-es gy-ezredhez.

4. .... Ha a támadás nem sikerül, a támadó csoport általánosságban a 377-es kápolnához vezető szekerűt mentén ... Nagy alezredes csoportja a jelenlegi állásokban maradnak."

Az elrendelt támadást 5 óra d. u. a 85. gy-ezr. két zlja és a 33. gy-ezred részei hajtották végre és a 424-es háromszögelési pontot elfoglalták. A II/44. zlj erre parancsot kapott, hogy a támadáshoz csatlakozzék, az orosz azonban itt is visszavonult, úgy hogy a zlj a szürkületben a reggel elhagyott állásokat nagyjában ismét megszállhatta.

Az éjjel a II. zljnél nyugodtan telt el, ámbar az oroszok a 424-es pont ellen ismét támadást intéztek, azonban visszaverettek.

A Nowy Alexieneenél álló ezredünknel az éjjel teljes nyugalomban tellett, a zljak az állásokon és akadály létesítésén dolgoztak. Reggelfelé egy 8 emberből álló orosz járórt fogtak el. Dél előtt is úgyszólván teljes csend uralkodott, mikor egyszerre 1 órakor d. u. az orosz tüzéség erős tüzelést kezdett a I. zlj és a tőle balra lévő 74-es zlj ellen. Nemsokára az Iwanienél lévő völgyekből ellenséges gyalogság is kezdett előnyomulni, mely támadás főleg a IV. zlj állásai ellen irányult. Gyalogos tűzünkben azonban a támadás tovább fejlődni nem tudott és 3 óra 15 d. u. az ellenség azt abbahagyta, rajvonala a kiindulási állásaiba, melyek a 373-as háromszögelésiponttól kb. 1000 lépésre keletre voltak, vonult vissza. Estefelé MH. Alexieneceből MH. Iwanie irányában orosz csapatokat lehetett mozgásban megfigyelni, ami egy esetleges éjjeli támadásra engedett következtetni. Az éjjel folyamán tehát a zljak főleg drótkadály készítésével foglalkoztak.

16.

Reggelre a jobb zljnél már kétsoros, a bal zljnél egysoros drótkadály volt készen. A nap különben teljes csendben mulott.

A II. zljnél is a helyzet nagyjában változatlan maradt és itt főleg az állások kiépítésén dolgoztak.

Ezen napon érkeztek a XIV. menetlajak az arc vonalba és a XIX. hdtparság elrendelte azoknak a csapatokhoz való beosztását. Ugyanakkor az idegen kötelekbe tartozó csapatoknak a tűzvonalból való kivonásáról is intézkedett és elrendelte, hogy a 85. gy-ezr. és a II/44. zlj a menetalakulatok beosztása után Wojtowszczyznara meneteljenek; az 51. honv. gy-hónál lévő két 44. zlj pedig a menetalakulatok beosztása után Leszczyznara irányítandó.

Az ezred zljai egyelőre még az állásokban maradvan, az éjjel mindenütt teljes csendben mulott.

17.

A XIX. hdtparság délben az előző napi rendelkezéseket részben megváltoztatta és elrendelte, hogy a 44. gy-ezred Blich faluban egyesítendő. A Felix-csoport innen három napi meneteléssel (1. nap Panasowka,

2. nap Ch. Dubina, 3. nap Rudia) a XVIII. hdthez vonuljon be (Op. No. 550/47).

A 34. ho azonban az ottani viszonyok miatt Op. No. 11/370. parancsával elrendelte, hogy a II. zlj egyelőre még állásában maradjon.

Az éjjel folyamán az I. és IV. zljat honvédesapatok váltották fel és az ezred két zlja Nowy-Alexieneceben gyülekezett.

18.

6 óra d. e. az ezredtörzs az I. és IV. zljai Nowy-Alexieneceből elindulva, 8 óra d. e. érkezett Blichbe. A XIX. hdtparság által ide irányított XIV. men. zlj az ezredet már itt várta. Az ezredparság a Felix-csoportnak erről írásbeli jelentést téve, megemlíté, hogy a menzjl beosztására kb. két óra idő kell és kérte a további parancsokat.

10 órakor d. e. érkezett meg a Felix-csoport parancsa (Op. No. 918/), mely szerint a csoport gyalogsága Tomanek ezredes (a 3. bh. gy-ezr. parnoka) parancsnoksága alatt az ebéd kiosztása után Blichből Gaje Roztockie—Zagorecra át Panasowkra menetel. A II. zlj csak az éjjel folyamán váltatik fel, azután az ezred után lesz irányítva. A menetlajnak reá eső része az ezreddel meneteljen.

Ezen parancs értelmében az ezred a menetelést 3 óra d. u. kezdte meg és 8 óra d. u. érkezett Panasowkba, hol annak déli részében éjjelezett.

A IX/19-ére kiadott Op. No. 918/8 rendelkezéssel a csoportparság elrendelte, hogy az ezredet utazási menetben (sorrend 3. bh., 44. gy-ezr.) 6 óra d. e. induljanak a falu északi kijáratától. Loszjatyn északi szélén 1½ órai pihenő. Éjjelezés 19-éről 20-ára a 44. gy-ezr. részére Komarowka déli részében.

Az Ezredtörzs, I. és IV. zljak létszámkimutatása IX/18-án: 49 tiszt, 1404 ember, 339 ló, 46 kétlovas jármű. Ebből 793 csatár és 6 gp. (Összehasonlítás céljából legyen itt a 4/4. nehéz taracküteg ez napi kimutatása: 7 tiszt, 206 ember, 167 ló, 16 négyfogatú, 2 hatosfogatú és 7 kettesfogatú jármű).

19.

A II. zlj az éjjel folyamán állásában felváltatván, reggel Blichbe menetelt, honnan a következő napok folyamán ugyanazon úton, melyen az ezred is menetelt, azt követte és 21-én csatlakozott ismét hozzá.

Az ezredtörzs és az I. és IV. zlj 6 óra 30. d. e. indult el Panasowkból és 11 óra d. e. érkezett Loszjatynba, hol pihenőt tartott. Komarowkaba 5 óra d. u. érkezett.

A 20-ára kiadott parancs értelmében (Op. No. 919/10) a Felix-csoport IX/20-án 5 óra d. e. indul Komarowkából. A 44. gy-ezr. Hradan keresztül Rafalowkara menetel.

Ezen napon a 51. honv. gy-ho parság a 31. gy-ho-hoz intézett Op. No. 409/30. sz. átiratával az ezred magatartásáról a következőképpen nyilatkozott:

„A cs. és kir. 44. gy-ezr. azon rövid idő alatt, melyben az én parancsnokságom alatt állott, kiválóan jó hírnevének teljesen megfelelt. Az ezred vitézsége és parnokának kitűnő vezetése elsősorban segítettek elő azt, hogy a túlnyomó számú ellenség támadását fel lehetett tartani. Egy új és teljesen váratlan helyzetben, határozott fellépésével sikerült neki, hogy Swiniuchyban a bal oldalán fenyegedett 101. honv.-ddrnek mely órák hosszat kizitusáig menő küzdelemben harcolt és összes tartalékait már felhasználta, levegőt

teremtsen és lehetővé tegye, hogy a túlnyomó erejű ellenséget feltartsa. Ezért a vitéz 44-eseknek a legfelsőbb szolgálat nevében legteljesebb elismerésemet és legmelegebb köszönetemet fejezem ki.

Kornhaber sk. altbnagy.“

20.

A Felix-csoport gyalogsága 10 óra d. e. a Rafalowka —Plaszowa-térbe érkezett (ezredük Rafalowkara), hol a XVIII. hdtnek IX/19-én 7 óra d. u. kelt Op. No. 919/55. rendelkezése szerint hadseregtartalék marad. 4 órakor d. u. az ezred a 31. ho-tól parancsot kapott (Op. No. 120/18), hogy a ho kötelékébe lép és Rafalowkan éjjelezik; ha megfelelő szállás ott nem volna. az attól északra fekvő Vw-t és Dubowicat is igénybe veheti. Ezentúl mint ho tartalék szerepel. Ezen parancsok és a viszonyoknak megfelelően az ezred törzse és a I. zlj Dubowican a IV. zlj Rafalowkan éjjelezett.

21.

Az ezredparság a 31. ho-tól parancsot kapott, hogy a Rafalowka és Dubowica-i elszállásolási viszonyokról jelentést tegyen; a még meg nem érkezett II. zlj részére Zabirki vagy Spalenaja van szállásul kiszemelve. Ezen helységekről, valamint az arcvonalba vezető utak szemrevételezéséről a ho parságnak jelentendő. Délután a II. zlj megérkezett és Spalenajan lett elszállásolva.

6 óra d. u. a 31. ho elrendelte, hogy az I. zlj rögtön Chotowka (Onszkowcetől délre) meneteljen, hol harcászati szempontból Brauner ezredes (az I. osztr. népf. ddr parnoka) parsága alá lép.

Mindezen parancsok végrehajtottak, az I. zlj 8 óra 50 d. u. érkezett Chotowkara és erről az ezredparság a 31. ho-nak írásban tett jelentést.

22.

Az ezred helyzete nem változott. A XIV. menetlji besorozása után az ezred létszáma 2530 puska, 8 gp.

23.

Ezen napon történik a XVIII. hdtnél tüzérségi gázgránátokról először említés, amennyiben értesíti az alárendelt parságokat, hogy 50 drb 15 cm-es és 100 drb 10 cm-es „T“ gránát lett felvételezve, melyeknek nehéz gázai az állásokba és fedezékekbe süllyedve, azokat tartózkodásra alkalmatlanná teszik. Oly esetekben alkalmazhatók, ha az ellenséges gyalogság oly közel fekszik saját állásainkhoz, hogy másféle lövedék nem használható.

24.

A XVIII. hdtparság felsőbb intézkedések alapján Op. No. 923/43. sz. intézkedéssel rendelte el a „Menetdandár“ (Marschbrigade) felállítását. A parancs értelmében ezentúl (a XV. menetljjakkal kezdve) a kiképzés folytatása a hdtparság kötelékén belül, a hdsg hadtápkörében történik.

25.

Említésreméltó nem történt.

26.

8 órakor d. u. az ezred a XVIII. hdt parancsát kapta, hogy az ezredtörzs és a IV. zlj IX/27-én az ét-

kezés után Chotowkara meneteljen, hol már az I. zlj is állott és ezzel egyetemben mint védelmiszakasztartalék Brauner ezredes parsága alá lép.

27.

Az előző napi parancsok megfelelően az ezredtörzs és a IV. zlj Chotowkara menetelt. A II. zlj Spalenajában maradt. Létszám: 2530 puska, 8 gp.

28, 29, 30.

Az ezred zljai eddigi helyeiken maradtak, említésreméltó esemény nem fordult elő.

Október.

1.

9 óra 15 d. e. a 31. ho parság Op. No. 201/7. táv. mondati parancsral elrendelte, hogy a II. zlj gposztaga az I. sz. osztr. népfölkelő-ezrednek rendeltetik alá és ott alkalmazandó. Előnyomulás esetén azonban rögtön a III. zljhoz vonuljon be.

2.

Böhm-Ermoli lov. tbk hdsgparnok délelőtt az I. és IV. zljak felett szemlélt tartott, mely célból ezen zljak Chotowkaból a Buza Gorától északra fekvő területre meneteltek. A szemle után az előlépett tisztikarhoz a hdsgparnok a következő szavakat intézte:

„Örvendek, hogy üdvözölhetem az ezredet, mely hősiességével, bátor kitarásával és gyönyörű sikereivel a hadseregben kimagasló díszhelyet szerzett magának és meg vagyok győződve, hogy ezen ezred az igen bevált tisztikarral a jövőben is, nagyrabecsült hírnevének megfelelően, eredményesen fog küzdeni és kitarítani. Üdvözlöm az ezredet és derék vezetését.“

Az ezután a kitüntetések kiosztása céljából előlépett legénységhez a következőképpen szólott:

„Az Önök személyében az egész ezredet üdvözlöm. Remélem, hogy kiváló vitézségük és bátorságuk miatt nemcsak fényes példaként állanak bajtársaik előtt, hanem a jövőben is minden harc helyzetben legjobb tudásukat örömmel fogják érvényesíteni. Az ezred legénységében teljesen megbízom. Mivel valamennyiükkel nem foghatok kezét, ezen kézszorítás valamennyieteknek szól.“ Ezután a jobbszárnyon álló altiszttel fogott kezét.

3.

A XVIII. hdtparság elrendelte, hogy másnap, október 4-én Ófelsége névnapja alkalmából, ott ahol a helyzet azt megengedi, táborig misék tartassanak, ezen okból azonban csapateltolásoknak történniök nem szabad, diszkivonulás tilos. Ugy a harc vonal, valamint a tartalékok harc készsége ezáltal semmi módon se érintessék.

4.

Ezredünknel a táborig misét az I. és IV. zljak részére az ezred lelkésze Chotowkan mondta.

5.

A XVIII. hdtparság Op. No. 1004/25. számú rendeletével a csapatok tudomására hozta, hogy hadifoglyok bementése szerint az utolsó időkben történt orosz támadások eredményessége a — főleg éjjel — hanya-

gul ellátott biztosítószolgálat rovására irandó. Ujból felhívja tehát a figyelmet a már kiadott Op. No. 920/21. sz. parancsra. A kilátásban lévő hosszabb állásharc idején a biztosításra különös figyelem fordítandó. Egész különös gond fordítandó éjjel a biztosító és felderítő járőrökre, valamint a figyelő őrszemekre...

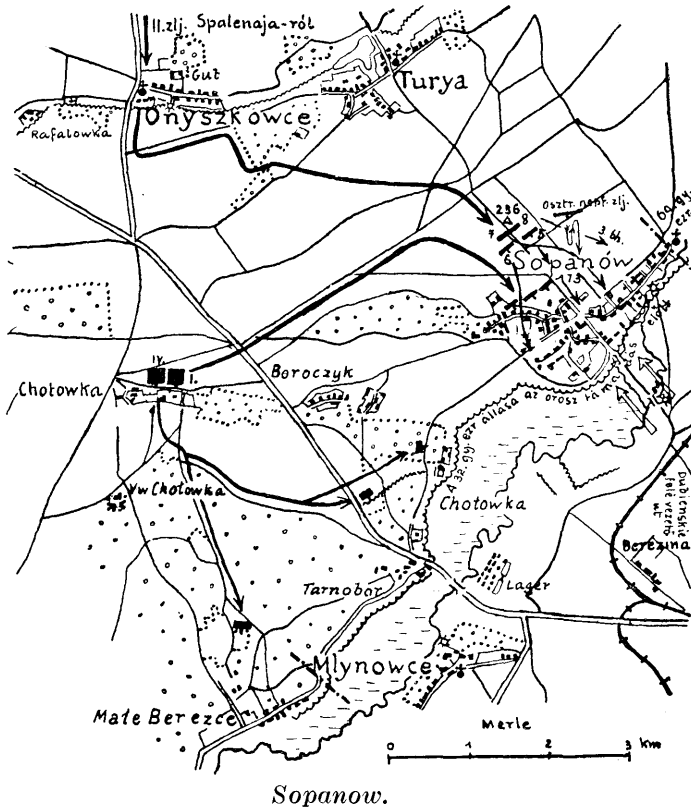
A 31. ho ezen parancsot Op. No. 205/53. szám alatt az arevonalba lévő csapatoknak rögtön továbbította, a Heisegg-csoportnál, a vettemezés október 6-án 5 óra 45 d. u. van feltüntetve.

Ezen parancs tartalmának kimerítőbb közlése azért mutatkozott szükségesnek, mert a parancsnak a Heisegg-csoportnál való vettemezést követő hajnali órákban az ezredünk előtt lévő arevonalat a biztosítószolgálatnak majdnem teljes hiánya következtében egy orosz éjjeli támadás áttörte. Az ezt követő ellentámadásban ezredünk igen nehéz veszteségeket szenvedett.

Az ez napi létszámkimutatás szerint az ezred puska-létszáma 2467, 8 gp. Az október 7-én kezdődő harcokba az ezrednek ezen harcokban résztvett két zlja 34 tiszt és 1031 ember csatárállománnyal lépett.

## 6.

Ezredünknel a helyzet változatlan.



## 7.

5 órakor d. e. az oroszok a Soponow déli szélén lévő állásokat meglepetésszerűen megtámadták, az Ikwa hídjától nyugatra lévő állásokba, hol a 32. gy-ezr. IV. zljának két százada állott, 5 óra 15 d. e. benyomultak és az ott lévők legnagyobb részét elfogták.

Miután erről a jelentés a Brauner-csoporthoz beérkezett, a parancsnokság Chotowkan lévő tartalékát (I. és IV/44. zljak) felriasztotta és az I. zljat keleti irányban toltta el, a IV. zljat pedig Male Berezce felé déli irányban toltta előre. A IV. zlj ezután a tűzvonalban lévő 32. gy-ezr. jobbszárny zlja mögött (III/32) mint tartalék állott fel, két századdal Male Berezcetől kb. 1000 lépésre északra az erdőben, egy századdal

Tarnobortól északra az erdőben és egy századdal Chotowkatól nyugatra (Chotowka, mely Sopanow és Tarnobor között fekszik). Ezen helyzetben maradt a zlj 12-éig, úgy hogy a következőkben a zljről addig nem lesz szó.

Az I. zlj, mely a parancs vétele után a 256-os háromszögelésipont felé vezető úton kezdte meg a menetelést, a Sopanowtól nyugatra fekvő erdőtől északra állott már, mikor 6 óra d. e. a Brauner-csoporttól parancsot kapott, hogy a már Sopanow faluba benyomult oroszokat ellentámadással verje vissza. A zlj tehát délkeleti irányban felfejlődött és 6 óra 30 d. e. megkezdte Sopanowra az előnyomulást. Orosz gyalogság ekkor már Sopanow nyugati részének északi utcájánál állott és így nemsokára élénk tüzharc keletkezett, minek következtében az előnyomulás lassabban haladt előre 9 óra d. e. az I. zlj jobbszárnyával Sopanow falu nyugati sarkát érte el.

Közben ezredünk két zljának helyére az addig hdtartalékban lévő 2. osztr. népfelkelő-ezred került.

6 óra d. e. a 31. hoparsághoz jelentés érkezett, hogy a Dubienskie—Sopanow-i úton ellenséges oszlop nyomul Sopanow felé és már az Ikwa-t érte el, mire a 31. hoparság 7 óra 15 d. e. a Heisegg-csoport parságának ezredünk II. zlját bocsájtotta rendelkezésre, mely parság annak 7 óra 30 d. e. a következő távmondati parancsot küldte:

A ho parancsára a zlj a dandárnak alárendelve, az mint ddrtartalék rögtön Onyszkowcerea meneteljen. Parancsnok Gut Onyszkowcen jelentkezék. Menetelés megkezdése távmondatilag jelentendő. Heisegg-csoport. Op. 68/5."

8 óra 45 d. e. a XVIII. hdtparság a 31. hoparságának és az alája rendelt csoportoknak a következő parancsot adta:

„Az ellenség Sopanow északi részében a 32. gy-ezr. állásaiba benyomult. Az ellenség visszavetése céljából megparancsolom:

1. Brauner ezredes csoportja a Chotowka (Boroczkytól keletre) északi sarkától délre vonuló szakaszt feltétlenül tartja. A Berezce felé indított 44-es zlj alája rendelve marad.

2. Heisegg ezredesnek, ki a 31. ho parsága alatt marad, a benyomult ellenséget az Ikwan túl kell visszavetnie. Ezen célból alárendeltetnek:

a) A 32. gy-ezrednek a Sopanow-i szakaszban Chotowka (Boroczkytól keletre) északi széléig álló részei;

b) a Sopanow és Turyara irányított két 44-es zlj;

c) a Sopanowra irányított 2. osztr. népf. gy-ezr. zászlóalja, az 1/4 nehéztarackütege és a Brauner-csoport Sopanownál álló ágyusütegei;

d) a hdtartalék egy zlja (3. bh. ezr.), mely az Onyszkowcetől délre fekvő utesomóhoz már menetel.

A támadás Sopanowra lehetőleg északnyugati irányból intézendő.

3. Tomanek ezredes (nevezett ekkor a 3. bh. gy-ezr. parnoka volt) a 2. osztr. népf. gy-ezr. egy zljával Chotowkanál (Boroczkytól nyugatra) és a 3. bh. gy-ezr. két zljával Onyszkowcetől délre, hadtesttartalék.

Elvárom, hogy ezen megszőgyenítő esetnek minél előbb véget vessenek.

Kiadattak: 31. honak. Brauner, Heisegg és Tomanek ezredeseknek. XVIII. hdtparság. Op. No. 1007/14."

Ezen rendelkezés 9 óra d. e. érkezve, a 62. gy-ddr-parság 10 óra d. e. a következő parancsot adta:

Op. No. 68/8. A 69. gy-ezrednek, Nagy alezredesnek, 44. gy-ezrednek, IV/32. zljnak, 2. osztr. népf. gy-ezr.



zljának (Kodleszky őrnagy), I/44. zljnak, 3. bh. gy.-ezr. zljának. Hely: Gut Onyszkowce. Idő: 1915 október 7. (Az óra megjelölése hiányzik). Rendelkezés az ellentámadásra:

1. Helyzet 9 óra 45 d. e.: A 32. gy.-ezr. részei Chotowka és Sopotow déli szélé között régi állásaikban.

69. gy.-ezr. jobbszárnyával a Sopotow-i templomnál szintén régi állásaiban.

A 256-os háromszögelésipontnál a 69. gy.-ezr. egy százada és a 32. gy.-ezr. egy szakasza (Megjegyzés: Ezen szakasz az oroszok betörésének idején a lövészárók azon része mögött, ahol a betörés történt, mint tartalék állott és a betörés alkalmával visszavonult. Ezen tényállás a 69-es század parancsnokának a Heisegg csoporthoz intézett jelentéséből állapítható meg).

A 44. gy.-ezr. egy zlja Sopotow déli részébe benyomult és állítólag annak keleti szélét érte már el. (Megjegyzés: Az I/44. zlj van értve; annak vélt helyzete azonban a valóságnak nem felelt meg, mert kb. a parancs kiadásának idejekor ért a zlj az északi utcához.)

A 2. osztr. népf. gy.-ezr. egy zlja Sopotow északi felére van támadásra rendelve és a Sopotowtól nyugatra fekvő erdőeske északi szélé mentén előnyomulásban van.

2. A 32. és 69. gy.-ezredek állásaikat tartják.

3. Nagy alezredes (44. gy.-ezr.) a fentemlített 44-es zlj és a 2. osztr. npf. gy.-ezr. zlja felett átveszi a paráságot és ezekkel valamint a II/44. zljal az ellenséget Sopotowból visszaveti és a 32. gy.-ezr. régi állásait szállja meg.

4. A tüzérség a közvetlenül kiadott utasítás szerint a Sopotowtól keletre fekvő térre hat.

5. A 3. bh. gy.-ezr. egy zlja Gut-Onyszkowcehez menetel mint ddr-tartalék.

6. Nagy alezredes csoportja és a ddrparság között a telefonösszeköttetés szóbeli parancs szerint."

Heisegg ezredes."

Közben, 8 óra 55 d. e., a II/44. zljparság Spalena-jából telefonon jelentette, hogy a kapott parancs szerint elindulva, Onyszkowcera menetel. Ezen helységeen 10 óra 17 d. e. áthaladva, a menetelést Sopotow irányában folytatta.

10 órakor d. e. az I. zlj Sopotow északi utcájában álló orosz gyalogságot viaszorította és a visszamenő ellenséget követve a faluba benyomult, itt azonban már megerősített orosz csapatokkal találta magát szemben. Ekkor jutott valószínűleg tudomására, hogy közben a Heisegg-csoportnak lett alárendelve, ami a 31. ho-nak küldött jelentéséből kitűnik:

"Hely: Sopotow. Idő: 11 óra d. e. A 32-esek arcvonalát áttörték; I/44. az ellenséget Sopotow-ban megtámadta. A támadás az ellenség előtt 100 lépésre megakadt. Helység-harc. Heisegg ddr a 256-os háromszögelésiponton át ma támad, parancs: minden, ami Chotowkatól északra van, tehát: 32. I/44. osztr. népfelkelő a támadásban résztvesz. Mészöly szds."

11 óra 25 d. e. az általános helyzetről a Heisegg-csoport jelenti a 31. hoparságnak, hogy az oroszok a 69. gy.-ezred előtt támadáshoz csoportosulva kb. 800 lépésre állanak, a tüzérségi és gyalogsági tűzben tovább előrejutni azonban nem tudnak. Nagy alezredes csoportjánál az ellentámadást három zlj hajtja majd végre, ez valószínűleg 12 óra déltájban fog megkezdődni.

A támadáshoz való felfejlődés azonban késést szenvedett, mert a II. zlj 2 óra d. u. tájban még csak a 256-os háromszögelésiponttól nyugatra és ke-

letre volt harcalakzatba fejlődve, mely pontnál már előzőleg egy 69-es szd állott mint tartalék, megerősített állásban. A 2. osztr. népfelkelő ezred zlja a II. zljtől balra fejlődve fel, szintén Sopotow irányában nyomult előre és a Sopotow-i templomtól északnyugatra fekvő magaslaton fejlődött fel. A további előnyomulás folyamán, mely erős orosz tüzérségi tűzben történt a II. zljnak tűzvonalon lévő két százada az I. zlj jobb- és balszárnyán jutottak harcba, két szd még tartalékban maradt. Az osztr. népfelkelő zlj egy része az erős ellenség tüzérségi tűzben szétszaladt és egy része vissza is futott, később azonban sikerült őket ismét előrehozni.

A tűzvonalon eközben a harc a falu házai között lankadatlanul tartott, további előnyomulás a II. zlj két századának harcbalépte után sem sikerült.

A 31. hoparságnál a délután folyamán a hozzá befutott jelentések alapján azon vélemény uralkodott, hogy az ellentámadásra vezényelt csapatok a régi állásokat már visszafoglalták és miután 4 óra d. u. már szürkülni is kezdett, a 62. gy.-ddrnek a következő távmondati parancsot adta:

"Heisegg ezredes. A támadásban résztvevő erők az éjjelen át ütközetbiztosítással mindenestre az állásaikban maradnak; saját belátás szerinti csoportosítás ide jelentendő. 31. ho Op. No. 209/25."

Erre a Heisegg-csoport az Onyszkowcen álló ddr-tartaléknak a következő parancsot küldte:

Op. No. 68/5. II/bh. 3. zlj Hely: Gut Onyszkowce. Idő: 10/7, 4 óra 40 d. u.

1. Egy fél zlj rögtön a 256-os háromszögelésipont-hoz vonul. 2 km-re Sopotowtól északnyugatra. (Ezen magaslaton fedezékek vannak kiásva, bennük 1 szd 69-es és 1 szakasz 32-es).

A félzlj ezen magaslat mögött (nyugatra) fedezetten áll fel és Nagy alezredes (44. gy.-ezr.) tartalékát képezi.

2. Nagy alezredes csoportjának jelenlegi helyzete: 44. gy.-ezr. 1½ zlja Sopotowban, a malom és a falu déli vége közötti térbe nyomult be. A malom és a templom közötti térben a helyzet nincs tisztázva, a 2. osztr. npf. gy.-ezr. egy zljának kellett volna ezt elfoglalnia; mivel ez nincs hitelesen megállapítva, a 44. gy.-ezr. egy fél zlja lett ezen feladattal odaküldve.

3. Egy fél zlj Dienelt szds vezénylete alatt továbbra is ddr-tartalék marad az Onyszkowcei templomnál.

Heisegg ezredes."

Ugyanakkor, mikor ezen parancsot adta a ddr-tartaléknak, a II. zlj két tartalékban lévő századának (7. és 8. szd) a 62. gy.-ddrparáság elrendelte, hogy azon helyen, ahol az osztr. népfelkelő-zljnak kellett volna előnyomulnia, menjen előre és csatlakozzék a tűzvonalon lévő századok balszárnyához és a templom és a malom közötti állásokat foglalja el. A két szd ezen parancsnak eleget téve megkezdte az előnyomulást, melyhez azután a szétugrott osztrák népfelkelő zlj részei is csatlakoztak és a tűzvonalon lévő századok balszárnyán szintén felvette a tűzharcot. (Az osztrák népfelkelőzlj szétszaladásának oka az volt, hogy az erős ellenséges tüzérségi tűzben való előnyomulás közben a tiszték nagy része, köztük a zljparnok is elesett, illetve megsebesült). A régi állásokat azonban elfoglalni nem lehetett, mert az azokat megszállva tartó orosz erőkkel szemben a mi erőnk elegendő nem volt. Ezen helyzetben heves tűzharc folyt, melyet az áttekinthetetlen terep miatt tüzérségünk megfelelően támogatni nem tudott.

5 órakor d. u., mikor már majdnem sötét volt, az

I. zlj és a II. zlj egy része Sopanow nyugati részének főutcájából, hol már dél óta állottak a 32-esek régi állásaiban lévő oroszok ellen rohamra mentek és az állásokba be is hatoltak. Egy rögtön végrehajtott ellentámadás azonban őket onnan visszaverte, miközben súlyos veszteséget szenvedtek.

6 óraker d. u. a 31. ho parságnál a Heisegg-csoportnak következő jelentése futott be:

„Op. No. 68/17. Nagy alezredes támadási csoportjának helyzete: 2 szd 44-es és a déli Sopanow-i hidtől délre a falu keleti szélén, jobbra csatlakozásban a 32. gy.-ezreddel.

4 szd 44-es fentnevezett hidtől északra, balról csatlakozásban a 2. osztr. npf. gy.-ezr. két századával a 32-esek régi állásában.

A 2. osztr. npf. gy.-ezr. két szda a Sopanow-i templomtól délnyugatra lévő magaslaton.

A 2. osztr. népf. gy.-ezr. balszárnya és a 69. gy.-ezred közötti ür kitöltésére a II/44. zlj fennmaradt két szda lett odairányítva.

5 óraker d. u. a 44. gy.-ezrednek a hidtől délre lévő részei rohamoztak. Eredmény még ismeretlen.

3. bh. gy.-ezr. fél zlja tartalék a 256-os háromszögelési pontnál, fél zlj az Onyszkowce-i templomnál. — Heisegg-csoport.

Utóirat 5 óra 45 d. u.-ról:

„A 44-es ezred déli csoportjának támadása nem vezetett az orosz állások elfoglalására. A rohamot megismétlik.“

Ezen jelentésre 6 óra 45 d. u. a 31. hoparság Heisegg ezredesnek Op. No. 207/33. sz. alatt a következőket parancsolta:

„Az ellenség 14 órás harc után még mindig nincs teljesen visszaverve.

Az eredménynek teljesnek kell lennie, mielőtt az ellenségnek sikerülne erősítéseket előrehoznia.

Sopanowot teljesen birtokba kell venni, az oroszok Ikwa hidjait el kell rombolni, a csapatokat úgy kell csoportosítani, hogy minden ellentámadással teljes súllyal lehessen szembeállni.

Ezen parancs végrehajtásáig szünetet tartani nem szabad.

„A hdtartalék két zljának előrevonása kéretett. Döntés következik.“

Mint ezen parancsból kivehető, a 31. hoparság a délután a nála uralkodott nézetnek helytelen voltáról, hogy t. i. a régi állásokat már visszafoglalták, meggyőződhetett, érthetetlen tehát, hogy egy negyedórával fenti parancs kiadása után 7 óraker d. u. Lütgendorf altbngy a XVIII. hdtparságnak a következőket jelenti:

„XVIII. hdtparság. Helyzet 6 óra 30 d. u. A sopanowi templom körüli teret kivéve a csapatok a régi állásokban állanak. Ezen helységrész ellen az utolsó tartalék (egy 3. bh. zlj.) vettetett be, hogy az ellenséget onnan kiverje vagy elfogja. Az ellenség Sopanow déli részével szemben helyenként még az Ikva nyugati partját tartja. 31. ho. Op. No. 207/34.“

A hdtparság különben a kért két bh. zljat nem engedélyezte, hanem elrendelte, hogy azok riadókészletben Onyszkowcenál maradjanak. Mikor erről a 31. ho a 62. gy.-ddrt értesítette és mely alkalommal az 5 óra 45 d. u. jelzett második támadás eredményéről jelentést is kívánt, utasította a ddr-t, hogy mivel több tartalék rendelkezésre nem áll, a ddr maga képezzen tartalékot.

Mivel a 31. hoparság által a sopanowi templom irányában tervezett támadásról 9 óra 50 d. u.-ig a hdtparancsnokságnál jelentés még nem futott be, a hdtparság erről felvilágosítást kívánt, mire a 31. ho

Op. No. 207/40. sz. távmondattal jelentette, hogy a támadás még az éjjel folyamán megtörténik.

Közben a XVIII. hdtparság Op. No. 1097/55. sz. parancsal elrendelte, hogy ha a folyamatban lévő támadás az elvárt eredményt végre nem hozná meg, úgy másnap reggel, az éjszaka folyamán kivont tartalékokkal a támadást teljes energiával folytatni kell.

A harc folyamán ejtett orosz foglyok vallomásából megállapítást nyert, hogy a reggeli támadásnál orosz részről a 12. gy.-ezr. két zlja és a 9. és 137. gy.-ezredeknek egy-egy zlja vett részt.

## 8.

A Heisegg-csoport (62. gy.-ddr) 1 óra d. e. kelt jelentésében a helyzetet így jellemzi: „A 44. gy.-ezr. 2 zlja, a 2. népf. gy.-ezr. két zlja, a 3. bh. gy.-ezr. ½ zlja Sopanow falu területén, részben a 32. gy.-ezr. régi állásaiba már benyomultak, részben a falu keleti szélén állanak; a helység északi részében, templomtól számítva kb. 800 lépésre délnyugatra, a helység nyugati szélét érték el; mindezen csapatrészek még az Ikwa innenső partján álló erős ellenséggel állnak szemben. A 256-os háromszögelési pont magaslatán csak egy ½ 3. bh. zlj van tartalékban.

Ezen szakaszokban 7-én 5 óraker d. u. kétszer rohamoztak, az ellenséget azonban visszaverni nem lehetett; az éjjel folyamán többé-kevésbé élénk gyalogsági és géppuskatűz.

Az oroszoknak 7-én 11 óraker d. u. végrehajtott részleges előretörését visszaverték.

Saját tüzérségünk a Sopanowtól keletre fekvő terepet időnként lövi.“

Ugyanekkor adta ki a 8-ára szóló intézkedését is: Op. No. 69/1. 1915. X/8. 12 óra 45. d. e.

„1. Virradatkor ismét meg kell kísérelni, hogy a zljak a 32. gy.-ezr. volt állásaiba nyomuljanak be és az oroszokat az Ikwa innenső partjáról elűzzék. Mindent elkövetni, hogy eredményt érjenek el.

2. Ezen célból támadnak:

a) Nagy alezredes a 44. gy.-ezr. I. és III. zljával és a 2. népf. gy.-ezr. I. zljával azon térből, mely jelenleg birtokában van.

b) Dienelt szds az I/3. bh. zljjal. (Megjegyzés: a zlj jelölése itt hibás, mert ekkor ott a II/3. bh. zlj állott) a sopanowi templomtól közvetlenül délnyugatra fekvő térből; a 256-os háromszögelési pontnál álló ½ zlj a már a templomhoz irányított Dienelt zlj mögött jobbra lépcsőzve áll fel.

Miután a Dienelt zlj támadásba ment át, Nagy alezredes csoportja is megkezdte a támadást. A támadásnak mindenestre még mielőtt kivilágosodott volna kell kezdődnie.

3. Az alárendelt tüzérség a támadás alatt a Sopanowtól keletre fekvő terepet tartja tűz alatt.

4. Kiadatik írásban Dienelt szdsnak és a 256-os háromszögelési pontnál lévő ½ zljnak, távmondatilag Nagy alezredesnek. Heisegg ezredes s. k.“

Miután kivirradt, a tűzharc ismét megélénkült, az oroszok részéről a tüzérség is úgy nehéz, mint tábori lövegekkel erős tüzet fektetett Sopanow falura. Az éjjel folyamán az ellenség kiadós erősítést is kaphatott, mert több géppuskája volt megállapítható mint előző nap. Saját tüzérségünk az ezredünk zljaival szemben álló ellenséget úgyszólván nem lötte, tüzelését főleg a gyanított ellenséges tartalékok valószínű állásaira irányította. Ezen helyzet következtében a zljak az alárendelt általános támadást meg sem kezdhették, a szdok azonban minden kísérletet megtettek, hogy az ellenség-

nek a házakban és azok mellett fedezve felállított géppuskáit leküzdjék és magukat előredolgozassák.

Délelőtt a harcban lévő zljak általánosságban a falu főutcáján állottak, részben azonban azt már át is lépték. A tőlünk balra támadó bosnyákoknak már reggel megkezdett támadása szintén előrébb jutott, balszárnyunkkal az összeköttetést megteremteniök azonban még nem sikerült, mert az igen heves orosz tüzéségi tüzből támadásuk délelőtt elakadt. A bosnyák zlj parnoka a kora délutáni jelentésében panaszkodott is arról, hogy saját tüzéségünk hatása alig érezhető, annál erősebb az orosz tüzéségé.

A 62. gy.-ddrparságnak ezen időpontban a harc akkori állásáról pontos képe nem lehetett, mert jelentések nem érkeztek, a telefonösszeköttetés meg volt szakítva. Parancsörtisztjét küldve előre, az csak 1 óra 30 d. u. érkezett vissza, mikor a helyzetről megfelelő tudósítást hozott. Közben azonban a 62. ddrparság 11 órakor d. e. a 31. ho-nak a következő távmondati jelentést tette, melyről csak azután derült ki, hogy a valóságnak nem felelt meg: „A Chotowka—Sopanow-i templom közötti szakasz nehéz küzdelmek után az ellenség-től megtisztított, saját csapataink kivétel nélkül Sopanow keleti szélén, részben azon túl állanak. Az ellenség Sopanow déli részével szemben van az Ikwan innen. Ezen szakaszban Bauer ezredes veszi át a parságot és mihelyt lehetséges az osztr. 2. népf. gy.-ezr. zlját kivonja és mint hdtartalékot Chotowkara irányítja. A 32. gy.ezrednek Sopanowban lévő részei mielőbb kivonhatnak, Op. No. 69/18.“

Miután azonban parancsörtiszt visszaérkezett és a helyzetről a ddrparságnak jelentést tett, az erről a 31. ho-nak távmondatilag rögtön jelentett, amiről azonban a naplóban csak a következő feljegyzés található: „Eddigi helyzetjelentések teljesen helytelenek (Grundfalsch). Az ezredes úr (Heisegg ezredes) a 31. ho vezérkari főnökével közli, hogy az eddigi helyzetjelentés helytelen, tulajdonképpeni helyzet a vázlat szerint.“ (A vázlat, melyre itt hivatkozás történt, sehol sem található).

3 óra 30 d. u. Heisegg ezredes a 31. ho vezérkari főnökével telefonon közölte, hogy az akkorig érkezett jelentések szerint Sopanownak nem keleti széle, hanem a délnyugati falurész keleti széle van csapataink kezében, a falu déli részében még az ellenség áll. Sopanowtól keletre újabb gyülekezés figyelhető meg, erősítések nélkül az ellenséget visszaverni lehetetlen. A hoparság ezen jelentést távmondatilag továbbította a hdtparságnak és 4 óra 45 d. u. írásban a következőket jelentette:

„A 62. gy.-ddr 3 óra 30 d. u.-i jelentése szerint saját arevonalkunk a következőképpen áll: Chotowkatól a régi állásokban, azután a Sopanow déli része és nyugati része közötti szekérutkeresztvezéstől 100 lépésre keletre Sopanow déli és nyugati része között; onnan egészen a „173“ írás, „3“-ától 500 lépésre délre fekvő utca-elágazásig, innen Sopanow nyugati szélére ugrik, azután tovább a nyugati szélén egész „Sopanow“ írás „w“ betűjéig, innen az arevonalt délkeleti irányban húzódva a falun keresztül a malomig, Sopanow északi részében tovább a régi állásokban. Az utóbbi déli szögletben álló zlj parnoka jelentette, hogy állását hátra kellene hajlítania, ha zlja ellen az ellenség támadást intézne. 31. ho. Op. No. 218/38.“

4 órakor d. u. az oroszok ezredünk I. zljának balszárnya ellen támadásba mentek, azonban a támadást visszavertük. Az ezen alkalommal ejtett orosz foglyok később a hoparságnál azt vallották, hogy ezredük két zljának háromnegyed része a támadásnál vízbefulladt,

elesett vagy megsebesült. (Ez biztosan az előző napi támadásra értendő).

7 óra 45 d. u. a 31. ho a XVIII. hdtparságnak közben kiadott Op. No. 1008/34. intézkedése értelmében a következő parancsot adta a 62. gy.-ddrnek:

„1. Az ellenség Sopanow keleti szélét még tartja.

2. A Heisegg-csoportnak az éjjel folyamán saját állásait feltétlenül tartania kell.

3. A hdttesttartalék egy zlja a Sopanowtól északnyugatra fekvő 256-os háromszögelésiponthez menetel, hol rendelkezésre állva ezen célra felhasználható.

4. Tervbe van véve, ha a harcnapon többi részén való helyzet ezt megengedi, holnap korán reggel a hdttesttartalék utolsó zljának bevetésével is az ellenséget Sopanownál az Ikwa túloldalára visszavetni. Ezen zljnak tehát készenlétben kell lennie, hogy rövid felhívásra az előbbi kövesse. (Megjegyzés: Itt a 3. bh. gy.-ezr. I. és IV. zljairól van szó, melyek eddig Onyszkowcen mint hdttesttartalék állottak.

5. A Sopanow-i térben kiadós tüzéségi hatásra törekedni. E célból Heisegg ezredesnek még a Minkowcétól nyugatra álló tüzéségi részeit is alárendelni.

6. Az arevonalt összes részein fokozott figyelem, mert további ellenséges támadások igen valószínűek.

Elvárom, hogy azok éppoly véresen veretnek vissza, mint az a mai napon Brauner ezredes csoportjánál háromszor történt meg. 31. ho. Op. No. 208/43.“

8 óra 45 d. u. a Heisegg-csoport az egész arevonalt illető helyzetjelentést tesz a 31. ho-nak:

1. sz. népf. gy.-ezr. szakasza: Egyes lövések. Az ezred fokozott készenlétben. A Komarowka-i megfigyelők Sepetyinnél délután hosszabb egészségügyi kocsi-oszlopot figyeltek meg.

69. gy.-ezr. szakasza: A II. és 1/2 I. zlj arevonala előtt ellenség nincs, a fél I. és IV. zlj előtt az ellenség az Ikwa túlsó partján beásva. 3. bh.-val a csatlakozás meg van. Az egész arevonalt mentén aránylag nyugalom. 9 halott, 29 sebesült.

Bauner ezredes szakasza: Gyenge gyalogsági csatártűz. A csoport jobbszárnya előtt (32. gy.-ezr. 13. és 15. szda). az ellenség magát előredolgozza, jelenleg tűz által le van tartva. A két szd létszáma kb. 250 ember, kiterjedés kb. 2500 lépés. A mai napi saját veszteségeink még nem állapíthatók meg. Az arevonalt előtt sok az orosz hullá. Heisegg-csoport. Op. No. 69/28.“

9 órakor d. u. a XVIII. hdtparság Op. No. 1008/45. sz. parancsával a már előbb a 256-os háromszögelésiponthez küldött IV/3. bh. zljon kívül a csoportnak alárendelte az eddig hdttesttartalékot képzett I/3. bh. zljat is „mely okt. 9-én virradatkor az ellenséget az Ikwan túlra vesse vissza.

10 óra 45 d. u. készült el a 62. gy.-ddr. okt. 9-ére szóló támadási parancsa:

Op. No. 69/34. Intézkedés az 1915 okt. 9-iki támadásra, 1915 okt. 8. 19 óra 15 d. u.

1. Az ellenség Sopanow déli részét tartja megszállva; az alám rendelt csapatok öt holnap reggel virradatkor megtámadják, hogy az Ikwan túlra vessék vissza.

2. A tüzéség a távmondatilag kiadott rendelkezés értelmében holnap reggel 5-től 5 óra 15-ig Sopanow déli részét erélyesen lövi.

3. A gyalogsági támadás kezdte 5 óra 25. d. e.

Támadnak: a) Bauer ezredes a 44. gy.-ezred összes részeivel (kb. 7 szd), a 2. sz. népf. gy.-ezr. összes részei, melyek a Turya-Sopanow déli malom úttól délre vannak és a 3. bh. gy.-ezred egy zlja.

b) Tomanek ezredes a 2. sz. népf. gy.-ezr. összes

részeivel, melyek nevezett úttól északkeletre vannak, a 44. gy.-ezr. egy szdával, a Dienelt félzljjal és egy további 3. bh. zljjal.

A támadásra való készenlétbehelyezést a csoportparnokok rendelik el; Tomanek ezredes a 3. bh. gy.-ezr. két zljával 4 óra 15 d. e. a 256-os háromszögelésiponttól, irány a középpel az említett szekérút, Sopanow nyugati széléig nyomul előre, hol a jobbról lévő zlj Bauer ezredes parsága alá lép.

A két csoport támadási terét a már többször említett szekérút határolja.

Mindkét csoport feladata az ellenséget lehetőleg gyorsan Sopanowból kivenni és a 32. gy.-ezr. volt állásait elfoglalni, onnan üldöző tüzzel az ellenséget kényszeríteni, hogy az Ikwon túlra vonuljon vissza.

4. A Sopanow-i templom és a Sopanow-i északi malom között lévő  $\frac{1}{2}$  3. bh. zlj, valamint a 32. gy.-ezrednek Chotowka és Sopanow között lévő összes részei jelenlegi állásaikat tartják és a támadást onnan a lehetőség szerint tüzzel támogatják.

5. A tüzéség az üldözési tüzet idejekorán önállóan kezdje meg.

6. Tomanek ezredes telefonját Sopanowra való elmenetele után hagyja a 256-os háromszögelésipontnál, hol az ütközet alatt a ddrparság egy része állandóan tartózkodni fog, jelentések ezen pontra irányítandók.

7. A ddr holnapi ténykedésétől a magasabb parságok gyors és átütő eredményt várnak; remélem, hogy a csapatok kipróbált vezetésük alatt épp oly eredményt érnek el, mint Krupiecnél.

8. Kiadatik .....

Befejezve 10 óra 45 d. u. Heisegg ezredes s. k. Az órákat igazítani."

## 9.

Az éjjel folyamán mindkét fél részéről csupán lassú esatártűz, a tüzéségek teljesen hallgattak. Az arcvonalban lévő csapatok még a lövészárkok mélyítésén is dolgoztak.

5 óra 30 d. e. a Tomanek-csoportnál rohamozás volt hallható. 5 óra 45 d. e. a 3. bh. gy.-ezred egy része az északi malom táján a faluba behatolt, hol az oroszok szívéssan védekezve, helység-harc keletkezett.

Ezredünk I. és II. zlja az elrendelt időben szintén megkezdte a támadást, mire az oroszok igen erős gyalogsági és géppuskatűzet kezdtek. A III. zlj támadása azonban nemsokára oly akadályokba ütközött, hogy előretűtás tovább lehetetlen volt. A 7. szd már kétsoros drótakadályt talált útjában, melyen áthatolni nem lehetett. Az I. zlj azonban alkalmasabb körülmények között támadva, szépen jutott előre, két századának rohamra menve sikerült az oroszokat állásaikból kivenni és azokat elfoglalni.

8 órakor d. e. az oroszok itt azonban ellentámadásba menve, a két benyomult századot (7. és 8.) az állásokból kiverték, egy szakaszt, mely már visszavonulni nem tudott, lekaszabolták illetve elfogták. A 4., 6., 3. és 13/3. bh. századok kb. 20 lépésre közelítették meg az oroszokat, tovább azonban nem jutottak. Nemsokára a tüzéségi megfigyelő azt is jelentette, hogy Sopanow déli részének irányában orosz tartalékok mennek előre.

Mivel nálunk több tartalék rendelkezésre nem állott és a tüzvonalba lévő századok nagy veszteségeket szenvedtek, a támadás megállott. Ezenkívül Bialokrynicanál egy orosz üteg is tüzelőállásba menve, századainkat érzékenyen oldalazta. Ekkor már a 61. gy.-ddr

vezérkari tisztje is jelentette, hogy a támadás látszólag nem sikerül.

A harc ekkori állásáról a XVIII. hdtparság is értesülve, hogy t. i. a támadást sikeresen végrehajtani nincs többé kilátás, 10 óra 40 d. e. Op. No. 1009/17. sz. paranccsal elrendelte, hogy a 7/16. ágyus és az 1/44. tarackütegek is a 31. ho-parságnak rendeltetnek alá és rendelkezésre állanak Sopanow falu lövésére. Ha a támadás megakadna, úgy az csak akkor folytatandó, míg a szükséges tüzéségi hatás el nem éretett. Ezenkívül a 42. gy.-ezredet mint hdtartalékot Chotowkara rendelte.

11 óra 45 d. e. a 62. gy.-ddr a helyzetről jelentést tett a 31. ho vezérkari főnökének. Ennek parancsára a Heisegg-csoport összes ütegei a 31. tüz. ddr parsága alatt lesznek ezentűl egyesítve és a további támadást tüzéségileg erőteljesen kell előkészíteniök, a Bialokrynica-i kastélytól délnyugatra szabadon felállított orosz üteget pedig le kell küzdeni. A gyalogságnak a támadást újból végre kell hajtania.

Ezen parancs alapján a 62. gy.-ddr Bauer ezredessel telefonösszeköttetésbe lépett, ki azonban jelentette, hogy az ezred egy újabb támadásra képtelen, mert 50% a veszteség. Az ellenség Sopanow közepén igen erős.

Ekkor érkezett a 31. hoparsághoz a 2. hdszparság 7078. sz. parancsa, mely elrendelte, hogy az ütközet vezetését Lütgendorf altbngy személyesen vegye kezébe és ennek megtörténtéről, valamint arról, hogy hol van nappali álláspontja, tegyen jelentést.... A hdszparság elvárja, hogy egy ügyesen vezetett koncentrikus tüzéségi hatásnak sikerűlni fog az ellenséget Sopanowban alig számottevő gyalogság áldozása mellett is elpusztítani."

Erre 1 órakor d. u. a 31. hoparság Op. No. 209/17. sz. alatt kiadta intézkedéseit és mint nappali álláspontra Onyszkowcerea ment előre.

Ezen intézkedésre a 62. gp.-ddrparság 2 óra 30. d. u. Op. No. 70/8. sz. intézkedését telefonikusan juttatja Bauer és Tomanek ezredeseknek:

„A további támadás végrehajtása előtt egy kiadós tüzéségi hatás a Bialokrynica-i üteg és Sopanow délnyugati része ellen lesz elrendelve:

1. Sopanow ellen az 1/4. nehéz tarack üteg, a 7/16, 8/16, 6/42 táborigi ágyúsütegek és az 1/4. táb. taracküteg egy szakasza.

2. A Bialokrynica-i üteg ellen a 2/10. táb. ágyus üteg, valamint az 1/4. és 2/4. táb. tarackütegek (levonva ebből az egyik szakasz, mely Sopanow ellen hat).

3. Mihelyt a Bialokrynica-i üteg le van küzdve, a Dienelt zlj valamint a Tomanek-csoport a támadást folytatják, a Bauer-csoport egyidejűleg állásait tartja. A támadás időpontja még meg lesz határozva..."

Közben a gyalogsági harc az állásokban folytatódott és 3 órakor d. u. tájban a Bauer-csoport jobbszárnya mögött lévő utolsó tartalékot (a 3. bh. gy.-ezr. egy szda) a csoport balszárnyán szintén a tüzvonalba rendelték.

A 31. ho 3 óra 15 és 4 óra 30 d. u. a XVIII. hdtnek a helyzetről a következő jelentéseket küldte: (Op. No. 209/23. és 209/34.): Mala Andruha és Bialokrynicanál két új ellenséges üteg, melyek Sopanow ellen igen eredményes gránátűzet tartanak fenn. A II/bh. 3. zlj állásaiba minden második gránát pontosan becsap és nehéz veszteségeket okoz. Saját tüzéségünk messzehordó tarack hiányában elenyésző hatással van (távolság 7500 m). Az 1/44. taracküteg jelenlegi állásából feladatának megfelelni nem tud, egy szakaszát tehát elolták. A két ellenséges üteg lekűzdése sürgősen szűk-

séges, ezért tehát holnap reggelig az egész taracküteget el kellene tolni, hogy a Sopanowra való támadás eredményére kilátás mutakozzék.

5 óraker d. u. a 31. hoparság a XVIII. hdtnek további elhatározását jelentette: Sopanownak az ellenség által megszállva tartott részét tüzérségi tűz által felgyújtani; másnap az ellenséges ütegek és Sopanow déli része ellen a koncentrikus tüzérségi tüzet folytatni; aknavetőket állásba hozni, mivel semmiféle tartalék már nincs és a nagy veszteségek miatt ilyet képezni nem is lehet. A lov. ddr lövésosztályát a Tomanek-csoport balszárnyán a tűzvonalba tenni, a 3. bh. ezred két századát pedig tartalékból kivonni. Op. No. 209/25).

A tűzvonalba a harc egész nap egyenlő hevességgel folytatódott, a helyzetben azonban változás nem történt, mert úgy a nagy veszteségek folytán beállott puskalétszám apadása, valamint a csapatok kifáradása részünkről minden támadási kísérletet kizárt.

5 óraker d. u. a 62. gy.-ddr a következő írásbeli parancsot adta:

„Intézkedés a f. é. okt. 9—10-re virradó éjjelre:

1. A megszállott állások tartandók és technikailag megerősítendők.

2. A kötelékeket rendezni. A 32. gy.-ezrednek a tűzvonalba lévő részeit feltétlenül kivonni és utasítani, hogy a Sopanowtól nyugatra lévő erdő délnyugati csúcsánál gyülekezve, mint Bauer ezredes csoportjának tartaléka álljon készenlétben.

3. A Sopanow-i templomtól az északi malomig álló 3. bh. gy.-ezr. két százada a 69. gy.-ezr. útján Zombori őrnagy lövésosztálya által rögtön felváltandó; utóbbi a 69. gy.-ezrednek lesz alárendelve. A felszabaduló két 3. bh. szd Tomanek ezredes rendelkezésére áll.

Heisegg-csoport 70/13.“

Kb. 8 óraker d. u. a 44. gy.-ezr. a 62. gy.-ddrnek távmondatilag a következő helyzetjelentést adta:

„A déli szárnytól az északi szárny irányában: A 1/2 IV/32. zlj szakaszában a 44. gy.-ezr. különböző századainak négy szakasza áll. Északfelé csatlakozásban az orosz állásban, vagyis Sopanow délkeleti részének északi szélén, állanak a 4. és 6/44. századok és a 13/3. bh. szd. A 3., 7., 8., 5/44. szdk valamint a 14. és 16/3. bh. szdk a tegnapi állásokban, vagyis Sopanow északnyugati részének keleti szélén. Az 1. és 2/44. szdk Tomanek ezredes szakaszában. Az állásokat megerősítik, a kötelékeket lehetőség szerint rendezik. Veszteségek: 44. gy.-ezr. 12 tiszt, 440 ember, 3. bh. gy.-ezr.: 5 tiszt, 15 ember. Két századnál a veszteség még nem állapítható meg. A legénység kimerült. Lelki megrázkódtatás, szelleme azonban nem tört meg. Három nap óta táborikönyha élelmezés lehetetlen volt, nagy vízhiány. Bauer ezredes.“

9 óra 15 d. u. érkezett a 31. ho-hoz a Heisegg-csoport jelentése, melynek ezredünket illető része a következő: „Bauer ezredes csoportja: A 32. gy.-ezr. 13. és 15. századai előtt ellenség az arevonal előtt 400—500 lépésre beásva, ereje nem állapítható meg. A 44. gy.-ezr. jobbszárnya három századdal a ma elfoglalt orosz állásban ehhez csatlakozva a 44. gy.-ezr. részei keverve a IV/3. bh. zljal, melyek kétszeri roham és részleges betörés után az oroszok ellentámadása által visszavetettek, régi állásaikban a Chotowka—Sopanow út mentén, balszárnyal a Turya—Sopanow útnál, csatlakozásban az I/3. bh. zljal.

Jelenleg gyenge csatártűz. Mivel ma, kiadós friss erők bevetése mellett is a támadás nem sikerült és a csapatok ma erős veszteséget szenvedtek, a támadás megisméltése igen kilátástalan és nincs is tervbe véve.

Heisegg ezredes. Op. No. 70/18.“

Az éjszaka folyamán a csatártűz folytonosan tartott és a bizonytalan helyzet miatt a kötelékek rendezését végrehajtani nem lehetett.

10.

Reggel felé a csatártűz időnként erősbödött, egyes tüzérségi lövések is estek, a helyzet különben változatlan.

Tüzérségünk a Byalokrynicánál álló ellenséges üteget virradat után sem lőhetette, mert a ködös idő a megfigyelést lehetetlenné tette. A Sopanowban lévő ellenséges állásokat azonban lassú tűz alatt tartotta. Ellenséges tüzérség a mi állásainkat lőtte.

Reggelig a 62. gy.-ddr az oroszoknak előző napi veszteségeit következőleg számította össze: a IV/69. zlj előtt 450 orosz hulla, nagyrésze már eltemetve; az 1/69. szd előtt 100 orosz hulla már eltemetve, 100 még kint fekszik; a 2/69. szd előtt 25 orosz eltemetve, 50 még kint fekszik. Az Ikwa mellett fekvő hullák eltemetése az ellenséges tűz miatt még lehetetlen; Sopanowban a két rajvonal között lévő keskeny sáv miatt a helyzetet nem lehet megállapítani. (62. gy.-ddr Op. No. 71/8).

6 óraker d. e. az osztr. népf. gy.-ezr. II. zljától, melynek részei az utolsó három nap alatt ezredünkkel együtt harcoltak, egy érdekes jelentés érkezett az ezredparsághoz, mely élénk fényt vet az ottani állapotokra. Ezért szószerint legyen az itt közölve:

„A 2. osztr. népf. gy.-ezr. II zlja. Hely: 1000 lépésre a 256-os háromszögelésponttól délre. Idő: X/10, 5 óra d. e. Bauer ezredes csoportja parságának.

Jelentem, hogy a fentjelzett zljat megsemmisültnék kell tekinteni. A legénységnek legalább 50%-a halott vagy sebesült, a kötelékek teljesen feloszlottak, mert a századoknál hiányzanak a tisztsek és az egész zljnál csak két tiszt és egy hadapród van, azonban ezek is — éppúgy mint a legénység — a három nap és három éjjel át tartó, alvás és étkezés nélküli kitartás következtében annyira kimerült állapotban vannak, hogy náluk még a legkisebb harcértékről sem lehet szó.

Az embereket a hideglelés rázza, energia- és akaratnélküli teremtmények, már nem katonák. Ezen zlj legnagyobb része oly menetszázadokból van összeállítva, melyek még csak egy hete vannak itt a haretéren, melyek tehát a velük szemben támasztott óriási követelményeknek, főleg a nagy veszteségek beállta után, megfelelni képtelenek.

Hogy a kötelékeket rendezhessük és hogy a zljnak a szintérről való teljes eltűnése kikerülhető legyen — mert a jelenleg teljesen harc képtelen csapat feláldozásával úgy sem lenne semmin segítve — kérem a zlj rögtön felváltását, melyet a hdtparság ezredparságunknak már úgyis megígért, a jelenlegi körülmények között azonban csak a csoportparság rendelheti el azt. A fennálló körülmények folytán itt előterjesztett kétségbeejtő kérésem figyelmen kívül hagyása esetén a felelősséget mindazért, melynek elkerülhetetlenül be kell következnie, magamtól elhárítom.

Leichenfeld fhdgy, jelenleg zljparnok.“

62. gy.-ddrparnáság. A jelentést felterjesztem. Jelentem, hogy a 2. népf. gy.-ezr. II. zljának legnagyobb része Tomanek ezredes csoportjának parsága alatt áll. 10/10, 6 óra d. e. Bauer ezr. — Vettem 10/10. H. ezr.“

10 óra 30 d. e. a 62. gy.-ddr a Tomanek és Bauer ezredesek csoportjainak elrendeli:

„Miatán a viszonyok a jelenleg tartott állásokban huzamosabb ideig való tartózkodást helyeznek kilátásba, a kötelékek rendbehozására minden kínálkozó alkalmat fel kell használni.

Az esti helyzetjelentésben az eredményt feltüntetni. Amint csak lehetséges, a 44. gy.-ezr. 1. és 2. szda Bauer ezredes csoportjához, a két 3. bh. szd pedig Tomanek ezredes csoportjához tolandó el.

A 2. népf. gy.-ezr. részei az arcvonal azon csapatának kötelékébe esztandók be, ahol jelenleg vannak állásban. Ezeknek élelmezéséről az illető csapatok gondoskodjanak.

A délelőtt folyamán a nehéz taracküteg először lötte „T” gránáttal Sopanownak még az ellenség által megszállott részét.

Ezeknek hatása az ezred déli helyzetjelentésében már bentfoglaltatik:

„Ellenséges tüzéség saját állásainkat lövi. A nap folyamán az állásokat megerősítették. Ma veszteség nem volt. Az utolsó három nap veszteségei újabb és pontos megállapítás után jelentetnek.

Saját nehéztüzéségünk jól lő. A bűzbombák az ellenséges állásokban nagy nyugtalanságot idéznek elő.

2 óra 30 d. u. ment azután az ezredtől a pontos helyzetjelentés, valamint az utolsó három nap veszteségkimutatása:

„A kötelékek rendezése a zljparnokok kölesönös egyetértésével két éjjelen belül úgy lesz végrehajtva, hogy azután a Tomanek-csoport balszárnyán 2 és a Bauer-csoport jobbszárnyán 2 szd 3. bh. fog állani, a zlj tehát zárkózva lesz.

Saját veszteségeink: I. zlj 1. szd: 1 tiszt, 90 ember; 2. szd: 2 tiszt, 60 ember; 3. szd: 5 tiszt, 60 ember; 4. szd: 50 ember. — II. zlj 5. szd: 4 tiszt, 90 ember; 6. szd: 1 tiszt, 55 ember; 7. szd: 2 tiszt 50 ember; 8. szd: 66 ember. — Összesen 15 tiszt 521 ember.

Jelenlegi állomány: I. zlj 1. szd: 2 tiszt, 76 ember; 2. szd: 2 tiszt, 67 ember; 3. szd: 1 tiszt, 34 ember; 4. szd: 4 tiszt, 88 ember. — II. zlj 5. szd: 1 tiszt 30 ember; 6. szd: 2 tiszt 65 ember; 7. szd: 3 tiszt, 70 ember; 8. szd: 4 tiszt, 80 ember. Összesen: 19 tiszt 510 ember.

Tiszt alatt a zászlósok, hadapródok és jelöltek is értendőek.

Kérem ezen veszteségi számokat és a jelenlegi állományt magasabb helyen ismertetni. Mintán ezen számok elég világosan beszélnek, az ezred támadási szellemét illetőleg minden megjegyzéstől tartózkodom. Ma az utolsó tartalékporció lesz elfogyasztva.

Bauer ezredes.

A délután folyamán ellenséges tábori és nehéztüzéség lötte az ezred állásait, mivel azonban az állás kiépítésének munkái már eléggé előrehaladottak voltak, csak öt sebesülés fordult elő.

Délután érkezett a hdtparságtól egy értesítés azon jegyzőkönyvről, melyet X/8-án az orosz áttörés után az elfogott három oroszral vettek fel. Ezek a Sopanowra végrehajtott támadásról a következőket mondták: „Sikerült észrevétlenül az Ikwan át az osztrák drótkadályig jutni. A drótot átmetszettük anélkül, hogy reánk lőttek volna. Mikor a fedezékekhez értünk „Hurrah“-t kiáltottunk. Erre a fedezékből egy pár lövés esett, kb. 30 embert elfogtunk, a többi visszament. Az osztrák lövészárkot megszálltuk.”

A rendes csatártüzön kívül estére a harc elült.

9 óra 30 d. u. a 31. ho a még délután folyamán a XVIII. hdtől intézett felhívásra a következő jelentést tette:

„XVIII. hdt. Op. No. 1010/30-ra: A támadás folytatása a közel jövőben — 2—3 nap mulva — míg a csapatok elég nagy, egyes csapatoknál igen nagy, veszteségeiket kipihenték és akkor is csak nagy erők egyidejű bevetésével, hajtható eredményre való kilátással

végre. A csapatok fizikai állapota a többszörös roham, helység-harc, pihenő és alvás hiánya, valamint az élelmezés nehézsége miatt erősen megcsappant.

A kitünő csapatoknál, mint a 3. bh. és a 44. gy.-ezredéknél, a szellem (az óriási veszteségek dacára is) törhetetlen, kevésbé jó a 2. népf. és a 32. gy.-ezr. részeinél. A csapatok a nedvességtől és a hideg szelektől is erősen szenvedtek. Veszteségek: a 44. gy.-ezrednél 52%, a 3. bh. és 2. népf. gy.-ezredéknél a közepestől az elég nehézig aszerint, hogy az egyes századok melyik szakaszban harcoltak; számuk még nincs megállapítva. A 2. népf. ezred zljának kevert legénysége az ideiglenes zljparnoknak — ki Godlewsky őrnagy eleste után vette át a parságot — sanyarú jelentése után, fegyelmezési szempontból a 3. bh. és 44. ezredek kötelékében hagyatott meg. Annak sorakoztatása csak egy állandóbb helyzet bekövetkezte után van tervbe véve.

31. ho. Op. No. 210/41.

9 órakor d. u. a kötelékek rendezése céljából a Bauer-csoport balszárnyán lévő 1., 2. és 5/44. szdokat eddigi állásaikból kivonták, az 5. szdot jobbfelé tolva el a tűzvonalban, az 1. és 2. szdokat pedig egyelőre a csoport közepe mögött mint tartalék, hogy másnap a sötétség beálltával a csoport kötelékében lévő 14. és 15/3. bh. századokat váltsák fel, úgy hogy azután az ezred zljai zárkózva állanak majd a tűzvonalban.

Ezen felváltásokat az ellenség észrevette, mert 10 óra 30 d. u. rajtaütésszerű erős tüzelést kezdett, melybe tábori tüzésége is beleszólt. Veszteséget azonban ennek dacára sem szenvedtünk. A nap folyamán megállapítást nyert, hogy az ellenség feltűnően sok géppuskát, sőt még aknavetőket is hozott állásába és a napot szintén állásai kiépítésére használta fel. Az ezred ezen napi vesztesége mindössze 8 sebesült.

11.

Kölesönös csatártüz egész napon át tartott. A tűzvonalban lévő csapatok az állások kiépítésén egész nap dolgoztak, melynek eredménye mutatkozott, mert úgy a lövészárkokban mint hozzá hátulról a közlekedés fedezve történhetett. Az ellenség nehéz tüzésége egész nap hallgatott, 7 órakor d. u. azonban négy orosz aknavető kezdte állásainkat lőni, azonban eredmény nélkül. Saját tüzéségünk a Sopanowban lévő orosz állásokat egész nap lassan lötte. A 2. népf. ezr. részét, melyek velünk voltak állásban, este kivonták. A 62. gy.-ddrparnság kérte is, hogy ezen zljat küldjék vissza az 1. népf. gy.-ezredhez, mely a tőlünk balra álló Brauner ezredes csoportjánál volt beosztva és helyette küldjék vissza az ott lévő IV/44. zljat.

12.

Ezredünk IV. zljának cserélését illetőleg a hdtparság az engedélyt megadva, 9 óra 25 d. e. a 62. gy.-ddrparnság Op. No. 730/1. paranccsal elrendelte, hogy a zlj a délután folyamán a Sopanowtól nyugatra fekvő erdőhöz meneteljen. Három szd ott mint ddrpartalék marad, egy szd pedig a sötétség beálltával a IV/3. bh. zlj jobbszárnyát váltja majd fel. Ezen felváltás úgy hajtandó végre, hogy ezután a Turya—Sopanow úttól délre csupán a 44. gy.-ezr. zljai, ettől északra pedig a 3. bh. ezred fognak állani.

A nap folyamán a tűzvonalban a helyzet nem változott; délután az oroszok a 16/3. bh. szd előtti térben, egy még álló házban, kb. 50 lépésre az állások előtt egy géppuskát hoztak állásba, honnan az 5. szd balszárnyát lötték erősen, úgyhogy ott mozdulni alig lehetett. Egy

aknavetőnk nyitotta meg rá a tüzet és a házat rövidesen romba lőtte és az ki is gyulladt. Az égő házban bentragadt emberek jajgatása még tűzvonalunkban is hallható volt.

6 óra 30 d. u. a IV. zlj a kapott parancs értelmében eddigi helyéről elmenetelt, egy századot azonban a továbbiakig ott kellett hagynia. A sötétség beálltával azután a 15. szd a IV. gposztaggal a bosnyákokat felváltotta. Az éjjel folyamán a Brauner-csoportnál maradt század is csatlakozott a zljához.

### 13.

Ugy az éjjel, mint a nappal különösebb esemény nélkül múlt. A szdok az állások kiépítésén dolgoztak, az ellenség aránylag nyugodtan viselkedett. A sötétség beálltával az I. zlj tűzvonalában egy 44-es és egy 69-es gyalogos jelentkeztek, kik 9-én fogságba estek. Mikor az oroszok őket visszakísérték, egy kedvező alkalmat kihasználtak és megszöktek. Három napig elbujva és csak éjjel próbálva az ellenséges vonalon keresztül bujni, ez sikerült is nekik.

Éjfél tájban a 15. szd állásai ellen kb egy szd erős-gű ellenséges csapat próbált előrejutni, melytől jobbra a bosnyákok ellen is kísérleteztek orosz csapatok. A próbálkozást könnyen hiusították meg.

### 14.

Az egész nap az állások építésével telt el, a csatártűz csak gyenge volt. Csupán estefelé, mikor a II. zlj-nál levő aknavető adott le egy pár lövést, élénkült meg az oroszok tüze.

Szemleútja alkalmával Károly Ferencz József főherceg a XVIII. hdtparságnál vett részt az ebéden és ezen alkalomból a hdt ezredeiből tiszti és legénységi küldöttségek jelentek meg előtte. A legénységi kitüntetések kiosztásának alkalmával a főherceg egyik kitüntetettől megkérdezte, melyik ezredhez tartozik. Válaszára, hogy a 44. gy.-ezr tagja Őfensége a következőket mondta: „Igen, ezek a vitéz magyarok. Gratulálok az egész ezrednek és nagyon örülök, hogy ezen vitéz ezred egyik emberének a kitüntetést személyesen adhattam át.“

### 15.

11 órakor d. e. felsőbb parancsra a Heisegg-csoport elrendelte, hogy a Bauer ezredes csoportjához tartozó 1/4IV/32. zlj felváltassék.

Ennek balszárny századát a 44. gy.-ezr. tartalékának egy szda, a jobb századot pedig a 42. gy.-ezr egy fél-zlja váltja fel.

A 31. ho értesítette a Heisegg-csoportot, hogy a 61. gy.-ddr parságát a holnapi nap folyamán Schaible tbk veszi át és evvel egyidejűleg a csoportparancsnokságot is. (Op. No. 215/23.)

4 óra 10 d. u.-i parancsral a 31. ho tudatta, hogy a 10. orosz ezred két foglyának vallomása szerint 16-ra virradó éjjel az oroszok a Chotowka és Komarowka közötti arcvonal ellen egy éjjeli támadást fognak intézni. A 32-eseket felváltó csapatok tehát menjenek be az állásokba, azonban az eddigi megszálló csapatok is maradjanak ott és csak 17-ére virradó éjjel menjenek vissza tartalékba.

A nap aránylag nyugodtan múlt, csupán 5 óra d. u. lőtte orosz tábori tüzérség az I. és II. zlj állásait.

Ezen napon az ezred 1447 csatárlétszámot jelent.

### 16.

Az éjjel folyamán a gyalogsági tűz élénkebb volt, 6 óra 30-tól 6 óra 50 d. e.-ig az ellenséges tüzérség is élénken lőtte az ezred balszárnyát. A tüzelés csak a késő délelőtti órákban esendenedett el.

Heisegg ezredes délelőtt a parancsnokságot Schaible tábornoknak adta át, ki Felix tbk helyébe a 61. gy.-ddr parságát vette át.

### 17.

A magasabb parancsnokságok a Sopanownál elvesztett állások visszaszerzésére irányuló szándékaikat még nem adták fel, minek következtében a 31. ho 10 óra 45 d. e. a XVIII. hdtparság átíratát vette (Op. No. 1017/10.), melyben ez, hivatkozva a 2. hdszparság Op. No. 7341. rendeletére, a következő kérdésekre kívánt délutánig választ:

1. Melyik napra van Sopanow visszavétele tervezve?

2. Mennyi lőszer mennyiség szükséges ehhez?

3. Mely időpontban kell ezen lőszer mennyiségnek Rudnián lennie?

Van-e még kívánság a repülők általi célfelderítésben?

Délután a 31. hoparság Op. No. 217/12. jelentésében erre a következőket jelenti:

ad 1. Egy nappal az utolsó tarackütege beérkezése után.

ad 2. A hadosztály lőszeroszlopának rendes állományán felül 2504 8 cm-es ágyűlövedék, 1040 tábori tarackgránát, 960 nehéz tarackgránát és összesen 250 „T“ gránát.

ad 3. Oly időpontban kell Rudniára érkeznie, hogy az akció napján ezen mennyiség már az ütegeknél legyen.

ad 4. Repülőfelderítés a belövés, illetve a lövés megfigyelésére és ellenőrzésére legalább egy nappal előbb szükséges.

A nap aránylag nyugodtan múlt, csupán estefelé lőtte az ellenséges tábori tüzérség az ezred balszárnyát. Este a balszárny előtt még álló néhány ház kigyulladt és leégett.

### 18.

A XVIII. hdtparság Op. No. 1018/15. parancsral kiadta a Sopanow visszavételére végrehajtandó támadásra a rendelkezéseket. Eszerint a támadás egy nappal későbbben hajtandó végre, amint az utolsó tarackütege beérkezik. Az ezután rendelkezésre álló tüzérség minden követelménynek megfelel, hogy az ellenséges tüzérséget le lehessen tartani és koncentrikus tüzérségi hatást lehessen elérni Sopanownak az ellenség által megszállva tartott része ellen. Egyes tábori ütegeket oly közeli és oldalazó helyzetbe kell hozni, hogy ezek éppúgy, mint az aknavetők, közvetlenül a gyalogsági támadás megkezdése előtt meglepetés-szerűen léphessenek akcióba. A gyalogsági támadás végrehajtására Lütgendorf altbngynak még a 42. gy.-ezr. I. zlja és az 1. npf. lov.-ddr gposztaga bocsáttatnak rendelkezésre. Előkészületek teendők, hogy a támadó csoportot az utászesapat különítményei kész spanyol lovasokkal rögtön kövessék, hogy a régi állások elfoglalásuk után rögtön berendezhetők legyenek.

A támadás óráját Lütgendorf altbngy a hdtparságnak, mihelyt lehetséges, jelentse.

Szigorú titoktartás! Erre vonatkozó telefonbeszélgetés tilos. A hdtparság álláspontja az akció napján: Onyszkowce.

A nap különben aránylag nyugodtan telt el, az ellenséges tábori tüzéség ismét az ezred balszárnyát lőtte, azonban eredmény nélkül. Alkonyat után mindkét oldalról az aknavetőket dolgozták és a csatártűz is élénkebb lett.

19.

Reggel az orosz tüzéség a szokottnál élénkebben működött és főleg Sopanowot lőtte.

A XVIII. hdtparság értesítette a 31. ho-t, hogy a megérkezett menetzljak közül a 31. és 69. gy. ezredhez tartozók rögtön beosztandók, a 44. gy.-ezr. menetzljának két százada (a jobban kiképzett legénység) az akció után rögtön rendelkezésre áll, a maradék legkésőbb nov. 1-én osztható be.

Délben az ellenség a tüzelést beszüntette és nyugalom állott be.

A 31. ho-nak rendelkezésére bocsájtott nehéz tarack-üteg (2/5.) Turyanál ment állásba.

A 61. gy.-ddr parancsára alkonyatkor az ezredtartalékból egy századot Chotowkától nyugatra, egy szdt a II. zlj balszárnya mögé toltak el.

Csatárlétszám: 1567.

20.

Virradatkor az oroszok élénkebb gyalogsági tüzet kezdtek, mindkét fél tüzésége a ködös idő miatt hallgatott.

A XVIII. hdtparság sürgette a 31. ho arra vonatkozó válaszát, hogy mikor hajtja végre Sopanow visszavételére a támadást. A 31. ho erre jelenti: „Ha a repülők munkája ma és holnap befejeződik, 22-én reggel, különben 23-án reggel. 31. Op. No. 220/7.”

A 44-es XV. menetzlj parancsot kapott, hogy a zlj fele (a kiképzettek) az étkezés után Onyszkowcerekre menetljen.

Délután saját tüzéségünk Sopanowot lőtte.

Alkonyat után a fél menetzjat az ezredbe beosztották.

21.

Az éjjel aránylag nyugodtan telt, az orosz tüzéség délelőtt is tétlen maradt.

1 óra 30 d. u. érkezett a XVIII. hdtparság értesítése (Op. No. 1021/20.), hogy a 2. hdsz. hdtparság tekintettel arra, hogy az arcvonal egy másik pontján nagy lőszerhiány van, a Sopanow elleni akció időpontját egy későbbi időpontra halasztotta el és hogy a 39. sz. nehéz taracküteg lőszeroszlopával rögtön a Kosak-csoporthoz menetljen. Az oroszok t. i. ezen napon Lopusz-nónál erős támadást indítottak.

Délután az ellenséges tüzéség az I. és II. zlj állásait lőtte, saját tüzéségünk pedig a 13. szddal szemben levő ellenségre tüzelt, miközben ezen szakaszban három házat is felgyújtott.

8 órakor d. u. adta ki a 31. ho a 22-ére szóló intézkedéseket. (Op. No. 221/28.) Evvel elrendelte a sopanowi szakaszban jelenleg megszállva tartott állásoknak állandó állásokká való kiépítését, mely munka minden eszközzel szorgalmazandó.

Elrendelte azonkívül, hogy az ezen védelmi szakaszban álló 42. gy.-ezr. két zlja (ezek tőlünk jobbra részben a tűzvonalba, részben tartalékban állottak) kivonassék. Ezeknek helyét a 44. gy.-ezr. vegye át.

A tűzvonalba levő fél 42-es zljat tehát alkonyat után ezredünk 15. és 16. szda váltotta fel, a 15. szd eddigi helyét a 3. bh. gy.-ezr. egy százada vette át.

22.

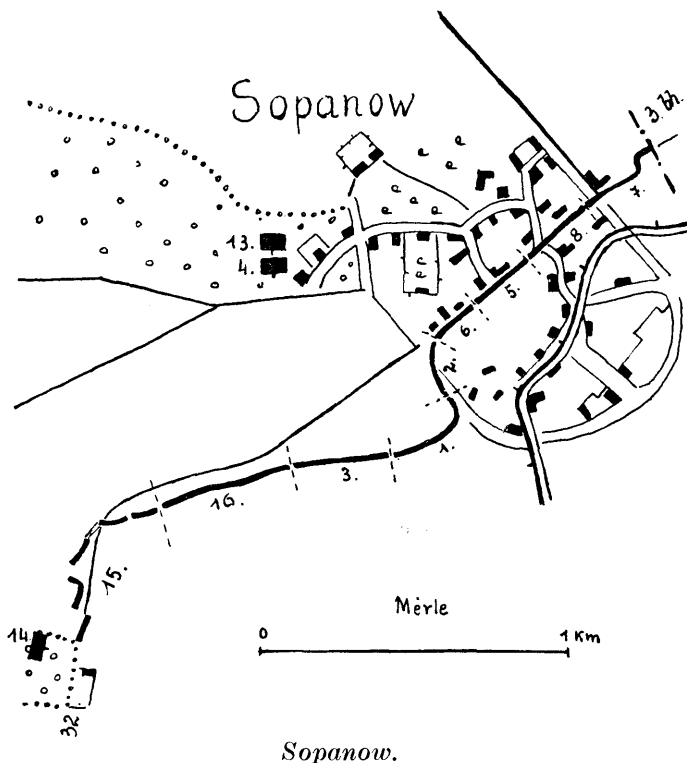
A végrehajtott felváltások után az ezred helyzete a következő: balszárnyon a II. zlj, középen az I. zlj, jobbszárnyon a 1/2IV. zlj. Tartalék: Chotowkánál az erdőben egy szd, Sopanow nyugati részében egy szd.

Délután eddig még meg nem figyelt irányból egy ellenséges üteg lőtte a Sopanowtól nyugatra fekvő kis erdőt, hol a tartalék állott.

23.

Az állásokban az éjjel nyugodtan telt.

A 7. szd állásaiból már napok előtt kezdtek egy aknát építeni az ezen helyen egészen közel levő ellenséges tűzvonala alá, melynek építésénél egy utász szd is segédkezett. Most azonban egy köves rétegre bukkantak, mely az aknának további fúrását igen megnehezítette.



A 61. gy.-ddrparáság ezen nap küldött a hoparságnak egy írásbeli jelentést 14 melléklettel. Ebben a zlj és szdparságok jelentései és vázlatai alapján jelenti, hogy a jelenlegi állások jobb, mint a 32. gy.-ezr. volt állásai. (Op. No. 1023.)

Érdemes itt megjegyezni, hogy a magasabb parságok, a hadseregparáságtól le a hoparságig, ragaszkodtak ahhoz, hogy a régi állások visszaveendők, ámbár mint jelentésében a ddrparnok említette, már többször volt alkalma azon körülményre szóbelileg is rámutatni, hogy a jelenlegi állás jobb mint a régi.

Ezen jelentésre a 31. hoparság Op. No. 223/21. szám alatt felterjesztést tett a XVIII. hdtparságnak, kiemelve ebben a jelenlegi helyzet előnyeit, minek azután végül az lett az eredménye, hogy a csapatok az egész telet ezen állásokban töltötték.

24.

Az éjjel folyamán a II. zljjal szemben levő orosz állásokban élénk tevékenység volt megfigyelhető. Reggel a 7. szd balszárnya előtt, saját lövészárkunkkal párhuzamosan futó új földhányások voltak és egy új orosz aknavető állását figyelhették meg. A 7. és 8. szdoknál



földalatti zörejt hallottak, valószínűleg az oroszok ellenaknán dolgoztak.

Nappal az orosz feltűnően nyugodtan viselkedett, tüzésége nem lőtt. Saját tüzéségünk Sopotow déli részére adott le időközönként lövéseket.

25.

A II. zljjal szemben az ellenségénél ismét feltűnően élénk tevékenység volt megfigyelhető. A 8. szd kiküldött járőre az ellenséges állás első árkáig ért el, oda kézigránátokat is dobott, eredményt azonban megfigyelni nem lehetett. Reggelre az újonnan kiásott ellenséges állások előtt spanyol lovasokat lehetett látni.

A nap folyamán időnként gyenge csatártűz, ellenséges tüzéség az I. és III. zlj állásait lőtte, saját tüzéségünk Sopotow déli részét.

26.

Az éjjel folyamán a 6. és 8. szdok küldöttek járőröket előre, melyek azonban a holdvilágos éjben csak a drótakadályokig juthattak el, megállapították azonban, hogy az ellenség az új állásokon tovább is dolgozott.

Tüzéségünk a kapott értesítés folytán, hogy a közeljövőben lőszerutánpótlás igen kevés vagy semmi sem lesz, alig adott le egy pár lövést.

27.

A nap aránylag csendesen múlt, a helyzet változatlan.

28.

Az arcvonalon úgyszólván teljes csend, az ellenséges tüzéség sem lőtt.

29.

A XV. menetzljnak még a menetddrnál maradt két százada parancsot kapott, hogy 31-én étkezés után Onyszkowcere meneteljen, hol az ezredre való felosztása megtörténik.

30.

A nap folyamán az ellenséges tüzéség rövid ideig lőtte az ezred állásait, a munkát azonban nem zavarta.

7 órakor d. u. ellenséges járőr a 8. szd. állásait kísérelte megközelíteni, de puskatűzzel elzavarták.

31.

Virradatkor sűrű köd ereszkedett alá, mely egész délelőtt fekvé maradt. Délután, miután az idő kitisztult a tüzéség mindkét oldalon élénkebben lőtt, alkotmányok azonban ismét csend állott be.

Délután a XV. menzlj maradékát a századokra felosztották.

Ezen napon jutott az ezred legénységének az 1000-ik kitüntetés. Ezen alkalomból az ezredparság a hadsereg főparancsnoknak, Frigyes főhercegnek, a következő hódoló iratot küldte:

„A jelenleg parancsnokságom alatt álló cs. és kir. 44. gy.-ezred ma ezredik kitüntetését ünnepli. Kimondhatatlanul boldogító büszkeségtől telve el, cs. és kir. Fenségedet az ezred legalázatosabban kéri, hogy ezen alkalomból leghívebb hódolatát elfogadni kegyesked-

jék. Mint eddig, továbbra is az ezred jelszava maradjon: „Albrechtbaka győz vagy meghal.“

Cs. és kir. Fenségednek legmélyebb tisztelettel és hűséggel  
Bauer Gyula ezredes.“

## November.

1.

A helyzet teljesen változatlan.

2.

A reggeli órákban tüzéségünk Sopotow déli részét lőtte nehéz tarackokkal, mire nemsokára az ellenséges tüzéség nyitotta meg a tüzet a II. zlj állásaira, kárt azonban nem okozott.

Déltájban az idő ködössé vált és a tüzelés megszűnt.

3.

A nap folyamán tüzéségünk a sopotowi orosz állásokat lőtte, az ellenséges tüzéség nem válaszolt.

4.

Délelőtt az orosz tüzéség a Sopotowtól nyugatra fekvő erdőt lőtte, ahol a tartalék állott, kárt azonban nem okozott. Az ezred kötelékén belül az állásokban egyes szdok helyet változtattak, amennyiben egyideig tartalékban volt szdok a tűzvonalban levőket váltották fel. Mivel a rendelkezésre álló feljegyzések alapján ezen felváltásokat pontosan követni nem lehet, az állásharc idejére ezek csak akkor lesznek megemlítve, ha azokról pontos adatok vannak.

A hadsereg főparancsnokhoz intézett felíratra a következő távmondat érkezett az ezredhez:

„Bauer ezredesnek, a 44. gy.-ezr. parnokának.

Szívből köszönöm Önnek és a kitüntetett ezrednek hozzám intézett hódolatát és ezen ritka ünnepély alkalmából üdvözlöm az ezredet, mely vitéz magatartásának ezzel oly beszédes kifejezést adott. Erős meggyőződésem, hogy az ezred nagybátyám emlékéhez híven, mint mindig, jelszavát a jövőben is követni fogja: „Albrechtbaka győz vagy meghal.“

Frigyes főherceg.“

5.

Különösen sűrű köd fedte az egész terepet, miért a biztosító szolgálat igényelt különös figyelmet. Különben teljes a nyugalom.

6.

Az október 6-i áttörés után az arcvonalban levő csapatok részére elrendelt riadógyakorlatok eddig a nagy munka miatt csak szakaszonként vagy századonként voltak megtarthatók.

Ezen napon a 61. gy.-ddrparáság azon feltevés mellett, hogy az ellenség a 4. szd előugró állása és a II. zlj állásai ellen támad, riadógyakorlatot rendelt el. Miután a zlj a legrövidebb idő alatt harcra készen állott, az ezred tartalék egy százada távmondati parancsot kapott a II. zlj sűrűsítésére. Nem gészen 15 perc alatt a tartalék a tűzvonalban állott. Mindez anélkül történt, hogy az ellenség észrevette volna.

A ködös idő miatt a nap különben csendben múlt.

7.

Déltájban az állásokból Kremeniec városnál nagyobb ellenséges gyalogsági oszlopot lehetett meg-

figyelni, mely északi irányban menetelt. Mivel ez azonban tüzésünk lőtávolán kívül történt, zavarni nem lehetett.

2 órakor d. u. az ellenséges tüzéség úgy ezredünk, mint a fölünk balra levő 3. bh. gy.-ezred állásait egyszerre csak élénken lőni kezdte. Rövidre rá a Sopanowtól keletre és Kremeniectől északra fekvő terepen az ellenségnél élénk mozgás volt észlelhető, mindez azonban tüzéségi lőtávolságon kívül esett. Saját tüzéségünk az Ikwá vonalát tartotta tűz alatt.

7 órakor d. u. kellett a tűzvonalba a 31. ho 307/24. sz. távmondátát kihirdetni: „A Szurmay-csoport tegnapról mára ellenséges előretöréseket utasított vissza, melyek a sötét éjszaka leple alatt különböző időpontokban történtek. Nincs kizárva, hogy ezen manővereket az oroszok saját arcvonalunkon is megkísérlik. Ez az ezredekkel közlendő.“

Ezen közlés a tűzvonalat jóformán még el sem érte, mikor a sötétség beállta után az oroszok a bosnyák ezred jobbszárnya és a II. zlj balszárnya ellen támadást intéztek, mely helyenként kézigránátharccá is fejlődött. A támadást azonban könnyen lehetett visszaverni és a drótakadály előtt jajgató orosz sebesültek száma mutatta, hogy az ellenség érzékeny veszteséget szenvedhetett. A bosnyák ezrednél behozott orosz sebesült az orosz 11. gy.-ezredhez tartozott.

## 8.

Az ennek folytán kifejlődött élénk csatártűz egész éjjel tartott, mikor 5 óra d. e. tájban a 4. szd balszárnya ellen egy kb. 30—40 ember erős osztag, majd közvetlen utána a 3. szd arcvonala ellen kb. egy szd erősségű ellenség kísérelt meg támadást, mely kísérletek tűzünkben meghiusultak és az ellenség visszavonulni kényszerült. Egyórával később a bosnyákoknál intézett az orosz az állások ellen nagyobb támadást, itt azonban már tüzéségünk is közbeléphetett és az orosz kénytelen volt állásaiba visszamenni. Az ott ejtett 30 fogoly az orosz 10. és 11. gy.-ezredhez tartozott.

Ezen utóbbi támadásra az ezred I. zlját és az ezredtartalék egy századát 7 órakor reggel felriasztották és ugyanezen időpontban az állásban levő ½IV. zljnál is riadógyakorlatot rendeltek el.

7 óra 30 d. e. a tüzéség orosz gyalogságnak Sopanow déli része irányában való előnyomulását figyelte meg, melyet mihelyt lőtávolságba ért, rögtön tűz alá is vett. A világosságnál azután tisztán lehetett látni, hogy az éjjel folyamán az oroszok az 5., 7. és 8. szdok előtt 100 lépésre, a 6 szd előtt pedig 200 lépésre közelítették meg állásainkat és ott új árkokat hánytak ki. Az I. szdnál majdnem közvetlenül a drótakadályok előtt állottak. A 15. szd előtt is kb 600 lépésre közelítették meg az állásokat, virradat után azonban itt egyenként mentek vissza régi állásaikba. Két orosz fogoly vallomása szerint az Ikwán innen az előretolt állásaikban az orosz 11. gy.-ezr. három százada, az Ikwán túl pedig a főállásban ezredünkkel szemben két orosz ezred állott.

A délelőtt folyamán az egész vonalon élénk csatártűz volt, saját tüzéségünk az ellenséges vonalakat, az ellenséges tüzéség pedig saját vonalainkat lőtte. Délután az ellenséges tüzéségi tűz megszűnt és a gyalogsági tűz is elgyengült, úgyhogy az ellenséges tüzéség által az állásokban okozott kárt ki lehetett javítani.

Este a XVIII. hdtparság Op. No. 1108/35. parancsal elrendelte, hogy az eddig Sitenskie Hajkiban álló XVI. menzlj az ezredhez vonuljon be.

## 9.

Az oroszoknak saját állásaink előtt oly közeire való megtelepedése egész éjjel élénk figyelmet igényelt, minek következtében folytonos élénk csatártűz volt. 3 óra 30 d. e. a 4. szd ellen valószínűleg erősebb ellenséges járőr próbált előrejutni, de a tűzvonala mihelyt észrevehette, erős tüzelést kezdett, minek folytán az ellenség állásaiba kényszerült visszamenni.

6 óra 45 d. e. egy nehéz és két tábori tarackütégünk Sopanow déli részére rajtaütésszerű tüzelést nyitott, mely kb. 20 percig tartott.

Virradat után meg lehetett állapítani, hogy az ellenség az I. és II. zlj arcvonala előtt helyenként 30—40 lépésre közelítette meg a drótakadályokat, úgyhogy állásaiból sáncárcokat ásott előre. A 4. szd előtt egy régi saját futóárkunkat használta fel e célra.

Délelőtt a gyalogsági tűz elcsendesedett, az ellenséges tüzéség nem is lőtt.

5 óra d. u. tájban ellenséges nehéz tarackok adtak le néhány lövést, 6 óra 30 d. u. pedig az I. és II. zljakkal szemben levő ellenséges gyalogság indított erős tüzet, mely kb. 20 percig tartva, egyszerre teljesen megszűnt. Ezután aránylagos csend következett és semmisen fordult elő.

A XVI. menzlj délelőtt Onyszkowcere érkezett és mint III. zlj lépett az ezred kötelékébe. A 31. ho Op. No. 309/25. parancsa szerint a továbbiakig mint hotartalék Onyszkowcen marad.

## 10.

1 óra d. e. tájban orosz gyalogság, melynek erejét a sötétségben megállapítani nem lehetett, támadásra készült. A rögtön odairányított tüzéségi és gyalogsági tűzzel azonban a kísérletet meghiusították. 3 órakor d. e. a tüzelés elcsendesedett.

4 órakor d. e. az ellenségnél ismét mozgolódást lehetett észrevenni, de a rögtön megkezdett tüzéségi és gyalogsági tűzben támadása nem fejlődhetett ki. Virradatkor meg lehetett állapítani, hogy az ellenség ismét sáncárcokat hajtott előre, a 7. szd előtt helyenként 15 lépésre közelítette meg a drótakadályokat. Ezen helyen az éjszaka folyamán az ellenségnek kéziaknák vetésével sikerült a drótakadályt kb. 10 lépés szélességben elpusztítani, virradatig azonban ezen kárt spanyol lovasokkal sikerült kijavítani.

Az éjjel ezredünknek négy halottba és tizennégy sebesültbe került, a bosnyákoknál elfogott foglyok vallomása szerint, valamint a tüzéség által megfigyelt sebesültszállítmányai után ítélve, az ellenség veszteségei azonban súlyosak lehettek.

Virradat után a helyzet megnyugodott, az oroszok régebbi állásaikba mentek vissza, a tüzelés elcsendesedett.

Este a 31. hoparság a hdtparságnak megfelelő intézkedése értelmében új védelmi szakaszbeosztást rendelt el (Op. No. 310/3.), mely azonban ezredünket csak annyiban érintette, hogy a III. zlj mint hdt-tartalék lett kijelölve, felállítási helye továbbra is Onyszkowce; azonkívül az ezrednek egy fél zlja mint hotartalék volt kivonandó, szintén Onyszkowcebe. Az állásokat megszálló csapatoknál változás nem történt.

A tartalékban levő csapatoknak fele a harmadik védővonalba (ügynevezett „sárgavonal“) munkákra alkalmazható volt, azonban eközben is mindig harcra készen kellett lennie.

Este a tűzvonalba ismét élénk gyalogsági tűz fejlődött.

## 11.

Éjfélkor az ellenség az I. zlj arcvonalán ismét támadni kezdett, mire tüzéségi zárótűz és igen heves gyalogsági tűz kezdődött. Egy kigyulladt ház fényénél az ellenséget a II. zlj egyes részei oldalazó tűz alá vehették, mire a támadás rövidesen összeomlott. Az I. zlj azonban az élénk csatártűzet tovább is fenntartotta. Az éjjel az I. zljnak 2 halottjába és 25 sebesültjébe került. Virradat után a tűz megszűnt és teljes csend uralkodott.

Délben a 31. hoparság a 61. gy.-ddrhez, a 44. és 3. bh. ezredre, valamint a 31. tüzerddrhez a következő távmondatot intézte: „Derék 44. és 3. bh. gy.-ezredeim hősiesség és rendíthetetlen kitartása, úgy mint a nagy tüzéségi segítség következtében, a nagy erővel végrehajtott orosz támadás összeomlott. A két ezrednek a nehéz harcokban tanúsított kiváló magatartását, valamint a tüzéség különösen kitűnő teljesítményét legmagasabb helyen hoztam tudomásra.

Lütgendorf.“

Miután a nappal majdnem teljes csendben múlt, a sötétség beálltával a 4. szd. a balszárnya előtt levő ellenség ellen kézigránáttámadást intézett és az ellenség ott levő részeit elzavarva, az általuk kiásott állásokat betemette. 9 óra d. u. tájban a jobbszárnya előtt levő ellenség is feladva sáncárkait, visszament. Ugyanilyen vállalkozást végzett az előretolt orosz fészkek ellen a 1/4. zlj is, mely szintén eredménnyel véződött.

## 12.

Az éjjel folyamán az ellenség a 4. szd ellen ismét megkísérelte az előrejutást, ezen kísérlete azonban a tüzéségi és gyalogsági tűzben megghiúsult. Az ezred többi részein az éjjel folyamán aránylag csend volt. Vesztesége az ezrednek éjjel: 5 halott, 16 sebesült.

Nappal, miután a tüzelés majdnem teljesen megszűnt, semmi sem fordult elő. A 4. szdnek erősen előreugró állása az ellenségnek eredményes oldalazó tűz leadására adott alkalmat és innen származtak az utolsó napok véres veszteségei. Az ennek folytán megtett jelentésekre a 31. hoparság beleegyezését adta egy hátrább fekvő állás kiépítésére és annak elkészültével az eddigi állás feladására, melyet robbantásra kellett berendezni. Az új állás munkáit mindjárt meg is kezdték.

A szürkület után a gyalogsági tűz mindkét oldalon igen megélénkült. 7 óra 30 d. u. a II. zlj három, már régebben elkezdett és meg is töltött aknát robbantott fel. Az ezután előreküldött járőrök megállapították, hogy az ellenség előreásott állásait elhagyva, régi állásaiba vonult vissza, melyek 250—300 lépésre voltak lövészárkaink előtt.

Éjféltájban az I. zljnél ellenséges támadást véltek felfedezni, mire a tüzvonala élénk tüzelést kezdett, melyet az ellenség is viszonzott.

## 13.

Az I. zljnél a megkezdett új vonal kiépítésén egész éjjel dolgoztak, mely munkánál a kölesönös gyalogsági tűz folytán sok veszteség állott elő. (Az ezen éjjel kimutatott 5 halott és 17 sebesült, egynek kivételével, mind ezen helyen fordult elő).

Nappal a csatártűz majdnem teljesen szünetelt. Ellenséges tüzéség a lövészárkok mögötti terepet lőtte. A szürkület után a kölesönös csatártűz ismét megélénkült, minek az új állás építésénél dolgozó századok ad-

ták meg az árát. (7 halott, 23 sebesült, majdnem kivétel nélkül azok, kik az akadálycölöpök beverését végezték). Az oroszok járőröket küldtek előre, melyek kézigránátot is használtak.

## 14.

Az éjjel folyamán a helyzet változatlan. A figyelő őrszemek és az ellenség között a kézigránátharc a rendesnél élénkebb volt. Nappal, szórványos tüzéségi tüzet mindkét részről kivéve, majdnem teljes csend uralkodott.

Délben a 61. gy.-ddrparság kérést intézett a 31. hoparsághoz, hogy az új állás kiépítésének gyorsítása céljából, a hdtartalékból három szd bocsájtassék rendelkezésre. A hdtparság a III/44. zlj két századát bocsájtotta rendelkezésre, melyek délután Onyszkowceből az I. zlj mögé meneteltek és az éjjel folyamán ott dolgoztak. (Veszteség: 3 halott, 23 sebesült).

## 15.

Egész éjjel igen élénk csatártűz, mely virradatkor megszűnt. A 61. gy.-ddr az I. zljnek a III. zlj általi felváltását rendelte el, az I. zlj mint hdttartalék Onyszkowcere kerül.

Nappal mindkét részről, időnkénti tüzéségi tűzön kívül, majdnem teljes a nyugalom, úgy hogy az új állások építésén dolgozni lehetett. Mivel azonban a nagy munka még nem készült el, a ddrparság az elrendelt felváltást 16-ára tolt ki. Veszteség az új állások építésénél 3 halott, 18 sebesült.

## 16.

Éjjel gyalogságunk ismét élénk csatártűzet tartott fenn, mely virradat után megszűnt.

Délután az orosz tüzéség az ezred jobbszárnyán lévő 16. szd állásait lőtte hosszabb időn át, azonban eredmény nélkül.

Az új lövészárkot a III. zlj a délután folyamán szállta meg, a feladott vonalban csak tábori őrsöket hagyva hátra. Az I. zlj két szda (1. és 2.) alkonyatkor Onyszkowcere menetelt, két szd tartalékviszonyban maradt, 10 órakor d. u. azonban ezek is követték a zljat.

A II. zljnél a már napok óta szokásos kézigránátharc az előretolt őrszemek és az ellenség között.

## 17.

Az éjjel folyamán az egész vonalon, kivéve a 6. szd jobbszárnyát, mely előtt az ellenség még mindig kb. 40 lépésre volt és így élénk kézigránátharc keletkezett, majdnem teljes a nyugalom, a csatártűz igen gyenge.

Saját tüzéségünk a nap folyamán csak az ellenőrző lövéseket adta le, az ellenséges tüzéség teljesen csendben maradt. E helyzet folytán a munkákat az új állásban nappal is lehetett folytatni, ami a legénység pihentetésére előnyös volt.

A szürkületkor az elhagyott állásba előreküldött tábori őrsöknél a balról állónál, az ellenség a figyelő-őrsöt szuronnyal támadta meg és megsebesítette. Ezáltal tehát meg lehetett állapítani, hogy az ellenség az állásváltoztatást észrevette. Az elhagyott állásokba beépített aknákat tehát fel akarták robbantani, ez azonban sehol sem sikerült.

## 18.

Az éjjel folyamán a II. zljnél ismét kézigránátharc, különben teljes csend. Nappal saját nehéztüzéségünk Sopanow déli részét lőtte ekrazitgránáttal.

A III. zljnál éjjelre a felhagyott állásba ismét tábori őrsöket toltak előre.

19.

Egész éjjel majdnem teljes csend, mely helyzet nappal is tartott, mivel a köd miatt a tüzérségek sem dolgozhattak. Délután és este a II. zljnál kézigránátharc.

A X/7—10-ig tartó harcokban ezredünkről és a 3. bh. gy.-ezred magatartásáról a 31. hoparság által felterjesztett jelentés vétele után a 2. hdsgparság elrendelte, hogy ezt a hdsg összes csapatainak hirdessék ki és különös magyarázás és oktatás tárgyává tegyék. Ezen jelentés szószerinti fordítása a következő:

„Melléklet Op. No. 8058-hoz. A 3. bh. és 44. gy.-ezredek valamint a tüzérség magatartása a XI/7—10. közötti harcokban.

Ambár a Sopotow mellett már négy napja tartó harcok befejezetteknek még nem látszanak, kötelességemnek tartom, hogy az ezen harcokban résztvett összes csapatoknak bátor, példás viselkedéséről — úgy a gyalogságról mint a tüzérségről — jelentést tegyek.

Előzetesen megállapítandó, hogy azon állásokkal, melyekben a csapatok jelenleg állanak, egy hónappal ezelőtt elkezdett harcokban küzdötték ki és hogy ezen állások általánosságban 250—300 lépésre vannak az ellenségtől. Az ellenséges állásoknak ezen közelsége dacára a 3. bh. és 44. gy.-ezredeknek fáradatlan, felörlő munkával sikerült állásaikat kifogástalanul kiépíteni. A különösen figyelmes ellenségnek ilyen közelsége miatt a két akadályzónának kiépítése, bátorság és önfeláldozás tekintetében egyedülálló vállalkozásnak minősíthető.

Ezen munkák egy hónapig tartottak. Nappal, kezdetben inséges állásokban és akadályok nélkül, a csapatok jól célzott gyalogsági és főleg tüzérségi tüznek voltak kitéve, a sötétség beálltával a gyalogsági tűz még erősödött.

Nyugalomra, se nappal se éjjel, senkisémm gondolhattam. Az ellenségnek közelében a csapatok folytonos és legmagasabbfokú harcokétségben természetesen csak példátlan nagy erőfeszítések és áldozatok árán tudták az állásokat kiépíteni.

Hálásan ismeri el a gyalogság azon hatalmas támogatást, mellyel azon nehéz, kritikus napokban őt a tüzérség segítette. Az 1/4. tarackosztály, 1/44. taracküteget, a 3/10, 6/12, 7/16, 8/16 ágyusütegek, az 1/4, 39, 2/5 nehéz tarackütegek és a 6. nehézágyus üteg ezen időben a legnagyobb teljesítményt végezték, ami egyáltalában lehetséges volt. Ezen ütegek minden embere gyalogságunknak a főleg tüzérségi fölényrel rendelkező ellenséggel szembeni helyzetéről át volt hatva. A nehéz feladat helyes felismerése folytán, a tüzérség megfigyelői mind a rajvonalba voltak. A két tűzvonal közelsége miatt a lövés a legnagyobb pontosságot követelte. Az akkori viszonyok megítélésénél azon eredményre jutok, hogy az ellenséges gyalogságot azon körülmény kihasználásában, hogy arcvonaluk előtt minden akadály hiányzott, a támadásának további előrevitelénél csak a tüzérség hathatós tüze akadályozhatta. Az ellenség részéről, járőrharcoktól eltekintve, többé semmiféle vállalkozás sem kíséreltetett meg és mikor az ellenség XI/7-én támadásait megkezdte, a válságos helyzetet már leküzdöttük.

A gyalogságnak és tüzérségnek az elmúlt hónap folyamán tanúsított együttműködése, a példaadó önfeláldozás és a két főfegyvernem harcmodorának legteljesebb megértése szakadatlan sorozatot képeznek.

Az oly súlyos harcok és nehéz munka árán meg-

szerzett állásoknak XI/7-én kellett először teljességük nagy mértékét és harcképességüket bizonyítani.

Az ellenségnek november 7-én megfigyelt mozgásai, valamint az ellenséges tüzérségnek élénkebb tüze az ellenségnek Sopotownál történendő ténykedésére engedtek következtetni.

Minden ember harcrakészen állott helyén; az emberek abbéli kívánságuknak, hogy az ellenség támadjon, sok esetben adtak kifejezést. Alkonyat után, 5 óra 40 d. u. a 3. bh. állásai előtti akadályokhoz 40—60 embertől álló ellenséges járőrök kusztak azon szándékkal, hogy azokat lerombolják. Az ezrednek túlhatalmas tüze, halottak és sebesültek visszahagyásával futásra kényszerítette őket, néhányat közülök elfogtak. Ezekről tudtuk meg, hogy a 10. és 11. gy.-ezredek ezen éjjelre támadást terveznek.

A 3. bh. gy.-ezred tisztjei jelentik, hogy öröm volt nézni, mily hareikედvvel állott minden ember a lőrésnél, várva az ellenséges támadást.

8 órakor d. u. a 44. gy.-ezred arcvonalát közelítették meg ellenséges járőrök. Ennél az ezrednél is minden készenlétben állott. A járőröket részben megsemmisítették, részben visszazavarták.

8-án 3 órakor d. e. ismét ellenséges járőrök jöttek előre, ezeket ugyanazon sors érte, mint az előbbieket.

A tüzérség (1/4 tarackosztály, 1/44. taracküteget, 3/10. ágyusüteget, 2/5. nehéztaracküteget — a többi időközben kivonták) a Sopotow-i ellenséges állásokat egész éjjel tűz alatt tartotta.

5 órakor d. e. hirtelen 2—3 ellenséges zlj tört a 3. bh. gy. ezred állásai ellen előre. Az ezrednek a hosszú várakozás dacára is el nem lanyhult figyelme az elkövetkeztében rögtön gyilkos tűzbe kerültek és a tüzérség egyik osztálya a másik után küldte az ellenség sűrű sorai közé. Az ellenségnek nagy elszántsággal végrehajtott támadása ezen tűzben összeomlott. Csak harminc emberüknek sikerült az akadályokig eljutni. A 3. bh. gy.-ezred részei az erős ellenséges tűz dacára a fedezékekben előrontottak és ezen harminc embert foglyként hozták be. Az akadályok előtt az elesett oroszok számszámra feküdtek.

XI/8. délelőttje aránylag csendben mulott. D. u. az ellenséges tűz (tüzérségi) legnagyobb hevességig fokozódott, így a 3. bh. ezr. IV. zljára az ellenséges tüzérség egy óra leforgása alatt 5050 mindenféle kaliberű lövést adott le. 6 óra 50 d. u. mindkét ezred ellen ismét ellenséges járőrök nyomultak előre, rövidesen széljelverték őket.

XI/9-én 4 órakor d. e. az ellenség nagy erővel a 3. bh. egész és a 44. gy.-ezred fél arcvonala ellen hirtelen újra előretört. A bátor csapatok orkányszerűen kitörő tüzeben és a rögtön elkezdődő tüzérségi tűzben ez az orosz 10. és 11. gy.-ezr. által brutális erővel végrehajtott támadás is teljesen összeomlott. Az ellenségnek a drótakadályokig előrejutott részeit a rögtön utána előretört bátor csapatok részben lekasabolták, részben elfogták.

A foglyok vallomása szerint a tegnapi támadásnál egyes századaik létszámuk felét veszítették el. Virradatkor az arcvonal előtt ismét halott oroszok garmadát lehetett látni, és arra lehetett következtetni, hogy a visszavert támadás az ellenségnek legalább annyi áldozatába került, mint a tegnapi.

8. és 9-ike folyamán az ellenségnek folytonos sebesült-szállítmányokat lehetett megfigyelni. Nappal ismét teljes csend uralkodott.

10-étől 11-ére virradó éjjel 12 óra 30-tól 3 óra 40 d. e.-ig az ellenség a 44. gy.-ezred arcvonala előtt ismét nagy

erőkkel dolgozta magát előre. A gyalogság hatásos kereszttüze és a jól célzott tüzérségi tűz ezen támadást is visszaverték.

Ezen alkalommal az önfeláldozás egyik legszebb példáját kell megemlítenem. A 7/44. század arcvonala előtt az ellenségnek sikerült kézigránátokkal a drótakadályba néhány rést szakítani. Önkéntesek rögtön kiugrottak a fedezékből és heves ellenséges tűzben fedezetlenül dolgozva az akadályokat rögtön kijavították.

4 órakor d. e. a 44. gy.-ezred ellen újra megkezdett támadást ismét véresen verték vissza.

Ily módon, hála hős csapataim vitéz és rendületlen kitartásának, sikerült az elmúlt éjjeleken az oroszoknak nagy erővel végrehajtott több támadását, az ellenség részéről nagy veszteséggel, teljesen visszaverni. Ha a Sopanow-i harcokat befejezetteknek még nem is tartom, az ellenség támadóereje az eddigi harcok következtében mindenestre alaposan szenvedett.

Az ezen harcokban résztvevő összes csapataim bámulatot és fenntartás nélküli dicsőretet érdemeltek ki.

Ha azonban egy ezredet különösen kiemelni volnék kénytelen, úgy ez az összes harcokban különösen bevált és kitűnő 3. bh. gy.-ezred.

Lütgendorf altbngy s. k.

20.

Derültebb időjárás következtében a tüzérségek tevékenysége élénkebb volt, az ellenséges tüzérség főleg a 6. és 12. szdok állásait lőtte, míg saját tüzérségünk a III. zlj előtti terepet vette tűz alá.

Az erős köd miatt az ellenséges tüzérség alig lőtt, gyalogsági tűz egyáltalán nem volt. 7 órakor d. u. tájban egy orosz aknavető tartotta a 8. szd mögötti teret hosszabb ideig tűz alatt, kárt azonban nem okozott.

22.

A helyzet változatlan. Az utolsó orosz támadási kísérletek alkalmával előreásott orosz állások már teljesen elhagyottak voltak, úgy hogy amint a viszonyok azt megengedték a II. zlj ezen árkokat behányini kezdte, nehogy újabb támadás esetén az ellenség kész árkokat találjon.

23.

A rendes tüzérségi tűzön kívül teljes csend.

24.

Az oroszok a III. zlj előtti feladott állásban álló két táboriörs közül a balról állót valószínűleg kelepcebe esalták, mert kora reggel hirtelen meglepve, majdnem megsemmisítették (2 halott, 5 sebesült).

25.

A 61. gy.-ddrparáság elrendelte, hogy az állásban lévő II. zljat az eddig tartalékban lévő I. zlj váltsa fel, ami a délután folyamán részben meg is történt, az I. zljnak a „sárga vonalon“ dolgozó két szda csak másnap hajthatta a felváltást végre.

Az oroszok a 15. szddal szemben lévő állásukban egy a látszat szerint villanyosérővel hajtott fényszórót állítottak fel, mellyel a III. és I. zlj állásait világíthatták meg.

Éjjel a hőmérséklet már a fagypontra alá esett és az Ikwa mocsarai befagytak. Ez fokozottabb figyelmet követelt, mert az ellenség a mocsarak által okozott akadályt könnyebben léphette át.

26.

Délelőtt az ezredhez egy kisebb csoport más ezredbeli megbízhatatlan legénység érkezett (csehek és két olasz), melyeket a századokra elosztottak. Ezeknek járőröknél, vagy biztosítószolgálatban való alkalmazása tiltva volt és szigorú felügyelet alatt kellett őket tartani, legkisebb gyanu esetén pedig ellenük a legszigorúbban eljárni.

27.

A hideg fokozódott és erős havazás is állott be. A tűzvonala mögötti ezredtartalék részére fűthető fedezékeken szorgalmasan dolgoztak.

A hóréteg folytán az éjjeli látási viszonyok igen megjavultak, amit az ellenség arra használt fel, hogy állásainkat éjjel is géptűzzel szórja le.

28.

Igen erős fagy állott be (—15 fok). Csupán szórványos tüzérségi tűz, különben teljes nyugalom.

E napon érkezett ezredünkhöz József főherceg lov. tbc levele, mellyel az ezredparságnak magas személyéhez azon alkalomból intézett feliratára, hogy a 31. ho éléről egy éve távozott, válaszolt. A levél a következőképen hangzik:

Negyvennégyesek! Egy esztendeje, hogy a sors elválasztott Tőletek, elmúltak a dicső napok, midőn Veletek harcolhattam! Mindannyiszor nagyot dobbanik a szívem, ha felőletek hallok valamit!

Újra meg újra átélem lélekben az első háborús tény, midőn a nyári reggel derengő félhomályában a sivítő golyózáporban, csónak-csónak után egy széles vonalba fejlődve, szeli a Száva sárga habjait s viszi az én 44-eseimet át Sabáctól északra a bozótos partra, látom amint a csónakból kiugrálva veritek vissza kemény kizitusában az ellenséget. Látom mint dől hanyatt a csónakban az első áldozat. Hős Kapunya István és szent ügyünkért kileheli dicső lelkét. Látom, amint a szorongatott Sabáé füstölgő, lángoló, ágyuverte, golyócsapta utcáiból kibontakozva, a bajtársak már-már visszaszorított vonalán egy heves rohammal úgy segítettek, hogy visszaveritek a támadó szerbet a Pricsinovic magaslatokig! Eltévészten a koromsötét éjben az utat, egy hatalmas öreg hárs alatt a hajnal pirkadtát bevárandó, ledőlök s Ti 18-an, kik a véres est óta velem voltatok körülöttem, egy kört képeztek, egy élő bástyát melyben jobban és biztosabban érzem magam, mint a világ legbevehetlenebb erődjében. Látom mint rohamozzátok viharzó „éljen a király!“ kiáltással a hatalmas orosz vonalakat Horozanna—Wielkanál és a lángoktól pirosuló, haldoklók kiáltásaival és fájdalmas nyöszörgésével telt rémes esthomályban veritek őket vissza. Még a tüzes halált okádó ágyusoknak is nekimentek, a soraitokat kaszálló halált megvetvén, 14 orosz ágyut zsákmányoltok kemény tusában! Látom amint a berregő géppuskák száza ontják a golyók millióit, hogy a 44-eseket learassák! Hiába! Ahova 44-es rohamoz, ott legyen bár tízszeres ellenség a leghatalmasabb sáncok mögött, maradásra még sem lehet. Látlak a Kárpátok magas határgerincén, jeges hóviharban fagytól fájós tagjaitokat dörzsölve, látom bajusztokról lelógó nagy jégcsapok alatt az élet páráját megfagyni. Félig megfagyottan bár, de hiven figyel az őrszem s midőn kezem vállára téve, szólok: „Jer fiam velem! Itt felejtettek!“ Parancsom van itt állani és figyelni, bocsánat de nem mehetek!“ — feleli határozottan. — „Fiam most én mint hadosztályparancsnok parancsolom: velem

jössz!“ Mosoly vonul át a fagytól kékes képén s félig dermedten lépdél a mély hóban velem a meredek lejtőn lefelé, Uzsokot alattunk jobbkézt hagyva, az Uzsonkon, honnét kerülővel kimozdítottuk a nakaes elleneséget. Látom mint rohamozzátok a vértől áztatott Jelenowát-i hegyet és elveszíték ott az ellenség sáncait. Látom mint tör elő egy zászlóaljatok a legnehezebb küzdelem közepette a vészes ágyutüzben, egyedül, messze túl a harcvonalon, éketverve az ellenség soraiba, elfoglalja Stary-Sambor déli szegélyét s még parancsra sem akar visszatérni, hiszen ott a heves küzdelemben: „igen jó dolgunk van!“ Látlak benneteket hős 44-eseim amint a szibériai ezredek ellen holdvilágos éjen csekély számban támadva elfoglaljátok véres szuronyrohammal Matiu hegyét, mint veri vissza egy zászlóaljatok Zalokiecénél a Magura-hegyéről az egész ellenséges ezredet s 242-öt egy járőrötök, hátukba kerülve, megadásra kényszerítve, mint foglyot hoz vissza a küzdelemből.

Eiró Károly szakaszvezető fontos jelentést hoz s előtttem esik össze; midőn hozzányulok, hogy segítsék rajta, meleg vére folyik karomon végig. „Hol a sebed fiam?“ Törött könyökére mutatva felel s eszméletét veszti. Mikor orosz földön gyalogolva sűrű sötét éjben eltévedünk — hisz út arra nem volt — és csak a gránátok és srappellek világítanak, meg az orosz puskák ropogó tüze s a távolban égő falvak lángjai a láthatár sötétjéből nyaldossák a csillagtalan komor eget, ti 44-esek közrefogtok s mint baka a bakák között menetelek. Közrefogtok, hogy testetekkel oltalmazzatok meg a sipító golyóktól és tréfálkoztok: „gyere csak szép szeretőm Srap Nelli, vagy Grán Áti, tőletek nem fél a rosszabb 44-es baka!“

Látlak benneteket — s még ma is elszorul szívem, ha rá gondolok — mint rohamoztok kopár hófödte, jeges viharkorbácsolta szántáson az orosz granatérosok gyilkos tüzeiben, mint a fürgeteg neki a noworadomski elősáncoknak és megtizedelve bár, de behatoltok az állásba s a vitéz ellenfél kénytelen meghajolni a 44-esek fölénye előtt.

Eljött a bucsúzás órája! Viharedzette katonáim kezét szorítva e nehéz percben e pár szót is csak ügygel-bajjal tudom kimondani: „Isten veletek hős 44-es bajtársak! Vigyen bárhova a sors, a szívem az Veletek marad!“ És a veszélyt nem ismerő katonák szemében egy csöndes könny ragyog, melyet a legnagyobb jutalomnak tekintek e háborúban s e könny fényét, meleg sugarát mint kincset viszem el magammal lelkemben! Ma is úgy fénylik ott, mint ama jeges novemberi napon a 44-esek szemében! Valahányszor rájuk gondolok, hő ima száll el lelkemből:

Mindenek Ura, ki mindezeket látod; áldd meg az én hős 44-eseimet és otthonmaradottjaikat!“

E sorok pedig vigyének egy szeretetteljes üdvözléssel magukkal minden 44-es részére, attól, ki velük egynek érzi magát.“

Délnyugati harctér, 1915 november hó 23-án.

József főherceg s. k.

29.

Éjjel a hőmérséklet —25 fokra süllyedt, ami az oroszokat is erősebb fűtésre készíthette, mert reggel a 4. szddal szemben lévő orosz állás kigyulladt és nagy lánggal és füsttel egy óra hosszat égett.

Onyszkowce falu temploma szintén kigyulladt és földig égett. Délután az I. zljal szemben lévő orosz állásokban bizonyos mozgólódás volt észlelhető, való-

színűleg felváltás. Tüzérségünk odairányított tüzeléssel próbálta ezt zavarni.

30.

A nagy hideg némileg enyhült, úgy hogy a két tüzérség élénkebben lőtt. 2 órakor d. u. ellenséges nehéztüzérség lőtte az I. és II. zlj állásait és a hátsó terepet, kárt is okozva az állásokban, veszteséget azonban nem.

## December.

A már három hét óta tulajdonképpen állásharcra fejlődött helyzet az eddig követett módszer további alkalmazását, hogy t. i. az eseményeket naponként tüntessük fel, feleslegessé teszi, mert a helyzet nagyjában nem változott. Az állásharcok idejére tehát a következőkben hónaponta összegezzük az eseményeket, különösebb eseményeknél és változásoknál a dátumot is feltüntetve.



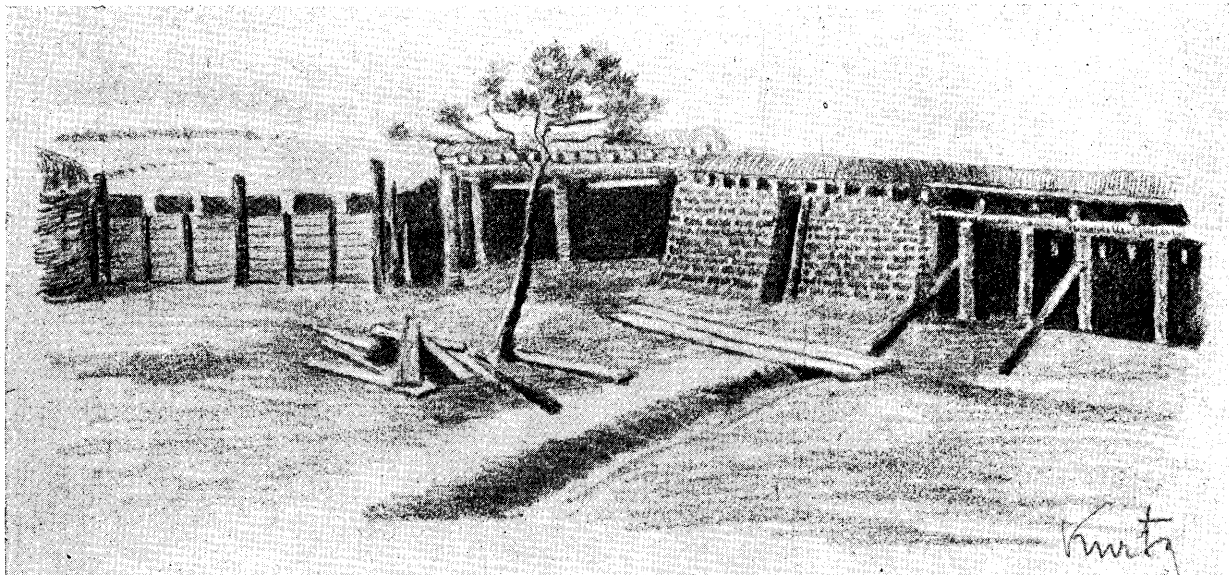
1915 december 6

Mikulás-ünnep a II. zlj lövészárkában.

Az összes arcvonalakon uralkodó aránylagos csend folytán a hdsgfőparsághoz számos kérvény érkezett ujságíróktól és más személyektől is, melyben az arcvonalak látogatására engedélyt kértek. A hdsgfőparság esetenként meg is adta az engedélyt. Valószínűleg különböző ujságírók azonban a 2. hdsgparságot arra indították, hogy egy rendeletben (Op. No. 8369.) interjú adását a parancsnoknak megtiltotta és elrendelte, hogy ilyen személyekkel való társalgás közben katonai kérdéseknél a legnagyobb visszatartást tanúsítsák. 2-án a 31. ho körletében megjelent a sajtóhadiszállás egy kiküldöttje, ki ezredünk arcvonalát később (6-án) meg is látogatta, kivel szemben a 2. hdsgparság ezen rendeletét szintén fentartotta.

A 61. gy.-ddrparáság rendeletére 4-én az II. zljat az állásokban a II. zlj váltotta fel. Az időjárás melegebb lett és az állásokat nagy sár borította. Ezen napon a II. szdnál egy orosz szökevény jelentkezett, viszont ezredünknek egy őrzetője (a volt 36. gy.-ezr. állományából való cseh) az ellenséghez szökött át. Az orosz szökevény állítása szerint velük szemben a 9. orosz gy.-ezr. állott és ennek konyhakocsijai reggel 5 órakor és este 7 órakor egész a Sopianowtól délkeletre fekvő Ikwa hídjáig jönnek előre. A nehéz tüzérség parancsot is kapott, hogy ezen időben naponként lőjje az Ikwa hídját.

A csendes idő beálltával a már feltétlenül szüksé-



A IV. zlj állásrészlete Sopanownál.

1915 december 17.

ges fertőtlenítést rendelték el, mely a tartalékban levő zljnál kezdődött.

A III. zlj állása előtt levő felhagyott állásokban még mindig tábori őrök állottak éjjelenként hogy az esetleg oda benyomuló orosz csapatot idejekorán jelezhessék. 13-án virradatkor a balszárny előtt álló őröt az oroszok meglepték és úgyszólván megsemmisítették, mert közülök öt elesett, három megsebesült. A sötétség beálltával tiszti járőrök küldettek előre, hogy az esetleg ott levő orosz járőrökkel végezzenek, ezek azonban az állásokat üresen találták és ámbár reggelig maradtak ott lesben, semmit sem vettek észre.

16-án a II. zljjal szemben levő oroszok ismét sáncárkokat kezdtek előreásni és olyannyira közelítették meg állásainkat, hogy a tüzéségünk tarackkal sem tudta ezen munkát akadályozni. Ezidőben a tüzéség úgyszólván panaszkodott a löszerre, mellyel pontos lövést leadni nem lehetett. A II. zlj tehát éjjeli vállalkozásokkal próbálta meg a munkát zavarni, ezek azonban az oroszok ébersége miatt nem sikerültek, mert az előresótt sáncárkokból az előremenő járőreink olyan keresztűzbe kerültek, hogy minden vállalkozás reménytelennek mutatkozott. Megkezdték tehát újra a már félbehagyott aknáknak előrehajtását, melyhez azonban árkász csapatokra feltétlen szükség volt. A hdtparság tehát a zlj által felterjesztett kérésre egy ½ szd árkászt bocsájtott rendelkezésre. A következő éjjelekben mindkét oldalon élénk aknavető és kézigránáthare keletkezett, mely helyzet ezen arcvonalszakaszban hetekig is eltartott.

18-án a 2. hdszparság egy rendeletet adott ki, mely a menetzljak további alkalmazásáról rendelkezett. Eszerint a jövőben menetzljakból új alakulatok (zljak vagy szdok) nem képezhetők, hanem azokból az ezredek, illetve zljak létszáma egészítendő ki, a maradékból tartalékalakulatokat kell képezni, melyekből az arcvonalban levő és kímélést igénylő tisztek és legénység cserélhető.

Délben a III. zljat az I. váltotta fel, melyből három szd a tűzvonalba (sorrend jobbról: 4., 3., 2.) került, az I. szd tartalékviszonyban Sopanowban.

19-én ismét hideg idő és nagy hóesés állott be. Ez sem zavarta azonban az ellenséget sáncmunkájában, úgyhogy ezen és a következő napokban az éjjeli akna-

vető és kézigránáthare még élénkebb lett mely a II. zljnak aránytalanul nagy veszteségeket okozott.

26-án a XVII. menetzlj lett az ezredre felosztva, vagyis annak 911 emberéből 739 a századokra felosztva, a maradó 172 emberből (kevésbé jól kiképzettek) pedig egy tartalékszdot alakítottak, mely Kolonie Mokry Gajban (Sopanowtól kb. 10 km nyugatra) lett elszállásolva. Ekkor nagy olvadás állott be, mely az állásokban is nagy károkat okozott, úgyhogy a javítási munkák az ezred teljes erejét vették igénybe.

30.

A II. zljat az állásban a III. zlj váltotta fel.

1916.

Január.

Ujév napján délben az I. és III. zlj állásaira négy ellenséges üteg indított erős tüzet, mely egész délután eltartott és elég nagy kárt okozott az állásokban, veszteséget azonban keveset.

A most a III. zlj által megszállott védelmizsakaszban, ahol az orosz eddig sáncárkok előrehajtásával próbálkozott közelebb férni, valószínűleg belátva, hogy ezen munkák neki nagy áldozatokba kerültek, a hónap első napjaiban a munkát beszüntette. Az előretolt állásaiban azonban járőröket még mindig meghagyott, melyek a kézigránátharcot tovább is folytatták.

8-án a 61. gy.-ddrparáságot Schaible tábornok helyett Bacsilla ezredes vette át, a 31. hoparság pedig elrendelte, hogy a 61. és 62. ddrparáságok helyeiket változtassák minek következtében ezredünk és a 3. bh. gy.-ezr. ismét a 62. ddr parásága alá kerültek.

Orosz foglyok elmondták hogy hátsó állásaik és az előrevezető árkaik mind víz alatt vannak, ételmezésüket csak az árkok mellett és csak éjjel lehetett előrehozni, amit azonban sokszor tüzéségi tűzünk teljesen megakadályozott és ami nekik nagy veszteségbe került.

10-én délben az ellenséges tüzéség a III. zlj balszárnyát lötte hevesen és a drótakadályokban nagy kárt csinált. Este ismét 6 orosz szökevény jelentkezett az I. zljnál, mind azt mondva, hogy a helyzetet nem bírják már ki.

A hadseregnél új típusú, könnyebb fegyverek (M 15 jelzésű) bevezetését próbálták meg, melyeknek kipróbálására ezredenként egy szdot kellett megjelölni. Az ezredparság a 3. szdot jelölte ki. Ezen szdból egy alantás tisztnek és 8 embernek kellett 12-én Przemyslbe menni, hogy ott, ezen fegyver kezelésében kioktattassanak és azután ezen fegyvereket a csapatnál kipróbálják. A nyert tapasztalatokról március végéig kellett jelentést tenni.

16-án ismét erős fagy állott be, 18-án délben az I. zljat a II. zlj váltotta fel az állásban.

20-án e napon adta ki a 2. hdszparság Op. No. 324 rendelkezését, melyben a 31. hónap az arcvonalból való kivonását és mint hdszpartalék való alkalmazását rendelte el. 21-én a XVIII. hdtparságnak megfelelő rendelkezései értelmében a 31. hó Op. No. 121/4. parancsal intézkedik a követendő eljárásról és ezredünket illetőleg elrendeli: A hotartalékban levő II. zlj 22-én délben Onyszkowceról Sitnóra menetel. A rendszeresített felszerelési anyagon felüli tárgyak (aknavetők, telefonvezeték, földmunkaszerszámok stb.) a felváltó csapatoknak adandók át.

Ezredünk helyzete a felváltás előtt a következő volt:

Jobbszárnyon a IV. zlj (16., 13., 14 szd a tűzvonalban, 15. szd tartalékban Chotowkánál), középen a II. zlj (7., 8., 6. szd tűzvonalban, 5. szd tartalékban Sopanowban), balszárnyon a III. zlj (12., 10., 11. tűzvonalban, 9. szd tartalékban a 12. szd mögött.)

23-án a 31. hó még elrendelte, hogy a felváltás után egy zlj Boroczkyon, egy bosnyák zlj pedig Turyan maradjon tartaléknak és ezen zljak ezredeiket 25-én kövessék. A 62. ddrparság erre a IV. zljat rendelte. A sötétség beálltával a felváltás megkezdődött, ezredünket a 42. gy.-ezr. váltotta fel. A IV. zlj a megjelölt helyre menetelt, a II. és III. zlj igen megerőltető éjjeli menetelés után, melyet a sár, az erős ellenszél még kellemetlenebbé tett, Chotowka—Vw. Pietriki—Gaj—Kol. Mokry Gaj—Sitenski Hajkin át menetelve 4-én 6 órakor d. e. Sitnóba érkeztek. A már itt levő I. zlj. Srebno-ra menetelt. A II. és III. zljakat itt szállásolták el, a IV. zlj. részére a szállásokat előkészítették.

Délben azonban újabb parancs jött, mely a hdszfőparság azon rendeletére, hogy a 31. hó a Zalosce és ettől nyugatra fekvő térbe meneteljen, megtette a szükséges rendelkezéseket. Eszerint ezredünk 25-én a három zljjal Sitnóból Brody—Dytkowce meneteljen, a IV. zlj pedig a Kosak altábornagy csoportjával egyetértőleg a XVIII. hdt által lehetőleg Podkamien felé irányítandó, 25-én reggel az ezred három zlja Sitnóból Brodyra menetelt a IV. zlj pedig Boroczkyból Budkyba. 5 órakor d. u. adta ki azután a 31. hó a következő napra a rendelkezéseket, mely szerint az ezrednek három zljjal a Podkamien—Nakwaza térbe kell jönnie, a IV. zljnak Popowce—Dudynra. Ezt azonban egy a IV. hdtparságnak este érkezett parancsa megváltoztatta, mely tudatta, hogy a 31. hó a IV. hdtnek lett alárendelve, feladata pedig, hogy készenlétben legyen úgy a IV., valamint a V. hdt terepén közbelépni, valamint felkészülten kell lennie arra is, hogy a déli hdszhez meneteljen. Egyben elrendelte a csapatok elszállásolását is. A 31. hoparság Dwor Turczynowba, a 62. gy.-ddrpar-ság Podbereszczere, a 44. gy.-ezr. Podbereszczere, Wierzbowczyk, Orzehowczyk, Markopol falukba kerül. 26-án az ezred a parancs értelmében menetelt tovább és 4 órakor d. u. az ezredparság jelentette, hogy: „Az ezredtörzs 11 óra 30 d. e., a IV. zlj 3 óra 30 d. u. érkeztek Podbereszczere; a II. zlj 12 óra 10 d. u., az I. zlj 1 óra

10 d. u. érkeztek Markopolba; A III. zlj 11 óra 30 d. e. Orzehowczykba. A zljak mind jól vannak elszállásolva.“ E nap délutánján rendelte el magasabb parancsra a 31. hó, hogy a 32., 44. és 3. bh. gy.-ezredek utászosztagai a 66. gy.-ddrpar-ságnak rendelkezésére alá és a Serectectől délre fekvő kis erőben levő fedezékekben szállásolandók el.

28-án a 31. hoparság kiadta a tartalékviszonyban levő időre a foglalkozási tervezetet, melyben az utolsó időkben a 7. hdszgnél lefolyt események során nyert tapasztalatok értékesítése volt az irányító és az ellenségnek saját állásainkba való benyomulása után indítandó ellentámadás gyakorlatára volt a főszóly helyezőndő.

A 30-iki helyzetjelentés szerint az I. és II. zljak a gposzttagokkal Markopol és M. H. Markopolban fekszenek, 1900 ember és 96 ló; III. zlj a gposzttaggal Orzehowczykban, 810 ember és 40 ló; IV. zlj ezredtörzs és ezredvonat Podbereszczere, 1290 ember és 200 ló.

## Február.

7-én a IV. hdtparság elrendelte, hogy az összes parancsnokoknak a ddrparnoktól le egészen a szdparnokokig a IV. hdt állásairól tájékozódva kell lenniök, hogy a csapatoknak esetleges bevetése surlódás nélkül menjen végbe. Ennek értelmében az összes parnokoknak szemrevételezni kell menniök, amiről 16-ig jelentés teendő.

8-án az ezred 3877 élelmezési, 3488 puska és 3073 csatlétszámot és 8 géppuskát mutat ki.

10-én és 15-én az ezred egy erre előkészített helyen, Czystopadynál lögyakorlatokat tartott.

11-én 4 óra 30 d. e. a XVIII. menetlj vasúton Zborowba érkezett, onnan Lopuszanyba menetelt, hol elszállásoltattott.

Itten a IV. menetddr keretében folytatta a kiképzést. 13-án a 31. hoparság elrendelte, hogy az ezredeknek hadilétszámra való kiegészítése céljából a menetljakból megfelelő számú legénység sorolandó be. Ezredünknek 744 emberre volt szüksége. Ezek 15-én érkeztek Podbereszczerebe, hol a századokra lettek felosztva. Ezekből 570 volt magyar, 147 cseh és 36 szerb.

A XIX. menetljak már jelezve voltak, hogy néhány napon belül érkeznek a IV. menetddrhez.

20-án 9 órakor d. u. értesítette a 31. hoparság az alárendelt parságokat, hogy a 31. hó 22-én az V. hdt kötelékébe tartozó 34. gy. ho-t fogja felváltani és elrendelte, hogy a ddr és az ezr.-parnokok másnap 10 órakor d. e. a 34. hoparság álláspontjánál, Niemiaczban jelenjenek meg tájékozódás céljából. Ezekután 21-én 6 órakor d. u. adta ki a felváltási parancsot (Op. No. 221/5.), mely elrendelte, hogy zljparnokok 22-én menjenek a megfelelő védelmi szakaszokba előre és ott tájékozódjanak. A felváltás 23-án történik. A 44. gy.-ezr. ezen napon 9 óra 30 d. e. Wierzbowczykból kezdje a menetelést és Palikrowyn át meneteljen Niemiaczba. A továbbmenetelést a látási viszonyokra való tekintettel az ezredparnokok szabályozzák. Ezredünket a Kordonposten Potocytól délre fekvő J. H.-nál a 33. gy.-ezr. és a 28. vadászlj tisztjei fogják várni, hogy a zljakat az állásokba vezessék. A 33. gy.-ezr. az állásokban hagy 4 géppuskát, melyeket ezredünk vesz át.

Ezen napon erős havazás kezdődött. Ekkor ment el a hoparsághoz az ezred orvosfőnökének jelentése, hogy az Orzehowszczykban állomásozó III. zljnél előző nap himlőmegbetegedések fordultak elő, ajánlja tehát, hogy ezen zlj a védőoltások befejeztéig és a védelmi idő leteltéig jelenlegi helyén maradjon vesztegárban.



Erre 22-én a 2. hdszparság utasítására a IV. és V. hdt-parságok egészségügyi főnökei érkeztek a III. zljhoz, hol a vizsgálatot megejtve, a hdszparságnak jelentést tettek. Ezen jelentés alapján azután a 2. hdszparság elrendelte, hogy a 44. gy-ezr. a felváltásban részt vegyen és csak az V. hdt-parság által megjelölendő részei maradjanak vesztegzárban. Az V. hdt-parság erre Op. No. 122/16. parancsal szabályozta ezt és elrendelte, hogy az 1. és 9. szdok kivételével az ezred az eddigi parancsok értelmében megy az állásba, nevezett szdok pedig 23-án, illetőleg 24-én Seretecbe menjenek, hol azokat fertőtleníteni fogják. Ezután a két szd Krutniewre meneteljen, hol vesztegzár alatt marad és orvosi felügyelet alá veendő. A 9. szd azon legénysége, ki himlőbetegekkel közvetlen érintkezésbe került, 14 napig Orzechowszczykban marad vesztegzárban, csak azután fertőtleníthető és osztandó be.

23-án az ezred a kapott parancs szerint a menetelését megkezdte és a felváltás az állásokban estéig teljes rendben meg is történt.

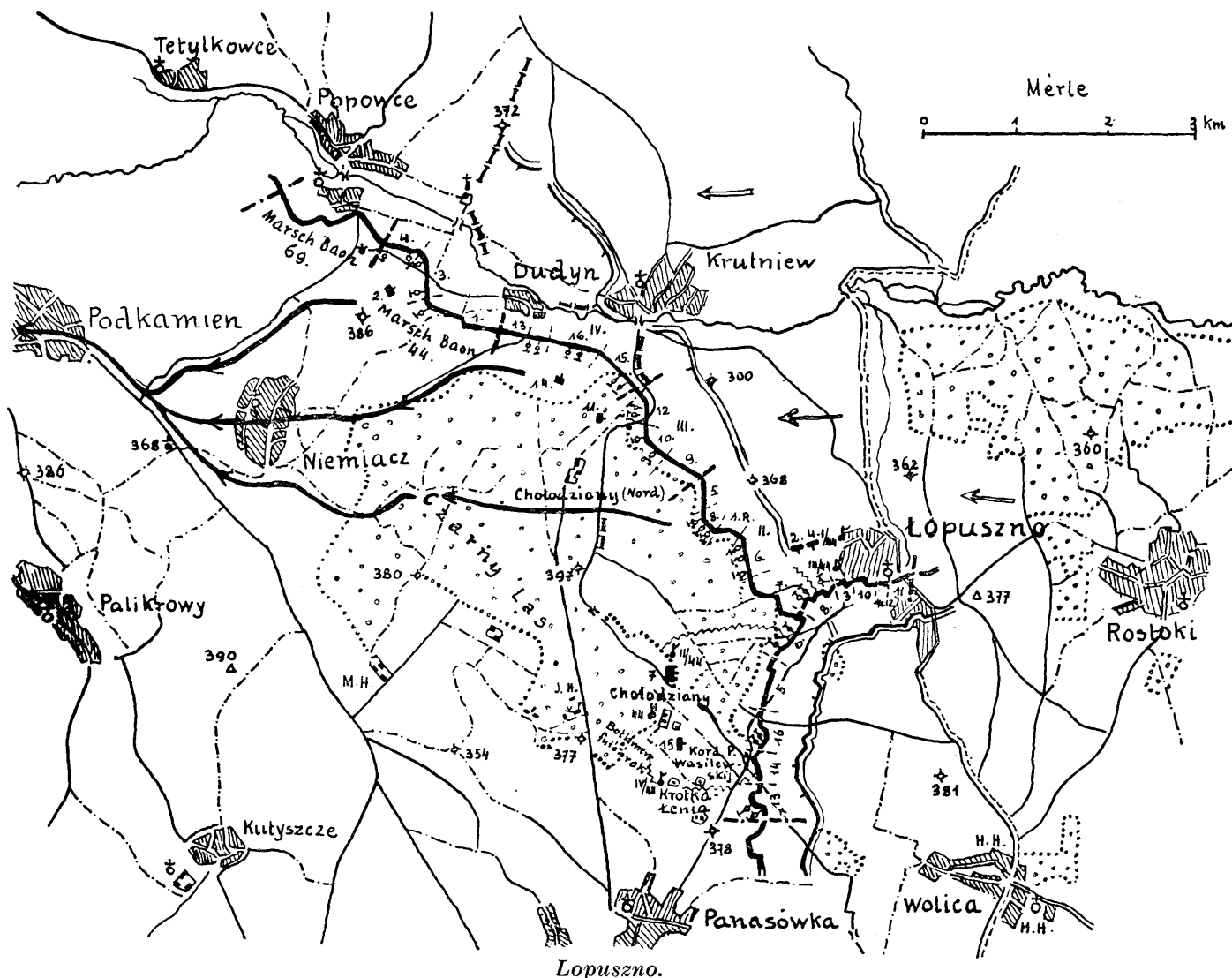
A következő napokban az ezred a nagy hóihar miatt úgyszólván csak a lövészárkok kilapátolásával foglalkozhatott. A hófuvás 26-án már oly méreteket öltött, hogy az ezred balszárnyát, melynek állásai keletnyugati irányban húzódtak, a hó teljesen elfedte, már a futóárkokban sem lehetett közlekedni. Saját tüzérégünk a felváltást sem hajthatta végre, mert az ágyúkat állásaikból nem lehetett kihozni, a nagy hóban a lovak sem tudtak húzni. Az adott időjárási viszonyok

természetesen az ellenséget ugyanígy gátolták és annak tüzérége is teljesen nyugodtan viselkedett.

28-án az idő tisztulni kezdett, mire az ellenséges tüzérég Rosztoki irányából egyes lövéseket adott le a III. zlj állásaira. Ekkor sikerült saját tüzérégünknek is a felváltást végrehajtani és mikor állásaiba jutott, megkezdte a belövést. Ez azután az ellenséges tüzéréget is lövésre készítette, úgyhogy február hó utolsó két napja (28. és 29.) élénkebb tüzérégi tevékenység jegyében folyt le.

### Március.

1-én a hóihar ismét megkezdődött, a kilátás teljesen gátolva volt, úgyhogy a tüzérégek nem lőhettek. Az árkok szabadontartásával az ezred annyira elfoglalta, hogy 2-án már a futóárkokat nem bírta járható állapotban tartani, az ezredparság tehát kénytelen volt a hotartalékból két szdot kérni erre a célra, amit a hoparság engedélyezett. 7-én az ezred 3746 ember esatárlétszámot mutat ki, az állásokba való jövetel napjától számítva 88 ember hiányzott (1 halott, 7 sebesült, 74 beteg, 6 szabadság). 8-án minden ddrnál egy úgynevezett tanszázadot állítottak fel. A 62. gy-drr tanszázada Dudynban állítatott fel, létszáma 8 tiszt és tisztjelölt, 209 ember. Ezen tanszázadokból képződtek később a rohamzljak. Elrendelték azonkívül, hogy az ezredeknél ezentúl az előírt létszámot túlhaladni nem szabad, a felesleges létszámú legénységből minden



Lopuszno.

ezrednél a „Reservebataillon des II. R...” képzendő, mely az ezredparság alá tartozik és mint zárt egység alkalmazható is.

Időközben a vesztegzár alatt levő két szd Krutniewből Dudynba lett helyezve, hol 10-én a 9. szd és az Orzechowszczykban maradt legénység orvosi vizsgálat után megfürödve, 11-én az ezredhez vonult be. Az 1. szd továbbra is orvosi vizsgálat alatt Dudynban maradt. Ezen napon kapta az ezred az első gázálarcokat; 240 drb. német gázálarca. Azonkívül jelezték 800 drb. német és 500 db osztr.-magy. mintájú álarcnak a közeljövőben való kiadását is. Az első gázálarcokkal az állásokban levő géppuskák, gyalogsági ágyúk legénysége, valamint a megfigyelő szolgálatban levő tisztek és legénység voltak felszerelendőek. Egyidejűleg megjelent a gázvédelmi utasítás is.

Felállították az ezred tartaléklíját (Reservebaon), mely ekkor két szdból állott.

12-én éjjel olvadás állott be nagy szélvészszel. Éjfél után a 6. szd. arcvonala előtt levő tábori őrsöt felváltásakor egy 20—25 emberből álló orosz járőr támadta meg, melyet azonban a mieink tüzeléssel visszavertek, az oroszok egy nehéz sebesültet hagyva a helyszínen. Ez az 52. orosz gy.-ezredhez tartozott, vissza is vitték állásainkba, de ott nemsokára meghalt. Részünkről azonban két tábori őrs közötti járőr (3 ember) eltűnt, 4 megsebesült. Este a 9. szd váltotta fel az állásban levő 3 szdot, úgyhogy most a III. zlj egyesítve állott a tűzvonalban, az I. zlj három szda (az 1. szd még vesztegzár alatt volt) mint ddr-tartalék állott Lopusznótól északnyugatra. A II. zljnél a tartalékban levő 7. szd a 6. szdot, a IV. zljnél a tartalékban levő 15. szd a 16. szdot váltotta fel.

15-én a csatárlétszám 3526; a mutakozó hiány 15 sebesült, 94 beteg, 3 eltűnt és 90 a tanszázadhoz vezényelve, 16-án az 1. szd is bevonult az ezredhez és ettől kezdve az I. zlj teljes egészében állott eddigi helyén mint ddr-tartalék.

18-án a XIX. menzlj Popowcera érkezett, hol mint „Tartaléklíj” az ezred parsága alá lépett. A II. zljnél a 6. szd az 5. szdot váltotta fel.

Értesítés jött 20-án, hogy a repülőszdok harcirepülőgépeket kapnak, melyeknek azonban a beépített géppuska titokban tartása miatt az ellenséges vonalakat átrepülniök nem szabad. Ezen napon vette át Lieb tábornok a 31. ho parancsnokságát véglegesen. Az ezred csatárlétszáma 3727 ember, 12 gp., a tart. zlj 502 ember.

23-án éjjel a 8. szd egy kiküldött járőre egy a szemben levő kis erdő előtt álló orosz tábori őrsöt szétugrasztott és egy eldobott fegyvert is magával hozott. Ebből meg lehetett állapítani, hogy a velünk szemben álló orosz gyalogság a mi fegyvereinkkel van felszerelve. 24-én a 13. szd állásait próbálta éjjel egy orosz járőr megközelíteni, ezt is azonban szétugrasztották és egy embert el is fogtak (52. orosz gy.-ezr.)

A 25-én írt kimutatás szerint az ezred vesztesége az utolsó hónapban (mióta a lopusznói állásokban volt) 6 halott, 47 sebesült (köztük egy tiszt), 3 eltűnt (a III/13-iki őrzárban) és két szőkevény. A sebesülésekből kettőt gránátrepesz, a többbit puskagolyó okozta.

27-én a 12. szdnál egy árokrész beomlott és két embert temetett maga alá, kiket már csak holtan lehetett onnan kihúzni. Éjjel a rendes járőrszolgálat közben a 10. szd egyik járőre egy erősebb orosz járőrrel találkozott, melyet azonban tüzzel visszaszorított és azután üldözőbe vett. A járőrnek eközben súlyosan megsebesült őrzetőjét három ember vitte az állások felé

vissza, mikor ezek egy másik orosz járőrrel találkoztak, mely őket megtámadta. Az őrzető másodszor is megsebesült, rajta kívül még egy ember is, úgyhogy csak kettőnek sikerült az állásokba visszajönni, a sebesültek fogságba estek.

29-én délelőtt meg lehetett figyelni, hogy egy saját repülőgépünk, mely Lopusznó felett repült és melyet az orosz tüzérség lőtt, lezuhant. A IV. zljnél a 16. szd váltotta fel a 15. szdot. Az 1. szdnál kiütéses tifuszgyanús esetek fordultak elő, minek folytán a szd április 5-ig Krutniewben vesztegzár alá került.

Csatárlétszám a hónap végén: 3561 ember, 13 gp., a tart. zlj 440 ember. Ezen hónapban az időjárás a hónap közepéig havas és téli jellegű volt, ezután olvadás állott be, az idő ködös, esős lett, ami nagy sarat okozott. A hőmérséklet csak igen lassan emelkedett. Ezen idő alatt a tüzérség tevékenysége a látási viszonyoktól függött, melyek ritkán voltak kedvezőek, úgyhogy a tüzérségek nagyjában csak ellenőrző lövések leadására szorítkoztak. Az állások kiépítésénél a hónap alatt az első állás karbantartásán kívül a második vonal is nagyjában elkészült, a harmadik vonal már ki lett jelölve.

### Április.

1-én a helyzet a tűzvonalban a következő: Jobbszárnyon a IV. zlj. Tűzvonalban a 13., 14. és 16. szdok., tartalékban a 15. szd. Középen a II. zlj. Tűzvonalban a 7., 5. és 8. szdok., tartalékban az 5. szd. Balszárnyon az I. zlj, mely ezen napon váltotta fel a III. zljt, de ez a 9. szdot a tűzvonalban hagyta addig, míg a vesztegzár alatt levő 1. szd, be nem vonul. A tűzvonalban tehát a 9., 2., 1/3. és 4. szdok., tartalékban a 1/3. szd. A III. zlj ddr-tartalék az I. zlj eddigi helyén.

6-án a II. zljnél a 7. szd jött tartalékba, a 6. szd a 7. helyére ment, ide pedig az 5. szd jött. Az 1. szd a vesztegzár után bevonult az ezredhez és felváltotta a 9. szdot.

10-én a 3. bh. gy.-ezredet a 31. ho-ból a Kosak altábornagy csoportjába tolták el, hol hónapokig maradt és így csak a Luh-patak melletti állásokban találkozunk ismét sőgerezedünkkel.

Felsőbb parancsok értelmében a hdtparság elrendelte, hogy a legénység testi erejének kímélése végett a tartalékban levő csapatoknál hetenként egy pihenőnap tartandó. A kíméletre szoruló legénység részére pedig ezredenként egy üdülőcsoport alakítandó, egy alantás tiszt parsága alatt. Ide csakis a tűzvonalból küldhetők emberek, legfeljebb a létszám 3%-a. Az üdülőcsoportok a tartaléklíjhoz tartoznak, a legénység azonban csak a legkönnyebb testi munkára alkalmazható és hetenként egy belgyógyász orvos által megvizsgálendő. Az üdülőcsoportban való tartózkodás 14 napra terjedhet.

Az elmenetelt 3. bh. gy.-ezred IV. zljának helyére, mely eddig mint hotartalék a Czarny Las erdőben lévő J. H.-tól délre állott, a 31. hóparság ezredünk tartaléklíját rendelte, mely a délután folyamán erre a helyre is menetelt. Itt a zljt, mivel annak csatárlétszáma közben 400-ra apadt, három szdba osztották be, melyből egy szdt (2. szd) a tavaszi mezei munkák végzésére Popowcebe helyezték át.

11-én a gázvédelmi szerekllel való gyakorlat céljából a 13. szdnál gázriadó volt.

12-én a IV. zljnél a 14. szd jött tartalékba, melynek helyére a 15. szd ment.

13-án egy újonnan felállított gpszakasz érkezett Niemiaczba.

14-én az ezred 1800 drb osztr.-magy. mintájú gázárcot vételezett fel.

Az újonnan életbelépett szabályzat szerint ezen túl minden gposztagnál 4 géppuska van, ezredünknel csak az I. gposztagnál hiányzott még egy gp.

A már napok óta tartó folytonos eső miatt megromgált állások karbantartása az összes emberek erejét igénybe vette, úgyhogy a második vonal karbantartására vagy a harmadik vonal kiépítésére a munkaerő már nem futotta.

A gázárcok kiosztása után az egyes szdoknál gázriadó gyakorlatokat tartottak, melyek a következő időkben mindig ismétlődtek.

18-án 6 és 7 óra d. u. közötti időben az I. zlj állásaival szemben lévő oroszoknál egyszerre hangos „Hurrah! és Éljen!” kiáltások hallatszottak, mely kiabálást egy pár sortűz és gptűz követett. Ennek oka megállapítható nem volt. Mikor azután tüzérségünk a kiabálókra tüzet nyitott, elesenedtek.

22-én a 13. szd egy tisztijárórának sikerült az ellenséges állásokig előrejutni, hova kézigránátokat dobva, nagy rendetlenséget okozott, ezután pedig veszteség nélkül jutott vissza az állásokba.

23-án húsvétvasárnap volt. Reggelfelé egy orosz járőr közeledett a 7. szd előtt álló táboriőrs felé, mire ez a tüzet megnyitva, az oroszok visszavonultak, egy halottat (50. gy. ezr.) hagyva a helyszínen.

Húsvéthétfőn délután felhőszakadásszerű eső zúdult le, mely az állásokban ismét nagy kárt okozott.

25-én a II. zljnál a 8. szd jutott tartalékba, 26-án pedig a tűzvonalban beállott hiányok pótlására a tart. zlj 3. szdát osztották fel, úgyhogy hotartalékban csak az 1. szda maradt.

29-én a reggeli szürkületben a 2. szd táboriőrsét egy ellenséges járőr közelítette meg, tüzzel azonban elzavarták.

30-án a tan-szd első oktatását befejezték és a legénység századaihoz vonult be. A második tanfolyamot már 6 hétre tervezték egy szd teljes hadilétszámával.

Az egész hónap tartama alatt az oroszok — úgy gyalogságuk mint tüzérségük — igen nyugodtan viselkedtek, minek valószínűleg az volt az oka, hogy a Hindenburg-hadseregcsoport ellen intézett támadásaik, melyekkel azonban nem hogy eredményt értek volna el, hanem sok veszteséget szenvedtek, összes tartalékaikat igénybe vették, arcvonaluk más pontjain tehát teljesen passzivan kellett viselkedniök.

Ezen hónap a háború egész eddigi tartama alatt a legkisebb véres veszteséget mutatja, még pedig: 2 halott és 15 sebesült; annál nagyobb azonban a betegek száma, mert ez 342-re rugott. Ez utóbbi körülmény az igen rossz időjárásnak volt következménye.

### Május.

4-én az ezred harcvonalaához (Gefechtsträn) két kiegészítőgéppuskaszakasz (4 géppuska, 2 tiszt, 101 ember, 16 ló, 6 taliga és 2 koci) érkezett, melyeknek a tűzvonalba való betevése még függőben hagyatott; közvetlen ezek után azonban 5-én még 2 géppuska 1 altiszttel és 9 emberrel érkezett meg.

Az időjárás az utolsó napokban teljesen tavasziassá fordulván és mivel közben az első vonalat teljesen rendbehozták, ezenkívül a második vonal is teljesen használható állapotban volt, az V. hdtparság elrendelte, hogy a harci kiképzésre különös gond fordítandó és megfelelő gyakorlatok tartandók.

Ezen nap éjjelén a kiküldött járőrök megállapították,

hogy a IV. zlj jobbszárnya előtt levő ellenség eddigi állásai előtt új lövészárok kiásásához kezdett, mely munkát előretolt táboriőrökkel biztosította. A vett jelentés után géppuskáink és később tüzérségünk is megnyitva a tüzet, a dolgozó embereket állásaikba zavarták vissza s mint azt reggel meg lehetett figyelni, csak kevés munkát végeztek. 6-án az ellenség repülőfelderítése is élénk volt, tüzérségünk tehát az ellenséges gépeket mindig tűz alá vette. Az I. zlj állásaiból déltájban megfigyelték, hogy az egyik ellenséges repülőgép, melyet tüzérségünk lőtt, az orosz állások mögött zuhanásszerűen ment a földre.

A XX. menetzlj ekkor Holubicán volt és jelezték a XXI. menetzlj beérkezését is; a XX. menetzlj a kiképzés folytatása céljából továbbra is ott marad. Az ezred csatárlétszáma ezen napon: 3292 ember, 21 gp., a tartalék félzlj 286 ember.



1916 május 8.

*Az állás előterepe Lopusznonál.*

Este az ellenségnek előző nap éjjel megkezdett új állása ellen három járőr ment ki, melyek közül a középső ellenséges járőrrel találkozott, amiből kézigránát-harc fejlődött, melynél egy emberünk megsebesült, később el is tűnt. A járőrök megállapították, hogy az ellenség új állásán újra dolgozott. Az ellenségnek ezen előretolt új állásépítései, melyek a következő napok folyamán nemesak a mi ho-unk arcvonala előtt, hanem tőlünk délre és északra is megfigyeltettek, valamint tüzérségünk azon megfigyelése, hogy az ellenséges tüzérség állásaink más pontjaira, valamint az azokat megközelítő utakra és az állások mögött fekvő terepteknőkre is belövi magát, a 31. hoparságot arra készítették, hogy a helyzetet az alantas parságokkal tüzetesen megbeszélje. Ezen megbeszélés eredményét, melyben a tett megfigyeléseket összegezték (előretolt új állások építése, az ellenséges tüzérség fokozatos belövési ténykedése, ellenséges megfigyelőballon fel-tűnése) a 31. ho az V. hdtparságnak jelentette és egyben elrendelte, hogy éjjeli vállalkozások hajtandók végre, melynél lehetőleg foglyok ejtendőek, hogy az az ellenség szándékáról értesülést szerezhessünk.

9-én éjjel a II. és IV. zlj járőröket küldött előre, melyek azonban újabb megfigyeléseket nem csináltak. Ezredünk arcvonala előtt a már megkezdett új állásokon kívül az oroszok nem csináltak semmit, a III. zlj arcvonala előtt az ellenségnél egy hátsó vonal építése volt megfigyelhető.

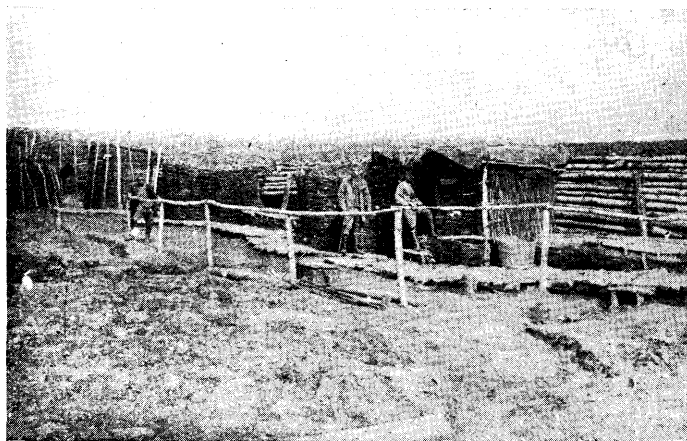
10-én repülőgépeink élénk felderítést végeztek az ellenség háta mögött, különös eredményre azonban ezen felderítés sem vezetett. Éjjel a IV. zljnél egy

oroszl szökevény jelentkezett, ki állítólag kedvetlensége miatt szökött hozzánk át. Vallomása szerint az orosz századoknál két tiszt és kb 250 ember van, fontosat mondani nem tudott.

12-én éjjel részünkről ismét élénk járőrtevékenység volt, A járőrök megállapították, hogy az ellenség előretolt új állásait éjjel megszállva tartja.

14-én az I. zljat a III. zlj váltotta fel. Ezen napon az állás következően volt megszállva. Jobbról kezdve: 14., 15., 13. szd, 16. szd tartalék; 7., 6., 8. szd, 5. szd tartalék; 9., 10., 1/212., 11. szd, 1/212. szd tartalék. I. zlj ddr-tartalék. A „tart. zlj“ 1. szda hotartalék, 2. szda Popowceben.

A 62. gy.-ddr parancsnoka, ki parancsot kapott, hogy a 31. honak menetljlait szemlélje, ennek eredményéről jelentést tett melynek kivonatos tartalma a következő: A legénységről szerzett összebenyomás a 32. gy.-ezrednél gyatra, a 44. és 69. gy.-ezredeknél igen jó. Ruházat és felszerelés a 32. és 69. ezredeknél jó, a 44. gy.-ezrednél a legénység ruházata nagyrésztben gyatra szövetből van, mely a színét sem tartja. A feszes maga-



1916 május 22.

### *Géppuskadllás Lopusznonál.*

tartást és zárt gyakorlatokat illetően a 32. gy.-ezrednél még gyakorlat és segítés szükséges; a 44. gy.-ezr. századai igen jól, a 69. gy.-ezredéi kitűnően vannak kiképezve. Harci kiképzésnél mindenütt jó felfogás mutatkozik. A 44. és 69. gy.-ezredek menetljlai rögtön besorolhatók, a 32. gy.-ezr. menetljlának még 14 napos kiképzésre van szüksége.

Ezen napon 1 óra 30 d. u. egy különös eset fordult elő ezredünknél. A 6. szd három szerb nemzetiségű embere ásókkal felszerelve az éjjeli figyelőórszem állásához vezető árokba — mely a drótakadályok előtt volt — törekedett. Ott, ahol ezen árok a lövészárokból kiindult, nappal egy ór állott, ez tehát őket megállította és megkérdezte, hogy mit akarnak ott. Azt kapta válaszul, hogy munkára vannak oda kirendelve, mire őket tovább engedte. Rövidre rá észrevette, hogy azok szaladva mennek az ellenség állásai felé, mire rögtön tüzelni kezdett, sőt egy géppuska is tüzet nyitott rájuk. Mindazonáltal úgy látszott, hogy sebesületlenül sikerült a kis erdőnél levő mélyedést elérniök, hol azután el is tüntek. Csatárlétszám 3298 ember, 21 gp. A tart. zljnál 306 ember.

21-én éjjel után, mikor a 14. szd egy járőre az ellenséges állást kuszva próbálta megközelíteni, egy faszorban a május 6-án éjjel sebesülten eltűnt embert halva fekve találta. Az ellenség különben nyugodtan viselkedett. Az összes kiküldött járőrök ezen napon

azt állapították meg, hogy az ellenség az előretolt állásokban nem tartózkodott.

22-én ezen a napon vonult be az ezredhez a XX. menetljl egy százada, mely mint a „tart. zlj“ 3. szda nyert beosztást és ezentúl a „tart. zlj“ 1. és 2. szda mint hotartalék a Czarny Las erdőben levő J. H.-nál állott, a 3. szd Popowceben.

A következő napokon az éjjeli őrk megfigyelték, hogy az oroszok új állásaikon ismét dogoznak, 25-én igen élénk munkát figyeltek meg. 27-én délután magas pontokon felállított tüzérségi megfigyelők három különböző irányból Alexieniec Str. felé menetelő orosz csapatokat, kb. 9. zljat figyeltek meg. Ezek közül az egyiket, mely négy szdból állott, a nehéz tüzérség tűz alá vehette, mire az széjjelszaladt. Ezen ellenséges csapatmozdulatok céljának megállapítására, a 2. hdszparság elrendelte, hogy az arcvonalban levő csapatok az éjjel folyamán feltétlenül ejtsenek foglyokat. Ezen parancsra 10 óra 30 d. u. a 13. szd két szakasza az előterepbe ment ki, hogy a drótakadályain dolgozó oroszokon rajtaüssön és foglyokat ejtsen. A félszd egészen az ellenség előretolt állásáig jutott előre, honnan három járőrt küldött ki, ezek azonban az oroszokat már nem találták a drótakadályok előtt. A félszd még 3 óra d. e.-ig maradt lesállásban, hogy esetleg előrejövő oroszokat elfoghasson, az ellenség azonban többé nem mutatkozott és foglyot ejteni nem sikerült. A II. zlj kiküldött járőre szintén eredménytelenül tért vissza.

Másnap éjjel járőreink helyenként az ellenség drótakadályai elé is jutottak, ellenséges járőröket azonban sehohsem találtak.

30-án a 2. hdszparság bekérte a hadosztályoktól a megbízhatatlan nemzetiségű legénység számát. A felterjesztett jelentés szerint a 31. honál az arányszámok a következők:

A 44. gy.-ezrednél 492 cseh, „tart. zljánál“ 94 cseh, 1 olasz; a 32. gy.-ezrednél 11 cseh, 5 olasz, „tart. zljánál“ 29 cseh, 1 olasz; a 69. gy.-ezrednél 11 cseh, 5 olasz, „tart. zljánál“ 1 cseh.

Ezredünknél tehát a legénység 12,3%-a, a „tart. zlj“ 18,5%-a cseh nemzetiségű. A 31. hoparság jelentéséhez hozzá is fűzte, hogy ezredünknél a csehek számaránya azon már túl nem haladható határt képezi, melyet a szolgálati érdek és a harcképesség megengedhetnek. Azon ajánlatot teszi tehát, hogy az ezredünknél levő csehek felét osszák be a 69. gy.-ezredhez.

Ezen jelentésre másnap az V. hdtparság elrendelte, hogy ezredünk 250 cseh nemzetiségű embert adjon át a 69. gy.-ezrednek az pedig ugyanannyi magyar legénységet ezredünknél.

Csatárlétszám 3301 ember, 21 gp., a „tart. zljnál“ 478 ember.

Ezen hónapban a harci tevékenység valamivel élénkebb volt, mint az előző hónapban, ezredünk vesztesége a kimutatások szerint az előbbi hónapnak kb. háromszorosát érte el (a kimutatások hiányosak), mindazonáltal ezen hónap is igen nyugodt lefolyásúnak minősíthető.

### **Június.**

Az ezután bekövetkezett események szükségessé teszik, hogy azok leírása ismét naponként történjék.

#### **1.**

Az éjjel folyamán a 16. szd járőre az előterepben kb. 60 orosz látott dolgozni. Az erről tett jelentésre a 16. szd állásaiból előretört, hogy azokat elfogja, az

oroszek azonban idejekorán főállásaikba vonultak vissza. A szd a már elkészített ellenséges árkokat behányta.

Május hó végével az ezred állománya a következő: Ezredtörzs és öt zlj (a „tart. zlj“ három századból áll) 116 tiszt, 4502 ember, az öt gposztagnál 21 géppuska.

## 2. és 3.

Ezen napokon az ellenséges tüzérség főleg a 8. és 13. szdok állásait és a Bothmer futóárkot lőtte erősebben, azonban minden eredmény nélkül. A IV. zlj állásaiban (Krotka Lenia) levő oldalazó ágyú mellett egy orosz nehéz gránát ütött be és az ágyúfedezék tetejét rombolta el, az ágyúnak azonban baja nem esett.

## 4.

Az ezred által megszállott árkokban a helyzet a következő:

A jobbszárnytól kezdve, 14., 16., 13. szd., a 15. szd zljtartalék a 16. szd mögött a második vonalban; 8., 6., 5. szd, a 7. szd zljtartalék a 6. szd balszárnya mögött a második vonalban; 9., 10., 1/2 12., 11. szd, 1/2 12. szd zljtartalék a 12. szd mögött a második vonalban. Az I. zlj ddrtartalék a 12. szd mögött.

Az ellenséges gyalogság főleg a 6., 8. és 13. szdok vonalai előtt fejtett ki tevékenységet, amennyiben főállásai előtt épített újabb árkokat, a többi helyen tétlen volt.

Magasabb parancsra az utóbbi napokban részünkről élénkebb repülőtevékenység folyt, mely azonban az ellenségnek támadásra való előkészületet megállapítani nem tudott.

Meglepően hatott tehát ily körülmények között a 2. hdsgparságnak reggel kiadott Op. No. 2205/8. értesítése, mely arról adott tudomást, hogy bizalmas és megbízható forrásból jutott tudomására az orosz délnyugati arcvonal parságának következő parancsa:

„...Eljött az ideje annak, hogy a beestelen ellenséget elzavarjuk. Arcvonalunk összes hadseregei egyidejűleg támadnak. Meg vagyok győződve, hogy vaszilárd hadseregünk teljes győzelmet fog aratni. Az összes hadseregparnokoknak, tábornokoknak és törzstiszteknek üdvözetemet küldöm és egyidejűleg reményemnek adok kifejezést, hogy hazánk örömeire teljes győzelmet aratunk. Az összes tisztek és legénység előtt kihirdetendő.

Brussilow.“

Ezen leiratában a 2. hdsgparság arról is értesített, hogy kora reggel óta Czernyészna (Kolkitól északkeletre), a Kowel—Rownó vasúttól északra kb Koritóig, Hladkitól Cebrowig erős ellenséges tüzérségi tűz fekszik az állásokon. Tarnopoltól nyugatra erős ellenséges gyalogság gyülekezését lehet megfigyelni. Erős ellenséges tűz van Sopotownál is. Hadosztályunkhoz közelebb fekvő részeken pedig Gontowanál, hol a IV. hdt volt állásban, van erősebb tüzérségi tűz. Tőlünk délre, a saját 7. hadserégünknel, a Dnyester és Czarny pontok között az ellenség gáztámadást is hajtott végre, azonban minden eredmény nélkül.

Az V. hdtparság tehát az összes alárendelt parságokat felszólította, tegyenek minden előkészületet meg, nehogy a csapatokat meglepetés érje.

9 órakor d. e. az ellenséges tüzérség ezredünk egyes részei ellen élénkebben kezdett tüzelni, főleg a IV. zljra és az ettől balra levő 8. szd-ra. A tüzelés azonban inkább a belövés, illetve ellenőrzés jellegét mutatta, kárt alig okozott, csak a Krotka-Lenianál álló olda-

lazó ágyút érte ismét telitalálat, mely az ágyút teljesen betemette.

A délután is ilyen helyzetben tellett, mikor 5 óra 30 d. u. a II. és IV. zljak arcvonala előtt, valamint ettől délre is orosz gyalogsági nagyobbarányú gyülekezését lehetett megfigyelni az általuk előkészített előretolt árkokban. Erre a hoparság elrendelte, hogy a „tartalékzlj“, mely eddig hotartalék volt, valamivel a két tanszázad (Lehrkomp.) a 62. gy.-ddr álláspontjához, a J. H.-hoz meneteljenek előre és ott álljanak fel. Ezek 7 órakor d. u. a menetelést megkezdték és este érkeztek az elrendelt helyre.

Az oroszok mozgásait saját tüzérségünk vette tűz alá, úgyhogy kezdetben, amint látszott, azokat letartotta. Nemsokára azonban az orosz tüzérség, melynél három új üteget meg lehetett állapítani, erős tüzelést kezdett, mely főleg az egész IV. zljra és a II. zljnak jobbszárnyára volt irányítva és mely tüzelés időnként pergőtűz jellegét is öltött. Ezalatt ezen helyeken az orosz gyalogság is támadásra indult, mire az ezzel szemben levő századaink pusztító gyalogsági tüzet nyitottak rájuk, melynek rövid időn belül eredménye az volt, hogy az oroszok a támadást feladva, állásaikba szaladtak vissza. A támadást anélkül, hogy a tartalék századokat a tűzvonalba kelettel volna hozni, könnyen visszavertük.

Az orosz tüzérség tüzelése még este is tartott, ennek dacára ezredünk vesztesége csekély volt: 3 halott és 22 sebesült. Az állások azonban, ahova az orosz tüzérség lőtt, erősen szenvedtek, 2 géppuska is megrongálódott.

A sötétség beálltával az orosz elcsendesedett, az előtérbe járőrök mentek ki.

## 5.

Az éjjel folyamán az előreküldött járőrök az előtérben saját állásainkat megközelíteni próbálkozó ellenséges járőrökkel találkoztak, miből több helyen harc is fejlődött, az oroszok azonban mindig állásaikba vonultak vissza. A 8. szd járőrének azonban sikerült 15 foglyot ejtenie, kik az orosz 52. gy.-ezr 13., 14. és 15. századaikhoz tartoztak.

A 8., 13. és 16. szdok állásaira éjjel tájban az ellenséges tüzérség ismét lassan tüzelni kezdett, az állásokban több telitalálatot is ért el, veszteséget azonban nem okozott. Virradatkor észre lehetett venni, hogy a 16. szd állása előtt 500 lépésre, a 6. szd előtt pedig 800 lépésre új árkokat ástak. A nap folyamán ezekhez a főállásokból sáncárkokat hajtottak előre.

Délután 2 órakor az orosz tüzérség ismét löni kezdett, főleg a IV. zlj állásaira és a III. zlj jobbszárnyára. Később a 10. és 12. századok állásait is lőtte lassan, veszteséget azonban nem okozott. Az utolsó két napon a tüzérségi tűz főleg a IV. zlj állásaiban tett károkat, 7 fedezéket (hármát a 16. szdnál, négyet a 14. szdnál), 3 géppuskaállást és 2 megfigyelőállást rongált meg, 4 traverzát pedig bedöntött. 9 órakor d. u. ismét teljes csend állott be.

## 6.

Az éjjel folyamán a zljakból 8 járőr ment ki az ellenséges állások felé, virradatkor azonban valamenyi anélkül tért vissza, hogy valamit megfigyelhetett volna. A nap különben teljes csendben múlt.

A 2. hdsgparság értesítette a csapatokat, hogy az egész galíciai és wolhiniai arcvonalon az oroszok majdnem mindenütt támadásba mentek át, csupán a

2. hdsz arcvonala előtt viselkedtek nagyjában esendesen és helyenként csak arra szorítottak, hogy állásukat előretolták.

7.

Az előreküldött járőrök az éjjel folyamán csupán annyit állapíthattak meg, hogy az ellenség a IV. zlj állásai előtt az előretolt állásain ismét dolgozott, az egyik járőr súlyosan sebesült orosz is hozott magával. Megemlítésreméltó itt az ezen napon a 4-iki eseményekről beküldött jelentésben a kilőtt gyalogsági töltenyek száma. Az I. zlj, mely ddrtartalék volt, lövést nem adott le; a III. zlj szintén nem lőtt; az 5. szd 160, a 6. szd 9450, a 8. szd 12.150 lövést adott le, a 7. szd mint zljtartalék nem lőtt; a 13. szd 10.800, a 14. szd 6750, a 16. szd 12.500 lövést adott le, a 15. szd mint zljtartalék nem lőtt.

9 óra d. e.-től délig az orosz tüzéség, közte a nehéz is, a 8., 13. és 16. szdokra lassan lőtt, eredményt azonban nem ért el.

Az V. hdtparság Op. No. 5057/12. átirattal értesítette a 31. hoparságot, hogy esetleges ellenséges támadás esetén a ho csupán csak saját erejére van utalva, mert az eddig hátul álló tartalékokat onnan mind elvonták, azokra más helyeken volt sürgős szükség. Egyben arról is adott értesítést, hogy a 2. hdsz arcvonalán az ellenségnek csak Sopanownál sikerült az állást átörnie, mert a tüzéségi tűz alatt a legénység a kavernákban fedezve magát, az ellenséges rohamnál nem volt ideje idejekorán a lövészárkba jutni és így legnagyobb része fogsága esett.

A nap különben csendesen múlt.

8.

1 óra 20. d. e. az ellenség a IV. zlj állásaira meglepetésszerű gyalogsági és géppuskatűzet zúdított, mely kb. 20 percig tartott, azonban minden eredmény nélkül. Valamivel később ezredüktől jobbra, a 69. gy-ezrednél, az ellenséges gyalogság támadásra is ment, azonban visszaverték.

7 óra 30 d. e. és délben a IV. zlj állásait az ellenséges tüzéség ismét lőtte, eredménytelenül.

Délben egy kiegészítő géppuskaszakasz (2 gp.) érkezett az ezredhez.

9.

A kiküldött járőrök az éjjel folyamán semmi különöset sem figyeltek meg, a 8. szd járőre 13 orosz puska-t hozott magával, melyeket az előterepben talált. A 6. szd járőre egy az oroszok által előző nap kitűzött táblát hozott be, de mivel az erre felírt szöveg cyrill írású volt, elolvasni senki sem tudta. Bizonyosan a lucki áttörésnél elért sikerekről volt abban szó.

Virradatkor meg lehetett állapítani, hogy az oroszok az éjjel folyamán előretolt állásaikon szorgalmasan dolgoztak.

Délben a XXI. menzlj Niemiaczba érkezett, hol az V. hdtparság rendeletére a továbbiakig elszállásoltatt.

A 2. hdszparság Op. No. 2322. parancsával elrendelte, hogy mivel az eddig befutott jelentésekből megállapítható, hogy a 31. ho-lyal szemben csak két orosz ezred áll, a 31. ho három ezredéből (a 3. bh. gy-ezr. ekkor a Kosak-csoportnál volt) egy-egy zlj kivonandó és ezekből egy kombinált ezred alkotandó, mely az V. hdtparság rendelkezésére áll.

Erre a 31. hoparság Op. No. 609/20. parancsal ezre-

dünk I. zlját rendelte ki, mely ekkor ddrtartalék volt és elrendelte, hogy az Krutniewbe meneteljen.

6 órakor d. u. a zlj elmenetelve és 8 órakor d. u. Krutniewbe érkezve, egy 32. és egy 69. zljjal együtt kombinált ezreddé alakult, melynek úgy a gposztagokkal, valamint a vonatokkal együtt, mindig menetkészen kellett állania.

10.

A kiküldött járőrök közül a 8. szd járőre az éjjel folyamán 20 orosz hullát temetett el, 25 orosz kézi-gránátot és 3 fegyvert is hozott magával. A IV. zljjal szemben az orosz előretolt állásaiban tartózkodott és éberan figyelt, mert közeledő járőreinket mindig élénk tűzzel fogadta.

Délelőtt a 31. hoparság elrendelte, hogy a Niemiaczban levő menzlj az elszállásolás hiányossága miatt Nakwaszara meneteljen és ott szállásolja el magát, ami meg is történt.

2 órakor d. u. egy ellenséges üteg a IV. zlj jobbszárnyára kétszer össztűzet adott le, eredmény nélkül.

A 8. szdot a 7. szd, a 6. szdot viszont a 8. szd váltotta fel.

11.

A lucki áttörés után a 2. hdsztől északra levő arcvonal visszaszorítása, illetve annak visszavétele következtében a 2. hdszparság a tőlünk északra fekvő arcvonal visszavételével számítva, kiadta a megfelelő intézkedéseket. Erre a 31. hoparság 10 órakor d. e. a következő Op. No. 611/8-I. parancsot adta:

„Azon körülmény, hogy a „sárga“ vonal azon részének megszállása válnék szükségessé, mely a VII/c alszakaszból indul ki és a 368-as és 300-as magasságpontokon át az Ikwa déli partján húzódik és Popowce-nél torkol a vörös vonalba, egyrészt a 32. és 69. gy-ezred arcvonalának kiszélesítését, másrészt a 44. gy-ezrednél tartalék képzését teszi szükségessé, mely utóbbi a fent említett vonalnak esetleges későbbi megszállására használtatnék fel.

E célból a 12-ére virradó éjjel a 32. gy-ezr. a III. szakaszt szállja meg. Ugyanezen időben a 69. gy-ezr. a VI. szakaszt és a VII. szakasz a és b alszakaszait szállja meg.

A 44. gy-ezr a VI. szakasz és a VII. szakasz a és b alszakaszait jelenleg megszállva tartó csapatokat a mai éjjel folyamán a 62. gy-ddrparaszág álláspontjánál helyezi készenlétbe.

A fent említett vonal esetleges megszállására a következő csoportosítás van tervbe véve: Saját VIII. szakaszunk a hátsó vonalba kanyarodik vissza, a 31. hoparság a 44. gy-ezred kivont csoportjával (1½ zlj) rendeli el csatlakozóan a megszállást, ehhez fog azután az I/44. és II/32. zlj (jelenleg Trupkovics-csoport) csatlakozni egészen a Kosák-csoportig, mely utóbbi ezen esetben a vörös vonalba fog kerülni.

A hoparság eddigi tartalékai, a 44-es „tartzlj“ két szda és a 32 tartzlj három százada, eddigi helyeiken maradnak.

A 44. gy-ezr. 1½ zljának géppuskaosztagei a továbbiakig az állásban maradnak és abban az esetben, ha az Ikwa állás megszállására sor kerülne, ezek az ezredparság által zljaikhoz irányítandók.

Megszállás esetén a 44. gy-ezredparság álláspontja Cholodziany Nord. ...“

A nap különben teljes nyugalomban múlt.

11. órakor d. u. a 31. hoparság felsőbb parancsa

elrendelte, hogy az úgynevezett „Trupkovic-csoport“ zljai (I/44., I/32. és 69-es tartzlj) másnap 7 óra d. e.-től kezdve táborozási helyeiken menetkészen álljanak, hogy rövid jelzésre rögtön indulhassanak.

Csatárlétszám ezen a napon: 2697 ember, 21. gp. (ebből az I. zljnál 841 ember). „Tartzlj“ 377 ember.

## 12.

Még 11-én a sötétség beálltával kezdődött meg az elrendelt felváltás, mely azonban nem teljesen a kiadott parancs szerint hajtott végre és éjfél után be volt fejezve.

A felváltás után a IV. zlj teljes egészében kivonva a Czarny Las erdőben a J. H.-nál vett felállítást. A VII. szakasz c alszakaszában, hol eddig az 5. szd állott, a 7. szd jött állásba, a 6. szd mögötte mint tartalék. A VIII. szakasz a, illetve b alszakaszába a 8., illetve az 5. szdok jöttek. A 9. és 10. szdok pedig innen a ddr-tartalék helyére tartalékba mentek vissza, a 12. és 11. szdok helyeiken maradtak.

Délelőtt a „tartalékzlj“ harmadik századát felosztatták és a másik két szdba sorolták be. Ugyanekkor érkezett a 2. hdszgparság rendelete (Op. No. 2309), hogy a kombinált ezred, melyhez ezredünk I. zlja is tartozott, este Brodyba érkezzék, hol a 2. hdszgparság rendelkezésére áll. Az I. zlj ettől kezdve a háború végéig az ezred kötelékébe vissza nem tért, hanem később a 105., majd 205. és végül ismét a 105. gyalogezrednek képezte egy részét.

Délben a 31. hoparság Op. No. 612/9. parancsral elrendelte, hogy mivel a ho kötelékéből három zlj elvonatott, a rendelkezésre álló menetzljakat taktikailag használható egységekké kell alakítani. Ezért megfelelő tisztetek beosztása, illetve kicserélése szükséges, azonkívül a 44. és 69. gy.-ezredknél egy-egy gposztág beosztása. A 44. gy.-ezrednél a menetzljnál levő nagy százalék cseh nemzetiségű legénységnek felosztása, illetőleg a többi zljak által való kicserélése szintén végrehajtandó.

Délután a 44. gy.-ezr. menetzlját Dudynra helyezték át, hol egy mérnökari őrnagy rendelkezésére lett bocsátva, ki azt az erődítési munkálatoknál használta fel. Létszáma 19 tiszt, 658 csatár.

Az arcvonalban a nap teljesen nyugodtan múlt.

## 13.

Egész nap teljes csend, az éj folyamán kiküldött járőrök az ellenségnek semmiféle változást sem figyelhettek meg.

## 14.

A 31. hoparság a felsőbb parságok utasításai alapján a következő parancsot adta ki:

„Op. No. 613/17-I. Azon esetben, ha a Kosak-csoportnak (Kosak altábornagy csoportja kb. egy hadtest erősségben tőlünk közvetlenül balra volt állásban) parancs folytán a vörös vonalba kellene visszamennie:

I. A 44. gy.-ezred keleti szárnyával, szoros összeköttetésben a Watterich ddrrel az előkészített állásba megy vissza (sárga vonal és állás az erdő szélén). A visszavonulás ideje a Watterich ddrrel való megegyezés alapján határozandó meg.

II. A 62. gy.-ddrparáság az Ikwa-állás megszállását az erre rendelkezésre álló erővel (1/2 III/44., IV/44., 44-es menetzlj és 69-es menetzlj) hajtja végre és gondot fordít arra, hogy a Kosak-csoporttal annak a vörös

vonalba érkezése után az összeköttetést a 69. menetzlj útján rögtön helyreállítsa.

IV. A 44. gy.-ezr. keleti szárnyának mozdulatai elfátyolozására Lopusznónál az első vonalban erős táboriőrök és járőrök hagyandók hátra. Az elfátyolozáson kívül ezeknek az is feladatuk, hogy az ellenség gyors utánnomulását megakadályozzák.

V. Saját árkaik járhatatlanná tételéről spanyol lovasokkal és aknatelepekkkel, a 44. gy.-ezr. már most gondoskodik.

VI. A 31/4. úteget a 31. hoparság értesíti a mozdulatról, a 44. gy.-ezrednek azonban kötelessége arról gondoskodni, hogy mielőtti mozdulatait megkezdi, az úteg már biztonságban legyen.“

Azonkívül elrendelte a 31. hoparság, hogy a 44. gy.-ezr. szakaszának — „mely a ho szakaszának taktikailag a legfontosabb pontja“ — esetleges erősebb megszállás céljából a 32. menetzlj Niemiaczra menetteljen, a 69. gy.-ezr. pedig egy zljat a 62. gy.-ddr jelenlegi álláspontjánál állítson fel.

A tűzvonalban levő zljaknál semmi sem fordult elő, éjjel az állások előtt a magasba szökő gabonát aratták le, hogy a kilövés akadályozva ne legyen.

A IV. zljat a 31. hoparság reggel a 62. gy.-ddrparáság álláspontjától, hol 12-ike óta állott saját rendelkezésére a Kord. P. Potockijtól északra fekvő Cholod-zianyhoz rendelte, hova az délelőtt megérkezett.

## 15.

A járőrök az éjjel folyamán az oroszoknál teljes nyugalmat figyeltek meg, a nap nyugodtan is tellett.

8 óra 45 d. u. érkezett a 31. hoparsághoz az V. hdtparság parancsa (Op. No. 515/15.), melyben az tudatta, hogy a Kosak-csoport parancsot kapott a vörös vonalba való visszavonulásra. Egyben elrendelte, hogy a 31. ho az ezen esetre elrendelt mozdulatokat a 16-ára virradó éjjel hajtsa végre. Az V. hdtparság Podkamienben marad, a 2. hdszgparság VI/15. 7 óra d. u.-tól kezdve Lembergben lesz.

Erre 9 óra 15 d. u. a 31. hoparság Op. No. 615/18. távmondati parancsral erendelte, hogy a 13-án Op. No. 613/17-I. parancsral kiadott rendelkezés végrehajtandó.

## 16.

Éjfél már elmúlt, mikor a Watterich ddr jobbszárnyával egyidejűleg a III. zljnak a tűzvonalban volt századai megkezdték a visszavonulást, miután az ott tartalékban volt két szd (9. és 10.) a kijelölt állásokba már előbb ment vissza. Ezen visszavonulást az oroszok bizonyára észrevehették és az előreküldött járőreik az állásokat és a közvetlen mögöttük fekvő terepet már elhagyva találhatták. Csak így magyarázható meg az, hogy mikor a II. zlj után a II zlj balszárnya és közepe is megkezdte az új állásokba való visszamenetelt, velük egyidejűleg és tőlük északra már egy orosz csapat is nyomult az új állások felé. A sötétségben ez természetesen csak lassan történhetett.

A II. zlj részére kijelölt új állások vonala úgy húzódott, hogy a zlj jobbszárnyán levő 7. szd három szakasza helyén maradt és csupán a negyedik szakasz, mely eddig arccal délnek állott jött új állásba, mely arccal keletnek nézett. A zlj többi századának állásai ettől balra, tehát északra voltak elkészítve, arccal szintén keletnek. A zljnél eddig tartalékban volt 6. szd az új tűzvonalban helyét már elfoglalta és a 7. szd negyedik szakasza is éppen az új állásba ment vissza, mikor

egyszerre hátuk mögött egy zárt osztagnak nyugati irányba való menetelését vették észre, a sötétségben azonban nem lehetett biztosan megállapítani, hogy az saját csapatunk-e? A 7. szd tehát egy embert küldött azon irányban hátra, hogy az felvilágosítást szerezzen.

Valószínű, hogy az orosz csapat — mert az ott menetelő az volt — ugyanakkor vehette észre, hogy a régi állások ezen része még meg van szállva és ő a megszálló csapatok hátába került, mert egyszerre déli irányban rajvonalba fejlődve és ezáltal a 6. és 7. szdotkat oldalba és hátba fogva, nyomult előre. Nevezett századok egyes emberei, kik ezt észrevették ugyan, rögtön tüzelni kezdtek, de ez már késő volt, mert az oroszok rohamra menve és az állásokba hátulról törve be, a 6. szdot és a 7. szd negyedik szakaszát elfogták. A közelharc ugyan még rövid ideig tartott, néhányan még hátrafelé menekülni is igyekeztek, de mikor ezek közül a 7. szd negyedik szakaszának parnoka el is esett és a többiek látták, hogy menekülni már nem lehet, megadták magukat. Az oroszok az elfoglalt állásokat megszállták, de tovább menni már nem mertek.

Mikor erről a telefonikus jelentés hátraérkezett, a 62. gy.-ddrparság a J. H.-nál álló fél tartaléklzjnak távmondatilag adta a következő parancsot: „Oroszok a lopusznói erdő sarkánál tűzvonalba levő 6. és 7. századok állásaiba betörték. A ddrpartalék az ellenséget onnan ellentámadással verje ki.“

A félzlj felriasztatván, annak parnoka tekintetbevéve a körülményt, hogy nemsokára kivirrad és egy ellentámadás ekkor már nehezebben hajtható végre, a két századdal az állások és a tartalék felállítási helye között levő két kilométer távolságot tehát részben futólépésben tette meg, hogy még idejekorán érhesse oda. Ez sikerült is és az állások közelébe érve a két szd harcalakzatba fejlődött, majd rövid gyorstűzet zúdítva az oroszokra, rohamra ment és az általuk tartott állásokba betört. Az erre kifejlődött rövid közelharc után sikerült a 6. szd nagyobb részét a fogságból kimenteni, azonkívül 60 orosz is elfogni. A többiek elmenekültek.

A gyorsan végrehajtott ellentámadás ezredünknek aránylag nagy veszteségbe került, 2 tisztjelölt és 12 ember elesett, 2 tiszt és 53 ember megsebesült. Néhányan fogságba estek.

A III., IV. és menzlj mielőtt még ezen esemény előtt az új állásokat megszállták és mire kivirradt azokban be is rendezkedtek.

9 órakor d. e. a hoparság elrendelte, hogy ha a helyzet megengedi, a 62. gy.-ddrparság a két tartalékszázadot, melyek az ellentámadást végrehajtották, vonja ismét tartalékba vissza, a 62. ddrpárság azonban jelentette, hogy ez most lehetetlen, a két szd tehát továbbra is a II. zlj kötelékében a tűzvonalba maradt.

Délben az orosz tüzéség az új állásokra lőni kezdett, egyes ütegeinek helyzetváltozását észre is lehetett venni. 2 órakor d. u. a Lopusznótól délre fekvő terepmélyedésben, melynek északi lejtőjén voltak régi állásaink, orosz gyalogság előnyomulását lehetett megfigyelni, mire tüzéségünk azokat mindjárt tűz alá vette.

3 órakor d. u. ezredünk egész arevonala előtt támadási szándékkal előremenő ellenséges osztagok mutatkoztak. A II. zlj előtt legalább egy zlj elől, ugyanannyi mögötte a mi régi állásainkban; a III. zlj előtt körülbelül két orosz zlj, mögötte tartalék; a IV. zlj előtt kb. egy orosz zlj az Ikwa északi partján; a menzlj előtt csupán járőrök mutatkoztak. Tüzéségünk mindenütt zárótűzet adva le, a támadás határozottan sehohsem fejlődött ki. 6 órakor d. u. a 62. ddrpárság helyzetjelentésé-

ben már jelenthette, hogy a támadás megállott. A nap további folyamán az ellenség nyugodtan viselkedett, estefelé az orosz tüzéség tüzet is szüntetett, a sötétség beálltával majdnem teljes nyugalom volt.

17.

Az éjjel folyamán a szdok őrzőjáratokat küldtek az előterepbe, melyek azonban semmi lényegeset sem állapítottak meg. A II. zlj állásai előtt az ellenség beásta magát.

Saját századaink szintén az új állások kimélyítésén és a drótakadály építésén dolgoztak, az ellenség csupán elvétve lőtt és nem zavart.

Délelőtt az ellenséges tüzéség tüzelni kezdett és az 1. szdot, a 15. szd jobbszárnyát és a 10. szd mögötti terepet tartotta tűz alatt, majd délután a 7. szd állását lőtte erősen és a IV. zlj állásait és a menetzlj 1. és 4. szdainak állásait tartotta lassú tűz alatt. Eközben a Krutniewtól északra fekvő erdősarokból kb. két ellenséges szd ment előre Krutniewre, melyeket azonban saját tüzéségünk eredményesen lőtt.

Este az V. hdtparság elrendelte, hogy mivel az ellenség támadása a Kosak-csoportra és az V. hdt állásaira rövidesen megkezdődhetik, a hideg és esős idő dacára is a csapatok készenléte a földolog és a tartalékoknak úgy kell csoportosítva lenniök, hogy ellenséges betörésekkel haladéktalanul szembezállhassanak. A jelenlegi helyzetben, mikor az állások megtartása a legfőbb kötelesség, a magasabb parancsnokok személyes befolyásukat az arevonálhoz oly közel, ahogy csak lehet érvényesítsék.

18.

Az éjjel aránylag nyugodtan múlt, ellenséges tüzéség Dudyn falut lőtte. A kiküldött járőrök megfigyelhették, hogy az ellenség a 300-as és 368-as magaságipontoknál állásain dolgozott.

1 óra d. e. tájban a 12. szd jobbszárnya felé egy ellenséges járőr közeledett, melyet azonban könnyen zavartak el.

7 óra d. e. az ellenséges tüzéség a II. és III. zljak állásait kezdte erősen lőni, mégpedig nehéz és tábori tarackokkal, a 6. és 7. szdotkat ellenséges ágyúk is tűz alatt tartották. A két óra hosszát tartó tüzéségi tűz azonban a csapatoknak nem okozott nagyobb veszteséget, mert az állások már eléggé ki voltak építve. A 62. gy.-ddr 10 óra d. e.-i jelentésében a 44. gy.-ezrednél 1 halottat és 1 sebesültet jelent.

Ezen időpontban már meg lehetett állapítani, hogy az ellenség kisebb csoportokban állásaink elleni támadásra gyülekezik. A II. zlj állásai előtt kb. 400 lépésre volt már, a III. zlj előtt 500—1000 lépésre voltak vonalai, a IV. zlj előtt kb. 1000 lépésre, a menzlj előtt pedig 1800 lépésre volt a tűzvonala.

2 órakor d. u. a II. és III. zljak vonalaira az ellenséges tüzéség pergőtűzet kezdett, mely kb. 3 óra d. u.-ig tartott. 2 óra 30 d. u. az ellenséges gyalogság támadásba kezdett és ekkor Bobroweinál egy hosszabb ellenséges gyalogsági oszlopot is lehetett megfigyelni, mely déli irányban menetelt. A támadás a 300-as magasságipont irányából a 10. és 12. szdok arevonala ellen volt a legerősebb, mert itt az ellenség helyenként 9-es sorokban támadott. Becslés szerint az ellenség itt legalább háromszor oly erős volt, mint a megtámadott csapataink.

3 órakor d. u. a 12. szdnál a veszteségek annyira növekedtek, hogy a tüzerő fenntartása végett a tarta-



lékban álló 11. szdot itt a tűzvonalba kellett rendelni. Az ellenséges támadás az 5., 6., 7. és 8. szdok állásai ellen, valamint az 1. tartszd ellen is mindig jobban erősödött. Ezredünk két zlja azonban a különösen heves ellenséges tűzértségi tűz dacára is, saját tűzértségünk precíz segítségével a támadásokat, ámbár azokat az ellenséges gyalogság háromszor is megismételte és helyenként a drótkadályig is előrejutott, 4 óra d. u.-ig mind visszaverte. Egy ily kritikus pillanatban a hotartalékban levő III/83. zlj egy századát is harcba kellett vetni, azonban rövid idő múlva azt ismét tartalékba lehetett venni. Az ellenséges gyalogság mindannyiszor nagy veszteségekkel volt kénytelen visszavonulni. Pontosán meg lehetett figyelni, hogy a visszafutó gyalogságot tisztjeik és altisztjeik helyenként korbáccsal próbálták feltartani, ami azonban nem sikerült.

A IV. zljjal szemben csak gyengébb gyalogság kísérelte meg a támadást — főleg Krutniewtól közvetlenül nyugatra — itt azonban a támadás már tűzértségünk tüzeben elakadt és az Ikwát csupán a menzljjal szemben levő terepen sikerült egy kisebb ellenséges csapatnak átlépnie.

Ezredüinktől jobbra, a 59-csek balszárnya ellen is próbálkozott az ellenség támadással, azonban a tűzértségi zárótűzben ez is elakadt.

A 31. ho arevonalának többi részén az ellenség nem támadott, az orosz támadás súlyát ezredünk II. és III. zljainak, főképpen ez utóbbinak kellett kitartania. A legnagyobb veszteségeket a 10. és 12. szdok szenvedték. 8 óra 45. d. u. a 31. ho egészségügyi intézete 6 sebesült tisztől és 134 emberről tesz jelentést, kik ekkor már mind oda vissza érkeztek. Az elesettekről és nehéz sebesültekről, kik maguk menni nem tudtak, természetesen itt még nem lehetett szó.

Estefelé az előterepet igen nagyszámú orosz sebesült és hulla fedte, az ellenséges gyalogság mindenütt kiinduló állásába ment vissza és a tüzet szüntette.

9 óra 45 d. u. érkezett a 31. ho-hoz az V. hdtparság következő távirata: „A hős 31. ho összes bátor bajtársainak legnagyobb elismerésem, — csak így tovább.

Goglia altbngy.“

10 és 11 óra d. u. között az ellenséges gyalogság még egyszer megkísérelte, hogy a 12. szd állásai irányában előrenyomuljon, de gyalogsági és tűzértségi tűzünkben ebbeli kíséreltetével gyorsan felhagyott.

19.

3 órakor d. e. a 368-as magasságpont környékén és a Lopusznótól délre fekvő terepteknöben ismét ellenséges gyalogság gyülekezése volt észlelhető, a rájuk indított tűzértségi tűz azonban szétszórta őket.

Az éjjelt az állásokban levő századok az állások kijavításával és az elesettek eltemetésével töltötték. Éjfélt után a 12. szd egy kiküldött járőre egy sebesült és két sebesületlen orosz fogollyal tért vissza.

Az előző napi harcban ezredünk vesztesége a következő: 4 tiszt sebesült, 4 tiszt idegsokk; a legénységből elesett 37, sebesült 137. Az ideiglenesen tűzharcban volt III/83. századnál 2 halott, 9 sebesült.

A nap a kölcsönös tűzértségi tűzön kívül nyugodtan múlt, az oroszok is állásaikon dolgoztak, sőt azt is meg lehetett figyelni, hogy helyenként halottaikat temették.

20.

Az ellenség úgylátszik már előző nap folyamán

aknavetőket hozott állásaiba, mert éjjel a 9. szdra két aknát vetett, eredmény nélkül.

A délelőtt teljes csendben telt el, délután az orosz tűzértség, nehéz is, az 5., 9. és 12. szdok állásait lőtte, de eredmény nélkül.

Az ezred csatárlétszáma (beleszámítva a tartszdot és a menzljat is) 3556 ember, 20 géppuska., 2 géppuska előző nap használhatatlanná vált.

21.

A kiküldött járőrök az éjjel folyamán az ellenségnél semmi különösét sem figyeltek meg, a 10. szd járőre három orosz hullát temetett el és két saját sebesültükre is akadt, kiket az állásba vitt vissza. Ezek előző nap a járőrszolgálatban sebesültek meg.

Csapataink az állásokon dolgoztak. Délután az orosz tűzértség állásainkra néhány lövést adott le.

22.

Az éjjel folyamán élénkebb csatártűz volt az egész arevonalon, délelőtt az orosz tűzértség az 5., 11. és 12. szdok állásait lőtte eredmény nélkül.

23.

A II. zlj arevonalán éjjel az oroszok több járőre kísérelte meg állásainkat megközelíteni, a figyelőőrszemek ezt azonban mindenütt megghiúsították, csupán az 5. szdnál sikerült egy járőrnek egész a drótkadályig előrejutni, melyet robbantani készült. Idejekorán vették azonban észre és tűzzel elzavarták.

1 órakor d. u. az ellenséges tűzértség lassu tüzet kezdett, az 5. szd állására egy orosz aknavető is lőtt, de mihelyt tűzértségünk tűz alá vette, elhallgatott.

24.

Éjjel a mi részünkről a csatártűz szünetelt, csak az oroszok lőttek lassan. Kiküldött járőreink semmit sem figyelhettek meg.

Az egész nap teljes csendben múlt, egyik fél tűzértsége sem lőtt.

25.

A kölcsönös járőrtevékenységen kívül csak az oroszok lőttek időközönként. Nappal úgyszólván teljes csend, csupán délután adott le az ellenséges tűzértség néhány srappnellt az ezredparság álláspontjára.

26.

Éjjel az egész arevonalon élénkebb csatártűz, mint rendszeren. 8 órakor d. e. két ellenséges repülőgép repült állásaink felett, melyek egyike a 11. szd állása elé bombát dobott, mely azonban nem robbant. A nap folyamán teljes csend.

Az eddigi menetljből a tartszd hozzácsatolásával öt századból álló „tartaléklzjat“ (Reservebataillon) alakítottak.

27.

A II. zlj arevonalán éjjel időnként élénk csatártűz volt. Délután az ellenséges tűzértség a 13. és a 3., valamint 4. menszd állásait lőtte.

Az ezredparság a 12. szdot ezredtartalékba vonta vissza, a II. zljnál a tartalékszdz jött mint ezen zlj tartaléka az állás mögé. Az ezredparságnál mint hotartalék még mindig a III/83. zlj állott.

Egy a 16. szdhoz átszökött orosz vallomása alapján meglehetősen állapítani, hogy az oroszoknál Krutniewtól délre az 51. gy.ezr, északnyugatra a 140. gy.ezred állottak.

A már napok óta tartó erős és hideg időjárás a lövészárokból való tartózkodást igen megnehezítette, úgyhogy ismét fedezékek építéséhez kellett látni. A nedves talaj miatt az 5. szd állásait ki kellett üríteni és a szd a 8 szd állásaiba ment.

A megbetegedett 62. gy.-ddrparnok helyében Rehwald ezredes vette át a ddrparságot.

A rossz időjárás miatt mindkét tüzérség egész nap hallgatott.

## 29.

Éjjelre az idő kitisztulva, a csatártűz élénkebb lett.

Az ellenséges tüzérség a délután folyamán csak egyes lövéseket adott le állásaink különböző pontjaira. Este a IV. zljnál az eddig tartalékban levő 14. szd a 13. szdot váltotta fel.

## 30.

Csupán a II. zljnál volt éjjel gyengébb csatártűz, különben teljes csend. Az orosz állásait kiépítve, drótakadály készítésével foglalkozott. Mindkét fél tüzérsége egész nap hallgatott.

**Július.**

## 1.

Az orosz harctéren előfordult események a magasabb parságok részére szükségessé tették, hogy esetleges ellenséges csapateltolások megállapíttassanak. Ezen célból az V. hdtparság foglyok ejtését rendelte el. Éjjel tehát minden szd járőröket küldött előre, foglyot ejteni azonban nem sikerült.

Délután az ellenséges tüzérség az 5. és 8. szdok állásait lőtte, eredmény nélkül.

## 2.

Az éjjel folyamán kintlevő járőröknek ezen napon sem sikerült foglyot ejteniük, mert az oroszok állásaikból soha ki nem mozdultak.

Délután ellenséges aknavető a 8. szd állásait lőtte, veszteséget nem okozott.

A 62. gy.-ddrparság a tűzvonalba levő csapatokat két csoportra osztotta: jobb csoport a II., III. és IV. zlj., bal csoport a 44-es és 69-es tartzljak, minek következtében a tartzlj néhány napig nem tartozott harcászatiilag az ezred kötelékébe. Csatárlétszám ezen napon: a három zljnál 2912 csatár, 31. gp.; a tartzljnál 839 csatár, 2 gp.

## 3.

Az éjjel folyamán a még érvényben levő parancs értelmében egy 28 emberből álló tiszti járőr kísérlette meg, hogy az Ikwától északkeletre álló orosz táboriőrsöt meglepje és foglyot ejtsen. Az oroszok azonban igen éberek lévén, a járőrt felfedezték és erős tüzet nyitottak reá. A járőr veszteségeket szenvedve kénytelen volt visszavonulni. A II. zlj járőrei is erősebb ellenséggel találkozva, tűzharc után szintén visszamentek. Délután az ellenséges aknavető a 8. szd állásait lőtte igen hevesen és elég nagy veszteséget is okozott. A tűzvonalba levő 4. tartzsdot a 2. tartzsd váltotta fel.

Az V. menetddrhez, mely Zadworceban volt, megérkezett a XXII. menzlj, létszáma 11 tiszt és 783 em-

ber. (Ezek közül 253 már volt az ellenség előtt, 256 eddig csak hadtápban volt, 274 újonc.) Kiképzésükhöz még kb. három hétre volt szükség, mert az eddigi kiképzést az aratási munkák hátráltatták.

## 4.

A II. zlj arevonalán az éjjel folyamán élénk csatártűz és aknavetőharc folyt. Dél előtt az ellenséges tüzérség a 16. és 1. tartzsd állásait, délután a 8., 9. szdot és 3. tartzsdot lőtte.

## 5.

Éjjel az ellenség a II. zlj arevonalára kb. 30 aknát dobott, melyre az ott álló nehéz aknavetőszakaszunk és tüzérségünk nekik válaszolt, mire azok elhallgattak. Dél előtt állásainktól északra, a 372-es magasságpont irányában egy orosz figyelőballon tűnt fel. Délben saját tüzérségünk az oroszoknak a 368-as magasságponttól délre fekvő állásait lőtte, hol azoknak aknavetői állottak. Délután ezek viszonzva a tüzet, a 8. szd állásait lőtték és érzékeny veszteséget okoztak.

Az V. hdtparság elrendelte, hogy a menzljál levő menzljakból a kombinált ezred részére, mely ekkor még a 2. hdszgparság rendelkezésére állott, 100 ember, beleértve a szükséges tisztseket és két kardostisztest is, 9-én álljon menetkészen; ezen legénység az arevonalba való rögtöni beosztásra alkalmas legyen.

## 6.

Éjjel a 6. és 8. szdok állásaira lőtt az orosz könnyű és nehéz aknákat, mire nálunk a 22 cm-es aknavető válaszolt. Nehéz tüzérségünk is több lövést adott le rájuk.

A tűzvonalba levő 8. szdot az 5. szd váltotta fel. Az oroszok figyelőballonja ismét a magasba ment.

## 7.

A 16. szd táboriőrsét éjjel egy erősebb orosz járőr támadta meg, melynek során kézigránátharcra is sor került. Az orosz járőr visszavonulása után a táboriőrs két kézigránát által szétépett orosz hullát és három fegyvert talált a harc helyén. A nap különben nyugodtan telt, a tüzérségek nem lőttek.

## 8.

Az esti sötétség beállta után a 16. szd. táboriőrsétől kiment járőr az előző napi harc helyén tizenhat orosz sapkát, köztük egy tisztisapkát is, talált. Éjjel a 11. szdnál egy orosz szökevény jelentkezett.

## 9.

A II. zljjal szemben levő oroszok majdnem egész éjjel aknavetőkkal dolgoztak, saját aknavetőink viszonozták ezt.

Dél előtt az 5. tartzsd és a 6. szd állásaiban két-két gránátvetőt építettünk be. Délután ellenséges tüzérség a tartzlj állásait lőtte.

## 10.

I óra 40. d. e. az oroszok a 6. szd állásaira igen erős gyalogsági s gppuskatüzet nyitottak mely hosszabb ideig tartott s a drótakadályokat több helyen megrongálta. Csak miután részünkről aknavető és gránátvetőtüzet indítottunk, valamint tüzérségünk is tüzelni kezdett, szüntették meg a tüzet.

Az 5. és 9. szdok közé a 12. szd ment ismét állásba. Délután eddig még meg nem figyelt irányból lőtt az ellenséges tüzéség, látszólag 12 cm-es ágyúkkal, mely tűz az ezred állásait oldalazta. Veszteséget azonban nem okozott.

11.

A sötétség beállta után az orosz aknavetőök ismét dolgozni kezdtek és az 5., 5. tart., 9. és 12. szdokat folyton lőtték. Az 5. szdot látszólag messzehordó aknavetőök tartották tűz alatt. Ennek a 3 óraker reggel beállott szakadó eső vetett végett. Délelőtt az orosz figyelőballont ismét látni lehetett.

12.

A 6. szd állásai előtt éjjel az oroszok egy tábori-örs részére állást próbáltak építeni, ezt azonban tűzzel megakadályoztuk.

A 62. gy.-ddrparáság Op. No. 170/19. írásban kérte a 31. hoparságot, hogy a II/44. zljat és a kötelékében levő tartszdot tekintettel arra, hogy jún. 16-ika óta szakadatlanul a mostani állásban van és az ellenség közelségére való tekintettel a szolgálat a tisztektől és legénységtől állandó harcikészenlétet követel, minek következtében ezen csapatok teljesen kifáradtak és sok veszteséget szenvedtek, felválthassa és helyébe a II/69. zljat, mely eddig tartalékban volt, tehesse. A felváltást a 14—15. virradó éjjelre tervezi. A 44-es századoknak 14 napos pihenőre van szükségük. A hoparság a kéréshez hozzájárult.

13.

A II. zljnál az éjjel folyamán az aknavetőharc a rendesnél gyengébb volt. Délután az ellenséges tüzéség az 5., 9. és 15. szdok állásait lőtte, különben nyugalom.

14.

Az éjjel folyamán az ellenség még nyugodtabban viselkedett, mint előző nap. A kint levő járőrök az ellenségről semmi újat megállapítani nem tudtak. Délelőtt ezredünk II. zlját a II/69. zlj váltotta fel és a zlj szdai a következő helyzetbe kerültek: 5. és 6. szd a II/69. zlj eddigi helyére, a 8. szd ezektől számítva valamivel előbbre. Ezen három szd hotartalékot képezett. A 7. szd mint a II/69. zlj tartaléka, annak jobbszárnya mögött, az 5. tartszd mint ezredünk II. zljának tartaléka vett állást.

15.

A III. és IV. zljak, valamint a tartzlj arcvonalán is egész nap teljes csend uralkodott, hónapok óta ez volt az első nap, melyen ezredünknek vesztesége nem volt.

16.

A sötétség beálltával az oroszok egyszerre élénk csatártűzet kezdtek, aknavetőikkal a III. zlj állásaira is löni kezdtek, ami eddig még nem fordult elő. Ennek következtében részünkről is élénkebben lőttek, úgy-hogy veszteségeink az utolsó idők napi átlagát felülmúlták (7sebesült). Virradat után a tűzharc megszűnt.

Miután megállapítást nyert, hogy az oroszok oly lehallgató készülékekkel rendelkeztek, melyekkel telefonbeszélgetéseinket lehallgatták, el lett rendelve,

hogy a hadosztályparancsnokságokig a telefonvezetékeket földelni nem szabad, hanem visszavezető vonalak fektetendők le.

Viszonzásul az előző napi erős orosz tüzelésre, este a ddrparáság elrendelte, hogy a most a II/69. és ezredünk III. zljával szemben álló ellenségre 10 óra 30 d. u. rajtaütésszerű akna és bombavető tűz, valamint tábori és nehéz tüzéségi tűz is nyitassék, ami meg is történt. A III. zljjal szembeni orosz tűzvonalon a tűz látszólag jól feküdt, a II/69. zljjal szemben levő orosz nehéz aknavető azonban a tűz ellenére is folyton dolgozott. Ennek következtében az éjjel folyamán a ddr egész arcvonalán élénk csatártűz volt.

17.

Virradat után a tűz megszűnt és egész nap teljes csend uralkodott.

18., 19., 20.,

Ezen napokon az éjjeli aknavetőharcon kívül semmi sem fordult elő.

20-án az V. menetddrhez soronkívül az úgynevezett „júliusi menetzlj“ érkezett meg.

21.

A III. zlj állásaira az orosz aknavetőök különösen élénken vetették az aknákat, úgy-hogy 1 óraker d. e. saját tüzéségünknek kellett azokat tűz alá venni. A nappal teljes csendben múltott, csak a sötétség beálltával lőtte az ellenséges aknavető a 10. és 11. szdokat.

22.

A nap nyugodtan telt, a 11. szdnál virradatkor egy orosz szökevény jelentkezett, ki a 42. druzsinához tartozott.

23.

A nagy esőzés miatt a harci tevékenység ezen napon teljesen szünetelt. A nagy eső azonban az állásokat és fedezékeket rongálta meg erősen, a róka-lyukak majdnem mind teljesen víz alatt állottak.

A 2. hdsgparság az orosz haretér más pontjain előfordult események következtében már napok előtt egy a Luh és Graberka patakok mentén fekvő új állás szemrevételezését rendelte volt el, mert az arcvonalnak ezen vonalba való visszavétele volt tervbe véve. Az V. hdtparság ezen napon a kapott rendelkezések értelmében elrendelte, hogy az összes vonatok (Train) és azoknak részei mindig oly készenlétben tartandók, hogy parancs vétele után legkésőbb egy óra múlva a menetelést megkezdhessék.

24.

A nap nyugodtan telt, a 2. hdsgparság Op. No. 2954. rendelettel az ezredeknél fenntartható tábori és tartalékszázaljakról rendelkezett. Eszerint ezredünk-nél négy tábori és egy tartalékszlj tartható állandóan fenn. Az ezen felül levő alakulatok (ezredünk-nél az 5. tartszd) felosztandók és azok legénysége a zljak hadilétszámának kiegészítésére használandó fel. Ezentúl a menetzljakból csak annyi ember osztandó be az ezredhez, amennyi a hadilétszám kiegészítésére szükséges. A tábori és tartalékszljak között, hogy utóbbiaknak teljes harc-képessége biztosíttassék, esetleg tisztak is kicserélendők. A közeli napokban a XXII. menzljtől az

ezredhez 477 ember fog érkezni. (Megjegyzendő, hogy az úgynevezett kombinált ezrednél levő I. zlj ekkor még az ezredhez tartozónak van véve, ami azonban a pár nap múlva kitört román háború miatt azután tárgytalanná vált.)

25.

Ezredünk arcvonalán a nap nyugodtan telt el, főlünk balra azonban, a Kosak-csoportnál éjjel után az orosz támadni kezdett, mely támadást azonban visszaverték. A repülőfelderítés a Kosak-csoporttal szemben igen erős ellenséges csapatokat állapított meg. 4 órakor d. u. ott az ellenség ismét támadni kezdett és a 85. gy.-ezred állásaiba helyenként be is tört.

A XXII. menzljtől a kiegészítő legénység este elmentelt, hogy másnap reggel Podkamienbe érkezék, honnan azután az ezredhez fogják továbbítani.

26.

1 órakor d. e. a III. zljnál élénk aknavetőharc keletkezett, mely azonban semminemű veszteséget nem okozott. Virradat előtt járőrök mentek az előterepbe, de az ellenségnél semmi különöset megállapítani nem tudtak. A nap folyamán teljes esend, még az ellenséges tüzéség sem lőtt.

Az V. hdtparság Op. No. 625/14. parancsal a 31. hó részére kiadta a Luh—Graberka vonalba való visszavonulás esetére a rendelkezéseket. Eszerint a 31. hónap a Kosak csoporttal Zarkow-nál, déli szárnyával pedig a IV. hdt csapatával a Sereth-folyónál Ratyszeze és Miedzygory között kellett a csatlakozást helyre állítani.

27.

A III. zljnál éjjel élénk aknavetőharc. A 2. tartszd táboriőrsét az oroszok 1 óra 30 d. e. megtámadták, úgyhogy a táboriőrsnek vissza kellett vonulnia, mely alkalommal öt ember eltűnt, valószínűleg fogságba estek.

A Kosak-csoportnál az ellenség ismét támadott és helyenként állásait el is foglalta. Ennek következtében az V. hdtparság a hónap tartalékban levő III/83. zljat onnan elvonta és a 31. hó mint tartalékot a 69-es tartzljat vonta ki a tűzvonalból és ennek helyét ezredünknek kellett átvennie. A tűzvonalban levő zljak (III., IV. és tartzlj) tehát balfelé meghosszabbították állásaikat, amit a beérkezett legénységgel anélkül, hogy a tűzvonal ritkult volna, végre lehetett hajtani.

28.

Az éjjel folyamán járőrök voltak kint, megfigyelni azonban semmit sem lehetett. Nappal teljes esend.

3 órakor d. u. adta ki a 31. hó Op. No. 728/3-I. parancsát, mellyel elrendelte a Luh—Graberka vonalba való visszavonulást. Az eddigi állásokban virradatig erős járőrök voltak visszahagyandók, melyek a visszavonulást fátyolozzák. A visszavonulást az összes csapatok egyidejűleg hajtják végre egy huzamban, a még kiadandó távmondati jelzésre.

Erre az összes századok mindent előkészítettek, hogy a parancsnak megfelelően a visszavonulást az ellenségtől észrevétlenül hajthassák végre.

7 óra 58 d. u. a jelzés kiadott azon megjegyzéssel, hogy a Nakwasza—Podkamien—Niemiacz nyugati széle — 390 háromszögelési pont — Lysa Gora—Seretec vonalat az utóvédek csak 11 órakor d. u. lépék át.

A zljak tehát Podkamienen át a visszavonulást megkezdték, az eddigi állásokban járőrököt hagyva hátra, azon feladattal, hogy az ellenséget figyeljék és ha az utánunk nyomulna, különösebb ellenállás nélkül vonuljanak vissza.

A tartzlj, mely a helyzet folytán legközelebb állott Podkamienhez, parancsot kapott, hogy egy századot Niemiacz keleti szélén hagyjon, mely a visszajövő járőrököt vegye azután fel. Erre a 2. tartszd lett kijelölve.

A többi zlj minden akadály nélkül kezdte meg a visszavonulást, melynél a menetelés teljes redben folyt.

29.

1 órakor d. e. a tartzlj és egy 69. zlj a Podkamien-től délnyugatra levő útelágazáshoz értek. A Podkamien-keleti szélén álló két szd ekkor jelentette, hogy a táboriőrsök még nem vonultak be és az elhagyott állások irányából gyenge esatártűz hallható, időnként egyes ágyúlövések is.

A tartzlj 2. szda 1 óra 15 d. e. még Niemiacz keleti szélén állott és 1 óra d. e. jelenti, hogy a kint hagyott járőrök jelentése szerint az ellenség elhagyott állásainkba 12 órakor már benyomult.

2 órakor d. e. a 2. tartszd parancsot kapott a 62. ddrparságtól, hogy 3 órakor d. e. vonuljon vissza.

4 óra 20. d. e. a 62. gy.-ddr főcsapata, melynél ezredünk II., III. és IV. zljai voltak, a Podkamien—Pieniaki úton levő 385 jelzésű keresztet érte el, hol a ddrparság elrendelte, hogy a IV. zlj egy-egy szdot ennél a pontnál és Litowisko északi szélén mint hírszerző különítményt hagyjon hátra. Ez meg is történt. Az eddigi utóvédek pedig parancsot kaptak, hogy vonuljanak be. Keleti irányból harci zaj hallható nem volt. A tartzlj 5 órakor d. e. a pieniaki hidat érte el és a kijelölt új állások felé menetelt tovább.

6 óra 45 d. e. a ddr főcsapatának éle Holubica falut érte el, hol a ddrparság az új állás megszállására a parancsokat kiadta.

Déltájban az ezred zljai a kijelölt helyeket elérték és az új állásokban a munkát megkezdték. Az állás következőképpen lett megszállva: jobbról a III. zlj, balról a III. zlj valamennyi századdal a tűzvonalban. A IV. és tartzlj mint hotartalék.

A hátrahagyott hírszerző különítményeket közben az oroszok tűz alá vették és harc fejlődött ki, melynek folytán azok a Pieniakitől keletre fekvő magaslatra vonultak vissza. Közben parancsot kaptak a bevonulásra, a körülöttük rajzó kozákorjárőröktől azonban nem lehetett könnyen leválni. A tartzlj közben Huta Szklanától keletre állott fel, a 1/2IV. zlj Zarkowtól 1000 lépésre délkeletre. Az éjjelt az ezred ezen helyzetben töltötte, késő este a IV. zljnak eddig kint volt részei is csatlakoztak zljukhoz.

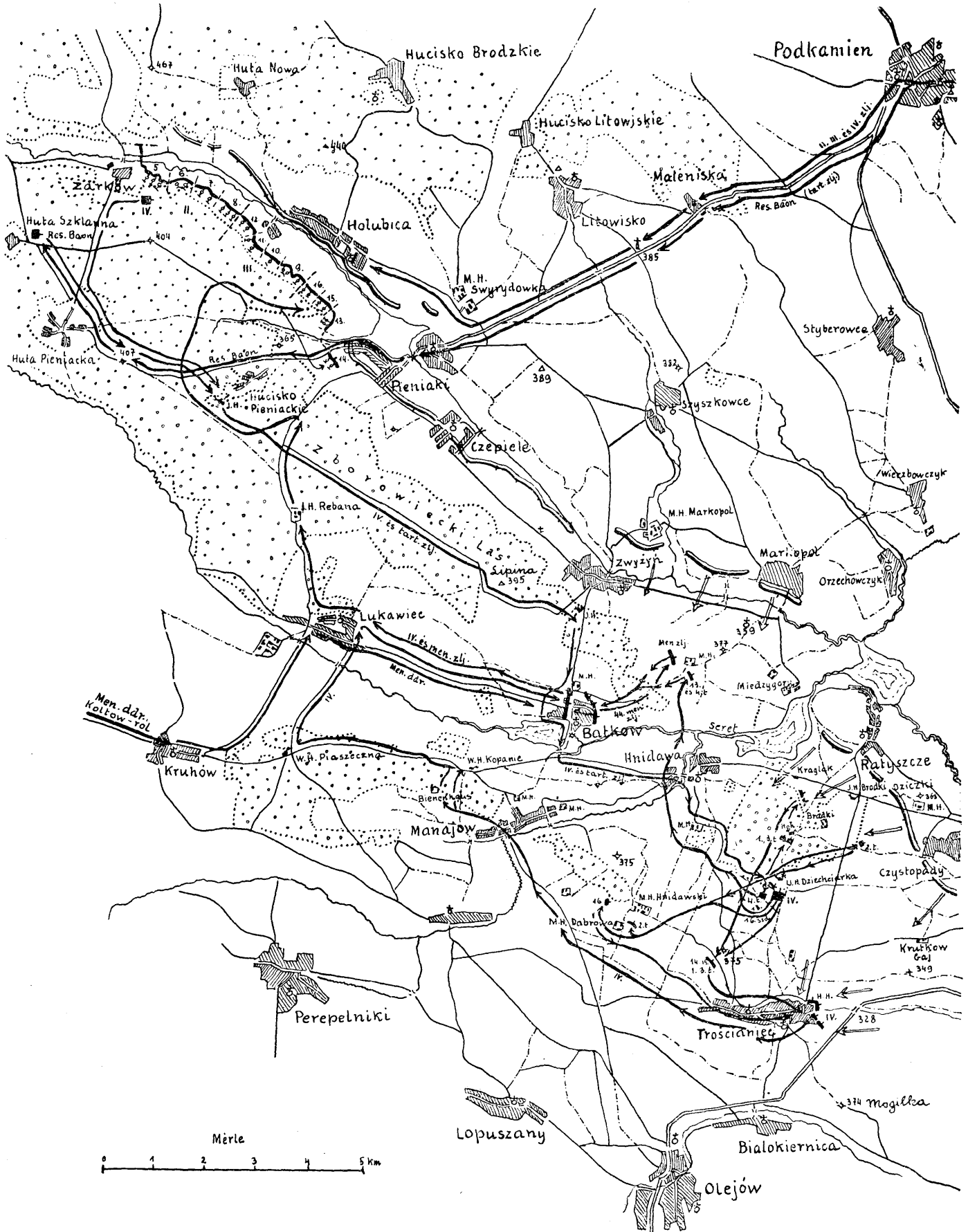
30.

Reggel Holubicanál kozák járőrök mutatkoztak, melyek azonban mihelyt rájuk tüzeltek, rögtön elszéledtek. Délután Holubicából ellenséges gyalogság és géppuskák tüzet kezdtek, egy ellenséges ágyúsüteg az 5. szd mögötti terepet is lőtte, eredmény nélkül.

Az eddigi aratási munkán levő XXII. menzljből ezredünk részére 2 tiszt és 202 ember érkezett Koltowba, hol azok parancsot kaptak, hogy Huta Pieniackára meneteljenek és ott az ezredsegédtsztnél jelentkezve, az őket rögtön az ezredbe ossza be.

Reggelre észrevehető volt, hogy az ellenség a II. zlíjjal szemben az erdőszéle előtt éjjel lövészárkot ásott. Az ellenséges tüzéség mindkét zlíj tűzvonalaát tűz alá vette, azonban eredménytelenül. A Holubica

nyugati kijáratánál álló ellenséges táboriőr annan északfelé húzódott vissza, mire azt tűz alá vették és láthatóan veszteségeket is okoztak neki. Déléltt ellenséges tüzéség Pieniaki keleti részét lőtte hevesen és a falu rövidre reá ki is gyulladt és majdnem teljesen



Tieniaki és Botkow.

leégett. Délután állásainkra az ellenséges tüzéség ismét löni kezdett, veszteséget azonban nem okozott.

## Augusztus.

### 1.

Az éjjel csendben múltott, járőrök az előtérben voltak, különösen azonban nem figyeltek meg. Mint reggel látni lehetett, az oroszok Holubica felé futóárkokat ástak, a 12. szddal szemben pedig eddigi állásaikat kiszélesítették. Reggel felé Pieniaki falu nyugati része, melyet ekkor a 69-esek tartottak megszállva, kigyulladt és egész délelőtt égett.

A 2. hdsgparság Op. No. 3278. parancsal a Kosak altábornagy csoportját feloszlatta és ezentúl a 27. ho és a magy. népf. lov.-ddr a 31. ho-lyal együtt az V. hdtet képezték.

Este Holubica faluban orosz csapatok gyülekezése volt megfigyelhető, mire tüzéségünk rajtaütésszerű tüzet nyitott rájuk, minek következtében a falu déli része kigyulladt.

A XXIII. és júliusi menetzljak még megmaradt részeit egy zljba egyesítették és az parancsot kapott, hogy Koltowba meneteljen. Létszáma: 25 tiszt, 622 ember.

### 2.

Nyugodtan telt éjszaka után a hoparság 8 óra 20 d. e. elrendelte, hogy a tartaléklj a Hucisko Pieniakie vadászházhoz meneteljen, hol továbbra is hotartalék marad. A zlj a menetelést 11 órakor megkezdve, 1 órakor d. u. érte el helyét. Délután az orosz tüzéség a 12. szd állásait lötte, feltűnt azonban, hogy a leadott 16 lövés közül 11 vakon ment.

10 óra 25 d. u. a hoparság elrendelte, hogy a IV. zlj másnap Hucisko Pieniakiere meneteljen, hol továbbra is hotartalék.

Értesítés jött, hogy 12 óra éjjeltől kezdve, a 2. hdsg Hindenburg német tábornagy parsága alá lép.

### 3.

Ezen alkalomból a tábornagy Böhm-Ermoli vezérezredeshez, a 2. hdsg parnokához, a következő táviratot intézte:

„Igen tiszteletteljesen értesítem Nagyméltóságodat, hogy augusztus 2-áról 3-ára virradó éjféltkor a 2. hdsg felett a parságot átveszem. Nagyméltóságodat, mint ezen hdsg kipróbált vezérét üdvözlöm és kérem, hogy csapatainak üdvözetemet adja át.

Nem kétlem, hogy a 2. hdsg az oroszoknak ezentúl is ellen fog állani és őt megveri.

Hindenburg tábornagy.”

A hadseregpárnok erre a következőkben válaszolt: „Tábornagy Urat mint a 2. hdsg főpárnokát legálázatosabban és szívélyesen üdvözlöm.

A 2. hdsg mindent latba fog vetni, hogy Tábornagy Ur reményének megfelelően.

Böhm-Ermoli vezérezredes.”

Reggel érkezett azután Hindenburg tábornagy parancsa, mely a következően szólt:

1. A hdsg jelenlegi állása *kell*, hogy állandó legyen.

2. A tüzéségnek minden ellenséges közeledést csirájában kell elfojtania.

3. A védelem súlypontja az első vonalban fekszik, a tartalékoknak tehát az arcvonalhoz *közel* kell lenniök.

4. A könnyű tábori tarcok löszere döntő harcmozzanatok részére tartalékolandó.

5. A legkisebb ok sem forog fenn, hogy hátsó állások felé tekintsünk.

6. Általánosan hirdetendő ki.”

Az oroszok az éjjel folyamán Holubica déli széléin is beásták magukat, a főállásaik előtt pedig drótakadályt építettek.

A IV. zlj, az elrendelt időben a menetelést megkezdte, 5 órakor d. e. Huta Pieniakiba érkezett. A nap folyamán az orosz tüzéség a tűzvonalat többször lötte, eredmény nélkül. Saját tüzéségünk a Holubicában dolgozó oroszokat lötte délután, ezáltal ott ismét néhány ház leégett.

A következő napok eseményeivel kapcsolatban már itt kell megemlíteni, hogy a ho-unk jobbszárnyán csatlakozó IV. hdt-nél már ezen nap éjjelén lehetett az ellenségnek élénk mozgást megfigyelni, délelőtt és délután pedig az orosz tüzéség itt igen élénk tevékenységet fejtett ki. Hadosztályunk jobbszárnyán, a Czeplele—Zwyzyn—Miedzygory út mentén a 32. gy.-ezr. volt állásban, jobbszárnyával Miedzygorynál, balszárnyával Zwyzyntól északnyugatra a keresztnél. Az ellenséges tüzéség ugyan itt is a szokottnál élénkebben lőtt, különös megfigyelést azonban az ezred nem jelentett.

### 4.

A tűzvonalban az éjjel teljes csendben múltott. A IV. és tartzljak 5 óra 55 d. e. a hoparság következő távmondatát kapták:

„A hotartalék Hucisko Pieniakiból rögtön a Zwyzyn-től délre fekvő J. H.-hoz meneteljen, odaérkezését a IV/32. zljparságon át ide jelentse. 31. ho Op. No. 804/3.”

6 óra 15 d. e. a hoparság az V. menddrnak pedig a következő parancsot adta: „A menddr Koltowról Kruchowon át rögtön meneteljen Lukaviecre. Lukaviecre való megérkezését a 61. ddrparságon át jelentse. 31. ho Op. No. 804/4.”

Ugyanezen időpontban az V. hdtparság a 72. gy.-ezredet, mely eddig mint hdt tartalék állott rendelkezésére, szintén a Zwyzyntól délkeletre fekvő térbe irányította és elrendelte, hogy ha az ezred odaérkeztek a helyzet egy közbelépést igényelne, úgy a Batkowitztől északkeletre levő csapatok felett Bacsilla ezredes, a 61. kgy.-ddr parnok a vegye át a parságot és az ellentámadást egyöntetűen hajtsa végre (Op. No. 704/13.).

Ezen parancsokat a 31. ho jobbszárnyán levő 32. gy.-ezrednél, valamint az ettől jobbra a IV. hdt balszárnyán történt események idézték elő.

4 órakor d. e. a 3. orosz ho Markopolból nyomulva előre, a 32. gy.-ezr. Miedzygorynál álló jobbszárnyát, hol annak II. zlja állott, támadta meg. (A századok sorrendje a következő volt: Miedzygorytól északra áll a 12. szd, azután balfelé a 11., 10. és 9. szd.). A támadás főleg a 10. és 9. szdokat érte, melyek a 359-es templomtól jobbra és balra állottak, melyből a 9. szd egy része még ki tudta magát vonni, a 10. szd azonban teljesen elveszett. Az orosz déli irányban nyomulván tovább előre, a zlj két jobbszázadát (12. és 11.) hátulról is bekerítve elvágta, mire ezek a zljparsággal együtt fogságba estek. A támadás itt oly meglepően érte a 32-eket, hogy a kb. egy km-re az arcvonal mögött levő ágyúsüteg parnok is csak személyesen tudott visszafutni, telefonórét elfogták, úgy hogy még a zárótűzet sem rendelkezte idejekorán el. Állítása szerint a támadás előtt gyalogsági tűz nem volt hallható. Az ütegpárnok ezen állítását megerősíti a 61. gy.-ddr naplójában foglalt reggeli jelentés is, mely így szól:

„4 óra 30 d. e. Helyzet változatlan, veszteség nincs, hőmérséklet +14 C.“ A tüzéség tehát már csak az áttörés után nyithatta meg a tüzet, de ez oly hatásos volt, hogy az oroszok, ámbár Markopol irányából a Seret lapályában még mindig jöttek újabb orosz csapatok, a 32-esek volt állásait kénytelenek voltak feladni és visszavonultak. A 61. gy.-ddr naplója szerint a helyzett itt 9 órakor d. e. a következő: Az elveszett három 32-es szd helyén a 71. gy.-ezred egy zlja (eddig a 66. gy.-ddr tartaléka volt), a 66. ddr balszárnya, melyet az ellenség szintén visszanyomott, a Kraglak—J. H. Brodki—Zystopady vonalig ment vissza, hol ismét állást foglalt.

Közben ezredünk IV. és „Tartzlja“ a menetelést a Zborowiecki Las erdőn keresztül vezető úton Zwyzyn irányban megkezdte és 10 órakor d. e. tájban az elrendelt helyet elérte, hol az erdőben állva maradt. Az eső folyton szitált.

1 órakor d. u. a IV. hdtparság, mely a 2. hdszg rendeletére a 32. gy.-ezr, valamint az emögött álló csapatok és a 61. gy.-ddrparság felett a parságot átvette, Op. No. 2504/39. parancsal elrendelte, hogy úgy a két 44-es zlj, valamint az azokat követő 72. gy.-ezred is Hnidawara felé, hová a 61. gy.-ddrparság is menjen előre.

Délután a 2. hdszgparság a következő rendeletet adta ki, mely rögtön ki volt hirdetendő: „Az összes parnokokat arra kötelezem, gondoskodjanak minden eszközzel arról, hogy éjjel, főleg azonban a kora reggeli órákban az arcvonalban a legnagyobb figyelem és óberség uralkodjék. Azon parnokokat, kik ez ellen a legkisebbet is vétik, állásaiktól fel kell menteni és ellenök a bűnvádi eljárást megindítani...“

A IV. és a „Tartzlja“ a IV. hdt parancsa értelmében 4 óra d. u. tájban eddigi helyükről elindulva Batkow és Hnidawan keresztül meneteltek és miután a 66. gy.-ddrnek rendeltettek alá, ez a zljakat a J. H. Dziechciarkához irányította, hova este érkeztek. Saját arcvonalunk innen kb. 200 lépsére keletre és északeletre az erdő szélén, illetve az ott húzódó mélyvonal nyugati szélén állott. A 66. ddrparság 10 óra d. u. tájban parancsot adott, hogy két szd a Brodkiytól kb. 800 lépésre délnyugatra fekvő Hgh.-hoz meneteljen, hol mint a tűzvonal tartaléka és támasza szolgál. Erre az 1. és 3. tartszd lettek kirendelve és a parancsot végrehajtották. Nemsokára a 2. tart. szd is parancsot kapott, hogy a ddr jobbszárnján a tűzvonalban levő huszárosztagnak mögé mint tartalék meneteljen, mely parancsot a szd szintén végrehajtotta. A IV. zlj és a 4. tartszd mint ddr tartalék a vadászlaknál maradtak, hol a ddrparság is tartózkodott. Az ezred ezen részei az éjjelt ezen helyzetben töltötték.

Az V. menddr három zlja, mely délelőtt már Lukawiebe érkezett, 9 órakor d. u. a 31. ho parancsát kapta, hogy Batkowon keresztül egy zljjal Zwyzynre, két zljjal pedig a 377-es magasságiponttól 500 lépésre nyugatra fekvő M. H.-hoz meneteljen és azok ott mint tartalék álljanak készenlétben. 10 óra 30 d. u. ezen három zlj (sorrend: 44., 69., 32.) a menetelést meg is kezdte és éjjeltájban Batkowra érkezett. Itt a 32-es zlj Zwyzyn irányába tért el, a másik kettő pedig Batkowban pihenőt tartott.

## 5.

4 óra 45 d. e. az oroszok Markopolból ismét támadást intéztek a 32. gy.-ezred állása ellen és annak IV. zljját Zwyzynnél áttörve, a falu keleti részét el is foglalták. Erre a IV. hdtparság a 66. gy.-ddrnek elrendelte, hogy a tartalékából két szdot töljön el északi

irányban, melyek az ottani harcokban támaszul szolgálnak. Erre a 13. szd és a 4. tartszd lettek kirendelve és Hnidawan át menetelve a Sereten is átkeltek.

Közben az éjjelkor Batkowon pihenő két menetzlj közül a 69-es parancsot kapott, hogy a 32. gy.-ezredhez meneteljen, a még megmaradt 44-es menetzlj pedig, hogy a már előzőleg kiadott parancsot hajtsa végre. Ezt végrehajtva, virradatkor a 377-es magasságiponttól nyugatra fekvő M. H.-hoz érkezett és attól nyugatra vett állást, hol további parancsok nélkül délig maradt. Közben azonban az oroszok a 32-esek vonalát áttörve, a menetzlj ott helyben tűzvonalba fejlődött és kisebb orosz járőrökre és portyázó kozákokra tüzelt is. Ily helyzetben talált rá az északnak menetelő két szd. A zljparnok ekkor a két szd-nak parancsot adott, hogy jobbszárnján fejlődjenek harcra. Miután ez megtörtént és a két szd előtt ellenség nem volt, azonkívül a kilövés sem volt ezen helyről megfelelő, a két szd egy egyedülálló ház irányában ment előre, mikor hirtelen nagyobb orosz erővel kellett harcra lépnie. Az orosz túlerővel szemben, mely még őket jobbról bekeríteni is igyekezett, a két szd eredményt elérni nem tudott, sőt, hogy a bekerítést elkerülje, kénytelen volt az akkori állásától nyugatra fekvő következő terephullámra visszavonulni. A menetzlj a visszavonuló mozdatot már kissé korábban hajtotta végre. Az oroszok a visszamenő rajvonalat nem követték, ezredünk ezen részei itt állást véve, másnap délutánig zavartalanul maradtak állva.

Ezen az akkori mozgalmas időkből lehetetlennek látszó helyzet úgy állott elő, hogy a menetzlj előző nap este óta, mikor azon parancsot kapta, hogy a 377-es magassági ponthoz meneteljen, semmiféle parancsot nem kapott, a 13. és 4. tart. szdok pedig a 14. hoparságnak 10 órakor d. e. kelt parancsát, melyet a két szdot ismét a 66. gy.-ddrhez rendelte vissza, szintén nem kapták meg és így természetesen a menetzljhez esatlakozva maradtak. Az oroszok pedig ezen részen másnap késő délutánig nem hogy nem támadtak, de még nem is mutatkoztak, sőt az orosz tüzéség sem lőtte őket. Ezen századoknak felállítás helyéről még a 61. gy.-ddrparságnak sem volt tudomása, mert a ddr naplójában található jegyzetekben ezekről megjegyzés 6-ika estéig sehohsem található.

A Serettől délre álló csapatainkkal szemben álló oroszok azonban nem maradtak tétlenül. A Kraglak—J. H. Brodki—Krutkow Gaj vonalban álló tűzvonalunk ellen az orosz tüzéség és gyalogság már korán reggel erős tüzelést kezdett és minden jel arra mutatott, hogy ott támadás készül. Ezredünknek ezen térben levő részei (IV. zlj a 14., 15. és 16. szdokkal és a tartzlj az 1., 2. és 3. szdokkal) ekkor nagyjában az előzőnapon este elért helyeiken állottak és a 66. gy.-ddr tartalékát képezték. Az 1. és 3. tartszdok, melyek Kraglaktól délre az erdő szélén állottak, az őket érő orosz gyalogsági és tüzéségi tűz ellen beásták magukat.

A nap további harcáról pontos feljegyzések sehol sem találhatók, és az azokban résztvettek részéről kapott leírások, sajnos annyira eltérőek, hogy ezen nehéz harcoknak részletes leírása lehetetlen. A következőkben a hitelesen megállapított események időrendbeli ismertetésére kell tehát szorítkoznom.

Az erős tüzéségi előkészítés után Sacharow orosz tábornok két hadteste, a VII. és XVII. a Hnidawa—Zalozce vonalban megkezdte az általános támadást. 10 órakor d. e. a Ratyszce—Dziezki vonalból erős tartalékok törtek előre és 10 óra 45 d. e. J. H. Brodkiánál az ott a tűzvonalban levő 71. gy.-ezred vonalát áttörték

és benyomultak az erdőbe. Ezredünk négy százada és a közben beérkezett 72. gy.-ezr. két zlja parancsot kapott az ellentámadásra, mely végre is hajtott és az ellenséget megállította. Nemsokára azonban Czistopadyból is orosz támadás indult a Krutkow Gajnál álló tűzvonalunk ellen (26. és 71. gy.-ezredek részei), mely kezdetben ugyan az ott levő utolsó tartalékok bevetése folytán megállott, délben azonban újra megkezdődött. Majdnem ugyanekkor a Hnidawa északi szélén álló csapatainkat (a 71. gy.-ezred három százada) az oroszok nagy túlerővel szintén megtámadták és azokat a 375-ös magasságipont — M. H. Hnidawski vonalba visszamenni kényszerítették. Erre a 66. gy.-ddrparság ezredünk két századát (16. és a 2. tart. szd) küldte oda segítségül, melyek közül az egyik M. H. Hnidawskinál állásba ment, a másik (16. szd) az ettől északra levő kis erdő nyugati szélén tartalékban maradt.

A J. H. Brodkitól nyugatra fekvő erdőben a harc nagy elkeseredéssel még 4 óra d. u.-ig eltartott, de mivel az oroszoknak V. hadtestünk közepét Zalocenél közben sikerült áttörni, késő délután az összes ott levő csapatok kényszerültek visszavonulni és a M. H. Hnidawski—Troscianiec falu közepe vonalban vettek újra állást. Az oroszok nem üldöztek és az erdő déli szélén a J. H. Dziechciarka vonalban megálltak, innen csak járőröket küldtek előre.

Késő délután érkezett meg a hadseregarcvonalparság által már előző nap odairányított német ho első zlja, mely Troscianiectól délre levő csapataink segítségére ment és a parságot a Seret-folyótól délre levő csapatok felett Melior német altábornagy vett át.

Ezredünknek négy itt harcolt szda (14., 15., 1. és 3. tart.) az éjjelt a 72. gy.-ezr. két zljával együtt Troscianiectól északra az újonnan felvett állásban töltötte.

Este érkezett a parságokhoz a 2. hdsgparság távirata a következő tartalommal:

„A 32. gy.-ezred tegnap és ma az ellenséggel szemben nem tanúsított megfelelő ellenállást. Az ezrednek ezen magaviselete miatt teljes rosszalómat fejezem ki.

Pabst ezredest parancsnokságától felfüggesztem, őt egyenlőre Hummel alezredes (71. gy.-ezr.) helyettesíti.

A rosszalás mindenkinek, a felfüggesztés a csapat- és magasabb parnokoknak hirdetendő ki.

Böhm vez. ezr.“

A Luh arevonalon, a II. és III. zljaknál a nap események nélkül múlt, a zljak az állások kiépítésével voltak még mindig elfoglalva. Az éjjel folyamán kint volt járőrök az ellenségnél szintén állásépítést figyelhettek csak meg.

## 6.

Mint már említve, a menzlj és annak jobbszárnyán levő 13. és 4. tart. szd 5-én d. u. azon terephátra mentek vissza, mely a Zwyzyni templomtól a „Seret“ írás „S“ betűjéig húzódik. menzljtől balra a 32-esek állottak, jobbra a 4. tart. szdtől egészen a folyóig egy ür volt. Az oroszok a nap folyamán kisebb erőkkel próbáltak előrejutni, ez azonban nem sikerült nekik. Már beállott az esti szürkület, mikor az oroszok a jobbszárnyon álló 4. tart. szdot oly erővel támadták meg, hogy a szd, melynek különben itt sem volt jó kilövése, kénytelen volt állását feladni és a mögötte fekvő erdő széléig ment vissza. A helyzet folytán ezen visszavonuláshoz a 13. szdnak és a menzljnek is csatlakozniok kellett, a már említett erdő szélén azonban ismét állást vettek. Közben besötétedett, mikor a tűzvonal előtt egy rajvonal tűnt fel, melyet nem lehetett pontosan megismerni, hogy talán nem-e a későbben visszavonuló saját csapa-

taink. A rajvonal tehát tüzet nem nyitott. Mikor az előre menő rajvonal egész közelbe jutott, lehetett csak megismerni, hogy ellenség, mire egy rövid tüzelés után saját csapataink az erdőbe mentek vissza, az oroszok azonban fekvé maradtak és az erdőbe benyomulni nem mertek. Éjfél előtt jött azután a 61. gy.-ddrparság parancsa, hogy az összes szdok Batkow keleti szélére vonuljanak vissza, ami meg is történt és ott állásokat kezdtek építeni.

A nap további folyamán az oroszok sem itt, sem a M. H. Hnidawskinál álló két század állásai ellen nem támadtak, tűzérési tüzet kivéve, a nap aránylag nyugodtan múlt, úgyhogy a századok állásaik kiépítését folytathatták.

A harc vonal többi részein is az oroszok délelőtt mindenütt nyugodtan viselkedtek, délben azonban az orosz 3., 13. és 34. ho-ok ismét támadni kezdtek, mégpedig Zwyzynnél, hol a 32. gy.-ezred még állva maradt részeit támadták meg. Itt azonban csak részleges sikert értek el és a 61. gy.-ddr a már előző nap segítségül kapott 12. gy.-ezreddel a Zwyzyn nyugati részétől Batkowig húzódó vonalat képes volt tartani.

2 óraker d. u. az orosz támadás Troscianiec irányában kezdődött; orosz rohamesapatok a falu keleti szélébe be is hatoltak, de ellentámadással onnan kivertek őket. Osztrák-magyar ezredek német zljakkal keverve harcoltak itt, a kötelékek teljesen összekeveredtek.

Ezredünk itt levő négy százada a 72. gy.-ezreddel volt elkeverve. Órák hosszat tartó nehéz harc után az oroszok támadása összeroppant, Troscianiecből kiverő csapatok rendetlenül futottak vissza. 3 óraker d. u. a harc lassan elcsendesedett, csak a tűzérések dolgoztak tovább, az oroszok beásni kezdték magukat. Miután a visszavert orosz támadás után a délután folyamán a kötelékeket nagyjában rendezték, ezredünknek itt levő századai Troscianiec keleti sarkát a H. H.-nál (Herrenhaus = urasági lak) szállták meg, arccal részben északra, részben keletre. Hogy ezen helyzet felsőbb parancsra történt-e, vagy magától adódott, határozottan nem állapítható meg, az utóbbi azonban valószínűbb.

Este a 66. gy.-ddrparság elrendelte, hogy a M. H. Hnidawskinál Hummel alezredes parsága alatt álló két 44-es század a Troscianiecnél álló részekhez csatlakozzon. Hummel alezredes azonban jelentette, hogy a tűzvonalban álló századot onnan kivonni nem lehet, így csak a 16. szd menetelt Troscianiecbé, hol a már ott álló századok balszárnyán jött állásba.

Ezen harcokról és a csapatok állapotáról Melior altábornagy No. 2506/16. számú jelentésében 3 óraker d. u. következőképpen jelent:

„A parságom alatt álló es. és kir. csapatok már ötödik napja éjjel-nappal harcban állanak. A harcban álló alakulatok állományai átlagban egyharmadra, némely osztagoknál még alábbra süllyedtek. Ámbár a es. és kir. csapatok tisztjeik vezetése alatt a legvégsőbb teljesítményeket érték el és igen derekasan küzdenek, a mai harcok után azon benyomást nyertem, hogy ezen csapatok a folytonos harcok és megröltetések következtében teljesen kimerültek és már nem bírnak azon ellenállási erővel, mely őket elkészített állások hiányában a nyílt terepben való harcra képesítené.

Ennélfogva tehát újra javaslom, hogy a parságom alá helyezett csoportból a különösen kimerült részeket az arevonalból vonják ki, azoknak a harcok során megbomlott kötelékeit állítsák helyre és azok helyébe friss csapatok kerüljenek.

Elsősorban a 44. és 26. gy.-ezredek és a Hummel al-



ezredes parsága alá tartozó csapatok jönnének tekintetbe.

Melior.“

A kérésnek a IV. hadtestparság csapatok hiányában nem tehetett eleget.

Szürkületkor a tüzérségek a lövést beszüntetve teljes csend állt be, az éjjel nyugodtan telt.

A II. és III. zljnál egész nap változó hevességű gyalogsági és géppuskatűz, időnként a tüzérségek is lőttek.

## 7.

A Batkownál állásba jutott részek ezen napon is az állásokat építették, és ezek következően voltak megszállva: Batkow délkeleti sarkától északra felé 13. szd. 4. tartszd, 44-es menzlj a Batkowitzől északra fekvő M. H.-ig. Itt csatlakozott a 32. ezred tartzlja. A 13. szd jobbszárnyán pedig a 12. gy.-ezred egy zlja csatlakozott. A nap folyamán az oroszokkal, kik csak a szemben levő erdő széléig jöttek előre, folytonos gyenge csatártűz volt. Csak tőlünk balra próbálkoztak a délután folyamán támadni, azonban visszaverettek. A délután folyamán a 61. gy.-ddrnek a 3. bh. gyalogezerdet is alárendelték, mely tartalékot képezett. Ennek egy zlja ezredünk századai mögött a Batkowitzől nyugatra fekvő kis erdőben állott fel.

A 66. gy.-ddrnél délelőtt is csend uralkodott, az orosz Sacharow hadsereg a négynapos harcokban annyira legyengült, hogy támadni tovább nem tudott. 10 órakor d. e. a ddrparság a következő jelentést küldte: „Helyzet változatlan. Csend uralkodik. Az ellenség állásban, M. H. (Hnidawatól délre) erdőszéle J. H. Dziechciarkaig 372-es magasságipont — Krutkow Gaj. Az előterepben semmit sem lehet megfigyelni. Ellenséges egyfedelű repülőgép állásaink felett.“

Kölesönös tüzérségi tűzön kívül, a nappal is csendben múlt.

9 órakor d. u. Troscianiecben álló századok csoportparsága a következő jelentést küldte a 66. gy.-ddrparáságnak, melynek tartalmából az akkori állapot pontosan kiviláglik: „Mivel védelmi szakaszomban (IV. zlj és 44-es tartzlj) 1. csak 387 puskával rendelkezem, 2. a H. H. Troscianiecnél van az arevonál törési pontja, a csekélyszámú lőfegyver miatt az arevonál csak kisebb csoportokkal tartható megszállva, melyek között hézagok vannak; és mivel jobbszárnyam a német csapatok balszárnyától egy 400 lépés hosszú védelmezhető összekötőárok által van elválasztva, sürgősen kérem a M. H. Hnidawskinál álló csoport ideküldését. A most rendelkezésre álló erők mellett ezen fontos arevonalszakasz tartásáért felelősséget vállalni nem lehet.“

11 órakor d. u. a ddrparság erre azt válaszolta, hogy a kért csoport az arevonalból most nem vonható ki, rendelkezésre bocsájt azonban egy kb. 200 puska felett rendelkező 26-os századát, mellyel a németek felé déli irányban a csatlakozást hozza létre.

A Luhon álló II. és III. zljknál a helyzet változatlan, az ellenséges tüzérség időnként lőtte az állásokat.

## 8.

A II. és III. zljnál gyenge csatártűz és időnkénti tüzérségi tűzön kívül nyugalom. Az éjjel előreküldött járőrök az ellenségnél állások építését figyelhették csak meg.

Az ezrednek a Baecilla- (61. gy.-ddr) és Brauner-csoportnál (66. gy.-ddr) levő részeinél változás nem állott be, itt is egész nap csupán csatártűz és némely-

kor ellenséges tüzérségi tűz volt. Az idő esőre fordult, az ellenség harci tevékenységét ez is gátolta.

## 9.

A Luhon a nap teljes csendben telt el. Tekintettel arra, hogy a ho jobbszárnyán, hol a 69. gy.-ezr. állott ellenséges támadás valószínű volt, a hdtparság elrendelte, hogy főleg a reggeli órákban fokozott figyelmet kell erre fordítani és hogy megállapítható legyen mi áll velünk szemben, lehetőleg foglyok ejtendők. A kiküldött járőrök azonban az éjjel folyamán a Luhon innen ellenségre nem bukkantak.

A Batkownál szemben álló ellenség főleg állásainak kiépítésével foglalkozott, melyek elé drótakadályt is húzott. Itt sikerült az előterepben négy orosz el-fogni, kik a 11. orosz ezredhez (3. orosz ho) tartoztak. Vallomásuk szerint az eddigi támadásoknál igen nagy veszteségeik voltak, századaik jelenleg 60—70 emberből állanak. Másnap vagy harmadnap a 35. orosz ho fogja őket felváltani.

A Brauner-csoportban levő századoknál időnként az ellenséges tüzérség volt élénkebb, különben nyugalom.

Egész nap esett az eső, az utakon a sár feneketlen volt.

## 10.

A 31. hoparság a 69. gy.-ezrednél éjjeli két óra kezdettel erőszakos felderítést rendelt el, melynek végrehajtása közben az ellenséges tüzérség ezredünk állásaira élénken tüzelt, veszteséget azonban nem okozott. A nap többi része csendben telt.

A Baecilla-csoportnál levő szdnál időnként élénkebb tüzérségi tűz. A Brauner-csoportnál levő IV. zljtől balra a 72. gy.-e. volt állásban, mely ellen erős tüzérségi előkészítés után az oroszok Dziechciarka irányából 7 óra 15. d. u. két zljjal támadást kezdtek a 375-ös magasságipontra. A tüzérségi tűz Trosczianec falut is felgyújtotta, melynek fele leégett. Később az ellenség balszárnyát meghosszabbítva a IV. zlj balszárnya ellen is támadott. Támadása azonban már kb. 500 lépésre állásaink előtt elakadt. Később a támadás folytatását ismét megkísérelte, de ez sem sikerült neki.

## 11.

A Luh-i állásokban a helyzet változatlan, gyengébb ellenséges tüzérségi tűz.

Ezredünknek a Baecilla- és Brauner-csoportoknál levő részeinél a helyzet egész nap változatlan, Batkownál az ellenséges tüzérség az állásokat és a mögötte levő terepet időnként élénkebben lőtte.

A IV. hdt ekkor már a német gyal. tbk von Eben csoportjába tartozván, ennek rendelkezésére kiadta Op. No. 2511/17. parancsát, mely a VIII/12—13 éjjel valószínűleg végrehajtandó mozdulatokról rendelkezett. A 2. hdsgtől délre fekvő arevonalon előfordult események t. i. az arevonál egyes részeinek hátrább való visszavételét tették szükségessé. Ezredünknek a Brauner-csoportnál levő részeit az érintette, hogy a IV. hdtparság elrendelte, hogy a 66. ggy.-ddr kötelékébe nem tartozó, de jelenleg ott beosztott csapatok ekkor a tűzvonalból kivonandók és azok Kruhownál tartalékviszonyban gyülekezzenek.

Késő délután Trosczianecnél észre lehetett venni, hogy az ellenséges gyalogság kisebb csoportokban előre megy és ott magát beássa. A sötétség beálltáig tüzérségünk ezeket tűz alatt tartotta.

A Luh-menti állásokban a nap nyugodtan mult. 8 óra 20 d. u. az ellenséges tüzéség a III. zlj állásait kezdte erősen löni, mely tűz majdnem egy óra hosszat tartott és kb. 200 gránátot lőtt állásainkra, veszteséget azonban nem okozott.

Virradatkor az oroszok Troszczianecztől délre a Mofilka-magaslat ellen, hol németek álltak, erős támadást intéztek és ezen támadásukat Troszczianecre is előnyomuló gyalogságuk kísérte. A IV. zlj tüze és a tüzéségi tűz azonban ezen támadásukat rövidesen megbénította és a németek is visszaverték őket.

10 órakor d. e. a IV. hdtparság Op. No. 2512/10 parancsával a tűzvonat visszavonását rendelte el. Ennek oka a déli hdsgnél eredményes orosz támadás és a IV. hdt arcvonala előtt az orosz V. sib. hdt összevonásának megállapítása volt. A parancs értelmében a Bacsilla-csoport jobbszárnyát a Batkow-Manajov északi M. H. (major) vonalba hajlítja vissza, a Brauner-csoportnál lehetőleg csak a 12. és 72. gy.-ezredek maradjanak a tűzvonatban, a többi csapatok tehát ezredünk IV. zlja és a tartzlj részei, az előbbi parancs értelmében tartalékban. A Brauner-csoport erre elrendelte, hogy ezredünknek a kötelékében lévő részei este Harbuzowon keresztül Kruhowra meneteljenek. Erre azonban a később beállott események következtében sor nem került.

A Bacsilla-csoportnál fenti parancs értelmében szintén tartalékba kellett volna vonni ezredünknek ott lévő részeit, azonban a viszonyok ezen parancs végrehajtását is meggátolták.

D. u. az orosz tüzéség ismét hevesen kezdte Troszczianeczet löni és az orosz gyalogságnál is támadás jelei mutatkoztak. Erre a IV. hdtparság elrendelte, hogy ha délután vagy este egy orosz támadás fejlődne ki, a Brauner-csoport egy embere se hagyja el a jelenlegi állásokat a hdt kifejezett parancsa nélkül. A visszavonulást majd idejekorán rendeli el.

A szürkület beálltával az oroszok tényleg újra támadást kezdtek, melynek folytán heves harc fejlődött ki. 8 óra 25 d. u. a IV. zljtől jobbra és balra kisebb szélességben be is törtek, de onnan őket kiverték, a IV. zlj balszárnyán a H. H.-ra is rohamoztak, de szdaiink a rohamot visszaverték. Erre a német 195. hoparság a tartalékban lévő német 24. tart. vadászljat Olejowon át Troszczianecre rendelte, de ennek harcbevetése már nem mutatkozott szükségesnek. A IV. zljnél azonban az élénk tűzharc tovább is tartott.

Batkownál az orosz tüzéség reggel a templomot és környékét vette erős tűz alá, 7 óra 30 d. e. pedig gyalogsága is megkezdte az előnyomulást. A reájuk leadott gyalogsági géppuska és tüzéségi tűzben azonban nemsokára fekvé maradtak, 8 óra 30 d. e. miután az oroszok újabb csapatokat dobtak a tűzvonatba, ismét előrejutni próbáltak, de óriási veszteségeik következtében ezen kísérletük is dugába dőlt. Dél-tájban az oroszok elesedestek és a nyugalom a nap további részében is tartott.

10 óra 30 este a következő távirat érkezett a parágokhoz: „Önagyméltósága a hadtestparnok a Bacsilla- és Brauner-csoportoknak az utolsó napokban tanusított magatartásukért, de főleg a mai orosz támadások visszaveréséért köszönetét fejezi ki és magasabb helyen hozza azt tudomásra. Részenről az összes tiszteknek és a legénységnek köszönetemet fejezem ki. Ez alkalommal kötelezve érzem magam derék tüzéségünk hathatós támogatásáról is megemlékezni. Bacsilla ezr.”

A Luh völgyében lévő zljaknál a helyzet változatlan, éjjel táboriörseinket az oroszok aknavetőekkel lőtték.

Éjfél-tájban érkezett a Brauner-csoportnál lévő IV. zljhoz és a tartzlj részeihez a parancs a visszavonulásra. A IV. zlj a visszavonulást az ellenséggel majdnem közvetlen érintkezésben kezdte meg, azonban nemsokára sikerült az ellenségtől leválnia és ezután a visszamenet akadálytalanul történt. A M. H. Dabrowánál álló szd zavartalanul hajtotta végre a visszavonulást.

Ezen naptól kezdve eddig Trosciazniecnél és M. H. Hnidawskinál állott századok (14., 15., 16. és 1., 2., 3. tartzsdok) mint IV. zlj szerepelnek. Hogy mely időpontban és mily parancsra történt összevonásuk, nem állapítható meg.

8 órakor d. u. a IV. zlj a 66. ddrparságtól parancsot kapott, hogy rögtön a Manajowtól északra fekvő „Bienenhaus“-hoz meneteljen, hol mint a 14. ho tartaléka álljon fel. Ezen parancs végrehajtása közben a 14. hoprság ezen parancsot azonban annyiba változtatta meg, hogy két szdot mint a 66. gy.-ddr tartalékát a W. H. Kopanjehoz rendelte.

Batkownál ezredünk századai a kapott parancs értelmében még az éjjel folyamán az új vonalba, mely a Batkow-i templom mögött húzódott és jobbszárnyával a tónak támaszkodott, mentek vissza. A szdok kérésére a tüzéségünk Batkow keleti szélénél elterülő lapályt az éjjel folyamán többször tűz alatt tartotta, az ellenség a tűzvonat visszavételét nem zavarta. Reggel felé az ellenséges gyalogság Batkow keleti szélét érte el és lehet, hogy saját tüzéségünk tüze következtében az ottani házak kigyulladtak. A tűz oly sűrű füstöt csinált, hogy a terepet átlátni nem lehetett, ezért tüzéségünk azt folyton pásztázta. A nap további része nyugodtan mult.

## 14.

A Luh völgyében az oroszok virradatkor a tőlünk jobbra lévő 69-cseket és a balra lévő 67-cseket támadták meg, a támadást azonban visszaverték. Ezen idő alatt ezredünk két zlját az orosz tüzéség lötte élénkebben, azonban csak csekély veszteséget okozott, a III. zlj-nál egy géppuskát megrongált.

A IV. zljnél, mely az előző napon elért helyén állott a helyzet változatlan, a ddr-tartalékból egy szdot a 12. gy.-ezrednek munka elvégzésére bocsátottak rendelkezésre, de annak felállítás helyétől nem volt szabad eltávolodnia.

A Batkownál lévő szdoknál a nap folyamán csupán tüzéségi tűz volt.

Az „Oberkommando Ost“ a következő táviratot intézte a 2. hdsgparsághoz: „A 69., 44. és 67. gy.-ezredek derék magatartását megelégedéssel vettem tudomásul. Kérem ezt az illető csapatokkal, főleg ezredem zljaival tudatni. von Hindenburg.“ (Hindenburg a 69. gy.-ezrednek volt tulajdonosa.

## 15.

A Luh völgyében az ellenség 4 órakor d. e. tüzéségi és géppuskatűz oltalma alatt a III. zlj táboriörseit támadta meg. Mivel ekkor a völgyben sűrű köd feküdt, mely a kilövést akadályozta, kölesönös segélynyújtás tehát lehetetlen volt, a táboriörsök az állásokba mentek vissza. Tüzéségünk Holubiara megnyitva a tüzet, az ellenség tovább nem nyomult előre. A II. zlj jár-

őrei, melyek az éjszaka folyamán az előtérben voltak, orosz aknákat, fegyvereket és drótvágóollókat hoztak magukkal, azonkívül az orosz 197. gy.-ezred két el-esett katonáját temették el.

A IV. zljnál, valamint a Batkow-nál lévő szdoknál a helyzet a nap folyamán nem változott.

#### 16.

A Luhon levő zljakat az ellenséges tüzérség még virradat előtt kezdte löni, mialatt erősebb járőrei a táboriőröket támadták, mindenütt azonban visszaverték őket. Járőreink két 197. orosz ezredbeli fogollyal tértek vissza.

A 66. gy.-ddr arevonalat az oroszok szintén megtámadták, de azt is visszaverték. A IV. zlj ekkor is tartalékban állott, esemény ott nem fordult elő.

Batkownál délelőtt az állásokat az ellenséges tüzérség löni kezdte, mely tűz délután még fokozódott. 4 óra tájban az ellenséges gyalogság is támadni kezdett és sűrű sorokban nyomult előre. A szdok tüzelése, valamint a tüzérség segítsége a támadást azonban meghiúsította és az oroszok nagy veszteségekkel voltak kénytelenek visszafutni. Az élénk gyalogsági tűz még a sötétségben is folytatódott és csak éjjel felé gyengült el. Az előtér orosz hullákkal fedve volt.

#### 17.

A Luh völgyben a nap aránylag esendben múlt.

Ugyanez volt a helyzet a 66. ddrnél is. 2 óra 30 d. u. a IV. zlj a 66. gy.-ddrtől parancsot kapott, hogy a sötétség beálltával W. H. Piasecznan át Lukawiec keleti szélére meneteljen, hol azután a 61. gy.-ddr parsága alá lép, ennek ellenében onnan a 12. gy.-ezr. egy fél zlja jut a 66. ddrhoz. Erre a IV. zlj este a 66. ddrnél gyülekezett és az elrendelt eltolódást végrehajtotta.

Batkownál egész nap aránylag esend volt, a szdok az állás kiépítésével foglalkoztak.

#### 18.

A Luh völgyben néhány tüzérségi lövésen kívül, esend. Virradat előtt az 5. szd táboriőrénél az orosz 200. gy.-ezr. öt szökevénye jelentkezett.

A Batkownál álló részeknél a nap esendesen múlt. Egy szerencsétlen véletlen folytán saját tüzérségünk egyik ütege egyik ösztüzét röviden adta le, minek következtében a lövedékek a 13. szd állásaiba csaptak be és a szdnak nagyobb veszteséget okoztak.

Öfelsége I. Ferencz József császár és király születésnapja alkalmával amennyire a helyzet megengedte, az ezrednél jobb étkezés lett kiosztva.

#### 19.

A Luh völgyében a II. és III. zljnál ezen napon teljes a csend, az orosz tüzérség sem lőtt.

Batkownál az ellenséges tüzérség a rendesnél gyengébben lőtt, Batkowitz magát azonban egy 10 em-es orosz ágyú is lőtte.

A 61. gy.-ddrparság rendeletére a két nap óta Lukawiecnél álló IV. zlj a Batkownál tűzvonalon levő szdok megerősítésére állásba ment.

Az ott levő alakulatokról beadott eznap i létszámkimutatás szerint az élelmezési állomány 39 tiszt és 1245 ember, puska létszám 1096, csatárlétszám 992. — 17 beteg, 10 sebesült, 2 kórházba utalva, 2 halott. — Embereknél 200 töltény, azonkívül 12 töltényláda és emberenként 4 tartalékélelmiadag.

#### 20.

A luhi állásokban semmi különös sem fordult elő.

Batkownál a menzljtől balra a 3. bh. gy.-ezred IV. zljánál, virradatkor három orosz foglyot ejtettek, kik-től a következőket tudták meg: A 11. orosz ezred a Zwyzyni templomtól Batkowig van állásban. A három fogoly az ezred felderítőszázadához tartozott, mely 2 tiszt és 110 emberből állt. A géppuskák száma az ezrednél 30, ebből 12 osztrák-magyar. Jobbra tőlük a 12. gy.-ezr., balra a 9. ezred áll. Megerősítésről vagy támadási szándékról a foglyok nem tudtak. A manajowi támadásnál (16-án a 12. gy.-ezredünk ellen) az orosz 10. gy.-ezrednek csak 200 embere jött vissza, a többi fekvé maradt, az ezred most tartalékban van.

Déltájban az ellenséges tüzérség Batkowitzot lőtte, eredmény nélkül. Egy tüzérségi megfigyelő, ki a Hnidawatól délre fekvő M. H.-tól keletre fekvő erdővágásba belépett, az ellenségnek élénk mozgását figyelte ott meg és szerinte az ellenség nagyobb gyalogsági csapatokat tolt el déli irányban.

Délben érkezett az ezredparsághoz az ezred részére felállított gyal. ágyúsosztag (1 tiszt, 26 ember, 2 ágyú, 6 ló, 1 kocsi).

#### 21.

A II. és III. zljknál aránylagos esend uralkodott.

9 órakor d. e. a Pieniaki és Manajow között húzódo állásokra az ellenséges tüzérség megnyitotta a tüzet, mely folyton erősbödött. Déltájban a Zwyzyn és Batkow között levő bosnyákok állásaira helyenként pergőtűző fokozódott és az állásokban nagy károkat okozott. Ezredünknek Batkownál álló részeire is erős tüzérségi tüzet fektettek az oroszok, mely délutánig eltartott. 3 óra d. u. az egész vonalon az orosz gyalogság támadni kezdett. Egyik gyalogsági hullám követte a másikat, helyenként hatszoros sorokban is támadtak. A IV. és menzlj ellen a Batkowval szemben fekvő erdőből egyik támadóvonal a másik után bontakozott ki. Gyalogsági és géppuskatüzünk azonban az ellenség támadását még mielőtt a dróttakadályokat érthette volna el, megállította, mely helyzetben az ellenséges gyalogság óriási veszteségeket szenvedett. 5 óra 45 d. u. a nagy orosz támadás összeomlottnak volt tekinthető, csupán Zwyzyntól délre hatolt be kb. 200 lépés terjedelemben a 32-esek állásába, különben mindenütt visszaverték. Állásaink előtt a terep orosz hullákkal volt fedve, mely körülmény a későbbi napokban az osztlásnak indult hullák penetráns szaga miatt az állásokban való tartózkodást igen kellemetlenné tette. Veszteségeink aránylag igen csekélyek voltak, a 61. gy.-ddr 22-én reggel 5 óra 15-i jelentésében 1 halott és 18 sebesültet mutat ki.

#### 22.

Az éjjel mindenütt esendben múlt, Batkownál napközben gyenge csatártűz.

#### 23., 24., 25.

Ezredünknel mindkét helyen aránylag esend.

#### 26.

Éjféltájban a II. zlj táboriőrsei a holubicai hídnál nagyobb orosz csapatok gyülekezését vették észre. Erről jelentést téve, a zljparság tüzérségi tüzet kért ezen helyre, minek következtében a mozgolódás az ellenségnel megszűnt.

Batkownál egész éjjel élénk esatártűz volt. A nap folyamán mindenütt nyugalom.

27., 28.

Nappal mindenütt nyugalom. A sötétség beálltával a Luhon járőrök mentek előre, hogy lehetőleg foglyot ejtsenek és ámbár egész éjjel kint voltak, virradatkor eredménytelenül kellett visszatérniök. Az ellenség állásából sehol sem jött előre.

28-án 12 óra 50 d. u. érkezett a következő távirat:

„Az összes csapatoknak azonnal kihirdetendő, hogy a román kormány tegnap este 9 órakor nekünk alattomos módon háborút üzent. A határon az első ütközetek már megkezdődtek.

V. hdtparság Op. No. 728/16.“

Délután 4 órakor az ezrednek Batkownál álló részei a 33. gy. ho parsága alá léptek.

29.

A Luh völgyében éjjel az oroszok részéről élénkebb tevékenység, időközönként géppuskatűz is. A 8. szdnál levő 30 cm-es fényezőrot átlőtték. Dél tájban Huta Nowa irányából egy orosz üteg háromszoros összetűzet adott le állásainkra, mire az orosz árkoból hangos hurrákiáltás hallatszott. Valószínűleg ekkor hirdették nekik ki, hogy Románia nekünk hadat üzent.

Délben érkezett a hdsgfőparság Op. No. 29611. számú távirata, mely rögtön ki volt hirdetendő:

„Katonák! Bajtársak!

Már értesítettek benneteket, hogy ellenségeink sorában egy új tűnt fel: a román királyság.

Tisztességes katonai érzések ezen rablótámadásra biztosan a megvetésnek megfelelő mértékét fogja alkalmazni.

Néhány nehéz órát küzdöttünk le az elmúlt években, az új harcot is becsülettel fogjuk végigküzdeni. Legfőbb hadurunk zászlaira letett eskünkhöz híven: Isten legyen veletek. Frigyes főherceg tbngy.“

30., 31.

Általában mindenütt nyugalom.

Délelőtt hirdették ki, hogy Hindenburg tábornagyot a német vezérkar főnökévé nevezték ki, helyette keleten Lipót bajor herceg tbngy vette át a parságot.

31-én Batkownál az ellenséges tüzéség oly élénken lőtt, hogy időnként az állásokban való munkát be kellett szüntetni.

### Szeptember.

1—4-ig mindkét helyen, hol ezredünk zljai álltak, a rendes harci tevékenység. 2-án d. u. saját nehéz tüzéségünk lőtte Holubicát, minek következtében kb. 30 ház gyulladt ki és az tűz egész éjjel tartott. 3-án és 4-én éjjel Batkownál az oroszok aknavetőkkel lőtték állásainkat és mindkét nap érzékeny veszteséget okoztak.

5-én a 2. hdsgparság Op. No. 3917. rendeletére, melyben az augusztusi harcok folyamán a kötelekekben előfordult összekeveredést rendbehozni rendelte el. a 31. ho a szükséges felváltásokat rendelte el. E parancs szerint ezredünknek Batkownál álló részeit a IV/83. zlj váltja fel és ezen részek a felváltás után ismét a 62. gy.-ddparságnak lesznek alárendelve. Ez azután a 44. gy.-ezr. egy részét a 69-es tartzlj és az ehhez jobbról csatlakozó 16/69. szd állásainak megszállására használja fel. Batkownál a felváltást szept.

5-én 10 óra d. u.-ig végrehajtották. A zljak ezután a 83-as zlj eddigi helyére, a 69. gy.-ezr közepe mögé, meneteltek, hova 6-án 1 órakor d. e. érkeztek. A még tűzvonalon levő 83-as szdot egy szdunk váltotta fel.

7-én d. e. a 31. ho elrendelte, hogy amint a szintén a tűzvonalból kivont 32. gy.-ezr. felállítási helyére érkezik, a 69-eseknél a tűzvonalon levő 44-es szdot vonják ki, mire ezek a 62. ddr körzetébe tolandók el és 8-áról 9-re virradó éjjel a 6-os tartzljat és a 16/69. szdot váltsák fel.

8-án a 62. gy.-ddr megkereste a 31. hoparságot, hogy a 44-es zljakat mostani helyükről rögtön az ezredparsághoz irányítsa, különben az elrendelt felváltás nem volna lehetséges. A hoparság ezt elrendelve, a IV. zlj a felváltást 8 órakor d. u. végrehajtotta. A tűzvonalon a szdok sorrendje jobbról kezdve: 14., 13., 15. és 16. szd. A IV. gposzttag a 13. szdnál, az I. gposzttag két-két géppuskája a 15. és 16. szdnál.

Közben az eddigi menzljat felosztották és részben a IV. zlj létszámának kiegészítésére, részben egy tartzsd képzésére használták fel. A tartzsd ezután mint ddr tartalék a 14. szd mögé a 347-es keresztől délkeletre fekvő kis völgybe került.

A következő napokban az állásokban a rendes tevékenység folyt; állások kiépítése, különböző berendezések megteremtése stb. Az oroszok is főleg állásaikat építették, tüzéségük is csak elvétve lőtt, aknavetőik az előretolt táboriörsöket lőtték éjjelenként, ami részünkről is hasonló tevékenységet váltott ki.

10-én a IV. zljnél észrevették, hogy Holubicától északkeletre a magas erdő szélén több orosz — köztük tisztetek is — fűtött papírléggömböket besájtottak fel. A zlj felhívására egy tarackütegünk tüzelt rájuk, mire szétfutottak.

11-én d. u. a hdtparnok — Goglia altbngy — az ezred állásait szemlélte meg és megelégedését fejezte ki.

16-án d. u. az orosz tüzéség élénken lőtte állásainkat, ami valószínűleg a tőlünk délre levő IV. hdt és von Eben német tbk csoportja ellen intézett támadással függött össze. A támadást ott visszaverték, az ellenséges tüzéség azonban arevonalonkon még másnap is folytatta a tüzelést.

18-án d. u. az V. hdtparság felsőbb rendeletre parancsot adott ki, mely a harc vezetésére ezentúl irányadó volt:

„Op. No. 812/12.

1. A század körzetében, a tűzvonalon levő összes harceszközök (géppuskák, lövegek, gy. ágyúk is, aknavetők, fényezőrotok stb.) az illető szdparnoknak vannak alárendelve és utóbbi azoknak alkalmazása tekintetében első sorban felelős.

Ennek folytán minden gyalogsági parancsnoknak ezeknek használatával teljesen tisztában kell lennie, hogy azokat helyesen használhassa.

A legénységnek ezen harceszközök használatára való kiképzése az illető szakos parnokok részére lesz fenntartva...“

19-én az V. hdtparság elrendelte, hogy az állásokban M. 75. típusú ágyúk építendőek be, melyek ellenséges támadás esetén mint oldalzó ágyúk használandók. Ezredünknel az egyik Holubica északnyugati sarkával szemben a III. zljnél, a másik a IV. zlj mögötti erdő sarkánál hozandó állásba.

20-án este egy pótgéppuskaszakaszk két tiszttel érkezett az ezredhez.

23-án a 7. szd táboriörsnél egy 197. orosz ezr.-beli szökevény jelentkezett, miből meg lehetett állapítani,

hogy velünk szemben az ellenségnek sem történt eddig változás.

26-án éjjel a járőrök egyike az oroszokat akkor lepte meg, mikor a Luhon egy átjárót építettek. Tüzet nyitva rájuk, harc fejlődött, melynek következtében az oroszok állásaikba mentek vissza. A járőr továbbra is ott maradt, reggelre visszatérve az átjáró egyes részeit is magával hozta.

27-én az oroszok egész éjjel élénk gyal. és géppuskatüzet adott le, melyet mi is viszonzottunk. A III. zlj állásaira az aknavetők is erősen lőttek.

28-án este a ddrparság elrendelte, hogy az előző nap folyton dolgozó orosz aknavetőre a tüzéség lőjön. Egy nehéz- és egy táboritarack-, valamint egy ágyúüteget a 60 cm-es fényszóró segítségével azt, mikor ismét dolgozni kezdett, tűz alá vették és rövidesen elhallgattatták.

A hdtparság a kíméletre szoruló legénység részére üdülők felállítását rendelte el. Az oda beosztott legénységet jól élelmezni és pihentetni kell.

A 31. hó négy hadikutyát kapott, melyeket főleg a táborőröknek kellett kipróbálni. Ezredünknek a hármas kutyát és négy vezetőt utalt ki.

Hosszabb idő óta ezen napról van ismét egy létszámkimutatás. Ezredünk élelmezési létszáma 93 tiszt, 3195 ember. A tartszd 5 tisztet és 136 embert mutat ki.

A 2. hdszagságtól kirendelt tábornok a XXIV. menzljakat megismerve, ezredünk zljától 28 embert, mint eléggé kiképzettet, az ezredhez elindítani parancsolt. Itt említendő meg, hogy a XXIII. menzlj nem jutott az ezredhez, mert a románok elleni háború alkalmából felállított 105. gy.-ezrednél mint V/44. zlj lett beosztva.

29-éről 30-ára éjjel, valamint a reá következő napon az ellenség teljes csendben viselkedett. Tőlünk balra azonban, a 27. honál, délelőtt erős ágyútűz volt hallható. Ott az ellenség erős támadást kezdett, melyet ugyan kezdetben visszavertek, déltájban azonban a 67. gy.-ezr. tartaléklj-át áttörték. Nevezett ezred jobbszárnyán álló I. zlj, mely közvetlenül ezredünk balszárnyához csatlakozott, azonban a támadásokat később is visszaverve, állásaiban állva maradt. A támadás ellen úgy az V. hdtparság, valamint a 27. hó is megtették a szükséges intézkedéseket és az összes rendelkezésre álló tartalékokat oda irányították. A 31. hó tartalékai is parancsot kaptak, hogy a betöréspont mögött gyülekezzenek. Ezredünktől az előző nap beosztásra rendelt 228 emberből alakított szd menetelt Werchobuz felé, hova 4 órakor d. u. érkezett. Itt parancsot kapott, hogy Huta Szklanara meneteljen tovább és ott a 62. gy.-ddrparásznak rendelkezésére lesz bocsátva. Ide 7 óra 45 d. u. érkezett meg. Közben felsőbb parancsra a 62. gy.-ddrparászagot az állva maradt I/67. zlj felett is átvéve, elrendelte, hogy az állásoknak okvetlen való tartása céljából ezredünknek négy géppuskája menjen ott állásba, ami délután meg is történt. Az ellenség ezen zlj állásait erős tüzéségi és gyalogsági tűz alatt tartotta továbbra is, támadni azonban tovább nem tudott. Velünk szemben az ellenség majdnem teljesen nyugodtan maradt. Az éjjel is így múlt. Az éjjel folyamán ezredünktől kiküldött tiszt járőr jelentette, hogy az I/67. zlj a betört ellenséggel szemben balszárnyát ugyan kissé hátrahajlította, többi részei azonban az állásokban vannak.

### Október.

1-én 6 óra d. e. az ellenséges tüzéség az I/6. zlj és ezredünk balszárnyán két szd (5. és 6. század)

állásaira erős tüzéségi tűz után gyalogsági támadást kezdett, ez azonban a reájuk irányított gyalogsági, géppuska és tüzéségi zárótűzben nemsokára megakadt. A helyzet a délelőtt folyamán nem változott, délben azonban az orosz ugyanezen helyen ismét támadni próbált, de már 20 perc múlva látható volt, hogy kísérlete ismét megghiúsul. Közben a 31. hoparság értesült, hogy a 27. hó állásaiba előző nap betört oroszokat a 34. gy.-ezred, valamint német csapatok visszaverték és a régi állások majd mind ismét kezeinkben vannak, csupán az I/67. zlj-től északra vannak még kisebb orosz részek az állásokban. A 31. hoparság erre elrendelte, hogy ezredünktől négy gyalogos szakasz kézigranátokkal nyomuljon az I/67. zlj állásain keresztül északra előre és ezen árokreszeket tisztítsa meg. Ez rögtön meg is történt és már 12 óra 25 d. u. jelentette a tüzéségi megfigyelő, hogy ezen négy szakasz egy 3. bh. ezredbeli századdal és a német I/26. zlj egyes részeivel egyetemben az ott levő oroszokat az állásokból kiverte. A délután folyamán a németek még tovább északra is visszavertették az oroszokat és 4 órakor d. u. a régi állások ismét saját csapataink kezében voltak. Orosz részről a támadást, mint az ejtett foglyok vallomásaiból kiderült, két hó (50. és 6. szibériai) hajtotta végre.

A hónap további folyamán az ellenség semminemű vállalkozásba nem fogott, aránylag csendesen viselkedett, tüzésége is sokkal kevesebbet lőtt, mint eddig. A századok az állásoknak a télre való kiépítésével voltak elfoglalva, ami igen sok munkát igényelt. A beállott igen erős időjárás erősen hátráltatta a munkák befejezését, a pieneni tóba nyugatról beömlő kis patak pedig a IV. zlj jobbszárnyán álló 14. szd-ot a terep elmosarasodása folytán úgyszólván a zlj-től elvágtatta. Itt egy járható fapadlót kellett építeni és ezt maszkirozni is, hogy az ellenséges tüzéség az ottani közlekedést meg ne figyelhesse.

A hónap végén a 61. gy.-ddrparászag a 31. hotól ezredünk két derék tisztjének a 32. gy.-ezredhez való beosztását kérte. Kérését következőképpen indokolta: „A 32. gy.-ezrednek fontos szolgálati okokból a tisztikar feljavítására van szüksége stb.“ A hoparság ennek eleget téve, két tisztet odavezényelt.

### November.

A helyzet semmiben sem változott. A rossz időjárás és az ezzel járó állásjavítási munkák a legénységet igen kifárasztották, miről az ezrparászag jelentést téve, a 31. hoparság a 3. bh. gy.-ezr II. zlj-át Huta Szklanara helyezte tartalékba és ezredünk rendelkezésére bocsájtotta, hogy a drótakadályok megfelelő kiépítésénél segédkezzenek. Ez így maradt az egész hónap folyamán.

Az ellenséges tüzéség és az aknavetők ismét élénkebb tevékenységet folytattak, ami részünkről is ily tevékenységet váltott ki.

22-én 2 óra 30 d. e. az összes paraságok sürgős telefonértesítést kaptak: „Öfelsége a császár és apostoli király 21-én 9 órakor d. u. meghalt.“ A szomorú hírt rögtön az egész ezrednek kihirdetve, mindenki mély megilletődéssel vette azt tudomásul. Az osztrák-magyar monarchia egész hadseregében egyetlen egy ember sem volt, — beleértve a legmagasabb parancsnokokat is — ki nem I. Ferencz József uralkodása alatt született volna; az uralkodó személye iránti hódolat és tisztelet úgyszólván veleszületett volt mindenkinek. Érthető tehát a nagy gyász, melyet majdnem mindenki — kivételt csakis a megbízhatatlan elemek képezhettek — szívében viselt. Ezredünkönél az elhunyt

uralkodó lelkiüdvéért az engesztelő szentmiseáldozatot 30-án mutatta be az Urnak ezredünk lelkésze, mely alkalomból azon mindenki, kit a szolgálat nem akadályozott, résztvett.

### December.

A harci tevékenység úgy részünkről, mint az ellenség részéről az előző hónapokkal szemben nem változott. Különösen a sötétség beálltával kezdődött az élénkebb gyalogsági és helyenként géppuska- és aknavetőtűz. Nappal úgy az ellenséges, valamint saját tüzérségünk is, ha megfelelő cél mutatkozott, oda tüzet irányított.

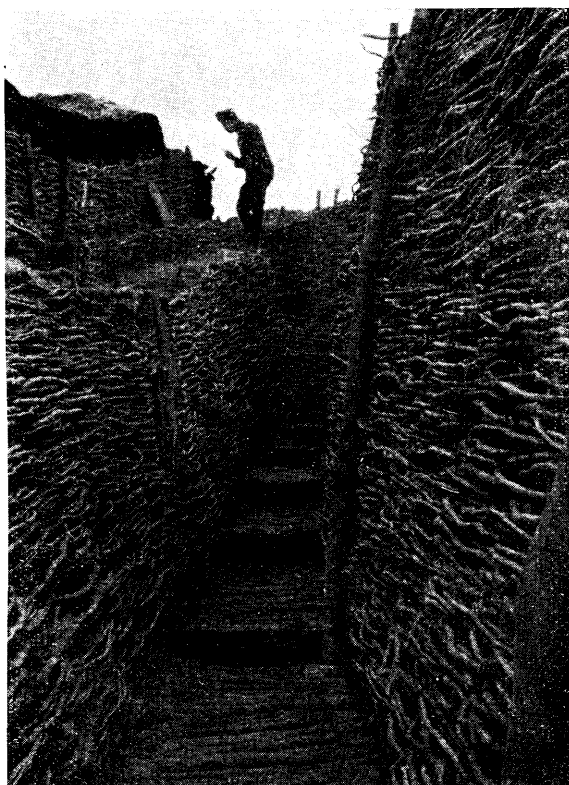
A hónap elején az ellenség állásaiban helyenként különös mozgás volt észlelhető, minek folytán a 62. gy.-ddrparság élénkebb járőrtevékenységet rendelt el, hogy a velünk szemben álló ellenség csapatait megállapítani lehessen. A következő éjjeleken kiküldött járőrök semmit sem tudtak elérni, mert az oroszok a Luhon innen nem mutatkoztak.

7-én 4 órakor d. u., mikor a sötétség beálltával a 16. szd táboriörse ismét kiment, ez egy 14 emberből álló orosz járőrrel, mely vorpaas-ban feküdt, ütközött egyszerre össze. Ebből élénk harc fejlődött, mely részünkről sajnos veszteséggel végződött.

### 1917.

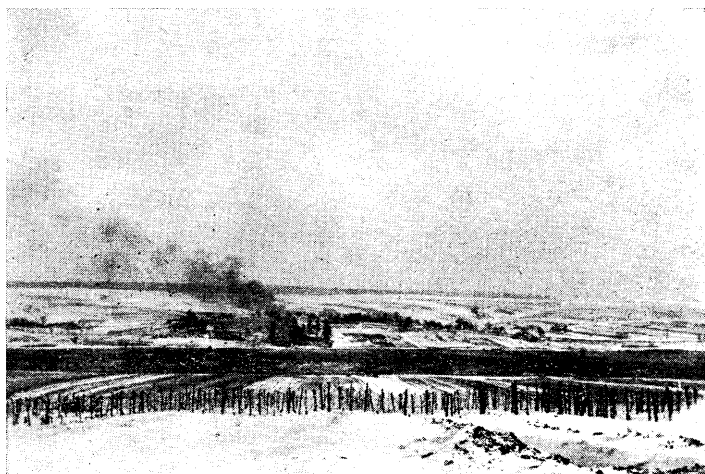
#### Január.

Miután az idő teljesen téliessé vált és a pieniaki tó is teljesen befagyott, a terep ott is járhatóvá vált, úgyhogy ezen részen is mindent meg kellett tenni, hogy az ellenség könnyen át ne juthasson. Ez meg is történt. A hónap minden napján úgy az ellenséges tüzérség, mint gyalogság is állásainkra folyton tüzelt, de minden eredmény nélkül. Részünkről a tüzérség főleg a löelemek átvizsgálására szorítkozott és csak ak-



1916 december 4.

A 16. szd állásrészlete Pieniakinál.



1916 december 8.

Saját tüzérségünk Holubica templomát felgyújtotta.

kor tüzelt, ha megfelelő cél mutatkozott. A tűzvonalban is csak akkor tüzeltek, ha erre ok volt.

2-án a tartalékszdot feloszlatták és a tiszteket és legénységet a többi századokra osztották fel.

A 14. századnál két szökevény jelentkezett, köztük, egyik a tőlünk jobbra levő 24. szibériai gyalogezredhez tartozott és német nemzetiségű volt. Ettől igen érdekes felvilágosításokat kaptunk. Szerinte az oroszoknál az élelmezés igen rossz és naponként csak egyszer kapnak valamit. Legénységük Podkamienben és Kremeniecben vásárol élelmiszert és ezt nagyon drágán. Nagy a békevágy a legénységnél. Kb. két hét előtt a 23. szib. gy.-ezred legénysége egy támadás végrehajtását azzal tagadta meg, hogy nagyon éhes. Mikor állásainkon vezették őket keresztül, nem tudtak eléggé csodálkozni, hogy milyen szépek és jók állásaink; ők nyakig a sárban ülnek.

9-én Holubica faluban az oroszoknál élénk mozgás mutatkozott, úgyhogy nehéz tüzérségünk odalótt, minek folytán a még álló templom kigyulladt. Az oroszoknak a templom igen fontos lehetett, mert nagy erőfeszítéssel próbálták azt eloltani, tüzérségünk azonban ezt megátolta és a templom porráégett.

10-én jött az V. hdtparság Op. No. 103/15—XIII. parancsa, mely a 31. hó felváltását rendelte el. A minket felváltó 10. bajor tart. hó 16. tart. gy.-ezredének II. zljtörzse és két szda ezen napon érkezett meg vasúton és parancsot kapott, hogy Huta Szklanara meneteljen. Az V. hdtparság azonban elrendelte, hogy ezredünknek felváltását csak akkor kell megkezdeni, mikor a 16. bajor ezred mindhárom zlja már megérkezett. Hadosztályunkból a 3. bh. gy.-ezred első szállítmánya már ezen napon indult el. Az állásainkban levő bosnyák századokat is kivonták és helyettük bajor szdok jöttek tartalékba és részben a lövészárokban is teljesítettek szolgálatot.

11-én a gy.-ddrparság is elment és helyette a védelmi szakaszban és az ott levő összes csapatok felett a 44. gy.-ezr. parsága vette át a parságot.

13-án a 2. hdsgparság az oroszok légibombavetésének viszonzásául elrendelte, hogy a 3. és 14. repülőszázadok Radziwillowot támadják meg. Ezt minden szd hat repülőgéppel hajtotta végre, 8 óra 30 és 9 óra 30 d. e. között 552 bombát — 880 kg összsúlyban — dobtak le a vasúti állomásra, az ott levő barakokra és vonatcsapatokra. Az eredmény állítólag igen jó volt. A meg-

jelent két orosz repülőgépet elzavarták, egyiket földre kényszerítették.

17-én reggel még sötétségben járőreink a orosz drótakadályok elé orosz nyelven irt felszólításokat vittek, melyekben béketárgyalásokra szólítottuk fel őket. Arcvonalunk más pontjain ez már előbb is megtörtént, mert a tőlünk jobbra álló 33. ho ezen napon tett jelentést, hogy velük szemben az oroszok az éjjel folyamán drótakadályaik elé nagy táblát tettek a következő felirással: „Nazad.“ (Vissza).

Délután az ezredhez a felváltási parancs érkezett és 18-án reggel az meg is kezdődött, úgy hogy 9 óra 30 d. e. anélkül, hogy az ellenség valamit is észrevett volna, azt végre is hajtották. A II. és III. zljak az eddigi tartalékok helyeire meneteltek, a IV. zlj szdként elosztva az eddigi védelmizsakasz mögött mint tartalék állott fel.

21-én igen hideg idő állott be, —15 fok.

25-én a 32. gy.-e. is elmenetelt s annak a 69. gy.-ezr. állásaiban lévő 8 géppuskája helyett ezredünk ugyanannyi géppuskája ment ott állásba.

27-én d. e. érkeztek meg az ezredhez a szállítási parancsok, melyek szerint a vonatszálitmányok 30-án este kezdődnek meg. Délben azonban sűrű hóesés állott be, minek következtében több helyen hófúvás keletkezett. 28-án tehát elrendelték, hogy a pálya szabaddátételéig a szállítmányok szünetelnek, és a szállítás 31-én kezdődik újra. Az ezredtörzs és a II. zlj tehát ezen napon meneteljenek Juszkwice—Wolnikire. Délben a 69-esek állásaiban lévő nyolc géppuskát, miután a 69. gy.-ezredet a 8. bajor ezred állásaiban felváltotta, ezredünkhöz visszairányították. 31-én az ezredtörzs és a II. zlj Wolnikire meneteltek, hol másnapig maradtak.

## Az erdélyi Kárpátokban

(1917 február 7-től augusztus 25-ig)

### Február.

1-én az ezredtörzs és a II. zlj vonatra szálltak, a III. zlj e napon, a IV. zlj pedig 2-án meneteltek Wolnikire. A beagónirozás Ozidowban történt. A vasúti szállítmányok Sambor—Sianki—Debrecen—Nagyvárad—Kolozsvar—Marosvásárhelyen át Maroshévizig mentek. Itt szállították ki a csapatokat, 7-én 2 órakor d. e. az ezredtörzset és II. zljat, 8 órakor d. e. a III. zljat és 6 óra 30 d. u. a IV. zljat. A II. zlj szállítmányának második szerelvénye Marosvásárhely közelében egy másik szerelvényvel összeütközött, minek következtében 4 halott, 34 nehéz és 10 könnyű sebesült volt.

7-én a I. zlj Ploptisun át Gyergyóditróra menetelt, hova este érkezett. A III. zlj 7-én Ploptisuig menetelt, hol éjjelezett és 8-án délben érkezett Gyergyóditróra. A IV. zlj 7-én éjjélkor érkezve Ploptisura, szintén ott éjjelezett és 8-án Gyergyóremetére menetelt.

8-án a 31. hoparság Op. No. 208/6. par.-csal a 6. bajor tartezr. felváltására kiadta az intézkedéseket. Eszerint a II. zlj 9-én menetel Hágótóaljára, ott éjjelezve 10-én váltja fel a III./tart. 6. zljat, mely az 1292-es magasságiponton és attól délre, valamint északra volt állásban. A III. zlj 10-én megy Hágótóaljára, ott éjjelez és 11-én váltja fel az I./tart. 6. zljat, mely az 1150-es magasságiponton, valamint ettől északra és délre volt állásban. A IV. zlj mint az 1. hdsg tartaléka Gyergyóremetén marad.

A II. és III. zlj a kiadott rendelkezés értelmében hajtotta végre a felváltást, a IV. zlj 10-én parancsot kapott, hogy másnap reggel Hágótóaljára meneteljen

és 13-ika reggelig a Balázs-patak völgyében lévő II. tart. 6. zljat váltsa fel. Miután ez is megtörtént, ezredünk mindhárom zlja állásban volt, a jobbszárnytól számítva a II., IV. és III. zlj. Ezredünktől jobbra a 32. gy.-ezred, balra a 3. bh. gy.-ezred volt állásban.

13-án a 7. szdtól, 14-én a 14. szdtól ment ki tisztijárőr felderítés céljából, mely alkalmakkor megállapították, hogy az orosz tűzvonala az 1199-es magasságipontnál van, közelebb semmi sincs.

21-én az 1. hdsg parnoka Arz gyal. tbk szemlélte meg a 31. ho állásait és ezredünknél a IV. zlj állásait nézte meg.

22-én a hoparság állásainak megszállásában egyes változásokat rendelt el, melyek ezredünket csak annyiban érintették, hogy a III. zlj jobbszárnyán álló 5 szdt, 25-én a 32. gy.-ezr. egy része váltotta fel, az 5. század viszont a IV. zlj jobbszárnyán álló 14. szd helyébe került. A 14. szd mint zlj tartalék a tűzvonala mögé a Balázs-patak völgyében vett állást.

Közben a hdsg főparság elrendelte, hogy ezentúl a zljak három századból és egy géppuskaszdból fognak állani, minek következtében ezredünknél a 8., 12. és 14. szdokat felosztatták és a zljak többi századaira osztották fel. Ez 26-án történt. Egyidejűleg a 62. gy.-ddrparnóság elrendelte, hogy az állásokban minden szd egy szakaszt vonjon ki tartalékba.

27-én a 31. hoparság a II. zljat mint ho tart.-ot vont ki az állásokból és elrendelte, hogy ott, ahol a Balázs-patak a Putna völgyébe torkol, vegyen állást. Helyére a 32. gy.-ezred részei jöttek állásba. A IV. zljat eddigi állásából szintén kivonta és elrendelte, hogy a III. zljtől északra álló 3. bh. zljat váltsa fel. A IV. zlj helyére 69-esek jöttek állásba.

Ezen felváltásokat 28-án kora reggel hajtották végre és ezredünk tűzvonala ezentúl változatlanul állott az év augusztusáig, mikor a 31. ho a Bukowina-i haretérre került. A szdok sorrendje az állásban, jobbról kezdve 11., 9., 10., 13., 15., 16.

### Március.

Az egész hónap folyamán a hegyek mély hóval maradtak fedve, mely körülmény úgy az állások karbantartásánál, valamint azoknak kiépítésénél hátrányos volt. Állásaink ellen az ellenség jóformán az egész fronton csupán tüzéséggel hathatott. Itt is az állásoknak csak egyes részei szolgáltak célpontul, így a III. zlj állásai, különösen a 10. szd, melynek állásaira az orosz aknavetők is tüzeltek, valamint a Már-patak völgye, ahova az ellenséges tüzéség hatott többször. Különben a harei tevékenység, kivéve a járőrökét, igen csekély volt.

1-én megkezdődött a honál a rohamjárőrök kiképzése, mely célból a kiképző-csoporthoz tisztek és legénység lettek vezényelve. Ezen napon szemlélte meg a hoparnok a febr. 26-án Gyergyóditróra érkezett XXVI. menzljat és miután a legénység kiképzését megfelelőnek találta, elrendelte, hogy a menzlj 3-án Hágótóaljára meneteljen és 4-én az ezredre osztassék fel. Ezzel a szdok csatárlétszáma kb. 200 emberre növekedett, amire a nagy munka miatt különben is szükség volt már.

Március 2-án kelt hadparanccsal Ófelsége megszüntette a mozgósítás óta ismét érvényben lévő „kikötés“ fegyelmi büntetést.

5-én a hotartalékban lévő II. zljat Reczefalvára rendelte a hoparság.

9-én az 1. hdsg eddigi parnoka, Arz gyal. tbk az osztr.-magy. hds vezérkari főnökévé neveztetvén ki, helyette Rohr vezérezt. vette át a parságot. Egyidejűleg

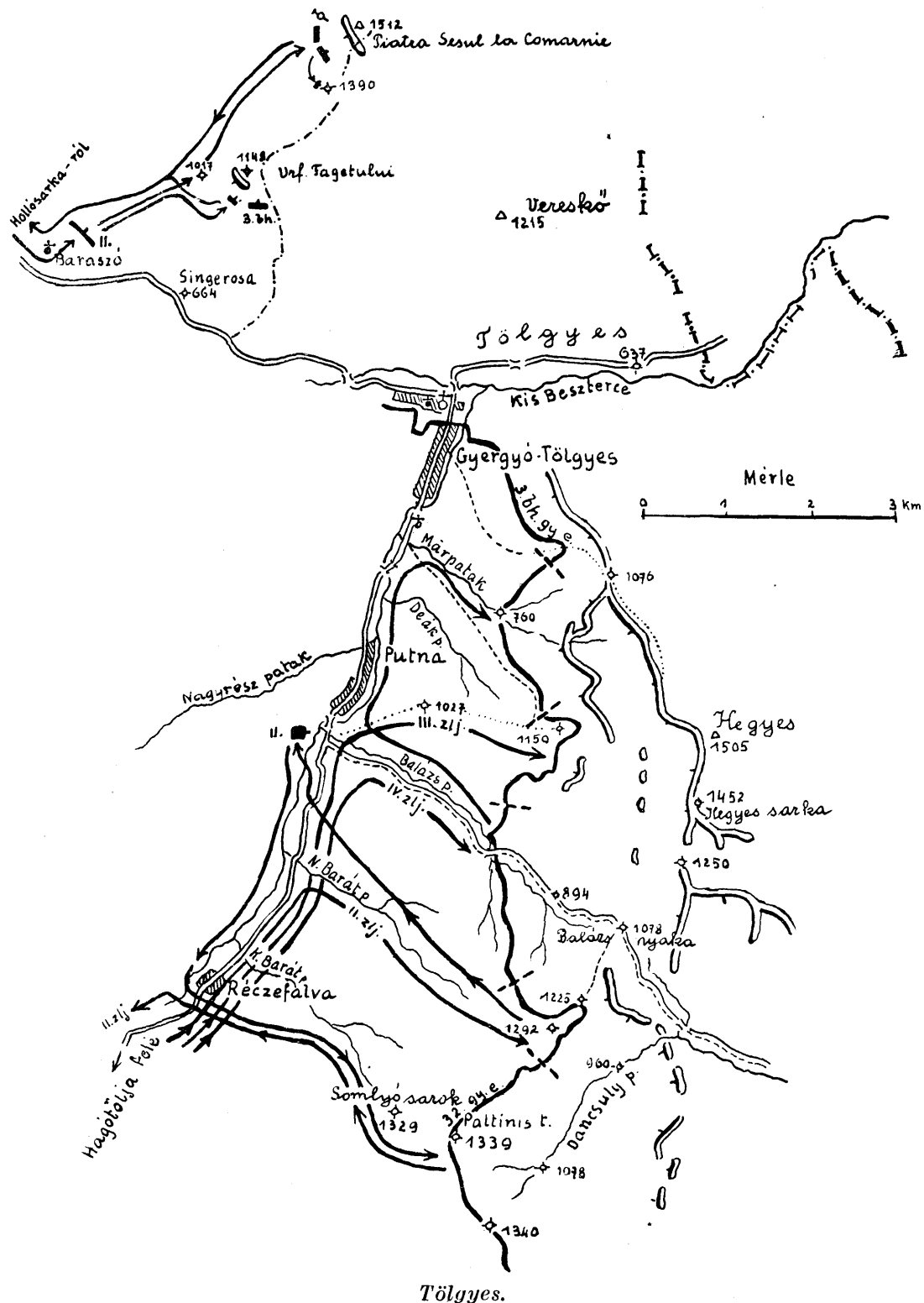
a főparáság elrendelte, hogy mivel az utóbbi időkben a lőszergyártás különböző okok miatt hanyatlott, a tüzéség csak olyan célokra löjjön, melyeknek lövésével biztos eredményt ér el, különben a lőszerrel a legnagyobb takarékosággal kell bánni.

14-én 6 óra d. e. az összes ellenséges állásokban, melyeket megfigyelni tudtunk, a rendesen élénkebb mozgás mutatkozott és hangos beszédet is lehetett hallani. Ezt az eddigi tapasztalatok alapján felváltásnak tartották, de a pár nap múlva kapott hírek azt mutatták, hogy ennek más oka lehetett.

17-én d. e. József főherceg hdsgarevonparancsnok ezredünk állásait szemlélte meg és nagy meglepetésnek adott kifejezést a látottak felett.

Délután érkezett azután a következő távmondát: „Oroszország új cárja Michael Alexandrovics. A felkelők a Péter-Pál erődöt elfoglalták. A Zarskoje Selo-i helyőrség a felkelőkhöz csatlakozott.“ Ezen hír mindenkinél örömet váltott ki, mert kilátás látszott arra, hogy az oroszok a harcolók közül kiválva, egy mindenkire elfogadható béke lesz a következménye. Az események további fejlődése azonban ezen reményeket nemsokára megsemmisítette.

A hónap végén minden zljnak már két kiképzett rohamjárőre (1 altiszt és 8 ember) volt, ezenkívül minden zljnál kiképzett tiszt (zászlós) is volt. A rohamjárőrök megfelelően felszerelve 28-án vonultak be a zljakhoz.







Kilátás a „Hegyes“-re a IV. zlj jobbszárnyáról.

1917 február 25.

A II. zlj a hónap folyamán más munkákon kívül, főleg egy zlj elszállásolására alkalmas szállások építésével foglalkozott.

#### Április.

A harci tevékenység ezen hónapban ugyanaz volt, mint eddig, nevezetes esemény még a járőröknél sem fordult elő. Az ellenséges tüzérség ugyanúgy lőtte az egyes pontokat, mint eddig.

Az I. hdszparság rendelkezése a 32. gy.-ezredet a ho kötelékéből kivonták és annak helyébe a polai osztr. 5. Landw.-ezred került. Ámbár ezredünket ez nem érintette, érdekes ezen ezred legénységének összetételét feljegyezni. A kimutatás szerint összetétele a következő: 13% német, 6% magyar, 7% lengyel, 1% román, 4% cseh, 36% olasz, 12% horvát és 21% ruthén. A megbízható elemek tehát (német, magyar és horvát) csak a létszám 31%-át képezték. Ezen ezred nem került a tűzvonalba, a 32-esek felváltását tehát a hotartalékban lévő II/44. és a hdtartalékban lévő IV/69. zljak végezték. Ezredünk III. zlja a ho jobbszárnyán álló IV/32. zljat váltotta fel 3-áról 4-ére virradó éjjel. A felváltásokkal egyetemben a 31. hoparság elrendelte, hogy addig, míg a 61. gy.-ddrparság új álláshelyére nem érkezik, a II/44. zlj és az ettől északra lévő IV/69. zlj felett a 44. gy.-ezrparság veszi át a parancsnokságot, a 44. gy.-ezr. másik két zlja felett (III. és IV.) a rangban idősebb zljparnok vezényel.

Közben a menzljtől 2 tiszt, 1 zászlós és 75 kiképzett ember érkezett, kiket 3-án az ezredhez osztottak be. Ezen napon a IV. zljnél egy 271. gy.-ezredbeli orosz szökevény jelentkezett, megtudni tőle azonban semmit sem lehetett, mert még csak pár napja volt ezredénél.

4-én érkezett a ho-hoz József főherceg hdszarcvonalparancsnok leirata, melyben az állások szemlélésénél tapasztalt jó berendezéseket, illetve hiányokat ismertette. Ezredünkről elismerőleg nyilatkozott, a 10. szd állásait pedig utánzásraméltónak minősítette.

5-én a III. zljnél négy orosz szökevény jelentkezik, ezek is valamennyien a 271. orosz gy.-ezredtől voltak. Ezekről megtudtuk, hogy az I. és II. zlj vannak a tűzvonalba, a III. zlj tartalékban. Az orosz ezredeket eddig nem eskették fel újra.

12-én érkezett a ho-hoz a hdszfőparság Op. No. 40039. I. sz. parancsa, mellyel elrendelte, hogy a küszöbön álló orosz húsvéti ünnepek alatt, számolva azzal, hogy orosz kiküldöttek számosabban fognak megjelenni és tekintettel az azokkal folytatandó tárgyalásokra, a keleti arcvonalon:

a) rohamcsapatokkal való vállalkozások,

b) tüzérségi, aknavető és gyalogsági tüzzel való rajtaütések ne hajtassanak végre és

e) orosz tábori istentisztelet ne zavartassék.

d) Abban az esetben azonban, ha az ellenség állásain dolgozik, vagy állásainkat felderíteni igyekszik, úgy ez tüzzel gátlandó meg.

e) Az ellenségnek éjjeli, vagy nappali gyanus mozdulatai ellenséges ténykedésnek értendők és ezek ellen megfelelően kell fellépni.

f) Hogy meglepetések kizárva legyenek, a biztosítószolgálatot, főleg éjjel a legpontosabban kell végezni.

Ennek folytán tüzérségünk egyes ellenőrző lövéseken kívül nem tüzelt, az ellenséges tüzérség azonban továbbra is az utóbbi időben szokott módon lőtt.

A XXI. hdtparság Op. No. 2564/V. parancssal elrendelte, hogy az I. hdszparság rendelkezése értelmében a 31. ho csapataiból képzendő hdsztartalék a 61. gy.-ddrparsága alatt az 5. Landw.-ezred két zljából és a II/44. zljből álljon, mely zljak Ditrón vesznek felállítását. Az ezzel összefüggő felváltásoknak legkésőbb április 25-én kell befejezve lenniök. Erre a 31. hoparság 17-én elrendelte a felváltást és pedig a II/44. zlj állásait részben a 106. gy.-ezred, részben a II/69. zlj veszi át, ezen felváltás 21-én hajtandó végre, azután a II/44. zlj egyhuzamban Ditróra menetel. A II/44. géppuskaszázada a 69-eseknél marad állásban. A 44. ezreparság ismét a III. és IV. zljak felett veszi át a parságot. A



Márpatak völgye. 1917.

1917 március 13.

Márpatak völgye.

felváltást az elrendelt időben és módon hajtották végre, mivel azonban Ditrón három zlj részére hely nem volt. ezredünk II. zlja Remetére irányított.

A hdsgfőparság Op. No. 40208. sz. rendeletére a 31. ho is megtette a szükséges intézkedéseket. (Op. No. 422/11—I). Ezek szerint, miután az orosz katonaküldöttségekkel sokhelyütt sikerült az összeköttetést helyreállítani, ezt fenn is kell tartani.

Ezzel szemben az orosz hűsvéti idők folyamán sokhelyütt keletkezett fegyverszünetet meg kell szüntetni és az oroszokkal a következő közlendő: „A szövetséges német és osztr.-magyar csapatok előljáróik utasításainak megfelelően megmutatták, hogy Németország és Ausztria-Magyarország hajlandók a háborúnak végétvetni. Most Oroszországon a sor, hogy megmutassa hajlandó-e békejobbot nyújtani.

Jelenleg még háborúban állunk, ezért az orosz katonáknak továbbra nem engedhető meg, hogy lövészárkaikon kívül mozogjanak, úgy mint azt a hűsvéti idők alatt megengedtük. Április 23-ától kezdve ismét minden célra löni fogunk és csak azon orosz követeket eresztjük ismét vissza, kik nappal és a parlamentair jelvénnel jönnek; más mindenkit mint ellenséget kezelünk.“

Az ellenséggel való közeledés a csapatoknál tilos és részükre a szolgálati szabályzat rendelkezései mérvadók.

A 31. ho arcvonalán a hírek kicserélésére három helyet jelöltek meg, egyiket ezredünk III. zljánál. Ezen helyeken 6—8 emberből álló járőrök képzendők, melyek a hírek (iratok) kihelyezését illetve behozását végzik. Az ellenséggel beszélgetni ezeknek is tilos, szolgálatukat mint járőrök végzik.

27-én a 31. hoparság ezredünkénél egy második hírterjesztőállomás felállítását rendelte el, mely a Märpatak völgyében a IV. zljnál létesítendő. (Op. No. 422/11—I.)

A menetzljak kiképzése ezentúl az úgynevezett hdsgkiképzőcsoportokban történt. 30-án a kiképzőcsoporttól 29 ember érkezett az ezredhez.

## Május.

E hónap folyamán az ellenség harci tevékenysége a már úgyszólván szokásossá vált keretek között mozgott. Az ellenséges gyalogság féltlenül viselkedett, a tüzérség a szokott módon lőtt. Részünkről a biztosító járőrökön kívül a harci tevékenység szintén csak a tüzérség ellenőrző lövéséből állott.

1-én a gyalogsági hadosztályok eddigi hivatalos elnevezését: „Infanteria Truppen Division“, „Infanterie Division“-ra változtatták. Ezen napon érkezett a hoparsághoz a hadsereg főparság rendelete, mellyel a politikai helyzetre való tekintettel támadási vállalkozásokat a továbbiakig megtiltott. A védelem feladatai, valamint az állásoknak feltétlen tartása ezáltal azonban nem érintetik. Az eddig a 31. ho kötelékében lévő pólai Landwehr-ezredet más helyre tolták el, minek folytán az eddig mint hadseregtartalék szereplő két zlj (II/44. és 69-es rezerve zlj.) a XXI. hdt tartaléka lett, továbbra is azonban helyükön maradtak.

2-án a IV. zljnál is felállítottak egy „hírterjesztőállomást“, mely a kiadott propagandairatokat az orosz állások elé vitte ki és azt egy feltűnően jelölt helyre tette. Az oroszok ezen iratokat még az éjjel folyamán magukhoz vették és ez a következő napokon is ismétlődött.

5-én sikerült az orosz legénységgel is a beszélgetést felvenni ami a továbbiakban is fenntartott, ám-

bár azon szdot, mellyel az összeköttetés sikerült, az oroszok 7-én felváltották és helyébe azon szd került, mely eddig a 9. szdunkkal szemben állott. Ennek folytán a III. zljnál eddig lévő hirszerzőállomást megszüntették.

12-én a hdsgfőparság Op. No. 264. titkos parancsával elrendelte hogy azon esetet kivéve, hogy az ellenség támad, az Oroszország elleni egész arcvonalon teljes fegyverszünet uralkodjék; a tüzérség részéről a megtorló lövés és a belövés is abbahagyandó. A védelemnél, ellenséges támadás esetén, természetesen semmi hiánynak sem szabad mutatkoznia. Ezen állapot 14-én reggel kezdődik.

15-én az ekkor már teljesen végrehajtott átszervezés után, egy gyalogezred összetétele a következő volt: 3 zlj, melynek mindegyike három szdból és egy géppuskaszdból állott, egy gyalogágyús szakasz (2 gyal. ágyu), egy 9 cm-es aknavetőraj (2 aknavető) egy hordozható gránátvetőraj (2 gránátvető), két fényszóróraj (két 30 cm-es és két 35 cm-es fényszóró), 1 műszaki szakasz, egy távbeszélő szakasz. Ezenkívül az állásharcokban a szükségletnek megfelelően még különböző harcieszközök voltak az ezredhez beosztva, mint pl. ekkor, öt németrendszerű gránátvetőraj, melyek mindegyike két gránátvetőből állott és egy közepes gránátvetőszakasz.

15-én a hdsgarcvonalparság a 14-én kezdődött fegyverszüneti rendelkezést Op. No. 2167 parancsával az 1. hdsg részére hatályon kívül helyezte.

16-án az ellenséges tüzérség az eddigi állapotokhoz viszonyítva élénk tevékenységet fejtett ki a 31. ho egész arcvonalán, ezredünkénél a IV. zlj vonalait és annak hátterét lőtte igen élénken, azonban eredmény nélkül.

23-án 4 tiszt, 2 zászlós és 203 ember (147 magyar, 59 cseh) érkezett kiegészítésül az ezredhez; ezzel az ezredhez beosztott csehek száma 384-re emelkedett.

31-én 11 óra d. u. tájban a 9. és 11. szdok állásaival szemben lévő oroszoknál élénk mozgolódás volt hallható, majd rövidre rá gyalogsági és géppuskatüz is kezdődött, ami azonban mind magasra ment. Az orosz állásokból kézigránátdobálást és az előtérnek megvilágítását is lehetett megfigyelni. Ez kb 20 percig tartott, ezután ismét teljes csend állott be. Okát megállapítani nem lehetett; a mindkét zljtól előreküldött járőrök is eredménytelenül tértek vissza.

## Június.

A hónap első felében az ellenséges tüzérség aránylag élénk tevékenységet fejtett ki, mivel azonban a tűzvonaltól legnagyobb része erdőben volt, eredményt nem ért el. Az állások ezen időpontban már úgy ki voltak építve, hogy sokkal erősebb tüzérségi tüznek is huzamosabb ideig állhattak ellen. A gyalogsági tűz a propaganda útján elért eredmények következtében ezredünk arcvonalán úgyszólván teljesen szünetelt.

9-én eltörölték a guzsbakötés (kurtavas) fegyelmi büntetést is.

Az orosz cár lemondása után és az ennek következtében Oroszországban kitört forradalom következtében az orosz csapatok a legkülönbözőbb magatartást tanúsították. Helyenként békülékenységet tanúsítottak, helyenként pedig a harci tevékenységet tovább is folytatták. Ennek következtében az utóbbi időkben különböző parancsok adtak ki, melyek azonban, ámbár mind a békeállapot létrehozását célozták, minden helyen nem voltak betarthatók. József főherceg arc-



1917 június.

A 10. szd állásának előterepe kilátással a „Hegyes“-re.

vonalparsága tehát a csapatok magatartását a következő időkre Op. No. 2492. parancsával a következőképpen határozta meg:

1. Minden harci tevékenység az oroszok magatartására adandó válasz legyen.

2. Különös engedély nélkül meg van engedve: megvállapított ellenséges ütegek harcképtelenné tétele és tüzérségi rombolótűz, ottan hol ellenséges támadási élőkészületeket lehet megállapítani; gyalogos rohamcsapatok és járőrök vállalkozásai ott, ahol ellenséges gyalogság viselkedése ezt szükségessé teszi. Minden harci tevékenység után a lehetőség szerint az orosz gyalogsággal közlendő, hogy ez mint megtorlás történt. Felderítőjárőrök csak ott küldendők előre, hol a propaganda eredménytelen maradt.

Ezen parancshoz a 31. hoparság hozzáfűzte, hogy mivel a ho területén a propaganda éppen az utolsó időkből ért el eredményt és ezen eredmény esetleges vállalkozások által kérdésessé válhatna, felderítőjárőrök kiküldését és rohamcsapatok vállalkozását is a hoparság engedélyéhez köti.

16-án a 31. hoparság elrendelte, hogy mivel az arcvonalunk mögött alkalmazott orosz hadifogoly munkáscsapatoknál oly jelenségek mutatkoztak, melyek együttes szökési kísérletek lehetőségét teszik valószínűvé, a Ditróban és Csengelléren lévő hadifoglyok őrzésére a II/44. zlj egy szakaszt rendeljen ki, ami meg is történt. Ezen szakasz 22-ig látta el ezen szolgálatot, azután bevonult a zljhoz.

22-én az orosz tüzérség a ho jobbszárnya ellen erős tüzet nyitott, melyet huzamosabb ideig tartott fenn. A következő napokon is hasonlóan viselkedett.

28-án délután orosz tüzérség a 10. szd állásait lőtte erősen, 6 óra d. u. egy orosz repülőgép röptül el állásaink felett. 10 óra 30 d. u. az 1292-es magasságpont-ra, hol ekkor a 69. gy. ezred állott az oroszok rajtaütésszerűen tüzérségi és gyalogsági tüzet nyitottak, mely éjfélig eltartott. Ugyanigy viselkedett az ellenség a tőlünk balra lévő bosnyákok ellen is. Velünk szemben az ellenség teljesen nyugodtan maradt. — (Mint később kiderült, ennek az eredményes propaganda volt az oka).

30-án a XXVIII menzljből három tiszt, két zls és 151 ember érkezett (125 magyar, 26 cseh) kik közül 139-en az ellenség előtt már voltak.

1-én az oroszok Galícia déli részében támadást kezdtek (úgynevezett Kerenski offenzíva), kezdetben részleges eredményt is értek el, pár nap múlva azonban mi mentünk át ellentámadásba és az oroszokat mindenütt majdnem a határig vertük vissza.

Mivel az orosz támadás megindításakor a tartalékban lévő csapatok esetleges eltolására is kellett gondolni, felsőbb intézkedésre a 31. hoparság elrendelte, hogy az eddig a 69. gy.-ezr. állásaiban lévő II. géppuskaszd úgy készüljön fel, hogy esetleges parancs után négy óra múlva Hágótőalján legyen. A géppuskaszd lovai és kocsijai 4-én Gyergyóremetére helyezendők át. A galíciai harc téren beállott helyzet következtében azonban ezen rendelkezések végrehajtására nem került sor.

21-én a XXVIII. menzlj II. csoportjából ismét 4 tiszt és 50 ember jött az ezredhez.

A IV. zljnál működő propaganda-hely az oroszoktól megtudta, hogy a mi hadosztályunkkal szemben álló két orosz hadosztálynál (25. és 68.) úgynevezett „halálzászlóaljakat“ állítottak fel, melyek nagyjában a nálunk később felállított rohamzljnak feleltek meg, kiképzés tekintetében azonban a mi rohamcsapataink mögött messze elmaradtak. Ezen zljhoz az ezredünkkel szemben álló 271. orosz gy.-ezredtől csak tíz ember jelentkezett önként.

22-én 7 órakor d. e. az orosz tüzérség a tőlünk jobbra levő 1292-es magasságponton levő állások ellen erős tüzelést kezdett. 9 órakor d. e. a tüzelés gyengült és az a benyomás volt, hogy csupán tüntetés az egész, mert az ellenséges gyalogság teljesen passzíven viselkedett. 10 órakor d. e. az ellenséges tüzérségi tüz ismét erősödött, sőt ekkor már ezredünk III. zljának állásait is lőtte, főleg a 10. szdot. 1 órakor d. u. az 1292-es magasságponton levő előretolt állás ellen az orosz gyalogság támadást kísérelt meg, de tüzzel ezt rögtön megállították. Mint másnap a propaganda-hely az oroszoktól megtudta, a 68. orosz hadosztály csapatai a támadást megtagadták.

23-án 10 órakor d. e. fentemlített pontra az orosz tüzérség ismét megnyitotta a tüzet, mely 7 óra d. u.-ig tartott. 8 órakor d. u. rövid, de heves tüzérségi tüz után az orosz gyalogság előnyomult és az előretolt állásba, mely már ekkor teljesen össze volt löve, benyomult de a rövidebbre rá megindított ellentámadással visszaverték. Ezredunktől ezen harcokban a II. gép-



1917 június.

Öfelsége IV. Károly király a II. zlját szemléli, Gyergyóditron.

puskaszd vett részt, mely ekkor is még a 69-eseknél volt beosztva. Közben a XXI. hdtparság a Remetén tartalékban álló II./44. zljat a 31. hoparság rendelkezésére bocsátotta és három lépcsőben autón szállította Hágótól aljára, hova 24-én éjfél után érkezett. 6 óraker d. e. a II. zlj teljesen készen állott Hágótól alján.

Még a délelőtt folyamán érkezett a XXI. hdtparságtól rendelkezés, hogy a II. zlj legkésőbb 12 óra 30 d. u. autókon Hollósarkára tolassék el, a 69-eseknél állásban levő géppuskaszázada pedig az arcvonal mögött meneteljen oda. A zlj ott a 15. hadosztály parsága alá lép és egy zljat fog felváltani. Ezen rendelkezések végrehajtása után a II. zlj 25-én délután a felváltást végrehajtotta és a 15. ho jobbszárnyán Baraszó falunál jött állásba.

A hónap végéig a helyzetben változás nem állott be.

### Augusztus.

Az oroszoknak Galiciában történt visszavonulása részben az erdélyi frontra is kihatott és a saját hadosztályunktól közvetlen balra álló 15. honál is állásait az oroszok részben kiürítették. A helyzet tisztázására 1-én a II. zlj is felderítőjárőröket küldött előre, melyek azonban az új orosz állásokat, melyek itt az 1512-es Ptr. Sesul Comarnien voltak, csak kb. 300 lépésre tudták megközelíteni, mert az oroszok a meredek sziklás hegyről erős tüzeléssel fogadták őket.

A 31. ho előtt álló ellenségnél semmiféle változás nem volt észlelhető, tüzésége délelőtt úgy a III. mint IV. zlj állásait meglehetősen élénken lötte.

2-án reggel a II. zljtől kiküldött tisztijárőr az 1148-as Vrf. Fagetului ellen nyomult előre, azonban csak az ettől nyugatra fekvő 1017-es magasságipontot érthette el, mert a Vrf. Fagetului még erős orosz csapatok által volt megszállva.

3-án a XXVIII. menzljtől 1 tiszt és 78 ember érkezett az ezredhez, a helyzet a következő napokon változatlan maradt.

7-én a 15. hoparság rendeletére a II. zlj egy százada (5. szd) ment a Piatra Sesul la Comarnie hegy irányában előre és kb. 1000 lépésre közelítette meg az ott levő orosz állásokat, további előrejutás nem volt lehetséges. A zlj másik két szda az eddigi állásokban maradt.

8-án a 15. hoparság elrendelte, hogy az eddigi állásokban maradt két szdot a 7-es ulánusok váltsák fel és a két szd, valamint a géppuskaszd is az 5. szdot kövessék és egy-egy szakasz az 1390-es és 1017-es magasságipontokat szállják meg. Ezen mozdulatokat a zlj végre is hajtotta, anélkül, hogy az ellenséggel harcra került volna a sor. Közben a 3. bh. gy.-ezredtől is egy félzsd nyomult a Vrf. Fagetului irányában előre, de szintén csak kb. 800 lépésre közelíthette azt meg, hol állva kellett maradnia. A délután folyamán a II. zlj két kikülönített szakasza ezen félzsdhoz csatlakozott és annak parsága alá lépett.

9-én a II. zlj, mely előretolt állásában állott, szárnyai védelmére egy-egy szakaszt tolt ki az 1416-os és 1390-es magassági pontokra, helyzete tehát a következő: két szd és a géppuskaszd a Piatra Sesul la Comarnie hegytömbbel szemben, egy-egy szakasz mint oldalvéd a szárnyakon kitolva, egy félzsd a Vrf. Fagetuluival szemben a bosnyákoknál. A következő napokon a helyzete itt nem változott.

12-én a kiképzőcsoporttól ismét 1 tiszt és 72 ember jött az ezred részére, ezeket azonban a 69-es és 3. bh. ezredek kiegészítő legénységével együtt a 31. hoparság egyelőre a rohamtanfolyamhoz osztotta be. A már

előzőnap bevonult kézigéppuskaszakasz szintén oda lett beosztva. Ugyanezen napon vette át a 15. ho egy része felett, melyben a II. zlj is állott, a 3. lov. ho a parságot és elrendelte, hogy továbbra is az elért állások tartandók és a drótkadályok kiépítendőek.

13-án a fél 7. szdot, mely a bosnyákokkal a Vrf. Fagetuluival szemben állott, ulánusok váltották fel és a félzsd a zljhoz vonult be.

14-én a II. zljjal szemben az oroszok élénk járőrtevékenységet fejtettek ki, minek következtében többhelyütt közelharcra is került sor.

16-án érkezett a József főherceg-arcvonalparnokság rendelete, mely a 31. honak a jelenlegi állásokból való kivonását és eltolását rendelte el, a hoparság tehát a kézigéppuskaszakasznak az ezredhez való bevonulását parancsolta meg. Egyidejűleg a III. zljnek az állásaiból való kivonása is el lett rendelve és a zlj a felváltás megtörténte után 8 óraker d. u. Hollósarkába érkezett.

19-én II. zljat innen az erdei vasúton Maroshévízre szállították. Este a 31. honál is megkezdődött a felváltás, ezredünkötől azonban ekkor csak a II. szdot váltották fel, mely azután Reczefalvára került.

Este kiadott parancsal a 31. hoparság elrendelte, hogy — „mivel a ho új alkalmazási helyén valószínűleg azon helyzetbe jut, hogy rohamcsapatait többször alkalmazhatja“, 1. a rohamtanfolyam jelenlegi állításában mint harcászati egység a hoparság rendelkezésére áll; 2. minden ezred a rohamtanfolyamokat végzett legénységből a) minden szdnál és b) az ezrednél is rohamcsapatokat állítson össze. Ezen parancs alapján tehát minden századnál egy rohamjárőr és minden ezrednél egy rohamszd lett felállítva, mely utóbbi mint harcászati egység az ezredparság alá tartozott.

23-án délben a felváltás befejezte után a III. zljat az erdei vasúton Ditróba szállították, délután pedig a 15. és 16. századokat váltották fel.

24-én, miután a 13. szdot is felváltották, az ezredtörzs és a IV. zlj is elszállítottak Ditróra, honnan a további szállítás vasúton történt.

25-én az ezred létszáma: 84 tiszt, 3353 ember, ebből csatárlétszám: 75 tiszt, 2001 puska, 34 géppuska, 2 gyalogsági ágyú, két 9 cm-es aknavető, 4 kis gránátvető, 6 gyalogsági fényszóró és a műszaki század.

A vasúti szállítás 25-től 29-ig tartott Kolozsvár—Nagyvárad—Debrecen—Nyiregyháza—Lawoczne—Stry Stanislaw—Kolomean át Snyatynra, hol a zljak kivagóniroztak (sorrend: II., III., IV. zlja). A IV. zlj 29-én 12 óra 30 d. e. érkezett meg.

A 31. ho itt a Krausz Alfréd gyal. tbk hdsgcsoport parsága alá lépett és egyelőre mint hadseregterület volt kijelölve. A kivagónirozás után a zljak egyenként meneteltek a Sereth-folyó mellett fekvő Waschkoutzon át a Dracynetz—Komarestie—Slobodzia—Storozsinetz vonalon előre.

30-án az ezredtörzs és a II. és III. zlj Komarestie-Slobodzian, a IV. zlj Dracynetzen éjjeleztek.

31-én a II. és III. zlj Pankara meneteltek, helyükre a IV. zlj jutott.

### Bukovinában

(1917 augusztus 29-től 1918 január 18-ig)

### Szeptember.

1-én a II. zlj Pankan maradt, a III. zlj innen Ropczera, a IV. zlj pedig Komarestie-Slobodziáról Storozsinetzre menetelt, mely helyeken a zljak 2-ika estéig maradtak. Ekkor érkezett a 31. hoparság távmondati

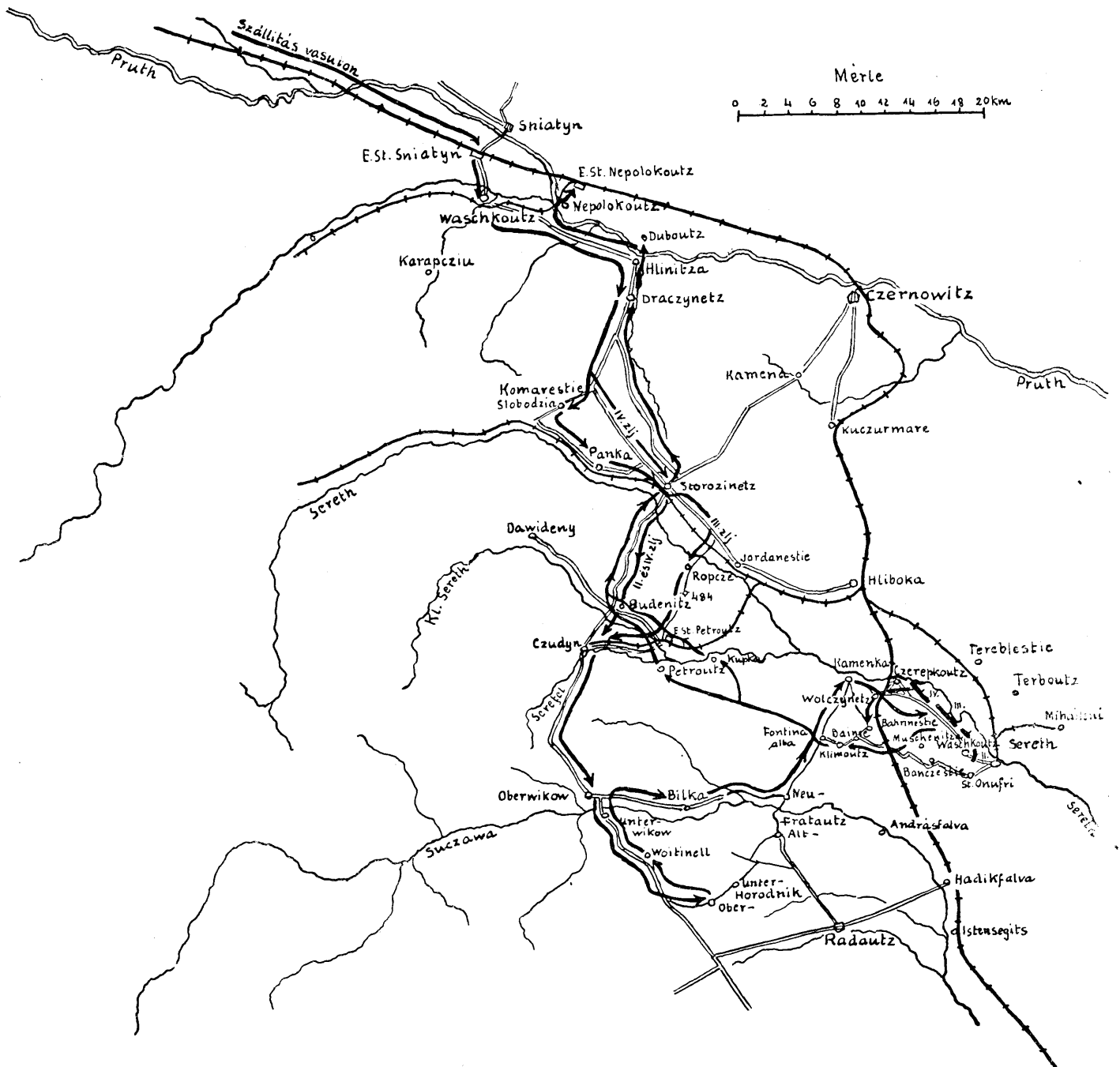
parancsa, mely elrendelte, hogy a parancs vétele után az ezred az egész trainnel a következő helyekre meneteljen: ezredtörzs Storozsinetz és Budenitzen át Czudynra, hol a német kárpáthadtestnél jelentkeznek és ott kapja a további parancsokat; II. és IV. zlj Storozsinetzen át Budenitzre meneteljenek, a III. zlj pedig Ropczéről a 484-es magasságponton át vezető úton a Petrouzzi vasútállomástól nyugatra és onnan Czudynra. A menetelést a zljak 8 óra d. u. tájban kezdték meg és 3-án szürkületkor érkeztek meg rendeltetési helyeikre. Ezen eltolódások felsőbb parancsra történtek, mely Conta német altábornagy parsága alatt egy új csoport alakítását rendelte el. Ezen rendelet oka az volt, hogy az érkezett hírek szerint saját 7. hadseregünk arcvonalának közepe előtt az oroszok nagyobb erőket hoztak előre és egy esetleges ellenséges támadás az ott álló XXV. hadtestünket igen kedvezőtlen helyzetben találta volna. A Conta-csoportnak a német kárpáthadtest, a cs. és kir. XXVI. hadtest, a 31. ho és a német 8. tart. hadosztály lettek alárendelve.

3-án délután az ezred a német kárpáthdts parságától parancsot kapott, hogy rögtön meneteljen Oberwikowba és ott szállásoljon. Ez meg is történt és az ezred 4-én is ott maradt. Az egymásutáni éjjeli meneteléseket az orosz repülők élénk tevékenysége miatt rendelték el. Itt érkezett az ezredhez 1 tiszt és 146 ember a kiképzőcsoporttól.

4-én este a 31. hoparság elrendelte, hogy az ezred 5-én 3 órakor d. e. Oberhorodnikra meneteljen, amit az ezred az elrendelt időpontban végre is hajtott és 8 óra 30 d. e. odaérkezett. Délután a hoparság azon terep felderítését rendelte el, melyben valószínűleg alkalmazásra fog kerülni, ezen parancs azonban nemsokára tárgytalanná vált, mert a hadsgarcvonalparság elrendelte, hogy a tűzvonalba levő 200. német hot a 31. ho váltsa fel.

6-án az ezred mindhárom zlja Oberhorodnikban maradt, délután azonban parancs érkezett, hogy az ezred másnap Bilka-ra fog menetelni.

7-én reggel az ezredet zljanként a 7. hdsg parnoka,



Bukovina.

báró Kövess tábornagy szemlélte meg. Az étkezés után az ezred Bilkara menetelt.

8-án az ezred az előzőnap kiadott intézkedés értelmében Neufratautz—Fontinalban át Kamenkara menetelt, ott el lett szállásolva és 10. estéig maradt.

11-ére virradó éjjel ezredünk a tűzvonalba, mely Czerepkoutztól keletre és délkeletre húzódott, a német 6., 11. és 18. vadászljakat váltotta fel.

Itten az oroszok állásai a Sereth-folyó túlsó partján helyenként tőlünk két kilométernyire is voltak, úgyhogy tüzérségi tüzet is csupán időnként adott le. A II. zljjal szemben levő állásokból időnként gyalogsági tűz is volt. A Conta csoportparság intézkedése szerint ezen helyen a közeljövőben ellenséges támadás nem valószínű, főfeladat tehát az állások kiépítése. Az ellenséges tüzérség tevékenységének szünetelése azáltal is elérhető, hogy saját tüzérségünk a tüzet nem vizsgálja. A lőszerutánpótlás nehézségei különben is takarékosagra intenek, a tüzérség tehát megtorló lövéstől is tartózkodjék.

15-ére virradó éjjel az ezred balszárnyán, Czerepkoutztól keletre levő IV. zljat a bosnyákok váltották fel és a zlj mint hotartalék Bahrinestire jött.

15-én a hoparság Op. No. 915/10. paranccsal a rohamalakulatok újjászervezését rendelte el. Eszerint a hoparságnál egy három szakaszból alakított rohamosztag lesz, melynél a további kiképzés is történik. Minden ezrednél egy annyi szakaszból álló rohamosztag állítandó fel, ahány zljből az ezred áll. (Minden ilyen szakasz 50 ember). Ehhez osztandó be a kézigéppuskaszakasz is. Minden századnál két rohamjárőr (1 altiszt és 8 ember) állítandó fel.

17-én a műszaki századot és a IV. zlj egy századát (13.) a II. zlj állásai mögé Waschkoutz faluba rendelték, melyek a tűzvonalba levő századoknak az állások kiépítésénél segítettek.

21-én a Bahrinestiben tartalékban levő IV. zlj géppuskaszázadának négy géppuskáját a II. zlj mögötti második vonalban rendelték állásba.

Az oroszok az egész idő alatt igen élénk repülőtevékenységet fejtettek ki, megfigyelőballonjaik is folyton fenn voltak. Tüzérségük is aránylag élénken lőtt, főleg a II. zlj állásaira, ami egyes esetekben érzékeny veszteséget is okozott. Gyalogsági tüzüket az állásaik távoli fekvése miatt gyenge volt, a II. zljjal szemben levő állásaikból azonban időnként élénkebb tüzezt tartottak fenn.

## Október.

### 1.

Bahrinestie falu, melyben eddig a IV. zlj és tüzérségi fogatok állottak, tulajdonképpen a mi hadosztályunktól jobbra álló 1. német hō körletébe tartozott. A részére jelzett csapatmegerősítéseknek elszállásolására a helysége szükségére volt, miért is részünkről annak kiürítését igényelte. Ennek folytán a 31. hoparság elrendelte, hogy a még ott álló IV. zlj törzse és egy százada Waschkoutz nyugati részébe, egy százada és a 1/2 géppuskaszakasz Wolezynetzbe helyezendők át. A helyváltozást 4-én kell végrehajtani. 9 órakor d. u. a II. zlj balszárny századától egy tisztjárőr ment az állások elé, hogy egy táboriőrs részére helyet szemrevételezzen. A járőr alig ért 100 lépésre a drótakadályok elé, mikor meglepetésszerűen egy erős orosz járőr támadta meg, úgyhogy vissza kellett vonulnia. Az ezután rögtön előreküldött erősebb járőrök az előterepen ellenséget már nem találtak.

### 2.

A nappal, tüzérségi tüztől eltekintve, nyugodtan múlt. Este az ezred rohamszázadának egy szakasza az előzőnap járórharc színhelye előtt leszállást foglalt el. 8 óra d. u. tájban a szembenlevő ellenséges lövészárokból a drótakadályok egy részén át rohamsisakos orosz osztag gyülekezett előre, kb. 60—80 ember lehetett. Felfejlődésük majdnem egy óra hosszáig tartott. Ezután az osztag állásaink felé nyomult előre. Mikor a leszállást kb. harminc lépésre közelítette meg, a rohamszakasz gyors tüzeléssel és kézigranátdobással lepté meg, úgyhogy rögtön visszafutottak. Egy részük a Perzilovka falunál levő mélyedésbe húzódott vissza. Alig két perccel a rajtaütés után az orosz tüzérség már a II. zlj balszárnyának állásait lőtte, 10 perc múlva pedig az orosz állásokból huzamosabb ideig géppuskatüzet adtak le. A még későbbben is hallható jajgatásból ítélve, az oroszok nagyobb veszteségeket szenvedhettek. A rohamszakasz egy orosz hullát és egy rohamsisakot hozott vissza; vesztesége: egy ember sebesült.

### 3.

Délelőtt az orosz tüzérség a rendesnél még élénkebben lőtt, főleg a II. zlj állásait és Waschkoutz falut lőtte. Tereblestie és Gerboutz faluktól keletre élénk gyalogsági és géppuskatüzet hallatszott, valószínűleg az oroszok ott lögyakorlatokat tartottak. Repülőtevékenységük is élénk volt, állásaink felett három orosz gép is repült.

Délután az orosz tüzérség úgyszólván kizárólag Waschkoutz falut lőtte.

### 4.

Délelőtt a II. és III. zlj állásaira az ellenséges tüzérség élénken tüzelt és több telitalálat következtében veszteséget is okozott. Ugyanekkor több orosz repülőgép, köztük egy nagy harcirepülőgép is, röpült el állásaink felett.

A IV. zljparság a 16. századdal az 1-én kapott parancs értelmében Waschkoutz nyugati széléhez ment előre, hol ezután a 13. és 16. századokkal állott.

### 5.

9 órakor d. e. az orosz tüzérség ismét heves tüzezt kezdett, mely az előbbi napok hevességét még felül is multa. Különösen erősen lőtte a II. zljnek állásait és Waschkoutz falut, hova nehéz tarackokkal lőtt. Repülőtevékenységük is ezen napon érte el tetőfokát, egy nagy harci gép többször repülte végig állásainkat, bombát azonban sehosem dobott le.

Délután az orosz tüzérség már gyengébben lőtt, de mint a jelentésekből kivehető ekkor is 137 lövést adott le a II. zlj állásaira és azok mögé.

11 óra 15. d. u. egy ellenséges járőrt vettek észre a II. zlj középső százada előtt, amint a drótakadályok felé küszött, puskatüzzel azonban elzavarták.

### 6.

1 óra 45 d. e. a III. zlj középső százada előtt álló megfigyelőőrsöt (3 ember) egy kb. 30 emberből álló orosz járőr támadta meg, az embereknek azonban sikerült az állásokba visszajutni. Az erről tett jelentés alapján a szdparság tüzérségi tüzet kért ezen helyre, mire egy nehéz taracktüteg 5 lövést, egy ágyúsüteg pedig 10 lövést adott le a megjelölt helyre. Egy gép-



1917 október 6.  
A II. zlj balszárnya előtti terep, hol az oroszok támadtak.

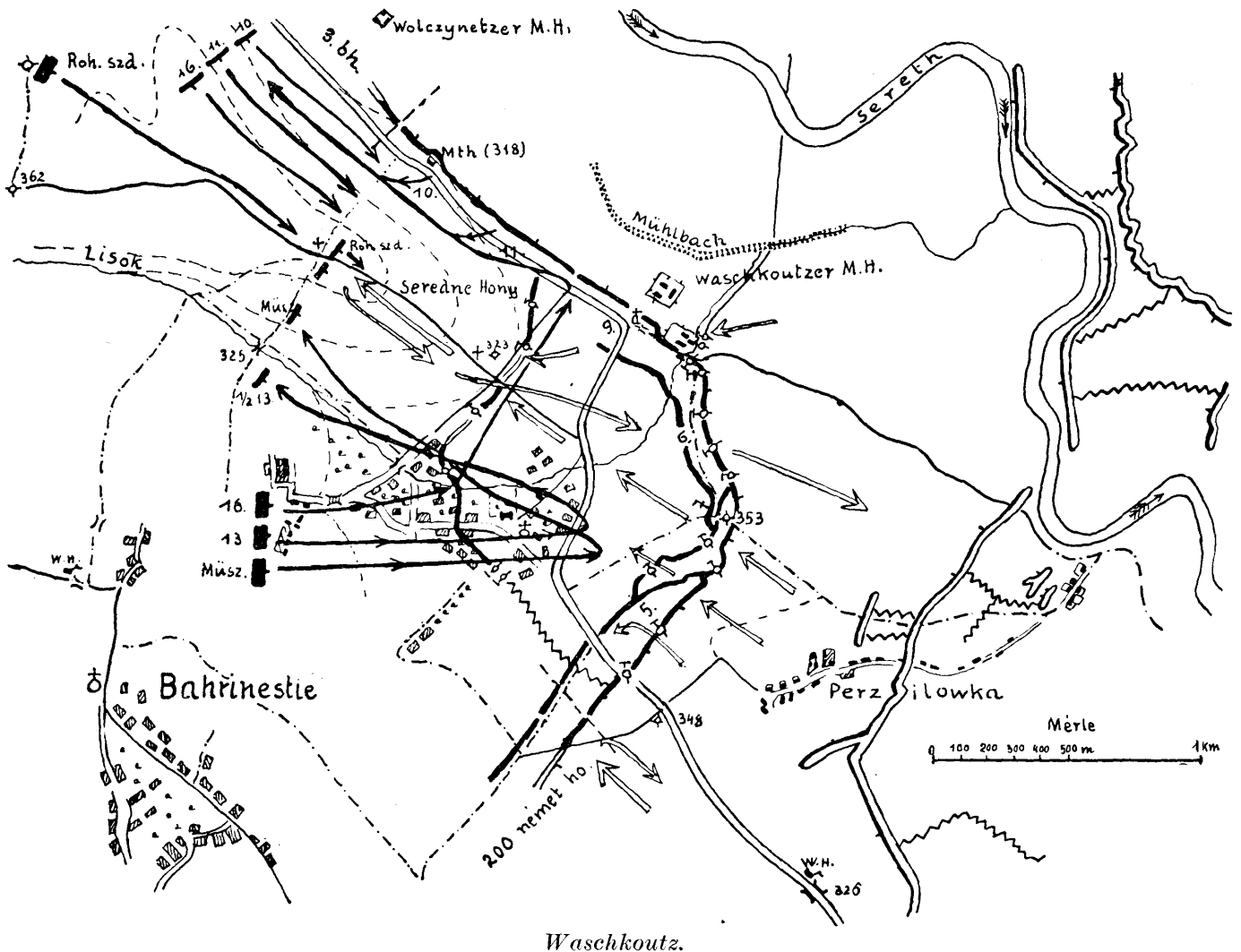
puska a helyet többször pásztázta és rövidre rá egy erősebb járőr ment előre, az ellenségről azonban semmit sem tudott megállapítani. A II. zlj századaitól az éjjel folyamán járőr az előterepbe nem ment, amit tekintettel arra, hogy a közép előtt úgynevezett holttér is volt, mulasztásnak is lehet minősíteni. Véletlen folytán ezen éjjelre a rohamszd sem kapott parancsot kisebb vállalkozások végrehajtására, úgyhogy az oroszoknak az éjjel folyamán támadásra tett előkészületei felől az arcvonalban levő századok nem értesül-

tek, minek következtében a nemsokára megindult orosz támadás ezredünket meglepetésszerűen érte.

Mielőtt azonban az ezen napi harcok lefolyását írniok le, szükségesnek mutatkozik az ezred akkori pontos helyzetét ismertetni. Az állásokban a jobbszárnyon állott a II. zlj, melynél még a fél IV. gpszd volt beosztva, a balszárnyon állott a III. zlj, mindkét zlj összes századaival a tűzvonalban. Mint ezredtartalék a 350-es magasságpontnál állott a rohamszd, a 15. szd, a IV. gpszd másik felével együtt a Wolczynetzben. Mint hadosztálytartalék a IV. zljparság a 13. és 16. századokkal Waschkoutz nyugati részében volt felállítva, hol a műszakiszd is tartózkodott, mely ekkor a hátsó védelmivonalak kiépítésével foglalkozott. Az állásokban a II. zljhoz jobbról a német 200. gránátos hadosztály „Trónörökös“ ezrede csatlakozott, a III. zljtől balra a 3. bh. gy-ezred volt állásban.

5 órakor d. e. az orosz tüzérség a III. zlj egész állására és a III. zlj jobbszárny és középszázadára meglepetésszerűen minden kaliberű heves tüzérségi tüzet kezdett, mely a II. zlj állásaira nemsokára pergőtűzzé fokozódott. Ezzel bizonyossá válva, hogy az orosz támadást készít elő, a tartalékok felriasztattak és kézenlétbe helyeződtek. Erről az ezredparsághoz telefonikus jelentés ment, mire az a Wolczynetzben levő 15. szdot és a fél IV. gpszdot is felriasztotta és a Muszenitzától nyugatra fekvő vasúti átjáróhoz irányította. A harc folyamán ezen utóbbi részek ezen helyen maradtak, alkalmazásukra sor nem került.

5 óra 15 d. e. az összes telefonvezetékek össze voi-



lak löve, mert az orosz tüzérség már a hátsó terepet is tűz alatt tartotta, úgyhogy ezentúl telefonikus jelentések hátra nem mehettek. Ennek következtében a harc további folyamatán a felsőbb parancsnokságok ki voltak kapcsolva és fontosabb intézkedéseket nem adhattak.

Miután a felriasztás megtörtént, a IV. zljnak két százada és a műszaki szd a már ekkor nagyjában kiépített második védelmivonalba mentek előre.

Pár perccel 6 óra előtt az oroszok az egész vonalon megkezdték a gyalogsági támadást és a Perzilowkától Waschkoutzra vezető taligaút mentén a 7. századnál, a Waschkoutzer M. H.-nál pedig a 9. szd állásaiba betörték. Az ott levő csapatok legnagyobb része, a pergőtűz ellen a kavernákban keresve fedezéket, fogságba esett, csupán az 5. és 6. szdok egyes embereinek sikerült még visszajutniok. Ezek azután a már ekkor a második állásban levő IV. zljparságnak jelentették, hogy az oroszok az állásokba betörték. Ugyanekkor az orosz támadás a II. zljtől közvetlen jobbra álló német századot is érte, az oroszok rohama itt azonban géppuska és gyalogsági tűzben összeomlott, sőt két német szd ellentámadásba menve, a II. zlj jobbszárnyának állásait vissza is foglalta, mivel azonban ettől északra az orosz támadás és áttörés teljesen sikerült, később ezek is kényyszerülve voltak visszamenni és egy futóárkot használva ki, arccal északnak reteszállást foglaltak, mert az oroszok déli irányban fordulva el, a német hadosztály balszárnyát is veszélyeztették. Az oroszok további támadását itt sikerült megállítani.

Eközben a IV. zljparságnál a kapott jelentések alapján bizonyossá vált, hogy az oroszok állásainkat áttörték, a zljparság tehát a két rendelkezésére álló századnak ellentámadást rendelt el, még pedig: 13. szd, irány a waschkoutzi kastélyon keresztül a 353-as magasságpont, a 16. szd a 323-as kereszten át, irány a Waschkoutzer M. H. A zljparság az utóbbi századdal ment előre. Az ellentámadáshoz a 13. századtól jobbra a műszaki szd is csatlakozott.

Ekkor azonban már hosszú és mélyen tagolt orosz rajvonalak nyomultak Waschkoutz falun és a Seredne Hony terephullám déli részén előre, úgyhogy a megindult ellentámadásnál csak a 16. szd és a 13. szd egy kis része tudott előrejutni, a többi a heves tüzérségi tűzben és a később erősen érezhető oldalazó gyalogsági tűzben beállott nagy veszteségek következtében elakadt. A műszaki századnál rövid időn belül két tiszt elesett, illetve megsebesült, a legénységnek körülbelül 50%-a harc képtelen lett. A 16. szd-nak azonban sikerült a Seredne Hony-n levő ellenséget visszanyomnia és 6 óra 30 d. e. a III. zlj jobbszárny és középszázadának állásaiba bejutnia. Eközben a 13. szd legnagyobb részével és a műszakiszázaddal az összekötetés megszakadt, mivel azok a túlnyomó ellenséges erőkkel szemben magukat tartani nem tudták, Waschkoutz nyugati széléig voltak kénytelenek visszamenni. Az oroszok itt utánuk nyomulva, a második vonal mögött álló 6/31. nehéz gránátvető üteget is elfoglalták, melynek tisztjei mind elesetek vagy megsebesültek, a sebesületlen legénység pedig északnyugati irányban futott vissza. Ezután az oroszok újabb tartalékok bevetésével észak felé fordultak és az előttük levő 16. szd. jobbszárnyát kezdték támadni, sőt a 323-as kereszttől délre fekvő falukijárat irányából géppuskával hátba is tüzeltek. A 16. szd ennek következtében a már úgyszólván nagy veszteségek után, nehogy még talán teljesen felmorzsolják, északi irányban a Wolczynetzer M. H. felé volt kénytelen kitérni. Ettől délre a 10. és 11. századok-

kal, valamint a 31. hoparság által már előbb odairányított III/3. bh. zlj egyes részeivel találkozott és ezekkel együtt a 319-es hídtól délnyugati irányban húzódó völgy déli lejtőjén vett állást. A parságot itt a IV. zljparság vette át és miután itt az oroszok csak kb. 900 lépés távolságra nyomultak utánuk, azon benyomást nyerte, hogy az oroszok támadásuk folytatását késleltetik. Itt csak lassú tűzharc fejlődött és a helyzet 7 óra 30 d. e. állandósult.

Az orosz támadás megállásának oka azonban az volt, hogy a további előnyomulást a rohamszd tartóztatta fel. Az orosz általános támadás kifejlődésekor ugyanis a 350-es magasságpontnál a völgyben álló rohamszd parancsnoka, miután a telefonvezetékek mind el voltak löve és az ezredparságtól parancsot nem kapott, a visszafelé menekülő egyes emberektől megtudta, hogy az oroszok a II. zlj vonalait áttörték, elhatározta, hogy a Seredne Hony terephullámon át ellentámadásba megy és esetleges segítség beérkezéig az ellenséget feltartóztatja. Századának egy szakaszát rögtön elővédül küldve ki, ez éppen akkor ért a Seredne Hony terephátán levő útkeresztezésnél álló kereszthez, mikor a 16. szd az ellentámadás után a Wolczynetzer M. H. irányában volt kénytelen kitérni. Itten rövid távolságra az előnyomuló oroszokkal meglepetésszerűen találkozott és a reája irányított pusztító puskatűz — és mivel a szakaszparnok elis esett — rövidesen szét-szórta. Röviddel ezután a rohamszd másik két szakasza, mely útközben egy bosnyák szakasszal találkozott és azt magához vette, szintén odaért és az ezen irányban visszavonuló műszaki század maradványával is egyesülve az oroszokkal a tűzharcot felvette, úgyhogy azok további előnyomulásukat beszüntetni voltak kénytelenek. Ugyanezen időben a 13. szd. felének maradványa, mely szintén a műszakiszázaddal vonult vissza, a rohamszázadtól jobbra, a Lisok-patak déli lejtőin foglalt újra állást és a tűzharcot felvette.

Ezen helyzetben hosszabb tűzharc fejlődött ki, mely alatt az oroszok újabb tartalékok bevetésével is a támadást mindig előbbrevinni törekedtek és a rohamszázaddal szemben kb. 50 lépésre közelítették meg már rajvonalunkat. Ekkor tűntek fel a sereth-waschkoutzi úton orosz tankok is, melyek valószínűleg gyalogságuk támogatására próbáltak a harcba avatkozni, tüzérségünk azonban előrejutásukat tüzzel mindjárt megakadályozta, úgyhogy visszafordulni voltak kénytelenek. 19 óra előtt az ezred tábori lelkésze, ki előző éjjel óta az állásokban tartózkodott és akkor is ott volt, mikor az orosz támadás megindult és ki a horvát nyelvet is beszélte, úgyhogy a bosnyákokkal is megtudta magát értetni, a tűzvonal mögött összegyűjtött bosnyákokkal és negyvennégyesekkel megjelent a tűzvonalon, mire a rohamszd parnoka elég erősnek érezte magát, hogy támadásba menjen át. A vele szemben legközelebb álló orosz jobbszárny ellen tehát rohamra ment. Itten rövid közelharc után és miután az akkor éppen ott levő orosz ezredparnok elesett, az oroszok futással menekülni kezdtek. A végrehajtott rohamhoz nemsokára a jobbról (1/3. szd) és balról (10., 11. és 16. szdok) álló csapatok is csatlakoztak, mire az oroszok balszárnya, mely a jobbszárnyának vereségét biztosan észrevette, szintén visszavonulni kezdett. A fedezetnélküli terepben azonban az odairányított tüzérségi tűz miatt az utánnomulás csak lassan haladt előre, pláne a balszárnyon levő 10., 11. és 16. századoknál, hol még az eddig a III. zlj állásaiban levő orosz gyalogság oldalazó tüzzel az előnyomulást úgyszólván lehetlenné tette. Mikor azonban ott egy bosnyák roham-



Járőr csatlakozott hozzájuk és az állásban levő oroszokat kézigránát támadással kezdte felgöngyölíteni, az oroszok onnan is menekülni kezdtek, ezen három szd tehát gyorsabban haladhatott előre és déltájban a régi állásokat a Waschkoutzer M. H.-ig vissza is foglalta. Amint onnan látni lehetett, ekkor régi állásainkban csak a 353-as magasságpontnál voltak még oroszok, ezeket azonban a benyomult századaink csekély létszámuk miatt tovább támadni nem tudták. Itt azután ismét a rohamszd küldött ki járőröket, melyek az állásokat a még ott levő oroszoktól szintén megtisztították, úgyhogy 2 óra d. u. tájban régi állásaink a 353-as magasságpontig ismét kezeink között voltak. Az ettől délre fekvő állásrészeket közben a német „Trónörökös“ gránátrezd 5. és 9. századainak rohamjárőrei tisztították meg az ellenségtől és azokat azután meg is szállták.

A gyalogsági tűz ekkor már teljesen meg is szűnt, az orosz tüzérség azonban továbbra is — időnként igen hevesen — lőtt.

Az állásokat az ott levő századok csekély létszáma miatt csak igen gyéren lehetett megszállani, ami egy esetleges újabb orosz támadás esetén ismét végzetessé válhatott volna, a IV. zljparság tehát, mely most itt a parságot átvette, intézkedett, hogy az esetleg még hátul lévő csapatok jöjjenek az állásokba előre. Ezen intézkedésre a német „Trónörökös“ ezred 7. szda, a 16/3. bh. szd, valamint ezredünk 13. századának egy része, melyhez közben más századok legénysége is csatlakozott volt és melyek ekkor mind a Lisok-patak völgyében a 325-ös magasságpontnál állottak, az állásokba jöttek előre, úgy hogy ezek egy esetleges újabb orosz támadás ellen kielégítően voltak védve.

Mint néhány orosz fogoly vallomásából kiderült, a támadást az orosz 31. hadosztály rohamzlja és a 121. gy.-ezr. három zlja hajtották végre; valószínű azonban, hogy a támadásban még több orosz csapat is vett részt, mert a németek a II. zlj állásainak visszafoglalásánál a 124. orosz gy.-ezredhez tartozó két embert ejtettek foglyul.

3 óra d. u.-tól kezdve saját repülőink többször jelentek meg állásaink felett, hogy a helyeztről tájékozódjanak és a magasabb parancsnokságoknak jelenthessenek. Mivel azonban az állásokban ekkor sem fehér jelzőponyvákat, sem fehér világítórakéták rendelkezésre nem állottak, az árkokban lévő emberek élénk mozgással és zsebkendők lobogtatásával igyekeztek jeleket adni; mint a hoparságnak tett jelentésekből azután kiderült, a repülők ezen jelzéseket nem vettek észre.

Közvetlenül a harc befejezte után az állások megszállása teljesen összekeveredett csapatokkal történt, azok köteléke csak a délután folyamán lett ismét rendezve, 6 óra d. u., mikor az eddig tartalékban lévő 15. szd is az állásokba érkezett, azok megszállása a következő volt:

A III. zlj állásaiban a 10., 11., 13. és 16. szdok, valamint a 9. szd kb. 20 embere állottak, a II. zlj állásaiban a 353-as magasságpontig a 3. bh. gy.-ezr. 13., 15. és 16. századai, valamint a német 7. gránátos szd és egy német nehéz és hat könnyű géppuska állottak. A 15/44. szd a III. zlj állásainak jobbszárnya mögött mint tartalék volt. A II. zlj maradványai a II. zljparság régi álláspontjánál gyülekeztek.

A szürkület beálltával mindkét részről a tüzérségi tűz is megszűnt és teljes nyugalom állott be.

7.

Az éjjel teljesen nyugodtan mulott és az ellenség



1917 október 8.

Az október 6-iki harcokban elesett tisztek temetése.

nappal is egyes tüzérségi lövéseket kivéve, csendesen viselkedett.

Délután az ezred állománya már pontosan meg volt állapítva: II. zlj 7 tiszt, 22 ember, III. zlj 9 tiszt, 430 ember, IV. zlj 8 tiszt, 400 ember rohamszd 2 tiszt, 139 ember, műszaki szd 100 ember. Ezek szerint a veszteségek a következők voltak: II. zlj 9 tiszt, 600 ember, legnagyobb részük fogságba esett; III. zlj 2 tiszt és kb. 60 ember halott, 3 tiszt és kb. 100 ember sebesült. IV. zlj 3 tiszt és kb. 80 ember halott, 6 tiszt és 150 ember sebesült; rohamszd 1 tiszt és 6 ember halott, 14 ember sebesült; műszaki szd 1 tiszt és kb. 30 ember halott, 1 tiszt és kb. 70 ember sebesült, 10 géppuska és 2 kézigéppuska az oroszok kezei közé került. A még előzőnap este leadott helyzetjelentés, melyben az aknavetők elvesztését és négy táboritarack felrobbantását jelentették, nem bizonyult valónak, csupán egy tarackot rongáltak meg.

A harc súlyát tehát majdnem teljesen ezredünk viselte, mert a segítségül küldött 3. bh. gy.-ezred IV. zlja csupán 4 halottat és 1 tiszt, 33 ember sebesültet jelentett; a hareban szintén résztvett két német szd veszteségei ismeretlenek.

8.

A veszteségek megállapítása után a 31. hoparság elrendelte, hogy a II. zlj maradványait a másik két zljba osszák be, a zlj törzsét osszassák fel, a vonatot pedig — kivéve a géppuskaszd lovait — a hadosztály vonatának adják át.

A 31. tüzérrd délutáni jelentésében a következőket jelentette: „... 3. 12 órakor délben a Sereth-Waschkoutz-i országúton egy öt emberből álló orosz járőr fehér zászló védelme alatt jött előre, melynek elébe részünkről egy 10 emberből álló járőr ment. Beérkezett jelentések szerint az oroszok halottaikat, köztük egy orosz ezredest és őrnagyot akarták eltemetni. A hullákat orosz sebesültvivők szállították el. 2 óra d. u. az I. védelmizsakaszban. (Megjegyzés: a harc előtt a II. zlj állott itt) a vonalak között német és orosz tisztek beszélgetése volt megfigyelhető...“

Az állások megszállásában az éjjel folyamán a következő változások történtek: a 353-as magasságponttól északra áll a III. zlj a 13. századdal, ettől balra a IV. zlj a 16., 10. és 11. századokkal, a Wolczynetzer M. H.-ig. A 9. és 15. szdk mint ddr tartalék a 325-ös magasságpontnál.

Délelőtt az oroszok állásai mögött élénk csapatmenetelések voltak láthatók, részleteket azonban a nagy távolság miatt megfigyelni nem lehetett.

Délután a 31. hoparság a Conta-csoport parancsának alapján az állások megszállásának következő változtatását rendelte el: A hadosztály jobbszárnya ezentúl a Sereth-Waschkoutz-i úttól északra kb. 200 lépésre van. Innen a Waschkoutz-tól északra lévő útkönyöktől 200 lépésig nyugatra az I. védelmizakasz terjed, melyet X/13-ra virradó éjjel a IV. zlj száll meg. Az új II. védelmizakaszt, melyben jelenleg a 16., 10. és II. szdk állanak a IV/3. bh. zlj veszi át és azt a 12-ére virradó éjjel szállja meg. A IV/3. bh. zlj a 44. gy.-ezr. parsága alá lép, az ezredparság álláspontja: Bahrinestie. Mint ezredtartalék a III. zlj egy százada, a rohamszd és a műszaki szd Waschkoutz-ban. A III. zlj másik két szda mint ddrtart. a 341-es hegyhát mögött, a Waschkoutz-tól nyugatra áll fel. Waschkoutzban a parságot a IV. zlj parsága veszi át, a németeknek joguk van ott egy századot mint tartalékot állítani fel.

Az elrendelt felváltást a bosnyákok 11-én este hajtották végre, a felváltott századok a kijelölt helyeikre 12-én 2 óra d. e. érkeztek. A nap folyamán a IV. zlj századait összevonva, este az újonnan meghatározott I. védelmi szakaszt a németektől átvette.

13-án az ezredparság Behrinestiebe ment, a IV/bh. 3. zlj, mely pár napja ezr.-höz tartozott, ismét saját ezredének kötelékébe jutott vissza.

Az ellenséges tüzéség, mely a 6-iki harc óta igen csendesen viselkedett, ismét élénken löni kezdett, mely tevékenysége a következő napok folyamán is tartott. Főleg az I. védelmizakasz állásait és Waschkoutz falut lőtte, mely nemsokára már csak romhalmaz volt. Mindezek dacára a faluban még mindig tartózkodtak polgári személyek, kik a 6-iki harcok után ismét visszatértek.

21-én a Conta-csoportparság elrendelte, hogy ezen lakók ott hátratelepítendőek, amit végre is hajtott.

Ezidőben a gyalogsági tűz már majdnem teljesen szünetelt, egyes lövések csak ritkán estek. Az oroszok állásaikon dolgoztak, Sereth városában az utolsó napokon többször zene is volt hallható, az ottani polgári lakosság mezei munkákat is végzett, tüzéségünk ezt nem zavarta. Saját századaink is a bekövetkező télre való tekintettel az állások és fedezékek kiépítésével foglalkoztak, ami az esős időjárás miatt a legénység erejét erősen igénybe vette. A századok csatárlétszáma kb. 170 ember volt.

27-én a kiképzőcsoporttól 2 tiszt és 100 ember érkezett az ezredhez. Ezen napon az oroszoknál nagyobb mozgolódás volt észlelhető, egész orosz századok visszafelé menetelését lehetett megfigyelni. Az éjjel folyamán több járőr ment az előterepbe, azok azonban sem az orosz állásokban sem azok megszállásában változást nem észlelhettek.

A 7. hdszgparság a propagandatevékenység újrafelvételét rendelte el.

28-án 5 óra d. e. a 15. szddal szemben a Sereth-folyó túlsó oldalán álló ellenséges gyalogság egyszerre élénk gyalogsági és géppuskatűzet kezdett, minek következtében a századnál néhány sebesülés fordult elő. Mihelyt azonban a tüzet viszonzottuk, az oroszok azt beszüntették.

### November.

Az egész hónap folyamán az ellenséges tüzéség élénk tevékenységet fejtett ki, saját tüzéségünk csu-

pán az ellenőrző lövésekre szorítkozott. Részünkről éjjel azonban élénk járőrtevékenység volt, mely többször csatározásokra is vezetett, ámbár az oroszok állásaikból sohasem jöttek előre.

9-én este az oroszok sok vörös világítórakétát lőtek, Sereth városából zene és nagy mozgolódás volt hallható, a Persilowka falunál lévő ellenséges állásokban pedig hosszabb ideig hurráztak az oroszok.

10-én felsőbb rendeletre a hadosztály rohamszázadából és az ezredek rohamszázadaiból megalakították a 31. horamzászlóaljat, mely zlj ezentúl a hoparság rendelkezésére állott.

Egyidejűleg a propaganda élénkebb kifejtése céljából az ezredeknel propagandajárőrök felállítását rendelték el, mire ezredünknel az a régi összetételében állítottatott fel.

12-én este a 31. hoparság távmondatilag rendelte el, hogy a lovasküldöncök által az ezredekhez már elküldött propagandairatokat fentnevezett járőrök minden lehető mód kihasználásával még az éjjel folyamán juttassák el az oroszokhoz és az elért eredményről reggel sürgősen jelentsenek.

Ezen iratok az Oroszországban lefolyt eseményeket tudatták az orosz arevonalbeli csapatokkal és mivel az ott lefolyt események az Oroszországgal viselt háború további fejlődésére döntő befolyást gyakoroltak, legyen itt azoknak szövege szó szerinti idézve: Első közlemény:

„Az operáló hadseregek hadseregbizottságainak és a katonatanácsnak! A pétervári helyőrség és a munkásság Kerenski kormányát, mely a forradalom és a nép ellen vétkezett, megbuktatta. Az ideiglenes kormány megbuktatása vérontás nélkül történt. Ezen átalakulást a pétervári munkás- és katonatanács lelkesedéssel fogadta és Oroszország összes munkás- és katonatanácsai által alakítandó új orosz kormány megalkotásáig a háborús forradalmi bizottság hatalmát ezzel elismeri.

Ezen alkalommal, hogy ezt az operáló hadsereggel és a hátországgal közli, felszólítja a forradalmi katonákat, hogy felsőbb parancsnokságaik magatartását ellenőrizze. Azon tiszteket, kik a forradalomhoz nyíltan és közvetlenül nem csatlakoztak, tartóztassák le.

A pétervári tanács kormányprogramja a demokratikus béke haladéktalan megkötése, a földnek a parasztok közötti rögtöni felosztása, a kormányhatalomnak a tanácsokra való átruházása és az alkotmányozó gyűlés rögtöni egybehívása.

A forradalmi néphadsereg nem engedheti meg hogy az arevonalból csapatokat Pétervárra vonjanak vissza. Kötelessége, hogy szóval és meggyőzéssel cselekedjék, ahol ez azonban nem segít, erőszakkal és könyörtelenül akadályozza meg csapatoknak az arevonalból való kivonását.

E parancs az összes fegyvernemek minden részének rögtön kihirdetendő. Ezen parancsnak a csapatok előtt való titoktartása mint a forradalom elleni nehézség tekintendő és a forradalmi törvények teljes szigorával büntetendő.

Katonák! A békéért! Kenyérért! Földért! Uralomért!“  
Második közlemény:

„Katonák az arevonalban! Az összes munkás- és katonatanácsok kongresszusa a hatalmat átvette és a következő ajánlatot teszi:

Az összes nemzetek rögtön kössenek fegyverszünetet és a földet a parasztok között osszák fel.

Válaszul erre Kerenski — a nép született ellensége — Kornilow kozákesapatait és a tüzéséget Pétervár ellen indította. Ellenforradalmi hadserege jelenleg

a Gatschina-Carskoje Selo vonalon áll. A helyőrség és a munkások minden eszközt megragadtak, hogy a forradalomellenes lázadókat könyörtelenül elnyomják.

A következőkért harcolunk: A hatalom, a tőke a tábornokok kezében legyen-e vagy a nincstelenek és a katonák kezében? A küzdelmet könyörtelenül kell folytatni. Pétervár katonái és munkásai csak egyet ismernek: vagy elnyomják őket, vagy győznek. A forradalom és néphatalom nevében parancsoljuk nektek arcvonalbeli katonáknak, támogassátok pétervári testvéreiteket. A reményteljes hű ezredeket és tüzérséget indítsátok haladéktalanul utnak a főváros felé — anélkül azonban, hogy az arcvonalat gyengítenétek — és támadjátok az ellenséget hátba. Ügyeljete arra, hogy az ellenforradalom segítségére egyetlen katonát se küldjenek el. Azok nem engedelmességek, azokat le kell fegyverezni és el kell fogni! Minden akadályt el kell háritani. A nép jóléte legyen a legszentebb törvény! Elsősorban az 5. és 12. hadseregek, melyek legközelebb állanak a fővároshoz, vannak hivatva a nép és a forradalom segítségére sietni.

Az összes orosz munkás-, katoná- és paraszttanácsok nevében: A háborús forradalmi tanács.

Délután a XXVI. hadtestparságtól azon értesítés érkezett a hoparsághoz, hogy a 40. honv. ho-lyal szemben lévő orosz állásokon, melyek Radautz városától déire voltak, fehér zászlókat tüztek ki. 3 óra d. u.-tól a gyalogsági és tüzérségi tűz ott szünetel és az oroszok a lövészárkok előtt járkálnak. Ottani saját csapatainktól erre fehér zászló alatt egy propaganda-járőr ment az orosz állások felé, ezt azonban rajtaütésszerűen tüzzel támadták meg és elfogták.

A rádióon beérkezett esti hírek szerint Kerenski hadseregét a forradalmárok döntően megverték. Ezt is az oroszok tudomására kellett hozni.

Erre az ezred propaganda-járőre 13-án 1 órakor d. e. Persilowka leégett házához ment előre, hogy az iratokat ott kitegye, az oroszok azonban erős puska- és géppuskatűzzel fogadták a járőrt, néhány iratot azonban mégis sikerült feltűnő helyen elhelyeznie.

16-án éjjel az orosz tüzérség a IV. zlj állásaira igen élénk tüzet kezdett, mely időnként azon benyomást is keltette, mintha támadást akarna kezdeni, mire a zlj rögtön teljes készenlétebe helyezkedett. Nemsokára azonban a tűz ellanyhult, majd teljesen meg is szűnt.

20-án délelőtt a 62. gy.-ddr parnoka, Rehwald ezredes az állásokat szemlélve meg, a lövészárokból kilépve, mikor egy egyes puskalövéstől hasba találva, pár perc alatt a helyszínen meghalt.

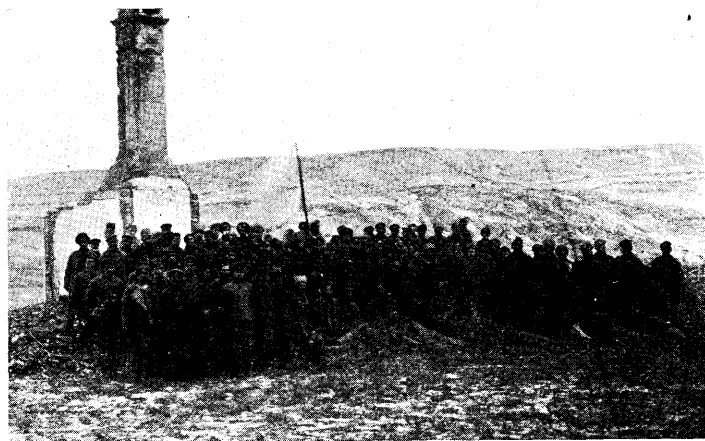
30-án a Conta csoportparság elrendelte, hogy tüzérségünk csak akkor löjjön, ha az ellenség állásainkat lövi.

## December.

1-én a tűzvonalban levő IV. zlj balszárnyáva' szemben, ott ahol az orosz állás a Sereth-folyót metszette, az oroszok állásaikra fehér zászlókat tüztek és gyalogságuk azokból kijött, majd fehér kendőkkel integetni is kezdett. Ott az orosz 59. gy.-hadosztály déli szárnya állott. Ettől délre az orosz 31. ho állásai voltak, itt azonban az oroszok sehol sem mutatkoztak. Hogy őket itt is nyilatkozatra serkentse, az ezred propagandajárőrének parnoka a lövészárok mellvédére állott és fehér zászlóval intett. Rövidre rá az orosz tüzérség löni kezdett ezen helyre.

3 órakor d. u. azonban itt is, mégpedig a Sereth—waschkoutzi országúton, fehér zászló alatt és egy kürtös által a jelet fújva, egy tisztek által vezetett orosz

küldöttség jelent meg és az állásaink előtt kb. 1 km-re fekvő útikorcsma romjáiig jött előre, hol a kürtjelet folyton fújva, megállott. Rövidesen a közelükben fekvő lövészárkaikból meglehetősszámú katonaság is gyülekezett mellettük. A megkapott jelentésre a IV. zlj parnoka egy parlamentar járőrrel ment eléjük. Az orosz küldöttség vezetője az orosz 31. ho parnoka volt, kihez a tüzérrd parnoka is csatlakozott. A hozzájuk intézett kérdésre, hogy mi a jövetelük célja, tolmács útján válaszolva azt kérdezték, hajlandók vagyunk-e mi is fegyverszünetet kötni, mivel tudtuk szerint az arcvonal sok részén a fegyverszünet már fennáll. A zlj parnok ily kérdésre választ adni feljogosítva nem lévén, kérdésüket tudomásul véve közölte velük, hogy erről az előljáró hoparságnak jelentést fog tenni és a



1917 december 1.

*A Waschkoutz—Sereth országút mellett fekvő korcsma romjai, hol az orosz küldöttséggel a fegyverszünetről tárgyaltunk.*

választ idejében tudatja velük. Tekintettel azonban arra, hogy pár nappal azelőtt részükről a fehér zászló arra használtatott fel, hogy egy járőrünket tüzzel fogadták, majd elfogták, a felsőbb parság döntéséig az ellenséges viszony közöttünk továbbra is fennáll, részükről tehát minden közeledést tüzzel fogunk meggátolni. Az orosz küldöttség visszatérte után az ellenségeskedés kezdetét vörös rakétával fogjuk jelezni. Ezek után mindkét küldöttség állásaiba tért vissza.

Az éjjel folyamán az oroszok teljesen csendben voltak, részükről sem történt tehát semmi.

2-án a 31. hoparság intézkedésére a 31. orosz hoparsághoz intézett irattal a propagandajárőr ment ki, melyet egy előrejött orosz járőr vett át. Hadosztályparságunk ezen napon minden tüzelést beszüntetett.

3-án a már említett helyen ismét orosz küldöttség jelent meg, mely alkalommal a részükről szintén odaérkezett küldöttséggel a 31. ho egész területére érvényes fegyverszünet köttetett.

4-én egy orosz küldöttség átiratot hozott a 31. hoparság részére, melyet rendeltetés helyére juttattunk.

5-én 11 óra 30 d. e. a már szokásossá vált helyen orosz küldöttség jelent meg autón, melynek vezetője ekkor már egy orosz altiszt volt, aki a IV. zászlóaljparság előtt mint a X. orosz hadtest forradalmi tanácsának elnöke legitimálta magát.

A IV. zljparság, melynek ekkor a feljogosítása már megvolt, az erre szintén feljogosított orosz megbízottal a fegyverszünetet az egész orosz 9. hdsg területére érvényesen megkötötte.

Ezzel az oroszokkal több mint négy évig tartó

háború ezredünk részére véget ért, az orosz fronton többé lövést nem tettünk.

Az oroszokkal való további tárgyalások során a két lövészárk közötti rész mint semleges terület lett kijelölve, mely területre a csupán erre a célra kiküldött küldöttségnek volt szabad lépniök.

8-án délben a nov. 20-án elesett Rehwald ezredes helyét Karstenfelsi Pacor tábornok vette át.

12-én az eddig tartalékban volt III. zlj a 3. bh. gy-ezr. egy zlját, mely Waschkoutztól északra a Czerep-koutz felé vezető út mentén volt állásban, váltotta fel.

16-án a 31. hoparság Op. No. 1214/5. parancsal elrendelte, hogy a ho állásait a 3. bh. gy.-ezreddel és a hozzá beosztott 41. gy.-ezreddel a 62. gy.-ddrparság szállja meg, a 44. gy.-ezred pedig tartalékba vonandó vissza. A géppuskaszázadok és a harceszakasz azonban az állásokban maradnak. Erre a 62. gy.-ddr-

parság elrendelte, hogy az ezredparság, a csapatvonat és a géppuskaszázadok lépcsői Bahrinestire jönnék, a III. és IV. zljak pedig Klimoutzra, még pedig úgy, hogy a IV. zlj a visszamenetel alkalmával a Bahrinestitől keletre fekvő vasútvonalat 17-én 6 órakor d. e. lépje át, a III. zlj pedig a 17-én 4 és 5 órakor d. u. történő felváltás után századonként meneteljen oda. A parancsot végrehajtva, 17-én este az ezred részei mind az elrendelt helyeken voltak.

26-án a 7. hdsgparság elrendelte, hogy a 31. hadosztályt jelen helyzetében a 43. oszt. lövészadosztály váltsa fel, a 31. ho pedig nyugati irányban lesz eltolva. ezen parancsra a 31. hoparság rendelkezéseit kiadva, ezredünket Petrouz és Kupka falukba helyezte át, ezredünk pedig a menetelést 28-án hajtott végre. Az év végéig az ezred ezen helyen is maradt.

---

## A hátságban

(1918 január 19-től március 7-ig)

### Január.

A kapott parancsok értelmében 1-től 3-ig az ezred Budenitz és Storozinetzen keresztül a Pruthon fekvő Hlinitz és Duboutz falvakba menetelt, hova 3-án d. u. érkezett meg.

6-án a 31. hoparság a közben jött hadseregparancsok értelmében, melyek a 31. hónap nyugati irányban való további eltolását tartalmazták, elrendelte, hogy 9-étől kezdve ezredünk három nap alatt Czartoria—Waschkoutz (a Czeremosz folyó mellett) — Aleszkow-Zablatowon keresztül Podhajezyki és környékére meneteljen. 8-án azonban a 7. hdsgparság ezen parancsát megváltoztatva elrendelte, hogy a 31. ho bevagónirozásig jelenlegi helyén maradjon.

Rövidre rá azután meg is érkeztek a parancsok, melyek a 31. hónap az olasz harctérre való eltolását tartalmazták.

A közben megbetegedett krupieci Bauer Gyula ezredes helyében báró Rothenthal ezredes, ki eddig az 1. huszárezred parnoka volt, vette át az ezredparságot.

A kiadott szállítási táblázat szerint ezredünket Nepolokoutz vasúti állomáson fogják bevagónirozni, honnan a szállítmányok a következő sorrendben fognak indulni:

17-én az ezredtörzs, távbeszélőszakasz, III. zlj és a III. gpszd; 18-án a IV. zlj és a II. és IV. gpszok, a kézi-gpszakasz és a műszaki szd. A szállítmányok a Lemberg—Krakkau—Wien—Belluno vonalon voltak irá-

nyítva és 17-én 11 órakor d. e. az ezredtörzs, távbeszélőszakasz és a III. gpszd indultak el, 9 órakor d. u. pedig a III. zlj követte őket. 18-án 5 órakor d. e. a IV. zlj és kézi gpszakasz 9. óra d. u. pedig a II. és IV. gpszok is a műszaki szd indultak el.

Mikor a szállítmányok Wienhez közeledtek, értesítést kaptak, hogy Wienben kiszállítandók és ottan a hadügyminiszterium rendelkezésére állanak. Oka ezen intézkedésnek a Wienben kitört sztrájk volt, szükség volt tehát arra, hogy a főleg hadianyaggyártással foglalkozó üzemeket — mint pl. az arzenált — biztosítsák.

19-ike folyamán az ezred összes szállítmányai Wienbe érkeztek és az ezredet az 1. Landwehrezred baraktáborában szállásolták el. A következő időben az ezred az arzenálban teljesített őrszolgálatot, ami a hónap végéig eltartott.

### Február.

Miután a sztrájkmozgalom az arzenálban megszűnt az ezred Wienben a helyőrségi szolgálatot látta el, mikor 18-án a hadügyminiszterium távmondati parancsával Krakkóba irányított, hol ekkor zavargások törtek ki. 19-én odaérkezve, az ezred ott is biztosítószolgálatot végzett, néhány nap mulva azonban a III. zlját Bochniara különítették ki, hol a bányászok léptek sztrájkba. Miután a rend ott helyreállott, a zlj ismét Krakkóba vonult be, hol azután az ezred még a hónap végén is állott.

# Olasz harctér

(1918 március 13-tól október 31-ig)

## Március.

6-án jött a hadsereg főparancsnokságtól a parancs, hogy az ezred a 31. ho-hoz, mely ekkor másik három ezredével és tüzérségével az olasz harctéren mint a 6. hdsgparság tartaléka Tarzónál állott, vonuljon be. A kiadott szállítmányi táblázat szerint az ezred törzs, a telefonszakasz és az ezredtrain 7-én, a III. zlj 8-án, a IV. zlj és a kézigrpszakasz 9-én, a II. és III. gpszázadok 10-én és a IV. gpszd és műszaki szd 11-én vagonírozau-  
dók be. Minden egyes szállítmány 9 óra 16. d. e. indul Krakkóból.

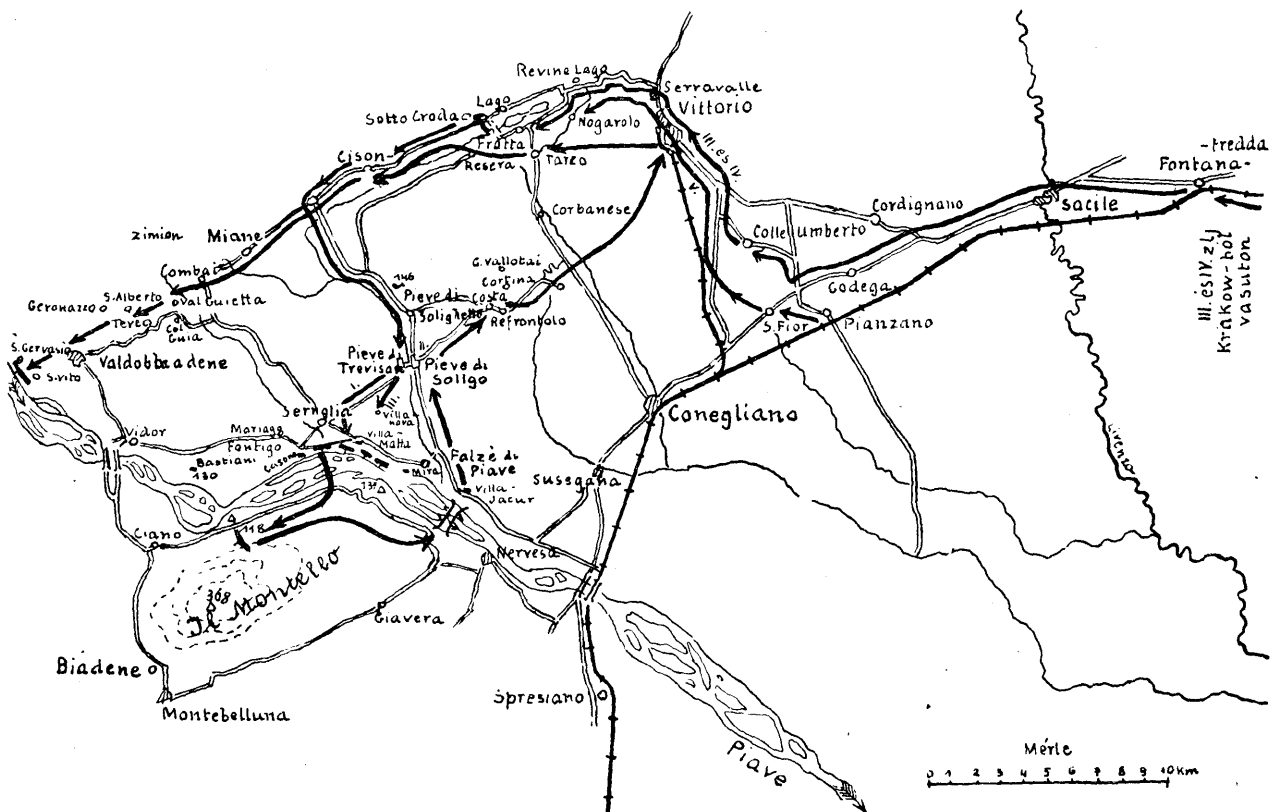
A szállítmányozás a kiadott rendelkezés szerint meg is történt és Wien—Leoben—Klagenfurt—Udinen keresztül az első szállítmány 13-án Fontanafreddara érkezve, kivagónírozott. Innen az egyes részek a kivagónírozás napján Col Umberto-ra meneteltek és ott éjjeleztek. Másnap Vittorio-n át elszállásolási helyeikre meneteltek.

14-én délben az ezredtörzs a III. és IV. zljakkal Frattára érkezett, Vittorio és Fratta között az ezred József főherceg előtt, ki ekkor a 6. hdsg parnoka volt, díszmenetben menetelt el. Délután az ezredtörzs a III. zljjal Frattan a IV. zlj Sotto Crodan lett elszállásolva. A géppuskaszdzok és a műszaki szd megérkezésük után az ezredtörzshöz, illetve zljaikhoz lettek irányítva.

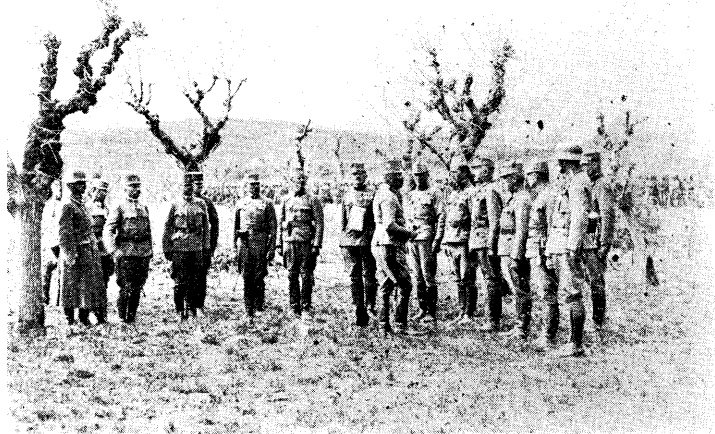
Az orosz frontról az olasz harctérré áthelyezett hadosztályoknál, melyek eddig ezen fronton még nem voltak harcban, szüksége mutatkozott annak, hogy az ottani viselkedéssel és harcmóddal megismerkedjenek, ami főleg az olasz repülők nagy száma és élénk tevékenysége miatt volt szükséges. Ezen harctéren részünkről is sokkal több repülő működött és ehhez a gyalogságnak is hozzá kellett szoknia, hogy harc közben a szükséges együttműködés minden esetben biztosítva legyen. Ezredünknek eddig csak egy esetben volt még alkalmunk repülőkkel együtt dolgozni — a waschkóutzi ütközetben — ez azonban az ekkor az olasz harctéren kialakult helyzethez mérten csak elenyészően csekély volt.

Az újonnan odaérkezett hadosztályok részére tehát a 6. hdsgparság Op. No. 465. titkos rendelettel kiadta az ezentúl követendő irányelveket és az abban tartalmazott szabályzatoknak beható gyakorlását rendelte el. Az ezredék részére tehát megfelelő gyakorlóterek létesítése vált szükségessé, melyeken szakasz-, század- és zászlóaljanként lehetett a gyakorlatokat végrehajtani.

Mindez sok munkát igényelt. Amellett a tavaszi kellemetlen esős időjárás úgy a munkát, mint a kiképzést is igen megnehezítette, mindezek ellenére ezredünk



Olasz harctér.



1918 március.

*Boroevics tábornagy az ezredet megszemlélve a tisztekkel megbeszélést tart.*

azonban oly munkát végzett, hogy március 27-én Boroevics tábornagy által tartott szemle alkalmával, a legnagyobb dícsérete érdemelte ki magának.

A következőkben itt előadottnak ezredünk történetében tulajdonképpen helye nem volna, mert ilyenmő parancsok ezredünkre sohasem vonatkoztak. Mivel azonban oly eseményekre vonatkozik, melyek egyes helyeken már ekkor is mutatkoztak és melyeknek elharapódzása azután hét hónappal később az osztrák-magyar hadsereg összeomlásához vezetett, legyen itt megemlítve.

A szóbanforgó rendeletet Op. No. 525/3. szám alatt a 6. hdszparáság adta ki, annak kiadását pedig a 20. honv. hadosztály kiképzőcsoportnál (Divisions-Ausbildungsgruppe) előfordult események idéztek elő. Fenti rendelet 5. pontja következőképen hangzott:

„Hogy a szökések túlkapasait meg lehessen gátolni és a fegyelem szigorúban legyen kezelhető, a hadseregőparáság 6728. sz. rendeletének értelmében a 20. hadosztály kiképző csoportjának büntetőjoggal felruházott parancsnokait a továbbiakra felhatalmazom, hogy a kikötés és guzsbakötés büntetést alkalmazzák. Ezen büntetések azonban csupán notorikus bűnözők és erkölcsileg züllött egyének ellen alkalmazhatók, olyanok ellen, kik a fegyelmet károsan befolyásolják...“

#### Április.

Az ezred a kiképzést, melyet azonban a még mindig tartó rossz időjárás erősen hátráltatott, ezen hónapban is folytatta. 4-én adta ki azután a 6. hdszparáság Op. No. 575. sz. parancsát, mellyel a kiképzés további folytatását szabályozta és melynek bekezdése a következő: „Az állásharc gyakorlására a csapatoknak eddig bőven kínálkozott alkalom. Ezentúl a már az itteni Op. No. 189. sz. parancs 4. pontjában kiemelt támadás gyakorlása lép előtérbe. Ezért elrendelem...“ A továbbiakban a támadás gyakorlására ír elő bizonyos szempontokat, melyeknél főleg egy folyón át történő támadás gyakorlására helyezi a fősúlyt.

6-án értesítette a 31. hoparság az ezredet, hogy a hdszparáság Op. No. 104409. sz. parancsával az V/44. zljat, mely 1916 augusztus óta a 105. gy.-ezredhez tartozott, ezredünkhöz rendelte vissza és az a közeljövőben várható megérkezése után az ezredhez mint II. zlj osztandó be.

9-én adta ki a 31. hoparság az ezrednek tiszti és legénységi pótlását illető parancsot. Eszerint a hadosztály kiképzőcsoportjánál levő XXXII—XXXV. menetzljakból 10 tiszt és 537 ember jön az ezredhez; ezekből kell majd a III. és IV. zljaknál a már 13 hónap óta hiányzó negyedik századokat (12. és 14.) felállítani. Ezen pótlás 11-én 11 órakor d. u. érkezett vasúton Coneglianóba, honnan rögtön továbbmenetelve Tarzon át 12-én 5 óra 30 d. e. érkezett Nogarolóba. A hoparság egyidejűleg azt is elrendelte, hogy a majd megérkező V/44. zlj is itt szállásolandó el.

Felsőbb parancsok folytán a XXIV. hdszparáság, melynek parancsnoksága alá tartozott ezentúl a 31. no, elrendelte, hogy ezentúl minden írásbeli parancsa vagy közleménye, mely egy esetleges támadásra vonatkozik, az „Albrecht“ jelzést fogja viselni és az ilyeneket csak az arra hivatott vezérkari tisztnek szabad felnyitnia.

20-án lépett életbe a gyalogság a hdszparáság Op. No. 105013 sz. parancsával elrendelt átszervezése. Eszerint a közös hadsereg gyalogsága ezentúl 138. gyalogezredből (számozása 1—139-ig, mert a 36. gy.-ezred hiányzott) 8. bh. gy.-ezredből, 4. tiroli császár-vadász ezredből és 32. vadász zljből állott. Minden ezred három zljből állott. Ezen parancs értelmében ezredünk I. zlja, mely eddig mint I/44. zlj volt a 105. gy.-ezrednél beosztva, véglegesen ezen ezred kötelékébe lépett.

Ezredünknél ezentúl az eddigi IV. zlj mint I. zlj, az eddigi V/44. zlj mint II. zlj volt nevezendő, a III. zlj mint olyan maradt.

21-én érkezett a hdszparáság Op. No. 105000. sz. parancsa, melynek tárgya ezredünket ugyan nem érintette; mivel azonban annak tartalmából a hadsereg egyes részeinél már uralkodó viszonyok felismerhetők, legyen annak kivonatos tartalma ismertetve: Csapatok és magasabb parancsnokságok egybehangzó jelentése szerint fegyelem azáltal, hogy a századoknál oly legénység is van, melynek magatartásán az összes fegyelmi büntetésekkel segíteni nem lehet, meglazult. Az ilyen csapatoknál „Fegyelmisszakasz“ állítandó fel. Ezekbe azon emberek osztandók be, kik fegyelmezetlen viselkedésért bíróságilag lettek elítélve. A fegyelmisszakaszokba való sorozást a hadosztályparancsnokok rendelik el. Egyelőre az ily beosztás három hónapra történik, ha az illető ember megjavul, századához visszahelyezhető. Mint parancsnok egy ilyen célra különösen alkalmas energikus tiszt jelölendő ki, kihez elszánt és feltétlenül megbízható altisztek osztandók be. A fegyelmisszakaszok a harc vonalban, vagy közvetlen a mögött elvégzendő nehéz munkákra alkalmazandók. A fegyelmisszakaszoknál a legénységnek kitüntetések, emlékérmek és Öfelsége kezdőbetűjével ellátott sapkárózsát viselni nem szabad. Fegyverviselés tilos, éppúgy tilos a dohányzás és szabadság engedélyezése.

Ezredünknél egy ily „Fegyelmisszakasz“ felállítására természetesen sohasem került sor.

22-én az V/44. zlj gpszázadával és gyalogósággyú szakaszával vasúton Pianzanóba érkezett, onnan S. Fior di Soprara menetelt és ott éjjelezett.

23-án a zlj Nogarolóba érkezett, hol az átszervezés megtörtént. Ezredünk eddigi II. gpszda, mely Waschkoutz óta zljhoz nem tartozott, fel lett oszlatva, géppuskái és lovai a 32. és 69. gy.-ezredeknek lettek átadva. Az új II. zljnak gyalogósággyús szakasza a 31. rohamzljnál jutott beosztásba.

Op. No. 666/2. parancsával ugyanezen napon rendelte el a 6. hdszparáság, hogy az eddig az arcvonalban levő 41. honv. hadosztályt április 28-ika és május

4-ike közötti időben a 31. hó váltta fel. A szükséges intézkedések rögtön megkezdendők.

25-én a 62. gy.-ddr a Soligó völgyben Sotto Croda és Resera községek között éles töltésekkel végrehajtott támadási gyakorlatot tartott, melynél az összes fegyvernemek együttműködésére volt a főszűly fektetve és mely gyakorlat igen jól sikerült.

26-án adta ki a 31. hoparság a felváltásra vonatkozó rendelkezéseit (Op. No. 423/3-II.). Eszerint a Piaven levő arevonalba a 62. gy.-ddr jut, jobbszárnyával a Bastiani 130 jelzésű háznál, balszárnyával a Mira ház-csoportnál. Ezen védelmiszakaszban balról a Sartori jelzésű házig ezredünk I. zlja, innen a jobbszárnyig a 3. bh. gy.-ezr. két zlja jön a tűzvonalba. Ezredünk III. zlja Villanovában mint tartalék áll fel, a II. zlj mint ddr tartalék Pieve di Soligoban vesz állást. A felváltás következőképpen hajtandó végre: 27-én a II. zlj Pieve di Solióig menetel és 29-ére virradó éjjel Villanovában a III/12. honv. zljat váltja fel. 28-án az I zlj menetel Pieve di Solióig. 30-ra virradó éjjel pedig a tűzvon.-ban

boriörstől balra, bezárólag a 22. sz. táborörtség szállotta meg; a főörsök vonalában jobbról mint VIII főör a 2. szd állott, a középben mint VIII. főör a 3. szd, a balszárnyon mint IX. főör a 4. szd. A főörsök állították fel az előttük levő táboriörsoeket. Zljtartalékul Sernagliában az 1. szd állott. Az I. sz. gpszd szakaszoként elosztva a 15/a. és 16. táboriörök között, a 17. és 18. táboriörök között, valamint a 21. és 22. táboriörsoéknél állott. A II. és III. gpszdok szakaszai a „császárvonalban“ voltak elosztva.

A III. zlj mint ezredtartalék Villamatta házaiban volt elhelyezve, a II. zlj Pieve di Trevisanban (Pieve di Soligo déli része) mint ddr tartalék állott.

Tőlünk jobbra két zljával a tűzvonalba a 3. bh. gy.-ezred állott, egy zljával mint ezredtartalék Moriagóban. Balra tőlünk a tűzvonalba a 13. Schützendion (osztrák honv. hó) volt.

A 31. hó 61. gy.-ddra, tartalékban hátul állott, a 32. gy.-ezr. Pezzolóban és környékén, a 69. gy.-ezr. Refrontolóban. A 31. rohamzlj Cortinában és C. Vallotaiban volt elhelyezve.

Az átvett állások már hónapok óta voltak megszállva, ha tehát az addig ott volt csapatok úgy dolgoztak volna azokon, mint az ezredünkönél mi voltunk megszokva, egész más teljesítményt lehetett volna elvárni. Ez azonban nem volt úgy. A hoparsághoz ment jelentések szerint a táboriörsök vonala még megfelelő volt, kivéve a 21. és 22. táboriörsoeket, melyeknél a kilövés nem volt megfelelő. Az árkok azonban itt is legfeljebb 15 m mélyek voltak, mivel azonban csak helyenként voltak fedve, az időjárás viszontagságai ellen csak igen szűkösen védtek. A főörsök vonala az ellenség által teljesen betekinthető volt és mint rögtön észrevehettük, azt pontosan is ismerte. Itt is igen kevés fedezék volt, a táboriörsokhöz vezető futóárkok teljesen hanyzottak. Állásépítés éppen, hogy megkezdve, készen semmi sem volt. A „császárállás“ mint fővédelmiállás teljesen használhatatlan volt, csak helyenként egysoros drótakadály, fedezék semmi. Az ezredre tehát ismét alapos munka várt, hogy az állásokat használhatóvá tegye.

A 62. gy.-ddrparság a beküldött munkatervek alapján ki is adta a megfelelő intézkedéseket és a ddr tartalékban levő II. zljat az elől levő zljaknak segítségére küldte.

A munka az állások kiépítésén egész a montellói támadásig tartott, amit főleg azon körülmény, hogy csak éjjel lehetett dolgozni, igen megnehezítette. Ehhez járult azon körülmény is, hogy a monarchiában a már nagy élelmiszerhiány miatt az élelmezés igen gyatra volt, az arevonalba levő csapatok sem kapták meg a feltétlenül szükséges élelmezést, a folyton dolgozó legénység ereje tehát erősen hanyatlott, még az erős emberek is belefáradtak.

Mikor május hó közepe táján József főherceg, a 6. hdsz parnoka egy kora reggel a táboriörsök vonalát végigjárta, a zljparnok kötelességének tartotta, hogy a legénység erőbeli állapotáról jelentést tegyen és azon nézetének adott kifejezést, hogy a Montellóra végrehajtott támadás eredményes végrehajtása a legénység akkori állapota miatt majdnem leküzdhetetlen nehézségekbe fog ütközni. Ófensége az akkor már fedezékeiben pihenő legénységet megnézve és vele beszélve, később a zljparnoknak megemlíté, hogy ezen állapotokról neki tudomása van és ámbár az utolsó időben a hadsereg készleteiből több vonat élelmiszert volt kénytelen Wien városának átengedni, hol a szükség ekkor már tetőfokára hágott, mégis azon lesz, hogy az



1918, április 25.

*Támadási gyakorlat Sotto Croda és Resera között.*

levő I/12. honv. zljat váltja fel. 29-én a II. zlj a Pieve di Soligóban álló II/12. honv. zljat váltja ott fel. A menetelések mindig úgy kezdendők, hogy a menetelő zljak a Pieve di Solighettótól északnyugra fekvő 146-os koresmát 8 óra 30 d. u. érék el. A hoparság különös súlyt helyezett azon követelésre, hogy nappal — ha még olyan rossz idő is volna — senki se mutatkozzék.

A felváltás ezen rendelkezéseknek megfelelően történt és a hónap végén az ezred zljai a megfelelő helyeken állottak.

A hónapvégi kimutatás szerint az ezred állománya a következő: Élelmezési állomány 98 tiszt, 2989 ember; puskalétszám 82 tiszt, 1772 ember. Ezen létszám a montellói offenzíváig lényegesen nem változott, mert az addig elesettek és sebesültek helyébe a pótlás mindig megérkezett. Ezen kimutatásban a 31. rohamzljnál levő rohamszázad állománya nincs felvéve.

### Május.

Az események további leírása ismét naplószerűen fog történni, előbb azonban az általános és részletes helyzet leírása következik.

A tűzvonala itt tulajdonképpen három vonalból állott; az első vonal volt a táboriörsök vonala, a második a főörsoké, a harmadik az úgynevezett „császárvonal“, mely ellenséges támadás esetén mint fővédelmi vonal volt megjelölve.

Az I. zlj a táboriörsök vonalát a 15/a. számú tá-



1918 május.

*Sernaglia templomtere.*

élelmezés megjavíttassék, ami azután be is következett, mégpedig oly mértékben, hogy ezredünk kb. egy hónappal későbbben a montellói támadást már elég jó kondícióban hajthatta végre.

1.

Reggel ködös idő. Délelőtt mindkét részről élénk repülőtevékenység, délután az olasz tüzérség Sernagliát és Villanovát lőtte, este a VIII. főőrsöt.

2.

Éjjel csend. Délután ismét tüzérségi tűz Villanova, Sartori, Mira és Falzé di Piavera. Az olasz megfigyelőballonok fent voltak, repülőik élénk tevékenységet folytattak.

D. u. 4 óra 20 és 5 óra között három ellenséges repülőgép a VII. és VIII. főőrsöket és az előttük levő táboriőrsöket géppuskával lötték, eredmény nélkül. Estefelé Sernaglia nyugati és északi részét lőtte az ellenséges tüzérség kb. 30 nehéz gránáttal.

3.

10 órakor d. e. az olasz tüzérség a főőrsök mögötti terepet és Sernagliát lőtte nehéz gránátokkal; egész nap élénk repülőtevékenység.

4.

Éjjel nagy olasz fényszórók világították meg állásainkat. 1 óra 30 d. u. az olasz nehéz tüzérség lőtte Sernagliát és a VII. főőrs állásait, Sernagliában két halott veszteséget is okozott. (1 tiszt és 1 altiszt.)

5.

Délután két órakor a VII. főőrsöt lőtte az olasz nehéz tüzérség. (Egy sebesült.)

6.

A 31. hoparság elrendelte, hogy egy hidászszakasz vezetése alatt a gyalogság a pontonok szállítását, vízrebocsájtását, az abba való beszállást és az abban való viselkedést gyakorolja és ezen gyakorlatokhoz 3 tisztet, 12 altisztet és 36 embert vezényeljen, ami a továbbiakban azután meg is történt.

7.

Reggel sűrű köd, azután rövid ideig tartó tiszta idő után egész nap tartós eső, minek következtében egyes tüzérségi lövéstől eltekintve, nyugalom.

8—9.

8-án délben élénkebb olasz felderítő repülőtevékenység, azonban nem lőttek. Az olasz tüzérség csendes maradt.

10.

Az ellenséges ballonok ismét fent voltak, olasz nehéz tüzérség a Fontigó—Sernaglia utat lőtte, eredmény nélkül. Délután olasz repülők felderítő repüléseket végeztek.

11—12.

11-én délelőtt különösen élénk olasz repülőtevékenység, miközben több olasz repülőgép a Soligónál levő megfigyelőballonunkat támadta meg és a megfigyelőt ejtőernyővel való kiugrásra kényszerítette. Visszarepülésüknél saját tüzérségünk erősen lőtte őket, egy gépük a Piave túlsó oldalán lezuhant.

A hátsó terepet az olasz tüzérség szórványosan lőtte.

13.

Reggel nyolc olasz repülőgép keringett állásaink felett, Villa Matta, Pieve di Trevisan és Boaria Balbinál, mely utóbbi helyen röpcédulákat is dobtak le, melyekből a műszaki szd többet meg is talált. Saját repülőink ezen napon szintén élénk tevékenységet folytattak, a délelőtt folyamán 13 repülőnk repült el állásaink felett. Mindkét részről a tüzérség élénken lőtte őket, azonban eredmény nélkül. Este az olasz tüzérség Boari Balbira, hol az ezredparság és a műszaki szd állottak, adott le egy pár lövést.

14.

7 óra 10 d. e. állásaink felett három olasz repülőgép jelent meg, majd félórával később egyszerre 17 gép, köztük 8 nagy harcirepülő, melyek Soligó felől jövet, Villanova és Falzé di Piave irányában repültek a Montelló felé vissza.

8 és 10 óra d. e. között ismét több olasz repülő keringett állásaink felett, harci tevékenységet azonban



nem fejtettek ki. Az olasz gépeket tüzérségünk mint géppuskáink erősen lőtték, azonban eredménytelenül.

A sötétség beálltával az I. zljat az eddig Villanovában állott III. zlj váltotta fel, ennek helyére pedig a II. zlj került. Az I. zlj Pieve di Trevisanban ment vissza. Virradatkor a felváltás be volt fejezve.

15.

A nap aránylag csendben múlt, az olasz tüzérség csak délben lőtte néhány gránáttal Villa Mattát, hol a VIII. főörs álláshelye volt.

Az olaszok ellen intézendő támadás előmunkálatai a magasabb parancsnokságoknál befejeződven, a XXVI. hdttestparság ezen napon adta ki az alárendelt hadosztályoknak és ddrparságoknak (31., 13. lövész és 17. hadosztályok) intézkedéseit. Kivonatosa tartalma a következő:

A hdtparság azon célt tűzte ki magának, hogy egy éjjel és nappal tartó és erős tartalékok által táplált támadással az ellenség arcvonalát áttörje és az egész Montellót birtokba véve, az elővédekkel a Montebellunó—Trevisó vasútvonalat érje el. Ha ezen célt teljesen elérni nem lehetne, a lövésnek legalább is az ellenséges tüzérségi térbe, St. Margherita (Cianótól 1 km keletre) — Collesel val del'Aqua (368-as háromszögelésipont) — Giavera vonalig kell jutnia és ezen vonalat biztosan birtokba kell venni. Ezen cél elérését a hadtesttől jobbra és balra alakuló helyzetek nem befolyásolhatják. A tőlünk jobbra álló III. hdt nem támad, csak demonstrál és tüzérségével segít bennünket; a tőlünk balra levő XVI. hdt jobbszárnyával a Lovadina—Villorba—Merlengó vonalon támad, ezen hdt és saját hdtünk között egy 6—7 km-es ür van, mely csak a további előnyomulás folyamán fog zárkózni...

Tekintettel a szomszédos hadseregeknél való viszonyokra, a Piave erőszakolása valószínűleg nappal fog történni, (erről végleges elhatározás még nem történt) és pedig úgy a tüzérségi hatótűz, valamint a gyalogsági támadás is, csupán a gázlövés történik éjjel. Ezen eljárás hátrányait a hatóságosabb tüzérségi támogatás, valamint a könnyebb vezetés és a megkönnyített áthajózás fogják kárpótolni.

A lövésnek igen súlyosnak kell lennie és azt nagy lendülettel kell végrehajtani, tekintet nélkül a szomszédra.

A sikerült áttörés után a második és harmadik napon, a hadtestnek háromféle feladata lehet: vagy egyenesen Castelfrancóra továbbnyomulni, vagy északnak Asalo irányában, vagy délnek Istrana irányában kanyarodni el.

A hadtesten belül a hadosztályoknak következő feladatok jutnak: A 31. ho a Piaven Falzétól jobbra és balra kelve át, a Montelló északkeleti sarkát támadja meg és jobbszárnyán erősen biztosítva legalább is az ellenséges állások harmadik vonaláig megy előre, lehetőleg azonban ezen is túl. Ennél a II. hdt tüzérsége is segíteni fog neki.

A 13. lövész ho a Soligó-patak torkolata és a Mercadelli szakadék között, a 17. ho pedig ezen szakadék és Nervesa között megy át a Piaven.

A XXIV. hdt támadásának kell, hogy eredménye legyen és az meg is lesz, ha a gyalogság, tüzérség és műszaki csapatok jól dolgoznak együtt.

A támadás mélyen van tagolva. Elég tüzérség és löszer áll rendelkezésre. Az ellenséggel szemben úgy számbelileg, mint erkölcsileg túlsúlyban vagyunk. A támadás terében velünk szemben csak az olasz 48. hadosztály egy része áll, mint tartalék részükről az első

napon legfeljebb még egy hadosztály léphet harcba. Minden az első lövés eredményétől függ.

Ezen parancsnak ily részletes ismertetése azért látszott szükségesnek, hogy a támadás végrehajtását leíró fejezetben az olvasó a kitűzött célt és az elért eredményt összehasonlíthassa. Mindenesetre fel kell, hogy tűnjenek neki a támadás alkalmával fellépett terepnehézségek, melyeket a parancs kiadásakor optimisztikus módon tekintetbe nem vettek és melyeknek leküzdésére megfelelő eszközök rendelkezésre nem állottak.

16.

Délelőtt a Piave felett köd feküdt, tehát teljes csend. Délben, mikor kivilágosodott St. Michele, Villanova és Sernaglia fellett ismét olasz repülők keringtek, melyeket tüzérségünk ugyan erősen, de eredménytelenül lőtt.

17.

10 óra 30 d. e. Villanova és Villa Matta felett három ellenséges repülőgép jelent meg, melyek elég alacsonyan többször szálltak nevezett helyek felett el. Délben mindkét helyet az olasz tüzérség löni kezdte és 3 óra d. u.-ig kb. 30 közép- és nehézkaliberű lövést adott le, melyek közül 5 vakon ment. Villanovában azonban egyik házat, melyben a legénység még aludt, telitalálat érte, ami elég nehéz veszteséget okozott (2 halott, 11 sebesült).

18.

A reggeli órákban élénk olasz repülőtevékenység, különben aránylag csend.

19.

Állásaink felett már kora reggel jelentek meg az olasz repülőgépek és felderítést végeztek, mert folyton jelzőrakétákat lőttek. Ezen napon új jelzésű repülőgépek mutatkoztak először (fekete és vörös jelzéssel), melyeknek hovatarozása ismeretlen volt. Az ellenséges repülőtevékenység egész délelőtt tartott, az olasz tüzérség ellenben feltűnően nyugodtan viselkedett.

20—21.

Az olasz repülőtevékenység ezen nap is igen élénk volt, részünkről is a szokottnál több repülő ment Montelló felé, a nap különben aránylag csendes volt.

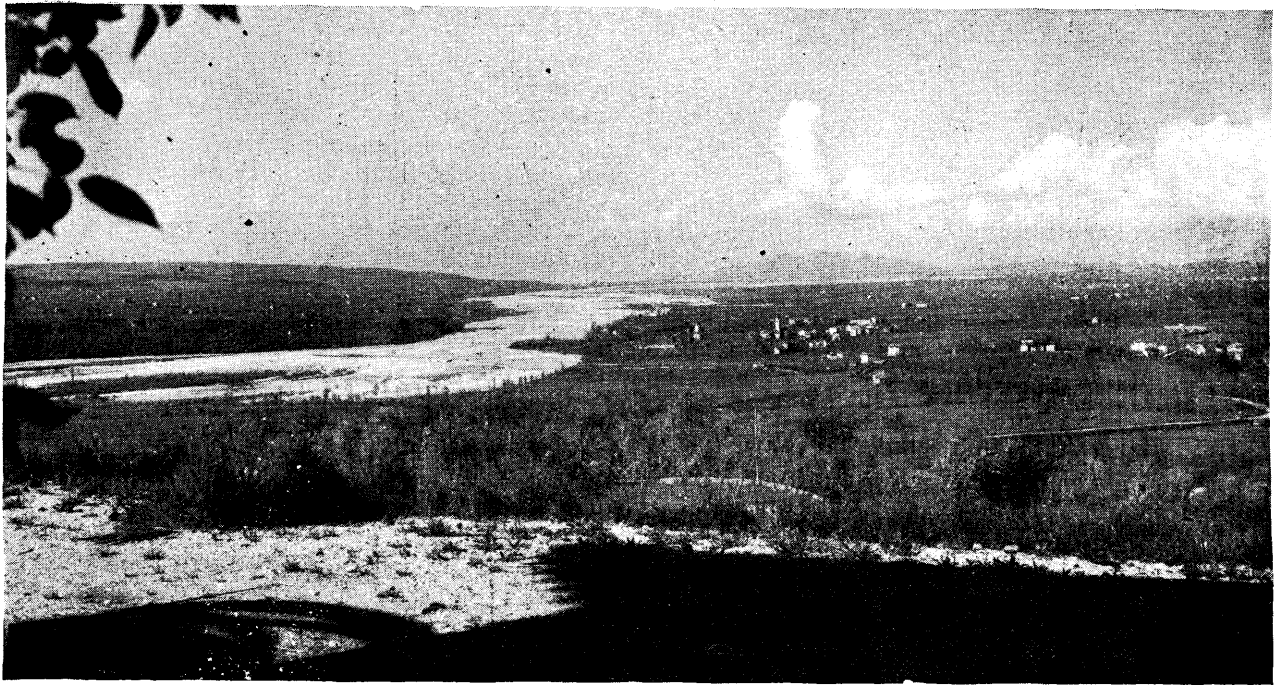
22.

Reggel az olasz tüzérség Sernagliát lőtte élénkebben, későbbben egyes lövésekkel a VII. főörs helyét, Villa Mattát.

A lefolyt három hét folyamán tett megfigyelésekből arra lehetett következtetni, hogy az ellenséges tüzérség úgynevezett vándorágyúkkal lőhetett, mert folyton változó helyekről tüzelt és nem volt valószínű, hogy mindezen helyeken egy ütég állott volna. Az olasz tüzérségi tűz nagyjában a zavarótűz jellegét mutatta és főleg a táboriörsök, valamint a főörsök helyeit lőtte; ritkán lőtt hátrább fekvő pontokra.

23.

10 órakor d. e. az olasz tüzérség a 18. és 19. sz. táboriörsöket lőtte erősebben, kárt azonban nem okozott.



*A Piave. Balról a Montello, a közepén Falzé di Piave, a háttérben a Sulder hegy.* 1918 június.

Az ezredparság a zljaknak egymásközi felváltását rendelte el, még pedig: az első vonalban levő III. zljat a II. zlj váltja fel, az pedig mint ddrtartalék Pieve di Trevisanba megy. Onnan az I. zlj Villanovába mint ezredtartalék kerül. A zljak a felváltást a vaesora kiosztása után kb. 11 órakor délután kezdték meg és virradatig az be volt fejezve.

Ezen napon az eddig tőlünk balra álló 13. lövész-hozredét a 69. gy-ezred váltotta fel, mert a végrehajtandó támadásnál ezen terepszakasz is a 31. ho körletébe tartozott.

24.

7 órakor d. e. olasz tüzérség Villanovát lőtte, kárt azonban nem tett. A repülőtevékenység a rendesnél élénkebb volt.

25—26.

25-én már 6 óra reggel kezdte az olasz tüzérség Sernagliát lőni és kb. 50 táboriágyú lövést adott le rá, kárt azonban nem okozott. Különben aránylag nyugalom.

Báró Rothenthal ezredes, ki eddig ideiglenes ezredparnok volt, máshova vezényeltetvén, az ezredparságot ideiglenesen Trupkovics alezredes vette át.

27—28.

27-én déltájban olasz nehéz tüzérség lőtte Villa Mattát, eredmény nélkül.

29.

Pinzanónál a Tagliamentó folyón gyalogság és hidászok folyamátkeleési gyakorlatot tartottak, melyen mindazon paracsnokoknak is részt kellett venniök, kik a közelgő támadásnál az első vonalakban lesznek.

Az olaszok ezen napon feltűnően csendesen viselkedtek.

30.

Délelőtt olasz tábori és nehéz tüzérség Sernagliát és Villa Mattát lőtte, veszteséget nem okozott.

31.

Ezen napon az olasz repülőtevékenység ismét meglélénkült, délben az olasz tüzérség az ezredparság közelébe néhány nehéz gránátot lőtt, eredménytelenül.

### Június.

1.

Állásaink felett kora reggel 13 olasz repülőgép jelent meg, köztük három „Caproni“ nagy harcigép, melyek a hadtáptér irányában repültek tovább. 7 óra 10 és 8 óra 30 d. e. közötti időben jöttek kisebb csoportokban vissza. Délelőtt az olasz tüzérség szórványosan lőtte állásainkat.

2.

Sernagliát és Pieve di Soligót az olasz tüzérség repülőgépek irányítása mellett lőtte, utóbbi helyen három sebesülést is okozott.

3—4.

3-án déltájban tüzérségünk egy a táboriőrsök vonala felett repülő olasz gépet lelőtt, mely a 15/a táboriőrs előtt zuhant le és a Piave partján elégett. Pilótája ejtőernyővel már előbb kiugrott, őt azonban megtalálni nem lehetett. Különben csend.

5.

Délelőtt Sernaglia és Villa Matta felett ellenséges repülőgépek keringtek. Saját tüzérségünk Villa Mattával szemben Montellón egy házat felgyújtott, mozgást azonban ott megfigyelni nem lehetett.

6.

2 óra d. e. tájban Sernaglia, Villanova, Pieve di Soligo és Pieve di Trevisan helységekre az olasz nehéz tüzérség rajtaütésszerű tüzelést kezdett és kb. 160 nehéz gránátot lőtt azokra, kárt azonban nem okozott.

7.

Éjjel félkettőkor az olasz nehéztüzérség Sernagliát rajtaütésszerűen kezdte lőni, ami háromnegyedóra hosszat tartott, sebesülést azonban nem okozott. 6 óra d. u. és éjfél tájban ez megismétlődött.

8.

2 órakor d. e. az ellenséges tüzérség Sernagliára folytatta a tüzelést és kb. 30 nehéz gránátot lőtt oda, mely alkalommal egyik gránát a zljparság épületébe csapott be és egy halott és egy sebesült veszteséget okozott.

9.

Éjfélután ismét Sernagliát lőtte az olasz tüzérség, ezúttal eredmény nélkül. Dél előtt és délután olasz repülőgépek keringtek állásaink felett.

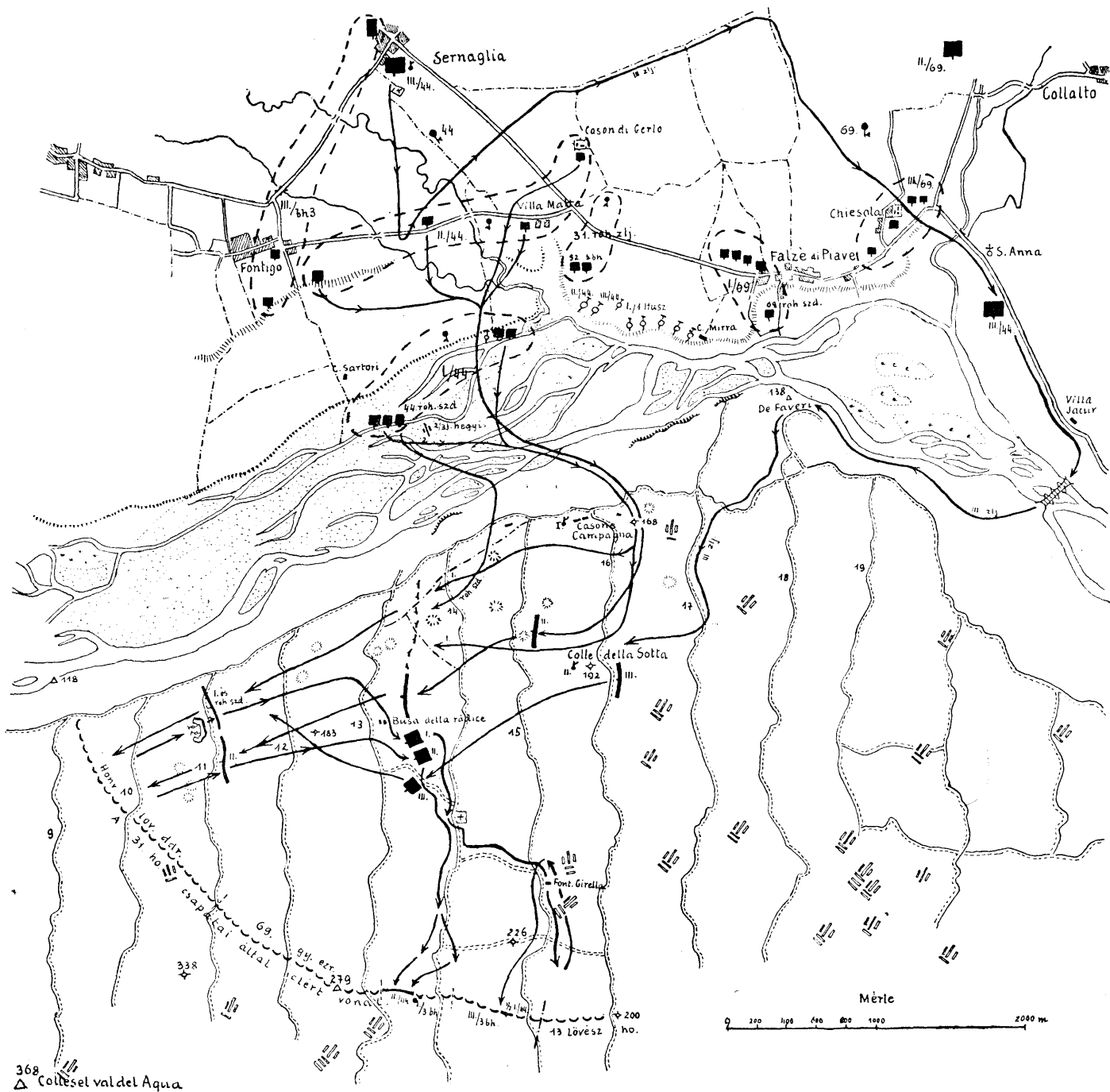
10.

10 és 11 óra d. e. között Pieve di Trevisan, Pieve di Soligo Villanova és Sernaglia felett öt olasz repülőgép keringett, tüzérségünk élénken lőtte őket, de eredménytelenül.

2 óra 15 d. u. a legénység egy része a Soligo-patakban fürdött, mikor az olasz tüzérség véletlenül oda lőni kezdett és ezáltal négy halottat és nyolc sebesültet okozott.

11.

Éjfélután az olasz tüzérség ismét Sernagliát lőtte, veszteséget nem okozott.



Montello.

Alkonyat után a hadosztály kiképzőcsoportjától egy menetszd érkezett, melyet a századokra rögtön felosztottak.

## 12.

Az eső egész nap zuhogott, úgyhogy sem a megfigyelőballonok nem voltak fenn, sem repülőgép nem mutatkozott.

A kapott szóbeli értesítés alapján az ezred zljai a támadáshoz elrendelt átesoportosítást hajtották végre és az éjjel folyamán az I. zlj a táboriőrök vonalába ment előre, a II. zlj Villa Matta és környékén állott fel, a III. zlj századai pedig Sernagliában gyülekeztek.

Ugyanekkor kezdődött az eddig ezredünktől jobbra a tűzvonalban állott 3. bh. gy.-ezrednek a II. hdtparság alá tartozó lovasezred általi felváltása is és ennek zljai Sernagliában ettől északra és Pieve di Trevisanban gyülekeztek.

## 13.

Virradatig az összes zljak helyeiken állottak. A borús és időnkint esős időjárás miatt a repülőtevékenység mindkét oldalon szünetelt. Tüzérségünk, mely még mindig a támadási állásainak elkészítésével foglalkozott, egész nap nem lőtt, valószínűleg ennek folytán az olasz tüzérség is csak keveset lőtt, a hadosztály egész területére ezen napon csak kb. 230 lövést adott le.

## 14.

Éjfélután az olasz tüzérség az utolsó napokban már szokásossá vált zavarótűzet adta le és mivel az éjjel ködmentes volt, fényszórói is dolgoztak, nálunk azonban semmit sem figyelhettek meg, mert a szükséges csapatmozgások már befejeződtek.

Reggelfelől talajmenti köd szállott ismét le és a 7 órakor d. e. megjelent öt olasz repülő eredménytelenül volt kénytelen rövidesen visszarepülni.

11 órakor d. e. Sernagliara hat nehéz gránátot lőtt az olasz tüzérség és ámbár ekkor már részünkről elég csapat állott ott, kárt nem okozott.

Délután adta ki a 62. gy.-ddrparáság a már 11-én készített Op. No. 611/3. számú írásbeli támadási parancsát, melyet 8 óra d. u.-ig titkosnak kellett kezelni és melyhez csatolva volt a támadásnál képzendő csoportok összeállítási kimutatása is. Ez utóbbi szerint a Piave erőszakolásának idejére ezredünkhöz csatolva lettek a 3. bh. gy.-ezr. I. és III. gpszadai, valamint a 12. ulánus ezr. I. gpszázada, ezeken kívül a 2/31. hegyi-tüzérüteg. Azt átkeléshez 24 kétrésű ponton és 20 ladik lett az ezred rendelkezésére bocsájtva, melyeket a sötétség beállta után a 3. bh. gy.-ezr. II. zljától vezényelt legénységnek kellett előrehozni.

A parancs a következőket tartalmazta:

„1. A Montellón a XXVI. hdt támadási terében az ellenség részéről jelenleg csak az 58. ho (mely a VIII. hdthez tartozik) áll, egy ddrrel az arcvonalba (Lucca ddr ? egy ddrrel), Beneventó mint tartalék emögött.

Mint legközelebbi tartalék a Casrelfrancónál álló XXVI. olasz hdt jöhet számításba. Ezen hátul álló tartaléknak a harcba való beleszólása az első nap estéje előtt nem várható, valószínűleg csak a második napon.

2. A XXIV. hdt a Montellón levő ellenséget 15-én támadja meg. Balról tőlünk a 13. lövészhó támad, jobbra tőlünk II. hdt a továbbiakig csak demonstrál.

Támadócsoportom:

44. gy.-ezr., Escherich szds (a 31. rohamzlj két szda)

69. gy.-ezr., Petrini szds tüzércsoportja. Ddr-tartalék a 3. bh. gy.-ezr. két zlja.

3. Támadási cél a Crocetta és Biadane faluk közötti vonal, a Montello délnyugati szélén.

4. Készenléti helyzet 15-én 1 óra d. e. a 3. melléklet szerint . . .

6. Végrehajtás: A támadás kezdetének időpontja később lesz kihirdetve. (Megjegyzés: A továbbiakban már a később kihirdetett időpontok vannak felvéve).

a) 3—4 óra 5-ig gázrajtaütés és az ellenséges tüzérség elgázosítása.

b) 4 óra 10-től 6 óra 20-ig pergőtűz az első állás vonalaira és az ütegekre. 5 óra 10-től 5 óra 20-ig a tüzérségi tűz hátrahelyezése és gázlövés ámitás céljából. 5 óra 20-tól 5 óra 40-ig pergőtűz és az állásoknak rohamra éretté lövése.

c) 5 óra 40 az áthajzásnak a már kiadott rendelkezések szerinti megkezdése.

d) A jobbpart elérése után betörés az ellenséges állásokba és az Ernő és Messina vonalak elfoglalása. Ha szükséges, az első zljak zárkózását itt megvárni.

e) Legkésőbb 7 óra 40-kor általános roham a közbeeső terepre és a Tagliamento vonalra, azután a 2. és 3. állásra egészen a támadási célig . . .“

Elrendelte még ezenkívül a ddrparság, hogy a 32. gy.-ezr. és az I/3. bh. zlj a támadást a jobbszárny mögött kövessék, a ddrparság a 44. gy.-ezr. mögött megy előre és hogy mely időkből kell helyzetjelentéseket küldeni.

Estefelől érkezett a ddrparság Op. No. 614/6. írásbeli parancsa, hogy az ezred és zljparancsnokok 10 órakor d. u. megjelölt helyeiken legyenek és a telefonvezetéseket vizsgálják felül. 15-én 2 óra 40—3 óra 10 közötti időben a telefon zárva tartandó. A készenléthehelyezés befejezése a ddrparságnak 2 óra d. e. telefonon jelentendő.

A sötétség beálltával a munka mindenütt megkezdődött, az étkezés kiosztása után a szdok a kijelölt helyekre meneteltek, sőt még előre nem látott munka is akadt, mely tulajdonképpen nem a szdok dolga lett volna, mint pl. tüzérségi lőszer és pontonok előrehozása, pontonok és csónakok szállítása, stb., úgy hogy a századok egy percig sem pihenhettek. Az ezen munkákkal megbízott és addig Pieve di Trevisanban mint tartalék állott III/bh. 3. zlj előremenetelés közben 4 óra d. e. tájban oly határos tüzérségi tűzbe került, hogy nagy veszteségek után századai szétszóródtak és néhány tisztén és kb. 90 emberen kívül a zlj a következő órákban használható nem volt. Ezért kellett ezen munkát az elől álló századoknak és a rohamszázadnak végeznük, mellyel a támadás kezdetéig elkészülni nem tudtak, úgy hogy ekkor a pontonok teljes számban még nem voltak a Piave főágánál.

## 15.

2 órakor d. e. az ezred és a zljparnokok jelentették, hogy minden készen áll.

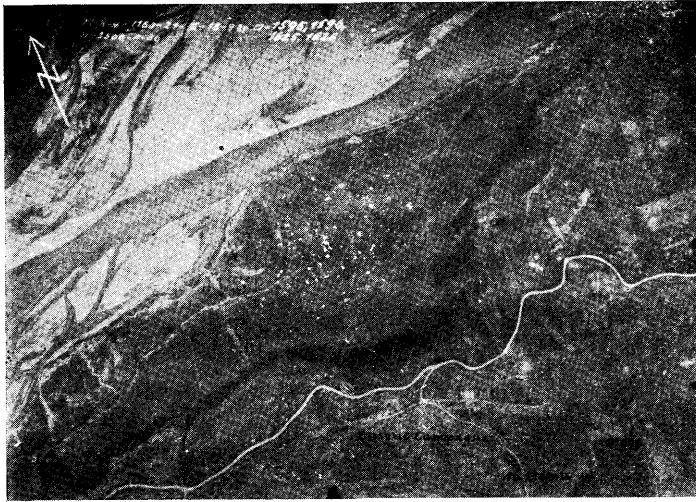
3 órakor d. e. saját tüzérségünk valamennyi erre kirendelt ütege megkezdte a gázlövést. Az olasz tüzérség kezdetben nem válaszolt, fényszórói azonban tovább is dolgoztak. Mint később fogoly olasz tüzérek vallomásából meg lehetett tudni, meglepetésszerű tüzérségi tűzünktől úgyszólván dermedten állottak és csak a távolabbi ütegek, melyeket tüzérségi tűzünk nem érte még el, kezdtek későbbben működni. Tüzérségünk tüzezése percekre pontosan a kiadott parancs szerint történt, a gyalogságnak azonban már nemsokára feltűnt, hogy a tűz ereje az előző megbeszélések alkalmával ki-

látásba helyezett nagy lőszer mennyiséggel nem állott arányban. Közben az első résszel áthajózandó rohamszázad és az I. zlj két szda a Piave főága előtt gyülekeztek.

4 óra 20 d. e. a Sulder-hegyen álló olasz tüzérség a Piave folyót kezdte lőni, rövidre rá Giavera irányából is erős tüzelés kezdődött, mely főleg az ezredünk előtt fekvő terepet fedte. Ezen tüzérségi tűz, valamint az olasz aknavetők tüze is, melyek közben szintén elkezdtek a tüzelést, sok átkelési eszközt tett hasznavetelenné és a csónakoknak a partra való szállításánál erős veszteségeket is okozott.

4 óra 25 d. e. tüzérségünk a Montellon lévő gyalogsági állásokra megkezdte a romboló lövést.

5 óra 40-kor, mikor a gyalogság parancs szerint az átkelést megkezdte, a Piaven köd feküdt, az ellensé-



1918 június 15.

*Repülőfelvétel a Montello azon részéről, hol az ezred a Piaven átkelt.*

ges gyalogság és géppuskái tehát csak szórványosan lőhettek, ezredünk első része, valamint a tőlünk balra a rohamzlj és a 69. gy.-ezred első lépesője is 6 órakor d. e. a túlsó partra értek. A felsőbb parságoknak erről telefonon jelentést már nem lehetett tenni, mert közben az összes vonalak szét voltak lőve.

Az átkelés közben a Sulder-hegyről jövő ellenséges tüzérségi tűz egy csomó pontot és csónakot felborított, a bennük ülő gyalogság és az evezős legénység nagy veszteséget szenvedtek.

6 órakor d. e. saját repülőink jelentek meg a Montello felett, a ködben azonban nem tudtak semmiféle tevékenységet sem kifejteni. Az áthajózás, amennyire ezt az áthajózási eszközök megengedték, folyton tartott, közben az I. és II. zljak második vonalban álló századai, valamint a III. zlj is a Piave partja felé mentek előre, miáltal a parton torlódás támadt, úgy hogy az I. zlj parsága jelentést küldött erről és kérte, hogy a hátulso csapatokat tartsák vissza.

6 óra 45 d. e. a rohamszázad a túlsó partot a 14. számú úttól északra érte el és az ellenség első vonalain nagyobb ellennállás nélkül törve át, jobbfelé kanyarodott, jobbszárnyával a Piavehoz támaszkodott, balszárnyának egy járőre Buza di Radice tornyáig hatolt előre, de onnan ismét visszament. A 14-es számtól délnyugatra fekvő karsztmélyedésben lévő olasz tartalékszázad, mely a kavernában tartózkodott, elfogta (250 ember, 1 ló és lőszerraktár) és kb. 1000 lépés kiterjedésben foglalt állást, úgy hogy a kisebb dombocskákat egy-egy rohamjárőr szállta meg. Ezen állás ellen az olaszok a

délelőtt folyamán három ellentámadást kíséreltek meg, ezeket azonban mind visszaverték. Ezen vonalból a rohamszázad tovább nem mehetett előre, mert balszárnya úgyszólván a levegőben lógott, más csapattal összekötetésben balról nem lévén. Innen portyázó járőröket küldött előre, melyek közül az egyik (7 ember) egy ellentámadásra készülő olasz századot kézigránáttal vert szét.

7 óra 15 d. e. az II. zlj első részei a Montellon lévő 168-as magasságpontot érték el, miután az ellenséges állásokon rohammal mentek keresztül. Az ellenség itt sehol sem védekezett, 123 foglyot, közöttük 3 tisztet ejtettek. Az első vonal mögött fekvő géppuskafészek és a tüzérség már erősebben védekezett, úgy hogy ezeket kézigránátokkal kellett leküzdeni.

8 óra 40 d. e. az I. zlj egyik része Casone Campagnolat, másik része a 129-es magasságpontot — Celle della Sotta érte el. Ezen időpontban ezredünknek körülbelül fele lehetett a Montellon, másik fele, mivel az áthajózás pontonok hiánya folytán teljesen elakadt, még a Piave balpartján maradt, ott tehát beásta magát, hogy a még mindig erős ellenséges tüzérségi tűz ellen védekezzen.

10 órakor d. e. tájban az áthajózás részben ismét megkezdődött és az ezred egyes részei ismét megkezdtek az átkelést, úgyhogy délig az I. és II. zljak legnagyobb részei már a Montellon voltak.

Délben az ezred műszaki szdát egy utász-századdal egyetemben Falzé di Piavehoz rendelték előre, hogy az ott verendő híd építésénél segítkezzen.

Mivel ekkor a 31. ho harci terepén az áthajózás már teljesen szünetelt, a 31. hoparság elrendelte, hogy a 32. gy.-ezred, mely eddig tartalékban volt, a 13. lövész hídján, melyet Villa Jacurnál sikerült megépíteni, menjen át és a Montellon harcoló csapatok mögött mint tartalék álljon fel. A 31. honak tervezett hidját a Falzé di Piavenál még meg sem kezdhették, mert ott folyton nehéz olasz tüzérségi tűz feküdt.

2 óra 35 d. u. miután a 31. hoparság a 69. gy.-ezred postagalamb által küldött jelentését megkapta, hogy az ezred a 279-es háromszögelési pontot érte el, Op. No. 615/2 paranccsal elrendelte, hogy a 32. gy.-ezred mögött a 62. gy.-ddrparság is menjen a Montellora és a ddr csapatával 6 óra és 6 óra 15 d. u. közötti időben leadandó tüzérségi tűz után legalább is oly közel jusson a harmadik ellenséges álláshoz, mely a Collesal val del Aqua 368-as háromszögelési pontnál volt, hogy azt 16-án reggel egy erős lökéssel elfoglalhassa. A 44. és 3. bh. gy.-ezredeknek még a Piave balpartján maradt részei a 62. gy.-ddrparság eddigi helyén, Boaria Balbinaál gyűjtendő össze és a Villa Jacurnál lévő hídhoz úgy tolandók el, hogy még ma este átmelessenek a hídon. Ezen utóbbi mozdulatokat a 61. gy.-ddrparság fogja majd vezetni. A 44. és 69. gy.-ezredek kísérőütegeit szintén ezen hídon kell átküldeni.

Itt legyen már megjegyezve, hogy ezen parancs egyik részét sem hajtották végre. A 62. gy.-ddrparság csak másnap reggel érkezett a Montellora; a parancs kiadásának időpontjában a 31. ho csapatai közül csak ezredünk I. és II. zlja, a 69. gy.-ezred három zlja és a rohamzljnak együttesen alkalmazott két szda voltak a Montellon és ezeknek ezen kiadott parancsról tudomásuk nem volt, mert az hozzájuk nem érkezett. Hogy mi okozta ezen késéseket, arról sem a 31. honak, sem pedig a 62. gy.-ddrnek naplójában feljegyzést találni nem lehet.

A délután folyamán az I. zlj századai azon vonalba

jöttek előre, melyet a rohamszd még reggel foglalt volt el, a III. zlj az I. zlj balszárnya mögött mint tartalék állott.

Az olasz tüzérség az állásokat változó hevességgel folyton lőtte, később olasz repülők is harcba léptek és látható célok ellen géppuskával lőttek. Az olasz gyalogság még kétszer kísérelt meg ellentámadást, mindkettőt azonban könnyen verték vissza.

6 órakor d. u. tájban a rohamszd egyik előreküldött járőre egy olasz állásban beépített konyhát talált, hol éppen fekete babkávét főztek és hol kb. 100 olasz tartózkodott. Az olaszok a járőr megjelenésekor egyszerűen megadták magukat, mert szerintük: vége a háborúnak. Ezekről tudtuk meg, hogy délelőtt egy nagyobb részük a Piaven uszott át, mint azután később kiderült, ezek egy Sernaglianál álló ütegünknel jelentek mint foglyok.

Alkonyatkor a III. zlj és az I. és II. zljak egyes visszamaradt részei Chiesolatól délkeletre érkeztek, hol másnap reggelig maradtak.

10 órakor d. u. adta ki a XXIV. hdtparság a másnapra szóló intézkedéseit (Op. No. 615/50), melyek szerint a 31. ho egy alapos tüzérségi előkészítés után, melynek 4 óra és 4 óra 30 d. e. közötti időben kell történnie, a 69. gy.-ezreddel és a 44. gy.-ezr. részeivel mint az arevonaldrr közepe Collesel val del Aquan keresztül Biadenere nyomul előre, a 32. gy. ezred pedig mint ezen csoport védelmi szárnya az északi szárny mögé vonandó előre.

Az arevonalanban lévő csapatoknál az éjjel különben csendesen telt el.

## 16.

Fenti intézkedés értelmében a 31. hoparság 12 óra 40. d. e. adta ki ezen napra szóló támadási parancsot. Eszerint a 69. gy.-ezr. és a 44. gy.-ezr. részei Collesel val del Aquan át Biadene templomáig mennek előre. A 32. gy.-ezr. az északi szárnyon (tehát ezredünk mögött) követi azt.

A 61. ddrparság a 11. honv. lov. ho két ezredével és a 44. és 3. bh. gy.-ezredek részeivel mint hotartalék követi a 62. gy.-ddrt a tűzvonal közepe mögött.

Ezen parancs a 62. gy.-ddrparságot még a Piave balpartján érte, mert 2 óra 40 d. e. a Villa Jacurnál lévő híd egy ponton elsüllyedése miatt megszakadt és csak 6 órakor d. e. tájban, mikorára a hidat kijavították, kezdhették meg a még a balparton álló csapatok — köztük ezredünk III. zlja és a másik két zlj egyes visszamaradt részei — a menetelést, melyhez azután a 62. gy.-ddrparság is csatlakozott. 7 óra 30 d. e. érték el a 138-as háromszögelési pontot, hol a III. zlj azon utasítást kapta, hogy mint hotartalék a 192-es magasságpontnál álljon fel, mely parancsot azután végre is hajtott.

9 óra 30 d. e. az I. zljnél a már ekkor mögötte állott I/32. zlj 3. szdát a tűzvonalba vezényelték, ezen zlj többi három szda mint tartalék állott fel az I. zljünk mögött.

1 óra 45 d. e. a 62. gy.-ddrparság, mely ekkor még a 138-as háromszögelésipontnál állott, parancsot adott ki, mely az éjjel folyamán kiadott hdt és hadosztályparancsokkal merő ellentétben állott. Ezen parancsot a tűzvonalban lévő csapatok új csoportosítását rendelte el és pedig: a jobbszárnyon az I. és II/44. zljak, az I. zlj mögött az I/32. zlj mint tartalék; a II/44. zljhoz balról csatlakozik a 32. gy.-ezr. két zlja, ettől balra a 69. gy.-ezr. A III/44. zlj, valamint a 3. bh. gy.-ezr. Colle della Sottanál mint hotartalék áll fel. Az átcsoportosításnak

4 óra d. u.-ig kell befejezve lennie, azután a feladat: az elért helyeket tartani. Azon körülményekről, melyek ezen ellentétes parancs kiadását okozhatták, feljegyzések nem találhatók.

A csapatok a délután folyamán az adott rendelkezéseket végrehajtva, a II. zlj az I. zljtől balra szintén a tűzvonalba jutott, a III. zlj helyén maradt.

Falzenál délig a Piave mellékágán keresztül a híd elkészült, a főágon keresztül ekkor kezdték meg a munkát, 5 órakor d. u. az I. zlj a következő jelentést küldi a 62. gy.-ddrnek: Hely: 300 lépés Campagnolatól nyugatra. 1918 jun. 16-án 5 óra 20 d. u.:

„Az utolsó harcok — két ellentámadás visszaverése — tegnap d. u. voltak. Mai harci tevékenység: élénk ellenséges tüzérségi tűz a Piavera és mindkét partra. Saját állásainkat az ellenséges tüzérség kevésbé lőtte, erősebben a hátsó terepet.

Ell. géppuskák időközönként lönek. Élénk ellenséges repülőtevékenység. I/44. jobbszárnyára bombákat vetettek és a tűzvonalat géppuskákkal lőtték, ezáltal több sebesült. Részünkről védelmi intézkedés, zlj két géppuskáját kivéve, úgyszólván semmi.

A délelőtt és délután folyamán előretapogatózó ellenséges járőröket simán visszavertük.

Az I. és II. zljknál a szdok állománya átlag 50 ember. Semmiféle tartalék. Az állás megszállása támpontszerűleg van végrehajtva, közvetlen csatlakozás a 69-esekkel. Az I/32. zlj megfelelően csoportosítva mint ddrpartalék az arevonat mögött.

Fenti jelentés a II/44. zljparsággal egyetértésben: Schuster szds.“

Délután 6 óra után balról értesítés érkezett, hogy a 69. gy.-ezr. Collesel val del'Aqua irányában támadni fog, ehhez az ettől jobbra álló 32. és 44. gy.-ezredek is csatlakozzanak. A támadás kezdetét rakétával fogják jelezni.

Körülbelül 6 óra 30 d. u. a támadás meg is kezdődött, az ezr. rohamszda és a tűzvonalban levő zljak ehhez csatlakozva nagy lendülettel mentek előre és kisebb csatározások mellett 8 órakor d. u. tájban, mikor azonban még világos volt, a 11. sz. útig értek, hol egy erősen kiépített olasz támpont volt. Itt erős küzdelem fejlődött ki, míg végre az I. gpszd egyik szakaszának sikerült az olasz géppuskákat elhallgattatni és már inkább sötét volt, mikor a századok oda bejutottak. A további előnyomulás a beállott sötétség miatt nem lévén már ajánlatos, a tűzvonal az elért helyzetben állva maradt.

Éjjel előtt jelek mutatkoztak, mintha az ellenség ellentámadást akarna végrehajtani, mire az ezred az elért állások elé zárótűzet kért, ami azonban nem történt meg. Azonban az ellenség sem mozdult és így az éjjel aránylag nyugodtan telt el.

## 17.

1 órakor d. e. a Villa Jacurnál lévő hidat az olasz tüzérségi tűz megrongálta és a további közlekedés megakadt. Ugyanekkor jelenti a 62. gy.-ddrparság, hogy az arevonat következőképpen áll: 118-as háromszögelésipont — út Collese val del Aqua felé — azután elhajlik és 338-as magasságpont — 279-es háromszögelésipont — 226-os magasságpontokon át húzódik.

3 órakor d. e. adja ki a 31. hoparság távmondatilag intézkedéseit, melyekben 18-ára támadást rendel el:

A XXIV. hdtparság rendelkezése következtében ennek időpontja későbbi parancsot lesz meghatározva és célja, hogy a harc vonal előbbrevitelével a Piaven keresztülvezető átjáróhelyek az ellenséges tüzérség

tüze ellen védve legyenek. E célból a 31. ho jobbszárnyán a 24. honv. lov. ddr lesz betolva és ennek részére a S.-Margherita 298-as forrás közötti tér jelöltetik ki. A 31. ho előnyomulási tere a fentnevezett forrástól a Brentella-csatorna mellett, Venegazza falutól kb. 1½ km-re fekvő pontig. A támadáshoz az előkészületek 17-én hajtandó végre és 9 óra d. u.-ig kell hogy befejezve legyenek. A támadáshoz csoportosulnak: jobbról Henlein ezredes a honv. lov. ddral, balról a 69-es és 32-es ezredek Pacor tbk parsága alatt. A 44. gy.-ezrednek jelenleg a tűzvonalba való részei onnan kivonandók és az ezred többi részeivel egyesítve, mint hotartalék áll fel a 31. ho közepe mögött. A 3. bh. gy.-ezr. mint hdtartalék marad; ezen utóbbi két ezred Kirschoffer ezredes (a 61. gy.-ddr parnoka) parsága alá tartozik.

Ennek megfelelően a 62. ddrparság is intézkedett és 6 órakor d. e. eddigi helyéről a 192-es magasságponthoz, Colle della Sotta, ment előre.

4 óra 30 d. e. a pontonhid Falzé di Piavenál elkészült és az 5. honv. husz.-ezred is átment a hidon.

Délben a 62. gy.-ddrparság a helyzetet a 31. honak következően jelenti: Tűzvonala a 118-as háromszögelési ponttól ivben a 279-es háromszögeléspontig, azután a 31. ho déli szárnyáig, mely ettől délkeletre kb. 500 lépésre van. Jobbról balra állanak: I. és II., 1 szd 3. bh., 44-es rohamszakasz, egy 32-es zlj, I/69, egy 32-es zlj, II. és III/69., mindezek az arevonalba. Mint tartalék állnak: a 44-esek mögött a III/44, a 32-es zlj mögött ezen ezred harmadik zlja, a 279-estől északra áll a 3. bh. zlj maradványa, Agostininél gyülekezik a fél rohamzlj és az Örkényi-géppuskaszd. A 61. gy.-ddrparság parsága alatt áll a 3. bh. gy.-ezr. két zlja, a 168-as magasságponttól délre, az 5. és 9. honv. husz.-ezredek a 137 (138) háromszögelésponttól délre.

Arevonala előtt az ellenség járőrökkel áll, hogy fő ellenállási vonala hol van, jelenleg még ismeretlen.

Virradat után az olasz tüzérség tüzelését megkezdte és nemsokára repülők is megjelentek, most már nagyobb számban mint eddig és minden látható célt tűz alá vettek. Gyalogságuk alig mutatkozott, időnként jöttek egyes járőreik felénk, amiből rendszeren kézigránáthare fejlődött, a csapatok helyzetén ezen harcok azonban nem változtattak. Ezen helyzet az egész nap folyamán tartott.

4 óra 30 d. u. a 44. gy.-ezr. jelenti a 62. gy.-ddrnek, hogy a 2/31. hegyiüteg, mely ezredünkhöz mint kísérőüteg már kezdettől fogva be volt osztva, most megjelent és három ágyujával Agostini és Radice között állásba ment. A negyedik ágyut menetközben egy telitalálat elpusztította.

A 31. ho egészségügyi intézeténél 5 óra d. u.-ig ezredünktől 209 sebesült haladt át. (A 32-esektől 122, 69-esektől 165, 3. bh.-tól 125, rohamzlj-tól 78).

Estefelé a 31. hoparság újabb támadási parancsa érkezett, mely a következőket rendelte el:

A második ellenséges védelmivonal megtámadása után, illetve annak áttörése után, a harmadik védelmivonalat is meg kell támadni. A jobbszárnyon a 24. honv. lov. ddr támad; a közepén a 61. ddrparsága alatt a 32. gy.-ezr. az első vonalba, 44. gy.-ezr. a második vonalba; a balszárnyon a 62. gy.-ddr parsága alatt a 69. gy.-ezr. és a 3. bh. gy.-ezr. egy része az első vonalba, a bosnyákok többi része a második vonalba. — Tüzelés kezdete 4 órakor d. e., támadás 5 órakor d. e. Támadási cél: S. Margherita 368-as háromszögeléspont közötti vonal.

Az előző parancsoknak megfelelően este a 9. honv. husz. ezr. váltotta fel ezredünknak a tűzvonalba lévő

zljait, ami 10 órakor d. u. be volt fejezve. Az I. és II. zljak ezután a Buza de Radice házesoporttól délre, a 13. és 14. számú utak között, a 32. gy.-ezr. mögött állottak fel.

9 órakor d. u. a Falzénál épített pontonhidat a víznyomás elszakította. Mikor erről a jelentés a XXIV. hdtparsághoz beérkezett, az utánpótlás nehézségeire való tekintettel, a hdtparság a támadási parancsot hatályon kívül helyezte.

Az olasz tüzérség tüzelését egész éjjel is folytatta, a hátsó terepet ugyanúgy tűz alatt tartva, mint az első vonalat, minek következtében a tartalékba való vonás a csapatok helyzetén semmit sem könnyített.

18.

Az éjjel folyamán az ellenség tűzvonalaiba erősitéseket hozott és mindenütt élénk gyalogsági tüzet tartott fenn, a 69-esek ellen támadást is kísérelt meg, melyet azonban visszavertek.

2 órakor d. e. adta ki a 62. gy.-ddrparság, mely eddig a Montellon lévő összes csapatok felett, melyek a 31. ho kötelékébe tartoztak, úgyszólván a parancsnoksági helyet töltötte be, intézkedéseit és elrendelte, hogy az elrendelt átcsoportosítás végrehajtandó.

Az éjjel folyamán a Piave még 8 cm-t áradt, miáltal vize még sodróbbá lett. Mivel a feltétlenül szükséges közlekedést a két part között fenn kellett tartani, újabb pontonhid építéséhez azonban pontonok rendelkezésre már nem állottak, a hidászok Falzénál egy a Soligo-szigeten keresztül vezető állványhid építését kezdték meg, de az erről tett jelentés szerint ennek befejezéséhez legalább négy napra lesz szükség. Jelentésükben azon körülmény megemlítésére is bennfoglaltatták, hogy egy kétrészi pontonnak oda- és visszavezetéséhez kb. két óra idő kell.

1 órakor d. e. ezredünk I. zlja a 62. gy.-ddrtől parancsot kapott, hogy a temetőnél álljon fel és arra legyen mindig készen, hogy vagy a 32-eseket, vagy a 69-eseket segíthesse.

A délelőtt folyamán a 62. ddrparságtól bekért létszámjelentésekre az ezredparság délben 49 tisztet és 720 embert jelentett; délután egy második jelentést is küldött, ebben a legénység létszámát 782-vel jelöli meg, minden embernél még egy reserveportio élelem és fegyverenként kb. 400 töltény áll rendelkezésre. A géppuskák számát most sem jelentette.

3 órakor d. u. az olaszok a 69-esek vonalait ismét megtámadták, de visszaverték őket.

6 órakor d. u. a 62. ddrparság újabb parancsot adott ki, mellyel elrendelte, hogy 19-ére virradó éjjel a 24. honv. lov. ddr a 32. gy.-ezredet is váltsa fel, a 32. gy.-ezred mint hotartalék a 183-as magaslatipont táján álljon fel. A 44-es ezredparság egy zlj-al a 3. bh. gy.-ezr. mögé toldóják el, az I/44. pedig a 3. bh. gy.-ezr. balszárnyán, hol eddig a 13. lövész ho egy zlja áll, menjen állásba, balszárnyával a 200-as magasságpontig.

10 órakor d. u. az olasz tüzérség heves tüzelést kezdett és főleg a tűzvonala mögötti és a hátrább fekvő terepet tartotta folytonosan tűz alatt.

Az I. zlj által felváltandó lövész zlj parnoka az elrendelt felváltási parancs végrehajtását megtagadta, úgyhogy az I. zlj nem jött a tűzvonalba.

19.

A délelőtt folyamán az ezred a 3. bh. gy.-ezr. mögött tartalékban állott.

A csapatok állapotáról délelőtt a 62. gy.-ddrparság következő jelentést küldte a 31. ho-nak:

A 32. és 69. gy.-ezredeknel, valamint a tüzérségnel minden embernél van még egy húskonzerv és kétszersült, a 3. bh. és 44. gy.-ezredeknel, valamint a honv. huszároknál már nincsen semmi. Lőszer: a 32-eseknél 160, 69-eseknél 150, 3. bh.-nál 100, 44-eseknél 80 töltény puskánként; géppuskák részére 69-eseknél 5000, 3. bh.-nál 450, 32-eseknél 2500, 44-eseknél 1200 töltény minden gpnál. Az ezredeknel átlagban minden embernél van kézigránát. Veszteségek százalékban: 3. bh.-nál 50%, 44-nél 45%, 69-nél 35%, 32. és 5. honv. huszároknál 25—, 9. honv. huszároknál 10%, tüzéreknél 5%.

Az olaszoktól elvett, illetve visszahagyott zsákmány eddig 32 löveg, 8 gyal. ágyu, 8 aknavető, 38 géppuska. A zsákmányt hátraszállítani lehetetlen, mert sem ember, sem szállítóeszközök nem állanak rendelkezésre.

Délben az ellenséges tüzérség és az aknavetői ismét heves tüzelést kezdtek, délután az olaszok mindenütt támadni próbáltak, de a tartalékok egyes részeinek harcbevételével mindenütt visszaverték. Ezredünk a bosnyákok segítségére egy fél zljat küldött (½ II.), a bosnyákok jelentésük szerint a délután folyamán nyolc támadást vertek vissza. Később ellentámadásba mentek át, előrenyomultak, párszáz foglyot ejtettek és több ágyut zsákmányoltak, de a gyenge létszámára való tekintettel később a kiindulási állásba mentek vissza. Éjfélig a harcok mindenütt tartottak, az ezred többi része tartalékban állott délután is.

20.

Éjfélt után a harc elesenededett, ami kb. 5 óra d. e.-ig tartott.

2 órakor d. e. a 62. ddrparsághoz a XXIV. hdtparság egy tisztje érkezett, kinek feladata volt, hogy a harc vonalban tájékoztató és ki néhány írásbeli utasítást is hozott. Ámbár ezek nem harcászati parancsok, melyek az események további kialakulására befolyással lettek volna, ezek közül kettő és az ezekre a 62. ddrparság által tett írásbeli jelentés az akkori helyzetet világítják meg pontosan, legyenek tehát azok itt közölve:

XXIV. hdt. Op. No. 616/43, 1918 VI/16.

Az első hadműveleti nap jelenségei a következő megjegyzésekre készítetnek:

A Piaven való átkelésnél és a Montellonak rohammal való elfoglalásánál a csapatok által végrehajtott teljesítmények és elért eredmények teljes méltatása mellett sem kerülhetem el, hogy olyan nehéz hibákat és mulasztásokat, melyek a nap eredményét erősen befolyásolták, szóba ne hozzak és melyeket az összes parancsnokok nagyobb iniciatívája, körültekintése és befolyás gyakorlása által biztosan el is lehetett volna kerülni. Például:

1. A hdtparságnak még ma — két nap elteltével — nincs pontos tudomása a hok, ddrok, ezredek helyzetéről, a csoportosításról, a parancsnokságok helyeiről, veszteségekről, zsákmányról, foglyokról, stb. (például Collesel val del Aqua vagy Cam. delle Lauiere magaslatok megszállása) valamint arról sem, hol van az ellenség állása és hogyan viselkedik az.

A hadosztályparancsnokoknak sincsenek erről értesüléseik, ami határozottan helytelen. Ha minden szdparnok legalább délben és este jelentené, hogy hol áll, milyenek a veszteségek, mennyi foglyot és zsákmányt ejtett és ezeket a jelentéseket a zlj- és ezrparságok kötelességszerűen továbbítanák, ily mulasztások elő nem fordulhatnak.

2. A csapatok repülők felhívásának, hogy látjeleket helyezzenek el, sohasem tettek eleget, még a zlj, ezred- és ddrparságok sem, úgy hogy a helyzetet még a repülők sem tudták felderíteni.

3. A magától értetődő és ezen esetben még különösen megparancsolt előretörtetés igen kevéssé, a második napon már alig jutott kifejezésre, az ellenséget kevéssé erélyesen üldözték, úgy hogy az nehezen vesélyeztetett ütegeit (pl. a Giaveránál lévőket) még meg tudta menteni.

4. Sok jelentés teljesen hamisnak bizonyult.

5. A tartalékokat túl lassan és elkésve vonták előre, úgy hogy azok egyes részei még 48 óra elteltével is a Piave balpartján voltak.

Valamennyi parancsnoknak és vezérkari főnöknek (vezérkari tisztnek) kötelességévé teszem, hogy mindent kövessenek el, hogy ezen fontos szolgálati ág hibátlan működését biztosítsák és minden alárendelt közegre ily értelemben hassanak. Goinger altbngy."

Kivonat az Op. No. 617/30 parancsból:

„Az eddig zsákmányolt lövegek számát és kaliberét még a mai napig sem jelentették (kivéve a 13. lövész hot), továbbá azt sem, hol állanak azok és hogy használhatók-e vagy nem, éppoly kevéssé jelentették az aknavetők és géppuskák számát, valamint nem jelentették saját veszteségeinket valamint az ellenséget, hogy gázhalottakat találtak-e, stb . . .“

Ezekre a 62 ddrparság fentnevezett tisztnek a következő jelentést adta át:

„Az ellenség saját vonalunk előtt 80—200 lépésre áll; a tűzvonalban lévő kétszer oly erős, mint mi, hátul mint azt egy fogoly tiszt mondta, csoportosított tartalékok állanak. Az ellenséges tüzérség az első vonalra pergőtűszerűen lő, a hátsó terepre egész a Piaveig minden kaliberű löveggel élénk zárótűzet tart fenn. A tartalékokat épúgy lövi, mint a tűzvonalat, a veszteségek egyformák, az ezred és ddrparságok álláspontjai is állandóan tűz alatt vannak.

Támadási lehetőségek:

Az ezredeknek 40—60 százalék veszteségei vannak, a csapatok VI/14-ike óta melegeket nem ettek. Tegnap VI. 18-án egy tartalékadagot ettek, kenyér nélkül. Mára még ez sem biztos. Az emberek nyugalomhoz nem jutnak, éjjel-nappal dolgoznak. Az összeköttetés igen hiányos, anyag hiányzik, mert VI/14-ike óta egy ddrátvbeszélőszakkasszal másfél hadosztály szükségletét kell ellátni.

Igen hiányos a tüzérségi támogatás. Egy támadás végrehajtására friss csapatok kellene — nem leharcoltak — többnapis lőszer, éppoly élelmezés azonkívül mindazon dolgok, melyek ily nagy tömeg fenntartásához és felszereléséhez szükségesek, mindenekelőtt azonban tüzérség, mert ily csekély számú löveggel támadást végrehajtani nem lehet, a balpartról való tüzérségi támogatás viszont igen problematikus. Ha a támadás teret nyerne, annak hordóképessége elegendő nem volna. Ezen körülmények között a mostani csapatokkal Montebellunoig előrejutni lehetetlen. Távbeszélő összeköttetés a bal szomszédokkal helyre van állítva, de sokszor összelövik.

Zsákmány: a rendelkezésre álló apparátussal a kalibert és számot megállapítani nem lehet, ehhez a szükséges idő és nyugalom hiányzik.

Álláspont, 1918 VI/20.

Pacor tbk."

5 órakor d. e. az olaszok a bosnyákokra ismét támadtak és arevonalukba betörték. Az ott lévő két századunk ellentámadásba ment és 7 óra d. e.-ig a helyze-



tet ismét helyreállította. Délelőtt az ezred helyzete a 31. ho naplójában lévő vázlat szerint a következő:

½ II. zlj az I/3. bh. zljal a tűzvonalban, a bosnyákok jobbszárnyán; a másik ½ III. zlj a bosnyákok közepe mögött tartalék. I. zlj. A Font-Girellától északra a 15. sz. útnál tartalék. III. zlj ettől kb. 500 lépésre északnyugatra a 14. sz. út mentén szintén tartalék.

10 órakor d. e. egy mindenféle gépből összeállított olasz repülőraj jelent meg a Piave felett és az átjárók felett keringve folyton bombákat dobott, melyek a Falzénél épített szükséghidat elrombolták és ezután itt a hidat sem kijavítani, sem újraépíteni nem lehetett.

10 órakor d. e. a Villa Jacurnál lévő pontonhidat egy tűzérési telitalálat annyira megrongálta, hogy az ottani műszaki parancsnok jelentette, hogy annak helyreállítása bizonytalan ideig fog eltartani.

2 órakor d. u. sikerült egy olasz repülőgépet géppuskával lelőni és az égve a Piaveba zuhant.

Ugyanezen időben érkezett a 31. hoparsághoz a XXIV. hdtparság Op. No. 620/14. parancsa, mellyel a 16-án kiadott parancs (Op. No. 616/33) folytatásaképpen a támadás végrehajtását rendelte el, 2 órakor d. u. érkezett azután az Op. No. 620/20. parancs, mely a támadás időpontját 9 óra 30 d. u.-ra jelölte ki.

3 órakor d. u. az ezredhez jelentések érkeztek, hogy az olaszok a honv. huszárok arcvonalát áttörték és ezek visszamennek. Erre az ezredparság a III. zljat jobbfelé toltta el, miről a 62. ddrparságnak jelentést is tett. Mikor a III. zlj a honvédszázarak mögé ért, meglátszott, hogy a jelentés csak vaklármá lehetett, mert sem az olaszok nem voltak az állásokban, sem a huszárok nem mentek vissza. Később az I/32. zlj jelentette, hogy egy századának bevetésével az olaszokat visszaverték, a zljnak tehát harcra nem kellett lépnie. Sőt nemsokára a honv. lov. ddr ellentámadásba ment át és a velük szemben álló olaszok — kb. 800 ember — megadták magukat, 6 ágyút és géppuskát is zsákmányoltak, melyeket az olaszok húztak saját állásaink mögé. A gyenge létszám azonban itt is arra kényszerítette a csapatokat, hogy állásaikba menjenek vissza.

Délután a helyzet a Montellon a vízi szállítási eszközök hiánya miatt kritikussá kezdett válni, amit végre a 31. ho is belátott és ez a belátás kényszerítette a ho vezérkari főnökét arra, hogy a hdt. vezérkari főnökének a következő jelentést tegye, melynek kivonatos tartalma a 31. ho naplójában a következőképpen van feljegyezve:

3 óra 50 d. u. Az állapot után itélve a Piavétól délre a helyzet olyan, mint egy körülzárt várban. A hangulat ennek megfelelő. Lőszert és élelmet továbbítani nem lehet, mert a túloldalon volt málhásállatok legnagyobb része ellenséges behatás folytán elpusztult. A csapatoknak az utánpótlás nehézségeiről tudomásuk nincsen, az élelmezési tiszteteket értesítettük, hogy felvilágosítással szolgálhassanak. A vezérkari főnök kéri, hogy magasabb helyen a helyzetet úgy vázolják, mint azt ő jelentette (köülzárt vár, megfelelő hangulat). Az egyedüli módja a segítségnek abban mutatkoznék, ha a 13. ho hidján keresztül járműveket is lehetne a túloldalra irányítani, hogy azok az élelmet és a lőszert a kirakodóhelyről a legelső vonalig szállíthatnák."

Ezen jelentés folytatásaképpen 4 óra 50 d. u. a 31. hoparság a következő nem egészen érthető távirati jelentést intézte a XXIV. hdtparsághoz: „A ho vezérkari főnökének 3 óra 50 d. u.-i szóbeli jelentése táviratilag megismételtetik. A ho nézete, hogy itt csak támadás segíthet. Ehhez azonban a lőszert, világítóeszközök, stb. utánpótlásán kívül a Sulder-csoport feltétlen leküzdése

szükséges.“ (Megjegyzés: Sulder-csoportnak nevezték az ezen hegyen álló olasz tűzérseget, mely a Piave folyót egész Falzéig oldalazni volt képes).

Közben az olaszok folyton támadási kísérleteket tettek, melyeket azonban mindig visszavertek.

7 óra 10 d. u. a XXIV. hdtparság elrendelte, hogy mihelyt a Villa Jacurnál lévő híd elkészül, a 31. ho 120 járműve rögtön menjen át azon.

7 óra 20 d. u. az utászparancsnok jelentette, hogy a híd elkészült, azt azonban nem sokáig használhatták, mert 8 óra 20 d. u. az ellenséges tűzérseget ismét szétlőtte.

Alkonyatkor a II. zljnak másik fele is a tűzvonalba jutott és nemsokára ezután a bosnyákok balszárnyának sűrítésére a 62. gy ddrparság a ½ I. zljat is a tűzvonalba rendelte.

Az ezred zljainak helyzete ezután a visszavonulás megkezdéséig nem változott.

## 21.

Az éjjel folyamán az olaszok az egész arcvonalon kisebb támadó vállalkozásokat hajtottak végre, eredményt azonban sehol sem értek el, dacára annak, hogy nálunk a lőszert és főleg a kézigránáthiány már igen érezhető volt.

4 óra 35 d. e. érkezett meg a 31. ho rendelkezése, mely a XXIV. hdt. Op. No. 620/33. sz. parancsára elrendelte:

1. Felsőbb utasításra a Piave déli partja kiürítendő.

2. A 31. és 17. ho-ok tűzérsege, valamint a sebesültek és a vonatok a 21-ére virradó éjjel a Piave balpartjára vonandók vissza. A parancs többi része a tűzérseggel foglalkozott, a gyalogság visszavételét illetőleg pedig későbbi parancsot helyezett kilátásba.

Mivel azonban a parancs vételekor már teljesen világos volt, azt nem lehetett végrehajtani, a végrehajtásra való előkészületeket azonban megkezdtek és az ütegeket amennyire azt a helyzet megengedte, a tűzállásokból kivonták.

A nap folyamán az ellenséges tűzérseget főleg a ho jobbszárnyát lőtte hevesebben, ott hol ezredünk részei állottak, a tűz gyengébb volt, azonban egész nap tartott.

5 órakor d. u. jött meg azután a 31. hoparság Op. No. 620/18—I írásbeli parancsa, mely így hangzott:

„I. Az általános helyzetre való tekintettel az eredményes Montello-csata után a XXIV. hdtnek ismét az északi parton volt állásait kell elfoglalnia.

A 31. honak volt állásaiban a 11. lov. honak eddig tartalékban lévő részei jönnek állásba. . . A 31. ho mint a XXIV. hdt tartaléka a Refrontolo-S. Pietri di Feleto Annese-Federa területre kerül.

II. A Montello kiürítése a 22-ére és 23-ára virradó éjjeleken hajtandó végre.

Hogy az ellenség az átkelési helyet el ne foglalhassa és tűzérseggel le ne küzdhesse, az eddig elért vonaiat az utolsó pillanatig tartani kell és azt az egész arcvonalon egyszerre kell elhagyni.

A következő éjjeleken (22-ére és 23-ára virradó) általánosságban 10 óra d. u.-tól kezdve minden ezred fele meggy az alatt megjelölt pontokhoz. 10 óra d. u.-tól 3 óra d. e.-ig az átkelő részek egyenlő részekben és egy-órai időközökben mennek vissza.

Az utolsó zljak századonként egy-egy szakaszt egy-egy kézigéppuskával hagynak hátra az állásban, legalább még egy félóraig, vagyis 3 óra 30 d. e.-ig. Ekkor ezek is visszamennek és egy biztosítójárórt egy kézigép-

puskával hagynak hátra, melyeknek legkésőbb 24-ére virradó éjjel szintén vissza kell jönniök. A tüzérség az északi partról mindkét éjjel zavaró tüzet fog fenntartani, ha az ellenség támad, rögtön zárótüzet kell leadni. Ha az ellenség az utolsó visszamenő részeket szorongatná, úgy a tüzérség a Montello szélén húzódtó utakra zárótüzet fektet, hogy az áthajózási anyagot is meg lehessen menteni . . .“

Erre a 62. gy.-ddrparság 6 óra 30 d. u. adta ki rendelkezését (Op. No. 621/3). Eszerint a 62. ddr. helyén a 61 ddr veszi át a parságot és alárendelve maradnak a fél 44., 69. és 3. bh. ezredek. A 24. honv. husz. ddr helyén, a fél 5. és 9. honv. husz., valamint a fél 32. gy.-ezr. maradnak.

A visszamenő részek részére az átkelési pontok is meg lettek jelölve, ezredünknek a Villa Jacurnál lévő pontonhidon kell a Piavet átlépnie.

## 22.

Éjfél tájban ezredünk I. zászlóalja haladt át a pontonhidon, mely ekkor már ki volt javítva.

3 óra 37 d. e. ezredünk ½ V. zlja ment megint át, éppen akkor, mikor annak környékét az olasz tüzérség gázgránátokkal lőtte, minek következtében az átmenő csapatok között rendetlenség támadt, melyet azonban rövidesen rendbe lehetett hozni.

4 óra 30 d. e. az ezred visszajött részei Refrontoloba érkeztek, hol a 31. hoparságtól parancsot kaptak, hogy Federara meneteljenek.

Ugyanekkor a pontonhidat egy lefelé uszó ponton ismét használhatatlanná tette.

8 óra d. e. az ezred részére a 31. hoparság Costa falut és az ettől délre fekvő házesoportot jelölte ki gyülekezőhelyül.

Az arcvonalban az éjjel aránylag esendesen mullott, a helyzet délelőtt is nyugodt volt, csak délfelé kezdett az ellenséges tüzérségi tűz erősödni, mely nagy részben azonban a tűzvonal mögötti terepen feküdt. 8 óra d. u. az olaszok tüzérségi tüze ismét gyengült és azontúl csak a már szokásossá vált szórótüzet tartotta fenn.

Éjfél előtt a fél II. zlj és III. zlj is átkeltek a hidon, úgy hogy csak a hátrahagyott biztosítóosztatok maradtak az állásban.

A sebesültek nagyrésze ekkor még a Montellon volt.

Este 6 óráig a XXIV. hdtnél 279 olasz tisztet és 11643 embert vittek hátra mint foglyot. A zsákmányolt lövegek, stb. mind a Montellon maradtak vissza.

## 23.

A visszamaradtak nagyrésze még az éjjel folyamán jött át részben a hidon, részben a Soligo szigetnél, az ott lévő pontonokon, egy kisebb része azonban még virradatkor is ott volt a déli parton, hogy áthajózhasson.

3 órakor d. e. a pontonhidat az olasz tüzérség ismét összelőtte, megjavítani már nem lehetett, mert nem volt többé ponton. A sebesültek nagyrészt is sikerült közben áthozni, a XXIV. hdt négy hadosztályából még visszamaradt legénységből még 1000—1500 ember azonban csak ezután kezdett a parton gyülekezni. Ezeknek nagyrésze a visszamaradt járőrökből állott. 7 óra 45 d. e. olasz repülők jelentek meg ezen pont felett. Az átkelési helyen nagy zavar keletkezett, a pontonokba szállásnál tülekedés is támadt, úgy hogy az ott lévő műszaki tiszt a rendet alig volt képes fenntartani. 8 óra 30 d. e. a nagy tolongás végre megszűnt, mert a

Piaven gázlót is találtak, melyen a még visszamaradt málhásállatokkal együtt emberek is átgázoltak. Ezredünkben itt már csak kevesen voltak jelen, mert a zljak az előző két éjjel a hidon lépték át a Piavet.

10 óra 15 d. e. az áthajózási parancsnok végre jelenthette, hogy a jobbparton áthajózásra váró emberek már nincsenek.

Délután adta ki a 31. hoparság az elhelyezési parancsot (Op. No. 623/17). Eszerint a 31. ho mint hdsg-tartalék hátul fekvő helyeken lesz elhelyezve, ezredünk részére Vittorio déli része lett kijelölve, hová az I. és II. zljak 24-én 8 óra 15 d. u., a III. zlj pedig 25-én 8 óra d. u. kezdik meg majd a menetelést.

## 24. és 25.

Ennek megfelelően az ezred zljai az elrendelt időpontokban a meneteléseket végrehajtották és 25. éjjel az ezred Vittorióban volt összpontosítva.

24-én a 62. gy.-ddrparság a következő parancsot adta ki:

„Az 1918 június 15—23-iki napok a 31. ho és a 24. honv. lov. ddr történetében örökre emlékezetesek maradnak.

A 31. ho derék gyalogsága parancsnokságom alatt az ellenség által uralt sodró folyón keresztül erőszakolta ki az átkelést és az ellenség Piave arcvonali leg-erősebb bástyáját hasonlíthatatlan lendülettel foglalta el és a menekülő ellenséget majdnem Montebellunoig kergette.

Szívós kitartással, élelmezés és alvás nélkül, csak szűkös lőszerrel és hátukban az alattomos torrentával, a hős 32-es, 44-es, 69-esek és 3. bosnyákok, valamint az 5-ös és 9-es honv. huszárok nyolc nehéz napon keresztül tartották állásaikat ádáz tüzérségi és repülőtüzből számban túlerőben lévő és éjjel-nappal kétségbesetten előretörni próbáló olaszok ellen. Dicsőség legyen ezen hősöknek! Dicsőség jár azonban az 1/31, 2/31 és a 2/honv. 41. hegyiütegeknek, valamint a 2. és 4/31, 1/131 ágyasütegeknek is, melyek gyalogos és lovas bajtársaiknak az ilyen pokolban való kitartást elősegítették.

Többezer fogoly, sok löveg és számtalan más hadianyag a dicsőséges hét jutalma.

És mikor a parancs jött, hogy a vérrel kiharcolt rögtöt ürítsük ki, mindnyájan zárt sorokban, emelt fővel és a győzelem tudatában mentek az ólom- és vaszilánkok záporával fedett folyón át vissza. És a gyáva olasz, kinek tagjait még a félelem rázta, még a mint utolsó hátvé visszamaradt egyes rajokat sem merte megtámadni.

Mindazoknak, kik fent a Montellon állottak, ddrparnoktól az utolsó gyalogosig, huszároknak és tüzéreknek, a vitéz utászoknak és a telefon hőseinek, dicsőség és hála!

Dicsőség és hála mindazoknak, kik ott szívük vért ontották.  
Pacor tbk.“

## 26.

A 6. hdsgparság a kiképzőcsoporttól 8 tisztet, 1 magasabb rangú altisztet és 489 embert küldött mint kiegészítést az ezredhez, kik ezen napon érkeztek meg és a századokra felosztottak.

## 27.

Az ezredhez két új kézigéppuskaszakasz vonult be.

## 28.

A montelloi csatában beállott veszteségekről elké-

szült a kimutatás, összehasonlítás céljából itt a ho-  
összes veszteségeit ezredek szerint mutatjuk ki:

*Tisztek.* halott: 44. gy.-ezr. 3, 32. gy.-ezr. 7, 69. gy.-  
ezr. 8, 3. bh. 1; sebesült: 44-es 14, 32-es 15, 69-es 14, 3. bh. 22; eltűnt: 44-es 2, 69-es 4, 3. bh. 2; beteg: 44-es 11, 32-es 6, 69-es 5, 3. bh. 4.

Ezredüinktől egy tiszt sem tűnt el mindkettő, ki itt  
mint olyan van kimutatva, a Piave átkelésénél kapott  
sebesülés folytán vízbefulladt.

*Legénység.* Halott: 44-es 59, 32-es 83, 69-es 130, 3. bh. 91,  
sebesült: 44-es 541, 32-es 502; 69-es 669, 3. bh. 613; el-  
tűnt 44-es 329, 32-es 120, 69-es 408, 3. bh. 277, beteg: 44-es  
99, 32-es 78, 69-es 80, 3. bh. 111.

Az eltűntnek jelzett legénységet majdnem teljes  
egésében vagy elesettnek, vagy a vízbefulladtnak kell  
venni, mert a Montellon sebesült is csak kis számban  
maradt.

A Montellon a 31. hotól 32 gp, 17 kézigp., 1 gyal.  
ágyu, 1 kisgránátvető és 3 lángszóró maradt vissza.

## 29.

A veszteségekre való tekintettel a hoparság elren-  
delte, hogy a zljakat ismét három századba kell beosz-  
tani, minek következtében ezredüknél 30-án a 3., 7. és  
12. századokat feloszlatták és azok legénységét a többi  
századokra osztották fel.

Ezen napon érkezett a 6. hdszparság Op. No. 938/3.  
parancsa, mely tudatta, hogy a II. hdt nyugati védel-  
mizsakaszának való felváltására, hol ekkor a 39. honv.  
ho volt állásban, a 31. ho van kijelölve. A felváltásnak  
július 23-ig be kell fejezve lennie.

## Július.

3-án ezredüinknek a Montellon elesettjeiért a vit-  
toriói nagytemplomban gyászistentisztelet volt, mely-  
hez Ófensége József főherceg is megjelent.

7-én a II. hdparság, melynek 20-tól kezdve a 31. ho  
is alárendeltetett, Op. No. 407/26. parancsal intézkedé-  
seit adta ki a 39. honv. hónap saját honk által tör-  
ténő felváltására. A továbbiakig ezredüink azonban  
akkori elszállásolási helyén maradt, hol harcászati ki-  
képzést és lögyakorlatokat folytatott.

Az elrendelt felváltást a 31. ho már 15-én kezdte  
meg, ezredüinkre azonban csak 18-án került a sor, mely  
napon délután Cionba menetelt, ahol éjjelezett.

A 31. hoparság elrendelte, hogy ezredüink által S  
Felicenél, Follinanál és Revigne Lagonál felállított  
légvédelmi gpszakaszokat 22-én a 69. gy.-ezr. váltsa fel  
és ezredüink a Guiagnetta térben, a Monte Barberien  
és Combainál ugyanilyen feladattal egy-egy gépszak-  
aszt állítson fel, ami. azután az elrendelt időpontban  
meg is történt.

20-án az ezr. zljanként menetelve az I. zljjal Felohoz,  
a III. zljjal Guiahhoz, a III. zljjal pedig Col Mellere  
érkezett, melye helyeken mint hotartalék állott fel.

21-én a III. zlj kapott parancs alapján egy száza-  
dot Zimion házesoporthoz, mely az 1254 méteres hegy-  
csúcson feküdt, különített ki.

22-én a műszaki szd a montelloi ütközet után a  
Soligó vasút építésénél volt lefoglalva, az ezredhez  
ismét bevonult.

23-án az ellenség részéről igen élénk repülőtevé-  
kenység kezdődött, a felettünk megjelent gépek között  
egy angol repülőgépet is meg lehetett állapítani.

A hoparság rendeletére az ezred zljai felállítási  
helyeket változtatták, az I. zlj Genorazzo—S. Alberto—  
Teva környékére, a II. zlj Fontana—Val Guietta—

Col Guia környékére, a III. zlj két százada pedig ettől  
északkeletre az út mentén állottak fel. A III. zlj har-  
madik szda Zimionnál maradt.

A hdszfőpárság ezredünk új parancsnokává Rad-  
waner alezredest nevezte ki, ki a parságot azonban  
csak augusztus közepén vehette át, mert eddigi beosz-  
tásában Ukrainában állott.

27-én a hoparság a II. zlj két századát a tűzvonal-  
ban levő 3. bh. gy.-ezred mögé mint ddrtartalékot ren-  
delte, minek következtében a két szd Valdobbadienebe  
került. A harmadik szd (9.) továbbra is Zimionnál  
maradt.

## Augusztus.

Ezen hónapban a helyzet a 31. honál nem változott,  
ezredünk zljai is helyiken maradtak.

Ezredünk tevékenysége többek között abból is  
állott, hogy a körletén belül esetleg szükségesnek mu-  
tatkozó ellentámadások körülményeit tanulmányozza  
és azoknak megfelelő előgyakorlatokat végezzen. Ezen-  
kívül a második harcizónában állásokat épített, mint  
pl. St. Pietro, Marche és Folonál és az utak rendben-  
tartásánál, valamint új utak építésénél is segédkezett.

A repülőtevékenység az ellenség részéről ezen hó-  
napban is elég élénk volt, a harcitévékenység azonban  
csak a tűzérsegekre szorítkozott. Az ellenséges tűzérse-  
g főleg a falvakat, házesoportokat és a közlekedési uta-  
kat lőtte, eredményt azonban nem ért el. Mint veszte-  
ség ezredünk részéről egy tiszt van mint elesett fel-  
tüntetve, sebesült egy sem.

## Szeptember.

3-án a 62. gy.-ddr eddigi parnokát, Pacor tábornokot  
a 60-ik hadosztály parnokává nevezték ki, helyébe  
Hauser ezredes vette át a parságot.

4-én Op. No. 904/14. parancsal a 31. hoparság elren-  
delte, hogy 8-án ezredüink a tűzvonalban levő 3. bh.  
gy.-ezredet váltsa fel. Az elrendelt időben ez meg is  
történt, ezredüink tehát S. Gervasio és S. Vitonál, Val-  
dobbadienetől délnyugatra ment állásba. A jobbszár-  
nyon a II. zlj a 8. és 6. századokkal az 1., illetve 2. sz.  
főőrsön, tőle balra az I. zlj a 2. és 1. századokkal a 3.,  
illetve 4. főőrsön, emögött a 4. szd mint zljtartalék. Az  
5. és 9. szdok mint ezredtartalék a M. Perlo keleti lej-  
tőjén. A főőrsök a Piave partján levő rideauvonalban  
állottak.

Az ellenséges gyalogság, egyes időnkénti lövéseket  
és egész rövid géppuskatüzelést kivéve, teljesen nyu-  
godtan viselkedett.

A tűzérse-  
g váltakozóan lőtt, némely napon alig  
tüzelt.

Éjjelenként a táboriőrsök vonalát olasz aknavetők  
lőtték. A megfelelően kiépített állások folytán sebesü-  
lések azonban alig fordultak elő.

Az ellenségnél, a zaj után ítélve éjjel mindig nagy  
közlekedés volt, a mozdonyok füttyjeleit is hallani  
lehetett.

A tűzvonalban ezredüinktől balra álló 32. gy.-ezredet  
12-én a 69. gy.-ezr. váltotta fel. Ezen éjjel az ellenséges  
tűzérse-  
g a szokottnál élénkebben lőtte az állásokat,  
mire saját tűzérse-  
günk is válaszolt.

17-én délután a 62. ddr parnok, Hauser ezredes  
szívszélhűdés következtében meghalt.

22-én éjjel tőlünk balra a 69-eseknél élénk tűzérse-  
g és géppuskatüzelést lehetett hallani, velünk szemben  
az ellenség azonban teljesen nyugodtan viselkedett.

## Október.

Az elhunyt Hauser ezredes ddrparnok helyébe a hdsgparság Bauer Gyula ezredesét, volt ezredparnokunkat, nevezte ki a 62. gy.-ddr parnokává, ki a parságot ezen nap át is vette.

A harcászati helyzet nagyjában változatlan maradt, az ellenséges gyalogság teljesen csendesen viselkedett, tüzérése is sokkal kevesebbet lőtt, mint az elmúlt hónapban.

6-án jelent meg a 6. hdsgparság következő parancsa, mely a monarchia területén már megkezdődött feloszlásra vetett egyszerre fényt:

„Op. No. 1484.

Az általános helyzet válságos hangulatok és kishitű híresztelések felé hajlik, melyek, ha ezeket idejekorán fel nem ismerjük és ellenük hatásosan fel nem lépünk, a legkártékonyabb következményeket vonhatják maguk után. A háború jelenlegi helyzete — mostan jobban mint valaha — megköveteli, hogy tekintetünket törhetetlen akarattal szögezzük előre és hogy jelenlegi arevonalunkat a békekötésig teljes egészében megtartsuk. Feltétlenül szükséges, hogy ezt minden ember tudatába neveljük. Minden magasabb parancsnoktól tehát megkövetelem, hogy ezen körülményre a legnagyobb gondot fordítsa és ezen irányban nyomatékos befolyást gyakoroljon.

Schönburg lov. tbk.“

Az ezen parancsot előidézett hírek eredetüket onnan vették, hogy a szövetséges bolgárok arevonalukat feladva, az utánuk nyomuló francia és szerb haderőknek semmiféle ellenállást nem fejtettek ki, az osztrák-magyar főparancsnokság tehát mindenholon csapatokat volt kénytelen összevonni, hogy a balkán felől a monarchia területére a betörést megakadályozza. A véstjóslo hírek a hátorszáiban futótűzként terjedtek, a parlamentek pártjai azt saját céljaikra használva ki, vagy azokkal apatikusan viselkedve és ezáltal azok elterjedését elősegítve, ezek végeredményben a monarchia összeomlását idézték elő. Erről az arevonalban levő csapatoknak a hozzájuk érkező napilapok révén ekkor már tudomásuk volt és néhány csapatnak hangulata már gyanusnak is volt minősíthető. Meg kell itt állapítani, hogy ezredünkönél semmiféle gyanus jelenséget megfigyelhetni nem lehetett. A tisztikar és legénység szelleme mindig katonás és fegyelmezett volt, ámbár az ily szellem fenntartásának egyik legfontosabb támasza — a megfelelő élelmezés — ekkor már teljesen esődöt mondott. Már hetek óta voltak a századok vadon nőtt gesztenye fogyasztására is kényszerítve, mert a hónapok óta tartó fárasztó munka következtében legyengült emberek élelmezésére a rendelkezésre álló élelmiszer mennyiség elegendő nem volt.

8-án beállott az őszi esős időjárás, mely 14-én folytonos esőbe ment át, ami szakadatlanul 17-ig tartott.

12-től kezdve saját tüzéréseink nem lőtt, mert a lőszerrel való takarékoskosságot már előbb elrendelték.

16-án adta ki a II. hdtparság Op. No. 1015/33. rendeletét, melyben elrendelte, hogy azon esetre, ha a megszállott területeket ki kellene üríteni, a csapatok jelentsék mennyi vagónra, autóra, illetve kocsira van szükség annak visszaszállítására, ami gyalogmenetben nem vonható vissza.

17-én délután az ezredparság álláshelyén, a Marche szakadékban, a hadosztály-, dandár- és ezredparancsnokok jöttek össze, mely összejövetelek az akkori helyzetnek a csapatok hangulatára való befolyását beszéltek meg és a fegyverszüneti ajánlatok ellenére eset-

leg várható ellenséges támadás esetére a védelmikeszenlét teljes fenntartásáról tárgyaltak.

18-án a 31. hoparság Op. No. 1018/2. parancsával az ezredeknek a felváltását rendelte el, mégpedig 22-én éjjel a 3. bh. gy.-ezred ezredünket váltja fel, 26-án éjjel pedig a 69-eseket a 32-esek. Ezredünk a hotartalékot, a 69. gy.-ezr. meg hdtartalékokat képzik. A 3. bh. ezrednél fellépett mumsjárvány miatt annak 7. és 8. szdai, valamint a II. gpszda azontúl is ddrpartalék maradnak, ezredünk 5. és 9. szdai a bosnyákok mögött pedig mint ezredpartalék maradnak. A bosnyákok fent nevezett századai vesztegár alá kerülnek és azoknak ho más részeivel való érintkezése megakadályozandó. Az arevonalsparságot 26-án a 62. gy.-ddrparnság veszi át, a 61. gy.-ddr Combaiba megy vissza.

19-én a II. hdtparság elrendelte, hogy mivel az ellenségnek az utóbbi időben annak tűzvonalát mögött igen élénk közlekedés és mozgás figyelhető meg, azt tüzérésegi tűzzel alaposan zavarni kell. Montebelluno pályaudvart rögtön tűz alá kell venni, ha ott mozgás észlelhető.

Tüzéréseink azonban még 20-án sem lőtt.

A bosnyákoknál a mums mindig nagyobb arányban terjedt, úgy hogy az ezred puskalétszáma 500-ra apadt, a 31. hoparság tehát ezen napon Op. No. 1020/2. parancssal előbbi felváltási parancsát megváltoztatta és elrendelte, hogy ezredünket 23-ára virradó éjjel a 32-esek váltsák fel. A 69-esek az arevonalban maradnak. Ezredünk egy-egy zlja Col. Mellere, Combai és Miane falvakba kerül. A 3. bh. gy.-ezred jelenlegi helyein mint ho, illetve ddrpartalék marad, avval minden érintkezés tilos. Az arevonalsparságot a 62. ddrparnság 25-én 10 órakor d. e. veszi át.

Közben a spanyolnátha is erősen terjedt, 22-iki jelentésében a hadosztály már három tiszt halálát is jelenti, az elhalt legénység száma nincs feltüntetve, mert a betegeket a follinai kórházba szállították, honnan az elhaltakról a ho jelentést nem kapott. Hallásból naponkénti 6—8 halálesetről tudtak. Ezen utóbbi járvány főleg a 69-esek között pusztított.

22-én saját tüzéréseink ismét lőni kezdett, a honállalálható feljegyzés szerint azonban ezen napon csak 59 táboriágyús lövést és 6 15-ös táboritarack lövést adott le.

23-án a hoparnok az állásokba ment ki és eközben a Col Crocettan a 69. gy.-ezr. parnokával és a tüzérésegi parancsnokokkal megbeszélést tartott, melynek tárgya az általános katonai és politikai helyzet volt és mely alkalommal a legközelebbi napokban várható ellenséges támadásról is tanácskoztak.

Ugyanezen időben a 6. hdsgparságnál az alája tartozó összes hadtestek és hadosztályok vezérkari főnökei is összejöttek és ott a megszállt területnek valószínű kiürítéséről és az arevonalnak a birodalom határáig való visszavonásáról tanácskoztak.

26-án a közben tett megfigyelések és beérkezett hírek alapján már majdnem biztosra lehetett venni hogy a ho arevonálával szemben álló entente csapatok (franciák és olaszok) támadásra készülnek, a hoparság tehát egy Combai és Miane között végrehajtandó ellentámadásra megtette az előkészületeket.

Ennek következtében az ezred parancsot kapott hogy 27-én a Col Guianál és Col Guiettanál már augusztus havában elkészített állásokba menjen előre

Ez volt az utolsó hadműveleti parancs, melyet a 31. hoparság adott, illetve, mely ezredünket elérte.

28-án éjjelután az ellenséges tüzérése élénkebben kezdett lőni. 3 óra d. e. tájban az első vonalakon már

pergőtűz feküdt, a hátulsó állásokra pedig még eddig nem észlelt erős zavarótűzet tartott fenn az ellenséges tüzéség. A 31. hoparságtól kapott parancs értelmében az ezredparság a zljaknak a megjelölt állások megszállását rendelte el és azok a mentelést megkezdték. Virradat után a zljak Col Guiettát érték el, hol ekkor már oly erős ellenséges tüzéségi zárótűz feküdt, hogy az ezredünk előtt odaérkezett 31. rohamzlj csak csoportként szökelve tudott azon keresztüljutni. Az ellenséges tüzéségi tűz ereje azonban itt nemsokára alábbhagyott, mire a zljak menetelésüket folytathatták.

Ezen időtáiban az olasz és a francia gyalogság a Piaven pontonokon már átkelve az első vonalakat megtámadta, azt helyenként át is törte. Az első vonalaktól visszaözoñló csoportok S. Stefano és Col Guietta között mentek hátrafelé, úgyhogy az ezred csak igen nagy nehézségek között érte el a Marche szakadékat, hol az ismét erősbödő ellenséges tüzéségi tűz elől részben az ott levő kavernákban kellett fedezéket keresnie. Az ellenséges gyalogság az ezredünk előtt fekvő terepen nem tudott oly gyorsan előrejutni, mint tőlünk északra, mert a 69-esek még szívósan tartották magukat. A tőlünk északra levő 32-esek azonban helyenként már fehér zászlókat is tűztek ki.

Déltáiban az ezredparság az I. és II. zljaknak elrendelte, hogy Col. S. Martinóhoz menjenek vissza és ott állást véve az ellenséget feltétlenül tartóztassák fel. A III. zljat mint tartalékot a 69-esek mögött hagyta. Ez valószínűleg felsőbb parancsra történt, ezt azonban határozottan megállapítani már nem lehet. Ezen időtáiban a franciák már Valdobbadienében bent voltak, további előnyomulásukat északkeleti irányban azonban csak igen lassan folytatták.

A 31. rohamzlj 44-es százada kora reggel szintén a Marche szakadékon át nyomulva előre, reggel a Monte Perlora érkezett, hol délutánig zavartalanul maradhatott, mert az olaszok ezen irányban csak délután folytatták a támadást. Eközben a franciák a még mindig kitartó 69-esek és a mögöttük levő III. zljunk hátába kerültek, ezeknek visszavonulási útja tehát el volt vágva, úgyhogy ezen részek későbbben hadifogságba kerültek.

A harcok további folyamán kialakult általános helyzet következtében az ezred I. és II. zljai sem maradhattak Col S. Martinónál és az ezredparság este a Combaiba való visszavonulást rendelte el. Míg ezredünk Col S. Martinónál állott, a rendtelenségben visszaözoñló emberek a legkülönbözőbb rémhíreket terjesztették és ezáltal a rendtelenséget növelték. Ez volt okozója annak, hogy még ezredünknel is akadtak egyesek, kik a szürkület beálltával a sorokat elhagyva, a hátrafelé menetelőkkel mentek.

Miután az I. és II. zljak sorakoztak, a menetelést Combai felé megkezdték, de Col Guiettától keletre megállva az éjjelt az út mentén táborozva töltötték.

A Monte Perlon levő 44-es rohamzsd estefelé a Monte Balcon felé vonult vissza, hova éjjel után érkezett.

29-én az I. és II. zljak Combaiig vonultak vissza, hol a további fejleményeket várták, mert az ellenség ezen irányban csak felderítő járőrökkel követte csapatunkat.

Mivel azonban ekkor az egész osztrák-magyar arcvonal visszavonulása már általánossá vált és parancsokat az ezredparság már nem kapott, ez a visszamenetelést Miane, Follina, Cison di Valmarinon át rendelte el. Cison di Valmarinót elhagyva, az ezred az útról északra fordulva el Tovenába ért, hol a vacso-

rát osztották ki. A vacsora után az ezred a Tovená és S. Antonio között a saját műszaki csapataink által épített úton menetelt tovább északi irányban és 10 órakor d. u. Osteria S. Ubaldo koresmánál, mely a hegy nyergében feküdt, állott meg, hol az éjjelt is töltötte. Virradatkor a két zlj arecal délnek az úttól nyugatra a Col Moi (1358 m) és a Mt. Cimone (1290 m) lejtőit szállotta meg. Déltáiban utánunk tapogatózó olasz járőrökkel váltottunk néhány lövést, majd később olasz repülők lőtték ezredünk egyes részeit géppuskával, veszteséget azonban nem okoztak. A két zlj 30-ika délelőttig maradt ezen helyzetben.

A 44-es rohamzsd délelőtt a 32. gy.-ezred parságától, mely szintén oda vonult volt vissza, parancsot kapott, hogy a Casa Barberiehez menjen le és az ottan a 32. és 69. gy.-ezredek közötti hézagot biztosítsa. Odaérkezve, a századot nemsokára meglepetésszerűen támadták meg az olaszok, a a századnak azonban sikerült a Monte Barberie lejtőin visszavonulni, hol a bosnyákokkal együtt ismét állást foglaltak. Az olaszok lassan követték őket és csak estefelé mentek támadásra. A rohamzsd és a bosnyákok azonban rettentés veszteséggel verték őket vissza. Közben a tőlük jobbra levő 32-esek maradványai ezredparnokuk vezetése alatt, valamint a balról levő csapatok is visszavonultak, úgy hogy hogy a rohamzsd és a bosnyákok is kényszerítve voltak északi irányban kitérni. Uttalan és mindenféle akadállyal átszelt terepen kellett visszamenniük, míg másnap (30-án) 5 órakor d. u. Trichianát nem érték el. Honnan azután más csapatokkal együtt a Piave bal partján mentek Belluno irányában vissza.

30-án az ezred a nyeregben levő állásait feladni volt kénytelen, mert jobbról a bekerítés veszélye fenyegette. Erre a 62. gy.-ddr parnoka, kiekkor a 31. honak már csak ezen két harc képes zljnál tartózkodott, kiadta a visszavonulási parancsot: irány Belluno, Logarone, Ospitale, Piave di Cadoren át Valleselara. Ezen parancsra az ezred S. Antonion át Trichianara menetelt, hova 5 órakor d. u. érkezve, ott kiosztották az ételmezt. Vaklárma következtében az ezred Trichinatól északkeletre fekvő legközelebbi faluig menetelt még hátra, hol azután az éjjelt töltötte.

31-én tovább menetelve, 9 óra d. e. volt, mikor az ezred Bellunot érte el. A 62. gy.-ddrparnság az ezreddel menetelt. A Piaven át vezető fahídon ezen időben a hadsereg összes fegyvernemeihez tartozó alakulatok, illetve csoportok meneteltek át. Ágyúk és szekerek a Bellunon keresztül vezető utat nemsokára majdnem teljesen eltorlaszolták, úgyhogy az odaérkezett 62. gy.-ddrparnságra hárult a feladat, hogy a szükséges intézkedéseket tegye. Feltétlenül szükséges volt az esetleg utánanyomuló ellenséget a hídtól távolfartani, hogy a folyton még odátóduló tömegeket azon át lehessen hozni. A híd a felrobbantásra elő volt készítve.

Elrendelte tehát, hogy ezredünk két zlja Bellunotól keletre foglaljon állást, az I. gpszdot pedig Belluno déli sarkánál a dombon állította fel.

Kora délután előretolt olasz csapatok a Piave balpartján már Bellunóval egy magasságban állottak, Pedercastellonál géppuskákat is hoztak állásba, melyek kiszámíthatatlan kárt okozhattak volna, ha géppuskaszázadunknak nem sikerült volna őket onnan elűzni. Ezen kisebb csatározás volt ezredünknek utolsó harcfevékenysége a háborúban.

3 óra d. u.-ig sikerült a Bellunoban összeröplött csapatokat és járműveket továbbítani, úgyhogy az út is nagyjában felszabadult. Miután a visszaözoñlók nagyrésze a hídon már átkelt, a ddrparnság a híd fel-

robbantására kiadta a parancsot, amit végre is hajtottak. Ezredünk nagyobb része a Piave balpartján folytatta a visszavonulást és Pontenell Alpinál kelt át a Piaven, hol aztán a hidat szintén felrobbantották. Mielőtt itt az ezred utolsó részei a hídon még átkeltek volna, olasz gépfegyver azt már tűz alá vette, sikerült azonban veszteség nélkül átkelni rajta.

A további visszavonulás innen már zavartalanul folyt, az ellenség csak repülőgépeivel követte a menetoszlopot, de se bombát nem dobott, se nem lőtt. Az ezred nagyobb része az éjjelt Longarone környékén töltötte.

### November.

1-én a további visszavonulás Domogge, Lozzo Cadoren át St. Stefanora folytatódott.

2-án Dosoledon át Mt. Croce (Kreuzberg), hol a monarchia határa volt. Itt a 31. hoparság megpróbálta a csapatokat még megállapítani és ezredünk két zljának itt határbiztosítást kellett volna teljesítenie. A 62. gy.-ddrparság erre egy zlját hagyott fenn a határon, a másikat Sextenben (Karinthia területén) szállásolta el.

3-án reggel értesült az ezred a fegyverszünetről. Ezen napon az ezred ez előző nap elért helyeken maradt.

4-én az ezrednél beosztva volt cseh legénység (kb. 200 ember megtudván, hogy Innichenből Villach felé vonatok közlekednek, az éjjel folyamán megszökött és Innichenbe ment, hol nagy magazinok voltak, melyekben élelmiszerek is voltak tárolva. A csehek, más fegyelmetlen alakulatokkal együtt vad garázdálkodást vittek végbe és hogy a még elől levő csapatok elől az élelmezést elvonják a liszteszsákokat is felvagták és azoknak tartalmát az útra szórták. A később odajutott csapatoknak helyenként bokáig kellett a vizes lisztben gázolniuk. Mikor ez 5-én az ezred legénységének tudomására jutott, tovább nem volt hajlandó osztrák területen a határbiztosítást végezni, mire erről a 62. gy.-ddrparság a 31. hoparságnak jelentést téve, az a további menetelést rendelte el. Az ezred két zlja tehát Sextenből Innichen át folytatta a visszamenetelést és

mikor Innichenbe ért, egyes még mindig pusztító cseh bandákkal rövid úton végzett.

6-án az ezred Sillianban éjjelezett, 7-én Kartitsch, Leiten, Unt. Tilliachon át Luggauba érkezett.

8-án a menetelést Liesing, St. Jakobon át Kötschachba folytatta és itt éjjelezve, ddrparság 9-ére pihenőnapot rendelt. Az ezred tábori lelkésze itt misét mondott.

10-én Dellach, Gundersheim, Kirchbach, Weidegg, Kameritsch, Mitschigen át Fritzenorfba jutott és itt éjjelezett. 11-én Hermagor, Törolach, Görtschach, Bach, Hadersdorf, Emersdorf, Nötsch, Feistritz, Aschomitzon át Aroldsteinba menetelt, hol a további vasúton való szállításra előkészületek tétettek.

12-én itt az ottan akkor már megalakult osztrák katonatanácsok, a lovak és kocsik átadását fenyegetésekkel erőszakolta ki, az ezred tehát ezeket nyugta ellenében átadta. 11 órakor d. e. a vasúti szállítás Villach, Klagenfurt és Marburgon át kezdetét vette.

13-án Pragerhof, Pettau, Csáktornyán haladt át az ezred vonata, utóbbi helységnél horvát szabadcsapatok (zeleni káder) a vonatra tüzeltek, melyet mi viszonztunk, sebesülés azonban nem történt.

14-én Murakeresztúr, Nagykanizsa, Gyékényes és Csurgón át a szállítmány Kaposvárra érkezett.

A megérkezés után az ezred legénységének legnagyobb része leszerelt és hazament. Ezzel az Albrecht főherceg nevét viselt cs. és kir. 44. gy.-ezred 174 évi fennállása után, mely időkben és főleg azóta, mióta annak kiegészítése Somogy és Tolna vármegyéből történt, nevéhez a dicső haditettek sorozata fűződött, megszűnt Ezredünk hazánk történetében kitörölhetetlen és csak dicső nyomokat hagyott hátra és ha bizonyos szomorúsággal már majdnem húsz éve kell tapasztalnunk, hogy a volt magyar gyalogezredek teljesítményeit itthon megfelelően nem értékelik, az ezredek vitéz tetteiről kevés szó esik, meglehetünk arról győződve, hogy eljön annak is az ideje, mikor utódaink büszkének lesznek arra, hogy elődjeiknek azon kiváltságos szerencse jutott részül, hogy a világháború nehéz küzdelmeiben hazájukat és akkori királyaikat úgy a szövetségeseknél, mint az ellenségnél is jól ismert híres „44-es Rosseb ezredben“ szolgálhatták.



Zádor István harteéri rajza.

# Függelék

## I/44. zlj. a „Kombinált Trupkovics-ezrednél”

(1916 június 9-től augusztus 16-ig)

1916.

Június.

9.

A 31. gyaloghadosztály már 1916 június 9-én kivont egyes csapatokat az arevonalból, hogy azokat nagyobb egységekké egyesítve, a hadsereg különböző helyein alkalmazza.

Igy lett a tartalékviszonyban levő I/44. zászlóalj, századonként Lopusznoból Krutniewre irányítva. Ugyanoda irányították az I/32. zászlóaljat és a 69. gyalogezred tartalékszázlóját. Ezen három zászlóaljból alakult meg a „Trupkovics kombinált ezred”.

Élelmezési létszám zászlóaljanként 1000 fő.

12.

Az ezred egyelőre egy új állás építésére használtatott fel, míg június 12-én, pünkösd hétfőjén, parancs érkezett az ezred felriasztására, azon parancsal, hogy azonnal induljon el, Brody 234. ponthoz, ahol a hadseregpáncsnokságtól Trupkovics őrnagy további intézkedést várjon. Alig érkezik az ezred a megjelölt helyre, máris parancsot kapott a Brody melletti Leszniohra menetelni.

15.

Puhalló vezérezredes I. hadseregét orosz földön komoly vereség érte, úgy, hogy hadseregét az országhatáron előkészített állásokba kellett visszarendelnie.

A Trupkovics-ezred a 46. Schützen-hadosztályhoz lett beosztva s egyelőre Beresteczokra menetel.

Az ezred a 91. Schützen-dandár kötelékébe lépett.

A 46. Schützen-hadosztályt az utóbbi idők harcai igen megviselték. Ezredeinek csak kimerült és megfogyatkozott maradványai vannak. A hadosztályhoz tartozik a Lir. 13. (Olmütz), Lir. 15. (Troppau), Lir. 16. (Krakkau), Lir. 31. (Teschen) és Lir. 32. (Neusandez). Sziléziai németek, lengyelek és csehek.

A megfogyatkozott századokat többnyire fiatal hadapródok vezényelték. Délután folyamán a Trupkovics-ezred dandártartalék Redkow majornál.

A Plaszewka folyó mentén a 91. Landwehr dandár, Lir. 15. csapatai nagynehezen még tartják állásaikat. De ez az ezred is kezd már a többi szomszédos ezredek mintájára visszazárlingózni.

Midőn este a Trupkovics-ezred három, hadilétszámon levő, harcédzett, magyar zászlóalja énekelve az első vonalba megy, a megingott és reményvesztett Landwehrek nagyrésze visszafordul s a magyarokhoz csatlakozik.

Trupkovics őrnagy a 91. Landwehr dandárnak jelenti az elrendelt állás megszállását.

Linsingen vezérezredes június 15-én elrendeli, hogy a Styr folyótól nyugatra, Luck körül félkörben álló orosz erők, központiasan támadtassanak meg.

A szövetségesek remélik, hogy ezáltal a hónap eleji harcokban szenvedett 10.000 főnyi veszteségüket egyensúlyozhatják.

16.

Puhalló vezérezredes június 16-án balszárnyával támad. Egyes részeinek sikerült is 10 km mély tért nyerni, de végeredményben ez nem felelt meg a várakozásnak s már ekkor látható volt, hogy még hosszú s elkeseredett küzdelmek előtt állunk. Friss erők beérkezéig az eddig elért vonalak voltak tartandók. A Trupkovics-ezred június 16-án a következő vonalat tartja megszállva: I/44. Kizia—JH. 205—Wk. Gaj. Negyedik százada a jobb szárnyával a Korsow-i tóra támaszkodik.

Az I/44-től északra a 233. pontig a 69. tartalékszázlój, ettől északra az I/32. zászlóalj Folw. Antonintól Komorowka 210-ig.

Az ezredtől északra a Lir. 15. csatlakozott, melynek maradványai itt ássák be magukat.

Az ezredtől délre a bécsi 25. gyaloghadosztály áll, melynek harcászójában többszáz méter megszállatlan rész van.

Napközben erős orosz erők gyülekeznek a 46. Schützen-hadosztály arevonala előtt. Dél előtt folyamán jelenti az I/44. zászlóalj parancsnoka, hogy az oroszok Korsow felé nyomulnak s a jobbszárnyat veszélyeztetik. Ezen jelentésre a Trupkovics-ezrednek a hirtelenében összegyűjtött Lir. 32. ezred, mint tartalék rendeltetik alá.

Dél felé egyes orosz osztagok a Plaszewka folyón átkelnek. Az ezred által foglyul ejtett oroszok jelentik, hogy az éj folyamán nagy orosz támadás készül.

17.

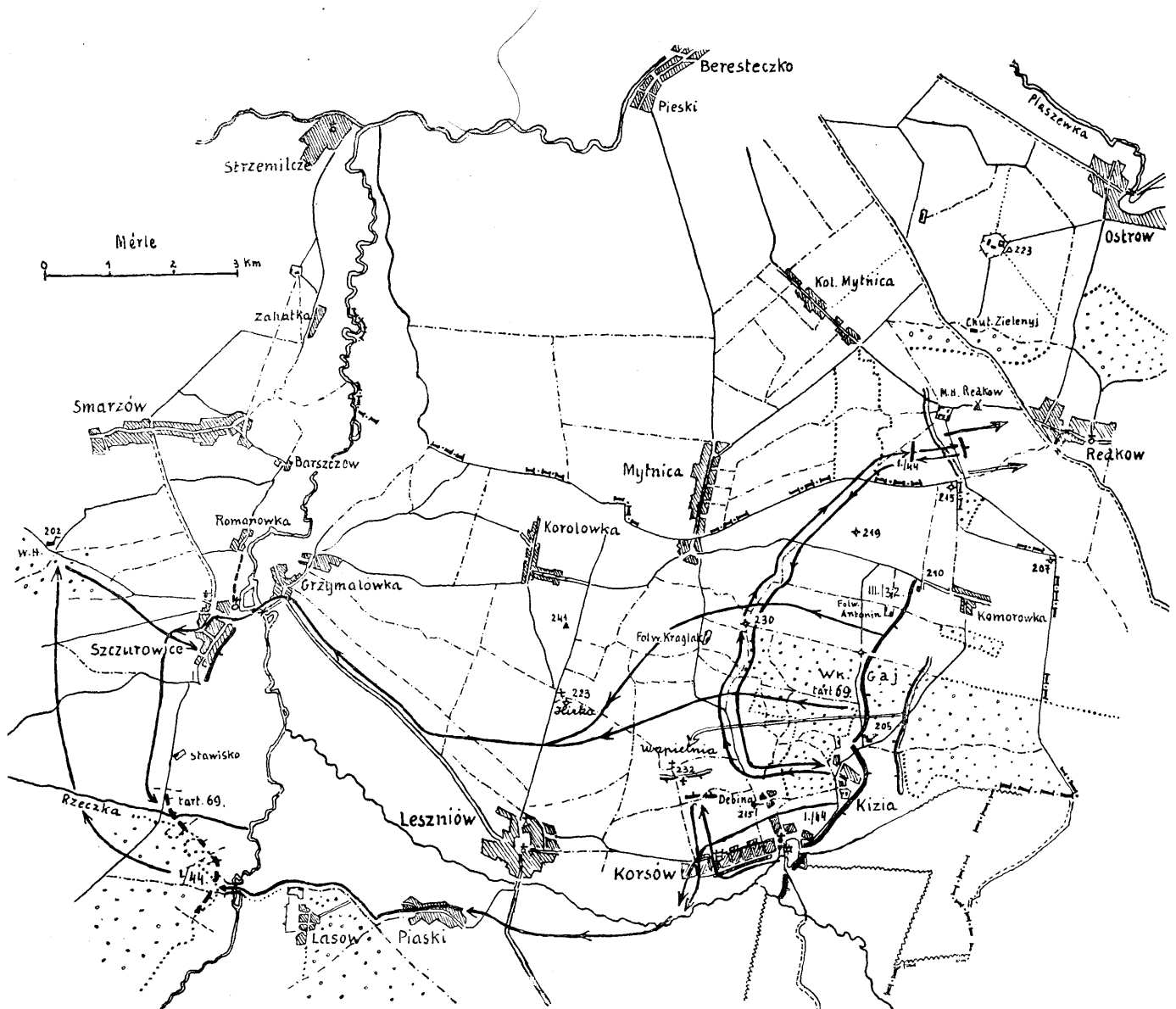
Az éj folyamán az ezred előtt csend van, ellenben a szomszédos Lir. 15. ellen az oroszok a Plaszewkától délnyugatra levő erdőeskéből megkezdik előnyomulásukat.

Egészen a drótakadályokig jutnak, de reggel vissza lesznek verve.

A 91. gyalogdandár parancsára az I/44. zászlóaljat még nappal leváltja a Lir. 32. III. zászlóalj s az mint dandártartalék a 230-as magasságiponthoz menetel.

Este 7 óraker erős orosz osztagok nyomulnak elő a Redkowitztől északra fekvő erdő ellen. A dandár elrendeli, hogy a Lir. 32. a Kord. P. Nowyjtól délre a 219. pont táján harcészenlétbe helyezkedjék, míg az I/44. zászlóalj támadásra indul Komorowskitól északra a 207. pont irányába, ahol erős orosz erők nyomulnak elő.

Időközben az oroszok benyomulnak Redkowba, ahol elfeseredett uccai harc folyik. Bischofsberger ezredes sürgős segítséget kér. A legközelebbi ütőképes csapat az I/44. zászlóalj parancsot kap a támogatásra. Az előnyomulás alatt, a Redkowitzt védő csapatok, a Lir. 15.



Az I. zlj Korsównál és a Styren.

részei, özönlének velük szemben vissza. Az oroszok M. H. Redkow és 207. pont között áttörték a vonalat. Tőlük délre a Trupkovic-eszred biztosan tartja az általa megszállt vonalat.

Közben éjjel 11 óra van. A sötétben csak nehezen s lassan gyülekeznek a Lir. 32. részei.

Az I/44. zászlóalj ekkor M.H. Redkowitzől 1000 lépésre nyugatra van, ahol az oroszok beásták magukat. A zászlóalj egy orosz támadást ver vissza s támadásra csoportosul s észak és dél felé összeköttetést keres.

Valóságban a zászlóalj teljesen magára van hagyatva. Tőle jobb és balra a Lir. 14. részei menekülnek vissza. Egy szétugrasztott Lir. 15. szakasz és 3/I. fél aknász század a zászlóaljjal csatlakozik.

Éjfél után az I/44. zászlóalj Schubert ezredes támadó csoportjának rendeltetik alá.

18.

Már hajnalodik, mikor a támadáshoz való csoportosulás befejezést nyer. Reggel 3 óra 30 perckor megkezdődik az általános előnyomulás, amelyben a Lir. 32., Lir. 13., Lir. 31., Lir. 15. részei és az I/44. zászlóalj vesznek részt. I/44. a jobbszárnyon. A 25. vadász zászlóalj az egész arcvonalra fel van osztva. Mivel a kötelékek össze vannak keveredve, a parancsnoklás külön szabályoztatik.

Általános támadási cél M. H. Redkow és Redkow helység. Az oroszok élénk puska- és tüzérségi tüzellel, a támadóknak nagy veszteségeket okoznak. Egyes századok ennek dacára az égő M. H. Redkowitz, mások a Redkow helységbe jutnak. Redkowitzől északra levő erdőszegély is birtokunkba kerül, de tekintettel az erős ellenséges tüzre, ezt nem tudjuk birtokunkban tartani. Dacára saját tüzérségünk hatásos tüzeinek, az erős elleneséges ellenállás folytán, csapataink csak következő vonalig jutnak. 215. ponttól délkeletre levő déli erdőszarok -- Redkowitzől 1000 lépésre nyugatra levő szélmalom -- Chut. Zielonyj erdő déli és nyugati szegélye -- M. H. Redkow területe. Itt osztagaink beássák magukat, miáltal a veszélyes ür általában ki lett töltve.

Csapataink alig ásták be magukat, reggel 8 óra 45 perckor megindul az oroszok ellentámadása, amely azonban már csirájában el lett fojtva. Különösen Komarowkinál kísérleteztek az oroszok ismételen, de eredménytelenül.

Déltájban vezetőségünk tájékozva van arról, hogy az Ostrow—Redkow—Komarowka vonalban levő túlerő ellenség általános támadásra készül.

Bár csapataink erőállapota nem a legmegfelelőbb egy túlerő ellenséges támadás kivédésére, mégis előkészületek folynak a várt támadás kivédésére. Délután 2 órakor az ellenség behatolt Ostrowba, miután annak



védőinek egy részét megsemmisítette. Így vonalunkat a M. H. Ostrow felé vissza kellett kanyarítani.

Délután 3 órakor a harci zaj az egész vonalon elül. Az éj folyamán a Schubert csoportparancsnokság tüzéségével három tűzrajtaesapást hajtat végre az orosz állásokra, amit az orosz tüzéség viszonz.

I/44. zászlóaljnak a két harci napon 1 halott, 34 sebesült és 1 eltűnt vesztesége van.

Schubert ezredes jelentésében a legénység magatartását a hareban kiválónak, az alsó vezetést jónak minősíti.

Éjjel a fedett terepben (erdő, gabona, magas fű) a zászlóaljok összműködése igen nehéz.

Következő napok csendben mulnak s a 45. Schützen-hadosztály annyira megerősödik, hogy nyugodtan néz elébe új orosz támadásoknak.

A keleti arcvonal általános helyzete Csernowitznak június 18-án történt elestével lényegesen rosszabbodott. Linsingen vezérezredes támadásának pillanatnyi megakadása folytán, Lemberg is veszélybe került. A támadást tehát minden erővel tovább kellett folytatni, míg az 1. hadseregnek védenie kellett elért vonalait.

19.

A 46. Schützen-hadosztály csapatvonatai a Styren át vissza lettek küldve, hogy adott esetben a hadosztály simábban ürítse ki állásait. A vonalban váltakozó erejű csatározások folytak.

A 91. dandár elrendeli, hogy amint az I/44. zászlóalj az új állással elkészül, le lesz váltva s bevonul ezredéhez.

20.

I/44. zászlóalj le lett váltva s bevonul a Trupkovics-ezredhez. A zászlóaljnak 740, az egész Trupkovics-ezrednek 3091 a puskalétszáma.

21.

Az egész arcvonalon csend van.

22.

Kora reggel járóreink, erős orosz osztagoknak, állásaink előtti gyülekezését jelentik.

Az előreugró, exponált állásban levő I/44. zászlóalj vissza lesz véve kedvezőbb állásba.

Délelőtt 9 órakor egy orosz zászlóalj nyomul elő Komarowka irányába, nagyobb erők követik. Ostrow felé kisebb csoportok nyomulnak. Az ellenséges tüzéség különösen a Redkow—Berestecskó-i út két oldalán levő állásainkat lövi a legnehezebb ágyúkkal.

10 órakor az oroszok négy hullámban indulnak támadásra az ezred állásai ellen.

A főtámadás a 69. tartalék zászlóalj és az I/32. Komarowka—Kizia közötti állásaira irányul. Rövid harc után súlyos veszteséggel özönlenek vissza a támadók. Kiziatól keletre levő erdőszegélytől az I/44. balszárnya felé előnyomuló oroszok elakadnak a zászlóalj puska-és géppuskatüzében. Csak 100 lépésre hagyják el az erdőszegélyt s itt beássák magukat. Mivel az orosz támadások megismétlésével kell számolni, a 25. vadász-zászlóalj Trupkovics-ezredhez nyer beosztást. Délelőtt 10 óra 40 perckor a kombinált ezred és a csatlakozó Lir. 32. állásai ellen erős orosz támadás indul, mely azonban 11 óra 20 percig vissza lesz verve. Az oroszoknak igen súlyos veszteségeik vannak. A Lir. 32. állásai előtt 800—1000 orosz halott fekszik.

12 órakor Trupkovics őrnagy kérésére a Komarowkától délre levő erdőcskét — ahol az ellenség gyülekezik — tüzéségünk gránáttűz alá veszi.

Délután folyamán az oroszok főleg Ostrow ellen támadnak nagyobb erőkkel, de összes támadásaik összeomlanak a védők tüzésében.

Délután 6—8 óra között az oroszok a Trupkovics-ezredet támadják, de könnyűszerrel vissza lesznek verve. A sötétség beálltával elül a harci zaj. Az ezrednek 5 halott s 26 sebesült a vesztesége, az I/44 zászlóaljnak 7 sebesültje van. A következő napok csendben multak. A csapatok állásaikat építik ki, az előterepet tarolják s amennyire lehetséges, az arcvonal előtti orosz halottakat temetik el s hadianyagot gyűjtenek.

24.

Míg a 69. tartalékzászlóalj és I/44. zászlóalj állásain nehéz tüzéségi tűz feküdt, az oroszok Redkowról a Lir. 32. Chut. Zielenyj-i állásaira támadnak. Támadásukat a közeli távolságig előrevitték s kisebb részeket vissza is szorítottak, de végeredményben vissza lettek verve.

A Trupkovics-ezrednek az ellenség tüzésége 2 halott és 15 sebesült veszteséget okozott.

27.

I/44. zászlóalj puskalétszáma 688 puska és 2 géppuska. Június utolsó napjaiban hadvezetőségünk értesül, hogy Brussilow újból nagyobb támadásra készül. Linsingen vezérezredes elhatározza, hogy az oroszokat megelőzi és június 30-án általános támadást rendel el, hogy az oroszok ne tudjanak csapatokat az arcvonalból kivonni.

29.

Az oroszok a 46. Schützen-hadosztály állásait különösen Mytnica környékét, nehéz tüzéségi tűz alatt tartják.

Trupkovics ezredparancsnokság álláspontján az oroszok erős tartalékokat sejtene s ezt élénk tűz alá veszik. Saját tüzéségünk viszonzza a tüzet.

A 91. Landwehr dandár a következő parancsot adja ki:

„A 46. Schützen-hadosztálytól északra levő hadseregcsoporth június 30-án támadni fog. A 91. Landwehr dandár feladata, hogy az ellenséget a főtámadás irányáról tévhitben tartsa. Tüzéségi és gyalogsági tűzrajtaesapásokkal támadást színeljen.

Legfontosabb azonban a saját állások biztos tartása. Mivel az ellenség ellentámadásaival számolni kell, a töltények kiegészítendőek s a tartalékok harc készen tartandók.“

30.

Éjjel és kora hajnalban a 46. Schützen-hadosztály Korsow és Ostrow között tűzrajtaesapásokkal magára vonta az ellenség figyelmét és azt lekötötte.

## Július.

1.

Themer őrnagy védőkörletének jobb szárnyán állt az I/44. zászlóalj, Kizia és Kostow közötti posványos terepen.

2.

I/44. zászlóalj parancsnoka a zászlóalj helyzetéről a következőt jelenti: A zászlóalj járőrei megállapítják,

hogy velünk szemben a 101. orosz hadosztály 401. ezredének 16. százada van.

Előtere posványos s csak napos és szeles napok után járható. Az ellenségtől saját állásunkig azonban 1—1½ óra az út. Este 9 órakor olyan sűrű posványköd kezd ereszkedni a tájra, hogy csak 5 lépésnyire lehet látni. A világítószereknek sincs hatásuk, ami az ellenségnek igen megkönnyíti állásainak megközelítését. Ezért saját drótkadályaink elé összefüggő tábori őrs vonal lett előretolva. Az állás nappali kiépítését az ellenséges puskatűz — melyet az erdőben elhelyezett orosz mesterlövészek adnak le — eredményesen zavarja.

Linsingen vezérezredes támadása csak helyi sikereket ért el. Az általános helyzetre való tekintettel, a támadást végre is be kellett szüntetni.

Ezen időben Brussilow érkezettnek látta az időt, hogy délnyugati arcvonalának öt hadseregével újabb erőteljes támadást kezdjen s megsemmisítse a szövetséges erők hadseregeit.

## 16.

Kora hajnalban az orosz 11. hadsereg (Sacharow) támadása megindult. Az V. orosz hadtest 7. hadosztálya megkísérli a tőlünk északra levő Marwitz hadseregcsoport jobb szárnyát, Mihajlowska és Hoczewka között áttörni, de ismételt rohamai sem tudják megtörni a 7. gyaloghadosztályunk erejét.

Hogy erőink egy részének a Lippától északra való eltolását megakadályozzák, a 101. orosz tartalékhadosztály a Peremyltől keletre levő hídfő ellen intéz támadást. Eközben nehéz tüzérségi tűz fekszik a 46. Schützen-hadosztály állásain, különösen a Kizia vadászlakot lövik. A két órai lövés alatt az I/44. zászlóalj állására körülbelül 600 lövedék esett. A Chut. Zielenyi erdő és Komarowka is ellenséges tüzérségi tűz alatt állnak.

Est beálltával tör előre a gyalogság fenti hídfő ellen, de támadása véresen vissza lesz verve.

## 17.

A Marwitz-csoport balszárnya azonban nem tudott sikerrel ellenállani az ismételt orosz rohamoknak s nyugati irányban vonult vissza. Így a Peremyli hídfő is tarthatatlanná vált. Puhallo vezérezredes elrendeli annak feladását s a hidak elrombolását. A 46. Schützen-hadosztály állásain nehéz tüzérségi tűz fekszik, délután 5 órától 9 óráig az I/44. állásaira 2000 lövés esik.

Ugy az I/44., mint a 69. tartalék-zászlóalj állásai helyenként rommá lesznek löve.

Míg az 1. hadseregnek alárendelt 7. gyaloghadosztály a déli Lippa partot tartja, addig a délre csatlakozó 46. Schützen-hadosztály balszárnyát Nowystav déli magaslatig tolja el.

A Trupkovics-ezred puskalétszáma 2587 puska, 6 géppuska.

## 18—19.

Az ezred továbbra is nehéz tüzérségi tűzben fekszik. A hadseregfőparancsnokságot nagy gondba ejti az 1. hadsereg Styr—Lipppa közti helyzete. Mivel ezen állások tartását az arcvonal más részei szempontjából fontosnak tartja, ezeknek feltétlen tartását rendeli el. Puhallo vezérezredes kéri a 48. gyaloghadosztályt, de nem kapja meg.

## 20.

Reggel 3 órakor az ellenséges tüzérség igen erősen lövi a 46. Schützen-hadosztály állásait Lipppa és Pere-

myl között. A 10. orosz hadosztály Peremyltől északra pontonhíd építését kísérli meg a Styren át, de a folyó-megfigyelő csapatok ebben megakadályozzák. Kora délelőtti folyamán — miután sok embert és anyagot veszítettek — végleg beszüntetik az oroszok átkelési kísérleteiket. Míg az ellenséges tüzérségi tűz az egész vonalon erősödik, a 46. Schützen-hadosztály tüzérsége a Plaszewka mellett gyülekező oroszokat kergeti szét.

12 óra tájban az orosz tüzérség a Chut. Zielenyj és Folw. Antonin közötti körletet lövi, amely alkalommal gázgránátokat is lő, kevés eredménnyel. Eközben ellenséges gyalogság gyülekezik Komarowka és Redkow északi erdőben. Az oroszok saját drótkadályait átvágják s előnyomulnak az I/32. zászlóalj, Lir. 32. és Lir. 15. állásai felé.

Saját tüzérségünk hatásos tüzeiben nem nyertek azonban az oroszok tért. Délután 2 órakor a Trupkovics-ezredtől északra körülbelül 2 orosz zászlóalj indult gázálarcban támadásra, de vissza lettek verve. Puhallo vezérezredes 2 óra 30 perckor értesül, hogy a 32. Schützen-dandár déli szárnyát, Peremyl és Plaszewka torkolat között, az oroszok nyugati irányba szorították vissza.

Az oroszoknak Werbentől délre sikerült a Styren át hevenyészett átjárókat építeni s azon átkelni.

Míg az orosz tömegek nyugatra törtek előre, egy ezred északra kanyarodott, ahol a XXXII. orosz hadtest másik hadosztályának is sikerült a folyón való átkelés.

Sem a hadosztály tartalékainak, sem a hadsereg két tartalékezredének nem sikerült a helyzetet újból helyreállítani s meg kellett elégedniök azzal, hogy az előnyomuló ellenséget a Bereszttesko—Lippa-i úttól nyugatra megállítsák.

Ezalatt a hadosztály déli részén a Trupkovics-ezred ismételt orosz támadást ver vissza.

A Trupkovics-ezred, valamint Lir. 15. és Lir. 32. állásainak egyes részein pergőtűz fekszik, különösen a M. H. Redkowitztől délre 215. pont területén.

Az ellenség többször megismételt támadását azonban a 91. Schützen-dandár csapatai hőiesen kivédik, úgy, hogy este az állás teljes egészében birtokunkban van.

Mikor késő délután a 92. Schützen-dandár kényszerülve volt a Lipppa-menti állásait a 10. orosz hadosztály nyomása folytán feladni és déli irányba visszavonulni, a hadseregpáncsnok elrendeli, hogy ezen dandár a visszakanyarított állásban feltétlen tartson ki, míg a 48. gyaloghadosztály csapatai beérkeznek.

## 21.

Éjfél után a 7. orosz hadosztály csapatainak sikerült a Lipppa déli partjaira átkelni és kora hajnalban Novostawnál álló hadosztályok belső szárnyait áttörni. Reggel 7 órakor Puhallo vezérezredes kényszerítve érezte magát, hogy hadserege északi felének következő 1860/13. hadm. visszavonulási parancsot adja.

1. Az ellenség a Lippától délkeletre a 46. és 7. gyaloghadosztályok között betört vonalainkba s azokat a Smolawa északi és Lobaczewka keleti magaslataira szorította vissza. Újabb orosz erők a fenti községek közötti erdőkbe nyomultak, miáltal a 46. Schützen-hadosztály balszárnyát átkarolták.

2. A hadsereg ennek következtében Haliczany — Wydumka — Osierki — Bukarezy — Strzemilcze — Szezurowice — a Slonowka déli partja, Piaskinál — Korsow déli vonalra vonul vissza, csatlakozva a XVIII. hadtest eddigi állásaihoz.

3. A 46. Schützen-hadosztály csoportjai, különösen tüzérének kölcsönös támogatása mellett, terepszakaszokként vonuljanak vissza.

4. A 46. Schützen-hadosztály Mikolajownál, míg a 48. gyaloghadosztály Adamowkánál helyez minél erősebb tartalékokat készenlétebe.

Erre a 46. Schützen-hadosztály 203/15. számmal elrendeli:

„A 46. Schützen-hadosztály a nyugati Dzikorwin Merwa mélységvonalától délre levő magaslatokat és ehhez csatlakozva, a Styr mögötti előkészített állásokat szállja meg.....

B) A 91. dandár csatlakozva Strzenylce északi és keleti szegélye — Styr mögötti előkészített állást a Rzecznka torkolatáig — Sydowka déli partja Laowetól — Piaskin át, a Leszinow — Brody útig bezárólag. A 91. dandár a balszárnyról kezdődőleg szakaszokként vonul vissza. A meglévő második állásban, valamint a jelenlegi első állásban, erős utóvédeket hagy vissza.

A 91. dandár erős tartalékot állít a két szárny mögé.“

A 20-iki harcok alatt a 91. dandárral szemben az egész orosz 105. gyaloghadosztály állott, amely egyes helyeken állásainkat 60 lépésnyire megközelítette.

Július 21-én reggel 6 órakor adja ki a hadosztály a visszavonulási parancsot.

A Trupkovicsezred a Themer-csoporthoz (Lesniow-Brody-i út bezárólag — Piaski—Lasowe— bezárólag Styr híd Lazowetól nyugatra) csatlakozva a Styr nyugati partját — Szczerowice északi szegélyéig szállja meg.

Világos nappal, nyílt terepen, a közvetlen közelben levő ellenségtől való leválás kockázatott vállalkozás volt. A visszavonulási parancs szerint, a Trupkovicsezrednek, mint utolsónak kellett állásaiban kitartani.

11 óra 45 perckor a bal szomszédos Lir. 32. ezredet, visszavonulása alatt, az oroszok élénken lötték. A Trupkovicsezred megfigyelése szerint Komarowkában 2½ ellenséges zászlóalj gyülekezett. Saját tüzérégünk hatásos tűz alá veszi az ellenséget, miáltal a visszavonuló csapatok némileg tehermentesítve lettek.

A Lir. 32.-höz csatlakozva, a Trupkovicsezred balszárnya is megkezdi visszavonulását és anélkül, hogy az ellenség zavarta volna, 12 óra 45 perckor Mytnicán át Szczerowicere érkezett. Tüzérégünk az ellenséget tartotta. Később jelenti Trupkovicsezred főnöke, hogy midőn a IV/Lir. 32. fél zászlóalj a futóárokban visszavonult, az ellenség meglepetésszerűen pergőtűz alá vette a Lir. 32. ezred állásait. Nemsokára orosz gyalogság tört elő Redkowból a Lir. 32. még megszállva tartott állásrészei felé.

1 óra 4 perckor a Zabatka-híd már ellenséges tűzben fekszik. A Lir. 32. részei a Szczerowice-i híd felé kanyarodik vissza.

Később az I/44. zászlóalj is megkezdte visszavonulását Leszniowon át.

A délután folyamán mind nehezebbé vált a dandár déli szárny-ezredeinek visszavonulása, mert az ellenség állandóan nyomukban volt s tűz alatt tartotta őket. A Trupkovicsezred részére kijelölt állásba egyelőre csak az ezredparancsnokság és az I/32. géppuskaszázad érkezett be. Míg az I/32. zászlóalj és a 69. tartalék-zászlóalj Lesniow felé, déli irányba lettek elszorítva, úgy ezek, mint az I/44. zászlóalj, csak nehéz harcok árán tudta megállítani a nyomukban követő oroszokat. Már esteledett, mire I/44. zászlóalj és a 69. tartalék-zászlóalj beérkeztek a részükre megjelölt állásokba. Alig volt azonban idejük arra, hogy szükségszerűen megszállják az állást, midőn, főleg a Szczerowice-i vé-

dőkörletet, az orosz tüzérég igen nehéz, központos tűz alá vette.

Az est beálltával szűnt csak meg az ellenséges tüzérég tüze.

Éjfélig a 91. Schützen-dandár jelenthette, hogy az elrendelt vonalat — bár gyenge erővel — megszállva tartja.

A 91. Schützen-dandár a visszavonulási harcokról a 204. hadműveleti számmal következőkben jelent:

Az áttekinthető, simma terepen való visszavonulást az oroszok azonnal észrevették. Mikor a Lir. 15. ezred jobbszárny zászlóalja a futóárokban visszavonult, az oroszok pergőtűz alá vették. Az orosz gyalogság rohamot intézett ezen futóárokra s kézigránátokkal, valamint puskatüzzel árasztotta el a zászlóaljat, nagy veszteségeket okozva annak. Ezen oroszok a Soloniewo—Plaszewo-Ostrow területéről törtek előre s a visszavonuló zászlóaljakat hátba, míg a futóárokban visszavonuló zászlóaljat oldalba támadták.

Ezen harcizaj által figyelmessé lévén, a dandárral szemben levő ellenség is nyomban bevonult a dandár feladott állásaiba, a visszahagyott hátvédeket gyorsan leküzdötte s a visszavonuló csapatok nyomában maradt.

Kora délutáni órákban az oroszok már a Bereszteczkotól délre levő erdőt érték el s ezen időben Zabatka és Szczerkownál is már harcok folytak. Így a dandár visszavonuló csapatainak ezen erdőségeken, az északi és keleti irányból előnyomuló oroszok már útjukat állták s zászlóaljaink csak elkéseredett, nehéz harcok árán tudtak maguknak utat törni.

Az I/44. zászlóalj parancsnoka fenti harcokról következőkben jelent: Délután 1 órakor érkezett be a zászlóaljparancsnokhoz a jelentés, hogy a 69. tartalék-zászlóalj balszárnyával megkezdte az elrendelt visszavonulást. 10 perccel később a zászlóaljparancsnokság, Debinán levő harcálláspontján, a Wapielna és 232. pont közötti nyeregből, valamint a 213-as dombról, oldalazó ellenséges puskatüzet kap. Ezen időpontban még az egész I/44. zászlóalj az első állásban van. A zászlóaljparancsnok kérelmére, a 25. gyaloghadosztály tüzérége a Wapielna s attól délre eső területre hatásos tüzet ad le, hogy ezáltal az előrenyomult oroszokat megállítsa. Egyidejűleg az ellenséges tüzérég zárótüzet ad le a Wapielna — 232. pont — Korsow nyugati szélére vonalra.

Mivel a jobbszárny és jobb közép századot az ellenségtől posványos terület választotta el s ennekfolytán ez nem nyomulhatott utánuk, a zászlóalj ezen két századnak ad parancsot, hogy a Wapielna déli kereszt — Debina 2000 lépés délre levő útkeresztelés vonalban felvételi állásba menjen. Ezen parancs zavartalanul végre is lesz hajtva, azon különbséggel, hogy tekintettel a Wapielniaról Leszniow felé előnyomuló oroszokra, az arevonalt északi irányú volt. Ezen két századot Debina irányából 3 szotnya kozák attakírozta meg, de súlyos veszteséget szenvedve, vissza lettek verve. Ezután a fél zászlóalj erélyesen előretört a több hullámban előnyomuló ellenséges gyalogságra, amely rövid tűzharc után Wapielna-Hirka vonalba vonult vissza. Ezáltal lehetségessé vált úgy a még állásban levő fél I/44. zászlóaljnak, valamint a 25. vadász-zászlóaljnak és 69. tartalék-zászlóalj részeinek visszavonulása.

Hamarosan újabb gyalogsági támadás indul meg Debináról Kosow irányába, miáltal az állásából visszavonuló fél I/44. zászlóalj és egy géppuskaszázad harcolva Kosow nyugaton át a Slonowka mocsárvidékre lett elszorítva, ahol ellenséges gyalogsági és tüzérégi tűztől nagy veszteséget szenvedett. Míg körülbelül 50

ember átúsztta a Stonowkát, sokan a vízbe fúltak, vagy elmerültek a mocsárban.

Az I/44. zászlóalj, mint a Trupkovics-ezred utolsó csapata, Leszniow—Piaski—Lasow-án át az elrendelt új állásba vonult. A két géppuska — mivel csak úszva lehetett volna megmenteni — a Slonowkába lett súlylyesztve. Értesülés szerint a 10. vadászzászlóalj, illetve a 4. gyalogezred megkísérli azok kiemelését. Ezen nehéz harcokon az I/44. zászlóalj súlyos veszteséget szenvedett halottakban, sebesültekben s foglyokban, míg sokan a mocsárba és vízbe fulladtak. Csakis a fél I/44. zászlóalj erélyes ellentámadásának volt köszönhető, hogy Themer őrnagy csoportja elérhette a Styr állást.“

Július 21-én, éj folyamán a 91. Schützen-dandár vonala: Zabotka déltől Szezurowice déltől kezdődőleg a Trupkovics-ezred 69. tart. zászlóalja, támpontszerű megszállásában (5 csoport á 40 ember), a jobb szárnyon az I/44. zászlóalj táboriörsszerű megszállással. Ehhez csatlakozik a 25. vadászzászlóalj egészen a Sasowe hídtól 300 lépésre nyugati pontig.

## 22.

A Lippától délre visszavonult szövetséges erőket üldöző ellenség, Krasow és Merwa között állt meg.

Az 1. hadsereg Sydowka déli állásaival szemben támpontszerű csoportokban helyezkedtek el. A nap folyamán azonban az oroszok tevékenyek s Strzenilezenél átkelést kísérelnek meg. Nagyobb erők gyülekeznek Leszniow—Korosow területén, míg másik csoport Szezurowice felé nyomul.

Míg az oroszok látszólag újbóli támadásra készülődnek, saját hadvezetőségünk el van tőkélve a Brody-i terület szívós védelmére. A legérzékenyebb pontunk a XVIII. hadtest északi szárnya, amely a 46. Schützen-hadosztályhoz éles beugró szögben csatlakozik. A hadseregpáncsnoknak a 46. Schützen-hadosztály végett vannak aggályai, amely gyenge létszámával széles területen van elosztva.

## 23.

Mind világosabb lesz az oroszoknak 1. és 2. hadseregünk ellen tervezett támadása. Hosszú menetoszlopok figyeltetnek meg Beresztcezkóról Leszniowra.

A Styr körlet Hordt altábornagynak rendeltetik alá, akinek csapatai útban vannak s július 25-ig a Staremilce—Szezurowice közötti 46. Schützen-hadosztályt fogják leváltani. Hordt altábornagy a Lir. 32. III. zászlóalját a Trupkovics-ezrednek rendeli alá.

Linsingen vezérezredes a 46. Schützen-hadosztály visszavonulása alatti nagy veszteségét a tüzérség elégtelen támogatásának tulajdonítja s megállapítja, hogy a gyalogság, melyet nehéz körülmények között tüzérsége cserben hagy, feltétlenül veszít harcértékéből.

## 24.

Az oroszok Lippától délre a Falkenhayn hadtestet támadják s benyomulnak Haliczanyba, de a 21. lovasdandár és német csapatok ellentámadással hamarosan kiűzik őket. Egyébként csak ellenséges gyülekezések figyelhetők meg az ellenséges vonalak mögött. Míg Böhm-Ermolli vezérezredes a Brody elleni támadással számol, addig Marwitz és Puhallo belső szárnyaikat féltik.

## 25.

Reggel 3 órakor az I/44. zászlóalj jelenti, hogy az oroszok Piaski—Leszniow—Korosow területen támadnak és Leszniowba behatoltak. Brodytól keletre a Slonowka mentén nagy harc tombol. A reggeli köd leple alatt a

105. és 126. orosz hadosztályok átkelnek a Slonowkán, Lesniow és Korsownál és betörnek a bécsi 25. hadosztálynál a 76. gyalogezred és a 10. vadászzászlóalj állásába s a 4. gyalogezred felé bővítik ki sikereiket. Dacára a hősiés védelemnek és erélyes ellentámadásoknak, csak rövid ideig tudta magát a 25. gyaloghadosztály a túlerővel szember tartani.

Miután az oroszok a 4. gyalogezredet Bezodmi irányából is megtámadták, a 25. hadosztály parancsnoka (Czibulka altábornagy) kénytelen volt északi szárnyát Klekotow—Boldurytól nyugatra levő erdőig, továbbá a Boldurka mentén a Styrbe ömléséig, vonalba visszavenni. A délre csatlakozó 1. Landsturm-dandáron (Kosak altábornagy) nehéz tüzérségi tűz feküdt, úgyhogy ennek is vissza kellett menni.

Linsingen vezérezredes a XVIII. hadtest visszavonulása által a Marwitz hadseregcsoport déli szárnyát látta veszélyeztetve s ezért a Boldurka torkolatáig terjedő Hordt csoportot, Dieffenbach német altábornagynak rendeli alá. Ez parancsot kap, hogy a Styr mentén tartós védelmet és a 2. hadsereghez biztos összeköttetést létesítsen. Ecélből Mikolajowon át a 22. német hadosztályt vonja előre. Így Puhallo vezérezredes-hadseregpáncsnok, csapatok nélkül maradván, parancsnoksága megszűnik. Trupkovics őrnagy már reggel 7 óra 45 perckor jelenti a 25. gyaloghadosztály visszavonulását, mire parancsot kap, hogy a neki alárendelt 12. gyalogezred tartalékszázadával, jobb szárnyát hosszabbítsa meg s azt biztosítsa.

8 óra 45 perckor a 46. hoparság parancsot ad, hogy a Lir. 32. ezred a Styr-től nyugatra levő körletet szállja meg, csatlakozva az I/44. zászlóaljhoz.

I/44. zászlóalj 9 óra 45 perckor jelenti, hogy a 25. vadászzászlóalj a Styr hídon már átkelt s hogy az I/44. zászlóalj azt felégeti.

Az I/44. zászlóalj állásait a nap folyamán ellenséges tüzérség lövi. A Trupkovics-ezred — amely az elmúlt heti harcokban állományának kétharmadát elvesztette — puskalétszáma csak 927 puska és 4 géppuska.

## 26.

Az oroszok Gaje Lewiatynskie és Styr között, Brody-i támadási céllal, 3 hadtesttel támadnak. Egy kisebb résszel már a kora hajnali órákban, a Sydowkától északra, Dieffenbach altábornagy szakasza ellen nyomulnak, de a 48. gyaloghadosztály csapatai Dzikowiny-nál visszaverik őket.

A 2. hadsereg északi szárnyán azonban egészen a késő éjjeli órákba húzódó, nehéz harcok folynak.

A Trupkovics-ezred vonalán csend van.

A 91. Landwehr-dandár elrendeli, hogy az I/44. bal-szárnyán levő védőkörletet a Lir. 15. ezred vegye át, míg Paternos százados I/44. zászlóaljjal, 12. gyalogezred tartalékszázadával és a 17. vadászzászlóalj egy századával a lerombolt Styr hidat biztosítsa s minden rendelkezésre álló erejével egy 2. és 3. védővonalat emeljen ki.

## 28.

A 91. dandár elrendeli, hogy a Trupkovics-ezred, melynek a 17. vadászzászlóalj is alá lesz rendelve, le lesz váltva s mint hadtesttartalék Smarowtől délre, W. H. 202-nél, a német 83. gyalogezred parancsnokának, Clausius őrnagynak rendeltetik alá és 29-én a sötétség beálltával leváltja a német II/82. zászlóaljat.

## 29.

Július 29—30-ra éjjel az ezred leváltja a német zászlóaljat. Védőkörlete Szezurowice déltől Romanow-

ka déli majorig húzódik. Hozzá csatlakozik balról az osztrák-magyar 83. gyalogezred tartalékszázlójára.

### Augusztus.

Míg Brussilow Lemberg és Staniszlau elleni támadásai következtében nehéz harcok folynak, a Marwitz hadseregcsoportnál csend van.

Az oroszoknak a 48. gyaloghadosztály ellen végrehajtott támadásai a kombinált ezredet nem érintik.

Dieffenbach altábornagy az általános helyzetre való tekintettel állásaink biztos tartására szorítkozik s elrendeli egy 2. állás kiépítését.

Augusztus elején a Trupkovic-eszrednek puskalét-száma 1235 ember és 5 géppuska.

Ezen állásban maradt az I/44. zlj, míg augusztus 16-án felváltása meg nem történt, hogy a Románia ellen szükségessé vált védelmi térbe szállíttassék.

Ezredparancsnok: Trupkovic Henrik őrnagy.

Ezredsegédtiszt: nemes Ballaskó János százados.

Orvos: Dr. Meszlényi Zoltán főorvos.

Tábori lelkész: Gyarmathy János.

I/44. zászlóalj parancsnoka: Palenburgi Paternos Adolf százados.

Segédtiszt: Rankai Géza tartalékos zászlós.

Orvos: Dr. Frischmann József segédorvos.

1. század: Singer József és Barin Sándor tartalékos hadnagyok és Kelemen Antal tartalékos hadapród.

2. század: Köröm László százados, Vágó Zoltán tartalékos hadnagy és Braumann Zoltán tartalékos hadapród.

4. század: Bakay Szilárd főhadnagy, Gábor András és Main József tartalékos hadnagyok és Hajdu Dezső tartalékos zászlós.

Az I/32. zászlóalj csak egy századból, míg a 69. tartalékos zászlóalj két század és egy géppuska szakaszából áll.

### 16.

Az I/44. és I/32. zászlóaljakat a Lir. 16. I. zászlóalj váltja le, míg a 69. tartalék zászlóalj az állásban marad. Az ezred az erdélyi hadszíntérre lesz szállítva.

91. Schützen-dandár parancsnoka a következő parancsal búcsúzott el a zljtől: A kombinált ezred egy részének a dandárból történő kiválása alkalmából az összes tisztnek és a legénységnek a szolgálat nevében köszönetet mondok odaadó szolgálatukért és szerencsét kívánok további útjuk és működésükhöz.



Zádor István harctéri rajza.

## A cs. és kir. 44. gyalogezred I. és V. zászlóalja a 105. gyalogezred keretében

(1916 augusztus 17-től 1918 november 10-ig.)

### ERDÉLYI HADJÁRAT.

1916 júliusban a hadvezetőség már tisztában volt azzal, hogy Románia előbb-utóbb ellenségeink sorába lép és megüzeni a háborút. A 70. gyaloghadosztálynak Wolhyniába történt elszállítása következtében Erdély úgyszólván védtelenül maradt.

A hadseregfőparancsnokság elhatározta, hogy nélkülözhető csapatait Erdélybe küldi. Így került a 61. gyaloghadosztály Gyergyó és Csikbe, az 51. honvédelmi gyaloghadosztály Gyulafehérvár és Szászvárosra, a 9. népf. lovashadosztály Brassóba.

Ezenkívül tervezve volt az arcvonal különböző részeiből egyes zászlóaljakat kivonva, azokat készenlétebe helyezni, hogy ezek a román arcvonalra legyenek irányíthatók.

Augusztus közepén az első szállítmányok között a cs. és kir. 32. gyalogezrednek egy százada és az I/44. zlj lettek útba indítva, mindkettő a 2. hadsereg kötelékéből.

Menetzászlóaljakból 15 új tábori zászlóalj lettek felállítva, így a V/44 zlj is.

1916 augusztus 7-én kelt legfelsőbb elhatározással az 1. hadsereg felállítása lett elrendelve, az erdélyi születésű Arz gyalogsági tábornok parancsnoksága alatt.

Ezen hadseregek feladata volt a Bukovinában harcoló 7. hadsereg jobbszárnyát védeni, az ellenségnek a Kárpátokon át való betörését megakadályozni és a románok előnyomulását lehetőséghez képest késleltetni. Visszavonulás esetén a határvédőcsapatok csak lépésről-lépésre vonulhatnak vissza a Maros-Küküllő vonalra s az összes közlekedési vonalakat szétrombolva, az ellenség utánnyomulását megnehezíteni.

Miután a Trupkovic kombinált ezrede állásait a Styr folyó mentén kiépítette, az időközben felállított 16. Landwehr-gyalogezred által fel lett váltva.

Hogy az oroszok előtt a leváltás leplezve legyen, az I/32. század és az I/44. zlj (3. század) éjjel meneteiket M. H. Sobinon át Radziechovra, ahol a vasúti szerelvények már készenléteben voltak.

Az 1. hadsereg, 46. Landwehr-hadosztály és a 91. Landwehr-gyalogdandár parancsaiban, a Trupkovic-eszred a kilenc héten át tanúsított kiváló és eredményes magatartásáért dicséretben részesült.

### Augusztus.

#### 19.

Berakva, az ezred két lépcsőben gördült szeretetét hazája felé.

#### 20.

Szent István napján érték el kitörő lelkesedés közepette a magyar határt s Püspökladány-Szolnok-Aradon át Erdély felé haladtak.

Időközben a 23. menetzljből az V/44. zlj lett Szászsebesen képezve, mely az eddigi Trupkovic-csoporttal (I/44. és I/32. század) egyesülve volt hivatva az újonnan felállítandó 105. gyalogezredet alkotni.

A hadseregfőparancsnokság Op. 28572/IV. parancsában kifejezi, hogy az ezred felállítása ideiglenes jellegű s hogy az egyes zászlóaljak később saját ezredükhez fognak bevonulni.

Az ezred, állományának kiegészítésére egy 32-es és egy 44-es menetzszázadot is kapott.

Az ezred Nagytalmácsra lett irányítva, ahol az új 105. gyalogezred megalakult.

Az ezred az augusztus 17-én felállított Edmund Lober von Karstenrod vezérőrnagy csoportjába került, mely nagytalmácsi székhellyel a Königstein—Sebespatak (bezárólag) határkörletet volt hivatva megvédeni.

A Lober-csoport alá voltak rendelve: 105. gy.-ezr., V/62, VIII/63. és VIII/63. zljak, az 507. és 20. népfelkelő hadtáplzjak, Enders alezredes és Sikorszky csendőrszázados alá tartozó határesendőrök, a H. lovasosztág és a 25. lovaglótüzérezred V. számú ütege.

19-én az V/44. zlj a Fogaras-hegységbe indult, hogy ott a részére kijelölt határkörletet megszállja.

20-án a Lober-csoport csapatai megszállták a nekik kijelölt körleteket.

Az első vonalba 2½ zlj, 2 népfölk. szd, 1 üteg és 23 csendőrörs került.

A Lober-védőkörlet 4 alkörletre volt beosztva.

1. alkörlet: a Sebes-völgytől Voineagul Trig. 1850-ig VII/63. fél zlj.

2. alkörlet: Voineagultól az Olt folyóig, Kaiserbrunná, V/62. zlj. k

3. alkörlet: Olt folyótól a Moscorul 2277 magaslati pontig V/44. zlj.

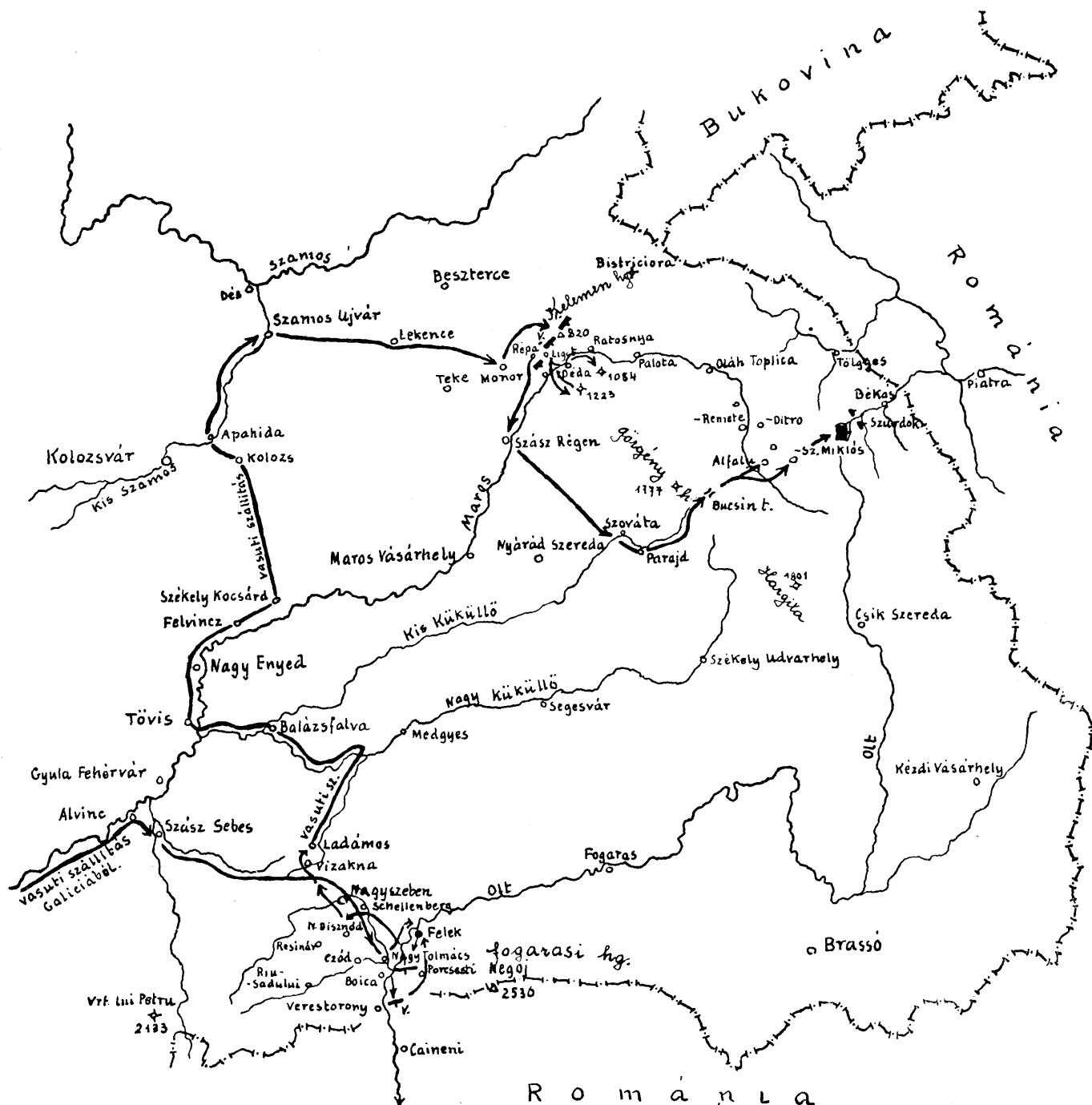
4. alkörlet: Moscorultól—Königsteinig csendőrség. Tartalék: 507. népfelkelő hadtáplzj Czodnál, 20. népfelkelő hadtáplzj és 1/2. lovasszázad Nagytalmácson. VIII/63. zlj a 61. gyaloghalosztály körletébe kerül.

Az V/44. zlj egy százada a Vr. Urlei (bezárólag) és attól keletre, Vr. Urlei-Vrf. Moscoulig csendőrörsök, ezektől nyugatra az Olt-folyóig három század.

A zászlóalj élelmezési létszáma 560 ember.

22.

I/32. és I/44. szállítmány beérkezett Nagytalmácsra s éjjel kirakodik. Egy századot Alsó Árpáson mint körlettartalékot visszahagyva, a 105. gy-ezred zöme a hegyekbe indul, hogy ott az eddig gyéren megszállt vonalat megerősítse és kitöltse a rést, mely eddig csak ritka csendőrörsökkel volt megszállva.



A 105. gy-ezred mozgása Erdélyben.

Ezentúl Lober vezérőrnagy csapatai a 143. gy.-ddr-hoz tartoznak, melynek parancsnokságát Lober tábor-moktól Barwik ezredes veszi át.

A határcsapatok megbízható magvát csakis az arcvonalakból kivont zászlóaljok képezik, míg a népfelkelő alakulatoknál kevésbé alkalmas emberek is voltak beosztva, gyengén öltözve, rossz cipőkben s tisztjeik nem lovasítva.

24.

Az I/44. és V/44. zászlóaljakat eddigi állásaikból kivonják és Felekre (Frek) menetelnek, ahová időközben a kiegészítésre szánt legénység beérkezett. Itt a 105. gy.-ezr. újonnan lesz alakítva.

Az eddigi arcvonalban csak csendőrség marad.

25.

Barwik ezredes szemrevételezi az állást s elhatározza, hogy az eddigi arcvonalat előbbre helyezi. Az új állást következőképpen szállja meg: I/44. és V/44. Negoi trigonometria 2536 és a Vöröstorony között, másik két zlj és 1 hegyiüteg széles felállításban a Vöröstoronytól Vrf. lui Petru 2133-ig. Két zlj, 2 hadtáplzj és a lovas tüzéreg Talmács híd felvételi állásba ment.

Tekintettel arra, hogy a két 44-es zászlóalj Feleken van, az új állásokat aug. 28-ig kell megszállni.

26.

A 105. ezredparancsnokság harcálláspontjára, Prejbe 1630 magaslatpontra megy.

27.

Napközben számos menekült érkezik Romániából Brassóba. Feltűnő, hogy Romániából a vonatközlekedés megszűnt. Este 9-kor adta át a román követ Bécsben a román hadüzeneti jegyzéket. Ugyanazon órában törtek be a román elővédek Magyarországra.

A románok ellen 34.000 fegyverünk és 76 ágyunk áll rendelkezésre. Többnyire hadtáplzások, különböző mintájú fegyverekkel és elégtelen töltenyészettel.

Ezen erővel kellett a több mint tízszeres erejű 369.000 emberből álló román hadsereget feltartóztatni.

Barwik-csoport védőkerülete ellen az I. román hadsereg (Culcer tábornok) nyomult elő.

Az ugyanezen hadsereghez tartozó Olt-különítmény még az éj folyamán megkezdte előnyomulását s két századával megtámadta a Vöröstorony-szorost s az attól nyugatra húzódó magaslatokat, de nagy veszteségekkel vissza lett verve.

A jobb oszlop, amely Sciul és a Vöröstorony-szoros között nyomult elő, csak gyenge csendőrsőkbe ütközött.

28.

Reggel a románok Poresestiig jutnak, ahol azonban a Vöröstorony-szorosból visszavonuló IX. számú páncélvonatonk tüzeben nagy veszteségeket szenvednek.

Egy román üteggel is felvette a páncélvonatot a harcot, de le lett küzdve s égve került a románok kezébe.

Barwik ezredes a dandártartalék két zlját a Cibin torkolatához ellentámadásra rendelte, de mivel a románok az Olt völgyétől nyugatra is áttörték állásainkat, ezen ellentámadás megakadt.

Mivel az Olt-folyó hidjai fel lettek robbantva, a románok Poresestiről nem tudtak előnyomulni.

Napközben az erdős hegyvidéken váltakozó kimenetelű harcok folytak.

Ezen a napon a 105. ezredparancsnokság még a Prejba magaslaton van. A Vöröstorony-szorost 4/44. szd védi. A védők helyzete mind nehezebb. A román kürtösök állandóan jeleket adnak.

A román oszlop, mely a Vöröstorony-szorosi úton nyomult elő, élénk tüzünkbe került. Pánikszzerűen 7 kilométerre futottak vissza egészen Caineniig, miáltal még a Craiován levő román 1. hadseregparancsnokság is nyugtalanítva lett.

Az osztrák-magyar hadserekek előretöréséről szóló vész hírek egészen a román főparancsnokságig hatoltak.

Ezen részletsiker azonban Barwik ezredes csoportjának kedvezőtlen helyzetén nem változtatott. A románok Lotun különítményének sikerült a kordonszerű felállításban levő védőket áttörni, úgyhogy Riu Sataluit ki kellett üríteni.

Barwik ezredes nyugati szárnya veszélyeztetve van, így elhatározza magát az 1-ső hdszparság utasításai értelmében a Nagyszeben—Balázsfalva—Tövösi úton visszavonulni.

A 105. gyalogezred egyelőre a Verful—Prislop—Stefului—Wartberg—Peatra Chirorulni állásba kerül.

29.

Délután tüzérsegtől támogatott erős ellenséges támadás indul Boicza—Poresesti—Rakovicánál az új állásra. A Riul-Sandului völgyben a románok visszaszorítják Barwik ezredes csapatait s Czodtól délnyugatig 5 km-re és a Siebenrichter Mühleig nyomultak elő.

A 143. dandár Schellenbergtól északkeletre és nyugatra foglal állást, míg egy csoportjával Nagyszebenből nyugatra helyezkedett el.

1-ső hadseregparancsnokságunknak a románok gyors előnyomulása nagy gondot okozván, az 51. honvéd hadosztályt vasúton sürgősen Nagyszebenbe indítja útba. Feladata, hogy a Vöröstorony-szorosba betört ellenséget visszavesse. A 143. ddr, mely fenti honak lesz alárendelve, azon parancsot kapja, hogy visszavonulását lassítsa, az augusztus 30-án délelőttre várt első honvéd szállítmány kirakását biztosítsa s e célból a Poplaka—Nagydisznód—Haarbach-völgy torkolata vonalat szállja meg.

30.

A 143. ddr befejezte csoportosítását az új állásban. Két zlja Resinár déli és keleti magaslatain; 4½ zlj Kis- és Nagydisznód déli magaslatain és Mohnál, a népfelkelő huszár-hadosztály Hermány magaslatait tartja megszállva; 1½ zászlóalj Gurarótól délnyugatra áll.

Ezen állásában éri a dandárt a románoknak túlerejű s erős tüzérsegi tüzellel támogatott támadása. A románok ezen „Olt-Latru“ csoportjának sikerült Nagydisznód és Vesztényen át előretörni és a Hermány magaslat védőit átkarolni. Nagydisznódtól délnyugatra állásunk át lett törve. Mivel az ellenség túlereje mellett egy ellentámadás nem kecsegtet eredménnyel, az 51. hopperság 31-én éjjel az egész csoportot Nagyszeben északi magaslataira rendeli vissza.

A ddrparancsnokság jelentése szerint az I/44. és V/44. zljaknak az augusztus 30-iki harcokban súlyos veszteségeik voltak. A legénység a nehéz hegyi harcok és hiányos élelmezés következtében ki van merülve.

Az 51. honvéd ho és a 143. ddr kora hajnalban eléri a Nagyszeben északi magaslatokat és Nagycsűr-Rosszcsűr vonalban beássák magukat. A románok nem üldöznek. Az ezred le lesz váltva s Nagycsürtől 2 kilométernyire északnyugatra fekvő hídhöz kerül.

### Szeptember.

#### I.

Szászsebesre érkezik Galiciából az 51. honvédho 302. gyalogezrede. Parancsa Szászsebestől délkeletre az utat és vasutat elzárni. A románok csak elővigyázatlat tapogatóznak Nagyszeben és Schellenberg felé.

Ugyanazon napon jelentkezett a román 23. honál két nagyszebeni polgár s anélkül, hogy erre jogosítva lettek volna felajánlották, hogy hajlandók a várost átadni. De a román tábornok előbb a hadseregparancsnokságánál kér engedélyt a város megszállására. Félreértések és határozatlanságok következtében, a majdnem védtelen város egyelőre nem lesz megszállva.

Időközben a hdsgfőparság mindent elkövetett, hogy nélkülözhető csapatait — köztük német csapatokat is — Erdélybe szállítsa, azon tervvel, hogy ezeknek befejezett gyülekezése után erőteljes támadásba menjen át.

A hdsgfőparság elrendeli, hogy a 1-ső hadsereg, mint eddig, igyekezzen a 7. hadsereg jobbszárnyát védve a románok előnyomulását késleltetni s lehetőleg Maroshévíz-Bistritz és Petrozsény-Hátszeg területen kitartani, míg az új csapatok csoportosulásukat mögötte befejezik. Túlerős ellenséges támadás elől vonulhat csak vissza a Maros-Küküllő állásba.

Az eddigi Barwik-csoport véglegesen a 143. gy.-ddr elnevezést kapja. Egyelőre az 51. honak rendeltetik alá. A ho elrendeli, hogy egyelőre nincs szándékában a Vöröstorony-szoros ellen előnyomulni s a csapatok jelenlegi állásaikat tartásák. A 105. gy.-ezr. hadosztálytartalék. A románok kezdetsikereiket nem használják ki s megelégszenek kisebb vállalkozásokkal, mint Nagyszeben pályaudvarának s egyes nagyobb házainak lövetésével.

Az 51. honak ideje maradt Nagyszebentől északra fekvő magaslatokon berendezkedni és felderítő osztagjaival az ellenséggel érintkezésbe lépni.

A románok tétovázó magatartása arra készítette Arz gyalogsági tábornokot, hogy a 143. ddrt az 51. ho arevonálából kivonja. Terve, hogy a dandárt a már vasúti szállításban levő 4 újonnan felállított zászlóaljjal egyetemben Tövisnél gyülekeztesse s mint 72. hot a 7. hadsereg jobbszárnyának biztosabb védelmére alkalmazza.

A 105. gy.-ezred Mundrán át Hásságra lesz irányítva. A dandár észrevétlenül vált le a románoktól s csoportokban menetel hátulfekvő gyülekező helyekre.

#### 8.

Barwik ezredes csapatai Ladámoson vonatba rakodnak és Szamosújvárig szállíttatnak.

Innen az eltolódás gyalogmenetekben történik.

#### 10.

A 105. ezred állománya I/44. zlj 398 puska, 3 géppuska; V/44. zlj 446 puska, 4 géppuska.

#### 11—12.

Az ezred Monoron éjjelez. Előreküldött járőrei még nem találtak ellenségre.

A 72. ho készen állt alkalmazásra.

Ezen időben 4—6 román hadosztály tört be a Csik és Gyergyón át, gyengébb erővel a Kelemen hegységéből.

A Maros völgyben Palota mindkét oldalán a 61. ho, 16. honvéd hegyidandár csapatai állottak.

Parancsuk volt, hogy csak túlerős ellenség nyomása alatt vonulhatnak vissza lépésről lépésre a Maros völgyében s a Marostól nyugatra, arceal keletre, végleg megállani.

A Generalkommandónak, amely alá a 72. ho is tartozik, az a terve, hogy a hegységekből előretörő románokon rajtacsap és megveri.

A 72. honak feladata a 7. hadsereg jobbszárnyát védeni és a „Kelemen Gebirge“ írástól északra az ellenségnek előtörését megakadályozni.

A hadosztály következőképpen csoportosul:

Barwik ezredes I/44., V/44. előkészített megerősített állásban D. Muncelului — 820 háromszögelési pont (Uronoctól keletre) — mélységi vonal a 820 háromszögelésiponttól északkeletre Par Ripi-i mélységvonalig.

Ezredparancsnokság Felsőrépa község közepén.

A csapatok berendezkednek új állásaikban. Az ivóvízellátás körül nagy nehézségek merülnek fel. Az ezredparság ásványvizet igényel. A felderítés eddig eredménytelen maradt.

#### 14.

A 61. hoyal tisztí járőrök létesítettek összeköttetést. Ezen ho egy csoportja szeptember 14-én Palotától keletre állt, miután szeptember 6. és 10-én a 14. román hadosztállyal nehéz harcokat vívott.

A 105. gyalogezred létszáma 1356 puska, 9 géppuska.

A román északi hadsereg legészakibb szárnyán előnyomuló 14. román hadosztálynak sikerült Ziegler százados csendőrzászlóalját a Pt. Pisciu 2022-ről a 2012 háromszögelésipont magaslatra visszaszorítani.

A 7. hadsereg veszélyeztetett szárnyának kérelmére, egy különítmény (VIII/73. zlj) küldetett a csendőrök segítségére; Ziegler százados a Bistricioaru 1994 m magaslatra vonul vissza.

#### 17.

A különítmény ellentámadása megakad.

A Barwik ezredes csoportjának helyzete változatlan.

A 105. gy.-ezr. még egy géppuskás szakaszt kapott.

A hegységekben természetellenes hideg van. A Kelemen hegység magas hóval fedve. A wli felszerelés hiánya következtében a legénység sokat szenved.

Ezen időben a román hadvezetőség a bolgárookra készült döntő csapást mérni. Erdélyben csak tíz gyalog, egy lovashot s négy Calarasi ddrt akart hagyni, míg a többi csapatait Bulgária ellen akarta csoportosítani. Az angolok és franciák nyomásának engedve azonban elállt ezen tervtől s elhatározta, hogy egész erejével továbbra is Erdély ellen nyomul elő.

A legfelsőbb hadvezetőségünk közben a déli részén küzdő csapatainkat Falkenhayn német gyalogsági tábornok parancsnoksága alá helyezte, melyek német csapatokkal megerősítve, ezután mint 9. német hadsereg működtek.

Az a terve, hogy Falkenhayn délen erélyesen megtámadja a betört románokat, míg északon Arz gyalogsági tábornok az 1. hadsereggel a 7. hadsereg szárnyát védve a Maros-Küküllő vonalakat tartja. Ezalatt a gyengített orosz, francia és olasz arevonalaik csak védelemre szoruljanak.



Miután az ellenség Petrozsénynél már vissza lett verve a 9. német hadsereg feladata volt a Nagyszeben-nél betört ellenséget kétoldalt átkarolva megsemmisíteni.

Az első hadseregnek tehát, ezen csoportosítás lehetővétetele végett, időnyereségért kellett a túlerővel szemben harcolnia.

20.

A 143. dandárparancsnokság Felsőrépára kerül. Az arcvonalban beállt nyugalmat az állásoknak támpontszerű kiépítésére használják fel.

72. gy.-ho a VI. hdt parancsnoksága alá lép, melyben még a 61. gy.-hdt, 37. honvéd gy.-hdt és egyes csoportok tartoznak.

25.

A 105. gy.-ezred következőképpen alakul:

I/44. zlj: 1/44., 3/44., 4/44., 1/32., I/44. géppuskaszd, I/32. géppuskásszakasz, míg a 2/44. és 20/44. századok fel lettek oszlatva.

Az ezred állománya: 67 tiszt (jelölt), 1755 élelmezési létszám, puskalétszám: 1398, csatárlétszám 1075.

Ezredparancsnokká Krcs Kornél huszárezredes neveztetik ki, míg az eddigi parancsnok Trupkovics őrnagy a Rév-ben gyülekező menetszázadok kiképzésével lesz megbízva.

A 16. honvéd hegyi ddr, amely túlerős ellenség elől visszavonulni volt kénytelen, a 72. gyaloghdtnek lesz alárendelve. Ezen csoport főerejével a Marosvölgy két oldalán tartja megszállva a N. Ilva pataktól keletre húzódó hátat. Dandárparancsnokság Palota Ilván.

A 72. gy.-ho parancsot kap, hogy az első vonalban levő 16. honv. hegyi ddr és 61. gy.-ho védelme alatt úgy csoportosítsa többi csapatait, hogy azokkal szükség esetében Batos—E. Szakál—Monor—Gledény területen gyorsan gyülekezve támadólagos feladatra készen álljon.

Barwik ezredes csoportja eddigi állásaiban marad ugyan, de a csapatok szigorú menetkészültségben vannak.

26.

Szeptember 25. és 26-án a román északi hadsereg számos kisebb oszlopban tör előre.

A 16. honv. hegyi ddr-t túlerejű ellenség támadja meg és áttöri, főállását átkarolja s a hátát veszélyezteti, erre a ddrparság elrendeli a visszavonulást.

V/44. zlj parancsot kap, hogy azonnal indulva Maroskövesden át D. Cirligelu hegyhátra vonuljon. Az ellenséget ellentámadásba vesse vissza, de legalább az 1223-as magaslati pont területét tartsa. A zlj Fülöp őrnagynak rendeltetik alá.

A zlj egy szda parancsot kap a Maroskövesdtől keletre levő Maros hídnál megállani s Szászrégen felől érkező vonatot megvárni. A század azután Ratosnyáig lesz felállítva, hogy 1062 magaslati ponton keresztül Ratosnyától délre levő Plaiul Bortii 1083-ra menjen előre, hogy a 16. honv. hegyi ddrnek az ottani útvillánál álló századát megerősítse s így a csapat oldalát és hátát biztosítsa. Délután 4 órakor érkezik Ratosnyára. Plaiul-Bortii feltétlenül tartandó.

Az V/44. zlj másik három százada a és géppuskás szda Maroskövesden át Cigligeroron át 1223 magaslatra indul, ahol Fülöp őrnagy különítménye van.

Nehéz hegyi utakon haladva este 10 órakor D. Juduluitól északkeleti területig jut. Tekintettel a s-

tétségre, az őserdőkkel borított hegyekben a menetelés lehetetlennek bizonyult. A zlj a helyszínen éjjelez s kora hajnalban folytatja a menetét.

27.

A 16. honv. hegyi ddr az éj folyamán következő vonalig vonult vissza: 1223 magaslati pont (Santului községtől 3 kilométernyire északra), Plaiul Bortii—Maros völgye Andremjásránál — 1073 háromszögelési pont — 612 magaslati pont V. Rastoaicban.

Az V/44. zlj a kora délelőtti órákban ér a Fülöp-csoporthoz. Fülöp őrnagy a töltenyeket kiegészítve, támadáshoz csoportosul.

Délután 3 órakor a 16. honv. hegyi ddr-t túlerejű ellenség támadja. Az arcvonal be lesz nyomva. A csoport egy századnyi utolsó tartalékát is ellentámadásra rendelí, de ez a kis erő nem képes a románokat megállítani.

Krausz alezredes csapatai hátrálni kénytelenek a Plaiul Bortii felől megindult román támadás következtében.

Hefele altábornagy, a 72. hadosztály parancsnoka, személyesen Radosnyára siet s itt elrendeli Fülöp őrnagy csoportjának ellentámadását. Délután 5 órakor a Marostól északra erős puskatűz hallható és erős román osztagok ereszkednek le a hegyekről a Maros völgybe.

Mivel ezek által a csoport háta erősen veszélyeztetve van, Fülöp őrnagy csoportjának támadása meg lesz szakítva és a visszavonulás elrendelve.

Ezen erdei harcokban különösen nagy veszteség érte az V/44. zlj-jal együtt harcoló 2/32. szdot, mely át lett karolva s a visszavonulásnál szétugrasztva, úgy hogy csak kevés embere menekült meg.

28.

Az ellenség megelégszik a szeptember 27-iki sikerével s nem üldöz. A 16. honv. hegyi ddr zavartalanul foglalhatott új állást. Déda mindkét oldalán „zu Bistret”-től Fiszkócsereig (bezárólag). Aránylag kevés veszteségei voltak.

Az V/44. zlj 3 századdal Fiszkócsere-Finatalui vonalba kerül. E napon még a 16. honv. hegyi ddr kötelekében marad. Az I/44. zlj a Marostól nyugatra Ligetnél áll előkészített felvételi állásban az V/44. zlj mögött, arccal a Maros felé. A dandárparancsnok Felsőrépáson.

29.

Az 1. hadsereget a román Presan hadsereg csapatai erősen szorongatják. A VI. és I. tartalékhd-t belső szárnyai már a Maros-Küküllő állás közeléig vonultak vissza. Az V/44. zlj ismét a 143. dandár kötelékébe lép.

A 16. honv. hegyi ddr feladata egyelőre még a Maros keleti magaslatait tartani.

30.

Délelőtt 9 óra 30 perckor állásaink ellen megindul a románok támadása, de már tüzéségünk tüzeiben összeomlik s a románok visszavonulnak az erdőségekbe. A Ligeten éjjelező V/44. zlj ismét megszállja a D. Moneului 684 magaslati pont védőkörletét (forrástámpont).

Az 1. hadsereg parancsban közli, hogy a nagyszabani csatában az ellenséget döntő vereség érte.

## 1.

Miután a 72. ho előretolt részei feladatukat megoldották, amennyiben az ellenség előrenyomulását sikeresen késleltették, vissza lesznek vonva a főállásokra.

A 16. honv. hegyi ddr Monorra kerül mint hadsereg-tartalék.

A 105. gy.-ezred V/44. zlja D. Muncelului-Liget keleti szegélye, az I/44. zlj ettől délre Vr. Desului 619 háromszögelési pontig, állásban marad.

Az 1. hadsereg Falkenhayn vezérezredes alá lesz rendelve. Az általános helyzetre való tekintettel a román hadvezetőség északi hadseregének további támadásait beszünteti, de az összes rendelkezésre álló erőkkel az elért állások tartását rendeli el.

## 2.

A románok a Maros keleti és északi magaslatait tartják megszállva. Napközben csendesek.

A VI. hdt egy vadászkülönítményt állít fel. Ezen különítményhez a 105. gy.-ezr. két tisztet és 75 embert vezényel.

## 3.

Az 1. hadsereg azon véleményben, hogy a románok előtte a visszavonulást megkezdték, erélyes támadást tervez. Ekkor tör előre nyolc román hadosztály. Míg a 39. honvéd hdt visszaveri a támadást, az I. népfelkelő huszár ddr csapatai az előreugró Küküllő állásból ki lesznek szorítva.

## 4.

Falkenhayn tábornok parancsot ad, hogy az 1. hadsereg jobbszárnya kezdje meg a románok ellen az előnyomulást.

A megbetegedett Hefele altábornagy helyett a 72. gy. ho parancsnokságát Habermann vezérőrnagy veszi át, azonkívül a VI. hadtest eddigi védkörlet csapatai (37. honvéd gy. ho részei) is neki lesznek alárendelve. Ezen csapatokkal kell neki a Görgényben és a Maros völgyben előnyomulni. Mivel a románok visszavonulása megállapított, az egyes csoportokból vadászkülönítmények lesznek előreküldve.

I/44. államánya 598 puská, 5 géppuska.

V/44. állománya 557 puská, 6 géppuska.

## 5.

Von Staabs német altábornagy Geiterwaldnál a II. román hadtestre döntő csapást mér. Utóbbi rendetlenül özönlik vissza keletre. Falkenhayn elrendeli, hogy az 1. hadsereg erős jobbszárnyal mielőbb érje el Csikszereda környékét. Innen törjön északi irányba, hogy az ellenséget visszavonulási vonalától elszorítsa.

## 6.

A visszavonuló románok az üldöző 1. hadsereggel szemben csak gyenge ellenállást fejtenek ki.

Az egész román északi hadsereg megkezdte a visszavonulást. Hogy azonban egy esetleges későbbi támadáshoz kedvező alapja legyen, szándéka, hogy a Görgény és Hargita hegység vonalán megáll s ezáltal csapatainknak a Gyergyó és Csikségbe való előnyomulását elvágja.

A 105. gy.-ezr. délután folyamán Felsőrépásról Szászrégenre menetel.

A 72. gy. ho parancsnoka von Bandián altábornagy lesz.

A 143. ddr (Barwik ezredes) azon parancsot kapja, hogy október 8-án éleivel Parajdot érje el, ahol a 61. gy. hot váltsa le. Ha ez időközben már délkeletre nyomult volna, úgy október 9-én Parajdon át Alfalura nyomuljon. Felderítő különítmények az Alfalura vezető úton küldendők előre.

Az ellenséggel az érintkezés október 8-án feltétlenül felveendő.

A brassói csata október 7—9-ig tart és a románok visszavonulásával végződik. Ezáltal az 1. hadsereg előnyomulása is lendületet nyer. A Haber-csoport elvesztette az ellenséggel az érintkezést s csak másnap állítja helyre.

## 8.

A 72. gy. ho zömével Szovátára kerül, hol oldaloszlopával Libánfalván túl jut. A román északi hadsereg még mindig a Görgény és Hargita hegység hátvonalaival tartja.

## 9.

Arz hadseregének oszlopai a román Presan hadsereg állásaiba ütköznek. A Haber-csoportból a 72. gy. ho zöme a 8. román ho ellen nyomul, amely a Mezőhavasi nyeret tartja megszállva.

Barwik ezredes oszlopának feladata, hogy jobb oldalának biztosítása mellett igyekezzen Alfalu-Csomafalva területét elérni, keressen összeköttetést a VI. hadtesttel és az 1-ső lovas hollyal, amely már a Csikségbe jutott. Igyekezni kell a Gyergyót mielőbb elérni.

## 10.

A románok — akik visszavonulásuk alatt mindent tönkretesznek s felégetnek, csak gyenge ellenállást fejtenek ki az üldöző 1. hadsereggel szemben.

Presan román hadseregfőparancsnok is idejét látja, hogy magasabb parancsok ellenére — mely szerint Görgény és Hargita hegyeket tartani kellett volna — a határig visszavonuljon.

Háber-csoportunk — mely a Gyergyó, Békás és Tölgyes hágók felé nyomult — váltakozó ellenállásra talált. A 72. gy. ho csekély ellenállás nélkül elérte a Gyergyó hegységet és október 11-én már a Gyergyó völgyét.

A 105. gy.-ezr. Parajdon át Fogadóra menetel. 2 óra 30 perckor délután F. Fogadó magaslaton több századerejű ellenséges utóvéd állja útját. Járőreink s ágyútűzünk azonban elűzik őket. Délután 4 órakor a főcsapat eléri a kitérített menetcélt, Bogdánmező területét.

A 105. gy. ezr. vadászkülönítménye Bucsín t. felé nyomul. Este 10 órakor a Bucsín t. 1287-től 1 kilométernyire északkeletre levő vadászakban körülbelül 50—60 román rajtuk üt, de rövid tűzharc után a románokat visszaverik s egy tisztet, 1 altisztet és 17 emberüket elfogják.

A 9. ágyús üteg (10 cm-es) az I/44. zlj a szakaszának fedezete mellett Bucsín magaslataira lesz irányítva, ahol Kres alezredes parancsnoksága alá lép.

A 105. gyalogezred Fogadó környékén éjjelez.

## 11.

Időközben az ellenség visszavonult, úgyhogy az oszlopok folytathatják előnyomulásukat. A 105. gy.-

ezred vadászkülönítménye birtokba vette a Bucsin t. nyeretet s eredményesen avatkozik be a VIII/63. zászlóaljnak Nagyságnál folyó harcába. Az itt harcoló erősebb román csoport át lesz törve és visszavonulásra kényszerítve. A 105. gy.-ezr. Gyergyó Alfaluban éjjelez, ahol a bevonulásnál a 105. vadászkülönítményre a lakosság a házakból tüzelt.

12.

A ho parancsa szerint Barwik ezredes csoportja Gyergyó Alfalu-Csomafalva területen gyülekezve, az ellenséget tovább üldözi.

A 105. gy.-ezred Kres alezredes parancsnoksága alatt a Maros folyón átkerülve délelőtt 11 órakor Gyergyó Szentmiklóstra ér, ahol beszállásolja magát.

A felderítést a vadászkülönítmények látják el.

A délután folyamán a V/44. félzászlóalj egy géppuskásszakasszal parancsot kap, hogy Pongrácz t.-re menjen előre s ott a Pongrácz t.—Gyilkos között elakadt román vonatsozlopot lepje meg s ejtse zsákmányul.

Az V/44. zlj Barwik-csoportnak rendeltetik alá.

A 143. ddr két üldöző csoportba lesz beosztva.

Szabó ezredes: VII/63., VIII/63., V/62.

Segner alezredes: V/95., ½I/82.

Kres alezredes: I/44., V/44., I/48., V/4.

A 72. ho október 13-ra következőkben rendelkezik:

Az ellenség látszólag a Békás és Tölgyes-szoroson is túl vonult vissza. A Haber-csoport elsősorban ezen két hágót vegye birtokba, hogy az ellenség esetleges újbóli előnyomulását Kerekhavas — 1441 háromszögelési pont — Stejarul (a Bistritz-folyó mellett) területre megakadályozni.

Haber-csoporttól délre a VI. hdt a Gyimes hágót veszi birtokába.

Kres alezr. a 105. gy.-ezreddel I/48. és V/4. zljakkal, parancsa: Bekény-patak völgye—Pongrácz tető—Gyilkos tóra előnyomulva, október 14-re zömével Gyergyó-Békás, előcsapataival a határt Almásmezőtől északra fekvő pénzügyőri őrház — 1113 háromszögelési pont — D. Capriu — 1667 magaslati pont — Bitea Tajetului (esetleg 1046, D. Fundului) vonalban, egy kisebb csoporttal Zsedánteletet érje el.

Esetleg ellenálló ellenség erélyes támadással vetendő vissza.

A ½ V/44. zlj, az 5/35. mozsárüteg egy szakasza s a 105. ezred vadászkülönítményével kapott feladat értelmében a Pongrácz t. felé nyomult, de az ott jelzett ellenséges vonalat már nem találta. Ellenben a 813 völgypontnál (2000 lépésre Surdoktól keletre) egy román osztagot ugrasztott szét, mely elfogott egyéneket és sok marhát kísért. A nagy szélvihar megnehezítette a menekülő románok üldözését.

A 105. gy.-ezred a Gyilkos-tó mellett éjjelez.

Az eddigi Haber-csoportot báró Lütgendorf altábornagy veszi át. Az alárendelt 72. gy. ho és a 37. honvéd gy. ho a XXI. hadtestet képezi.

14.

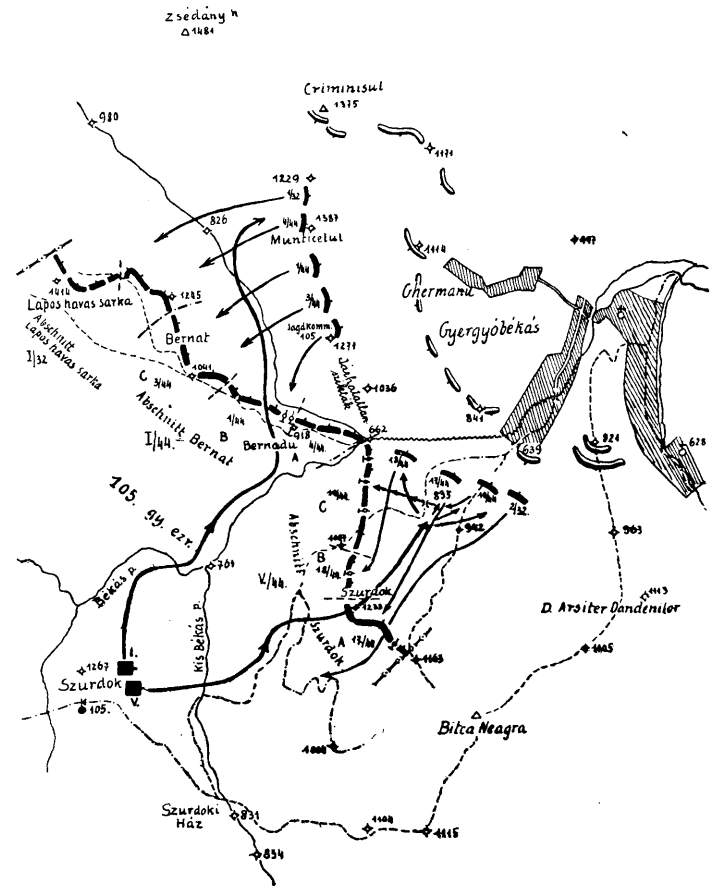
Ezen napig a 9. és 1. hdsg a románokat kiverte Magyarország területéről, kivéve Orsovánál, Békás és Tölgyes-szorosnál, ahol csak még egész keskeny határsávokat tartottak birtokukban. A határon azonban az ellenség kétségbeesett ellenállást fejt ki, hogy saját hazáját védje csapataink ellen. Az 1. hadsereg létszáma 38.000 kard és 42.000 puska. Míg eddig ezen erőkkal a Romániába előtörő 9. hadsereg hátát védte, most ma-

gának is Romániába kell behatolnia, hogy itt védje meg a magyar határt későbbi román betörések ellen.

Tekintettel ezen erdős vidék útszegénységére az 1. hadsereg nehéz feladat előtt állott. A gyors előnyomulás folytán az utánpótlásban is zavarok állottak be, mivel a Maros völgyében a visszavonuló románok nagy rombolásokat végeztek.

Arz hadseregpáncsnok terve elsősorban a Bistritz felső folyását és a völgytorkolatokat Piatra és Comanestinelé kézbe venni. Vele szemben áll a román északi hadsereg 73 zászlóaljjal 32 lovasszázaddal és 55 üteggel.

A Barwik-csoport — melyet átmenetileg Baatz alezredes vezényel — támadásra indult. Erős ellenséges tüzéségi tűzbe kerül. A 105. gy.-ezred Kres ezredes parancsnoksága alatt délelőtt 11 órakor Szurdoknál (Gyilkos-tótól keletre) támad az ellenségre, amely



A 105. gy.-ezred téli állása Erdélyben.

Gyergyó-Békás templom — 997 magaslati pont — ettől északra levő magaslatok — 821 magaslati pont vonalat tartja megszállva. Kres-csoport parancsa, hogy Gyergyó-Békás-Almásmező területet vegye birtokába.

I/44. zlj megkísérli a Criminesul magaslatot elfoglalni, de az ellenség ellenállása oly szívós, hogy ezen vállalkozás nem jár sikerrel. Ekkor a zlj parancsot kap, hogy a Munticeul-Criminesulhatat nyugat felől vegye birtokba.

15.

A 143. dandár helyzete 6 órakor reggel:

Az ellenség látszólag 1—2 ezred és két üteggel védi állásait.

A dandár támad és pedig:

Kres alezredes V/44-gyel 942—639 területről, I/44-gyel 841—1010—1387 Munticeulról, amint a Biteai támadás kifejlődik.

A támadást tüzéségünknek az ellenséges déli szárnyra való tűz összpontosítása előzi meg.

A ddrparság Szurdokon, V/4. zlj egy szda mint ddr-tartalék Szurdokon.

A 143. ddr helyzete 10 óraker délelőtt:

Az ellenség erősítéseket kapott. A jobb csoport (I/48., ½ V/4. és hegyi ágyúsüteg) a Bitca-Neagra területen csoportosult, egy szdával az 1005 magaslati ponton, melyet az ellenség tüzéségi tűzünk hatása alatt kiürített.

Kres alezr. V/44-gyel 1000 lépésre északra a 942-662 vonalban.

I/44. vezetővel kapaszkodik a Munticelul-Criminisul nyugati lejtőjén.

A ddr a 105. gy.-ezr. részére hegyi vonat anyagot kér, mert a rendes vonat az ezredet a nehéz terepben nem tudja követni.

5 óra 30 percker délután:

A támadás a 821 pont irányában (Gyergyóbékás templomtól 2 kilométerre délre) — melyet az ellenség makacsul véd — előrehalad. 1005—1113—963 hegyhát birtokunkban, I/48., ½ V/4. Bitca Neagrán.

V/44. az I/48. zljhoz csatlakozva a 821—639—662 vonaltól délre.

Délután 1 óraker az I/44. egy szda rohammal birtokba vette a Munticelul 1387 magaslatot és a védőket (67. romná gy.-ezr.) az 1114-re vetette vissza. Foglyok bmondása szerint a Criminisul magaslat erősen meg van szállva.

½ I/44-ről, melynek Zsedány h. 1481-en át kell beavatkozni Munticelul-Criminesul felé és a Lapostetón át Zsedány-hegyre rendelt V/4. szdról jelentés hiányzik.

A 44. gy.-ezr. felderítő járőr jelentése szerint a Ke-rekhavason nincs ellenség.

Estére az ezredtől jobbra levő csoport birtokba veszi a D. Arsitei Dandenitort s a 662—639—963—1113 vonalig jut. Az ellenség erősítéseket kap. ½ I/44. és V/4. egy szda a Criminesul felé előnyomulóban.

## 16.

Az I/48. részei, melyek 15-én az ellenséges állásokba hatoltak, két erőteljes ellenséges támadás által ki lettek onnan szorítva.

Délután 6 óráig a Munticelul 1387 magaslat az I/44. 1/32. század és I/44. géppuskás század által elfoglalva Parancsa, hogy az V/4. egy szdával egyetemben az elfoglalt magaslat birtokának biztosítása mellett, a Criminisul 1229-en jelentett ellenséget visszavetni s ezután az egész hátat tartani, amely Zsedánytól Békás-patakig húzódik.

Saját helyzet: a 48. zlj vadászkülönítménye a La Prelucitól nyugatra levő 1192-es havasi kunyhónál.

V/4. három szda a Bitca Neagra 1005 területen, I/48. a 963-tól 500 lépésre délre levő háton, arccal északnak és a gerinc 1113 meredekhát mentén, arccal keletnek. Itt gyenge csatártűz. Az ellenség beássa magát.

V/44. az eddigi körletben. Bal szélső szda a 841 pont felé nyomul. I/44. 1036-tól keletre — 1271 — Munticelul déli lejtője — 1114 — 1387 felé visszakanyarodó vonalból támadásban az 1229 és 1040 pontra.

A 105. gy.-ezred összvesztesége a Munticelul harcokban 3 halott, 3 sebesült.

## 17.

Míg a 105. gy.-ezred arcvonalán aránylag csend van a balról csatlakozó csoportot, észak és kelet felől

támadó túlerejű ellenség a Zsedány-p.-ra szorítja vissza, miáltal a 143. ddrrel az eddigi összeköttetés megszakad.

## 18.

Az éjszaka nyugodt volt. Az éjjel esett sok hó elolvadt s enyhe idő állt be.

A XXI. hdt a jelenlegi állások tartását rendeli el.

## 19.

Reggel 7 óraker a tőlünk jobbra levő csoport La Preluci 1292-ről (Csipkéstől délre) kiindulva Csipkést rohammal elfoglalja.

Saját vonalunk I/48: 1005 — D. Arsitei Danderulor — 963—821-től délre.

V/44. csatlakozva 639-en át 662-ig.

I/44. 662—1036—1271—1114—1229.

A Békás-patak völgye két oldalán tervezett támadás saját erőink gyengesége és az ellenséges tüzéség oldalozása folytán nem lett végrehajtva, hanem másnapra elhalasztva, midőn a jobbról lévő csoporttal egyetemben indul meg a támadás.

## 20.

Ezen csoport azonban reggel 3 óra 30 percker a Csipkés felől meg lett lepve, szétugrasztva, így a tervezett átkaroló támadás megghiúsítva.

A középso csoport támadása kezdetben sikerrel járt.

Az I/44. zlj egyik szda betört a románok Criminesuli állásába. A 67. román ezred 1 tisztjét és 30 emberét foglyul ejtette.

Később ezen szd, az időközben erősítéseket nyert románok oldalozó tűzének hatása folytán kénytelen volt kiinduló állásába visszavonulni, mikor látta, hogy a Zsedány-csoport várt támogatása elmaradt.

A jobb csoport megmaradt 170 embere a Szurdoki házhoz vonul vissza. Majd ki lesznek az arcvonalból vonva s egyelőre hadosztálytartalékként alkalmazva.

A nap folyamán a 19/44. szd, állásaink előtti teknőben befészkelte románokat űzi el.

Tekintettel arra, hogy az ellenség lényeges erősítéseket kapott, elrendeli a 72 ho a jelenlegi állások műszaki megerősítését s ezek tartását. A déli szárny D. Ghimileisuluiig lesz meghosszabbítva. Körlettartalékot von össze s vár addig, míg beérkező erősítések újbóli támadást lehetővé tesznek.

## 22.

Barwik ezredes újból átveszi a 143. ddr parancsnokságát. A ddr déli szárnyának védelmére egy második ellenállási vonal lesz kiemelve.

## 23.

Az egész vonalon csend van. A csapatok állásaikat építik ki. Az ellenség igen éber.

Megfigyelések szerint a románok a Criminesul magaslaton tetemes erősítéseket vontak magukhoz.

## 24.

Egy orosz szökevény bmondása szerint, egy orosz ezred lett az első vonalba beosztva.

A 143. ddr elrendeli, hogy a Domuk völgy további birtoklásának nagy fontossága van s hogy igyekezni

kell az ellenséget továbbra is ezen völgy keleti magaslatain lekötöni.

Az V/4. zlj Kres ezredes parancsnoksága alá lép.

Tekintettel a Gyergyó Békás területén észlelt kém-szervezetre, el lesz rendelve, hogy vonalainkon átlopozó kémgyanus polgári egyénnel kíméletlenül bándandó el.

A 105. gy-ezred egy fényszórót kap, mellyel a Békás völgyét és arcvonalunk Munticelul felőli részeit világítja. A Kres-csoport részére következő 2. állás lesz előkészítve: V/44. a Szurdoktól délre fekvő mély-ségvonal 1233—1007—662, míg az I/44. zlj megtartja ettől északra csatlakozó állásait.

#### 26.

A hadosztály helyzetjelentése szerint a 105. gy-ezred erőállapota jó, erkölcsi értéke kitűnő, míg a Baatz-csoport csapatai mindkét szempontból csak mér-sékelték.

Az I/44. csatárlétszáma 490, az V/44. zljé 470. A 72. gy. ho csatárlétszáma 4790.

#### 28.

Hideg esőzés áll be. Az utak nagy része haszna-vehetetlen. A rossz ivóvíz következtében a bélhurut terjed. V/44. zlj kolera ellen lesz beoltva.

#### 30.

Orosz foglyok bementése szerint a Criminisul hegyháton a románokat orosz csapatok váltották fel.

A 105. ezred géppuskalétszáma: I/44. géppuskás-század 5 géppuska, V/44. géppuskásszázad 6 géppuska, I/32. géppuskásszázad 4 géppuska.

#### 31.

Reggel 7 óra 15 perckor az ellenség a Békás-patak völgyben járőrökkel derít fel. Dacára a sűrű ködnek, járőreink észreveszik és szétugrasztják őket.

A Békás-szorostól délre is oroszok szállták meg az eddigi román állásokat.

Az ellenség, különösen Szurdok-Munticelul terü-letre igen élénk tűzérségi tevékenységet fejt ki. Az ellenséges tűzérség belövi magát. Minden látszat egy ellenséges támadásra mutat. Az orosz hadvezetőség már október közepe óta azzal a tervvel foglalkozott, hogy Brussilow déli szárnyát megerősítve, azzal Erdélyt Gyergyónál megtámadja s ezáltal szorongatott román szövetségesét megsegíti. Támadását november hóban tervezi, amint ehhez fel lesz készülve.

Ezen tervezett orosz támadásról tájékozva, had-vezetőségünk Károly főherceg hadseregvonala mögé készenlétebe állítja a Gyergyómedencében, Brudermann lov. tábornok lovashadtestét, a Csik völgyében a 10. bajor hadosztályt s az 1. hadsereg északi szárnya mögé vasúti szállítással a 8. bajor tartalékot.

### November.

#### 3.

Lütgendorf altábornagy XXI. és a délre csatlakozó XI. hadtest ellen az oroszok az egész vonalon erős fel-derítőosztagokkal nyomulnak elő s gyenge biztosító csapatainkat visszavetik.

A 72. gy. ho Putnai körlete és a 37. honv. ho hollói körlete nehéz ellenséges tűzérségi tűzben fekszik.

#### 4.

Orosz támadás megindul. A Zsedány-patak völgy-

ből a 25. orosz hadosztálytámad s a Békás- és Putna-völgy között lévő gyenge összekötő-csoportunkat a Zsedány-hegyről elűzi.

Az V/95. zlj pár emberének sikerült megmenekülni, akik jelentik, hogy zljukat az oroszok bekerítették.

A 143. dandár belső szárnyai is veszélyben vannak. A 37. honvéd-gyhadosztály egyes részei is visszavonul-nak.

A XXI. hadtest a 3. lovashadosztályt küldi segítsé-gül, de ezek csak másnap tudnak beavatkozni a har-cokba. A 19. bajor hadosztály Gyergyóditróra lesz irá-nyítva. Mivel a Zsedány-hegy elvesztése által a 143. dandár balszárnya veszélyeztetve van, a hadtest ezen szárny visszahajlítását rendeli el.

Az I/44. zlj még az éj folyamán az előkészített hátsó állásba, Laposhavas sarka — 1245 — Bernadu-magas-latra megy vissza. Az előreugró állásrészt egyelőre V/44. és I/48. tartja s csak nagyobb ellenséges támadás esetén lesz szintén visszavéve.

#### 5.

I/44. zlj az új állásban rendezkedik be. A zlj csatár-létszáma 277 ember lévén, a nagy kiterjedése mellett az állást csak ritkán tudja megszállni. Ezenkívül az új állást az ellenség teljesen uralja. Az ellenség maga-tartása arra vall, hogy ezen irányban akar áttörni.

A hadtestparancsnokság Gyergyószentmiklóson van, a 10. bajor hadosztálymenetben az arcvonal felé.

Az I/44. zlj új állását szállja meg. Csatártávolság 40—50 lépés. Ezredparság az úton, a 1007 hídtól 500 lépésre északra.

A zlj parancsot kap, hogy tekintettel új állásainak fontosságára, azokat feltétlenül tartania kell.

#### 6.

Az oroszok főleg gyenge arcvonalrészeinket támad-ják. Az I/48. zlj állását visszavonják míg az V/4. zlj a Bitea Neagra 1243-on még tartja magát. Délután folyamán körülbelül 60 emberből álló orosz osztag nyo-mult ezen magaslat ellen, de az V/44. géppuskásszd ol-dalazó tüzrellyel visszaűzte.

I/44 állásain nehéz tűzérségi tűz fekszik.

Mivel az I/48. zljat az ellenség áttörte és visszavo-nulásra készítette, a csatlakozó V/44. zlj vonalát a 662-Szurdok 1233 vonalra vette vissza.

A beérkező menetszd az I/44. zljhoz lesz beosztva.

A hadosztály parancsot ad, hogy az új állások vég-sőkig védelmezendők, míg az útban lévő erősítések be-érkeznek.

A hadosztály támogatására a 10. lovashadosztály a Gyilkos-tóhoz lesz előrerendelve.

#### 7.

Az oroszok folytatják támadásaikat, amely Lüt-gendorf altábornagy arcvonalának Békás- és Putna-völgyek részei ellen irányul.

A 3. lovashadosztály részei vissza lesznek szorítva. A 10. lovashadosztály segítségére lesz küldve.

A 37. honvédadosztály visszavonulása által az oro-szok a Bélbor-medence birtokába jutnak.

A 72. gyalghadosztály helyzete válságos. Csak új csapatok segíthetnek. A 8. bajor tartalékadosztály és a VI. hadtest tartalékai sietnek segítségére.

Az I/44. zlj előtt az oroszok a zlj feladott első álla-sában rendezkednek be, abból azonban nem mozdulnak. Egy orosz osztagot, amely állásaink felderítésére nyo-

mult előre, egy 44-es tiszti járőr szétugrasztott és visszaűzött.

Az V/44. zlj elhagyott eddigi állásait az oroszok még nem szállták meg.

8.

Az oroszok végre megszállják az V/44. zlj feladott első állásait, miután ügyes leplezés folytán a zlj visszavonulását csak most vették észre.

I/44. zlj állását még mindig ellenséges tüzéség lövi.

A szomszédos balról álló csoport előnyomulását a hadosztály tüzésége eredményes hatástűzéssel segíti.

9.

A hadosztálynál küzdő, de idegen ezredektől származó zljak 3 új ezredbe: a 106., 107. és 108. ezredbe lesznek beosztva.

10.

Tekintettel az ellenség visszavonulására, a bajor csapatok nagyrésze ki lett vonva.

A 143. dandár parancsot kap, hogy jelenlegi állásait szívósan védelmezze, különös fontosságot tulajdonítva a déli szárnynak. A tőlünk északra csatlakozó Lűbbe-csoport támadását saját tüzéségünknek támogatnia kell. Egyébként tüzéségünk különösen az V/44. zlj előtt a Bitca Neagrán lévő ellenséget tartsa erős tűz alatt.

Az ellenséges tüzéség az II/44. Bernadu magaslati állásait lövi.

A 10. bajor hadosztály részeinek sikerült Hegyes sarkánál az orosz állásokba betörni. Egyébként az ellenség szívósan tartja magát.

11.

Károly fheg személyesen tájékozódik a XXI. hdt-nél, melynek csapatai azonban — tekintettel az ellenség szívós védekezésére — ezen a napon nem tudtak tért nyerni.

12.

A 105. gyalogezred összes állásain nehéz tüzéségi tűz fekszik.

13.

A 143. dandár jobbszárnya előremegy a Bitca Neagra—Stingeur—D. Ghimileinisului közötti új állásba.

17.

A XXI. hadtest utóbbi napokban egyes fontos tereprészeket vett birtokba, melyek az állandó téli álláshoz szükségesek voltak. Utána csend lett az egész vonalon, mert nagy havazások és a harcosok kimerülése mindkét részről gyengíti a vállalkozó kedvet.

A XXI. hadtest Litzmann gyal. tábornok alá rendeltetik. A hdt áll a 37. honvéd-gyho, 10. bajor gyho, 3. lovashoból, míg a 72. gyho közvetlenül Litzmann-nak lesz alárendelve. Litzmann feladata, hogy az ellenségnek a Gyergyóba való betörését akadályozza meg s ezáltal a tőle északra lévő 7. hdsz déli szárnyát védje, mellyel szoros összeköttetést kell tartania. A 105. gy-ezrednek igen fontos állásrész jutott, ahol hivatva volt az ellenséget a hazai rögtől távoltartani.

21.

V/44. zlj 3 járőrt küldött az ellenséges állások felé.

A 3 járőr központiasan nyomult elő a Szurdok 1233-tól északkeletre a 942 magaslatnál lévő orosz táboriőrök felé, melyet erőlesen megtámadtak, nagy részét kéztusában megölték s 10 embert (IV/98. orosz ezred) foglyul ejtettek. A járőrök tovább nyomultak, hogy keleti irányban felderítsenek. 400 lépésre a 942 ponttól az orosz állások mögé kerültek. Itt elkeseredett kéztusában a meglepett oroszoknak nagy veszteséget okoztak.

Miután féltő volt, hogy az oroszok visszavonulásukat megakadályozhatják, visszatértek a zljhoz. A járőrök ezen harcokban 3 halott s 4 sebesültet vesztek.

22.

Fájó szívvel értesülnek a csapatok szeretett agg császára és királyunk: Ferenc József elhunytáról.

24.

Reggel 7 órakor orosz állásfelderítő járőrök köledtek a 105. gy-ezred szurdoki és a 48-as zlj Bitca Neagra-i állások felé. Tüzéségünk tüze visszakergette őket.

Délelőtt folyamán a sűrű köd leple alatt a 98. orosz ezred részei támadtak az V/44 állásaira. A támadás véresen vissza lett verve. Fejvesztetten menekültek vissza az oroszok 1 tiszt és 60 ember halottat visszahagyva akadályaink előtt. A 17/44, 18/44 és 19/44 járőrei üldözték a visszamenekülő ellenséget, annak újabb veszteséget okozva. Foglyok bemondása szerint az oroszok azon véleményen voltak, hogy a Szurdok magaslat csak gyengén van megszállva. A Békás-völgynek ezen fontos kulcsponjtját akarták birtokba venni, mely szándékuk a 44-esek éberségén és szívós védelmén azonban megghiúsult.

25.

Az oroszok megismétlik támadásukat az V/44. zlj jobbszárnya ellen a 942-1163 vezető út mindkét oldalán.

Tüzéségünk támogatása mellett a támadás negyedórán belül vissza lett verve. A szomszédos Bitca Neagra állás elleni orosz támadás már tüzéségünk tüzében összeomlott. A hadosztály 85/17 hadműveleti szám alatt következő parancsot adja ki: „Hősieségével és éberségével, valamint a tüzéség hathatós támogatásával az V/44. zljnek sikerült egy túlerejű ellenséget fényesen visszaverni, annak nehéz veszteségeket okozni s sok anyagot zsákmányolni. A hdszparnok úr megbízott, hogy e harcokban résztvett 44-es tiszteknek s legénységnek, valamint a támogató tüzéségnek legteljesebb elismerését és határtalan dicséretét fejezzem ki, azon meggyőződésünk mellett, hogy az ellenség kísérlete a hadosztály bármely szakaszán a jövőben is hasonló sorsra jut.“

26.

A 105. gy-ezred állásai nehéz tüzéségi tűz alatt.

27.

Litzmann gyal. tábornok az új hdszcsoporthparnok megtekinti a 143. gy-ddr állásait.

Az oroszok pár napig csendben vannak.

30.

Reggel, sötétben és ködben erős ellenséges járőrök

nyomultak a 18/44 szd állásai felé. A század éber tábori őrsé idejében észrevette őket s tüzelve visszavonult a század állásaiba.

A szd gépeinek tüze visszavonulásra készítette az oroszokat. A szdnak ez alkalommal vesztesége nem volt. A szomszédos védőkörlet Bitca Neagra ellen az oroszok egész századnyi erős osztagokkal nyomultak elő, de itt is eredménytelenül.

### December.

December hónapban a harcéri tevékenység mindkét részről ellanyhul. Az oroszok megerősítik állásaikat s igen élénk járőrtevékenységet fejtenek ki.

4—5.

Éjjel két orosz század meglepetésszerűen elfoglalta a 680. pontot és 882. magaslatot s itt befészkelte magát. Az I/48. zlj visszaszorított táboriőrsei főállásaikhoz közelebb lévő magaslatokon foglaltak új állást. Az oroszok tüzérségi tüzzel zavarták állásépítési munkálatainkat.

9.

Különösen nehéz tüzérségi tűz alatt feküdt az V/44. zlj szurdoki támpontja, hol a zljnak 1 halott és 6 sebesült vesztesége volt.

11.

I/44. zlj kiterjedése 4950 m, csatárlétszáma 533. — V/44. zlj kiterjedése 4000 m, csatárlétszáma 546.

13.

Az ellenség megtámadta a Bitca Neagra körletet, de támadása már tüzérségünk zárótüzében összeomlott. Közben a Szurdok körlet akadályait az ellenséges tüzérség erősen megrongálta.

17.

I/32. félzlj a Bernát-körlet balszárnya mögött egyesítve lesz. Következő körletbeosztás lép életbe:

Szurdokvédőkörlet: III a) alkörlet 17/44, III b) alkörlet 18/44 és III c) alkörlet 19/44.

A Békásvölgnél kezdődő Bernát-védőkörlet: IV a) alkörlet 1/44, IV b) alkörlet 1/44, IV c) alkörlet 3/44, IV d) alkörlet 2/32 és IV e) alkörlet 1/32.

Főtartalék 1/44 szd 1007 pont közelében.

December további folyamán úgy saját csapataink, mint az ellenséges csapatok állásaikat építik ki. Tüzérségi tüzzel s járőrvállalkozásokkal zavarják egymást.

31.

A 105. gy.-ezred következőként alakul:

I/32 zlj 3 szd és géppuskásszd (6 gp.),

I/44 3 szd (1., 3., 4.) és géppuskásszd (8 gp.),

V/44. 3 szd (17., 18., 19.) és géppuskásszd (8 gp.),

I/44 élelm. létszám 598, puskalétszám 460, csatárlétszám 360.

V/44 élelm. létszám 660, puskalétszám 513, csatárlétszám 401.

A 105. gy.-ezred élelmezési létszáma 2027, puskalétszám 1489, csatárlétszám 1071.

1917.

### Január.

A XXI. hadtest jelenti, hogy míg október közepén a csapatok szakadozott nyári ruhában és cipőkben vívták a harcokat, utóbbi 2½ hónap alatt sikerült őket téli felszereléssel ellátni, úgy hogy a hideg tél ellen védve vannak. Ellenben az élelmezés még mindig hiányos, úgy hogy nappal az állásaik kiépítésén dolgozó s éjjel a nehéz biztosítási szolgálatot ellátó legénység erőállapota különösen a III/73. és V/97. zljaké igen gyenge, míg a magyar legénységnél valamivel jobb. Szászrégen polgári lakossága is éhezik, mert a környékbeli szeszgyárak az összes burgonyakészletet 32 koronás áron összevásárolják.

Míg Mackensen vezérezredes csapatai délen győzelmesen haladtak előre, a hadvezetőség remélte, hogy az oroszok is feladják északon lévő állásaikat.

Járőreink ellenben annak ellenkezőjét állapították meg. Az oroszok egy harmadik védelmi állást is kiemelték.

Egyébként az egész vonalon csend volt. Az ellenséges tüzérség főleg a 44-es és I/38. zlj állásait lőtte.

18.

Az I/44. zlj járőrei az ellenséges drótakadályokig hatoltak előre, azokat átvágták s kézigránátokat dobtak az ellenség állásaiba, mely után saját veszteség nélkül vonultak vissza állásaikba.

### Február.

1.

A XXI. hadtest elrendeli, hogy az alárendelt csapatok állásaikat építsék ki, akadályozzák meg, hogy az ellenség saját állásait előbbre hozza s szemrevételezzék az előterepet egy esetleges későbbi előnyomulás céljára.

3.

Éjjel 1 óra 10 perckor az oroszok körülbelül egy szd és 2 géppuskával megtámadták a 17/44 balszárnyán lévő táboriőrsöt, amely 400 lépésre délre állt a Szurdok 1233 magaslattól.

Miután a táboriőrs két figyelő őrszeme sebesülten kezükbe került s a túlerő elől a táboriőrs is visszavonult, a század főállása felé nyomultak. Ettől 400 lépésnyire azonban tüzérségünk zárótüze s a század géppuska és puskatüze megállította őket s visszavonulásra kényszerítette.

5.

A 143. gyddr jobbszárnyán állásjavítás történik. Az V/44 állásai a Ghimielcinisulni magasságáig lesznek előrekanyarítva, míg a Határkő-magaslatot a hadosztálylovasság 50 embere szállja meg.

10.

Reggel 5 óra 30 perckor egy ellenséges század nyomult elő a 17/44. század állásai felé. A 17. és 18/44. szd puskatüze és a tüzérség zárótüze visszaűzte őket. Harminc darab szökésrecsábító propagandairatot hagytak az előterepben, melyet az utánuk nyomuló járőrök találtak meg.

József főherceg vezérezredes február 10. és 11-én megszemléli a 105. gy.-ezred állásait.

12.

Új körletbeosztás lép életbe: Bernát-körlet C 3/44, B 1/44, A 4/44. Szurdok körlet C 19/44, B 18/44, A 17/44. A bal szomszédkörlet Lapos-havas sarka 1/32, 2/32, a jobb szomszédkörlet Bitca Neagra 4/48, 1/48, 2/48.

13.

A 4/44. szd 8 embere parancsot kap, hogy a 662. ponton álló táboriörsünk közelében lévő házakból deszkákat hozzon állásépítés céljaira. Éppen amikor a különítmény a helyszínre érkezik, támadja meg 40 orosz említett táboriörsünket. Míg a megtámadott táboriörs vitézkül védekezik a 8 emberből álló különítmény és beavatkozik a harcba s kézitusában visszafűzik a túlerejű ellenséget. A táboriörsnek két súlyos sebesültje van.

### Március.

E hónapban általános csend van. Március 16-án ki-tört Szentpéterváron az orosz forradalom. A hadtest elrendeli, hogy ezen körülmény az oroszok tudomására adandó. Járőreink olvasható táblákat visznek az orosz állás közelébe s röpiratokat akasztanak az orosz akadályokra.

21.

A 105. gy.-ezred első vonalbeli zljainak állásai alábbiakban vázolva.

Bernát védőkörlet I/44. zlj. Balszárny század egy meredek hátton, mely déli irányban az 1245 pontról vezető háttal függ össze, megszakítva egy patak által. Középső szd a térképen is feltüntetett kocsiút mentén az erdőszegélyen, jobbszárnya egy sziklás meredeken. Jobbszárny század balszárnya egy nyeregben, közepe a Békás-patakban nyílt terep, míg a jobbszárnya bokros terepben.

A lövészárkok szükség szerint harántgátakkal el-látva. A sziklás terepen 50—120 cm mély és gránátmen-tes védőhelyek kiemelve. Akadály 2 övből áll s dróttal van fonva.

A legénység vagy rajonként, vagy 6—8 emberen-ként lakik a srappellbiztos lakás-fedezékekben.

Kiterjedés 3985 lépés, megszálló erő 348 ember.

Szurdok védőkörlet V/44. zlj. Jobbszárnysszd nye-regállásban, ahol jó kilátás akad, egyébként az előterep erdős. Középszázad Szurdok 1233 magaslaton, közepén nyeregállás, jobb- és balszárnya sziklás ritka erdős, az állás mögött sűrű erdő. Balszárnysszd. A Szurdok-hegy sziklás északi részéről a Békás-völgy felé esik. Jobb-szárnya erősen tagolt, sziklás, egyébként erdős. A szom-szédos Bernát-védőkörlettel nincsen közvetlen összeköt-tetése. Az egész védőkörlet legerősebb részei a balszárny és a Szurdok-hegy sziklái. Leggyengébb része a jobb-szárny, ahol nehezen áttekinthető, lankás, erdős a terep, vizmosásokkal átszelve. Lövészárkok 2.25 m. mély, két akadályöv.

A legénység a jobbszárnyon gránátbiztos, egyéb-ként srappellbiztos rajfedezékekben lakik. Balszárnyon két gyalogsági ágyú van beépítve.

30.

Arz gyal. tbk helyébe Rohr lovassági tbk veszi át a hdsrgparságot.

### Április.

1.

Az új hdszparnok megsejlemléli az ezred állásait.

József főherceg hdszparnok szemleészrevételeit közli, melyben dicsérőleg emeli ki a 44-esek állásait, ahol a legénység mintaszerű, bombabiztos fedezékben az állásban van elhelyezve s élelmezése is közvetlen az állás közeléből történik, míg a többi csapatok messzi-ről szállított hideg élelmet kapnak.

Tudomására jut, hogy Alexejew orosz tábornok a forradalom következtében megingott fegyelmet helyre-állítsa, tiszték, legénység és szocialistapárt emberekből összeállított bizottságokat alkot.

4.

A hadosztály elrendeli zljakint a negyedik szd fel-állítását. A 44-es zljaknál a gyenge létszám végett azon-ban ez nem fogatosítható.

10.

A 72. gyhadosztály balszárnya 800 lépésről meg lesz hosszabbítva.

12.

A hdszparnoság szigorúan megtiltja az oro-szokkal való barátkozást, ellenben az oroszok átsző-kése nem akadályozandó meg.

15.

Az I/44. és V/44. zljaktól messzemenő terepkutató járőrök lesznek előreküldve.

16.

Az oroszok fehér ruhákkal integetnek anélkül, hogy legénységünk ezt viszonzná.

22.

A 72. gyaloghadosztály az erdélyi harcokat össze-foglaló jelentésében kiemeli, hogy különösen az I/44. és V/44. zljak szereztek maguknak a békási állások szí-vós védelmében különös érdemeket.

Délelőtt folyamán József főherceg és neje Augusztá főhercegnő a Gyilkos-tóhoz érkeznek a 44-es ezredpar-ság közelében.

Baatz ezredparnok a magas vendégeket az ezred Votiv kápolnájába vezette, ahol csendes misét hallgat-tak. Innen előbb az V/44. zlj parságához lovagoltak, honnan gyalog mentek az ezred állásaiba. Itt a tiszték s legénységgel hosszasan elbeszélgettek s a fenséges úr a végén megelégedésének adott kifejezést a legénység magatartása és a jól kiépített állások felett.

### Május.

1.

A hdszfőparság az általános helyzetre való tekin-tettel elrendeli, hogy egyelőre semminemű támadólagos vállalkozás nem hajtandó végre.

3.

Hóesés folytán nagy hideg áll be.

13.

A hadtestparság elrendeli, hogy május 14-étől kezd-ve teljes fegyverpihenő tartandó s még az oroszok eset-leges tüzét sem kell megtorolni.





*A Békásvölgy panorámája. Orosz támpont a 942-es magasságiponton.*

*1917 május.*

14.

Gróf Majláth erdélyi püspök a legénységet bér-málja, amely alkalommal Barwik és Baatz ezredesek a bérmaapák.

15.

A fegyverpihenőre vonatkozó rendelet hatályon kívül helyeztetik.

19.

A hadtest rendeletre két tiszt mint parlamentair (békealkudozó) illetve mint tolmács mennek az oroszoknak írásbeli fegyverszüneti javaslatot adjanak át. Az oroszok barátságosan fogadják őket és magasabb parnokságukhoz vezetik. Mivel azonban nap-nap után sem térnek vissza, kétségtelen, hogy a hadiszokások megsértésével vissza lettek tartva.

Ezalatt az arevonalon a szokásos előőrs- és tüzérségi lövöldözések folynak.

30.

V/4. zljat az V/97. zlj váltja fel. Előbbi mint hadtesttartalék a Gyilkos-tó táborba kerül.

I/32. zlj mint hadosztálytartalék a Bitea Neagra (I/48.) mögé lesz eltolva.

### **Július.**

1.

Az orosz arevonalt várt összeomlása nem következett be. Ellenkezőleg, Keletgaliciában Brzezany és Zborow között Brussilow nagy támadása indul meg.

Az ántánt által ösztökélve, az orosz köztársasági kormány nagy erőfeszítéssel arevonaltunk áttörését kísérli meg. Az erdélyi arevonalon csak az orosz tüzérség fejt ki élénkebb tevékenységet.

A hdszparság elrendeli, hogy dacára a Brussilow-támadásnak, a propagandatevékenységre gond fordítandó. A keletgaliciai III. és II. hadseregünk nehéz harcai folytán szükségessé válik a Litzmann-csoport kivonása s elszállítása. Helyébe Liposcsák altábornagy

csoportja kerül, amely a 17. gyaloghadosztály, 16. honv. gyddr és 10. lovashadosztályból áll.

12.

Az I/48., I/44. és VII/63. zljak egy-egy géppuskás szakaszt adnak le a Liposcsák-csoport megerősítésére. Az I/44. zlj leadott géppuskásszakaszának helyét a VII/72. géppuskásszd foglalja el. A galíciai ellentámadásnak dacára az erdélyi szakaszon esend van.

24.

A július 12-én leadott géppuskásszakaszok zljaikhoz kerülnek vissza.

### **Augusztus.**

2.

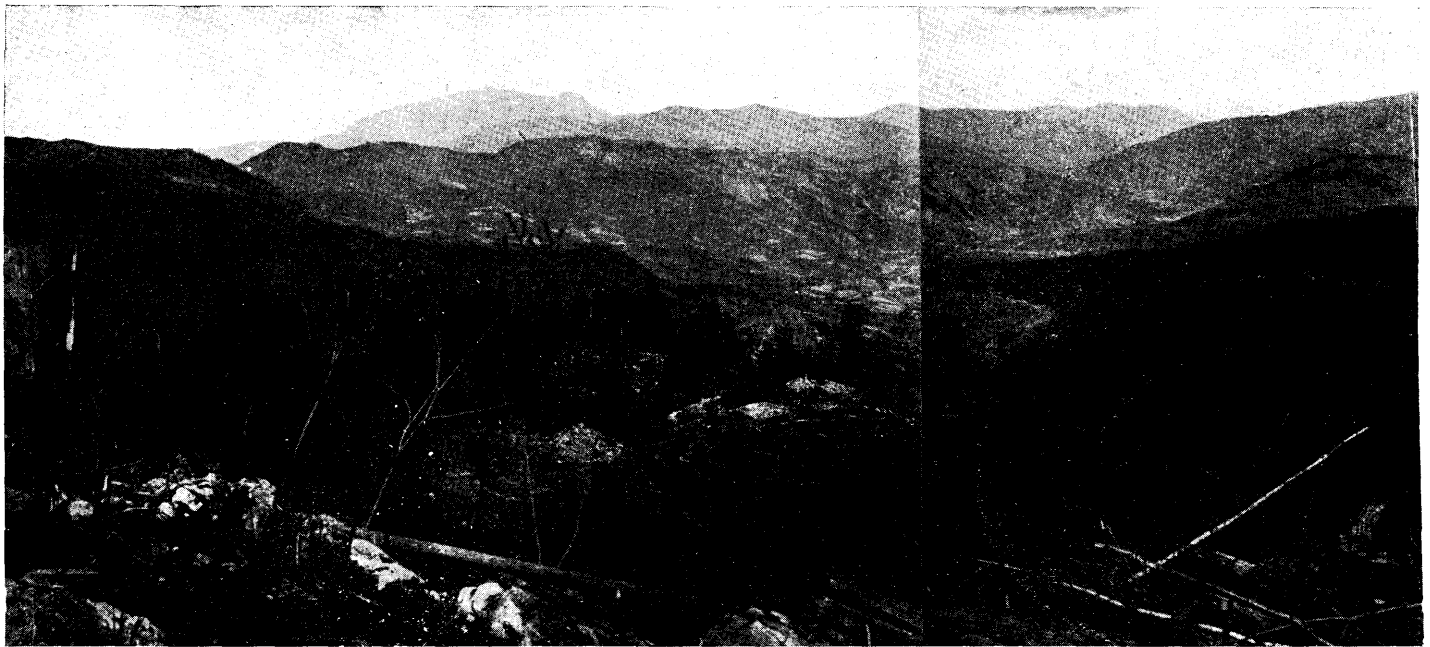
A 19/44. szd egy tisztijárórt küldött az ellenség állásai felé. A 662 ponttól 900 lépésre keletre lévő mészetőnél a járórt egy orosz szd és 3 gpp-ból álló osztag lepte meg és kerítette be. Elkeseredett kézitusa keietkezett, melynek folyamán a járór az ellenségnek nagy veszteséget okozva (körülbelül 25 halott) magát a veszélyes helyzetből kimentette. Két gyalogos sebesülten fogságba jutott. A hadosztályparság a parnoknak bátor és ügyes magatartásáért dicséretét fejezte ki, de egyben utasítja a csapatokat, hogy kisebb járőrök sohasem áttekinthetetlen szakadékos helyekre, hanem kilátáspontokra küldendők felderítési feladatokkal.

3.

A bukovinai ellentámadásunk folyamán Czernowitz is birtokunkba került. Ezen tény az oroszokkal táblafeliratokkal közöljük.

8—9.

Míg a Bélbor-i csoport előrenyomul, a 105. gy-ezr. állásaiban harcot szinlel, hogy lekösse a szemben lévő ellenséget. Míg a 31. és 15. gyaloghadosztályoknál északon harcok folynak, a 72. gyaloghadosztálynál esend van, a rendes tüzértevékenységtől eltekintve.



Orosz állások az V. zlj állása előtt Gyergyóbékásnál.

1917 május.

Az oroszok főleg a Szurdokot és Bitea Neagrát lövik. A Criminisult és Monticelult megerősítik, ami arra vall, hogy az erdélyi arevonalat tartani akarják.

lövést lő, a segélyhelyet telitalálattal elrombolja, de emberéletben nem esik kár.

17.

Az I/48. zlj kiválik a hadosztályból s a 31. gyaloghadosztályhoz kerül.

17.

A csapatokkal közölve lesz, hogy az ellenséggel szemben elővigyázatosak legyenek, mert az 1. lovashadosztály két járőrét, melyet az oroszok barátságosan fogadtak, később bekerítették és foglyul ejtették.

22.

Pár nappal később a propaganda vezetőjét fogták el kíséreléssel együtt, midőn ezek az oroszokkal barátságos eszmecserét folytattak.

A 105. gy.-ezred egy éves fennállását ünnepli.

24.

József Ferenc főherceg öfensége meglátogatja a 105. ezred parancsnokságát.

### December.

7.

A csapatokkal közölve lesz, hogy déli 12 órával általános fegyverpihenő áll be. Délután 3 órakor a Békásvölgyben békealkudozók mennek az oroszokhoz s átadják a fegyverpihenőre vonatkozó szerződést.

### Szeptember.

Az arevonalon esend van. Barwik ezredestől Konkoly-Thege ezredes veszi át a 143. ddr parságát.

16.

### Október.

Az arevonalon még mindig esend van.

A 72. gyaloghadosztály át lesz csoportosítva. I/32 a Szurdok-i házhoz kerül mint hadosztálytartalék. I/44 a Gyilkos-tóhoz mint hdttartalék. Eddigi állásait V/44 veszi át.

9.

Mivel a 3. lovashadosztály kilép a hdt kötelékéből, a 72. hadosztály vonala északra meghosszabbodik. — A 105. gy.-ezred eddigi állásaiban marad.

18.

Közhírré lesz téve a Breszlitowsk-i fegyverszüneti tárgyalások kezdete. Egy békealkudozó megállapodik az oroszokkal egy demarkációs vonalban s a határlépesi helyekben. Egyidejűleg szigorúan meg lesz tiltva a legénységnek az oroszokkal barátkozni.

30.

Az eddigi 105. gy.-ezred a 205-ös számot kapja, anélkül, hogy belső szervezetében változás állana be.

### November.

Első napokban az ellenség tüzésége élénken lövi az ezred Szurdok, Lapostető és Bernádu-i állásait.

A 72. gyaloghadosztály helyzete a következő. Feladata a Határkő és Paltinis délre lévő 1315 közötti vonalat tartani 30 kilométernyi kiterjedésben. Ereje: 10 zlj, 1 táb. ágyusezr., 1 táb. mozsáezr., 1 nehéz tüzezr., 1 hegyüteg, 1 huszárszd, 1 árkász szd s egyéb a ho-hoz tartozó alakulatok.

13.

A 205. gy.-ezred parságára az orosz tüzéség kb. 500

Az első vonal, amely Határkő—Stingenii—Bitca Neagra—Szurdok—Laposhavas sarka—Lapos tető—Kaiserbastion—Paltinisre vezet 8 védőkörletre oszlik, minden körletben egy zlj védővel, míg a Határkőn csak egy huszárszd áll.

Az első vonal álló lövész részére kiépített lövész-árok, széles drótakadállyal, az egész vonal előtt magas-feszültségű árammal telített akadályvonallal.

Az állást keresztező háta harántállásokkal vannak megerősítve.

26.

I/44. hadosztálytartalék a Gyilkos-tónál.

Megállapítást nyer, hogy az oroszokat helyenként románok váltják fel.

30.

A 205. gy.-ezred (Baatz ezr.) védőkörletét következő csapatokkal szállja meg: V/44. 4 szd, 16 géppuska, 2 kézgéppuska, 2 gyal. ágyu, 5 aknavető, 6 fényszóró Bernát—Szurdok körletben.

Jobbra csatlakozik I/48. 4 szd, 8 géppuska, 10 kézi géppuska, 2 gyal. ágyu, 4 gránátvető, 4 aknavető, Szurdoktól—Határkőig. I/44. szd, 8 géppuska, hadosztálytartalék a Gyilkos-tónál.

1918.

Január.

Az oroszok csak járőrökkel tartják állásaikat megszállva. Az orosz csapatok zöme Zsedánypatak, Almásmező és Gyergyódomok községekben van elszállásolva.

10.

A 205. gy.-ezred fel lesz oszlatva s I/44, V/44 és I/48 zljak kiválnak a hadosztály kötelékéből. I/44 egyelőre Alfalura menetel, ahonnan az olasz arevonatra lesz szállítva. V/44. zlj egyelőre a 207. gy.-ezred kötelékébe lép.

17—19.

Az I/44. zlj két szerelvénnyel utnak indul Olaszországba.

21.

V/44. zlj Alfalura menetel rendfenntartó céllal, míg gyalogágyúai az állásban maradnak.

Február.

A 72. gyaloghadosztály eddigi állásait tartja.

9.

IV. Károly császár és király Gyergyószentmiklóstra érkezik, ahol az összes csapatokból diszszázadok és küldöttségek várják, köztük V/44. zlj egy szda is.

Károly király Öfelsége a csapatok küldöttségeivel barátságosan elbeszélget s a szemle végén legnagyobb meglepődését nyilvánítja a csapatok feszes tartása s jó kinézése felett. A legénység hangulata igen lelkes és emelkedett, annál is inkább, mert közölve lesz, hogy az újonnan alakult Ukrajna köztársasággal békét kötöttünk.

11.

Trocky orosz megbízott kijelenti Brestlitowskban,

hogy Oroszország nem áll már háborús viszonyban a középhatalmakkal.

13.

A 72. gyaloghadosztály átveszi a Tölgyes-i védőkörletet, míg a Békás-i körletet a 143. gyddr veszi át.

16.

Békás körletben az oroszokat románok váltják fel.

18.

A Tölgyes körleti oroszok is fel lesznek váltva.

Dacára a fegyverpihenő egyezménynek a románok járőröket küldenek állásaink kikémlelésére, melyeket puskatüzzel űzünk vissza. A ho egy tisztje mint békealkudozó megy át a románokhoz s tudomásukra hozza, hogy a fegyverszünet megsértését ezentúl megtoroljuk.

Március.

6.

A románokkal 14 napi fegyverszünetet kötünk.

12.

A románok az országhatár mögé vonulnak vissza. Eközben igen előzékenyek, mert tájékoztatnak bennünket volt állásaik előtti aknamezőkről.

Április.

4.

A hdsgfőparság elrendeli, hogy az V/44. zlj mielőbb útbaindítandó Olaszországba Boroevics hadseregcsortjába, miért is a zlj menetkészültségbe lép.

16—17.

Az V/44. zlj két szerelvénnyel elindul az olasz arevonatra, ahol mint táb. zlj a 44. gy.-ezred kötelékébe lép.

I/44. zászlóalj a délnyugati arevonalon.

A hdsgfőparság elhatározza, hogy 1918 tavaszán az olaszokra döntő csapást mér. Ezért más arevonalak összes nélkülözhető csapatait oda küldi. Így kerül az I/44. zlj a 60. gyaloghadosztály, 11. hdsg kötelékébe. Ezen hadosztály 1918 januárban Fonzasiból Belluno területére lesz helyezve, egyelőre mint hadseregtartalék. Parancsnoka: Goiginger altábornagy.

Február.

1.

IV. Károly császár és király öfelsége megszemléli a 60. gyaloghadosztály csapatait, melyek a levegoi út mentén állíttatnak fel. E napon érkezik meg az I/44. zlj Belluno állomásra. Itt állíttatik fel I/44, II/52 (Pécs) és III/69 (Székesfehérvár) zjából az új 105. gyalogezred.

Az ezred a 10. hegyvidandárhoz tartozik.

18.

Berghamer János ezredes átveszi a 105. gy.-ezred parancsnokságát.

A dandár másik ezrede szintén újonnan felállított 5. boszniai-hercegovinai gy-ezr. Vidalé ezredes parsága alatt. Félreértések elkerülése végett az ezred zljai egyelőre I/44, II/52 és III/69 megjelölésüket megtartják. A 60. hadosztály másik ddr-a a 2. hegyi ddr, amely a 12. és 19. vadász zljak és a 4. boszniai-hercegovinai vadász zlj.

Az I/44. zlj áll: 4 gyalogsz, 8 géppuska, 4 kézigéppuska, 2 gyal. ágyu, 2 aknavető, 2 gránátvetőből.

Élelmezési létszáma 26 havidíjas, 767 ember. Csatárlétszám 500.

A 105. gy-ezred élelmezési létszám: 94 havidíjas, 2340 ember, csatárlétszáma 76 havidíjas és 1009 ember.

### Március.

#### 11.

Az ezred Bellunoból elindul az első vonalba, ahol a 60. gyaloghadosztály a 94. hadosztályt váltja fel.

Az 1. hadtest, melyhez a 60. gyaloghadosztály tartozott, állása a Brenta és a Piave felső folyásai között fekszik.

A 60. gyaloghadosztálynak a Monte Pertica 1549—Monte Prassolan 1481—Col dell Orso 1677 vonalat kellett védenie.

Igen fontos terepszakasz, melynek birtokáért már nehéz harcok folytak. Az újonnan felállított 105. gy-ezred a 11. hdsg legfontosabb állásrészét kapta. Itt

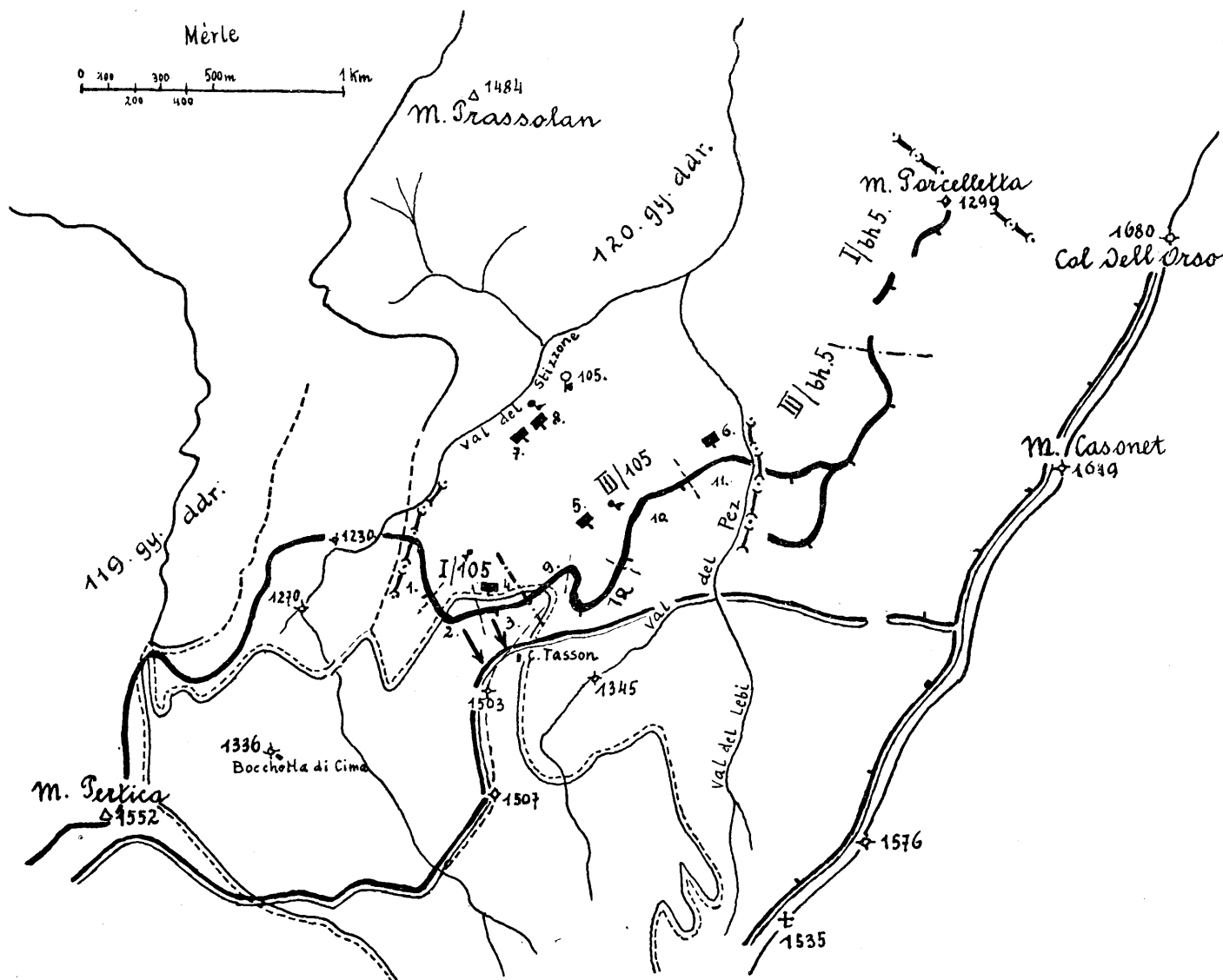
kellett a 3 magyar zljnak bebizonyítani, hogy méltók kiváló törzsezredeik hirnevéhez. Mint látni fogjuk már az első harcok után teljesen beváltották a hozzájuk fűzött reményeket s ettől kezdve mint a hadtest legkiválóbb s legmegbízhatóbb csapatai szerepeltek.

15.

Megkezdődik az első vonalban levő 94. gyaloghadosztály csapatainak felváltása. A 105. gy-ezred Stizzone és Pez völgyek közötti részt az 5. bosznia-hercegovinai ezred az attól keletre lévő szakaszt Col dell Orsoig (Pez és Orso állásra beosztva) XXIII, XXIV, XXV. meli. I/44. zlj a jobbszárnyon az úgynevezett Bocchette állást, a II/52 a keletre csatlakozó középállást, míg a III/69 hátul a Prassolon táborban volt, a 105. ezredparsággal együtt. A középállás jobbszárnyán előreugró rész (Kopfstellung) és a Bocchette-állás előtt az olasz állások 100 lépésnyire húzódnak. Az I/44. zljaltól nyugatra, a Mte Pertica lejtjén, a 2. hegyidandár állásai vannak (Pertica és Meeraugen részekre beosztva).

17.

Az ellenség csendben van. Az ellenséges tüzérség különösen a Pertica és Prassolan magaslatokat és Stizzone völgyet lövi. Az olaszok állásaikat építik. Míg az esőzések és havazások alatt az ellenséges légi tevékenység szünetelt, most újból 3—4-es csoportokban meg-



A 105. gy-ezred Olaszországban.

jelennek az olasz repülők, hogy arcvonalunk mögötti tevékenységet figyeljék. Igen pontosan hordó légelhárító ütegeink azonban visszaűzik őket.

19.

A Pertica-állásban kézigránát harc.

20.

A 10. hegyidandár állásait az ellenség gázgránátokkal lövi. A következő napokban észlelhető volt, hogy az olaszok idegesek, mert támadásunkat várják.

Saját csapataink között is az a hír terjed, hogy támadásra készülünk. Március közepe óta a németek nyugati arcvonalán döntő jelentőségű harcok folynak. Nekünk az olaszokat le kell kötni, nehogy csapatokat szállítsanak el a franciák megsegítésére. E célból a felsőolaszországi síkságra akarunk előretörni. Míg az olaszoknak körülbelül 58—60 gyaloghadosztályuk van, addig saját erőink 48 gyaloghadosztály és 7 lovas-hadosztályból állnak. Dacára ezen erőkülönbségnek, az általános helyzet támadásunkat követeli. Vezérkarunk főnöke, Arz vezérezredes két irányból tervez előretörést. Míg egy kisebb résszel a Piave középső folyásán, addig a főerőkkel a hegyekből a Piave és Brenta felső folyásától szándékunk támadni.

23.

Konrád vezérezredes kidolgozza a támadási tervet, mely szerint a 11. hdsg a Brenta mindkét oldalán és pedig 11 gyaloghadosztály és 2 lovashadosztállyal a folyótól nyugatra, 8. gyaloghadosztállyal ettől keletre. A támadás kezdete június közepén. Ezen tervvel a vezérkar főnöke is egyetért.

#### Április.

A 10. hegyidandár első védővonalának egy része igen előnytelen, mert az ellenség teljesen belelát, miáltal a csapatoknak naponta veszteségei vannak. Így az 5. boszn.-herc. ezred főellenállási vonala vissza lesz véve.

3.

A III/37, V/37. és V/29. tartalékljak fel lesznek osztatva. A III/37. tart. zlj a 105. gy.-ezredre lesz osztva.

7.

Dr. Baldolff altábornagy veszi át a 60. gyaloghadosztály parancsnokságát.

19.

A 10. hegyidandár (parancsnok: Koffron ezredes) 120. gyalogddr elnevezést kapja, míg az eddigi 2. hegyidandár 119. gyalogddr lesz (parancsnok: Panczenböck ezredes).

Az ellenséges gyalogság igen éber s naponta kézigránátharcokat provokál. Legkisebb mozgásunk ellenséges puskatüzet vált ki.

Éj folyamán, különösen az étkezési időkben, az ellenség a Tasson-hegyhát mögött elhelyezett aknavetővel az Orso és Col de Cuck állásainkat s különösen a 105. gy.-ezred Bochette állásait lövi.

Igen gyakran jelennek meg alacsonyan repülő olaszok, akik állásainkra s azok mögé bombákat dobnak.

Közben az olaszok első vonalaikkal elkészülnek. A nagyarányú kaverna s egyéb munkálataik arra engednek következtetni, hogy ők nem terveznek támadást.

22.

A 105. gy.-ezred védőkörlete az egész hadosztály állásainak leggyengébb pontja.

Csakis a fővédelmi vonalat lehetett tartós védelmi vonalnak kiépíteni, míg a 2. és 3. vonal a terephez simuló, de a kedvezőtlen terepviszonyok végett egymással össze nem függő támpontokból áll.

A 60. gyaloghadosztállyal szemben lévő olasz állások igen jól ki vannak építve. Míg első vonaluk nagy része teljesen összefüggő s 150—200 méter mély, addig a Mte Casomet meredek sziklás oldalán csak támpontok vannak egymás mögött több vonalban. Az állások vagy a földbe vannak ásva, vagy ahol a sziklás talaj ezt nem engedi, kőből készített embermagasságú mellvédek vannak homokzsákokkal vegyesen. Az állás előtt összefüggő kétszeres drótakadály. Számos futóárok vezet az első vonalból hátrafelé. Géppuskáik betonépítményekben vannak. Kavernáik 10 m hosszú és 3 m szélesek.

A Perticától délnyugatra lévő második állásaik előtt nincsenek drótakadályok.

A Mte Grappa tömbjén, mely állásainkat uralja, igen erősen kiépített 2. állások vannak.

Közismert, hogy az olaszok kiváló kőmunkások s így a rendelkezésre álló sok munkaerő segítségével állásaikat igen ellenállókká tették.

Az ellenség figyelői drótakadályaik mögött állanak. Járőreik éjjel sokszor a mi akadályainkig hatolnak előre.

Támadólag eddig csak a Pertica körletben léptek fel, ahol azonban részben már tüzésünk tüzével, vagy kézigránátharcban lettek visszaverve.

Délelőtt 10 órától kezdve az ellenséges tüzéség ló az állásokra. Éjjel déli táborunkra (Cra Coma) északi táborunkra (Prassolan hát) és a Skizzone völgybe (105. gy.-ezred) ad le zavarótüzet.

23.

A Tassonháton és Mg Valpore di Fondo területen csoportosított ellenséges aknavetők élénken lövik Skizzone körletünket, különösen az Orso és Bochette (105. gy.-ezr.) állásainkat.

Az olaszok hathetenként lesznek leváltva, amit hangos beszédükből s egyéb zajokból pontosan megállapíthatunk.

25.

A 60. hadosztály elrendeli, hogy az ellenséges aknavetők tüzet tüzéségünk torolja meg, amit ez eredményel hajt végre.

27.

A 60. hadosztály helyzetjelentése: A hadosztály csapatai március 14-e óta az első vonalban vannak, legnagyobb részét leváltás nélkül. A hetek óta tartó állandó havazás és esőzések következtében az emberek mély sárban gázolnak s egyébként a még nem tökéletes kavernákban élnek. Ehhez hozzájárul még az ellenséges tűz hatása, mely naponta áldozatokat követel. A megszálló csapatok fizikai és lelki ereje esökkenőfélben van. Március 14-e óta a hadosztály 1238 embert vett fogyatékbba. Ily körülmények között a hadosztály

nagyobb támadólagos műveletre nem alkalmas. A hadosztály kéri csapatainak leváltását s hosszabb pihenő alatt az állomány kiegészítését.

## Május.

1.

Míg az ellenséges tüzéség állásainkat a megszokott tűz alatt tartja, addig az ellenséges repülőek mind élénkebbek.

3.

A Meeraugen körletben az olaszok kilépnek állásaikból s megpróbálnak embereinkkel barátkozni. Ujságainkat és röpcéduláinkat készséggel átveszik.

A Pertica-körletben a 19. vadászlejtőt a III/bh. 5. zlj váltja le.

7.

A 119. gyalogdandárt a 8. gyalogdandár váltja le s az hátra megy pihenőre.

8.

A 105. gy.-ezredre egy beérkezett menetszázad lesz felosztva.

15.

I/105. (I/44.) zlj élmezőnyi létszáma 22 tiszt, 2 magasabb altiszt és 829 ember, harcoslétszáma 20 tiszt, 2 magasabb altiszt és 622 ember. Egy cseh propagandajárőr közeledik a Meeraugen állásunkhoz, de kézigránáttal vissza lesz üzve.

16.

Nappal és éjjel ellenséges tüzéség tüzrajtautéseket hajt végre, amit tekintettel a saját tüzéségünk szükös történetjárására, csak gyengén tudunk viszonzni.

Míg az olasz tüzéség május 16-án 2825 lövést, addig saját tüzéségünk e napon 664 lövést adott le.

A cseh propagandajárőr e napon is vissza lett üzve.

17.

Május 17-től 18-ra éjjel a 120. gyalogddr rohamcsapat vállalkozást hajt végre az olasz állásokra.

18.

Az I/44. zlj, mely a vállalkozással megbízott, követező harcjelentést terjeszti fel:

A rohamcsapat 1 tiszt és 23 emberből állott, amely 3 járőrre oszlott:

1. 1 tiszt, 5 ember roham és 3 ember robbantó járőr.

2. 1 altiszt, 7 ember biztosítójárőr.

3. 1 altiszt, 6 ember biztosítójárőr.

Feladat: a 2. Sektion balszárnya előtt lévő olasz táboriörs kiemelése.

Végrehajtás: a vállalkozás sikere érdekében a szemben lévő olaszokat le kellett kötni. E célra 3 géppuska, 1 kézigéppuska, 2 gyal. ágyú, 1 9 cm aknavető, 1 közepes aknavető és 2 kis gránátvető lettek készenléthe helyezve. Az I/17. hegyiágyús üteg támogató parancsot kapott.

A vállalkozás kezdete reggel 3 óra. Saját drótakadályunkat a járőrök 3 óra 15 perckor hagyták el. Négy órakor a járőrök befejezték csoportosulásukat az elő-

terekben, amit az ellenség nem vett észre. A megbeszélte füttyjelre az első és második járőr megindult, míg egy géppuska az ellenséges táboriörsre ponttűzet adott le s vele egyidejűleg az összes beosztott gépek megkezdtek a tüzelést.

Az első járőr robbantó részlege 2 hosszútöltettel felrobbantotta az ellenséges drótakadályt, míg a második járőr az ellenséges táboriörs hátát kézigránáttal árasztotta el. Ezután a két járőr visszavonult. A géppuska, amely eddig ponttűzet adott le, tüzeit beszüntette, mire a tiszt rohamjárőrével behatolt az ellenséges állásba s miután megállapította, hogy az nincs megszállva, egy erős ekrazittöltettel felrobbantotta. A járőr 4 óra 15 perckor ellenséges tűzben bevonult. Esetleges olasz utánnomulás megakadályozására az I/17. számú ágyús üteg az olasz táboriörs helyét élénk tűz alá vette. Két ellenséges géppuskát, amely élénken tüzelni kezdett, a két gyalogsági ágyú elhallgattatott, miután állásait eredményesen lötték.

A járőrök vesztesége két könnyű sebesült.

Az ellenséges gránátűz alatt tartott állásainkban, 3 súlyos és 3 könnyű sebesült.

A vállalkozást végrehajtó, önként jelentkező járőrök mintaszerű, bátor magatartását kiemelve, külön dícséretet érdemel parancsnokuk.

Az éjjeli vállalkozás viszonzásául délelőtt folyamán rövid pergőtűz után az olaszok megtámadták a 120. gyalogdandár állásait. Meglepetésszerűen törtek elő a 12/105. század állásaira, de vissza lettek verve. 9. és 11/105. századok előtt az akadályokon átrohánva, betörték az állásba, ahonnan az ellentámadás (4. és 10/105. századok) kiűzte őket. Négyórás csend után délután 4 óra 15 perckor újból támadtak az olaszok a 2., 4., 3. és 11/105. századok állásaira, de támadásuk részben már tüzéségünk zárótűzében omlott össze, részben közelharcban lettek visszaverve.

19.

A 60. gyaloghadosztály Op. Nr. 519/37. az ezrednek követező dícséretet adta: „Különös meglelégedéssel tölt el az újonnan felállított 105. gyalogezrednek első nagyobb fegyverténye. Az ezrednek nagy figyelme és harcészenléte, valamint vezetőinek és alvezetőinek bátor és öntevékeny magatartása, a közelharcban bizonyított példaadó magatartása és a nehéz ellenséges tüzéségi tűzben való állhatatos kitartása lehetővé tették az ellenséges támadás sikeres kivédését.

Ezen kiváló teljesítményekben az egész ezredben uralkodó pompás szellemnek zálogát látom.

Az ezred harcaiban résztvevő tiszteknek és legényeknek különösen Haaz 44-es hadnagynak, aki az ellentámadás mintaszerű vezetésével különösen kitüntette magát, legteljesebb meglelégedésemet s dícséretemet fejezem ki.“

Az I/44. zászlóalj parancsnoka a lefolyt harcokról a követezőket jelenti:

„A zászlóalj éjjeli vállalkozását megtorlandó, az ellenséges tüzéség kora reggeltől kezdve tüzrajtacsapásokkal lötte a zlj állásait, mely délelőtt 11 órakor az 1. és 2. század, valamint a zászlóaljparancsnokság és a tartalékszázad körletében pergőtűzzé fokozódott. Nemsokára a zászlóalj bal szárnyán és a III/105. zászlóalj körletéből élénk saját és ellenséges géppuskatűz volt hallható. Küldönc jelenti, hogy a III. zászlóalj jobb szárnyán az ellenség betört. Az I/44. zászlóalj segédtszűze a helyszínrre sietett s visszaérkezve jelentette, hogy az ellentámadás a helyzetet időközben helyreállította.

A 3. század, mint ezredtartalék, egyelőre a 3. zlj-parancsnokságnál tartandó.

Jelentés érkezik, hogy az arcvonal mögött szétugrasztott olaszok vannak. Az ezredtartalék egy altiszt s 10 emberből álló járőre átkutatta az erdőket, de eredménytelenül.

A szomszédos zászlóaljnál betört ellenséget a zászlóalj géppuskái oldalozólag lötték, míg a közepes gránátvetők 6, a kis gránátvetők 5 és az aknavetők 13 lövést adtak le.

Egy elesett olasz irataiból megállapítást nyert, hogy az egy rohamcsapathoz tartozott.

Dacára a nehéz tüzérségi tűznek, ami a zászlóalj arcvonalán feküdt, a legénység a csak szükségyszerűen kiépített kavernákban bátran és állhatatosan kitartott.

Az állás előtti drótkadályok igen meg vannak rongálva.

Délután 4 óra 15 perckor a délelőtti betörés irányából élénk puska- és géppuskatűz hallatszik, míg a zászlóalj jobbszélső és középső századán, a zászlóalj és ezredparancsnokságok álláspontján, nehéz tüzérségi tűz fekszik, amely hamarosan pergőtűzzé fokozódik. Összekötő járőr jelenti, hogy az ellenséges gyalogság a dél-előtti helyen támad, de eredménytelenül.

A 2. és 4. század előtt is megkísérli az ellenség a támadást, de az erdőszegély elhagyásakor puskatűzzel s kézigránáttal vissza lesz űzve.

Az első század előtt járőrök tapogatóztak előre, de ezek is visszahúzódtak a század tüzeiben.

A zászlóalj eznapi vesztesége 2 halott, 11 nehéz és 29 könnyű sebesült. 1 gyalogsági ágyú hareképtelen.

A legénység a harcok alatt kiválóan viselkedett, de a nehéz ellenséges tüzérségi tűz hatása alatt fáradtnak látszik.

Sürgősen kérnek a zászlóalj részére szeges drótot, puska, aknavető és gránátvető töltényt, valamint kézigránátot és világítószereket.

A csapatokkal közölve lesz, hogy az olaszok körülből 5–6 ezer elfogott csehét azok kérelmére szakaszokba osztott s az arcvonara felosztott. Ezen cseh-olasz légió tagjai olasz egyenruhát viselnek, piros-fehér hajtókával, a sapkán a cseh oroszlánál.

A csehek, különösen a morva 8. gyalogezred védőkörlete előtt fejtenek ki élénk propagandát. A 105. gyalogezredbe be vannak osztva dalmátok is, akik hajlandóságot mutatnak az olaszokhoz való átszőkésre.

## 23.

Déli 12 órakor az olaszok megtámadták a Bochette körletet (III/105. zászlóalj), de vissza lettek verve. További gyülekezés és csoportosulásukat tüzérségünk és aknavetőink tüze ugrasztotta szét.

## 24.

Miután az I. hadtestparancsnokság a 119. dandár csapatainak felváltásába beleegyezett, a 60. gyaloghadosztály parancsnoka a 120. dandár két ezredének az 5. boszn.-herc. gy.-ezred és a 106. gyalogezrednek felváltását javasolja.

Jelenti, hogy a két ezred már 9 hét óta, nehéz viszonyok között, szakadatlanul az első állásban van s május 18-án több mint 100 ember veszteséget szenvedett.

Május hóban az 5. boszn. harc. ezrednél 5., a 105. gyalogezrednél 3 ember szökött át az ellenséghez, amiből arra lehet következtetni, hogy az ezredek jó szellemen hanyatlóban van s ezen csak egy alapos pihenő-

vel lehetne segíteni. Nem lenne célszerű a nagy támadásig a két ezredet az első vonalban hagyni, mert kétséges, hogy ezek elég ütőképesek lesznek-e. A hadtest eirendeli, hogy a 105. gyalogezredet a II/bh. 5. zászlóalj váltssa le. A 105. gyalogezred állásaiban vízhiány van. Eddig a vizet drótkötélpályán szállították, vagy gödörökben gyűjtötték a hó- és esővizet. Az ezredparancsnok vízvezeték kiépítését kéri.

## 27.

Az I. hadtestparság 145/12. hadműveleti számmal kiadja a június elejére tervezett támadásra intézkedéseit:

1. A tél által beszüntetett támadásunk az olaszok ellen június elején újból megindul.

2. A Brenta és Piave között támadni fognak:

XXVI. hadtest (27., 32., 4. gyaloghadoszt.) I. hadtest (60., 55. gyaloghadosztály), XV. hadtest (50., 20., 48. gyaloghadosztály). Az I. és XV. hadtest Scotti gyalogsági tábornok csoportját képezik.

3. Brenta és Piave között a Monte Grappától nyugatra és keletre levő állásokat kell áttörni s azután megállás nélkül Bassano — S. Zenone d'Erzelini — Asolo — Cornuda vonalig előnyomulni.

4. A XXVI. hadtest elsősorban a Col del Gallo-ig terjedő fensíkot, Colli Vecchi, Mte. Coston 1548 magaslattal és lehetőleg Mte. Medat foglalja el.

Az I. hadtest keleti és a XV. hadtest nyugati szárnyai a XXVI. hadtesttel egyidejűleg törnek előre s birtokba veszik Monte Meate, lehetőleg Mte. Boccador és Cma. della Mandriáról az állások felsodritása által a Mte. Pallone foglalandó el. Ezek után következzen a Mte. Tomba elfoglalása.

Míg az I. hadtest közepe és nyugati szárnya Mte. Grappát veszi birtokba, addig az összes támadó csapatok az elrendelt Bassano Cornuda vonalig nyomulnak.

a) A 60. gyaloghadosztály egyelőre a XXVI. hadtestnek a Mte. Costonra való támadását támogatja azáltal, hogy a saját arcvonalával szemben levő tüzérséget leköti. Az általános támadással egyidejűleg a hadtest minél több helyen hajtson végre rohamcsapat-válalkozást a szemben levő olasz állásokra, hogy azon látogatást keltse, mintha ő is csatlakozna a támadáshoz s ezáltal megakadályozza, hogy az olaszok egész tüzerejükkel csak a támadó hadtestekre feküdjenek rá. A Mte. Perticáról nagyobb rohamvállalkozással az ellenséges pertica állás foglalandó el, hogy ezáltal birtokunkba jussanak az állítólag ott beépített s a Mte. Asolone felé ható kaverna-ágyúk.

Később a 60. gyaloghadosztály a 32. gyaloghadosztálynak a Mte. Asolonéről a Mte. Cortonra végrehajtandó támadásánál ennek északi oldalát biztosítsa.

A 60. gyaloghadosztály keleti szárnya csak akkor indul támadásra, ha az 55. gyaloghadosztály a Coll del Orsot elfoglalja.

Ha a 32. gyaloghadosztály a Mte. Costont elfoglalta, úgy a 60. gyaloghadosztály egész erejével támad s a Mte. Grappát foglalja el északi és nyugati irányból.

A 60. gyaloghadosztály ezen feladatából kifolyólag szoros összeköttetést tartson a 32. és 55. gyaloghadosztályal.

Amint az ellenséges árokrendszer birtokunkba jut, haladéktalanul előre kell törni az ütegállásokon át a Bassano—Cornuda vonalig.

Hadtestparancsnokság: Kosak gyalogsági tábornok, harcálláspontja a Mte. Roncone.

A II. hadsereg támadásának fedőszava: „Radetzky“.

Az ellenséges tüzérség minden ürméretű ágyúból különösen élénk zavarótűzzel lövi a C. Cima és Pertica állást, az északi és déli táborn, valamint a Prassolan és Stizzone völgyet. Az ellenséges repülők egész mélyen keringenek ütegállásaink felett, míg repülőelhárító-ütegeink igen gyengén lövik őket úgy, hogy puskatűzzel kell ellenük védekezni.

### Június.

Az első napokban tovább tart az ellenséges tüzérségi tűz. Az olaszok igen éberek, a legkisebb célra is lönek. Egyébként magatartásukból nem lehet támadási szándékra következtetni. Töltényszállításra a Pertica körlet 700, a Stizzone körlet 300 embert kap a 10. huszárezredtől.

### 7.

Az ellenséges tüzérség 10 óra 30-tól 1 óra 30-ig a Pertica állásra időnként pergőtűzjellegű tüzet ad le, minden öblű ágyúból, még nehéz mozsárból is, miáltal akadályainkat erősen megrongálja. A déli tábor, Pez-körlet, Stizzone völgy és Prassolan tábor is tüzérségi tűz alatt fekszik.

A 60. gyaloghadosztályparancsnokság jelenti a hadtestnek, hogy az ellenség a támadási előkészületeinket hatásosan zavarja. Tüzérségi és aknavető tüze naponta erősödik, miáltal a csapatok érzékenyen zavarva lesznek nehéz előkészítő munkáikban. Az utánpótlási nehézségek nyomasztóak.

Hogy ettől a nyomasztó helyzettől szabaduljanak, tiszték és legénység legszívesebben azonnal támadnának.

Ha beválna az, amit egy olasz szökevény vallott, hogy az olaszok támadni készülnek, a helyzet kritikus lenne, főleg azért, mert állományunk igen csekély. A hadosztálynak a vonalban 4432 fegyvere van. Számottevő tartalékkal a hadosztály nem rendelkezik. A 99-es zlj még nem érkezett be. A hdt szerint a csapatok hangulatán mindennek dacára igen javítana, ha a rendes kenyéradagot kapnák.

A csapatok, a készülő támadás legnagyobbmértvű titkontartására lesznek felszólítva.

### 8.

Az ellenséges tüzérség 9 órától 12 óra 30-ig lövi a 119. gy.-ddr állásait. Ekkor az ellenséges gyalogság rohamra indul s be is hatol a Pertica körlet jobbszárnyába. A 19. vadász zlj 2. és 3. századának ellenállhatatlan ellentámadása gyorsan kiveri az ellenséget, őket saját állásukig üldözve. Kézigránátjaink és géppuskáink tüzetől az ellenség nagy veszteségeket szenved. Foglyokon kívül, két lángszóró és egy géppuska lesz zsákmányolva. Foglyok vallomása szerint az olasz Pesaro ddr rohamcsapatain kívül 3 gyalogzászlóalj támadott, míg egy ezred mögöttük állt készenlétben.

A sikeres védelemben a 19. és 12. vadász zászlóalj és a később bevetett 4 boszn. hercz. vadász zászlóalj, valamint az 5. bosz. hercz. ezred II. zljának géppuskái vettek részt.

A harc alatt a 60. és 32. gy. ho tüzérsége az ellenséges vonalakat s azok mögött levő terepet lőtte s megakadályozta ellenséges tartalékok utánnomulását.

Délután folyamán az ellenséges tüzérség elcsendesül.

Ellenséges tüzérség csak utánszállítási vonalainkat lövi. A gyalogság csendes és élénken dolgozik állásaik kijavításán. Ellenséges gyalogság figyelhető meg menetben Grappa felől Pertica felé.

### 10.

A 60. gyaloghadosztály közli, hogy a „Radetzky“ támadás június 15-én reggel 3 órakor kezdődik. Amint megkezdődik a főtámadás, minden embernek át kell hatva lennie azon törekvéstől, hogy a Grappa tömbre jusson. Különös dicsőség lenne, ha ez a hadosztály csapatainak sikerülne.

A 120. gy.-ddr harcálláspontja a Col de Cuckon lesz.

A 120. gy.-ddr következő támadási intézkedést adja ki:

A 105. és 5. boszn. hercz. gy.-ezr., a 60. rohamzlj három százada, 8 lángszóró, 4 hegyi ágyú mint kísérő üteg, 4 drb. 14 cm kísérő aknavetővel, egyidejűleg a pertica körlet támadásával, rohamcsapataival az ellenséges Tasson háti állásokat foglalja el s azokat kézben tartja. Később, ha a XXVI. hdt a Mte. Costunt, az 555. gy. ho a Coll dell Orsot elfoglalta, a 119. gy.-ddrral együtt a ho külön parancsára a csoport következőleg támad:

A 105. gy.-ezr. egy-egy félzászlóalja a Pez-hát keleti és nyugati lejtjén, Val dei Pez és Val dei Lebbi nyereghez vonuló háton (nyereg bezárólag).

A 105. gy.-ezr. egy zlja a Tasson háton támadó zászlóaljat, az 5. bosz. hercz. ezred egy zlja a Pez-hát nyugati lejtjén támadó ½ zljat követi.

Az 5. bosz. hercz. gy.-ezr. egyzlja egyelőre a Pez-Cuck állásban marad s a hdt keleti oldalát biztosítja, míg később az 55. gy. hdt Mte Casoneti támadásunk előrehaladásával, ezzel összhangban, Mga Valpore die Fondon át a Croce dei Lebbi 1555-ös nyeregére nyomul elő. Az 5. boszn. hercz. ezred egy zlja egyelőre dr-tartalék a Prassolan táborban.

### 14.

Június 14-ről 15-re éjszaka a 120. gy.-ddr csoportosítását a támadáshoz befejezte.

Este 10 órától reggel 1 óráig az olasz tüzérség feltűnően nehéz, zavaró tűz alatt tartotta hátsó összekötő vonalainkat.

### 15.

Reggel 3 órakor, mikor tüzérségünk megkezdte tervszerűen a tüzelést, sűrű köd fekszik a tájon.

A meglepett ellenség előbb csendben van, majd tüzérsége a Stizzone és Pez völgyeket közepes és nehéz ágyúkkal lövi reggel 5 óráig. Ezután csak szórványosan lő s 6 óra 30 perctől kezdve újból teljes erővel megkezdte a tüzelést, ezúttal aknavetővel is. Utóbbiak az I/44. zljnak súlyos veszteségeket okoznak. Az összes távbeszélő vonalak szét vannak löve. A köd még mindig megnehezíti a kilátást.

7 óra 40 perckor rohamcsapataink a Tasson hátra törnek előre s összes csoportjai tervszerűen hatolnak be az ellenséges állásba, melynek felsodritása után tovább támadnak.

Berghammer ezredes 3 oszlopa öntevékenyen csatlakozik ezen sikeres támadáshoz és délelőtt 9 óra 30-ig következő helyzetbe jut:



jobb oszlop: 60. hdt egy roham százada, I/105., I/44. zlj, mögöttük  $\frac{1}{2}$  roham század, II/105. zlj és 3 rohamszakasz az I507-es magaslaton.

Jobbközéposzlop egy rohamszakasz,  $\frac{1}{2}$  III/105. zlj, 5 boszn. hercz. ezred III. zljának egy százada, mögötte 1 rohamszakasz és III/5. boszn. hercz. zlj 3 százada saját vonalaink előtt 500 lépésre.

Balközéposzlop: 1 rohamszakasz,  $\frac{1}{2}$  III/105. zlj, csak közvetlen az ellenséges vonal előtt, mivel bal oldalába olasz gépuskatűzet kap.

Ezen időben a Mte Casonet magaslaton egy olasz üteg nyílt állásba megy és élénk tűz alá veszi a Tasson háton előnyomuló jobb oszlopunkat. Saját tüzérségünk parancsot kap a leküzdésre. A tassonháti ellenség vagy elesik vagy foglyul lesz ejtve s 1 géppuska, 1 aknavető és egy kosár 4 postagalambbal zsákmányolva. Csak csekély számú ellenség tud déli irányba menekülni. Később kitudódik, hogy ez az olasz ezred teljesen szét lett morzsolva.

Délelőtt 10 óra 50 perckor a ddr jelentést kap, mely szerint a 119. ddr Perticán áthaladt s a 120. ddr a ho parancsára azonnal nyomuljon előre.

A ddrparnok ezen időben saját megfigyelése és a befutó jelentések alapján következőleg van tájékozva.

Az ellenséges tüzérségi tűz hevessége nem gyengül, úgyszintén a Casonet és Grappa hátakról tüzelő nehéz aknavetők és géppuskák tüze sem.

Az ellenséges drótakadályok csak gyengén vannak megrongálva. A Valpore di Fondo és Mga. Valpore di Cima megszálló csapatai, mivel igen élénk gépuskatűzet adnak le, látszólag nincsenek megrendülve. Az 55. gy. honak a Coll del Orsa—M. Casonet háton látszat szerint nem sikerül az előnyomulása, a Pertica háton szintén nem látni haladást. Tekintettel azonban a szóbeli és írásbeli parancsra, 11 óra 20 perckor elrendeli a ddrparnok a további támadást.

A ddr tartalék III/bh. 5. parancsot kap, hogy a Tasson háton, a Grappa úton gyülekezve, ott további parancsokra várjon, ha azonban a Berghammer-csoport saját erejéből el tudja érni a Mte. Grappa—Croce dei Lebbivonalat, úgy parancs nélkül is kövesse ezen csoportot és tartson vele szoros kapcsolatot.

Délután 2 óraker jelentés érkezik, hogy a Pertica el lett foglalva s hogy a dandár többi része is kezdje meg rohamcsapataival a támadást, illetve azt a már előretört csapataival folytassa.

Berghammer ezredes csapatai előbb megvárják, míg a dandár második része szintén előnyomul s aztán 4 óra 30 perckor lépésről lépésre nyomulunk előre a nehéz terepen, maguk előtt szorítva vissza a makacsul védekező ellenséget. 4 óra 45 perckor az I/44. zlj egy része jelenti, hogy az 1703 magaslatot elérte. Később kiviláglik, hogy csak az 1553 és 1703 közötti magaslatra jutott.)

Ezen jelentésre a tüzérség parancsot kap tűzének az 1803-as magaslatra, illetve a Mte Grappára való áthelyezésére.

Továbbá elrendeli a ddrparnok, hogy amennyiben az 1703-as magaslat el lett érve, összes tartalékok, a ddr tartalék is beleértve, oda húzódjanak és addig tartásuk ezen magaslatot míg a többi oszlopok hasonló magasságba érnek.

Az előnyomulás alatt a 119. és 120. gy.-ddr között az összekötöttetés megszakadt.

Mivel a 120. gy.-ddr csapatai a szomszédos ddrhoz képest túl előre vannak, a ddrparnok sürgeti a 119. gy.-ddrnek egyenlő magasságba való elővonását, annál is inkább, mert a hdt azon feltevése, hogy az 55. gy. ho

Col dell Orsót és Mte Costont elfoglalta, tévedésen alapult.

A szomszédos (északi) csoport a délelőtt 11 óra 20 percre elrendelt újabb támadást addig nem tudta folytatni, míg a további előnyomulását oldalazó Casonet magaslat nem jut saját birtokunkba.

A Valpore di Fondo és Mga. Valpore di Cima elleni támadás folytatása esetén előlről, oldalról és hátulról kaphatna ellenséges tüzet, így az gyenge erővel igen veszteségteljes és kilátástalan lenne.

A parnok javasolja, hogy egy újabb támadását tüzérségi és aknavetőtűzzel készítsék elő. Ez meg is történik s a támadást délután 4 óraker 3 rohamcsoport indítja meg. Ezek közül kettő 100—200 lépésre az ellenséges vonalak előtt megakadt, mert 3 oldali tűzbe jutott, míg a harmadik csoport hamarosan kiinduló állásaiba vonult vissza. Délután 6 óraker a hoparnok következőleg van tájékozva: A 119. ddr nagy veszteségei, kimerültsége és az oldalazó ellenséges tüzérségi tűz következtében csak nehezen tartja elért állásait. Tartalékai nincsenek.

A 120. ddr jobb oszlopával az 1703-as magaslatig jutott, ennél fogva igen el van különítve. További támadáshoz szintén hiányoznak a tartalékok. Eddig igen érzékeny veszteségei vannak.

Az ellenség mindenütt jól kiépített állásban van s az ellenséges tüzérségi és aknavetőtűz szünet nélkül tombol. Az Uralgó-magaslatok Col dell Orso és Mte Coston ellenséges kézben vannak.

6 óra 30 perckor a hdt elrendeli:

119. gy.-ddr ma tovább nem nyomul előre. Col dell Orso magaslatot az 55. gy. ho még ma elfoglalja. 120. gy.-ddr feltétlenül tartson ki s ma elért helyzetben s támadását csak holnap folytatja. Oldalakat biztosítani, zárótűzet szabályozni. Berghammer ezredes (kinél I/44. hareol) erre támadását beszünteti. A szomszédos északi csoport részeivel az ellenséges drótokig jutott. Most visszaveti őket annyira, hogy az ellenséges kézigránát távolságon kívül jusson.

Mivel másnapra az I. hdt támadást rendel el, a ho este 9 óra 50 perckor következőkben intézkedik:

Az 55. és 60. gy. ho ma reggel kiváló tüzérségi előkészítés után áttörték az ellenség első vonalait s bátor előretörésükkel a szomszédos hadtestek előnyomulását lényegesen elősegítették.

A 119. és 120. dandárok ma az elért vonalban kintartva, holnap a támadást folytatják, mely alkalommal a ho csatlakozni fog a XXVI. hdt és 55. gy. ho támadásához.

A 120. gy.-ddr a nap folyamán 9 tiszt és 599 ember ellenséget ejtett foglyul.

Saját veszteségek érzékenyek voltak. A 105. gy.-ezr. 2 tisztet és 55 embert halottakban s 16 tisztet és 419 embert sebesültekben veszített.

A ddrparnok harejelentése szerint mindkét ezred tisztjei és legénysége a nehéz és veszteségteljes támadásnál igen derekasan s egész kiválóan viselkedtek, miért is a legnagyobb elismerést érdemlik. Két elfogott olasz kapitány vallomása szerint a magyarok és bosnyákok feltartóztathatatlan támadása teljesen legázolta őket.

A rohamcsapatok nagy lendülettel és pontossággal végrehajtott bevezető támadása után, a 105. gy.-ezred és az 5. boszn. hercz. ezred két zlja haláltmegvetően törtek előre s az újonnan felállított két ezrednek dicsőséget szereztek.

A hoparnok is elismerőleg nyilatkozik a 120. ddr csapatainak teljesítményéről, különösen az I/44. zljnek

a Tasson háton való feltartóztatlan támadásáról.

Míg rosszalólag emeli ki a 108. ezred III. zljának (I/99.) magatartását, akik csak június 12-én érkeztek Bécsből Feltrébe s úgylátszik a huzamos idegőrlő nagyvárosi tartózkodás folytán nem voltak a helyzet magaslatán.

## 16.

Az I. hdt reggel 1 órakor elrendeli, hogy 16-ika folyamán az elért állásokban a tüzérség és egyéb gépek zárótüze akként szervezendő meg, hogy abban ellenséges ellentámadások feltétlenül összeomoljanak. Később a hdt vezérkari főnöke közli, hogy legcélszerűbb lesz a csapatokat régi állásaikba visszavinni, mely alkalommal a régi állás előnytelen részei új állásrészekkel pótlandók.

Reggel 2 ó. 30 p.-kor a ho sajnálattal bár, de elrendeli a visszavonulást s a 120. ddr-t utasítja, hogy előnytelen állásrészét javítsa meg. Reggel 4 órakor a 120. gy.-ddr a reggeli köd leple alatt az ellenségtől észrevétlenül vonult vissza régi állásaiba, az elfoglalt ellenséges állásban tábori őrsöket hagyva vissza.

Bár a 105. gy.-ezred régi állásai nem voltak a legelőnyösebbek, mégis le kellett mondania új, előnyösebb állás kiemelésétől, mert ehhez hiányzott a szükséges munkaerő, amennyiben puska létszáma századonként 40 főre apadt le.

Igy a 105. gy.-ezr., amely előző nap oly nagy reményekkel s az ellenség által is elismert bátorsággal s lendülettel indult támadásra, azon tudatban, hogy nagy véráldozatát hiába hozta, lehangoltan s a nehéz harcoktól fáradtan vonult vissza régi állásaiba.

Érzéseik sajnos, nem csaltak, mert így a Hétközség fensíkon, mint a Brentától keletre sikertelenek voltak támadásaink. 9 óra 30 perckor délelőtt kisebb olasz járőrök tapogatóztak az I/44. zlj állásai felé, egészen az 1503 magaslatig. Itt szét lettek ugrasztva. Két emberük megadta magát, akik az előző napon bevetett 252. olasz ezredhez tartoztak.

Hogy az I/44. zljnak a június 15-iki harcokban mily nehéz küzdelmei voltak, a 16-iki állományból látható:

1. század 1 hadnagy, 1 zászlós 23 puska.
2. század 2 tiszt, 38 puska.
3. század 2 tiszt, 20 puska.
4. század 1 tiszt, 1 törzsőrmester, 1 tizedes 61 puska.
- I. géppuska-század 3 tiszt, 5 géppuska.

A zlj harcossalomány összesen: 122 puska.

Valamivel kedvezőbbek az ezred többi zljainak létszámai. II/105. zlj 195 puska, III/105. zlj 270, 60. rohamzlj 182 puska.

Az I. század állományjelentésére a századparnok a következő segélykiáltást írta: „Vörös rakéta jelre, azonnal zárótűz adandó, mert az ellenség velem szemben tömegekben fekszik!”

Az ezredparnok jelentése szerint az ellenség járőrökkel tapogatózik állásaink felé, de vissza lett űzve.

Az ezred harcereje a nagy veszteségek folytán csökkent.

A 105. gy.-ezr. és a 60. rohamzlj összlétszáma 768 puska.

Az ezred jelenlegi állásait a legnagyobb erély dacára sem képes megbízhatóan tartani, mert a legénység ki van merülve.

Az ezredparancsnokság régi harcálláspontján 70 súlyos sebesült fekszik, kiket az ezred saját erejével nem képes elszállítani. Sürgősen kér elszállításukra segítséget.

Június 15-ike óta a töltény-, anyag- és vizutánszállítás szünetel.

A legénység sokat szenved az ivóvíz hiánya miatt. Tekintettel az ezred csekély állományára, kéretik a 60. rohamzászlóaljnak (állománya 182 puska és egy géppuska) az első vonalban való meghagyása, mert csakis ez esetben képes az ezred állásait megbízhatóan tartani.

## 17.

I/44. zljnak június 15—17-ig következő veszteségei voltak.

Elesett 1 tiszt.

Sebesült 7 tiszt.

Legénység: 1. szd 1 halott, 26 sebesült, 10 beteg, 16 eltűnt; 2. szd 6 halott, 40 sebesült, 8 eltűnt; 3. szd. 1 halott, 34 sebesült, 14 beteg, 7 eltűnt; 4. szd 6 halott, 34 sebesült, 2 beteg, 17. eltűnt.

Az ezred összes vesztesége: tiszték 2 halott, 15 sebesült, 4 beteg. Legénység: 37 halott, 414 sebesült, 44 beteg, 85 eltűnt.

Összesen 21 tiszt, 615 legénység.

Nagy gondot okozott a sebesültek visszaszállítása. Június 17-ig az Artenban állomásozó hoparnoksághoz még nem érkeztek meg a foglyok. Ezeket ugyanis első sorban sebesültjeink visszaszállítására használjuk fel. Legtöbbször minden fegyveres kíséret nélkül indítottak útba kisebb-nagyobb csoportokban.

Következő napokban az ellenség nem nyomult utánunk s megelégszik azzal, hogy állásainkat tüzérségével kiadósan lövi.

## 22.

A 60. gy. hot a 48. gy. ho váltja le. Ennek keretében a 120. gy.-ddrt, a 95. gy.-ddr.

A ho Belluno területére kerül pihenőre. A 105. ezred Caleipo-Sassai körzetbe. I/44. zlj Caleipóba. A nagy reményekkel megindított támadás sikertelen volt tehát. A legfelsőbb hadvezetőség elrendeli az egész vonalon a visszavonulást a kiindulási állásokba.

Június 21-ig a 11. hadsereg 6000 halott és 40.000 sebesültet veszített. Foglyok vallomásaiból megtudtuk, hogy az olaszok támadásunk idejéről és helyéről pontosan tájékozva voltak, amit az itt-ott átszökött katonáink árultak el.

## Július.

### 1.

Július hónapban az ezred pihenőben marad. A menetszázadok felosztása után az ezred harcossalétszáma 93 tiszt (jelölt), 2660 ember. Kiadós élelem, jobb elhelyezés és könnyebb szolgálat folytán a legénység hangulata újból emelkedett, úgyhogy az ezred ismét a régi ütőképességét nyerte vissza.

A sikertelen támadás a hátországban kedvezőtlen hangulatot keltett. Az első harcvonalban is észlelehető helyenként harci fáradtság.

A 11. hadseregparancsnokság parancsot tesz közzé, melyben élesen állást foglal a hamis hírek terjesztése ellen. Eszerint utóbbi időben a lakosság különböző rétegeiben a leglehetősebb hírek keringenek, úgy katonai, mint politikai eseményekről. Ez esetben már nem feltűnésteltető pletykákról van szó, hanem az ellenségnek jól megszervezett propagandájával állunk szemben, melynek az a célja, hogy hátországunk lakosságának bizalmát és reményeit aláássa.

## Augusztus.

1.

Az I. hadtestparancsnokság kéri a 11. hadseregparancsnokságot, hogy az arevonalból kivont s 6 hete pihenőben levő 60. gy. hol újból rendelje neki alá, azon célból, hogy ellenséges támadás esetén ez neki rendelkezésre álljon, esetleg, különösebb ellenséges hatás nélkül is, annak egyik dandárát az arevonalt megerősítésére használhassa fel.

Erre a 120. gy.-ddr parancsot kap, hogy csapatait akként tartsa készenlétben, hogy adott esetben ezredként a C. di Baio közelében levő Colle de Funghii új táborba vagy Feltre vonulhasson.

9.

A 60. gy. ho az I. hadtestnek lesz alárendelve a Stizzone körletben való alkalmazás céljából. Elsősorban a 120. gy.-ddr jönne számításba, hogy a 95. gy.-ddrt leváltsa. A 120. gy.-ddr a 48. gy.-hona lesz alárendelve. Az 5. boszn.-herc. ezred parancsnoka javaslatot tesz, hogy amennyiben a régi állást a Bochette, Tasson, Pez és Cuck állást kell majd újból megszállniok, ezen előnytelen — az ellenség által teljesen uraló — állást helyezniék hátrább, kedvezőbb vonalra. A ddrparnok véleménye szerint a fenti állások, ha még oly előnytelenek is, szükségesek, a szomszédos Pertica-állás további sikeres védelmében.

12.

Az I/44. és I/boszn. hercz. zászlóaljok útba indulnak a 48. gy. ho körletébe, míg a III/bh. 5. zlj a Cuck, II/105. zlj a Tasson védőkörlet csapatait váltja le, I/105. zlj. és a bh. 5. rohamszda a Funghii táborba jutnak. Augusztus folyamán az első vonalban általános csend van. Csak az ellenséges tüzérség ad le időnként zavarótűzet, amit saját tüzérségünk tűzrajtacsapásokkal viszonzoz.

## Szeptember.

1.

A 105. gy.-ezr. harcós állománya 92 tiszt (jelölt) és 2654 ember.

16.

Kora hajnali órákban meglepetésszerűen nehéz tüzérségi tűz indul meg a 48. gy. ho állásaira. Különösen a Pertica, Bochette, Tasson és Pez állások feküdtek nehéz aknavető tűz alatt is. A szomszédos ho felől is harcizaj volt hallható, miből arra lehetett következtetni, hogy az ellenség támadást tervez.

A jelek arra mutattak, hogy a Tasson és Pez állásokra tervezik az olaszok a főtámadást. Saját tüzérségünk ezen állások elé fektette összpontosított zárótűzét.

Hamarosan kilépnek az olaszok állásaikból s előretörnek a 120. gy.-ddr állása felé. Hamarosan elérik az 5. boszn. hercz. ezred állásainak akadályait, ahol rövid, de elkeseredett kézigránátharc fejlődik ki. Az olaszoknak végül is sikerül a Mga. Val di Pez támpont csücskébe behatolni s ott lábukat megvetni. Az árokrész azonnal el lesz reteszelve.

A II/105. zlj által védett Tasson hát 1913 magaslatára is sikerült az olaszoknak betörniök. Itt is el lesz az árok reteszelve. A kéznél levő tartalékokkal azonnal

megindulnak az ellenlökések, de hullámzó harcok után végeredményben mindkét helyen sikertelenül, mert az ellenséges tüzérség támadásainkat nehéz tűz alatt tartja.

A Tasson hát balszárnyán bevetett dandártartalék sem képes az olaszokat kiverni.

Délelőtt 9 órakor a Tasson hát védői postagalambbal kérnek segítséget. A galambok meg is érkeznek a hadosztályhoz. Ekkor értesül csak a hadosztály, hogy C. Tasson 1443 és Mga. Val di Pez 1242 olasz kézben vannak, a rendelkezésre álló erőkkel végrehajtott ellentámadások sikertelenek voltak s hogy a 120. ddrnak már csak 3 század tartaléka van. A 48. gyaloghadoszparnság a 120. gy.-ddr rendelkezésére bocsájtja a 110. gy.-ezredet s a 19. vadászljat Serenről M. Benvenutóra vonja előre s elrendeli, hogy ddrparnok a rendelkezésre álló összes erőkkel ellentámadást hajtson végre. Ha az ellenlökés sikerül, úgy a menekülő ellenség minél messzebb üldözendő.

D. u. 6 órakor megismétlik az olaszok támadásait a Tasson és Pez állásokra. Újból elkeseredett kézigránátharcok fejlődtek ki, de az olaszok egy talpalatnyi helyet sem tudtak elfoglalni s vissza kellett vonulniok. A délelőtt elfoglalt állásrészek azonban továbbra is olasz kézben maradtak.

Este 9 óra 45 perckor a 119. gy.-ezred elkészült támadási csoportosulásával. Tüzérségünk a támadási területre összpontosítja tüzét s megindul a gyalogság ellentámadása a Pez és Tasson állásrészekre. Az erős olasz tűz következtében azonban nem tudott célt érni.

Éjfél után rohamcsapataink tüzérségi előkészítés nélkül meglepetésszerűen törtek előre az olaszok által megszállt állásrészek ellen. Míg a Tasson támpontot visszafoglalták, a Pez állás ellen támadásunk ezúttal is sikertelen és az ellenség ott továbbra is befészkelve marad.

17.

Kora reggeltől kezdve az olaszok tartós pergőtűz alatt tartják a 120. dandár összekötő útjait és állásait. Részünkről számítottunk és felkészültünk az olaszok újabb támadására.

Délelőtt 11 órakor az olaszok több egymás mögötti hullámban nyomultak elő, az előző éjjel elvesztett Tasson állás és az 1443 magaslat felé. A tegnapinál sokkal erősebb erőkkel megindított olasz támadás már tüzérségünk zárótűzében összeomlott. A támadó hullámok visszafordulva menekültek. Félóra mulva erős tartalékok bevetésével újból az előbbi irányba törtek előre az olaszok.

12 óra 15 perckor ezen támadás is vissza lett verve.

Délután 1 órakor a 32. gyaloghadosztály összes állásai minden öblü ágyuk pergőtűzében feküdtek. Két órakor az ellenséges tüzérség a Tasson hátra összpontosítja tüzét. Ez alkalommal ködgránátok is alkalmazva lettek, melyek újabb olasz támadást jeleztek. A keletkezett ködfelhők mögött csakhamar megjelent az ellenséges gyalogság. Ez alkalommal elkeseredett közelharc fejlődött ki, melyben mindkét fél kézigránátokkal dolgozott. Kisebb olasz osztagok be is hatoltak állásainkba, de végeredményben a 105-ösök jutottak fölénybe s az olaszoknak igen súlyos veszteségeket okozva, azokat visszaűzték. A Tasson állás teljes egészében a 105-ök birtokában maradt. Az olaszok azonban nem nyugodtak bele kudarcukba. Délután 5 órakor újból rohamcsapatokkal nyomultak állásaink ellen. Elkeseredett közelharcban megint a 105-ösök győztek. A harc azonban még ezek után sem szünetel. Ismételten kisebb-na-

gyobb ellenséges csoportok nyomulnak a Tasson állás ellen.

Esti órákban érkezik meg a 119. gy.-ezred törzse és két zlj a Tasson állásba, hogy a 105. gy.-ezredet megerősítse. Éppen jókor jöttek, mert este 8 órakor az olasz tüzérség nehéz tüzzel árássza el állásainkat. Este 8 óra 25 perckor olasz támadás indul a Tasson, Confin és Cuck állásainkra. Az olaszok egy ideig szívósan kitarítottak kézigránátjaink tüzében, később mégis megtörttek s visszamenekültek árkaikba.

Ezek után az egész napi harc befejeződött. Éj folyamán még kisebb olasz járőrök lopóztak állásaink közelébe, de mindig el lettek üzve.

A szeptember 16. és 17-iki harcokról a 48. gy.-hadosztályparság következő harcjelentésben számol be:

„A Tasson fejállásért folyó küzdelmek jelenleg lezárultak. Az ellenség ezen állásrésze 12-szer támadott. Többnyire legnehezebb tüzérségi előkészítés után, vagy meglepetésszerűen. Csak a fejállás ellen 1½–2 mő zlj támadott a 120. olasz ezredből.

Elsősorban a 105. gy.-ezred, továbbiakban a támogatásra bevetett 119. gy.-ezred tüntették ki magukat. Hogy az ellenség a Tassont mindenáron birtokba akarta venni, e mellett 12-szeri támadáson kívül az is tanuskodik, hogy 48 órán át ezen helyet nehéz tüzérségi tűz alatt tartotta s a Tasson állásokat teljesen szétrombolta. Ezen harcterületen utóbb oly sűrű füst feküdt, hogy a fényjeleket sem lehetett már megfigyelni.

Az elvesztett állásrész visszafoglalásában is elsőrangú érdem illeti meg a 105. gy.-ezredet, 24 órán át ellenállt a túlerős ellenséges támadásnak, később mikor egy kis állásrészében az ellenség megvetette a lábát, szakadatlan ellentámadásokkal igyekezett az elreteszelt ellenséget kiűzni. A gyilkos ellenséges tűzben megfogyatkozott sorokban s kimerült legénységgel verte vissza az ismételt rohamozó ellenséget s csak végső esetben kérte a készenlétben álló csapatok segítségét.

Az ezred megérdemli, hogy a haditudósító jelentésben említve legyen.“

Az olaszoknak az egész Grappa területre kiterjedő támadásaiban a 120. és 119. olasz gy.-ezredek, a 42. és 53. ezredek részei, valamint az olasz XVIII. hadtest rohamzlja vettek részt.

A szomszédos körletünk védelmében különösen a magyar 39. gy.-ezred tüntette ki magát.

## 18.

A még olasz kézben lévő Pez támpont visszafoglalására a 48. gy.-hadosztály következő parancsot adja ki: „A Pez támpont ma a szürkület beállta előtt előzetes tüzérségi előkészítés nélkül meglepetésszerűen visszafoglalandó s utána a Valpore di Fondoi ellenséges árokig kell előtörni.“

Ezen célra a 120. dandárnak rendelkezésére állnak: az 5. bosnyák harc.- ezred tartalékai, a 119 rohamszd és az I/119. zlj.

A Piave és Brenta közötti csoport „Belluno“ hadseregcsoport elnevezést kapja s lovag Goglia tábornagynak (álláspontja Belluno) lesz alárendelve, aki viszont közvetlenül Boroevics tábornagy seregcsoportjához tartozik.

## 19.

A Pez támpont elleni meglepő támadás nem sikerült s újból meg kell ismételn.

7 óra 50 perckor körülbelül 1½ szd olasz gyalogság tört előre a 105. gy.-ezred Tasson állás balszárnya ellen, de rövid puska- és kézigránáttüzzel vissza lett verve.

Szept. 16–18-iki harcokban a 105. gy.-ezrednek következő veszteségei voltak: halottak 2 tiszt és 48 ember, sebesültek 7 tiszt és 354 ember.

A magasabb parancsnokságok komolyan aggódnak a legénység kedvezőtlen hangulata miatt. A Belluno-i csoportparságnak az ezredekhez intézett kérdésére, hogy mennyiben felel meg a valóságnak, miszerint a legénység a tisztjeik ellen el van keseredve és hogy a gyenge élelmezés végett le van hangolva, a 105. gy.-ezred parnoka Berghammer ezredes jelenti, hogy ezrede teljesen megbízható. Ezen jelentéshez a ddrparnok Kofron ezredes még hozzáfűzi, hogy a ddr két ezrednek megbízhatósága megingathatatlan. Minden nyílt és alattomos kísérlet ezt megingatni, feltétlen hajótörést szenved a tiszték és legénység kitünő szellemén.

Hogy ezen hangulat tartós maradjon, szükséges, hogy a legénység bár nincs elkeseredve a tiszték ellen, de bizalmatlanok irántuk. Az emberek panaszkodnak a rossz élelmezés és a szabadságok beszüntetése miatt.

## 20.

Élénk ellenséges tüzérségi tűz a Tasson állásra. Ellenséges járőrök vissza lesznek verve.

## 21.

Az 1. hadtestparság javasolja a 48. gy.-hadosztály csapatainak a 60. gy.-hadosztály által való leváltását. Ezen javaslatát következőképpen indokolja: A 120. gy.-ddra a Tasson és Col del Cuck védőkörletben elkeseredett védelmében szept. 16–18-ig 20 tisztet és 703 legénységet veszített.

A megfogyott csapatok megerősítésére a 119. gy.-ezredet kellett bevetni, amely ezred nemrég lett a Pertica állásból kivonva. Ezen ezredet a napokban a hdt-tartalékot képező 108. gy.-ezred fogja leváltani, hogy így a leginkább pihenésre szoruló legénység nyugalmat nyerjen. Tekintettel a vadászljak kedvezőtlen létszámviszonyaira, ezekkel sem lehet az arcvonal csapatait leváltani, mert a közelmúlt harcai bebizonyították, hogy az áttekinthetetlen, meredek, erdős terepben, nem a gépek hatása hozta meg az eredményt, hanem azt minden ellentámadásnál kizárólag a közelharc döntötte el, midőn ember ember ellen szuronnal és kézigránáttal harcolt. Fentiek alapján tehát a csapat ütőerejének megítélése, annak állományviszonyaitól is lényegesen függ.

A 105. gy.-ezred harcosállománya a XI. menetszd besorolása után 55 tiszt, 1568 ember.

A Belluno-i csoportparság erre azonban úgy döntött, hogy a 48. gy.-hadosztály csapatai az állásban maradnak, mivel azokat a 60. gy.-hadosztály csapatai nem tudják leváltani.

A 48. gy.-hadosztály a szept. 15–20. harcok tapasztalatairól következőkben számol be:

Az ellenséges tüzérség tüze a harc kezdetén az egész arcvonalon egyenletesen feküdt. Ugy az előterepet, mint a közlekedő utakat és gyülekezőhelyeket is érte. Gáz csak kis mértékben volt észlelhető. Annál kiadósabban lettek ködgránátok alkalmazva, melyek a megtámadandó állásrészeket ködösítették el.

A Tasson körletben úgy az akadályok, mint az állás, nehéz gránátokkal szét lettek rombolva, míg a kavernák ellenálltak. Saját tüzérségünkhöz arányítva az olasz tüzérség hihetetlen mennyiségű töltényt tüzelt el.

A gyalogsági támadás nyomon követte a legutolsó, az árunkba vágó gránátot. Saját tüzérségük védelme

alatt egészen drótakadályainkig nyomultak előre, mely idő alatt puskáikból nem lőttek.

Maga a gyalogsági támadás nagy hullámokban, vagy külön csoportokban történt. A rohamosztagokat oldalozó géppuskák tüze támogatta. A fegyverét az ellenséges gyalogság ritkán használta. Többnyire kézi-gránáthare folyt.

Ismételten előfordult, hogy az ellenség piros rakettája zárótüzet, míg zöld rakettája ennek előbbre helyezését váltotta ki saját tüzéréseinknél.

A 6 csatanapon saját tüzéréseink körülbelül 4500 lövést adott le, úgy hogy a végén ütegeinknek csak 1½ napi töltényjárandóságuk maradt.

Ahol az ellenség betört állásainkba, ez vagy meglepetés által, vagy az ellenséges tüzérése tüz ellenállhatatlan ereje folytán vált lehetővé.

A kevés életbenmaradt védőnek a túlerő elől vissza kellett ugyan húzódnia, de különösen a Tasson állásban már 20 lépésnyire megállottak s szívós védelemmel megakadályozták az ellenség kiterjeszkedését. Az ellenlökések nagy lendülettel hajtattak végre. A tisztek és legénység szelleme kiváló és biznak győzelmükben.

A ddrparsághoz vezető távbeszélővonalak többnyire szét voltak löve, melyeknek rendbehozatala több órát vett igénybe. Többnyire jelentőgalambbal jelentettek, mert a jelentőfutókat is feltartotta az ellenséges tüz s a nyugodt időben megtett háromnegyed órás úthoz 4 órára volt szükségük. Ilyen késedelemmel bár, de mégis állandóan működtek.

## 22.

Ellenséges tüzrajtacsapások a Mte Cuckra és Prasolon táborra.

## 25.

½ I/44. zlj kivonatik az állásból s mint körlettartalék nyer alkalmazást.

Az ellenséges tüzérése megszokott mértékben tüzel.

## Október.

### 2.

Az I. hadtest 275/11. hadműveleti számmal a csapatok új beosztását helyezi később meghatározandó időben kilátásba. Eszerint a 60. gy.-hadosztálynak alá lenne rendelve a 120. gy.-ddr (105. és 5. boszn.-herc. ezr.) és a 108. gy.-ezrd. Ezen csapatokkal a 120. gy.-ddr eddigi védőkörletén kívül még a 48. gy.-hadosztály keletre csatlakozó állásrészeit is megszállaná a M. Forclettéig bezárólag.

### 4.

A szept. 19-én végrehajtott sikertelen ellentámadás lesz megismételve az olaszok által megszállott Pez-támpontra. Reggel 4 óra 30 perckor kezdte meg tüzéréseink előkészítő rombolótüzet. Az 5. boszn.-herc. ezred kiváló lendülettel s hősiességgel visszafoglalta a támpontot, 6 olasz tisztet s 170 embert foglyul ejtve s 2 géppuskát zsákmányolva.

Vizsgálásul reggel 6 órakor a olaszok nehéz tüzérése tüz után, erős járőrökkel támadták meg a Pertica állást. Kisebb csapatokkal be is hatolnak a 79. gy.-ezred állásaiba, de ellenlökéssel ki lesznek űzve.

Délelőtt 11 órakor tüzérése előkészítés után megindul egy olasz zlj ellentámadása az elvesztett Pez támpont visszafoglalására. Támadásuk véresen vissza lesz verve.

## 6.

A Belluno-i csoportparság kilátásba helyezi okt. 15-re a 60. gy.-hadosztály csapatainak a 13. lövészhadosztály által való leváltását, mely esetben a 60. gy.-hadosztály Mis—St. Gregorio—Mean—Longano körzetbe kerülne pihenőbe.

Az olaszok naponta élénkebben lövik, különösen a 105. gy.-ezred állásait, amely körülmény naponta áldozatokat követel.

A 105. gy.-ezred nehéz helyzetére élénken rávilágít a 120. gy.-ddr parnok jelentése, melyben csapataink leváltását kéri. A most rendelkezésre álló csapatok már régóta nem elegendők ahhoz, hogy az állásokat teljes egészében megszállják s annak védelmét feltétlenül biztosítsák.

Már az augusztus 10—14 közötti felváltás alkalmával sem voltak meg az ezredeknek azon csatárlétszámuk, melyek az állás megszállásához szükségesek lettek volna.

Azóta fogyatékba vétetett 24 tiszt s 895 ember halott és sebesültekben, 24 tiszt és 462 ember betegekben. — Összes fogyaték 48 tiszt és 1357 ember, melyek mind a harcok állományhoz tartoztak.

A 105. ezrednek 804 az 5. boszn.-herc. ezrednek 740 a harcoslétszáma a hozzájuk beosztott 108. gy.-ezreddel és rohamosztadokkal együtt. Ezen állomány éppen csak elegendő az állás megszállására s kisebb zászlóalj- és ezredtartalékok képzésére. Dandártartalék már nincsen.

Az ezredek fizikai ereje, a hosszú és fárasztó állás- szolgálat, különösen a nehéz harcok és a szept. 4-étől tartó állandó szigorú harcok következtében erősen csökkent, úgy hogy szolgálatukat csak vonszolván, minden erő és akarat nélkül végzik. Ezen körülmény a tisztek túlzott igénybevételét teszi szükségessé, akik éjjeli pihenők hiányában, már teljesen ki vannak merülve. A dandár régi zászlóaljparnokai közül csak egy maradt meg. Fentvázolt helyzet komolyságára jellemző, hogy Vidalé ezredes, aki különben a kötelességtudó tisztek mintaképe, 10 nappal ezelőtt a hdszfőparsághoz intézett kérvényt adott át, melyben állásától való felmentését kérte, mivel jelen viszonyok mellett a felelősséget nem vállalhatja. Tanácsomra és eskák akkor állott el kérvényének továbbításától, mikor megígértem, hogy mindent elkövetek a csapatok leváltásának kieszközlésére. A Pez támpont visszafoglalásához szükséges energiát csak úgy lehetett az emberekből kipréselni, hogy ezen front visszafoglalását az ezred minden tagja becsületbeli kötelességének tartotta, másrészt azért, hogy közeli leváltás és szabadságok lettek ígérve.

Míg a mi csapataink egyszer, addig a szomszéd hadosztály csapatai már 6-szor lettek cserélve. Tekintettel a kimerítő szolgálatra, az állásban lévő csapatok minden 6 hétben lennének leváltandók. Jellemző a hangulatra ama cédula, melyet az 5. boszn.-herc. ezred két szökevénye hagyott hátra, ahol kijelentik, hogy ők nem azért szöknek át az olaszokhoz, mintha hazafias kötelességük alól ki akarnának bújni, hanem azért, mert nem lesznek leváltva, kevés az élelem és teljesen el vannak tetvesedve. Kérem tehát a tervezett okt. 15-iki leváltást feltétlenül végrehajtani."

## 13.

A 105. gy.-ezredet az éj folyamán az I. Schützenregiment I. zlja váltja le.

I/105. zlj Geren-Razai körletbe menetel.

14.

I/105, I/bh 5. ½ II/108. és III/108. zljak Feltrétől keletre Villaparejaán vannak.

15.

Az egész 105. gy.-ezred Feltrétől északkeletre S.-Grogriban pihen.

A 120. gy.-ddr az ellenség magatartásától a szept. 18. okt. 15-ig terjedő időre havi jelentést terjeszt fel:

„Az ellenséges gyalogság tevékenysége csak egyes járőrjáratokra terjedt ki, melyeket az előterepben állásaink felé küldtek. Szept. 19-én erősebb járőrökkel a Tasson és Pez állásokat támadta meg, de géppuska és kézigránáttüzzel vissza lett űzve. Ezután október 4-ig csendben maradt. Október 4-én reggel 4 óra 30 perckor saját vállalkozásunk indult meg a Pez-támpont visszafoglalására. Rövid ellenállás után az olaszok le lettek küzdve és foglyul ejtve. Ezután az ellenséges gyalogság csendben maradt s csak az 1593 és 1597 magaslatain beépített géppuskáiból lőtt. Míg a szeptemberi harcok után az ellenség figyelőit állásaink fölé előretolta s ezen állásokat kiépítette, a felhagyott állásokban szalmabukát állított fel, fejükön rohamsisakkal.

Mikor szeptemberben az ellenség említett előretolt állásain dolgozott, ezen munkájában gyalogságunk állandóan zavarta. Az olaszok megpróbálták legénységünket citrom- és cigarettacsomagok átdobásával lekenyerezni. De ez nem sikerült, mert továbbra is zavarva lettek, úgy hogy később ezen előretolt állásaikat fel is adták.

Október 10-ike óta az ellenség igen élénk propagandatevékenységet fejtett ki. Nagymennyiségű magyar, német, román, cseh és horvát nyelveken írott röpcédulákat lőtt át állásainkba. Október 11-én az 1505-ös magaslatról megkísérelte szócsövön át beszédet tartani, de géppuskatűzünk elhallgattatta.“

17.

A Belluno-hdcsoportparság a következő parancsot teszi közzé:

„Az általános helyzetből arra lehet következtetni, hogy az ellenség megkísérli az olasz hadszíntéren is eredményeket elérni. Egy támadás kivédésére minden körülmények között felkészülve kell lennünk s az ellenségnek megmutatnunk, hogy próbálkozása itt is csak vesztésgelteljes, de eredménytelen lesz, mint annak idején a Karst fensíkon. Amellett, hogy igyekezzünk békét kötni, nem szabad az ellenség szándékait szem elől téveszteni. Mi mélyen és rendíthetetlenül ellenséges országban állunk!“ Az arevonalon általában csend van. A legénység hangulata nagyobbrészt kielégítő, csak egyes ezredeknél mutatkozik fegyvelmhiány.

23.

Igy a XXVI. hadtest a szomszédos I. hadtestet követezőkről értesíti: Október 22-én este a 25. horvát honv.-ezred legénységének egy része Sorrivát önként elhagyta. A lázadók legnagyobb része el lett fogva. Lehetséges, hogy a még hiányzó 100 ember Servo-Podavenán át az I. hadtest körletébe húzódott. Kéretik azonnali letartóztatásuk és bekisérésük.

Ugyanezen napon jelenti az I. hadtest a csoportparságnak, hogy a Funghi-i táborban a 25. Schützen ezred legénysége arról beszélt, miszerint minden további harcuk úgy is céltalan s legjobb lenne Feltrén át hazamenni, csak félnek a Feltrén lévő magyar csapattól.

Nyilvánvaló, hogy a Feltré mellett S.-Giustinián lévő 105. gy.-ezredtől tartanak, melynek szelleme kiváló és fegyvelme érintetlen.

E napon lesz közhírré téve IV. Károly császár és király hadseregparancsa, amely így kezdődik: „Katonák! A nap, mely hazatérésteket és a békét hozza, már közeledik! A kötelesség, mely addig még rátok hárul, különösen nehéz! stb.“

A katonák fel lesznek szólítva még rövid ideig tartani.

Az I. hadtestparság figyelmeztet arra, hogy Öfelsége a császár és király szózatában, valamint az okt. 17-iki hadseregparancsban kilátásba helyezett változás az államformában, nem érinti a hadsereget, melyre eddigi esküje változatlanul kötelező.

24.

Nehéz tüzérségi előkészítés után, a hajnali órákban, az olaszok a Belluno-csoport összes állásai ellen támadást intéztek. A 48. gy.-hadosztálynál át is törték a Pertica állást s a Prossolán táborig nyomultak elő, ahol a tartalékok megállították őket. Nehéz és változó harcban végre is összes állásaink újból birtokunkba jutottak.

Egyidejűleg 6 olasz zlj a Mte Golarul ellen támadott, de vissza lett verve. Az 1672-es magaslatnál be-tört ellenség ki lett verve. Ellenben a Calcino hátón sikerült az ellenségnek lábát megvetni. Visszafoglalására a hadtesttartalék utasítva lett. Mint látható a nagyszabású olasz támadás meghiusultnak tekinthető.

25.

Csendes éjszaka után, reggel 7 órakor, a Brenta és M. Spinuccia között, újabb olasz támadás indult. Változó harcok után a Mte Assalone és M. Pertica az olaszok kezében maradt. Az olaszok tegnapi sikereiket a Calcino-hátón észak felé kibővítették.

Belluno-csoportparság felhívja a csapatok figyelmét a tiszti egyenruhát bitorló agitátorokra, akik a legénységet lázadásra bujtogatják.

Tekintettel alárendelt csapataink kétes hangulatára, kéri az I. hadtestparság a Feltrénél pihenő 120. gy.-dandárnak hadteste körletébe való eltolását, mivel kiváló parnoka, Kofron ezredes vezetésével, ezen ddr mindkét gyalogezrede a 105. gyalogezred és 5. boszn.-here. gyalogezred a feltétlen megbízhatóságnak örvendenek.

A Bellunoi-csoportparság vasúton Feltrére szállítja a 105. gy.-ezredet, ahol mint csoporttartalék szerepel. Az ezredparnok az I. hadtestparsághoz lovagol, hogy parancsait átvegye.

A helyzet a nap közben mind válságosabbá válik. Az olaszok egész napon át folytatják támadásaikat s kilátás van rá, hogy azzal a követő napokban sem hagy-nak fel. A csoportparság az egész 60. gy.-hadosztályt Feltrére vonja össze.

Az I. hadtestparság közli, hogy ama híreket, miszerint a magyar határ veszélyeztetve van, csak az ántánt terjeszti s hogy az olasz hadszíntéren helyzetünk kedvező lévén, az olaszok hamarosan bele fognak fáradni a támadásba.

Mivel a 4. bosnyák ezrednek 6. és 7. százada teljesen felmondta a szolgálatot s lázadásba tört ki, elrendeli az I. hadtest ezen csapatnak az arevonalból való kivonását s fegyvelmezését. Ezentúl csak útépitésre használhatók fel.

Az olaszok a 120. gyddr régi állásai egy részének birtokában vannak, melyet a 33. ddr védett. Délután 5 óra 30 perckor a Cuck-támpont is olasz kézre kerül, miután védőinek legnagyobb része elesett. A 33. gyddr parancsot kap a Cuck visszafoglalására.

Az est folyamán a 105. gy.-ezred mint csoporttart. Arsiere lesz rendelve.

A 95. gyddr parnoka jelenti, hogy csapatai, alparancsnokai és a parságok teljesen ki vannak merülve s hogy csapatok nem képesek a nehéz szolgálatot el látni.

Ugyanez a helyzet a 48. gyaloghadosztály és a 13. Schützen-hadosztálynál. A hdgcsoport arcvonalán következő események játszódnak le. Miután az előző napon a M.-Asalone végeredményben saját birtokunkban maradt, reggel az olaszok újabb rohamokat indítanak ezen magaslatra. Változó harc után délelőtt 11 órakor a 4. gyaloghadosztályunk újból elfoglalta.

Az Asalone két oldalán a 40. és 42. honvd.-gyaloghadosztályok makacs védelemmel tartják állásaikat. Ahol az ellenségnek sikerül betörni, azonnal ki is lesz verve. Az I. hadtestnél, délelőtt folyamán egy támadó csoportunk: a 28. honv. gy.-ezred, a 42. rohamzjl és a 47. ezred 1½ zlja, valamint a 48. gyaloghadosztály egyes részei, a M. Pertica ellen nyomul, míg az olaszok a M. Grappa felé mennek vissza. A 13. Schützen-hadosztály délig visszafoglalja a Forcellette állást. Ellenben a Cuck állás újból olasz kézbe kerül. A csapatok vesztesége 30—40 százalék.

A 105. gy.-ezred éjjélkor érkezik Arsiere és mint hadtesttartalék a XXVI. hadtestnek lesz alárendelve. A legénység igen fáradt.

## 27.

A XVI. hadtestnél — hova most a 105. gy.-ezred is tartozik — a kora délelőtti órákban az olaszok a 40. honv.-gyaloghadosztály és a 4. gyaloghadosztály állásai ellen rohamcsapataikkal támadnak, de vissza lesznek verve.

A 42. gyaloghadosztály balszárnya, a 48. gyaloghadosztály részeivel karöltve, kiűzte az olaszokat a Pertica állásból. Később, midőn az olaszok újból behatoltak ezen állásba, ellentámadással kiűzték és saját állásaikig üldözték őket.

Az első hadtest arcvonalán az ellenség a Solaro körletben intézett nagyobb támadást, de eredménytelenül.

A Piave-szakaszban ma reggel óta nagy harcok folynak. Az arcvonalszakaszokról jelentések érkeznek, hogy egyes csapatok nem akarnak tovább harcolni, illetve vonakodnak az első vonalba menni.

Az I. hadtest körletében a Schützenregiment 8. II. zlja, a 7. Schützen-ezred III. zlja (Teschen) és a 6. Schützenregiment (egerlandi németek) nem akarnak a vonalba menni. Ezen három megbízhatatlan osztrák Schützenezredet a 20. honv. rohamzjl egy szda és egy ágyus szakasz tartja féken.

Az I. hadtestparság a 79. gy.-ezredet, a 25. Schützenezredet és a 119. cseh gy.-ezred részeit, mint megbízhatatlanokat jelöli meg, amennyiben ezen csapatok kijelentik, hogy ők immár nem érzik magukat kötelezve Ausztriáért harcolni.

A hadtestparság, a debreceni 39. gy.-ezred ½ zászlóalját szándékozik mint rendőrcsapatot Feltre környékére vinni.

A XXVI. hadtest a kötelékek rendezését rendeli el.

A 42. honv. gy.-hadosztály csapatai — melyeknek az utóbbi harcokban súlyos veszteségeik voltak — Pio Instituto környékére vonatnak hátra.

## 28.

A XXVI. hadtest délután 6 órakor a 105. gy.-ezred menetelését rendeli el Arsiere—Fonzaso—Sorriva—Zorzoire. Az ezredparnok Fonzason a hadtestnél jelentkezik. A hadtest körleteiben ismétlődnek az esetek, midőn a hátul lévő csapatok vonakodnak az első vonalban lévő bajtársaikat leváltani.

A XXVII. hadtest helyzetét a következő jelentésben foglalja össze:

„Dacára nagy veszteségeinek, a 40. honv.-gyaloghadosztály még tartja állásait. Az első vonalban küzdő 30. honv. gy.-ezrednek 50% vesztesége van. Ezen hadosztály tartalékban lévő csapatainál a tegnapi nap folyamán oly események játszódtak le, melyek lehetlenné teszik ezen csapatoknak az első vonalba való bevetését.

A 4. gyaloghadosztálynál lévő hat gy.-ezrednek összesen 1330 a puskalétszáma.

A 42. gyaloghadosztálynak különösen súlyos veszteségei voltak, úgy hogy 1300 a puskalétszáma.

A XXVI. hadtestnek újabb csapatok nem állanak rendelkezésére s a magasabb parságoktól sem kaphat.

A szomszédos VI. és I. hadtestek, dacára veszteségeiknek, úgy erkölcsileg, mint fizikailag megállják helyüket.

Ma délig a Piave szakaszon saját csapataink helyzete kedvezőtlen.

Könnyen lehet, hogy az ottani kedvezőtlen helyzet a Piave-Brenta közötti szakaszra is kihat.

A fegyverszünet megkötése végett osztrák-magyar kiküldöttek mentek át az olasz vezetőséghez.

Tekintettel az általános helyzetre, előintézkedések történnek arra az esetre, ha a visszovanulás magasabb helyről el lenne rendelve.

Az a terv, hogy a visszavonulás szakaszonként történjen, minden hadosztály saját haresávjában. A 42. honv. gy.-hadosztály és a 28. gy.-hadosztály maradványai Giaron—Fenadoson át Fonzanora vonulnak és a Ponte delle Serre—C. Massari körletben gyülekeznek.

A 105. gy.-ezred a 42. honv. gy.-hadosztálynak rendeltetik alá. Az ezred jelenleg Sorriva—Zorrai körletben van s október 30-án a Fiera di Primiero körletbe kerül.

## 30.

A Bellunói-csoportparság 1214. hadműveleti számmal elrendeli a visszavonulást.

A XXVI. hadtest első vonalának kiürítését október 31-én déli 12 óra 10 perckor kezdi meg.

Ófelsége a császár és király közölt szövegének félre-magyarázása következtében, pár nap óta a 105. gy.-ezred eddig kiváló és megbízható legénysége körében is hangok hallatszanak, mely szerint nem óhajtanak tovább az olaszok ellen harcolni.

A 40. honv. gy.-hadosztály parnoka, Nagy Pál altábornagy parancsot kap, hogy ezen derék ezred legénységét észretérítse. Nagy altábornagy a hadtestnek következőkben jelent. „A hadtest rendeletére megtekintettem a 105. gy.-ezredet és legénység körében az ellenpropagandát bevezettem. A legénység katonás és engedelmessé volt ugyan, de a bomlási folyamat már anynyira előrehaladt, hogy a legénység megközelíthetetlen volt s észszerű indokaimtól elzárkózott. Mivel én

lázás betegen fekszem, vezérkari főnökömet Craenenbroeck vezérkari őrnagyot bízom meg a további teendőkkel. Ő is beszélt a legénységgel, akik panaszt emeltek ellenem, hogy én szemükre vetettem volna, miszerint ők egyáltalán nem akarnak tovább harcolni s csak ürügyül kérik hazájukba való szállításukat. Ezzel szemben a legénység lemondott a kilátásba helyezett piHENŐRŐL s kérik azonnal azon ellenség ellen harcolhatni, amely közvetlenül veszélyezteti Magyarországot.

A végén Nagy altábornagy a saját 40. honv. gy.-hadosztály csapatainak hangulatával foglalkozik, mely szintén ingadozni kezd s félő, hogy hirtelen felmondja a szolgálatot. A 29. honv. gy.-ezred már meg van fertözve.

Hogy a további bomlásnak elejét tudja venni, kéri, hogy a 40. honv. gy.-hadosztály szerb haretérre való szállítását mielőbb kezdjék meg, mert csakis így tudja megakadályozni a teljes összeomlást.

Délután 2 órakor a 105. gy.-ezred Primieroról Predazzora menetel (a 42. honv. gy.-hadosztály keretében).

Ezen időben az egész arcvonal nehéz ellenséges tüzérségi tűzben fekszik. Délután 3 órakor az olasz gyalogsági támadás indul Asalone, Pertica és Meneguzza szakaszok ellen. Míg az Asalone szakaszban simán vissza lettek verve, a Pertica és Meneguzza körletben ellentámadással lettek állásrészeinkből kiűzve.

Dacára annak, hogy az ezred legénysége a haza védelmére óhajt hazaszállíttatni, mégis a 105. gy.-ezred a 42. honv. gy.-hadosztály legfegyelmesebb és legmegbízhatóbb csapata.

Az ezred egy lázadó csoportot fegyverez le és kíséribbe Predazzora.

### 31.

Elsővonalbeli csapataink feladták állásaikat, anélkül, hogy az ellenség zavarta volna őket. A XXVI. hadtest a 3. állás megszállását tervezi, míg emögött akarja a csapatokat gyülekeztetni.

A 42. gy.-hadosztály — amint a Predazzo—Prodoi Joch—Corvara menetvonal elő van készítve, Predazzoról Bruneck felé menetel.

Délután 6 óra 30 perckor a XXVI. hadtest a helyzetet a következőkben foglalja össze:

„Miután a 13. Schützen-hadosztály összes csapataival hátrémenetelt s a 3. állásban a parancs ellenére semmit sem hagyott vissza, a 48. gy.-hadosztály felvételi állásait a Stizzone völgyben 1—2 szdnyi olasz megkerülte. Ezen esemény következtében a hadtest többi csapatai is feladták a felvételi állást s rendetlenül a 3. állás mögé vonulnak vissza. A többi csapatok az elrendelt körzetekben gyülekeznek. Zárt csapatokat nem látni, csak egyes kimerült embereket visszamenni.”

A 48. gy.-hadosztály jelenti, hogy az esetben, ha az olaszok Pedavenán át Aune felé nyomulnának, úgy hadosztálya ezt nem tudja megakadályozni.

A XXVI. hadtest a 277/11. hadm. számmal elrendeli, hogy a 119., 105. és 5. bosny.-herc. ezred továbbra is a 42. honv.-gyaloghadosztályhoz tartoznak s amint a hadtest a szükséges élelmet rendelkezésükre tudja biztosítani, útba lesznek indítva Pordoi Jochon át Bruneckre.

### November.

A 42. honv. gy.-hadosztály horvát származású csapatai mindenáron Horvátországba akarnak jutni. A hadosztályparnok kéri ezen csapatoknak Zágrábba való sürgős szállítását.

A 42. honv. gy.-hadosztály csapatainak Predazzo—Pordoi Joch—Bruneck-i menetét a hadtest következőképpen szabályozza:

a) 83. gyddr csapatai 25. és 26. honv. gy.-ezred (horvátok) Predazzo—Campitello—Fontanazzo—Gries—Canarei—Bruneck;

b) 105. gyalogezred és 119. gyalogezred indul november 2-án Predazzóból. A hadosztály többi csapatai november 3—5. közötti időben követik őket.

Este a 105. gy.-ezred Teseroban éjjelez.

A Bellunoi csoportparság megkísérli, hogy a csapatokat rövid ellenállásra bírja s következő parancsot teszi közzé:

„Azáltal, hogy csapataink nagy része vonakodott további ellenállást kifejteni, sikerült az olaszoknak bennünket megszállt területeik elhagyására kényszeríteni, míg ellenesetben sohasem sikerült volna bennünket legyőzni.

Későbbi ivadékaink előtt szégyenkezniünk kell majd, hogy őseik lelkiismeretlen bujtogatóktól elhagyták magukat vakítani s a fegyvert idő előtt letették stb...”

A hadtest elrendeli, hogy a 42. honv. gy.-hadosztály csapatai Bruneck elérése után St. Lorenzen át St. Sigmund—Vinte—Mühlbach körzetben gyülekeznek.

### 2.

A 105. gy.-ezred a Pordoi Joch-tól délkeletre lévő Canareiiig jutott.

A hadtest után az ellenség csak gyenge erővel nyomul.

Ahol utóléri csapatainkat, ott utóvédeink által vissza lesz verve.

### 3.

A hadtest 8 óra 15 perckor értesül, hogy az olaszokkal fegyverszünetet kötöttünk.

A csoportparság parancsot tesz közzé, melyet így fejez be: „Itt van a béke, most csak csend és rend legyen. Amilyen gyorsan lehetséges, mindenki hazájába jut. Minél nagyobb a rend, annál gyorsabban.

A 105. gy.-ezred menetben van Canazeiról Corvareára.

### 4.

A csoportparság a további menetét következő paranccsal szabályozza.

„A hátországi viszonyok arra kényszerítenek, hogy a csapatok egyelőre gyalogmenetben haladjanak kelet felé.

A csoportparság mindent el fog követni, hogy a vasúti szállítást lehetővé tegye és hogy a menetvonalakon élelem álljon rendelkezésre.

A 105. gy.-ezred lehetőleg a 60. gy.-hadosztályhoz csatlakozzon.”

### 10.

November 10-ig a 105. gy.-ezred Brunecktól keletre a Puster-völgyben menetel.

Az I. hadtestparság (Kosak gyalogs. tábornok) 314/3 hadm. számmal értesíti a Thalban pihenő 105. gyalogezredet, hogy az ezred a 19. vadászszázaléjjal egyetemben azonnal induljon Ober Drauburgba, ahol a 60. gy.-hadosztály többi részeihez csatlakozzon.

Azonnali indulás igen fontos, hogy a csapatok idejében érkezzenek a vasúti berakodáshoz.

Az I. hadtest csapatainak berakodó állomásai voltak: Lienz, Greifenburg, Sachsenburg és Spital.

Innen lett a 105. gyalogezred is a hátországba szállítva.



# Harctéri visszaemlékezések.

## Háborús élmények.

Irta: vitéz Adorján József tart. szds.

### Lopuszno, öregállás 1916 június 4.

Délután a legénység egy része kiment az erdőben felállított (a front mögött 1000 méterre) moziba, amikor egyszer csak az orosz rettenetes ágyútűzbe kezdett. Alarm. Az ágyútűz különösen a 2. és 3. szakasz találkozásánál levő Muldère irányult, ahol az Inf. Geschütz is volt. A 2. szakasz egyik dekungjába bele is csapott, úgyhogy az egész Schwarm megsemmisült. Itt sebesült meg fején súlyosan D...r Gyula ö. tizedes. Azóta azt mondják róla, hogy nem nőtt be a fejelágya, viszont ő azt tartja, hogy nyílteszű.

Meg akartam látogatni, de nem birtam egyelőre átmenni azon a tűzfüggönyön. Megálltam az egyik traverzánál és O...d freiterrel meg egy káplárral beszélgettem. A traverza tövénél F...p maschinista káplár vigyázott. Egyszer csak mint villám belecsapott az ellenfalba egy Schwäre. Száraz poros idő volt és én csak azt éreztem, hogy megyek-megyek fölfelé az égbe, úgy ahogy azt gyermek koromba elgondoltam. Már a sötétség is alábbhagyott, kezdett világosodni és én úgy éreztem, hogy mindjárt az Isten trónusa előtt leszek. Tehát meghaltam. És ekkor, amint teljesen világos lett, kinyitottam a szemem és itt találtam magam még mindig a traverzánál. Az ellenfal fonása nyomta rettenetesen a mellemet, O...d is, meg a káplár is ráborulva, arcukon gyengén megsebesülve. F...p pedig lábán sebesülve feküdt a géppuska mellett. Nekem hála Isten semmi bajom nem történt. Így kerültem én rövid ideig a mennyországba, vajjon... másodszor is...? Annyi biztos, hogy nagyon megijedtem és rohantam vissza a negyedik szakaszhoz, ahol a tanyám volt. Közben megérkeztem a helyemre és K...s úrnak, aki a legényem volt és aki jelen pillanatban Postnak volt stimmelve, odaszóltam, hogy egy kis szíverősítőt hozzon a dekungomból. Örökre hálás is ezért nekem, mert éppen csak megfordult, amikor egy gránát a schutzschildet a hátahoz vágta és az orrával ért először földet. A végeredményben csupán erre a nagy ágyútűzre szorítkozott az orosz egész tevékenysége, mert a rohamállításait csak éppen megpróbálta elhagyni. De csúnyán vissza lett kergetve. Június 16-ig nem is próbálkozott többet. Erről még csak annyit, hogy a sáncot, amit ennek az ellenintézkedésére építettünk, beföldeltük, mert amint az orosz pengőtűz megindult, ezt rögtön kiürítettük és így ez az orosznak egy újabb rohamkísérletnél menedéket adott volna. Ez a sánc egy előretolt megerősített Feldwache állás volt. Azért neveztük Á. sáncnak, mert az Á.....y fhdgy azt mondta, hogy innen nagyszerű kilövés van és az esetleges orosz támadást sok ideig fel tudjuk tartani.

### Brodky, 1916 augusztus 5. Troscianec, 1916 VIII. 5—13-ig.

Örök igazság marad, hogy Armeereserve az Armeereserve. Így is van, mert a negyedik zászlóalj is az volt ebben az időben és 5 napi gyalogolás után végre éjfélkor megérkeztünk a brodkii erdő szélére. Annyit tudtunk, hogy itt az oroszok átjöttek a folyón, hogy bent vannak a mi árkaikban, tehát valószínűleg ellentámadás lesz. Előttünk volt a 44. gy.-e. reserve zlja is, bent az erdőben. Ugy, ahogy megérkeztünk, az erdő szélén doppelreihenben lepihentünk, a hátizsákot mindenki a feje alá illesztette és a következő pillanatban mélyen pihent az egész tábor. Reggel 4—5 óra felé arra

ébredtek, hogy a fa leveléről állandóan csepeg az orromra az eső. Felébresztett az eső. De már az emberek is szedelőzködtek, mert ennél sokkal fontosabb tény is közrejátszott; bizony a muszka csúnyán lőtte is az erdőt, ez csinált tulajdonképpen Tagwachét. Sokáig azt hittem, hogy az eső és a lövöldözés egyszerre kezdődött, pedig már akkor javában szólt az ébresztő, mikor fölébredtem. Még jól ki sem töröltem a szememet, amikor már „Alarm!“ hangzott és... Front so, nicht so, sondern so... stb., de nem kellett soká tanakodni, hogy hogyan vegyük fel a frontot, mert már megjelentek az első fecskék, a visszafutó csapattestek a 26. gy.-e., 32. gy.-e. és a Kes. Baon embereiből is. Ezek rögtön meghozták a rémhírt, hogy csak ők maradtak meg, a többiek már elestek. Még egy utolsó alkalmat adtam nekik a hősi halott cím elérésére és beosztottam közénk. Nem izlik az ilyen embernek ez, mert már azt hitte, kint van az összes veszedelmekből. Jött is az orosz, nem kellett csalogatni. De mire kidugta fejét az erdőből, már kb. 30 cm-es árkot talált rajvonalba és mi sem sajnáltuk a füttykoncertet tőlük. Megállapodtak tőlünk vagy 300 méterre az erdőszélen. A balszárnyam bent volt az erdőben. Ez nagyon csúnya helyen volt. Sikerült is egy oldalmozdulattal — miután tőlünk balra levő csapattestek feladták az állást — az oroszoknak elfogni az első és második szakaszt, ekkor a balszárnyam teljesen a levegőben lógott. Kilátás, kilövés az erdőben lehetetlen volt, kikanyarítottam a balszárnyat és tűzzel tartottuk vissza az oroszot, aki most már két oldalról támadt, elől is, hátul is, az egyik ember előre lőtt, a másik hátra és így tartottuk az állást, mert a szerencse megsegített. Amikor a legnagyobb bajban voltunk, akkor menekült a jobbszárnyunk felől két géppuska, de menekült Á.....y fhdgy zljparnok is, mert tartózkodási helyén, századom mögött már oroszok voltak.

Az állást már csak percekig lehetett tartani. Ebben biztos voltam. Az Ungrupierungra már én is gondoltam, amikor megláttam, hogy tőlünk vagy 10 percnnyire egy sűrű rajvonal ereszkedik felénk. Ez tartott vissza még az állásban. Odakiáltok Á.....y fhdgy úrhoz — aki, mint említettem, menekülésben volt —: „Azt a két géppuskát állásba!“, ekkor már megjelentek a kózákok is a balszárnyon és a legnagyobb veszélyben voltam... Á.....y megértett engem... leállította a géppuskákat és löni kezdte a balszárnyon levő lovasokat, akik megtorpantak és mi levegőt tudtunk kapni. A rajvonal pedig eközben vészes erővel közeledett a meghosszabbításra. Hogy mennyi idő telt el, azt nem tudom, de a vonal a balszárnyamon meg lett. Ezután már nyugodt óráink következtek, mert a túloldalon is pihenni akartak egy kicsit. Délután úgy 6 óra felé elmentem Á.....yhoz, megkérdeztem, hogy mi a további parancs az éjszakára vonatkozólag. Itt maradunk... beássuk magunkat... Amint besötétedik, jön a konyha és eszünk. Eddig egész rendben van, de éjszaka teljesen ismeretlen körülmények között, egész jelentékeny veszteség mellett... minden akadály nélkül, nehéz lesz. Parancs, parancs! Amint visszafelé megyek, nem volt több mint 300 méter, irtózatosan erős ágyútűzet kapunk és az orosz támad. Nem is értem be az állásba, visszaszaladtam Á.....yhoz, hogy megbeszéljem vele a dolgot, hogy a második védelmi vonalra jobb lenne visszavonulni, amely innen 1 km-re van. De már nem találtam a helyén. Futok tovább vissza, hogy innen kb. 400 m-re levő vadászlakban érdeklődjem a helyzet iránt. Ott sem találok semmit, hanem ahogy az udvarra befordulok, a pajtából oroszok jönnek... megállók, rög-

tön látom, hogy sebesültek... a vadászházban a csu-  
jek fogadnak. Kommando?... mutatja, hogy elment...  
vagy 10 perce. Nincs idő, tovább futok, hogy kiejjek az  
erdő kiugró részének a széléhez. Odaérek, látom, hogy  
az egész arcvonal visszamegy, csak a 44. gy.-e. bal-  
szárnya, az én századom van vagy 5–600 m mélységben  
bent az oroszok gyűrűjében. Csak pillanatokig tartott,  
míg kiszuszogtam magam és ekkor a nagy bajt látva,  
azt gondoltam, én megmenekültem, mint ahogy Napo-  
leon az orosz hadjárat után azt mondta, a hadsereg el-  
pusztult, de a császár megmenekült. Azért voltam jó  
futó atléta, hogy ilyen kis rohanástól ne ijedjek meg  
és ismét vissza a pokolba. Tőlem jobbra rozs volt lábom,  
ha nem is véd, de legalább takar, gondoltam magam-  
ban, ez lesz a legjobb visszavonulási út. Azt az 5–600  
méteres utat azt hiszem rekord idő alatt futottam meg.  
De odaértem végre. Amint a domb közepére értem, rob-  
bant pont előttem egy srapneil, bent voltam csunyán  
a Garbe-ban, éppen azt gondoltam, hogy most, amikor  
elértem a révet, az utolsó hullám el fog kapni, de végre  
ordítási távolba jutottam 10–20 m-re az ároktól. Einzel-  
weise vissza! Be a rozsba; de akkor már az egész szá-  
zad ott futott a rozsban. Sikerült a második vonalat  
elérni szerencsésen. Akkor már a kastély előtt  
egyedül álló magas fa mellett várt a Sch...y tata.  
Szürkületkor jöttek a németek, akik a tőlünk délre eső  
dombot szállták meg. Közöttünk 400 m üres megszállat-  
lan terület volt, amit 3–4 Feldwache őrzött. Ezen az  
éjjel halt meg a J...a önkéntes is, aki a kastély kertjé-  
ben van eltemetve. Itt történt velem az az eset, hogy  
„Halt wer da?“ felszólításomra azt mondta valaki a  
vak sötétségben, hogy: Hauptmann Haas, vom wiener  
Deutscheimer Regiment.“ Kölesönös bemutatkozás  
után megkérdezte, melyik ezredhez tartozom. Mire azt  
mondta, hogy: „Ich bin froh, dass ich mit dem berüm-  
testen Regiment von der Monarchie zusammen kämpfen  
kann.“ (Szerencsés vagyok, hogy a monarchia leghíre-  
sebb ezredével együtt harcolhatok.) Majd azt mondta,  
hogy megy a legénységért hátra. Többet sem Deutsch-  
meister, sem a Haas kapitányt nem láttam.

Viszont rohamlépésben jött az Ausbildungsgruppe.  
Mintán a parancsnok nem találta meg az első vonalat,  
a front mögött egy pajtában lefeküdt és a Gruppeját  
is lefektette, minden biztosítás nélkül, azzal a jelszó-  
val, hogy ők úgyis a második vonalban vannak. Milyen  
nagy lett az ijedelve, mikor reggel megtudta, hogy  
senki sincs előtte és hogy ő az első vonalban aludt  
ilyen nyugodtan. Ugy tudom, nem is jött be a raj-  
vonalba...

Már kezdtünk megnyugodni a helyzettel, már gyö-  
nyörően kiépített állásunk volt, amikor egyik délután  
a muszka megbolondult és kezdett bennünket illetve a  
jó módunkat nem respektálni és odadobálta a kis grá-  
nátjait. Riadó... Egyszer csak Gy....k Imre zlós, aki  
mellettem szemlélte a távesövémmel a terepet, meg-  
szólal: „Jóska, azok ott nem oroszok“ és mutat a jobb-  
szárnyunk felé a domboldalra. — De igen. Aztán to-  
vább folytatja: „Már jó ideje nézem, ott egymás után  
ugrálnak be az árokba, anélkül, hogy ellenállást talál-  
nának. Pedig azok oroszok. Ez biztos.“ Olyan lettem  
mint a fal. Ha azok oroszok és bejöttek az állásainkba,  
akkor nekünk is végünk van, mert mi a balszárnyon  
voltunk, pont a könyökben, akár a tőlünk balra levő  
72-eseket törik át, akár jobbra törnek be az oroszok,  
mi nem menekülhetünk. Rögtön küldöm a jelentést a  
látottakról. Kisült, hogy annál a századnál, úgy tudom  
a M....r Pali századánál Löhnung fizetés volt és  
addig otthagyták az állást. Sz....y viszont, aki szin-  
tén ott volt, azt mondta, hogy becsalogatták a muszkát.

Az egész csak csálétek volt. Igaz is lehet, mert akik  
bementek az állásba, azokat ellopták a mieink.

Ez nagyon változatos és kedélyes hely volt. B...k  
Laci nemespátrói infanterist, már vagy 16 hónapig volt  
egyhuzamban kint a fronton. Panaszkodott is, hogy ő  
nem tud egy 10.000 koronás sebet kapni. Mígnem egyik  
éjjel egy orosz patrul egész közel jött a Feldwachéhoz.  
Észrevették a mieink, hogy valaki közeleg és megkérdi:  
„Halt wer da?“, erre a muszka azt mondja: „co“ és oda-  
vágja a kézigránátot. Elszaladt. A lövöldözés után be-  
jön a B...k. Jaj megsebesültem... megsebesültem...  
futva jött és a hasát fogta. Jött a Sanitáts, a B...k  
letolta a nadrágot, hogy bekössék a sebet. Amint kifor-  
dította a nadrágot, kiesett a golyó és a B...k szépen  
ottmaradt, mert az ijedtségen kívül egyebe nem tör-  
tént. Wasekoutznál kapott mellövést és azzal jött haza.  
Augusztus 13-án mégis megtörtént a Rückzug, még-  
pedig laufschriftben. Szegény Gy....k Imre ott jött  
mellettem, tele a Brotsack tölténnyel. „Jóska én nem  
birom, én itthagynom... én eldobom...“, közben futot-  
tunk. Az ucca tele eldobott holmikkal, azokon bugdá-  
csoltunk. „Ezek is eldobták“ — mondta állandóan és én  
nem szóltam. Közben az erek a homlokán ujjnyi vas-  
tagságúra dagadtak, mikor egy kerítésen kellett át-  
mászunk... De még mindig csak a szándék volt meg.  
Olejowban aztán megnyugodtunk. Mindent elhoztunk.  
A 21-i batkowi ütközet után állásban maradtunk. Itt  
annyira unatkoztunk, hogy egy napon azt mondja  
Gy....k: jöjj célbalóni. En ráálltam és a Stellunkban  
elhelyeztünk egy gránáthüvelyt és abba lőttünk illetve  
csak a Gy....k, mert az első lövés után összeesett,  
szemüvege darabokra tört, az arca tele vérrrel... Az  
történt, hogy a gránátba lőtt töltény darabokra ment  
és visszavágódott pont az Imre arcába... Rögtön keze-  
lésbe vettem, nem mertünk orvost hívni, mert meg is  
büntettek volna öncsonkítás címén. Akkor már meg  
kellett indokolni a sérüléseket. Indokolatlan veszte-  
ségért a századparancsnok volt felelős. Az arcából szé-  
pen ki is vettem a szilánkokat. Hanem a hashártyába  
is ment egy darab, amit a zsebkéssel nem bírtam  
elérni és kivenni. Rettenetesen kínlódott, de én csak  
mondogattam neki: Tűrj, ha csak ennyi eszed van...  
Én sem gondoltam erre. Harmadnap azért mégis el kel-  
lett neki menni, mert már gyulladásban volt. Rögtön  
azzal kezdte, hogy nem akar hazamenni, csak valami  
szilánk jött a hasába. Egy hét múlva ismét nálam volt.

#### Wasekoutz, 1917 október 6.

Rossz éjszakám volt. Reggel 5 órakor jöttem be a  
szállásomra, amikor dobpergésszerűen elkezd az orosz  
löni, Rögtön a telefonhoz: „Mi ujság odakint?“ Ugyanis  
akkor már a rohamszázadnál voltam és kb. 2000 mé-  
terrel a front mögött volt a helyünk.

Minden vonalösszeköttetés megszűnt, csak az ezred-  
del tudunk beszélni, de az is tőlünk kérdezi, hogy mi  
van? Relééposztok ki!... Alarm!... Már az egész szá-  
zad kint van, pedig csak alig 2–3 perc telt el. R....t  
Jóska, a századparancsnok már szintén dörzsölte a sze-  
mét a picesen, amikor mondom, hogy bajok vannak!

5 óra 10 perc lehetett, amikor P....r Hecsi a sza-  
kaszával elindult. Minden parancs nélkül 10 percre rá  
a század is elindult a front felé és úgy 800–1000 lépésre  
megközelítettük az állást. Éppen a dombtetőn voltunk,  
akkor jött vissza Sch....r százados a Technische komp.  
roncsaival, akikkel az első ellentámadást vezette.  
„Sch....r akkor már sebesülve volt és lovagló pálcá-  
jával magyarázta R....tnek meg nekem a helyzetet.  
Ő is megbukott volna a gyakorlaton, mert bizony nem  
feküdt le, hanem állva beszéltek meg a továbbiakat.

„A frontot áttörték az oroszok. Az a fontos, hogy minél tovább tartsuk fel őket ezen a vonalon, hogy a tartalékokat pedig mozgósítsák.“ Azzal távozott, hogy az utolsó pillanatig tartsuk ezt a vonalat. Kétharmad századdal az ezredvonalat. Közben jelentették, hogy P...r elesett. Jöttek az oroszok sokan, de nem úgy mint a sáskákat, ahogy ők jönni szoktak. Valahogy nem stimmel ez az egész. Előttünk semmiféle saját csapat, a vonalakat nagyszerűen láttuk, nagy mozgolódás nem volt az oroszok részéről. Mikor láttuk, hogy a támadás késik, elhatároztuk a Jóskával az ellentámadást. Előttünk 3–400 méteres lejtő, ha azon túljutunk, akkor már könnyű dolgunk lesz. Előttünk elég magas vetés volt, úgyhogy a vetés mögötti mozgást és mozdulatot nem láthattuk. Annyi biztos volt, hogy nem állunk nagy erővel szemközt. „Gyerünk“... kiugrom a földhányás mögül és rajta a többiek is. Az oroszok is futásban kerestek menedéket. De ekkor olyan ágyútűzet kaptunk, hogy 200 méternél meg kellett állnom, egy gránátölesérben keresve menedéket. Futnom kellett rettenetesen, hogy az ágyútűz Garbejából kikerüljek. Ez arra vezetett, hogy a szakaszom és közém került a Speerfeuer. Sem előre, sem hátra nem tudtam menni. Egy zárótűz választott el bennünket. Az emberek visszahúzódtak az eredeti vonalra, egy 10–15 perces várakozás után én is visszamentem, hogy más, okosabb úton próbálkozzunk. Most már biztosak voltunk, hogy nem állunk komoly esettel szemben, oldalra ereszkedtünk, onnan az árkokat göngyölítettük fel, úgyhogy a szürkület beállta előtt az eredeti állásban voltunk. Bár sok foglyot ejtettünk, de az ezred majdnem megsemmisült.

Az oroszoknak ez egy vállalkozása volt, ami fényesen elő volt készítve. A sötétség leple alatt egész a drótkerítésünkig jöttek előre. 5 órakor zárótűzet adtak a második vonalra, hogy a tartalék ne tudjon felfejlődni, addig a gyalogság betört az állásba. Mire alarmírozták az embereket, addigra az oroszok megkezdték a mézárást és a foglyok gyűjtését. Mire 5 óra 10 perckor mi rohamisták ellentámadásba mentünk, akkor már a V...y Pista két maschinistára támaszkodva, sebesülten, hasonló jókat kívánva búcsúzott tőlünk. Akkor még azt hittük, hogy nagy disznóság lesz itt és milyen boldog az, aki ebből ilyen olcsón tud menekülni. Akkor már a front át volt törve. Meg lehetett volna ezt a nagy vérontást menteni, ha jelentéseinket a dandárnál elfogadták volna. Okt. 2-án 40 tagból álló járőrrel kimentünk R.....t Jóskával oroszot fogni, ill. a régi állás és a szekérút találkozásánál levő orosz feldwachét ki akartuk emelni. A feleúton lehattunk, amikor Jóska értesít, hogy vonuljak be hozzá, mert az oroszok is most jönnek ki. A régi állásba vittem az embereimet és elkezdődött a rettenetes hosszú várakozás. Legalább egy óráig tartott, míg a kulacszörgés stb. elhallgatott és megkezdődött az oroszok előrenyomulása. Nyomasztó csend volt, még a legyek zümmögését is meg lehetett volna hallani, nemhogy az oroszok mozdulatait. Óvatosan jöttek előre. Nagyszerűen lehetett látni az árnyképeit az oroszoknak, amint felkeltek és nyomultak előre. Megítélésem szerint minden 30 lépés után lefektük és figyeltek. Mi addig megbeszéltük a tervünket, hogyan fogjuk őket a lehetőség szerint a legkisebb távolságig bevárni, kb. 30 méterig, aztán a Maschinenszertollal R.....t megadja a támadásra a jelt. Erre kézigránát „Salve“ dobással megtámadjuk, majd roham. Szépen ki volt tervezve a támadás, de éjjel volt és erre nem voltunk elkészülve, hogy az emberek nem fogják 100%-ban a teendőiket végrehajtani.

Hosszú, rettenetes hosszú időbe telett, míg végre

olyan távolságba kerültek, hogy nagyszerűen lehetett hallani, hogy „Panye korporal“, „Na praho“ stb., halhalkan susogva lehetett hallani, tehát nem lehetett megszzebberre az orosz mint 40 méter. Erre visszamentem vagy 20 lépésre a szakaszomhoz. Abban állapotunk meg, hogy kioktatom ismét a legényeket, hogy a lövéssorozat után „Salve“ és „Hurrá“. R....t kb. 25 méterre bevárta az oroszokat és amikor ismét előre akartak jönni, elindult a sorozat. Erre „Salve“ és 40 gránát majdnem egyszerre robbant. Erre „Hurrá“ és neki az oroszoknak, de az előttünk levő, az árokban levő emberek nem ugrottak ki, hanem ismét leadtak egy salvét, amelyik most előttünk robban. Erre összegabalyodtunk a sötétség leple alatt. Megállt a támadás és egy eszeveszett kézigránát dobálás kezdődött. Az egész nem tartott egy percig. Erre óriási géppuskatűzet és ágyútűzet kaptunk és visszavonultunk.

Jelentettük, hogy nagy járőrrel ütköztünk össze és miután Sereth város környékéről állandóan nagy kézigránátrobbanásokat hallunk bizonyára nagyobb dologra készülnek. Leintettek bennünket és az emberekkel reggel 4 óráig dolgoztattak. Az eredmény 6-án mutatkozott. Ennek a járőrnek az az érdekessége, hogy mielőtt kimentünk volna, a zászlóaljparancsnok úr telefonhoz hívatta R.....tet, mint a járőr parancsnokát. Mivel Jóska ekkor már elindult a járőrrel, valószínűleg babonás is egy kissé, azt üzentte vissza, hogy majd ha visszajön. Ezzel, hogy nem jött vissza, nyertünk időben annyit, hogy mi vettük észre őket és nem ők minket. Okt. 6-i foglyok elmesélésekor tudtuk meg, hogy a támadást már 2-án akarták megcsinálni, de mi megzavartuk. Azért tudott a géppuska és az ágyú olyan hamar működésbe jönni, mert el voltak a támadásra készülve. Okt. 2-án éjjel rengeteg sebesültünk volt, úgyhogy reggelig hordták be a sebesülteket és halottakat.

### Montello, 1918 június 15.

Soha még támadás nem volt annyira előkészítve, mint a montellói. Már hónapokkal előbb megvolt nekünk rohamistáknak a Montelló kicsinyített alakja, ahol mindenkinek ki volt osztva a szerepe. Mindenki úgy ismerte Montellót, mint a saját tenyerét. Térképéről tudott a gyakorlótérre olvasni és viszont. Gyakorlatozás nagyon kevés. Minden héten más, más szakasz teljesített járőrszolgálatot az ezrednél, hogy a Pivált mindenki még jobban megismerje. Nappal pedig a tisztek az altisztekkel a szomszéd rajonba mentek, hogy onnan is láthassák ezt a dombszigetet. Már a támadási parancs is megvolt, csak az „X“-et kellett behelyettesíteni. A támadási parancs így kezdődött: „...Angriff beginnt X Uhr...“ június 14-én ennyit kaptunk... „X Uhr ist 4 Uhr und 10 Minuten. Also das Artilleriefeuer beginnt um 3 Uhr stb...“

Jól tartottak bennünket, hiszen nagy dologról volt szó. Nagyon jól tudta mindenki, ha ezt a csatát megnyerjük, talán el is döntjük a világháború sorsát. Június 14-én este a rum felét megittuk, a másik felét forró feketébe tettük, reggelre az Angriff előtt. Egy hordó bort csapra vertünk és jókedvben neki vágtunk Isten szent nevében a roham állásának. Énekelve, mentünk egész úton végig 1918 júniusában a támadáshoz. Ez volt a hangulat. Ennek a hangulatnak kellett lenni, hogy a montellói csatát ilyen fényesen megvívjuk. Nem gondolt senkisémet a halálra, arra, hogy itt baj is lehet, az szinte ki volt zárva. Ki is jöttek a trén urak, hogy ezt a nótás csapatot láthassák. Amint el kellett hallgatni a dalnak, kezdődött a bosszankodás. Fél 1 óra

lehetett, amikor a Sernaglia teljesen tönkre lőtt tempoma előtt testvéri csókban elbúcsúztunk egymástól. A század fele Sernagliától délre, a másik attól északra helyezkedett el roham állásban. A roham állás két pontban volt megállapítva és most búcsúztunk, hogy a Montellón vízszintláthatassuk egymást. A roham század ekkor 8 tisztból és 280 emberből állott. Lassan elfoglaltuk a rohamállást és fél kettő órakor, ezt zászlóaljparancsnokomnak, E... százados úrnak jelentettem. Végtelen jó ember, aki a századparancsnokát soha meg nem bántotta, minden tevékenységét méltányolta és az indokait elfogadta, ha ő is jónak találta. Sohasem fogom elfelejteni, amikor egy „Feuer überschlossen“ gyakorlatot dolgoztam ki és bemutattam. Meghallgatott, majd ezt kérdezte az ő bécsi dialektusával: „Kontolot Adorján, hogy jó lesz?“ — „Igen.“ — „Akkor csinált“ — és megcsináltam.

De már a rohamállásnál vagyunk és várjuk a bosnyákokat, akik a részünkre kijelölt pontonokat egy kb. 120 méteres homokszigeten áthúzva, a Piave főágához vigyék. Itt volt az első meglepetés. Itt csúszott be az első hiba. Ugyanis a bosnyákok nem voltak sehol. A pontonok csendben meghúzták magukat a fák által eltakart holt ágban és várták a rájuk kirótt feladatot. Három óra. Mintha a karmester dirigálására megkezdődne a hangverseny, olyan egyszerre kezdődött az ágyútűz. Hátranéztem és egy tűzvonalat láttam, amit az ágyúcső tüze adott. Pazar látvány volt. És milyen jóleső érzés volt, hogy ezek a csomagok mind a szomszédnak mennek. Azok pedig bennünket nem bántanak. Szinte aggasztó kezdett lenni ez a nagy olasz hallgatás. Igen, de mi van a pontonokkal? Azok egyedül nem mennek át. Mit volt mit tenni? Gyerünk és elkezdjük a munkát saját magunk, mert másképp lekésünk és akkor oda az a sok gyakorlatozás, 5 óra negyven percekor kezdődött az átkelés, amit rakétával jeleztünk. Tehát sietni kellett, mert egy órát késtünk és a pontonokat nem tudjuk átvontatni. Piramidát csináltunk és neki a munkának. Lassan kezdtek bennünket az olaszok piszkálni. Különösen északról, az úgynevezett Sulder-esoport, amit a támadási parancs szerint gázzal tesznek majd ártalmatlanná. Mint később kiderült, ez nem sikerült és azok tettek bennünk legnagyobb kárt. A gáz anynyira nem volt hatásos, hogy az ütközet után vettem észre, hogy a gázmaszkát nem is használtam. Mert nem kellett.

Egy pontonba bele vágott a gránát, kettő meg a homoksziget másik oldalán maradt, mert a kitérőt időben nem tudtuk átvontatni. Ez a bosnyákok bűne? Ekkor már szépen láttuk a Montelló körvonalait, amely sűrű, átláthatatlan füstben állott. Az egész távolság, mely bennünket elválasztott, 80 méter lehetett, de ez a Piave vize volt, amely most ronda sáros vízával hőmpölygöt. Piramidát felvettük és kiki ment a pontonja felé. Itt következett a másik baj. A feldagadt vízben a pontonok nem tudnak elindulni, bár a rakéta jelezte, hogy mi is útra keltünk. Beszállunk a pontonokba, de megfeneklik a homokban, sehogysem tud ez a hármas ponton elindulni. Pedig most már teljes világos van és kegyetlenül kezdenek ezek az olaszok ágyuzni. Végre nagy kinnal elindul az egyes számú ponton és hozza az ár felénk, a hármas már harmadszor szállítja ki az embereket, hogy térdig gázoljanak a Piavé vizében. Én már nem szállok be. Otthagynom őket és gázolok az egyes felé. Behúznak és a pionier-hadnaggal a ponton orrához megyünk és szerencsésen kikötünk a túlsó oldalra. De már jön a többi ponton is és mindenki megkezd az ő kiszabott munkáját.

A 3-as számú ponton, amelyikből kiszálltam, egy

gránát felfordította és ekkor sebesültek meg Gy...k és Sz...y hadnagyok. Mi pedig odaát elkezdjük felgöngyölíté munkánkat. Az első vonal, amelyik nagyon gyéren volt megszállva, minden ellenállás nélkül megadta magát. De tőlünk alig 80 méterre, talán 12 méter magasból iszonyúan lő egy géppuskafészek. Bár nem hozzám tartozott ennek a fészeknek a kipiszkálása, mégis egy kerülő mozdulattal, el akarom foglalni. Ameddig én az embereimmel jobbról be akarom keríteni, addig már egy másik járőr elintézte. H—sz. Jóska járőre. Mint századparancsnok, egyelőre mint járőr (Sturmpatru) kommandáns szerepeltem, mert még nem jöttek át mind az emberek. Egymásután kapom a jelentést, hogy Gy... Sz...y, Sch...r megsebesültek. Itt már bajok kezdődnek, bár mi nagyon jól érezzük magunkat, mert azt az állást, amit 8 órára kellene megtámadni, bár hat óra alig mulott el és már a mienk Ezt a járőrt az egyedül álló házhoz viszem, hogy onnan irányítsam a továbbtámadást és körülnézzek az embereimen ill. a századon. A háznál annak túlsó oldalán a földből egy olasz emelkedik ki, aki rám ront. Jó szándékkal volt hozzám, mert megcsókolt és azt mondta, hogy 28-an vannak itt. Megadták magukat és elküldtem minden kíséret nélkül Falze de Piavé felé. Hazájuk volt ez a föld, tehát könnyen odataláltak.

Kilenc emberemből a Ferkó cigányt magamhoz veszem és elmegyek balra a helyzetet megnézni. Amint leérek a muldába, egy egész kis ajtósortozatot látok a domboldalon. Egyikbe benézek: kötözőhely rengeteg kötözőanyaggal, inkább anyagraktárnak látszott. A másikba élelmiszerraktár pár lépéssel tovább egy kikötött ló. Deckung a következő. Innen elhozom a távesövet, pelerint, egy ezüst pohártartót és egy lovaglópalcát. Mikor kifelé megyek, az ajtóban egy sárga bőröndöt találok bezárva, jó nehéz. Fogom azt is magamhoz veszem és megyek tovább, keresem a tőlem jobbra eső csapatomat. Ezeket a holmikat odaadtam Ferkónak és szigorúan meghagytam, hogy állandóan mögöttem legyen és inkább hátra figyeljen. Amikor egy újabb fordulathoz érek, hirtelen egy olasz koma „Fertigbe“ vágja a fegyvert. Én a kézigránát fogom. Nekem jött meg hamarabb a hangom. Felszólítom olaszul, hogy adja meg magát. Az egyetlen ember eddig, aki a második biztatást várta és csak akkor tette le a puskát. A lőszerraktárt védte. De hol vannak az emberek, kérdelem. Mutatja, hogy elől, pár lépésre attól a helytől, ahol a ló van és attól a Deckungtól, amelyikből a fenti holmikat kihoztam. Kavernában voltak. És várták a jó szerencsét, amely az én képemben meg is jelent.

Beszóltam a kavernába, hogy jöjjenek ki. Magyarak vagyunk és semmi bántódásuk nem lesz. Fogalmam sem volt akkor, hogy itt ennyi ember van. Kiszült, hogy egy teljes század mint tartalék volt a kavernában, akkor még a Ferkóval ketten voltunk. Mire azok meg gondolták magukat, addigra a G... emberei a dombon megjelentek. Ezeknek itt lent fogalmuk sem volt, hogy azok, akik ezt a nagy lármát csinálták tőlük 10 lépés távolságban, csak 10 ember volt. Egy járőr. Igaz, hogy 2—3 lépés magasban is, úgy hogy teljesen bizonytalan-ságban voltak. A lovat is neki adtam és einzelt ábfal-lenbe, úgy ahogy a lyukból kijöttek irányítottam Falze felé! Öt tiszt és vagy 250 ember volt a zsákmány. A megérkezett járőr itt is maradt. Én visszamentem a csapatomhoz. Nem sokáig voltam itt, amikor a kiállított járőr jelezte, hogy az olaszok úglátszik ellentámadásba kezdenek, mert nagy zaj van és már lehet látni is őket. Jöttek is, mi pedig kilencen vártuk kézigránát a kezünkben. Mikor vagy 50 méterre voltak ők a

domboldalon, Salvét adtunk rájuk és megrohantuk. Ugy futottak, mint a nyulak. Mi utánuk és egyetlen embert fogtunk el, az is a P... zászlós embere volt, aki vízért elkalandozott és ezek elfogták. Szegény fiú nem tudta merre vezesse őket. Saját járőre ellen nem akarta vezetni és véletlenül hozzánk vezette. A jobbkarja át volt szúrva, mert amikor a salvét leadtuk, az olaszok azt hitték, hogy törbe akarta csalni őket, le akarták szúrni. A szúrást a karjával felfogta és könnyű sebesüléssel megmenekült. Bemondása szerint az egész csapat kb. 200–300 emberből állott. A kilátás itt nagyon nehéz, mert a Montellón is a tipikus olasz földművelés van. Szederfákat szőlővesszők kötötték össze, így ha nem hosszant, hanem haránt jönnek csak az utolsó pillanatban lehet őket észrevenni. Miután mi vártuk őket, mi láttuk őket, de ők minket nem. Azért volt a mi helyzetünk jobb az övéknél.

Reggel nyolc-kilenc óra lehetett. A levegőben annyi olasz repülő volt és olyan alacsonyan repültek, hogy elborították a napot. Azért néztem fel az égre és vettem észre őket, mert azt hittem napfogyatkozás van. P...yhoz mentem ekkor, aki tőlem jobbra volt. Elkérte tőlem az olasz távesővet és jelentette, hogy előtte 50 méterre egy olasz gépuskafészek van, amelyik állandóan lövi a Piavét. Miután ez az innenső oldal magasabban van, nem tudják lövéssel elhallgattatni. N...gy Sámi gefreiter és még két emberrel kiugrom az állásból és vagy 60–70 méteres dobással Volltrefferben találok a fészket. A másik gránát már az útjukat vágta el, úgy hogy rövid másodpercek alatt elfogtuk a két géppuskát, a főhadnagyot és a legénységet is, 20 embert.

Amint a jobbszárnyam felé megyek, látom Sch...t százados urat, aki ha jól tudom az első zlj parancsnoka volt, odamegyek hozzá és leadom a jelentésemet. Ugy ahogy a nagygyakorlaton elbuktatnának. Állva mondtam el, ő pedig állva is hallgatta. Miután a tartózkodási helyét megmondtam, eltávoztam. Emlékeül a Montelló ütközetből: elküldtem neki az ezüst pohártartót. Ott mindjárt. Sajnos, amikor 18 év után megkérdeztem, hogy megvan-e még, már nem is emlékezett rá!

Ezután lassan jött a gyalogság is. Nem tudtak szegények átjönni, mert a repülők és a Sulder olasz ágyucsoport úgy a pontonokat, mint a hidat tönkrelőtte. Most már vizen és a levegőben kezdtek az olaszok nagy legények lenni, annál kisebbek voltak a szárazföldön. 11 óra tájban jött az 1. század. N...r főhadnaggal. Ennek segítségével visszavertük az olaszok utolsó szárnypróbálgatásait. Ezután már nem bántottak bennünket. Z...sz hadnagy már bent járt Busa di Radiceban. Annyira nem volt veszélyes a helyzet, hogy egy kis erődobással már az egész Montellót el lehetett volna foglalni. Sajnos, ez a kis erő nem tudott átjönni és az olaszok rengeteg időt nyertek. Amint később megtudtuk, az itt levő olasz csapatok már mentek visszafelé, hanyathomlok menekülve. Csak hátul tudták őket ismét csatasorba állítani, amikor a francia csapatok megérkeztek. Tele győzelmes lendülettel, állnunk kellett és várni addig, míg újra csatasorba fogják állítani az ellenséget. Délután 5–6 óráig mélyeséges esend, csak ágyúharc. Ekkor tőlünk vagy 100 m-re megjelenik egy olasz teljes fegyverzetben. Miután lefegyvereztem, kihallgatom és megmondtam, hogy innen 120 méterre egy katlanban vannak vagy százan, akik meg akarják magukat adni, de félnek. Visszaküldöm a pofát és megmondom, hogy ne féljenek, hiszen magyarokkal állnak szembe és különben is nálunk is tudnak olaszul. Elmegy és vissza is jön két-három perc múlva vagy 100 olasszal. Maradt még ott, úgy mondta, de azok már

nagyon félnek. Miután útnak bocsátottam őket, egy járőrrel felkerestem az olaszokat, akik éppen jó forró babkávét ittak. Ugy megcsapta az orromat, azt hittem rosszul leszek. Ellentállás nem volt. Ellenben három kotla forró kávét felosztotta csapatom között. Sch...r szdos úrnak annyira izlett, hogy hajnali 2 órakor kért még belőle. Amint említettem, az olasz tiszt Deckungjából egy sárga bőröndöt is elhoztam. Ezt a bőröndöt az 1. század emberei közül valamelyik, míg az ellentámadást visszavertük, ellopta. Késő délután találtam meg a táskát kifosztva, kiürítve. Ezt a táskát fogtam és tele töltöttem pörkölt babkávával. Gondoltam, ha Isten megsegít és haza kerülök, hogy fognak otthon ennek örülni. Amint estefelé megyek a balszárnyam felé, az egyik ordonáncomat találtam halva két drót között. Pont át akart lépni a dróton, amikor a gránát lecsapott mellette és egyik lábával az ég felé másik pedig a drótbba beleakasztva, hanyat hátradúlva lógott, halva. A legjobb helye W...r századosnak volt, aki a raktárak közelében ütötte fel tanyáját. Gyönyörű hófehér, nehéz pokrócokkal készítette el az éjszakai alvásra (?) fekvőhelyét.

Az éjszaka aránylag csendben tellett el és reggel egész frissen, mondjuk úgy, hogy ébredtünk. Másnap este öt óráig nem is volt semmi a világon, vártuk a támadási parancsot. Este 5 óra felé a következő szóbeli parancs érkezett. Tőlünk balra a mieink támadnak, ha a piros rakétták feltűnnek, csatlakozzunk a támadáshoz. Az én századom volt a támadás jobbszárnya. 5–6 óra felé valóban feltűnik a rakéta és mi is támadunk. Nagyszerűen megyünk előre. Tőlem közvetlen jobbra P...y lent a völgyben, balról. H...sz, akihez G...y csatlakozott. Ezek lejjebb, a ment oldalán támadtak. A mi járőrünk a dombélen ment és ellenállhatatlan volt. Nagyszerűen tudtunk jobbra és balra is segíteni, úgy, hogy egyszerre értünk ahhoz a házhoz, ahonnan géppuskáztak bennünket. Pillanatok alatt elfogtuk őket. A ház mögött voltak az olaszok állásai. H...sz Jóskaival itt találkoztam utoljára. Azt kérdezte, hogy merre menjen, mert a balszárny hozzám szorította. Te menj a ház baloldalán ki és előre, én a jobboldalra megyek. Mire az olaszok előretolt állását elfoglaltam, a 118-as Kote magasságban, akkor már megkaptam a szomorú hírt, hogy H. Jóska fejlődést kapott és elesett. Bent voltunk az előretolt állásban. A főállásuk talán 40–50 méter távolságban volt, amit szívósan védett egy főhadnagy az embereivel. Teljesen beszürkült már és csak az árnyékképét lehetett látni, amint jobbra, balra dirigál. Közben jobbról és balról szintén bejöttek csapataink, megérkeztek B...n Jóska kézigéppuskái is és elkezdték a sűrű drótakadályt lőni. Már csak olasz kézigránátjaink voltak, azokat használtuk. Sajnos a legtöbb nem robbant a puha földben. Ezek ugyanis Aufschlag gránátok voltak, a mi zeitgránátjainkkal szemben. Elöttem Papp freiter lőtte az olaszokat a térdig érő árokból. De őt elég korán mellbe lőtték, úgy, hogy én kerültem oda. Ekkor találtak engem is mellbe. Nem mentem el, nem kötöttem be magam, mert az olasz támpontot még be akarom venni. Utolsó roham és bent vagyunk ebben az állásban is. Itt láttam, hogy egy rohamistám, szigetvári susztergyerek, amikor beugrott az árokba, jobbról még valaki bedobott egy gránátot, nem gondolkozott egy pillanatig sem, hanem tovább dobta a menekülő olaszok után. Az olasz főhadnagy rostává lett löve. Ott feküdt az állásuk tetején. Az volt az első olasz tiszt, akit katonásan láttam meghalni az olaszok közül.

Ezután bekötöttem magam és mentem visszafelé, fájdalmas volt részemre ez a hátramenés. Úgy gondol-

Amikor akkor, hogy egy nagy, talán a legnagyobb akadályt sikerült leküzdenünk és ezután már nem nehézség a Collesel val dell'Aqua-nak az elfoglalása, azután pedig jön a diadalmas előnyomulás a síkságon. A helyzet az volt. Hol lett elrontva, azt később megírták olyanok, akik erre hivatottak voltak. Bekötözésem után, harmadmagammal útnak indultam visszafelé. Egy freiterrel, akinek az orrnyerge volt ellőve és nem látott és még egy rohamista, akinek az egyik karja volt átlőve és segítette a másik barátját, aki a vértől nem látott. Mondtam a szanitésznek, hogy az ordonáncomnak szóljon, hogy megsebesültem és holmijaimmal jöjjön utánam.

Útközben A.....y százados ezredsegédtiszttel találkoztam, amint ment kifelé a rajvonal felé. Az összes egyiptomi cigarettáját ideadta és elváltunk. Képzelmennyire irigyelhetett. Az út mellett volt az ezred támpontja, itt G...ának adtam le a Situationsmeldungot, aki a brigád felé vezényelt. Odaérkeztem, ekkor már jól szitált az eső és M...d telefontisztnak adtam le jelentésemet, aki viszont hálából Escherichtet értesítette, hogy itt vagyok, küldjön értem, mert le akarok nála jelentkezni. A jó öreg Escherich tata, „für alle Fälle“ feldtraget küldött, mert azt hitte, hogy nem tudok menni, ezért telefonáltattam. Nem hiszem, hogy apa örülhet fiának jobban, mint amilyen örömmel fogadott. Rögtön felkeltette az orvost, tetanusz-injekció végett, rögtön babkávét főzetett és a két nap élményét le kellett adnom. S.....i József manipuláns őrmester is ott volt, akinek aláírt egy „Offener Befehl“, hogy azt nevére állítsa ki, hogy oda menjek kórházba, ahová akarok. „Most pedig nem mégy el, hanem csak reggel, mert akkor a legcsendesebb a Piave“ — mondotta Eschenrich. Addigra az olasz tüzerek is megünják a folytonos lövöldözést. A jó öreg mintha csak érezte volna vesztét, azt a szelíd atyai tekintetet, amellyel beszélt, nem felejthetem el soha, azt mondta búcsúzásul: „Ha meggondolod magad és vissza akarsz jönni, a század mindig rendelkezésedre áll. Azért adom az Offene Befehl, hogy mint Einzelreisender jöhess ki.“

Aztán elváltunk. A hídnál, Falzénál annyi foglyot láttam nyüzsgögni, hogy attól tartottam, ha ezek meggondolják a dolgot, fegyver nélkül is megverhetik a Montellón levő csapatainkat. Ennyi olaszt csak a Palazzo Venezia előtt lehet látni ma, amikor Mussolini nagy beszédet mond.

Aztán ráléptem a hídra és lassan elhagytam a dicsőségnek ezt a helyét, ahová énekelve mentünk rohamra, amit olyan fényesen megvívtunk és most, amikor a „gyümölcsöt“ kellene learatni, itt kell hagyni a terepet és a katonáimat is. Soha még ennyire nem sajnáltam csatateret itt hagyni, mint a Montellót. Még egyszer visszaneéztem és fájó szívvel búcsúztam el attól a ronda Piavétól, az olaszok szent folyójától, a mi nagy temetőnkől.

Azt mondanom sem kell, hogy az ordonáncom már várt a trénnél. Mint rendes ordonáncom, aki a gazdája életéért remeg, mindent eldobott, hogy a trénnél minél hamarabb láthasson?! Hogy mit mondtam neki, azt itt elhallgatom.

Innen elmentem Follinába, ahol Feldspítal volt és átköttem sebam. Mellettem levő ágyban feküdt G.....o százados. Pár óráig voltam csak itt, az első transzporttal Coneglianoba mentem, ahol a Vörös Keresztes vonatot egy olasz repülőgéppel géppuskázta. A kaposvári Reservespítalban pedig találkoztam egy olasz infanteristával, akit a Montellón én fogtam el. Ő így mondta és én elhittem, mért azon a helyen én is vol-

tam. Én nem ismertem meg. Veszteségünk tisztben: 1 halott, 7 sebesült. Legénység pedig 35 maradt meg a visszavonulás után. Elmondhattam a költő szavaival: „Hová lett, háová lett az én szép századom.“

Az egyik frontharcos-szakasz ülésén 1937 áprilisában megkérdeztem az embereket, ki volt 44-es. Egyik mokány, bajszos magyar azt mondja, hogy velem volt Montellón. Az emberek hallgatják, egyszer csak azt mondom neki, nem tudja-e, mi lett Papp zugsführerrel, aki ott előttem sebesült és azt mondta, hogy szíven lőtték, még én nevetve azt mondtam: „Fiam, akkor te már rég nem tudtad volna ezt nekem jelenteni.“ Nevetett az öreg és azt mondta: „Százados úr kérem az én vagyok, csak nem zugsführer, hanem freiter.“ Tizenkilenc év után ő megismert, de én nem. Nem csoda.

### **Összeomlás. A 31. rohamzlnál. Olasz haretér 1918 okt. 28.**

Október 28-ika lehetett, amikor a rohamzlnjat allar-mírozták. A 44-es század volt az élszázad és gyorsított menetben igyekeztünk a Piavéhoz. A huszároktól kezdve mindenféle csapattesttel találkoztunk az úton, mintha legalább is a második Potiorek-féle visszavonulás lenne. Sch....r százados, a zljparnok előre ment, hogy a helyzetről tájékozódást szerezzen.

A zászlóaljat én vezettem és a szürkület beálltával érkeztünk Guiettához. Ezt a helyet rettenetesen lőtte az olasz, úgy, hogy csak nagy veszteséggel tudtunk volna átmenni, ha a szimatom nem jön segítségemre. Leállítottam a zászlóaljat és figyeltem. Megfigyeltem, hogy két batteri lő, ezekből azonban az egyik elromlott, mert a lövések így jöttek — ta, ta, — ta, — ta — stb. Felkészültünk a futáshoz, mégpedig Kompaniweise. Sikerült is átfutnunk minden veszteség nélkül. San Stefano előtt azonban hiába volt minden szimat. Ott állandóan, mondhatnám monoton egyszerűséggel lőttek... ott sem szimat, sem az algebra, semmi sem számított. Csak a jószerecsse, amely hála Istennek, az egész háború alatt kitartott mellettem. Mielőtt bementünk volna a faluba, az előbbi futást alaposan kipihentük. Majd Isten nevében elindultunk. Lassan, óvatosan mentünk és amint beértünk a faluba, mintha megérezték volna, hogy jövünk, abba hagyták a lövöldözést. Sikerült a Marche szakadékokat veszteség nélkül éjjél táján elérni. Innen hajnalban a Monte Perlora mentünk, Valdobiadene községen át. Mint később megtudtuk, akkor az olasz járőrök már ott voltak a faluban. Akkor a harmadik zászlóalj már a Piave túlsó oldalán volt, mint fogoly. Szegény egykarú Legányi is akkor esett el. Még mielőtt teljesen kivirradt volna, elértem Monte Perlót. Előtte a Techn. Komp., a 32-es és a B. H. 3. ezred, balról lent a völgyben a 69. gy. e-százada. Délután aztán jöttek az olaszok. Meg is lepték Muldében előttem levő századokat és szépen kettős-rendekbe sorakoztatták őket és vitték a Piavé felé. Mi még csak nem is lőhattunk rájuk, mert sajnáltuk a saját embereinket. Balról tőlem a 69-es századot is hátra szorították és egyedül maradtam a domboldalon. Sch....r százados úrral, aki a 69-esekkel volt, még tartottam az összeköttetést, de aztán úgylátszik teljesen visszavonultak, a Casa Barbieri felé. Este hat óra volt, amikor otthagytam Monte Perlót és a M. Balcon felé visszahúzódtam. A Perló csúcsán a honvédeknek volt távbeszélő állomásuk. A parancsnoktól megkérdeztem, meddig maradnak, mire az ott levő őrnagy azt mondta, hogy ők is mennek.

Elindultunk a Perlóról, Monte Balcon felé vegyes érzelmekkel. A honvéd ho., amely a Piave túlsó oldalán

van, a Brenta és a Piavé között, M. Grappa környékén, visszavonul. Tőlem balra senkisé, még a zászlóaljamtól is el vagyok vágva. De ez lenne a legkisebb hiba, nagy baj az, hogy nem tudok ráismerni az embereimre! Ezek voltak azok a fiúk, akik 4 hónappal ezelőtt dalolva mentek a Montellónak? Most még a L...kra sem mertem semmit bízni, aki pedig már éveken át itt van mellettem. Mire visszatértem délután az egyik megfigyelőtől, L...k nem volt a helyén. Útközben teljes sötétségben honvédekkel talákoztunk, akiket a távbeszélő leszerelésére küldtek. Tulajdonképpen ma sem vertek meg bennünket és milyen más a hangulat, mint négy hónappal ezelőtt. Éjfél után 2 óraker fent voltunk a Monte Balkonon. Rettenetesen hideg volt itt kb. 1600 m magasságban. Fagy volt. Mi pedig a domb túlsó oldalán levő, elhagyott tüzérségi állásban helyezkedtünk el. Tüzet raktunk és melegítettük magunkat. Nem sokáig, mert a fal engedni kezdett és a kövek lassan hullottak. Itt megtudtam, — hogy nevé, nevezem a gyereket — a csapat gyávaságának az okát. A 32-esek, a „Jenőkék“ — így hívták őket — elkezdték híresztelni, hogy vége a háborúnak, csak nem lesztek bolondok, hogy most, az utolsó órában lövessétek agyon magotokat. Ez okozta a féltékenységet és most a nyugodt pihenésben kérdezték az emberek, hogy igaz-e ez?!

Reggel, hajnalban Redlich 32-es ezredes — aki itt fenn táborozott ilyen menekült emberekkel — leküldött a Casa Barbierihez, mert szerinte a bosnyákok és a Landwerek között van egy „Lücke“, ezt töltsen be. Le is mentem, de ott csapatnak se híre se hamva. Ellenben B.k Lajos orvosunk térképtartóját találtuk meg, amiből következtettünk, hogy Sch...r és a 69-esek erre felé vonultak vissza. Vissza mentem és jelentettem, hogy csapat nincs lent. Erre elkezdett ordítani, mint a vad, Strafanzeige Gerichtliche Untersuchung stb. jókkal biztatott. Erre azt mondtam, hogy adjon ordonancót, vagy vezessen ő oda. Erre adott egy bosnyák és egy 32-es főhadnagyot, akikkel ismét lementünk a házhoz. Tisztek bementünk a házba, hogy ott tájékozódjunk, hogy merre is vannak azok az ezredes úr által feltételezett csapatok. A holdba nem mehettünk utánuk. Egyszerre csak azt látjuk, hogy az emberek hanyat homlok rohannak a ház mögé és örült lövöldözés kezdődik. Az egyik 32-es tiszt ki akar menni az ajtón, lelévik.

Erre kiadják a jelszót. Meg kell adni magunkat. Most jutott eszembe, amit az éjjel a bakák mondtak, hogy vége van a háborúnak.

A ház minden oldalról körül volt fogva. Az olaszok 40—50 méterről lőtték a házat. Semmi kilátás a menekülésre. A ház oldalán is volt ablak, ellenben hátrafelé, amerre menekülhettünk volna, tűzfal volt, mert a meredek hegy tövében volt a ház. Elöl a frontja normális 3—4 méter volt, míg hátul fél méternél nem volt magasabb a fala. Ekkor jön a szerencsém. A hegyek között előforduló felhők most is jelentkeztek, a csendes, lágy szellő segítségével. Hol feltűntek, hol pedig eltűntek. Egy hirtelen elhatározással kiugrottam az odalablakon és sikerült hátra jutnom a ház mögé. Erre a kézigránátokkal, géppuskával védve magunkat, lépcsőzetesen visszahúzódtam, sikerült 2 órai harc után feljutnunk a hegy közepéig, hol már biztonságban voltunk. Azért kellett volna most pár száz embernek meghalni, mert Redlich úr valami nagy kitüntetést akart. Velem többet nem kísérletezik. Alig félórával visszavonulásunk óta, megjelent az ellenség tömege és ahol az előbb mi, illetve a századommal voltunk, ott most nyüzsögtek az olaszok. A tüzérségi megfigyelő állás is itt volt a hegy közepén. A tüzértiszt azt mondta, hogy hiába

kér tüzet, nem kap, mert a tüzérség nem lő. Közben besötétedett és a hegynyeret kellett nekem védeni a bosnyákokkal együtt. A sötétség beálltával nyugodt lélekkel mondhatom, hogy embereim 70 százaléka eltűnt. Ellenben a bosnyákok, akik úgylátszik még nem voltak megmétélyezve, olyan fegyelmet tanúsítottak, mely kell, hogy mindannyiunknak elismerését kiérdemelje. Egyik bosnyák ült és aludt a posztot álló bosnyák lábánál. Felváltásnál ez ült le és a másik kelt fel. Ez katona....

Járőröket kellett kiküldennem Guietta felé, mert ott is „Redlich-féle képelt katonáink voltak?“ A járőrök előretolt posztok mentek előre és egy óra múlva visszajöttek, negatív jelentéssel. Közben nem kellett senkit sem előre küldeni, mert az ellenség már itt volt egész közel hozzánk, már lehetett hallani szavukat és kulesuk zörgését. Gy....k Imrével és a mellettem levő vagy 20 emberrel megbeszéltem a dolgot, hogy egy kissé tartjuk az állást és ha nem bírjuk, akkor a jobbszárnyon helyezkedünk el és a Drathseilbahn irányában Miane felé ellógunk a zászlóaljat felkeresni. Akkor még fogalmam sem volt, hogy az ellenség tőlünk balra, a síkságon már Vittorio felé tart, mi meg a Piavenél harcolunk. Végre jött az olasz roham. Bosnyákokkal az élén rettenetesen megvertük őket, mondhatnám lesöpörtük őket a hegy éléről. Eközben egy rettenetes robbantás nálunk. Az ágyúkat robbantották fel. Azokat az ágyúkat, amelyeket egész nap nem használtak, nem lőtték velük az olaszokra. Úgylátszik azért, hogy tüdőgyulladást ne kapjanak, amikor felrobbantják.

Odaszólók Imrének, nézd meg, mi van mögöttünk. Pár perc múlva visszajön azzal, hogy Redlichék pucolnak, az egész társaság megy hátra. Persze, mert azzal tartottak bennünket ide fent, hogy az est beálltával kapunk vacsorát.

Mi is otthagytuk állásainkat és csatlakoztunk az előttünk einzalabfallenbe visszafelé tartó csapathoz. Itt már nagy visszavonulás lesz, amikor ilyen rendetlenül, minden rendszer nélkül, csak hátra. Sem utóvéd, sem oldalunkat nem biztosítottuk, csak vissza... vissza....

Vízmosásokon, lehetetlen utakon vonultunk visszafelé. Szakadékokba, faágakon ereszkedtünk le. Valóságos menekülés volt. A félelmet, ha lehet erről szó, növelte az, hogy amint az út az erdőből kifelé vezetett, a csapatot megállította az ezredes és járőrrel vizsgálta meg az utat. Másnap délután 4 óra lehetett, amikor a Piave felső folyásához kiértünk annak völgyéhez. Santa Giustina vidékére. Ezt a vidéket már ismertük, hiszen itt ez év februárjában már jártunk, amikor Lamon felé (Brenta és a Piave között van) gyalogoltunk. Nem mentünk át a Piave túlsó oldalára, hanem déli oldalán maradtunk. 6 óra felé kaptunk egy kis gulyáslevelet és máris indultunk tovább. Nem maradtunk egy percig sem, mert hömpölyögtek a csapatok. Egyrészt a Piave vidékéről, másrészt pedig az Alpok vidékéről és csak egy út volt a Piave folyásával párhuzamos út. Ezen bonyolították le az egész visszavonulást. Mi ezért maradtunk a déli oldalon, mert a fő út a folyó északi oldalán vezetett. Elindultunk kétórai pihenés után és egész éjjel gyalogoltunk, míg hajnali 4 órára Trichianoba érkeztünk. A poszttól megkérdeztem, hogy milyen ezred táborozik itt. 31-es Sturm-batallion. Hol vannak a tiszt urak? Megmutatta a házat és bementünk. Legénység is leheveredett. Nagy volt az öröm, mert azt hitték, hogy elvesztem. De nem sokáig pihentünk, mert 5 óraker már indultunk. Átkeltünk a Piavén és mi is beleolvadtunk a visszavonuló golyagába. Egy sor gyalogság, egy sor kocsis, egy sor

gyalogság és egy sor kocsis, ilyen tömött sorokban mentünk.... mentünk.....

Megérkeztünk egy raktárhoz, ott valóságos közelharc támadt a csapatok között. Egy ilyen raktárharc alkalmával annyi sebesült volt, mint egy kis csetepatéban. Most láttuk csak, mennyi anyag volt még felhalmozva a raktárakban, akkor, mikor kint a fronton már csak dörgemüserre tellett. Zsír, liszt, cukor stb. megmázsálhatatlan mennyiségben. Mert a hátsó területeken a raktárak mind tömve voltak. Emiatt nem kellett volna a harcot feladni. Csak a bűnös kezek miatt, akik azt a magyar gyomornak nem adták ki.

Amint Ponte nell Alvi és Polpet vonalába értünk, Vittorio felőli úton feltűntek az olaszok. A honvédhadosztály-parancsnok, úgy hallottam, hogy az volt, leállította, az összes ágyukat és direktlövéllyel lőtte őket és tartotta fel az olaszokat, amíg a trén és a csapatok elvonultak. Abban a rettenetes útban összesűrítve, mint a heringek gyalogoltunk egészen Ospeldaleig, ahová este 10 órakor érkeztünk. Megvacsoráztunk és végre lepihenhettünk. Öt nap óta nem aludtunk és csak egyszer ettünk. De nem éreztünk sem fáradságot, sem éhséget. A visszavonulás, az a sok izgalom, szorongó érzés, bizonytalanság és hajsz a fogság ellen stb..... az mind, mind feledtette velünk az éhséget és fáradságot. Ezután már nyugodtan mehettünk, mert velünk volt a trénünk, volt ott minden, ami szemnek, szájnak ingere. A mi trénünk sem hagyta elégetni és felgyújtani a raktárakat, hanem számítva a bizonytalanságra, összeszedett mindent, amit lehetett. Nem volt az utunk ezután más, mint robot-munka. Piave di Cadorenál eltértünk a jobb felé eső útra, hogy helyet adjunk a visszavonulóknak. A falu végén van Tiziannak a szobra. Kicsi, igénytelen kis szobor, amit egy ilyen kis falu költségvetése elbír. Ellenben egy kissé félreeső helyen van az uraságnak a kastélya, mely tele volt képekkel (a padláson), faragott fából a szoba falai, úgyhogy ha több időnk lett volna és jobban körül lehetett volna nézni, sok szép holmit el lehetett volna hozni. Végre Monte Santa Crocen át Ausztriába érkeztünk. Ha térképről nem tudtuk volna meg ezt a változást, az utak állapotáról biztosan megtudtuk volna, mert a jó kőútnak vége volt.

Itt kaptuk a parancsot, hogy a határt védeni kell, honnan jött a parancs, nem tudom, de tény, hogy nem álltak meg csapataink, hanem jöttek megállás nélkül tovább, mert több vért nem akartak céltalanul hullatni. Különböző megérkezett a frontra „Az Est“ és vele együtt a „Nem akarok többé katonát látni“ féle pogányság.

Inichenben elértük a Dráva-menti vasutat. A csürhe, mert a csapatok alja volt az, akik már akkor elkergették parnokaikat, megtámadták a vonatot és véres ütközet támadt azok között, akik lemaradtak és azok között, akik már fent voltak a vonaton. Ezt már nem lehetett kisebb csatának minősíteni, ez már az ütközet színvonalát is túlhaladta. Hiába indult el a vonat, a lövöldözés tovább tartott. A vonatok hogyan néztek ki? Több mint zsúfolás, mert az ütközőkön, a tetőkön és mindenhol, ahol hely volt, egymás hegyén, hátán voltak az emberek. Akik végeredményben mégis csak elfáradtak és hulltak le, mint ősszel a legyek, hogy a kerekek áldozatai legyenek. De sokszor, és ez gyakorabb formája volt, az alagutak és a hidak separták le az embereket. Az állomás tele volt sebesültekkel és halottal.

Mi szépen gyalog mentünk. A 44-esek fél napra voltak előttünk, míg végre Arnoldsteinbe elvesztettük

őket. Ott bevagonírozták őket. Mi tovább gyalog. Klagenfurt. Judendorf, St. Veit és a Stubalpeneken át mentünk tovább. Velünk szemben a vonattal már jöttek az olasz foglyok, akik kenyeret dobtak a vonatból nekünk! Pont az utolsó órában értünk oda, mert elkezdett havazni. Mire Köflachba értünk, már 20–30 cm magas hó volt. A hegyen fent biztosan magasabb. Ha egy napot késünk, meg kellett volna kerülnünk egészen a hegyet és 2–3 napi késéssel érkeztünk volna St. Gotthardra. Utolsó napunk előtt érkeztünk Grác elé. Itt egy nyálas szájú zöld káder legény várt bennünket puskával, hogy „Adjuk le a fegyvereket, mert — és felmutatott egy, a magyar nemzeti tanács, vagy hogy hívták őket, által adott rendeletet, amelyben elrendeli azt, hogy a magyar csapatok Ausztriában, az osztrákok Magyarországon hagyják fegyvereiket. Lehet, hogy csak hamisítvány volt. De rendelet volt pecséttel és magyar szöveggel. Mi viszont nem adtuk le, mire jött egy tiszt-féle. Majd mikor látta, hogy nem boldogul velünk, adott egy Wegweiser-t, aki megmutatta a leg-rövidebb utat haza, csak ne menjünk be Grácba. Az egész móka csak azért volt, mert féltették, hogy ha fegyveresen bemegyünk Grácba, azt feldőljük. Kamenkára érkeztünk késő délután, estefelé. Kipihentük magunkat. A legénységnek megmondtuk, hogy másnap reggel bemegyünk Szent Gotthárdra és vonattal haza. Most már mondhatnám, hogy kérni kellett a legénységet, mert már itthon érezte magát. Eddig, míg ránk volt utalva, ha nem is fegyvelemtartás végett, de a bizonytalanság érzete, szófogadást tanácsolt nekik. Kamenkán minden megszűnt. Mire reggel felkeltünk, csak a legmegbízhatóbb embereket találtuk — mint azok, akik Rákóczit a számkivetésbe elkísérték. Este a lovakat eladták, úgyszintén a kocsikat és az első éjjeli vonattal elutaztak. Másnap reggel összeszedtük a lovakat és kocsikat és dél felé elindultunk 4-es, 6-os fogattal. A lovakat már a harmadik, negyedik határból kellett visszaszerezni. Estére Szent Gotthárdra értünk és nagyon gyenge létszámú legénységgel, de annál több lóval és fegyverrel érkeztünk Kaposvárra.

## Somogyba, Kaposba ...

Somogyba, Kaposba, rosseb baka ritka lett a csárdába,  
Somogyba, Kaposba, de sok kislány elhervad bánatába,  
Csókot adni dehogy tud egy cseh bakának,  
Kétszernégyes tetszhetik itt csak a lánynak.  
Somogyba, Kaposba, hűen várnak a piros parolira

Hej lányok, halljátok, aki legény harcol is a hazáért,  
Hej lányok, halljátok, majd minálunk az mehet csak  
a lányért,

Mert Somogyban minden kislány megfogadta,  
Nem lehet a párja más, csak rosseb baka.  
Hej lányok, tudjátok, hogy a szívünk csak visszahúz  
hozzátok.

Cigányok, halljátok, a nótámat igaz szívvel húzzátok,  
Cigányok, halljátok, el akarom feledni a babámat,  
Mert amíg én muszkaföldön hareban jártam,  
Hűtlen babám más ölelte Kaposváron,  
Cigányok, halljátok, árva szívem emészti a búbánat.

Felber Pál



## Egy nyúl története.

Irta: Gallay-Gausser Rezső tart. százados.

Ha Mussolini megtanította az olaszokat bízni, nevetni és derűsen mosolyogni, akkor azt hiszem, nekünk is szabad már a két évtizedes távlatból szívesebben emlékezni a vidámabb esetekre, mint az álmainkat egy évtizeden át véresre festő, komor harci történetekre.

A jelen esetben pedig szó van egy nyúlról, mely megcsúfolva fájának veleszületett féltékenységét, odamerészkedett a legvéresebb ütközetekbe és felemelt fővel mert széttekinteni akkor is, amikor a legbátrabb öreg rosseb-baka is tanácsosabbnak látta ledugni a fejét.

Ettől fogva én rendületlenül azt hiszem, hogy a nyulak féltékenységéről terjesztett hír csak merő rágalom, amely a nyúlársadalom részéről még cáfolatra sem érdemes.

Történt pedig az eset az Urnak 1914. esztendejében, amikor mi Orosz Lengyelországban barangoltunk. A novoradomszki véres ütközet óta hat héten keresztül minden napra jutott valami izelítő a katonai gyöngy-életből. Ez volt az igazi háború. Mozdóharc, mozgalmas napok. Másutt volt a reggeli, az ebéd és a vacsora, ha ugyan volt (mert rendszeren úgy volt, hogy késő este hozták a ki nem épített állásainkba a jéggefagyott vacsorát, amelyre valódi jégbehűtött pezsgőt ittunk, már az a század, amelyiknek parancsnoka, mint a 9-é is, Magyarországon való átutazásunk alkalmával ilyen kellő mennyiségben beszerezett. De hát A.....y főhadnagy gavallér volt, a pezsgő olcsó, pénz pedig bővíben járt még akkor. Melegünk pedig ugyanis egész napon át volt, arról az oroszok gondoskodtak). A Pilicakörnyéki kisebb harcok után, december 4-én Bukovához érkeztünk. Reggel maga M.....es ezredes úr vezetett fel az ezredet Bukova elé és kijelölte a kiásandó árkok helyét. Serényen folyt a munka délig, amikor a távolban már feltűntek az orosz tömegek. Pedig a csontkeményre fagyott földben alig tudtunk térdigérő árkot ásni egy fél nap alatt. A következő negyedóra a legnagyobb izgalomban telt el, mert szemünk előtt fejlődött fel az orosz hadosztály és hömpölygött felénk támadásra. Tüzérségünk még nem érkezett meg, mely a sűrű tömegben nagyszerűen tudott volna aratni, így csak puskatüzeléssel fogadhattuk az ellenséget. Hamarosan irtózatos harc fejlődik, az orosz tömegek megtorpannak, majd állva lőnek reánk. Már-már sikerült volna a muszkát megállítani, amikor észrevesszük, hogy a jobbszárnyunkon levő Hindenburg ezredbeliek a túlerővel szemben visszaözlönnének, ami miatt mi is kénytelenek vagyunk hátrább vonulni. Bukova utolsó házánál azonban Z.....i kapitány úr feltartóztatja a visszazönlő zászlóaljzat, újból felvesszük a harcot az oroszokkal, s olyan sűrű golyózáport zúdítunk rájuk, hogy nem tudnak tovább előretörni, hanem száz lépésnyire tőlünk lefeküsznek és viszonozzák a tüzelést.

Három órai ádáz küzdelem után sikerült az ellenséget annyira leküzdenünk, hogy az már a tüzelést is becsúszta s kezdte magát beásni.

A nap hőse mindenestre P.....i tüzérkapitány volt, aki a legválságosabb pillanatban érkezett meg két löveggel, melyeket az első vonalba vontatott s onnan szórta sűrűen a srappelleket és gránátokat a már teljesen megpuhított muszkákra. Egyszerre azt látjuk, hogy nagy tömeg orosz hirtelen felugrik és feltartott kézzel fut felénk. Az ágyúk azonban irgalmatlanul közéjük dörrentenek, mire megint lehasalnak és aztán esend lesz.

Töltényeink már teljesen elfogytak. Egyik fiatal legény, mint könnyű sebesült, az egész ütközet alatt szedte össze a halottaktól és sebesültektől a töltényeket és hozta hozzánk a harc vonalba. Mikor észrevette, hogy a harc már alábbhagy, azzal ürítette ki tölténnyel telt kényeres zsákját, hogy most hozott utoljára municiót. És valóban, alig osztotta szét a töltényeket, egy orosz golyó homlokra találta s a derék névtelen hős egy jajszó nélkül adta ki fiatal lelkét az idegen földön. Mikor aztán az ellenségek már kidühöngték magukat s a nagy virtus is lelohadt, történt a nevezetes eset a nyúlal. Hogy, hogy nem, ez a szegény nyúl a két front közé tévedt s egész délután keményen állta az ádáz lövöldözést. Lehet, hogy mulatott is rajta, hogy annyi golyó közül őt egy sem találta el, hát kíváncsian felült, hogy körülnézzen. Az ellenséget figyelve, rögtön észrevettem a két tűzvonat közé tévedt tapsifülest. A sok nélkülözés és marhahus után ingyenfalatnak kínálkozott a nyúlpecsenye, azért egy forintot ígértem annak, aki azt nekem lelövi. Egyszerre három lövés is dördült el s valamelyik kiváló vadászó rosseb tényleg lelőtte a bátor nyulat.

Igen ám, de a nyúl még ott feküdt a két tűzvonat között, az oroszoktól éppen olyan távolságra, mint mi tőlünk. Nem akartam úgy járni, mint a szomszéd 69-esek, akik sokáig békességben néztek farkasszemet az oroszokkal, míg egyszer éjjel egy, a két tűzvonat között lelőtt szarvas tulajdonjogának kérdésén csúnyán összeveszték. Hogy a vitát megelőzzem, még egy forint jutalmat tűztem ki annak, aki a nyulat mielőbb behozza. A kora decemberi est lassan leereszkedett, de még alig szürküllött, egy vállalkozó baka máris hasoncsúszva kímászott és behozta az értékes zsákmányt. (Értékes csak nekem volt, mert úgy véltem, hogy egy kis nyúlpecsenye nagyon jó hatással lesz a rendes étkezéstől elszakított szervezetemre.) Amikor tehát késő este kijött a manipuláns őrmester az aznapi étellel, átadtam neki a nyulat azzal a meghagyással, hogy azt holnapra készíttesse el és küldje ki. Ő átvette a nyulat és eltávozott. Ezzel azt hittem, hogy a drágán szerzett vitéz nyúl rendeltetési helyére is fog érkezni. Az est folyamán rendbeszedtem a századot, beszállítottam a sebesülteket s ekkor kitűnt, hogy súlyos veszteségeink voltak. A tisztek közül L...e. S.....l, R....t és mások sebesültek meg, a század legénysége pedig leolvadt a felére. El is rendelte az ezredes úr, hogy még az éj folyamán vonuljanak vissza a szomszédos Janov falu szélére. De másnap újból támadás, visszavonulás, harmadnap megint, pokoli harcok reggeltől estig. sőt éjszaka is, a zászlóaljnál H....l főhadnagyon kívül már csak egyedüli tiszt vagyok, a manipuláns pedig úgy gondolta, hogy ahol annyit lövöldöznek, oda nem jó kimeni, mert könnyen kaphat egy eltévedt golyót. Szerencsére derék palóc legényem (akit még a 60-asoktól hoztam magammal) páratlan hűséggel és gondossággal követett mindenüvé és igyekezett a hiányos élelmezést pótolni. Janovnál pedig ez különösen könnyen ment, mert a hirtelen elmenekült lakosság állatait, baromfiait visszahagyva igyekezett pusztá életét megmenteni. Míhelyt tehát a harc egy kissé szünetelt, minden bakából a szó szoros értelmében véve csirkefogó lett. De volt olyan szerencsés is, aki a lövészárok körül szaglálódzó disznó lábát fogta el, azonnal lekanyarította a sonkáját. (Egyébként hihetetlenül hangzik, de magam láttam, hogy kiéhezett katonáink nyersen ették meg a csirkét. Az én legényem Janovnak egy védettebb házában főzte meg a jó tyúklevest, amely egyelőre pótolta a kincstári menázsit.) Az orosz lengyelországi mozgóharcok alkalmával tünt ki katonáink páratlan

sokoldalúsága. Nemcsak ügyes éles lövők akadtak közöttük, akik röptében lelőtték a karvalyt, hanem volt közöttük éleslátású méhés is, aki mikor átvonultunk rajvonalon és ellenséges tűzben egy kastély kertjén, azonnal észrevette a levágott fatörzsben rejlő méhest. Egy szempillantás nem sok, de annyi sem kellett neki, hogy kenyeres zsákját megtöltse finom lépesmézzel. Más alkalommal keresztül vonultunk egy falun, ahol rövid pihenőt tartottunk. Mire a zászlóalj utolsó százada beért a faluba, az első századbeliek már disznót öltek. Az éjjeli menetelések alkalmával gyakran hallottam nehéz sóhajtásokat a bor után. „Hej ha egy liter vörösbort megihatnék, mindjárt virré változna bennem” — ez volt a gyakran megismétlődő sóhaj. Ha azután egy faluhoz értünk, nem volt olyan rejtett borvagy szesz mérés, amelyet azonnal meg nem találtak volna. Ugyanekkor történt, hogy egy ízben Wola-Blakova nevű faluban éjjeleztünk. Az ezredparancsnok egy jobb lengyel házban volt elszállásolva; tisztiszolgája vaesora után a rumos és konyakos üvegeket az ablakba tette. Hajnalban az ezredes úr arra ébred, hogy nagyon fázik. Fölkelti legényét, hogy fűtsön be. Reggel a tisztiszolga elkészíti az ezredes úr teáját és keresi hozzá a rumot. De sehol sem találja, végre eszébe jut neki, hogy este az ablakba állította a rumot a konyakkal együtt. Ekkor veszi észre, hogy az ablak ki van feszítve, az üvegek pedig hiányoznak. Jelenti az ezredes úrnak. Az ezredes úr éktelen haragra gyullad s kiadja a parancsot, hogy a reggeli indulás előtt az egész ezredet át kell vizsgálni, hogy a tettes kézre kerüljön. A tiszték mosolyognak, mert tudják, hogy amit a rosseb-baka egyszer megcsapott, az többé nem kerülhet elő. De teljesítik a parancsot és az eredmény az, hogy az ezredes úr konyakjának és rumjának még a szaga sem került elő.

De voltak kitűnő jó tulajdonságaik is. A zsákmányon és élelmen testvériesen megosztottak, a sebesült földit vagy egybéli komát szívesen elkísérték a hirsplatzig. És láttam egy esetet, éppen Bukovánál, amikor az ütközet után egy Somogyi nevezetű öregbaka taligát kerített és azon egész éjjel szállította a sebesülteket a kötőzhelyre. Másnap hiába kerestem, hogy kitüntetésre fölterjesszem, eltűnt. Sohasem hallottam többé hírét. Lehet, hogy ő is úgy járt, mint a municiót szállító legényke a bukovai ütközetben, hogy amikor az utolsó sebesültet is elvitte, egy golyó őt is halálosan találta. De mert napokon át állandóan hullámozott a harevonal, nem értünk rá az ilyen névtelen hősokeket kutatni és a jól érdemelt kitüntetésre előterjeszteni. Hiszen arra sem értünk rá, vagy nem volt alkalom, hogy a legszükségesebb táplálékot magunkhoz vegyük. Itt esett meg velem az is, hogy éjjel egy parancsot kaptam, amelyet azonban a sötétben nem tudtam elolvasni. Megmozdulnunk sem lehetett, mert előlről és két oldalról kaptuk az ellenséges tüzet. Hiába küldtem ki egy felderítő járőrt, nem tudott megfelelő felderítést végezni. Végre L...i Lajos tizedes, somogyi tanító kétórás felderítés után tisztázta a helyzetet. Kitűnt, hogy zászlóaljunk a vakmerő rohamozásnál annyira előrement, hogy az orosz vonalakon túl töltöttük az éjjelt.

Amikor az állva és szundikálva eltöltött éj után el tudtam olvasni a visszavonulási parancsot, már késő volt. Az oroszok erős puska- és ágyútűzzel üldöztek bennünket, de sikerült két sebesülés árán visszavonulnunk előbbi állásunkba.

Amikor végre harmadnapra a manipuláns ismét kijött és én követeltem a nyúlpecsenyét, jelentette, hogy azt már megették a doktor urak. Eltűnődve és szomorú lemondással vettem tudomásul, hogy a nyúl mégis csak

megszökött előlem. Így volt ez a fronton! Sohasem lehetett tudni, hogy kinek kaparjuk ki a gesztenyét. Egyik hős fakeresztet, a másik vaskeresztet kapott. Szinte beteljesedett a gyermekmese, mely arról szól, hogy az egyik meglötte a nyulat, a másik behozta, a harmadik megvette, a negyedik megsütötte s az ötödik megette. S hogy ezt a banális esetet ma felemlítettem, nem azért tettem, mintha irigyeltem volna a mi derék orvosainkól a nyúlpecsenyét, avagy sajnáltam volna, hogy a legvitézebb nyúl csak az orvosok gyomrában talált hősiességéhez nem méltó koporsót; hanem azért, mert így bánt el mivelünk is a kegyetlen sors: mi harcoltunk, fáradtunk és sokat szenvedtünk az elnyomott Lengyelországért, azt felszabadítottuk, földjét vérünkkel jól megöntöztük, mi pedig mindent elveszítettünk s tetejébe még hálát sem várhatunk a felszabadított Lengyelországtól! Igen, mi a vérünk árán szereztük meg Lengyelországnak a szabadság és függetlenség pecsenyéjét!

## A Kárpátok hegytetőin...

A Kárpátok hegytetőin,  
Mikor arra jártunk,  
Fehér felhők, zöld fenyők közt  
Piros hóban háltunk.  
S míg az ég-föld megremegett,  
Varjú repült fejünk felett  
Sötét halálszárnyon....  
Öröm, bánat úgy elmúlik,  
Mint egy röpke álom,  
Ezen a világon.

Galicia nagy mezőin,  
Emlékszel-e rája?  
Mily jól esett fülünknek a  
Cigány muzsikája,  
Ha esténként jó bor mellett  
Bolond szívünk elmerengett  
Nagymagyarországon....  
Öröm, bánat úgy elmúlik,  
Mint egy röpke álom,  
Ezen a világon.

A Piave folyásának  
De sebes a sodra,  
Mi is volt ott hajdanában  
Szegény baka sorsa?  
Ma még nóta, piros élet,  
S másnapra már semmivé lett  
Jókedy, ifjú mámor....  
Öröm, bánat úgy elmúlik,  
Mint egy röpke álom,  
Ezen a világon.

Tarján Vilmos tart. fhdgy.

Van egy sírdomb, kopasz sírdomb, fent Galiciában,  
Rozmaringot nem ültethet senki se rája,  
Pedig van babája, aki gondol rája,  
Aki ezt a rosseb-bakát mindig haza várja.

Sopánov, 1915.

Felber Pál

## Álom a szteppén.

Irta: **Bérces (Brigován) István**  
v. 44-es önkéntes.

A nagy szibériai síkság nyomasztó csendje nehezedett a tájra. Már esteledett. Magányosan bolyongok, távol a kis kirgiz falutól, ahol jelenlegi otthonom van. Fiatal, felnyergelt Deresem idegesen kapkodja fejét, amidőn vágatásra ösztöngöm. Meghiszem azt! Eleget hajsoltam napestig — kirgiz gazdám csikóinak összerelése közben — a végeláthatatlan pusztában.

Olyan ez a szent orosz föld keleti végén lévő pusztaság, mint a drága magyar Alföld: titokzatos és végtelen. Bőségesen kenyeretadó a hátán hordott fiainak s még csak nem is követelődző. Hálát és nagy simogatást nem kíván eltartottjaitól s mégis bőségesen ontja az életet.

A Deres kocogásba fogott. Nem mintha nógatósom túlságosan érzékenyen érintette volna. Pislákoló kis gömbök mutatkoznak a távolban: a kirgiz sátrak. Érzí az otthon közellétét.

A sátor közelében lenyergelék. A Derest bevezetem a karámba s egy öl szénát vetek elébe, melyet jóízűen ropogtat, hálásan dörgölve hozzám néhányszor okos, nagy fejét.

Benn, a sátorban ugyancsak hangosak! Nagy hahotával fogadnak. Azt hitték, hogy megszöktem a Deressel.

— Ne is beszélj István! — mondja a gazda, egy tagbaszakadt kirgiz. — Ti is megteszitek az ilyesmit!

— Én magyar vagyok! Az én őseim nyíltszívűek a baráttal és bátrak az ellenféllel szemben. A ti őseitek is tapasztalhatták ezt nagy fejedelmek, Ogotáj idejében, amikor egyik vezére: Batu, lerombolta az én hazám földjét. Felégette a falvakat, megölette még az ártatlan kis gyermekeket is.

Értelmetlenül néznek rám. Nincs tudomásuk már ezekről. Évszázadok múltak el azóta, a hagyomány is elenyészett: a ködös távolba veszett.

De már susog a szamovár. Középre ültetnek. Jobbról a házigazda ül mellém s engesztelésül barátságosan megveregeti a vállamat.

Az egész sátor népe kettőnk mellé sorakozva leül a szőrpokróca. Az úrnő lekuporodik a teafőző mellé s aranysárga színű tea bugyog a kis porcellánbögrébe. Az egység az elsőség! Ez náluk a hagyományos tiszteletadás. A házigazda következik sorrendben utánam. Ugyanabból a bögréből sürcsöli nagy élvezettel a teát. A társaság minden tagja kiveszi részét: a csontfagyasztó Szibéria e jótékonyhatású nedűjének élvezetéből. Csak a háziasszony ül bánatosan, egykedvűen a szamovár mellett. Szomorú, szép fekete szemét ránkmeresztve, szóltanul. Neki tilos az étkezés addig, míg a teremtés koronája — szerintük a férfi, legyen bár az idegen is — meg nem kínálja szánalomból. Jut neki a teából is, a favályúba kézzel szétdarabolt bárányhúsból is egy-egy odavetett darab. Hálás pillantással köszöni meg a jóakaratot, s továbbvégzi háziasszonyi kötelességét.

A vacsorának vége. A szabad tűzhely lángja pislákol s a füstfelhő ködszerűen száll a sátornyíláson fel a hádak útja felé, ahol talán éppen most Csaba vezér húnjai robognak paripáikon a védelmező Kárpátok irányában.

Bámulom a pislogó parazsat. A sátor lakói csendesebbek lesznek.

— Szpokojni nosz Sztjefán! — Jóéjszakát István!

— hangzik az orosz köszöntés, mert tudják, hogy csak ezen a nyelven tudják magukat velem megértetni.

— Do sz vidanija! — A viszontlátásra! — mondom én. — Egy nappal kevesebb lett a végtelen pusztában a számomra kimért, eltöltendő idő. Csend van. Csak az egyenletes légzés jelzi a jelenlévők békességes álmát. Néha a kis Vanyka — házigazdám kislánya — csúfolódik velem álmában: Kotumb vagumb se . . .

Ólom nehezedik pilláimra is.

\*

A szolgálat ideje letelt és még mindig nem jön Nagy önkéntes. Alig állok a lábamon s már csak pislogva nézek Prisoka, Miheilini és Gerboutz irányába.

Felemelem a telefonkagylót. Zűrzavaros hangok:

— Mit csinál a Csicsa? — kérdi az érces hang. — Salvéz főhadnagy úr, de azért csak megvagyunk. Jó, békebeli altiszt adta e választ.

— Halló! Halló, Zsuzsi! Mi ujság? Ez a mi megfigyelőhelyünknek szól.

Egy-egy orosz rakéta sisteregve hajlik fénycsóvájával a terep fölé, megvilágítva néhány percre a hosszú idő óta elnémult prisokai állomást s az előttünk kigyózdó Serethet.

Az álom nyomasztólag kezdi hatását éreztetni. Ejnye! De miért nem vált fel Pista barátom? Veszem a telefonkagylót.

— Halló! Itt Zsuzsi. Jelentkezik azonnal „Ilona“, a kilencedik század.

— Miért nem jössz fel, Pista? Már rég letelt az időm! Már hajnali három óra.

— Nagyon rosszul érzem magam, de azért megyek. Légy türellemmel. Szegény barátom. Tüdővérzése van, a láz erősen gyötri.

Pár perc múlva felballag a megfigyelőhelyre. Átadom neki a szolgálatot s a futóárkon át a 4. szakasz 1 rajának kényelmes, meleg fedezékében — a kávé elszüresölése után — elnyom az álom.

\*

Irtózatossá ébredem. A felszerelés pár pillanatig tart. Rohanunk a futóárkon keresztül az első vonalba. Géppuskáink erősen kattognak, tüzeink is erősen válaszolnak az orosz borzalmas zárótüzére. Az oroszok nagy tömege imbolyog előttünk.

Jobboldalról, a hajnali pirkadatban már látható az orosz tüzeinek részére leadott vörös rakétajelzés! Áttörték a frontunkat!

Hátrarohanunk az új állásba s még egy utolsó, dacos akarással a hátukba lövünk. Washkoutz égő házainak világánál jól látjuk: találtunk. Itt is, ott is elmarad egy-egy orosz. Bajtársaik le-lehajolnak s az élöket hátraviszik.

Tömegesen jönnek ránk. Minden hiába! Összeállítanak bennünket.

— No kutyák, most meghaltok! Kattan az orosz puska záródugattyúja, s öt puska mered felénk, méhében a halálhozó golyóval.

— Ne bántsd őket! — mondja harsány hangon egy fiatal proporscsik, zászlós. — Hadd éljenek!

Felébredtem.

\*

— Sztjefán! Sztjefán! Rázza a vállamat valaki. A hideg verejték még most is folyik arcomon. Mintha most is látnám az arcok rémületbe fagyását az orosz puskák fellendülésekor.

Vanyka, gazdám kis csúfolódó csemetéje — mellettem állva rám meresztí éjfélete szemeit.

— Sztjefán! Itt van egy bácsi. Azt mondja, hogy

hazamentek Ausztriába! Értelmes szemeivel jelentőség-  
teljesen néz rám.

Jól van kis hírnököm! Legalább nem leszek mumu-  
sod. Ha elevenséged nem ismer határt, nem ijesztenek  
azzal, hogy elviszlek.

A gyerek tudatában van a pillanat jelentőségének.  
Szemei ragyognak felém s a régi pajzanság ismét elő-  
tör a kis keleti lélekből.

Amig betyárbútoromat rendbehozom, jó öreg János  
barátommal, aki az örömhirt hozta a közeli orosz falu-  
ból, a pöttöm emberpalánta elém áll s ismét felhang-  
zik csengő hangon esúfolódó szava: Kotumb vagumb  
se... Még táncol is hozzá!

Gyönyörködve nézem az életerős kis keleti fajzatot.  
Ilyen elevenek lehettek őseink kis porontyai, azok is  
úgy ültek a paripán hatusztendős korukban, mint ez  
a kis vadpalánta.

Az elevenség, erő, amely belőle áradt, megbűvölt.  
Nem tudtam folytatni a csomagolást. Nádszipkából  
bodor füstkarikákat eregetve, mosolyogva szemléltem  
a kötekedő lurkót. A esúfolódás egyre tartott.

Egyszer csak a földre vágja magát. Irtózatossírás-  
ba kezd. Ruháját tépi, vonaglik, hempereg kínjában.  
Megrémülve nézem. Mi történhetett? Egy újjal sem  
nyultam hozzá. Összefut az egész sátor népsége s velem  
együtt találgatják a hirtelen pálfordulást.

Nem találta ki senki! Én is csak jó időre pillantot-  
tam nádszipkámra. Hiányzott belőle az égő cigaretta-  
vég...

Szegény kicsi! Akaratomon kívül megbűnhődöttél a  
esúfolódásért!

Kimentem a sátorból. Három év telt el a wasch-  
koutzi véres nap óta. Most nevettem először szívből,  
igazán.

---

## A rosseb-bakák nagy Oroszországban.

Megüzentük az oroszok cárjának,  
Készítse el ládáját a lányának,  
Rosseb-baka lesz a lánya kérője,  
Cigánybanda a násznép kísérője.

Muszka cárné ne sirasd a lányodat,  
Rakd kocsira tollas fehér ágyadat,  
Háromszínű lobogó a jegykendőm,  
Nem látsz többé hűtlenné lett szeretőm.

Ha bemegyek a muszka cár házába,  
Rákacsintok a muszka cár lányára,  
Szép kisasszony, adjon egy kis papírost,  
Olvassa el, hogy mit írok haza most.

Kedves babám, ha most látnál bennünket,  
Hogy kergetjük haza ellenségünket,  
Nincs már muszka egész Galiciába,  
Nem harcolt a rosseb baka hiába.

A muszka cár Galiciát siratja,  
Felesége könnyes szemmel biztatja,  
Ne sírj párom, de üzenj a magyarnak,  
Kérdezd meg, hogy mi a ménkút akarnak.

Angol király levelet írt a cárnak,  
Kérdi bent, hogy mi a fenét csináltak,  
Országotokat rosseb baka gázolja,  
Verességték hét-nyolc ország gyászolja.

Baranie, 1915 (Oroszország)

Felbert Pál

## A csínos halott.

Irta: Gally-Gausser Rezső tart. százados.

A világháború első fele volt a legnehezebb. Az a tél,  
amelyet papírtalpu bakancsban kellett eltöltenünk a  
Kárpátok szélnek kitett, jeges hóval borított gerincén,  
hogy az oroszok beözönlését megakadályozzuk s az ott-  
honlevőknek a meleg szobában való nyugodt alvását  
biztosíthassuk. A Piaszki, Berdo és Cseremha csúcsok  
örökké emlékezetesek maradnak minden 44-es lelkében.  
Itt érkezett el az ezred a megpróbáltatások csúcspont-  
jára. Mert úgy voltunk már máskor is, hogy a kony-  
hákrol nem kaptunk utánpótlást. Az élelmes bakatársas-  
ság azonban mindig tudott magának élelmet szerezni.  
Az őszön felásták egész Galiciát krumpliért, vettek  
borjút, disznót, tyúkot; de itt, 1200 méter magasságban  
csak hó és jég borult mindenre. S míg lent, a völgyek  
falvaiban a csujesnek keresztelt rutének rendszerint  
azzal utasították el a tojást, tejet, vagy tyúkot kereső  
bakáinkat, hogy: nyima jaja, nyima kura, sickó zabrali  
muszkáli, itt fönt a hideg keleti szél mintha állandóan  
azt süvöltötte volna: sicko zabrali, mindenkit megeszek.  
Szegény, hős katonáink csak építették a dekkungot,  
hányták a havat és állták az őrseget, míg mozogni tud-  
tak; akkor aztán, ha még lehetett, levítették őket és le-  
operálták a lefagyott lábukat és kezeket. Nem csoda  
hát, ha az ezred nagyon megfogyatkozott. Az ezred-  
parancsnokságot Sch...d kapitány úr vette át, a tiszt-  
karban L...s, B...y Szilárd főhadnagyok, B....k  
Sándor, L..e Imre hadnagyok tartották a lelket. A  
muszka hiába támadott, a maroknyi 44-es minden tá-  
madást visszavert. Szurmay tábornok, hadseregszere-  
parancsnok külön is megdicsérte vitéz ezredünket,  
amely már alig tett ki egy gyenge zászlóalját.

Hanem április végén végre lekerült az ezred a hir-  
hedt Cseremháról. Kaposvárról pedig megjött a friss  
emberanyag, az új marsbatallion, mely sok pihent tiszt-  
tel és katonával frissítette fel a legyengült regimentet.  
Két napi pihenő után Fenyvesvölgyről elindultunk,  
hogy a Kárpátokból még ellenséges kézben levő utolsó  
hegyet, a Koziolátát is megtisztítsuk az oroszoktól. Ne-  
kem és M...y Lajos hadnagynak jutott a szerencse,  
hogy az oroszokat kiverjük a Koziolátán elfoglalt erős  
állásaikból. A gorlicei áttörés híre felvillanyozott ben-  
nünket. Egy hajnalban az oroszok sok fegyver és élel-  
miszer hátrahagyásával visszavonultak a határ felé.  
Mihelyt ezt észrevettük, rögtön követtük őket. Délben  
átléptük az ország határát az 1015 méter magas hegy-  
gerincnél és attól kezdve Galicia földjén üldöztük az  
ellenséget. Hegynek föl, völgynek le, sűrű erdőkön,  
járatlan, nehéz utakon haladtunk előre napokon át. Az  
oroszok itt-ott még megkísérelték csapataink feltartóz-  
tatását, de rövid harc után visszavonultak. Mi pedig  
erélyesen utánuk mentünk. Nem volt akadály sem a  
hegy, sem a folyó. A San jéghideg vizén kétszer gázol-  
tunk át egy napon. Május 16-án Felsztyn városka előtt  
álltunk. Rövid pihenő után megint a 3. század kapta  
a parancsot, hogy keljen át a Dnyeszteren és foglalja  
el a Felsztyn előtti magaslatokat.

Dohogtam magamban, hogy mindig a 3. századnak  
kell minden támadást, üldözést, felderítést csinálnia,  
mialatt a többi század kényelmesen pihen; de hát a  
parancs, parancs, elindultam. Alig gázoltuk azonban át  
a jéghideg széles folyót, utánunk vágat a lovasküldönc  
avval az üzenettel, hogy: hadnagy úr, tévedés van, tes-  
sék csak visszajöni a századdal. Most már morogtam,  
mert megint át kellett gázolnunk a folyón. Tehát jöt-

tünk visszafelé. Alig értünk azonban át a folyó innenső partjára, már vágtat felém a küldőnc az újabb parancsot, hogy mégis el kell foglalni a várost. De mialatt mi itt a folyón ide-oda sétálgattunk, az orosz tüzés is észrevette a mozgolódást és két oldalról erős tüzeléssel üdvözölt bennünket. Szerencsénkre a folyó ágya Felsztyn fölött egy szélesen kiterjedő árterület volt. Kiadtam tehát a parancsot, hogy a század minden egyes embere egymás mögött és egymástól oldalra 5—5 lépésre távolodjék és a város mögötti hídnál találkozzunk. Így elértem azt, hogy egyetlen ember veszteség nélkül értem a kitűzött célhoz, ahol egyesülve benyomultunk a városba. Rövid tűzharc után a városkát megszállva tartó orosz lovasság menekült, mi pedig annyira nyomukban voltunk, hogy a város túlsó végén, egy kolostor udvarán felállított üteget is erős tűz alá vehettünk. A lakosság öröme a mi katonáink láttára leírhatatlan volt. Kijöttek a házak elé és „Nasi vojaci!“ (a mi katonáink!) kiáltással hívogatták, ki egymást az uccára. Míg mi a városkán átvonultunk, a hálás lakosság sok kalácsot, csokoládét és más ételneműt hozott nekünk, ezzel akarva meghálálni a város felszabadítását. Mi azonban a templom mögött összegyülekeztünk, hogy onnan a város túlsó oldalán kijelölt magaslat elfoglalására induljunk. Ez alatt történt, hogy a templom harangjai megkondultak. Rögton két embert küldtem a harangozóért, aki kérdésemre azt mondta, hogy halottra harangoz, pedig nyilvánvaló, hogy árulóval volt dolgunk, mert ugyanakkor az orosz tüzés is a templomra és a mögötte elterülő térre összpontosította tüzeit. Ezért a harangozót visszaküldtem rövid jelentéssel az ezredparnoksághoz s amint utóbb értesültem, a hadosztályparancsnokság rövidesen nyakára illesztette a harangozó jelvényt: a kötelet. Az az elégtételünk azonban megvolt, hogy az elég gyorsan el nem vonuló orosz tüzésre hatásos puskatűz alá vehettük. Kijelölt helyünkön másnap reggelig maradtunk, amikor legnagyobb örömünkre azt vettük észre, hogy az ezred többi részei a mi hátrahagyásunkkal előbbre nyomulnak. Amikor harmadnap bevonultunk a zászlóaljhoz, T.....cs százados úr, a parancsnok nagyon meg volt lepődve ama jelentésemre, hogy egyetlen halottunk és sebesültünk sincsen. Ő az erős ágyú- és gyalogsági tűzből következtetve azt hitte, hogy a század súlyos veszteségeket szenvedett és harc képtelenné vált.

Május 19-én érkeztünk a Krukienice melletti Ostrozec községhez. Itt már megkaptuk a parancsot, hogy 20-án hajnalban támadást kell intéznünk a magaslaton erős állások mögött meghúzódó oroszok ellen. Késő este kaptuk meg a vacsorát a falu melletti erdőszélen. Mialatt a legénységnek kiosztották a párolgó menázsit, két hatalmas lövedék csapódott le a konyhakocsik mellett. Szerencsére más kár nem esett, csak a kiosztásra kerülő étel megszaporodott a fölesapott földdel és sárral. Nekünk tisztéknek csirkepaprikást hoztak, mert W..sz úr, a vicemanipuláns azt a megbízatást kapta tőlem, hogy lehetőleg minden napra csirkét kerítsen. W..sz úr eleget tett ennek a megbízatásnak, lejárta a lábait térdig, de a csirkét előkerítette, mert különben állásvesztéssel volt megfenyegetve, ezt pedig ő nem akarta. Öten ültünk a vacsorához, amikor is figyelmeztettem a fiúkat, hogy ne sokat egyenek, mert ha hajnalban valamelyikünk haslövést kap, az halálos lehet telt gyomor mellett. F...ó hadnagy azonban, úgy látszik jobban szerette a csirkét, mint az életét. — Nem bánom — úgymond — de még egyszer eszem belőle!, aztán előhívta legényét, fehérneműt váltott és megmosakodott. „Ejnye, de kicsinosítod magadat“, évődünk vele. „Hadd legyen csinos halott belőlem“ mondotta és

folytatta átöltözködését. Pedig csinos fiú volt anélkül is; meg csak rövid ideje volt a harctéren, de majdnem naponta kapott illatos leveleket Kaposvárról, Budapestről. Mikor befejeztük a vacsorát, parancs jött az indulásra. Egész éjjel meneteltünk, míg végre odaértünk arra a helyre, ahonnan a támadásra kellett indulnunk. Előttünk a 29. gyalogezred állásai voltak, mi erről azonban nem tudtunk. Az éj sötét és csendes volt, a 29-esek azonban meghallották, hogy mögöttük fegyvercsörgetés és beszéd van s anélkül, hogy meggyőződtek volna róla, kik vannak mögöttük, hirtelen „Hurrá“ kiáltással ránkrohamoztak. Mi se hagytuk magunkat. Parázs harc keletkezett, míg végre a közelharc alatt tisztázódott, hogy hiszen ezek saját csapataink. Erre beszüntettük a tüzelést és kibékültünk a 29-esekkel. De már késő volt! Mert közben az oroszok is figyelmesek lettek a harci zajra és felkészülve várták a támadást. Mi a galíciai éjjeli hidegtől és álmatlanságtól megdermedve feküdtünk még egy darabig a nyirkos földön, várva a támadás kezdetére. Már hajnalodott, a parancs még mindig nem érkezett. Végre 4 órakor megindultunk. Ekkor azonban már olyan világos volt, hogy az oroszok, akik a magaslatok széleit tartották megszállva, tisztán láthattak bennünket és három oldalról olyan tűz alá vettek, hogy mi rendkívül súlyos veszteségekkel tudtunk csak a dombok aljáig előnyomulni. F...ó hadnagy az ő szakaszával valamivel előbbre jutott. De vesztére! Mert amikor lefeküdt egy barázda mélyedésébe, hogy kissé kipihenje magát, egy jól irányzott orosz puskagolyó a vállába fúródott. Közben szakadatlanul kattogtak az orosz gépfegyverek, a szibériai lövészek pedig egyre terítik le legkiválóbb katonáinkat. Támadásunk megakad. Hiába igyekszem még előrébb vinni századomat, nem mozdulnak. — „Mért nem megyekd előre!“ — szólok a mellettem fekvő bakára. Erre kissé felemelkedik és tisztelettudó, de önérzetes hangon azt válaszolja: — „Azért, mert át van löve a mejjem!“ Most már beláttam, hogy a támadás folytatásáról szó sem lehet. Iparkodtam tehát még annyira előre kúszni, hogy jó kilövésünk legyen s aztán ásní kezdünk. Arról persze szó sem lehetett, hogy beássuk magunkat, mert az oroszok a legkisebb megmozdulásra már odalöttek néhányat, így meg kellett elégednünk azzal, hogy néhány lapát földet dobhattunk a fejünk elé. L...e barátom így is megjárta, mert amint fejét a gépfegyver mögül csak kissé kidugta, egy golyó máris átfurta sapkája sildjét s csak egy hajszálon múlt, hogy nem kapott másodszer is fejlövést.

A májusi nap kezdett melegen sütni. Étlen-szomjan feküdtünk vagy 8 óráig, mikor egy küldőnc hozta B...r alezredes úr parancsát, hogy vonuljunk vissza a kiindulási vonalakba. Azonnal közöltem L...e hadnaggal, aki mint gépfegyverparancsnok mellettem volt s mindkettőnknek az volt a véleményünk, hogy most fényes nappal teljes lehetetlenség a visszavonulás. De veszélyesnek is tartottam, hogy föladjuk nehezen kivívott állásainkat, mert a pihenés ideje alatt jól szemügyre vettem azt a területet, amelyen előrenyomultunk. Láttam, hogy a domboldalak és a dombok alja telve van halottakkal és sebesültekkel. Láttam arcraborulva feküdni F...ó hadnagyot. A szemközti domboldalon láttam egy tisztet, aki időnkint fel akart emelkedni, hogy sebeit beköttesse, de ahányszor megmozdult, a kegyetlen ellenség minduntalan leadott rá néhány lövést, míg nem mozdulatlanul maradt. Ez a három daliás K.....k testvérek közül a középső volt, K.....k László főhadnagy, aki itt lelte hősi halálát.

De katonának nem szabad sokat gondolkoznia, tehát kiadtam a parancsot a visszavonulásra. Először azonban

előre küldtem K.....cs kaposvári asztalost, hogy ug-rásszerű visszavonulásával mutassa meg a többieknek, hogyan fogunk egyenkint visszavonulni. K.....cs fel-készült útjára, majd hirtelen felugrással 3 lépést futott lefelé. Tovább nem mehetett. Egy jól irányzott orosz golyó átfúrta szívét. Azonnal meghalt. Erre elhatároztam, hogy a további veszteségek elkerülése végett nem megyünk vissza. Ez jó is volt, mert az oroszok abban a hitben, hogy a mi támadásunk teljesen összeomlott, ellentámadásba kezdtek. Ekkor azonban nagy meglepe-tés érte őket. B...y Szilárd főhadnagy és az én száza-dom, valamint L...e Imre gépfegyver osztaga olyan tüzzel fogadtuk az oroszokat, hogy ismételt támadásuk is összeomlott, nekünk pedig az utolsó golyónk is elfo-gyott. Ezután az oroszok egész estig békét hagytak. Ott feküdtünk a forró napon étlen-szomjan a hőségtől és szomjúságtól gyötörve. De éltünk és híven kitar-tottunk, ez a tudat minden szenvedésért kárpótolt. El voltam készülve arra, hogy a parancs nem teljesítéséért haditörvényszék elé állítanak, de tudtam és éreztem, hogy helyesen cselekedtem. S ez az érzésem csak foko-zódott akkor, amikor estefelé a sok halottnak vélt ka-tona a galíciai hűvös levegő fuvallatára ájultságából magához tért, felült, majd visszafelé indult, azután megjelentek szanitéceink, akik a súlyos sebesülteket hordágyon vitték vissza. Késő estig tartott ez a munka és én csak 9 óra után vonultam vissza századommal, amikor már minden sebesült biztonságban volt. Ekkor tűnt ki, hogy a visszavonulási parancs nem teljesítése által 300 sebesültünk megmentése vált lehetővé. Vissza-jött a csinos hadnagynak, F...ónak tisztiszolgája is; ekkor tudtuk meg, hogy a hadnagyot valóban gyomor-lövés érte, mert a golyó, amely vállánál hatolt be, a gyomrán jött ki, felszakítva beleit is. Összegyűjtöttem századomat s ekkor kitűnt, hogy 120 emberemből csak 30 maradt meg, 3 tisztem pedig megsebesült, illetve elesett. De a többi századoknak is súlyos veszteségei voltak. Itt esett el Sz.....y kapitány, aki hadbíró lé-lére maga kérte magát a frontra. Itt halt hősi halált

L...s főhadnagy, a berdói hős, a vitéz és mindenki által kedvelt K.....k László főhadnagy, kinek holttestét öccse hozta vissza másnap éjjel.

Híre kelt, hogy G.....s zászlós is meghalt, mert egy golyó derekát fúrta át, ez a hír azonban valótlan-nak bizonyult. Szomorúságunkban azonban mosolyog-nunk kellett akkor, amikor megtudtuk T...k Tóni zász-lós esetét. Nem hiába, hogy orvostanhallgató volt és úgy kérte magát frontszolgálatra, de azért a kapcsola-tot a szanitécekkal fenntartotta. Mert amikor térdét egy golyó átfúrta, „szanitéc utánam“ kiáltással rohant visszafelé. Szomorú est volt a május 20-ika! Mindenkin meglátszott az átélt izgalmas napok soha el nem múló mély benyomása. És ekkor felharsant az éjben egy eddig ismeretlen ének, amely mélabúsan hangzott: Su-dár magas, sudár magas a nyárfa teteje... Kik ezek? kérdeztem. — Megjött az új marsbatallion — mondták a mindentudó bakák s csakugyan még az éjjel megkap-tam a kiegészítést és visszavonultunk Krukienice mögé tartalékba. Másnap P...y főhadnagy, a mi kitűnő élelmezési tisztünk három liter szilvóriummal kedves-kedett minden század tisztikarának. Egyedül marad-tam tiszt a századomnál, mit csináljak én ennyi szilvó-riummal? Hopp, megvan! Jó lesz ez T.....cs kapitány úrnak, ő jobban tudja ezt értékelni. Leküldtem tehát a szilvóriumot a manipulánssal a zászlóaljparancsnok úr-hoz, azzal a meghagyással, mondja meg, hogy ez az ő járandósága. A kapitány úr elégedetten dörmögött. — No ja — mondotta — szép is, hogy a magasabb parancs-nokokról illően gondoskodjanak. — Másnap este a ka-pitány urat 40 fokos lázzal visszaküldte az orvos. A 3 liter szilvórium megtette a hatását. Én pedig vissza-kaptam a tőlem elrekvirált lovat. A másnapi posta megint hozott egy levelet F...ó hadnagynak; össze-szedtük szegény barátunk minden holmiját, kardját, szolgájára bízta azzal, hogy azt vigye haza a szülei-nek, a levelet pedig felbontatlanul adja át írójának és mondja meg, hogy a csinos hadnagy úrból immár hősi és saját kívánsága szerinti csinos halott lett.



Zádor István harctéri rajza.

## Albrecht főherceg nevű cs. és kir. 44. gyalogezred III. zászlóaljának rövid története a sabáci ütközetig.

Irta: **vitéz fonyódi Markóczy Antal** ny. altábornagy, Somogy vármegye tb. Vitézi Szék-kapitánya.

1914 május elsejével alezredes lettem és a Kaposváron állomásozó 44. gyalogezred III. zlj-parancsnoksággal megbízva. Az ezred törzse és az I. és II. zlj. Wienben állomásozott, úgy, hogy a III. zlj. önálló volt és csak a bpesti parancsnokságoknak alárendelve. Dandárparancsnok volt Dány de Gyarmat tábornok, hadosztályparancsnok József főherceg altábornagy és hadtestparancsnok Terstyánszky lovassági tábornok.

Mikor Budapesten előljáráóimnál jelentkeztem, József főherceg gratulált nekem és azt mondta, hogy a 44-esek elsőrangú katonák.

Május 15-én vonultam be Kaposvárra és átvettem a parancsnokságot. Szolgálati bemutatkozásom alkalmából a polgári előkelőségeknél, azok engem igen előzékenyen fogadtak, elsősorban Makfalvay főispán, Kacsokovics alispán, Márffy főrendiházi tag stb.

A levegő már májusban politikailag feszült volt egész Európában és így legerélyesebb módon, de szeretettel dolgoztam a zászlóalj kiképzésén.

Június 29-én történt a szarajevói véres dráma és így már tudtam, hogy a közeli időben alkalmunk lesz az ellenség előtt is megmutatni, mit tudnak a 44-esek.

Mozgósítási parancs jött július vége felé. Legnagyobb lelkesedéssel fogadta egész Magyarország és elsősorban a mi nemes vármegyénk lakossága a mozgósítási parancsot. Pontosan vonultak be a fiúk és rövid idő alatt harcra kész volt a zászlóalj.

Augusztus elején indultam zászlóaljjammal a Szerbia elleni felvonulási térre. Az indulás alkalmával az egész város, élén Makfalvay főispán, a pályaudvaron volt és lelkesen éljenezte és kitüntette a harctérre vonuló hős katonáimat. Lélekemelő és bátorító volt a város ezen, a mi katonáinkra nézve oly kitüntető, igazi hazafias és őszinte szívből jövő magatartása.

Augusztus 11-én Klenákra meneteltünk és augusztus 12-én reggel átkelt az egész ezred, a II. zlj után az én III. zászlóalj, erős ellenséges tűzben, pontonokon a Száván és elfoglalta a tulsó partot. Járőrök lettek előreküldve, melyek jelentették, hogy Sabác városban nincs ellenség.

Az ezred bevonult és elfoglalta a város tulsó részét és így a III. zlj is elfoglalta a neki kiutalt területet és azt lövészárkokkal stb. megerősítette. Az előreküldött járőrök hoztak felfegyverzett szerb kémekeket és komitácsikat, akikkel előírás szerint elbántunk.

Augusztus 13. és 14. délig harc nélkül mult el. Augusztus 14-én délfelé az egész 44. gyalogezred és így az én zászlóalj is, a cs. és kir. pécsi 52. gyalogezred egy zászlóaljjával lett felváltva, mely a már jól megerősített terepet tervszerűen megszállta, mi pedig parancsot kaptunk, előbb Sabácon ebédelni és aztán Klenákról vasúton az oroszországi hadszíntérre indulni.

Épp elfogyasztottuk a harctéri egyszerű ebédet, midőn kb. délután 2 órakor erős puskatűz hallatszott a frontról, mely tűz mindig közelebb jött.

Azonnal útbaindítottam zászlóaljjamat az előbb elhagyott állásunk felé és oldalt, az ellenség elővonulása irányába, támadásra parancsoltam zászlóaljjamat és pedig, három század és a géppuskaszakas az első vonalba, a 4. század pedig mint tartalék, a jobbszárnyam

mögött. Én az irányszázzal indultam. Rövid idő múlva kaptam féljobb irányból egy ellenséges tüdőlövést, mely teljesen áthatolt a testemen, úgy, hogy igen súlyos sebesülésem folytán, átadtam a parancsnokságot Márkus István századosnak azon utasítással, hogy érelyesen folytassa az előnyomulást, engem pedig dr. Meszlényi Zoltán tartalékos segédorvos, erős ellenséges tűzben bekötözött és a Sabácban levő kötözőhelyre küldött, ahol engem később a dandárparancsnok és József főherceg is felkeresett.

Késő éjjelig hallatszott a harcizaj, amely néha közelebb is jött, míg azután az ellenség véglegesen és nagy veszteséggel vissza lett verve.

Engem augusztus 15-én reggel átvittek a már kész hadihídon Klenákra és vasúttal Ujvidékre, kórházba szállítottak, ahol nagynehezen, úgy, ahogy felépültem. Ezen, a 44-esekkel végrehajtott harci cselekményért kaptam Öfelségétől „bátor és eredményes magaviselemért“ a III. osztályú katonai érdemkeresztet hadi díszítménnyel.

Mikor kis és rövid pihenésre Kaposvárra jöttem a családomhoz, a pályaudvaron sok száz ember várt éljenezve reám és Makfalvay főispán kitüntető és igazán alig érdemelt beszéddel üdvözölt, mely üdvözlésre pár szóval hálásan feleltem.

Bárhol mutatkoztam rövid kaposvári tartózkodásom alatt, mindenhol éreztem a személyemen át a büszke és bátor negyvennégyesek megbecsülését.

November 10-én kaptam báró Hazay honvédelmi miniszter úrtól a parancsot, hogy mint ezredparancsnok, a Budapesten újonnan felállított m. kir. 302. honvédgyalogezred parancsnokságát vegyem át.

E pillanattól kezdve a háború végéig, mint 44-es állománybeli tiszt, állandóan honvéd ezred- és dandárparancsnok voltam és mint ilyen, dacára az igen nehéz viszonyoknak, hisz ezek az újonnan felállított honvédezeknél a tisztikar és legénység is, vegyesen közös és honvéd államánú volt, sikerült nekem a bronz és ezüst signum laudist a kardokkal, a III. osztályú Vaskoronarendet a kardokkal kétszer, a Lipóttrend lovagkeresztjét a kardokkal és a német vaskeresztet kiérdemelni.

Szívvvel lélekkel azért mindig 44-es voltam és maradtam is, mert ezen bátor fiúkkal véreztem Sabácnál, mely ütközetet soha életemben el nem felejttem és erre mindig legbüszkébben emlékszem vissza.

---

## Fényesgombos hat...

(A 6. század nótája.)

(Fényesgombos hat, fényesgombos hat  
A csatába úgy megy elől, mint a gondolat.)  
Messze, messze, sok földet bejártam véle,  
Mindig, mindig jó szó és dicséret érte....  
Fényesgombos hat, fényesgombos hat,  
A csatába úgy megy elől, mint a gondolat.

(Három liter bor, három liter bor,  
Ha bemegyek a csárdába, kijár mindenkor.)  
A csaplárnét, ihaj-tyuhaj megölelem,  
Még egy litert, s a lányát is elszeretem....  
Három liter bor, három liter bor,  
Ha bemegyek a csárdába, kijár mindenkor.

Lopusno, 1916 május.

Tarján Vilmos tart. fhdgy.

## Csillag meg a kis muszka.

Irtá: Szöllősy Ferenc,

v. 44-es tart főhadnagy, főszerkesztő.

Rekkenő július volt. Brussilow generális irányította az orosz tömegeket, holttestekből emelt maga elé hegyeket s ezeken lépdelt előre pirosan csöpögő csizmákkal. Az Ikvánál, Dudyn mellett, a pedkamiemi szakaszon azonban még csönd volt. A lopusznói állásokból visszavonult gárda a jól kiépített dudyni Stellungokban szemlélgette a jó 1200-ra levő muszkák sürgölődését a délutáni kávéfőzés sikere érdekében. Meg aztán a két front között az Ikva partján jó krumpiltermés volt, hát itt is, ott is bőséges krumplicsü került a hasé-konzervekbe.

Északon és délen azonban Brussilow vértengerben haladt előre. Piros csizmája nyomán ropogtak a koponyacsontok, a vérgőz és a halálhörgés gyászos kárpitot vont a nap elé s Brussilow csak lépegetett, csak lépegetett, özönlött a nagy orosz káderből az ember, szolgálatképpen feküdt a generális lába elé, a magyar seregek pedig lassan hátráltak, húzódtak a valahol hátul elhúzódó — tudja Isten hányadik — tartalékkállás felé. Szegény Arbeiterabteilungen ezekben a hetekben rászolgáltak a menázsira.

Egyszer aztán, július utolsó napjaiban Hutya százados kiadta nekünk is a rendelkezést: az éjjel visszavonulunk. A század huszonnyolc önkéntese összedugta a fejét: mi lesz most? Visszavonulás, amikor balról a 69-esek szuronyos ellentámadása az éjjel is olyan szépen sikerült és amikor a két front között van még krumplicsü elég.

Persze, mi azt nem tudtuk, hogy az éjszakai szuronyroham akadályozta meg, hogy ezt az utolsó napot is olyan nyugodtan el tudtuk tölteni az árokban s jobbról is, balról is erős visszavonulásban vagyunk. Azt hittük, hogy az éjjel Altmann önkéntes káplár Feldwacheját csak úgy virtusból vitte el az orosz.

Azt hittem, hogy az én Feldwachemnál az az éjjeli látogatás is csak tisztelgő vizit volt. Hogy aztán viszszergettük a tányérsapkásokat, hát — úgy véltem — elintézttem egy-két hétre a háborút.

Amint besötétedett, irtó ramazurit csaptunk az árokban. Az utóvédnek kiszemelték elfoglaltuk az egész század állását és úgy lövöldöztünk bele a levegőbe, mint a félnótások. Az volt ugyanis a parancsunk, hogy markírozzuk, mintha az egész II. Ersatzkompagnie tüzelne.

Ennek aztán becsülettel eleget is tettünk.

Közben persze a század lassan kivonult. Mi viszont olyan lelkesen durrogattunk, hogy még a muszka tüzéséget is magunkra ingereltük. Erre aztán a harci hév kissé alábbhagyott.

Csillag János svarmbelim azt mondja mellettem:

— Önkéntes úr, már csak ketten vagyunk a boxban.

— Akkor gyerünk azzal a gyorstűzzel!

Talán még ma is puffogatnánk, ha éjjel után úgy két órákor nem kapjuk a parancsot, hogy csöndben, de minél gyorsabban vissza!

Amire kiértünk a dudyni erdő túlsó felére, már pirkadat a júliusi hajnal. Rólunk meg a hűvös derengésben csurgott a veríték.

Podkamen előtt az út két oldalára fektettek bennünket. Vártuk a muszkákat, mert a század nem meszse előttünk menetelt, hát kissé hátráztatnunk kellett a muszkatempót. Talán két óra hosszat is fagyoskodtunk az út mellett, amikor feltűntek az első kozákok. Kís durrogatás és úgy vágattak visszafelé, hogy — azt hiszem még most is rohannak... Ha csak azóta el nem érték Vladivosztozkodot.

Podkamenben volt az órák javításra az egyik órásnál. Hiába kértem engedélyt arra, hogy bemehessek érte. Mit csinál ilyenkor a szegény önkéntes? Engedély nélkül zörget be a szakállas, tőpörödött óráshoz. De beszélhettem én annyit, amennyit akartam, az én órásom bizony sehogy sem akarta megérteni, hogy az órámat akarom.

Csillag azt mondta, majd ő. Odaállt az öreg elé és jó somogyi tájszóval magyarázta:

— Ha ide nem adod egy percen belül az önkéntes úr óráját, akkor aló mars! Masirozol velünk!

Ma sem tudom, hogy sikere lett volna-e Csillag fellépésének, mert úgy visszaordítottak bennünket a szakaszhoz, mintha sohasem lettünk volna az órásnál.

Én azóta sem voltam ennél az órásnál, viszont az órák annál hosszabb időre kvartirozta be oda magát.

Amikor Holubica közelébe érte, mentünk fel arra a dombra, amelyről nagyszerű kilátás volt balkéz felől a pieniaki tóra, meg a községre (jó buktákat készítették ott!), akkor egyszeriben csak hátrakaptak bennünket a kozákok. Rajvonal, dirr-durr, Csillag minden telitalálathoz egyet köpött és kettőt káromkodott, a kozákok laufsrittban búcsúztak el a lovaiktól és az úmenti árokból küldözgették felénk a kis suttyogókat. Egyszer aztán Csillag elkiáltja:

— Hurrá!

Ezzel kiugrik az árokból és mint az eszeveszett rohamoz a muszkák felé. Itt kell alkalmazni azt a szólásmondást: úgy aprította őket, mint a répát.

Dörgött a puska, kelepelt a halálgép, vijjogott a golyó, nyomakodott a hullahullám, Brussilow lépegetett, mi az utóvédnél inaszakadtan vissza-visszavágtunk s a tikkasztó délután porfelhőjében rémülten és kétségbeesetten mentette nyomorult magát és silány vagyonát Holubica.

Csillag János svarmbelim a legközelebbi kozákróhamnál a szélső házig hátrált vissza. Rágondolt, hogy Uramisten, merre menti gyászos életét a gyatra asszony és pufók kis csöppsege, a szélső kuckó két szegény lakója. Hiszen ismerte őket még májusból, amikor a 21-es marssal a holubicei Divisionsausbildungsgruppénál volt és ebben a szélső házban lakott.

— Itt van, üres a ház — mormolta. — Mi maradhatott benne? Pár viseltes gönc? De nem a! Nini, malac nyargalászik keresztül az udvaron.

Csillag János lába most egyszerre gyökeret vert. Ott szaladt az asszony is, kergette a visongató malacot. Kergette, de el nem érte, mert közben nekiszaladt egy orosz golyónak és ott, az udvar közepén menten elterült.

— Nini, agyonlőttek egy muszka asszonyt! — kiáltotta el magát az öreg Páhoki. Kis káröröm is volt a hangjában, mert soha nem bocsátotta meg a muszkának, hogy a sopanowi róhamnál összetörték bérmaajándékát, az ezüstóráját.

— Mit ugrál egy koszos malac után ilyenkor — mérgeződött Pintér szakaszvezető. — Tudhatná, hogy háború van. Ment volna a többivel...

Csillagot azon helyben elöntötte a veríték. Hát itt maradt ez az örült?!

És a gyerek?!

Most már azt is látta. Az ajtó keresztfáján hintázott kötél a teknő, benne a kis, muszátlipirosképű muszka. Gagygott:

— Pappa, pappa, pippi....

Csillag csak hallgatta a kicsikét. Amikor eszébe jutott, hogy most itt háború van, akkor iszonytatóan megfájdult tőle a szíve. Ránézett a többiekre. Azok fel sem vették az egészséget, csak vonultak tovább.



— Hát nem látjátok?! — tört ki nagynehezen Csillagból.

De azok csak mentek, csak mentek.

— Sír a gyerek, nem halljátok?! Páhoki bácsi!

Páhoki bácsi lehorgasztott fejfelé lépegetett, mintha semmit sem hallott volna.

— A gyerek! A gyerek! — ordított Csillag svarmbelim. — Sír a gyerek!

Tétován keresett tekintetével segítséget. Ekkor ment el mellette Pintér szakaszvezető.

— Szakaszvezető úr, nézze csak!

— Gyerünk, gyerünk, nagyon tolakszanak a kozákok!

— De a gyerek!?! Mi lesz vele, szakaszvezető úr?

A szakaszvezető zubbonya ujjával letörölte porlepte arcáról az izzadságot, aztán anélkül, hogy megállt volna, ennyit mondott:

— Azt a jóságos Atyaúrsten tudja, fiam. — Kicsit megingott, aztán csak rászólt Csillagra: — Hanem most már usgyi a többi után, mert utóbb is a kis poronty miatt bevonulunk a nagykaderhez. — És belekarolt Csillagba, aki tehetetlenül hagyta magát. Rövidesen elérték a többieket.

Ott hátul pedig, a szélső ház udvarán ott feküdt az anya, az ajtóban a teknőben pedig a gyermek, a kis muszka, aki éppen most zendített rá:

— Óá.... óá.... óáóóóá!

Csillag úgy érezte, hogy ez a hang egyenesen az égből száll. Vagy talán mégsem onnan, hanem még messzebből, valahonnan a mélyből, amerre a szív lehet bezárva. De úgy tör fel, hogy megáll tőle a láb, béna lesz a kar, elszorul a torok, száraz lesz a nyelv, tele van ezzel a hanggal az agy, a fül, a levegő, az egész mindenség. Egy lépést sem tudott többet előre lépni. Artikulátlanul tört ki belőle a hang:

— Hát mit vétett!?

Az öreg Páhoki úgy a válla fölött visszaszólt:

— Muszka.

— De gyerek! Ártatlan!

— Gyerek, gyerek — mondta vállvonogatás közben Pintér. — Talán visszamenjek érte, hogy örömet szerzek a kozákoknak?

Vissza.

Ez a szó úgy vágta mellbe Csillagot, hogy majdnem beleszédült tőle az út kavargó porába. Aztán hirtelen megfordult és belerohant visszafelé a portengerbe.

— Hé, te bolond! Lepuffantanak, mint egy kutyát! — kiáltotta utána a szakaszvezető.

— Mit üzensz haza? hangzott után valakinek a gunyoros hangja.

— Legyen eszed, te — ordította utána az öreg Páhoki.

Aztán többet már nem is hallott Csillag.

— A bolond, nem gondolt a négy gyermekére — dohogott valaki. Én már nem tenném ezt.

— Azért az egyetlen gyermekért négyet árvaságba dönteni, — dühöngött Pintér.

De úgy magában azt gondolta, hogy mégis csak derék ember ez a Csillag. Fennhangon meg ezt mondta: — Az ördög vigye el ezt a Csillagot. Ilyen marhaságot!

Megállni..., erről szó sem lehetett. Hát csak lépegettek, lépegettek. Elől a hadsereg zöme, a házak közt az utóvéd, a falu felé Brussilow, az utakon a menekültek és dühöngött a háború és hullottak az emberek és ment, ment minden....

Aztán kiállt az ucca közepére hirtelen Pintér szakaszvezető és elordította magát:

— Állj!

Megdermedt az élet. Feszülten figyelt harminc ember. A falu végénél kelepelni kezdtek az orosz géppuskák.

— Nem hagyhatjuk Csillagot!

Az orosz géppuskák vadul szórták a halálmagot a falura. Biztosan valakit lőnek.

— Csillag már úgyis alulról szagolja az ibolyát — dörmögte valaki kesernyésen.

— Itt vannak a kozákok! — rikkantotta el magát az öreg Páhoki.

S tényleg a falu vége felől a nagy porban valaki rohant.

Csillag volt.

Ott volt karján a kis muszka. Két kezét esetlenül nyújtogatta és ijedten szipogott. Csillag meg fujtatott, mint a tűzélesztő, arcáról patakokban esőrgedezett a veríték, nadrágja szárán meg barna folt tünedezett elő.... Vér.

Az orosz géppuskák elhallgattak. A hirtelen támadt esőben felsírt a kis muszka. Körötte férfikönyvek csillogtak.

— Nézd csak, a kozákok! — kiáltott Pintér szakaszvezető úr.

Csillag odavágódott a többi mellé az árokpartra. A kis muszka a térde körül szepegett, a puskák észtevésző patáliát csaptak, a kozákllovak ágaskodtak, a pikások a földre zuhantak, egyikre rátaposott a lova is, kavargott az uccapor, amelyben valamikor gyerekek játszadoztak, most pedig újabb lovasok tolongtak rajta, akik csak jöttek, csak szaporodtak, már ott tolongtak az árokszálen fekvők orra előtt, zuhogott a föld és vi-gyorgott a halál, egy jaj és egy keveredés volt az egész ucca és amikor már minden összezavarodott, akkor Csillag mellett elordította magát a szakaszvezető:

— Egyenként vissza!

A por összekeveredett a puskafüsttel, marta a szemet, a kis muszka sivitott, a puskazarak kattogtak, az alakok felugráltak, mások támolyogtak, aztán ágaskodni készült a szakaszvezető is, hogy eliramodjék. András kimeresztette a szemét:

— Szakaszvezető úr! A gyerek!?

— Tüzelj, a mindenségedet!

Csillagot elfutotta a vér, amikor az egyik kozák feléje törtetett. Megfordította a puskát, meglóbálta a feje fölött, zuhogott a nehéz puskaagy, aztán — valami recscent, egy ló odavágódott az orra elé.

— Neki! Neki! Üsd! Üsd!

Körülpillantott. Páhokit látta hadonászni a puskaaggal. Meg a szakaszvezetőt, meg a többieket mind.

— A gyereket! Ne engedd a gyereket!

...Lassan gyérült a lovassereg. Hátráltak a lovak, Brussilow egyet visszalépett, a kozákok java a földön keverte a port, Csillag meg felkapta a gyereket és hörögve indult hátra. Nadrágja egyik szára már egészen barna volt.

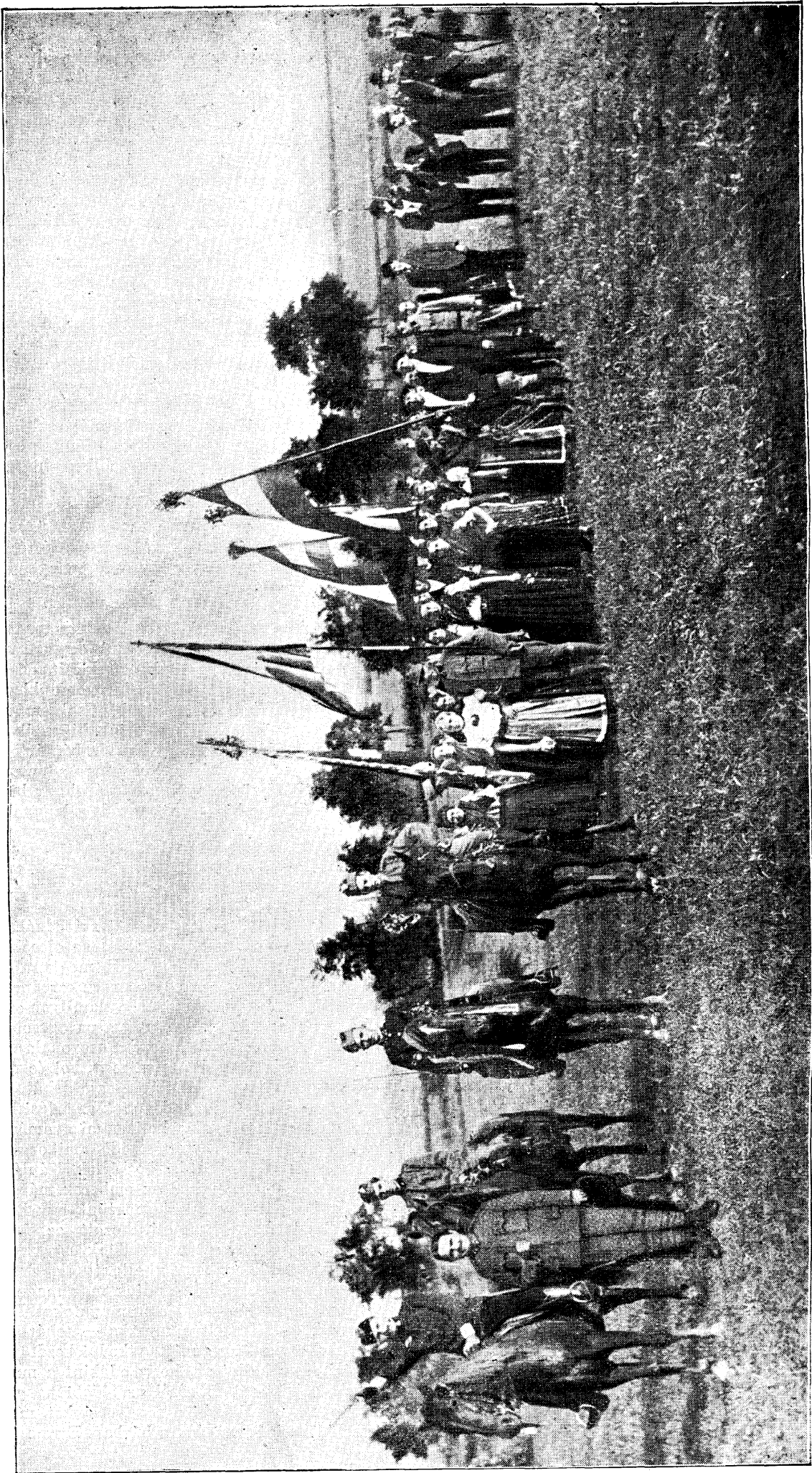
Aztán este lett. A batkowi erdőben a tábortűz mellett az öreg Páhoki búcsúzkodott. Turbánforma kötésén átszivárgott a vér. Azért jókedve volt. Leoldozta, ami a sopanovi rohamnál órájából megmaradt és rágom-bolta a kis muszka nyakára. A szomszédban bakanótát dudoltak. Csillag meg babusgatta a gyereket egyik lábán. A másikon a felhasított barna nadrágszár alól friss kötés látszott ki.

— Most nyugösködhetsz ezzel a poronttyal!

— Ahol négynek kenyeret kell adni, ott ad az Isten az ötödiknek is.

Aztán kisvártatva Páhoki és Csillag közvitéz, meg a kis muszka elindult a Felspítal felé.

...Ez volt a 44-es baka.



*Búcsú Somogyországtól.*

## Búcsú Somogyországtól.

Irta: Felber Pál.

El kell mennünk innét, pedig de maradnánk,  
Sajnáljuk itthagyni édes szülőházánk;  
El kell mennünk innen, el kell mennünk messze,  
Hogy hova, hogy merre, senki se keresse.  
Hogy hova, hogy merre, a jó Isten tudja,  
Akinek majd ott is lesz mireánk gondja.  
Búcsúkönnyet ne ejts Somogy-Tolna tája;  
Azért visznek minket, mert hát nincsen párja...  
A rossebes negyvennégyes bakának.

Búcsúkönnyet ne ejts Somogy-Tolna tája,  
Titkolja bánatát, kinek megy a párja.  
Titkolja el itten, titkolja el otthon,  
A kis gyermekeknek mindig csak jót mondjon...  
Mondja azt, — csatába ment, fiam, apuskád,  
De visszajön és hoz neked orosz puskát...  
És a kicsi „rosseb“ apját várja, várja,  
Büszkén, mintha tudná, hogy hát nincsen párja  
A rossebes negyvennégyes bakának.

A jó édes szülő titkolja bánatát,  
Titkon sirassa meg elbúcsúzó fiát;  
Titkon sirassatok, hogy könnyet ne lássunk,  
Lehessen katonás a búcsúzkodásunk.  
Titkon búsuljatok kaposvári lányok,  
Amíg visszajövünk, újra tihozzátok,  
Közületek kinek dalra nyílik szája,  
Mindig, mindig csak azt, hogy hát nincsen párja  
A rossebes negyvennégyes bakának.

Meg is jött már értünk a robogó vonat,  
Kérünk rá lobogót és virágot, sokat...  
Nemzeti lobogót, somogyi virágot...  
Aztán meghódítjuk az egész világot!  
S hogyha majd elhervad, a keblünkbe tesszük,  
Messze idegenbe' elő-elővesszük...  
S aki nekünk adta, így gondolunk rája.  
Eldaloljuk ott is azt, hogy nincsen párja...  
A rossebes negyvennégyes bakának.

Idegen országban milyen lesz a sorunk?  
Nem hallunk magyar szót, nem lesz magyar borunk,  
Ki kísér minket ott az állomásra,  
Mikor a negyvennégyes indul a csatába.  
Idegen országban szeretnek-e minket?  
Vajjon hallották-e ottan jó hírünket?  
Tűznek-e virágot a „rosseb“-bakára?  
Vagy tán ottan nem is tudják, hogy nincs párja  
A rossebes negyvennégyes bakának.

És robot a vonat, gyorsan, messze, messze...  
Mozdonyvezető úr, lassabban eressze...  
Csak minél lassabban, itt a határszélen...  
Mozdonyvezető úr, alázattal kérem.  
Hogy elbúcsúzhassunk a szülőházánktól,  
Hogy búcsút vehessünk szép Magyarországtól,  
Amelyet megvédünk, legyen éltünk ára,  
Daloljuk el fiúk azt, hogy nincsen párja,  
A rossebes negyvennégyes bakának.

Kaposvár, 1914 augusztus.

## Vissza a pokolból.

Irta: Gallay-Gausser Rezső tart. százados.

Ha régente csak egy Tar Lőrincünk volt is, aki megjárta a poklot, hát a háború ebbeli fogyatékoságunkat alaposan kikorrigálta és a hadifogság poklát megjárta hősök egész légióját adta az egyébként mindentől megfosztott szegény magyar hazának. Félt is mindenki attól, hogy hadifogságba kerüljön, de amiként a jégverést nem lehet elkerülni, akként igen sokszor nem lehetett az ellenség barátságtalan átölelésétől megszabadulni. Egyszer Oroszországban, Noworadomszk mellett a krempai véres ütközet után az egész ezred annak a veszélynek volt kitéve, hogy bekerítenek bennünket az oroszok és elvisznek Szibériába. Csakhogy mi sem hagytuk ám magunkat és az egyedüli még nyitva álló erdei úton kisiklottunk az ellenség karjai közül, mialatt a mi századunk erős tüzeléssel feltartóztatta az oroszokat, akik már özönlöttek utánunk a zsiros fogás reményében. S ugyanakkor, amikor mi sietve visszavonultunk a túlerő elől és a visszavonulást fedezendő erős harcba bocsátkoztunk az ellenséggel, a legnagyobb golyózápor közepette odalovagol a tűzvonalba Tersztyánszky hadtestparancsnokunk és értésünkre adja, hogy az ezred vitéz magatartásáért megkapta az aranyérmét a zászlóra. Mindenki örül ennek a jó hírnek. Csak az volt a baj, hogy ott a harcok közepette nem lehetett áldomást inni. Mert igaz ugyan, hogy egy fél-napi menetelés után beérkeztünk egy nagy lengyel faluba, ahol le is pihentünk egy kicsit, de ez a pihenő sem tartott sokáig. Az ellenség nyomunkban volt, s nekünk tovább kellett mennünk. Csak másnap veszem észre, hogy öreg káplár Bertók hiányzik. Hová lett? Akkor mondják meg, hogy Bertók káplár néhány földijével bement egy házba, hogy erre a nagy öröme kicsit süssön-főzzön magának. Aztán hogy hirtelen odább álltunk, ökelme bizony ottmaradt a lengyel házában és fogságba került.

Annál dicséretre méltóbbak voltak a derék katonák, akik véletlenül fogságba jutva, mindent elkövettek, hogy kiszabaduljanak onnan.

Igy tett káplár Kasza is a 9. századnál. Bár ő is somogyi születésű volt, az élet és az olcsóbb föld átsodorta őt Szlavóniába, ahol jól megtanulta a horvát nyelvet. Amikor tehát egyízben az ezredparancsnokság olyan tisztet keresett, aki ért valamilyen szláv nyelvet, káplár Kasza jelentkezett. Azt a parancsot kapta, hogy 12 emberrel menjen át az ezred arcvonala előtt elterülő óriási erdőszélen és állapítsa meg, hol és milyen elleneséges erők állanak. Káplár Kasza tehát este elindult embereivel. Mentek, mendégéltek az óriási lengyel erdőszélen, de ellenségnek sehol semmi nyomára sem akadtak. Már éjfélre járhatott az idő, amikor az erdő közepén egy tisztáson álló házhoz értek. Káplár Kasza így adta elő a dolgot: mivel az emberek már nagyon fáztak és éhesek is voltak, bementünk egy kicsinyég melegedni. A gazda krumplit hozott, azt kezdtük sültögetni. Ahogy odabent melegedünk, egyszerre zörögnek az ablakon. Mi odabent elhallgattunk. Erre beszólt az ablakon a muszka, hogy adjuk meg magunkat. Én kiszóltam, hogy adjátok ti meg magatokat. De mi többen vagyunk — válaszolt a muszka — tehát csak adjátok meg magatokat. Erre mi tanakodni kezdtünk, hogy mit csináljunk s hallottuk, hogy odakint a muszkák is tanácskoznak. Megint beszól az előbbi hang, hogy most már gyorsan adjuk ki a fegyvereinket, mert különben összelődöznek bennünket a házban. Erre a lengyel házi-

gazda is elkezdett siránkozni, hogy a házát kíméljük meg. En még egyszer kiszóltam, megkerdeztem az oroszról, hogy ők hányan vannak? 24-en, felelte a muszka. — Hohó, akkor mi nem adjuk meg magunkat, feleltem én, mert mi is vagyunk anyyan. A válasz erre az volt, hogy néhány lövést adtak le a házra, s az éles golyók átütve a ház fából való falát, becsapódtak a plafonba. Erre megint kikiáltottam, hogy: csekáj málo. Aztán látva azt, hogy nem tehetünk semmit, mert be vagyunk zárva a szűk szobába, kijelentettem, hogy ha nem bántanak bennünket, kiadjuk nekik a fegyvereinket. Az orosz erre az ajtóhoz jött és mi egyenkint kinyújtottuk puskáinkat. Mikor már mind ki volt adva, a muszkák is bejöttek a szobába. Kezet fogtak velünk és leültek ők is melegedni. Csak 20-an voltak. Mivel csak én értettem valamit oroszul, beszélgettem velük; persze nem mondtam meg, mi volt a feladatom, hanem azt mondtam, hogy a saját szomszéd csapatunkat kellett volna megkeresnünk és eközben eltévedtünk a nagy erdőben. Az orosz szakaszvezető mindent elhitt és eldicsekedett vele, hogy őt meg azért küldték ki, hogy kutassa ki, merre vannak az ausztrickik. Nagyon meg volt elégedve önmagával a sikeres jó fogás miatt és jókedvében minden kérdésemre megadta a választ. Így lassankint mindent megtudtam tőle, amiről hírt kellett volna vinnem s most már csak azon törtem a fejemet, hogyan tudnék még egyszer megszabadulni és visszajutni ezredemhez. A muszka egy órai pihenés után indulást parancsolt. A mi puskáinkat a szakaszvezető kiosztotta az ő embereinek, úgy hogy azok legnagyobb része két puskát vitt, mi pedig egyet sem. Aztán közrefogtak bennünket és elindultunk. A parancsnok többször megállította a csapatot és tanácskozott embereivel, hogy merre menjenek. Még mindig sűrű nagy erdőben jártunk s én mindenről kikérdeztem a mellettem haladó altisztet. Szinte összebarátkoztunk. De én most már arra törekedtem, hogy kísérem minél hátrább maradhassak, ami némileg sikerült is. Amíg tartott a dohányomból, megkínáltam örömet cigarettával. Ezzel és a rágyújtással is sikerült elmaradnunk a csapatától, amely már különben is nagyon fáradtan bandukolt. Azon törtem a fejemet, hogyan tudnék megszökni. Ebben a pillanatban kísérem egy kiálló fagyökérben megbotlott és végigvágódott a földön. Hadnagy úrnak alásosan jelentem, én sem voltam rest, rögtön lehajoltam hozzá, megmarkoltam a gégéjét és addig szoritottam, míg nem volt már semmi panasz. Próbált védekezni szegény muszka, de két fegyver is volt a vállán s ezek miatt alig tudott megmozdulni. Mikor már egy szót sem szólt a muszka, levettem válláról a két fegyvert és óvatosan visszafelé indultam.

Az egyik muszka azonban a zuhanásra figyelmelessé lett és hátraszólt örömhöz. Választ persze már nem kapott, megindult tehát visszafelé, hogy megnézzé mi van vele. Én egy vastag fa mögé ugrottam és vártam, mi lesz. El voltam rá készülve, hogy ha kell, leütöm ezt is, hogy visszajuthassak. A muszka nehéz léptekkel csoszogott felém a fagyos földön, aztán megállt, még egyszer nevének szólította Vasziljt, akit egyébként nem vettem észre a földön s mivel Vaszilj hallgatott mint a sír, visszafordult és sietett társai után. Még hallottam, amint Grigort, a parancsnokot szólította. Vártam, hogy üldözőbe vesznek, azért beljebb húzódtam az erdőbe és csendesen meglapultam egy hatalmas fenyőfa mögött és megvizsgáltam a két fegyvert, meg vannak-e töltve. Szerencsére mind a kettőben megvolt a töltés, így arra gondolhattam, hogy üldözés esetén védhetem magamat. Az oroszok izgatott vitatkozása hozzám is elhallatszott a néma éjben, megolvasták a foglyokat és megállapí-

tották, hogy egy hiányzik. Nosza gyorsan utána — adta ki a parancsot a muszka szakaszvezető. Megnevezett két embert és megparancsolta nekik, hogy óvatosan menjenek vissza és keressenek meg engem. No csak gyerekek — gondoltam magamban. Két puskával majd csak elbánok veletek. Azok lassan, óvatosan jöttek felém, szorosan egymás mellett. Nem tudtam, mit csináljak, löjtek-e vagy szúrjak? A két katona már mellettem haladt alig 4—5 méterre tőlem. Puskámat lövésre készen tartottam, de nem lőttem, nehogy az egész csapatot magamra uszítsam. Két üldözőm most megállt s azon tanakodtak, hogy merre forduljanak. Közben egyikük megbotlott a földön fekvő megfojtott muszkában. Megtapogatták, gyufát gyújtottak és annak lángja mellett győződtek meg róla, hogy valóban Vaszilj-e a halott. Nagyon meghatódtak. S azt találgatták, mitől halhatott meg szegény. Végül megállapodtak abban, hogy együtt mennek keresésemre. Legelőször is afelé a fecsoport felé fordultak, amelyik mögött én állottam. Hadnagy úrnak alásosan jelentem, most már én sem várhattam tovább, elsütöttem fegyveremet rájuk s mikor láttam, hogy golyóm mindkettőt átfúrta és a földre zuhannak, gyorsan elfutottam.

Tudtam, hogy nagyon nem üldözhetnek, mert a 11 fogoly miatt legfeljebb 4—5 embert küldhetnek utántam, ennyivel pedig egy rosszabb csak elbánik! Amint tehát vagy 50 lépésnyire voltam, megint megálltam hallgatózni. Az egyik muszka sebesült jajgatott és segítségért kiáltozott, mire többen futottak feléje. Csak éppen anyi időm volt, hogy egy vastag fa mögé állhassak, amikor az oroszok erős puskatűzzel vettek üldözőbe. A tüzelés nem sokáig tartott, aztán megint csend lett. Tovább figyeltem, hogy jönnek-e utánam, de úgy látszik, hogy már megunták az üldözést és visszavive sebesültjeiket, engem futni engedtek.

Hadnagy úrnak alásosan jelentem, én is el voltam már fáradva, leültem egy fatörzsre és elaludtam. Mikor fölébredtem, fényes nappal volt. A nap állása után igazodva mentem visszafelé, szerencsésen megtaláltam a tisztáson álló magányos házat, onnan pedig már ismerem a járást visszafelé. Estére elérkeztem az ezredparancsnoksághoz, leadtam jelentésemet és az orosz fegyvert és most jelentem alásosan, hogy visszajöttem az orosz fogságból a századhoz.

Nemsokára Kasza megsebesült, hazakerült és én sohasem találkoztam vele többé. De története és élénk elbeszélése gyakran jutott eszembe, főleg amióta a trianoni határ sok derék magyar testvérünkből csinált káplár Kaszákat.

Valahányszor eszembe jutott ennek az egyszerű, de magyar hazájához az idegen környezetben is kitartó hűséggel ragaszkodó káplár Kaszának magatartása, mindig aggodalom merült fel lelkemben, hogy vajjon a sokezer elszakított magyar testvérünkben, akik velünk együtt harcoltak és véreztek az oszlatlan nagy magyar hazáért, élni fog-e a magyar haza szeretete úgy, mint ez a hazaszeretet a legválságosabb pillanatokban erőt adott káplár Kasza karjaiba ahhoz, hogy kötelességét önfeláldozóan és haláltmegvető bátorsággal végezze, úgy, ahogyan az egy öreg rosszabbhoz illik.

De legjobban aggaszt az a kérdés, hogy ha még soká lesznek elszakítva tőlünk ezek a testvéreink, mi lesz majd akkor, ha ez a Nagymagyarország szeretetében és védelmében felnövekedett utolsó honvédő nemzedék elmúlik?



## Hat hét a Kárpátokban.

Irta: **vitéz Tarján Jenő** tart. szds.

A VIII. menetzászlóaljjal mentem ki először a haretérre. A Kárpátokból érkező risztó hírek hatása alatt alaposan kiöltöztetett a család. Termetem egy cseppet sem hasonlított azoknak az erősnövésű, szélesvállú, nagy pofacsontú orosz katonáknak a természetéhez, akikkel a magyar gránicon szembeállított a sors, de így kiöltözve eléggé testes és elfogadható „hegyi harcos” benyomását tettem. 1915 március 17-én indultunk Kaposvárról, de hogy hol szállunk ki a vonatból, azt természetesen nem tudhattuk, mert a harci helyzet a Kárpátokban azidőtájt mindig szolgálhatott meglepetésekkel. Végül is Malomréten vagóniroztak ki bennünket, amolyan kis eszményi faluban, ahol én házat sem igen láttam, ha csak nem azokat a barakkokat, melyek az állomás környékét nagyszámban tarkították. Itt töltöttük az első éjszakát. A puszta deszkán feküdtünk és a falfalak résein csakhamar érezni kezdtük a kárpáti szelek fagyos leheletét. Alvásról szó sem lehetett, legfeljebb csak bóbiskolásról, s így nem esoda, ha másnap, március 21-én rogygató léptekkel és álmos, vasalatlan arccal állottunk össze. Ekkor tárult fel csak előttem az első kárpáti kép. Magas hegyek vettek bennünket körül fehér palásttal hátukon, itt-ott tarkítva egy fenyőerdő sötétzöld foltjával. A vidék ünnepélyesen hallgatott, pedig már szerettem volna ágyudörgést hallani, mert erre voltam a legkiváncsibb. A délelőtti folyamán megindultunk az országúton Fenyvesvölgy felé. Utközben friss orosz foglyokkal találkoztunk, akikkel ugyancsak eltréfálódzott a bakatársaság. — Fenyvesvölgy már erősen magán viselte a háborús jelleget. Megrongált házai, golyósebzette falai és a templom körüli katonasírok ádáz harcokról beszéltek.

Az országút Fenyvesvölgyről Uzsokra visz. Itt azonban letértünk a kövesútról és balra a Lubnya-patak völgyében felváltunk Kiesvölgy felé. Ez utóbbi éppen a határon van. Rongyos kis ruszin falu, rendezetlen és piszkos, mint a többi. Emlékezetem szerint itt töltöttük a második éjszakát és reggel tovább folytattuk útunkat. Ez az út letagadhatatlanul elárulta, hogy haretéren vagyunk, mert agyonjárták azt a hegyitüzérek, valamint a lőszer- és élelemszállító szekerek, miért is a háborús kényszer és találékonyság „gömbfával” vonta be ezt a kb. 1 km hosszú útszakaszt. De döcögött is rajta a kocsis, mint a megfagyott szántáson. Nagyon sok ló kidöglött, mert amikor már nem bírták a szegény párák, csak kifogták őket és letaszították a mélységbe. Felpuffadt testtel hevertek ezek itt is, ott is, miközbe szemüket szorgalmasan vájták az enyészet madarai. Vereseságin képei jutottak eszembe . . .

Végre felértünk a wolosatei hágóra, a magyar határra. Itt már jóval nagyobb hegyek meredtek jobbról is, balról is az égnek és közöttük a háttérben ott fehérlett a Polonina Wetlinska 1200 m-es gerince. Ekkor még nem is sejthettük, hogy ennek a gerincnek a neve nemsokára örök időkre belekerül az ezred történetébe. Itt a falu végén találkoztunk Sch...r kapitánnyal, aki egyenesen az ezredtől jött és csakhamar egész gyűrű képződött körülötte a kíváncsi tisztokból. Mi újság, hol az ezred, meghalt-e valaki? — és egyéb hasonló kérdések röpködtek feléje. Ő azután véres képet festett az elmúlt napok eseményeiről: a halálos végű Berdórol, az égő Tarnawa Niznáról. Tőle tudtuk meg, hogy az első csoport, mely az 1914 aug.-i

önkéntes-iskolánkból a haretérre ment, teljesen oda veszett A...r, B...cs, S...ny és T...i kadettkor már nem voltak az élők sorában. Mind az ötöt eredménytelen berdói támadás vitte el, kit a hó alá, kit valami szakadékba, vagy legjobb esetben tömegsírba. K...r barátommal ekkor összenéztünk, mintha csak azt akartuk volna mondani: „Pajtás, ennek a fele sem tréfa”, de azután biztattuk egymást, hogy elvégre nem mindenki esik el, nem is volna jó. Szívünkben ezzel a kényszeredett megnyugvással meneltünk tovább. Ustrzky Grn-nál az út kéféfé válik. Az egyik visz Berechy Grn felé a Polonina Wetlinska lábához, a másik pedig Berezki felé a Wolosaty patak völgyébe. Mi az utóbbi mentünk jobbra. Közben leszállt az est és hozzáálltunk az étkezéshez, mely teából és jó hazai szalámból állott. Sátorunk előtt magasra csapott a fenyőfa lángja, a távolból pedig dörögtek az ágyuk. Másnap (23-án) rövid menetelés után egy völgykatlanban rábukkantunk az ezredre. De milyen szánalmas állapotban volt! Egyik-másik század előtt nem volt több 10—15 piramidánál. A többiek gazdáját elvitte a Kárpátok: a golyó, a hideg, a betegség.

A Tarnawa Nizna körüli harcok után az ezred tartalékba került. Itt beosztottak bennünket és E...ével a 9. századhoz kerültem. Miután parancsot kaptunk a Berechy Grn-ba való menetelésre, délután nekivágtunk az egyszer már megtett útnak, de csak Berezkiig jutottunk el. Itt egy rongyos pajta padlásán hálunk meg, hol a sötétségben bakáinkkal összekeveredve, testvériesen megosztottuk szegényes fekhelyünket. Itt is veszett hideg volt ugyan, de a szénaágy haretéri viszonylatban elsőrangú volt. S nekem, mint 20 éves álmodozó diáknak módfelett tetszett ez a romantikus cigányélet. Másnap (III. 24-én) Berechy Grnba jutottunk a kerekektől felszántott, latyakos úton. Az ébredő tavasz u. i. kezdő harcait vívta a téllal: Az utakon feneketlen sár, a hegyeken vastag hóréteg. Berechy Grnban a 9. szddal 5 napot töltöttünk, de közben egy éjszaka felmentünk a Wetlinskára lesni az oroszokat, akik csak hernyólassusággal tudtak előrejönni. Ekkor (vagy talán második felmenetelünk alkalmával) borzalmas hideg volt. A hegy gerincén kiméletlenül súvített a San felől a fagyos téli szél. A gulákba rakott fegyverek feltűzött bajonettjének élet tenyérnyi szélességben díszítették a jégkristályok. Egy szánalmas fedezékben laktunk, melynek fenekén itt is, ott is víz volt az olvadó hótól és falai is nyirkosak voltak az emberi párából. A benne levő rajkályha u. i. sisetegő fadarabjaival inkább jelkép volt, mint használható berendezési tárgy. Így belső fűtésre szorítkoztunk és az én főhadnagyommal egészen rövid idő alatt úgy bevágtuk egy üveg tartalék-konyakunkat, hogy meg sem éreztük. Márc. 29-én azután az egész ezred felkerült a hegyre, de most már véglegesen, mert őrzárataink jelentése szerint az oroszok a hegy oldalában voltak. K...y kadett hozta ezt a jelentést egy pár oroszral együtt, aki csaknem 24 óráig volt távol, pedig alig ment légirányban többet 1—2 km-nél. A hóvihár és a vastag hóréteg ezt érhetővé is tette. Márc. 31-én d. u. a 25. losonci gy.-e. váltott fel bennünket és én a 9. századdal jobbra kerültem a hegygerinc leszálló részére. Másnap arról értesültem, hogy az oroszok az előbbi helyen áttörték arcvonalunkat. Ugy mondták, hogy embereink a nagy sötétségben csak akkor vették észre az ellenséget, amikor az már az orruk előtt volt. Óriási kavardás és zűrzavar támadt, melynek halom más szerint a tartalékban lévő bosnyákok vetettek véget. Itt tünt el R...s kadett.

A megváltozott helyzetre való tekintettel a pár nappal előbb kiadott parancs, mely feltétlen kitarásra vonatkozott, visszavonulási rendelkezésre lett változtatva. Ápr. 1-én a késő délutáni órákban E. e otthagytam engemet szakaszommal meghagyva, hogy csak egy óra múlva követhetem őket, mikor is a Berechy Grn falu végén egy patak partján álló barakknál találkozunk. Ez alatt az egy óra alatt kissé kényelmetlenül éreztem magamat, mert tudtam, hogy az én 20–30 emberemmel egyedül vagyok olyan szakaszon, melyen egy zászlóalj is elérhetne. Tőlem jobbra a Carynska hegy 1297 m magas csúcsán valamelyik ezredünk viaskodott az előnyomuló oroszokkal. Nagyon szép látvány volt ez. A fehér havon úgy látszottak ők, mintha apró kis hangyák lettek volna. Előttük egy sziklán orosz gépfegyver kattogott, amely szinte önműködőleg elhallgatott, valahányszor elfedte a köd és a felhő. Itteni rövid utóvédszerepem nem bírt komoly jelentőséggel, de nekem mégis feledhetetlen marad, mert ekkor pillantottam meg először az ellenséget. Egy nagyobb orosz őrzőjárat lehetett ez, melyre fiatalos hévvel és csekély létszámunkat palástoló taktikából eszeveszett tüzelést nyitottam. A megtámadottak fák mögé bújva ugyancsak élénken viszonozták üdvözlésünket, s ekkor éreztem először komolyan, mit jelent a tűzkeresztségen átesni? A megjelentek azután egyenként visszahúzódtak a sűrűbe, s mivel a kitarásunkra előírt várakozási idő is letelt, mi is élénk léptekkel hurcolkodtunk el helyünkről.

Mire a barakkhoz értünk, már sötét volt. Innen is, onnan is gyülekeztek oda ezredünk részei s mikor együtt voltunk, megindultunk Berechy falunak déli vége felé. Előbb azonban bekukkantottunk a raktárként szolgáló barakkba, s mindegyikünk vitt magával valamit. Fehérnemű és húskorzerva ott annyi volt, hogy valamennyit nem is tudtuk megmenteni. Mikor pedig az ezred elvonult, a barakkot visszahagyott embereink felgyújtották. Égett a zsíros hús, a bőr, a fehérnemű emeletnyi magas lángnyelveket öltögetve s így mi kivilágítás mellett vonultunk vissza. Közben az oroszok is kilóttek egy világító-gránátot, (amilyent az egész háború alatt többet sohasem láttam) és ebből a gránátból ezer és ezer, apró csillag ugrott ki, még jobban bevilágítva a terepet.

Nem mentünk messze, de annál nagyobb összekeveredtségben. A kocsizőrej és az ágyúörgés összevegyült a Polonina Carynskáról lehordott sebesültek fájdalmas jajgatásával. A falu végén levő házakba szállásoltuk el magunkat. Közben felkelt a telihold és aranyos arcával épp oly szeliden tekintett le ránk, akárcsak odahaza. Aludni nem igen tudtam, mert alig egy kőhajításra tőlem egy ágyú egész éjjel irtózatosan ugatott. El is kívántam a tüzereket onnan olyan helyre, hogy nekem fordították volna a csövet, ha hallották volna átkozódásaimat.

Másnap (IV/2-án) a község végénél levő 914-es magaslati pont körül rajvonalba fejlődünk és kezdünk árkot ásni a hóba. De alighogy készen lettünk e vakondmunkával, parancsot kaptunk, hogy a visszavonulást folytatni kell. Elindultunk tehát Ustrzyki Grn felé, de már előbb jobbra levágtunk az útról és hegyen fel, völgyön le, patakok medrében, úttalan úton (hogy sokszor az egész ezred libasorban, kivárhatalan lassúsággal volt kénytelen menni), éjfél tájt megérkeztünk Patakujfaluba. Alaposan elfáradva nem igen törődünk a vacsorával, hanem siettünk lefeküdni a piszkos, bűzös esues szobákban. Másnap (IV/3-án) délelőtt a falu határában levő Stinka-hegyet szálltuk

meg, melynek gerince merőleges volt az oroszok előnyomulási irányára. Itt csak egy éjszakát töltöttünk, pedig sajnáltam a helyemet, mert szakaszom előtt egy jól belátható és elég meredek lejtő vonult, úgyhogy itt elképzelni sem tudtam sikeres ellenséges támadást.

Ápr. 4-én d. u. e helyről leereszkedve Csillagfalvára mentünk, hova estére érkeztünk meg. Hatalmas tábortüzek égtek itt a sötét éjszakában, s nekem akkor úgy tűntek fel e lobogó lángok, mintha valamennyiünk lelkében élő, szent tűznek összefogása lettek volna. Itt megvacsoráztunk, konyakot, rumot és csokoládét kaptunk. De nem álltunk meg, mert a helyzet nagyon kritikus volt. Mentünk tovább és jóval éjfél után érkeztünk Csontosra, hol a roppant fáradtságtól már alig tudtunk mozogni. Kérdezték is a bakám az úton, hogy mikor leszünk már ott, nézzem meg a kártyán, milyen messze van még az az istentelen falu... én meg — mit tehettem volna egyebet — csak biztattattam őket. Szakácsaink Csontoson babfőzelékkel és káposztástésztával vártak, amelyből oly mohón találtam enni, hogy 30 napi betegeskedés lett a következménye.

Másnap reggel (IV/5-én) nem sokáig engedtek bennünket aludni, mert a wolosatei hágót ekkor már nagyon szorongatták az oroszok. Ugy látszik, hogy Szurmaynak már csak bennünk volt egyedüli reménye. Elmentünk tehát Malomrétre, honnan azonban csak másfél napi várakozás után (IV/7-én) vitt a vidáman pöfögő páncélmozdony a már jól ismert Lubnya-patakig.

Az elmúlt két hét alatt már annyira hozzá voltunk szokva az általunk lényegében sohasem ismert célzatú, ide-oda való dobálgatásnak, hogy a Lubnya-patak mentén Kiesvölgy felé való menetelésünknek sem tulajdonítottunk különösebb jelentőséget. Nem gondoltunk arra, hogy „nunc venio ad fortissimum“, de Kiesvölgyre érve, a nagy suttogásból és zászlóaljparancsnokaink bizalmas tanácskozásából komoly eseményekre kellett következtetnünk.

A cseremhai harcok, melyek Kiesvölgy mellett zajlottak le, az ezred történetének dicső fejezetét alkotják. A természet mestohaságával való dacolás, a hiányos élelmezés ellenére tanúsított kitarás, az ellenség sikeres megállítás és az egyes századok részéről véghez vitt hősiesség küzdelem felejthetlenné teszi minden résztvevő számára azt a hetet, melyet ott a magyar határon, égbenyúló hegyek tetején, kemény viszonyok közt eltöltöttünk. Én is, ha visszaemlékezem a Cseremhára, úgy érzem, mintha az ott eltöltött napok nem is ezen a földön peregtek volna le. Az egyheti hóbanlakás, a zajos, nyugtalan éjszakák; az első tábortüzek, az első ágyugolyók, az első halottak; az a tudat, hogy most talán egész Magyarország sorsa a mi kezünkbe van letéve; a zászlóaljparancsnokoméba, az enyémbé, a káplároméba, a legutolsó bakáméba; mindezek kitörölhetetlen nyomot és igen-igen kedves emléket hagytak vissza lelkemben. A helyzet veszélyességét érthetővé tette az a később kitudódott tény, hogy 4 orosz ezred vette fel velünk a küzdelmet és annak világos meglátása, hogy az ellenségnek az itteni harcok árán Ungvár e kapujának megszerzése volt a célja. De mintha Hungaria szelleme öntött volna az ezredbe erőt és öntudatot, egymásután fult vérbe az oroszok minden eröltetett kísérlete és egy heti küzdelem után már biztos volt, hogy a cári hadsereg elvesztette ezt a thermopylei csatát.

Kiesvölgyön Sárkány ezredes fogadott bennünket. Ugy mondták, hogy az egész Cseremha védtelenül áll és ha nem tartóztatjuk fel az oroszokat, akkor az ellenségnek hazánkba való beözönlése elkerülhetetlen. Az

ezredes magához kérte a zászlóaljparancsnokokat egy rongyos vityilóba és tájékoztatta őket a helyzetről, kiadva egyben a szükséges parancsokat, melyeknek lényege ez volt: „Es giebt kein Zurück“ (vissza nincs). Zászlóaljparancsnokom K..l volt, kibem csakhamar felismertem a bátor és ügyes katonát, s ez némi ön-bizalommal töltött el. De erre szükségem is volt, mert E.....e lábfagyással visszamaradt és így az első fontos szereplésem századparancsnoki minőségben ért.

Ahogy K..l kijött Sárkány ezredestől, megindultunk a hegynek felfelé. Egymás után mentünk az általa kitiport úton, aki azonban talán maga is csak jó-érzékére bízta, hogy hova vezet bennünket. Zörgés, világitás tiltva volt, mert azt sem tudtuk, hogy vannak-e a hegyen oroszok és ha igen, hol? A hegytetőre való felérkezés előtt egy helyen K..l megparancsolta nekem, hogy maradjak ott biztosításul a többieknek, kik a hegyre tartottak. Este 10–11 óra lehetett. a többiek elmentek, én pedig ott maradtam 5–6 bakámmal, kiket a legcélszerűbbnek látott módon helyeztem el egy-egy fa mögé azzal az elhatározással, hogy most már jöjjön, aminek jönnie kell.

Az éjszaka azonban eseménytelenül vált hajnalá. Csak kissé fáradt voltam, mert az egész éjszakát éberen a hó tetején töltöttük. Másnap reggel (IV. 8.) egy küldönc parancsot hozott K..ltől, hogy vonuljak be hozzájuk a hegy tetejére. Erős hófúvás volt, s így küldönc nélkül bizony aligha találtam volna hozzájuk. Ők ekkor még nem álltak hareban, mert az ellenség nem volt látható. Felderítésére B.....i szakaszvezető kapott rendelkezést. Nemsokkal azután, hogy eltávozott, heves golyózápor indult meg felénk a völgyből, mire rajvonalba fejlődtünk és kezdtük magunkat beásni. K..lt, hogy jobban lássa a terepet, az árok tetején állott s mivel mint kezdő azt hittem, hogy egy tisztre nézve ez így stilszerű, én is odaálltam melléje. E helyzetben kissé erőtvett rajtam a harci izgalom s úgy látszik K..lt is elfogta a rangján felüli megbízatásának komoly felelősségérzete, mert egymásután gyújtott rá a cigarettákra, pedig nem is volt dohányos. Később a kiküldött járőr szerencsésen megérkezve némi híreket hozott az ellenségről, s úgy látszik ennek következtében rendelte el K..l az előnyomulást. Nem mentünk messze, mert az ellenség észrevett bennünket, s így a Cseremha egyik lefelé tartó mellékgerincén véglegesen be-ástuk magunkat.

Ezen új állásunk a Cseremha-tetőn levő ezred-részeinket és a tőlünk jobbra eső frontrészt ívalakban kötötte össze. Helyzetünk így eléggé kedvező volt és talán ennek tulajdonítható, hogy ezalatt az 5 nap alatt, amíg itt voltunk, emlékezetem szerint az orosz csak kétszer indított ellenünk támadást és pedig teljesen sikertelenül. Az említett előnyös fekvésünktől eltekintve u. i. az ellenségnek előbb le kellett ereszkedni egy kis patakokeskáig, majd kissé felfelé kellett mászania állásaink felé, az pedig a nagy hóban és gyilkos puskatűzünkben sehogysem ment. Kegyetlenül érdekes volt látni a hóbasüllyedt, vagy a fák mellett guggoló helyzetben megfagyott hullákat, mint munkánk sikeres eredményeit. Tőlünk balra azonban nem ment ilyen simán a dolog. A frontot ezen a helyen nagyon szorongatták, sőt át is törték s ezért kétségbeesett erőfeszítések indultak meg elvesztett fölényünk visszaszerzésére. Századomból is elvittek egy szakaszt B.....i szakaszvezetővel az élén, aki különben egyike volt azoknak, akiknek nevéhez a legjogosabban fűződik az ezredet ért dicsőség. Sajátságos, hogy az augusztusi önkéntes iskolára ekkor is érzékenyen lesújtott a balsors, mert

F...ó, dr. H...th, O.....i és R...i kadettokat ragadták el tőlünk e küzdelmek, míg M...r Pali igen súlyosan megsebesült.

Jóllehet a III. zászlóalj megtámadása a legkedvezőtlenebb volt az ellenségre nézve, annyival mégis vonzóerővel bírt, hogy ezen keresztül vitt a legközelebbi út Kiesvölgyre. Ezért a legénységet fokozott éberségre buzdítottuk és ez, meg a nagy hideg és az élelmezésben jelentkező zavarok igen kimerítő hatással voltak reánk. Az állandó izgalmat mi sem jellemzi jobban, mint az, hogy ha a front valamelyik részén a legesekélyebb tüzelés kezdődött, akkor az árkokban — mint valami gyújtózsínórban — a gyalogsági tűz továbbterjedt és csakhamar az egész Cseremha puskaropogástól visszahangzott.

Helyzetem tűrhetőbbé tétele céljából igen szegényes, de a csereimhai viszonyokhoz mérten elsőrangú fedezéket építettem magamnak. A lakhelyem ugyanis közönséges hógödör volt a földig leásva, sátorlappal befedve, nem több, mint egy köbméter ürtartalommal. Pedig e díszes lakásban hárman tanyáztunk: én, a küldöncöm és a szolgálóm. Fűtésről természetesen nem lehetett szó, mert ha a tábori kályhák ezt meg is engedték volna, de nem az építkezés modora, mert akkor lakásom úgy eltűnt volna, mint az eloszlott buborék. Eltekintve attól, hogy hármunk lehelle a teljesen zárt teret némileg felmelegítette, a megfázás ellen úgy álltunk, mint hátunk mögött több rétegre összehajtott katonapokrócok védtek. Fedezékünkben persze csak ülni lehetett. Még így is kénytelenek voltunk éjszakánként számtalanszor felkeresni a kivételesen engedélyezett tábortüzeket, melyeknél egy kissé felmelegedtünk, ha mindjárt egy-egy bakanes árán is, amely nem egyszer egészen észrevétlenül megégett.

Minden reggel személyesen tettem jelentést K..l-nek, aki ekkor gyengélkedett, de hogy talán kórházba vonuljon, ilyenert persze még gondolatban is visszautasított. Többször megkínált téával, kávéval, amiben nekem a rajvonalban nem igen volt részem, hanem a lakása csak árnyéka volt az enyémnek. Négy sarokra egy-egy erősebb ág volt a földbe szúrva s közülük kitöltve zizegő lombokkal, a feje felett pedig egy sátorlap volt cigányosan kifeszítve. S hogy a hasonlat teljesebb legyen: lábai előtt nedves ágak füstölögtek. Tehát inkább csak jelkép volt az egész, mint fedezék.

Egy éjjel a manipuláns vert fel lázas álmomból. Olyasvalamit mondott, hogy a legfelsőbb helyen nagyon meg vannak elégedve szereplésünkkal s azért mindenkit, akinek a legesekélyebb része van is e határharcokban, adjunk be kitüntetésre. Én örültem ennek az alkalomnak, mert így legalább megjutalmazhattam egyeseket, akik engem is támogattak és akik bakáimat is jobb kedvre hangolták, akiknek hiányát nagyon is megéreztem volna. Valami 10–15 embert adtam be kitüntetésre, köztük D....ó szakaszvezetőt (Báta) és Gy...s káplárt (Tamási). A már előbb említett B.....i szakaszvezetőről maga K..l gondoskodott, amikor aranyéremre terjesztette fel.

Mikor azután egy hét múlva a harci helyzet megállapodottá vált, felváltottak bennünket IV. 13-án a brassóiak. Alig vártuk, hogy lemehecsünk Kiesvölgybe, mert a nyugodt alvást, a meleget, a magunkról való emberibb gondoskodást már nagyon áhítoztuk. Ekkor már E.....e is ott volt, mert lába némileg meggyógyult. Bizony mi nem igen törődünk az égett tej-és krumpliszaggal, mely a rutén szobákat betöltötte, sem azok egészségtelen, bűzhödt levegőjével, hanem lefektünk a szobájukba úgy, mintha rendes családtagok

lettünk volna. Azokkal a kis állatkákkal, amelyek az egész háborúban úgy kísérték a hadsereget, mint a hajót a cápák, kezdtünk lassanként megbarátkozni.

A pihenő azonban csak 3 napig tartott, melynek leteltével újból felmentünk a Cseremhára és ott voltunk kb. ápr. legvégéig. Ez az időszak eléggé unalmasan telt el. Teát, groggot, krampampulit stb. annyit ittunk, mintha kizárólag csak azért lettünk volna a haretéren. Ekkor már T.....es volt a zászlóaljparancsnok, majd később S.....y kapitány, míg K..l a IV. zászlóaljnál kapott egy századot. Víz nem állván rendelkezésünkre, hólét ittunk, de meg is volt az eredménye valamennyiünknek. Különösen nálam, aki az egész idő alatt betegeskedtem. Borotvátlan szakállammal és beesett arccal 10 évvel öregebbnek látszottam.

Talán május elseje lehetett, amikor újból lementünk Kiesvölgybe, ahol kissé rendbe szedtük magunkat és elindultunk immár harmadszor Fenyvesvölgy felé. Malomrét, Csontos, Végaszó, Utczás, Dara volt az útirány. Darára alkonyattal érkeztünk meg. Itt mindjárt sátrat vertünk, nagy tüzeket gyújtottunk és valami jófajta vacsorán törtük a fejünket. Itt osztották be a X. menetzászlóaljat, mellyel az utánam következő iskolából is jöttek föl egyesek, de kadetti ranggal, amelyen nagyon meglepődünk. Mi ugyanis ekkor még csak aspiránsok voltunk. De ilyenekben K..l főhadnagyon nem lehetett kifogni, ahol pld. presztizskérdésről volt szó, mert az csak természetes, hogy reáérvé is lekicsinylő volt, hogy növendékei így mellőzve lettek. Azonnal előléptetésre terjesztett fel bennünket, persze a fentiekénél korábbi ranggal. Pár nap múlva én is felvarrhattam az aranyzsinórt.

Másnap megindult az ezred fel a hegyre, az ú. n. Koziolatara. Az a hét, melyet itt töltöttünk, aránylagos nyugalomban telt el, de a jelek arra vallottak, hogy nemrégén itt is kemény harcok dúltak. Az oroszok fent voltak a hegytetőn, mi pedig talán 2—300 lépésre tőlük a hegyoldalban. Ezt a hátrányt drótkadályokkal, fokozott éberséggel és azzal ellensúlyoztuk, hogy mindenfelé aknákat helyeztünk el. No meg a harminc-ésfeles is leadott a hegytetőre mindennap egy-két lövést, így hát a muzsikoknak eszük ágában sem volt okvetetlenkedni.

Május 7-én este E.....e sürgősen magához hívott telefonon. Tudtam, hogy ennek valami megbízatás lesz a következménye, mert ő nekem általában csak „barátságos“ üzeneteket szokott küldeni, melyekből a „sürgős“ szó hiányzott. Azt a feladatot kaptam, hogy másnap korán reggel látogassam meg az oroszokat mert — úgy lehet — akkorra talán már meg is lógnak. Nem tudtam elgondolni, hogy mi e vélelem alapja, persze akkor még nem hallottam hírért sem a gorlicei áttörésnek, Mackensen e mestermunkájának. Május 8-án kora hajnalban léptem ki az árokból pár megbízható emberrel. Óvatosan, fülelve csusztunk előre, nehogy észrevegyenek bennünket, mert akkor bakanyelven szólva „nekünk régen rossz“. De lövést bizony nem kaptunk s ekkor kezdtünk kissé szemtelenebbek lenni. Végül már fel is álltunk. Ekkor megrendítő látvány tárult szemünk elé. 40—50 megfekedetett holtest feküdt ott előttünk a monarchia hadseregéből, egy sikertelen támadás maradványai. Az ilyen hekatombákhoz nem lévén még hozzászokva, kissé rossz hatással volt rám ez a jelenet, de amint sok mást meg lehet szokni, úgy ehhez is lassan hozzászoktam.

Az oroszok valóban faképnél hagytak bennünket. E jelentéssel visszaküldtem egy embert s azután mohón

vetettük rá magunkat az ellenséges lövészárokra, hogy valami háborús emléket szerezzünk magunknak. De ott bizony nem találtunk egyebet egy-két értéktelen hulladéknál. Hanem piszok ebben az árookban volt annyi, hogy csak a disznóólhoz lehetett hasonlítani. A két lövészárok összehasonlításából — úgy vélem — egész bátran meg lehetett volna állapítani a magyar és az orosz kultúrák színvonalának arányát.

Amint így böngészünk az elhagyott állásokban, egy golyó vágódott le mellettem a partba. Tisztában lévén, hogy ez a lövés hova lett címezve, azonnal fedeztük magunkat és tüzelni kezdtünk támadóinkra. Egy-két orosz gyalogos okvetetlenkedett tőlünk 150—200 lépésre, amolyan elkeseredett utóvédek. Gyors egymásutánban leadott lövéseinkre azonban csakhamar elszaladtak. Nemsokára azután már jöttek felénk az egyes századok is. Itt azután a hegytető egy tisztásán összeállt az ezred és a szükséges biztosítások megtétele után nekivágtunk Galiciának.

Ezzel az Északkeleti Kárpátok végleg megszűnt haretér lenni. Többet ide az ellenség nem tette be a lábát. Kemények voltak a harcok, melyek itt a háború eleje óta lezajlottak, mostohák az állapotok, melyek e véres küzdelmeket fekete keretbe foglalták, de végül mégis tehermentesült a magyar határ és ezzel az orosz „gőzhenger-elmélet“ végleg dugába dőlt. Mindvégig büszke leszek arra, hogy ennek a dicső önvédelmi harcnak valamikor én is egyik jelentéktelen szereplője lehettem.

#### Fuga salus.

A gorlicei áttörés után ezredünk is csakhamar nyomába szegődött a makaesul visszavonuló orosz armádiának. Már napok óta követtük őket s így azt gondoltuk, hogy egyhamar nem is lesz vége ennek az ártatlan fegyvergyakorlatnak. Valahol Terka körül azonban tapasztaltuk, hogy mégis csak haretéren vagyunk, ahol mindig helyénvaló az óvatosság.

A szóbanforgó helyen a látóhatárnak az ellenség felé eső részét egy erdős hegygerinc zárta le. Ezredünk — mint tartalék — zárt sorokban a gerinccel párhuzamosan menetelt. A gerincen saját csapataink álltak őrt. Legalább is nehezen képzelhető el, hogy az utazó menetben haladó tartalék és az ellenség között komolyabb biztosítás ne legyen.

Az oszlopban menetelő ezred a hegy lábánál elterülő réten most olimpuszi nyugalommal megpihent. Egyszer csak süvítve jött egy gránát és tőlünk nem messze nagy szottyánással vágódott a földbe. Hajlandó lettem ezt valami eltévedt lövedéknek minősíteni, ha nem jött volna több. De a következő pillanatban egy másik üdvözlést kaptunk a hegygerinc felől, amely nemcsak susogott, hanem robbant is. Ebből már nyilvánvalóvá vált, hogy nyitott területen tartózkodunk. Ezt mindenki azonnal átlátta és ez spontán megmozdulásra bírta az egész társaságot. Valamennyien — mintha vezényszóra történt volna — felkerekedtünk és a folytonos ágyútűzben beszaladtunk a kb. 150 m-re fekvő erdőbe. Futás közben egyszer — egy közeli gránát robbanása után — visszanzétem Lót pillantásaival, de én is majdnem sóbálvánnyá változtam, mert egy hátizsákot láttam a közeli fa tetejére repülni. Az erdőben azután kiszuszogtuk és egy kissé kineveltük magunkat, bár ha srappell kaptunk volna, akkor talán nem csekély veszteséget kellett volna elkönyvelnünk. Rövid idő múlva egy sebesültet hoztak felém hordágyon a szanitészek. Sajnálattal láttam, hogy tisztí szolgám volt a szerencsétlen áldozat, akinek egyik keze



eltört, lábai megmerevedtek. Ugy közeledtem hozzá, mint egy operált beteghez, aki sopánkodni és nyögni fog és akit csak sajnálni lehet. De amint összeértünk, fáradtan a csapkájához emelte kezét és ezek voltak első szavai: „Ne vegye rossz néven kadett úr, hogy citromját önhatalmulag megettem, de lázas vagyok és olyan jól esett“. És én ezután nem sajnálni, hanem nagyrabecsülni kezdtem a dunántúli lankák e derék hajtását, aki még nagy fájdalmában is megőrizte a katonás fegyelmet és az udvariasságot. Azóta sem találkoztam vele...

### A krukienicei (ostrozeci) ütközet.

Félkör alakban erdőtől övezett réten üldögélt az ezred 1915 május 19-én este 6 óra tájban. Itt kaptuk a támadási parancsot, melyre kissé feldobogott a szívem, mert eddig nyakig földbe ásva csak védekezésben volt részem. E....ével — a 9. század parancsnokával — szólanul fogyasztottuk a vacsorát. Majd az a gondolata támadt, hogy odaadja nekem lakcímét, hogy a legszomorúbb esetben hozzátartozóit értesíteni tudjam. Fanyar érzéssel én is ugyanezt cselekedtem, bár nem tudtam elképzelni sem, hogy egy fiatal életnek máról holnapra egyszerre vége szakadhat. Közben megszólaltak az erdőben felállított ütegeink és jóleső büszkeséggel élveztük a különféle fajtájú ágyúk bömbölő zenéjét. Az egyik eltévedt ágyúgolyójuk azonban valamelyik századunk konyhakocsija mellé vágott és az éppen menázsiosztáson résztvevő bakák esakájába szórta a földet. A tüzekekből egyidőre kiábrándultam. Közben bealkonyodott. Majd az est leple alatt Sz.....y zászlóaljparnok vezetésével megindultunk az első vonalba. Fárasztó vontatott menetelés után éjfél tájban érkezünk oda. Leheveredtünk egymás mellé és vártuk a történéseket. Fejünk felett hunyorgó csillagok, körülöttünk a széna- és földszagú mező, melyen korhely tücskök egyhangúan ciripeltek. Erre a zenére azután el is aludtam.

4 óra tájban srappnellpukkanásra és hangos kiabálásra ébredtem. Szegény E.....e egy banktisztviselő lelkiismeretességével szüntelenül kiabálta vezényszavait ebben a nagy runban, majd feltűnt a háttérben K...l imponáló alakja és kezével revolverrel mutatta a direcációt. Kiindulási állásunktól egy pár méterre össze nem függő gödrök sorakoztak s az egyiknek fenekén egy katona gubbasztott. Miután erélyes felszólításomra sem volt hajlandó menhelyét elhagyni, már-már azon a ponton voltam, hogy erőszakkal szerzek érvényt szavaimnak. Közben azonban észrevettem, hogy a szegény katona halott.

A terep — amelyen előre rohantunk — kissé lefelé lejtett egy keskeny rétre. A levegő tele volt sziszegő golyókkal és a földet csókoló srappnellfelhőkkel. Imitt-amott lemaradoztak századunk emberei, de mi többiek csak rohantunk előre. A rét másik oldala partszerűen emelkedő volt, amely után asztalsímaságú terep következett az oroszok állásával. De azért itt a réten sem voltunk teljesen takarva, mert annak egy darabját az ellenséges gépfegyverek oldalozó tűz alatt tartották. Csak a parthoz érve tudtuk magunkat kissé kifújni. Itt egy liliputi fenyőerdőske állott, melyet azonban az oroszok előre letaroltak. Mikor szakaszommal a parton felkuszva kijutottam a sík terepre, honnan már egészen jól lehetett látni az ellenséges állásokat, gyilkos golyózápör fogadott bennünket. A földhöz símulva igyekeztünk ugyan magunkat mihamarabb beásni, de az évtizedes tülevél-lerakódmányok miatt ez sehogysem ment. Mintha perzsa szőnyegbe bökdöstük volna ásóin-

kat. Így más választás nem volt: vagy előre, vagy hátra. Tisztiszolgámat közben agyonlőtték. Végző elhatározás előtt tehát körülnéztem, hogy hol vannak embereim. Akkor láttam csak, hogy alig 15–20 44-es vesz körül. A többiek nyilván a part mögött maradtak, hova így mi is visszahúzódni voltunk kénytelenek. Itt hallottam először, hogy Sz.....y kapitány halálos sebet kapott. A 9. századból ekkor már D....ó őrmester is utolsó óráit élte, Zs....s kadett és Sch...b küldönc pedig lövéssel nátra kerültek. A század többi sebesültjére és halottjára már nem emlékszem Szomorúan vettük az újabb és újabb híreket, hogy ez is, az is hiányzik és itt a golyóárnyékban hallgatagon húzódtunk meg az eredménytelen támadás után. A leselkedő halált egy káplárunk teteme képviselte, mely ott feküdt előttünk hanyatt és a feje az egyik ledöntött főtörzsről ijesztően lógott alá. Kaposvári órás volt a szerencsétlen. Az idő nehezen múlt. Étlen-szomjan gubbasztottunk és vártuk az alkonyatot. Közben az ellenség gránátokkal keresett bennünket. Tőlünk balra egy kis majorság volt, melyet viszont srappnellék látogattak. Ugy gondolom, hogy ott egy másik társaság húzódtott meg hozzánk hasonlóan. E kedvetlen hangulatban — Isten bocsáss — mégis elneveltük egyszer magunkat. Ritmikus lépésekkel két szanitész hozott egy üres hordágyat. Amikor azonban közelünkbe értek, egyetlen golyó, mely oldalról jött, átfúrta mindkettőjük lábát, mire villámgyorsan felemelték sebesült végtagjaikat és ugyanakkor messzire hajítva a hordágyat jajgatva sántikáltak felénk. Ez mind oly egyszerre és szinte vezényszóra történően ment, hogy nem tudtuk megállni nevetés nélkül. Mikor alkonyodni kezdett, kihúzódtunk a sík terepre, hogy az ellenség várható ellentámadását megghiúsítsuk. E....ével valami elhagyott fedezékben ütöttük fel tanyánkat, hol este 10 óra tájban elbóbiskoltunk. Midőn éjfél körül felébredtünk, egy árva lelket sem találtunk közelünkben. A visszavonulási parancsot u. i. elfelejtették velünk közölni. Sietve hagytuk el hát kényelmetlen magányunkat és a sápadt holdvilág mellett az előbb említett major irányában mentünk, hol utól is értük a visszavonuló ezredet. Hajnalban egy völgykatlanban ettük meg az előző napra szóló ebédünket. Itt már teljesen kibontakozott a veszteség képe, mely elég elszomorító volt. A halottak között dr. K...s és E....r, a súlyosan sebesültek között pedig B...a és G.....cs kadettok képviselték az augusztusi önkéntes iskolát. Most már babonás meggyőződéssel kezdtem hinni, hogy bennünket kivédhetetlenül üldöz a sors.

### Wladipoltól a buchowicei halálmajorig.

A krukienicei ütközet után ezredünk pihenés céljából Wladipolba vonult. Itt legemlékezetesebb élményem egy harmincésfelesünk működésének megfigyelése volt. Hosszú kötéllel sütötték el ezt a szörnyeteget, melyből a lövedék sírva-ríva távozott és pályájának kezdetén — mint valami félelmetesen nagy ragadozó madár — látható is volt. Ugyanítt az egyik fán egy házaspár lógott — a monarchia földjének férges gyümölcsői. Félrebillent fejfel, üveges szemekkel tekintettek le az országúton járókra, akik a fára szegezett táblán ezt a felírást olvashatták: „Így járnak azok, akik hazájukat és császárukat elárulják!“.

Amikor pihenőnk véget ért, a Wladipoltól nyugatra fekvő, hatalmas erdőségben meneteltünk. Tele volt ez az erdő a monarchia minden fegyvernemének részeivel, melyek ott a tavaszi lombok alatt biztosan húzódtak

meg az ellenséges repülők elől. Rajtuk áthaladva északra térünk Buchowice irányába. Az erdőszélen azonban kénytelenek voltunk megállni, mert az oroszok pár száz lépésre levő, jól kiépített állásukból a terepet az erdőszélig nagyszerűen beláthatták. É.y Laci arra kapott parancsot, hogy szakaszával lépjen ki az erdőből és kezdjen színleges támadást az ellenség ellen. Aki e parancsot adta, bizonyára azt gondolta, hogy az oroszok nem sokan lehetnek, amit az előnyomulás láttára el is fognak árulni. Mikor a szakasz nyitott mezőségre lépett, olyan összpontosított tűz zúdult rá, hogy én sohasem tudtam megérteni, miképpen volt lehetséges nekik ezt a vállalkozást 1—2 halott árán megúszni? A tűz olyan hirtelen jött, hogy nekem is csak egy vékony fa mögé sikerült húzódnom s jöllehet tudtam, hogy ez a fa semmiképpen nem védhet meg a golyóktól, lelkem üdvösségéért sem mozdultam volna el onnan. Jót nevettem ugyanekkor egy szakaszvezetőmön, aki a sűrű golyózápokban egy kis gödörbe dugta a fejét, míg a többi része fedezetlen maradt. Önkéntelenül is rá kellett emlékezniem a struce politikájára.

Másnap reggel az oroszok továbbálltak és így vér nélkül vonultunk keresztül állásaikon. Alig mentünk azonban 1—2 kilométert, zizegő golyók röpködtek felénk, de olyan távolból, hogy bakáink tréfából utánuk kapdostak. Folytonos előnyomulásunk következtében azonban már kezdtek a golyók komolyakká válni s így teljesen nyitott terepre való tekintettel beástuk magunkat. Féljobbra volt tőlünk Buchowice, előre pedig Pakosc. Ezen falu és a köztünk levő széles réten saját esapataink vonultak előre rajvonásban és igen érdekes volt őket a távolból szemlélni, amint előre nyomultak, majd egy-egy gránát lecsapódása után széjjel mentek és ismét összekapcsolódtak. Délután megeredt az eső, gödreinkbe víz húzódtott és így majdnem úrgesorsra jutottunk. E helyzetben azonban mégis kénytelenek voltunk kitartani, mert a valódi eső mellé egy kis srappelleső is járult. Majd kisütött a nap és melegen tűz sugarai kiszáritották torkunkat. A jótékony alkonyat végre meghozta a szabad mozgást és a közeli kút felé csilingelve iramodtak gyorslábú bakáink. Innen — Pnikut határából — este folytattuk az előnyomulást és csakhamar megérkeztünk a buchowicei halál-majorba.

Közvetlenül az országút mellett ástuk be magunkat a majorsági kerítés tövében, amely kerítésből azonban csak a téglaoszlopok maradtak meg míg a falécek hiányoztak. Kb. 10 napig tartózkodtunk itt s ez az idő tele volt nyugtalansággal, zaklatottsággal. A legkedvezőbb vonalon kijelölt és gondosan elkészített orosz állások kellemetlen közelségében helyzeti hátrányunk kézzel fogható volt. Minden délelőtt 10-től 12-ig egy orosz öregágyú gyakorlatozott rajtunk, mely 5 percenként küldte felénk zuppanó lövedékeit. Jól lehetett hallani, amint elsütötték s minden esetben kínos volt kívánni, hogy na most Uramisten hová csap? Bődületes robajjal vágta fel a földet a kb. 18 cm-es gránát és én mindig kerülni igyekeztem a kerítésoszlopokat, mert nem szerettem volna, ha rámdőlnek. Ilyen élve eltemetésben — ha jól emlékszem — B...k hadnagy és gépfegyveres legénysége részesült s csak az volt a szerencsésük, hogy homokos talajon tartózkodtak.

Ebből az időből É.y Lacit újból meg kell emlétenem. Egy pár emberével (megint valami próbatámadás alkalmával) majdnem ott hagyta a fogát. D...i Pubinak is átlőtték a szíve felett a pénztárcáját egy alkalommal, amidőn kimerészkedett alkonyattal az istállók közé egy kis terepszemlére. Az én fejem felett pedig

egyszer egy srappell vágott derékba örült csattanással egy almafát, amely úgy borult rám a következő pillanatban, mint a szomorúfűz nagyapám sírjára.

Itt egy ideig M...y, G.....y, B.....y és én voltunk a majorságot megszálló századok parancsnokai. Közülünk egyikünk sem volt idősebb 25 évesnél. Közvetlen felettesünk — zászlóaljparancsnoki minőségben — N.gy Lajos alezredes volt, aki viszont deresedő fejével és szigorú tekintetével úgy tűnt fel nekünk, mintha keménykezű, de igazságos apánk lett volna. Nem messze a hátunk mögött egy pincében ütötte fel tanyáját, ott fogadta jelentéseinket, oda várt ad audiendum verbumra és onnan osztogatta katonás rendelkezéseit, amelyekből nem egyszer kiütközött egy szép, lendületes, egy a 44-esekhez méltó támadás terve. Külön külön tárgyalt velünk e kedvenc gondolatáról és egészen biztos, hogy nem egyedül voltam, akinek a támadás sikere esetén aranyérmes helyezést ígért. Terve azonban csak elgondolás maradt, mert az ellenséges drótakadályok lerombolását sem a tüzerek, sem a szaporók nem tudták végrehajtani. Anélkül pedig valóban öngyilkosság lett volna a támadás megkockáztatása.

A buchowicei majorban nem voltak ugyan számottevő veszteségeink, de a lekopasztott fák, a tetőnélküli istállók égnék meredő falai, a szerteszórt kövek és hantok, a mozgási lehetőség teljes hiánya és az egyhelyben kuksolással összekötött temetői csend és hallgatás olyan benyomást tett rám, mintha egy elhagyott csataterén lettünk volna, melyet halottak és egy véres küzdelem ijesztő maradványai borítanak. Hadvezetőségünk ügyes mesterkedése következtében azonban innen is — mint más helyről — támadás nélkül volt kénytelen távozni az ellenség s mi az utolsó reggelen olyan érzéssel léptünk ki árkainkból, mintha sírunkból keltünk volna fel.

### A lengyel himnusz.

A kamionkai kertek alatt 2 hétre beásta magát ezredünk. A 9. század parancsnoksága egy elhagyott úrházban ütötte fel tanyáját és a kerti lugas gyakran látta vendégül a G...y pajti, É.y Laci és P...r Jós-kából álló testvéri együttest, melynek én voltam a negyedik tagja. Igen kedvesek voltak ezek az összejövetelek, mert alig nélkülözték a békebeli falusi filagóriák barátságos hangulatát. Az oroszok a közbenfekvő Bug miatt nemigen tudtak okvetetlenkedni, legfeljebb egy kis gyalogsági tűzzel, elvéve 1—2 gránáttal. De a kamionkai templom bombázása elmaradhatatlan napi programszám volt. Az orosz tüzérség — megfigyelt sejtve a toronyban — minden nap leadta a templomra a maga obligált 10—15 gránátját. Pedig kár volt ezért a szép, gótikus stílusban épült alkotásért. De ha a reimsi dómnak nem volt az ellenség előtt tekintélye, akkor hogyan beszélhetnénk a kamionkai templomról?

Nem messze tőlünk egy idősebb lengyel mérnök lakott, aki makacs kitartással vesztegelt e veszélyes zónában, mintha csak ott akart volna meghalni. Egypárszor eljártunk hozzá teára, mert zongorája is volt, melyet É.y ügyesen kezelt s ilyenkor már csak udvariasságból is elénekültük a lengyel himnuszt. Egy-két könnyesepp árulta el az öreg megfagyottságát. Én ekkor még nem értettem meg teljesen e könnyesepeket. A honfibút akkor még csak elméletben ismertem; egy Kosciusko fájdalomát akkor még csak költői témára tartottam alkalmasnak. Bezzeg azóta teljesen megfordult a helyzet. S ha az öreggel most valahol találkozhatnánk

és visszaadná a kölcsönt a magyar himnusz eléneklésével, énnekem is — úgylehet — könnyecseppek tódulnának szempillámra.

### A dobrotwori búcsúfia.

A dobrotwori napokra szívesen emlékszem vissza. Az a páratlan szép csatajelenet, mely ott lezajlott, az a komoly esemény, mely ottlétünk alatt majdnem életembe került, sokszor eszembe jutottak azóta. S ha még hozzászámítjuk ezekhez a visító malacot, mely konyhánk élelmiszerkészletét gyarapította; a cigányzene hazai akkordjait, amelyek mellett a kedves, holdvilágos éjszakákat sokszor énekelve és borozgatva töltöttük el, akkor érthető, ha a dobrotwori hónapot haretérenlétem egyik legkedvesebb szakaszának tartom.

Dobrotwort a Bug csaknem félkörben veszi körül. Itt az oroszoknak egy hídfőállásuk volt, melyet mindenáron tartani igyekeztek. Az volt tehát ezredünk egy részének feladata, hogy az ellenséget a túlsó partra vesse. Mikor ideérkeztünk, egy épülőfélben levő vasúti töltés mellett pihentünk emg. Itt azután alkonyatig eltréceseltünk, este pedig előbbre menve beástak magunkat.

A támadás napján ágyúink már kora reggel örületes zenébe kezdtek. Ha ügyességük is akkora lett volna, mint törekvésük, akkor a roham még vértelenebb lett volna. Pedig veszteségünk így sem volt nagy, mert a krupieci mellett ez volt a legszebb és leglendületesebb támadás, melyet az ezred történetéből csak ismernek. A rohamozó századok sík krumpliföldön csúsztak előre az éjszakában. Nagyon ügyesen végezték feladatukat, mert a roham megkezdéséig vajmi kevés lövés hangzott el az ellenség oldaláról. Ezen idő alatt tüzeink gyújtógránátjai lángralobbantották a falut. Felejthetetlen látvány volt ez a tűz, melynek háttérül szolgáló fényében sötét emberárnyakat láttunk rohanni hadonászva, kiabálva, amint ezt a roham izgalma magával hozta. Az ellenséges gépfegyverek ekkor veszedelmesen kattogni kezdtek, de nemsokára végleg elhallgattak. Ebből már tudtuk, hogy a roham sikerült, melynek F...y és L....r zászlós lett a tisztí halottja. A most már túloldalra szorult oroszok talán bosszúból, talán ijedtségből, de talán — úgylehet — csupa stílszerűségéből élénk tüzelésbe kezdtek. Az ágyúgolyók soha nem tapasztalt szép ciklois-ívben túrták a földet szárguldó orraikkal, miközben egy ellenséges fényszóró szolgált előnyomulásunkhoz csaknem nappali világsággal.

Nagynehezen helyre vergődve, úgy éjjel egy óra tájban kezdtük magunkat beásni. A laza homokban ez könnyűszerrel ment, úgyhogy virradatra már kifogástalan lövészárokkal rendelkezünk. Fedezékem orosz tiszték számára készülhetett, mert deszkával volt kibérelve, ami abban az időben még a legkényesebb igényeket is kielégíthette. A napok itt elég csendben teltek el, csak egy csihogó kis ágyú piszkálta állandóan századunk egyik szakaszát. De végül is megszoktuk és később már rá se hederítettünk. De egy napon ugyancsak megjött a mi kis ágyúnknak a tekintélye. Az egyik golyó ugyanis átfúrta a mellvédet és az árokban felrobbant. Kegyetlen hatása volt ennek az egyetlen telitalálatnak, mert 5 emberünket ragadta el tőlünk, akik azonnal szörnyethaltak.

Nemsokára kissé jobbra tolódtunk el, ahol már kész állás várt reánk. Egy reggel jelentik, hogy jobbról közeleg zászlóaljparancsnokunk: N. gy Lajesi, mindenki várja tehát őt szakaszának jobbszárnyán. A mosakodást félbeszakítva, hamar rendbeszedtem magamat, de alig

mentem többet 50 lépésnél, midőn egy közép nagyságú ágyúgolyót hallottam fejem fölött sírni, a következő pillanatban hatalmas robajjal lecsapva. A robbanás helyét nagyon közelinek tartottam, ezért visszamentem megtudni, nem lett-e valakinek a századból baja? De máris szembejött velem a szolgám halásápadt arccal és alig tudta kihebegni, hogy fedezékünkbe esapott a gránát és azt teljesen kitisztította. A fiú meghatottsága érthető volt, mert a robbanás pillanatában ott tett-vett a fedezék körül valamit. Lakásunkat a gránát teljesen kiürítette. Egy a faluból rekvirált szék volt a többek között bent, de ennek még a szilándjait sem találtuk meg. Mindössze a térképtartóm nyakraavalója függött a falon, amint azt a szegre akasztottam. Ilyen szerencse ért engem aug. 15-én szülőföldemnek: Tamási községnek búcsúnapján. Mert hogy ennél kedvesebb búcsúfiát nem kaphattam volna a Gondviseléstől, az egyszer bizonyos.

### Egy kihallgatás, melyen mindenki nevetett.

1915 aug. utolsó napjaiban a Szezurowice nevű galicai községben jártunk és az ott levő, félig-meddig leégett hidon keresztül folytatva utunkat, még aznap elértük az osztrák-orosz határt, melyet egy csikos határoszlop jelzett. Itt ünnepi hangulatban elénekeltek a szózatot, melynek lélekemelő akkordjait élénken visszahangozták az ismeretlen tájak. Ezt az ünnepi hangulatot azonban nemsokára profán esemény váltotta fel. Alighogy beérkeztünk az első orosz faluba, bakáink meggyőződve az ellenséges tulajdonjog semmibehevésének jogosult voltáról, nekiestek a kertek dús méhkasainak. Mivel pedig ezen apró ellenséggel szemben majdnem csatát vesztek, hatásosabb eszközökhöz folyamodtak. Felgyújtották a kasokat, úgyhogy az egész kertekalja hamarosan füsttengerbe borult. N. gy Lajos zászlóaljparancsnok áthatva a genfi egyezmények emberséges szellemétől, de meg kulturális fölényünket is kidomborítani akarván az ellenséges nemzeti vagyoni megvédésével, korbácsot ragadott, miként Krisztus a kúfárok ellen és kezdte szétzavarni a mézillattól megittasult bakatársaságot. Majd kifáradva e műveletben, énám bizta a további tisztogatást és meghagyta, hogy a főbűnösöket állítsam „rapport“-ra. Ez a „rapport“ beillet volna bármelyik élelap képtárába. Felpuffadt arccal, megduzzadt ajakkal, dagadó szemekkel álltak ott a megszeppent csatárok, úgyhogy mindenkinek nevetnie kellett. N. gy Lajesi a védtelenek védelmének köntösében és az emberi jogok pártfogásának álarcában rettentő komolyan lépett elő, de humorérzéke legyűrte szigorát és ő is igen jóízűen kacagott. A szigorú büntetés helyett így megelégedett egy kis pirongatással és szívhezszóló erkölcsi oktatással.

### Haretéri éjszakák.

Ti szomorúan szép haretéri éjszakák; ti millió esilagtól ragyogó, vagy sötét felhőktől bánatos kísérei súlyos önvédelmi harcainknak... emlékezősemet most néktek szentelem. Sokszor voltatok segítő társunk, valahányszor vállalkozásainkat sikerre vezettétek; sokszor voltatok megmentőnk, mikor menedéket nyújtott minden fa, bokor és fűszál; de sokszor voltatok ellenségünk is, amikor veszélyes orvtámadások karjaiba dobtatok fekete lepletek árnyékában...

És én mégis szerettem — ti szomorúan szép haretéri éjszakák — valahányszor sejtelmes szárnyaitokat

kiterjesztettétek fölénk, hogy elmerengjünk a multon, vagy ábrándozzunk egy jobb jövőről, melynek kapui csak nem akartak megnyílni sóhajunknak, vágyainknak; hogy légvárakat építsünk alaptalan alapokon, felemelkedve rajtuk a látomások szférájába, hol hiú ábrándok és valótlan tündérképek csalóka délibábjá integet; hogy így tenyérbe hajtott, vagy lehorgasztott fejjel a messzeségbe vagy a tábornúz fényébe merülve kivonjuk magunkat a szerencsétlen jelenből és elszálljunk képzeletben oda, ahol csak béke, áldás és meglegedés honol.

Hány, de hány vers, nóta, levél vagy elhatározás született meg e szomorúan szép harcéri éjszakákon. Hány, de hány sóhajt kapott szárnyára a szél, hogy elvigye messze-messze, ahol már senki meg nem hallja... Míg ugyanis nappal a kitűzött munkák, a sokszor napokig tartó menetelések, vagy veszélyes közelségeknél az egyhelybenmaradás tétlen kényszere teljesen lefojaltak testet, lelket: addig éjjel — jórészt megszabadulva e profán bilincsektől — nagyobb odaadással ápolhatta a katona az önmagába tekintő lélek kultuszát. Hiszen az éjszaka már természeténél fogva is kedvez az elmélázó hajlamoknak nemcsak érthető regényességével, hanem azért is, mert a látókört megszükitve, mint valami kis meghitt szobasarkokba állítja oda a katonát, hol mi sem zavarja lelki elmélyedését.

Ez a körülmény bizonyos kapcsolatot hozott létre az éjszaka esendje és a harcós lelkivilága között. De nem olyan alkalmi, esetszerű kapcsolatot, mint amilyent a béke napjaiban a szép tavaszi est, vagy a csillagos nyári éjszaka jelentett, hanem valami határozott és állandó viszonyt, mely ezen órákat: a lelkek beszélgetésének óráit a harcós lelki szükségletévé avatta.

És a tábornúzek is ekkor gyultak ki, ezek a csodálatos erejű tüzek, melyeknek emlékét soha nem lehet elfelejteni annak, aki e tüzek fényébe egypárszor elmerengve beletekintett.

Valahányszor ügyeletes szolgálatom száraz egyhangúságát kedélyes szórazással kívántam feleserélni; valahányszor egy bizonyos hangulatot akartam úrrá tenni lelkemen, vagy valami kedvenc gondolatot magamban kimélyíteni; mikor arra jött kedvem, hogy belelássak katonáim szívébe, mely oly lázasan dobogott a honvágytól, ha tábornúz mellett ülve hazai látomások lepték meg őket; ha valami lövészárók-pletykáról volt szándékom értesülni, esetleg élvezni a magyar nép egészséges humorát: akkor csak odahúzódtam bakáim mellé a füstölgő fadarabokhoz és mint bajtárs a bajtárs mellett, hallgattam beszédüket, vagy élveztem hangulatos hallgatagságukat...

Milyen szépek voltak előnyomulások alkalmával, midőn esténként egy-egy faluban letáboroztunk, vagy eseménytelen állásharcok idején e nyugalom éjszakái. A félig-meddig átvirrasztott éjjelek tele voltak hangulattal, érzelemmel. Az áldásos tűzrakások körül kifáradt harcósok gubbasztottak, olyan képet nyujtva, melynek bágyadt színe és mélységes hangulata valóban eset alá kívánczolt. Ezek a parányi tüzek pótolták katonáink otthonának barátságos téli melegét, pislogó félhomályát. De a tábornúz volt egyben regényes konyhájuk is, hol szegényes étküket felmelegíthették: lámpájuk, amely mellett egymás szívét-lelkét megláthatták. Bűvös panoptikum volt az, melybe fényittas lepke mámorával tekintettek, átböngészve lelki szemeikkel otthonukat, azt a tenyérnyi kis helyet, melynek megvédéséért keserű kínokat szenvedtek és leonidási harcokat vívtak...

De nem mindig voltak a harcéri éjszakák ilyen emlékezetesen szépek. Sokszor jöttek viharfelhők vadul

csapkodó szellőszárnyakon; sokszor volt tüzes a levegő és sokszor remegett a föld; sokszor mélyedtek a váratlanul felbukkanó hideg szuronyok a meleg embertestekbe. Sok éjszaka sötét börtönt, esetleg halotti leplet hozott, vagy legjobb esetben fájdalmas sebet, mely hazavitte hordozóit, haza a magyar földre, bénán, vagy vakon, esetleg lassan őrlő betegségtől fojtogatva vezesse tovább az élet hőseit a mostoha magyar sors göröngyös útjain...

És én mégis szerettelek titeket, ti szomorúan szép harcéri éjszakák...

## Támadás a hóviharban.

1916 áprilisában még javában hullott a hó a galiciái lengyel mezőkön. Az ezred lövészárkai előtt végeláthatatlan drótmező kanyargott. Az áttörhetetlen szélességű karóerdőt össze-vissza kötözték a drótok millió, fehér pókhálói. Az égről azonban most eltűntek az ólomszínű felhők s a derült idő a nappali enyhülést fokozódó hidegre váltotta. Alkonyodni kezdett.

A 6. század árkaiban élénk sürgés-forgás támadt. A fedezékekben kigyultak a gyertyák, a tábornúz lángja is felcsapott, a bakák pedig sietve siettek megkeresni mosatlan esajkáikat. Szétfutott a híre a rumos teának, mellyel szaporán közeledtek a Laudon futóárok elejéhez kiküldött kotlavitők. A konyhakocsi ugyanis csak eddig jöttek és innenől kezdve vállra kapott rúdon kellett cipelni a súlyos fazekakat. S hozzá még az az istenverte futóárok is tele volt éles fordulókkal, mint a kacskaringós ménkű. Majd elszédült benne a szegény baka, kivált ha sietett, mint most is.

Az udvari zenekar a tábornúzhoz húzódva rázendített a „Fényesgombos hat“-ra. A szakaszok példás gyorsasággal sorakoztak a kiosztáshoz. Egyesek taktusra topogtak behúzott nyakkal, mélyen zsebbedugott kezekkel, hónuk alján a mosatlan esajkáival. A fázás, a türelmetlenség és a közelgő kielégítettség érzésének vegyülése fejeződött ki ebben az esetben topogásban.

Mint amikor a prédát szerzett vadállat visszavonul a sűrűbe, hogy zavartalan környezetben fogyaszthassa el az erőt és életet adó zsákmányt: bakáink is hasonlóképen elhúzódtak a fedezékek homályos fenekére, hol se szó, se beszéd, csak gyors csámesogás és szapora szürölgetés hallatszott...

\*

Félóra mulva válogatott táraság kucorgott a tábornúz körül. Ott volt P...r szakaszvezető, R...i káplár, R...a és G...b önkéntesek, egypár jóképű bakagyerek és a deesi cigány.

Ha az ember jóllakott, tréfára fordítja a beszédet. Ezek is nagyot nevettek a cigány ugratásán és eredeti kiszólásain.

— Mondd csak Jóska — adta fel neki a szakaszvezető a nem is annyira tréfás kérdést — hány kenyeret csaptál meg ma?

— Nem lopom el én bizom senkinek a kenyerit — válaszolta sértődötten a cigány.

— Ne beszélj! Hiszen tegnapelőtt is te ittdad meg az önkéntes úr borát.

— Hát fusson ki mindakét szemem és járgyon úgy, mint a sublót fióktya, ha egy kortyot is ittam belőle!

A lehetetlen hasonlat az eredeti cigánykiejtéssel színezve nagy nevetést váltott ki. R...a úgy kacagott, hogy még a szemüvege is leesett.

...r szakaszvezető tovább kavarta a tréfát:

— Azt mondd meg Jóska, hogy ki itt most közöttünk a legnagyobb úr?

— A legnagyobb úr itt a cukszfürer úr meg én!  
— Hogy-hogy?  
— A cukszfürer úr sem áll vedettát, meg én sem.  
(A cigány t. i. egy kissé ütődött volt s ilyen fontos szerepet nem bíztak rá. Hátha elalszik vagy megijed.)

Ujabb harsogó nevetés.

Közben egy baka vonult el a tábortűz mellett. Valami miatt bejött a Feldwache-állásról. Mervegre fagyott sátorlapba burkolódzott. Ugy kopogott rajta a sátorlap, mint a bádóg. R..i káplár meg is kérdezte tőle:

— Talán hideg van odakint?

— Egy csepp meleg sincs.

— Szeretnéd ha meleged lenne?

— Isten ments! Sokszor volt melegem 15-ben. De ki tudja? Az ördög sohse alszik...

G....b Kari a nótás önkéntes P...r szakaszvezetőt éneklésre noszogatta. Nem sokáig kellett biztatni. Szép, férfias bariton hangja csakhamar felesendült a tiszta éjszakában. A csillagok csak úgy sziporkáztak a magas égbolton és a hold is olyan nyájas arccal tekintett le, akár csak odahaza.

„Kimegyek a falumból, azt se tudom hova“ — így kezdte az éneket, majd szinte sejtelemszerű ellágyulással így végezte:

„Ne nézz vissza Bodri, gyere a nyomomba,

Nem megyünk mi vissza többé a falunkba.“

Nem is ment vissza szegény sohasem. 1916 június 16-án a 6. század összeütközött az oroszokkal és ő is ottmaradt a hősi halottak mozdulatlan hullái között.

Hűvös szél kezdett fújni. Novi Pocajow felől piszkos felhőrongyok közeledtek. Nemsokára kibontakozott a hófront, mely a társaságot a fedezékbe hajtotta. A szél mind erősebben kezdett fújni, majd viharra változott és ez a vihar sírni, tombolni kezdett, mintha mindent el akart volna temetni.

✱

A túloldalon egy aránylag fényűzéssel berendezett orosz fedezéken keményen a szemébe nézett a kapitány az előtte álló önkéntesnek.

„Tiszt akarsz lenni?“ mondotta, „akkor itt az alkalom! Vedd magadhoz a 3. rottát és hozz egy pár magyar foglyot. Ugyis unom már ezt az eseménytelenséget. Az idő kedvező. A vihar a szemükbe vágja azoknak a havat, ti pedig a hátatokba kapjátok. Fél 12-kor indulás. Ha eredménytelenül térsz vissza, semmire sem számíthatsz nálam.“

A magas termetű, elegáns fiú katonásan összevágta a sarkát és éles fordulattal kilépett a viharos éjszakába.

✱

R..i káplár valamivel éjjél előtt nagy hangon keltegette fedezékének álmos lakóit. A svarmkályhában andalítóan sziszegett a nedves fa, a kemény földágyon egyhangúan szuszogtak a bakák. Az egész földalatti gödörben füstös, bűzös, nehéz levegő terjengett. Az őrsegváltásra nehezen kászolódtak a raj tagjai. Már kívülről is sürgetés jött, hogy induljanak, mert betyár hideg van odakünn. Minden perc hosszú szenvedés.

Nagynehezen libasorban megindultak. Elöl ment a káplár, a sor végén R.....a. Ő volt a sereghajtó. Az árokból kilépve, a szél veszettül csapta szemükbe a havat. Ugy érezték, mintha ezer tűvel szurkálták volna arcukat. Ilyen istentelen időben még az a lerövidített egy óra is sok.

Végre odaértek a drótakadályhoz. Alig találták meg a cikk-cakkban futó folyosót, mely a „Feldwache“-álláshoz vitt. Ez a folyosó elég szűk volt ahhoz, hogy fehér hóköponyegük szárát a drótok tüskéibe be-beakassza. Ugy cammogtak, tipegtek-topogtak, mint a kísértetek.

Közeledésük zaját az őrseg meghallootta és két őrsem hátrahagyásával kezdett befelé vonulni. A két csapat a szűk folyosóban összetalálkozott s így a közlekedés még nehezebb lett.

R..i káplár és egy-két társa már kijutott a drótok elé, mikor az egyik őrsem egy fehér alakot szólított megállásra. Az éjjéli kísértet azonban kézigránáttal válaszolt, mely a következő pillanatban hatalmasat robbant. E jeladásra elől és oldalt ellenséges árnyak emelkedtek fel, hogy támadást indítsanak a 6. század őrsege ellen. A folyosóban örült kavardás támadt. R.....ának a nagy zürzavarban leütötték a szemüvegét s mivel így csak az orra hegyéig látott, ezért teljesen harctéptelen lett. Egy másik a drótokba gablyodott, egy harmadik a nagy igyekvésben elesett, úgy hogy a kettős őrseg jelenléte ellenére is csak néhány baka fejthetett ki ellenállást. De azok azután derekasan megállták helyüket. R..i káplár, ez a nem magas termetű, de tagbaszakadt felsőiregi magyar, akinek a tolnai lankákon bizonyára volt már dolga szilaj bikával, vagy égháború alkalmával megvadult lovakkal, de legalább is keménykötésű legényekkel az iregi vagy az ozorai búcsún; ez a barnaképű, szélesvállú, nagytenyerű „Hol vagy Pista“ keményen előlépett a jó öreg Vas Gereben regényéből és eleinte kézigránáttal, majd puskatussal támadt a túlnyomó ellenségre. Biztató felhívása és nagyszerű példaadása a többiekbe is bizalmat és erőt öntött. A nagy harci zajra a rajvonat is felébredt, mire világító rakéták iramodtak a levegőbe és jobbra balra a gyalogsági tűz is megindult. A nem várt ellenállás folytán a támadók tanácsosabbnak tartották sürgősen meglépni. Kudarcuk azonban mégis járt némi sikerrel, mert összetalálkoztak az 5. és 6. század őrsegei között összekötő szerepet teljesítő, 3 bakából álló járőrrel, mely a túlerővel szemben kénytelen volt magát megadni. R..i káplár e lendületes fellépésével kézzelfoghatóan mutatta meg azt a különbséget, mely az alacsony termetű, de virtuosos magyar paraszt és az erősnövésű, de nem öntevékeny orosz muzsik között van. Ugy hiszem, igen maradandóan véste a támadók emlékébe, hogy „kicsiny a bors, de erős“!

✱

Kora hajnalban, amikor a gyenge világosság következtében a látóhatár még a két állás között húzódott, felderítés indult az éjjeli támadás esetleges maradványainak megállapítására. Egy megfagyott holttestre akadtunk csupán, melyet behoztunk állásunkba. Magas termetű, elegáns fiú volt a szerencsétlen halott és előszedett igazolványából megállapíthatóan önkéntes. Zsebéből egy leány fényképe került elő. Feladatát tehát derekasan teljesítette, de valahol a nagy orosz síkságon — úgy lehet — sírba vitt magával egy mosolygó szláv szépséget is.

### Lopusnoi állásharcok az áttörés után.

A lucki áttörés hullámai a Lopusnonál tartózkodó ezredünkhöz is elértek. A majdnem derékszöget alkotó arcvonalnak olyan módosulást szenvedett, hogy ennek a szögnek Krutniev felé húzódó szára visszafelé hajlott mintegy a régi állásunk tükörképeként. A június 16-i véres éjszaka és az azt követő szép ellentámadás után — melyet F.....r kapitány vezetett — a 6. század jobbszárnya ebben az új helyzetben éppen a forgáspont-hoz került. Szabadságomat távirati felszólításra megszakitani voltam kénytelen, s mikor az ezredhez értem, sajnálatos híreket kellett hallanom már a trénnél erről az éjszakáról, mely sok jó bajtársamnak zárta le földi

pályafutását. 17-én délután léptem be az egynapos árokba, melyet ekkorra azonban már annyira kimélyítették, hogy nem látszottunk ki belőle. Az estét teljes készségben töltöttük el, mert nem volt lehetetlen, hogy az oroszok újabb kísérlettel próbálkoznak. Ágyúival, aknáival vadul veretett bennünket az ellenség, de az előnyomuláshoz kísérletet tenni mégsem volt bátorsága.

Az egész ezredből a 6. századhoz volt legközelebb a muszka. Helyzetünket még súlyosabbá tette az a körülmény, hogy új állásunkat valami régi árok kettészelte és ez mintegy összekötötte állásunkat az oroszokéval. Ezért az az egy hónap, ameddig itt voltunk, a legnagyobb fokú zaklatásban telt el, természetesen nemcsak reánk, hanem az oroszokra nézve is. Különösen az aknák okoztak nekünk sok kárt. Egy alkalommal fedezéket ástak embereink és a már elkészült gördörbe váratlanul egy akna pottyant. A túlsúfolt négyszögből csak egy kijárás volt, melyet valamennyien megrohantak. Közben persze letelt az az egy-két másodperc, mely az az akna felrobbanásához szükséges volt és a bentrekedteket mind agyonsújtotta. Ez az eset valamennyiünket óvatossá tett és így éjszakáink meglehetősen nyugtalanok voltak. Mindig a levegőben rohanó aknák világító zsinórját kellett figyeinünk és csaknem úgy tettünk, mint az a futballista, aki a labdát fejelésre várja, mégis azzal a különbséggel, hogy mi nem annyira fejest produkálni, mint inkább kitérni akartunk ezen ordító skatulyák elől.

Egy reggel arra ébredtünk, hogy nehéz ágyúgolyók susognak a levegőben. Minthogy az ágyúkat így korán reggel csak komoly esetekben szokták a tüzeik érdemlegesen megszólaltatni, e susogásból nem sok jót következtettünk. Mire feléltöztem, már elég élénk gránáttűz fejlődött ki az ellenség részéről. Főleg azonban az ezred balszárnyát látogatták ezek a mérges acéldarabok és ott — hallomás szerint — komoly pusztítást végeztek emberben, anyagban egyaránt. „Támad a muszka“ — hangzott a reggeli első találkozásunk alkalmával valamennyiünk véleménye s mivel ezt így egyhangúlag megszavaztuk, hozzáláttunk a biztonsági intézkedések megtételéhez. Balszárnyunk felé már déltájban sokszoros rajvonalba hullámzott a támadó ellenség, de minden különösebb eredmény nélkül. Előttünk is mozgolódtak az oroszok, ki-kidugták fejüket a kb. 80 lépésre eső állásukból, próbáltak ki is ugrálni, de az akaratnyilvánításnál és a tüntetésnél nem jutottak tovább. De jobb is volt nekik, mert a legcsekélyebb megmoccanásukra olyan örült tüzelésbe és gránátobálásba kezdtünk, hogy közülök egy sem jutott volna élve állásainkhoz. Ezért bosszúból egyre-másra küldözgették a nyakunkra csihogó lövedékeiket és aknáikat.

Kudarcra miatt az orosz felhagyott támadó terveivel, de továbbra is állandóan piszkált bennünket nem csekély bosszúságunkra és veszteségünkre. Egy éjjel dr. H....l és B...a önkéntesekkel folytatott beszélgetéssel próbáltam egyhíteni a fennlét unalmát. Egy villanás cikázott át közben a levegőn, melyet a következő pillanatban rettentő robbanás követett. Egy darabig az árok falához támaszkodva megbüvölten állottunk egymás mellett e szokatlan esemény hatására, majd kimentem az állásunk előtt figyelő őrszemhez megtudni, hogy mi történt. Itt egy idősebb bátaszéki svábot találtam az őrszemgödör fenekén alélta gubbasztani. Kérdőre vontam, hogy mit látott, mi történt az orra előtt, de ő csak annyit mondott, hogy egy váratlan robbanás a falhoz csapta és többet nem tud. Az történt, hogy az oroszok egy deszkán kb. 20—25 kg zselatinkompozíciót loptak drótakadályaink alá, melyet valahogyan felrob-

bantottak. E rossz tréfájukat harmadnapra megisméltették, de ezúttal vad ordítózások kíséretében, amelyre — támadástól tartva — örült tüzeléssel feleltünk. A még egypárszor megisméltelt eme robbantások persze később már megszokottá váltak, sőt kávéit is melegítettünk az explóziában megakadályozott zselatinpogácsák mellett. Csak az volt benne a kellemetlen, hogy amúgyis igénytelen drótakadályainkat még jobban megszagatták és feltétlenül szükséges kijavításuk mindig követelt többkevesebb áldozatot. Egyszer tüzeinkkel is meggyült a bajunk, mert egy orosz mozgolódás alkalmával, melyhez beavatkozásukat kértük, belénk lőttek. A 15 cm-es ágyúgolyó két, a padkán álló bakánk közé esett, de ezer szerencse volt, hogy nem robbant fel. Ez volt az egyetlen ágyúgolyó, melyet a levegőben tovahaladni láttam és a röppálya érintőjének irányában állva úgy tűnt fel nekem, mintha egy fekete holló közelednék. A két bakával együtt én is megdöbbsentem e váratlan jövevény szomszédságában.

Később újabb sajnálatos esemény történt századunkkal. B...s főhadnagy, én és B...i tiszthelyettes csendesen beszélgettünk egy sötét éjszakán, míg mellettünk a padkán ülve elfáradt katonáink bóbiskoltak. B...i egyszer hirtelen félbeszakította beszélgetésünket és elkiáltotta magát: „Vigyázz! Jön a gránát!“ Erre az árokban félre szaladtunk, hogy az oroszok által kilőtt fegyver-gránátot elkerüljük. Részünkről ez sikerült is, nem úgy azonban alvó embereinknek, kik B...i felhívását nem hallották meg. Az egyiknek állítólag a köpenyén akadt meg a gránát, s volt még annyi lélekjelenléte, hogy azt magáról ledobja, de már annyi megdöngölése nem, hogy azt az árokból ki is dobta volna. A leesett gránát nemsokára felrobbant és két embernek halálra sebezte.

Ez az eset módfelett felbőszített bennünket és ezért megtorlasképen a századból külön gránátlövőrajt szerveztünk, melynek feladata volt az ellenség állandó viszont-zaklatása. Mivel pedig az állásunkat átszelő régi árok a támadó kedvükben levő oroszoknak ugyancsak alkalmas terepként kínálkozott a folytonos piszkálódásra, ezért abba „spanyol lovasokat“ dobtunk és egyik gépfegyverünket is nekiszeggettük. Ezeknek az intézkedéseknek meg is volt az érezhető hatása, mert az ellenség ettől kezdve nyugodtabban viselkedett.

Egy esepet sem volt élvezetesnek mondható ezen állásoknál az ellenség torkában lenni. Mégis milyen kedves a visszaemlékezés. És ebben nemcsak az játszik közre, hogy az emlékezet szűrője mintegy megtisztítva és a durva, kellemetlen tartozékokat visszatartva őrzi meg hátralevő életünknek a mult komoly eseményeit, hanem talán az is, hogy akkor fiatalok voltunk és a fiatalyságra visszaemlékezni mindig kedves és érdekes. Húsz esztendeje elmúlt annak, hogy az itt leírt eseményeket átéltük. Istenem, húsz esztendő! Az idő hogy eljár...!

### Az utolsó visszavonulás.

1918 október vége felé felváltottak bennünket és az ezred pihenés végett a frontmögötti falvakba vonult. Én ekkor egyedül voltam a műszaki századnál, mert parancsnokom: H...i főhadnagy tanulmányúton járt. Ennek megfelelően lakhelyemet a Miane-ban tartózkodó ezredparancsnokság mellé helyeztem. Itt egyszer alkalmunk volt gyönyörködni az ellenséges repülő hajmeresztő mutatványaiban, akik azonban addig hengegtek a fejünk fölött, míg K.....y gépfegyverei egyet leszállásra nem kényszerítettek. Dolgunk itt nem igen

akadt és így gyakran jöttünk össze és víg estéket rendeztünk csupa unaloműzésből. Október 28-a körül, egy ugyancsak ilyen mulatós éjszakán, gyanúsán megélenkült a front. Eleinte csak tisztességes tempóban csapkodtak le a gránátok, de később az ágyútűz kezdett pergőtűzzé átalakulni. A társaság tagjai — gyanúsat sejtve — egymásután hagyták el az asztalt, hogy a másnapi, valószínűleg viharos eseményekre megőrizték józanságukat és frissességüket. Reggel legnagyobb meglepetésemre arról értesültem, hogy egyetlen frontharcos sincs a faluban. Valamennyit berendelték az első sorban harcolók megerősítésére. Így én is hamar az ezred után siettem, hogy az ezredparancsnokságtól rendelkeztetést kapjak. Félóra járásnyira el is értem az ezred végét. Miután itt B.....ó ezredsegédtiszt a további rendelkezésig magánál tartott, együtt meneteltem a lövészárókba igyekvő ezreddel. Jobbra elhagytunk egy harmincésfelest, mely egy falmeredek szikla háta mögül bömbölt pokoli zajt csapva. Nagy halmazban voltak mellette felrakva, mint óriási trabuco-szivarok a 350 kilós ágyúgolyók. Guia falunál rátértünk az országútra, melyen a heves ágyúzás miatt az egész ezred libasorban menetelt. Az úton két berregő automobil találtunk, melyek elhagyottan, árván reszkettek ott az országút kellős közepén, mert sofőrjeik leugráltak róluk védettebb helyekre, valahova az országút mellé. Ezeknek a jelenléte már aggályos volt a szemünkben, mert sejtettük, hogy a nem messze ordítózó nehéz ágyúk elszállítására volíak odarendelve. De mégis megnyugodtunk annak meggondolására, hogy elvégre mi is csinálhatunk egyszer holmi jelentéktelen visszavonulást a sok-sok győzelem után. Persze álmunkban sem mertünk volna arra gondolni, hogy e jelenetek nem egyebek, mint a mohácsinál is gyászosabb összeomlásunk nyitánya. Mentem tehát tovább kedves L...e bajtársammal, aki alig bírta az általam diktált erős iramot. Közben sejtelmes suhogással, mint seprőnyélen lovagoló mesebeli boszorkányok, röpködtek fölöttünk az olasz ágyúgolyók ezrei. Egy-egy néha le is csapott az országútra s mikor odaértem, a gázok szagára úgy éreztem, mintha vért szagolnék.

Jobbra egy vízmosásban földimet: N...th Ernőt hagytam el, ki a további intézkedéseket várva rossz sejtelmektől meglepően kucorgott szakaszával szegényes védhelyén. Sejtelmem nem is csalódott, mert embereivel együtt — mint az egész harmadik zászlóalj is — a támadó franciák fogságába esett. Végre megérkeztünk abba a vízmosásba, melyben azelőtt az ezredparancsnokság és a műszaki század tanyázott. Az itt levő kavernában — tekintettel a véres premierre — minden hely elkelt s így a többiek a vízmosásnak az ellenség felé eső oldalánál összezsúfolodva várták bizonytalan jövőjüket. Én is künnrekedtem a szabad ég alatt és nem sok bizalmat merítettem a parthoz símuló, rohamsisakos katonáink rosszat sejtető, mély hallgatásából. A vízmosás fenekén egy kis gépfegyveres ponniló volt a fához kötve, mely mitsem sejtő egykedvűséggel rágicsálta a fa gyenge rügyeit. De nem sokáig, mert egy gránát váratlan süvítéssel ott termett, s a szegény pára azonnal elterült a kavicsos fenéken. S ez dédig így folytatódott. Egyik lövedék a másikat érte, de mind a vízmosás túlsó partját csapkodta. Egynek mégis sikerült közénk vágni, de ezer szerencsénkre semmi kárt nem tett bennünk. Délben az alezreddessel — a 3. zászlóaljat itt hagyva — az előbb leírt úton visszamentem az ezred többi töredéke társaságában. Ezek u. i. azt a parancsot kapták, hogy Col. St. Martinónál tartóztassák fel az ellenséget. Guiánál az országút szé-

lén egy félrebillent harmincésfelest láttunk felrobbantott závárzattal, talán éppen azt, amelyre a korábban említett automobilon várakoztak. Col. St. Martinóhoz érve egy épülőfélben levő templomot találtunk közel a fronthoz s ennek tövében húztuk meg magunkat. Bent a templomban sebesültek nyoszörögtek, akik kérve kérétek elszállításukat, mert különben az ellenség kezére kerülnek. Nagy részükkel ez is történt, mert mi a trénektől, betegszállító oszlopoktól teljesen el voltunk szakítva, akik ekkor már régen felszedték sátorfájukat, hogy elbúcsúzzanak az olasz földtől a soha viszont nem látásra. A közelfekvő országúton tétován kalézőlő bakák jöttek-mentek, keresve csapataikat, melyeket az ellenség teljesen szétszórt. Itt sebesült meg K.....k Gyúszí, akiben ezúttal is csak úgy forrott az igazi katonavér, mert az utolsó pillanatig dobálta kézi-gránátjait az ellenségre. Mindenhol ott termett, ahol veszély volt, míg deréklövése hátra nem kényszerítette. Ám lettek volna embereink mind Hunyadi törökverő hősei, még akkor sem segíthettek volna a helyzeten, mert a fejesztettség ekkor már a többi csapatokban teljes volt. Estére kelve parancsot kaptunk a visszavonulásra. A Gombaiba vezető országút mentén, valahol a hegyoldalban, eldugott présház környékén tölötté ezredünk nagy része az éjszakát. A kiállott izgalomtól fáradtan vetettem magamat hevenyészett fekhelyemre, de alig hogy lefeküdtem, parancsot kaptam arra, hogy álljak ki az országút mellé összegyűjteni és irányítani az esetleg még visszamaradt negyvennégyeseket. Holdtalan, de csillagos éjszaka volt. Az országút mellett egy félig összelőtt ház falához támaszkodva hallgattam a teljes bizonytalanságba kilőtt olasz ágyúgolyók robbanását. Dolgom nem igen akadt s így bő alkalmam volt az eddigi eseményekből következtetéseket leszűrni. Azt láttam, hogy nagy baj van, de még mindig reménykedtem. Mikor világosodni kezdett, visszamentem az ezredhez, mely ekkor már készen állt a további hátrálásra. Ott volt a műszaki század is, de csak részben, mert az egyik fele elhagyta helyét és ment hátra a hadsereg azon részével, mely előnyomulásnál mindig hátul kullogott, visszavonulásnál azonban mindig elől vezetett. A napot azzal töltöttük el, hogy ide-oda mászkáltunk, egyik erdőből a másikba, néha rajvonalba fejlődve, majd újból összeállva és tovább menetelve. Végül is Gombai szélén vártuk meg a lenyugtát, majd az est leple alatt tovább meneteltünk az országúton jóval hátunk mögött hagyva az óvatosan utánunk kullogó ellenséget. Kísértetiesen hallgató olasz falukon mentünk keresztül, melyekben ekkor már híre-hamva sem volt katonáinknak. A bentlakók is jobbra hiányoztak, de akik ott maradtak, azok is álmukat aludták vagy csukott redőnyök mellett megrökönyödve virrasztottak. Az egyik faluban azonban nagyon mozgalmas volt az élet. Csapatainknak u. i. itt egy nagyobb lerakata állott s csak úgy hemsegett a raktár az olasz civilektől, akik a lisztben, zsírban térdig jártak, illetve könyökig vájkáltak. Néha lecsapott egy-egy gránát, amit az olaszok nyilván az országútnak szántak, hogy megzavarják visszavonulásunkat, de az ellenség ezúttal valóban a sötétben tapogatózott. Éjjel rövid pihenőt tartottunk Tovenan, hol meg is vacsoráztunk, majd az országútról balra letérve megindultunk azon az úton, melynek építésénél pár hónappal azelőtt a mi műszaki századunk is segédkezett. A völgy két oldalán húzódó hegyláncot egy merészen emelkedő sziklafal kötötte össze s ennek a sziklafalnak a tetejére vitt fel az út görbén kanyarodó alagutak és levegőben lógó hidak segítségével. Itt a tetőn

St. Ubaldó község egyetlen háza árválkodott, amely körül csakhamar tüzek gyúltak ki és itt töltötte az ezred az éjszakát. Balról és jobbról sötéten terpeszkedett a Monte Cimone és a Col Moi. Reggel ezeket ezredünk egy-egy fele szállotta meg, míg a sziklatetőn egy honvédhadnagy zárta el az utat törpe szakaszával. Ezeknek persze semmiféle összeköttetésük nem volt egymással. Az ezredparancsnokság hátrább vonult egy házesoportba, én pedig ettől a pillanattól kezdve — minthogy egyéb elfoglaltságom nem volt — az ezred élelmezője és szálláscsinálója lettem a visszavonulás alatt. Itt maradtam tehát e házban 20 emberrel és vártam az ezred kocsijait, hogy az azoktól átvett élelmet majd felszállítom a nevezett hegyekre. Délelőtt azonban elhangzott a hegyoldalban az első puskalövés, majd repülőgép jelent meg fejük felett, s mikor észrevett bennünket a ház előtt heverészni, megszólaltatta gépfegyverét. Vigan porzott a föld a lecsapódott golyóktól. A már közelgő kocsik e harci zajra azonnal visszafordultak és észnélkül vágattak hátra St. Antoniába. Ekkor a honvédhadnagy, hogy talán nagyobb biztonságban érezze magát, jelt adott az alagút felrobbantására. A következő pillanatban eget-földet rázó dörgéssel omlott össze az az alkotás, melyen többszáz emberünk csaknem félévig munkálkodott.

Átlátva azt, hogy a trének ide sohasem fognak jönni és így a hegyen levők akár éhen is halhatnak, embereimmel hátravonultam az ezredparancsnoknak jelentést tenni. Utasítására a felvételezés St. Antoniában történt s így a hegyen levők élelmezését nagynehezen megoldottam. Másnap előre mentem Trichiánába, hogy az ott található élelmiszereket az ezred részére lefoglaljam. Az úton egy kis kápolna ajtaja előtt 2 katonánk holtteste feküdt mereven elnyujtózva. Fogalmam sincs, hogy mi okozhatta ezek halálát? A Trichiánában talált élelmezési tiszt felszólításomra minden élelmiszert rendelkezésemre bocsátott. Ha az egész háború alatt mindvégig ilyen bőkezűek lehetek volna, akkor talán nem kellett volna ezt a visszavonulást megejteni. D. u. 5 óra tájban megérkezett az ezred, miután a nevezett két hegyen egy pár gépfegyverüket kénytelenek voltak az ellenségnek átengedni. A falu végén felállított embereim előtt egy-egy zsák állott készenlétben, — tele cvibakkal — s az elvonuló ezred minden bakája annyit markolhatott e szomorú maradvékból, amennyit csak akart. Vacsoránkat itt egy vaklárma alaposan megzavarta. Nem tartottunk még a pörkölt felénél sem, midőn az egyik bakánk ajtóstul rohant be hozzánk azzal a rémhírrrel, hogy jönnek a franciák! Erre valamennyien kiszaladtunk a főtérre, hol embereink — mint valami megbolygatott hangyaboly — lóttak-futottak a legnagyobb fejtelenségben. Egyik telhetetlen mohósággal összeharácsolt ennivalóját gyürte hátizsákjába, hogy megmentse azt, ami még menthető; a másik fegyveréhez rohant; a harmadik meg szakaszát kereste; de volt olyan is, akit e pánik-szerű kavargás egyáltalában nem izgatott és úgy falatozta tovább a szalonnát, mintha odahaza künn a réten ebédelt volna. A bakatársaságot nagynehezen összeszedve, gépfegyvereket küldtünk a falu bejáróihoz, az ezred többi része pedig megindult Bellunó felé. Este egy faluban töltöttük az éjszakát, de nekem korán fel kellett kelnem, hogy az ezredet jól megelőzve, időm legyen az élelmezés folytonosságának biztosítására. Távol innen egy országút melletti házban nagyobb kenyérfészletre bukkantam. Az idő unalmasan telt estig, amikor az ezred ideérkezése megbeszélve volt. A visszavonuló csapatok az est leple alatt szaka-

datlanul özönlöttek előttünk és én már kezdtem beleünni kilétük folytonos kérdeszgetésébe. Végre egy ismerős hangra felismertem ezredparancsnokunkat s most már egy hajómunkás fáradhatatlanságával üritettük ki a szóban forgó házat elvonuló bakáink tarisznáiba. Közben 69-esek közé keveredtem s már elmúlt éjjel is, mikor velük Bellunóba értem. Alig hagytuk el itt a város köhídját, az máris a levegőbe repült és robaját sokszorosan visszhangozták a környező hegyek. Reggel jelentkeztem a 69-esek ezredesénél, aki kanyargós utakon magyarázta az ezred hollétét. Nagynehezen megtaláltam őket rajvonalba fejlődve, mert ezúttal rajtunk volt a sor, hogy a hadosztály visszavonulását fedezzük. A d. u. folyamán fokozatosan megkezdődött az ezred hátrálása. A visszavonulás útja keresztül vitt a Pontenelle Alpi nevű falu fahídján, mely a felrobbantásra már aláaknázva állt. Már mindenki túl volt a túlsó parton, csak egy századunk nem, melynek sorsáért kissé aggódni kezdtünk. Végül is feltűntek az országúton nehezen várt embereink körvonalai, de ekkor már a szomszédos hegyen is megjelentek az olasz előőrsök, akik a hidra azonnal belőtték magukat. Utóvédünknek így golyók között kellett a hídon átszaladni, de szerencsére minden veszteség nélkül.

Ugyanekkor az ellenség sakkbantartására megszólaltak a mi gépfegyvereink is, melyeknek kattogásába belémennydörgött a felrobbantott híd eszeveszett robaja. Az égbe nyúló hegyek, melyek itt már megkezdődtek, a kárpátokból nagyon jól ismert dallamoktól visszhangzottak, de ezúttal utoljára, mert ettől kezdve többé már ellenséggel nem találkoztunk. Ezen utolsó fegyverropogás is lassanként elhalkult hátunk mögött s mikor a pihenésre kijelölt faluba értünk, már minden olyan csendes volt, akár a legteljesebb békében. Ezzel azután be is fejeződött a háború, bár még mindig reménykedtünk egy páran, hogy az osztrák, de legalább is a magyar határon feltétlenül megállunk. Másnap egy hegybevágtott, keskeny országúton menetelünk tovább, melynek oldalán feneketlen mélység tángott. Olasz repülőgépek is jelentek meg a fejük felett, de lehetetlen volt észre nem venni emberséges viselkedésüket abban, hogy nyugodtan engedtek bennünket visszavonulni. Mert ha bombáztak volna bennünket, akkor visszavonulásunk itt, e szakadék mellett gyászos katasztrófába fulhatott volna. Pieve di Cadore nevű falunál kétfelé vált az út: az egyik vitt Cortina d'Ampezzo felé, a másik pedig tovább a Piave medrében. Mi az utóbbi irányban folytattuk utunkat. Az első községben csakhamar híre futott annak, hogy az állomáson nagyobb borkészlet hever gazdátlanul. Mivel nem késtünk kivenni részünket a visszavonulás örömeiből, többen lesiettünk az állomásra, hol bágyadtan füstölögtek felgyújtott raktáraink romjai. Itt két, nagybeteg emberre bukkantunk, akik az állomás mellett heverték, az egyik egy hordágyon, a másik puszta földön. Az állati szenvedély megdöbbenő áldozatai voltak. Kérdéseimre nem adtak feleletet, csak felnyitóbágyadt fényű szemeiket, hogy újból hamarosan lezárják. Ez a két ember a borból halott betegre itta magát. Nem hiszem, hogy megérték volna a reggelt.

Mint, akik dolgukat jól végezték, visszamentünk a századhoz egy hatalmas demizsonnal, melyben tíz liter sűrített jókedv lötyögött. De e búfelejtőre szükségünk is volt, mert itt már ujságolták, hogy Klagenfurtban angolok vannak. Most már meggyőződéssé ért bennünk az a rossz sejtélem, mely a háború elvesztését sugta a fülünkbe. Egy-két napi menetelés után elértük az osztrák-olasz határt. Itt az alezredes azt az óhaját fejezte



## A paradicsom kapujában.

Írta: Gallay-Gausser Rezső tart. százados.

ki, hogy a további intézkedésig jó volna rajvonalba fejlődni az innicheni országút védelmére. Bakáink eleinte csak dörmögtek, de később már határozottan hangoztatták, hogy ők csak a magyar határon akarnak ellenállást kifejteni. Ettől kezdve azután már csakugyan azt csináltuk, amit a többség elhatározott. Közel a határhoz egy faluban töltöttük az éjszakát, honnan Innichen elkerülésével leereszkedtünk az országútra. Hermagorban a felbomlás jeleit századszakácsunk szorgáltatta, aki reggelre nyomtalanul eltűnt s vele egyik szép muraközi konyhaló is, melyet eladtok. Lassanként azután már többen is otthagytak bennünket, akik nagyon lassúnak tartották a visszavonulás iramát. Nyomatékosan figyelmeztettük tehát embereinket, hogy zárt csapatban kevesebb hányattással érhetik el a hazai földet, mire az önkényes eltávozások megszűntek. Ettől a községtől vígan búcsúztunk, mert nem tudván már tovább szállítani a felesleges terheket, egy vaskereskedőnek eladtuk a század egész műszaki felszerelését. A kapott pénzen a legénységgel együtt lucullusi lakomát esaptunk.

Arnoldsteinban két napot kellett a vonatra várni, amelyet végre erélyes fellépésünkre nagynehezen összeállítottak. Arra azonban gondolni sem lehetett, hogy az egész trénnünket magunkkal vigyük. Felszólítottuk tehát embereinket, hogy akinek kedve van, menjen haza kocsin s kiki amennyi lovat magával visz, azt mind megtarthatja. Mi sem jellemzőbb azonban az akkori állapotokra annál, hogy e sétakocsizásra senki sem vállalkozott. Eladni viszont itt már semmit sem lehetett, mert a betyár civilek — ismerve helyzetünket — egy megveszekedett garast sem adtak még a legszébb nyerges paripáért sem. A vonat ablakából fájó tekintettel nézegettük az arnoldsteini réten gazdátlanul hagyott, nagy tömegben legelésző lovainkat, melyek az egész háború alatt hűséges segítőink voltak s most ebek harmincadjára kerültek.

Marburgban egy százados — állítólag a magyar kormány kiküldöttje — fogadott bennünket, ki bakáinknak nagy hangon magyarázta a magyar alkotmány erőszakos metamorfózisát. „Gyerünk csak haza véreink — mondotta — keblére ölel benneteket a magyar népközsége.” Csáktornya körül hallottunk ugyan egy-két puska lövést, de olyan megtámadtatásban, mint amilyenről egyesek a „Zöld Káder“-ral kapcsolatban beszéltek, egyáltalában nem volt részünk. S ha ez azért történt, mert a 44-eseket respektálták, akkor nagyon okosan cselekedtek e rebelis banditák, mert különben — úgy vélem — nagyon véres emlékek figyelmeztették volna a még életben meghagyottakat a nagy Zrinyi e szűkebb pátriájában a költő hadvezér ama mondására: „Ne bántsát a magyart.”

---

### A bakkancsom ...

A bakkancsom, a bakkancsom,  
Sárba jár, de bokáig.  
Kisangyalom, kisangyalom  
Nem láthatlak sokáig.  
Puska ropog a román határnál,  
A vonatunk többet meg sem áll már  
Odáig ....  
A bakkancsom, a bakkancsom  
Sárba jár, de bokáig.

1916. (A román hadüzenet után.)

Tarján Vilmos tart. fhdgy.

Az igazság az, hogy mindannyian, akik a haretereket jártuk, a paradicsom kapujában álltunk, melyet minden pillanatban kinyithatott egy golyó számunkra. Az orosz pedig bőven küldte a golyókat, szerencsénkre legtöbbször az égnek irányítva, a magyarok pedig nem sokat törődtek vele, csak méltatlankodtak, ha valamilyiket olyankor találta el egy golyó, amikor nem volt kimondott csata. A háború első telén, a karácsonyutáni időben csupa érdekes nevű lengyel községeknél állt a harc: Osztrolenka, Homoratóv, Olimpóv, Uniszkov, Jassy és Krasoik körül álltak a mi vonalaink, amelyekről látni lehetett a szemközti orosz front mögött elterülő Paradis nevű nagyközség kiemelkedő templomának két szép tornyát. Ez a két torony valósággal azt látszott szimbolizálni, hogy valamennyien és valósággal a paradicsom kapuja előtt állunk, amely sokak előtt tényleg ki is nyílt. Pedig mi megtettünk minden előírt és szükséges óvintézkedést, hogy fölösleges veszteségeink ne legyenek. A sassy-i erdő előtti állásból mély futóárkot ásattunk az 500 méternyire fekvő erdőig. Mikor az árok készen volt, a baka hajnalban az árokban ment ki az erdőbe fáért, de visszafelé már az árok szélén jött, mert ez kényelmesebb volt neki. Pedig az orosz akkor haragudott ránk, mivel előtte való napon lőtték elsőízben aknavetőink, vagy ahogyan a bakák nevezték, a szótalan ágyúk az oroszok jól kiépített előretolt állásait. Azért, mikor másnap reggel látják az erdőből visszatérő embereinket a nagy térű fával a vállukon, odalőnek egy párat. A rossebb baka először csak azt mondja: ejnye! Amikor a másik golyó már a füle mellett süvít el, kiveszi pipáját a szájából és méltatlankodva dörmög: ne löj, te marha, nem látod, hogy itt embörök járnak! A lövöldözésre felfigyelünk és Ewert főhadnagy úrral együtt odakiáltunk az embereinknek, hogy ugorjanak az árokba. Végre megértik, hogy a lövöldözés és a kiáltozás is nekik szól és nagy bosszúsán ledobják a fát vállukról és leugranak az árokba. De míg ez megtörténik, egy öreg baka végleg kiesett a standlistából; őt egy golyó gyomron találta, hogy csak egyet esuklott, aztán bekopogtatott a paradicsom ajtaján, nem azon, amely előtt a muszkák őrködtek, hanem ahol Szent Péter fogadta a megtört magyar hősokeket.

Másnap reggel rajtunk volt a sor, hogy a muszkákon bosszút álljunk. Mivel a legénység egész éjjel munkával és őrtállással amúgyis ki volt fárasztva, hagytam őket reggel pihenni. Ehelyett magam álltam oda az egyik lőrészhez és figyeltem, hogy a muszkák mikor mennek a teavizért. Mert a muszka is csak olyan volt, mint a mi bakánk; azt hitte, hogyha ő szamovárjával csájáért megy, akkor tabu-vá válik s nem szabad rá löni. A reggeli szürkületben tehát megkezdődött odaát a mozgolódás. Egyenkint feltűntek a fejek az orosz árok mögött, majd egy ponton derékgig kiemelkedve mentek át. Ugyáltszik ott valami nagy fatörzs vagy híd volt, amelyen való átlépésnél magasabbra fel kellett emelkedniök. Én tehát itt nyugtalanítottam őket. Kezdetben föl se vették lövéseimet, de csakhamar félénken lebukva osonnak át a kényes ponton s mikor így is veszteségeik voltak, vadul lóttek vissza. Éppen akkor látogatott el hozzánk egy magasabb parancsnoksághoz beszozott magyar mágnás, főhadnagy, aki a reggeli szürkületben azért jött ki, hogy a lövészárkot és az elleneséget közlelről lássa. Kezdetben érdeklődéssel figyelte az én lövéseimet s az oroszok mozgolódását, közben

elmesélte, hogyan vadászott ő Afrikában oroszánokra, távesőves fegyverrel, melynek bevezetését a mi hadseregünkben is javasolta. Amikor azonban az oroszok vizszozták a tüzelést és egy golyó mellettünk csapódott be a homokszsákba, ijedten kapta el fejét és leülve a biztonságos földre, méltatlankodva mondta: hiszen ezek az oroszok lőnek!

— Ja, persze az oroszánok nem lőttek — mondom nevetve a gróf úrnak —, de várjon csak, majd mindjárt nem lőnek ezek az oroszok sem! — Miért nem? — érdeklődött a vendégem.

— Mert mindjárt erősebb tűz alá vesszük őket — nyugtatom meg — akkor ők hamarosan elhallgatnak. A gróf úr azonban arra kért, hogy hagyjuk abba a lövöldözést, mert neki már el kell mennie. Így befejeztem az aznapi büntető feladatot, melynek kettőnk számára az volt az érdekes tanulsága, hogy érdemesebb Afrikában oroszánokra vadászni, mert azok nem lőnek vissza.

A helyzet azonban továbbra is nagyon feszült volt s különösen éjjeli csetepaték voltak gyakoriak. Egy ilyen alkalommal kapott súlyos fejsébet K...z kapitány úr is.

Néhány nappal később még közelebről láthattuk az ominózus paradizi templomtornyot, mert zászlóaljunk helycsere folytán Krasznik falhoz került. Átvettük a frontszakaszt minden tartozékaival együtt, amelyek közt egy halott is volt, akinek eltemetéséről az új folyamán felváltott csapat már nem tudott gondoskodni. Szegény öreg harcos ott feküdt künn a drótakadályok előtt, puskáját még mindig keményen szorongatva a kemény hidegtől s még hidegebb haláltól megdermesztett kezében. Estére a zászlóaljparancsnok, W.....1 százados úr behozatta a hősi halottat, sírt ásatott számára ott a faluszélen, keresztet faragtatott s aztán a tisztikar részvételével eltemettette. Mikor a nehéz fagyos hantok fölé a keresztet is odatűzték, W.....1 kapitány úr letérdelt s a mögötte térdepelő tisztekkel együtt elmondott egy Miatyánkot az őseihez megtért magyar testvérünkért, aki előtt bizonyára megnyílt a mennyei paradicsom, annál is inkább, mert a földi Paradis közelében, kötelességének hű teljesítése közben esett el.

Lelkem mélyéig meg voltam hatva, Nem a halál volt az, amely meghatott, hiszen a halál minduntalan ott járt közöttünk, hanem az a bajtársi együttérzés, az a magyar katonának feltétlenül kijáró megbecsülés, melyet a zászlóaljparancsnok imája s minden egyes katonájáról való atyai gondossága kifejtett, volt az, mely kitörülhetetlen emléket vésett lelkembe. Ez a bajtársias együttérzés és kölcsönös megbecsülés adja magyarázatát annak, hogy a 44-es ezredben az sohasem fordult elő, aminek 1917-ben a XII. isonzói csatában voltam kitéve, ahol a románajkú 51. ezredhez nyertem beosztást azzal a 200 jó somogyi 44-essel együtt, akiket az olasz frontra levittem. Itt, mikor három órai tüzérségi előkészítés után támadásra kellett mennem, azt vettem észre, hogy az egész század elmaradt mögöttem és én egyedül megyek az ellenségnek. Pedig ugyancsak teljesítettem azt a kívánságukat, hogy naponta 2 liter rum legyen beöntve a legénység feketekávéjába. Visszagondoltam arra, hogy a rosseb bakák sohasem kaptak rumot a feketébe és mégis, hogyan rohantak tisztjeikkel együtt a legszörnyűbb ellenséges tűzbe is! De nem is volt itt az a bajtársias viszony a tisztikar és legénység között, mint a mi színmagyar dicső ezredünkben.

Amikor 1917-ben egy 44-es századdal az olasz frontra mentem, Karlovácon a csapatzállítmány román parancsnoka a mi kocsijainkat is le akarta záratni, hogy

a legénység meg ne szökhessen. Tiltakoztam ellene és a kocsijaink elé állított öröket eltávolítottam, mondván, hogy a mi katonáink nem kutyák! S ennek a bánásmódnak az volt a következménye, hogy embereim nemcsak, hogy nem szöktek meg, hanem meg is szaporodtak: 200 emberrel indultam el Reichenbergből és 202-vel érkeztem meg. No igen, mert akik más csapatoktól szándékosan lemaradtak, mert nem jól bántak velük, azok, megtudván, hogy a 44-esnél a hazáért harcoló és életüket is bármely pillanatban feláldozó katonákhoz méltóan bánnak velük, szívesen csatlakoztak századunkhoz.

És mégis mi történt? Amikor 1918 őszén kitört a forradalom s a katonák özönlöttek vissza frontokról, a 44-esek mintaszerűen kitarítottak. A Prágából hazatérő zászlóaljunkat hiába akarták a csehek eltántoritani, híven és példásan engedelmeskedtek parancsnokaiknak. Csak így volt lehetséges, hogy a parancsnok Prágát feigyujtással feyuegette meg, ha nem adnak haladéktalanul vasuti kocsikat és nem teszik lehetővé a teljes katonai felszereléssel való továbbutazásukat. S a csehek, látván, hogy a félelmetes 44-eseknél teljes rend és fegyelem van, kénytelenek voltak zászlóaljunk továbbutazását sürgősen lehetővé tenni. Az olasz harctéren, a hét község fennsíkjánál harcoló zászlóaljunk S.....es százados úr parancsnoksága alatt az utolsó pillanatig harcolva tesz eleget a visszavonulási parancsnak és fogóságba jutva, továbbra is tisztelettel és szeretettel veszi körül parancsnokát. Csak idehaza, Kaposváron járt szomorú sikerrel a mételyezés. Nem, mintha valamelyik 44-es arra vetemedett volna, hogy az uccán megállítsa tisztjét és levágja csillagjait. Nem, ilyesmire senki sem mert gondolni. Hanem, amikor november 3-án az érthetetlen módon, vagy inkább az arra hivatottak közönyössége folytán szélsőséges munkásokból megalakított nemzeti tanács megbízásából a honvédtérre összegyűjtötték a tisztikart és katonaságot, „Tóth elvtárs“ beszédet intézett hozzánk és a többi közt azt mondta a katonáknak, hogy „ezentúl ti sem vagytok kutyák, kivívtuk azt, hogy ti is szabad emberek vagytok“. A kijelentést néma csend fogadta. Ugy éreztem, hogy most megásták a 175 éves dicső rosseb ezrednek a sírját. A történelmi igazság kedvéért meg kell említenem, hogy boldogult emlékü, jóságos utolsó parancsnokunk, R.....d Béla őrnagy úr azonnal és határozottan tiltakozott ezen kijelentés ellen, mondván, hogy a mi ezredünkben mindig testvéries, sőt családias volt a viszony. Itt sohasem voltak kutyák. Majd a katonákhoz fordulva, felszólította őket, hogy ezentúl is katonásan viselkedjenek és engedelmeskedjenek a tisztek parancsainak. Így is volt. A megjelent katonák rendben viszatértek a laktanyába. De másnapra szomorúan látuk, hogy üres a kaszárnya. Csak azok maradtak meg, akiknek nem volt hová menniük. Az ezred kitűnő tisztis és altisztikara itt maradt legénység nélkül. Tóth „elvtárs“-nak szavai valóban megásták az ezred sírját. Sőt többet. A nyugtalan elemekkel megtelt város itt maradt megbízható katonaság nélkül. Ránkszabadították az úgynevezett „tengerészek“ gyülelés és rabló hadát, majd jött a gyászos emlékezetű december 11-e, a város kereskedelmének fekete péntekje.

És legvégül fájdalmasan tapasztaltuk, hogy minket, akik mindig az ellenség földjén harcoltunk becsülettel és az ezred becsületéért, akik valósággal és jelképileg is gyakran állottunk a paradicsom kapujában, akiknek szívében a három legszebb eszmény élt mindvégig: az Isten, Király és Haza eszménye, az aljas gonoszság és hazaárulás, az igazságtalanság és nyomorúság legmélyebb poklába döntött.

Meghalt a híres rosseb ezred, elnémult a „rossebb, csak előre!“ jelszó, de él az emlék a szívekben és emlékekben, s áll az emlékmű Somogyország fővárosában, hogy hirdesse időtlen időnkig: ennek az ezrednek fiai szerették és védték a hazát, vérüket ontották az ezeréves magyar földért, s az ellenséget mindig távol tudták tartani az ország határától. Hogy hirdesse, Somogyország fiai sohasem ismerhetik el az ország feldarabolását kimondó, kegyetlen trianoni békét! Hogy emlékeztesse a fiakat és unokákat, hogy apáik és nagyapáik hősök voltak a harcban s testvérek a békében. Hogy rájuk az a súlyos, de szép feladat maradt, hogy legyenek hűek apáik szelleméhez és méltók azok hírnevéhez. Jelszavuk pedig legyen az, valahányszor a hősi emlékművet látják, hogy:

Nem! Nem! Soha!

## A Ceremhán süvít a szél...

A Ceremhán süvít a szél,  
Sóhajomat hazafelé fújja.  
Szülőföldem valaha még  
Meglátlak-e, a jó Isten tudja.  
Égbe nyúló havasokon  
Viharhozó felhők közelébe  
Magyar földre lép az orosz,  
De mihaszna: magyar áll elébe!

Édes, kedves kis angyalom  
Fagyos kézzel írom e sort néked.  
S közbe — míg az írást nézem —  
Figyelem a szilaj ellenséget.  
De a szívem nem osztozik,  
Teérted van minden dobbanása,  
Nem zavarja azt a puskák  
Folyton szóló, éles ropogása.

Kiesvölgy, 1915 április.

Tarján Vilmos tart. fhdgy.

## Tábori posta.

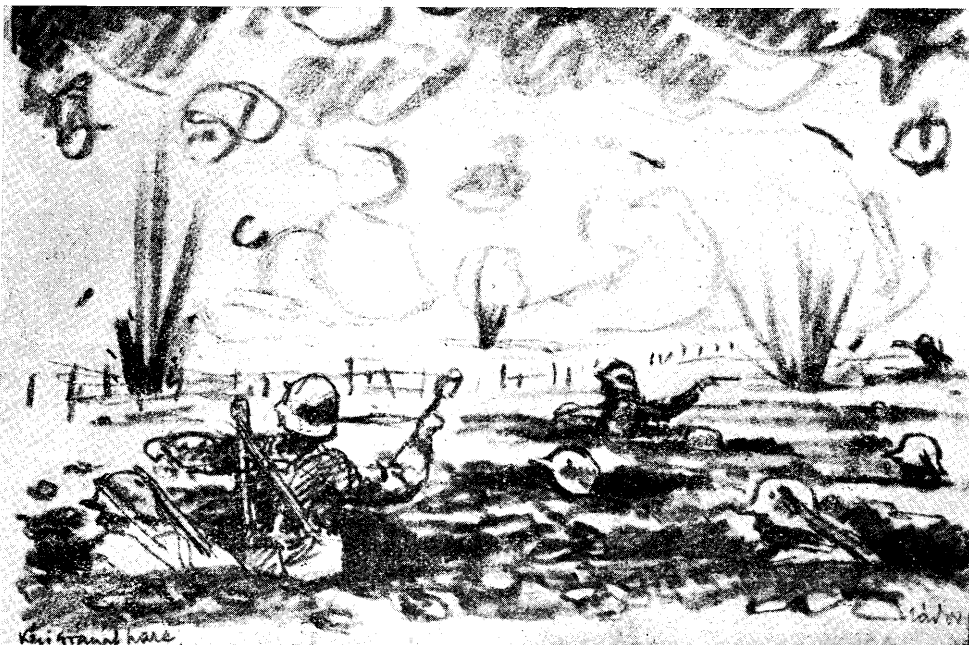
Írta: Gruber János dr., ny. á. százados.

Tábori postai levelezőlap volt a neve annak a rózsaszínű papírnak, amely oly fontos szerepet játszott az ezred háborús életében. Nem lebbentjük fel a levéltitok fátylát a művelt rétegek féltve őrzött kincseiről. De a negyvennégyes bakák néhány lemásolt és megőrzött ákombákomát érdemes megörökíteni, már csak néprajzi szempontból is.

„Kívánom az Úrtól, hogy ezen pár sor írásom jó egészségben találjon, mint amilyen nekünk van, mert nekünk hála Istennek nagyon jó van. Stb.....“ — kezdődött ezer és ezer tábori lap és hasonlóképen a válasz.

Mikor azonban közeledtek a keresztény nagy ünnepek, úgy vélték Somogy fiai, hogy szebben, virágosabban üdvözlik övéiket, sőt parancsnokuknak is írnak néhány kedves sort:

„Szeretett Főhadnagy Úr! A karácsonyi szent ünnepek elérkezével megragadom az alkalmat arra, hogy a szeretett főhadnagy úrnak vezetése alatt álló század hű altisztjeinek és legénységének szeretetét és ragaszkodását tolmácsoljam. Tesszük pedig ezt annál is inkább, mivel látjuk vitéz parancsnokunk irántunk való szeretetét és érezzük atyai gondoskodásának éltető melegét. Büszkeség tölti el lelkünket, hogy abban a században teljesíthetjük Királyunk és Hazánk iránt való szent kötelességünket, amely századnak oly nemesen érző, oly kipróbált, bátor, alattvalóiért mindent megtenni kész atyai parancsnoka van, mint szeretett, hős vezérünk, jó Főhadnagy urunk! Öröm tölti el lelkünket, hogy ezen a szent estén ragaszkodásunkat, szeretetünket és véghetetlen bizalmunkat kifejezésre juttathatjuk, kérve a mindenható Istent, hogy szeretett Főhadnagy úr bölcs vezetése alatt ellenségeinket legyőzve, dicsőségesen vezethessen vissza békés és boldog országunkba, szeretett magyar hazánkba. Mi igérjük, és szentül megfogadjuk, hogy ezután is bátran, vitézül, — a szűkebb Somogyország fiaihoz méltó módon — megálljuk helyünket, úgyhogy évek múltán is büszkén tekintethet le reánk, századjának egykori fiaira, mint a hazá-



Zádor István harctéri rajza.

nak derék polgáira. Az Isten sokáig éltesse szeretett Főhadnagy urunkat! Éljen!!!“

„1915. Szeretett Főhadnagy Urunk! Kellemes karácsonyi ünnepeket kívánunk a II. Zug nevében és adja az Egek Ura, hogy a következő karácsonyt ne a harc-téren, hanem otthon, szerettei körében tölthesse el. Alattvalói ragaszkodással K...s István szakaszvezető.“

Fogságba került közlegény írta ezt a költői próbálkozást:

„Kelt: Nikolks Urminski, 1915 november 22, Szeretett kedves feleségem és családom, így köszönök most be tehozzátok. Dicsértessék Jézus Krisztus szent neve, aki minket megváltani eljőve. Kívánom, hogy e pár sorom hozzátok eljusson és egészségben találjon. Vigasztalást meríts ezen pár sorból, kit szerető férjed küld a távoból. Legyen boldog karácsonyi ünnepeitek. Csinálja meg az örömet köztetek. Jobb szeretném, hogyha együtt lehetnénk, de igen nagy közöttünk a távollét. Legyetek csak nyugodtan szeretteim! Majd az Isten valaha csak megsegít, és akkor majd együtt fogunk örülni, könnyeketek én fogom letörölni. Addig nyugodt szívvel viseljétek sorsotok, mert a túrni tudók csak a boldogok. Ezt kívánja forrón szerető apátok, ki messze távoból is sokszor gondol reátok. V...s János.“

Poétikus megnyilatkozása volt a népléleknek, mikor egyik tábori lap így hívogatta Pistát: „Jöjjön haza, mire majd a virág kinyílik a nyáron, a legszebb virággal, a legszebb nótával várom a határon.“

Hamarosan megjött, de csak a válasza: „Haza megyünk, mire a virágnak hervadó, száradó indulatja lesz.“ 1915.

Igaz, hogy e sorok után még három nyáron át hiába bimbózott és hervadozott az itthoni árva rózsa, de a negyvennégyes tábori posta e szerény virágait érdemes volt megmenteni a pusztulástól.

\*

1914 december 25-én fél tizenegy órakor ima volt a kaposvári Nagyboldogasszony temploma előtt, ahonnan a Fő és János uccán keresztül zenével és zászlókkal vonult a 44. gy. e. 8. menetszázada vezetésemmel az állomásra. Minden puskacsó végére fenyőágot kötöttek, a vasuti kocsikat fenyővel és fagyönggyel díszítették fel.

Dombóváron át, Székesfehérvár felé kanyargott a

vonat, míg végre másnap Ausztriába jutott. 27-én érte el Mittelwalde határállomást. Glatzban a németek jó ebéddel vendégelték meg a századot. Délután háromkor Kamenzre ért, hol Frigyes Vilmos trónörökös felesége fogadta. Cigaretta és feketekávé osztott a legénységnek. Az állomás parancsnoka bemutatatta neki a tiszteket. A szép porosz főhercegnő mindenről nyájasan érdeklődött. Kétszer kezet fogott velem, a parancsnokkal, mikor megköszöntem tisztjeim és a legénység nevében a főhercegnői kegyet. Harsányan, németül kiáltotta a menetszázad: „Királyi Fenség! Császári ház! Osztrák-Magyar Monarchia! Hurrá! Rajta! Rajta! Hajrá! Éljen!... Nemzeti kokárdákat adtak a magyar bakák emlékül a német trónörökösnek, ki pár méteren versenyt futott az induló vonattal, hogy az utolsó katona kezéből is átvehesse a felé nyújtott, háromszínű zászlócskát...., majd megilletődve tekintett az énekelve távolodó harcosok után.... „Isten áldd meg a magyart...“

Neisse állomáson közölte egy német őrnagy, hogy Klomnicéig megy a vonat az orosz határra. Végre 28-án felért a menetszázad a hadszíntérre.

Az ezredtörténet előző lapjai pontosan megörökítik az eseményeket. Hűen leközölt adatokból megtudtuk, mily szürke helységnevek és eseménytelen napok változtak tüzes nevekkel és véres hetekkel. Irenow, Novoradomsk, Gorzkovice, Pietrokow, Fenyvesvölgy, Piaski, Jablonki, Baranice, Krupiec, majd Sopanow. Már ekkor 1915 november 13-át irtak. A 44. gy. e. állásait több helyen erősen megközelítették az oroszok. Aknavetőkkal és kézigránátokkal igen sok súlyos veszteséget okoztak a 8. századnak. Ekkor, az esti szürkületben magammal vittem egy járőrt és a drótakadályon átbujva, megrohantuk az előretolt ellenséges fészket. A cár 7. szibériai ezredének első sora meglepetve hátrált. A negyvennégyes járőr percek alatt betömte az orosz árkot s mielőtt az egész vonalról ide irányzott muszka tüzelés kárt okozott volna bennünk, sikerült a vitéz csapatnak saját állásainkba visszatérni, magunkkal hozva egy aknavetőt s több orosz fegyvert. Sch...r Hugó százados volt ekkor a II. zászlóalj parancsnoka, aki személyesen is az árokban tartózkodva, segítette biztos fedezékbe jutni a visszatérőket. Később pedig kitüntetésre terjesztette fel a századparancsnokot és a járőrnek mind a 14 tagját.



Zádor István hartcéri rajza.

## Vidám esetek.

Irta: Gallay-Gausser Rezső tart. százados.

A háború is olyan, mint az áprilisi időjárás. Egyszer irtózatosan véres, komor napok, azután gondtalan jókedv és szórakozás tarkítja a katonák nem irigylésre méltó, harcias életét. S ez talán jól is van így, mert különben felőrlődtek volna a legerősebb idegek is. Mint a régi magyar katona-nóta mondja: ma még piros élet, holnap fehér álmom. Azon a végtelen hosszú országúton, amelyet az ezred 1914-től 1918-ig megtett s melynek nagyobb állomásai: Sabác, Lemberg, Stari Sambor, Tveka, Bukova, Krempa, Krasik, Berdó, Krukienice, Kamionka-Strumilova, Sopanow, Békás-szoros, Piave, Montello stb., nemcsak temérdek vér és könny hullott, hanem mosoly és kacaj is fakadt. Végtelenül böles a természet gondoskodása, borura mindig derű következik s nincs az a bánat és fájdalom, amelyre ne lehetne valamilyen írt találni.

Bezzeg szórakoztunk mi is a haretéren, amikor arra alkalom nyílt. Egyszer sirattuk elesett bajtársainkat, másszor pedig neveltünk a gyakran előforduló, mulatságos eseteken.

Közvetlenül az ostrozseci véres ütközet után egy majorba kerültünk, mint tartalék. A major nagy pajtájában voltunk elszállásolva, az illatos szénán. Előtte való napokon öt bajtársunk halálán keseregtünk, a major előtt egy cseresznyefán egy áruló lengyel házaspár felakasztott hullája éktelenkedett, de azért volt kedvünk esténként rögtönzött kabaréelőadásokat és hangversenyeket rendezni. Az ezred egyik legkiválóbb tisztje, a tisztikar és legénység előtt egyaránt osztatlan szeretetnek örvendő F.....r kapitány, a 15-ös és 16-os békésebb években magaköré gyűjti a híres rosseb cigányokat és ott, a lövészárkokban olyan bandát állít össze belőlük, hogy élvezet volt hallgatni őket. S a véres harcok után jól esett a cigányok mélabús nótáiban gyönyörködve, elfelejteni azt, hogy a hősi halál állandóan inspekeiót tart közöttünk.

1914 november elején Galiciából átszállítottak bennünket Oroszlengyelországba. Magyar- és Németországon vitt utunk s amikor Keletporoszország határán kiszálltunk a vonatból, Guttentag német községben pihentünk meg. Itteni porosz házigazdánk egy hatalmas, 60 év körüli ember volt, aki csakhamar eldicsekedett nekünk, hogy ő is volt csatában, mert résztvett az 1870-i francia-német hadjáratban.

— No és mit csináltak, mikor vége volt a hadjáratnak — kérdeztük az öreg veterántól.

— Hát táncoltunk! — ez volt az egyszerű felelet. Mi persze akkor azt hitük, hogy ennek a háborúnak is nemsokára vége lesz, azért érdeklődtünk a befejezőkor várható örömteljes események iránt. Amikor a lengyel-orosz határt átléptük, az első község uccája csak úgy feketélt a rengeteg lengyel zsidótól, akik ellettek az uccát, S.....r főhadnagy, aki három héttel később Krempánál súlyos sebesülten orosz fogságba került és ott másnap hősi halált is halt, megkérdezte az egyik kaftános polgárt, persze németül, hogy milyen a lakosság hangulata? Wie ist die Befölkerung gesinnt? — Nü, danke, sie ist gesind — válaszolta a zsidó ékes zsargon nyelven, ami magyarul azt jelentette, hogy köszönöm, egészségesek vagyunk. — De a hangulata milyen a lakoságnak? — ismételte meg a kérdést S.....r főhadnagy. — Köszönöm, nagyon egészségesek vagyunk — volt az ismételt válasz, S.....r főhadnagy azt hitte, hogy a lengyel csak bosszantani akarja, több kérdést

intézett még hozzá, amaz válaszolt is, de a választ nem lehetett megérteni. Akkor látta be S.....r, hogy a német nyelvvel sem lehet az egész világon boldogulni. Ime, Németország határán túl, az első lengyel faluban már megszűnt a német világnyelv varázslatos ereje.

Amikor elmesélte nekünk, hogyan mondott esődöt klasszikus német tudása, jóízűen kacagtunk az eseten.

Egy héttel utóbb a mi századunk kapta a parancsot, hogy üldözze az ellenséget a Pilica folyón át. Egész nap nyomában voltunk az orosz lovasságnak, azok megálltak, lőttek ránk, mi meg őrájuk, mígnem látták, hogy a gyalogsággal mégsem bírnak és odább álltak. Estére Mirziese faluba érkeztünk, ahol azt a hírt kaptuk, hogy az orosz lovas-brigád most vonult ki a faluból. Megszálltuk tehát a falu szélét, felállítottuk az őrséget és betértünk a kastélyba, hogy valami harapnivalóhoz jussunk már az egésznapos fárasztó üldözés után. A kastély bájos úrnője lekötelező szívélyességgel fogadott bennünket, meg is hívta a tisztikar vacsorára, azonban legnagyobb meglepetésünkre csak káposztalevest tálaltak fel. Azt hittük, hogy ez lengyel szokás szerinti előétel és egy ideig türelmesen vártunk a folytatásra.

A kastély fiatal úrnője azonban kijelentette, hogy mást nem adhat, mert az orosz tisztek, akik tábornokkal együtt itt tanyáztak előttünk a kasályban, mindent fölettek. Megnyúlt ábrázattal vettük ezt tudomásul, siető zabrali muszkáli még itt is kísért bennünket és éhesen tértünk nyugovóra.

Három nappal utóbb erős harcban álltunk az oroszokkal. Mi itt tartottuk is állásainkat, hanem dél felé egyszerre csak azt látjuk, hogy a balszárnyunkon levő dragonyos ezred lóra kap és vonul vissza.

Ennek következtében nekünk is vissza kellett vonulnunk a legközelebbi falu széléig, ahol nemsokára megjelennek a dragonyosok azzal a parancssal, hogy ássák be magukat és tartsák az állást. Estefelé Á.....y főhadnagy legénye egy libát kerített, hogy hol, az az ő dolga. Mialatt a libát megtisztította és megsütötte, betéved a kis parasztházba, melyben a század főhadiszállását felütöttük, egy hatalmas, nagy, dragonyos kapitány. A bemutatkozásnál kitűnik, hogy ez Lichtenstein herceg. Csak azért jött hozzánk őhercegsége, hogy megtudakolja, mire való a gyalogsági ásó és hogyan kell azt a lovasság előtt eddig kevésbé ismert eszközt használni. Miután megkapta a szakszerű felvilágosításokat, barátságosan elbeszélgetett velünk, közben velünk együtt élvezte a konyhából beáradó sült liba illatát. Egyszerre csak azt vesszük észre, hogy a főmagasságú herceg kigombolja blúzát, benyúl kezével és élénken vakaródozik, jelöl annak, hogy az orosz föld demokratikus elősdije, a tetű, rangkülönbségre való tekintet nélkül bekvártélyozta magát mindenkire, aki az orosz földre betette a lábát. Amikor ezt láttuk, mindjárt közvetlenebb lett a társalgás, sőt bizalmas, bajtársias viszony fejlődött ki köztünk, melyre ősi magyar szokás szerint áldomást is akartunk inni a libasült tetemére. Erre azonban, sajnos, mégsem kerülhetett sor, mert jött a parancs, hogy azonnal vonuljunk máshová. Így elmaradt a pompás áldomás, búcsút vettünk a daliás hercegtől, aki nemsokára hősi halált halt. De azóta az a meggyőződés, hogy Oroszországban a lakosság azért tudja ilyen hosszú idő óta viselni a szovjet urak garázdálkodását, mert saját testén kivétel nélkül mindenki túri a tetveket és az ezekkel való állandó, de meddő küzdelem felőrlő minden életenergiájukat. Egyszóval, a népbiztosok hatalmas nem annyira a szuronyokra, mint inkább a tetvekre van alapítva!

A novoradomszki ütközet után egy napra tartalékba kerültünk Wola Blakovába. Vasárnap lévén, parancsba jött, hogy templomba menés lesz. A kis falusi templom zsúfolásig megtelt az ezred áhítatos szomjazó tagjaival, mert bizony ez volt az első alkalom, hogy a folytonos harcok között eldurvult lelkünket megfürdesük az ige üdítő harmatában. Azt hiszem, hogy akkor úgymint már mindenkinek volt valamilyen jámbor fogadalma, vagy ígérete, hogyha még egyszer kiszabadul ebből a pokolból, Istennek tetszőbb életet fog élni. Meri igaz, ami igaz, de ott tanultam meg én is másodszer imádkozni, amikor a janovi faluvégen két napon át verte az orosz nehéz tüzérség a mi nagyon gyenge állásainkat, s az én sírgödör alakú fedezékem mellett már négy olyan hatalmas gránátölcsér volt, hogy kacsaszatónak egészen jól beilllett volna. Szerencsémre az én legényem hivatásos bányász volt, s így mindig hamar és szakszerűen ki tudott ásni a reám szórt homok és kövek alól. Mindenki tehát lelke mélyéig áhítatosan imádkozott, amikor a tábori lelkészünk az oltárhoz lépett. Felbúgott az orgona hangja is, melynél egy önkéntes foglalt helyett. De mindjárt az első akkordok után észre lehetett venni, hogy nem szakember ül az orgona mellett. Egy darabig csak elhallgattuk, de egyszerre csak mozgolódás támad a templomban, valaki keresztülfúrja magát a tömegben, feljön a kórusra és ott mindenkit félrelökve, egyenesen az orgona felé tör. — Kicsoda maga, kérdem tőle méltatlankodva, hogy itt ilyen zavart csinál? — Én a zicsi mester vagyok, feleli önérzetesen a katona, én akarok orgonálni. Mit tehettem erre? Odaengedtem a zicsiek hős mesterét az orgonához, aki olyan buzgó kántor volt, hogy még a harctéren is be akarta tartani díjlevelének azt a kitételét, hogy köteles a kántortanító a vasár- és ünnepnapon szentmiséken orgonálni és énekelni. Nem is harsant fel sem azelőtt, sem azután olyan áhítatosan a magyar himnusz Lengyelországban, mint amikor F...s Jakab zicsi mester ült a wolablakovai templom orgonája mellett.

\*

Hogyan lett a bécsi fiúból jó rosebb-katona? Éppen akkor jött a menetszázaddal a harctérre a kis F...e János bécsi kadét, amikor a legnagyobb hiány volt tisztekben, de a legnagyobb munka folyt a harctéren. Éjjel a lövészárkokban jelentkezett a századnál a gyermekarcú kadét, akinek természetesen még fogalma sem volt arról, hogy milyen is a háború. Itt aztán hamar megtanulhatta. Eddig megszokta volt, hogy kényelmes ágyban töltsen az éjjelt s puha párnák között álmodozzék a szép bécsi lányokról. Miután lejelentkezett, mindjárt kapott szolgálati beosztást a fél éjjelre.

— Azután lefekhetek? — érdeklődött félénken.

— Hogyne, ha letelt a szolgálatod, lefekhetsz aludni — volt a megnyugtató válasz.

— És hová lehet itt lefeküdni? — érdeklődött Hans tovább.

— Tetszés szerint. Ha nem akarsz a vizes és hideg lövészárkok fenekére feküdni, lefekhetsz az árok mögé vagy a drótakadályok elé is, csak az a fontos, hogy ha a muszka támad, azonnal kéznél légy.

Hans elkomolyodva mérlegelte ezeket a lehetőségeket és végül is úgy határozott, hogy nem fog lefeküdni.

Egy éjszaka csak kibírta, de másnap már úgy aludt a nyirkos homokon, mintha a legpuhább selyemágyban feküdné. Harmadnapon kora reggel támadásra kellett mennünk az oroszok ellen, akik a Carna folyó túlsó magas partján álló községben voltak, olyan kedvező állásban, hogy a házak ablakaiból lődözhettek ki ránk. A mi oldalunkon a terep lapos és annyira mocsaras volt,

hogy csak 5—6 száz lépésnyire közelíthettük meg a falut, illetve folyót, ott aztán már térdig süppedtünk be a mocsárba. Míg mi ott vesződtünk az elnyeléssel fenyegető mocsárban, az oroszok erős puskatűzzel igyekeztek bennünket távoltartani. Erre pedig semmi szükség sem volt, mert mihelyt láttuk, hogy nem lehet előre jutni, visszahúzódtunk addig, míg nem találtunk ismét szilárd talajra és ott beástuk magunkat amennyire lehetett. K...e alezredes úr, a zászlóaljparancsnok Ciehomín faluból nézte sikertelen küzdelmünket, majd mikor már be voltunk ásva, parancsot küldött ki, hogy vonuljunk vissza a falu előtti kis erdőbe. Ekkor már volt néhány sebesültünk, K...e káplárnak a vállát lőtték keresztül, F...e kadétnak pedig a pucérját érte egy golyó.

Igaz, hogy kárt nem tett benne, mert csak a pléh dohányszelencéjét fúrta át, aztán megakadt a keményre töltött drámákban. A kis zászlósrá mégis nagy hatással volt a esetepaté, mert ez volt az ő tűzkeresztje. Mire rajonkint visszajutottunk a kis erdőparcellába, ahová az orosz golyók híven elkísértek bennünket, F...e zászlós egészen sápadt és szótlán volt. De mikor látta, hogy mi, öregebb tisztek leülünk egy vastag fenyőfa mögé és golyók süvítése közben jóízűen elkezdünk falatozni, felenged a hideg dermedtség, mely lelkét fogvatartotta, kacajra fakad és ő is elkölti az aznap elmaradt reggelijét. Attól kezdve a bécsi fiút mint-ha kicserélték volna. Az orosz golyóknak ez a végzetes és könnyelmű fumigálása annyira megragadta a fiatal katona lelkét, hogy később sem akarta őket figyelembe venni. Igazi rosseb lett belőle. Megtanult néhány szót magyarul, amiben különben egy Zsuzsika nevű kaposvári kisleány volt az első tanítómestere, megette a páratlanul ízes legénységi paprikás-gulyást, egy kicsit már káromkodni is tudott, s ami a legfontosabb, tudta azt, hogy piros a paroli, me: „rosseb csak előre!“ Ugy, hogy, amikor az ezred három hónap múlva a legnehezebb helyzetbe, a piaszki hegyre került, ahol méteres hóban és jégmezőkön kellett az oroszok ellen támadást intézni, F...e ment előre, ment rendületlenül akkor is, amikor már csak egyedül ment. S mert piros volt a parolija, ifjú vérével pirosra festette a Piaszki hegy oldalát, hogy sohase lássa többé viszont a hálátlan császárvárost és özvegy édesanyját. Mint igazi rosseb küzdött és halt meg, akiről el lehet mondani, hogy csak a vers kedvéért maradt ki a költőlelkületű F.....r kapitány úr azon nótájából, mely megállapítja, hogy „Somogy, Tolna és Baranya, ott a rosseb apja, anyja“, mert a véletlen folytán akadt néhány bécsi fiú is az ezredben, akik szintén igazi rossebbé váltak. Elég csak a P....i, H....r és Sch....r neveket említenem, hogy minden volt 44-esben a bajtársi szeretet szunnyadó szikráját lánggra lobbantsam. S ezek közé kell sorolnom Sch.y kapitány nevét is, aki az ezrednek egyik büszkesége volt.

\*

Életemben sohasem voltam kárörvendő, de most már megvallhatom, hogy egyszer mosolyognom kellett, amikor az én volt rettenthetetlen zászlóaljparancsnokomat, N.gy Lajos ezredes urat futni láttam. Közismert volt az ezredben az ő bátorsága. Azt hiszem, más nem is látta őt sohasem meghátrálni. Az olasz harctéren azonban más volt a helyzet. A digók nem takarékoskodtak a municióval. Ha csak egy embert is láttak, máris 3 ágyúval is lőtték rája. Akkor pedig az olasz megfigyelő léggömb jól láthatta, hogy egy egész zászlóalj megy a kiaparelli völgybe. Nosza, rögtön tüzérségi tűz alá vették a völgyben levő kis községet, amelyben az ezre-

des úr, mint brigádparancsnok székelt. Mindig közelebb és közelebb csapódtak le az olasz gránátok, végre az egyik belecsap a község legnagyobb házába s a következő pillanatban az olaszokat szidva, szalad ki az ezredes úr, biztonságosabb helyet keresve.

De nem sokáig örülhettem a váratlan viszontlátásnak, mert a következő percben már felénk irányult az olaszok dühe s éppen a legjobbkor vihettem még el a reám bízott századot, mert alig, hogy mi onnan elmentünk, két nehéz gránát csapott le arra a helyre, mely legalább 30 embertől fosztott volna meg. Bizony néha hasznos volt a futás.

Hej a digók! Itt egy kicsit másként ment a háború, mint az utóbbi években az orosz meg a román fronton. Itt mintha felelevenedett volna az a pokol, amelyen már egyszer 14-ben keresztül gázoltunk.

A Piavénál lefolyt véres harcok sok derék magyar és köztük sok 44-esnek került az életébe. Mert az olasz lőtt, szakadatlanul és szünet nélkül küldte a kisebb-nagyobb csomagokat, csak az volt a szerencse, hogy az olasz gránátok közül csak minden harmadik robbant. No de így is alaposan megszekírozta bennünket. Különösen a menázi hozó szakácsokra pályáztak nagyon s amikor már gyanították, hogy a szürkületben hozzák a menázt, valóságos pergőtűzet zúdították állásokhoz vezető utakra. Szerencsére a mi szakácsainknak több eszük volt, mint az olaszoknak, s mire azok elkezdték a pergőtűzet zúdítani az utakra, a vaesora már bent is volt az állásokban. No de aztán ahol lehetett, a mi embereink is megbosszulták magukat az olaszokon.

Egyik majorban történt az eset, hogy a mi bakáink

egy szép mangalicát láttak meg az udvaron. Ezt megcsapjuk — alakult ki a közvélemény a legénységben, mivelhogy akkor már elég sovány volt a menázi. A szót tett követte, s a talján gazda egyetlen büszkesége egy óvatlan pillanatban eltűnt. A gazda azonban hamar észrevette, hogy valami hiba van az ól körül és a jószág keresésére indult. Mikor seholy sem találta, elment panasza a parancsnokhoz. Ez azonnal kiküldött egy tisztet, hogy a gazdával együtt mindent kutassanak át a sertés előkerítése végett. Az őrmester is buzgón résztvett a keresésben, a bakák pedig egyre azt vallották, hogy az a disznó nem itt veszett el. Végül a gazda kénytelen volt belátni, hogy a sertése máshol kallódott el, mert a ház körül mindent felkutattak, de eredménytelenül. A gazda búsan elballagott. Akkor a kiküldött tiszt megkérdezte az őrmestert, hogy most már mondja meg, hová lett a talján disznaja.

— El nem vittük, hadnagy úr, azt mondhatom, a disznó még most is itt van a házban.

— Mutassa meg, hol van — szólt most erélyesen a hadnagy.

Az őrmester az illemhely felé mutatott. A hadnagy odamegy, kinyitja az ajtót, hát kómikus látvány tárul eléje. A leölt sertés ott ült, katonaköpennyel a hátán és katonasapkával a fején, pipával a szájába, mintha egy öreg baka lett volna. Bármennyire is bosszankodott már a tiszt, erre a látványra és agyafúrt ötletre el kellett nevetnie magát. S mialatt a talján gazda másfelé ment elveszett jószágának keresésére, az öreg bakák szépen felosztották a zsákmányt s azzal a jóleső érzéssel fogyasztották el, hogy ezt ugyan sikerült becsapni.



Zádor István harctéri rajza.

# Az ezred tisztikarának névsora

Összeállítva az 1914., 1916., 1917. és 1918. évi sematizmusok és Weisz Ernő tiszth. létszámvezető feljegyzése alapján, azon pótlásokkal, melyeket eddig beszerezni sikerült. Ezen névsor tehát *nem tekinthető hitelesnek.*

Ugyanez áll a kitüntetésekre is.

## JELMAGYARAZAT:

Lipóttrend lovagk.	= LRL
III. Vaskoronarend	= VKR <sub>3</sub>
Ferencz József-rend	= FJR
Tiszti Arany vitézségi érem	= Tav
Tiszti Ezüst vitézségi érem	= Tev
III. oszt. katonai érdemker.	= Kék <sub>3</sub>
Legfelsőbb elismerés (Érdemérem) ezüst	= Eéé
Legfelsőbb elismerés (Érdemérem) bronz	= Bée
Koronás arany érdemkereszt	= Kaék
Arany érdemkereszt	= Aék
Arany vitézségi érem	= Avé
I. o. Ezüst vitézségi érem	= Eve <sub>1</sub>
Lelkészi kereszt	= LK
Német II. oszt. Vaskereszt	= Nvk <sub>2</sub>

## HIVATÁSOS ÁLLOMANY:

*Tábornok:* Frankenhardti Mihanovics Károly VKR<sub>3</sub> FJR, Kék<sub>3</sub>, Bée; Augusztin Károly LRL, VKR<sub>3</sub>, FJR, Kék<sub>3</sub>, Bée.

*Ezredes ddrparnok:* Krupieci Bauer Gyula VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée.

*Ezredes:* Köller Antal FJR, Kék<sub>3</sub>, Fonyódi Márkó Antal LRL, VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Nagy Lajos VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Buchböck Károly VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Nagy Viktor VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; báró Rothenthal Béla (I. huszár ezred) LRL, VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Czulik Alajos VKR<sub>2</sub>, LRL, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Krause Lajos (69. gy.-ezr.) VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée; Bischitzki Siegfried (68. gy.-ezr.)

*Alezredes:* Beneschani Scheidl Károly Bée; Schild Antal VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Schuster Agoston Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Kegll Lajos Kék<sub>3</sub>; Truphovies Henrik VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée; Hiebner Richárd VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Tokorny Agoston FJR, Kék<sub>3</sub>, Bée; Radvaner Pál VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée; Waldvogel József LRL, VKR<sub>3</sub>, Tev, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée.

*Őrnagy:* Schauer Lipót, Slawik József Kék<sub>3</sub>, Bée; Márkus István Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; jelitai lov. Dabrowski Romuald Kék<sub>3</sub>, Bée; Kabina Vilmos FJR, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Binder Ferenc LRL, VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Feichtmayer József LRL, VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Harnisch Károly Kék<sub>3</sub>; Kurtz Géza VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Nvk<sub>2</sub>; oberheimeri Strasser Lajos Bée; Reichard Béla VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Grünfeldi Puxbaum Jenő Kék<sub>3</sub>; Bancin Sabin Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée.

*Százados:* Ábrahám Béla, Sturm Gábor, Gerhardt Gaston, Wermescher Frigyes, Telkesy Aladár, Wilhelm Gaston, Jedovszky Henrik, Bessenyei Biedler Pál, Zágonyi Sámuel Kék<sub>3</sub>; Lügner Alfréd VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Bée; nemes Mészölyi Géza Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Schmidt Egon, Schuster Hugo LRL, VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Strinovich Vilmos Kék<sub>3</sub>, Bée; Schärtler Oszkár Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Pahlenburgi Paternos Adolf VKR<sub>3</sub>,

Kék<sub>3</sub>, Bée; Rehner Károly, Szöllössy Gábor hdbíró szds), Linz Rudolf, Ackermann Ernő VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Csemegi Imre, Mohr Gusztáv Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; nemes Balaskó János VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Freiszberger Vilmos VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Kara Jenő Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Wermescher Norbert Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Hutya Sándor Bée; Kristofek Géza VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Müller Bodo Kék<sub>3</sub>, Bée; Ewerth Ferenc Kék<sub>3</sub>, Bée; Galateo Antal Kék<sub>3</sub>; Sternischa Károly Eéé, Bée; Biringer Gyula Kék<sub>3</sub>, Bée; Gerzetics Miklós Kék<sub>3</sub>, Bée; Wagner Ede Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Gruber János Kék<sub>3</sub>, Bée; Depold László Kék<sub>3</sub>, Kaék; Kegll Zoltán Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Sekanina Arthur Kék<sub>3</sub>, Bée; Barányi Károly Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Árnasy Ingó Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Balogh Géza Bée; Supping Ödön VKR<sub>3</sub>, Bée; Grosz Frigyes Kék<sub>3</sub>, Bée; Mauler Ernő Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Bakay Konstantin VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Hajnal Alajos VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Betskey István (15. vonatostály) Kék<sub>3</sub>, Bée.

*Főhadnagy:* Schemitz János, Eberswaldi Siegler Ferenc Kék<sub>3</sub>; Schneeweiss Ferenc, Mocker József, Márkus Károly, Csemiczei Csemitzky Lajos, Kristofek László, Zsiska Ferenc Kék<sub>3</sub>; Bakay Zsigmond Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Korencz József Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée, Egeri Fekete Zsigmond Bée; Hollósy Zoltán Eéé, Bée; Mraczlina Krizsanics András, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Krisztics Miklós Bée; Rickert József VKR<sub>3</sub>, Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Breyer Imre Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Izinger István Bée, Eve<sub>1</sub>; Batori Géza Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Bárdossy Pál, Bakay Árpád Bée; nemes Sachsenheim Albert Kék<sub>3</sub>, Eéé, Bée; Szamosfalvi Panajott Rudolf Eéé, Bée; Eberswaldi Siegler István Bée; Müller Elemér Bée; Schober János Kék<sub>3</sub>, Bée, Eve<sub>1</sub>; Kaczowszky Agoston Kék<sub>3</sub>, Bée, Eve<sub>1</sub>; Papp Sándor Kék<sub>3</sub>.

*Hadnagy:* Galateo Sándor, Kovács-Buna József, nemes Petrás Kálmán Bée; Horn József, Dynybyl Antal, Jedlitschka Vilmos, Killins Gyula, Gunszt János



Bée, Eve<sub>1</sub>; Reitberger István Bée; Gehring István Bée; Melitsko Gyula, Feigl József, Örményi Zoltán.

*Zászlós:* Friedrich József, Eberswaldi Siegler Konrad Avé, Forche János, Péczely Géza, Grusz Ede, Kleer Ferenc, Freiszberger Géza, Holjevacz Alajos.

*Ny. szds raktártiszt:* Schöder Bruno Kéka.

*Főhadnagy élhelmezési tiszt:* Pataki Sándor Eéé, Bée, Kaék.

*Főtörzsorvos:* Sternschuss Mihály dr. FJR, Eéé, Bée.

*Törzsorvos:* Novák Jaroslaw dr. Eéé, Bée; Hammerschmidt József dr.

*Ezredorvos:* Szilassy dr. Eéé, Bée.

*Főorvos:* Toppler István dr. Bée; Raichl dr.

*Főhadnagy számvevő:* Radous Ede, Lorencz József Bée, Avé, Marcsics Ágoston.

*Hadnagy számvevő:* Weihs Ferenc.

## TARTALÉK ÁLLOMÁNY:

*Százados:* Brünner János Bée; Drucker Henrik, Hajós Jenő, Krautner Alajos Kéka, Rottenberg Pál dr., Saxer Károly Kéka, Eéé, Bée; Sternád István, Schokay Ede Tav, Kéka, Eéé; báró Wattman-Maelcamp-Beaulieu Miklós.

*Főhadnagy:* Adorján József Tav, Kéka, Bée, Eve; Albin D. Lajos, Árvay Ede Kéka, Bée; Bachraty Ferenc VKR<sub>3</sub>, Kéka, Eéé, Bée; Babochay Sándor Kéka, Eéé, Bée, Eve; Bak Andor Eéé, Bée; Bálint Hugó dr., Ballasko Theobald Bée; Baráth Sándor dr. Kéka, Eéé, Bée; Bartok Ernő, Barna Sándor Eéé, Bée; Báthory József, Baudis Gyula Kéka, Eve<sub>1</sub>; Beck Sándor Bée; Bedák István Bée; Benczik Sándor Bée, Avé, Eve<sub>1</sub>, Eve<sub>2</sub>; Bezerédy Árpád Bée; Birkenhauer Jakab Bée; Blaschke Hermann, Blumenfeld Ernő dr. Kéka, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Bodis István dr. Eéé, Bée; Boer Béla Bée; Bogányi József Kéka; Bogyó János dr. Bée; Berger Béla Bée; Braun István Eéé, Bée; Bruck Pál Bée; Bucher Ádám Bée; Cserháti Jenő Tav, Kéka, Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Csillag Zsigmond Bée; Csonka Zeno dr., Csurgó György, Czirják István Bée, Kaék; Davidovics Sándor, Déri Nándor Kéka, Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Dieners Gyula Kéka, Eéé, Bée, Nvk<sub>2</sub>; Dömötör Ármin Bée; Einecke Antal Kéka, Eéé, Bée, Erős János dr. Bée, Engelmann Géza Avé, Nvk<sub>2</sub>; Fehér Károly Bée; Fekete Jenő Kéka; Fekete József Bée; Fehéry Ákos Bée; Fellegi János, Fischer Emil (74. gy.ezr.) Kéka; Fischer Emil, Fleischmann Marcel, Fodor Antal dr., Földes Emil, Frankl Géza Kéka, Bée; Frank Elek, Galadalis Béla Bée, Avé; Gallia Branko Bée; Gangl Ödön dr., Garay Lajos Bée; Gauser Rezső dr. Kéka, Bée, Eve<sub>1</sub>; Gerendai Géza, Getzi József Glessendorf Vilmos, Gintz János (43. gy.ezr.), Gombolay Jenő Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Gonda Jenő Kéka, Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Graf Gyula Eve<sub>1</sub>; Haber Henrik Bée; Häffner Ottó Bée, Kaék; Halász Imre Kéka, Eéé, Bée; Haselböck József Eéé, Bée; Hauer Géza, Herczeg Ottó, Hess György Avé; Hoff Dezső Bée; Homor István Eve<sub>1</sub>; Horváth József Eéé, Bée; Ihl Károly, Isztl Zsigmond, Kelemen Antal Eve<sub>1</sub>; Kempfner Jenő Eéé, Bée; Kirchner Dezső Bée; Kiss Mihály Eve<sub>1</sub>, Kleisz János Eve<sub>1</sub>; Klein Andor Kéka, Bée; Konsza Samu Eve<sub>1</sub>, Kovács Vilmos, Kovács Gyula, Kossár Sándor, Kristofek Gyula Eéé, Bée, Avé; Kula Miklós (4. vonatosztály), Lakos Imre Bée, Eve<sub>1</sub>; Lantos András, Legányi Gyula Kéka, Avé, Eve<sub>1</sub>; Loránt Izidor Kéka; Lőke Imre VKR<sub>3</sub>, Kéka; Lőry Pál (31. táb. tüz. ezr.), Lukács Gyula Eve<sub>1</sub>, Lukács Gyula dr. Kéka, Bée; Lukács Károly, Lunova Jenő,

Maczenauer Nándor Eéé, Bée; Main József Kéka, Mann Izsák Bée, Avé; Markbreiter Miksa Kéka; Medvedt Ede Kéka, Kaék; Mohay Lajos Eéé, Bée; Molnár Pál Eéé, Bée; Molnár Imre Bée; Nádas Márton Kéka, Bée; Nagy József (12. vonatosztály), Nagy Gyula Kaék; Nagy Mihály, Nagy Péter, Naszády Tibor, Nekolni Antal Bée; Neugebauer Nándor Kéka, Bée; Nouvier Károly dr. Kéka, Bée; Oldal Mihály Bée; Oswald Károly Eéé, Bée; Paris Sándor, Paul Viktor Eéé, Bée; Pavlitzky János Bée; Pesti Emil Bée; Pintér Lajos, Polgár Jakab Kéka; Posiril János, Preus Viktor Kéka, Bée; Rabl Alfred, Rechnitzer Jenő Bée; Regéczy Ödön Eve<sub>1</sub>; Róth József Kaék; Ruzicska Alajos Bée, Kaék; Ruzicska Ede Kaék; Sára Aladár Bée; Nádasdy Sárközy Géza, Schrödl Lajos Bée; Schmidt Pál, Schor Kálmán Bée, Eve<sub>1</sub>; Schuller Dezső, Schwarz János, Sebők Márkus Bée, Eve<sub>1</sub>; Singer József Eéé, Bée; Skamperl Artur Eve<sub>1</sub>; Skoda Richard Eve<sub>1</sub>; Solt László Kéka, Bée; Somogyi András Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Sörös Gyula, Steiner Lipót Eéé, Bée; Stern László Eéé, Bée, Avé; Szabó Sándor Bée; Szalai Ödön Eve<sub>1</sub>; Szalkai Béla Kéka, Bée; Szarka István Eéé, Bée; Szász Sándor Kéka, Eéé, Bée; Szeesányi László Eve<sub>1</sub>; Székely Jenő dr., Székely Sándor Bée; Szekszárdi Miksa Kéka, Bée; Szegő Ferenc dr. Kaék; Szeidmann Ernő Eéé, Bée; Szentiványi Elemér Bée; Szenyeri István Eéé, Bée; Szigethy Gyula János Kéka; Szilágyi Kornél dr., Szirtes Sándor Bée; Szivessy Tibor Kéka, Eve<sub>1</sub>; Szezerbovszky György Eéé, Bée, Eve<sub>1</sub>; Tabak Antal Kéka, Eve<sub>1</sub>; Tábori Jenő Kéka, Tarján Jenő Bée, Eve<sub>1</sub>; Telkes István Kéka, Eve<sub>1</sub>; Telkes József, Tóth Lajos Bée; Tóth István, Turák Dezső Eve<sub>1</sub>; Ughy Sándor Bée; Urbán Zoltán Eéé, Bée; Vágó Lajos Eéé, Bée; Vágó László Kéka, Eéé, Bée; Vágó Zoltán Bée; Vaska Béla Bée; Viza István Kéka, Bée; Viza István Béla Eéé, Bée; Nagysepecsenyi Vladár Gábor Eéé, Bée; Weisz Arthur Eéé, Bée; Wessely Pál dr., Zöld Kálmán, Zsoldos András Kéka, Eve<sub>1</sub>.

*Hadnagy:* Ábrahám István, Ács István, Adler Andor, Aldor György, Antoni Gyula, Babochay Pál Eéé, Bée; Bachmann Fülöp, Baka János, Balázs István Bée; Balla Károly Bée, Eve<sub>1</sub>; Ballus Tivadar, Balogh Gyula, Balogh György Bée; Balogh Zsigmond Eve<sub>1</sub>; Bajóthi Elemér Bée; Bányai Kálmán Eve<sub>1</sub>; Bárány Mórítz, Barna Sándor Eéé, Bée; Bartók Ede, Basus Károly, Bechine Gábor, Beke Dezső, Bekei Ferenc, Békési István, Benkő József Eve<sub>1</sub>; Berger János, Berkes Imre, Bernáth Zoltán, Bihari Henrik, Blum Lajos, Bodis Sándor, Bodó Pál, Bogdán Dezső, Bognár József, Bek György, Bokor Vilmos Kéka; Bonyháti Tibor, Borbás István, Borka Lajos, Boros György Kéka; Borsos Imre, Böhm Károly, Böröcz János, Braumann Zoltán, Braun József Kéka, Bée; Breuer Pál Eve<sub>1</sub>; Brosch József Bée; Brudner Sándor, Buday József, Burghardt Károly Kéka, Bée; Burits Pál Bée; Csató Béla, Cselle Lajos (32. táb. tüz. ezr.), Cser András, Cser Miklós, Csermák László, Czermann Lajos Eve<sub>1</sub>; Czigler Péter, Dani Antal, Darvas Pál, Dávid Richard, Dénes József, Dénes Béla, Déri András Bée; Deutsch Ferenc, Domány Tibor, Dorschner Rezső Avé; Dömötör Gyula, Dubrawszky János Bée; Ecsy Ödön, Egri Károly, Egri Ferenc, Elek József Eve<sub>1</sub>; Engel Vilmos, Erdős Sándor (8. lov. tüz. oszt.), Ernst Aladár, Éry Emil, Fábian Károly, Faragó László, Faragó Imre, Farkas Joachim, Farkas Sándor, Färber Alfréd, Fehér József Eve<sub>1</sub>, Fehér Márkus, Ferenc István dr. Bée; Fischer Imre, Fischer Pál, Fischer András, Földes József, Földvári József, Förster Sándor, Friedenfelds Frass Othmár, Frey József, Friedländer

András Avé, Friedrich Lajos Béé; Friedrich István, Füleki Gyula, Füredi Gyula, Fürst Zoltán, Gábor András, Gadányi József, Gál József, Gál Ottó, Galamb Károly, Gansler János, Gáspár Ernő, Gauser Károly, Geiger László, Gelényi József, Gerstenberger Ferenc, Girscht Károly Eve; Glasberger Ewald, Gletzbach Kálmán, Glöckner Konrád, Glöckner Kristóf, Goldschmidt János, Goldschmidt Siegfried, Gönczi Pál Kék, Béé, Eve; Greczi Pál, Grossmann György, Gruber János, Gubitz Walter Konrád, Gyárfás Miklós dr. Eve; Gyurcsek Imre, Haás Ferenc (32. táb. tüz. ezs.) VKR, Béé, Avé; Hackl Ferenc, Hága Ferenc, Halápi Ede Kék; Halmay Lajos, Halmai Károly, Hajdu Dezső, Hajdu Lajos, Hajnal István dr., Hajós Imre, Haluska Stanislaus, Hantos Sándor, Harsányi József, Hauer mann Adolf, Haupt János Kék; Hauptmann Pál, Häffner Roderich Kék, Béé; Hegyi Kálmán, Heider József, Herzog Dezső, Hernesz József VKR; Hillebrandt Vince, Hirsch András, Hoffmann Imre Kaék; Hoffmann Ernő, Hock Károly Kék; Honig (32. táb. tar. ezs.), Horschowszky Imre (26. hegyi tüz. ezs.), Horváth Ferenc, Horváth Gyula Béé; Horváth Jenő, Horváth Lajos, Horváth Mihály, Horváth Péter, Jacob György (31. táb. tüz. ezs.), Jálies Ernő Eéé; Janda Elek, Janke György, Jénás Sámuel dr., Imrei Antal, Isaák Miklós, Iso Gusztáv (32. táb. tüz. ezs.), Kacsóh Jenő, Kálmán Géza, Kämpf Róbert, Károlyi Károly, Keil Oszkár, Kele Sándor, Kempf Géza Aék; Kelemen Jenő Béé; Kertész Ferenc, Kertész Zsigmond Kék, Béé, Eve, Nvk; Kiss Mihály, Kiss Márton Eve; Klapste Gottlieb, Klein Dezső, Klein Ernő, Koch Viktor, Kocsner Jakab, Kocourek Jaroslaus, Kollár Gyula, Konrád Ignác Eve; Königsberg Leo Béé; Kornhauser Dezső, Kossa János, Kovács Sándor (32. táb. tüz. ezs.) Eve; Kovács József, Kovács Zoltán Eve; Kozma Gyula Henrik Eve; Krámer Ernő Gyula, Krausz Ernő, Kriskó Mihály, Kukics László, Kultsár József, Kun Sándor, Kutor Ferenc, Kutyanszky József, Kynék József, Lampert József, Ländler Dezső, Laubal Károly, Lehmann István, Lehner Károly, Lehner Hugó Eve; Liebermann Leó, Löbl József, Lőczy Lajos, Losos András, Löwy György (92. gy.-ezs.), Lukács Béla Eve; Machát István Eéé, Béé; Maczkó György, Maczkó István, Magyar Ferenc, Makk Aladár, Mally Géza, Mandi András, Mányoki József, Marát János, Martinek József, Martin Ernő, Marton Gyula, Marton Imre, Martin Lajos, Marschovszky István (31. táb. tüz. ezs.), Mayer Péter Károly, Mayerhoffer Sándor, Meininger János, Mező László, Mikola Mihály Béé; Miron Béla, Mohay Sándor, Moritz Tamás, Mschitek Miksa Eve; Müller Jenő, Nagy József dr. Kék; Nádor Imre, Neiser Sándor, Nemes Sándor Béé; Németh Ernő Béé; Németh Gyula, Niedzielsky Dezső, Novák István, Novotny Oldrich, Nübl János, Palátshy László Kék; Pálffy János, Pápay Dezső Béé; Pápay Ödön, Padstüber Kamil Béé; Patzner Henrik Kék, Béé; Payer Géza Kék; Persler Ernő, Pigmond Gyula Béé; Pingitzer Albert Béé; Pirgi Antal Béé; Piront Vince, Polgár László, Porozslai László (32. táb. tüz. ezs.), Preis Lajos, Ráday Antal, Rándé Jenő, Rankay Géza, Rédey Rezső Gyula, Reich Sándor, Reichl Richárd (2. táb. tüz. ezs.), Reisz János, Reiter Ferenc, Révész Miklós Béé; Ribics Béla Eve; Rónay Ferenc, Ruprich János, Ruttner Béla, Ságvári Sándor dr., Salamon József Kék; Salzer Jaques Aék; Salzberger Jenő (31. táb. tüz. ezs.), Sándor János, Nádasdy Sárközy Sándor Eéé; Siemek Péter, Simay-Günther Jenő, Simon Imre dr. Eéé, Eve; Simon István dr., Simonyi Benő Kék; Simonyi Jenő

Kaék; Slávik Tibor, Somogyi Izsó, Soóki Péter, Sostarich Aladár, Spengler János dr., Spitz András, Spitzer Sándor, Spitzer Vilmos, Spenger András János, Stahuljak József, Stiegler Jenő, Stricker Ferenc (31. táb. tüz. ezs.), Sugár József Béé; Swarowsky Bruno, Schäffer Imre, Schellenberger János Kék; Schoner Simon Eve; Schönberg Sándor dr. Béé, Eve; Schubert Imre, Schuller Ede, Schuller Károly Kék; Schütz Sándor, Schwarz János, Schwinghammer Barta, Szabó Béla (31. táb. tüz. ezs.), Szabó József, Szabó Rezső, Szalay Gyula Eéé, Béé; Szarka Lajos, Szedressy András, Szegedy Rezső, Székely Lajos Béé; Széll József, Szenes Jenő Béé; Szidancics Géza, Szilli Alajos, Szives István, Szöllőssy Ferenc, Táborny Tibor, Takács Lajos, Takács Ferenc, Tankovics Miklós, Tóka János, Tóth József, Trabalka Imre, Turányi Ernő, Ujhegyi Gyula Kék; Ujkéri Antal, Ulmann Béla, Vadas Gyula, Vadász Ede István, Vágvolgyi Ferenc Eve; Vajda Hugó Eve; Vál Zsigmond, Valent Imre, Varga Ferenc, Varga József, Varga Vendel, Vér Gyula, Vermes András, Vigdorovits Arthur (32. táb. tüz. ezs.), Vincze József dr., Vincze Sándor Béé, Nvk; Visnyei Lajos Eve; Vycpalek Lajos Béé; Vymetal Emil, Vitkovics Imre, Vojatsek Károly Béé; Vogronits Dénes, Wagner Ottó, Waldvogel Károly, Wechowszky Béla, Weiner Ármán Béé, Aék; Weisz Ernő, Welther János Kék; Wendl Aladár Károly, Werner Ádám, Wisnyowszky Sándor, Zsadányi János (4. neh. tüz. oszt.), Zerbes Frigyes Kék, Béé, Aék, Eve; Zerényi János Kék; Zsigmond József, Zsilinsky Tibor, Zourek János.

*Zászlós:* Albrecht Rezső, Altmann Walter, Argalash Lajos, Armuth Dezső, Auspitz Elemér, Balatinecz István Eve; Bányás Iván, Bieber Béla, Biró Dezső, Blaha Károly Aék; Bogár János Eve; Bosnyák Jenő, Braun Róbert, Barna Gábor, Cseh Lajos Eve; Déry Ferenc, Elekes Jenő, Éry László Eve; Fehér Miklós Eve; Fritz András, Fonyó Pongrác Avé, Gadányi Pál, Gál Ferenc Eve; Gerő István, Gödölle Béla Eve; Gönczi Pál, Grof Oszkár Eve; Grünwald Lajos, Gundi Ferenc, Halmi Gyula, Haránth János, Hladik László Eve; Hochsteiger József, Hosszu József, Hudetz Gusztáv, Hurlig István, Huszár Oszkár, Illner József, Jagicza András, Jezek Gottlieb, Johanus Rudolf, Jucker Lipót Eve; Kainer Leó, Kertész Jenő, Kirpál Miksa, Kondoray László, Kotschvár Gusztáv, Kosa Gyula Géza, Kovács András, Kovács Imre Károly, Kovács János Eve; Krázsovits Miklós, Kuhn Antal, Láng József, Lángi József, Lindner Lajos, Link Péter, Matolcsy András, Mayer Zoltán, Mayer József, Mieselbacher Lipót, Molnár István, Molnár József Eve; Morell László Eve; Nagy József, Nase Degenhardt, Neumann József Avé; Novák Károly, Novák Method, Quirsfeld János, Papp Sándor László, Pazdera Károly, Perczel József, Petőcz Elemér, Pincz Adolf, Pintér István, Pleheisz László, Pollák István, Radó Jenő, Rickert Márton, Reitzer Frigyes, Rotschild Ferenc, Ruschka Gusztáv, Sággy Kálmán, Sauer Antal, Selló Vilmos, Semiján István, Simon István, Sohr Imre, Soós Jenő, Steiner Zoltán, Schmideg Jenő, Schultz Ottó, Schultz Adolf, Schwarzenberg Mihály, Schweiger Vilmos, Szabó János, Szabó Pál, Szhágel József Eve; Szemenyei Ferenc, Szlovák Tibor István, Takács István Eve; Thury Zsigmond dr., Tóth Tibor, Tóth Sándor, Ungár László, Verbach Emil Károly, Vik Ottó, Vörös István, Vyberny Miklós, Weisz József, Wieselbach Lipót, Wohl Aurél, Zamfirovics Svetislav, Ziegler Péter.

*Hadapród őrmester* (régii rendszerű): Bárdos Kornél, Biró Kálmán, Bogyay Ernő, Engler József Eve;

Fehérvári János, Gábor József, Jungreis Izidor, Kiss Gyula, Krudi János, Kucsera Antal, Lustig Arthur, Rados Károly, Spitzer Dezső, Takács Sándor, Ujj György, Vajand Károly.

*Tábori lelkész:* Bence László, György Gábor, Gyarmathy János, Loen Hugó, Poor Sylveszter, Takács János Kéka, Lk; Takács Géza, Schermann Ede, Varga János, Zelényi Melchior Lk; Zimmert József.

*Ezredorvos:* Meszlényi Zoltán dr. FJR, Béc.

*Főorvos:* Ács Józser dr. Kaék; Fischer Jenő dr. Béc, Kaék; Galla Mihály dr. Eéc, Béc; Istvánffy Lajos dr., Katz Nándor dr. Kaék; Keil Adolf dr., Klein József dr. Eéc, Béc; Lipowszky Ferenc dr., Majnarits János dr. Eéc, Béc; Nesztlinger Miklós dr. FJR, Béc; Sattler Jenő dr., Sulzer András dr. Béc, Kaék; Stockinger János dr. Béc.

*Segédorvos:* Imrei Károly dr. Béc; Neumann Béla dr. Eéc, Béc, Kaék; Révész László dr., Sauer Hugó dr., Szirt Béla dr.

*Egészségügyi hadnagy:* Beck Lajos Béc, Aék; Csepinszky András Béc; Forgács József Aék; Fried Géza, Frommer Fülöp, Gottlieb Dezső Aék; Halmos Manó Aék; Hohenburger Emil Béc, Aék; Horváth Lajos Aék; Kende Hilár Aék; Klár András Aék; Krausz István, Kúhár Sándor, Lehmann István Aék; Löwy Sándor, Magay Pál Aék, Müller Lázár Aék; Nádel Gusztáv Aék; Nádor István Aék; Nagy György, Oszmann Elemér, Parragh Hugó Ferenc Aék; Pelczér József Aék; Radó Vilmos Kaék, Aék; Schreck Adám Aék; Schusdek Elemér Aék; Singer Bálint Lajos, Strem Sándor, Strausz Alfréd, Vetter Ambrus, Villax István Aék; Walder Imre, Weisz Sándor, Zita Rezső.

*Segédorvos helyettes:* Goldberger Károly dr.

*Egészségügyi zászlós:* Balla András, Erdő László, Lengyel Imre Aék.

*Egészségügyi hadapród:* Neumann Ferenc, Viosz István.

*Számvevő hadnagy:* Franek Károly, John Richárd.

## NÉPFELKELŐ ÁLLOMÁNY:

*Százados:* Houdek Fedor János, Sándor Sámuel (4. lov. tüz. oszt.).

*Főhadnagy:* Freund Arthur dr., Hajnal Ottó dr. Béc, Eve; Kárpáti József Béc; Kaufmann János, Kelemen Ernő, Réthi Andor, Strinovich Géza, Vécsey Mátyás.

*Hadnagy:* Baár József, Czerveny József, Fazekas Ferenc, Fehér Emil, Gábor Ernő, Gogl Adolf, Hoffmann István dr., Hotorán Miklós dr. Eve; Horváth Károly, Jelínek Vince, Karbuczky János Eve; Kiss Ferenc Béla, Kisfaludy Miklós, Koeh Aurél, Koch Vilmos VKR, Béc, Eve; Konta István, Krázosovits János, Krudy István, László Ernő Béc; Lederer Róbert, Maly Jaroslaus, Nicosovits Vazul dr. Eve; Pataky Ernő, Perlmann Walter, Rosenberg Zsigmond, Rydl Oszkár, Szabados Imre dr., Sloboda Géza Kéka, Béc, Eve; Szondy István Béc; Urbanek Frigyes, Wirth Pál.

*Zászlós:* Bodó Ernő dr., Breuer Zoltán, Chroust József (9. gy.-ezr.), Farka Géza, Fodor Miksa, Földes Ármin, Grünbaum Náthán, Kahán Mórle Eve; Koch József, Koch Arnold, Knopf Zsigmond (35. oszt. lov. ezr.), Lausch Rezső, Lukes Ferenc (94. gy.-ezr.), Maczenka Hugó, Nedved József, Révész Arthur, Riedlin-

gen Mátyás, Rosenbaum Mórle (9. gy.-ezr.), Schrenk Gyula, Steiermann Pál.

*Főorvos:* Ketter Nándor dr., Weissenbach Ernő dr.

*Segédorvos:* Sebek Antal dr.

*Állatorvos:* Berkovics.

*Egészségügyi hadnagy:* Székely Zoltán.

*Számvevő hadnagy:* Sattler Gyula.

*Mérnök hadnagy:* Fantl Oszkár.

## Kimutatás az ezred legénységi állományáról:

(Weisz Ernő tiszthelyettes összeállítása szerint.)

1. Wienből az ezred I., II. és IV. zlj) kivonult .....	1538 emberrel
2. Mozdósításnál Kaposvárra bevonult .....	10.257 ember
3. A háború alatt besoroztak..	26.938 embert
4. Más csapatok állományából az ezredhez áthelyeztek ....	12.960 embert
A létszám összege: 51.693 ember	

### Kimutatás

a világháború alatt adományozott kitüntetésekéről.

### Tiszti:

II. oszt. Vaskoronarend.....	2
Lipótrend Lovagkereszt .....	25
III. oszt. Vaskorona-rend .....	7
Ferencz József-rend Lovagkereszt....	3
Tiszti arany vitézségi érem .....	1
Tiszti ezüst vitézségi érem .....	145
III. oszt. katonai érdemkereszt.....	3
III. oszt. lelkeszi érdemkereszt.....	115
Ezüst érdemérem .....	253
Bronz érdemérem .....	30
Koronás arany érdemkereszt.....	22
Arany érdemkereszt .....	19
Német II. oszt. Vaskereszt.....	
Összesen:	625

(Az itt összegezett kitüntetések és a tiszti névsorban található kitüntetések közötti számszerű eltérés abban leli magyarázatát, hogy itt az ezredben szerzett kitüntetések vannak csak fölveve.)

### Legénységi:

Arany vitézségi érem .....	38
I. oszt. ezüst vitézségi érem .....	776
II. oszt. ezüst vitézségi érem .....	2487
Bronz vitézségi érem .....	5060
Koronás ezüst érdemkereszt .....	40
Ezüst érdemkereszt .....	10
Koronás vaséremkereszt .....	79
Vaséremkereszt .....	725
Német érdemérem .....	33
Összesen:	9248

Károly csapatkeresztről és sebesülési éremről kimutatás nincs.

# A volt cs. és kir. 44. gy.-ezred arany és I. oszt. ezüst vitézségi éremmel kitüntetett legénységi állományú egyéneinek névsora

## Rövidítések magyarázata:

th.	= tiszthelyettes,
törzsőrm.	= törzsőrmester,
őrm.	= őrmester,
szkv.	= szakaszvezető,
tiz.	= tizedes,
őrv.	= őrvezető,
gy.	= gyalogos,
e. önk.	= egyéves önkéntes.

1. *Arany*: Baghi Mátyás tiszthelyettes, Czigány János gyalogos, Darab Pál szakaszvezető, Ferencz Kálmán őrmester, Fröhlich N. őrmester, Hammer Lajos tiszthelyettes, Herváth János őrmester, Horváth István tiszthelyettes, Hegedüs Gábor törzsőrmester, Jeki József őrvezető, Kovács János tiszthelyettes, Kovásznai György tiszthelyettes, Kerti István tiszthelyettes, Klopcesek János őrvezető, Keserü József törzsőrmester, Lukaics György gyalogos, Mehr János törzsőrmester, Molnár János tizedes, Molnár István tizedes, Öss István tiszthelyettes, Peter Lajos őrmester, Ranga József tizedes, Schwarz József őrvezető, Sutyor Antal gyalogos, Vigh Péter szakaszvezető.

2. *I. oszt. ezüst*: Ács János gy., Antalics György gy., Áldor György szkv., Ambrus József gy., Andics János gy., Androsics József szkv., Árok István gy., Almási Ferenc gy., Bognár Miklós tiz., Beck József szkv., Balogh József törzsőrm., Benáczy Jaroslaus gy., Bárd Imre tiz., Bujbácsi Mihály gy., Baldauf Mátyás gy., Buresch Antal őrv., Borbás Lukács őrm., Babák Ferenc őrv., Benkő István őrm., Benesik Pál őrv., Boka János gy., Bálint István gy., Birkenstock János szkv., Braun Róbert őrm., Bus József őrv., Bárdi Antal őrv., Bakk József gy., Bosztonics Ferenc gy., Bajesi Pál tiz., Boros István szkv., Bombai János gy., Borbás Károly gy., Baksics Imre szkv., Bertok Ferenc őrv., Bankovics Károly gy., Bogdán Mihály gy., Borda József gy., Borbás Ferenc gy., Bangó József gy., Bertalan József gy., Brancz Ferenc gy., Bene István gy., Benes József gy., Brodaries Ferenc szkv., Barka Mihály őrm., Baumann Mihály gy., Beczi Sándor gy., Bedekovics István gy., Belák Mihály gy., Boros György szkv., Bözsöny János gy., Bandi Károly tiz., Babodi József gy., Bertus József gy., Blum Lajos őrv., Bombai János gy., Bognár István gy., Bazsonyi Mihály gy., Bauer András gy., Bárány József gy., Bauer Miklós tiz., Buzási József 2-X th., Baghi Mátyás th., Bodó Sándor őrv., Bodri Ferenc őrv., Benkő István szkv., Bebies János szkv., Balassa József őrv., Babochay István szkv., Balogh István gy., Bányai Ferenc őrv., Barta Béla szkv., Bárdos Béla őrv., Barna György gy., Berdár Ferenc szkv., Böröcz János tiz., Barát József gy., Bene István gy., Bán János gy., Csima József tiz., Csizmadia János gy., Csuha János gy. e. őrv., Csillag István szkv., Csók József őrm., Csik János tiz., Csori Mihály gy., Csanádi József gy., Csath István szkv., Csapó János tiz., Csizmadia József gy., Czigán István gy., Császár Ferenc gy., Csorba János szkv., Csullag Mihály gy., Csokona István őrv., Doszpod József őrm., Deák József őrv., Darab Pál szkv., Denk Simon törzsőrm., Durgonits István gy., Drahos János őrv., Deutsch Gyula hdj. őrm., Domonkos János gy., Darázs György gy., Domsa Lajos gy., Dolgos József gy., Dani Sándor őrv., Dávid József szkv., Deák István őrm., Deák József gy., Dressler Ede szkv., Erdős János őrv., Eke József gy., Esküdt János gy., Effinger György gy., Ebert János gy., Effinger János gy., Financsek György th., Forró István, szkv., Fábian János szkv., Farkas István szkv., Felkert József szkv., Fáth Ádám tiz., Frick János gy., Fónai István őrm., Freifogl János tiz., Frisch Jakab szkv., Farkas Vince tiz., Ferenc János szkv., Fekete István gy., Fürst Sándor gy., Farkas-Kasza Mihály szkv., Futó István tiz., Füzi Gyula gy., Fueskár Vince tiz., Fehér László tiz., Fazekas István gy., Fein Jenő gy., Frank János gy., Fischl Oszkár szkv., Fodor János tiz., Farkas Sándor gy., Fehér Imre szkv., Felden Ádám tiz., Gálosi Antal th. 2-X., Gyoresok Ferenc szkv., Gömbösi Lajos őrm., Gruber Miklós gy., Genesi István gy., Galina Béla szkv., Gulyás János szkv., Grosz József tiz., György István tiz., Graf Oszkár e. önk. őrm., Gondzsák János gy., Gelencsér Mihály gy., Gerbovics Ferenc gy., György Sándor gy., Györfi Sándor őrv., Gályos Imre szkv., Gáspár Imre szkv., Gelencsér József tiz., Gerbovics János gy., Györe Mihály gy., Gruber Ferenc tiz., Geiszt Konrad szkv., Gulyás Gábor gy., Gögös István gy., Geisz Mátyás gy., Gál András gy., Gyenei Andor őrv., Györe Ferenc gy., Györke József gy., Hahn Rezső őrm., Horváth János szkv. 1911, Horváth János szkv. 1906, Handó József tiz., Hosszu György őrm. 2-X., Horváth István th., Horváth József szkv., Huber József gy., Huber János szkv., Hammer Lajos th., Hodosi Lajos őrm., Hurtig István hdj. őrm., Horgos István gy., Hudi Ferenc tiz., Horváth Ferenc gy. 1913, Horváth (Nagy) Miklós tiz., Hosszu Lajos gy., Horváth János törzsőrm., Herr János őrv., Horváth (Pisdoci) József gy., Harag István gy., Held János szkv., Hencz Imre gy., Horváth János gy. 1910, Harsányi Ferenc gy., Horváth János gy. 1891, Hoffmann György gy., Hirt Imre gy., Horváth Gyula gy. 1884, Hahn József gy., Huszár Ferenc gy., Henezi János gy., Horváth Gábor gy., Horváth Ferenc gy. 1913, Hauser János szkv., Horváth János gy. 1914, Horváth József őrv. 1908, Hosszu István gy., Hajdu György őrv., Hlavicska István gy., Hompola József

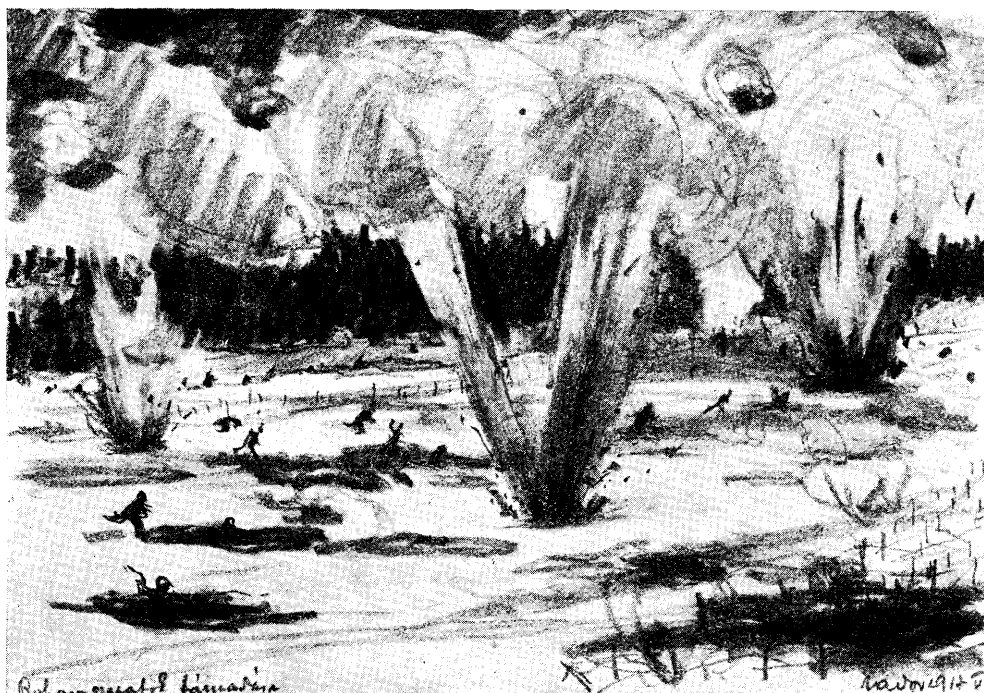
órm., Horgos József gy., Harmath József gy., Horváth (Vizik) János gy., Horváth János órv. 1887, Hosszu János tizedes, Hegedüs János gy., Jakab László szkv., Illés Sándor őrmester, Jandák Ferenc szkv., Jeki József tiz., Iller József szakaszvezető, Jálies Ernő hdj. őrmester, Illés Márton tizedes, Jagadies András őrmester, Járfás József órm., Jankó Ferenc gy., Jüngling János szkv., Jeker József órv., Juhász Károly gy., Jilling Román gy., Jankó János gy., Jakab István gy., Illés János gy., Jozsovár József gy., Jerek József gy., Járfás Sándor gy., Jóó József gy., Jáhn József gy., Jaksa György órm., Jakabfi János szkv., Kárpelesz Sándor gy., Kalocsa Márton gy., Kovács János th., Kerti István th., Kovásznai György th., Kovács János szkv. 1909, Krammer Ernő órv., Kovács Mihály órv., Kula Sándor órm., Klár József törzsórm., Keresztes István szkv., Kalmár Imre szkv., Kovács József szkv. 1907, Koch Viktor e. önk. tiz., Kiss Ferenc szkv. 1913, Kelemen Ferenc szkv., Kocsis Mihály szkv., Kalmár Ernő th., Kiss Sándor e. önk. tiz., Keresztes Márton órv., Kula János gy., Kelemen Imre szkv., Kovács Sándor szkv., Kontra Árpád gy., Kircz János órm., Kielenhoffer János tiz., Károly János gy., Kovács Pál szkv., Kiszlingstein Károly gy., Kiss József gy. 1904, Kertész Márton gy., Kadlicskó János tiz., Kasz-Farkas Mihály szkv., Katzenberger Hieronymus órv., Kiss Ferenc tiz. 1912, Kiss József gy. 1907, Kolib György szkv., Köbli Gyula tiz., Kállai Pál órv., Kamu József gy., Kolonda Ferenc gy., Krausz Sándor gy., Kovács József órm. 1907, Kohlik Antal órm., Kreutzer Imre gy., Kling József gy., Karancz József gy., Krizmanics Henrik tiz., Koma Jenő gy., Kovács István gy. 1909, Kismihály Imre gy., Kasza János Balázs szkv., Kert József gyalogos, Kovács István 1911, Kiss László gy., Kollát József gy., Kali Mihály gy., Kranicz György gy., Kovács György gy. 1895, Kneisz József gy., Krapez István gy., Knittel András órm., Kordován György órv., Kertész Pál órm., Kiss József gy., Kustra Bertalan órm., Király József gy., Kocsis Ferenc órv., Kovács Imre gy. 1885, Kelemen János gy., Kazai Gábor gy., Kovacsics József gy., Kirpál Miksa e. önk. tiz., Kosár Vince gy. 1904, Kovács István gy. 1904, Laskai Ferenc gy., Lakatos Mihály órv., Lehn Ádám szkv., Lukács József gy., Lantos Árpád gy., Lambert Ádám órv., Langi Jenő e. önk. tiz., Lacza József gy., Lakos József gy., Lőrincz József gy., Lóránt Zoltán e. önk. tiz., Leibinger József gy., Mohalik Mihály szkv., Mühl János szkv., Magyar Ferenc szkv., Müller Mihály szkv., Macsai János tiz., Makker István tiz., Meer János órm., Mészáros László órv., Markovics Gyula szkv., Móhr György órm., Mitnik Ferenc órv., Molnár István órv., Mschitek Ferenc órv., Molnár József e. önk. órm., Meiszterics Ferenc tiz., Mois István gy., Maretics József Adolf órm., Miklós György órv., Masz Ferenc órv., Makos János gy., Morell László e. önk. tiz., Molnár János tiz., Miskovszky Oldruk gy., Máté Vince szkv., Molnár Pál gy., Mühlber Henrik gy., Milkovics Sándor gy., Miszler János tiz., Magyar Mihály tiz., Makár József gy., Matí János gy., Mihályfi György gy., Mayer Béla gy., Musztács József gy., Molnár Lajos tiz., Markwarth János tiz., Mendl Henrik e. önk. tiz., Mudrog József szkv., Mátés József órv., Monos János gy., Matzko Lajos gy., Molnár Béla gy., Magyar József gy., Molnár István tiz., Nagy József tiz., Novák János szkv., Németh Ferenc órm., Nagy János szkv. 1908, Narr János tiz., Németh György gy. 1910, Nagy Antal szkv., Németh János szkv., Nehéz Ferenc tiz., Nagy József szkv. 1907, Nagy Mihály tiz. 2-X., Nill Gyula gy., Nagy Lajos gy., Novák József órv.,

Nagy István gy. 1916, Németh Ferenc gy., Nagy József szkv. 1910, Nagyfi Lajos tiz., Nagy Ferenc szkv., Nagy Sándor órv., Neidhardt Antal tiz., Németh István gy., Orbán József gy., Ósi István gy., Orbán József órv., Orbán Ferenc gy., Opoczán András órm., Pintér János gy., Piller Sándor gy., Pinczesi Ferenc szkv., Papp Mihály tiz., Papp Antal szkv., Proiti János tiz., Pál György tiz., Pleizer István szkv., Papp József törzsórm., Pirisa István th., Papp Imre tiz., Pintér Lajos tiz., Papp József gy., Pollák Lajos törzsórm., Pál Dániel tiz., Pisser Lajos szkv., Pittner János órv., Pongrátz József órv., Pósa Ferenc gy., Pál Ferenc gy., Pintér János tiz., Pintér István gy., Pápai János tiz., Pencz Antal gy., Pucskó István gy., Princz János órv., Petrán József órv., Patzelt József órv., Plevalesics Márko órv., Papp Mihály órm., Peitl József gy., Pomozi Mihály tiz., Papp Dávid szkv., Pupos József órv., Potzner András gy., Péter István órv., Rabelhoffer Géza szkv., Rikker János szkv., Rubin Antal órv., Rác István szkv., Ritecz József gy., Ronta Márton gy., Rác József órv., Radák István tiz., Reichert Ádám gy., Rosenfeld Viktor órm., Reisz Gáspár gy., Rác Sándor gyal., Ráboczky István gyal., Rauch Jenő tiz., Rottenbiller János gy., Rikker Márton tiz., Rákos Gábor gy., Rieger Pál gy., Ranga Sándor tiz., Romek Ferenc gy., Simonberger József szkv., Somogyi István gy., Sebestyén József szkv., Sromajz Károly órv., Sohr Imre e. önk. gy., Somogyi József gy., Stadler György órm., Sigrai István tiz., Spingár János órm., Sereg János szkv., Simon József gy., Serényi Géza hdj. órm., Staller János órv., Singer József szkv., Steinbacher Gyula szkv. 2-X., Sipos Pál gy., Setlik Károly e. önk. gy., Spitzer Ödön órm., Simon István órv., Süsletz Pál szkv., Serbet Ödön tiz., Suchomel Alajos gy., Spolarics Ferenc gy., Sipócz Mihály gy., Simon Ferenc órv., Spran Péter gy., Sütő Lajos gy., Sipos Mihály gy., Savanyu Vince gy., Simon János órm., Stadler Imre órm., Stehlik Vince gy., Sipos Ferenc szkv., Sárdi Ferenc órv., Soós József gy., Schäffer József tiz., Schiffer József gy., Schoner Simon tiz. 2-X., Schraub Ádám 2-X. szkv., Schäffer Konrád gy., Schmellhaus István gy., Schilli Márton tiz., Schultz Adolf hdj. órm., Szekeres József tiz., Szakács József gy., Szalai István szkv., Szabó József gy., Szalai József órm. 2-X., Szabó László tiz., Szonner Lajos órm., Szilák István órv. 2-X., Szabó Mihály órm., Szabó András gy., Szegedi János szkv., Szita Lajos szkv., Szüre János gy., Szemesi János tiz., Szipl István gy., Szohner Béla I. o. sz. alt., Szentkirályi Sándor gy., Szedinák Mihály órv., Szemovesán Mihály gy., Szemes Imre gy., Szakály József órv., Szivós József gy., Sztam János órv., Szakály József tiz., Szabó Antal gy., Szücs István gy., Szabó József gy. 1913, Szalai Imre gy., Szabó Mihály órm. 1909, Szabó István gy. 1898, Szabó János gy. 1898, Szőke Ferenc gy., Szarvas Ödön gy., Szabó Dezső gy., Szebenyi János gy., Szerencsés István gy., Szita Lajos órm. 2-X., Szabó Imre tiz., Szecsödi László tiz., Szücs Gyula órv., Szabó Boldizsár tiz., Szabó József gy. 1914, Szita Mihály órm., Szipl György th., Szilasi-Horváth István gy., Tratnyek Ferenc gy., Tikos János órm., Tóth István gy. 1912, Táló György th., Turi István tiz., Taksonyi György tiz., Tizer Gábor th. 2-X., Tóth Miklós szkv., Timár Antal szkv., Tóthi György órm., Takács János gy., Tamás Mihály gy., Till Ferenc gy., Tóth József szkv. 1908, Tóth János tiz. 1907, Takács József szkv., Török György tiz., Tóth János órv. 1910, Tóth István gy. 1912, Tóth József gy. 1908, Tringer Lajos gy., Török Mihály gy., Temer József órv., Tóth

István gy. 1911, Tóth Jenő gy., Tollinger Sándor gy., Táskai György gy., Tüske György gy., Török József szkv., Troll Mátyás gy., Tóth József gy. 1895, Takács János gy. 1896, Tóth Lajos tiz. 1894, Trazer János őrm., Takács Ferenc szkv., Török János gy., Ürögi János szkv., Vesztergál György szkv., Varga János gy., Verhás Jenő th., Vetek József Ferenc őrv., Vörös József szkv., Varga Sándor th., Varga János gy. 1905, Varga János őrv. 1911, Vida János gy. 1914, Vörös József gy., Varga István gy. 1911, Varga Mihály tiz., Vida János gy. 1897, Varga Sándor törzsőrm., Vajda Pál szkv., Vajda János szkv. 1908, Vlachy József őrv., Varga István tiz. 1895, Viedemann Konrád gy., Völgyi István gy., Virovecz György gy., Vida Lajos gy., Vizer Sán-

dor gy., Vidmann János tiz., Vueskies Imre őrv., Varga József gy. 1897, Vojcsék János tiz., Vértesi Ferenc őrv., Vaitshék István e. önk. szkv., Vorbach Károly e. önk. tiz., Wolez József tiz., Weiner Géza tiz., Weiner Ármin őrm., Wolf János őrv., Weber József szkv., Wolf József őrv., Windics János őrv., Zoka Ferenc őrm., Zsadány András szkv., Zámbo János szkv., Zieger József tiz., Zsebők János gy., Zakócs György tiz., Zakócs József gy., Zeis Antal gy.

*Magyarázat:* Kitüntetések, amelyek tiszteknek és tisztjelölteknek a legénységi állományban adományoztattak, a tiszti névsorban feltüntetett kitüntetések között vannak felsorolva.



*Zádor István harctéri rajza.*